

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

+ *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.

+ *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.

+ *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.

+ *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertati di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da `http://books.google.com`

Digitized by Google

2° Jesu. 19b
/1 Orlandinus

Digitized by Google

<36602414980016

<36602414980016

Bayer. Staatsbibliothek

33

Digitized by Google

Digitized by Google

AD MAIOREM DEI GLORIAM

IHS

Petrus Faber.

B. Franciscus Xauerius

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

PRIMA PARS

AVTORE Andeœnsi.

NICOLAO ORLANDINO

SOC.tis EIVSDEM SACERDOTE.

Iacobus Lainius

Claudius Iaius

Simon Rodericius

Paschasius Broetus

B. IGNATIVS LOIOLA SOC. IESV FVNDATOR

Ioannes Codurius

Alfonsus Salmeron

Nicolaus Bobadilla

Anno Dñi. M.DCXV.

ROMÆ apud Bartholomæum Zannettū Supᵗᵘ permiſſu.

Valerianus Regnartius ſculpſit.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Digitized by Google

CLAVDIVS AQVAVIVA,
SOCIETATIS IESV
PRAEPOSITVS GENERALIS.

CVM primam partem Hiſtoriæ Societatis noſtræ à P. Nicolao Orlandino, eiuſdem Societatis Sacerdote ſcriptam, tres eiuſdem Societatis Theologi, quibus id commiſimus, recognouerint, ac in lucem edi poſſe probauerint; facultatem concedimus, vt Typis mandetur, ſi Reuerendiſsimo Domino Viceſgerenti, & Reuerendiſsimo Patri Magiſtro Sacri Palatij videbitur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus Romæ, Kalendis Octobris. 1614.

Claudius Aquauiua.

Digitized by Google

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sacri Palatij Apoſtolici.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Imprimatur,

Fr. Thomas Pallauicinus Bononien. Magiſter, & Reuerendiſſimi P. Fr. Ludouici Yſtella Sacri Palatij Apoſtolici Mag. Socius, Ordinis Prædicatorum.

Digitized by Google

PATRIBVS, FRATRIBVSQVE

SOCIETATIS IESV.

EN tandem Patres, Fratresque Historiarum Societatis nostræ pars prima à P. Nicolao Orlandino conscripta: quæ cum vobis à me ipsius nomine offeratur, libenter, opinor, pauca de illo, deque ipso opere cognoscetis. Ortus Florentiæ stirpe nobili, & indole bona, inque Societatem Romæ cooptatus adolescens humanæ salutis Anno millesimo quingentesimo septuagesimo secundo, multum in literis, ac pietate profecit; vt in vtroque postea magisterium cum laude gesserit. Moribus suauibus, ingenio candido, compositus ad modestiam, religiosæ disciplinæ custos perdiligens fuit. Et, vt fere ad habitum animi oratio fingitur, sicut in vita, sic erat accuratus in stylo. Itaque in literarum laude apprime floruit cultu latinæ, limatæque orationis. Quo genere polito, ac nitido communes Societatis annorum trium literas ab eo scriptas habetis. Inde, cum exigua valetudo studiorum labores non ferret, regendo Collegio Nolano, tum Neapoli Nouitiorum institutioni præficitur. Ex eo munere post annum septimum ad scribendam Societatis Historiam euocatus in Vrbem anno seculi proximi octauo, & nonagesimo, quamuis valetudini diffideret, & longa stylii intercapedo terreret, arduam tamen Prouinciam libens accepit. Tantum ex obediendi studio sumebat animi ad conandum. Et scribendi quidem intermissionem demum viri singulare iudicium, laborque suppleuit. At virium firmitas haud perinde fuit in potestate, egregiæque voluntati suffecit. Medio in cursu grauissimo implicitus morbo succubuit. Iamque vitam eius ferme omnes desperauerãt præter ipsum: qui, cum tantum vsuræ lucis expeteret, dum Generalatum B. Ignatij, quem singulari pietate ob primorum memoriam Patrum scribebat, exequeretur, visus est voti compos effectus. Valetudinem enim recuperauit, opus intermissum repetijt, proximè ad metam perduxit, tum rursus languore prostratus necessitati religiose concessit anno millesimo sexcentesimo sexto. Opus ergò reliquit, cui pendentem illum, ambitiosumque Pictorum titulum, Faciebat, ex vero subscribere est. Quod est tamen eiusmodi, facilius vt sit intelligere, quo fuerit perfectionis ipse perducturus, si per otium recognoscere, ac supremam quasi manum licuisset apponere, quam quicquam desiderare perfectius. Porrò Ordini nostro eo debet commendatius esse, quod in moliendo grauissimas inter ærumnas

De Autore huius Historiæ.

nas

nas prope abfuit à morte, & in peragendo eſt mortuus.

De autoritate huius Hiſtoriæ.

Jam quanta fide digna ſint Hiſtoriarum hæc monumenta, non modo è Scriptoris religione, prudentia, curaque poteſt exiſtimari, ſed & auxilijs, quibus eſt vſus. Habuit enim adiutores ad rerum æſtimationem, atque delectum viros accuratos, ac ſedulos: tum pleraque rerum ex Joannis Polanci Commentarijs excerpſit. Quibus Commentarijs, ſi quicquam eſt inter homines incorruptum, ac fide dignum, haud equidem ſcio quid firmius, ac ſincerius eſſe poſsit. Quippe Polancus ſententia omnium, quicumque nouere, vir grauiſsimus, ac religioſiſsimus fuit: tribuſque deinceps Præpoſitis Generalibus, B. Ignatio primũ (cui vni placuiſſe omnium loco teſtimoniorum eſt) tum Jacobo Lainio, poſteaque Franciſco Borgiæ continuam operam in negocijs æque priuatis, ac publicis, & conſcribendis epiſtolis, & cuncta Societate adminiſtranda nauauit. Itaque nec de incorrupta viri fide, nec de peritia poteſt vlla eſſe ſuſpicio. Cœpit enim ab ipſis prope Societatis incunabulis res eius omnes, & intima quæque pertractare, ac noſſe; atque etiam literis ad memoriam commendare eo conſilio, vt Hiſtoria olim conficeretur. Quam ad rem ſub Euerardo ſolutus functione muneris publici totus incubuit; totumque B. Ignatij tempus, quod Hiſtoriarum hac parte continetur, tribus magnis voluminibus explicauit, cum vita ipſa B. Patris. Eamq. Syluam ex ipſis confecit literis, quæ cum res gererentur, vel ab ijs ipſis, qui gerebant; vel à comitibus, ac plurimum à Præpoſitis Prouinciarum viris grauiſsimis ſcriptæ erant. Vt earum quoque autoritatem neceſſe ſit maximam eſſe: cum nulla ex parte, nec animi vitio fraus immitti; nec error ab inſcitia, aut memoria, aut incuria poſſet irrepere. Accedit ad hæc, quod eæ literæ ſcribebantur ad Præpoſitum, atq. Parentem totius Societatis Ignatium: deinde per Societatis domicilia ſpargebantur. Quæ autem fallacia, vel impune admiſceretur, dum ad ſanctum virum ſcribitur, vel in luce deinde Ordinis totius occultaretur? Quæ quidem literæ, cum etiam num in noſtro tabulario conſeruentur, in varia à nobis digeſtæ volumina, non modo ad Commentaria Polanci, ſed ad eas ipſas, quanta potuit cura, fideq. opus hoc poſt Autoris exceſſum relatum, exactumque eſt. Denique fecit Deus, vt ad hæc vſque tempora ſupereſſent viri ſummæ autoritatis, quorum etiam poſſet iudicijs res tota perpendi, Petrus Ribadeneria in Hiſpania, in Societate à primo eius exortu verſatus, & in Belgio Oliuerius Manaræus, Franciſcus Coſterus, & Eleutherius Pontanus vetuſtiſsimi, & grauiſsimi Patres, ad quos omnes miſſa exempla ſunt Hiſtoriæ huius; & ab ijs, alijſque permultis diligenter expen-

expensa. Considerata sunt etiam ad hanc diem edita opera, & Historiæ propriæ, quas quædam Prouinciæ suis de rebus concinnarunt: à quibus non nisi in rebus certis, planeque compertis hæc scriptio dissidebit. Illud enim constare debet, memoriam hominum longo tempore sensim sine sensu multa accipere detrimenta, & multas sæpe accessiones, præsertim vbi res multorum per ora traduntur: cum sapientissime dictum sit, famam eundo crescere. At literarum fidelis, ac permanens custodia est. Deinde certum videtur præter commoditates alias vniuersalis Historiæ, quas apprime sapiens apud veteres Scriptor, & Historicorum quasi Philosophus exponit Polybius, multo esse procliuius in ea labi, quæ solum partem, aut Prouinciam complectatur. Quippe vniuersalem ille ipse complexus rerum omnium, & Prouinciarum; notatio temporum, circumspectus locorum; collatio, & comparatio inter se molis totus vndique communit, & ab errore defendit. Cum vero suas ambæ vtilitates separatim habeant, necesse est absolutum quiddam, ac perfectum existat, cum (quod in hoc opere fit) in vnum corpus miscentur. Tot igitur, atque tanta narratio hæc, vt quam certissima euaderet, nacta est adiumenta.

Porro quid à nobis requirant prolatæ in lucem res, virtutesque Patrum nostrorum admonendi non estis. Scribantur hæc (inquit Regius Psaltes) in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum. Voluit semper Deus nota facere filijs suis Parentes, quæ in eorum maiores beneficia contulisset: quibus eos honoribus decorasset, quo patrocinio muniuisset, quibus prodigijs tutatus esset, quam etiam seuere, si delinquerent, puniuisset. vt rerum talium contemplatione filij ponerent in Deo spem suam, & non obliuiscerentur operum Dei, & mandata eius exquirerent. Nostis quam acres sæpe aculeos habuerint apud cæcas superstitione gentes alienæ virtutis monumenta. Neque commemorare hoc loco attinet, siue trophæa Marathonia, quibus Themistocles excitabatur è somno; siue statuam magni Alexandri, qua conspecta Gadibus Iulius Cæsar ingemuit, nihil à se memorabile gestum in ea ætate, qua ille totum pene terrarum orbem subegerat, subitoque Romam ad rerum magnarum captandas occasiones reuertit; nec denique Q. Maximi, P. Scipionis, aliorumque præterea Ciuium Romanorum voces, qui cum Maiorum imagines intuerentur, soliti erant dicere, vehementissime animum sibi ad virtutem accendi. Quid enim admiremur exteros, cum in omni præclara re tam plena exemplorum sit Christiana Religio? Nobilissimorum Martyrum produci agmina possent, quos priorum exempla ad glorioſam pugnam, immortalesque

Quid officij hæc Historia nobis imponat. Psal. 101.

Psal. 77.

Plut. & Valer. Max. Suet. in Iul.

Saluſt. in proœ. Iug.

triumph-

Digitized by Google

triumphos incitarunt. Consignata literis à Magno Athanasio Antonij Magni vita quid in alijs, quid in maximo postea Doctore Augustino effecerit, nemo ignorat; qui etiam his verbis Deum affatur: Exempla Seruorum tuorum congesta in sinum cogitationis nostræ vrebant, & absumebant grauem torporem. At S. Nazianzenus de B. Basilij lucubrationibus disputans, Ego quidem (inquit) cum Martyrum encomia lego, corpus aspernor, & cum ijs, qui laudibus efferuntur, animo versor, atque ad certamen excitor. Sed quorsum tam multa, cum ipsum nos Familiæ nostræ Conditorem sacrarum Historiarum lectioni debeamus? Quod si omnibus tanta vis inest exemplis, multo certe maior debet ijs inesse, quæ Patres filijs, & plurima, & pulcherrima reliquere. Tanquam enim Magnes dum e circulis ferreis quasi cathenam arcana rapacitate struit, vt quisque est proximus, ita primum, ac vehementissimè rapit, sic virtutis illecebra, atque pellacia coniunctissimum quemque maxime debet afficere, ac deuincire, ad se seque deducere. Eo fit, vt etiam vulgo fœdissimum habeatur Maiorum non respondisse virtuti. Quippe eadem virtus, & regula posteris est, ad quam vitam dirigere suam iubentur, & quædam clara lux, quæ sicubi aberrent, atque degenerent, prauitatem in obscuro esse non sinit. Quo loco Augusti pulcherrimum factum meminisse iuuat, qui cum Ducum Romanorum statuas triumphali specie in vtraque fori sui porticu dedicasset, professus edicto est, commentum id se, vt ad illorum velut exemplar, & ipse dum viueret, & insequentium ætatum Principes exigerentur. Modo enim persimili nos Historiarum hac editione palam proponimus, populisque porrigimus exemplaria, ad quæ nos, nostrosque posteros exigant. Extet igitur publicè nouum hoc nostræ, & obligationis pignus, & voluntatis. Amemus necessitatem hanc saluberrimam, quæ nos ad præcipuos in omni laude conatus, ac profectus extimulet: demusque operam, quod B. Franciscus Xauerius frequens admonere socios consueuerat, vt, qui de Societate IESV dicimur, nunquam tali capite, talique corpore extitisse videamur indigni. Romæ, Kalendis Nouembris. Anno Domini M. DC. XIV.

Conf. lib. 9. cap. 2.

Sueton. in Aug.

Omnium indignus in Christo seruus.

Franciscus Sacchinus.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS PRIMAE

Liber Primus.

SOCIETAS Ieſu ſingulari Dei beneficio toto iam terrarum orbe diſperſa, atque diffuſa, quotidianis ſuis conatibus, ac laboribus ita ſe prodit; vt ad ſe indicandam commendationem ſtyli, vel lucem hiſtorici non deſideret. Sed quoniam hiſtorici partes ſunt, non tàm oculis præſentis ſeculi, quàm futurorum ſeruire memoriæ, nec progreſſiones, & incrementa modo, ſed primos etiam rerum ortus, & initia narrare; nec tàm ipſarum pulchritudinem rerum, atque præſtantiam, quàm Sapientiam Auctoris, & earum Opificis commendare: idcirco quod prudenti conſilio, nec ſine peculiari, vt ego interpretor, æternæ mentis inſtinctu, ab alijs fieri Diſciplinis, & Religioſorum ordinibus cernimus; vt ſua primordia, atque incrementa, omnemq; ſuum poſteritati curſum diligenti literarum commendatione tradant; id nunc pro noſtra, noſtrarumq; rerum tenuitate faciendum nobis eſt: vt huius Societatis res, noſtris poſteris commendemus: nec ab ea conſuetudine diſcedamus, quæ cùm ſalutaris ex ſeſe eſt, atque ſancta; tùm minime dubiam diuinæ voluntatis ſignificationem habet. Nam quod ad me attinet, vt fatear, quod res eſt, nulla mea voluntate adductus, ſed eorum dumtaxat impulſu, qui vim apud me Dei, numenq; tenent, hoc quicquid eſt operis, ac laboris aggredior. Iubet enim illa Maieſtas Sanctorum ſuorum vitas, ac præclara facinora, in quibus ipſa mirabiliter elucet, & ad teſtimonium ſuæ gloriæ, & ad documentum poſterorum, accuratis literis conſignari. Quod cùm in alijs Viris Sanctis animaduertimus, tùm in ſanctiſſimo Conſtantienſis Eccleſiæ Præſule, quæ in Cypro eſt, Epiphanio: cuius admiranda prodigia, præſtanteſq; virtutes, diuino ſe impulſu inſtituiſſe conſcribere, diſcipulus eius eximia ſanctitate Ioannes, locuples auctor eſt. Qui cum inſtituta pertexere præpropera morte non poſſet, Polybium Epiſcopum eiuſdem diſciplinæ alumnum, operæ ſuæ vicarium ſuppoſuit moriens, graui oratione conteſtans, hanc eſſe Dei mentem, vt quæ diuina eius virtus per Epiphanium admiranda patraret, ſuis ipſe literis commendaret, nec ſineret ea ſilentio inuolui, & obliuione poſteritatis extingui. adiunxit prædictionem mandatis; acceſſuram ſcribenti vitam, dum ea, quæ ordiretur, abſolueret. Res, vt prædicta eſt, ita cecidit; & verum vatem fuiſſe Ioannem, Polybij, quam manu terimus, teſtatur hiſtoria. Quod ſi de vnius hominis vita cum virtute acta, ne qua poſteros inobſcuraret obliuio, tam ſolicita diuina mens fuit; quid putamus in frequentiſſima ab ſe inſtituta familia, vbi non vnius, aut alterius viri res geſtæ, ſed tot clariſſimorum, exempla virtutum, tot teſtes diuinæ gloriæ, tanta in obſcuritate poſterorum, multos iam annos latent, à nobis exiget? Sed Patribus danda venia, qui rebus gerendis intenti non vacabant ſcribendis. Mecum autem quis neget actum eſſe præclare, cui diuina, vti diximus, voluntate, hæ reſeruatæ ſunt partes, vt glorioſos Patrum labores, ſua quodammodo reticentia ſepultos, apud Deum tamen exquiſite deſcriptos, diligenti inueſtigatione conquirerem, & quicquid ex eis ad nos manauit, è diuturnis quaſi tenebris in apertum proferrem? Arduum opus, & operoſum, fateor. Sed tanta ſtyli mercede propoſita, Dei primum, quam dixi, gloria; deinde communi vtilitate fratrum, quid non tentandum? Ille digitos ad ſcribendum impellet, qui vt ſtylum præhenderem, auctor fuit. Quoniam autem nouæ Religionis origo deſcribenda proponitur, iure quærere in hac ipſa velut operis proluſione quis poſſit; Cur in tanta Religioſorum Ordinum copia, varietate, nobilitate, quibus & tanquam adminiculis ſuſtentatur, & tanquam luminibus decoratur Eccleſia: Maieſtas tamen illa, cuius ſpiritu totum Eccleſiæ corpus adminiſtratur, & regitur, nouas in ea

1

2 Placet Deo pias hiſtorias ſcribi

Digitized by Google

familias, nouos ordines ſuſcitet;& tanquam non contenta veteribus,alia ei præſidia com-
3 paret, alios denuo ſplendores accerſat. Ac mihi quidem præter arcana eius ſapientiæ
Cauſæ quatuor cur Deus nouas Religiones inſtituat. conſilia, quæ rationum omnium momentis longe præponderant, cauſæ omnino quatuor in mentem veniunt, indicandæ perpaucis. Quarum ea princeps eſt, vt nouæ Satanæ machinationes, ac technæ nouis item ſuæ Maieſtatis inuentis,nouis artibus eludantur. Excogitarat inuidiſſimus hoſtis ad extinguendum omnem cultum ſacræ Religionis, perdendamq; innumerabilem vim animorum, vt vnum aliquem è Monachorum numero blande ſeduceret, teterrimumq; ei ſuum ſpiritum inhalaret, per quem toto terrarum orbe ſua venena diffundens, tantò certiora ſuæ nequitiæ iacula figeret, quantò nequiorem ſatellitem nactus eſſet: tantò exploratius de religione, de cerimonijs, de Cœnobitica, ac Religioſa vita actum iri confideret, quantò venenata eius proles, & longo vſu Cœnobij,& ſingulari oſtentatione doctrinæ ad perniciem inferendam videbatur inſtructior. Nec deerant,vt modo ſignificaui, pernobiles in Orbe Chriſtiano familiæ, ſeu Catholicæ doctrinæ præſidijs, ſeu ſanctitatis ſplendore coruſcæ, quæ ad eam peſtem auertendam magno vſui, vti ſunt, Eccleſiæ Catholicæ eſſe poſſent. Sed,ne verſutiſſimi Draconis aſtutia,Dei ſapientia videretur inferior, opponendæ fuere viciſſim nouis impiorum cateruis, nouæ piorum hominum acies, nouis Diaboli ſatellitibus,noui Chriſti Ieſu miniſtri. Quorum ex Societate,tam præter opinionem,tamq; opportune conflata religio,ſatis indicat & vnde & quor-
4 ſum ea edita, ac procreata ſit. Proxima verò nouas condendi familias cauſa eſt, vt veterum familiarum ſtudia, quæ interdum aliquid de primis initiorum ardoribus ipſa temporis diuturnitate remittunt, nouarum acuantur exemplis. Sæpe enim, quæ latebat incluſa virtus, æmulationibus laceſſita, ſe prodit; & quæ nullos nacta eſt æmulos, obſoleſcit. Vt enim, cum ex quatuor rerum initijs pugnat,& certamen exarſit, tum maxime ad diuturnitatem viget incolumitas mundi; ſic inter dicatas Deo familias, vbi pia exarſerit æmulatio, puriſſimus Dei cultus, & vera ſanctitas effloreſcit. Quantam iam inde ab ortu ſuo Societas hæc, vt de alijs taceam,nullis dum vetuſtatis commendata ſuffragijs, nullis illuſtrioribus nobilitata factis, vbicumque veſtigium poſuit, æmulationis flammam iniecit? Quam multi Ordines ſeſe ad induſtriam, & priſtinas contentiones, nouo inſpecto Ordine reuocarunt? Quam multi ſuas curas, atque vigilias, cùm in excolendis perpoliendiſq; ſe ipſis, tùm in fouendis, tuendiſq; proximis intenderunt? Teſtatiſſima res eſt hæc, vel ex ipſo temporum, ætatumq; diſcrimine,ſi quis ætatem hanc,cum ætate Patrum,& hæc tem-
5 pora, cum illis temporibus comparare velit. Accedit, quod ex ijs, quæ oriuntur familijs, aliæ alias ad excolendam Domini Vineam facultates, & vires afferunt: nec recens oritur diſciplina, quæ non ſingulari aliquo officij munere Apoſtolicæ famuletur Eccleſiæ:vt nullam temerè,ac fortuito,ſed ſumma omnes prouidentia, ac conſilio inſtitutas, ac procreatas intelligas, ſi cuiuſq; vires atque functiones, & quibus quæque ſit inſtructa,& ornata muneribus, animaduertas. Conſentanea quippe deſtinatis vſibus Deus,velut ſua dote ſingulas locupletat, & ornat: ſingularumq; operam, ad ſuæ vineæ culturam pro tributis cuique muneribus, & donis adhibet, ideoq; certis ætatibus ac temporibus nouas creat. Societatem verò noſtram,ipſam quoque habere præcipui aliquid, quo ei, quam dixi, vineæ peculiarem operam locare poſſit, quid cunctandum eſt confiteri, cum id omne diuini ſit muneris, atque doni? Proprium eſt illi ſuas perpetuo operas, & quaſi colonos ſponſione voti addita, habere promptos, & expeditos ad obſequium Romani Pontificis, vt quocunque ille iuſſerit Euangelij cauſa,ſine recuſatione contendant. Proprium eſt,nullo certo loco conſiſtere, perſcrutari plagas omnes, vt ingentia vndique Chriſto Domino animarum lucra conquirant. Proprium item,toto orbe terrarum expoſita gratis habere gymnaſia ad inſtituendam, non modo liberalibus diſciplinis, verum etiam Chriſtianis moribus iuuentutem. Proprium denique eius (tametſi in hoc æmulas habere iam cœpit) Chriſtianæ legis elementa, puerorum ætatulis,& imperitæ multitudini paſſim tradere. Quæ quidem omnia, &, ſi quæ ſunt alia, ſi ſecum ipſe quis reputet, & quanto Eccleſiæ bono iſta gerantur, expendat; facile ſentiet,cur in tanta diſciplinarum copia,alias atque
6 alias Diuina prouidentia moliatur,ac ſtruat. Verum ad id ipſum docendum,ne illa quidem minus efficax ratio eſt, quod augendis Religionum Ordinibus, ipſa quoque in Eccleſia varietas, quæ fons eſt pulchritudinis omnis, amplificatur,& creſcit. Nam vt in condendo Mundo Fabricator tanti operis, vt ſuæ in eo veſtigia pulchritudinis adumbra-

ret,

Digitized by Google

ret, & de theſauris ſuis ex illo immenſitatis Oceano ſuppeditaret aliquid, infinitarum eum rerum veritate diſtinxit: vt ea de cauſa Græci propter inſignem ſpeciem κόσμον, Latini lucentem, ſeu mundum nominarint: ſic in Eccleſiæ corpore, quam quotidie ſibi velut vnicam ſponſam exquiſitius adornat,& nouis quodammodo ſplendoribus ad elegantiam expolit, ſpectabilem quandam ex omni Ordinum, ac familiarum genere varietatem admiſcet. Quæ tanta, tamq; admiranda in omni ſtatu,ac natura varietas, non tàm quia ſpectabilis, ac decora, quàm quia peropportuna, & ſæpe neceſſaria probatur, ab ſummo illo, ac ſapienti Opifice videtur inuenta. Quorſum enim ad capiendos humani corporis ſenſus tam multiplex eſt reperta varietas? cur paſcendis ſingulis, ſingula rerum inuenta ſunt genera, colorum, ſonorum, ſaporum, odorationum atque tactionum? Quorſum tot animantium ſpecies? tot locorum ac regionum, tot oppidorum tanta deſcriptio? Quorſum tanta in his notis, vſitatiſq; naturis formarum, generumq; diſſimilitudo? Num ad vniuerſi dumtaxat ornatum, ac voluptatem, an etiam ad multiplicem hominum vſum, atque opportunitatem, quorum gratia, eam, quam dixi, varietatem excogitauit Diuina ſolertia? Nimirum naturæ hominum variæ, voluntateſq; tam multa, tamq; inter ſe diſtantia, ac diſſimilia rerum genera requirebant, vt qui re aliqua minus capitur & afficitur, ei nunquam in tanta varietate deeſſet, quod eius mulceret ſenſum, & velut arrideret palato. Par in diſciplinarum multitudine varietatis eſt ratio, quam idcirco prouidentia Dei ſua in Eccleſia tam eſt machinata ſolerter, vt varijs hominum voluntatibus & ingenijs, moribus ac naturis, conſtitutionibus corporum, atque viribus indulgeret; nec in tanta familiarum copia deeſſet vnquam, quæ cuique præ ceteris probari poſſet, & quò ſuus quemque nutus ac voluntas impelleret. Argumento eſt, quod multi, qui ſe ad certam aliquam diſciplinam appulerunt,nunquam ſe ad aliam forſitan inclinarent,niſi congruentem illam cum ſuis moribus inuenirent. Quàm multi autem in hac noua,minimaq; Familia ſocietatem iniere nobiſcum, qui niſi ea edita in lucem eſſet, in ſuis adhuc tenebris permanerent, nec vllum de religione conſilium, mentemq; ſuſciperent? Nouarum igitur familiarum ortus, in fructu diuinæ ponendus eſt ſapientiæ, quæ & cuiuſq; priuati moribus, ſenſibuſq; & vniuerſæ Eccleſiæ decori ac pulchritudini, & ceterarum diſciplinarum bono atque commodo, & præſenti temporum neceſſitati, opportunitatiq; voluit eſſe proſpectum. Quibus de cauſis, vt ceteræ ſileantur, ſodalitatem hanc noſtram potiſſimum excitatam, in lucemq; vocatam, cum pro me loquatur euentus, malo in hominum cogitatione relinquere, quam in oratione mea ponere.

Iam vero ad huius tanti operis molitionem Architectus ille diuinus, qui ſtulta mundi eligit,vt confundat Sapientes, IGNATIVM de Loyola nullis inſtructum humanæ ſapientiæ præſidijs, & ex ſeculi caſtris nuper abreptum auctorem ac miniſtrum ſibi delegit: vt, quod olim in vniuerſo Eccleſiæ corpore, & ampliſſima filij ſui ſocietate fecerat, id in hac minima eidem filio ſuo addicta, & deuota Societate feciſſe noſtris temporibus ſentiamus. Quanquam apparebant in Ignatio, vt in electis plerumq; Dei, documenta non leuia, vnde prudens rerum exiſtimator, etiamſi quid præſtans ille ordiretur Opifex, ignoraret; intelligeret tamen quantus is eſſet aliquando futurus ad meliora conuerſus. Nam & in Apoſtolo Paulo etiam tùm cum Dei perſequebatur Eccleſiam, & in Diſcipulos Domini minas ſpirabat, & cædes, non erat difficile conijci, quantus & ipſe futurus eſſet traductus ad Chriſtum. Quippe idem, ac ſemper ſui ſimilis animus eſt, & eamdem vim ſuam vbique prodit, ſiue in tutela verſetur erroris, ſiue in patrocinio veritatis. Nam poſt acceptam gratiam, vt ſcriptum reliquit B. Macarius, natura manet eadem; & ſicut membrana, in qua ſuo quiſque ſcribit arbitrio, quamcunque ſcripturam recipit; ita gratia quamcumque naturam. Ac profecto ſi quis in ipſis ſeculi tenebris, tanquam ex quadam ſpecula contempletur Ignatium, næ ille vel ex generoſis eius incœptis, conatibuſq; conijciat ad maiora quædam eum genuiſſe, & conformaſſe naturam: eiuſque vitæ curſum iam inde à principio ita à Deo fuiſſe directum, vt humanis poſtea ad diuina traductis, nihil non in eo ſumma ſapientia permiſſum, nihil non peculiari prouidentia relictum,& conſtitutũ animaduertat.

7 Societatis fundator Ignatius, quam ad id opus facultatem haberet.

Hom. 25.

Natus eſt anno poſt partum Virginis milleſimo quadringenteſimo nonageſimo primo, cum octo circiter ante annis portentum illud Orbis terrarum (vt à Sapientibus obſeruatum eſt) & funeſta Catholicæ Eccleſiæ peſtis, Martinus Lutherus editus eſſet in lucem: vt tum Deus futuri conſcius ad diſcutienda venena videretur excitare præſidia, quemadmodum

8 Ortus Ignatij.

Digitized by Google

ſupra dicebamus, cum ad ea ſpargenda Satellites nouos Satanas educabat. Ortus eſt no-
9 bili,& claro in primis genere in ea Cantabriæ regione, quæ Guipuzcoa dicitur. Habuit
Summa vitæ Ignatij ante cõuerſionem. enim vtrumque Parentem ex familijs in eo tractu principibus, Beltramum Loyolæ, & Ognes Dominum; & Mariam Saez de Balda, vt nouæ deinde in Eccleſia Dei familiæ Magiſter ac Parens, talibus eam inſtitutis,ac legibus temperaret;vt earum vim ac ſeueritatem, plurima, quæ in eam ſe dicaret ex toto terrarum Orbe nobilitas, non refugeret. Rem militarem iam tum ab adoleſcentia maiorum exemplo perdidicit: diuturnoq; vſu Caſtrorum bellica laude floruit: vt ſuæ mox ſodalitatis alumnos ſiue in obtemperandi celeritate, ſiue in laborum tolerantia, ſiue in ſalutaribus excurſionibus,ſubitiſq; miſſionibus exerceret ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ. Fuit in adoleſcente incredibilis mentis ardor ad gloriam, ſitis ingens humanæ laudis; vt commutato vitæ genere, in eius, qui omnia condidit gloria, laudeq; ſitienda, eumdem animi impetum, eumdem retineret ardorem. Elegantiam cum in omni vita, tum in cultu corporis affectarat, vt hæc eius eſſet elegantiæ prænuntia, quam mox in rebus ſacris, cultuq; interioris hominis præſeferret. Eminebat altitudo animi in condonandis offenſis, in liberali gratificandi voluntate, in deteſtandis auaritiæ ſordibus, & malorum omnium ſeminario, cupiditate; vt neglectis ſuis aliquando commodis, & emolumentis, magnifico excelſoq; animo totum ſe ad animarum ſalutem, & proximorum explicaret. Cernebatur in capeſſendis rebus arduis animi magnitudo, in gerendis acre conſilium, in exequendis ad extremum vſque conſtantia; vt pro Dei deinde gloria, ſaluteq; omnium gentium, & hac vel tuenda, vel propaganda familia,nihil non aut alto quodam aggrederetur animo, aut cautiſſimis conſilijs adminiſtraret, aut ſtrenuo denique, conſtantiq; labore perficeret. Erat ſenilis quædam in adoleſcentiæ flore maturitas, pari comitate coniuncta, ſiue in pertractandis hominum animis, ſiue in eorum captandis voluntatibus, vt olim eſſet in robuſto iam Viro, ſeu in deducendis ab errore mortalibus, ſeu in alliciendis, & adiungendis ad Chriſtum comitas grauis. Quid? quod emicabant etiam in eo haud obſcuri pietatis igniculi, qui progrediente tempore,cum ſe ex hominibus tranſtuliſſet ad Deum, magnam videbantur in eius pectore vim excitaturi flammarum? Annus agebatur 1521. cum Pompeiopoli ex æneo globo fœdum in crure vul-
10 nus accepit. Vt quo die glande ictus ab hoſte, & vulneratus eſt in corpore, (is dies fuit feConuerſio Ignatij Ann. 1521. ria altera Pentecoſtes xiij. Kal. Iunij,vt certis Auctoribus compertum eſt) eo videretur ab almo ſpiritu amore ictus, & fauciatus in animo. Apoſtolorum Principem præcipua quadam veneratione colebat, cuius laudum præconia verſu olim celebrarat Hiſpano: cui & Apoſtolus ipſe ex accepto vulnere grauiter ægrotanti, per quietem mederi viſus eſt, & in præſenti opitulari diſcrimine. Conſulebat quippe tum nobis ouium Paſtor B. Petrus, cum ſuum gregi Paſtorem reſeruabat, quo diuturniore memoria tam ſingulare beneficium grex ipſe coleret, & peculiarem ſibi illum patronum,ac defenſorem inter huius vitæ labores, ærumnaſq; depoſceret. Ceterum quanquam non id quidem nos agimus, vt Ignatij vitam velut ab incunabulis deſcribamus: ſed ab eo tempore potius ſit iuſtum noſtri operis, & laboris exordium, quo Architectus ille ſummus, veluti primas huius ædificij columnas poſuit, qui fuit annus ſalutis humanæ milleſimus quingenteſimus trigeſimus quartus; tamen eam omnino tacitam præterire non licet. Inde enim pendent, quæ deinceps toto opere explicantur. Nam quemadmodum ipſemet B. Pater Iacobo Lainio, qui ei in Generalatu ſucceſſit, narrabat, fere Deus conſueuit, quos Duces Religioſarum familiarum adſciſcit, eos ita regere,ac deducere; vt ab ijs vult poſtea diſciplinæ ſuæ ſectatores inſtitui. Itaque, & commodum erit,ante operis ipſius explicationem,lineamenta,& quaſi formam aſpicere; & iucundum animaduertere,quam lenibus principijs ea,quæ in Eccleſia Dei ge-
11 runtur acerrime, diuina Sapientia prætexat. Igitur ſecundum illud Apoſtolicum viſum
Occaſio conuerſionis Ignatij ex lectione piorum librorum. fecit ſumma bonitas, vt decumbenti Ignatio, & mali mitigaretur acerbitas, ac depulſo periculo dum per longam quietem tibia ſolidatur,occaſionem perſanando animo aperiret. Ad leuandam enim moleſtiam temporis, codicem quempiam petenti ex ijs, quibus conſueuerat, per armorum, amorumq; ludibria horarum bonarum raptoribus; euenit ſane diuinitus (exemplum memorabile quanti intereſt, qui libri in ædibus habeantur) nullo vt eius generis domi reperto, geminus offerretur, alter Chriſti Domini vitam continens,alter vero Sanctorum. Quibus lectitandis,vt eſt virtus blandiſſima mentis humanæ conciliatrix, vbi præſertim ſuam ei ſpeciem in illuſtribus proponit exemplis, hoc acrius commouebatur

Igna-

Digitized by Google

Ignatius, quo tanquam ad fomitem, præparatamq; materiam ad eius generosam indolem sanctus ille ardor adhærescebat. Subibat animum præstantissimos quosque ex ijs, quos legebat æmulari ausus, in diuexando potissimum, macerandoq; corpore. Quæ prima virtutis facies lua illa tristitia, & horrore blanditur animis magnis. Recurrebat tamen identidem bellicæ laudis dulcedo, & cogitationem rapiens, varijs depingendis incœptorum fortium imaginibus, per quæ vel beneuolentiam sibi cuius vellet, vel nomen inter bellatores grande colligeret, longo spatio deludebat. Sed, vt erat harum cogitationum tam diuersa natura; ita in abscessu vestigia sui dissimillima relinquebant. Ab ijs, vt solidis, ac succi plenis quietus manebat animus, vegetusq; & quasi pastus: ab his nempe inanibus ac falsis, aridus, sibiq; displicens, ac magis nauseabundus, quam satur. Nec discrimen id nisi multis post diebus obseruauit miles noster, quam exteriorum certaminum ad id temporis prudens, tam interiorum ignarus. At vbi primum diuino clarius illapso radio, in contrarios illos exitus, mentem intendit: relegensq; superiorum alternationes dierum, plane talium discrepantiam commotionum perspexit, ac veluti accensa face in suæ mentis tenebricoso specu dispicere lucem, quidq; ageretur cœpit videre, immenso cumulatus est gaudio, & liquidissima perfusus è Cælo dulcedine. Et sane fortunata illuxit hora illa Christi Tyroni. Radius ille cœlestis fuit ei totius vitæ Magister, eaq; præstans interioris Philosophiæ intelligentia, quæ sanctum Virum compleuit, gradum hunc primum, hoc primum habuit rudimentum. Namque ex eo tempore erectus ad sui custodiam, suarumq; cogitationum, & affectionum, non exitus modo, sed initia, & progressiones vigil obseruans, discernendorum spirituum peritiam singularem adeptus est: regulasq; cœpit statim colligere, quæ in libello exercitiorum de ea re plenæ sapientia extant. Hac igitur luce peruolutandis sanctorum Vitis insistens, & præclarissima etiam quæque dicta, ac facta excerpens, & accurate varijs depicta coloribus in volumen referens, dum ex eorum contentione se ipse velut in speculo contemplatur, induxit constanter in animum ætatis superioris errores, noua instituenda vita, corrigere, totumq; penitus se reducere. Quæ cum secum deliberaret attentus, repente studio precationis accensus, intempesta nocte desilit è cubili, totoq; animo, corporeq; prostratus ante clementissimæ Dei Matris effigiem, dum ab ea poscit opem, vt per eam sibi liceat non inuisum, ingratumve eius filio famulum esse, ingenti motu concussum est terræ solum, & cubiculum, in quo orabat, intremuit. Siue id exorati numinis indicium fuerit, vt olim vsu Paulo, Sylæq; venit nocturnos carceris inter horrores, cum Deo laudes, hymnosq; canerent, seu fugati Dæmonis argumentum; qui ab eo viro, cuius in anima Thronum sibi Deus, sedemq; iam fixerat, ingenti rabie efferatus, velut amplius non rediturus abscederet. Vix induerat hominem nouum, cum ipsa quoque Dei Mater paruulum IESVM in vlnis gestans, eximia specie, ac fulgore nitens suam illi dum vigilat, præsentiam longo spatio declarauit, tanto exultantis animi gaudio, & commutatione voluntatis, vt à cunctis huius vitæ iucunditatibus incredibili repente fastidio cœperit abhorrere, ac nominatim insignem perfectę castimoniæ cupiditatem conceperit. Quo tam eximio in Ducem nostrum beneficio Clementissima Dei Mater tanto ante præmonere nos voluit huius se minimæ Societatis patronam apud Filium suum carissimum semper fore: sibiq; secundum Deum, oportere admirabilem eius ortum, secundosq; progressus adscribi: nec aliunde cœlestia, nobis speranda præsidia, nisi ex ipsa, cuius nos Deus tutelæ voluerit esse commissos.

12 Obseruat bonarum cogitationum, & inanium diuersos exitus.

13 Apparet Ignatio B. Virgo cum puero IESV.

Ignatius vero confirmatis iam satis viribus, descripta sibi in varias asperitatum formas vitæ ineundæ ratione; consilio inprimis peregrinorum ritu Hierosolymæ adeundæ susceptо, festinans ad sanctæ militiæ tyrocinium, iter in Montem Serratum intendit: nihil tum cogitans vltra, nisi vt (quoniam rudis eo tempore meliorum, virtutis summam in corporis afflictatione ponebat) quam acerbissime sese discrucians, per id quam maxime Diuinæ Maiestati placeret. Vitæ etiam anteactæ commissa existimabat grauiter vindicanda: ob eamq; rem ab ipso statim paternæ domus egressu, cœpit se noctibus singulis acri verberatione contundere: & quidem non tam vt meritas à se Numinis pœnas auerteret, quam vt eius voluntati sanctissimæ gratam, acceptamq; rem faceret. Adeo iam inde ab Euangelicæ perfectionis limine cælestis gratiæ ope, ductuq; prouehebatur ad optimum, & ad gloriam Dei quam maximam (quod vnicum tota deinceps vita destinatum spectauit) quasi nesciens collimabat. Ibat plenus animi, & magna secum voluens, vtque

14 In Montem Serratum ex patria discedit.

Digitized by Google

eam partem, quam maxime rebatur infirmam, aduerſus hoſtiles impetus communiret, in
15 eodem itinere voto ſe, quod Deiparæ pro ſuo in eam peculiari ſtudio nominatim obtulit,
Vouet caſtimoniam. perpetuæ caſtitatis obſtrinxit. Ac Reginæ Virginum, & nato eius acceptam ſponſionem fuiſſe probauit ſatis ex eo die deuoto Clienti ad vltimum vſque ſpiritum excellentis pudicitiæ, intaminataeq; mentis, & corporis donum cæleſti benignitate conceſſum. Nec dubia (vt licet interpretari) Clementiſſimæ Matris tutela ſubinde capitis, animiq. diſcrimen euaſit: ex quo potuit intelligi, quam neceſſarius ſit pietatis iter ingredientibus dux certus,
16 & cuſtos. Adiunxerat eunti ſe comitem Maurus homo (non dum enim ea fex è Tarraco-
Zelus Ignatij pro perpetua Deiparæ Virginitate. nenſi Hiſpania prorſus exceſſerat) qui cum illato ſermone de ſemper intemerata Dei Genitrice, diu nefarie pernegaſſet eam à partu Virginem, ſubditis repente iumento calcaribus, paulumq; progreſſus, in pagum proximum flexit. Recaluere ſcilicet in excelſo ſtatim Ignatij pectore militares ſpiritus: vtq; etiam num in quodam quaſi Regnorum Chriſti, ac Mundi confinio verſabatur, ſeculi trutina diuinas res ponderans; ſtatuebat Virginis Matris iniuriam ferro protinus abolendam. Ex altera parte conſcientia iam fidelior ſcrupulum ſuggerebat, ne forte id genus vltionis æterna vetitum lege, nequaquam Dei, ac Virginis reſarciret honorem, ſed geminaret offenſam. In hoc ancipiti curarum tumultu, eo capto conſilio, quod ſola excuſet piæ mentis ſimplicitas, vt, ſi Mula, cui inſidebat, in viæ diuortio iter, quod tenuerat Maurus, iniret, intelligeret ſibi impium illum haud dubie pugione confodiendum, vbi ad biuium ventum eſt, continuo beſtia, quamuis proximus in conſpectu pagus, magiſq; tritus inuitaret callis; tamen in alteram ſe partem, quæ ad Mon-
17 tem Serratum ferebat, immiſit. Ad ſacrum Montem peruectus, religioſe Deo, ac Deipa-
Quid geſſerit in monte Serrato. ra ſalutatis, eo curam in primis adiecit, vt vitam exorſurus nouam, veterem ab exordio primo retexeret: quod cum per triduum ſedulo peregiſſet, è ſcripto repetita ab memoria vltima noxarum confeſſione cunctarum apud Cœnobij eius Virum virtute inclytum Ioannem Clanonium nomine, natione Gallum; eidem pariter ſua de vitæ ineundæ ratione conſilia ex ordine patefecit. Deducebat nimirum Iuſtum ſuum Dominus per vias rectas, Magiſtrumq; plurimorum vno erudiendo fingebat. Is ſcilicet conſilium illud geminum pietatis palæſtram incuntibus apprime neceſſarium, menti eius iniecit, vt & generalem inſtitueret Confeſſionem, cuius ea tempeſtate vſus non perinde, vt poſtea eiuſmet opera introductus eſt, increbuerat: & cum viro bono, atque prudenti quicquid meditaretur, communicaret. His enim neceſſe eſt oriatur ab initijs diſciplina virtutis, his ædificium ſpirituale ſtatuatur in fundamentis. Nam expiatio vitæ totius anteactæ in primo lumine, ardoreq; illo conuerſionis purgat magnopere animum, præparatq; vberioribus è Cælo donis excipiendis. Et omnino immenſum quiddam refert ad perſeuerantiam, ad progreſſum, ad omnia primordio ſemel contendi, quantum cum diuina ope fas eſt, vt animus in amicitiam Dei, & ſtatum gratiæ reponatur. Ductus autem periti Inſtitutoris aduerſus fallacias tenebrarum Patris Angelum lucis ementientis, cum ſemper, tum inchoanti præſertim eſt neceſſarius, quod & rudior diſcipulus eſt, & error vel paruus initio, fit longe maximus in progreſſu. Hæc Ignatius præcipua quadam Magiſtri ſummi doctrina non ſolum peragebat, ſed etiam obſeruabat, conferens in corde ſuo, & intentis vbique oculis per iuſtitiæ ſemitas incedens, ac notans ſingula, vt eodem tempore, quos faciebat in diſcipulatu proceſſus, eoſdem habe-
18 ret in Magiſterio. Vbi Clanonius conſilia eius probauit, quia legerat nobiles olim Equites cum initiarentur profanæ militiæ, totam noctem in armis excubare ſolitos; militiam, & ipſe ſacram auſpicaturus ritu perſimili, Iumentum, quo erat aduectus, Cœnobio donat: quod ſuperfuerat pecuniæ pauperibus diuidit, gladium, ac pugionem ante Deiparæ aram ſuſpendit; denſiſq; iam tenebris vni pauperum etiam nobiles veſtes, quibus induebatur ad intimam vſque ſubuculam tradit: ſeque ipſe habitu induit, quem prope Montem Serratum nuper ex itinere comparauerat. Is erat talaris tunica è rudi ſacco, funis pro cingulo, calcei è ſparto, ſed alterum tantum pedem ex veteri plaga imbecilliorem texit: alterum prorſus nudum; nudum item reliquit verticem: ſuſpendit ab latere cucurbitam in vſum aquæ, & viatorium baculum, peregrinorum geſtamen, manu præhendit. Hoc ornatu noctem, quæ lucem concepto à Virgine æterno Verbo ſacram præceſſit, ante ipſius Aram Virginis totam exegit, modo ſtans, modo genibus nixus, deflens ſuperioris ætatis
19 piacula, totumq; ſe toto pectore Deo deuouens, atque ei vni ſtatuens in poſterum bonam
Manreſam ſe recipit. militare militiam. Primo diluculo, ne per lucem agnitus in eo habitu admirationem ſibi,

& no-

Digitized by Google

& nomen ſanctitatis conciret, Manreſam verſus diſceſſit, oppidum à Monte Serrato tribus diſſitum leucis; in eius Oppidi hoſpitali domo ante Hieroſolymitanam peregrinationem, rudimenta ſuſceptæ militiæ poſiturus, & quaſdam in inchoato Loyolæ volumine, quod magna cura ſecum geſtabat, vitæ ſpiritualis obſeruationes adnotaturus. Euntem feſtinus Viator aſſequitur, ſciſcitaturq; num veſtes Mendiculo, magni pretij, vt ille aſſeuerabat, donarit: qui cum intellexiſſet miſellum eas ob veſtes, furti ſuſpicione vexari, faſſus id, quod res erat, vt innocenti ſuccurreret; nec addito verbo, quamuis multum de ſuo nomine, & itinere interrogaretur, commiſeratione partim Mendici, partim ſuimet, lacrymas fudit, adeo ſe nequam exiſtimans, qui ne benigne quidem alteri poſſet facere, niſi infamiam eidem, & damnum crearet. Manreſæ Noſocomio Sanctæ Luciæ receptus, velut in quæſita diu palæſtra pedem poſuiſſet, continuo laxat ardori animi habenas, & in dura, & aſpera, quæ mente deſtinarat, ſeſe effundit. Cæſariem, quam pro frequenti eius temporis more ſtudioſe nutrierat, confundi ſinit, & inhorreſcere: barbam temere promitti, vngues excreſcere, totum os ſqualore turpari. Veſtis erat, quem dixi, ſaccus aſper, ac vilis; caput dies, ac noctes intectum, humus pro lecto, ſomnus perexiguus, ac media nocte orationis cauſa interpellatus: ter quotidie acriter repetebat flagellum: ſeptenas attentione magna prouolutus in genua, recitandis varijs precibus ponebat horas, præter id tempus, quod ſingulis item diebus audiendo ſacro, veſpertiniſque, & completorijs precibus dabat. Tota ieiunans hebdomada, nec quicquam omnino præter exiguum panis emendicati, & aquæ ſemel in die deguſtans, Dominicis tantum diebus, quibus ad pœnitentiæ Sacramentum, & vitæ Panem ſumma religione accedebat, de ieiunij ſeueritate aliquantum, ſi facultas afforet, remittebat. Ab his curis, ſi quid vacuum ſupererat ſpatij, vel miniſtrabat ægrotis, vel ſtipem, quam in alios pauperes diſpertiret, emendicabat; vel ſermonibus pijs homines, qui ſe offerrent, ſtudebat facere meliores, ſemper intentus, ne quid corpori blandum admitteret. Itaque non multo tempore in tanta vitæ duritia, corporiſq; neglectu viuidæ robur illud iuuentæ elanguit, concidere vires, & nobilem bellatoris ſpeciem pallor, & macies deformauit. Animus interim tranquillus, ac lætus erat. Etenim cum dulcedo cæleſtis ſenſum prope omnem aſperitatis, qua macerabatur corpus, extingueret: primi quoque ardores quadam ſua præcipua dote aditum Satanæ quaſi vallo interclud:bant: vt bis omnino oppugnatus principio ſit, eoq. leuius, quo apertius. Nam cum paulo poſt donatas pauperi veſtes ſuccurriſſet, Non ne melius nunc veſtitu, qui te deceret, amictus, verſarere cum paribus tuis, quam in ſacco iſto ſeminudus inter mendiculorum volutarere quiſquilias? hanc ille cogitationem, in pauperum ſe protinus gregem inſerens, comiterq; cum ijs agens, miſcenſq; ſermonem, leui negotio repulit. Iterum autem defatigato, & languido, Te miſerum, cum oppugnator inſuſurraſſet, quinquaginta adhuc tibi anni reſtant, iſto pacto trahendi; reſpondit, Diem ne mihi, vel vnum præſtare tu queas? & confeſtim moleſtia omnis euanuit. nec poſtea quamdiu inter mortales egit, cogitatio Viro Dei vlla ſubrepſit, quæ conſtantiam in ſuſceptæ vitæ ratione tentaret. Cetcrum, quia gentis humanæ callidiſſimus hoſtis, vbi aperta vi nihil aduerſus pias mentes aſſequitur, dolis, cuniculiſq. graſſatur: atque, vti ſe dabant exordia, grandem ſibi aliquam temporis progreſſu, ab indole eius Viri cladem pertimeſcebat: altera vero ex parte etiam Deus Magiſtrum experientiſſimum formans, viciſſitudine motuum, ac temporum perpoliri eum, doceriq; volebat, vt ipſis edoctus experimentis, omni hominum, ac temporum generi opportuna præcepta colligeret; cœpit nobilis Tyro ſimul gradibus magnis prouehi ad arcem virtutis, ſimul varijs verſari modis, multiſque, & grauiſſimis commotionibus agitari, & artibus ſubtiliſſimis peti. Quatuor igitur menſibus in æquabili animi pace tradactis, peruenuſta ei ſe imago obiectat in aere, cuius figuram diſpicere non plane poſſet. Longior erat tractus in colubri modum, lucidus, idemq; multicolor, & compluribus quaſi oculis ſtellatus, qui intuentem iucundiſſime oblectabat: euaneſcens autem relinquebat ſubtriſtem. Nec multo poſt quoniam adhuc in oratione, quę voce fit, Ignatius ferme conſtiterat, deſcendere in ſe altius cœpit, & penitus intrare diuina admirabili è Cælo luce perdoctus. Inuiſurus enim ſacram ædem mille fere paſſus Manreſa procul, in Rubricati amnis ripa conſedit, ore conuerſus in aquas, meditabundus. Ita ſedenti diuina lux repente oborta, nouam quamdam rerum ſcenam aperuit. Myſteria fidei tanquam ſubducto velo oculis quodammodo intuetur: rerum creatarum æſtimationem

20 Vitam aperrimam Manreſæ inſtituit.

21

22 Varie exagitatur.

Digitized by Google

tionem iuſtam,ac precium intelligit: quem ad finem genita hæc vniuerſitas ſit; quamobrem, & quatenus rebus creatis vtendum ſit,cognoſcit: in quo virtutis ſita vis: qua prius in re, poſteriusve, plus aut minus elaborandum: tota denique Euangelicæ ſanctitatis perfectio, ac diſciplinæ interioris ſubtilitas eodem in lumine menti eius oſtenditur, adeo clare, vt inde alter plane recederet, alijſq; iam luminibus ſeque,& res ceteras contemplaretur; alijs lancibus boni, maliq; præſtantiam ponderaret. Exurgens igitur nouus Vir, ac plane iam vir perfectus in Chriſto, ad Crucem in proximo ſitam euolat, humi prouoluitur: dumq; gratias de tam incomparabili dono ex intimis agit ſenſibus, illud ipſum, quod ſupra dixi, picturatum coloribus ſpectrum, & oculis interpunctum apparuit. Sed animaduertens Ignatius, prope Crucem non ita colorum fulgere blanditias,& alia vanitatis argumenta obſeruans, plane intellexit venenati eius ſerpentis, qui mortale genus totum infecit, ſpecioſum eſſe ludibrium. Ex eoq; tempore cum multis deinceps annis, quanquam non ita collucens, ac bellum ſeſe frequens obijceret, generoſo faſtidio, & baculo abigebat. Hinc iam interiora Philoſophiæ cæleſtis ingreſſus, & ab oratione vocis ad mentis progreſſus actiones, exerceri cœpit meditationibus ijs, quas in exercitiorum ſpiritualium libello digeſſit. Nam partim ex eo, quod ſuo ipſe vſu,& quotidiana obſeruatione notarat, partim ex eo, quod à diuino illo Inſtitutore didicerat, ſalutarem quandam orandi ſcientiam, & meditandi velut artem effecit: quam in dies magis, ac magis auctam, locupletatamq; ad ſimilitudinem exercendorum corporum, exercitia ſpiritus appellauit: vt quemadmodum ſuis exercitationibus corpus, ita ſuis ſe ſpiritus aleret, ac ſuſtentaret. Has ille magno ſuo bono primus expertus, ratus id quod erat, eamdem quoque vim in ceteris habituras, ſubinde ad aliorum adhibere ſalutem, & vitæ diſciplinam, inſtituit, tam illuſtri commutatione morum, tam vberi multorum fructu, vt nihil illis videretur, ſiue ad eligendum vitæ genus, ſiue ad conformandos mores, appetitioneſque ſedandas, ſiue ad retinendam in præclaris animi noſtri decretis, inſtitutisq; conſtantiam, excogitari potuiſſe præſtantius. Neque omnino, ſiue tempus, quo conditæ ſunt ab homine literarum prorſus experte, ſiue illa fructus ad pietatem ſpectetur vbertas, ſiue inſectationes per quas conante Satana opprimere profecerunt, autoritate demum Apoſtolica, comprobatæ, dubitare fas ſit quin opus fuerit humano maius: & plane æternæ mentis inuentum. Inter has meditationes in amorem præcipue Chriſti Domini immenſum exardeſcens, quidq; ille egiſſet cauſa noſtra, quid æquum eſſet conari nos in eius obſequium, animo verſans, cum aueret ei ſe totum, ac penitus mancipare; & inuenire quemadmodum & vbi rem poſſet quam gratiſſimam facere, & cuncta circumſpiciens, intelligeret, non poſſe Saluatori acceptius impendi vſquam obſequium, quam in diuina gloria procuranda per ſalutem animarum, pro qua ſcilicet ad terras ille veniſſet; ad quam quicquid egerat, quicquid dixerat, quicquid ad necem vſque duriſſimam tulerat, retuliſſet; ad eam protinus curam toto pectore ferebatur. Et quia proponebat ſibi Chriſtum Ieſum veluti Regem iuſto præditum imperio, fortem, ac generoſum, & moribus ſuauiſſimis, qui ad pium bellum non alia inuitaret conditione populares ſuos, quam vt commodis ijſdem, & incommodis vterentur menſæ, lecti, laborum, periculorum, quibus ipſum vti Regem viderent, optime hinc argumentans ex vna parte non poſſe hac militibus conditionem optabiliorem, honeſtioremve proponi; nec ſane dignum, aut militum, aut hominum numero, qui Rege eiuſmodi, piam ad expeditionem ſic inuitante, non euolaret ad ſigna; ex altera vero parte pauperem, eumq; Cruce præeuntem Chriſtum Ducem intuens, & audiens vocem, Qui vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat Crucem ſuam, & ſequatur me, totus in ſanctum id genus belli, totus in ſtudium animarum, totus in ærumnarum, paupertatis, & cruciatuum omnium cupiditatem exardeſcebat, vt ſtrenue, ac legitime ſub tali Duce militaret: erubeſcens non ſequi præeuntem, & meliorem quam ſibi Dux aſſumeret, conditionem pati. Ex hoc fonte,quæ geſſit tota vita pro cauſis animarum,quæq; perſpeſſus eſt, & multo plura, quæ cupijt perpeti; ex eodem ſociorum adlectio, & ipſius Societatis conſtitutio, & vniuerſa deſcriptio emanauit. Dum vero ſanctis hiſce curis exercetur, mira viciſſitudine, nunc cauſa nulla antegreſſa, immenſo quodam perfundebatur ſenſu dulcedinis: nunc vero cuncta illa lætitia ex animo euaneſcente momento temporis quaſi pallio ab humeris ſine ſenſu rapto, ægritudo ſuccedebat,ac tædium,ac ſtupor: cum grauiter etiam incipit torqueri angore conſcientiæ. Nam vt ex diuina luce ſeſe acrius

23 Exercitiorum ſpiritualium libellum compo nit.

24

25 Angitur ſcrupulis conſcientiæ.

Digitized by Google

acrius incitauerat charitas, & dolor etiam peccatorum, & voluntas, quantum fieri posset læsum Dei honorem redintegrandi, inde oculos ad anteactam vitam retorquenti succurrebant non pauca, quæ verebatur ne memoriam in generali confessione fugissent. Quæ Confessario diligenter cum explicasset, itemq; addidisset alia, quæ postea dubitationem mouerant, & alia rursus; nouæ semper aliæ ex alijs dubitationes oriebantur: nullusque fiebat scrupulorum finis, nullus angorum. In assiduo gemitu, & omnibus precibus ad Deum perseuerabat clamans: infixus tamen hærebat pectori vermis, carpebatq; medullas; ac vorabat succum omnem pietatis; & reliquias etiam virium corporis depascebat. Denique remedia alia incassum expertus, memoria repetens quendam è Sanctis Patribus perpetuam sibi ab omni cibo abstinentiam indixisse, dum quod optabat, Deus miseratione tactus concederet, idem faciendum sibi putauit. Id cum Dominico die stetisset, hebdomadam quam longa est, nulla penitus gustata re, nec de septenis cuiusque diei precationum horis, nec de ternis verberationibus, nec de cetera seueritate intermittens, aut remittens quicquam, ieiunus exegit. Et quia fluctus conscientiæ non consederant, & vires etiam num sustinendæ inediæ sufficiebant corpori, longius erat progressurus, nisi Confessarius, cui nihil habebat abditum, altero Dominico die, re cognita, seuere prohibuisset. Nec distulit suam indulgentiam Deus consolationis. Respexit benigne Famulum suum, abundeq; reddita pristina mentis tranquillitate, adeo simul admirabilem addidit scrupulos eximendi peritiam; vt nulla fere deinde offerretur Ignatio tam deplorata conscientia, cui non faceret medicinam. Accessere præclaris hisce donis alia, atque alia cursu perenni, præsertim cælestium visionum. In gradibus templi Dominicanorum, quod Manresæ est, horarias Matris Virginis preces aliquando percurrens, mente in sublimem sensim contemplationem ad augustissimum adorandæ Trinitatis mysterium, quadam sub rerum corporearum imagine contuendum abreptus, incomprehensi eius mysterij notitias inenarrabiles percepit, tanto cum gaudio, vt modum lacrymis eo die adhibere, ne in publica quidem supplicatione, & conspectu multitudinis posset; tanta vero vbertate lucis diuinæ mente recepta, vt homo literarum rudis, de sacrosanctis illis, & inaccessis Dei Vnius, ac Trini splendoribus volumen scribere ordiretur. Et quanquam ante hanc illustrationem præcipuo studio singulas per se Diuinas Personas propria prece salutabat quotidie; tamen ex eo tempore multo fuit propensior ad sanctissimæ Trinitatis cultum, & in Missa, quam postea Sacerdos de ea frequens recitabat, ceteriscq; religiosis obsequijs, peculiari sensu, & pietate commouebatur. Ipse Christus Dominus per id tempus frequens menti eius spectandum se præbuit: nec raro Mater sanctissima. Eodem interiore mentis obtutu aliquando dum ad Sancti Dominici sacrificio intereſt, in hostia sacrosancta Christi Domini præsentiam; alio tempore rationem, & viam, qua sempiternus ille Architectus, & Opifex vniuersam mundi molem procreauit, admirabili modo perspexit. Quibus luminibus adeo præclarum consequutus est donum intellectus, ac fortitudinis; vt quamuis nulla extarent, sacrarum monumenta, ac testimonia literarum, tamen fidei dogmata, & recte tenere posset, ac tradere: nec dubitaret obiecta neci vita defendere. Verum inter Ecstases vna ante omnes octidui spatio memorabilis fuit. In Completorio enim Sabbati auocatus à sensibus, cum octo ipsos dies, ita quasi exanimis iacuisset, vt homines pij condituri sepulchro fuerint, nisi latentis vitæ reliquias ex tenui cordis palpitatione deprehendissent; in Completorio item Sabbati proximi quasi è somno euigilans; &, Ah IESV, suauiter ingeminans, surgensque, omnes, qui intererant, admiratione compleuit. Quo tempore pia est, ac probabilis coniectura, vti olim Gentium Doctor triduo illo, quo nec manducauit, nec bibit, ac multorum sententia, raptus est in tertium cælum, audiuit arcana verba, Euangelijque sacrosancta mysteria, & formam Ecclesiarum diuinitus accepit: ita Ignatio huius minimæ Societatis, quasi fabricam, & exemplar ostensum. Ceterum quamquam ab initio venerationi populo esse cœperat, tum propter constantia virtutis exempla, tum etiam quod consecuta celeriter eum è Monte Serrato, etiam vero amplior fama, de nobilitate generis, mutatis vestibus, relictis fortunis, admirabilem faciebant; tamen hac, & hisce similibus diuinis significationibus vsque eo creuit obseruantia, & sanctitatis opinio, vt cum deorum ex vitæ asperitate morbum grauissimum contraxisset, publica magistratus cura, & honestissimarum ministerio Matronarum curatus fit. Inualuerat eius morbi vis vsque in supremum discrimen, quæ cum primum paululum remisit, & vocis ægro potestas redijt,

26 Totam hebdomadam ab omni cibo abstinet.

27 Scientia mira Ignatij scrupulos eximendi. Diuinę visiones.

28 Donum intellectus, ac fortitudinis.

29 Ecstasis per octo dies continua.

Grauissime ægrotans inanē gloriam expugnat.

Digitized by Google

redijt, repente ad aſtantes ſublato clamore, ne ceſſate per Deum, inquit, ſi rurſus mors ingruat, ne ceſſate mea mihi ſcelera ingerere,& peccatorem ingeminare. Quippe ad nouiſſimum ſe agonem paranti cogitatio pertinax occurſarat, iuſtum eſſe ipſum blandiens, quam propulſare conantem, grauius ea luctatio, quam atrocitas mali defatigarat. Sed ille tumidum Cœnodoxiæ ſpiritum in præſens egregie debilitatum, ita mox deleuit, ac prope extinxit; vt ſuis de rebus quicquid Dei gloria poſceret, ſine vlla blandæ eius peſtis titillatione depromeret. Quin adeo ipſemet tam rigidus ſui cenſor, quique vel minutiſſimas labeculas, nec niſi perfectorum acie ſpectabiles, Pœnitentiæ ſacramento ſubijceret, profeſſus tamen ſit, viginti fere poſtremis ſuæ ætatis annis nunquam habuiſſe de gloria inani, quod Confeſſario aperiret. Non dum confirmauerat vires, cum repetito priſtinæ curſu ſeueritatis, ſemel, iterumq; reuolutus in morbum, experimento didicit,nequaquam detractum pietatis ſtudio, quod neceſſitati naturæ concederetur: idque (quod, vt alia, errando, ſe memorabat edoctum) ſolebat poſtea ſuæ diſciplinæ Alumnis paterna benignitate proponere, admonens, vt in mala valetudine, quicquid de valentium remitterent ſtudijs, id obedientia, æquitate animi, patientia, compenſare contenti, de cetero laborans corpuſculum ne vrgerent. Geminum eſt illud præceptum, quod item in hac Manreſana ſchola ex obſeruatione ſuimet vſus didicit, nihil ſomno immodice detrahendum. Nam cum ea potiſſimum hora, quam quieti neceſſariæ deſtinarat, pij ſenſus, ac guſtus affluerent, animaduertens intempeſtiuum laborem, plus nimio corporis vires, ac mentis affligere; ſtatuit prorſus normam rationis ſequi, quodque ſibi ad maiorem Dei laudem,conſultatione diligenti ſpatium præſtituerat quieſcendi,de eo nihil voluntarij ſtudij cauſa, quanquam alioqui recti,decerpere: iam tum ſingulare ſuum illud inſtitutum tenens, non modo, vt nihil temere, ſed fere ne pio quidem impetu aggrederetur,niſi præmeditatione matura circumſpectans, ad certas bene eligendi regulas, quas inter alia hic obſeruarat, exigeret, vt planius in poſtremo hoc opere differetur.

30 Experimẽto diſcit parcendum valetudini.

Vtebatur iam valetudine certiore,ſed quia grauis languor reſederat ſtomachi,& hyems perfrigida ſæuiebat, duplex amiculum è craſſo panno, coloris cinerei ruffeſcentis amicorum impulſu corpori admouit, & ex eodem confectum pileolum capiti operimentum impoſuit. Tum Barcinonem diſceſſit,iter in Palæſtinam, quod à principio deſtinarat,primo quoque tempore iturus, Manreſam decimo fere poſtquam venerat menſe, valde & ſanctitate, & claritate auctam relinquens. Nam cum priuatis congreſſibus, tum meditationibus exercitiorum, poſt eam obſeruatam viam, complures ad ſtudia intima pietatis prouexerat, & ſuæ ſanctitatis ea relinquebat impreſſa veſtigia, vt quæ potiſſimum incoluerat loca, ſubinde veluti ſacra populi pietas celebrare incœperit: quorum nonnullis progrediente die, præclara addita ſunt monumenta cum titulo. Denique Oppidi nomen, anguſtis ante finibus notum, toto iam pene orbe terrarum inclaruit. Nec dubitare fas eſt, quin præcipua quadam indulgentia, eam Ignatius plagam è cælo reſpiciat, vt incunabulum ſuæ in Chriſto infantiæ, altricem primæ mendicitatis, Tyrocinium ſacræ militiæ, Euangelicæ ſcholam ſapientiæ, vtque ipſe appellabat, ſuæ primitiuæ Eccleſiæ ſedem, tot etiam tamque excellentium donorum conſciam,atque teſtem; certante præſertim in Manreſanis cum Maiorum charitate erga eum clientem, Poſterorum pietate erga Patronum.

31 Manreſam nobilitatam relinquit.

Hieroſolymitanum ad iter multi ſe comites obtulere, officioſeque in primis Ioannes Paſchalis duodeuiginti annorum adoleſcens, cuius Mater Agnes Paſchalis religioſiſsima fœmina iam inde in initio Manreſani ſeceſſus venerari Ignatium cœperat.Huic adoleſcenti, quod ipſe poſt euentum ſancte teſtificatus eſt, Vir Dei totam vitæ agendæ ſeriem, & impendentes ærumnas, atque calamitates in diſceſſu ita prædixit, quaſi non futura caneret, ſed præterita enarraret. Verum neque ipſum, neque omnino quemquam mortalium comitem voluit: nec pecuniæ ſubſidia, quæ benigne obtrudebantur, admiſit, vt quemadmodum ſecum ipſe diſſerebat, nullos haberet comites, nullum ſubſidium, niſi fidem, ſpem, & charitatem in Deum; & nihil fiduciam,vel amorem ſuum à ſumma bonitate diſtraheret. Quod propoſitum tenuit ita conſtanter, vt cum nequaquam reciperetur in nauim, niſi quod ipſi ſat foret nautici panis, inferret, diuque reluctatus, de Confeſſarij demum conſilio intuliſſet nummulos aliquot,quos in littore ſibi reliquos animaduertit, quod nulla adigebat neceſsitas ferre, ibidem in ſaxo reliquerit. Ceterum diuino plane conſilio ingens diſcrimen euaſit. Nam cum perhoneſta Matrona Iſabella Roſella

32 Prædicit futura.

Hieroſolymitanę peregrinationis, nec comitẽ, nec viaticum voluit.

forte

Digitized by Google

forte in concione humiliter eum inter pueros conſidentem intuita, ore vidiſſet ſupra modum ſplendido, ac fulgenti: & vocem interiorem audiens, qua iubebatur accerſere, accerſiſſet, colereque, vt ſanctum Virum cœpiſſet; eadem operam dedit, ne phaſelum, vti ille decreuerat, ſed vti onerariam grandem conſcenderet, quod cum feciſſet, phaſelus in conſpectu Barcinonis naufragio perijt: onerariam vero vehemens à puppi ventus impellens Caietam quinto die peruexit. Annus tum agebatur 1523. qui plerique Italiæ graſſante peſtilentia infeſtus optatam ærumnarum Ignatio ſegetem obtulit, dum Caieta Romam, ab Adriano Sexto Pontifice benedictionem, ac poteſtatem Palæſtinæ adeundæ accepturus, ac Venetias inde, contendit. Amici Romæ coegerunt ſeptem circiter ad Naulum olim ſoluendum, aureorum nummum ſummam accipere: ſed mox ijs tanquam paupertati propoſitæ minus conſentaneis, in obuios pauperes diſtributis, lætior inde perrexit ærumnis, & mendicitate ditiſſimus. Excludebatur ab Vrbium, & Oppidorum ingreſſu: non recipiebatur hoſpitijs; ſtipe non iuuabatur, ipſis quoque Viatoribus pallore, ac macie tanquam peſtilens erat horrori. Verum incedebat ſuo Ductor, & Socius peregrino Chriſtus Ieſus, tanto præſentior, quanto longius aberant humana ſolatia. Qui prope Patauium etiam videndum ſe illi, vti ſolebat Manreſæ, obtulit: conſolans, & ad aſperiora toleranda confirmans. Idem in Vrbes ipſas Patauium, ac Venetias, quæ ob eoſdem peſtilentiæ metus perægre patebant externis, aditus ei facillimos dedit. Vtque appareret, certare quodammodo Famuli fidem, & indulgentiam Domini, dum Venetijs Ignatius, ne legato quidem Cæſaris ſalutato, quo minus in hominibus ſpei locaret, emendicato victitat, inque ſancti Marci foro pernoctat, è prima nobilitate Senator Marcus Antonius Triuiſanus vocem audit increpantem. Ergo ne, tu in lecto molli quieſcas, & Famulus meus noctem ſub dio traducat? Quam continuo ad vocem Vir Clariſſimus ſurgens, eo, qui vocarat, regente veſtigia, in Ignatium incidit: & hunc interpretans eſſe, quem audita vox commendaſſet, domum deductum hoſpitaliter habet. Sed is poſtero die, vbi minus honorifice haberetur, hoſpitium præoptauit. Solebat ille, proximorum mentibus Verbo diuino paſcendis imminens, honeſtas interdum inuitationes neutiquam recuſare. Atque inter cibum modeſto fere in ſilentio ad ea, quæ dicerentur attentus, ſtudioſe obſeruabat è conuiuarum colloquijs, quæ opportuna ſuo negotio forent: ex ijſque deinde extremam ſub menſam captato ingreſſu, ſermones de rebus inducebat diuinis, tam appoſite, tanta dexteritate, ita ex animo, vt magnos in omnium animis motus efficeret. Quod cum Venetijs, à Nobili Mercatore Cantabro inuitatus feciſſet, tam ſancta ille captus conſuetudine, apud ſeſe voluit, donec conſcenderet, diuerſari. Per hunc ad Ducem Andream Gritum admiſſus, ſuam per ſe nulla adhibita commendatione cauſam exponens, facile impetrauit, vt quoniam Peregrinorum Triremis iam ſoluerat, Cyprum vſque Naui, qua nouus Prætor eius inſulæ mittebatur, gratuito veheretur. Multis ſane modis eminebat ſancti huius Peregrini in Deum fiducia, & Chriſtiani pectoris altitudo. Nam cum totus ab aliena benignitate penderet, nihil tamen, vbi Dei laus ageretur, eius retardabatur libera charitas, quo minus omni ope ſcelera prohiberet. In hoſpitio prope Caietam, cuius inſtabulum fuerat receptus, nocte intempeſta clamoribus magnis excitus, cum perditos homines vim molientes fæminæ inferre, deprehendiſſet, orationis grauitate, vultus ardore, oculiſque, præ zelo Dei, micantibus conterruit ita, & obſtupefecit, vt nec vltra quicquam tentare auſi, nec verbum aduerſus hominem ignotum, alienigenam, denique mendicum mittere; extemplo velut oppreſſi faceſſerent. In hoc Cyprio curſu dum pari libertate conatur manifeſtam certorum hominum intemperantiam coercere, admonitus ab amicis, vt ſibi parceret (agi enim de eo in deſertam inſulam eijciendo) ne inde quidem formidoloſior factus eſt. Ac Chriſtus Ieſus, qui ſe toto hoc itinere illi frequenter monſtrabat, ita curſum à deſerta, quam deſtinarant, Inſula auertit, vt volentes, nolentes, ſi non iucundum, certe vtilem obiurgatorem, multis prohibitis criminibus, deportarent in Cyprum. Hic Peregrinorum, quam prægreſſam diximus, naui gratuito item recipitur: lætique omnes ineunte Septembri Ioppem Palæſtinæ portum appellunt. Senſere illico terræ altricis ſanctitatis contactum: & quædam animos quaſi ſalubritas pietatis afflauit: quoque proprius ad ſanctam Vrbem ferebant pedem, hoc acrius inardeſcebant cupidine primo quoque tempore, auguſta illa monumenta oculis vſurpandi, ore lambendi mente tota, & corpore venerandi. Prope eum locum, vnde primum Hieroſolymæ conſpectus aperitur, ſinguli ſeorſim

33 Diuina lux in eius ore cernitur: & ingenti diſcrimini præripitur.

34 Ærumnæ in Italia per occaſionem peſtilentiæ.

Chriſtus Dominus ei ſe offēdit.

35 Diuino monitu excipitur hoſpitio Venetijs.

36 Naufragat in Cyprum.

Ignatij libertas in prohibendis ſceleribus.

Digitized by Google

seorsim colligunt curas,& conuocant ad primam illam speciem, quam religiosissimè hau-
37 riendam. Iamque animi impetum temperare non valentes, etiam gressu festinant. Ibat
Peruenit in Pa-læstinam, & sancta loca inuisit summa pietate. præter omnes ardens Ignatius altissima consideratione defixus. Vbi vero sacra ipsa attigit loca, præcipuis nobilitata salutis nostræ mysterijs, solo illo, illis specubus, montibus illis, tectorumque reliquijs antiqua repræsentantibus tempora, ipsasque res ante oculos ponentibus, totus in lacrymas abire, pietatis sensu colliquescere, nec os, nisi ad reliqua raperetur, posse à primis auellere. Plane hoc consilio venerat, vt eam sibi reliquæ vitæ sedem, eam requiem haberet. Quippe Christi Saluatoris amore immensum flagrans, vt est amor impatiens, nec vnquam sua flamma, suoque incremento contentus, è Sacrosanctis illis pignoribus solatium quærebat, & fomitem: vt, quando non dum licebat intueri Dominum vbi est, intueretur vbi fuit: terram premeret, quam pressit: in antro fleret, vbi vagiuit; tumulo prouolueretur, in quo iacuit; &, si fas esset, sanguinem funderet,& mor-
38 tem obiret, vbi ille occubuit. Statuerat simul ad fideles iuuandos, & barbaros quoque pelliciendos ad fidem, conatum omnem, operamque conferre. Nam hoc inter cetera (vti dixi) Manresæ, alte in pectus demiserat suum, considerans, quid optatissimum esset Deo, quamobrem Christus vitam profudisset, ad omnium, quantum conniti posset, animarum salutem elaborare. Sed cum Prouincialis Franciscanorum Minister, aliorum, qui idem expetiuerant, experimentis edoctus, nullo modo sineret permanere; potestatem quoque sibi affirmans esse, qui suo iniussu subsisteret, eum anathemate coercendi, obsequij perstudiosus Ignatius, suum illud consilium in aliud tempus reiecit potius, quam
39 abiecit. Interim, quia postera dicta erat reuersioni dies, cupidus relicta à Christo in cæ-
Redit solus in Montem Oliue-tum. lum subeunte vestigia regustandi, raptim in Oliuetum Montem euolat solus, & sine ductore Turca, quod est valde periculosum. Et quia non admittebatur, cultrum, è graphiaria theca custodibus donat: inde ad Bethphagem properat. Hic vero cum subijsset, nequaquam se obseruasse, qua nam ex parte dexterum, qua sinistrum Domini vestigium hæsisset, in Oliuetum recurrit: donatisque forficulis, rursus emit ingressum. Reuertebatur iam domum gaudio plenus, cum obuium habuit Cœnobij famulum ex ijs hominem, quos Christianos cingulo tenus vocant, missum à Patribus Franciscanis, quibus Ignatij absentia cognita, grauem iniecerat curam, ne suus illum feruor fœuitiæ Turcarum,& auaritiæ proderet. Accedebat homo toruo vultu, fuste armatus,& Ignatius perferre quiduis
40 paratus. Sed interfuit simul clementissimus Iesus, qui Iacobitæ pectus ita molliuit, vt Pe-
Rursus ei Christus Dominus apparet. regrinum nil nisi brachio paulo ferocius prehensum, de cetero humaniter duceret: ipse vero met Dominus toto illo itinere famulo suo diuinam suam præsentiam commodans, & lætitias infundens vberrimas anteiret. Nec minus in Cypro mox adfuit. Nam cum
41 tria starent in portu nauigia mox in Italiam solutura, Turcicum vnum, alterum Venetum
Firmissima nauis, qua non recipitur naufragium facit: infima, qua recipitur, portu potitur. firmum, ac magnum prædiuitis Mercatoris, Tertium pusillum vetustate, carieque fatiscens; quidamque peregrinorum instarent apud robusti illius Nauarchum, vt Ignatium susciperet, Sanctum esse hominem memorantes, is, cognito pauperem esse, sanctis nauigio opus non esse respondit. Sed breui didicit cauillator ineptus, re ipsa non ita; Sanctos viros nauigijs, quam nauigia sanctis opus habere. Nam cum tres illæ onerariæ pariter vela secundo vento feciissent, sub vesperam grauissima tempestate coorta, Turcica omnino perijt; Veneta prope Cyprum allisa in scopulos naufragium fecit, hominibus dumtaxat, saluis: Paruula, & male cohærens, in quam gratis Ignatio, facileque ascensus patuerat, quamuismultum iactata, cursum tamen incolumis tenuit. Tanti interest, in Hominum Deo acceptorum comitatu versari. Tantum habet fœnus in Minimos Christi deprompta benignitas. Quoniam vero hyems erat asperrima, & nulla Dei Famulo arcendo frigori munimenta, (femoralia dumtaxat è simplici linteo, itemque linteus thorax multiplici in humeris scissura patulus, hisque superiecta perbreuis, attritaque tunicula, præterea nihil: calceati pedes, sed crura penitus nuda) affecta pessime valetudine, stomachoque pessundato, sub anni exortum Venetias attigit.

Vbi, dum deliberat, quando consilium commorationis Hierosolymitanæ non succesSerat, quam vitæ posthac viam iniret, nihil mediocre moliens; dudumque certus id sequi,
42 in quo rem Deo, Christoque Domino, quam gratissimam faceret, quia id fore persua-
Redit in Hispaniam daturus operam literis. sum habebat, si totum se ad iuuandas animas conferret, consilio plane admirabili, vt in ea procuratione instructior versari, maioreque cum fructu posset, homo trium, ac triginta

anno-

Digitized by Google

annorum ætatis, ſtatuit curam adijcere ad ſtudia literarum. Eius rei cauſa repetiturus Hiſpaniam, panni fruſto à veteri hoſpite in ſtomachi fomentum, & aliquot argenteis nummis donatus, Ferrariam venit. Hic dum preces in templo facit, petenti forte mendico ſtipem elargitur: Moxque alijs, qui conſpicati, atque alijs deinceps, qui exciti priorum ſuſurris acceſſerant; quoad ſuam illam pecuniolam ad obolum erogauit: cumque iam ingens circumſtaret caterua, tum eorum, qui quicpiam acceperant, tum aliorum petentium, magna charitate, ac miſericordia, parcite, inquit, reliquum nihil eſt: & cunctis obſtupeſcentibus ad emendicandum ſibi, quo præſentem ſuſtentaret neceſſitatem, egreditur. Inde progreſſum Hiſpani, qui bellum in Ciſalpina Gallia graue cum Gallis per id tempus gerebant, pro exploratore capiunt: pertentandoque faſtidioſiſſime, etiam calceis excuſſis, & inſpecto nudo corpore diu vexatum, tandem ſine tunicula ſua ducunt ad Præfectum, vt is exprimat vi, quæ cælari putabant. Magnus hic Chriſti Domini amator iam pridem, vt ſupra ſignificatum eſt, vitam eius pro norma propoſuerat, formaque, ad quam fingeret, atque exigeret ſuam; atque adeo exiſtimans in familiari ſermone ingenua Chriſtum, & Apoſtolos ſimplicitate vſos, hanc etiam vt imitaretur conſueuerat modeſte omnes promiſcue numero multitudinis, abſque ambitioſis Dominationis, & id genus præfationibus appellare. Subijt igitur dum ita captus ducitur, id tempus eſſe, quo aliquid de ea ſimplicitate remitteret, & Præfectum affari vrbanius expediret. Quam cogitationem vir, mentis ſuæ cuſtos accerrimus, dum, vti ſolebat ſemper, ad rationis iudicium vocat, diligenterque vnde oriretur, quo ferret, explorat, animaduertit ſenſum eſſe imbecillitatis humanæ vexationem, ac tormenta reformidantis. Tum ſecum ipſe, Ita ne ſumus ad iniurias, ita ad imitationem Chriſti parati? Caſtigabo te ego peruerſe terror. Et continuo tamquam per Hieroſolymæ vias Chriſtum Dominum vinctum agi videret (quanquam nulla hic viſio extraordinaria, ſed ſolum vehemens cogitatio interuenit) lætiſſimus per Oppidum longiſſimo tractu vadit: coramque Præfecto ne pileolum quidem à vertice ſummouet, nec niſi per pauca verba inſigni cum interuallo, ac tarditate reſpondet; vt Præfectus continuo mitti iuſſerit, mente captum pronuncians, forte grauius vexaturus, ſi vexationis fugitandæ cauſa, de ſimplicitate ille ſua deceſſiſſet. Dimiſſum, vnus militum miſericordia commotus excepit; cumque ſerum diei iam eſſet, aliquid quo ieiunium ſolueret, & vbi ſub tecto noctem traduceret, dedit. Ita milites ſuos Imperator cæleſtis exercet, non deſerit: ærumnæque, quæ ſegnes animos, vnde fugiuntur, opprimunt; magnos, ac fortes vnde accerſuntur, fugiunt. At Ignatius, vt noua cæleſtis doctrinæ præcepta experiendo perdiſceret, vix ab Hiſpanis dimiſſus, comprehenditur à Gallis. Sed interrogantibus de patria, hoc tantum effatus, è Prouincia ſe Guipuzcoa eſſe, perbenigne à Duce, qui patriam habere ſe in proximo memorabat, eſt habitus. Nimirum, vt intelligeret, quam parum humanis fidendum, quam nunquam diffidendum Diuinis præſidijs ſit, dum plus apud alienos, & hoſtes benignitatis, & fidei, quam apud amicos & populares inueniebat. Genuam tandem peregre, inde veteris amici opera conſcenſa naui, non minora per maris diſcrimina Barcinonem attigit, peregrinationem vnde inchoauerat, ibi concludens. Protinus hic nouum curriculum intrat longum, intempeſtiuum, quod ſola id ætatis charitas vel auderet ingredi, vel ſperaret poſſe conficere. Sub ludi magiſtro repueraſcere incipit; & prima rudimenta latini ſermonis, & ſpinoſas Grammaticorum præceptiunculas auide haurire, ac principio quidem, quanquam conatu magno, fructu tamen quam minimo. Simul ad ediſcenda memoriter, quæ neceſſe erat, initia curam applicuerat, affluebant cæleſtium rerum inſignia lumina, motus ſanctiſſimi, liquidiſſimæ voluptates. His abrepta mens, & exhauſta, nec vires, nec ſpatium literis reſeruabat. Homo magni animi, enutritus in armis, ad vitæ ſeueritatem tanto impetu conuerſus, cum hinc vſque adeo blandiretur pietas; inde res omnes humanæ iuxta, vt videbatur, ac diuinæ ab ſcientia deterrerent, quid ageret, niſi damnatis literatorum nugis, in aliquo ſpecu, ſua defleret peccata; ſique ſalutem alienam adamaret, in eam curam exemplo vitæ, & vt poſſet, ardenti magis, quam docto ſermone incumberet? Deus profecto hominem ducebat, Deus, qui, vt ſolebat poſtea Lainius dicere) in anima famuli ſui Ignatij ſibi complacuerat. Eius itaque haud dubie inſtinctu, ac ductu copiam illam cæleſtium ſenſuum atque iucunditatum diligenter pro ſuo more excutiens, deprehendit non ita abundare, vel cum preces faceret, vel ſacrificio intereſſet, vel alijs opportunis temporibus, vti tum, cum

43 Pecuniam ſibi donatam omnē pauperibus diſtribuit.

44 Pro exploratore captus vexatur.

45

46 Barcinone grāmaticæ inter puēros ſtudet.

Digitized by Google

47 ad Grammaticæ studium sese conferret. Hoc diligenter obseruato, statuens abnormes illas delicias sub pietatis specie, laboris rectissima mente suscepti interpellatrices, nequaquam à probabili spiritu esse, rogato multum Deo, Præceptorem Hieronymum Ardebalum nomine, pium virum, à quo gratuita opera edocebatur, in ædem Sanctæ Mariæ à Mari euocat: totum animi sui statum aperit, fideliterque quid hactenus in causa fuerit perexigui profectus, exponit. Tum flexis genibus spondet se, dum panis, & aqua Barcinone ad vitam trahendam suppetat, totum biennium, operam ei nauaturum. Recipiat per Deum sponsionem, exigatque pensum; verbisque, ac verberibus ad officium adigat, non secus atque puerorum postremum. Qua sponsione magno animo facta (vt sunt seriæ animi inductiones cum Diuina gratia mire potentes) Dæmonium illud meridianum prorsus abegit. Ceterum vti temperauit intempestiuas animi illecebras: ita quod de pristina afflictatione corporis, propter ærumnas peregrinationis, & inualetudinem mitigarat, validiore iam stomacho reuocauit. Quanquam calceos, ne sermonum causam daret, in præsens non posuit; sed ita perforauit eorum solum, vt toto paulatim collapso, superficies dumtaxat in hiberno rigore reliqua fieret, quæ non tam pedes, quam patientiam tegeret. In statis vero precibus & contemplationibus, tanta vi rapiebatur in cælum, vt sæpe à Ioanne Paschali, de quo supra memini, cuius in domus parte diuersabatur) inter noctis tenebras, aliquot cubitis sublimis in aere conspectus sit, totum Diuina luce collustrante cubiculum. Deriuabat simul in proximorum adiumenta partem laboris. Interque cetera quasdam è sanctimonialibus Cœnobij Angelorum, extra vrbem tum siti, adhortationibus perpulit, vt certorum hominum consuetudinem, propter quam varij sermones ferebantur, abrumperent. Multa eam ob rem fidelis cohortator indignissime pertulit ab Satanæ administris: vnusque præ ceteris furens, audax in eum, ac valens mancipium immisit, à quo super nefarias contumelias, calcibus, pugnis, fuste, ita contusus est, vt pro mortuo derelictus, prostratus in via, & incidente noto, ac pio viro, in suum diuersorium deportatus, duos prope menses iacuerit in summis doloribus, semper Dominum collaudans, nec facti autorem (quanquam aliunde innotuit) vnquam adductus, vt proderet. Plerosque Barcinonensium rei atrocitas, pro opinione sanctitatis Viri, vehementer commouit: sed præcipue magnum numerum pauperum, quibus cum solitus esset quæritare inopiæ leuamenta, videbatur patronus, ac Pater abreptus. Crebro itaque adibant domicilium decumbentis, deque salute interrogabant: ac pro ea Vota faciebant, non secus atque de sua soliciti.

Ardor admirabilis, & constantia Ignatij in studio literarum.

48 Asperitas vitæ.

49 Conspicitur inter orandum sublimis in aere, in luce mirifica.

50 Studio iuuandi proximos sæuissime cæditur.

1525 Creuit autem Beato Viro, Christi degustato calice, & suppliciorum sitis, & animarum: creuit, & apud populum veneratio ex noua re. Nam cum aliquando ab eodem Angelorum Cœnobio rediens, ex vicinorum trepido concursu, cognouisset hominem præ desperatione inserto in laqueum collo, ab cubiculi tigno se suspendisse, ingressus & ipse domum, iussa recidi reste, cum omnium iudicio plane miser esset extinctus, coniecit se in preces Ignatius, cunctisque admirantibus, redijt homini vita, mansitque dum pœnitentia se ad obitum compararet. Dum vero deuorandis pariter primis literarum molestijs insistit, & tradendis populo Christianis rudimentis, & ferendis de pietate sermonibus, & ad vitam quoque perfectam, quosdam spiritualibus exercitationibus expolit: Nec solum id agit, vt singulos virtuti conciliet; sed vt in his studium idem propagandæ pietatis ingeneret; fuere nonnulli, qui totos se in eam procurationem traderent; ipsum tanquam discipuli, ac socij sectantes, & adiuuantes, quem tamen postea profectum in Galliam cuncti paulatim, alij alio versi deseruere. Horum primus Callistus quidam nominatur, qui de Ignatij consilio Hierosolymitana peregrinatione suscepta, eiusdem benemerendi de animis, institutum tenere post reditum decreuit: sed progrediente die, nobilissimo negociationis genere, cum abiectissima mercatura; & animarum thesauris, cum sordidissimo pecuniarum quæstu commutatis, in Indiam, ad augendas opes enauigauit; ex qua tam locuples auro, quam inops apud Deum meritis redijt. Alter fuit quidam cognomento Artiaga, qui postea Indorum in Occidente factus Episcopus, dum per imprudentiam venenum haurit, extremum ibi idem infelici morte confecit. Tertius è Gotholaniæ Proregis aula nomine Cazeres, qui Segouiam repetens Patriam, domesticis blanditijs, ac commodis delinitus, institutæ sanctioris vitæ cursum, vt parum pie, ita abiecte nimium, ignaueque deseruit. Accessit nouissimus omnium Ioannes

51 Spatium pœnitentiæ homini, qui se suspenderat, à Deo impetrat.

52 Primi socij Ignatij, qui non perseuerarunt.

quidam

quidam adoleſcens, natione Gallus, qui vt ætate iunior, ita ſapientia, ac mente prouectior, ne poſt agnitam iuſtitiam, cum explorato ſalutis diſcrimine retrorſum conuerteretur, in Monachorum clauſtra ſe abdidit. Sociorum hiſce primitijs auctus Ignatius, quamquam nec conuictu, nec fœdere dum vllo iungerentur, confecto Barcinone biennio, de Ardebali, aliorumque ſententia altioribus iam diſciplinis idoneus, Complutum ſe anno ſeculi eius ſexto, ac vigeſimo transfert. 1526

53 Martinus Olauius primus Cõpluti dat ſtipem Ignatio.

Complutum ingreſſo, deque more mendicanti Martinus Olauius, qui (vt in loco exponetur) Doctor iam celebris, Societati nomen dedit, ea vero tempeſtate adoleſcens nauabat Dialecticæ operam, primus dediſſe ſtipem narratur. Non raro tamen fiebat, vt inter mendicandum pretioſiora, quam petebat, ac magis optata dona, reciperet, probra, & contumelias. Nam qui vel Euangelicæ vim ſapientiæ, vel voluntariam huiuſce mendici inopiam ignorabant, cum hominem intuebantur honeſta ſpecie, & corpore ſatis valido manum porrigentem ad ſtipem, ſic inceſſebant procaciter, vt vnum eorum de turba, qui per pudendam ignauiam rogitant, quod quærere manu, & honeſto labore poſſent. Quam indignitatem cum aliquando vidiſſet recentis tum Noſocomij Ludouici de Antezana Præfectus, miſeratus Dei famulum, ad ſeque receptum domicilio, & neceſſario victu curauit. Is vero neceſſitate liber ſibimet mendicandi, conſuetudinem ſuccurrendi alienæ inopiæ neutiquam intermiſit. Erat Compluti Iacobus Eguia, qui item poſtea ad Societatem acceſſit, apud quem Sodales, qui iam ſe Ignatio aggregarant, diuerſabantur. Idem cum præſens cuiuſpiam calamitas vrgeret, certum erat Beato Patri perfugium. Et aliquando non ſuppetente pecunia, arcam aperuit, vt inde Ignatius è ſupellectili, quod videretur, aſſumeret: qui vt plurimum diligebat Iacobum, intelligebatq; ſe non minus ipſi, quam pauperibus benigne facturum, ſi liberaliter ſumeret; è ſtragulis, ornamentiſque lectorum, & alijs huiuſmodi veſtibus luculentum faſcem confectum, humeris tollit, eumque & candelabra quædam baiuli inſtar, per Vrbis vias aſportat. Inter hæc multo impenſius leuandis deſudabat difficultatibus animarum. Magno ille quidem animo, ſequutus conſilia auide magis, quam prudenter feſtinantium amicorum, eodem tempore Dialecticæ, Phyſicæ, & Theologiæ ſtudijs occupabatur, magnos tamen toto Oppido motus, opera quam animis impendebat, vt erat inuſitata res, & ſucceſſus præclarus, exciuit. Concurrebatur ad eius enarrationes Chriſtianæ doctrinæ: conueniebatur ipſe priuatim à multis, conſilij cauſa, & inſtitutionis: nec pauci exercitia ſpiritus vſurpabant, cum vitæ, morumque commutatione inſigni. Eadem ſodales quoque eius, quamquam diuerſorio diſcreti, tamen cultu corporis ſimiles, agendi ratione concordes, pro ſuis quiſque viribus munera pertractabant. Itaque ſermo multus erat, & multiplex. Quo ſacri Quæſitores exciti, Toleto Complutum aduolant, cauſaque Archiepiſcopi Vicario Ioanni Figueroæ commiſſa, quia nulla erat digna ipſorum mora, breui vnde venerant, reuertuntur. Accerſit ſubinde Vicarius cum ſuis Ignatium. Inquiſitum in eos diligenter demonſtrat: nec vitium ſiue in moribus, ſiue in doctrina repertum. Proinde licere eis, vti inſtituerant, pergere. Verum quod Religioſi non eſſent, habitu eodem ne vterentur. Nulla fuit ad parendum cunctatio, tunicarum alijs aliter tinctis, cum ſubrufo colore, qui Hiſpanorum ruſticanis eſt vſitatus, omnes ante conſtarent. Iuſſus poſt paulo vti calceis, Ignatius, qui nullis iam vtebatur, ne hac quidem in re moram fecit; metiri virtutem iam tum doctus ex obedientia, & habitu animi magis, quam corporis. Creſcente motu in populo, ac fructu, Satanaque magis, ac magis ſibi timente, nouæ quæſtiones habentur: ſed tum quoque in commendationem ceſſere innocentiæ, non (id, quod fraudulentus hoſtis agebat) in publicæ moram pietatis.

54 Compluti B. Pater multa patitur.

55 Iacobus Eguia perfugium Ignatio, ad leuandas miſerorum calamitates.

Inquiritur in Ignatium, & Socios.

Interim nuncio accepto, Ignatius Calliſtum è Sodalibus vnum, Segouiæ moribundum decumbere, pro charitate, quam habuit ſemper erga ſuos inenarrabilem, ſed quæ poſſit tamen æſtimari ex ea, qua promiſcue omnes complectebatur, nec dies, nec noctes quieſcit, vt in tempore ſodali ſuccurrat. Et quidem protinus vbi peruenit, Calliſto melius factum eſt. Quo citius ipſe Complutum reuertit. Tum vero ingentem toto Oppido rerum perturbationem offendit, nobilium cauſa fœminarum Matris, & filiæ vtriuſque Viduæ, quæ pietatis ergo, peregrinationem in Boeticam, mendicantium pene ritu ſuſceperant ad Oppidum Giennium, vbi ſacrum Domini ſudarium; magna religione ſeruatur. Hæc improuiſa, & inconſulta profectio, cum filiam præſertim neque per ætatem, neque

Digitized by Google

per speciem vagari deceret, & constaret Ignatij solitas, institutionem sequi: & humana iudicia facillime se ad deteriorem partem acclinent, omnium fere animos contra innocentem Magistrum accendit. Denique in custodiam ducitur, multosq; habetur dies, cause prorsus ignarus; nec ipse eam requirebat, nec patrocinium, quod vltro obtulere Viri graues, accepit; satis fore Christum sibi patronum dicens, atque ipsum propter quem esset in eum locum inclusus, si è gloria sua duceret, facile vt emitteretur, facturum. Sed simul detentis, & multis præterea accedentibus Ciuium liberorum Christianæ capita legis sedulo explicabat, & quosdam etiam exercebat meditationibus suis. Non enim alligatur Verbum Dei, nec vsquam languescit charitatis industria: solemneq; est Sanctorum vinculis animas liberare multorum. Adfuit mox Segouia valetudine recuperata Callistus, ac feruore incitante, in eandem se cum suo Institutore custodiam sponte coniecit. Sed eum paulo post, ne valetudo etiam num tenera læderetur, educendum curauit Ignatius: quia charitas, quæ patiens est, eadem est benigna. Duodeuiginti ferme diebus exactis, accedit in Carcerem Figueroa Vicarius: postq; alia quærit, autor ne prædictis fœminis peregrinandi fuerit: qui cum sancte pernegasset. Atqui scito, inquit Vicarius, ea te causa teneri. Tum Ignatius, Quando ita res habet, inquit, & illud scias velim, cum hæ se dicerent incitari animo ad vitam per Nosocomia in pauperum obsequijs traducendam, me plurimum dissuasisse, quod minime probabam (quamuis pietas in ipsis appareret) in ea ætate, ac forma causam offensionis cuipiam dari. Verum si pauperum, & ægrotorum teneret charitas, dixi non deesse Compluti materiam: posse etiam, cum ad ægrotos defertur, sanctissimum sacramentum pie deducere. Lætatus est, vt videbatur; hac oratione Figueroa; tamen non ante alterum, & quadragesimum diem, cum ex reuersis peregre mulieribus veritas comprobata est, Ignatium è custodia misit. Tum pronunciata sententia est, capita tria complectens. Primo declarabatur Ignatius omnino innocens. Altero de dogmatibus fidei quatuor annorum spatio dum Theologica interius nosset, disputare prohibebatur. Postremo ceterorum more scholasticorum indui ipse, & Socij iubebantur. Ad id postremum cum respondisset Ignatius, vti facile nuper obtemperatum erat, vbi color dumtaxat fuerat mutandus, ita neque in præsentia vllam fore tergiuersationem, si modo facultas præberetur, pio Sacerdoti Ioanni Lucenæ nomine, qui similibus operibus delectabatur, negocium dedit Vicarius stipem in eam rem corrogandi. Quod is dum comite Ignatio præstat, res memorabilis proditur cecidisse. Homo nobilis vtroque conspecto, & cognito ex Lucena, quem in vsum eleemosyna cogeretur; reprehendens eum, quod id hominum genus foueret: graui cum stomacho elata voce, & multis audientibus, Male ego incendio peream, inquit, nisi iste, (Ignatium demonstrabat) meretur incendium. Dictum, factum. Nuncius eodem die perfertur, natum Carolo Quinto Cæsari filium (is fuit Philippus postea Rex Hispaniarum, appellatione ea Secundus.) Cuius natalem dum tota Hispania, pro seque priuatim, ac publice Complutenses de more festis ignibus gratulantur; ille; quem dixi, nobilis, ædium suarum Turri conscensa, ibique illapsa forte scintilla in pyreum puluerem, quem ad illam celebritatem multum subuexerat, miserrimo incendio conflagrauit, conditionem fideliter implens, quam sibi tulerat, si mentiretur: eodemque se, & mentitum igne demonstrans, & temerarij mendacij pœnas exoluens. Illachymauit ad funestum casum Ignatius. Et certe, inquit, me enimuero perinuito, hunc sibi exitum ipse optauit, ac cecinit. Ceterum altero illo præcepto, ne de fidei dogmatibus verba faceret, quamquam à quæstionibus sua sponte abstinebat, tamen in angustum se videns redactum, & innumeris propositum calumnijs, & prope omnino ab proximis iuuandis exclusum migrare Salmanticam statuit, si Toletanus Archiepiscopus Alfonsus Fonseca, cuius volebat stare sententiæ, id consilium comprobaret. Archiepiscopus multum gauisus Ignatij conspectu, non modo Salmaticensem profectionem probauit; sed etiam benigna cuncta pollicitus pecuniam in viaticum dedit. Verum nec Salmanticæ quies. Habent hoc rara bona, & communem supergressa modum, vt non facile primum apparentia fidem inueniant, siue quod ex se se plerique alios metiuntur: siue quod ipsæ res, vti communem modum, ita etiam æstimationem superant: siue etiam quod extra ordinem ire, magnis est virtutibus commune cum vitijs, prærultisque verticibus sunt præcipitia proxima: ac nimium sæpe euenit, vt veneranda primo miracula, demum euaderent in luctuosa prodigia.

56 Includitur in custodiam.

57

58 Declaratur innocens, & è custodia emittitur.

59 Obtrectator Ignatij in malũ, quod sibi imprecatus erat, mire incidit.

60 Salmãticæ quoque B. Pater vexatur.

Tum

Digitized by Google

Tum certe erant tempora maxime periculoſa, quæque ad cuſtodiam intentiſſimam excitarent, cum Lutherus,& aliæ Furiæ, diuinas,humanaſque res in Germania permiſcerent. Igitur vix inchoauerat Ignatius Salmanticæ,conſueta ſibi pietatis officia, cum Subprioris (vt ipſi vocant) Dominicanorum, pro eo ſtudio, quo Sanctus hic Ordo in Religionis integritate tuenda eminet, delatione magis pia,quam neceſſaria, datur in carcerem cum Calliſto. Teter erat locus: addita eſt catena biceps, altero alterius pedi capite innexo. Itaque ærumnis excitantibus,primam noctem in perpetuis Dei laudibus totam traduxere peruigilem. Captis dein reliquis Socijs, dum libellus exercitiorum à Doctis viris excutitur, Ignatius ſubtiliſſimis de religione quæſtionibus, quibuſdam etiam de Pontificio iure, præfatus ſe doctum non eſſe, & vbique paratum Sanctæ Eccleſiæ ſequi reſponſa,tam apte, vere, proprieque reſpondit: iuſſuſque demum eo modo, quo ad populum ſolebat, primum Decalogi explicare præceptum, tanta ſapientia, & grauitate diſſeruit; vt licentiatus Frias Vicarius, alijque, qui aderant in conſilio non modo nihil haberent, quod reprehenderent; ſed vehementer cuncta ſuſpicerent. Auxit commendationem Virtutis Magiſtri, virtus diſcipulorum. Nam cum fracto carcere quicunque tenebantur ceteri fugiſſent, Ignatij ſocij, qui, in communem illum coniecti carcerem nullo compede vinciebantur, ſoli ſubſtitere; quippe quos,non parietum ſepta, ſed amoris Diuini vincula coercebant. Ignatius vero prorſus triumphabat in catena, adeo vt miſerantibus eius ærumnas amicis, ingenue diceret, non tot eſſe in Hiſpania, aut in terrarum orbe cuſtodias, catenaſque, vt non multo ipſe plures in Chriſti gratiam concupiſceret. Honeſtiſſima denique de eius, & ſociorum doctrina, vitaque laudabili lata ſententia, altero, & vigeſimo die dimittuntur. Sed Deus,qui delectum ad magna Virum, ad propoſiti ſui finem per gradus ſenſim, & vias admirabiles, quaſi manu ducebat, tacito inſtinctu impulit, vt omnino ex Hiſpania excedendum, & Pariſios abeundum putaret. Cauſæ profectionis offerebantur potiſſimæ duæ, altera quod intelligens maiore otio ſibi aliquandiu in Sapientiæ ſtudijs immorandum, facilius ab agendo cum populo ſibi erat temperaturus in Gallia,vbi ipſa ſermonis popularis cohiberetur inſcitia: altera,vt interim in illo Chriſtiani orbis totius celeberrimo literarum Emporio, & flore copioſiſſimo iuuentutis, ad conſilij ſui ſocietatem, aliquot eximios aggregaret. Ad hanc ſententiam,vbi longa conſultatione, ac precibus animum appulit, quamuis difficultates maximæ obijcerentur,ſiue ex aduerſa itineri tempeſtate, ſiue ex bellis Hiſpanos inter, & Gallos ardentibus, tamen ſuam admirabilem conſtantiam addidit.

61 Datur in cuſtodiam cum ſuis.

62 Laudatus è cuſtodia cum ſuis liberatur.

63 Cauſæ adeundi Pariſios,

Socijs igitur relictis Salmanticæ, quos ad ſe poſtea, ſi ſtatus rerum pateretur, accerſeret, anno ſeculi eius octauo, & vigeſimo, Lutetiam Februario menſe peruenit. Hic animaduertens adhuc in ſtudijs ſe non recta via deductum,ſed præpropere ad altiora ſubuectum, perque compendia magis vagatum, quam progreſſum; & multa dum ſimul complectitur, tetigiſſe plura, quam tenuiſſe; cum is eſſet, qui rerum vellet abſolutionem, & corpus, non initia, & vmbras; ſtatuit de integro tum, cum proxime videbatur ad laboris metas acceſſiſſe, ad carceres ſeſe referre. Igitur, vt latinam linguam perpoliret, inter pueros in Montis Acuti Collegio ſedebat auditor, nec initio magno incommodo, cum contubernio vteretur aliquot Hiſpanorum: ſed mox, cum ex piorum liberalitate miſſam ſibi Barcinone pecuniam contubernalium vnus apud quem depoſuerat, ſuos in vſus vertiſſet, nec ſoluendo eſſet; coactus in ſancti Iacobi Xenodochium migrare,tum propter viæ longinquitatem, tum quia hoſpitium nec ad exitum ante ſolis ortum, nec poſt occaſum patebat ad reditum,& victus erat oſtiatim quotidie quæritandus, magnos labores exhauſit. Doctorum alicui cogitabat ſe famulum tradere, vt interim, quod videbat multis iuuenum belle ſuccedere, quicquid ſupereſſet ab famulatu otij, in literas conferens, temporiſque anguſtias curæ intentione compenſans; demum quantum ſat eſſet, proficeret. Id vitæ genus eo maxime arridebat, quod proponebat Doctorem ſibi loco Chriſti futurum, contuburnales, reliquoſque domeſticos Apoſtolorum; eoſque non aliter contemplaturum, & auditurum, quam ſi vel Chriſtus, vel Apoſtoli in conſpectu eſſent, vel quidpiam imperarent. Eiuſmodi tamen conditionem, per homines in tali vſu cognitos, diligenter quæſitam inuenire non potuit. Sed conſilium religioſi viri cecidit è ſententia, qui cum ſuaſiſſet, vt in Belgium excurrens ad Mercatorum Hiſpanienſium liberalitatem,modica temporis iactura ocium totius anni redimeret, id exequutus tribus deinceps annis, ſemel

64 Ex ordine literarum ſtudia repetit.

65 Conflictatur inopia,

Digitized by Google

etiam progreſſus in Angliam, non ſuæ paupertatis modo incommoda leuius tolerauit; ſed multorum etiam ſubleuauit inopiam: anniſque poſterioribus ipſimet conciliati ſanctitate viri Mercatores, vltro annuam benedictionem mittebant. In his excurſibus Antuerpiam cum aliquando veniſſet, in Mercatorum corona, fertur præcipue in iuuenem è Methymna campi, Petrum Quadratum nomine, obtutum fixiſſe; & ſeuocatum monuiſſe, grates, vt ageret Deo, à quo lectus eſſet, qui olim in ſua Patria Societatis IESV Collegium conderet. Quam prædictionem multis poſt annis comprobauit euentus. Ex ea vero manifeſtum fit, iam tum fuiſſe certum Ignatio, & ſcilicet reuelatum Diuinitus, fore, vt religioſum cœtum ipſe fundaret. Et ſane tot annorum, tamque graues ſtudiorum labores non videntur ci ætati, & rerum guſtui Diuinarum, futuri fuiſſe tolerabiles, niſi Diuinus quiſpiam monitus, qui de exitu dubitare non ſineret, præiuiſſet; quem tamen ille, donorum huiuſmodi ſagaciſſimus occultator, planius explicare noluerit.

66 Prædicit Mercatori Collegium Societatis ab eo fundandum.

Subſidij Belgici ope, ab Sancti Iacobi Xenodochio in opportunius domicilium tranſgreſſus, latinitati impenſius excolendæ, ac ſimul prouehendis ad perfectionem ex Academicis, quos nanciſceretur idoneos per pia colloquia, & exercitationes ſpiritus inſtitit. Tres præcipue inſignem fecere vitæ commutationem Baccalaureus Caſtrius, Peralta, & iuuenis quidam, Amator nomine. Duo priores Viri erant maxime clari, magnique nominis. Amator in Collegio Sanctæ Barbaræ verſabatur ſub Iacobi Goueæ Luſitani diſciplina, eique percarus. Hi cum pauperibus quicquid habebant ſupellectilis, etiam libros dediſſent, & in obſoleto cultu ad elationem animi conterendam, & humana omnia premenda, quotidianum paſtum inter notos emendicare cœpiſſent: ac demum in Sancti Iacobi Xenodochium, vbi manſerat prius Ignatius, ſe recepiſſent, magnus in Academia extitit motus. Furebant vulgo omnes in Ignatium. Ab eo Gouea querebatur ad inſaniam Amatorem compulſum: ab eo ceteri, præſertim Hiſpani, par nobile ingeniorum de curſu rerum magnarum deiectum, & in animi vilitatem, ſegnitiemque præcipitatum. Itaque vbi blanda non ſuccedunt conſilia, pene armata manu ad Xenodochium vaditur, & inde vi, tres Tyrones abſtrahuntur: qui tempori cedentes, quam diu ſtudijs finem imponerent, perfectionis Euangelicæ propoſitum diſtulere. Is fuit velut alter partus ſociorum Ignatij præmaturus, nec vitalis. Nam tametſi vitam cuncti laudabiliter, pieque peregerunt: nemo tamen in eius diſciplina, ac ſocietate permanſit. Dum ſtrepitus ex horum conuerſione Lutetiæ gliſcit; vetus ille contubernalis Ignatij, fraudatorque pecuniæ, iter in Hiſpaniam moliens Rhotomagi morbo, inopiaque oppreſſus, tantum ſibi de Viri cognita charitate promiſit, vt ad quem potius confugeret, ſuam nuncians calamitatem, & opem poſtulans, nullum inuenerit. Nec ſcripſit is fidentius, quam fecit ille benignius. Continuo hominem conſolaturus, & ad amorem ſi poſſet, vitæ optimæ pellecturus, ſtatuit ad eum pergere, & quidem ad auxilium ei Diuinum impetrandum, totum iter duodetriginta leucarum, quibus Rhotomagum Lutetia diſtat, ſine vllo cibo, ac potione, plane ieiunus, pedibuſque nudis conficere. Quod vbi conſilium ſtetit, cum anxia primum cogitatione, ne id temerarium eſſet, dein cum graui membrorum torpore, ac ſtupore luctatus, fuſis ad Deum precibus, & conſtantia, ita ex vtroque victor euaſit, vt poſt tertiam itineris leucam in planitiem ſuperato iugo, progreſſus, repente illapſa Diuinitus vi, corde, & greſſibus dilatatis præ charitatis ardore, Diuinæque affluentia dulcedinis, nec tenere clamores, quibus Deum alloquebatur, poſſet; nec ingredi, ſed rapi, & volare videretur. His quaſi cæleſtibus ciſijs vectus, Rhotomagum, vti ſtatuerat, ieiunus, ac vegetus, tertio die peruenit. Nec ſolatium modo attulit amico, ſed admirationem quoque charitatis; & valetudinem breui ſua ſedulitate reſtituit: poſtremo etiam traijciendi in Hiſpaniam facultatem quæſiuit. Hac ingens illud pectus patientia, cura, conſtantia in animis ad perfectæ virtutis laudem promouendis enitens, multo minus curis, ærumniſque parcebat, vbi prohibenda eſſet ſempiternæ Maieſtatis iniuria.

67 Alteri ſocij Ignatij, qui item cum eo non perſeuerarunt.

68 Charitas Ignatij mira in proximos.

69 Itaque cum alium Pariſijs amicum ab turpi mulierculæ conſuetudine, multis tentatis vijs, nequiſſet abſtrahere, ingenioſo pariter, fortique conſilio, non dubitauit, aduerſus ignea Inimici tela pro pudicitia aliena aggredi rem, cui parem Sanctiſſimos viros auſos miramur pro ſua. In ſtagnum prægelidum, tempeſtate perfrigida, collo tenus ſeſe immerſit, propter quod iter erat impudico ad flagitium properanti, cumque is prope fuit, repente ſeuera, ac lamentabili voce erumpens, deterrenſque, ſeque dum in ſuo ille cœno

volu-

Digitized by Google

volutaretur, futurum eo loco denuncians, iuſtam, vt à miſero Numinis iram auerteret; ea ſpecie improuiſa, & charitatis admirabilitate perculit, commouit, ab tenaci illo veneno prorſus auulſit. Quod, vt hoc loco narrarem, quia certum tempus non conſtat, admonuit me Rhotomagenſis charitas profectionis. Ex ea, vbi primum Pariſios redijt, quia excitati ante ſermones increuerant, adeo, vt ſacer Quæſitor è Dominicana Familia Vir pius, ac doctus Matthæus Ori, nonnullorum vocibus, & in primis Petri Ortizij Doctoris clariſſimi autoritate compulſus, citaret abſentem; ad hunc vltro cucurrit Ignatius, paratus recta in cuſtodiam pergere, nec ſupplicium recuſaturus, ſi quid in ſe alienum à religione, caſtiſque moribus deprehenſum eſſet; ſolum rogans breue iudicium, quod Philoſophiæ curriculum ad Kalendas Octobris, ſi permitteretur, ingredi deſtinaſſet. Quæſitor cum delatum ad ſe neſcio quid, ſed plane inane diceret, & acciturum ſi oporteret, magnopere admiratus illam iudicij vltro ſubeundi fiduciam, beneuole, comiterq; dimiſit. Ad deſtinatum diem in Collegio Sanctæ Barbaræ Philoſophiam exorſus, intempeſtiuas rerum piarum imagines inter audiendum, vti olim Barcinone, obturbantes, ea ratione, quam tum efficacem ſenſerat, totum ſe Præceptori tradendo, ac ſpondendo numquam ab eius ſcholis ipſo triennio abfuturum, in ordinem, normamque rationabilis obſequij redegit: collocutiones quoque pias, quibus dulciſſime cum Petro Fabro condiſcipulo longa ſpatia trahebat, in certum tempus concordi pactione temperauit. Denique in conſeruandis modo ſodalibus quæſitis, non aggregandis nouis, ſtatuit ſibi inter Philoſophicas curas elaborandum; quod dum facit, mirabantur amici, prioribus ſedatis procellis, negotium ei neminem iam faceſſere. Quibus ille, nil mirum aiebat, cum & ipſe quieſceret: protinus autem vt ad Diuina tractanda ſe ipſe retuliſſet, coorituras & turbas. Nec tamen illa pax tanta fuit, quin Virgarum periculum graue ſubiret. Solenne eſt in Academia Pariſienſi ſupplicium, quod de loci nomine, Aulam vulgus appellat, probroſum ad dedecus, & peracerbum ad ſenſum: quod & in aula frequentiſſima comprehenſus ſubito reus, cunctis inſpectantibus nudetur ad flagra; ſeditioſorum potiſſimum, & improborum Academicorum dedecus: & à primario Collegij, cunctiſque Magiſtris, certo à ſingulis plagarum numero impoſito, verberetur. Hoc innocenti ſupplicium Ioannes Penna Magiſter non dum plane hominis perſpecta virtute parauerat, eo dumtaxat nomine, quod auditores per pietatis ſpeciem (vt ipſe interpretabatur) ab ſeſe abduceret, & ſurſum deorſum miſceret omnia. Ignatij quippe condiſcipuli, quamuis ipſe (vt dixi) ab inflammandis ad Euangelicæ perfectionis laudem abſtineret; tamen cum ex eius vſu, exemploque cœpiſſent ſuauitatem Domini deguſtare, feſto quoque die pro ludorum oblectamentis, & gregalium liberiore conuictu, ſacras ædes, & Oratoria religioſe terebant, animoſque tum ſuauiſſimo myſteriorum vſu, tum orandi iucunditate paſcebant. Iamque Collegij primarius Iacobus Gouea vir ille quidem prudens, ac ceteroqui bonus, ſed in hac re nimis omnino credulus, Amatoris forſitan Familiaris ſui recordatione commotus, quem ab Ignatio ſibi raptum indoluiſſe, narrauimus, ſententiam tulerat iniquiſſimam. Sed quoniam non tam Ignatij, quam Dei cauſa petebatur, tota illa iniquiſſimi iudicij calumnia momento concidit, & ſupplicij turpitudo, quam ad obſcurandum Ignatij nomen, & eius eleuandam autoritatem inuidus hoſtis excogitarat, in illuſtriorem eius laudem, decuſque conuerſa eſt. Cum enim ad inferenda plagarum probra Magiſtri vniuerſi peracerbis inſtructi virgis conueniſſent, Ignatius Goueam adijt, eumque magno animo, ac forti perdocuit, quantis in delicijs ipſe quidem haberet vltima quæque pro Chriſto perpeti, & cunctis eſſe ludibrio: ceterum eorum ſe iacturam, quos iam ad frugem reduxiſſet, ex eo dedecore pertimeſcere. Qua oratione, & ſcilicet impulſu cæleſti, Gouea repente mutatus, prehenſa peramice dextera, hominem deducit in Aulam, & qui plectendi initium facere debuit, præter omnium expectationem palam de eius laudibus dicere inſtituit, virique ſanctitate, conſtantia, & charitate in proximos collaudata, peccati ſe inſimulat, & ſuæ ſententiæ, iniquitate damnata, Ignatij pedibus ſe aduoluit, veniam cum lacrymis petiturus. Quo ex facto plura ad Ignatium, eiuſque Familiam commoda redierunt. Primum, omnis illius erga ſe Academiæ, præſertim Goueæ, & Pennæ præcipuus ſemper amor, & reuerentia. Deinde amicorum copia, graulum præſertim Virorum, atque Doctorum, apud quos cum ſuis in rebus, tum in alienis, & autoritate valebat, & gratia: ex quibus tres fuere præcipui, & inter Doctores facile princi-

70 Pariſijs quoque accuſatur, & laudatur.

71 Parato Virgarũ ſupplicio prope diuinitus liberatur.

72 Autoritas Ignatij inter Doctores Pariſienſes.

Digitized by Google

principes,Martialis,Vaglius, & Moſchoſus : quorum primus cum in Diuinis Ignatij commentationibus ſupera ſe luce perfundi,& ſimul quam ſe ſcite cæleſtibus de rebus pius Vir edoceret, attenderet, in eam mentem venit, vt vellet eum publice Theologiæ creari Doctorem, ne dum quidem laurea Philoſophiæ donatum : æquum videri negans, vt qui talia & tanta ab eo quotidie diſceret, vulgo Doctor haberetur ; ille vero, qui doceret, non eiſdem decoraretur inſignibus : quod tamen ille decus, cuius nec in ſe meritum agnoſcebat, nec ſpeciem pleriſque admirabilem admirabatur, conſtantiſſime recuſauit. Hinc etiam propter initam cum Gouea amicitiam primi in Luſitaniæ Regnum, atque in extremas Indias aditus Ignatij ſocijs patefacti ſunt ; quam ſalutariter, & opportune, teſtata eſt tot populorum, atque nationum vix ante cognitarum ad Chriſti ſacra conuerſio. Denique Societas ipſa,ſi verum quærimus,ad ſua ſtatuenda primordia,plurimum ex eo tempore nacta eſt adiumenti. Quid enim mirum, ſi iam Ignatij fama longe, lateque manante, poſtea Faber, & Xauerius,& alij deinceps Socij, in eius ſe perpetuam diſciplinam, curamque tradiderint ? Namque vbi curriculum Philoſophiæ permenſus, ne Magiſtri quidem repudiatis inſignibus, quo plus ad animarum cauſas autoritatis afferret, ad Theologiam ſe tranſtulit, in primum illud conſilium aggregandorum ſibi aliquot ſociorum intentus, tertium quaſi partum, vti fæcundiorem, ita longe prioribus feliciorem edidit ; vnde omnis eſt proſeminata Societas. Multos ille quidem eo tempore,vel ex hæreſum ſcopulis, vel vitiorum probris eripuit, multos ab humanis ad Diuina traduxit : quorum plerique,non vulgari aliqua probitatis laude contenti,perpetuis ſe incluſere Cœnobijs, reliquo vitæ ſpatio cum virtutis admiratione exacto : vt etiam num Carthuſienſium, & Prædicatorum, & Minorum Fratrum Ordines, teſtes ſunt. Verum ex tanta diſcipulorum, Sociorumque Ignatij varietate,nouem ei dumtaxat veros, germanoſque eius alumnos diſciplinæ,iam inde ab æternitate parauerat Deus: quorum hæc nomina fuerunt, & patria, Petrus Faber Allobrox, Franciſcus Xauerius Nauarrus, Iacobus Lainius Seguntinus, Alfonſus Salmeron Toletanus, Nicolaus Bobadilla Palentinus, Simon Rodericius Luſitanus, Claudius Iaius Gebennenſis, Ioannes Codurius Allobrox, Paſchaſius Broetus Picardus ; Quamquam non omnes ſimul adiuncti. Ceterum omnes fere,vt locis, atque nationibus, ita & naturis erant, ac linguis, conſilijſque diſſimiles. Nulla inter eos coniunctio ſanguinis, nulla niſi inter paucos familiaritatis, amicitiæve neceſſitudo, ac ne alibi quidem niſi Pariſijs,ſeſe antea de facie norant : quo nec eodem omnes tempore ſe contulerant, nec idem omnibus ſtudiorum ſcopus, ac propoſitum fuit, tametſi idem erat curſus, atque contentio. Verum pro ſua quiſque ſententia, ac voluntate ſuas ſibi vitæ rationes animo deſcribebat, ac deſignabat, ſpectans alia omnia præter id,quod ex eorum ſtudijs, & vitæ curſibus, immutabili ſui definitione decreti, Diuina conſtituerat Sapientia : liquido, vt appareat, cum alia nulla conglutinatio neceſſitudinis fuerit, tantam ſubito inter eos ſocietatem, & coniunctionem, ſine ſuperiore aliqua vi, nutuque cæleſti, non potuiſſe conflari. præſertim quod & Ignatius,homo erat ijs adhuc ignotus; idemque ſua voluntate propter Chriſtum factus egenus, nihil amplitudinis in hac vita, nihil ſplendoris affectans : Sociorumque non modo vitæ genere, verum etiam natura ipſa diſſimilis. Declarabat quippe tum omnibus æterna illa Maieſtas celſiſſimæ ſuæ fuiſſe dexteræ, non imbecillitatis humanæ,tanti operis molitionem. Cuius, ne quam ſibi partem humana arrogaret induſtria, Diuina prorſus comparatum eſt voluntate, vt Religionis condendæ conſilium, ſicut in æternæ mentis deliteſcebat arcanis, ita nemini ex Socijs prætet Ignatium, cui, vt ſupra demonſtraui, reuelatum Diuinitus non obſcuris conſtat indicijs, veniret in mentem. Quamquam ſilentio diſſimulandum non eſt, quibus tandem artibus, atque vijs, ex his humanis vſitatiſque rationibus ad eos conglutinandos inter ſe decem, eadem Diuina Sapientia ſit vſa : quo magis & primorum Patrum,quibus hæc Fabrica,quaſi quibuſdam fundamentis nititur, notitia maior ; & egregia poſteris, cum mutuæ inter ſe concordiæ, tùm alienæ tuendæ ſalutis diſciplina tradatur. Nam reliquas inter Ignatij laudes, atque virtutes, quibus velut hamo capiebat homines, tres fuere præcipuæ. Prima quidem inſignis quædam rerum humanarum, & eorum, quæ vulgus hominum admiratur & ſuſpicit, deſpicientia : cuius vſu, exercitationeque nihil tam ardenter optabat,nec tam ſtudebat ex animo, quam vt Dei charitate infimo ſeſe cuique ſubmitteret. Altera, pia quædam in omnes homines,vel tenuiſſimos,cum liberalitate coniuncta voluntas,qua

73 Aggregat ſibi ſocios,ex quibus nata Societas.

74 Nouem primi Ignatij ſocij.

75 Virtutes quibus præcipue Ignatius homines ſibi conciliabat.

nec

nec ſumptui, vbi opus erat, nec labori parcebat. Tertia, ſingularis patientiæ laus, incredibili quadam ingenij lenitate permixta, qua non modo alienis imbecillitatibus condolebat, verum etiam iniurias, & offenſiones æquorum pariter, & iniquorum, aut prudenter, ſciteque diſſimulabat, aut comiter facileque donabat; ſemper bonum pro malo reddens, & ad eos ſeſe maxime applicans, à quibus eſſet teterrime violatus. Ita tamen, vt æqui ſimul, & iniqui ſentirent, non ex ignauo, inertique animo, ſed ex nobili, ac generoſo pectore tantæ lenitatis exempla prodire. His Ignatius inſtructus præſidijs, hac tantarum commendatione virtutum, cum ſæpe alibi alios, tùm ad extremum Pariſijs eos, quos ſibi Deus huius fundandæ familiæ reſeruauerat adiutores, conciliandos curauit. Itaque ſimul ac in Collegio Montis Acuti, humanitatis ſe literis expoliuit, vti narratum eſt, in eaque Academia prima aduerſariorum tempeſtate iactatus, illuſtria edidit ſuæ documenta virtutis, cœptus eſt à viris primarijs in pretio haberi, & obſeruari in dies magis à bonis. Quæ res illi ad Philoſophiæ ſtudia gradienti, non minus honeſtos, quam faciles aditus in Collegium Sanctæ Barbaræ patefecit: vbi tandem ex animi ſententia cum præcipuis, & ingenio præſtantibus Academicis agere licuit, ex ipſoque flore ſeligere, quos ad ſuæ vitæ rationes ſenſiſſet idoneos. Hic ille totum ſe ad cuiuſque nutum, ac voluntatem, quoad licebat, accommodabat, vt cum in animos hominum, ſenſuſque intimos irrepſiſſet, tum eos nullo negotio penitus pietati, Deoque ſubijceret. Hic vigil obſeruabat dignos, quibus ſalutares plagas tenderet, & dulces pararet inſidias, admonituſque ſuperiorum iactura ſodalium, ſtatuit in adlegendis nouis ad eorum pernoſcendas naturas, & cautiora afferre conſilia, & maturitatem temporis expectare. Hos omni officiorum genere ſibi maxime obſtringebat, obſtrictoſque pedetentim ad pietatem inflammabat, & excolebat, dum ad omne Chriſtiani officij decus charitatiſque proueheret; ſatis certus eos, cum ad hunc gradatim apicem aſpiraſſent, illuc etiam ſua ſponte curſuros, vt in eligendo vitæ genere id potiſſimum ſequerentur, quod è re diuina maxime, gloriaque videretur. Sed illud cecidit prope Diuinitus, vt admiſſus in id, quod dixi, Collegium, tales contubernales inuenerit, quales fortaſſe iampridem, ſi rerum ſpectetur euentus, nec multo antecedens, nec longe inſequens tulit ætas. Fabrum, inquam, & Xauerium: qui vt natura probi, candidique, ita ſe comes facileſque in eo contubernali recipiendo, cuius non modicam antea opinionem imbiberant, præbuerunt. Erat Faber ex Oppido Allobrogum Villareto Gebennenſis Diœceſis, Parentibus ortus pietate magis, quam generis claritate nobilibus: & ab ijs ſic educatus, vt iam inde à puero conſcientiæ ſentire clamores, & quaſi morſus inciperet; quodque Diuinæ in eum indulgentiæ peculiare indicium eſt, ſeptimo circiter ætatis anno, quoſdam etiam pietatis igniculos, & peculiares, vt ipſe de ſe ſcripſit, inſtinctus ad deuotionis affectum. Quo ex tempore videtur omnem eius voluiſſe animam poſſidere, & quaſi quodam ſibi Diuino coniugio cæleſtis ſponſus adiungere. Ad educationem porro domeſticam accedebat optimi inſtitutio Magiſtri Petri Veliardi, vita, moribuſque tam Sanctis; vt eum poſtquam deceſſerat, Faber non dubitarit tamquam vnum aliquem de cæleſtibus inuocare. Is non tam ſui alendi gratia, paupertate cogente, quam vt alimenta pietatis ſuis auditoribus ſuppeditaret, ludi magiſter fuit. Omnes quippe Poetas, Scriptoreſque profanos, Euangelicos, vt Faber loquitur, faciebat omnia ad exædificandam in timore Domini iuuentutem accommodabat: & vnde Magiſtrorum plerique perniciem, periculumque ſuis diſcipulis ſtruunt, inde ille ſalutem, & morum diſciplinam comparabat. Vir plane dignus, quem ceteri maximeque ætatis imbecillæ Doctores, ad imitandum ſibi proponant. Itaque adoleſcebat in animis teneris, eo docente cum ætatibus flos pietatis, & Fabri ſemina ſic excreuerant, vt duodecimo ætatis anno, ſolito vehementius accenſus, in agrum ſolus, Deo inſpirante prodierit; & libero, patentique cælo, vniuerſorum Domino, ſeſe totum vouenda, & conſecranda caſtitate dicarit. Cuius voti ſoluendi vim, facultatemque ſuppeditatam à Deo, adiuuabat etiam & augebat ingens, & pene immoderatus ardor ad ſtudia, quem multis affirmat frænum delictis fuiſſe. Et vero ea fuit veluti eſca, qua pellectum Diuina ſapientia, cum ipſummet ad culmen celſiſſimæ ſanctitatis, tum per ipſum animas quamplurimas ad æternæ felicitatis portum deduxit. Paſtoritia enim ab arte nobilitate animi, & ingenuo quodam pudore, ac verius occulta Diuinæ prouidentiæ vi refugiens, ad literarum nobiliora ſtudia inuito etiam parente, trangreſſus, vbi maturum fuit grauiores aggredi diſci-

76 Petrus Faber primus Ignatij ſocius, eiuſque prima ætas.

77 Duodennis vouet perpetuam caſtitatem.

78 A paſtoritia arte ad literarum ſtudia tranſit.

Digitized by Google

Profectus eiusdem in studijs.

disciplinas, Parisios migrauit, è patria. Hic vero tanta vsus est, ac tam celeri progressione discendi; vt Magistro prope esset, condiscipulisque miraculo: Nec in abstrusioribus Aristotelis locis, è Græco præsertim sermone enucleandis, siue peritiorem, siue acutiorem interpretem, ipse Magister Penna reperiret. Sensit id mature contubernalis Ignatius, in eoque morum maiore, quam in Xauerio facilitate perspecta, hoc se facilius cum illo coniunxit. Cumque ambo in eadem domo varijs discreti cubiculis noctu cubarent, cœ-

79
Conciliatur Ignatio maxime leuandæ inopiæ subsidijs.

pit Ignatius officiorum frequentia, sibi hominem obligare. Faber autem grati animi causa, sicut ex Ignatij societate, non commodi parum ad suam leuandam inopiam, ita ipse vicissim iam Philosophus, Ignatio discendi cupido, suam in reddendis, conferendisque quotidianis scholis nauabat operam. Quare paulatim, vsu ipso crescente, qui pectus hominis in dies aperit, & intimos cuiusque prodit affectus, adeo etiam crescere animorum cœpit ipsa coniunctio, mutuaque inter sese fiducia; vt admirabili concordiæ bono, & tranquillissimæ vitæ fructu, perbeatus sibi videretur vterque, dum alter in altero se vicissim ipsum quodammodo contemplatur. Verum Deus, qui maiora quædam spectabat in Fabro, auxit illi, & opinionem de Ignatij virtute, & in eumdem beneuolentiam. Cuius candorem, integritatem, alienæ salutis amorem, tenoremque vitæ omnis admirans, studio sanctæ æmulationis accensus, induxit in animum, eo laudabilius instituere vitæ cursum, quo acriora sub aspectum versabantur exempla, simulque Ignatij ope solicitudinum aculeos, scrupulosque, qui dies, ac noctes animum exedebant, euellere. Factis igitur vitiosæ verecundiæ repagulis, non dubitauit ex humanæ Sapientiæ Magistro, fieri Ignatio

80
Prudentia Ignatij in regenda Fabri anima.

in Diuina discipulus. Nihil tum Ignatij ex voluntate magis. Nec abnuit pius Pater Magisterij Prouinciam, quem talis discipuli incitabat alacritas: verumtamen dissimulatis suis de Fabro consilijs, docuit illum, primum cor suum ponere super vias suas, & quotidiana sui pectoris discussione, in sua dicta, facta, & cogitata diligenter inquirere. deinde semel vniuersæ quam accuratissime, deinceps autem octauo quoque die, quotidianæ vitæ confiteri peccata, & Christi corporis renouare mysterium. Sic edoctum, in hisque perdiu exercitum, docuit aduersus eas animi prauitates, procliuitatesque vitiorum excubare potissimum, quæ maxime viderentur infestæ, inito certamine, non cum vniuersis, aut multis, sed cum singulis, aut paucis, & cum ea præcipue (id quod etiam in collationibus Patrum admonet Abbas Serapion) quæ principatum sibi in eius animo vendicaret; eademque vigilantia præcepit, vt totus esset in alicuius propriæ ac singularis persecutione virtutis, cuius vsu, exercitationeque frequenti, eius sibi tandem habitum compararet. Hoc ille posito fundamento, turrim Euangelicæ perfectionis, in eam videlicet altitudinem, quam tantopere suspicimus, excitauit. Quippe vix paululum commonstrata processerat via, cum vergere toto cœpit animi nutu ad instituta Magistri. Quæ cum denique constanter decreuisset amplecti, geminum ex ea deliberatione commodum nactus est: alterum quod elanguere solicitudines illæ, quæ consistere sine iactatione animum non sinebant, & suos excutere cœperunt aculeos; alterum quod cum Philosophiæ decurso curriculo, penderet animo, quænam sibi persequenda via esset, quæ capessenda doctrina; postea omni dubitationis discussa caligine, totum se Theologiæ dicauit; actionemque vitæ cum mentis cogitatione coniungens, non modo sanctitatis, doctrinæque famam, quod non agebat, verum etiam maiorem & Dei, & sui ipsius notitiam, id quod agebat, adeptus est. Confectis Theologiæ spatijs, menteque de Sacerdotio ineundo suscepta, non prius ausus est verendis illis initiari mysterijs, quàm sui Magistri consilium, per quem significatio sibi aliqua Diuinæ mentis ederetur, exquireret. quæ tum demum edita est,

81
Insignis Fabri pietas in spiritualibus exercitijs.

cum ad Diuinas Ignatij commentationes, & exercitia spiritus animum appulit. Hoc quippe Deus, & primas illas Societatis columnas, & posteros, qui Maiorum erant secuturi vestigia, promptum voluit habere præsidium. Qua impulsus occasione B. Pater ea, quæ iampridem studiorum causa posuerat, arma resumpsit, vt ea tantisper ad optatissimi contubernalis salutem adhiberet. Altitudine animi, & liberalitate erga Deum plane mirabili Faber ei se culturæ subiecit. Tempestas frigoribus horrida sæuiebat, ac Sequana fluuius Aquilonibus ita duruerat, vt altissima glacies tutum plaustris, & quadrigarum cursibus præberet iter. Sed cum rigerent omnia, vnus ipse flagrans spiritu Dei, paratis sibi ad commentandum locis, in apertum prodibat atrium, alta niue constratum, vbi in Diuinarum rerum contemplatione, dum destinatas explet horas, rigidus permanebat.

Reuer-

Digitized by Google

Reuerſus in cubiculum,nullis ignium fomentis algens corpuſculum refouebat, nec vnquam apud incluſum, candens carbo reſplenduit. erat ille quidem ſepoſitus in angulo carbonum aceruus, quos foculo imponeret, ſed eo ſternebat humum ad capiendum ſomnum, & id erat illi cubile, in eoque nocturno frigore, ſolo ſe verſabat induſio. Vt autem ex interuallo eum reuiſit Ignatius, argumentatus ex ore, labijſque, vt ei mos erat, enorme ieiunium (quod nec diffiteri Faber ipſe potuit: ſex enim ipſos dies, ſine vllo cibo, potuque traduxerat) Non crediderim, inquit, aliquid in hoc peccatum; quin etiam ſic exiſtimo plurimum te, hoc ieiunio commeruiſſe apud Deum; verum tracturus ne ſis longius, an hic terminaturus inediam, tantiſper expecta, dum hinc digreſſus poſt horam ad te recurro. Quippe optaſſet Ignatius, vt eam quoque ieiunijs metam, quam ipſe quondam attigerat, cum iam prope abeſſet, Faber attingeret. Idcirco ad conſulendum Deum, proximam diſceſſit in ædem, & poſt horam reuerſus ad Fabrum, progredi in ieiunio longius vetuit. Tum & cibum, & ignem afferri iuſſit, vt hominem reficeret, ac recrearet; longius etiam producturum inediam ſi permiſiſſet Ignatius. At Fabri inter has contemplationes adeo ſtrenue verſantis,ita dilatatus eſt animus,tantiſque ſubito cœpit ſuauitatibus, ac ſplendoribus circumfluere; vt non modo in ſua illa de accipiendo conſecrationis honore, ſententia permanſerit; ſed eodem conſecratus anno Sacerdos, qui ſeculi fuit trigeſimus quartus, ætatis vero ipſius duodetrigeſimus, Diuino ſe Famulatui, & animarum ſaluti deuouerit; factus iam tanti Patris quodammodo primogenitus, & dignus habitus, cui non modo antiquitatis, & dignitatis facile primas, verum etiam virtutis, & probitatis, alij deinceps ſodales octo,deferrent. Hoc edito fœtu minus artis, operæque fuit in reliquorum partu ponendum. Tanti eſt in omni re conſentaneum,ac ſtabile dediſſe principium. Xauerius quippe, cum amicum ſuum, & condiſcipulum Fabrum,ingenij,doctrinæque fama præclarum,ſat tutum cerneret ſalutis iter ingreſſum; in eoque fere quadriennium non preſſo leuiter, ſed fixo firmiter hæſiſſe veſtigio, miro curſu, ac progreſſione virtutis; non potuit ingenuus homo diutius, quamuis natura feruidior,ſeu perpetuis Diuinæ gratiæ ſtimulis, ſeu vtriuſque contubernalis exemplis, tanquam calcaribus obluctari. Ipſa quippe ſociorum quotidiana congreſſio,& qua implicatus erat conſuetudo,paulatim eum ad meliora perduxit. Qui, vt familia natus erat ampliſſima, & Pompeiopoli Regia Vrbe Nauarræ in primis clara, ita ſpiritus gerebat ingentes, & alta quædam verſabat in animo, ſplendida magis, ac ſpecioſa, quam frugifera, ac ſalutaria. quippe incenſus perenni quadam, & conteſtata ſuæ familiæ virtute,quæ ab anno prope milleſimo vſque ad id tempus, bellica gloria continuata permanſit;in ſpem venerat aliquando,quemadmodum maiores armis quæſierant, ſic ipſe doctrinæ gloria, ac ſapientia,domeſticum poſſe decus adaugere, Patris præſertim inflammatus exemplo, qui literis, ac prudentia cum generis nobilitate coniunctis, gratioſus etiam tum apud Ioannem Nauarræ Regem in primis erat, conſilijque Regij facile princeps. Fouebant tam ſublimes cogitationes, rara indoles animi, ingenij magnitudo, præclara corporis conſtitutio, affluentia denique rerum tanta, vt quocumque placeret ingredi, ſplendide viuere, ac magnifice poſſet. Hoc ſe animo Lutetiam contulerat, hoc conſilio,nullis diſciplinæ vigilijs, nullis laboribus temperabat. Verum cum ad eius contubernium, non ſine Dei nutu, tertium ſe adiunxiſſet Ignatius,colebat hunc ille quidem, & verebatur admodum, ſeu quod acrem & perſpicacem, omnibuſque expletum numeris eſſet expertus, ſeu fama ipſa atque opinione virtutis. Ceterum quod ad animi ſalutem ſpectat, iacebat in vltimis; & veluti huius ſeculi filius, qui non exiguas inanium ſpes honorum, ac dignitatum alebat in pectore, ad maiorem aliquam ſanctitatis laudem non ſe tollebat. Multo minus ad hæc infima atque humilia, quo itentidem monitor vocabat Ignatius, ſe deſpicienda flectebat. Quin ſuum initio monitorem procacius irridebat, & ſaluberrima præcepta non modo ab animo, verum etiam ab auribus excludebat. Nec tamen idcirco Magiſter commouebatur experiens, ſed iuueniliter exultantem patientia ſua, obſequioque molliebat, mira diſſimulatione conteſtans,bonam in partem ſe rapere omnia. Et quia videbat,qua re maxime poſſet altus,& ingenuus animus deuinciri, ei & ipſe multum pro merito, ac dignitate habebat honoris, & vt à ceteris haberetur, cum ſe facultas dabat, non omittebat. quod tum præſertim declaratum eſt, cum ei in Beluacenſi Collegio Philoſophiæ tradendæ præpoſito, Auditores vndique conquiſiuit, & conquiſitos domum vſque deduxit. Quibus ille beneuolentiæ ſignificationibus

82 Sex ipſos dies ieiunium continuat.

83 Fit Sacerdos.

84 Vocatio in Societatem B. Iræciſci Xaxerij.

85 Xauerius Ignatio conciliatur maxime conquiſitis ei diſcipulis.

Digitized by Google

nibus obligatus, qua erat generis, animique nobilitate se flexit, sincerumque Patris agnouit amorem. Tantum in obsequiorum opportunitate momenti, ac virium est. Hoc nimirum hominem impulit, vt ad eius vitæ genus vehementer animum applicaret: cuius in vita toto fere quadriennio nihil, nisi admiratione, ac laude dignum, nihil nisi simplex, atque sincerum animaduerterat. Ergo post salutares illas Fabri, quas supra commemorauimus exercitationes, cum annum fere septimum & vigesimum ageret, egregieque docendi munere functus esset, ingenti quodam metu suæ salutis admonitus, se ipse collegit, & pugnis interioribus, quibus ad dies aliquot anceps, ac nutabundus hæserat, superatis; illucescente Deo, reputare cum animo iuo cœpit rerum humanarum inconstantiam & varietatem cum veritate, momentum cum æternitate conferre: dum denique sui victor in sinum B. Patris tanto prolixiore, & fidentiore animo se proiecit, quanto antea angustiore, atque obstinatiore refugerat. vt eiusdem propositi, eiusdemque factus particeps mentis, consimilis etiam fundamenta poneret sanctitatis. Quam vero fuerit Diuinæ Maiestati gratum, inimicum vero Satanæ hoc Xauerij consilium, intellectum est ex summo Ignatij periculo; quod & improbissimi hostis calliditate subijt, & Clementissimi Dei miseratione vitauit. Michael quidam Hispanus studiosissimus Xauerij cliens, vt qui in eo forsitan spes suas conditas, & locatas habebat, cum patronum suum, in secreta se loca frequenter abdere, & solito crebrius cum Ignatio, raro cum alijs communicare sensisset; suspicatus id quod erat, Xauerium medijs ex honoribus, ad humile vitæ genus Ignatij consilio fuisse traductum, inusitata rabie efferatus, eius consilij autorem tollere decreuit è medio. strictoque gladio furens, eius in hospitium irrupit, negotium vtique confecturus, nisi huiuscemodi ex occulto, missa voce perterritus, Quo miser raperis? quo festinas insanus? illico destitisset. Quod ipsemet Michael conscientia deinde conuictus, & reuersus ad mentem, agnoscere, & confiteri palam non dubitauit. Vt mirari iam desinas, si in illa turbulentissima tempestate nascentis Societatis, quam Romæ excitatam in loco dicemus, hic ipse Michael criminationis iniquæ minister, inclusum tamdiu virus acerbitatis suæ, tanta ad extremum iniquitate vomuerit. Iam ex Hispania non ita multo ante Parisios Iacobus Lainius, & Alfonsus Salmeron, primæ iuuentutis vterque, hic annorum ferme nouemdecim, ille duorum circiter, & viginti, transierant. Ac Salmeron quidem tenuioris fortunæ parentibus Toleti ex Olia, & Magan Toletanis Villis, ceterum probis & honestis est natus. qui cum filij præstans ingenium, & ad bonitatem flexibile, multisque alijs naturæ donis ornatum animaduerterent, aluerunt illum in literis pro sua tenuitate Toleti, deinde Compluti, dum Græce, Latineque haud mediocriter eruditus; etiam Philosophiæ operam dedit. Iacobus autem ex Almaçano Diœcesis Seguntinæ Oppido, locupletibus honestisque parentibus nec minus pijs, ac sapientibus natus, eandem retulit, qua institutus, & educatus est, sapientiam. Is, cum in eadem Academia Complutensi quotidie magis haud ingenio minus, quam morum suauitate floreret, Magisterij Lauream adeptus, Theologiæ quoque disciplinas, attingere in Gymnasio nobiliore decreuit. Cumque Parisiorum Lutetiam cogitaret, quò & Ignatij visendi cupiditas incitabat, cuius recens adhuc Compluti memoria, & admirabilis fama vigebat, rem cum Salmerone communicat, amico indiuiduo, & cui non minimum ad Philosophiam attulerat adiumenti. Sed vt per hominem homini opitulari, plerumque Diuina bonitas solet; ita etiam comparauerat, vt eandem mentem, ac voluntatem in Salmerone Lainius inueniret; imo præcipuum quoddam studium, veterum Philosophorum more, longinquas peragrandi Terras, & varia lustrandi Gymnasia, quo disciplinarum eruditione nobilior, instructiorque rediret. Itaque Parisios ambo se conferunt. quos cum attigissent, prouisum prope diuinitus, vt eo ipso die Iacobus in diuersorio, quod sibi delegerat, ex equo desiliens, in eum ipsum primo quem quærebat, incurreret, soloque aspectu, numquam tamen sibi antea de facie notum, Ignatium esse conijceret; eius videlicet simulacri consimilem, quod sibi ipse crebris sermonibus iam in animo finxerat. Cum eo igitur sine mora congressus, dum sese indicat, & sui causas exponit aduentus, amicitiam momento contrahit. Ignatius autem cum illius Academiæ vsu, tum rerum humanarum in primis prudens, peropportunis illum consilijs iuuit, & quod potuit, etiam opera: vt vel hac ipsa benignitate Iacobus, & opinionem de eius probitate conceptam, & initæ beneuolentiæ studium vehementius auxerit. Ac ne solus, thesauro potiretur inuento, sodalem ad eum

suum

86 Periclitatur B. P. ob adiunctum sibi Xaxerium.

87 Iacobus Lainius & Alfonsus Salmeron ad Societatem adiuncti.

Digitized by Google

ſuum hebdomada prope elapſa perducit, Ignatioque ſe regendos, ac moderandos ambo permittunt, & eodem ferme tempore quo Faber, & Xauerius, poſt aliquot dierum curriculum in orationis exercitatione conſumptum, perfacile inducti ſunt, vt ipſo cum Ignatio Societatem inirent. Non multis interiectis diebus Nicolaus Bobadilla Palentinus ad hos, quintus acceſſit. Is confectis item Philoſophiæ ſpatijs, quam & Valliſoleti publice docuerat, eadem incenſus cupiditate ſua Lutetiæ perſequendi ſtudia, cum aduerſaretur egeſtas, confugit ad Ignatium. qui & opinione, & autoritate, & gratia iam parta, multis putabatur Adoleſcentibus in ea Academia, re domeſtica deſtitutis, honeſte poſſe, & cum dignitate conſulere. Quo ex numero Bobadilla cum eſſet, præter ſumptus in ſtudia neceſſarios pia Patris opera ſuppeditatos, illud inſuper eſt aſſecutus, vt cuius tempeſtiuam expertus erat benignitatem, eius inſtituta non dubitaret amplecti. Vacabat in eadem Academia tum quoque Philoſophiæ, Luſitani Regis impenſa, Simon Rodericius Luſitanus, ætate florens, indoleque præclara. Is multo ante quam proximi tres, vſu aliquo coniunctus Ignatio, cum ad mutandam in obſequium Dei ſuperioris vitæ rationem, Diuino raperetur inſtinctu, cogitationes de cælo acceptas tacito ille quidem fouebat in pectore, & cæleſtium rerum deſiderio, ſtudioque tenebatur: ceterum nulla reſpondebat optatis actio, niſi tum, cum in intimam Ignatij Societatem penitus, & ipſe ſe dedit. Cui cum ſenſa omnia, pectuſque aperuiſſet, tum demum nouo quodam ſplendore perfuſus Hieroſolymam ſtatuit petere, reliquamque ætatem in animorum tutela conterere; non dum doctus, vt teſtatum literis ipſe reliquit, quid ea de re ſuperiores ſocij tacitis animis agitarent. Hos ſex ſocios (nam Claudius Iaius aliquanto poſt; Ioannes autem Codurius, & Paſchaſius poſt Ignatij Lutetia diſceſſum ceteris aggregati) ſic animatos, ſibique agglutinatos Ignatius (quamuis de alio alius nemo noſſet, vt opportunum viſum eſt, anno 1534. ſimul conuocat, & ijs tandem arcana ſui pectoris, ſuſceptamque iampridem repetendæ Palæſtinæ ſententiam aperit, ſiue vt ſacra illa loca Chriſti nobilitata veſtigijs religioſe conuiſeret, ſiue vt finitimos populos vera quondam religione florentes, ſed poſtea ſenſim ad impuriſſima Mahometis ſacra delapſos, ad eundem Chriſti cultum vel cum ſanguinis effuſione reduceret. Simul & illud addidit, ſi quis eorum in eandem mentem, ſententiamque diſcederet, ei comitem ſe futurum, obſequentem ſcilicet vſque ad mortem. Vix ita ſe indicauerat, cum pia mens hominis mira omnium conſenſione probata eſt, & tanquam diuturnis expetita votis (inaudita quidem adhuc, & vni Deo tribuenda res) ſine cunctatione ſuſcepta; nempe ab ijs, qui & varij eſſent permixti nationibus, nec quanta res ageretur, ignari. Facile vt appareat, immortalem Deum, qui cuiuſque intima pertractabat, iam tum eos voluiſſe monere, qui ad hanc Societatem vocarentur, non magis ad priuatæ contemplationis otium atque dulcedinem, quam ad inſuaues actuoſæ vitæ labores, paratamque iam aciem conuocari. Annuerunt ergo ſanctiſſimis Ignatij votis ad vnum omnes, polliciti ſe illum vltro quocunque pergeret, ſequuturos: & qui ſe prodere, atque indicare viciſſim non audebant, hac excitati occaſione ſe pandunt, poſitaque perſona, non vt ignoti, externique amplius, ſed vt familiares, ac fratres, ex eadem diſciplina, ex eodemque nati parente, mutuis ſeſe officijs, & amoris ſignificationibus complectuntur. Auebant illi quidem iam tum ab humanis expedire ſe curis, palamque inimicitijs huic nequam ſeculo denuntiatis, deſtinato ſe itineri Hieroſolymitano committere: ceterum qui moderatur omnia Deus, rem aliter gubernabat, pergebatque arcano ſuo conſilio Sociorum numerum, iam inde ab æternitate præfixum, alijs tribus aggregandis explere. Quo circa hanc eis rurſus mentem inijcit, vt dum Theologiæ finem meditantur imponere, non dum enim à multis erat impoſitus, quotidieq; magis ad ea, quæ molirentur, idonei, & paratiores euadunt; biennium inſuper expectarent. Interim vero ne, aut conceptus animorum remitteret ardor, aut verſutiſſimus Satanas, qui tanto ante hunc proſpexerat apparatum, ab inſtitutis aliquem deterreret, tum etiam vt immortali Deo gratior hæc ipſorum voluntas accideret; poſt longam accuratamq; diſputationem, de communi ſententia decernunt, vt ad eam peregrinationem religione Voti ſinguli ſe obſtringant. Ieiunijs igitur, & voluntarijs pœnis corporis antegreſſis, expiatiſq; rite peccatis in ædem Beatiſſimæ Dei Matris, in Monte Martyrum vacuo, remotoq; ab interuentoribus loco, procul ab vrbe circiter mille paſſus, vnà ſe conferunt. Hic ſacris operans Faber, cum ad eos conuerſus incruentam Hoſtiam manu teneret, ſuum quiſq; votum clara voce, conceptaq; verborum forma ſuſcepit: ac ſubinde ſinguli eiuſdem manu Cæleſti Epulo recreantur. Tum reuerſus ad aram

88 Acceſſit & Nicolaus Bobadilla

Et Simon Rodericius.

89 Primæ Societatis exordia.

90 Prima primorũ Patrum vota an. 1534. in Aſſumptione B. Virg.

Digitized by Google

91 Votorũ ſumma. Sacerdos priuſquam Domini ſacramenta ſuſciperet, ſuum ipſe quoq; votum vltimus nuncupauit. Ab eo die, qui Aſſumptæ Deiparæ ſacer erat, omnes eam ſibi Patronam apud Deum præcipuam adoptarunt, & poſt Societatem conditam eum diem, quaſi primum eius natalem ſingulari religione, ac memoria coluerunt: eandemq; ob cauſam ex hoc potiſſimum anno, ratio à nobis ducetur annorum. Habebit enim delectationem non exiguam per eadem veſtigia temporum, quibus geſtæ ſunt res, lectorem narrando ducere, modo tamen ne nobis hanc legem putemus impoſitam, vt tenuiſſima quæq; religioſius, putidiusq; ſuos in annos includamus: ſed ita temporis erit habenda ratio, vt, & quid quotannis geſtum ſit ex ipſomet narrationis genere, non oſcitans lector animaduertat, & tamen in narrandis, quæ iam inſtitutæ ſunt rebus, non neceſſe habeamus earum ſemper exitus expectare. Multa quippe ſunt, quæ alio inchoata, alio abſoluta ſunt anno, quę ſi perpetuo, vt tempore, ita narratione ſeiungas, feſtinantem ad rerum euentus lectorem ſua voluptate defraudes. Votorum porro ea ſumma fuit. Primum, vt iam tum nuntium rebus humanis, pompiſq; remitterent, & exin de illibatam caſtimoniam perpetuo colerent. Deinde, vt ad certam diem ſuis ſe fortunis, ac facultatibus ſpoliarent; ita tamen, vt ſe Paupertatis voto, quàm diu Lutetiæ ſtudiorum cura diſtinerentur; intelligerent non teneri, nec eius impediri religione, quominus ſibi liceret ad ineundum Palæſtinæ iter, pecuniarum adhibere ſubſidia. Vouerunt præterea nihil ſe vnquam in Miſſæ ſacrificium accepturos, tametſi id honeſte, & ſuo iure poſſent. obſtruendæ videlicet iam tum erat cupiditati ianua, quo & paupertas Euangelica cuſtodiretur arctius, & calumniantibus occurreretur hæreticis, quibus videri poſſent pietatis ſpecie, quæſtus, & lucra facere. Quoniam vero ex ijs aliquot, Euangelij prædicandi ſtudio apud infideles, & barbaros tenebantur; hoc quoq; diſcuti, & agitari cœptum eſt, cumque iam apud omnes mira quadam animorum alacritate ſtatutum eſſet, vitam ipſam, ſi opus eſſet, in quauis Dei cauſa conſtanter effundere; cuncti in eam venere ſententiam, vt facta à Pontifice Maximo poteſtate, religionis propagandæ gratia, Hieroſolymam peterent; ibi neglectis vitæ, capitiſq; periculis, ſeu in iuuandis confirmandisq; Chriſtianis; ſeu in alliciendis vocandisq; Saracenis ad Chriſtum, ad mortem vſq; manerent. quod tamen votum ita omnium conſenſione temperatum eſt, vt cuncti quidem Hieroſolymam nauigarent, ibiq; rem Diuinæ Maieſtati nouis precibus cõmendarent. Ceterum ſi hæc tum de Hieroſolymis permanendo ſententia pluribus arrideret, oblata Diuinitus arriperetur occaſio. nam quæ melior, quæve propior offerri poſſet? ſin autem in contrariam ſententiam plures irent, tum Romam omnes illico ſe referrent, & ad Pontificis ſtrati genua, ſuam vltro operam ad animarum cauſas eius arbitratu, nutuq; deferrent, nulla interpoſita loci, temporisq; pactione. Denique ſi Venetias appulſis nullus in Palæſtinam aditus patefieret; tamen nauigationis opportunitatem, adhuc anni curriculum expectarent; qua deſperata, tum demum peregrinationis ſe voto liberos intelligerent, & ad Romanum Pontificem, in eius futuri poteſtate, redirent. His concordiſſime, & inuſitato quodam ardore animi ſuſceptis votis, gratijſque, vt par eſt, actis Diuinæ Maieſtati, cum ciborum aliquid, vnde ſe reficerent, attuliſſent, reliquam diei partem læti exultantesq; per pia exegère colloquia, propter fontem ſancti Martyris Dionyſij, vbi ſuis ipſe manibus præferens caput ſtillantem fertur cruorem abſterſiſſe. Et iam cadente Sole Lutetiam, in ſua quiſq; tecta laudantes, & benedicentes Dominum diſceſſerunt, non minus illius diei felicitate iucundi, quo multas ſibi videbantur vno quaſi prælio peperiſſe victorias, quam admiratione ſuæ mutationis attoniti. Plurimum autem admirationis, & gaudij in Ignatij pectore reſidebat; quod tam ſuaues ſuæ fructus induſtriæ, pietatisq; iam cerneret, & pijs ſuis cogitationibus, Deus tanto ante conceptis adeo ſecunda largiretur initia. Tamen humanæ inconſtantiæ imbecillitatem reuerius, nec proſpero elatus euentu, vt quem non fugeret in his, quæ ad ſpiritum, & mores pertinent, ſatius eſſet tueri parta, quam quærere, nihil tam enixe cùm omni alia adhibita cura, tum ſupplicationis ardore contendit; quàm vt ſibi, ſuiſque à Deo impetraret in inſtituto conſtantiam; præſertim quod iam tum animo proſpiciebat, eò maiores Satanam huic Arci machinas admoturum, quò maioribus munitionibus cingeretur: nec erat neſcius ſi per incuriam, atque deſidiam extorqueri ſibi de manibus pateretur tot laboribus partam prædam, agi Diuinæ gloriæ cauſam, agi diſcrimen ſalutis æternæ. Nec fruſtra fuſæ preces. Nam qui dat ſpiritum bonum petentibus ſe, is præter occultam quandam vim, interiusque ſubſidium, quo continenter in ſociorum animos influebat, eos in ſententia corroborans, atque confirmans, Ignatio inſuper tam aptas ad

92 Induſtria Beati Ignatij in ſocijs conſeruandis.

eos

Digitized by Google

eos cuſtodiendos vias, rationeſque ſuggeſſit, vt non miretur tales prodijſſe, quos genuit, qui quo ſpiritu genuerit, inueſtiget. Primum eis precandi, & commentandi ſtudium, quo ſe quotidiana velut eſca reficerent, perſuaſit. Deinde frequentem animorum expiationem, per ſalutarem cuiuſque hebdomadæ confeſſionem, quam ſacra mox ſynaxis exciperet. Tum anniuerſariam votorum renouationem eadem in æde, eodemque quo illa nuncupata ſunt, die. Denique mutuam inter eos familiaritatem, communicationemque ſermonis; vt frequenter modo in huius, modo in illius hoſpitio, non dum enim eadem erat omnibus communitas tecti, aut de pijs inter ſe rebus, aut de literis, doctriniſque conferrent: & cum mutua ſibi præberent obſequia, tum res ad victum, & cultum neceſſarias pro cuiuſque fortunis benigna ſibi viciſſitudine miniſtrarent. Nec deerant frequentes prandiorum inuitationes, omni charitate refertæ, multo tamen quam inter amicos ſimpliciores, ac liberiores. Quibus ſane præſidijs, non ſolum inter eos perennis, ac conſtans charitas dum in literarum exercitatione, ſe continent, alebatur; ſed eo vſque creſcebat, & vndique ſe prodebat, vt in ore Academicorum omnium eſſet. Cuius tantæ conſtantiæ cauſa nulla verior afferri, nec magis efficax poteſt, quam æternum Diuinæ ſapientiæ decretum, quæ illos & cum Ignatio quaſi quodam religionis fœdere copulauit, & Ignatio ipſo deinceps non modo ſuperſtite; verum etiam extincto, ſeruauit, ac propagauit. Nam ſi rationem conſulas, qui fieri poteſt, vt homines è media hominum vita nuper egreſſi in ipſo ætatis robore, acri, erectoque ingenio, doctrina ſingulari, nec dum ſatis firmis ſanctitatis nixi radicibus, toto tamen biennio, & eo amplius (tantumdem enim poſt nuncupatum Votum effluxerat temporis) adeo firmi conſtanteſque reperti ſint, nihil vt in ſuſcepto propoſito fluctuarint, nihil animo vacillarint? Quanquam enim Diuino ſemel cultui votorum religione dicatos neceſſe erat in fide conſtare, habet nihilominus admirationem non exiguam, quod, cum integrum adhuc ijs eſſet, ſuæ vitæ curſum alio conuertere (vt qui non dum certo vitæ genere ſe implicarant) nullam tamen ad diſciplinam, atque familiam, ex tanta diſciplinarum in Eccleſia Dei varietate, mentem ſuam appulerunt. Ac ne nouæ quidem, vt ante diximus, eis inchoandæ, condendæque in mentem venit. prorſus vt fateri ſine cunctatione cogamur præpotentem Deum, ad declarandam ſuæ ſapientiæ vim, eludendamque ſummi veteratoris aſtutiam, dum ad hominum ſe naturas, ac voluntates accomodat, eorum detinere animos voluiſſe ſola ſpe, atque expectatione ſuſpenſos, Hieroſolymitanæ prouinciæ; per quos potiſſimum æterna ſua de conſtituenda Societate conſilia, definitis temporum ſpatijs, momentiſque perficeret. Interim vero Deus eum Eccleſiæ parabat Antiſtitem, qui ſuæ prouidentiæ foueret, & promoueret orſus. 93

Eodem anno iacta fundamenta Societatis, & creatus Pontifex Paulus III. qui eam cõfirmauit.

PAVLVS is erat huius nominis Tertius, proximus eius ſapientiæ miniſter in hac fundanda, & conſtituenda familia, qui Clementis Pontificis obitu ad faſtigium Apoſtolatus euentus hoc anno, ita ſe erga naſcentem, & poſtea etiam adultam Societatem geſſit, vt ex his quæ tradituri ſumus, perfacile poſſit intelligi, non minus eum à Deo Societati ipſi, quam Eccleſiæ vniuerſæ fuiſſe donatum. Illud rerum obſeruatores Diuinarum haud ſine cauſa notarunt hoc ipſo anno, idem ſub tempus, quo Anglicanum ab Henrico Octauo inuectum eſt ſchiſma, eius Ordinis iacta ſemina, qui non ſolum præcipua ſe religione voti Pontificijs dedicaret obſequijs, ſed etiam pars eſſet maxima inter vim impiorum, & fraudes fidei Catholicæ in Anglia ſuſtinendæ.

Ercœptum Anglicanũ ſchiſma.

Porro qui conſecutus eſt anno, toti erant Ignatij ſocij vna cum ipſo Ignatio perſequendis literarum ſtudijs intenti: quæ eo celeriores, maioreſque progreſſus habebant, quo nobiliorem ad exitum, ſcopumque referebantur. Fluctuabat miſerandum in modum toto ferme Septentrione religio, & iam ſerpebat ad Oceanum è ſepultis excitata cineribus peſtilens, & exitioſa doctrina. Iam ab vno Saxone temulento, velut ab vno capite multarum hæreſum diuortia fiebant, & ex eius Excetra nouæ ſectæ propagabantur in dies. Iam Berengarij vetus inſania, tot ſeculorum interuallo reuocata bacchabatur impune; & Sacramentariorum rediuiua ſementis ingens animis minitabatur exitium. Iam fideliſſima quondam Anglia, vt nuper ſignificaui, omni lababat ex parte, & flagitioſi Regis amentia fidem mutare compulſa, nouo perfidiæ genere, noua hæreſi, contumacem malebat adulterum, quam verum Chriſti Vicarium, Eccleſiæ ſuæ caput agnoſcere. Ergo ad fabricanda ſib iarma Ignatius, & eius Socij tanto accendebantur ardentius multiplici ornatu, inſtructuq; doctrinæ, quanto vndiq; periculoſius, apertiuſq; religionis Catholicæ iugulum petebatur. 1535 94

Miſer ſtatus rerum chriſtianarum, hoc tẽpore.

Digitized by Google

95 Constantia Ignatij in studijs literarum octo annis Lutetiæ persequendis.

batur. Vbi subit rursus Ignatium admirari, qui quanquam, vt ante significaui;& ætate,& institutione durior videbatur ad studia doctrinæ;tamen eo discendi contentione peruenit, vt non modo post exquisitissimum doctrinæ periculum, atque vsitata certamina perhonorificam Magistri lauream de perceptis artibus reportarit; verum etiam multa cum laude ipsam Theologiæ metam quò tantopere festinabat,attigerit. Neque hic ego illius memoriam repetierim temporis,cum in Hispania compendiario quasi itinere studia sua partim Barcinone,partim Compluti, Salmanticæque percurrit,vbi dum nimium multa vno quasi capessit amplexu,sensit ad extremum se aut nihil,aut exiguum tenuisse discendo. De ea contentione loqui malim, quam in literis annos octo Parisijs continenter adhibuit; Tum cùm ad corrigendum Superioris festinationis erratum, & præteriti iacturam temporis sarciendam, nequaquam aut rei difficultate, aut cursus diuturnitate perterritus, septimo, & trigesimo ætatis anno,nouum ex ordine curriculum inijt; & à primis inchoans disciplinis, ad extremam vsque Theologiam assidua exercitatione contendit: & quidem in summa rerum omnium inopia,& egestate;cuius leuandæ causa compulsum diximus Belgium vsque, seu etiam Britanniam magno cum labore contendere. Nec deerant maleuolorum inuidiæ, motus,concitationesque,si non adeo vehementes,ac crebræ,vt olim in Hispania,non minoris certe ponderis,ac momenti, huc Satana incumbente pro viribus, ne tot victorijs inclytus,ac triumphis Parisina ex Vrbe discederet. Accedebat valetudinis imbecillitas, tentationesq; morborum pene quotidianæ. quibus si studia charitatis in proximos, si frequentes preces,si voluntarias corporis vexationes adiungas,non erit sane, quod magis sociorum lætos in hauriendis doctrinis euentus, quam pium animum admireris Ignatij. quem cum ad perdiscendas literas non curiosa inuestigandi cupiditas,non præteruolans delectatio,non splendor diuitiarum, aut specioſa ambitionis insignia,quæ iam pridem,omnia valere iusserat, inuitarent; tamen solo animo gratificandi Deo, & spe sola potiundæ Diuinæ gratiæ tot, tantasque studiorum difficultates exsorbuit. Nec minus experiens,ac prudens euasit in sacrorum tractatione librorum ad defensionem Diuini nominis, & amicorum, quàm antea fuerat gnarus,ac strenuus in tractandis bellicis armis ad propugnationem corporum, ac murorum. Satis ergo,& à doctrina præsidij,& ab idoneis Socijs adminiculi, id quod spectabat, adeptus; habebat ille quidem in animo ad præstituti biennij curriculum hærere Lutetiæ, tum ne à Societate nouella, quam conseruatam cuperet, deijceret oculos; tum ne spem, facultatemque eius amplificandæ, ac propagandæ dimitteret. Ve-

96 Et valetudinis suæ causa, & ob negocia Sociorum in Hispaniam redit.

rum cum peracerbi stomachi dolores ex diuturna incommodorum,laborumque patientia, & Parisini cæli affectio eius constitutioni corporis aduersaria;Socij præterea ipsi de Medicorum sententia suaderent, vt peregrinum cælum cum patrio commutaret,parendum sibi esse, & præsenti necessitati putauit, & amantissimis monitis filiorum,non tam suo vtique quam ipsorum bono: quorum tres, quatuorvè cum ad negotia domestica in Hispaniam præsens necessitas reuocaret;Ignatius haud ignarus quantum insidiarum, ac fraudis insit in illecebris patriæ,ac propinquorum,quantū in cetera vitæ inanitate periculi,maluit vnus pro omnibus,omnium negotia curaturus,exiguum ad tempus illuc ipse transmittere,quam socios suos & ætate,& doctrina florentes,& adhuc in virtutis cursu tyrones,tam dubiæ incertæq; peregrinationi committere. His consilijs,ac cogitatis alia intercurrunt aduersa.

97 Cura summo bono Societatis nomini prospicit

Veritus humani generis hostis, ne Parisijs de se triumphaturus Ignatius,atque exultabundus excederet, excitatis in eum æmulis,Inuidisq; de integro illum adoritur, vt, si res apte caderet,vna eademq; opera omnia eius consilia,& instituta peruerteret. Exoriri dudum cœperat Gallico in Regno vniuerso,Lutetiæq; præsertim, vt supra significaui, Sacramentariorum hæresis Zuinglio duce,teterrima Ecclesiæ Catholicæ peste,quam Rex Franciscus hoc nomine primus, ne latius,longiusq; manaret, omni ope conabatur opprimere: compluresq; publico iudicio damnatos incendio destinarat. Tanta autem iudiciorum seueritate res agebatur, vt maleuolorum calumnijs, quorum plena sunt omnia, vel integerrimus quisque Catholicus sibi ipse diffideret. Præerat sacræ religionis causis Inquisitor etiam tùm Matthæus Ori, de quo supra facta est mentio: cuius ad Tribunal complures Ignatius suo erga rem Catholicam studio ab insanis opinionibus reuocatos, vt cum Ecclesia redirent in gratiam,adducere consueuerat. Verum tam pium hominis erga homines studium longe dissimili munere à perditis hominibus compensatum est,qui temporum occasione captata, libellum Exercitiorum, vnà cum Autore in suspicionem hæresis vocant.

Quod

Digitized by Google

Quod vbi ex amicis reſciuit Ignatius, ipſe vltro ad ſacros Iudices ſui rationem redditurus, accurrit; Quæſitorique inſtat, vt cauſam omnem accurate cognoſcat, & ſententiam pro veritate pronuntiet. Aiebat quippe, Numquam ſe cum ſolus eſſet, aduerſariorum extimuiſſe calumnias, imo eas ſibi appoſuiſſe lucro: vbi autem ciuſdem vitæ Socios habere cœpiſſet, non poſſe non & ſociorum famam, & ſuam; quam cum Dei cauſa coniunctam cerneret, omni ratione defendere. Nihil tamen hæc prudentem Inquiſitorem, vt lege ageret, permouebant. qui nihil ex accuſatorum criminationibus iudicio dignum, nihil ſolidum deprehendebat, ſed omnia niti fraudibus, ac calumnijs, intelligebat. Ergo exercitiorum dumtaxat librum poſtulat, quem vbi perlegit, ac diligenter inſpexit, non modo quod in eis reprehenderet, nihil habuit, ſed tamquam prudens, & æquiſſimus æſtimator, intellecto operis pretio, popoſcit exemplum, & ſuos iuſſit in vſus exſcribi. Obmutuerat, & conſcientiæ teſtimonio, & ſacri Inquiſitoris conuicta iudicio, calumniatorum impudentia: ſed non obmutuit, nec inſtandi finem fecit ſancta, & ingenua Ignatij libertas, qui cum propediem in Hiſpaniam iter haberet, ne vnde publica doctrinæ decora deportarat, inde cum aliqua ſua, ſuorumve nota diſcederet, iterum, ac tertio ab Inquiſitore contendit, vt cognitioni cauſæ operam daret. Ille vero, cum ne tum quidem adduci poſſet, vt quæſtionem de rebus vaniſſimis exerceret, Ignatius, ſuſpecta tempora reformidans, & quaſi præſagiens, futuras in Vrbe procellas, cum Scriba, Doctoribuſque nonnullis hominem adit, & præſentibus rogat arbitris, vt quid de ſe, ſuaque doſtrina ſentiat, ne grauetur exponere, vſurum ſe tam luculento teſtimonio, ſi quando opus ſit ad reuincendos aduerſarios, & maleuolorum calumnias confutandas. Quibus rationibus Quæſitor impulſus, Ignatij ſtudio ſatisfecit, & eius æquæ poſtulationi, multa eius cum dignitate conceſſit. Hæc in Ignatium ipſum coorta tempeſtas, Quarta ad ſuperiores illas Complutenſem, Salmaticenſem, & Pariſienſem acceſſit. quibus ille, tamquam inter Oceani fluctus immobilis ſcopulus, conſtantior in dies, & in Domino firmior euadebat. Conſentientibus ergo Socijs, diem ſtatuit, quemadmodum inter eos iam conuenerat, quo cuncti Hieroſolymam profecturi, relictis ſuis ex voto fortunis, Italiam petant, ſe ſeque præcurrentem, & Venetijs opperientem, ſubſequantur. Dicta dies eſt ad Octauum Kal. Febr. anni huius ſeculi ſeptimi ac trigeſimi. Fabro autem, cuius fidei, virtutique longe plurimum tribuebat, ſocios reliquos commendat, hortatus eos, vt hominem pro Sacerdotij dignitate, & Vocationis antiquitate, loco Patris agnoſcant: teneantque cum mutuam inter ſe concordiam, tum in inchoata vitę forma, conſtantiam. Ad extremum bona cum venia ſeſe ab ijs vergente ad exitum huius ſeculi anno quinto ac trigeſimo, non ſine teneriore complexu, lacrymiſque diuellit.

98 Accuſatur liber exercitiorum, & commendatur.

99 Diſcedens in Hiſpaniam Ignatius ſocios Fabro commendat.

Digreſſo Ignatio Faber, qui ſtudiorum curriculum illo prior abſoluerat, magna cùm doctrinæ, tùm ſanctitatis opinione collecta, eodem & ipſe incenſus ardore, dabat operam continenter, vt & commiſſos ſibi ſocios partim prudentiæ ſubſidijs, partim morum ſuauitate tueretur, & inſtar optimi negotiatoris, Dei talenta multiplicans, pereuntes paſſim animas cunctis opibus ſubleuaret; his, à peccandi conſuetudine reuocandis; illis excitandis ad virtutis amorem; multis etiam ad res deſpiciendas humanas, & quærendas intra Religionis clauſtra, diuinas alliciendis. Denique ita ſe tractabat vbique, vt qualis, & quantus ex Ignatij ſinu, ac diſciplina prodiret; palam omnibus declararet. cuius vt in vitæ genere ſocius, ita in Sociorum primorum congregatione particeps eſſe voluit. Eius monitis & exemplis, duo iam Theologię Magiſterio nobiles, Ioannes Codurius Allobrox, & Paſchaſius Broetus Picardus, iam Sacerdotio præditus, anno decurrentis ſeculi ſexto, ac trigeſimo, ad alios ſeptem aggregauere ſeſe. Nam Claudius Iaius Gebennenſis Theologus item, ac Sacerdos, quanquam certum tempus non plane conſtat, ante hos acceſſerat. Hi Votorum renouationi Pariſijs in Monte Martyrum xviij. Kal. Septembris cum reliquis interfuerunt, & ſalutaribus Ignatij meditationibus, ad certum dierum numerum, ceterorum more vacarunt. in quo cum ad placandum cæleſte numen, tum ad eius voluntatem explorandam, præter alia ſuppliciorum genera ſua ſponte ſuſcepta, triduum ſine cibo, potuque, vt item ceteri, tranſegerunt. quanquam quadriduum egiſſe Xauerium, ſex autem dies Fabrum, vti ſupra narrauimus, qui longius etiam producturus ieiunium erat, niſi vetuiſſet Ignatius, memoriæ proditum eſt. Sic videlicet inſtituebantur annuente Deo primi illi, vt quorum admiranda magis, quam imitanda viderentur exem-

1536

100 Vita Fabri abſente Ignatio.

101 Per eum Societati aggregantur Io. Codurius, & Paſchaſius Broetus.

Ante hos acceſſerat Claudius Iaius.

102 Omnes primi Patres minimũ tres totos dies, ieiuni egerunt.

Digitized by Google

pla, eorum pio ardore posteritas, vel ad mediocritatem officiorum, atque virtutum, si summum illud tenere non posset, excitaretur. Theologorum autem, quam dixi, accessio, & eorum in arripienda Societate præstans ardor, plurimum habuit, cùm ad eam amplificandam, tùm ad reliquos Socios incitandos, & acuendos virium. Ea de causa serio sibi quisque persuadere cœpit, quæ molirentur, & inchoassent ea Deo impulsore suscepta, eique fore pergrata. Ideo vel ipso absente Magistro, cœpta ipsi constanter vrgere, diemque profectionis auidius expectare, nec vllis à proposito vel illecebris resilire, vel difficultatibus deterreri. Vt enim prius quam quisquam de alterius mente, voluntateque cognosceret, ad eandem omnes Societatem sua sponte, nutuque ferebantur, ita suum quisque induxit in animum, sic ad aratrum manum vertere, vt quamuis ceterorum quispiam à tergo respectaret, ipse retro nullo modo respiceret. Sed æterna Dei prouidentia, eorum numero, per quos propagare Societatem decreuerat, iam expleto, noluit eos diutius cunctari Lutetiæ. Ingens tùm inter Hispanos, Gallosque de Mediolanensi Principatu post obitum Franciſci Sfortiæ bellum exarserat: iamque in Prouinciam maximo cum exercitu Carolus Imperator irruperat. Ea socijs Ignatij causa fuit, quo bellicis tumultibus cederent, dictam profectioni diem anteuertendi. Ac dum plerique ea, quæ Lutetiæ supererant ex bonis suis, in pauperes erogant, aliqui de Socijs diebus aliquot ante, Meldis expectaturi, præcurrunt. Abest Parisijs id Oppidum milliaria circiter quatuor & viginti. Ceteri autem discessere Lutetia decimo Kal. Decembris tanta animorum conspiratione, atque alacritate, vt nec Xauerius Theologicis ab studijs, quorum iam calcem spectabat, auelli se molestè ferret, nec Lainius grauissimi morbi reliquias, quo proxime laborauerat, pertimesceret. Quippe & ille Theologiæ iter iam prope confectum, Christi causa deserere, non minori sibi ducebat gloriæ, quam ad extremum vsque persequi. Et hic nescius sui corpusculi misereri; quod afflictum, & extenuatum consentaneis fouendum erat obsequijs, id quotidiana asperitate cilitij magis atterere, toto illo itinere non dubitauit. Cumque ad Xauerium Pompeiopoli nuncius ex insperato venisset, eum Pompeiopolitanæ Ecclesiæ creatum esse Canonicum, risit ista Vir sapiens, melioribus iam promissis delinitus à Deo, nec quicquam de cogitatæ peregrinationis ardore, ac voluntate remisit. Faber etiam sui discessus, consilijque grauem habuit dissuasorem, Doctorem pium, & literarum opinione nobilem, qui capitalem affirmabat ab eo suscipi fraudem, si Parisijs, vbi tam multis minime dubiam salutis opem afferret, eò solum verteret, vbi in incerta aliorum salute suam operam collocaret. Ac ne temere videretur id ab se dici, productum se pollicebatur ex Gymnasio Parisiensi Theologos omnes, suæ sententiæ grauissimos autores. Verum alia hominum, alia Dei cuncta regentis mens, ac propositum fuit. quod Diuino instinctu, vt euentus quoque affirmauit, sequuti Patres, duci errore omnino non poterant. Ergo alacres omnes, & cælesti quadam voluptate perfusi, quoniam in Italiam consueto per Prouinciam itinere, aditus Cæsaris arma præcluserant, Venetias per Lotharingiam, quæ & Hispanis, & Gallis amicitiæ fœdere iuncta erat, inde per Germaniam iter instituunt. Iter porro ipsum, & peregrinandi ratio erat huiusmodi. Paupere, plebeioque cultu, sed tamen oblongo, vt inter Parisienses mos est Academicos, sua quisque librorum onusti sarcina, viam pedites capessebant, vno nixi baculo, & eorum denique ritu, qui votiuas peregrinationes, religionis ergo, suscipiunt. Sed tantis pedè conficiendis itineribus, quanquam suauem, & sine defatigatione cursum, ipsa animorum reddebat alacritas, tamen inter prima peregrinationis initia, morbos contraxere nonnulli. Ac Meldis quidem ex antegressis sodalibus, ingens quidam, & sanguine atratus humor, Simonis in humeris extitit, adeo teter aspectu, vt horrorem incuteret socijs; ille autem tota nocte ingemiscens, & fessos artus nuda in humo, quæ ei pro cubili erat, modo in hanc, modo in illam conuersans partem, non magis angebatur ipso doloris morsu, quam metu, curaque mœroris, ne cœptum iter cogeretur abrumpere. Sed Deus, qui eos Parisijs eduxerat, & suum per Angelum deducebat, medicinam recenti morbo subito fecit. Illucescente die, in ipso discessus articulo, tumor ille, qui fœdum in vlcus videbatur erupturus, sua sponte resedit, vt ne vestigium quidem, vel curiosè intuentibus appareret. Interim, qui Parisijs expectabantur, dedere se viæ, primoque itineris die iam Meldas appropinquabant, cum prætereuntium incessum, ornatumque Galli milites admirati, rogant vnde veniant, & quo se conferant. tacentibus Hispanis, Galli socij, (sic enim conuenerant, ne

103 Constans propositum primorum Patrum perseuerandi in Societate.

104 Discedunt Parisijs.

105 Lainius æger cũ cilicio.

Xauerius Canonicatu reiecto.

106 Faber graui dissuasore non audito.

107 Itineris ratio plena sanctitate describitur.

108 Simõ graui morbo repente liber apparet.

Digitized by Google

ne Nationis Hiſpanæ nomen,iniuriam prouocaret) reſpondere, Pariſienſes ſe Academicos eſſe. Cum illi importune inſiſterent, & de Patrijs perſeuerarent inquirere,conuerſus ad milites ruſticanus homo,neſcio quo afflatus ſpiritu; Mittite, inquit, iſtos, qui ad Prouinciam aliquam reformaturi contendunt; vt videatur iam tum noſtros voluiſſe Deus, quas ad cauſas admouendi mox eſſent,vel illa vaticinatione monere. Meldis prius quam recederent, conſultare inter ſe cœperunt, vtrum corrogando paſſim æs peregrinandum videretur, an reſeruato ſibi, quod ſatis eſſet argenti, Venetias vſque perueniendum. Deinde ſimul ne vniuerſis, quaſi facto agmine, an bipartitis in duas velut acies,iter illud conficiendum. conſultoque Deo, poſt omologeſim, ſanctamque ſynaxim,viſum omnibus, quoniam inter hæreticos; plurimaque pericula,inter glacies, niueſque prælatas ambulandum eſſet, ſubſidium itineris Venetias vſque perferre. & vnà omnes nullo facto ab ſeſe diuortio pergere. His ita conſtitutis, actis Deo de more gratijs, Meldis vnà omnes excedunt. Tres, qui Sacerdotes erant, Faber, Claudius, & Paſchaſius quotidie vel Miſſarum ſacra curabant, vel ſi non poſſent,vnà cum ijs, qui ſacris initiati non dum erant,Sacroſancta Euchariſtiæ myſteria, noxis confeſſione deterſis, accipiebant. hoc ſe viatico, contra omnes difficultates, ac pericula muniebant. Nocturnis,matutiniſque temporibus, in diuerſorijs ad præfinitum ſpatium,Diuinarum rerum contemplationi vacabant. In ipſo itinere vel ex pſalmis decantabant aliquid, vel de Deo agitabant inter ſeſe dulcia, & ſalutaria colloquia: atque hac perenni viciſſitudine,tædia leuabant itineris.Diuerſorium introeuntibus prima erat precandi cura, eadem exeuntibus. Introitus plenus erat gratulationis, & laudis, quod eo incolumes appuliſſent: Exitus implorationis, & precis: vt proſperum iter eis faceret Deus. Fundebant precationem ſuam,ad propoſitam aliquam ſeu Chriſti, ſeu Sanctorum effigiem, nec niſi de genu, hoſpitibus inſpectantibus; ſuſpenſiſque de ceruice coronis, Orthodoxæ religionis indicijs,ad ſanciendam Catholicorum rituum inter hæreticos diſciplinam. Sobria erat in primis menſa, qualis tenuiorum, ac pauperum. Inceſſus grauis, & ad modeſtiam compoſitus. Inter eos ſi quid conſtituendum, ac ſanciendum eſſet, adhibita precatione, in eam quiſque partem, quo plurimi incubuerant, inclinabat. Quod inſtitutum tam diu tenuere, dum inter eos, aliquis conſtitutus eſt Rector. Quanquam in decernendo,mira erat omnium concordia, & ſententiarum ſumma conſenſio. Ac ne ſe putarent à domeſticis tutos inſidijs, vix Meldis biduo, triduove proceſſerant, cum duo iuuenes ſedentes in equis, effuſis conſequuntur habenis. Hi, ſociorum diſceſſu cognito, aduolarant eo conſilio Pariſijs,vt Simonem à ſuſcepta ſententia, & inſtituto itinere,reuocarent. Erat eorum alter germanus frater, alter eius popularis, ac municeps, perueteri neceſſitudinis vinculo ei in primis obſtrictus. Abſterrere igitur pro viribus à ſententia fratrem frater,reuocare amicus amicum: monere vterque concitatam de ſe ſpem,temere ne prodigat, certis viarum periculis ne ſe committat, nec, manifeſtis indigentiæ, dedecoris, & ignominiæ telis obijciat. Contra Simon admotas ad emolliendum animum machinas,conſtanter repellere,caliginem mentis,qua ipſi offunderentur, oſtendere, conarique ſimul ambos, ſi quomodo poſſet, ad ſuum vitæ genus adducere. Sed vt hic dejci de ſententia non potuit, ita ne illi quidem, ab inſtituto vitæ curſu diuelli. Lutetiam igitur mœrentes illi, ac re infecta diſcedunt; hic autem cum melioribus fratribus,& amicis cœptum iter,alacer tenet. Hanc priuatam victoriam,aliæ ſubinde communes ceterorum Patrum,ex pertinacibus hæreticorum concertationibus,qui paſſim ad certamen religionis prouocabant, excipiunt. Nec enim dubitabant ardentes Viri,ſuum vbique caput, pro religione tuenda, in apertum diſcrimen offerre. Cum vero Regni Galliæ fines egrederentur, quaſi vltimam ei dicturi ſalutem, repurgatos rite animos Confeſſione,Cæleſti Pabulo refecerunt. Lotharingiam ingreſſi,nouis periculis exponuntur. Nam ea quoque Regio Gallis tùm militibus, qui per hunc Lotharingiæ tractum in Belgium furenter irruperant, redundabat, tam multis abactis prædis, vt itineri ſe committere ne ipſi quidem auderent indigenæ. Mirabantur vbique populi, qui potuiſſent è militum manibus peregrini homines elabi, non dum edocti,quantum ſit in Dei tutela præſidij. Quippe milites illi, nulla intima religione tacti, nullo metu Dei, ſine diſcrimine, quocunque eos agebat libido, & effrænata audacia, rapiebantur. Inciderunt aliquando Socij in copias totius Exercitus ad Vrbem Metas. Hinc cunctis aditibus communitis, ægre tandem Pariſienſium Academicorum nomine, qui recta ad B. Nicolai religionis

109 Dictum ruſticani hominis,ſimile vaticinio.

110 Quotidie communicant.

111 Precationes, ac pia colloquia.

112 Tentatur Simonis conſtantia.

113 Dimicationes cum Hæreticis.

ligionis cauſa contenderent, admittuntur; vbi triduo, dum alio copiæ ſe traijciunt, obducto, mox ad eum, quem dixi Sanctum, non ſine eius præſidio, ductuque pèrueniunt. Templum in extremis fere Lotharingiæ finibus, qua Germanos attingit, collocatum eſt; prorſus vt eo noſtros, non terra peruenisſe, incolæ, ſed cælo dicerent deuolaſſe. Adeo obſtructa, atque intercluſa periculis erant omnia. Procedebant inter Germaniæ glacies, feruentibus animis, pedibuſque cùm increbreſcentibus niuibus, & ſæuiente cælo, conquieſcendum in diem tertium Baſileæ fuit. Eſt hæc Germaniæ vt celebris, ſic infelix admodum Vrbs, in qua prauorum dogmatum contagione ſerpente, nullum pene veſtigium Diuini cultus extabat. Ventitabant ad peregrinos Theologos altercandi gratia, non veritatis indagandæ cupidi; bono vtique ſuccincti Magiſtro Caroloſtadio, qui nulli diſciplinæ impiæ Magiſtrorum obſtinata fatuitate concederet. Peregrini tamen ſuis partibus nunquam deerant, ſiue tempeſtiuis monitis, ac doctrinis, ſiue probitatis, ac virtutis exemplis. Itaque cum ex alijs regionibus, quà tranſeundum erat, tùm ex Germania aduerſus hæreticos, non contemnendos conſecuti ſunt fructus: vt etiam concionator hæreticus, cum de ſuis dogmatibus contuliſſet, ad extremum manus dederit. Tale edebant vbique modeſtiæ, ac ſinceræ bonitatis ſpecimen, excellentiſque in loco doctrinæ; vt non ab Catholicis modo, ſed ab ipſis etiam Lutheranis hoſpitibus, populiſque deprauatis exciperentur humaniter. Ex quibus nonnulli viarum etiam duces, ſeſe comites adiungebant. Tametſi pericula intercurrebant identidem, vt cæleſtis tutelæ noui milites continenter admoniti, plus adhuc in Deum fiduciæ, animique conciperent. Sexdecim fere paſſuum millia ante Conſtantiam, Oppidum eſt, cuius Paſtor, Curioque vxorem duxerat, & filiorum copioſum alebat gregem, peſtiferæ, atque hæreticæ ſectæ gnarus ſatis, nec literarum, quantum conijci poterat, prorſus ignarus. Is veſpertino hoſpitum aduentu percepto, ſex ſeptemve ſtipatus incolis de Principibus ad eos venit, de itinere bene feſſos, diſputationis gratia: commiſſaque pugna, tantum in ea temporis conſumptum eſt, vt horis aliquot iam tranſactis, Curio dixerit (placet autem ipſamet verba reddere) En iam nox humida cælo præcipitat, ſuadentque cadentia ſydera cœnam. nam craſtina die, volo prorſus domum meam veniatis, & libros, liberoſque meos inſpiciatis. Cœnemus igitur, & cœnati rurſus in certamen veniemus. Placuit conſilium: ita tamen, vt cum in eadem ille menſa admiſceri ſe vellet, repugnarent Catholici hoſpites; quod negarent, licere ſibi menſa cum ijs vti communi, qui ſe Eccleſiæ communione priuaſſent. Subriſit ad hæc Parochus, & alia ipſe cum ſuis, alia Patres vſi ſunt menſa. Qua ſublata, rurſus inſtaurata diſputatio eſt, tanta contentione ceterorum, tanta Lainij efficacitate irretientis hæreticum, vt in ſummas ille redactus anguſtias, adhuc temulentus, & ebrius exclamarit inuitus, Includor vndique, & vbi verſer ignoro. Cui vnus è Socijs, Cur igitur, inquit, eam ſectam ſequeris, quam tutari tu ipſe non potes? qua ille voce, & oratione perſtrictus, ſurgit furibundus, & Patribus minitans vincula, Cras, inquit, in cuſtodiam dabo vos, vt doceam, tutari nec ne valeam ſectam meam. Deinde neſcio quid Germanicè cum iurgio effutiens, aliò ſe repente proripuit; perniciem haud dubiè aliquam Patribus moliturus; vt ex his, qui aderant, intellectum eſt. Erat enim genus hominis tale, vt non minacius dixiſſe putaretur, quam eſſet re vera facturus. proinde cauendum monebant omnes, matureque ſibi à Patribus conſulendum. Hi vero recenti occaſione læti, vitas ſuas iam tum periculis pro defenſione Catholici nominis offerebant, vno illo dumtaxat anxij, atque ſoliciti, ne quid inter ſe diffidij, mutuæve diſiunctionis exiſteret. Verum ad precationem nocte illa conuerſi, in omnem animos firmarunt euentum. Mane albente cælo, ingreditur ad eos Vir procero corpore, furentis Parochi præuertens aduentum, eximia quadam conformatione membrorum, annorum, vt ex ore conijci poterat, plus minus triginta. Is hilariore fronte Patres intuitus, Germanicè loqui cœpit, nutuque ſignificare, illinc ocius faceſſerent, & ſe quò duceret, ſequerentur. Patres ſine mora ſequutos, nemine prorſus abnuente, nec quo ſe duceret percunctante, extra id Oppidum, haud vſitato tritoque itinere, ſed cæco, atque tranſuerſo, octo circiter milliaribus in viam regiam, ac militarem educit. Inter ambulandum autem Patres ſæpe reſpectans, ſuauiterque ſubridens, ipſo oris geſtu, ne quid fraudis periculique metuerent, bono animo iubebat eſſe. Pars porro huius viæ quædam difficilior intuentibus videbatur, quæ tamen ipſa nullis conſtrata niuibus perfacilis eſt inuenta. Quidam autem è Socijs, colluſtrans oculis terræ ſolum, obſeruare curioſe cœpit, an ibi

114 Periculo liberantur ductu, vt creditur, Angeli.

an ibi tritum, & vſitatum iter eſſet; & circumſpectis omnibus accurate, ne veſtigium quidem viæ regiæ, aut tranſuerſi limitis animaduertit. attonitus ergo rei nouitate, quod ſemita illa magis ardua, nec vllis calcata veſtigijs, ſine vlla niue, reliquum vero viæ totum eſſet niue reſperſum; repetebat ſubinde ſecum, Qualis hic tandem Vir, cui adeo notæ tam ignotæ ſunt ſemitæ? Denique in militarem, ac Regiam, vbi iam præeuntium videbantur impreſſa veſtigia, deductis Patribus gratus ille, & peramicus ductor, digito, qua tenendum eſſet iter, oſtentans, alio repente diſceſſit. Quid hac illuſtrius prouidentia? Creditum à Patribus, ſanctum Dei Angelum, præſens in periculum miſſum, ne quos ad maiora Dei bonitas reſeruabat, eos in eo Oppido immaturus interitus occuparet. Id quod Patres argumentabantur ex eo, primum quod dux ille de itinere non rogatus, verum eis monſtraſſet iter. deinde, quod vnuſquiſque affirmabat è Socijs, quandam ſe in præcordijs concepiſſe fiduciam, tanquam filiorum in Patrem; denique quod ab ipſis repente digreſſus euolauerat è conſpectu. Nec ſane mirum, vt quem occultum ſuorum diſcriminum comitem quotidie precabantur à Deo, eius tam illuſtri præſidio, tam euidens tantumque diſcrimen euaſerint. Eiuſdem tutelæ fuit, plagam comitis inſanabilem, quæ ſocios vehementer angebat, eorumque tardabat iter, diuinitus perſanaſſe. Res eſt multorum celebrata literis, nec pluribus retractanda, cum ſui cruciandi corporis ſtudio Xauerius arcto ſibi lacertos, & coxendices funiculo colligatos fœdo vulnere laceraſſet, vt longius progredi iam non poſſet; reliquos cariſſimos ſocios, quoniam vinculis altius impreſſis Medicorum ars deſperauerat, in preces, vnà conuerſos repentinam exorauiſſe comiti ſanitatem; vt poſtridie ille de cubili ſurgens, fractos ſenſerit excidiſſe funiculos, & ſe morbo liberum, & expeditum ad iter.

115 Xauerius tuba; biliter ſanatur.

Inter hæc Ignatius, quem ſupra narrauimus, in Hiſpaniam Lutetia diſceſſiſſe, vix prima impreſſerat patrio ſolo veſtigia, cum ſpectanda Ciuium oculis præſens obtulit, quæ iam ad aures præuolans fama de abſente pertulerat. Reclamantibus conſanguineis, paterna domo poſthabita, Pauperum hoſpitium Oppidi Aſpeitiæ, cui domus Loyolæa proxima eſt, ad diuerſandum ſubijt; & cui paratæ iam erant domeſticæ menſæ, is oſtiatim in vniuerſæ propinquitatis oculis quotidiana pabula mendicabat. Hic elementa Chriſtianæ legis multitudini, puerisque tradebat: cum dehortante fratre, quod infrequens futurus eſſet auditor, vnico ſe audiente puero fore contentum dixiſſet, ſed numerus ingens & ipſe frater intererat. illic hærentes in cœno vitiorum ad virtutum pulchritudinem excitabat, vt vbi per iuuenilem quondam ardorem ſuo hominibus congreſſu forte nocuerat, ibi iam ætate maturior conſuetudinis ſanctitate prodeſſet. Sacris diebus, & interdum frequentius, concionem habebat, & quidem, cum multitudinem ab multis paſſuum millibus confluentem templa non caperent, in patentibus campis. Vbi obſeruatum eſt tanquam opus humano maius, trecentorum amplius interuallo paſſuum, quamuis vocem contendere ob imbecillitatem nequiret, ſingula concionantis verba ab omnibus exaudita percommode. Alijs quoque admirabilibus ſignis orationi eius pondus acceſſit. Namque valetudinem viro iam diu Epileptico, & mulieri contabeſcenti reſtituit. adductam quoque Energumenam, vt conſuetis Eccleſiæ adiurationibus curaret, edito permodeſte reſponſo, ſe initiatum non eſſe, tamen oraturum pro ea, precibus fuſis, ab iniquo obſeſſore penitus liberauit. Verum ab vniuerſo populo multas vitiorum peſtes eiecit, multas ſuſtulit conſuetudines prauas, & pias induxit, omnibus carus, & virtutis nomine venerandus. His in ſtudijs menſtrua ferme mora cum ſatis iam virium noti cæli clementia ſibi videretur adeptus, ad breue ſpatium ſe deduci ab ſuis paſſus, ne pertinacius altercaretur, ſuauiſſimum virtutum egregiarum odorem relinquens, Pompeiopolim, & Almaianum, Toletumque ad ſociorum conficienda negotia pedes, inopſque contendit. Quibus confectis, cum ex antiquioribus in Hiſpania ſocijs, qui ſequi ſe vellet, neminem inueniſſet, Valentiæ Naui conſcenſa in magno prædonum periculo, quod Aenobardus Archipirata mare Tyrrhenum valida claſſe infeſtum habebat, grauius tamen à tempeſtate periclitatus eſt. Laceris armamentis, fracto demum gubernaculo, eo ventum eſt, vt omnes abiecta penitus vitæ ſpe, mortem timidi expectarent, cum tamen Ignatius conſcientiæ bono perfruens, nullo poſſet pauore tangi. Solum inde non modice angeretur, quod gratia doniſque Diuinis non perinde vſus eſſet, vt debuiſſet. Gaudebat nimirum Dominus exercere ſuum militem iam robuſtum, & ſancta plenum fiducia quaſi in aciem prodeuntem. Itaque

116 Res ab Ignatio geſtæ in patria.

117 Miracula quædam Ignatij in Patria.

118 Per ingentia pericula in Italiam redit.

Digitized by Google

que Genuam perlatus vix è maris ſoſpes periculis, dum per Apenninum in Aemiliam tendit, à recta deerrans ſemita, longiuſque ſenſim ſine ſenſu progreſſus in eas ſe induit anguſtias, vt per abruptas cautes, ſubiecto torrenti horrifica ſpecie imminentes, genibus, ac manibus reptans; in præceps iam iam ruiturus, ægre demum labore omnium maximo, quos ad eam diem tuliſſet, euaſerit. Ex alijs inde difficultatibus, quæ hibernum tempus niuibus, cœnoque altiſſimo in ſolo cretoſo vias eius plagæ pene inſuperabiles reddit, cum Bononiam emerſiſſet, ipſoque in ingreſſu fallente veſtigio lapſus de Ponticulo in foſſam, totus luto contaminatus præbuiſſet ſpectantibus riſum, etiam factum eſt, vt emendicando luſtrata tantæ, tamque benignæ Vrbis magna parte, ne obolum quidem à quopiam reportaret. Hiſpanorum tamen receptus hoſpitio, & paululum recreatus, repetito itinere, Venetias attigit. Hic dum ex conuento ſodales expectat, nouis in Domino quæſtibus

119 augetur. Ac præter illuſtres viros, quos Diuinis ſuis inſtitutionibus imbuit, & in æternæ vitæ ſemitas ex errore longo reduxit, alios inſuper ad ſuæ vitæ rationes prope factos, & ſibi natos adiunxit. In his Iacobum Hozium Hiſpanum Malaca oriundum, Baccalaureum, & ſacræ ſcientiæ eruditione florentem, & par nobile Fratrum Iacobum, Stephanumque de Eguia Pompeiopolitanos apprime pios Compluti olim Ignatio cognitos, qui nunc forte ex Hieroſolymitana peregrinatione redierant. Hozius quoque ſatis erat ſua ſponte ad Diuina propenſus; tamen, vt ſunt plerumque ſuſpecti, quorum de fama, moribuſque detrahitur, non prius B. Patri ſe committere, eiuſque commentationes attingere auſus eſt, quam ad eius ſcripta pendenda, quæ à maleuolis carpebantur, nonnulliſque in ſuſpicionem praui dogmatis venerant, magnam ſecum librorum ſupellectilem comportaret. Verum, vt eas cœpit intimo vſurpare mentis receſſu, in eiſque cæleſtes haurire dulcedines, è veſtigio remiſſo rebus mortalibus nuncio, vltro ſe ad Ignatij ductum, ac diſciplinam applicuit. Ignatius vero dum ardentius in dies animas ſitit, & totis incipit ce-

120 lebrari Venetijs, en alia exoritur, Satana aſpirante, tempeſtas. Spargitur in vulgus rumor, errare eum profugum toto orbe terrarum: ſtatuam eius veluti infamis, ac peſtilentis hæretici in Hiſpanijs, & Gallijs publice concrematam. Ea res ad Apoſtolicum delata nuncium (is erat Hieronymus Verallus, qui poſtea Romanæ Eccleſiæ renuntiatus eſt Cardinalis) Beatum Virum impulit, vt ad eum nec appellatus accederet, cauſæque cognitionem prior poſceret: minime diſſimulandam ſilentio ratus tam iniquam, inchoata iam Societate calumniam. Extorſit quod petebat, & poſt accuratam diſceptationem, lata eſt pro æquitate ſententia. Ea ad hodiernum vſque diem Romæ in publicis tabulis aſſeruatur, teſtimonium innocentis Ignatij, monumentum virtutis. Quo ex tempore

121 Gaſpar Doctius is, qui apud eundem Nuntium Auditoris partes agebat, impenſe fauere cœpit Ignatij rebus, eiuſque ad inſtituta ſic affici, vt ea complecti quarto à confirmata Societate anno decerneret. Sed cum alia denique mens eſſet Dei, Lauretano Deiparæ Templo præpoſitus, eundem in Societatem animum, & amorem, quem initio ſuſceperat, conſeruauit. quam quanti faceret, plurimis quoad vixit, officijs, & ijs non vulgaribus declarauit. Hac tempeſtate functus Ignatius, nihil de ſuo erga homines ſtudio, præſtantique erga animas charitate remiſit, ſed velut ignis flagrantiſſimus modicis iniectis aquis

122 exarſit acrius. Egit inter alios familiariter cum Io. Petro Caraffa, cui poſtea Eccleſiæ Catholicæ gubernacula Diuina detulit prouidentia, & Paulus Quartus eſt appellatus. Is & nobilitate generis, & literarum eruditione, & alijs Dei muneribus ſpectatiſſimus, Theatino Archiepiſcopatu relicto, cum alijs tribus æque pijs, ac nobilibus Viris Clericorum Regularium Ordinem, quos ab Archiepiſcopo ceteris clariore, Theatinos nominant, recens condiderat. Vnde factum eſt, vt Societati quoque noſtræ, quæ item Clericorum ordo eſt, idemque ſub tempus apparuit: nec veſtium magno diſcrimine diſtinguitur, nomen idem Theatinorum multis locis adhæſerit. Ceterum Io. Petrus priuſquam vſu aliquo, conſuetudineque mores calleret Ignatij, falſis criminationibus adductus, vt erat in

132 his, quæ ad Orthodoxam fidem pertinent ſeuerus, & acer in primis cenſor, minus eius fauere cauſæ, in ea quam diximus, ſuſpicionis procella viſus eſt. At Ignatius non præſentibus modo coram ſalutarem nauabat operam; ſed abſentibus quoque per literas conſulebat. quarum vnius caput, vnde appareat de Exercitationibus ſpiritus quid Beatus Pater ſentiret, non inuidendum eſt poſteris. Ad Emmanuelem enim Mionam Sacerdotem grauiſſimum, quo vſus ipſe quondam Compluti Confeſſario erat, Pariſios ſcripſit his verbis.

Venetijs egregie laborat, & Iacobum Hozium Societati adiungit.

Accuſatur, & honorificum innocentiæ teſtimonium reportat.

Conciliat Societati Gaſparem Doctum.

Agit familiariter cum Io. Petro Carraffa, qui dein fuit Paulus IV.

Quanti æſtimaret B. P. Exercitia ſpiritualia.

Digitized by Google

verbis. Magnopere aueo cognoſcere quemadmodum res tibi proceſſerit: neque id ſane mirum, cum tantum tibi in re pietatis, nempe vt Parenti filius, debeam. Cuius etiam egregio amori, tamque prolixæ voluntati, quam in me habuiſti ſemper, ac re ipſa comprobaſti, vt reſponderem: atque in hac vita aliquam gratiæ partem referrem, rogaui te, vt ad menſem Exercitia ſuſciperes ſub eo, quem nominaui: atque adeo ipſe facturum te recepiſti. Precor igitur id ſi expertus es, ac probaſti, ad me perſcribas ad Dei obſequium. Sin autem expertus non dum es, per eiuſdem amorem, ac reuerentiam, & acerbiſſimam necem, quam cauſa noſtra obijt, peto, quæſoque, vt in ea te des. Tum vero, ſi te facti pœnituerit, præterquam quod pœnam nullam recuſo, putato me planum, & irriſorem, & irriſorem quidem perſonarum, quibus tantum debeo. Iterum, atque iterum, & quoties valeo, ob Dei obſequium id ipſum flagito: ne ad vltimum Diuina Maieſtas requirat ex me, quod non vrſerim, neque cunctis meis viribus poſtularim, id quod in hac vita equidem poſſum ſentire, & excogitare optimum, tum vt homo ſibi ipſi proficiat, tum vt fructus ferat, profitque, & proficiat alijs multis. Quod ſi priorem ob cauſam neceſſarium tibi non ſentias, præclara cum æſtimatione comperies, quantum ad poſteriorem conducat. Venetijs Kal. Non. 1536. Hanc Beati Patris cohortationem, commendationemque Exercitiorum, haud fruſtra fuiſſe docuit eiuſdem Mionæ tandem ad Societatem ipſam acceſſus, magnoque cum exemplo præſtantis virtutis in ea peracta vita.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Secundus.

1 Primi Patres Venetijs in valetudinario ægris ministrant.

HIC erat Venetijs Ignatij cursus, cum ei sexto Idus Ianuarias anni 1537. ad victoriam structæ calumniæ, veluti gaudij cumulus accessit saluus Sociorum aduentus non eorum modo, quos Parisijs in digressu reliquerat, sed insuper aliorum, quos eo absente, pepererat Faber. Ergo hi demum omnes in vnum pariter coeuntes, post dulces amplexus, & mutuam inter sese gratulationem, & plurimas Deo gratias actas, primum Hierosolymitanæ profectionis consilia renouant; deinde ad summum Pontificem iter destinant: à quo & eius ad sacros Ordines voluntariæ Paupertatis nomine, & potestatem prædicandi Hierosolymis Euangelij, supplices petant. Verum quoniam per anni tempus, acerrima sæuiente hyeme, haud ita commodum iter erat in Vrbem, interea ne cessarent, suoque vt posteros docerent exemplo, quibus tandem experimentis, in hanc Societatem sibi aditum aperirent, duobus publicis valetudinarijs tota Vrbe florentissimis, in quibus, & corporum pariter, & animorum periculis ocurrerent, bibertiti, in eo quod continet insanabiles, & in eo, cui à Beatis Martyribus Ioanne, & Paulo nomen est, partim misericordiæ distinebantur officijs, partim purgandis rite pectoribus operam dabant. Quæ quidem omnia tanto ab eis gerebantur ardore, quantum postea relicta tot annos in ea Vrbe vestigia declararunt. Sane id spectaculum Ciuium in se oculos conuertebat, admirantium, & eximiam externorum hominum in alieno solo pietatem, & modestiam animi tantam, vt munia, vel contemptissima inter curandos Christi pauperes, non modo non refugerent, aut exhorrerent, verum etiam vltro sibi deposcerent, ac mira quadam alacritate præstarent. Cernebant perforata vlceribus corpora, non minus ad aspectum fœda, quam ad olfactum grauia, nudis ab eis manibus contrectari, suorum complexu corporum, dum lectos sternerent, excitari iacentia, & in stratis eadem reclinari. Imo à quibusdam ad horrorem naturæ vincendum, ipsam exsugi stillantem saniem, & fœda lepra respersos, tectoque Valetudinariorum exclusos in suo lectulo collocari, nulla contagionis suspicione sollicitis, nullo metu perterritis, eminente in primis Francisci Xauerij magnanima charitate. Quid memorem orationis solatia mœstis ægris adhibita? nocturnas actas apud egentissimum quemq, vigilias? mortuorum corpora ad sepulturam rite conquisita, eademque humo, quam suis manibus effoderant, pie obducta? Non poterat diutius in tanta humilitate delitescere Virum

2 Energumena Patrum virtutem aperit.

virtus, vt etiam Satanas eam prodere, Deo sit cogente, compulsus. Inter fœminas, quæ tùm cibos parabant ægrotis, Energumena erat. Hæc toruo oculorum obtutu, & conuicijs verberans Patres, ministerij gratia culinam ingressos, Versa ad eos, qui præsentes aderant, Vos, inquit, quod genus hominum istud sit penitus ignoratis. Hi magni sunt Viri, & multa doctrina præditi. qui ne huc aspirarent, valde equidem, sed frustra contendi. Paulo post, cum iterum vnus è Patribus culinam intrans immensis fœminæ vociferationibus exciperetur, blande eam lenire, ac permulcere cœpit. Illa vero corripuit gradum, & vt in ignem se inijceret comparabat, sed ne cogitata perficeret, alia fœmina præsens inhibuit. Illa vero corpus à tergo totum conglomerauit in vertebram, vt suo

3 Ceteri Patres Romam discedunt: Ignatius Venetijs subsistit.

semper hærens vestigio, subiectas prope flammas capite retorto, contingeret. Eadem subito in suum erecta statum vociferationibus terruit omnia, Patres autem tanto acrius munera illa misericordiæ, & humilitatis vrgere, quanto ea molestiora Satanæ, iucundio-

ra

ta Deo; & gratiora ſenſere. Quibus dum ad admirationem vſque trimeſtri fere ſpatio ſe continent, poſtea cohortante Vere, Romam iter intendunt; vno excepto Ignatio: qui ſatius duxit, ſiue ad ea, quæ parta erant cuſtodienda, ſiue ad ea, quæ ad nauigationem ſpectabant, expedienda, continere ſe Venetijs. præſertim quod in Pontificia aula verſabatur Ioannes Petrus Carraffa, in exitu ſuperioris anni, in Cardinalium numerum cooptatus, qui vt dixi, Venetijs ei non fauerat, & Petrus Ortizius Caroli Cæſaris in cauſa Matrimonij Catharinæ eius matertere, quam Henricus Octauus repudiarat, apud Pontificem procurator; quem Pariſijs autorem fuiſſe doceuimus, vt acerrime in Ignatij ipſius mores, atque doctrinam, id quod etiam diſcedens commendarat amicis, inquireretur. His igitur ne quam ſua præſentia aduerſandi initijs rerum communium, antequam veritas corroboraretur, anſam præberet, conſedit Beatus Pater Venetijs. Reliqui vero, vt è Gallijs in Italiam, ita Venetijs Romam ſuis ſe pedibus contulerunt. terni faciebant iter, cum Hiſpanis permixti Galli, cum Laicis Sacerdotes, omni ſubſidio itineris ſpoliati, emendicatoque parce cibo, nec tamen intermiſſis, ſeu anniuerſarijs dierum quadraginta ieiunijs, ſeu quotidiana Synaxi. Somnum in imparatis pauperum Xenodochijs modo 4
inter paleas, modo inter præſepia, ſæpeque toti imbribus madidi, feſſique captabant. Paupertas adeo eis ſuauis erat, vt eam ſine multis, & magnis incommodis nullam ducerent. Tantum autem cogebant cibi, de craſtino nihil ſoliciti, quantum præſens neceſſitas compellebat. In hoſpitio mendicos, in itinere Viatores inſtituebant. Iter ipſum, ſoli cum eſſent, magnam partem in ſanctorum rite precibus implorandis, pſalmorumque canticis conterebant. Ergo qui tam durum vitæ genus, tamque humile contemplabantur, ignari, quid in humanis pectoribus poſſit Deus, ſuſpicabantur eos in proxima Vrbis direptione, quæ Clemente Septimo Pontifice Maximo anteceſſerat, fuiſſe verſatos; ac proinde duriſſimis ſupplicijs piaculum ſuum luere; & abſolutionis gratia ad pedes properare Pontificis. Venetijs Anconam verſus egreſſi, ad Adria- 5
tici maris oram biduum, triduumvè ſine vllo fere cibo (neque enim locus vllus, vbi corrogare ſtipem poſſent, Rauennam vſque ſe obtulit) exegerunt, deficientibus præ labore viæ, cibique deſiderio corporibus: cum tamen aliorum quiſque magis, quam ſuis incommodis angeretur. tanta in eos flagrabat charitas, tantus amor. Vbi paululum conquieſſent, & Diuina potius ope, quam humana (perexigua enim inuenta eſt eſca) virium aliquid, aut potius anhelitum recepiſſent, ad cœpta peregrinationis reuertuntur incommoda. Vix itinere repetito, fluuium offendunt maximis, ac perpetuis imbribus, mille circiter extra alueum paſſibus exundantem. Cumque nummorum nihil eſſet, vix importunis precibus à portitoribus extorſerunt, vt in alteram ſe fluuij partem, ripamque tranſueherent. Is cum plana camporum longe lateque ſtagnaſſet, diu nudis peditibus fuit per altas aquas ingrediendum. Noctu igitur Rauennam madidi, fameque enecti perueniunt, nullo per eum diem, præter panis fruſtulum, ſumpto cibo, cum tamen pridie nihilo lautius accubuiſſent. Illud tamen commodi in tantis incommodis hauſtum eſt, quod Ioannes Codurius, qui laborabat è pedibus, valetudinem ipſa ærumnarum perpeſſione recuperauit. Rauennæ publico in hoſpitio cum pauperibus diuerſati, & pauperum paſti more, congruis etiam cœnæ cubilibus ſunt excepti, ſquallore, pedoreque obſitis, quæque fatigatos artus non ad quietem allicerent, ſed quieti iam traditos nouis laboribus exercerent. Sordibus ſcatebant omnia, & mordaciſſimæ beſtiolæ notis vndique excitatæ pabulis fodicabant artus ſopori iam deditos, ne quietem defatigati conciperent. Quarum ego rerum commemorationem, quanquam ad commendationem præclaræ virtutis, valet illa quidem plurimum, tamen ne quid habeat iniucunditatis Oratio, non inuitus omitto. Rauenna poſtridie relicta, cœlo adhuc nubibus tetro continuabant iter. cumque intumeſcentibus paſſim fluuijs, tranſitum negaret inopia, cogebantur æris loco, calamariam modo thecam cum atramento, modo linteos thoraces portitoribus elargiri. ſed crebris intercurſantibus Anconam vſque fluminibus, imbribuſque, actuariolum ſine vllo cibo, potuque, ac ſine vllo ære conſcendunt. Anconam vero ipſam intra lucem, noctemque delati, portorium exigenti Nauar-

Ratio itineris.

Ærumnæ grauiſſimæ.

Digitized by Google

cho, cum soluendo non essent, vix ab iracundo homine impetratum est, vt vnus è socijs è Nauigio lapsus, debitam emendicaret in vrbe pecuniam. Ac breuiore mora oppigneratum Bibliopolæ Breuiarium est; acceptoque pretio, reddita sua Nauarcho merces: tùm recta omnes in Xenodochium, deinde tota Vrbe dispersi, ad
6 hominum captandam misericordiam. Qua in humilitate, charitateque se vicissim acuebant, & inflammabant, materiamque sibi mutuo Deo gratulandi, & benedicendi præbebant. Ex ijs vnus, dum stipem in foro corrogat, & Socium alium non procul aspicit, tunica alte succinctum, nudisque pedibus in emporio, modo ab hoc raphanum, modo ab illo olera mendicantem, tali spectaculo repente commotus, reputare secum ipse cœpit eximiam sui Socij in tanta humilitate doctrinam, excellentis acumen ingenij, rara munera, ac dona naturæ, quibus ille magnam sibi gloriam perfacile posset apud homines, si inter eos versaretur, ac degeret comparare; tacitusque in ea cogitatione defixus incredibiliter affici cœpit, & se prorsus indignum tam sancta hominum societate sentire, quæ res postea quo frequentius ad animum recurrebat, eò se acrius sentiebat incendi, talique hominum societate capi, tanti est, propositam ante oculos disciplinam fraternæ virtutis, non oscitanter aspicere. Ergo ex humili illa conquisitione nummorum, tantum pecuniæ comportatum est, vt non solum hilari, frugalique mensa famem suam vniuersi depulerint, verum etiam vnde breuiarium repignerarent, habuerint. Tandem ad augustam Lauretanæ Virginis ædem peruentum; in qua biduo, triduove in piarum rerum commentatione consumpto, Romam eodem patientiæ proposito, eadem constantiæ alacritate discedunt. Nihil enim hoc antecedentibus mitius iter.
7 Rursus alto cum cœno fuit, crebrisque cum imbribus colluctandum. Acciditque nonnunquam, vt Socij tres, cum iam bini, ternivè seorsim, quo facilius necessariam tuendæ vitæ stipem emendicando colligerent, ambularent, inani ventre, pleno autem imbribus dorso, & cœno obliti, totum traducerent diem. Iam Tolentinum cœcis tenebris introierant, cum spe quærendi de more cibi sublata, Simoni Rodericio gradienti per cœnum, fit obuiam quidam obuoluto capite, qui prehensam eius explicat manum, impositisque silentio nummis, iterum complicat, & abscedit. Simon adaperta in Xenodochio manu, reperit quantum ad pauperem cœnam, satis esset argenti: & vna cum Socijs collaudat Domini prouidentiam. Cœnatum est pane, vino, caricis, & sua quoque portio Christi pauperibus reseruata; adeo erat in amoribus paupertas. Aperiat ad hæc exempla posteritas oculos. Nam idcirco in his commemorandis multi sumus, vt quibus itineribus Maiores nostri ad sanctitatem niterentur, inspiciat: nec ab eorum ardore, virtuteque degeneret, quorum in labores sine laboribus introiuit. Iam qui supererant ad Vrbem vsque diebus pari traductis inopia, vt in eius venère conspectum omnium oculis forte recentis, eam eminus venerabundi salutant, telluremque Deo quodammodo sacram, quæque tot sanctorum corporum aceruis, tot Martyrum sanguine redundaret, cum eximio omnes pietatis sensu, tum etiam Lainius nudo pede succedunt. Mox ad limina sanctorum Principum Apostolorum, totis animis, corporibusque prostrati, cum pro re bene gerenda Dei clementiam prece solicita fatigassent, ad suæ quisque nationis diuertit hospitium. Cum vero frequentantibus religiose Templis, serendis inter homines de pietate sermonibus, frugalitate, modestia, summæ denique innocentiæ, & sanctitatis edendis exemplis in hominum venissent ora; Exciti fama curiales Hispani aliquot opulenti, Patres confestim omnes in hospitium sancti Iacobi recipiendos curant; negantes suæ esse dignitatis, nationisque committere, vt tales, tantique Viri tota Vrbe precario cibum quotidie quæritent: simulque eos, quotidianis submittendis epulis, omni victus procuratione leuant. Petrum etiam Ortizium, quem aduersarium suspicabantur in primis, valde sibi præter opinionem propitium, placatumque, Deo cor hominis immutante, reperiunt. qui Patrum aduentu cognito, Pontifici Maximo statim nunciat (is erat, vt dixi, Paulus Tertius è gente Farnesia) nouem Parisienses adesse Theologos, qui paupertatis obseruantissimi, magnaq; sui expectatione inter homines concitata, Hierosolymam cogitarent

8 Lainius Romam pietatis causa nudis pedibus ingreditur.

9 Petrum Ortizium præter spem habent fautorem

Digitized by Google

rent. Pontifex cum hæc placidis auribus excepiſſet, iuſſit eos in poſterum diem cum alijs aliquot euocari Theologis, qui ſuper menſam de religione diſſererent. Is enim erat ei Pontifici mos, vt audiendis inter epula Sapientibus, vnà cum corpore ſimul animum paſceret. Iam qui circumſtabant Vrbani Theologi modo ex hoc, modo ex illo multa rogabant, rogantibusque ſatis à Patribus cumulateque factum eſt, ipſo quoque applaudente, & gaudente Pontifice. Sublata menſa ad pedis oſculum deuoluuntur. quos Pontifex paſſis brachijs, quaſi cunctos pariter amplexurus, Magnam, inquit, capio animo voluptatem, cum iſtam literarum eruditionem, in tanta animi demiſſione contemplor, ſi quid vobis opus fuerit, quod quidem ad me ſpectet, libens dabo. At illi, Benedictionem, inquiunt, Beatiſſime Pater, poteſtatemque nauigandi Hieroſolymam, ſupplices poſtulamus. Et hæc, inquit, Pontifex libens largior. Hieroſolymam tamen vos, non arbitror profecturos. Quæ ſane ſunt à Pontifice dicta, vel quia Venetos non ignorabat arma contra Turcas parare (nam & is poſtea vna cum Cæſare, Venetiſque contra eos fœdus inijt) vel cœleſti aliquo inſtinctu, nauigationis impedimenta præſenſit. Socijs etiam non dum ſacris initiatis, ſuſcipiendi ſacros ordines poteſtatem quocunque ab Epiſcopo, vel Antiſtite fecit, tribus proximis diebus feſtis continenter. Ab eodemque Pontifice, rogante nemine, pecuniam ſemel atque iterum acceperunt. Ea poſtea cum alia Hiſpanicæ Nationis liberalitate coniuncta, ſummam aureorum ferme decem ſupra ducentos expleuit; qua Venetias in vſum votiuæ peregrinationis traiecta, ipſi Romæ quotidianum ſibi victum, mendicorum inſtar, non ſine eorum, qui diſputationibus interfuerant, admiratione, quærebant: pauloque poſt inanes; egentesque Venetias, quemadmodum antea venerant, reuertuntur. Hic ſingularibus officijs, & paterna charitate ab Ignatio excepti, quo ſe acrius in virtutis exercitatione probarent, & qui ſacris initiandi erant, ad ſacros ordines compararent, denuo ſe ſe ad vſitata Noſocomiorum munera, ad exeuntem vſque Iunium, non mediocri tum ſuo, tùm Ciuitatis commodo retulerunt. Quo tempore, cum ad Apoſtolici Nuntij pedes, is erat, quem dixi, Verallus, perpetuæ paupertatis, & caſtimoniæ vota, vnà omnes vndecim nuncupaſſent, qui conſecrandi Sacerdotes erant, per omnes ordinum gradus ad Sacerdotij faſtigium prouehuntur; Menſe Iunio, ipſis præcurſoris Domini Natalitijs, tanta Arbenſis Epiſcopi initiantis animi voluptate (is erat Vincentius Negoſantius Fanenſis, Vir & virtute clarus, & genere) vt ritus inter eiuſmodi, qui tamen erant illi pro ſuo munere ſatis crebri, nihil vnquam ſimile ſe teſtaretur expertum. Quod ille merito Diuinæ gratiæ, quæ tum ſolito vberior, pleniorque deſcenderet, acceptum retulit. Verum tantarum apparatu rerum, ornatuque munitis, nulla tamen in Palæſtinam tranſmittendi facultas offerrebatur; cum iam graui inter Solymanum Turcam, Venetamque Rempubliçam orto bello omnis peregrinorum, atque inſtitorum nauigatio conquieuiſſet. Res fuit hominum obſeruatione digna: vt cum peregrinorum in ea loca traiectio, nec multis annis ante, nec multis item poſt ad annum huius ſeculi ſeptuageſimum intermiſſa memoretur; eo tamen anno omnis ſit in Palæſtinam aditus intercluſus. Nimirum declarabat etiam tum ſuam Dei bonitas prouidentiam, quæ cum occultiſſime ſuorum peregrinorum greſſus ad altiora quædam, quam ijs ipſi ſpectarent, putarentvè, dirigeret; eorum & fixa conſilia, & inſtitutum prope iter abrupit, ad aliaque longe præclariora, conſilio meliore conuertit. Ergo ſpe deſtinatæ nauigationis abſciſſa, & ſi voti religione ſoluti videri iam poterant, tamen ne qua prorſus religio ſolicitaret animos, placuit poſt acceptum Sacerdotij decus, non ſe continuo commouere Venetijs, ſed illic terendis Noſocomiorum liminibus, vſque ad anni vertentis extrema, quemadmodum Pariſijs conuenerat, expectare. Id conſilium ſatis ex ſe pium, prudensque in aliud poſtea commodius, ſalubriusque commutatum eſt. Nam charitatis apud ægrotos, & humilitatis creſcente palæſtra, cum animaduerterent extremo Iulio modicum temporis ſupereſſe, ſiue ad primitias Sacerdotalis ordinis Diuinæ Maieſtati libandas, ſiue ad colligendam quodammodo mentem, valetudinariorum occupatione diſtractam, ſalutare admodum viſum, Ciuitatis vitare frequentiam, & in finitima Venetorum Oppida alios aliò diſpergi, vbi & piæ precationis ſtudio ſibi iam vacarent attentius, & quotidiani mendicitate paſtus,

10 Adeunt Pontificem.

11 Impetrant, quæ volunt.

12 Venetias reuerſi ſacris initiantur ordinibus.

13 Intercluditur nauigatio in Palæſtinam.

14 Diſtribuuntur Patres in loca circa Venetias.

Digitized by Google

paſtus, ſubitisque in foro concionibus, cùm interiori, & domeſticæ ſanctitati, tùm externorum vtilitati conſulerent. Interimque ſi quis forte reſtinctis bellorum incendijs, Hieroſolymam pateret aditus, Venetias è propinquo, vnà omnes accurrerent. Ignatius igitur cum Fabro, Lainioque Vicentiam: Xauerius, ac Salmeron in Montem Celſum, Oppidum Patauio diſtans milliaribus non plus quindecim: Codurius, Hoziusque Taruiſium: Claudius, & Simon Baſſanum: Paſchaſius, & Bobadilla Veronam diſtributi ſunt. & quo ſe arctius ſeceſſu ipſo locorum, diuina cum mente coniungerent, humiles ad habitandum caſas proximis in ſuburbijs, ruinoſas plerasque, & cæli patentes iniurijs, ab interuentoribus tamen vacuas, conſulto deligunt. Hic dum emendicato, tenuique cibo victitant; dum mutua obedientia, facta viciſſim alterius in alterum per hebdomadam poteſtate, veræ ſtudent humilitati, dum diurnis, nocturnisque precibus operam dant, dum breues ſomnos abiecto in ſtramine de ſolo carpunt, tandemque corpus ſuum verberum acerbitate caſtigant; quadraginta dierum ſpatio ſimillimam Angelorum vitam inter mortales egerunt. Quo dierum elapſo numero, tanquam cæleſtibus grauidati muneribus, cum iam iamque quod breui parerent, parturirent (nec enim ad vnius contemplationis otium, ſed ad ſua bona communicanda cum proximis vocabantur) ex cœcis illis antris, latibulisque ſuis in lucem Vrbium repente conuolant, & celebritatem, quam tantiſper oderant conſectati, populum ex editiore loco voce, geſtu, pileo conuocant. Maximus vndique omnium hominum fit concurſus, ſed tanquam ad ioculatores, non concionatores; & oblectandi ſui gratia, riſusque captandi, non compungendi animi, & commutandi: inuitante præſertim ipſo oris habitu neglecto, atque inculto, & peregrini maxime inſolentia ſermonis. Verum vt animaduerſum eſt ſeuere, ſerioque agi, nec iam locum eſſe facetijs, ac iocis, ſed lacrymis, atque ſingultibus; tum demum petulans turba, & quod genus eſſet hominum, quod deridebat, agnouit; & nihil offenſa ſqualore veſtium, barbaroque ſermone ad grauitatem ſe ipſa compoſuit, eos denique veros Chriſti admirata præcones, quorum præceptis ſaluberrimis, ſobrias cogitationes momento ſuſciperet. Magna omnino commutatio fiebat in vulgus, cum ad orationis ardorem accederet hoſpitum continentia, qui nouo quaſi miraculo non modo nihil ab auditore poſcebant, ſed reſpuebant oblatum. Hinc nimirum laudabilis illa, & retinenda vbique Societatis conſuetudo, vt in medijs foris, atque plateis deſides hominum mentes, diuinis ex improuiſo ſermonibus quodammodo circumuentas erudiat, & ad pietatem informet; & qui perraro ad ſacras ædes accedunt, eos verbo Dei, nec opinantes inuadat, & à flagitijs, ac ſceleribus ad ſobrietatem, ac recte facta traducat. Enituit in ſua cuiusque Prouincia pietas, & ſingularis virtus, vt etiam incitatiore ad eam curſu, quorumdam periclitata ſit ſalus. Ignatium, Lainium, & Simonem in aſſidua ſuorum corporum vexatione, ac contentione laborum, flagrantiſſima æſtate præſertim, graues corripuere febres. Ignatioque inſuper permoleſta erat ex crebris lacrymis lippitudo; Simonem autem Baſſani apud Antonium quemdam Anachoretam, pium admodum ſenem (nam illuc ſe cum Iaio receperat) adeo vehemens exagitabat morbus, vt eius Medici ſaluti diffiderent. eandem quippe vitam, ac diu ille exercitatus athleta, auſteram ſcilicet ambo ducebant. victu arido, duroque, & robore pro cubili contenti, laboribus pro more hoſpitis frangebant corpus, cum vicinos quoque interdum fundos circumducto ſenis aſello ad emendicanda alimenta obirent: &, ſi quid aliud operis, muneriſque ſuſcipiendum erat, obuia charitate præriperent. Ergo attritis ad vltimum vſque diſcrimen Simoni viribus, nihil prius Ignatio fuit, quam vt ad ægrotantem Socium, vnà cum Fabro ſe conſolandi cauſa conferret. Cura igitur ægrotantis Lainij longe minore cum periculo decumbentis, Vicentinorum quorumdam pietati commiſſa; ipſe febribus adhuc implicitus, Baſſanum pedibus, vnà cum Fabro paſſuum millibus ferme triginta contendit tanta celeritate, vt Faber admiraretur. Simonem; vt ſuis excepit amplexibus, bono animo eſſe iuſſit, haud obſcure ſignificans eo morbo nequaquam ipſi moriendum eſſe. Et quoniam ſua toga veſtitum, & ſuper aſſeres iacentem reperit, dedit operam, vt per Anachoretam illum conquireretur lectulus, in eoque detracta veſte collocaretur ægrotus. Exinde

15 Genus vitæ Patrum in hoc ſeceſſu.

16 Adiuti & Proximi.

17 Nonnulli Patrum ægrotant.

18 Charitas Ignatij ægroti dum properat ad Simonem grauius ægrotantem, quē & prædixit ſanandum.

melius

Digitized by Google

melius factum est ægro, & mox etiam salus ipsa penitus restituta, vt vim eximiæ charitatis agnoscas, quæ vt velox tanto interuallo aduolauit ad ægrum, ita & præsens liberationem morbi attulit. Cuius exitum rei, ne de miraculo posset ambigi, Ignatius ipse cum se ad orandum in itinere contulisset, comiti suo Fabro ex oratione prædixerat. cui & tum Faber Socij, & Simon ipse quamdiu vixit, vitam suam acceptam retulit. Hoc signum atque prodigium sequutum est aliud, ad continendos in susceptæ religionis sententia posteros haud minus efficax. Cum enim è tribus Ignatij socijs Fabro, Claudio, Simone vnus in arrepto proposito vacillaret, spectro inusitato perterritus, confirmare animum cœpit. cuius nomen ne quid forsitan in illa Sociorum paucitate offensionis haberet, silentio inuoluendum, nostris Maioribus visum est. sed licuit posteris de eo, quem proxime nominauimus suspicari, vt eidem sit salus animi per Ignatium reddita, cui fuerat corporis. ferunt cum quatuor isti ab hospitio Anachoretæ digressi, Bassani consedissent, hæsitantem fratrem solitudinis amœnitate pellectum, huius actuosæ vitæ labores cum illius otiosæ quiete; & huius pericula cum illius, vt ei videbatur, tuto perfugio cœpisse conferre, ancipitique distractum animo, instituti sui magnitudinem expauescere. ita maritimo velut æstu iactatum ad Anachoretam consilij causa voluisse reuerti: sed vix pedem extulisse domo, cum ei semel atque iterum Vir occurrit armatus, qui truci aspectu, strictoque gladio minitans exeunti, pedem referre coegerit, nec prius insequendi finem fecerit, quam ille præcipiti cursu in Ignatij refugit amplexum. Obstupescentibus vbique incolis, qui cum pauore fugientem cernerent; eum tamen; quem fugeret, non videbant. Ne illud quidem ad confirmandas Sociorum mentes miraculo caruit. quod cum ad solitarium illum, quem modo dixi, Simonis videndi causa, vnà cum Fabro se contulisset Ignatius, senex dum curiosius hunc obseruat, exteriore fortassis specie, suæque vitæ norma animi eius metiens sanctitatem, statuit nihil in eo singulare inesse, nihil quod admiratione admodum dignum videretur. Sed bonæ, ac simplici hominis menti nequaquam permisit Deus errorem diutius insidere. Solito vehementius illuxit oranti, plane vt intelligeret, quem parui ipse faceret, eum Apostolico plenum spiritu virum esse, & ad multorum salutem Vas electionis electum, puderetque iam senem leuitatis suæ, quod & euulgare postea non erubuit. Documento insigni, quam non sit temere de Dei famulis ferenda sententia. Idem narrabat, cum in domum suam neminem prorsus admitteret, multorum iam exemplis, qui suis votis minime respondissent, edoctus; in admittendis tamen illis, quos dixi, Patribus, tam se facilem pronumque sensisse, vt eos sine scelere non auderet excludere. Porro amœnus ille secessus Anachoretæ, post annos aliquot ad nos translatus, velut nostris vsibus minus aptus, Capuccinis Patribus est relictus. Non dum destinatum à Patribus expectandæ nauigationi tempus abierat, cum omnes ad Ignatium veluti ad Parentem Vicentiam prima apud eum facturi sacra, deque communi re acturi conueniunt. Sacrificatum est ab omnibus præter quam ab Ignatio, & Rodericio; quorum hic paulo post Ferrariæ; alter autem tanti mysterij reuerentia pauidus, laxiorem ad apparatum animi sumpsit diem: multoque post Romæ in æde Sanctæ Mariæ ad Niues, ad ipsa vagientis Christi cunabula, eius natali nocte, suas quoque Deo primitias vltimus obtulit. Habitabant Vicentiæ, vnà simul in Cœnobio suburbano, quo se antea B. Pater cum Fabro, Lainioque receperat, bellorum olim euerso turbine, & reuulsis foribus, ostijsque, ventorum flatibus vndique peruio. Palea lectum præbebat, pabulum mendicatio. Ergo ex eo numero duo, quod necesse erat in morbum lapsi, publicum in Nosocomium, vastum illud quidem, & satis amplum, sed patens vndique, transportantur. Hic perangustum nacti lectulum, vix vtriusque capacem, præclaram eodem tempore patientiæ, paupertatisque materiam nacti sunt, auctis sibi inuicem inter angustias, & morbi difficultates, incommodis. Suadebat tamen vtrique virtus, & mutuas tolerare molestias importuni frigoris, seu caloris, & sibi quoad poterant vicissim parcere, nec suæ magis necessitati seruire, quam fratris. sed ab humana desertis ope, & rebus pene omnibus destitutis, affuit, vt fere fit, repentinum de cælo solatium. Nocte intempesta alteri eorum (is erat Franciscus Xauerius) qui se vigilem putabat esse, inclytus Ecclesiæ Doctor Hieronymus, cuius ille studiosus in primis erat, spectandum specie graui, ac veneranda se obtulit, eumque peramice consolans, Tu, inquit, hyemem insequentem Bononiæ perages, & multis ibi laborum pro-

19 Vnus Sociorum terribili viso confirmatur in Vocatione.

20 Anachoreta virtutem præstantem B. Ignatij diuinitus cognoscit.

21

22 B. Xauerius ægrotanti S. Hieronymus apparet, & quædam prædicit.

Digitized by Google

cellis, incommodisque iactaberis. Deque tuis Socijs alij Patauium, alij ſe Romam transferent: alij item Ferrariam, Senasque concedent. fidem viſi fecit mire ad verbum expleta prædictio. Nam & ipſe Xauerius, cui obtigit cum Bobadilla Bononia, in magna rerum omnium inopia quartana iactatus, vehementiſſimos in eo morbo labores tulit: quibus adeo deformatus eſt, eamque ſubito contraxit maciem, vt effigies quædam videretur ſpirantis mortui; & diſtributis per Italiam Patribus, ea ipſa, quam Beatus Hieronymus indicauerat, ſociorum, cunctis adhuc vaticinationis ignaris, diſtributio facta eſt. Cum enim in vnum omnes coacti locum de Palæſtina rurſus peregrinatione quæſiſſent (nam adhuc claſſibus æquor infeſtum ſpem profectionis ademerat) de communi ſententia decernunt, vt id ſpatij, quod ex votis conceptis reliquum erat, ne

23 Diſtribuuntur Patres in Vrbes aliquot Italiæ, incenſi ſemel animi ceſſatione torperent, fructu etiam vberiore traducerent. Itaque præcipuis Italiæ Vrbibus, inter ſe deſcriptis, præſertim ijs, quæ ſtudiorum ſedes eſſent, & frequentiſſima iuuentute florerent, alij aliò diſcedunt; in id interim totis animis excubantes, an alios aliquos ad eadem inſtituta Deus acciret. Bononiam igitur Xauerius, & Bobadilla, Senas Salmeron, & Paſchaſius; Ferrariam Iaius, & Rodericius: Codurius, Hoziusque Patauium deſtinantur. Ignatius minus iam impedimenta formidans, vnaque Faber, ac Lainius Romam iter intendunt, vt ſeſe Romano Pontifici ceterorum nomine, ad Catholicæ fidei propagationem, & animorum lucra, quemadmodum

24 Primæ viuendi leges, quas ſibi præſcripſerunt. Lutetiæ vouerant, conſecrarent. Verum prius quam ſe ipſi diſiungerent, mutuoque diſtraherent, quò paratiores ad animorum cauſas accederent, legibus ſe quibuſdam adſtringunt, quibus ſancte, conſtanterque parerent. Ac primum quidem, vt ſuum illud perpetuo teneant, ne quid niſi oſtiatim emendicatum ad vſus vitæ neceſſarios vel exigant, vel accipiant: ac ne alias quidem ad diuerſandum ædes, præter publicas hoſpitales domos perquirant. Deinde, vt ad tuendam concordiam, tum etiam ad Chriſtianæ humilitatis, & obedientiæ palæſtram, mutua ſibi officiorum viciſſitudine, alternis famulentur hebdomadis: idque ſeu publice, vbi habenda ſit concio, & tale aliquid ceteris inſpectantibus peragendum; ſeu priuatim, vbi ad ſe viciſſim regendos temperatione ſit opus. Ad hæc in concionibus illud antiquiſſimum ſemper ducant, vt in auditorum pectoribus ſtudium virtutis ingenerent, & odium acre vitiorum. Decalogi, Eccleſiæque præcepta perdiligenter enucleent, & ad ea ſeruanda ſempiternis, aut ſuperum præmijs obijciendis impellant, aut Inferorum ſupplicijs; omninoque intelligant ſibi magis agendum ad populum ardore animi, atque oculorum, quam oratione compoſita, delectuque verborum. Poſtea etiam imbecillam ætatem, rudemque plebem Chriſtianis moribus, ac præceptis informent: cupientesque ſua enuntiare peccata, faciles auſcultent, & in omni pietate confirment. Inter hæc vbi ſatis, ſuperque publicis muneribus factum ſit, curarum aliquid ad ægrotorum deriuent hoſpitium; nullo ſeu in animos, ſeu in corpora miſericordiæ munere prætermiſſo. Denique nihil intentatum relinquant, quod vel ad maximam Diuini Nominis gloriam, vel ad animorum ſalutem ſenſerint expedire; nullis ante oculos propoſitis præmijs, niſi vna Dei gloria, pro qua ſuas animas, interpoſita

25 Prima impoſitio nominis Societatis IESV. religione Voti tradiderint. Cum in his rebus decernendis vna omnium mens, vna ſententia fuiſſet, venit in mentem illud etiam in conuentu referre, quid ijs reſpondendum videretur, qui rogarent, quos ſe homines, & cuius diſciplinæ eſſe dicerent. Adhibitiſq; ad eam deliberationem precibus accuratis, cum ſecum ipſi reputarent neminem inter ipſos dignitatem capitis obtinere, niſi eum, cuius ſe addixiſſent obſequijs, Chriſtum IESVM, noſtræ ſalutis autorem, omnes in eam haud dubie, vt infra demonſtrabitur, autore Ignatio, iere ſententiam, vt quem ſibi ducem in hominum quærenda ſalute, ſuarumque actionum omnium ſtatuiſſent exemplar, eius ſibi potiſſimum nomen aſſumerent, & ab eo, qui vera eſſet hominum ſalus, hæc inſtituta Sodalitas, IESV Societas vocaretur. His muniti legibus, atque decretis Vicentiam, non ſine ingenti Ciuium mœrore, ac deſiderio relinquunt, & alias florentiſſimas ſparſi per Vrbes, priuatis, publiciſque collo-

26 Labores primorum Patrum in iuuandis Proximis. quijs cum hominibus agere inſtituunt, tanta orationis copia, agendique prudentia, tanto animi ardore, motuque, vt cum omnium oculos in ſe conuerterent, animos etiam raperent, & immutarent. Atque vt ſuis parerent decretis, toti erant in ciendis animis, & omni ratione flectendis. ſtipem vicatim obſecrabant ad victum, degebant inter egenos egeni, nihil in concione, nihil poſt concionem à circumfuſa multitudine poſtulabant,

ac ne

Digitized by Google

ac ne oblatum quidem accipiebant, tantæ abſtinentiæ populis admiratione ſuſpenſis: plebem infimam, puerosque patienter inſtituebant, eademque æquitate annuntiantibus actus ſuos ſedulam præbebant aurem. Nec in templis modo, ſacrisque locis, verum etiam in ipſo foro, publicisque plateis ad deteſtanda flagitia Mortales, maxime vero ad renouanda Euchariſtiæ, Confeſſionisque myſteria, quæ iam pene conſenuerant, inflammabant, eo efficacius, quo præſentius aderat è cælo Deus, admirandis quoque prodigijs. Narrabant enim paulo ante in pago agri Taruiſini, cui Salzanum nomen, Laurentium quendam Sacerdotem cum cæleſtem Euchariſtiæ Panem ad ægrotum, ſine pompa, comitatuque deferret, aſellos quoſdam extra Oppidum offendiſſe, qui cum Presbytero occurriſſent, veluti ſentirent, quod ille deferret, ex vtroque viæ latere, repente diſcreti procubuerunt in genua. Sacerdotem vero ipſum vno puero comitatum, rei nouitate attonitum, medium inter mites ambulaſſe quadrupedes, eas vero quaſi pompam ducerent, præeuntem fuiſſe ſecutas, & Presbytero in ædes ingreſſo, conſtitiſſe pro foribus; nec inde prius abijſſe, quam is ab ægro reuerſus, eas ad ſua paſcua cum benedictione dimitteret. Id multis teſtibus diligenter interrogatis, in publicas relatum eſt tabulas, & inde ortam in honorem tanti myſterij ſodalitatem ferunt. Quoniam autem Simon Rodericius, qui fuit vnus è decem, in eo ſe Pago fuiſſe teſtatur, & pro indaganda veritate, quam ſuis literis traderet, non mediocriter fuiſſe ſolicitum, placuit & nobis rem noſtris literis eo mandare libentius, quò grauiore ab autore, teſteque manauit. Nec nouum Diuinæ ſapientiæ videri debet, voluiſſe Deum per animantes rationis expertes, ipſos interdum homines erudire, cum his affinia non ignoremus per Antonium Olyſipponenſem, & alios inſigni ſanctitate viros fuiſſe patrata; vt quam recuſant homines ab hominibus diſciplinam, eam accipere cogantur à beſtijs: & qui fidei Magiſterio nolunt eſſe ſubiecti, ſubijciantur in diſcendo, iumentis. Iam vt vnde aberrauit, reuocetur Oratio, toti in formandis ad Iuſtitiam animis Patres erant. Et, ſi quid ex his muneribus reſtabat ocij, id in Valetudinaria publica conferebant ingenti ægrorum, afflictorumque ſolatio. Quibus ſane rebus Chriſti bonus odor longe, lateque diffuſus, lætas vbique proferebat fruges, vt ex tenui illo, exiguoque principio paucis diebus non modo per Italiam ferme totam Societatis nomen, ac fama peruaſerit, verum etiam ad ceteras inde nationes populosque manarit. nihil vt mirum videri debeat, ſi præcipuæ illæ, quas nominauimus Italiæ partes priſcæ Societatis irrigatæ laboribus, ſuam perpetuo in eam beneuolentiam conſeruarint; eique Collegia, Domosque ab Apoſtolica vix ſede receptæ conſtruxerint, ac locarint. Ac Bononiæ quidem euenit, non modo vt Collegium poneretur, ſed vt in ea ipſa æde, quam Xauerius incoluerat. Namque is vbi primum Bononiam attigit, cum ad Noſocomium diuertiſſet, pro inſigni ſua aduerſus Diuum Dominicum pietate, primum ſacrum ad ſancti illius Patriarchæ corpus fecit, eaque ſanctitatis ſpecie; vt ex ijs, qui interfuere, religioſa Virgo Eliſabeta ad propinquum ſuum Hieronymum Caſalinum Sancti Petronij Canonicum, Paroeciæque Sanctæ Luciæ Rectorem, de Peregrini Sacerdotis virtute multa narrarit. Vnde ad conſuetudinem incitatus Hieronymus, cum multo plura vſu comperiſſet, adeo conciliatus eſt, vt ipſum ad ſe migrare Xauerium voluerit. Neque id Pater abnuit ob ædis ſacræ opportunitatem. Sed diuerſorio, temploque contentus, cetera emendicandi morem non prætermiſit. Inde in Canonico manſit mira in Societatem beneuolentia, inde ſemen ortum Collegij, & tandem ex ipſo, quod Xauerius incoluerat domicilio, ad eius memoriam concinnatum ſacellum eſt. Eiuſdem inſtitutione ad inſignem pietatem profecit Matrona nobilis Eliſabeta Gozadina, quæ poſtea Collegio loco matris eſt habita. Atque hæc Xauerius ceteriique per Italiam Socij. Ignatius vero cum Fabro, & Lainio (vt demonſtratum eſt) Romam properans toto in itinere præſertim dum quotidie Cæleſti Pane reficitur, frequentia ſupra naturam diuinitus lumina recepit. Illud maxime, quod diu in optatis habuerat, animo verſabat; quemadmodum poſſet quaſi in familiam Chriſti IESV famulus cooptari, aſſidue ſanctiſſimam rogans Matrem, vt apud filium ſibi conditionem inueniret: id ipſum ab æterno etiam Patre flagitans, vt cum filio collocaret. Itaque ſanctis hiſce cogitationibus plenus, quo die propius accedebat ad Vrbem, cum Templum ex itinere ſalutandi numinis gratia, ſolus eſſet ingreſſus, mente exceſſit à ſenſibus, & in ipſo contemplationis æſtu, Maieſtatem Dei Patris, qui Filio IESV Crucem baiulanti, ſe, ſuosque amiciſſime commendabat, clariſ-

27 Miraculum Diuiniſſimi Sacramenti.

28

29 B Ignatius in Romano itinere multa diuinitus cognoſcit.

Digitized by Google

30 Pollicetur Christus Dominus ei se, & Societati Romæ propitium fore.

clarissima luce perspexit. quos cum in suum Iesus patrocinium fidemque reciperet, ad Ignatium placido ore conuersus, Ego vobis, inquit, Romæ propitius ero. Quo ille tam mirifico viso dulcissime recreatus, Fabrum, Lainiumque compellans, quid nobis, inquit, futurum sit Romæ, in crucem ne Deus, an in Rotam agi nos velit, haud mihi quidem satis est exploratum: illud certe valde persuasum est, IESVM nobis quocunque in euentu nunquam defuturum. & simul vt eorum in sententia pectora magis roboret, visum indicat. Hinc præcepta iam in sententia animum confirmauit, tanquam penitus in familiam Christi IESV receptus, eiusque patrocinio tutus, ac benignitate eius in recipienda clientela inuitatus, vt cætus, quem subinde instituit, Societas IESV nominaretur. Porro huius promissi fidem, nostra tempestate iam cernimus, cum adeo creuit in Vrbe Roma Societas, non modo numero, verum etiam fama, existimatione, necessarijs etiam vitæ subsidijs, vt nequaquam ambigat de fide promissi, qui promissi intueatur euentum! Ex Vrbe vero ipsa in omnem terram, & in fines Orbis terræ est propagata, vt quod in Apostolorum Principe Petro B. Leo Pontifex obseruauit, idcirco eum ad Arcem Romani Imperij fuisse diuinitus destinatum, vt lux veritatis, quæ in omnium gentium reuelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet; id etiam liceat in huius pusillæ Societatis ducibus obseruari. ideo eis Romæ voluisse Deum se præbere propitium, vt recens hæc, quam ad multarum gentium parabat salutem, instituta Sodalitas, inde caperet suæ dona clementiæ, vnde ipsa facilius in vniuersum Orbem duceret propagationis initia. Tantis igitur Patres exhilarati promissis Vrbem intrant Octobri Mense, & vt prima sese opportunitas obtulit, Pontificem adeunt. Huic & suam, & reliquorum operam, vt inter se conuenerat, ad Apostolicas præcipue functiones, citra speciosa tamen honorum vocabula, & dignitates offerunt. Haud ingrata bono fuere Pastori pia Patrum studia, & dum alia se præbet occasio, Fabrum iubet, Lainiumque in publico Sapientiæ Gymnasio literas profiteri. Ignatius vero cum in alijs pietatis muneribus studium suum, tùm in spiritalibus exercitationibus proximo cuique nauabat: quibus in exercitijs præter alios complures, Viris quibusdam Illustribus operam dedit. In ijs Cardinali Contareno excellenti eruditione, pietate, ac grauitate Viro. qui propositas sibi ab eo commentationes expertus, adeo magnifecit, vt sua etiam manu descripserit. Gemino igitur ex Societate præsidio instrumentoque, proximorum commodis seruiebatur, literis, ac pietate, formandis moribus, & acuendis ingenijs, vt tanto vehementius in his parandis insudandum posteritati sit, quanto in ceteros hæc ipsa transfusa, commutationes feciisse maiores toto in Orbe terrarum, magna nostra cum voluptate sentimus.

31 Occasio confirmandi nomen Societatis IESV

32 Ignatius, & Socij operam suam Pontifici Maximo dicant.

33 Faber, & Lainius publice docent in Romano Gymnasio.

34 Ignatius multos, & in his Cardinalem Contarenum excolit.

1538 Septimo ac trigesimo decurso iam anno, brumalique ferme tempore ab vndecim per Italiam Patribus distributis in animarum causa consumpto: qui ex eis ab Vrbe aberant, vt ad extremam circiter Quadragesimam insequentis anni consilij capiendi causa conuenirent, per literas admonentur. Interea Petrus Ortizius, cuius non semel est facta mentio, Ignatij consuetudine degustata, animum ad Diuinas eius exercitationes adiecit, facturus & ipse salutaris illius institutionis periculum, quam multorum & vsus commendabat, & fama, qui quo liberius salubriusque animum exerceret, nevè aut Cæsareæ procurationis munus, aut amicorum salutationes obstreperent, perexiguo famulorum numero in Cassinatem Montem secessu, olim Sancti Benedicti, ac magnifico hodieque Cœnobio, & insignium pietate Monachorum familia nobilem secedit. Ibi Magistro Ignatio, continenter ei contemplationi ad dies quadraginta operam dat: & pio studio par exitus fuit, quem, nisi Ignatius autor fuisset de vitæ summa nihil mutandi, nec decursa iam prope ætas, nec corporis constitutio minus apta retardassent, quo minus repudiatis illico rebus humanis ad laboriosam vtique Ignatij vitam, disciplinamque descenderet. Tamen ex eo tempore mire ei deditus, obstrictusque fuit, & eius vbique familiam omni ope, studioque defendit. Is postea gloriari solitus est, nouum se Theologiæ genus apud Ignatium addidicisse, quam tanto ceteris præferret artibus, atque doctrinis, quanto præstantius est discere vt agas, quam vt ceteros doceas. quippe in hac, intelligendi vim dumtaxat, in illa, voluntatem insuper expoliri, & ad splendorem summi boni, & æternitatis amorem, totum hominem excitari. Per id tempus cum in hoc secessu Ortizio adesset Ignatius, Patauij Baccalaureus Hozius, cui Prouinciam illam cum Codurio obtigisse diximus,

35 Et Petrum Ortizium in Cassinate monte.

36 Moritur Hozius Patauij primus mortuorum Societatis.

Digitized by Google

diximus, dum in ſuo munere intenta cura verſatur, breui morbo ſolutus corpore, ad Deum abijt. Elatus eſt Vir egregius paulo ante, quam de conſtituenda religione deliberari cœptum eſt, Vnus ex ijs, quos Venetijs ab Ignatio dicebamus ſpiritalibus exercitationibus ab humanis ad Diuina conuerſos. Aggregatus ad decem, ſtuduit moribus, ac factis exprimere, quorum imitabatur ardorem, in animorum præſertim lucris, & ſanctæ Crucis amore. Qui dum Patauij, vnà cum Codurio verſatur, totamque Ciuitatem ſuis ambo concionibus, ſermonibusque permiſcent, rei nouitate in ſuſpicionem adducti, ab Antiſtitis ſuffraganeo abripiuntur in vincula. Hic ferro, manicisque conſtricti noctem exigunt tanta exultantis Hozij lætitia, vt temperare ab riſu non poſſet. quanquam ea diuturna non fuit. Poſtero namque die rebus accuratius inſpectis, non modo liberi de cuſtodia, verum etiam omni ad animarum defenſionem inſtructi fauore, cum honore mittuntur. Hozius autem cum iam multas ad Patauinum populum conciones habuiſſet, ardentiore aliquando ſpiritu concitatus, in forum ipſum concionaturus egreditur, propoſitaque hac ex Euangelio ſententia, Vigilate, & Orate, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit, Multa de ſuprema illa hora acri oratione diſſeruit. Quis crederet ſibi ipſum vaticinari? & idcirco de hora illa tanto animi ſenſu feciſſe verba, quod appropinquantem forte ſuum præſagiret occaſum? Breui delapſus in morbum, in communi pauperum diuerſorio occurrit Chriſto Domino; non vt plerique pauidus angore, & ſolicitudine conſcientiæ, ſed tranquillus, vt pauci, conformatione morum, & vitæ recentis exordio. Cuius Viri ſanctitatem haud obſcura in extincto corpore indicia declararunt: qui cum eſſet in vita ſubniger, vultuque deformior, in morte adeo venuſto, atque eleganti repertus eſt ore, vt ſuos exſaturare Codurius oculos, lacrymasvè tenere præ gaudij voluptate non poſſet. & B. Ignatius in Caſſinenſi receſſu, cum pro eodem, quem ex graui morbo periclitari cognorat, Deum ſupplex oraret, repente animo à ſenſibus auocatus, vidit eius animam, vt olim eodem loco Germani Epiſcopi Benedictus, luce clariſſima circumfuſam; eamque inter Angelorum manus euectam ad Paradiſi gaudia peruolare. Cumque ad Miſſæ ſacrificium aliquanto poſt ſe conferret, atque in concipienda generalis confeſſionis formula omnes rite cælites inuocaret, ſplendidiſſimum item Beatorum agmen eius repente aſpectibus ſeſe obtulit, Hozio ſic coruſcante, vt exuperantia fulgoris, ac lucis ſecerneretur à ceteris. Fidem viſi fecit recens ad multos dies Ignatij lacryma è dulciſſima voluptatis hauſtæ memoria. Cuius idcirco Socium ad ſeſe Deus forſitan cito rapuit, quò ſuis apud ſe precibus orienti familiæ ſuffragaretur vberius. Et ea quidem vel abſente augebatur Ignatio; quo nec dum ad Vrbem regreſſo, in demortui locum reſtitutus eſt alius, haud impar Hozio, conſors laborum, ac meritorum. Quippe vix è Caſſinate Beatus Pater deſcenderat, cum in itinere adoleſcens occurrit Hiſpanus, haud illi ignotus Franciſcus Strada; qui è Cardinalis Io. Petri Carraffæ familia, cum alijs egreſſus Hiſpanis, dum Caſſinum verſus iter habet, ſiue conuenturus Ortizium, cuius opera in Cardinalis familiam ante peruenerat, ſiue militandi ſtudio Neapolim petens, Diuino conſilio incidit in Ignatium, cuius vel vno congreſſu, colloquioque (quæ vis erat hominis in dicendo) ad nobiliorem repente militiam veſtigium, animumque conuertit; & redeuntem Patrem comitatus in Vrbem mox etiam vitæ ſanctitate, ſubeundisque pro Chriſto laboribus eſt ſecutus. Romæ dein paucis diebus ab Ignatij reditu, complures alij rebus omnibus ornatiſſimi, ſeu tam ſancti cœtus admiratione permoti, ſeu interiore Dei lumine colluſtrati, cum in humanis nihil conſtans, nihil ſolidum reperirent, in eundem cœtum, numerumque venerunt. Interim & ceteri Patres ad Vrbem Romæ labente Quagrageſima, ſuis ex Oppidis accedebant, vbi Ignatius, Socijque duo, Faber, & Lainius in domo, Vineaque Quirini Garzonij ſumma virtute Viri domicilium collocarant, haud ita procul ab Aede Sanctiſſimæ Trinitatis in Cliuo, qui mons Pincius nominatur. ſed vbi reſcitum eſt ab amicis, reliquos aduentare Sodales conductis ædibus amplioribus, auctores fuerunt Ignatio, vt relictis prioribus perangustis, in has paulo laxiores, opportunioresque ipſorum vſibus emigrarent. Atque huc exacto Paſchate congregantur. Hic cum viderent ne tum quidem ſanctæ Ciuitatis adeundæ conſilium ex Voto procedere (non dum enim, vel promiſſi religione liberi, ſpem abiecerant) nihil prius habuere, quam vt Petro Ortizio nummos aureos decem, ac ducentos anno ſuperiore partim à Pontifice per eum acceptos, partim à pijs Hiſpanis viatici

37 Eius lætitia in carcere.

38 Os mortui formoſius.

39 Eius animam euolantem in cæli videt B. Ignatius: & mox clariſſimum Sanctorum in cœtu.

40 Addit Societati B.P. Franciſcum Stradam.

41 Prima primorū Patrum Romæ Sedes.

42 Secunda Sedes, cuius certus locus ignoratur.

Digitized by Google

tici nomine conquiſitos, per eos ipſos Argentarios, apud quos eam pecuniam depoſuerant, reſtituerent: ne videlicet alios in vſus, præter eos, quos Domini dederant, inſumerentur, ipſo admirante Pontifice, dominisque tantam hominum abſtinentiam. Deinde facta poteſtate perampla à Io. Vincentio Carraffa Cardinali Neapolitano, Pontificis in Vrbe legato, cuncta Eccleſiæ adminiſtrandi myſteria (Pontifex enim ipſe Nicæam vſque, ad componendas Caroli Cæſaris, Franciſcique Regis controuerſias, quò eos euocauerat, ſe contulerat) omnes vno conſenſu decernunt, ad eam munerum varietatem rite obeundam, partiendas inter ſe Curias, & Templa quædam in celeberrima quaque Vrbis regione ſita. In ijs Diuino verbo primum ad omne Chriſtiani officij munus populum inflammare; deinde plebi, pueriſque vicatim Chriſtianæ legis inſtillare præcepta; tum quacunque poſſent ope, auxilioque tueri animos ardenter inſtituunt. Septem numero ea Templa fuerunt; & in eo, cui Virgo à Monte Serrato nomen eſt, Hiſpanicas conciones Ignatius, alij alibi habebant Italicas. Faber, Xaueriusque alternas in Baſilica Martyris Laurentij, quam extruxit S. Pontifex Damaſus; Lainius in Saluatoris ad Laurum; Salmeron in B. Luciæ Virginis, Martyrisque; Iaius in D. Aloyſij Francorum Regis; Simon ad Archangeli Michaelis in foro Piſcario; Bobadilla denique apud Argentarios in Sancti Celſi, concurrente vndique Romano populo, & obſtupeſcente, Clericos linteatos nouo more, nouoque exemplo pulpitum ſcandere. Et ad Ignatium quidem Viri in primis nobiles concurrebant, vt perbeatus ſibi videretur Ortizius, quod eo Romæ concionante, ne vnam quidem ex eius concionibus intermiſiſſet. Doctor quoque Hieronymus Azzius affirmabat, neminem à ſe vnquam auditum, qui tam apte ſibi videretur ad perſuadendum verba facere, & tanquam poteſtatem habens, munus illud tractare, quam Ignatium. Omnino omnium is erat ardor, vt cibi immemores, ſuique penitus obliti, præter animas nihil appeterent; ac tum demum parandi prandij veniret in mentem, cum è Templis reuerſi meridie, nihil domi, vnde ſe alerent, reperirent: egredique confeſtim ad ſtipem emendicandam, laboribus iam exhauſti, & alieno etiam tempore cogerentur. Singuli tulere ſui laboris pretium. Paucis diebus partim vitæ innocentis exemplo, partim docendi, hortandique aſſiduitate, ingens animorum commutatio facta eſt: præcipue ſaluberrima illa naſcentis Eccleſiæ conſuetudo, crebræ peccatorum confeſſionis, & fractionis panis, longo ſeculorum interuallo reuocata. Nec minus vtiliter ad fouendos ignes, ex aſſidua myſteriorum vſurpatione conceptos, ſanandoſque animorum morbos in Eccleſiæ mores, inducta toto anno ad populum ſacra concio, per feſtos ſcilicet, Dominicoſque dies. Orbis quoque pueris, puelliſque, & miſerandis Virginibus, quarum cum animis pudor in diſcrimen offerebatur, conſuli cœptum; itemque fœminis, quæ ſe à flagitioſo vitæ genere colligebant, & cathecumenis, qui vel à Iudæis, vel à Saracenis ad ſanctam fidem tranſibant, eadem ratione prouiſum. Quibus poſtea pietatis, charitatiſque muneribus peropportunæ ſunt ædes, atque cœnobia (vt ſuo loco fuſius) auctore, atque adiutore Ignatio, cum Romæ publice conſtituta, tum Vrbis ad exemplum, per reliquam deinceps Italiam. His Patrum conatibus cum ille idem, qui toties euertere Societatis primordia tentarat, Satanas inuideret, omni iam tum prouiſione ſolicitus, ne ſi alma in Vrbe radices agerent, longius deinde progreſſa, toto terrarum orbe propagarentur, admouet omnem machinam ad ea labefactanda, ac conuellenda: & quibuſcunque poteſt artibus in teneros ortus coluber exitialis armatur. Sic enim Diuina comparatum eſt ſapientia, vt hæc à ſe inchoata Societas, velut etiam vniuerſum Eccleſiæ corpus, & rebus turbidis redderetur illuſtior, & iam tum ab eius velut incunabulis hæreticorum opponeretur amentiæ. Commouet igitur inuidus hoſtis in puſillam, & modo natam per ſuos ſatellites turbulentiſſimam tempeſtatem; qua haud ſcio, ſi loci, temporis, ac perſonarum ratio pendatur, an excogitari quicquam tetrius, & horribilius queat: vt mihi quidem ea demum adueniſſe tempora viderentur, vt indicarunt extrema; cum ſuis famulis IESVS Romæ ſe ſpoponderat propitium fore. Eius initium Auguſtini cuiuſdam Pedemontani temeritas fuit; qui cultu dumtaxat externo ex Eremitarum diſciplina ſe mentiens, re ipſa clandeſtinus erat Lutheri ſectator. Is praua Magiſtri dogmata pro concione diſſeminans, & eo liberius, quod ab Vrbe aberat ſummus Antiſtes, tecte nimis, ac diſſimulanter ab autoritate Sedis Apoſtolicæ, fideque Catholica, ſimplices mentes conabatur auertere. Conſilium porro Ignatij fuerat iam inde

43 Reddunt pecuniam acceptam ad peregrinationem Hieroſolymitanam.

44 Præcipuas Vrbis Curias inter ſe diuidunt ad pios labores.

45 Renouatur frequens vſurpatio Sacramentorum

Et frequens prædicatio Verbi Diuini.

46 Multa pia opera inchoata,

47 Grauiſſima tempeſtate Societas oriens iactatur.

Digitized by Google

inde ab initio, cum per nobiliſſima Italiæ Gymnaſia Sociorum deſcriptio conſtituta eſt, vt quoniam tum emerſerant, qui de ſuggeſtis obſcure iacerent Lutheri venena, ij obſeruarentur à ſuis, ne quid forte è peſtilenti cathedra in concionem effunderent; cumque eum, quem dixi, concionatorem non ſemel audiſſent, & apertiſſimam eius doctrinæ perniciem, pene manibus contrectaſſent, veriti, ne naſcens malum fieret inueterando robuſtius, hominem confeſtim adeunt, & quid ſua ipſi aure perceperint, quidque ab alijs etiam acceperint, narrant: amiceque ſimul admonent, vt cum ſua, tùm populi cauſa, cui iam virus aliquid eſſet aſperſum, ſua dogmata recognoſcat, dicta corrigat; & quæ perplexe, obſcureque ieciſſet, planius explicet; & ad Orthodoxæ fidei normam rectius interpretetur. Ille, vt erat extrema tumidus arrogantia, tantum abfuit, vt ad aurem peramantes monitores admitteret, & dicta ſua reuocaret, vt poſterioribus concionibus, nihilo minus exitioſa prioribus, nec minus impudenter de ſuperiore loco vomuerit. Patres, vbi blandis ſentiunt admonitionibus nihil profici, zelo religionis ardentes, vt tam nefarios motus, conatusque prohibeant, ipſi quoque agere de ſuggeſtis inſtituunt, nulla ratione ferentes tantam peſtem ad Eccleſiæ manare perniciem. Explicant tacito nomine latentes hominis fraudes, doctrinæ vitia perſtringunt, & inuoluta vafrè mendacia, veritatis luce redarguunt. Is, vbi ſenſit ſua patere conſilia, & nouis ab hominibus ſe potiſſimum peti, rabie accenſus, continuo ſe per opulentos Hiſpanos, apud quos vſu, gratiaque valebat, ad euertenda noui Ordinis fundamenta, vnà cum autore, & parente conuertit. Multorum igitur conſpiratione facta, quorum duces, autoreſque quidam etiam feruntur Hiſpani, eadem opinionum laborantes amentia, Petrus de Caſtilla, Mudarra, & Barreria neſcio quis contra recentem Societatem, fraudes, ac dolos conſuunt. Ficta crimina in vulgus ſpargunt, Ignatium, Socioſque probris omnibus notatiſſimos in Hiſpania, Gallia, Venetijs, hæreſeos, flagitijque conuictos, vim declinaſſe iudicij, & ad corrumpendam ſanctitatis ſpecie iuuentutem, Romam denique perfugiſſe. In exercitiorum etiam librum velut omni ſuperſtitione, ac prauitate refertum, eodem furore bacchantur. Nec eo contenti, ſubornant falſum teſtem, qui veluti ſtudio boni communis adductus, iiſdem fere criminibus tota iam curia diſſipatis, ad Vrbis Præfectum Benedictum Conuerſinum nouos Sacerdotes accerſat. Inuentus eſt, qui negotium ſine recuſatione, ac ſine mora ſuſciperet. Michael ille Nauarrenſis, poſtquam (vti ſupra demonſtratum eſt) ex Ignatij cæde Pariſijs Diuina eſt voce deterritus, B. Patris delinitus obſequijs, adeo ſe illi coniunxit, vt de ineunda Societate à Patribus ſæpe contenderit: quibus cum aliquandiu familiariter verſatus, non multo poſt ad ingenium redijt: diremit vſum, diſcidit amicitiam: &, qui pro beneficijs debuit eſſe defenſor, haud minus impie, quam ingratè ingenita quadam barbarie maluit eſſe delator. Huic igitur (vt erat Ignatius, Socijque ex priſtina familiaritate iam noti) non fuit difficile tam ad veritatem cuncta confingere, vt ſuſpicionem Præfecto moueret. Quæ res quantum Patribus vbique odij, inuidiæque conflarit, teſtata eſt fuga multorum, vel ex ijs ipſis, qui ad eorum numerum nuper acceſſerant, qui ne minima quidem Societate congreſſus ijs ſeſe coniungere audebant. Iam facti erant omnium peripſema: iam erant ignibus viui multitudinis, ac vulgi vocibus exurendi; quotidieque rumor increbreſcebat, multis eos magniſque implicatos eſſe criminibus, & manifeſtæ hæreſis in Iudicijs fuiſſe damnatos. Quæ fama non modo Ciuitatis aures, verum etiam multas iam Prouincias, & Oppida præſertim vbi in Ignatium inquiſitum olim fuerat, occuparat. Ergo Patres, & Michaelis delatione, & aliorum conſpiratione comperta, communi conſilio decernunt lege agendum eſſe, & apud eum maxime Magiſtratum purgandam iudicio calumniam, ad quem delata res eſſet: id quod auſa tentare conſcelerata illa conſpiratio non erat. Adeunt ipſi nec opinantibus aduerſarijs Præfectum Vrbis, & de calumnijs permodeſte conqueſti, rogant hominem, vt delatorem, totamque illam criminatorum manum in iudicium vocet; & ſimul edocent ad æquitatem ſpectare Iudicis, vt quoniam non modo de fama, quæ cum Dei gloria, & animarum cauſa coniuncta eſſet, ageretur: ſed etiam doctrina incorrupta, & euangelicæ vitæ forma vitupe raretur, iudicium omnino conſtituat, vbi ſuæ teſtificandæ innocentiæ, & aduerſariorum confutandæ calumniæ copia fieret. Nam eam potiſſimum cauſam B. Patri fuiſſe tantopere expetendi, perſequendique iudicij, ex epiſtola, quam ad virum clariſſimum, deinde Paphienſem Epiſcopum Petrum Contarenum Venetias ſcripſit,

48 Quæ maximè cauſa impulerit Ignatium, vt vel let iudicium inſtitui.

Digitized by Google

scripsit, constat his verbis. Scimus sane ex hoc non factum iri, vt nemo nos vituperet posthac: neque hoc quæsiuimus vnquam. Tantum voluimus prospectum esse honori sanæ doctrinæ, & vitæ immaculatæ. Nunquam anxij erimus, Domino concedente, dum nos dicemur indocti, rudes, loquendi nescij: & item dum dicemur praui, deceptores, instabiles: sed dolebamus, quod doctrina ipsa, quam prædicamus, non sana diceretur: & item quod via, quam ambulamus, putaretur mala: quorum neutrum est nostrum, sed Christi, & Ecclesiæ eius. Præfectus ergo postulationis æquitate permotus, iudicium statim dat, & Michaelem quam primum sisti iubet.

49 Dominicus de Cupis Cardinalis mire Societati conciliatur.

2. Interea hoc ipso tempore, quo flammis inuidiæ omnia propemodum conflagrabant, Ioannes Dominicus de Cupis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, sacrique Collegij Decanus, Quirinum Garzonium, cuius in villam, vt supra diximus, Patres initio diuerterant, pro veteri amicitia, ac necessitudine, ab omni Patrum non modo familiaritate, verum etiam congressione prohibuit, ne qua videlicet ex facinorosorum, vt ille aiebat, contagione, macula eius nomini adhæresceret. Cui Quirinus, consulto se iam dudum in Patrum facta, dictaque omnia inquisiuisse respondit; neque tamen aliquid aliquando potuisse deprehendere, quod non magnopere cum Christiana pietate, moribusque congrueret. Hic Cardinalis exclamans, circunuentus es, inquit, istorum Quirine præstigijs. nec mirum: lupum aperte inuadentem nemo non agnoscit, & fugit; & Ouium specie blandientem quis obseruet, & caueat? Ignoras tu videlicet, quæ de istorum hominum flagitijs ego ipse comperi. Non sunt isti profecto quales tibi cogitatione depingis. Perturbauit non parum Quirini animum hæc Cardinalis oratio: sed cum Patrum innocentiam, & sanctimoniam satis iam notam, ac perspectam haberet, plus suis oculis fidei, quam alienis auribus habendum ratus, è vestigio Ignatium conuenit, & sententia, atque oratione Cardinalis exposita, simul quid agendum videretur exquirit. Cui placido ore Ignatius, ac renidenti, Bono, inquit, animo esto Quirine: breui exuet hunc Cardinalis errorem, quem ei seu Maleuolorum calumnia iniecit, seu rerum attulit ignoratio; totamque istam animi opinionem temerè susceptam, pari studio, ac beneuolentia commutabit. Nos autem interim rem Deo precibus committemus. Ergo cum eadem illa Cardinalis Quirini auribus inculcaret, Abrumpe istorum hominum vsum: Ab improborum contagione facesse: Quirinus Cardinalem tandem obsecrat, vt semel accersitum Ignatium coram interroget, atque à præsenti vitæ rationem reposcat: neque enim viri esse prudentis, quenquam indicta causa damnare. Aduocetur sane, inquit ille, Ego vero hominem perinde ac commeretur, accipiam. Dicta die adest Ignatius, atque in intimum conclaue solus admissus duas ferme horas cum Cardinali consumpsit. Cuius sermonis grauitate, & Diuina plane prudentia, Cardinalis exemplo mutatus, contemptis suæ personæ titulis, & dignitatis oblitus, Ignatij pedibus se aduoluit, credulitatisque suæ veniam petit, & mox abeuntem omni officio, ac comitate prosequitur. Ex eo tempore certam panis, vinique eleemosynam, quamdiu vixit, Ignatij familiæ singulis hebdomadis assignauit. Atque hæc quidem Quirinus, ex Cardinalis ore accepta vulgauit. Verum qui Cardinali lumen prætulit ad Patrum innocentiam pernoscendam, is etiam postea, illustrata veritate, complures, qui in eandem fraudem inducti erant, de errore deduxit. Commodum aderat dicendæ causæ tempus, cum in Ignatij manus incidit epistola quædam Michaelis delatoris ad amicum, summa olim cum Ignatij, & Sociorum laude perscripta. Hanc vocatus ad Tribunal Ignatius, cum ad obiecta crimina sedate prius, tranquilleque respondisset, præsente Michaele mox profert: & subinde quærit ex eo an signum, & chyrographum agnoscat. Teneat ne memoria quæ sua ipse manu perscripserit? Pugnantia quippe ab accusatore dici demonstrabat, & chirographo refragabatur oratio. His conspectis literis, mox & recitatis, homo audacissimus conscientia repente conuictus exalbuit, atque implicatus hæsit; vt ex ipsa oris mutatione Præfectus in suspicionem facinoris venerit, & structæ malitiosè calumniæ. Quid plura? diligenti interrogatione ad fontem, & caput totius fraudis, non obscuris peruenit argumentis: calumniatoremque ipso etiam dissuadente reo, ac pro eius capite deprecante, mulctat exilio. Adducuntur præterea eodem Ignatio flagitante, conspirationis principes duo, vt obiecta ab eis crimina, & in congressibus, circulisque iactata in iudicio confirment, quo & ea diluendi potestas fieret, & se, suosque purgandi. At illi æquitatem

Iudi-

Digitized by Google

Iudicij, & accuſatoris exitum formidantes vafrè, aſtuteque diſſimulant habere ſe, quod Ignatij vitæ, ac ſociorum opponant: vt qui ad eam diem omnia de cœtu illo præclara, atque egregia ſenſiſſent. Porrò à Præfecto omni ope contendere, vt quoniam inter eos nihil eſſet litium, ab exercenda quæſtione deſiſtat. Tantumq; & amicorum ſtudijs, & ſuis precibus perfecerunt, vt non modo Præfectum, verum etiam Legatum ipſum Cardinalem impulerint, vt controuerſiæ finis imponeretur. Nec ex ipſis Ignatij ſocijs deerant, qui aduerſarijs ſponte cedentibus dirimendam litem, & paci conſulendum ſuaderent. At Ignatius, qua erat prudentiæ laude præditus, veritus ne Societati, quæ ſe Apoſtolicæ Sedi pro quærenda hominum vbique ſalute deuouerat, perpetua aliqua hæreret infamia, ſi aduerſariorum accuſatio domi, foriſque vulgata, & publicis conſignata tabulis, nondum tranſacta cauſa, ſupprimeretur, nullis neque precibus, neque minis, ac ne ſuorum quidem conſilijs adduci potuit, vt cauſam ipſam in Iudicium ſemel adductam cum ignominia calumniæ deſereret. Nobis enim neceſſaria eſt vita noſtra Auguſtinus, inquit, alijs fama noſtra: vt audeat etiam vir doctiſſimus affirmare, qui famam ſuam cuſtodit eum eſſe in alios quoque miſericordem. Intelligebat igitur vir æque pius, ac prudens Ignatius vbi coniuncta eſt cauſa proximorum, & honos agitur diuini nominis vitæque ac doctrinæ Euangelicæ, nequaquam ſuam eſſe famam temere prodigendam cum etiam S. Hieronymus nolit quenquam in ſuſpicione hæreſis eſſe patientem: imò vero ſi aliter defendi non poſſit, iudiciorum æquitate tuendam: diſertiſque teſtatus eſt verbis in eo ſe non Accuſatorum pœnas, quas iam tum eis liberaliter condonabat, ſed illatæ infamiæ purgationem depoſcere. Itaque quod à Præfecto, Magiſtratibuſque propter Aduerſariorum gratiam impetrare non potuit, vt controuerſia tranſigeretur, impetraturum certe ſe ab ipſo Pontifice Maximo non deſperat. Is non ita pridem Nicæa, adulta iam ætate reuerſus diuerſabatur in Tuſculano. Huc Ignatius mature contendit, facileſque nactus aditus, qui ſit, quæque ipſius vita, & quas ſit antea ab hominibus perpeſſus iniurias, quæue nunc cauſa apud Præfectum Vrbis agatur, non minus fideliter, quam fidenter exponit, & ad extremum pro inſtitutæ cauſæ tranſactione ſummiſſe ſupplicat. Pontifex, qui pro ſingulari ſua prudentia Patrum vitam, inſtitutumque clam examinanda, & exploranda curarat, collaudata pia Ignatij, & Sociorum induſtria, per cubicularium ſuum Præfecto nuntiat, iudicium Ignatio reddat, & controuerſiam omnem æquo iure diſceptet. Quo ille coactus imperio ad cognitionem cauſæ reuertitur, documento ſane mirabili diuinæ erga ſuos famulos prouidentiæ. Nam cum in eo potiſſimum tota calumniæ vis verteretur, varijs in locis Ignatium, ac Socios grauiſſimorum criminum reos, hæreſiſque potiſſimum actos ſubterfugiſſe iudicium, eiuſque calumniæ refellendæ gratia accerſenda longinquis è regionibus eſſent iudiciaria illorum temporum acta, non ſine multis ſumptibus, ac laboribus, nec exiguo temporis interuallo; manifeſto Dei numine factum eſt, vt in ipſo articulo pronuntiandæ ſententiæ, ij fere, qui Ignatij iudices in Italia, Hiſpania, Galliaque ſediſſent, alij alia de cauſa in ipſa denique Vrbe reperti ſint. Hi fuerunt Ioannes Figueroa Archiepiſcopi Toletani Vicarius, qui Compluti in Ignatium, ſocioſque ſæpius acriter inquiſiuit. Matthæus Ori ex Dominicana familia Theologiæ Magiſter, & Inquiſitor, apud quem Pariſijs Ignatium ipſum falſis item criminationibus ſemel, atque iterum accuſatum fuiſſe memerauimus. Denique Gaſpar Doctius, qui Venetijs Apoſtolici legati nomine eiuſdem Ignatij cauſam, ipſo reo poſtulante, dijudicauit. Quorum æquiſſimis omnium ſententijs, vt olim, contra falſas criminationes declaratus eſt innocens; ſic in hac actione, & ipſe, & alij à quibus erat Societas ipſa conflanda præclaro virtutis, ac probitatis teſtimonio ab aduerſariorum calumnijs vindicati, liberatique ſunt. Exercitiorum porro liber, ne ipſe quidem Iudicum ora pertimuit: cuius ſana, atque incorrupta doctrina tot iam doctiſſimorum virorum expenſa, ac decorata iudicijs, facile ſe ipſa à ſuis vituperatoribus vindicabat. Literæ etiam per id tempus à Ciuitatibus, vbi Chriſtianæ rei cauſa aliquando conſederant, tum ad eorum illuſtranda merita, tum ad confutandas criminationes allatæ: & ex Senenſi quidem Ciuitate pro Salmerone ac Paſchaſio tùm à Vicario Generali Franciſco Coſcio, tum à Diui Iacobi ſodalitate, quò Patres olim diuerterant, plenæ commendationis, ac laudis. ex Bononienſi vero pro Xauerio, & Bobadilla ab Epiſcopo Sebaſtenſi, Bononienſi ſuffraganeo, Auguſtino Zannetto. ex Ferrarienſi autem pro eo-

50 Conſtantia Ignatij, vt cauſa finiretur lata ſententia.

Lib. de bono Viduitatis.

51 Inſignis Dei prouidentia pro fama Societatis.

Digitized by Google

dem Bobadilla, & Claudio Iaio ab Octauiano de Castello, Episcopo S. Leonis, suffraganeo item Ferrariensi Vicario Generali. Ferrariensium porro Dux Hercules, qui Patres liberali quondam, & diuturno excepit hospitio non modo per epistolam, verum etiam per Legatum perspectæ ipsorum innocentiæ, & sanctitati testimonium quam præclarissimum dedit. Quibus tot, tantisque rebus Patrum causæ vndique suffragantibus, Præfectus Vrbis Ignatio, sociisque sententiam, ac causam, reclamantibus, strenueque repugnantibus aduersarijs tandem adiudicat, in hæc verba.

B. Conuersinus electus Britouorien sis, Vicecamerarius Almæ Vrbis, eiusque districtus Generalis Gubernator.

52 Sententia Præfecti Vrbis de Ignatij, & Sociorum innocentia.

VNiuersis, & singulis, ad quos præsentes nostræ literæ peruenerint, salutem in Domino. Cum Reipublicæ Christianæ multum interfit, vt eos, qui in agro Dominico vitæ exemplo, & doctrina plurimos ædificant in salutem: & item illos, qui è conuerso potius superseminare videntur zizania, publice notos esse; & nonnulli rumores sparsi essent, & delationes ad nos factæ, de dogmatibus, & conuersatione vitæ, & spiritualibus exercitijs, quæ alijs conferunt, Venerabilium Virorum, Dominorum Ignatij de Loiola, & sociorum videlicet Petri Fabri, Claudij Iaij, Paschasij Broët, Iacobi Laynez, Francisci Xauier, Alfonsi Salmeronis, Simonis Roderici, Ioannis Codurij, & Nicolai de Bobadilla Magistrorum Parisiensium, presbyterorum secularium Pampilonensis, Gebennensis, Seguntinensis, Toletanensis, Viscensis, Ebredunensis, & Palentinensis respectiue Diæcesis. Quæ quidem eorum dogmata, & exercitia à quibusdam dicebantur erronea, superstitiosa, & à christiana doctrina nonnihil abhorrentia. Nos pro officij nostri debito, ac speciali etiam mandato Sanctissimi D. N. Papæ, circa hæc diligenter animaduertentes, quæ visa sunt ad pleniorem causæ cognitionem opportuna inquisiuimus, si forte de quibus prædicti culpabantur, vera esse deprehenderemus. Quocirca examinatis primum quibusdam oblocutoribus contra ipsos, & consideratis partim publicis testimonijs, partim sententijs de Hispania, Parisijs, Venetijs, Vicentia, Bononia, Ferraria, & Senis, quæ in prædictorum venerabilium virorum Dominorum Ignatij, & Sociorum fauorem aduersus eorum criminatores prolatæ fuerunt: Et ad hæc examinatis iudicialiter nonnullis testibus, & moribus, & doctrina, & dignitate omni exceptione maioribus, tandem omnem murmurationem, & oblocutionem, & rumores contra eos sparsos nulla veritate subnixos fuisse, comperimus. Quamobrem nostrarum esse partium iudicamus pronunciare, & declarare, sicut pronunciamus, & declaramus prædictum D. Ignatium, & Socios ex prædictis delationibus, & susurris non solum nullam infamiæ notam, siue de iure, siue de facto incurrisse; Verum potius maiorem vitæ, atque doctrinæ sanæ claritatem retulisse: cum certe videremus aduersarios vana, & penitus à veritate aliena obiecisse, & contra optimos viros optimum pro illis exhibuisse testimonium. Hanc igitur sententiam, & pronunciationem nostram, vt publicum eis testimonium sit contra omnes aduersarios veritatis, & in serenationem omnium, quicumque sinistram illam de eis suspicionem prætextu talium delatorum, & criminatorum conceperint, faciendam duximus: Monentes insuper, & exhortantes in Domino, ac rogantes vniuersos, & singulos fideles, vt dictos venerabiles viros D. Ignatium, & Socios habeant, & teneant pro talibus, quos nos esse comperimus, & Catholicis, omni prorsus suspicione cessante. Ita tamen quatenus in eodem vitæ, & doctrinæ tenore Deo adiuuante (quod speramus) permanserint. Datum Romæ in ædibus nostris die decimo octauo Nouembris Millesimi Quingentesimi trigesimi octaui.]

53 Dei in Calumniatores vindicta.

Huius sententiæ exemplа complura testato descripta ad delendam infamiæ notam, omnemque suspicionem ex humanis pectoribus extinguendam, in varias Prouincias mitti placuit. Calumniatorum vero longe alius exitus fuit. Senserunt cælestes iras suæ fraudis vltrices, conspirationis præsertim duces, qui manifestis ipsi conuicti criminibus, & opinionum prauitate damnati perniciem in se ipsi, quam machina-

Digitized by Google

chinabantur Ignatio, retorſerunt. Mudarræ quidem effigies, quoniam iudicium ignis, lapſus è vinculis fuga præuertit, media in vrbe concremeta eſt. Qui in periculo ſuo anno Milleſimo Quingenteſimo quinquageſimo quinto, tantum bonitate fidit Ignatij, vt ad eius opem confugerit. Nec Ignatius vllam hominis iuuandi iuſtam viam omiſit. Petrus autem de Caſtilla æternis tenebris, vinculiſque mandatus: cui item in morte reſipiſcenti præſens affuit de Societate ſacerdos, & ſuprema perſoluit officia. Alius etiam paucis interiectis à lata ſententia diebus, cum ex grauiſſimo & inopinato morbo animam ageret, eam demum iniquiſſimæ ſuæ perteſus iniuriæ, & peccati ſe grauiter inſimulans, exhalauit. Occultus porro ille Lutheri aſſecla concionator, ſceleris architectus, & princeps, perſona tandem poſita, Geneuam ad hæreticorum caſtra transfugit, totus factus è ſchola Lutheri: à quo & liber ille prodijſſe dicitur, qui ſcripturæ ſummarium ferebatur inſcriptus, merito ab Eccleſia cum auctore damnatus, publiciſq; execrationibus, ac maledictis, cum è piorum ſedibus, tum è cunctis bibliothecis exploſus. Ipſe vero ad extremum viuus dicitur fuiſſe combuſtus. Hoc Patrum innocentia cohoneſtata iudicio, illuſtris videlicet facta eſt, quæ latebat in obſcuro Societas; vt ei non tam repellenda, quam emenda videretur fuiſſe calumnia. Tanti eſt in rebus turbidis animum non abijcere, ſed fiducia diuini numinis confirmare. Verum illuſtriorem adhuc Societatem pium mox, ac plane chriſtianum eius facinus reddidit. Quod cum ex ſumma annonæ caritate complures erecti fame, & pene animam agentes tota Vrbe iacerent, tam miſerandum, indignumq; ſpectaculum Patrum viſcera non tulerunt. Ipſi pauperes egenteſque de aliena magis, quam de ſua egeſtate ſoliciti, communem propulſare famem & miſerrimo cuique ex inedia iam cadenti ſuccurrere orſi ſunt. Commodum in laxiores ædes ad Circum flaminium, Vrbis locum celebriorem iuxta forum piſcarium è conducta illa domo, quam ſupra diximus, locationis peracto tempore commigrarant; cum huc è medijs triuijs perditum quemque deportant, & ciborum opportunitate reficiunt, hyeme rigentem, igne, veſte, omni ſubſidio fouent: ægris lectulos, reliquis fœnum apte ſubſternunt, & vnumquemque ſedulo caritatis officio deſperatæ iam prope vitæ, ſalutiq; reſtituunt. Qua benignitatis fama turba inopum excitata ad ædes Patrum auida, frequenſque cucurrit, vt quos ſua proſtrarat orbitas, noua Patrum miſericordia recolligeret: cuius ſanè pietatis expertem neminem eſſe cum vellent, ſed deſertiſſimum quemque reciperent, breui prope ad quadringentos mendicorum ſumma peruenit: quorum non modo corporibus præbebant obſequia, ſed & ſalutem animis afferebant. Imbuebant rudes legis chriſtianæ principijs, vitia inueterata ſanabant, & ſcelerum vinculis obligatos Confeſſionis ſacramento ſoluebant. Nemini ad eos aditus patebat egentium, qui non ſacro illo myſterio rite animum expiaret. Quæ res tota Vrbe percelebrata, incredibile eſt quantum popularis gratiæ, ſtudijque Patribus conciliarit; vt certatim ad id ſpectaculum diurnis, nocturniſq; temporibus curreretur. Omnes enim gratuita in egenos benignitate mouemur, præſertim ſi pateat omnibus, & tenuiſſimum quemque ſuſcipiat. Eo exemplo excitati nonnulli, detractas ſibi veſtes, quod præſentem pecuniam non haberent, pauperibus iniecerunt. Delata magna pecuniæ vis eſt à principibus viris ad ſuſtinendum opus, & promouendum. Eodemq; ſtudio ciues alij piæ æmulationis incenſi, ipſi quoque miſerum genus hominum pari miſericordia, atque humanitate ſuis ædibus exceperunt. Quicquid autem publicæ miſericordiæ nomine mittebatur, ſumma fide diſpenſabat Ignatius, nec adduci mittentium precibus vnquam potuit, vt in ſuorum vſus, quibus ſatis aſpera domi res erat, aliquid è collatis eleemoſynis deriuaret. Subducta ſumma, tria egenorum millia reperta ſunt Romæ, quos ad nouas vſque fruges tùm publica, tùm priuata hominum benignitas ſuſtentauit.

54 Succurrunt Patres inopibus, & ægrotis in graui temporum difficultate.

55 Tertia ſedes priorum Patrum in vrbe.

Hoc porro tempore multi ex externis cum Patrum vitas, & inſtituta perpenderent vehementer addubitarunt an ij forſitan eſſent Euangelici illi viri, de quibus tanto ante B. Vincentius Ferrerius diuino inſtinctu prædixerat. Multa quippe videbantur ex eo prædictionis oraculo cum eorum vitis, moribuſq; congruere. Nam vt ſummam illius vaticinationis attingam, Quid magis Euangelicum, quam qui ſuas animas Euangelij nomine Sedi Apoſtolicæ deuouiſſent? Quid ijs egentius, qui ſuis omnibus ſpoliati fortunis, & arctiſſimo paupertatis obſtricti voto, nihil omnino ſuum dicerent, nihil priuatim haberent, perparum autem in communi? qui nihil ex ſuis laboribus præmij, nihil mer-

56 Prædictio S. Vincentij tract. extr. de Vita ſpirit. de futuris Euangelicis viris, Societati à quibuſdam accommodatur.

Digitized by Google

cedis acciperent? Quid ijs simplicius, qui in tanta doctrinæ copia, tantaque prudentia nihil altum saperent, nihil sublime, sed plebem pueroſque docendo, vicos & oppida circuirent? Quid vero mitius, aut manſuetius, quam qui benigne facerent etiam ijs, qui ipſos læſiſſent? qui ea morum manſuetudine, ea facilitate in omnes eſſent, vt ad ſe vniuerſos allicerent, & attraherent? Quid porro ijs humilius, aut abiectius, qui mendicorum more cibum per vrbes vltro quærerent, pauperum in hoſpitijs, ac valetudinarijs inter mediaſtinos, fœcemq; ſeruorum dies ac noctes habitarent; vili eſca, abiectoq; ſtrato contenti, infima munera non horrerent? Iam mutua, & inflammata caritas quanta erat? qua deuincti & agglutinati vnum omnium cor, vna anima videbantur. Alter alterius portabat, & ſubleuabat onus, alter alteri in vitæ neceſſitatibus præſto erat. Et quanquam in magna rerum verſabantur inopia, nihil tamen è perexiguis illis copijs, quæ domi erant, cuiquam deerat. Nihil cogitabant, nihil loquebantur, nihil ſapiebant niſi Chriſtum: haud amplius humana curantes, ſed ſui prorſus obliti mortem ſperabant aliquando ſe apud Barbaros, & Infideles pro Chriſti nomine ſubituros. Hæc, & alia, quæ vaticinatio illa complectitur, ſita erant in oculis omnium: & mouere vel prudentiſſimo cuique ſuſpicionem poterant, qui ea in patribus intueretur expreſſa. Patres autem ipſi ea de re rogati qua erant modeſtia, humilitateque, nihil in ſe ex tanta illa ſanctitate, quæ prædictione illa deſcribitur, agnoſcebant: cum tamen, ſi verum quærimus, in eos multa quadrarent. Sed nimirum electorum proprium eſt, vt B. Gregorius ait, de ſe ipſis ſemper infra ſentire, quam ſunt. Vtinam talis euadat poſteritas omnis, vt in eam vſquequaque ſancti viri prædicta conueniant.

94. Mor. c. 17.

57 Franciſci Borgiæ ad ſtudia pietatis conuerſio.

Eodem tempore Caroli V. Cæſaris extincta coniuge, parabat Deus præſtantiſſimum nouæ ſuæ familiæ tyronem, cuius etiam virtute, auctoritateq; aliquando ſuſtineretur, & creſceret, Franciſcum Borgiam Gandienſem poſtea Ducem: cui ab Imperatore Carolo efferendæ cura coniugis demandata, tam præter ſolitum fulgor diuinæ mentis illuxit, vt dum ſecum attente reputat, quò tandem rerum humanarum faſtigium, ſpecieſq; recideret, tota animi intentione decreuerit, ſpretis omnibus ſe Deo dedere, ſalutemque ſuam in tuto locare. Itaque ex eo tempore ſtudijs pietatis, ac pœnitentiæ vacare toto pectore, & continenter inſtituit. qua in meditatione, curaque dum ſe conſtanter exercet, næ ille ſe ſe nobis generoſus miles expoliebat, vt tum demum planum fiet, cum ad eius tempora ventum erit.

1539 Inter hæc nonus, & trigeſimus huius ſeculi annus cunctæ Societati fauſtus, ac fortunatus, & quaſi natalis illuxit. Hoc quippe anno propitio Ieſu, de ea in poſteritatem propaganda, & vincienda certis legibus patres conſenſere. hoc illuſtrior in orbe terrarum facta eſt, & quotidianis ſociorum acceſſionibus amplificata magis. Hoc inter religioſas

58 Agunt Patres de condenda perpetua Societate.

connumeranda familias Pontificiæ vocis oraculo pronunciata. Hoc ex ea complures in meſſem Domini ab eodem ſummo Paſtore albeſcentibus iam frugibus, deſtinati. Ignatius igitur, ſocijque & aduerſarijs in iudicio magnifice victis, & collatis in egeſtatem, famemque publicam ſuæ induſtriæ ſubſidijs, cum animaduerterent ciuium erga ſe ſtudia, voluntateſq; propenſiores in dies, eos vero, qui de coeunda Societate mentem, Deo duce, ſuſceperant, in ſententia confirmari, nec deeſſe, qui ad eandem quotidie animum conſtanter adijcerent, cernerentque præterea magnum ſibi aditum, atque ianuam in varias orbis terræ partes longe lateq; patefieri, id quod multorum poſtulata Principum, literæque ad Pontificem Maximum teſtabantur, addubitare vehementer cœperunt, ea ne potius diuini numinis voluntas eſſet, vt quando in Palæſtinam traijcere non liceret, haberentq; in poſterum ſuas viuendi rationes ex Apoſtolica Sede ſuſpenſas, hæc ab ea ſic inſtituta Societas, non anguſtis ſuæ vitæ ſpatijs terminaretur, ſed nouis deinceps amplificata ſocijs, per multas item propagaretur ætates. Ergo cum ex ſuo cœtu nonnullos in varia loca propediem à Pontifice Max. deſtinandos inaudiſſent, ne ſubitum eis eſſet à ſe ipſis mutuo ſeiungi, concordiſſimis prius animis vnà conueniunt, vt de ſuæ familiæ ſtatu, deq; re communi deliberent. Ac principio quidem id quod modo ſignificauimus, agitari cœptum eſt, quænam viuendi ratio ſibi ſequenda potiſſimum eſſet. Nam creſcente ſociorum numero, & commutata Palæſtina prouincia cum alijs terræ partibus, atque prouincijs, quarum pro ſalute Deo, Deique Vicario ſe deuouerant, dubitationem afferebat, præſtaret ne, vt inſtituerant, nullo ſtabilito perpetuæ Societatis fœdere,

atque

Digitized by Google

atque cœtu, quoad vita ſuppeteret, in animorum procuratione verſari; an potius certam quandam fundare familiam, cuius inchoati iam fructus, & ſalutaris induſtria non in hoc modo tam exiguo vitæ curriculo permanerent, ſed alijs atque alijs, vocante Deo, in eorum locum, laboreſque ſuccedentibus, cum omni poſteritate adæquarentur. Id cum in conſultationem initio veniſſet: ſententiæque inter ſe variarent, ſtatuunt in primis amplius inſiſtendum conſulendo precibus, ieiunijſque, & cetera afflictatione corporis Deo. Deinde ſenſim progrediendum, certa ſingillatim tractando capita, vtque quod probaretur plurimis id demum fixum, ac ratum haberetur. Poſtremo ne penitus à procuratione ſalutis publicæ interim deſiſterent, quotidianæ vitæ munera ita diſpertiunt, vt diurna quidem ſpatia, partim animorum defenſioni, partim rerum conſultandarum cogitationi, nocturna vero deliberationibus dicarentur. Prima igitur nocte quæſitum eſt, vtrum Pontificis Romani iuſſu, cui ſe Voti nexu pro tuendis animis mancipaſſent, varia loca peragrantes, oporteret ſuis quemque rebus, muneribusque nullo ad alios reſpectu habito, conſenſuvè præeſſe; an potius locorum interuallis, corporibuſque diſiunctos, eſſe tamen vt animorum conſenſione, ſic meritorum communione coniunctos. Dictiſque ſine varietate ſententijs, perſpicua res omnibus viſa, tam ſuauem, tamque arctam Societatem afflatu ſancti Spiritus, voluntateque ex tanta morum, Nationumque diſſimilitudine coagmentatam omni ope retinendam: præſertim quod ad res arduas, præclaraſque moliendas, nihil eſſet animorum conſpiratione præſtantius. Proximo deinde conuentu in deliberationem, quæſtionemque vocatur, placeret ne ad vota duo Paupertatis, & Caſtitatis, quæ Venetijs in Apoſtolici legati manibus nuncuparant, Obedientiæ tertium adiungere; & è ſuo corpore creare aliquem, cuius ceteri obſequerentur imperio, & quibus ipſe perpetuo cum poteſtate præeſſet. Ad eam quippe diem nullis certis legibus, nullo proprio Duce, atque Præpoſito viuebatur, ſed Ignatium venerabantur omnes, & agnoſcebant vt Patrem. Cuius rei conſultatio, quod maioris videretur eſſe momenti, Patrum animos complures dies exercuit. Eam autem conſultationis formam iniuerant, vt vno in conuentu proferrent quicquid pro conſeruanda libertate, qua adhuc vſi erant, faceret; in altero quicquid Obedientia haberet emolumenti. Dicebatur ergo in eam partem, quæ ſuadebat nihil noui oneris aſſumendum, in primis verendum eſſe, ne, cum apud non paucos homines deprauatos Religionis nomen inuiſum eſſet, dum religionem ipſi condunt, procurationi alienæ ſalutis, cui prouiſum volebant, officerent. Videndum præterea ne in poſterum non ita multi exiſterent, qui perpetuo Religionis obſtricti onere, ſocios ſe tam honeſti laboris adiungerent. Nimirum inſitum pleriſque mortalium ijs ſponte ſe dedere, quò libera voluntas inuitat; ab ijs contra refugere, quò vis neceſſitatis impellit. Ac ne illud quidem vacare periculo, ne ſummus Pontifex, cuius autoritate, nutuque ſancienda denique erant omnia, nequaquam forſitan nouæ Religionis probato conſilio, iuberet potius ad vnam aliquam ex veteribus, ac probatis, quarum tanta in Eccleſia iam copia erat, eos aggregare ſeſe, quam vt nouas conderent, indulgeret. Hæc & alia id genus à Religionis cogitatione Patres, conſilioque reuocabant. Ex altera parte neque pauciora, neque leuiora veniebant in mentem, & palam commemorabantur, quæ nouam præſtare condi Religionem ſuadebant. Primum inſtitutio legis Chriſtianæ ad vulgi captum accommodata; cuius ignoratione, res Catholica propter exorientes hæreſum peſtes, magnum tum adibat diſcrimen. Cum enim ipſi ad erudiendam plebem, iuuentutemque præcipuo quodam ferrentur inſtinctu, & ſimul intelligerent, ſe haud ita facile, quod ſpectarent, aſſequi poſſe, ſi cui ex antiquioribus ſeſe Religionibus addixiſſent; haud ita magni putabant eſſe negotij à ſummis Pontificibus impetrare, vt quando nulla eſſet alia, ea quidem tempeſtate, quæ proprie in eam curam incumberet, diſciplina; nouam hanc, quæ tanto Eccleſiæ bono id vltro, nominatimque ſuſciperet, inter Religiones annumeraret. Deinde ipſa Miſſionum, ac peregrinationum ratio, quibus ſe Voto Societas obſtrinxiſſet, verſabatur ob oculos. Quæ ſi Religioſorum potius, quam ceterorum hominum eſſent, plus vbique viderentur autoritatis, ac fidei, plus habituræ dignitatis, ac fructus. Ad hæc qui Societatem inire vellent, ij non modo religionis vocabulum non horrerent, verum etiam eo mirifice capti propter multiplices opportunitates, quas religionis nexus habet, confeſtim arriperent, quod alias cunctando, & diffidendo ſuſciperent, præſertim cum animaduerterent recentem hanc Clericorum

59 Quam conſultandi viam tenuerint Patres in Societate condenda.

60 Cauſæ condendi ex Societate, perpetuam Religionem.

rum Religionem è nutu vnius pendere Pontificis, cui se peculiari addixisset obsequio, & cuius in tutela, fideque lateret. Accedebat, quod nisi præstantissimum inter eos Obedientiæ Votum, quo præcipua religionis ratio continetur, excelleret; animo iam cernebant, tot insignium Virorum Societatem tanto labore conflatam, perbreui interituram; nec sine ea, quæ ceterarum est ianua, parensque Virtutum, posse quempiam sanctitatis absolutæ fastigium, quo omnis eorum cogitatio referebatur, attingere. Denique si propositum esset, vt iam Vicentiæ constitutum erat, neminem præter IESVM in persequendis animis ducem sequi, relinqui profecto necessarie videbatur, vt, cum eius causa diuitias, facultatesque Paupertate vouenda; voluptates autem, ceteraque vitæ delicias illibatæ Castitatis proposito respuissent; bona etiam interiora, quæ longo interuallo ceteris antecellunt, intelligentiam, inquam, & voluntatem, Obedientiæ iugo submitterent: & id demum futurum sanctius, longeque Deo gratissimum holocaustum. Ergo ancipiti cura, ac contentione distracti, quo certius ex diuina voluntate cuncta decernerent, quædam subsidia inuestigant: & primum venit in mentem considerare, num expediret, vt pariter omnes, vel ex eorum numero tres, quatuorvè ad dies circiter quadraginta in solitudinem aliquam sese abderent, vbi ceteris soluti curis assidua prece, ieiunijsque, & cetera corporis vexatione à Deo lumen, & opem exposcerent. Verum ne secessum hunc alij secus interpretarentur, & inconstantiæ ob intermissionem munerum publicorum verterent, tum etiam ne fructus, qui ex suis laboribus ad proximum quemque rediret, ijs absentibus interiret; statuunt nusquam ab Vrbe pedem; potiusque vt ante fecerant, assiduitate precum, quotidianisque sacrificijs Dei mentem exquirere, quam ex hominum se frequentia repente subducere. Deinde quo sincerius iudicium sit, primo decernunt, vt suum quisque animum ita comparet, atque instituat, atque erga obedientiam afficere studeat, vt quantum in ipso sit, multò parere, quam imperare malit: deinde, vt ea de re sileant omnes inter sese, ne quis forte cuiuspiam autoritate, aut persuasione ductus in hanc magis, quam in illam partem, sententiamque rapiatur. Denique tantisper cogitatione se quisque ab ea cuius esset, sodalitate seiungat; & quasi alienum hominem ducat, vt omni animi exutus affectu, tanquam alieno consilium daret, id in sententia dicenda sequatur vnum, quod è diuina voluntate potissimum, gloriaque videatur. Ea de re cum multis vtrinque rationibus noctes complures disceptatum esset, tandem vna omnium mens, atque sententia fuit ad duo priora Vota perpetuæ Castitatis, & Paupertatis, tertium insuper adiungendum perpetuæ Obedientiæ; atque ex suo corpore vnum aliquem seligendum, cuius dicto audientes essent reliqui, & cui sua iudicia, voluntatesque submitterent. Sic Christi veros imitatores futuros, qui Patri factus esset Obediens vsque ad mortem: sic eos certum vbique ducem in rebus omnibus, velut internuncium Dei Optimi Maximi, eiusque voluntatis interpretem habituros: sic Societatis administrationem longe optimam fore, si iura omnia, & imperia ab vno quasi fonte, & capite arcesserentur. Hoc sapienti decreto veriſſima confic ebatur, & suis iam expleta numeris triplici circumscripta Voto, accedente ad extremum Sedis Apostolicæ autoritate, Religio. Quæsitum deinceps est consequentibus diebus de nomine quo recens videretur appellanda Familia. Multo quippe ante quam Patres Romæ conuenirent, vt supra demonstratum est, aut cogitationem vllam de Religione in commune susciperent, id agitauerant inter sese, vt haberent, quid hominum interrogationibus responderent. Cumque nullum alium præter IESVM, quem sequerentur vitæ Ducem, haberent; nec ad solitudinem, & vmbram; sed ad solem, & aciem conuenissent, placuit omnibus, vt à militari vocabulo, Societas IESV (suis enim cohortibus milites, quas vulgo Societates, seu Compagnias appellant ab ipsis fere ducibus nomen indunt) appellaretur. Et quidem Ignatius cum inter primos illos de noui cœtus nomine disceptaretur, hoc ab eis suo quodammodo iure postulasse dicitur, vt quod ad nomen, & vocabulum pertineret, suo id permitteretur arbitrio. Quod duplici potissimum causa fecit. Primum ne si communi res deliberationi permitteretur, ceteri forte consentirent, vt quemadmodum Religiosarum familiarum nonnullæ, ab suo Duce, & autore; ita hæc ab ipso, qui nihil sibi, sed Deo omnia in ea condenda tribuebat, vocabulum traheret: sed altera potior causa est; ne videlicet nouo cœtui nomen imponeretur aliud, quam quod (vt euidens coniectura est) diuinitus ipse didicerat. Cum igitur omnes æquissimæ postulationi Patris, vt decuit,

61 Studium Patrũ in exploranda Dei voluntate de noua Religione condẽda.

62 Vnde nomen Societatis IESV & quam id curæ fuerit B. P. Ignatio.

Digitized by Google

decuit, annuiſſent, is tanquam à Deo iam præmonitus, nihil dubitans, nihil hæſitans pronunciauit, nouam hanc familiam, Societatem IESV vocandam eſſe. Cuius vocabuli ſpecies, iam inde ex Manreſanis de regno Chriſti, vexilliſque meditationibus, ac poſtea ex diuino illo viſo accedenti ad Vrbem oblato, præclariſque alijs mentis illuſtrationibus in eius animo ſic inſederat, vt nulla humana vi, momentoque rationis vel ab ea poſſet appellatione deduci, vel aliam vllam æque aptam excogitare. Quin ab eo teſtatur ſe audiuiſſe Polancus, cum diceret contra Dei nutum ſe facturum, minimeque leuem apud eum noxam incurſurum, ſi ea de re vel minimum hæſitaſſet. Et quanquam ex ſuo cœtu non deerant, qui mutationem nominis ſuaderent, quod iam tum arrogantiæ nonnulli Societatem inſimularent, quæ nomen hoc auguſtiſſimum cum omni Chriſtianorum cœtu commune, tanquam ſuum, & proprium ſibi vendicaret; Ignatius in ſententia tamen perſtitit omni aſſeueratione confirmans, ſe quamuis ſocij omnes ad vnum, & quiuis alius, cuius ſequi conſilium nulla peccati lex cogeret, diſſentirent; nunquam in eorum ſententiam diſceſſurum, nec aliquando commiſſurum, vt id nomen, ſe ſuperſtite mutaretur. Quibus autem Ignatij conſuetudo, ac modeſtia perſpecta iam erat; ij ſat ſciebant, nunquam illum in affirmanda ſententia fuiſſe tam ſuum, nec tales voces conſueuiſſe mittere, niſi cum quæ aſſereret, ſuperiore quadam luce, ac diuina ratione perſpiceret. Et ſane præuidebat haud dubie B. Pater quantam illa appellatio apud huius diſciplinæ aſſeclas habitura vim eſſet in omni rerum ſtatu, ac tempore. Quippe intelligunt inde, qui in eam ſe dicant, non in cœtum Ignatij, neque ad ſuæ dumtaxat ſtudium ſalutis, ſed in filij Dei peculiarem quandam Societatem, ac militiam ſe vocari, ad geſtandam poſt eum Crucem, ad bellum, ad aciem, contra vitia & Satanam: atque ad illud vrgendum diuiniſſimum opus, propter quod IESVS ipſe lapſus è cælo vitam, & ſanguinem fudit. ſub illis militandum auguſtiſſimis ſignis, illa omnibus inferenda terrarum gentibus. Auſpice, ac præſide IESV audendum, confidendumque, ardua aggredienda, dura toleranda, obſtantia perrumpenda: illi pugnandum, vincendum, moriendum: neque aliter vitam inſtituendam, ineundamque pugnam, niſi ea ratione, quam Dominus, & Dux ille cæleſtis, cùm præceptis, tùm exemplis oſtendit. Nihil eſt, quod ſiue acrius extimulet ſegnes, arguatque degeneres, ſiue validius robur infirmis, animum addat pauentibus, quam ſacroſancti eius nominis claritas, & virtus: illud in aduerſis ſolatium maximum; in lætis gaudium; lux in obſcuris; in laborioſis quies. Denique hanc profeſſi militiam, aſſiduo tanquam monitore excitantur illo, vt meminerint, cui ſe probare Duci debeant: atque in omnibus laborent, vt boni milites Chriſti IESV. Hæc & multo plura Ignatius præuidens, ſimul intelligebat nullam iure metuendam arrogantiæ notam, cum ſemper memoris animi, ac Religioſi fuerit, ſeu beneficia diuina ſingularia, ſeu profeſſionem peculiaris obſequij, quamuis communibus ſignificare nominibus. Ita Ioannes Apoſtolus abſque aliorum diſcipulorum iniuria, diſcipulus ille, quem diligebat IESVS ſeſe nominabat; & Paulus Doctorem gentium, ac Magiſtrum. Ita nomen ipſum Religionis Chriſtianorum commune omnium, iam proprie attributum eſt ordinibus, qui diuino ſe cultui dedicarunt, adiecta religione Votorum. Ita ſunt cœtus, qui vel à Sanctiſſima Trinitate, vel à ſancto Spiritu, vel à Chriſto nomen adſciuerint ſine vlla inuidia: cum conſtet non ad excludendos alios fideles; ſed vt certa aliqua ſtudia declarentur, ſimpliciter, ac pie eius generis nomenclationes adſcitas. Ita ſanctiſſimus idem, ac ſapientiſſimus Vir Dominicus, ſine aliorum, ac præſertim Epiſcoporum offenſione, ad quos proprie Diuini verbi prædicatio pertinet, Ordini ſuo Prædicatorum nomen impoſuit. Ergo neque Societati, cum ab æterno Patre, Filio IESV tradita ſit, & is eam in fidem, tutelamque receperit, & ipſa vitam Saluatoris in iuuandis ad ſalutem hominibus, ſibi propoſuerit cum Diuina gratia peculiari ſtudio ſequendam, verti vitio debet, ſi id, quod ſuſcepit, nomine ipſo præſeferat: ac ſimul neceſſitatem vltro ſibi, imponat præcipuæ curæ, atque virtutis: ſimul cunctis mortalibus præbeat anſam iuſte redarguendi eos, ſi qui ex ipſa minus tanti nominis profeſſioni reſpondeant. Quanquam Ignatius, vt erat modeſtiſſimus, nec volebat ſuos quicquam è ſanctiſſimo illo titulo, niſi incitamentum virtutis aſſumere, Societatem hanc ſolebat minimam appellare, vt oſtenderet alias fidelium ſodalitates, atque familias non modo re eſſe, quamuis nomen haud vſurpent, Societates IESV; ſed etiam noſtri Ordinis homines ita de ſe, deque alijs ſenti-

63 Societatis IESV nomen quos motus, ac ſenſus excitare debeat in vnoquoque ſociorum.

Digitized by Google

sentire debere, ita modestia, officijs, & honore præueniendo eniti; vt sese pro omnium minimis ducant, gerantque. His de nomine constitutis addidere Patres, vt Præpositi
64 Generalis potestas, magistratusque non certo annorum numero, sed ijsdem, ac vita terminis finiretur; Et vt Nouitij, & qui Societati annumerari vellent, eorum & spiritualibus Exercitijs, & ministerio publici valetudinarij, & pedestris peregrinationis humilitate accurata fieret, ac diligens exploratio. Et qui ad solemnem professionem admitterentur, ij præter tria Religionis Vota, quartum adderent nominatim peculiaris erga Pontificem Maximum obedientiæ, vt quocumque eos Christianæ rei causa, siue ad fidelium, siue ad infidelium Terras placuisset mittere, nullo postulato viatico, ac sine vlla recusatione parerent: Vouerentque se insuper nauaturos Christianæ Reipublicæ operam in instituenda Christianis moribus pueritia, rudique plebe, quo potissimum quarto Voto à ceteris Religiosorum Ordinibus, Societatis ordo seiungitur. Itemque vt studiorum causa Collegia, quæ velut seminaria quædam eiusdem Societatis forent, annuis cum redditibus liceret admitti. Professorum vero domus, quæ proximorum saluti seruirent, prouentus annuos nullos haberent, nisi in sacrarij impensas: quanquam id quoque B. Patri ad omnes cupiditati aditus obstruendos, postea tollendum visum est. Ceterum decreto illi, quo censuerant institutum Christianæ doctrinæ in eandem Voti formulam concludendum, assentiri Bobadillæ non placuit. Videbatur, opinor, homini durum, quod rem probabilem illam quidem, ac salutarem, verum libere, ac suauiter exigendam, promissi necessitati subijcerent, & vota votis necterent. Sed Patrum sapientiam negligentiæ, obliuionisque formido terrebat, ne quod tantæ necessitatis est munus, minimeque ad speciem amplum, id libertatis inconstantiæ relinquerent. Visumque postea id ita Votum moderari, vt nuncupantem obligaret haud arctiore nexu, quam vel prædicatio verbi Dei, vel Omologesis auditio, aut alia huiusmodi munera, in quibus elaborare quisque debet ex ea, quam suis Præpositis profitetur, & vouet, obedientia. Tametsi ea Patribus causa fuit, vt communi decreto sancirent, ne qui in rerum tractatione, vbi ceteri consentirent, in sua pertinaciter sententia inhæreret, is ad commune consilium admisceretur. Hæc & id genus alia, quæ postea in eiusdem Societatis formulam sunt collata, Patrum consilio, consensuque constituta sunt. Inter has fundandæ Societatis curas
65 non cessabat labor publicæ vtilitatis. Circumspectis vndique totius Vrbis partibus, vt vnaquæque subsidij plurimum requirebat, ita ei potissimum, nulla mora interposita, consulebant. Ac primum Valetudinarijs dispertiti compluribus, & aliorum sibi auxilio, qui Societatem meditabantur, adiuncto, munerum, officiorumque vicissitudine peculiarem quandam rationem, & animorum habebant, & corporum: vt quorum corporibus alij opera & manu, eorum animis, alij verbo, & auribus deseruirent. In sacris deinde fœminarum Cœnobijs, à quibus summo studio postulabantur identidem, modo Diuini assiduitate sermonis, modo animorum expiatione frequenti, veterem disciplinam iam prope dilapsam restituerunt. Ex priuatis autem, nec ijs quidem obscuri nominis ciuibus, quos passim in Vrbem ad pietatem informabant, multo etiam præstantior, vberiorque consecutus est fructus; vt sensim alia Ciuitatis sit visa facies; plurimique variæ & ætatis, & conditionis homines, non modo Patres colere, & beneuolentia complecti, verum etiam ad eos sese adiungere, & eorum expetere consuetudinem, congressusque cœperint. In
66 ijs Petrus Codacius, Patria Laudensis, Sacerdos honestus, & clarus è Pontificia familia, nec paruis Ecclesiæ opibus, ac facultatibus præditus: quas præ Christi amore contemnens, Marthæque munus sibi vltro in Societate deposcens, tanto ei fuit conseruandæ, ac promouendæ subsidio maioribus suspensæ curis, & Diuini verbi prædicatione distentæ, vt eo illa quodammodo nixa à multis Codacij Societas diceretur. Eodem ferme
67 tempore Antonius Araozius Cantaber ex oppido Vergara magno ingenio, & animo iuuenis iamque Theologiæ Doctor cum ex Hispania ad Vrbem accessisset, vt Ignatio se, cui sanguine coniunctus erat, & de quo præclara multa audiuerat, si coram probaretur, adiungeret, tametsi aliquandiu retardarat tempus, in quod incidit gliscentium calumniarum, tamen vbi tam honorifico sunt discussæ iudicio, facile se exorari passus est, vt ad dies aliquot in Exercitiorum recessu propriam aliquam animæ suæ curam gereret. Hic ille rerum omnium, quæ sub aspectum cadunt inanitate perspecta, sine cunctatione decreuit in noua sui propinqui familia, æterna illa quæ non videntur inquirere. Foris

Summa instituti Societatis.

Per curam condendæ Societatis non intermittitur cura iuuandi Proximos.

Petrus Codacius Societati adiungitur primus ex Italis.

Et Antonius Araozius Cantaber, & propinquus B. Ignatij.

porro

Digitized by Google

porro apud longinquos, & exteros ea nota deleta, quam ſuperiore anno Societati inurere conatus eſt Satan, imò maiorem in gloriam commutata, haud facile dictu eſt, quantum ei vbique nominis, & exiſtimationis acceſſerit. Cuius in Vrbe res admirabili cum laude geſtæ, non modo per Italiam plurimis teſtatæ nuncijs, literisque peruagabantur, verum etiam Alpes iam, & maria tranſgreſſæ in remotiſſimas prouincias, atque in oras vl- 68
timas peruolarant. Hinc illæ tot virorum Principum ad pontificem literæ, & perhonorifica poſtulata, vt de Patrum numero aliquem ad ſe mitteret, quæ eo crebriora & ardentiora in dies erant, quo magis eorum nomen, ac fama creſcebat: vt concedendum prorſus fuerit poſtulationi multorum, quoad facultas ferebat, & copia. Atque hinc Societati Apoſtolicarum origo miſſionum. Verum quoniam quæ de conſtituenda Societate inchoata iam erant, ijs non dum finis, & extrema quodammodo manus erat impoſita: idcirco, vt quiſque ex Vrbe migrabat, ita reliquis, qui in ea remanebant, aut non longe aberant, ſcripto poteſtatem faciebat, vti condixerant, & inſtituta ad exitum perducendi, & hæc ipſa in ordinem, ſummamq; redacta ad Apoſtolicam ſedem omnium nomine referendi: conſtitutiones etiam, ac leges Societatis inſtitutis quam maxime conſentaneas, & appoſitas conſcribendi: quæ tandem ad Ignatium delata eſt cura. Maio 69
igitur menſe Paſchaſius, & Rodericius Pontificis nutu ad redintegrandam ſacri cuiuſdam Gynecæi diſciplinam Senas mittuntur: quibus tertius adiunctus eſt Strada, is, quem ex Caſinate Monte ab Ignatio Romam redeunte deductum, ſupra diximus. Mirum profecto fuit, quantum ea res laboris, & moleſtiæ, & iam antea Franciſco Bandinio ciuitatis Archiepiſcopo, Ambroſioque Catharino germano fratri monacharum præfectæ, & viris alijs longe grauiſſimis exhibuerit. Concionabantur apud eos perſæpe patres, peccata condonabant, nutantes in propoſito confirmabant, rudes diuinarum rerum, & hebetes erudiebant. Itaque quod tractatu aſperum, & durum erat, lene pedetentim, & molle effectum eſt; & quod ſolutum, ac fluxum ſuis rurſus aſtrictum legibus, & ad diuturnitatem vinctum, mira omnis tranquillitate cœnobij. Eadem opera nobilibus adoleſcentibus, qui in ea verſabantur Academia, ceteræque ciuitati nauatum ſuis functionibus atque muneribus nonnihil à patribus. Simon explanare publice diuinas Pauli epiſtolas, vt ea quaſi eſca nouitatis cupidos auditores alliceret; & de plano agere cum vnoquoque cœpit, reſpondere conſulentibus, confitentibus aurem dare: ac præter crebram animorum expiationem, & Sacroſanctæ Euchariſtiæ communionem, valetudinariorum limen terere, ſubſidia non modo rei pecuniariæ, verum etiam operæ malis affectis afferre, ſternere lectulos, & grabatos, quiſquilias è pauimento verrere, nec munera etiam abiectiora defugere. Præſto erant ſolatia verborum, ſeu ad leuandam morborum comitem ægritudinem, ſeu ad erigendos animos morientium. Iam ſanctæ meditationis exercitatio, vt noua omnibus, & ante id tempus inaudita, ſic experiendi cupiditate plurimos incitauit; ad eamque rem ſeparatæ primo extra muros conductæ ſunt ædes, quo ſe liberius contemplandi gratia noui athletæ reciperent: ſed poſtea ſuſpicionibus quibuſdam exortis, ne qua in patres commoueretur inuidia, continuo in ſua quiſque tecta remiſſi ſunt. Fructus, 70
qui ſolet, prodijt. Sed ſacerdos prætereundus non eſt, quem hæc cæleſtis exercitatio vehementer accendit. Is ſcenica leuitate tota vrbe notiſſimus, ſcribebat ingenioſe comædias, multitudini mox edendas non ad eius carpenda vitia, moreſque notandos, ſed ad captandos riſus, aureſque paſcendas: & ſacerdotalis dignitatis oblitus, ſemet in theatrum ſæpe dabat mimum agens exhauſto pudore tanto nequior actor, quanto poëta præſtantior. Sed inter exercendum, oborta de cælo luce, pudor redijt, & ſemetipſum erubijt: odioque ſui, rationem excogitauit, quemadmodum & ab ſe ſe ſuperiores caſtigaret inſanias, & offenſæ multitudini ſatisfaceret. Statuit igitur iniecto fune ceruicibus in frequentiſſimum venire templum, & inſpectante populo ſtratus humi delicti veniam ſuppliciter implorare. Hoc cum patribus communicato conſilio, auctores ei fuère patres ne rem aggrederetur inconſulto Vicario: Si is annueret, ad ipſos rediret reportaturus extrema reſponſi. Non potuit datam à Deo mentem non probare Vicarius, vt quod corruperant exempla nequitiæ, pœnitentiæ reſarcirent. Nec enim leuis eſt nota chriſtiani hominis, multoque turpior ſacerdotis hiſtrionem ſi velit agere; cum tam graui Cyprianus Martyr exagitet oratione chriſtianum, qui in huius adhuc artis dedecore permanebat, vt affirmare non dubitet, nec Maieſtati diuinæ, nec Euangelicæ diſciplinæ congruere, vt pu-

Poſtulantur Socij in varias prouincias.

Prima Societatis Miſſio Senas Paſchaſio, & Simoni iniungitur. Simul mittitur Franciſcus Strada.

Scenici Sacerdotis notabilis conuerſio per exercitia ſpiritualia.

Lib. 1. Epiſt. 10.

Digitized by Google

vt pudor, & honor Eccleſiæ tam turpi, & infami contagione fœdetur. Is igitur magno
71 animo redit ad Patres rem ocius aggreſſurus. Patres ad Vrbis concionatorem è Franciſcana Familia hominem mittunt, vt cum ille ad populum verba faceret, prius quam concionem dimitteret, ſi ita ipſi viſum eſſet, iuberet populum expectare tantiſper, actum demum ſuggeſtum peteret, & quæ ad petendam veniam facerent, ea verbis ſupplicibus, & ardentiſſimis promeret. Vt in ſacro illo ſuggeſtu ſcenicus ſacerdos apparuit, iamque alia in ſcena alium geſtum agebat, ſuſpenſa de collo reſte, ore exangui, deiectis in terram luminibus, totoque vultu ad modeſtiam, humilitatemque compoſito, excuſſit illico multitudini lacrymas, qui riſus & cachinnos ſolebat. Valuitque noua illa perſona non minus ad ſanciendos Chriſtianos mores, quam paulo ante mimica illa ad deprauandos: multoque plus vniuerſam concionem vere pœnitentis aſpectus, quam prioris concionatoris permouit oratio. Is poſtea ſummis à Societate votis, & inflammata voluntate contendit, vt in nouam Familiam, cuius eſſent ad permouenda pectora tam firma præſidia, nomen daret: ſed moræ impatiens longioris quippe deliberationis, conſilijque res erat, ad Capuccinos tranſijt, vbi reliquam vitam in ſumma religione traduxit, multo vtique lætior horrido illo, contemptoque ſacco, morte appropinquante, quam ſi in molli, & vano perſeueraſſet ornatu. Quis tam eloquens potuiſſet orator, aut tam acer, ardenſque concionator id homini diſſoluto perſuadere, quod exercitatio illa ſpiritus perſuaſit? prorſus vt fatendum ſit, nihil hoc præſidio valentius ad ſanandos animi morbos, & hominum ingenia permutanda. Quanquam manus Domini non eſt alligata: perque ea, quæ minime mortales opinarentur, gaudet ſuæ bonitatis atque po-
72 tentiæ explicare diuitias. Venerat Senas, vt ſupra dixi, cum Paſchaſio, & Simone Franciſcus Strada adoleſcens ille quidem, & latinis vix tinctus literis, ſed ardore animi tanto, tantaque vi dicendi à natura inſtructus, vt ſuo & exemplo, & ſermone Senenſium animos vehementer accenderit. Cuius prædicationis fama Montis Politiani permoti ciues, qui diei iter non amplius abſunt, per homines eum certos ad ſe inuitant. Quò Strada profectus comitibus Senenſibus aliquot, quos ad optimam frugem exercitiorum diſciplina conuerterat, paratam continuo meſſem mira cœpit auiditate colligere: compluresque viri docti, graueſque ijſdem pijs commentationibus excoli Senenſium voluerunt exemplo. Nec priuatis contenti colloquijs, conciones etiam publicas popoſcerunt, cogentes peregrinum hominem, quem nec ætas, nec rerum, aut ſermonis vernaculi vſus, nec interiores adhuc literæ commendabant, de ſuperiore loco verba facere, quanquam non concionari, ſed clamare ſe Strada dicebat. Reſpondit tamen votis euentus, & concionis frequentiæ par fructus. Tum primum frequentandæ Confeſſionis, & Sacroſanctæ Euchariſtiæ mos poſt tot ſecula renouatus; tum in annonæ difficultate excogitata ratio ferendæ opis egeſtati multorum; tùm ad orborum, orbarumque educationem, inſtitutionemque excitata ſodalitas, tùm alia multa è diuina re geſta. Nam & peſſimum in ijs execrandi vitium toto iam vulgo famoſum, graui edicto repreſſum, & fœminarum incultu corporis caſtigatus eſt luxus. Eæ quippe Strada audito, ſua ſponte deſierunt precioſis ſibi veſtibus indulgere, lege ſibi ipſis indicta, ne deinceps extra modum ſumptu, & magnificentia prodirent. Quatuor præterea de primarijs, eoſque doctrinæ titulis vulgo nobiles cum ad Societatis meditationes exercuiſſet, poſt expoſita ſacerdoti vitæ vniuerſæ peccata, ad ſanctam ſynaxim in ædem quandam, non ſine comitatu perduxit. Ea celebrata, quærit ex ijs parati ne ſint omnes in Chriſti gratiam toto oppido mendicare: cum illi conſtanter annuerent, imo ad maiora ſe paratos oſtenderent, Strada vt eos foueret ardores, in diem Domini proximum prodeuntium agmen indicit, qui pauperibus optata ſubſidia precario tota vrbe conquirant. Proditur igitur ad dictam diem, & lita-
73 niarum ſacra carmina concinuntur. Præibat dux ceterorum Strada feriens bacillo fores. Hunc ſequebantur collectores octo, & in his illi, quos dixi, doctores; quorum alij alijs vaſculis, cophiniſque, & propendentibus ex humero manticis ea, quæ dabantur, exciperent. Stupebant omnes, & ad inuſitatum ſpectaculum conuolabant. Doctoreſque illos, quos paulo ante velut incluſos fama vulgauerat, ſic enim ſeceſſum illum exercitiorum interpretabantur, ſtipem tam demiſſe, atque humiliter corrogantes, mirantur attoniti. Ea res vel tenuiſſimi cuiuſque liberalitatem exacuit. Hic panem, ille vinum large, ac copioſe præbebat; alius ligna, ſal alius, & alij alia pro ſuis quiſque opibus, ac fortunis:

Franciſci Stradæ res memorabiles in monte Politiano geſtæ.

Digitized by Google

fortunis: pecuniæ insuper non exiguus numerus est congestus: inuentique sunt, qui cum aliud haberent nihil, etiam labetes, & cacabos exhiberent. Res erat visenda nimis frequens de fenestris turba prospectans: multique se confestim per scalas, vti poscentibus stipe occurrerent, demittebant. Ea communis misericordiæ vis fuit, vt sæpe inter quærendum exhauriendæ manticæ fuerint: sæpe alia collecta onera deponenda. Ad extremum toto iam oppido perlustrato, ad ædes hospitales prosequente ingenti caterua, diuertunt. Ibi diuino Numini gratijs actis, diuisisque pro cuiusque inopia benignitatis congestæ subsidijs, agmen ipsum dimittitur. Doctores autem illi tam egregiæ sui ipsorum victoriæ haud exiguum tulere fructum, ingentem animi tranquillitatem, ac pacem, quantam nunquam antea sensisse, nec vsu percepisse se dicerent. Narrabat ex ijs vnus, ea se diuini æstus dulcedine delibutum, vt præ gaudij magnitudine indices lætitiæ voces continere non posset. Angustum, aiebat, mihi est pectus, animum non capit meum: in cellam propero, vt quam cohibere nequeo, inclusa vis spiritus libere erumpat, & lacrymis habenæ laxentur. Eò igitur sine arbitris se se abdit, & totus in lacrymas abit, tranquillatis supra fidem, opinionemque pectoribus: vt tum demum vsu, ac periclitatione perdisceret, quanti sit se ipsum pro Christo despicere, ac sibimet acriter imperare. Tot tantisque Stradæ promeritis Politiani Clues, vt abeundi tempus affuit, abitum eius peracerbe tulerunt. Fuerunt qui abire parantem genis rorantibus conuenirent, quod tùm maxime desererentur, cum se potissimum eius sentirent institutione proficere. Quin fœminæ amplius sexaginta exercitiorum spiritualium studio, ac desiderio Stradæ obsidentes itinera quasi manu facta discedentem remorabantur; quod dicerent se quoque animas perinde ac Viros, quibus earum exercitationum fecisset copiam, suis in corporibus gerere.

74 Secunda Missio ab Vrbe Parmâ, quo profecti Faber, & Lainius.

Hanc in Hetruriam profectionem aliæ aliorum haud frugiferæ minus eiusdem nutu Pontificis exceperunt. Ennio Philonardo Verulano, Cardinali S. Angeli, cui legatio Parmensis obuenerat, Faber, & Laynius legationis comites, & rerum diuinarum administri à Pontifice dantur. Hi primum paucis aliquot in templo scholis, & sacrarum literarum explanationibus scientiæ opinione collecta; conciones deinde secundo cursu, nec felici minus habuere successu. Declarabat concursus multitudinis ad expianda peccata, quibus audiendis cum spatia diurna non essent satis, adiungebantur sæpe nocturna. Nec defuere, qui pro concione tam crebram mysteriorum vsurpationem vitio verterent; quod ea res potius contemptum quendam Sacramentorum, quam pietatis incrementum habere videretur. Haud tamen languidiora facta sunt hominum studia, segniorue mysteriorum vsus: cum apud optimum quemque valeat magis interioris experientia sensus, quam cuiusquam in dissuadendo contentio. Quanquam pro hac pietate ipsa morum commutatio loquebatur, eamque aduersus obsistentium voces facile vindicabat. Tanto autem magis hærebat in animis tradita disciplina, quanto clariore loco erant, qui eam suis alebant exemplis. Non enim diuina illa mysteria infimi, medijque duntaxat, verum etiam summi, & ex prima nobilitate Viri, fœminæque tractabant. Iulia erat Zerbina in eis sanctitatis fama percelebris, quam aiunt ad menses aliquot nullis vitam epulis, nisi pane illo cælesti, qui totum explet hominem; & quem, qui accipit, nunquam esurit, sustentasse. Hæc in interiore domus suæ cubiculo, vbi ex assiduis fere morbis, corporisue languoribus decumbebat, Ignatij exercitationum experta dulcedinem, earum quoque vsum ventitantibus ad se Matronis impertiebat: &, quæ virorum prudentiam, studiumque desiderant, vt cum vtilitate tradantur, eas fœmina fœminis toties iam præmeditatas, animoque pertractatas expedite satis, vtiliterque tradebat. Hanc in colendis rite mysterijs Hyppolita Gonzaga Galeotti Secundi Mirandulani Comitis coniux magno cum mulierum, Matronarumque comitatu, quæ singulis item hebdomadis ea mysteria frequentabant, imitabatur: & res erat eo progressa loci, teste Fabro, vt nullo Parmæ numero duceretur, qui non singulis saltem mensibus pœnitentiæ Sacramento peccatorum se se vinculis expediret. Qui mos tota deinceps Parmensi, ac Placentina Diœcesi perpetuo viguit. Rudibus Christiana lex explicata; eodemque exemplo ludi Magistri, Sacerdotesque ad id excitati complures. Præclare etiam illud excogitatum à Fabro, vt fœminæ interdum quædam, quas cum honestate grauitas commendabat, priuatorum obirent ædes, & christianæ præcepta doctrinæ teneras puellarum

75 Res Parmæ gestæ.

76 Iulia Zerbina Sanctitate nobilis.

Digitized by Google

larum ætates; & quas pudor, aliaue cauſa domi incluſerat, edocerent. Meditationes rerum diuinarum ad exercendum compluribus non modo viris, verum etiam fœminis cum ſalute propoſitæ. Quas vt quiſque attentiſſime pertractabat, ita ceteris non perſuadebat modo facillime, ſed ipſemet ſtatim magiſter effectus ſedulo proponebat: vt interdum centum, & eo amplius eas vſurpaſſe vno, eodemque tempore memorentur. Quin Parochi, Sacerdoteſque ex diſcipulis repente magiſtri ad earum normam chriſtianæ plebis vitam, moreſque fingebant. Hinc magni vbique animorum motus, ac magna conuerſio præſertim in vno, atque altero ſacrarum Virginum Cœnobio, quibus incredibilis

77 Parmæ accedunt ad Societatem Hieronymus Domeneccus.

quidem religioſæ perfectionis iniectus eſt ardor, in ijſque reuocata, quæ pene iam ciderat, diſciplina. Sed huius etiam præſidij non exigua ad Societatem ipſam nouæ ſobolis lucra redibant. Hieronymus Domeneccus Valentinæ Metropolitanæ Eccleſiæ Canonicus cum Lutetiam Parma contenderet, caſuque ad Patres, non Dei tamen ſine conſilio diuertiſſet, ab ijs comiter exceptus ad dies aliquot piarum rerum commentationi ſe dedit. Qua in exercitatione eo vitæ genere ſubito captus, dimiſſis comitibus, Societatem cum Patribus inijt. Quam nouam animi inductionem, voluntatemque comites indigne ferentes, vt eum à propoſito reuocarent, fruſtra multa moliti, ad extremum apud Vicarium Parmenſis Antiſtitis criminantur, ſublatum ſibi per vim ſocium, doloque à Patribus circumuentum. Ille vero tactis ante Vicarium codicibus ſacris per Euangelij verba iurauit nullius ſe fraude, conſilioque deceptum, ſed ſpe tantum ſalutis inductum apud Patres aliquantiſper hæſiſſe, quorum vitæ genus ſibi valde probatum, non potuiſſe protinus non arripere. Qua de pulſa calumnia, ipſe quoque non ita mox in partem laboris, ac meriti, qui mercedis vocabatur in partem, cupidiſſimus venit; & ibi cœpit ceterorum animis eſſe ſubſidio, vndæ ſuæ hauſerat ſalutis, & ſanctitatis initia. Eadem

Paulus Achilles.

ratione aſſociati ſunt Paulus Achilles iam tum Sacerdos, qui ſtrenuam proximis dare

78 Elpidius Vgolettus Io. Baptiſta Viola Sylueſter Landinus Io. Franciſcus Placentinus.

operam, & ſuppeditandis diuinæ contemplationis argumentis, & audiendis ſacris confeſſionibus cœpit: & Elpidius Vgolettus. Itemque Ioannes Baptiſta Viola, Sylueſterque Landinus Io. Franciſcus Placentinus, & alij aliquot, qui ſuas item curas, cogitationeſque ad ſtudium humanæ ſalutis vna cum reliquis contulerunt. Iam Placentiæ, Regijque quò Lainius euocatus excurrit, ſua quoque lætitia meſſis fuit. Faber vrgendis cœptis paulo diutius Parmæ ſubſtitit; quo etiam acerbior viſus eſt eius deinde diſceſſus. Qui vt vulgo cognitus eſt impendere, & ciuitas, & priuati, quibus fuiſſe dicitur aliqua cum Romano Pontifice neceſſitudo, ſupplices ad eum literas pro Fabro retinendo dederunt: eiuſque mox abitum repudiati ſupplices multis lacrymis deplorarunt. Harum Ciuitatum gratia multa Patribus perpetienda fuere; ſumma hyeme faciendum iter, & Ciſalpinæ Galliæ loca ſane frigida traijcienda pannoſis, ac male veſtitis: vt mirum non ſit ſi diuturnum Faber in morbum (tres enim fere menſes conſequentis anni decubuit) & periculoſum inciderit. Sed videlicet paupertatis amor, & ſingulare patien-

79 Bobadilla in Inſulam Aenariam mittitur.

tiæ ſtudium leuia hæc illis, imo etiam dulcia, ac iucunda reddebat. Per idem ferme tempus Bobadilla in Aenariam ab Vrbe mittitur Regni Neapolitani inſulam ad conciliandam pacem inter graues, illuſtreſque viros. Cuius profectionis item fructus, vt ceterarum (neque enim duntaxat loco vir in primis ardens continere ſe poterat) fuerunt

80 Romæ geſta hoc tempore.

vberrimi. Specimen ſuæ dabat induſtriæ, quæ poſtea latiſſimum Germania nacta campum, tanto liberius excurreret, quanto iam cohibita videbatur anguſtius. His miſſis per Italiam ſocijs, & toto pectore ſuam operam, ſtudiumque nauantibus, qui Romæ remanſerant, Dei cauſam pari ſedulitate tractabant. Salmeron ſacris concionibus, publiciſque in inclyto ſapientiæ Gymnaſio prælectionibus operam dabat. Codurius Margaritæ Caroli Quinti Filiæ à ſacris confeſſionibus aſſignatus, ſimul etiam reliquis ex inſtituto muneribus occupabatur: quibus & Xauerius, & Iaius, & in primis Ignatius perſimili animorum compendio, quæſtuque præerant. Xauerio præterea domeſticum munus ab epiſtolis erat. Siue nunciandum quippiam, ſiue reſpondendum ſparſis per Prouincias Socijs vnus omnium nomine eo munere fungebatur. Ignatius autem memor inſuper impoſiti ſibi de Societate confirmanda negotij, quicquid à publicis occupationibus dabatur otij, in id ſedulo conferebat: & vt erat communi Patrum conſenſione decretum, inſtituti formulam in certa quædam capita dilucide, breuiterque digeſtam Pon-

81 Primus Secretarius Societatis B. Franciſcus Xauerius.

82 Inſtituti Societatis prima formula Pontifici proponitur, & viuæ vocis Oraculo comprobat.

tifici Maximo Apoſtolica auctoritate ſanciendam, nactus opportunitatem Tiburtini receſſus,

Digitized by Google

ceſſus, quò ſe Pontifex è negotiorum æſtu, turbaque receperat per Contarenum Cardinalem ſuppliciter offert; quam Beatiſſimus Pater iuſſam à ſacri Palatij Magiſtro Thoma Badia, qui dein fuit Cardinalis, prius cognoſci, ab eoque probatam, vt ipſemet vidit, accuratèq; perpendit; Spiritus, inquit, Dei eſt hic. Patrumq; conſilium, & pia ſtudia collaudauit; ſimul & illud addidit, ſeſe præſagire iam tum animo Societatem hanc id temporis excitatam, afflictis Eccleſiæ rebus non leui præſidio, atque ornamento fore. Quod ſummi Sacerdotis, Chriſtique Vicarij teſtimonium, Tertio Nonas Septembris ore tributum, velut prima quædam Societatis approbatio fuit. Quam, vt publico etiam diplomate conſignatam, teſtatamque rite daret cum rogaretur ab Ignatio, prudentiſſimus Pontifex, ne quid præcipiti conſilio in re tanta luctuoſis Eccleſiæ temporibus ſtatuiſſe videretur, tribus Cardinalibus, apud quos nihil eſſet gratiæ loci, negotium dat, in ijs Bartolomeo Guidiccionio Lucenſi, Viro illi quidem pio, ac diuini humanique iuris bene perito, ceterum nouis Religionibus adeo pertinaciter infenſo, vt aduerſus earum, quæ iam eſſent multitudinem, & copiam; quas ipſas ad quatuor reuocandas arbitrabatur, librum etiam conſcripſiſſe dicatur. Non enim ſummus dubitabat Antiſtes, quin ſi Guidiccionio noua eſſet probata Religio, ea quoque ceteris Iudicibus probaretur; eaque ratione maleuolorum occurreretur inuidiæ. Is igitur cum præiudicium hoc ad cauſam attuliſſet, quam breui Patres conficiendam ſperabant, eam ſuo conſilio, autoritateque penè diſcuſſit; annum certè ipſum deliberandi cunctatione, nouis in dies difficultatibus ingerendis, extraxit. Interea Societati, Deo Optimo Maximo gubernante, & aream patentiſſimam Patrum laboribus explicante, primus in Indiam aditus aperitur. Luſitani non ita pridem extima Africæ legentes littora, per incognitas vias, & obſcuriora maria ad ditiſſimas Indiæ Regiones, & Orientis partes non minore ſucceſſu, quam auſu penetrarant. Nec Ioannem Luſitaniæ Regem eo nomine Tertium vlla magis cura coquebat, quam vt barbaras illas nationes, & infida pectora ab execrandis Idolorum ſacris ad veri Dei cultum, Religionemque traduceret. Cuius rei gratia idoneos Euangelij præcones, quos cum doctrina probitas commendaret, tota Europa conquirebat. Eius conſilij conſcius Iacobus Gouæa Luſitanus, is, qui Pariſijs quondam clariſſimis experimentis Ignatij, ſociorumque virtutem perſpexerat, hos potiſſimum ad Indicam expeditionem quodammodo factos, exhibendos Regi putauit. Sed prius ipſius Ignatij voluntatem placuit explorare. Scribit igitur ad Ignatium quam vberem animarum meſſem Indica Regio à Luſitanis nuper aperta ſuppeditet. Si ea Prouincia pro ſuo erga proximos ſtudio, caritateque, ipſi cordi ſit, ſe totius negotij apud Luſitaniæ Regem interpretem fore. Huic reſcripſit Ignatius multa ille quidem cum actione gratiarum: ceterum quod peteretur, non id ex ſua voluntate, ſed ex eo, cui ſe perpetuo Obedientiæ nexu mancipaſſent, Chriſti pendere Vicario. Proinde rem totam cum Pontifice ipſo tranſigeret, cuius ſemper ad nutum intenti paratique eſſent. Quo Gouæa accepto reſponſo, cum perfacile id à Pontifice impetratum iri confideret, miſſo ad Regem literarum Ignatij exemplo cum eius, ſociorumque commendatione mirifica, monet non eſſe è manibus dimittendam occaſionem, exorandumque Pontificem ocius, vt ex Ignatij ſocijs, potiſſimum eligat, quos ad ſe Indicæ expeditionis cauſa tranſmittat. Ad Regem iam ante præclara Societatis fama peruenerat. Itaque & ſua ſponte iam incenſus, & Gouææ autoritate permotus Petro Maſcareniæ ſuo apud Pontificem Oratori mandat, nulla vt interpoſita mora cum Pontifice ipſo, Ignatioque ea de re perdiligenter agat, ex eiuſque ſocijs minimum ſex primo quoque tempore ad ſeſe deſtinet. Et quoniam in Luſitaniam reditum adornabat Orator, illud etiam addidit, videret, vt ſuum ante diſceſſum rem omnino conficeret, nec ſine tali comitatu rediret. Legatus cum Regis mandatum Ignatio primum expoſuiſſet, & è ſociorum numero ſex minimum poſtulaſſet, Ignatius in eandem illi ſententiam, atque antea Gouææ reſpondit, id non in ſua eſſe, ſed in Pontificis Maximi poteſtate, cui iam ſe totos Voti ſponſione dediſſent: quanquam quod ad numerum pertineret, fieri omnino non poſſe, vt vno, aut altero plures Regiæ voluntati concederet. Cum ille nihilominus in eadem poſtulatione perſtaret, negaretque vſpiam alibi locari operam poſſe melius, Ignatius quaſi futuri præſagus. At qui, inquit, ſi è tam exiguo numero ſex in vnam Prouinciam auferas, quid quæſo ceteris Orbis terræ partibus relinquemus? Totum quippe terrarum Orbem ſpe quodammodo deuorarat, nimio ſtudio

84 Cardinalis Guidiccionius inuitio repugnat ne Societas fiat Religio.

85 Societati primus in Indiam aditus aperitur.

Digitized by Google

salutis humanæ. Pontifex ergo Nuntijs Euangelicis Indicæ regioni conceſſis, quod ad numerum pertinebat, id Ignatij permiſit arbitrio. Quod & ſi moleſte admodum primo Legatus tulit, poſtea tamen cum extorquere maiora non poſſet, quod dabatur, accepit. In

87 Deſtinantur in Indiam Simon Rodericius, & Nicolaus Bobadilla.

eam prouinciam non minus periculorum, laborumque, quam laudis, gloriæque fœcundam Patres duo Simon Rodericius, quem Lutetiæ Pariſiorum in ſtudijs literarum Rex ipſe Ioannes aluerat, & Nicolaus Bobadilla, non ſine prudenti reliquorum Patrum deliberatione, nec ſine multis, vt rei magnitudo poſtulabat, precationibus deſignantur.

An. Dom. 1540. Societatis 1.

Anno igitur quadrageſimo ineunte Romam è Neapolitano regno Bobadilla, Simon ex Hetruria reuocatur. Atque hic quidem ſtudio propagandæ Chriſtianæ fidei inter infideles, ac barbaros iam pridem flagrantiſſimus, relicto Senis cum Strada Paſchaſio, ſimul atque vrbem attigit, tametſi quartana erat implicitus, de tam optata profectione ſollicitus, ne diſceſſum quidem Maſcareniæ legati, qui moram leuando morbo dabat, expectandum putauit: veritus, opinor, ne tam glorioſæ prouinciæ palmam caſus ſibi aliquis, ſi cunctaretur, eriperet. Ergo Nauigij opportunitatem nactus ad portum in Hetruria Pontificium (Ciuitatem veterem vulgus, latine quidam Centum cellas appellant) confeſtim exit, cum ſocio Paulo Camerte: & ſeſe mari in Luſitaniam, inuitante verni temporis tranquillitate committit. Bobadilla vero etſi paratiſſimo ille quidem erat animo ad tantum

88 Pro Bobadilla ægrotante Franciſcus Xauerius mittitur.

iter, tamen adeo confectus laboribus, & affecta valetudine è Neapolitano regno redierat (graui etenim iſchiade laborabat) vt cum Legati iam maturata profectio moræ nihil haberet, ſuæ miſſionis vicarium, feliciore Indorum ſorte, quam ſua Franciſcum Xauerium habuerit. Franciſcus autem Indicam ab Ignatio prouinciam oblatam haud facile dictu eſt, quanta & animi alacritate, & oris hilaritate ſuſceperit: vt merito ſi tantorum originem fructuum, quantos India deinde protulit, inueſtiges, nullam ſane aliam reperias præter eius ſingulare, minimeque reluctans obſequium, id præſertim temporis, cum per Apoſtolicam Sedem nulla adhuc Ignatio poteſtas in ſocios, nullum imperij legitimi ius datum erat. Ergo vix tantulo accepto ſpatio, quantum conſaltandis amicis, ſarciendæque attritæ tunicæ ſatis eſſet, poſtero die dato prius oſculo Sanctiſſimi Paſtoris pedi, regio cum Legato diſcedit. A Pontifice vero pluribus eſt ad eam expeditionem verbis, velut Indiæ futurus Apoſtolus animatus, monitiſque peropportunis inſtructus, deinde ampla cum benedictione dimiſſus, breui atrum illum Aethiopem, non quidem per quietem (ſæpe enim ſibi viſus erat per quietem magno cum labore eiuſmodi hominem geſtare) ſed re ipſa vigilans ſuis humeris ſubuecturus: homo ad illius Orbis ſalutem, de quo tam crebros, & tam iucundos ſolitus erat vſurpare ſermones, præcipuo

89 Ratio eius itineris in Luſitaniã.

quodam nomine procreatus. Nihil ex Vrbe præter Romanum Breuiarium ſecum extulit. In itinere autem illud ſemper tenuit, vt certa precandi, commentandique ſpatia non omitteret: cunctis officioſe demerendis inſiſteret, vnumquemque comiter affaretur: minimis, viliſſimiſque in victu, cultuque contentus eſſet: laſſos, & imbecilles omni obſequio refoueret: poſtremus cubitum iret, primus ſurgeret: famulique dum quieſcerent, ipſe iumentis operam daret: nec eos modo, qui erant in comitatu Legati meliores quotidie redderet, monendo, iuuando, docendo, verum etiam eadem in diuerſorijs, ac cauponis captata occaſione caritatis, virtutiſque veſtigia impreſſa relinqueret. Laureto iter inſtitutum eſt ad ſanctam Deiparæ ſalutandam Cellam, in qua ipſo Palmarum die xij. Kalend. Aprilis ſacris Franciſcus operans Legato, eiuſque comitibus diuinam Euchariſtiam impertijt: nouumque concepit ardorem cum promulgandi Indiarum gentibus Euangelij, tum dura omnia tolerandi. Bononiam inde peruectus Cardinalem Bonifacium Ferrerium, ad quem acceperat ab Ignatio quoque mandata, conuenit: tantaque modeſtia flexis in medio ſermone genibus, dum ei Societatem commendaret, affatus eſt, vt bonus ſenex ea plurimum delectatus, irruens in collum Xauerij, nullum faceret finem hominis dulciſſime amplexandi. Sed ipſe Bononia diſceſſus celebrem illum Apoſtoli Pauli ab Epheſinis digreſſum ſpecie quadam repræſentauit. Cum enim ad ſuum Franciſcus vetus ſanctæ Luciæ diuertiſſet hoſpitium, didito rumore inter caros eius in ſpiritu filios properare Patrem ad Indos, & diſcedere nunquam rediturum, conuenere ante lucem frequentes in templum: interfuere ſacrificanti, eodem porrigente diuinas epulas reguſtarunt: tum denique haud ſine multo fletu, & gemitu abſtracti ſunt.

Proſe-

Digitized by Google

Profequutis iter, antequam Italia excederent, mira res accidit, quæ plurimum Xauerio ad autoritatem, & effectum earum rerum, quas in comitibus optabat, momenti attulit. Erat in comitatu Legati honeſtus Vir equitandi Magiſter, qui paulo antequam Roma abiret, acres impulſus animo ſenſerat, vt remiſſo humanis rebus nuncio in Cœnobium abderet ſeſe. Verum nihil expedierat. Hunc, vbi ad fluuium è Ciſalpinis (quantum è Beati Xauerij epiſtola vnde hæc hauſimus, conſtat, nomen enim tacetur) ventum eſt, cupido inceſſit vadi tentandi: nec omnium deterreri comitum vocibus potuit, quominus temerariam leuiſſimæ cupiditatis libidinem ſequeretur: forte vt animi ſui excelſitatem, & regendi artem equi oſtentaret. Tanto procliuius vel ſuos, vel Diaboli ad perniciem, quam diuinos ad ſalutem impetus cæci mortales ſequuntur. Ceterum vix amnem intrarat, cum ſuperante vim equi, artemque equitis agmine aquarum cœpit vterque rapi in præceps. Tollunt voces Maſcarenia, ceteruſque comitatus: tum cuncti, Xauerius in primis ad diuinam implorandam opem vertuntur. Nec fuere irritæ preces: cum amplius tria ſtadia eques abreptus eſſet, ſublimis ſemper in aqua tanquam manu comitum precibus ſuſtentatus, ad ripam haud dubio miraculo appulſus eſt. Xauerius quidem Maſcareniæ, qui non ſine lacrymis orauit, Maſcarenia autem, & ceteri Xauerio acceptam hominis vitam tulere. Qui vt emerſit attonitus, & ſtupens nec audebat, nec poterat vocem mittere. Manſitque in eo tanquam ab inferis extitiſſet, horror quidam, pauorque terrificus. Interroganti Xauerio quid animi haberet dum ſalute deſperata raptabatur à profluente, recurriſſe ſtatim Cœnobium dixit, in quo multo mallet eſſe: Et angore inde perculſum acerbiſſimo, quod tamdiu vixiſſet ſine cura præparandæ mortis diuinis ſurdus inſtinctibus. Palam vero ad comites de pœnis infernis, & vita futura ſic agebat, tanquam plane eſſet expertus, multum iterans non eſſe differenda recta conſilia. Huius itaque voces haud paulum Xauerij iuuabant induſtriam, qui & in alijs periculis præſto fuit comitibus: omneſque ita excoluit, vt omnis ille cætus, ipſiusmet teſtimonio Religioſa videretur familia. Sæpiſſime iterabant ſacramenta Pœnitentiæ: & quoniam in diuerſorijs ſæpe opportunitas deerat, interdiu ex equo delapſus Pater in aliquo diuerticulo hos modo, modo illos audiebat. Ex hac pietate idem factum exiſtimat, vt, cum tres amplius menſes magnas inter difficultates via tenuerit, nullus omnino è numeroſo admodum comitatu non ſanus, ſaluuſque Oliſipponem attigerit. Superatis Alpibus, ac pyrenæo ſaltu, vt in Pompeiopolis fines ventum eſt, vnde ad ſuos facile poſſet excurrere, non acquieuit carni, & ſanguini, nec ad patria incunabula reuiſenda, vel modico diuerticulo de curſu deflexit. Quibus rebus ita in ſui admirationem Legatum rapuit Virum ſagacem, atque ad explorandos ſenſus noui comitis perattentum; vt is præmiſſo ex itinere tabellario de eius laudibus ad Ioannem multa perſcripſerit, quibus eum videre quamprimum, atque ornare Regis animus prægeſtiret. Paſchaſius interim Senis & ſuas, & Simonis obibat partes: nec tamen paratæ meſſi par erat. Itaque auxilium ei, Ciuitatique ab Ignatio Archiepiſcopus Franciſcus Bandinius petit his literis. Ea eſt Paſchaſij veſtri, at potius noſtri vitæ integritas, & morum ſuauitas, vt omnibus gratus, iucunduſque ſit, mihi vero gratiſſimus: & in eo munere, quo hic fungitur, eſt adeo vehemens, vt ſumma eius cum laude oculos omnium in ſe conuerterit. Nam verbis hortatur, exemplis iuuat, humilitate allicit, caritate ad bene, beateque viuendum inflammat. Verum quia, vt ait Dominus, meſſis quidem multa eſt, operarij autem pauci, optarem ſummopere, vt eum vos quemadmodum par eſt, adiuuaretis: quod facile conſequemini ſi duos, aut ſaltem vnum ex ſocijs veſtris huc miſeritis. Quapropter vos etiam atque etiam rogo, vt huic honeſto meo deſiderio morem geratis. Hoc ſi feceritis profecto cognoſcetis vos huius Ciuitatis ſaluti, Deique honori conſuluiſſe. Quod vos ſummopere cupere certo ſcio. Reliquum eſt, vt ſciatis me vobis quibuſcumque rebus potero nunquam defuturum. Valete. Senis xviij. Kal. Septembris 1540. Ceterum iuſtiſſimis Archiepiſcopi poſtulatis per ſociorum anguſtias mos geri non potuit: tam multi multas in partes accerſebantur. Nam Bobadilla Neapolitanum in regnum Biſinianum remiſſus erat, per idemque tempus alij alio, præcipue Balneoregium, Brixiam, Pariſios, & in Hiſpaniam miſſi. Balneoregium bidui ab Vrbe abeſt, Oppidum in Heſtruria ſancti Bonauenturæ natalibus in primis nobile. Huc grauis diſcordiæ cauſa inter Clerum, populumque ſedandæ deſtinatus eſt Iaius: cuius primus aduentus, quanquam

90 Periculum ingens vnius Comitum.

91

92 Franciſci Bandinij Archiepiſcopi Senenſis de Paſchaſij virtute, & pia induſtria teſtimonia.

Variæ miſſiones

93 Claudius Iaius Balneoregium miſſus.

Digitized by Google

neutri parti, vt fere accidit, gratus admodum fuit, tamen is postea aduocata concione, suique aduentus ratione reddita, omnium animos sibi adiunxit. Hinc præter opinionem, cum ad audiendum verbum Dei, tum ad enuntianda vitæ peccata concursus hominum auctus, vt ne nocturna quidem defatigato Patri quies reliqua esset: apertisque non dum foribus summo mane nonnulli vndecumque vel per fenestras hospitij, occupaturi aures irrumperent. Controuersiæ porro illæ, quæ sine magna internecione dijudicari vix poterant, summa omnium gratulatione sublatæ sunt: Et quo firmiora pacis fœdera sancirentur, & certiora reconciliatæ gratiæ præberentur indicia, mutuos inter amplexus, venia vicissim, postulata dataq; celebrata est communicatio Corporis Christi, & quidem ab ijs, qui complures annos odijs peracerbis impliciti ad sacrosanctum illud pacis symbolum non accesserant. Deinde multitudini Christiana lege tradita, cum iam secunda cecidissent omnia, Brixiam Iaius ad Cœnomannos egreditur: vt quæ inimicos homines superseminasse zizania Romam vsque nunciatum erat, pro viribus extirparet: quam in rem non exiguo animorum compendio, totum fere annum insumpsit. Eodem dudum ex Politiano Monte Strada præcurrerat, suisque concionibus, quas frequentissima, & cupidissima multitudine semper habuit, ingentes fecerat animorum motus; ac præter ceteram frugem, centum & eo amplius in ea Vrbe adolescentes ad Dei cultum, & seruitutem allexerat. Inter additos ad Societatem Tyrones erat Angelus Paradisius, cum quo vltimum salutaturo propinquos in Oppidum Gadium decem à Brixia passuum millibus à Fabro etiam num Parmæ agente missus est Strada. Is continuo publice in suggestum progressus incolarum animos ita permouit, vt qui Dei præcones irridere per iocum, & effusam antea lasciuiam consueuerant, ij postea Strada audito, risus in lacrymas verterent, nec temperare singultibus possent. Cumque primarij quidam eius oppidi ciues odijs inter se capitalibus dissiderent, vniusque patrata cædes ad multorum spectaret exitium, Stradæ concionibus perfectum est, vt irarum restinctis ardoribus non sine mutuis lacrymis, gaudioque gratiarum reconciliatio fieret. Ex ijs mox Stradam conuenère duodecim eoque vsi sequestre, atque interprete, pacem rite sanxerunt, mira populi admiratione, plausuque, sic, vt statim edito ad conuentum signo, ex Consilij publici decreto Consules, & ceteri Magistratus autori pacis Francisco gratulabundi prodierint. Accessit, & Parisina Sociorum profectio, hoc potissimum instituta consilio: quod cum ad Ignatium adolescentes non pauci eiusdem vitæ cupidi se adiunxissent, præclaræ illi quidem indolis, ac spei, ceterum literis non satis expoliti, visum est Ignatio Lutetiam omnes studiorum gratia destinare, vt idoneis exculti doctrinis maiore postea in animarum causa, & autoritate versarentur, & fructu. Præficitur ijs Iacobus Eguia Stephani frater, quem Ignatio adhæsisse Venetijs, vnà cum fratre, & in Cantabriam concessisse iam diximus. Ergo appetente vere ex Vrbe digressi Lutetiæ in Collegio, quod Longobardorum vocant, recipiuntur. Hic dum laico ornatu, cultuque (neque enim per leges aliter licuisset) literarum disciplinæ dant operam, vitam vt poterant, sustentabant. Nec tamen alienæ salutis studium intermittebant: sed modo hos, modo illos ad vsurpanda Diuina mysteria, id quod apud Carthusianos singulis factitabant hebdomadis, incitabant: alioque ad perfectam vitam, Sanctorumque persequenda vestigia cohortabantur: Iacobus autem, dum vnus omnium maxime pro animis excubat, & Academicorum præcipuam rationem habet, decimum fere post mensem in eius locum Hieronymo Domenecco suffecto, qui hoc nomine Parma fuerat euocatus, sub anni consequentis initium reuertitur in Italiam: & vt commodus in Vrbano ocio præ excellenti simplicitate, & caritate operarius retinetur in Vrbe.

94 Deinde idem Iaius Brixiam.

Strada eodem præcesserat.

95 Angelus Paradisius Tyro Societatis.

96 Primi de Societate studiorum causa missi Parisios: quod primum fuit rudimentum Collegiorum.

97 Iacobus Eguia primus quasi Rector Collegiorū, præficitur socijs Parisiensibus.

98 Succedit illi Hieronymus Domeneccus.

Hispanicæ Missionis occasio domestica Araozij, & quædam Societatis fuere negotia. Hic natione Cantaber, quem superiore anno inter socios adscriptum memorauimus, cum gemina tempestate iactatus Barcinonem appulisset, perhumaniter à veteribus Ignatij amicis excipitur. Commodum in ea Ciuitate percrebuerat, comprobatam à Petri Sede cum Ignatij vita, doctrinaque Societatem, tametsi non dum plane confecta, & transacta res erat: quo rumore perlato plurima Araozio congratulatio ab hominum repentino concursu facta est. Qui cum Ignatium ipsum, cuius de sanctitate præclaram opinionem conseruabant, aspicere, atque audire per locorum interualla non possent,

99 Prima in Hispaniam missio, Antonij Araozij.

ad eius

Digitized by Google

ad eius se discipulum, sociumque conuertunt: eumque ex edito loco verba facere pene cogunt. Ille vero, vt vidit defugiendi muneris locum non esse, homo tum rudis in dicendo, nec dum sacris initiatus, agere ad populum tam ardenter instituit, vt exquisitos dicendi Magistros, & peritos concionatores facile superaret. Itaque ex auditoribus pro se quisque ad omnia se exhibere paratum, & ad instituendam Societatis domum de suis etiam proferre copijs. Ille vero quoniam illic hærere per negotia non licuit, ingenti ciuium desiderio in Castellam se recepit. Vallisoletique, Burgis, atque ad Infantes, vt appellant, Caroli Quinti Imperatoris filias pari cum fructu de Deo verba fecit, & Turcas aliquas traduxit ad Christum. Ad extremum Cantabriam attigit: cuius cum in alijs compluribus locis, tum Quipuzetæ lætissimam messem Diuini verbi prædicatione collegit. Vergaræ item cum totius Prouinciæ conuentus celebraretur, Synodi rogatu conciones nonnullas habuit: eademque dicendi copia in publica vitiorum probra, & prauos mores inuectus est. Inde cum Aspeithiam contendisset, tam multi vndique ad eum audiendum finitimis ex oppidis conuolarunt, vt quatuor amplius auditorum millia numerata sint; translatoque ex ædis angustijs in patentem campum suggestu, ædificiorum insuper, arborumque cacumina auidis auditoribus complerentur. Qua collecta cursim, & velut ex itinere frugum messe, confectisque suis domi negotijs proximo anno ad Vrbem redijt.

100 Offertur Societati domicilium Barcinone.

101

Sed vt ad Roderitium, & Xauerium in Lusitaniam illum nauigio, hunc terrestri gradientes itinere, reuertamur, Simon paucis diebus Olisipponem prospera nauigatione delatus, illico virum, per quem ad Regem deduceretur, ab eo missum, obuium habuit. Sed gratijs per eundem Internuncium regiæ benignitati actis, dum ex nausea maritima, & quartana febri releuaretur, Alcazerem (Salatias olim vocabant) in Mascareniæ legati custodia oppidum secessit. Ceterum vix octo, decemvè intercesserant dies, cum Rex Olisippone dicens omnia curationi opportuniora fore, præ ardenti studio videndi alloquendique hominis ad sese iubet deduci: exceptumque summa benignitate, & multa cupide sciscitatus, simul imperat rebus omnibus liberaliter haberi. Ille vero Deo votæ paupertatis memor, summe ab Rege contendit sibi vt liceret more, institutoque Societatis victum passim, & ostiatim emendicare: id se cunctis regiæ anteferre delitijs. Quo tandem ægre, multisque precibus impetrato, ad publicum Regis Valetudinarium (cui à Sanctis omnibus nomen est) opus sane regium, & toto terrarum Orbe percelebre cum quartana diuertit: nec virium languore deterritus, stipem cœpit ex instituto quærere, ita lætus, quod inter notos, ciuesque suos liceret id documenti Christianæ humilitatis edere; vt vel id vnum satis amplum tam longi itineris pretium duceret. Nihilo interim segnius modo peccatorum confessionibus audiendis, modo vsitatis meditationibus suggerendis, peculiarem quandam animarum curam gerebat. Trimestri dein interuallo subsecutus est Xauerij aduentus cum Mascarenia legato faustus omnino laboranti Simoni: cuius quartana febris quo die expectabatur, vt in Xauerij diem incidit, quasi quempiam supra hominem reuerens, non accessit, salutantis videlicet voce, & caro amplexu discussa. Triduo elapso vterque in regiam euocatur: ac Regi, Reginæque summo studio quærentibus, summo auscultantibus prima Societatis initia, & progressiones, instituta, consilium, ac scopum, & excitata in socios odia, atque procellas enarrant. Nihil hac Regibus commemoratione iucundius, constantiam præcipue commendantibus, qua effectum erat, vt oblata Romæ falsa criminatio iusto iudicij fine dilueretur. Post multa benigne communicata de liberis suis Rex, quos suscepisset, qui obijssent, qui superessent adiecit: Ioannemque Principem, & Mariam aduocat, qui Patres viderent, ac venerarentur. Tum ita subijcit. Summa profecto Christianæ rei in teneræ ætatis conformatione sita est. Idcirco datur à nobis opera, vt qui in nostra Aula sunt Adolescentuli è prima Regni nobilitate religiose, pieque educentur: quos & iussimus octauo quoque die de peccatis confiteri. Si enim à pueris Dei notitia, & obsequio imbuantur, ætate grandiores autoritate multum valebunt: cumque ipsi fuerint, quos esse par est, inferiores ad eorum exempla sese fingent: ita populares toto regno, Deo iuuante, corrigentur. Certum enim habemus, vbi Nobilitas emendatis præibit moribus, maximam Regni partem emendatam fore. Proinde hosce vobis adolescentes, quando ante ver insequentis anni nauigationis Indicæ opportunitas nulla erit, perstudiose commendo, tradoque, quorum ani-

101 Rodericij Simonis in Lusitaniã aduentus, & studium paupertatis.

102 Xauerij in Lusitaniam aduentus & Regum Lusitanorum studia in Societatem.

103 Ioannis III. Lusitanorum Regis cura rectæ educationis puerorũ.

Digitized by Google

mos, & mores Christiane formetis. Hic Patres haud minore studio piam illam procurationem, quam Rex obtulerat, acceperunt; nec minore vtilitate gesserunt. Centum fere numero erant adolescentes, lætissima spes Lusitanici Regni, & religionis. His sexta quaque feria Franciscus, & Simon aures confitentibus dabant, & alijs præsto erant officijs: alioſque præterea complures matura iam ætate viros Principes, Dynastasque cum sacræ Pœnitentiæ mysterio, tum piarum commentationum vsu ad ordiendam nouam vitam induxerunt. Henrici quoque, qui Regis frater, mox Cardinalis, ac longo post tempore Sebastiani excessu Rex fuit, summi tum Inquisitoris rogatu quotidie sacri illius Magistratus carcerem reuisebant, vt rei, qui in eo tenebantur, audito verbo Dei sua quoque crimina retegnoscerent, & iusto dolore punirent. Dum in his muneribus Patrum cogitationes euigilant, non defuerunt, qui rebus fluxis repente despectis, quorum incitabantur stimulis, eorum vitæ genus, & cursum peterent: vt socij sex breui numerarentur.

104 Primus in Lusitania Societatem sequitur Consaluus Mederius.

Primus ad eos dicitur accessisse Consaluus Mederius naturalium rerum, ac diuinarum bene peritus, iam pridem socijs inter studia notus Parisijs. Quo tempore simplici, atque populari similitudine de Concionatore audita, sicut altilia in regiam mensam non inferuntur, nisi mactata, nudata plumis, & assata; ita oportere homines, qui placere Deo velint, corpora sua, & cupiditates mortificatione perimere, atque excoquere; induto cilicio totum se ad austera conuertit. Verum enimuero vt palæstram virtutis intrantibus continuo aduersarius paratus est, ita exæstuare libidinis cœpit flammis, vt ex oppugnatione pertinaci, & ipsis quodammodo remedijs inualescente, prope desperans, vehementer saluti suæ diffideret, cum mœstissimo Angelus luce palam apparuit: videntique latine semel, atque iterum hæc verba, Confide, tu saluus eris, ingeminauit. Igitur vbi Olisippone Xauerium, ac Simonem conspexit, angelica se pollicitatione facile potiturum existimans, eorum si vestigijs insisteret, ad Societatem accessit: in eaque ita perseuerauit vt satis certam faceret angelicam vocem. Principio autem Patres sui moris retinentissimi victu non vtebantur nisi precario. Sed ea res cum plus auferret temporis, quam vtilitatis afferret; victum, quem Rex vltro præbebat, renuendum in posterum non putarunt, ita tamen, vt nec ex Valetudinario, quo se, recusato Regis tecto, receperant, pedem efferrent; & instituti retinendi causa semel, atque iterum in hebdomada stipem poscerent ostiatim; quam tamen ipsam ad Valetudinarium deferrent vniuersam.

105 Ægre ferunt res nimis prosperas præ amore Crucis: dicente Xauerio, sine aduersis non esse fideliter Christo militare.

Dum autem in Lusitania non inutiliter, nec per ignauiam tempus exigunt, eisque ingenti populi plausu ad voluntatem fluunt omnia, vnum illud crucis amatores angebat, quod insectationibus nullis exercerentur, quibus si diu careret, dicebat Xauerius videri sibi nequaquam fideliter militare: quanquam nauigationis Indicæ diem ardentissimis appetentes votis, ea se interim spe solabantur, ac sustentabant, fore aliquando, vt quod hic frustra quærerent; id in illis partibus copiosissime reperirent. At Rex, Curiæque proceres præsentibus industriæ frugibus valde læti, maiorumque in posterum spe concepta de retinendis in Lusitania Patribus agitare, & alios eius generis potius suis ciuibus quærere, quam Indiæ causa de manibus quos habebant, amittere. Mirifice quippe erga nouum hunc ordinem Rex affici videbatur: collegiorumque in instituenda iuuentute consilium probabat maxime: idemque ingens aliquod eiusmodi collegium recipiendis Societatis alumnis, quod Euangelicorum non in Lusitania modo, verum etiam in India tota seminarium foret, moliebatur, diserte Petro Mascarenia professus, se quidem vniuersos de Societate in suo regno quacumque impensa libenter habiturum.

106 Regis Lusitani Ioannis III. in Societatem studium.

Quæ quo propensius fierent, ad literas Apostolicas, quibus Societas confirmaretur primo quoque tempore conficiendas, non suam modo, verum etiam Imperatoris, Regisque Galliarum operam, studiumque detulit. Sed videlicet, qui cœpti fuerat autor Deus, idem perfecti gloriam sibi vni reseruabat. Quod priusquam doceo pauca de nostrorum in Germaniam profectione perstringam.

107 Faber in Germaniam, inde in Hispaniam iturus mittitur.

Reuocatus à Cæsare Ortizius à Pontifice impetrauit, vt secum in Hispaniam Fabrum perduceret. Verum quoniam Catholicos inter, ac Protestantes quoddam Vormatiæ indictum colloquium erat, tametsi nullus seu Cæsaris, seu Regis Romanorum, aut etiam Pontificis nomine interesset, placuit tamèn Pontifici, vt illuc ex itinere cum Fabro Ortizius excurreret, priuatis saltem consilijs rem Catholicorum publicam adiuturus. Versabatur Parmæ tum Faber ingenti cum suorum fructu laborum, cuius Ciues discessum ægre

omnes

Digitized by Google

omnes cum ferrent, præcipue dolebant, qui interius ſub eius, & Lainij diſciplina ſtudia pietatis inierant, ex quibus nobilis coaluit Sodalitas. His ille multum rogatus, hæc diſceſſurus monita reliquit.

Nolo vos in hoc errore verſari, vt putetis aliò egère vos cibo ad augendam pietatem, atque eo, quo vſi eſtis adhuc ad nutriendam. Nec ſane mens ſit alia, ac doctrina Philoſophi, qui cum de corporum diſputat alimentis, docet ea, quæ ſunt alendis apta corporibus, valere etiam ad augenda. Ita cum ad alendam fouendamque pietatem vſu iam veſtro ſenſeritis plurimum huc vſque valuiſſe pia iſta munera, quæ tractatis; prorſus ſtatuatis oportet eadem poſthac vobis neceſſaria fore ad augendam; præſertim cæleſti guſtando, & frequentando pane: quod eſt præcipuum animi pabulum, & quo Angeli, Beatique omnes continenter aluntur; magis vtique animorum vitæ, quam noſter hic corporum, quem quotidie frangimus, neceſſario. Quod ipſum de alijs pietatis ſtudijs, ac muneribus ſentiendum eſt; quale eſt quotidianæ ſuæ vitæ rationem ab ſe repetere, peccata confeſſione diluere, res diuinas, ac ſalutares aſſidua cogitatione verſare, denique miſericordiæ officijs conſtanter inſiſtere: quarum rerum vſu, atque exercitatione, ſi quid eſt à vobis, aut in animi veſtri notitia, aut in Dei, & hominum caritate profectum perſuaſiſſimum vobis eſſe debet, oportere in ijſdem vos officijs, muneribuſque, quo magis in Chriſto creſcatis, ſtudijs adhuc ardentioribus contineri. Ratio porro quotidianæ vitæ veſtræ talis eſſe poterit. Singulis noctibus priuſquam quieti, ſoporique vos dedatis, nixi genibus quatuor illa cuiuſque nouiſſima recoletis, ſupremum vitæ diem, ſupremumque iudicium, Inferorum ſupplicia, & Paradiſi gaudia. Quibus in ſingulis contemplandis conſiderandiſque tam diu hærere vos volo, dum Dominica ter recitetur oratio, ter Angelica ſalutatio. Poſtea ſuccedet obſeruatio pectoris veſtri, & totius recognitio diei, in qua poſt actas diuinæ liberalitati de beneficijs meritas gratias, peccata veſtra cum gemitu retractabitis, & ea ſtatuetis certo Sacerdoti, deſtinatoque tempore confiteri. Id autem genus eſt quoddam ſpiritalis Confeſſionis, qua quis ſuis noxis animaduerſis, earum ſeſe inſimulat ante Deum, iuſto dolore, & conſtantiſſima voluntate ſuſcepta eas ad præſtitutam diem Sacerdotibus enunciandi. Ad extremum rogandus vobis eſt Deus, vt & vobis ipſis, & viuis omnibus noctem quietam, atque tranquillam; mortuis vero, qui ſuas apud Inferos maculas purgant, ſolatij aliquid, & indulgentiæ largiatur: in eamque rem ter Dominicam precem, ter Angelicam recitabitis. Eaſdem & genere, & numero iterabitis poſtridie mane, vt & vos, ceteroſque viuos ab omni labe integros ea luce conſeruet, & mortuis refrigerationis aliquid tribuat ab ardoribus piacularis ignis. Si fuerit otium, licebit inſuper aliquid ex vita Chriſti, vel eius ante ſignum in cruce traiecti, vel Miſſarum inter ſolemnia tacitis mentibus retractare. cuius ad exemplar identidem reſpectantes vitam veſtram, moreſque fingatis. Vbi Sacerdos Chriſti corpus rite confecerit, aut excitatum ab Ara ſublime populo præmonſtrarit, tum vos veſtris malis, morbiſque remedia, & quæ optatis dona petetis à Deo; vt robur animi, & cognitionem veſtri pectoris, vt mutuam fraternamque concordiam, quodque in ſummis numerandum eſt donis, famem, ſitimque iuſtitiæ. Rogabitis etiam ipſum Chriſti corpus, vt ſpiritali quadam communione ſui, haud abnuat tectum animæ veſtræ ſuccedere. quo communionis genere incitabitur in vobis auiditas quædam tanti myſterij, oblectantibus interim vos, & proxime ſuſcepti memoriæ, & ſpe denuo ſuſcipiendi. Hæc communionis quotidianæ ratio erit veluti quædam animi præparatio longe efficax ad ipſum Sacramentum corporis Domini, quemadmodum, & ad ſacramentum Pœnitentiæ ſpiritalis illa, quam dixi Confeſſio. Proinde venit in mentem optare, vt Chriſtianus quiſque multo ante præcipiat animo diem illum, quo & pectus ſuum expiare confeſſione decreuerit, & Chriſti Domini inire conuiuium. Ita vt quotidie mane ſimul ac de cubili ſurrexerit, ita ſe moneat, & alloquatur. Tali die Sacerdotis ad pedes, tali accedes ad Chriſti menſam: idque etiam ſi forte longius ille dies abſit. Videte igitur ſingulis, vt diebus memoriam vobis excitetis, ac refricetis huius ſacramenti, & ſuſcipiendi pariter, & ſuſcepti: ſuſcepti ad dimidiatum ſaltem ſpatium præſtituti temporis; ſuſcipiendi vero toto reliquo interuallo dierum; vt hac ratione planiſſimum fiat, vereri vos, & horrere verenda illa, & ſacroſancta myſteria. ſecus enim periculum ſit, ne vel ægre concoquatis, quod ore percipitis, vel non ſatis auide ſuſcipiatis. Nolite vobis ipſi deeſſe, quominus octauo ſaltem quoque die hæc

108 Relicta à Fabro monita Parmenſi ſodalitati.

109

110

Digitized by Google

hæc ſacramenta tractetis, ac renouetis. Cetera vero pietatis officia, qualis eſt precatio, qualis pia contemplationis exercitatio, & id genus alia, videte, vt fines illos, ſeu ſingulos, ſeu vniuerſos propoſitos habeant. Primum Dei, & eius Sanctorum gloriam, deinde animi veſtri bonum, tum ceterorum commodum animorum. ſic enim per ea, quæ dixi munera, quotidiana vobis fiet virtutis acceſſio, vt humilitatis, vt patientiæ, vt prudentiæ, & aliarum huiuſmodi rerum, atque virtutum, quibus paratiores in dies accedatis ad recte agendum. Accedet etiam Dei notitia maior, & maior amor; cumulabitur in proximos caritas: & tutò denique ſalutis iter tenebitur, dum veluti per gradus vita, ſpiritus ſic inſtituitur. Quod autem ad huius & temporis, & corporis vitam pertinet, oportebit ita vos veſtra moderari conſilia, ſenſuſque omnes, vt omnis labor corporis, ac contentio, Dei laudem ſpectet, ſalutem animi veſtri, eorumque animorum, qui in ijs ſunt incluſi corporibus, quibus vos laborem veſtrum, operamque nauatis. Studete igitur, vt primum Deus vos ad laborem, ſeu etiam ad quietem impellat, deinde ſalus animæ veſtræ, tum animæ proximorum, deinceps veſtri corporis incolumitas, poſtea incolumitas alieni: denique res familiaris, quæque ad vſus corporis, vitæque neceſſarios pertinere videantur, ne qua ſit ordinis perturbatio, ne qua confuſio. Nihil autem in his, quæ commemoraui præpoſterum, perturbatumque erit, ſi res familiaris ſit famula corporis, corpus animi, animus Dei: quæſtuſque veſtri ad neceſſitatem corporum; corporum autem incolumitas ad animorum ſalutem, horum vero ſtudia ad æternæ legis regulam dirigantur. Ita ab hoc vltimo inchoandum primum, & hic ordo ſeruandus officiorum, vt prima animis, cetera ceteris deinceps rebus pro animorum bono, commodoque debeantur. Nec enim imitandi ſunt ij, qui à re familiari, & ſuo corpore inchoandum putant, vt cum hæc bene conſtituerint, tum demum ſe facilius rem conſtituturos animorum arbitrentur, eademque ratione, quod ad proximos ſpectat, eorum prius animis, quoad eius fieri poterit, quam veſtris corporibus prouidete; vt ſi in poteſtate ſit veſtra vno, eodemque præſidio, & vos à morte corporis, & illos à morte animæ vindicare, malitis vtique multis partibus huic periclitanti, quam illi ruenti, & iam cadenti ſuccurrere. Si hic à vobis rerum ordo ſeruetur, facile exiſtet ea, quam quæritis in inſtituto conſtantia. Hæc Faber. Sane ea Sodalitas etiam num viget, & ſexageſimum iam annum, & eo amplius Fabri præceptis ſeſe alit, atque ſuſtentat. Ac progrediente die tantum roboris eſt adepta, vt eorum quoque patrocinium ſuſceperit, quos & à mendicando deterret pudor, & quos inſcitia; ignoratioque Diuinæ legis tenet, & quos Carnifici, patibuloque leges addixerint: eademque ſemper fuerit, quaſi quædam procreatrix, ac parens plurimæ, variæque in ea Vrbe pietatis, plurimæque item ſobolis, quæ ex communi, vulgarique vita ad Cœnobiticam, Religioſamque ſe transfert. His igitur prudentibus monitis quaſi Vicarijs ſui Parmæ relictis Faber Ortizium ſequutus, primus Germaniam de Societate ingreſſus Vormatiam ſub diem octauum ante Kal. Nouembris attigit. Vbi quanquam ei cum hæreticis agendi poteſtas facta pro voluntate non eſt, nec propter factionis Lutheranæ perfidiam dignum aliquid agi potuit, nullo tamen loco gregi Catholico defuit. Multi perilluſtres Viri, atque adeo Ioannes Moronus tum Mutinenſis Epiſcopus, mox Cardinalis ad expiandas rite noxas eo potiſſimum vſi ſunt. Complureſque alij cum Exercitiorum ſpiritualium, tum concionis ſacræ præſidio adeo animo commutati, vt ſicut ipſe primus Vineam illam colere de Societate cœpit, ita ei primos in Germaniam aditus videatur ipſa debuiſſe Societas. Hæc foris in rem Chriſtianam Ignatij filij; domi autem nihilo minora in rem Societatis Ignatius ipſe, qui quidem in conficiendo Confirmationis negotio, felicemque ad exitum contra vim, autoritatemque multorum principum perducendo, annum integrum deſudauit. Dederat Pontifex Max. vti ſupra demonſtratum eſt Societatis explorandæ negotium tribus Cardinalibus, & Guidiccionio potiſſimum, qui primo quidem adeo non amice ſupplices Patres accepit, vt ne conſcriptam quidem Inſtitutorum formam adduci poſſet, vt legeret; ſed quæ tamdiu aduerſus Religionum multitudinem commentus fuerat, ea vno tempore vniuerſa contra naſcentem Societatem videretur effundere: Collegaſque in eandem ſententiam ſua autoritate perduxerat. Sed qui ſemel ſpes ſuas in Domino collocarant, nequaquam animo debilitati ſunt. Inſtant, atque vrgent magis; literæque à Viris principibus, & Ciuitatibus afferuntur ad Pontificem, & Cardinales ea de re grauiſſimæ, ſed Satana obnitente pro viribus,

111 Laus ſodalitatis Parmenſis à Fabro inſtitutæ.

112 Primus de Societate Germaniam adit Faber.

113 Confirmatur Apoſtolica autoritate Societas præfixa numero ſexaginta Profeſſorum.

Digitized by Google

bus, frustra omnia. Cuius intellecta fraude B. Pater Ignatius, Deum sibi putauit continenti supplicatione, ac ieiunio, ceterisque corporis afflictationibus mitigandum: Vouitque insuper Maiestati Diuinæ, si rei prosperum tribuisset euentum Hostias ad tria millia. Exoratam Numinis Maiestatem declarauit voluntatum repentina mutatio. Nam cum ad eosdem Cardinales, qui & causæ præerant, & à nouis Religionibus abhorrebant, Deo fretus reuertisset Ignatius, eisque permodeste postulati sui rationem exposuisset, illi denuo re diligenter inspecta, ac pertractata repente præter consuetudinem ad id, quod tam constanter repulerant, toto nutu voluntatis impelli, inclinariq; se sentiunt. Ergo rationum ponderibus, ac momentis, quæ contra Religionum multitudinem pugnare videbantur, nouo cedentes instinctu, censuerunt denique Societatem in earum numerum reponendam; ita tamen, vt dum dies aperiret, quid maxime præstaret Ecclesiæ, Professos non excederet sexaginta: vt iam tum Dei voce prænoniti viderentur Ignatius, ne magnam in Societatem Professorum turbam, si ei consultum vellet, admitteret. Fidem huius interioris impulsus fecit ipsa Guidiccionij Cardinalis oratio, qui Religionum quidem multitudini suffragari se negabat posse, huic tamen reffragari amplius, superiore quadam, occultaque vi nec audere omnino, nec posse. Ita qui diu Societatis ortui fuerat obluctatus, tanta repente voluntatis inclinatione fauere cum collegis iudicibus cœpit, vt apud Pontificem Max. eius deinde causam nemo vnquam ardentius egisse dicatur. Ea re Pontifex non mediocriter delectatus, simulque tam ancipitis deliberationis admiratus exitum prolixo animo, & Societatem ipsam Religionem, & Societati indictum nomen quinto Kal. Octobris anno quingentesimo quadragesimo supra millesimum publicis literis declarauit, confirmauitque, Professorum dumtaxat numero ad sexaginta, vt Cardinales constituerant, coarctato. Qua in re Dei gubernantis consilium, ac præclarissimam prouidentiam suspici licet, qui tam seueris cum Societate legibus agi voluit, eiusque ortum, ne tot difficultatum spinas, nec iudiciorum pericula procreari. Primum quidem, vt plana fieret vniuersis quanta Sapientia, consilioque Sedes Apostolica nouam hanc in Ecclesiæ corpus Religionem adoptarit. Deinde vero, vt quod inter arctam hanc, & plenam illam augendi numeri potestatem (quæ triennio post facta est) temporis intercederet, id ipsi Societati, velut alterius periclitationis loco, atque examinis foret. Denique, vt quod semel esset tam diutinis, exquisitisque iudicijs agitatum, iactatum, excussum; id nulla vnquam vis, ac potestas, aut temere vituperare auderet, aut in controuersiam, dubiumque reuocare.

114 Diuina prouidentia in confirmatione Societatis.

Confirmata igitur à Christi Vicario Societate, & re tanti momenti, tamque omnium expetita votis, Deo gubernante transacta, facile potest existimari, quantum ex ea re lætitiæ, voluptatisque perceperint, & qui degebant in Vrbe Patres, & qui ab Vrbe remoti ex sociorum literis id cognorant. Nec dubitandum quin conferendis præsentibus cum præteritis, perpendendisque Diuinæ sapientiæ consilijs, quæ præter omnem opinionem tam felices ad exitus, tamque inusitatis vijs id operis perduxisset, æstu quodam admirationis accensi ad agendas Diuinæ Maiestati gratias se repente conuerterint. Cuius singulari munere, vt ad perfectissimum vitæ statum ex ipsa seculi fece, sic ad constituendum nouum Ordinem se dumtaxat vnos animaduerterent in hac veluti Mundi senectute fuisse delectos: Et cum in Ecclesiam bellorum maxime vis ingrueret, tum potissimum in aciem, ac pugnam hoc suum agmen eductum, numero illud quidem, virtuteque pusillum, sed Catholicæ Ecclesiæ præcipua quadam Obedientia deuotum, & ad omnes eius nutus intentum. Ergo tanti beneficij nequaquam immemor, aut ingratus Ignatius primo quoque tempore operam dat, vt ea Sacrificiorum summa, quam Diuinæ Maiestati spopondérat, à paucis illis, qui de Societate varijs erant dispersi locis, Sacerdotibus redderetur. Actis, persolutisque gratijs duo restabant adhuc Patrum agitanda consilijs, explicatiora illa quidem, ac solutiora, ceterum momenti permagni, ac talia demum, vt sine ijs omnia superiora acta viderentur inania. Alterum erat, vt ex instituti formula, quam ipse Pontifex approbasset, leges quædam, ac veluti canones excerperentur, quibus cum in vniuerso Societatis corpore, tum in eius membris singulis Religiosa disciplina constaret. Alterum, vt dux aliquis nouæ huic familiæ præficeretur, qui & prudenter eam administraret, & à rebus noxijs, periculisque defenderet: quæ quidem tanto acriora deinceps metuebantur in dies, quanto magis inchoati operis magnitudo crescebat, & nouus Ordo in

115 Sensus primorū Patrum ex confirmata Societate.

Vrbis,

Digitized by Google

116 Summam quandam Conſtitutionum S. Ignatius concipit.

Vrbis, Orbiſque Theatro cùm curioſius obſeruabatur ab omnibus, tum æmulorum patebat inuidiæ. Vtrique igitur rei prope diuinitus eſt proſpectum. Quippe cum digredientes ex Vrbe Patres (vti ſupra ſignificatum eſt) manentibus in Vrbe ſocijs poteſtatem inſtituta, legeſque condendi reliquiſſent, ac poſtea ad vnum eam Ignatium detuliſſent, is animum in eam curam totum, ac mentem intendit; qui quidem minime neſcius, quanta ſibi res eſſet impoſita, nihil ſuæ prudentiæ, iudicioque, quibus tamen ipſis valebat plurimum, fidendum ratus; Deum ſibi conſulendum in primis frequenti prece, & quotidiano ſacrificio putauit. Quo tempore mens eius à Deo mirum in modum illuſtrata, ſuauitate quadam ſpiritus tota vndique perfundebatur hauriens à Patre luminum, quæ mox ſuæ diſciplinæ alumnis conſignaret, & veluti dictata quædam de rebus ſingulis, quibus hæc inſtituta continentur, excipiens: vt mirum videri non debeat, ſi cuius in animo ſpeciem operis vniuerſi Diuinus Architectus effinxerat, is tam excellens Religionis inſtitutum, formamque deſcripſerit: vt affirmare vere poſſet, non ſuum illud inuentum eſſe, ſed eius, qui ſibi in monte commonſtraſſet exemplum. Tanta igitur Dei luce perfuſus, dum accurate omnia, ſolerterque circumſpicit, & myſticum Eccleſiæ corpus, membraque ſingula contemplatur, dum præſentem Eccleſiæ ſtatum, & illorum temporum calamitatem ſecum ipſe perpendit, dum & Religioſorum Ordinum inſtituta, quæ tum erant in Orbe Chriſtiano, & munerum varietates, vnde is maxime ſubleuaretur, attendit; neque tamen omittit, quantum & in mentis, corporiſque exercitationibus, & in victus, cultuſque ratione, naturæ vires ferant expendere: dum hæc, inquam, vniuerſa ſingillatim animo, rationeque perluſtrat, ſentit ſe ſingulari quadam arte, vt ex cæleſti illa diſciplina perceperat, omnem ſuorum inſtitutorum formam in certa quædam capita, canoneſque digeſtam, ſummatim fuiſſe complexum; quibus non modo regere, ac tueri ſe ipſa, verum etiam progredi, atque augeri deinceps Societas adulta, & corroborata iam poſſet. Vt intelligat poſteritas vniuerſa, quanti tandem ea ſint inſtitutorum monumenta pendenda, quæ Beatus ille Pater non tam atramento, quam lacrymis, nec tam humano ſtudio, quam accurata prece, nec tam Magiſtra prudentia, quam Deo pene dictante conſcripſit, vt infra planius oſtendetur. Reſtabat dumtaxat illud, vt Patres pro accepta ab Apoſtolica Sede autoritate, alijſque mox diplomatis conſignata, ſuo quiſque chirographo pijs Ignatij laboribus, vigilijſque ſubſcriberet. Cuius rei gratia, vt etiam Generalis creandi Præpoſiti, neceſſe erat, vt qui diuerſis eſſent Italiæ locis, Oriſque diſperſi congregarentur ad Vrbem, & ſuos illic conuentus, & cœtus agerent. Atque id ita geſtum eo, qui conſecutus eſt, anno, ſeries noſtræ narrationis oſtendet.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Tertius.

QVANQVAM autem vsquequaque perfecta, & suis omnibus expleta numeris Societas non dum erat; constabat tamen in ea, vt in ceteris Familijs Religiosæ disciplinæ ratio: tum primum suo subijci Duci, tùm temperari legibus cœpta est, tum Professorum princeps descripta classis, quò deinceps vniuersæ Familiæ pondus incumberet, & per quam nixa ad ea, quæ Deus adderet incrementa, conscenderet. Verum quò planiora fiant, quæ & hoc, & consequentibus scribenda sunt annis, liquidoque simul constet, quam suauiter Societatis res diuina Sapientia proueheret, non alienum fuerit, qualis eius tum status esset paulo ante, quam & ab Apostolica Sede confirmaretur, & à suo Præposito nutu legum contineretur, exponere. Illud iam antea demonstratum est, plerosque è primis decem in varia loca, vt sese facultas obtulerat, fuisse dimissos, Xauerium, & Rodericium in Lusitaniam, inde in Indiam transmissuros; Vormatiam Fabrum in Germaniam. Per Italiam vero Parmam Lainium, Brixiam Iaium ad Cenomannos, Senas Paschasium in Hetruriam, Bisinianum apud Calabros Bobadillam. Qui dum Ecclesiæ spargendis seminibus frugum, quas nunc cernimus, operam nauant, eadem Romæ contentione Ignatius, Salmeron, & Codurius in animarum causa desudabant. Eorum autem, qui se ad Patres iunxerant, versabantur plerique Lutetiæ, tùm studiorum causa, tùm vt florentissimæ illi Academiæ suis prodessent exemplis. Nonnulli etiam componendæ rei domesticæ causa in Hispaniam se contulerant, vbi Societatis nomen, & piæ concionis ardore, & vitæ sanctimonia propagabant. Tam varijs, disiunctisque locis omnis hæc distincta Familia, nec vllis certis deuincta legibus, legitimouè Duci subiecta, constabat tamen ipsa per se, suasque, habebat in dies cum in absolutæ virtutis studio, tùm in proximorum curanda salute progressiones, & gradus; nulla vtique alia vi, impulsuque nisi diuino. Vt enim Deus pro singulari sua sapientia Societatis posteros præmoneret, quam in ea voluntario non coacto; hilari, non seruili delectaretur obsequio, tantum in Sociorum pectoribus obseruantiæ, reuerentiæque aduersus suum ingenerauit Ignatium, vt iam inde à principio vltro ei parere, & tanquam Parentem, ac Magistrum non dubitarent agnoscere. Sic enim sibi ipsi persuaserant, regi se à nemine melius posse, quam ab eo, quem ad constituendam Sodalitatem illam præcipuum ex omnibus Deus ipse delegerat; & per quem ceteris eundem spiritum, eandem gratiam vocationis infunderet. Superæ etiam prouidentiæ fuit, vt cum ad diuersa loca ceteri mitterentur, Romæ solum B. Pater cum duobus socijs velut quibusdam Assistentibus resideret: Vt per eum diuina mens zelo, animoque præstantem in reliqua huius corporis membra, veluti per caput influeret: eaque inter se coniuncta, & colligata arduis illis tueretur initijs. Eum igitur de suis quisque rebus absens per literas admonebant; ad eum, si quid quæstionis incideret, referebant: eius sententia consiliumque maximi erat apud omnes ponderis: omnesque ad eum non modo suis in rebus, verum etiam proximorum, quorum se ad vsum, & commodum explicauerant, siue auxilij, siue consilij causa confugiebant: idque tam libere fidenterque, quam explorata sibi erat eximia Patris caritas, rara prudentia, singularis humilitas. Quorum menti, voluntatique mens vicissim respondebat Ignatij: cui cum omnes in medullis hærerent; & eadem, qua illi caritate flagraret, non tanquam prælatum fratribus suis, sed tanquam Ministrum, & famulum se

1 Status Societatis hoc tempore.

2 Obedientia primorum Patrum B. Ignatio.

3 Quemadmodū B. Ignatius Societatem regeret

Digitized by Google

se præbebat, cum præsentibus sua consilia communicabat, & conferebat; in omnique sermone sese affabilem exhibebat, eisdemque & valentibus, & ægrotantibus ministrabat, omnes reuerens, omnes ex Apostoli præcepto tanquam Superiores sibi inuicem arbitrans. Absentes de Societatis vrbanæ rebus certiores per literas faciebat: & quotidianas eius progressiones, & incrementa narrabat. commemorabat res æque lætas, ac tristes, pericula quæ impendebant, odia, quæ excitabantur; varios denique domesticarum rerum exitus, & euentus; vt vsui esse vel ad excitandos sentiebat sodales, vel ad eorum exquirenda rebus in dubijs, inuolutisque consilia. Nec sibi deerat quominus pia absentium studia, nutu sibi significata, modo imploranda principum virorum gratia, modo ipso adeundo, & compellando Pontifice, optatos ad exitus promoueret. Itaque quod admiratione dignum erat in tanta locorum distantia, tanta nationum, voluntatumq; dissimilitudine, tantis rei familiaris angustijs, tanta etiam obtrectatione malorum, sustentabat tamen ipsa sese, vt ante dixi, Deo gubernante Societas, nulla vtique lege alia, nisi caritatis, & flagrantissimo quodam studio Diuinæ gloriæ, & alienæ salutis. Ea videlicet res, & Principibus cara, & populis amabilis, & ipsis erat inuidis metuenda, vt mirum videri non debeat, si iam inde ab ipsis eius non dum confirmatæ cunabulis, tot ad eam Viri præstantes appulerint: præsertim cum in Ecclesia Dei, vt initio monuimus, & veteres, & recentes Religiosorum Ordines, quò se reciperent, non deessent.

Hic erat nascentis Societatis status, hæc pusillæ huius familiæ forma quousque à Petri Sede cooptaretur Religio. Qua cooptata, & post tot Ignatij labores, ac contentiones

4 Edicitur primus conuentus ad creandum Præpositum Generalem, & Constitutiones condendas.

à Pontifice Maximo confirmata, qui aderant in Vrbe socij, vnà cum B. Patre sedulam dederunt operam, vt ex decreto admonerentur absentes, & primo quoque tempore ex Italia, qui commode possent, ad diem dictam euocarentur; qui vero minus possent, suffragium suum scripto transmitterent: Vt nouæ huic familiæ certum, & constans, & vbique sui simile viuendi genus decerneretur, omninoque Rector aliquis, & Dux legeretur, cuius ex administratione, ductuque vniuersa penderet. Eius eligendi gratia Xauerius, & Rodericius in Indiam profecturi sua reliquerant obsignata suffragia. Faber suum ex Germania per epistolam misit, idque sæpius, & semper idem, ne quod tantis locorum interuallis, aut quoquo modo interciperetur exemplar, aut serius ad Vrbem perferretur. Quod autem ad constitutiones sanciendas pertinebat, ij ratum se habituros esse perscripserant, quod plurimis, qui aderant, placuisset. Conuenerant igitur, vti condixerant, quotquot per Italiam sparsi erant omnes Quadragesimæ ineunte ieiunio, præter vnum Bobadillam, quem Bisiniani demetendis tempestiue fructibus occupatum, dum se parat ad iter, summus Pontifex ciuium supplicatione permotus, commoueri loco vetuit. Itaque cum ad Vrbem nec ipse posset accedere, nec suum absens suffragium mitteret, Patres de propinqua Missione soliciti, quam Pontificia Maiestas vrgebat, coacti sunt nulla absentis ratione habita Generalem Præpositum ex suo corpore constituere. Quatuor igitur à Comitijs abfuerunt Xauerius, Rodericius, Faber, & Bobadilla, & præter hunc, quem nominaui postremum, suum quisque dedère suffragium. Sex autem interfuerunt Ignatius, & Lainius, Salmeron, & Paschasius, Codurius, & Iaius. Qui quidem legitime in Domino congregati, priusquam alia vlla de re inter se agerent, proposito sibi ante oculos communi bono concordissime sanxerunt edenda prius decreta nonnulla, quæ facilem viam ad ea seruanda munirent, quibus ex instituta formula se statuissent obstringere. Quæ res idcirco antiquissima debuit esse, quod ex ea erat aliquando, & Generalis creandi Præpositi, & inferiores legendi Præfectos petenda ratio. Prolata sunt in medium, quæ de Sociorum consilio, ac voluntate ea de re elucubrarat Ignatius, summa videlicet capitum, ac formularum quibus ille nudam Religionis formam, & velut quædam lineamenta descripserat. Quam cum Patres attentis animis expendissent, sæpeque ad trutinam reuocassent; tandem, cum quid opponerent, non haberent, velut à Deo dictatam Regulam summo omnes recepère consensu; singulisque subscriptis, probatisque decretis, & se pariter, & posteros obstrinxerunt. Quæ autem ab Ignatio conscripta, ac digesta tùm sunt, non fuerunt illa quidem instituta, constitutioneque, sed decreta dumtaxat quædam, & veluti constitutionum sementis, vt qui ex eo numero Societatis Præpositus renunciaretur, is ab eis, quæ in pleno Sociorum conuentu constituta iam essent, & ipse vltro recepisset, haud temere, leuiterque discederet,

5 Approbarur à Patribus summa Constitutionum ab Ignatio concepta.

sed

Digitized by Google

sed tanquam suarum constitutionum materiam; ac segetem adhiberet, quarum postea autoritate, nutuque, illa ipsa seu statuendis legitimis pœnis, si quis ea infringeret, sancirentur; seu dubijs, obscurisque rebus, si quæ inciderent, interpretandis. In quo & Diuini rursus prouidentiam Numinis admirère, quæ sicut exortam Societatem non suis repente numeris expleuit, ac cumulauit, sed præcipuis dumtaxat partibus, vti supra significatum est, instruxit, & inchoauit; sic eadem modo nata, cum suos esset habitura progressus, non tam hominis irrigantis industria, quam Dei dantis incrementa concessu; noluit illam inter initia legibus admodum multis, ac constitutionibus alligari, sed simplicibus tantum, ijsque perspicuis contineri decretis: quæ & vnicuique forent disciplinæ tuendæ præsidio, & in Ignatij pectore veluti quædam semina residerent, vnde postea Professorum amplificata, & Coadiutorum adiuncta Classi, talia instituta, constitutionesque prodirent; vt & contextu corporis vniuersi, & singularum compositione partium, hunc, quem cernimus harmoniæ concentum, atque hunc ornatum, quem miramur, efficerent. Quod hoc loco indicasse sit satis: vt quod decretorum genus esset illud, cui suam Patres adscripsere sententiam, testatum esset. Nam de absoluto Constitutionum opere, vbi decreta illa, tanquam semina continentur, suus erit narrandi locus.

6 Modus quo declaratus Præpositus Generalis.

Sex igitur qui conuenerant Patres agitare inter sese cœperunt de Præposito creando consilia. Ac primum quidem mutuis ea de re colloquijs cuique interdicitur: triduique supplicatio decernitur. Quarto vero die singuli obsignata sua rite suffragia, & cum absentium coniuncta suffragijs in vrnam conijciunt, clauibusque custodiunt; deinde in aliud triduum supplicatione protracta, septimo tandem die, qui dies fuit Quinto Idus Aprilis, suffragia ipsa resignant, Præpositumque declarant Ignatium dissentiente nemine, præter ipsum. Visum quippe omnibus est neminem posse melius talis Societatis tenere clauum, socioque suos regere, ac confirmare, quemadmodum in suo ferendo suffragio Xauerius admonet, quam qui eos in Domino genuisset, & per quem nouam hanc in Orbe terræ familiam Dominus suscitasset. Hic ego continere me non possum, quin ex ipsis suffragiorum autographis, velut è puluere antiquitatis erutis, excerpam aliquid, quod & exemplo sit posteris, & voluptati. In sua scribenda sententia pleriq; citato Diuini Numinis testimonio illud addebant, eum se ad id munus eligere, quem maxime ex omnibus sentirent idoneum, idque nullius impulsu, consilioque, sed vna Dei gloria, bonoque Societatis inductos; nec aliter fuisse sensuros, si illa ipsa hora abeundum esset è vita. Ac Codurius quidem Ignatium, quem sua sententia præponit, miris ornat laudibus, sed plane necessarijs. Appellat eum Zelatorem ardentissimum Diuini Nominis, & alienæ salutis, talemque semper à se esse perspectum: & hoc magis oportere eum ceteris præfici, quod omnium minimum se fecisset, & omnibus ministrasset. Deinde si qua forte vis obstitisset, quo minus eligeretur Ignatius, hæc attexit de Fabro. Post quem non minore virtute præditum censeo præferendum honorandum Patrem Dominum Petrum Fabrum. Hæc est veritas coram Deo. Magna profecto laus, vt Fabrum prope exæquet Ignatio: quanquam Fabro secundum Ignatium suffragatur etiam Xauerius: neque enim obscura erat Viri virtus: suffragatur & Simon: nec refragari possent ceteri, si proximum quem præponerent, nominarent; sed nulla apud eos proximi mentio. Ipse tamen Faber, si forte mors Ignatium raperet, Xauerium ei sufficiebat. Nec pigebit totum Salmeronis suffragium adscribere. In nomine IESV Christi, Amen. Ego Alfonsus Salmeron huius Societatis indignissimus præmissa ad Deum oratione, & re pro qualicunque meo iudicio mature pensata, eligo, ac pronuncio pro meo, ac totius congregationis Prælato, ac Superiore D. Ignatium de Loiola: qui iuxta sibi datam à Deo sapientiam, sicut nos omnes in Christo genuit, lacteque pauit paruulos; ita nunc in Christo grandiores solido obedientiæ cibo deducet, ac diriget in pascua pinguia, & vberrima Paradisi ad fontem vitæ, vt cum gregem hunc pusillum IESV Christo Pastori magno reddiderit, veraciter nos dicamus, & nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Ipse vero gaudenter dicat, Domine ex his, quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam. Quod ipse IESVS Pastor bonus nobis dignetur concedere. Amen. Illud fere addebant præsertim qui suffragium suum, aut reliquerant abeuntes, aut miserunt absentes, ei se sodali subscribere eumque habituros Præpositi loco, in quem plurimæ voluntates incumberent. Collocat Xauerius insuper in eadem schedula separatim tria Religionis Vota ei tum deferenda,

7 Formulæ variæ suffragiorũ quibus vti Patres in declarando Generali Præposito.

Digitized by Google

qui post editum Apostolicum de Societate diploma, Generalis Præpositus renuncietur. Ipse vero Ignatius in sua ferenda sententia, ne alium alij præferre videatur, consulto ei suffragatur, in quem plurimi conspirarent, vno se dumtaxat excepto. Hæc ex ipsis autographis Patrum. Ergo, cum de se agi perspexit Ignatius rei commotus euentu, vt qui insigni quadam animi moderatione præstabat, malebatq; se ab alijs regi, quam alios ipse regere, sermone habito longiore de sui animi, corporisq; imbecillitate, magnopere hortatus est alium deligerent tanto muneri parem: se quidem nec oneri parem esse, nec adduci prorsus, vt qui regere se ipse nesciret, alios regendos susciperet. Proinde rogare enixe, vt in tertium, quartumvè diem obsecratione producta res iterum ad suffragia reuocetur. Patres, cum contra diu frustra retendissent, inuiti tandem, quod petebat dederunt, quanquam tam insignis modestiæ laus, vt est animorum conciliatrix in primis studia Patrum, voluntatesq; potius acuit, incenditq; quam retudit. Quippe cum ad posteriora suffragia quarta luce reditum esset, rursus in eundem Ignatium reciderunt: qui nihilominus cum perstaret reluctans, Lainius magna libertate intelligens, qui premendus esset locus, vel, inquit, Pater munus accipe, quod tam perspicue Deus tibi imponit, vel, quod ad me pertinet, dirimatur Societas. Nam mihi quidem certum est caput non aliud pati, quam quod vt video Deus optat. Hic ille dum ex vna parte suæ conscius infirmitatis grauitatem oneris reformidat; ex altera diuinæ obsistere voluntati non audet; dubius atque anceps pronunciat huius se controuersiæ arbitrum statuere illum, quem & ad quotidianæ Pœnitentiæ sacramentum, & ad regendum ex Dei præscripto animum, velut diuinæ voluntatis interpretem adhiberet. Huic se vitam omnem anteactam expositurum: nihil hunc ex suis siue animi, siue corporis imbecillitatibus celaturum: quicquid is Christi nomine præcepisset, aut suasisset suo, id se continuo sine mora facturum. Enimuero Patres ægræ admodum ferre toties iam eum sua vota frustrari: reclamant vniuersi. Demum post multam altercationem, cum res aliter obtineri non posset, iterum ei necessitate magis, quàm voluntate mos geritur. Adhibebat B. Pater ad quotidianas peccatorum expiationes ante Societatem conditam ex Ordine Minorum singulari sanctitate, ac prudentia Virum nomine Theodosium. Apud hunc in Cœnobio S. Petri ad Ianiculum, qui mons aureus vulgo dicitur, cum secessisset, totum illud triduum, quod sacrosanctum Paschia præcurrit, quasi telam vniuersæ vitæ retexens in accurata peccatorum confessione consumpsit. Eo elapso sciscitatur ex optimo Sacerdote de capessendo Magistratu quid sentiat. Ille vero resistere eum vtiq; Dei numini, si id amplius detrectet, affirmat. Tum Ignatius iterum, ac sæpius, vt Deum consulat obtestatur, ac demum si ita videatur, omni animi tranquillitate suam scripto sententiam explicet, ad socios q; transmittat. Tum deniq; ad suos redijt. Interim, vt quam sibi grata esset talis creatio Præpositi prodigio Deus aliquo comprobaret, admiranda domi res accidit, non inuoluenda silentio. Versabatur inter nostros non tamen de numero Sociorum Cantaber adolescens, Matthæus nomine. Hic à Dæmone repente correptus miserandum in modum exerceri cœptus est. Affligebat sese identidem humi, prostratusq; adeo firmiter consistebat, vix vt eum homines valentissimi decem commouere loco possent. Os ei fœde intumescebat, sed signo crucis expresso ab eo, qui sacris eum carminibus adiurabat, abscedebat tumor in guttur: atque, vt vnaquæq; pars corporis impuri spiritus turgebat inflatu, ita eodem modo inflatio discussa, fuga crucis migrabat in aliam. Cumq; è spectatoribus quidam minitantes Dæmoni dicerent, breui adfuturum Ignatium, qui ipsum inde pelleret; malus Dæmon discerpens hominem vociferansq; dicebat, Apage, apage nomen istud capitis mihi omnium inimicissimi. Domum reuersus Ignatius, vt ea, quæ gesta erant, se absente, resciuit, clam seducit adolescentem, fusisque precibus Diabolum pellit, puerumque liberum, ac sanum domesticis reddit. Is autem ne diuini beneficij immemor esset, Religiosam vitam apud Camaldulenses ingressus, nouo nomine Basilius est nuncupatus. Et sane quam vehementer Satanas odisset Ignatium, consequens eius facinus declarauit. Quippe in vltionem exilij sui suffocare conatus est dormientem, fauceſque tanta vi pressit, vt IESV nomen inclamare cum vellet, voce penitus inclusa non posset. Ad extremum omni adhibita contentione in salutarem illam vocem erupit, & infernum monstrum protinus ab se abegit: diu tamen raucus, ac prope sine voce fuit. Tertio ab Ignatij reditu lapso die, Theodosius, quò cumulatius, quod rogabatur expleret, non modo vltro ipse Patres adijt, & quid ipse dubitanti B. Viro respondisset, exposuit; verum etiam

8 Ignatius recusat acerrime generalatum.

9 Energumenus B. Ignatij precibus liberatur.

10 Satanæ odium in B. Ignatium.

in

in codicillos retulit, prorſus ſibi videri Societatis gubernacula Ignatio ipſi prehendenda. Quibus in conuentu publice reſignatis, recitatiſque, Ignatius repugnare non amplius auſus, ſed fiducia Diuini Numinis plenus, tertia Paſchatis feria xiij. Kal. Maij delatum ſibi munus admiſit, eo fermè tempore, quò præſtantiſſimus eius patronus Petrus paſcendi Chriſti gregis onus accepit. Moxque ad opem implorandam ſeptem Vrbis Templa religionis ſanctitate præcipua, vt vnà omnes obirent in proximam ſextam feriam indicit: atque in D. Pauli potiſſimum, quoniam eius maxime Apoſtoli ſequi veſtigia propoſitum erat, tum etiam quod locus ille, quippe extra muros, à populari ſtrepitu vacuus eſt, ſolenni ritu Profeſſionis ſuæ Vota ex Apoſtolici diplomatis formula, nuncuparent. In eo Templo alterutrum peccata confeſſis, Ignatius Miſſæ ſacrificium ceteris præſentibus orſus eſt ad aram Deiparæ Virginis, vbi auguſtiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum id temporis condebatur. Ea tum ara ad dextram intrantis per principes valuas, ſub imos gradus per quos ad ſacra Apoſtolorum corpora aſcenditur, ſtabat. Inde poſtea tranſlata eſt in Templi ſuperiora ex partæ læua; vbi illa ipſamet Deiparæ effigies ob rei memoriam religioſe viſitur, & ſalutatur à noſtris. Ibi igitur B. Pater operans ſacris, vt ad communionem Chriſti corporis ventum eſt, conuerſus ad ſocios, & prouolutus in genua, læua deſcriptam Profeſſionis formulam, dextra vero ſacram de Patena præferens hoſtiam, primus Vota ſua quatuor clara voce pronunciat. quibus Votis cum ſe Deo multis cum lacrymis ceteris etiam collacrymantibus conſecraſſet, de genu conſurgens, & ad altare reuerſus, rite communicat. Poſtea cum ſe iterum ad ſocios auguſtiſſimum Chriſti corpus dextra præferens conuertiſſet, acceſſerunt ſocij quinque eodem modo, atque eadem ex forma nullo antiquitatis ordine nuncupantes, tametſi primum conſtet nuncupaſſe Codurium. Eam nos formulam cum expreſſam in Conſtitutionibus habeamus, ſuperuacaneum duximus huc transferre. ſumpto Chriſti corpore, poſt vſitatas gratias, alias eiuſdem ædis aras religioneſque venerabundi circumeunt. Circum aram vero maximam ad precioſos Apoſtolorum cineres cuncti ſubſiſtunt, continuoque ad Ignatij complexum, manuumque oſcula manantibus præ gaudio lacrymis, certatim currunt. Quibus ipſe viciſſim pacis oſculum ſingulis reddidit. Ac pro tam felici rei exitu pie cæleſtibus gratulati ad reliquum Templorum iter lætiſſimis tendunt animis.

11 Prima Societatis Profeſſorum vota in templo S. Pauli ad altare B. Virginis.

12 Virtus primæ Societatis Profeſſorum domus, id eſt Romanæ.

Conſtituto Societatis capite, talique Duce, duplicata domi tranquillitas eſt, & nullo negotio membra corporis regi cœpta. Erant tum domi præter ſex Profeſſos duodecim fere alij, qui ſe nuper cum Societate coniunxerant: & ſuum quiſque munus curabat alacriter. Flagrabant apud eos ſtudia priſcæ pietatis, paupertatis, & Crucis Chriſti. Summa erat in obtemperando voluntas, ingens alacritas in obſequijs: mirus in conuictu candor animi, ſimplices mores, compoſiti ad modeſtiam vultus, probitatis indices, & cultus interioris: ſpectaculum ſuperis, hominibuſque iucundum. Nulla niſi virtutis æmulatio, nulla obtrectatio inuidiæ, nulla vox querelarum. Mutuis officijs certabant omnes, honore inuicem præuenientes. Sola erat de humilitate contentio pacis genitrix, & concordiæ. Qui cum eſſent ex tanta morum, nationum, ætatum varietate permixti, inter ſe tamen velut vnum corpus, & vnus ſpiritus concordiſſime viuebant, vt non tam hominum in terris degentium, quam Angelorum cœtus in humanis corporibus viderentur. Nulla virtutis diſciplina præſtantior illorum vel conſuetudine, vel exemplo, aptis etiam ad permutandos perditos, & profligatos mores. Adoleſcens per eos dies è tranſalpinis locis Romam venerat egregijs à natura muneribus, ac donis inſtructus, ſed eo vſque Lutheranæ peſtis contagione corruptus, vt ſuo non contentus exitio, alios etiam quamplurimos in eandem fraudem conaretur impellere; ſed dum ſpargendis longe lateque venenis, peruertendiſque ſanis mentibus totus intendit, ad ſacros Magiſtratus re delata in cuſtodiam abripitur. Magiſtratus cum & ipſi per ſe fruſtra, & per idoneos Theologiæ Magiſtros, vt peruerſæ mentis adoleſcentem ad ſanitatem reducerent laboraſſent, ad extremum, ne quid intentatum relinquerent, ætatis florem, & ſpectatam indolem miſerati, ſanandum Ignatio tradunt, domique noſtræ cuſtodiendum. Blande illum cum ſuis accepit Ignatius, & placidis manibus tempeſtiuas admouebat identidem curationes. Tantumque ſeu prudentis curatio Medici, ſeu Patrum conſuetudo valuit, vt eorum moribus curioſius inſpectandis callidus

13 Hereticus adoleſcens exemplis Patrũ, & B. Ignatij prudentia fit Catholicus.

Digitized by Google

adoleſcens ſenſim & ipſe commutatus animo ſit: & qui furere in Medicos paulo ante conſueuerat, medicinaſque reſpuere. Patrum deinde manus, & ſcalpella non fugerit, peſtem vomuerit, virus eiecerit, & voluntaria quadam deteſtatione animi prauis dogmatibus eiuratis, Eccleſiam ſibi reconciliarit. Is deinde rogatus, cur qui tam

14 Teſtimonium ſanæ doctrinæ bona vita.

obfirmato fuiſſet animo, vt de ſuſcepta mente depelli nullo terrore periculovè poſſet, Patrum tamen ſermone ſe flecti, ac deliniri ſit paſſus; reſpondit ita ſecum diſputaſſe, fieri haudquaquam poſſe, vt à tam integra, innocentique vita, tam ſanctis, commodiſque moribus, tanta animorum coniunctione & pace, quantam inter eos aſpexiſſet, vera, ac germana fides abeſſet.

B. Ignatij humilitas.

Iam ipſe Dux ceterorum, & caput Ignatius, ne quibus præerat, exemplo minus, quam dignitate præeſſet, primum in humilibus ſe continere muneribus, & quidem in ipſo culinæ labore, fumoque tanta cœpit ſedulitate verſari, vt ſi Generalem Præpoſitum non agnoſceres, vnum aliquem de Nouitiorum grege diceres. Ac ne quid priuata humilitatis exercitatio de publica adminiſtrationis cura detraheret, diſpertitis vtriuſq; ſtudij temporibus, ita alterum cum altero temperabat, vt cum vtrique faceret ſatis, neutrum alteri fraudi eſſet. Deinde Profeſſionis lege, cui nuper vna cum reliquo Sociorum cœtu ſubſcripſerat, ſex & quadraginta dierum curriculo, nullo prorſus intermiſſo die, Chriſtianæ rudimenta doctrinæ publice in templo tradere pleno Auditorum con-

15 Primum Societati templum S. Mariæ à Strata.

uentu, nec fructu minore inſtituit. Habebat autem iam tum proprium Societas Templum, tametſi conductis adhuc habitabat in ædibus; & id erat Parœciæ cuiuſdam S. Mariæ à Strata, vt vulgus hominum appellabat, ad Capitolij radices, haud ita procul à S. Marci; magis illud quidem celebritate loci noſtris rationibus opportunum, quam ob cauſam Polancus ab ipſo B. Patre ex tota vrbe fuiſſe delectum narrat, quam ſatis commodum, atque laxum. Huius Parœciæ procurationem cum ipſo Templo, ceteroque ſacro inſtrumento Societati tribuendam Petrus Codacius anno proximo iam labente curarat, vt cum confirmata Societate videretur quodammodo natum, ſeu potius vix natam Societatem tectoque carentem Beatiſſima Virgo domum ſuam recepiſſe. Id erat noſtris &

16 B. Ignatius ſex & 40. continuos dies docet Chriſtianæ doctrinæ rudimenta.

ad confeſſiones audiendas vſui, & ad conciones, & catecheſes habendas. Hic igitur docere plebem Ignatius aggreſſus fidei myſteria cognitu neceſſaria primum vulgi cauſa non nimis enucleabat: ſæpius tamen eadem inculcabat, iterabatque, ſi vſus eſſet: Verum poſtea tempeſtiue digrediens, certa quædam capita tractabat vberius, non ad aucupandam ingenij, doctrinæque famam, ſed ad concitandos animos, motuſque gignendos, idque ea ſententiarum grauitate, ac pondere; eo animi, & oris ardore, vt Auditores ſuos eodem igne, quo ipſe flagrabat, incenderet. Vix peroratum erat cum illi intimo dolore tacti ex conſcientia ſuperioris vitæ, ad Sacerdotum ſe pedes ſternebant, tantoque animi ſenſu, fletuque ſua enuntiabant occulta, vt crebris interrupta ſingultibus expedire verba vix poſſent. Interim domi, foriſque multis pietatis officijs, maiore adhuc quam antea dignitate, hominumque admuratione reliqui vacabant Patres. Ac Lainius quidem ea æſtate Romæ confeſſionum, concionumque muneribus occupatus, poſtulatus eſt à Margarita Auſtriaca Octauij Parmenſis Ducis coniuge, vt ſibi, ſuæque familiæ ad pietatem, ſalutemque dux eſſet. Eademque paulo poſt Lucam Hetruriæ Oppidum ad parentem ſuum Carolum, qui per id tempus in Italiam venerat, profectura, Lainium duxit. Ipſe vero Lainius non prius ex Vrbe pedem extulit, quam aliquot alios ad Societatem piæ contemplationis exercitatione perduceret. In ijs Franciſcum Turrianum Burgenſem honeſto lo-

17 Ioannes Polancus ad Societatem accedit.

co natum, quem adhuc viridem, ætateque florentem, antequam domum reciperetur mors ſuſtulit. Huic contubernalis, ac municeps, & fideli iunctus amicitia erat Ioannes Polancus ſcriptor Apoſtolicus, qui ad exercitationes ſpiritus experiendas, amici

Et Andreas Fruſius.

exemplo commotus, magno tum ſuo, tum Societatis bono ad eam animum appulit. Similis Polanco erat Andreas Fruſius Carnotenſis. Quippe ambo viri tum ingenij laude præſtantes, tum multiplici varietate doctrinæ quam in illo tempeſtiua grauitas, in

18 Primus Romæ, & poſt confirmatam Societatem omnino primus mortuus Marcus Lainius Iacobi frater.

hoc innatus quidam lepos: & in vtroque ſingularis modeſtia condiebat. Et is aulæ pertæſus ad certiores in Chriſti famulatu ſpes obſequia tranſtulit. Sed vt omnium natura fert rerum in qua continenter alia oriuntur, & occidunt; horum in Societate ortum aliorum excepit occaſus. Occidit Romæ Marcus Lainius Iacobi frater excellenti pietate Vir.

Is in-

Digitized by Google

Is inter ſuos fratres amantiſſimus Iacobi fuit, eiuſque ſalutis tam ſtudioſus, & cupidus; vt cum de noua quadam Hæreticorum ſecta inaudiſſet, qui per id tempus prauis dogmatibus toto Orbe ſerendis ſacra omnia miſcebant, ſuſpicari vehementer cœperit homo ſimplex, ac purus, ne eam forte ſectam Iacobus quoque, quem ad clericos quoſdam nouæ Religionis conſtituendæ gratia aggregatum eſſe cognouerat, ſequeretur. Quò circa toto triennio anxias tendere ad Deum manus, ne in hæreſim fratrem labi permitteret, ſed Religionem puram, atque integram, illibatamque tueretur, & eius potius eſſet propugnator acerrimus. Eius rei gratia ſymbolum ſolebat Apoſtolicum inter auguſtiſſimum Miſſæ ſacrificium, cui quotidie reuerenter adſtabat, precationis loco percurrere. Nec prius ab inſtituta prece deſtitit, quam exploratum habuit, cui tandem hominum generi ſeſe frater agglutinaſſet; & quanto tandem interuallo inita ab eo Societas à peſtilenti illa, de qua inaudierat, ſecta diſtaret. Itaque non ſine Dei impulſu reuiſendi fratris ſtudio ad Vrbem venit. Vbi dum fraternis monitis, atque conſilijs piarum meditationerum ex Ignatij præſcripto animum excolit, diuino afflante ſpiritu, eandem ipſe quoque, quam ſuſpectam paulo ante habuerat, Societatem inijt. Poſtea ad Noſocomium de more miſſus, in eoque aliquandiu magna & rerum humanarum, & ſui ipſius contemptione verſatus in morbum incidit; domumque Iulio menſe reuerſus extinguitur, primus, quem poſt confirmatam à Petri Sede Societatem in Cælum merita vocauerunt. Poſt mortem fratri ſe videndum obtulit, admonens ſuos vti parentes per literas ſolaretur, ne ſe deflerent in terris, cum quo iam rectè ageretur in cælo. Huius è vita diſceſſum non multis poſt diebus ſubſecuta mors eſt item Romæ Ioannis Codurij vnius è decem. Is primus ab Ignatio Profeſſionis ſuæ vota rite edidit, quo tempore tantus in eo fuit pietatis ſenſus, tanta vis, atque exuperantia diuinæ dulcedinis, vt cum eam cælare, & diu incluſam tenere non poſſet, crebris indicare ſuſpirijs, & aſſiduis ſingultibus cogeretur. Præcurrebat ipſe cum Lainio in itinere illo, quod ad ſeptem præcipua Templa diximus inſtitutum, & ferebatur per liberos campos, replens omnia gemitibus, ac clamoribus: taleſque identidem mittebat ad ſuperos voces lacrymarum vbertate permixtas, vt alijs exiſſe de poteſtate mentis, alijs periculum videretur adire, ne ſe nimia contentione diſrumperet. Proximum videlicet præſagiebat exitum ex his compagibus corporis, & ad illum iam appropinquantem ſe ipſe parabat: qui vt ipſo Natali die Ioannis Baptiſtæ, cuius etiam nomen referebat, eſt natus, ipſoque Sacerdos eſt factus; ſic ipſo quoque die, ætateque, quibus ille Beatus, de vita migrauit. Pro eius valetudine cum rei diuinæ faciendæ gratia ad ædem S. Petri in Ianiculo tacitus properaret Ignatius, medio in Ponte, qui Sixti dicitur, intentis in cælum oculis velut à ſtupore defixus repente conſtitit. Tum ad comitem Baptiſtam Violam, referamus, inquit, nos domum, Codurius noſter deceſſit. Creditum Ignatio viſam, vt antea Hozij, ſic nunc Codurij animam in cælum intrantem. Ex horarum quippe ratione compertum, ipſo illo temporis expiraſſe momento. Nec ſane cauſa alia fuit, cur intellecto diuinitus cari ſodalis exceſſu, domum extemplo repeteret, ac non potius aliquo ad piaculare pro eo ſacrum faciendum de more contenderet. Quin cum ad Fabrum ſcriberet, veluti de communis obitu filij, narrauit decedentem Codurij animam, à pio Viro in Oratione defixo, conſpectam in cælum eſſe luce coruſcam inter choros Angelicos deportari. Nec ſane ad alios candidiſſimus ille animus ſpectare poterat, niſi ad eos, quorum ſanctimoniam, atque candorem luteo hoc in corpore æmulabatur. Periculo pari, ſed euentu diſſimili Stephanus Baroelius eo ipſo anno, cum poſtridie quam ad Societatem acceſſerat, grauiter ægrotaret, nec procul abeſſet ab extremo vitæ periculo, Ignatius in eadem æde S. Petri in Ianiculo pro eo diuinam rem fecit: & in reditu placido ad comitem (is erat Petrus Ribadeneira) conuerſus ore, Non morietur, inquit, hoc Stephanus morbo. Vaticinij veritatem ſalus mox reddita comprobauit, quam & Stephanus ipſe dum vixit (vixit autem ad annum eius ſeculi ſeptimum, & octogeſimum) acceptam ſemper Ignatio retulit. Amiſſorum deſiderium ſufficiendis, vt ſolet, alijs Diuina prouidentia mitigauit, duobus præſertim Hiſpanis, quos Araozius ex patria rediens ad Vrbem adduxerat, alterum Martinum Sancticrucium, qui Societati ſe dudum addixerat: alterum Aemilianum Loiolam B. P. Ignatij fratris filium, qui quanquam eo ad Vrbem conſilio venerat, vt in Aulam potius, quam in Societatem ſe daret, poſtea tamen exercitiorum oborta luce,

19 Moritur etiam Io. Codurius vnus è decem.

20 Mors Codurij reuelatur B. Ignatio.

21 Idem prædicit Stephanum Baroelium grauiſſime ægrotantem non inde moriturum.

22 In Societatem venere Martinus Sancticrucius, & Æmilianus Loiola: quos Araozius ex Hiſpania duxit.

Digitized by Google

ſententiam mutauit, & Aulæ ſplendoribus Religionis humilitatem prætulit, pietatem videlicet Patrui, cui ſe perpetuo Chriſti caritate ſubijceret, æmulatus; factus ex nepote filius, ex propinquo diſcipulus. Eodem fere tempore, renuntiato iam Societatis Præpoſito, Franciſcus Strada ex agro Brixiano ad Vrbem redijt. qui quò paratior ad animorum lucra veniret, Lutetiam ſtudiorum cauſa mittitur: tametſi diu illic eſſe Hiſpano homini, vt ſuo loco reddam, per arma non licuit. Eodem ſtudiorum cauſa miſſus eſt Andreas Ouiedus Clericus Toletanus inſigni iam tum pietate Vir, cum alijs de Societate nonnullis. Nec ita multo poſt à ſolenni nuncupatione Votorum Fauentiam miſſus eſt Iaius, vbi præter multa è publica, & communi re geſta, veterem Eccleſiæ morem, & conſuetudinem retulit crebro vſurpandi myſteria hebdomadis minimum ſingulis, ſodalitate piorum virorum, qui ſedulo id curarent, erecta. Inde igitur ad confeſſiones magna celebritas, vix vt Patri reſpirandi daretur locus. Quin ea, quam dixi, Sodalitas illas ſibi quoque partes impoſuit, vt peculiari quodam ſtudio Miſericordiæ tueretur officia. Medicum è ſuo corpore facile principem, Aduocatum, Procuratoremque delegit, qui ſiue in morborum ærumnis, ſiue in iudiciorum diſceptationibus operam ſuam gratis egentiſſimo cuique præberet. Alij mendicorum patrocinio ſuſcepto pro eis eleemoſynas corrogabant. Nonnulli velut tutores à lege dati Orbos, Orbaſque complexi, ſtudioſe quærebant, & veſtiebant. & alij alia Chriſtianæ benignitatis officia, parteſque ſibi deposcebant; vt viderentur omnia Fauentiæ priſca quadam religione feruere. Sed in tantis ardoribus iubetur à Pontifice Iaius, vnà cum Bobadilla, qui apud Calabros, vti diximus, verſabatur, Ratisbonam ſe conferre; Fabri ſucceſſurus in locum, qui cum Ortizio in Hiſpaniam mittebatur. Ea cauſa fuit, vt Fauentia Bononiam veniens, magnas hæc etiam Ciuitas, dum ſe ad iter Iaius accingit, commoditates hauſerit.

23 Miſſi Pariſios ſtudiorum cauſa Franciſcus Strada, & Andreas Ouiedus.

24 Iaius Fauentiæ multa præclare gerit.

25 Iaius, & Bobadilla in Germaniam deſtinantur.

Egerat Vormatiæ Faber, vt ſupra demonſtrauimus, cum Proteſtantium celebraretur conuentus, ſed non hæſit admodum diu: nam breui cœtu illo dimiſſo, continuo Spiram, hinc Ratisbonam cum Caroli Curia ad Cæſareum Concilium, vbi & Apoſtolicus legatus intererat Gaſpar Contarenus, acceſſit. Quocumque autem veſtigium poſuit, eundem ſe Fabrum præbuit, nauum videlicet hominem, & operarium. Apud Ciuitates, & Oppida, quà tranſibat, conferendis potius ſalutaribus ſacramentis, quæ in ijs maximè locis fidelem Miniſtri operam requirebant, quam concionibus agendum cenſuit. Ratiſbonæ à Sabaudiæ Caroli Ducis filio, cuius è ditione fuerat, agnitus, & in honore habitus, ad eius Confeſſiones audiendas eligitur. In tanta autem Aulicorum turba, nationumque varietate vſque adeo ſe vulgo probauit; vt ad eum vniuerſi tanquam ad communem Patrem Germani, Itali, Hiſpanique concurrerent. Quo fiebat vt viri dignitate, doctrina, generis ſplendore nobiles ſanctis Meditationibus inſtituti de corrigendis ſuis, alieniſque moribus ſedulo cogitarent, nonnullique meliores iam ſibi redditi, complures alios ad eandem meditandi rationem blanda cohortatione pellicerent. Feruere præ ceteris Doctor Cochleus Vir inſignis, ac prudens, qui non vulgari ſui animi bono has ipſas commentationes expertus, gauiſuſque mirum in modum etiam affectuum reperiri Magiſtros, quoſcunque poterat ad eandem commentandi normam, aut exercebat ipſe per ſe, aut exercendos curabat à Fabro. Nec his contenta finibus Fabri caritas ad abſentes, & longe poſitos excurrebat. Norimbergam ad moribundum Italum euocatus, per eam occaſionem aberrantem à Chriſti caulis ouiculam ex morientis familia ad Eccleſiæ ſepta reduxit, & quod ſeptimum iam annum non fecerat, ad confitenda peccata. Cuius exemplum negotiatores ſequuti duo vagi & ipſi, palanteſque per hæreſum ſaltus ad eundem Chriſti gregem reuerterunt: Maurique item duo ad baptiſma perducti. Quod autem in hac prima profectione Germanica admiratione dignum fuit, nemo ex ijs, qui aut Fabro peccata confeſſus, aut ab eo pijs exercitationibus ſemel eſſet imbutus, ab eius vel beneuolentia deſciuit vnquam, vel virtutis diſciplina deflexit. Nec ſolum itineribus ſuſceptis quærebat ſtudioſe quos Domino lucraretur: ſed etiam quos adire non poterat, ſedulo ſcriptis conueniebat epiſtolis: Nec modo exteros, ſed etiam Sodales, quorum pia inſtitutione multorum continebantur auxilia: ac Pariſienſibus quidem præclara hæc monita ſcripſit.

26 Res geſtæ à Fabro in Germania præſertim, Ratisbonæ.

27 Monita Fabri ad Socios Pariſienſes ſcripta.

Largiatur Chriſtus IESVS vberem vobis gratiam, vt quò ſpectatis recto curſu, velut arcu mentis ſemper intento ſtudia veſtra referatis: & gaudere quaſi quodam triumpho

Digitized by Google

pho poſſitis, quem ad extremum deportabitis, ſi cum ſcientiæ ſpiritu ſancte quoque ſentiendi ſpiritum coniunxeritis. Quæ quidem expectatio deſiderij mei, totiuſque Societatis tum demum explebitur Chriſto duce, cum ſummus ille magiſter, qui literarum diſciplinas poſtremus infundit, perpetuus vobis quaſi quidam Præfectus affuerit, Magiſtrorum dictata reddentibus, Is eſt Spiritus ſanctus: quo doctore atque Magiſtro, quicquid tenetur, ac ſcitur, optime ſcitur: ſine quo quiſquis aliquid ſcire ſe putat, non dum nouit quemadmodum ſcire oporteat: vt ipſa quoque Chriſti IESV præſtantiſſimi Magiſtri verba, eius ore prolata, tanti Doctoris opera, quo melius recolantur, & memoria repetantur, indigeant. Quid enim ille dixit diſcipulis ſuis? Spiritus, inquit, ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Nec modo ſuggeret, dixit, ſed prius docebit; vt Magiſterium ſancti Spiritus indicaret, cuius munus eſt hominibus, quæcunque ille dixerit, non modo ſuggerere, verum etiam explanatius, vberiuſque docere. Ergo ſi Chriſtus Magiſter noſter, via, veritas, & vita noſtra ſuo vti ſpiritu non modo ad ſenſum voluntatis, & cordis; verum etiam ad ſcientiam mentis, & intelligentiæ nos voluit; quanto magis in percipiendis ab homine diſciplinis neceſſarius eius putandus eſt vſus? Notum vobis Thomæ Aquinatis exemplum eſt, qui conſueuerat ſecum ipſe non modo, quæ à Doctoribus audiſſet adhibita precatione recolere; verum etiam, quæ non dum ab his acceperat, coram hoc cæleſti Doctore prius mente, ac cogitatione verſare. Ergo & vos etiam, atque etiam monitos velim, vt ſcholas à Doctoribus explicandas tanto & ipſi cum Magiſtro prius animo percurratis; dein ab ijs explicatas coram eodem Præfecto reddatis, & memoria repetatis. Sane vobis in Domino gratulor, quod hac re longe nobis antecellitis, mihi, inquam, & ſimilibus mei: quoniam prius, quam ad literarum ſtudium vos tradatis, propoſitum iam habetis, quò curſum ſtudij veſtri tanquam rectis lineis dirigere vos oporteat. Quare cum & principium; vnde omnis ſapientia manat, & curſum rectiſſimum teneatis, haud ignotus vobis eſſe poterit veſtrorum exitus ſtudiorum. licebit igitur non modo tum, cum finis ſtudiorum erit impoſitus, verum etiam in ipſo ſtudiorum curſu, vt feciſtis in ingreſſu, animo eſſe quieto, atque tranquillo; cuius tanti boni fons, ipſa videlicet eſt recta mentis intentio, quoniam ad eum recta contenditis, qui vita eſt, & in quo tandem eſt vera quies. Quando autem recta ingredi via; quæ Chriſtus eſt, iam cœpiſtis, neceſſe eſt, vt in ea quoque tenenda acquieſcatis, ſuſcipiendis videlicet ſtudiorum laboribus in eodem Mediatore noſtro Chriſto, qui idem & via, & veritas eſt: quæ à Patre exiuit, & ad Patrem rectiſſimis quodammodo lineis, curſuque redijt. Eſt igitur, fratres mei, quod & à vobis Deo grates agantur, nec minores debentur à nobis (quanquam vt dicere inſtitueram) defuit nobis talis, ac tanta componendi, ordinandique ſtudij noſtri facultas. Quippe exiſtimabamus nos 28
in literis ſitum eſſe, vt ipſæ nobis ſuum, & principium, & finem oſtenderent: cumque ignoraremus eum, qui & vere principium, vt bene ponerentur initia, & vere finis eſt, vt in eo velut ancora conſiliorum noſtrorum, atque mentium iactata conſiſteret, fieri non poterat, quin perturbato ordine, & ſine pace animi progrederemur: itaque neſciebamus vti bono literarum, & bonum quod illæ docent, arripere perturbatione finis, atque viarum: dum vias pro fine, viciſſimque finem pro vijs adhibebamus.

Sed Faber dum totus frugifer Germaniam pererrat, ecce tibi ab Vrbe mandata, vt cum Ortizio in Hiſpaniam pergat: qui priuſquam Ratisbona ſe commoueat, Profeſſionis Vota ſolenni ritu nuncupat in æde B. Mariæ, quæ Capella vetus dicitur, ad Aram maximam, die ipſa Deiparæ Virginis Eliſabetham ſalutantis octaua. Votorum formam, quæ etiam num in eius commentarijs apparet, ſuo firmatam chirographo ad Ignatium rite dedit, ac magno deinceps animi ſenſu, & plurima cum actione gratiarum anniuerſariam eius rei memoriam quotannis inſtaurauit. Editis tota ex animi, & corporis deuotione, pietatiſque ſenſu prope incredibili Votis ſuis, quamuis & frugum vbertate, & ſuauiſſimis animi luminibus ei Germania blandiretur, tamen obſequij ſtudio ſumme alacris Iulio Menſe diſceſſit. Ratio vero eius itinerum erat eiuſmodi. Velut optatiſſima nactus otia, & à ceteris curis, atque occupationibus libera, ea tota pijs cogitationibus, & ſanctis precibus conſumebat. Vt Angelos præcipuo cultu venerabatur ſemper, & ſecundam ijs feriam potiſſimum dedicarat, eoſdemque identidem dies, ac noctes pijs vocibus appellabat, præcipue contra improbos ſpiritus, qui tam multis modis exagitant genus humanum,

29
Pergit Faber in Hiſpaniam, & ratio eius itinerum ſanctitatis plena deſcribitur.

Digitized by Google

manum, ita his se custodibus præcipue in itineribus committebat: hos cognoscebat vbique præsentes, nusquam sine eorum implorata custodia, comitatuque prodibat, vt illi fortunarent iter, & lætos exitus suis rebus afferrent. In omni regno, ditioneque pertreunda Principatus, & Archangelos sibi, & incolis implorabat. Cum ad Vrbem aliquam, Oppidumvè propius accederet, fundebat supra incolas orationem, & clementissimo Dei numini supplicabat, vt eius Regionis Anchangelus, Angelique Magistri singulorum hominum, atque custodes, præcipuo eam studio, curaque defenderent. Inuocabat, & sanctos cuiusque loci patronos, ac tutelares (quem in vsum longa peregrinatione quamplurimorum nomina collegerat) vt pro habitatoribus suis, aut gratias agerent, aut veniam à Deo peterent, partesque illas officij, atque gratiarum, quas ipsi incolæ vel negligerent, vel ignorarent, ipsi vltro susciperent, atque peragerent. Eisdemq; egentes auxilio, & solatio, & singula nominatim calamitosorum genera commendabat. Inter hanc coniunctionem cum Deo, atque cælestibus nullas prætermittebat occasiones ferendæ pietatis. Indagabat vias omnes omnibus consulendi: & quocunque ingrediebatur, omnem sermonis occasionem intenta mente captabat: quin intempestiuæ se nonnunquam taciturnitatis accusans, cuius vitio plurima saltem bona fieri desinerent, quæ facta ab hominibus salutem parerent, statuit in posterum accuratius interiori parère voci, & monentem spiritum exaudire, nunquam vt verbo parceret, sed in omni congressu, atque conuictu, in circulis, ac conuentibus, in Templis, ac foris, in domibus, atque vijs, in conuiuijs, & itineribus ex Gregorij magni præcepto curaret, quæ singulis diceret, & quemadmodum vnumquemque moneret, vt quisquis ei se iungeret, aut quo ille se adiungeret, quasi è salis tactu æternæ vitæ sapore condiretur. Bellissimum ducebat esse, & nostri ordinis proprium, relinquere in omnibus domibus, & hospitijs, quo diuertimus, vestigium aliquod sanctitatis. Vbique enim consulendum hominibus esse, vbique plantandum, vbique colligendum cum debitores simus omnibus, & vbique nos spectet Deus: cuius famulos, & administros esse nos voluit. ideo committendum non esse, vt frustra aliquid ad notitiam nostram, conspectumque perueniat: quia Christus, quem sequimur, nihil in se frustra, & inane permisit, non rei cuiusquam aspectum, non vocis auditionem, non iter vllum, non ingressum, non statum, aut sessionem; eundemque cum quopiam diuerteret, non temere, ac frustra, sed consilio, ac ratione ad hos potius, quam ad illos, & oculos, & itinera direxisse: nec frustra, ac sine causa modo maritimum, modo terrestre tenuisse iter, modo foris, modo domi, modo solum, & secum ipso, modo inter homines, & cum hominibus voluisse versari. Quemadmodum igitur nihil in eius actionibus inane fuit, nihil superuacaneum, nihil redundans, ita nihil in nobis deprehendi debere inane, nihil quod causa, fructuque vacaret. Illud addebat ad præmuniendum Castimoniæ thesaurum, obstruendosque aditus insidiatori nequissimo dignissimum commemoratione præceptum. Cunctis in hospitijs, ac diuersorijs non modo statim in ingressu ex præcepto Christi pacem hospiti dandam, sed etiam pietatem palam, ac libere profitendam, tum pijs de Deo sermonibus inferendis, tum religionis aperte colendis officijs: vt religiosi viri, dum ita famæ seruiunt, ceterosque à flagitio suæ probitatis opinione coërcent, vna eademque opera, & pudori suo consulant, & alieno. Nihil enim nos ita continet in officio, vt edita iam virtutis exempla: nihil ita petulantiam hominum frangit, reprimit impudentiam, cupiditates imminuit, vt sobrij hominis, & temperantis aspectus. Ea de causa Faber iure quosdam non tam re, quam nomine Religiosos accusat, quod non sine Diaboli fraude in hunc rapiuntur errorem; vt pudeat coram ijs, quibus cum agunt, libere profiteri quod sunt, quo liberius illi, quicquid collibitum fuerit in aures castas eructent. Et sane in Apostolorum Principe obseruare licuit quam Christum timide profiteri periculosum sit: dum Ioannem in Pontificis domo, quoniam notus erat, nullus lacessit: illum vero adeo nuper animosum, quoniam latere volebat, vox Ancillæ deiecit. Quod recte intelligens Faber iam inde à principio imperauerat sibi, ne quid in conuentu hominum conniueret; ne quid dissimularet: sed perpetuis de Deo, deque virtute colloquijs, quid profiteretur, ostenderet; vt nemo se præsente auderet, aut minus aliquid pudenter facere, aut mollem aliquem, & delicatum inferre sermonem. Hoc instituto iter in Hispaniam per Galliam tenens comprehensus à Gallis, vnà cum Ortizio, ceterisque comitibus, & coniectus in carcerem, in ipsis etiam vinculis

Hom. 17. in Luc. 10.

30 Saluberrimum Fabri monitum ad anteuertendas peccandi occasiones.

31 Faber comprehenditur à Gallis: & eos, quorum in custodia erat, facit meliores.

quos

Digitized by Google

quos incenderet, & meliores redderet apud hoſtes inuenit. Agere cum Arcis Duce, & cuſtodibus cœpit, & faces identidem ſui admouere ſermonis, tanquam ſi vocatus ad id amice non captus hoſtiliter videretur. Itaque Ducem ipſum, militarem hominem aſſidua collocutione mutatum ad reconciliandum, placandumque ſibi Deum, & confitenda ſibi met peccata conuertit. Ipſe vero & Ortizius, ceterique Hiſpani ſeptimo die præter expectationem, ac ſpem perhumaniter, ac beneuole, non tanquam è cuſtodia, ſed tanquam liberali ex hoſpitio ſine pretio, ſine mercede mittuntur. Tantam vim habet in omnem partem, & apud omnes gentes caſtiſſimus, & ardentiſſimus Dei ſermo. Inde itinere repetito Madritum in Hiſpaniam Deo tutante incolumis attigit. Hic more, inſtitutoque ſuo, ne in tanta animarum ſiti certo loco conſiſteret, aut ex vno hominum genere negotiaretur ei, qui amat animas, complura eius prouinciæ Oppida, & loca percurrit, in primiſque Cæſarauguſtam, Mediolum (hodie Medina cæli) Seguntum, atque Complutum: primuſque Societatis noſtræ ſpecimen in ijs partibus edidit. Nec modo cum Viris nobilibus, ſed quod in Viro graui, eodemque Cæſarei Procuratoris comite ſpectabile erat, cum plebe, pueriſque, quibus Chriſtianæ legis inſtillabat initia, multus erat. Ita ſibi omnes ordines, omnes adiungebat ætates. In Galapar Oppido, dum ex ea, quam dixi, doctrina, pares laboribus fructus legit; tum demum ſe intellexiſſe teſtatur, quanti tandem à Societate ſit faciendum hoc inſtituendæ multitudinis munus. Sed hæc Faber in Hiſpania quaſi præteriens. Nam eo, qui ſequutus eſt anno, iterum in Germaniam iuſſus redijt quo eum iam pridem, & rei Chriſtianæ neceſſitas maior, & operarum minor numerus reuocabant. Interim tamen perficiendo animo ſuo, & cæleſtis militiæ exacuendis armis intentus, ſciens quantæ eſſent in paupertate Euangelica vires ad opem ſuperum demerendam, & infernos ſpiritus profligandos nouum eius votum adiecit. Nam decimo tertio Kal. Decembris proprio ſe Voto deuinxit, nunquam vel pro Euangelio, Miſſæve ſacrificio, vel pro cognoſcendis, laxandiſque peccatis aliquid accepturum: ac ne annuis quidem fructibus liberaliter oblatis ſeſe vſurum, niſi ab eo forte coactum, cui repugnare ſaluo officio, ac religione non poſſet. Hoc ille Votum inter inſignia Dei dona connumerat, qui tales ei vias aperiret conſeruandæ, tuendæque paupertatis. Neque hac fuit perfectione contentus: ſed poſtea quo vltra progrederetur inuenit. Obrepſerat aliquando rèpentina quædam animo cogitatio futuræ ſuis in itineribus egeſtatis, quam vt animaduertit, deprehenditque ſuis eſſe progreſſionibus aduerſariam, continuo noua alia cogitatione, tanquam clauo clauum eijciendam putauit. Induxit in animum ſe quotannis rebus omnibus, quæ præſentem ad victum, & cultum pertinerent, funditus exuere, nihil vt ſe ſpoliatius, nihil eſſet egentius. Itaque rogauit inter ſacrificandum ex animo Chriſtum, quem ſuis præſentem intuebatur oculis, manibuſque tractabat, vt quamdiu vita ſuppeditaret, nullus abiret, aut recurreret annus, quo mens illa pariter non rediret. Quod ſi id conſequi re ipſa non poſſet, vt parata non haberet in præſens, quæ ad cultum, victumque & ſibi, & ſocijs ſuppeditarent, certe lumen aliquod ſuæ menti præferret, quo intelligeret ei ne gratum, & è re diuina foret, ſi id ſponſione voti, & promiſſi religione ſanciret; Vt ſe quotannis cunctis rebus præſentibus ſpoliaret, & Deo decretam paupertatem ad actionem, & vſum eo quoque pacto reuocaret. Omnino agnoſcebat iam pridem hoc Dei munus, & hanc ei mentem ferebat acceptam, vt vbicunque terrarum eſſet, oſtiatim ſibi vitæ ſubſidia, atque alimenta perquireret: ſtudebatque ſolicitus eandem mentem alere, & has ſalubres cogitationes fouere, quibus perinde vteretur, ac rebus ipſis, cum re ipſa non poſſet. Cuius actio, exercitatioque adhiberi cum deſijt, ſenſim minui eius putabat amorem, & elangueſcere tantæ virtutis affectum: quia quantum de exercitatione detrahitur tantum remittitur de amore. Ideo voluntatem, affectumque animi cum facultas non ſuppeteret, excitabat: bonaſque (vt dixi) cogitationes aduocabat, quæ inſtar eſſent actionis, & votæ paupertatis quodammodo pabulum. Ita cum ſe à terrenis ſegregaret, non mirum eſt, ſi tanto magis cæleſtibus, ac diuinis adhæreſceret. Itaque idem ſub tempus quo attentius pſalmodia inſiſteret, præclara ſibi adiumenta quæſiuit. Inter pſalmum, & pſalmum breuem quandam precationem raptim iaculabatur ad Deum, cuius generis erat illa ſolennis, & frequens, Pater cæleſtis da mihi ſpiritum bonum. qua in prece totis ſcilicet miſſa præcordijs, ſenſit ad reuocandam, & colligendam mentem multum latère præſidij. Interdum

32 Dimittitur perbenigne cum omni comitatu.

Peruenit Madritum in Hiſpaniá, multaſque oras percurſat.

33 Votum concipit peculiare perfectiſſimæ paupertatis.

34 Quotannis omnibus rebus ſeſe ſpoliare decernit.

35 Præclara Fabri adiumenta ad bene recitandũ diuinum officiũ.

Digitized by Google

dum decies auguſtiſſima IESV, & eius Matris nomina pie ad horas ſingulas orandi Canonicas appellabat, vt ad memoriam decem illa ſibi redigeret, & in pſalmis ſpectanda proponeret. Primum vnam Dei gloriam, deinde ſanctorum honorem, tum incrementa iuſtorum, poſtea liberationem eorum, qui noxis eſſent implicati mortiferis, ad hæc rei Catholicæ progreſſionem, mutuam etiam inter Chriſtianos Principes pacem, atque concordiam, denique leuationem eorum, quos ea ipſa hora vel dolor aliquis perfoderet corporis, vel animæ ſolicitudo perederet, vel aduentantis mortis horror inuaderet, vel purgans apud inferos ignis exureret. Hæc ille decem ad horæ cuiuſque Canonicæ carmen pie, ſancteque recolebat; his mentem lubricam, ne qua efflueret, cohibebat. Nec vero illa ad comparandam attentionem minus efficax ratio erat, quod in inchoandis ijſdem canonicis horis in acerbiſſimos Chriſti cruciatus, indignamque necem ſuæ mentis figebat aſpectum, & vt pſallendo, canendoque progrediebatur, ita in reputandis acrioribus eius pœnis, atque doloribus procedebat. Intendebantur quippe Chriſti dolores hoc magis, quo ille propius ad vitæ vergebat occaſum: & eadem proportione Faber ſenſerat ſibi eſſe in horarum attentione creſcendum, intendendamque vim animi ad intentionem, & incrementa dolorum: vt cum peruenisſet ad Nonam ſentire quodammodo, & ipſe poſſet dira illa tormenta, & ſupremos angores, quibus ea Chriſtus hora paternos in amplexus extremum ſpiritum edidit. Exiſtimabat etiam præſertim nouis, ac tyronibus ſalutare, ſi cum ſe conferunt ad pſallendum, continuo ſibi quatuor illos veluti fines, quos vltra non prodeant, terminoſque præſcribant. Primum loci opportunitatem, vbi pſallendi fungantur officio. Magni enim intereſt non illuc egredi cum mens orat, vnde ſenſus hauriant, quæ cogitationem auocent, alioque traducant. Deinde perſonas, ac ſanctos, qui vel in orandi formulis, atque collectis vel in ſacris, nocturniſq; lectionibus memorantur. Poſtea verbà quibus ſacrum carmen, & precatio tota contexitur. Denique res, quæ geruntur, actionumque varietatem, quam quotidianæ pſalmodiæ viciſſitudo ſuppeditat. Hos intra fines, atque cancellos, qui ſe tenuerit, is autore Fabro mentis aberrationibus obuiam ierit. Conſueuerat aduentante pſalmodia ceteris ab negotijs pauliſper abduci, ad eamque prius cogitatione, quam pronunciatione conuerti: ne, ſi repente ab negotio traduceretur ad pſalmum, veſtigia rei geſtæ reſiderent in animo, perpetui ſemen erroris. Interdum etiam mentem ſuam blande fallebat, ne qua libere volitaret, cum eaque tanquam fœdus inibat, vt immota ſilenſque, hoc, vel illo ſaltem in pſalmo, pſalmodiævè parte conſiſteret: quam cum in ea conſtantem, vt pepigerat, habuiſſet; pacta ſua renouabat, & ad inſequentem pſalmum ſe rurſus admonens, ita dicebat, fac & huic animo ſis præſenti, fac attento. Cui cum item feciſſet ſatis, eadem admonitione deinceps progrediebatur ad reliquos, dum ad extremum in omni ſui muneris parte conſtantiam, quam quærebat, eſſet adeptus. Et quod ſuos olim Monachos Baſilius monuit, idcirco mentis gigni in oratione deſidiam, quia non ſatis præſens Dei numen agnoſcitur, id Faber etiam ſuo vſu didicit, & ſcriptis monuit, ad coërcendam in orationibus mentem valere plurimum, ſi quis Deum, Deique Angelum præſentem agnoſcat, qui quemadmodum in precatione ſe gerat, animaduertant: itemque ſtantem ex aduerſo malum Angelum, qui quò plures habeat ad accuſandum anſas, inuido, curioſoque oculo cuncta eius obſeruet, & rimetur errata. Præcipiebat in primis abijciendam oranti ſolicitudinem lucis craſtinæ, rerumque gerendarum vel optimarum, quæ omnino perderet attentionem, nec ſineret animum in inchoata prece conquieſcere. Quippe animum ipſum in multa, & longinqua diuiſum minus poſſe ei, quod eſt præ manibus ſerio, & conſtanter adeſſe. Quo circa faciendum ei, qui orare ſpiritu velit, vt omnem diei curſum ſic inſtituat, ac dirigat, omnes actiones ita diſpenſet, vt ad eas poſtea euentuum expectatione ſuſpenſus orantis animus non recurrat; perſuaſeratque ſibi hoc Deo res gerendas curæ magis fore, quo magis ab ijs ad Deum curam inter orandum ipſe traduceret. Precandi, pſallendique functus officio, ſtudebat inde ſpiritu non excedere. Ac ne ſe continuo foras proijceret, totumque profunderet, ad ea, quæ orauerat, atque cecinerat, animum reuocabat, id quod ei, & in quotidiano Miſſæ ſacrificio, & in quouis alio pietatis genere ſolenne ſemper, & vſitatum fuit: vt ijs peractis ad ea animum attenta cogitatione reflecteret, ſingulaſque velut operis partes recognoſceret ipſe ſecum, & tanquam prudens, ac peritus Opifex retractaret. Tanti autem faciebat

Reg.br.q.37.

accura-

Digitized by Google

accuratam in canonicis præsertim precibus attentionem, vt diceret, sæpius esse in memoriam reuocandum orandi tempus; concipiendumque tanto ante cum flagrans studium psallendi sapienter, tum metum, solicitudinemque, ne quid in psallendo, canendoque peccetur: persoluto vero psalmodiæ munere, nisi ex sententia, votoque successerit, suscipiendum esse dolorem, qui perpetuus sit, & ad nouum vsque psalmodiæ tempus conscientiæ pectus vrat. Sed hunc non tam volebat ex importunis cogitationibus suscipi, quibus mens alio rapitur, quam ex amore, & caritate Dei, quod abfuerit sensus orandi inter suauissima Dei verba, & argumenta psalmorum. Multos enim sæpe numero angi in precationis penso reddendo non tam, quod eius fructu priuantur, quam quod id temporis, quo adstant ante Deum, alienæ cogitationes obturbant, minime reueritæ tanti Numinis Maiestatem: tametsi merito timorem hunc, aiebat, fugamque cogitationum ad amorem munire viam. Quippe eo comparato, & in animum semel infuso, tum demum in ipsis rebus subsequatur attentio, ex amore scilicet diuinæ vocis, atque verborum, & ex earum iucunditate rerum, atque factorum, quæ sacro Carmine continentur.

38 De Socijs Parisiensibus. Præerat Hieronymus Domenecus, aderat & Paulus Achilles.

Iam in Gallia Societas, quanquam pusilla illa quidem erat, haud tamen pusillos in ea fructus tulit. Nam nec Domeneccus, quem Iacobo de Eguia in regendis domesticis suffectum diximus, otio languebat: Nec Paulus Achilles, qui illuc etiam biduo fere post sese contulerat, hebescebat. Exercebant & ipsi de more nonnullos, quorum tetigerat corda Deus: qui postea vim remedij cælestis experti, continuo in alios, atque alios de suis fructibus deriuabant. Primus Iacobus Miro Valentinus, ætate florens, literisque Latinis, & Græcis pereruditus in eorum partem venit. Is eo iam discendo processerat; vt se ad Aristotelicas scholas, explanationesque in eadem florentissima Academia compararet, longius postea sua studia tracturus, nisi alio vitæ cursum Deo aspirante conuerteret. Qui dum in Domeneccum municipem suum incidit, ad vsitatas exercitationes admissus continuo Societati se addixit, tanta sui ipsius, & rerum humanarum despicientia, vt quamuis & ætate, & diuitijs, & doctrinæ laude præstaret, parentibusque esset vnigena, & solus hæres; cuncta tamen hæc caritate Christi posteriora duxerit, nullis perinde rebus in posterum, vt sui ipsius summissionis studio, & alienæ salutis addictus. Ergo mox à Domenecco, qui eius iam naturæ dona, & præclaras habilitates inspexerat, ad animarum causas adhibitus, ea cum laude se gessit, vt suorum specimen fructuum breui dederit: ac præter ceteros, veterem quemdam Religionis transfugam hominem perditissimum ad sui claustra Cœnobij, & per hunc postea alios ab errore praui dogmatis ad sanam mentem reduxit. Denique vel ipso absente Ignatio, perinde omnia ab eius gerebantur alumnis, ac si is præsens adesset. Quanquam autem non deerant, qui Patres tanquam rerum nouarum autores insimularent, inuidoque dente carperent; tamen nec deerant quidam ex altera parte viri principes cùm vitæ integritate præcipua, tùm autoritate, & fama doctrinæ, qui non modo priuatim cum vsus esset, verum etiam publice, & pro concione Patrum silentia defenderent, & ab Obtrectatoribus vindicarent: vt ex familia Franciscana nobilis in primis Doctor de Cornibus, & Doctor alius Picardus inter Parisienses concionatores insignis, homo tam amans Societatis, vt in eam significaret se esse venturum, si per valetudinem liceret.

39 Ad eos aggregat se Iacobus Miro.

40 Homines Societatis in Lusitania Apostoli vocantur.

Dum hæc in eis, quas diximus, Europæ partibus, à Societate geruntur, Simon & Xauerius, qui in Lusitania versabantur, exacto quod reliquum erat hyemis, ijs quas supra attigimus, occupationum muneribus; vsque adeo probari, ac suspici eorum cùm pia sedulitas, tùm singularis industria cœpta est, vulgo, vt Apostoli appellarentur. Inde hoc primum in hodiernum vsque diem Societati cognomen apud Lusitanos, & Indos, quanquam ea perinuita, ac sæpe reclamante. Hoc rerum successu Rex lætus, addito insuper consilio, ac postulatione Procerum, cogitationem de Indijs ante susceptam in præsentia iam abiecerat, & de retinendis in Lusitania Patribus tota mente susceperat. Quod illi subodorati Ignatium per literas admonent, & eius simul sententiam rogant. Ignatius consulto Pontifice, cum Regis ad arbitrium Pontifex rem omnem reijciendam putasset, rescribit Patribus, se Regi permittant: & quamuis aliud antea dederit in mandatis, quicquid tamen Rex ipse iubeat, sine hæsitatione perficiant. Quod si suam Rex sententiam exquirat, diuidendam sibi videri prouinciam, ita vt in Lusitania Simon hæreat,

41 Manet Simon in Lusitania Xauerius pergit in Indiam cum autoritate Apostolici Legati.

Digitized by Google

reat, Franciſcus in Indiam pergat. Rex Ignatij conſilium ſequutus, appetente iam nauigationis die Xauerium aduocat, & ei rem Indicam ſtudioſe commendat: hortaturque, vt adiungendis ad Chriſtum Ethnicis, Neophytiſque in fide firmandis vigilanter inſiſtat: Luſitanorum arces, ac præſidia luſtret: deprauatos mores corrigat: deque rebus ſingulis per otium ad ſe perſcribat. Ad extremum acceptum nuper ab Vrbe diploma cum literis Apoſtolicis, quibus ille in India Legatus Apoſtolicus deſignabatur, ex improuiſo profert, Xauerioque reddit. Id ei prorſus ignaro vltro Rex ipſe curauerat, quò maiore cum poteſtate, autoritateque prouinciam illam obiret. Xauerius actis de more gratijs, daturum ſe operam, Deo propitio, reſpondit; vt nec voluntati Regiæ, nec ſuo muneri, quantum in ipſo eſſet, vllo loco defuiſſe videretur. Et quoniam ſuis Oeconomis Rex mandarat, nihil vt Xauerio, comitibuſque profecturis in Indiam ſiue ad tuendam valetudinem, ſiue ad commodum, cultumque deeſſet, Xauerius Regijs curatoribus, & Antonio præſertim Taidio, Caſtanerio comiti, Indicæ Claſſi inſtruendæ præpoſito, complura

42 Studium paupertatis B. Xauerij. nauigationis in vſum identidem offerentibus obfirmato animo diu reſtitit: deinde vero ne faſtu potius, aut pertinacia, quam paupertatis amore videretur cuncta reſpuere; vulgares quaſdam, & craſſiore textu lacernas, non tam ſibi, quam duobus comitibus Paulo Camerti Italo, & Franciſco Manſillæ Luſitano ad arcenda circa Bonæ Spei Promotorium Antarctici frigora: itemque ſacros aliquot libros, quos ſibi vſui fore videbat in India, poſtulauit: reliqua reiecit omnia: quod diceret ſuſcepto Paupertatis Voto, & Dei cauſam agenti nequaquam eſſe de craſtino laborandum. Hortante deinde Comite, vti miniſtrum ſaltem puerum, quem eo nomine Rex miſiſſet, aſſumeret. Mihi vero (Xauerius inquit) dum his manibus, pedibuſque vti licebit, opus miniſtro non eſt. Cum ille nihilominus vrgeret, ac premeret, negans eius eſſe perſonæ, quam gereret, aut veſtem ad nauis marginem, inſpectante nautica, vectorumque turba ſua manu perluere, aut cum ceteris tractare lebetes. Atqui (Xauerius inquit) perſonæ tuendæ præcepta, quæ narras, quo loci rem Chriſtianam adduxerint, vides. Ego vero & ollas, vbi res poſtulauerit, in oculis multitudinis attrectare, & lauare mea manu pannos in animum iam induxi. Quo reſponſo Comes obmutuit, & cæleſtem hominis ſapientiam admiratus, eam ſæpè in circulis prædicare conſueuit, crebriſque illud vſurpare ſermonibus, In claſſis diſceſſu non minus enim Xauerio, vt plus acciperet, quam cum alijs, ne plus exigerent, fuiſſe certamen. Simon deinde ſupremos inter amplexus Xauerium ſibi poſt alia hæc

43 Viſum B. Xauerij, quo ſignificabantur ærumnæ Indicæ. dixiſſe, narrauit. Meminiſti ne, Pater, Romæ, cum ambo in Noſocomio verſaremur, te meis nocte intempeſta excitatum è ſomno clamoribus, cum vociferarer amplius, amplius, amplius? idque, quid eſſet tibi percontanti, me eo tempore ſubterfugiſſe prodere? Hunc quoniam rem ad exitum video dirigi, ſic habeto. Haud ſcio an vigili, an ſopito, obiecta tum mihi eſt ſcena perampla multiplicium ærumnarum, quas diuini obſequij gratia ſubirem: tantumque tum æterna bonitas mihi roboris, & animi dedit, non modo vt oculos ex horrido conſpectu illo non retorquerem, ſed vt præ cupiditate plura, & acerbiora tolerandi, in eas, quas exaudiſti voces, amplius poſcens, eruperim. Iam igitur ſpero, quando ad hanc me prouinciam clementiſſimus Deus pro ſua pietate ſelegit, pariter facturum, vt quæ tum Romæ dedit votis expoſcere, re etiam exequi donet in India. Ab hoc colloquio, ceterorumque ſociorum complexu conſcenſa Prætoria, qua Martinus Alphonſus Soſa Indiæ Prætor deſignatus vehebatur, ſeptimo Idus Aprilis in Indiam ſoluit.

44 Simonis Rodeticij fetuor. Poſt Xauerij digreſſum ſuſpicatus Simon regia iam de Societatis fundando Collegio euanuiſſe conſilia, propterea quod ea de re diu ſecum Rex ipſe non egerat, antiquiſſimo ſuo illo ſpiritu vocandæ ad fidem Nationis Indicæ ſtimulante, conſtituit Luſitania clam relicta in Indiam ſoluere. Id quò commodius, & ſine interpellatoribus faceret, nauigationis apparatum Bernardino Excalceato Longobardo ſilentio imperat; fidem ſuam obligans ſe illum in Societatem ſimul ac conſcenderint, recepturum. Verum id conſilij haud quaquam vltra proceſſit. Nam cum quædam Eccleſiæ prædia poſſeſſore vacua ſeſe offerrent, facile Regi fuit per Sedem Apoſtolicam inuenire, quemadmodum Societatis ſtabilire Collegium, & perpetuis bonis inſtruere ſenſim poſſet. Simon ergo præter opinionem, præterque animi ſententiam in Luſitania manere coactus, cum ad extremum in Dei prouidentiam omnia referret, ad Luſitanos pro virili iuuandos ſuas curas, & vigi-

lias

Digitized by Google

lias intendit. Nec ſolum orientalem Oceanum, ſed etiam Borealem ſub hoc tempus, religioni velificans, cœpit nauigare Societas. Extremo fere anno in Hyberniam Oceani Britannici Inſulam miſſi ſunt Salmeron, & Paſchaſius, cuius ſuſcipiendi itineris ea cauſa fuit, quod quemadmodum ſupra ſignificauimus Angliæ Rex Henricus huius appellationis Octauus, diuortio cum vxore Catharina facto Caroli Quinti matertera, contra ius, faſque Annam Boleniam in matrimonium duxerat. Quas tam nefarias nuptias cum Romanus Pontifex Clemens Septimus ratas habere nullo modo poſſet; imo & in Cæſaris gratiam, &, vt æqua iura poſcebant, ſua autoritate damnaſſet, Rex amore inſano corruptus, cum multa antea pro defenſione Catholicæ fidei præclare feciſſet, ad extremum vertit omnia: & Lutheri, quod dudum oppugnauerat, dogma ſequutus, per ſummam impietatem, ac contumaciam ab Apoſtolicæ Sedis autoritate deſciuit. Nec modo quotquot in Anglia ſuo parebant imperio, terrore iniecto coëgit ſe vnum ſecundum Chriſtum Anglicanæ caput Eccleſiæ in diuinis humaniſque iurare, verum etiam longius ſcelere, atque impietate prouectus in finitimis Ciuitatibus ſeueriſſimis ſanxit edictis, ne quem alium præter ſe illius Eccleſiæ caput agnoſcerent: & ad maiorem Apoſtolicæ Sedis, quæ in Hyberniæ Regnum legitimam dominationem habebat, & habet, contumeliam, ac probrum, eius Regni principes, populoſque citarat. Qui tanti Regis oppreſſi Tyrannide, quanquam ei ſe palam non audebant opponere, aut Regijs aduerſari Præfectis, à quibus illa Inſula Britannicis commendata Regibus adminiſtrari conſueuerat, intactam tamen Catholicam fidem, & ſinceriſſimam erga Romanum Pontificem Obedientiam animo, ac voluntate ſeruabant. Cuius rei certior Pontifex factus, cum præcluſos ſibi vndique videret aditus ad ferendam tot animis opem, qui maiorem in modum, ſeu ad tutandam religionem auitam, ſeu ad participandos interiores Eccleſiæ theſauros Catholicis adminiſtris egebant, conſilium denique cœpit, maxime vrgente Roberto Armacano Antiſtite, vt eo de Societate nonnullos nuntiorum nomine ampla cum poteſtate legaret: qui in Inſulam interiorem ingreſſi, ſi id conſequi poſſent, tot animarum periculis obuiam irent. Ad eam prouinciam lectus eſt omnium primus Ioannes Codurius, vt ex eius ſuffragio, quod ab Vrbe diſceſſurus pro creando Præpoſito Generali præſcripſerat cerni poteſt. Verum eo inopinata morte prærepto, id munus Alphonſo Salmeroni, & Paſchaſio Broëto delegatur mittebantur Apoſtolico more ſine ſacculo, & pera. Sed Patris cæleſtis cura non defuit. Franciſcus Zapata ſcriptor Apoſtolicus Societatem meditans, tertium ſe, Tyrocinium ſic poſiturus, adiunxit, ſumptus magna voluntate miniſtraturus itineris, & communium laborum particeps, periculorumq; futurus. Hoc illi aucti ſocio, quarto Idus Septembris tres ſimul ab Vrbe profecti, ſolo Obedientiæ ductu, perlongo, difficiliq; itineri ſe committunt. Atq; vt Societatis poſteri quales ad has expeditiones Ignatij ſententia requirantur, intelligant, non ab re fuerit, quibus ille monitis abeuntes inſtruxerit indicare. Monebat primum Sapientiſſimus Pater cum omnibus quidem vniuerſe, ſed cum inferioribus, æqualibusq; præcipue habita dignitatis cuiuſq; ratione oportere eos eſſe in loquendo moderatos, & parcos; in audiendo autem faciles, & patientes, vt tam diu ei, quem admitterent, patulas præberent aures, dum ille ſenſus omnes animi ſui ſibi expreſſiſſe videretur: ac tum demum breue reſponſum, facileq; ſubijcerent, vnde omnis inſtandi præcideretur occaſio. Ad hominum vero beneuolentiam diuini obſequij gratia colligendam imitarentur Apoſtolum, qui omnibus fiebat omnia, vt omnes Chriſto lucrifaceret. Nulla enim re æque, ac morum, ſtudiorumq; ſimilitudine beneuolentiam conciliari. Itaq; obſeruatis cuiuſq; moribus, ad eos ſe quantum ius; faſq; permitteret, accomodarent: adeo vt ſi quempiam animaduerterent acrem, & incitatum, etiam ipſi lentitudinem inter agendum moroſam excuterent: contraq; tarditatem, grauitatemq; tantiſper induerent; ſi is, cum quo agerent, circumſpectior, & in loquendo tardior appareret. Ceterum qui verſetur cum iracundo, ſi eodem ipſe quoque morbo laboret, neq; vna & eadem ſit in rebus omnibus vtriuſque ſententia, magnum dicebat eſſe periculum, ne qua demum inter ipſos exiſtat iræ contentio. Qua propter, qui ſe ad iram procliuem ſentiat, eum oportere continenter ſingulari quadam obſeruatione, ac prouiſione animi pectus ante munire, ne occupetur ab iracundia, ſed æquo potius animo ferat quicquid ex eo, quem infirmiorem forte perſpexerit, triſte pertulerit: quippe à tardis, & lentis ingenijs non adeo magnum iurgij, rixæque diſcrimen, vt à viuidis, & natura præferuidis imminere

45 Hyberniæ miſſionis occaſio.

46 Salmeron, & Paſchaſius in Hyberniam miſſi.

47

48 Monita eis à B. Ignatio tradita.

Digitized by Google

In vocandis porrò hominibus ad virtutem ſuis ipſum armis petendum Satanam docebat, ijſdemq; vtendum artibus ad ſalutem, quibus ille abutitur ad perniciem. Quod ſancti quoq; Baſilij præceptum fuit. Quippe Satanam iuſti viri animam petere aggreſſum, non continuo apertis conſueuiſſe fraudibus, & inſidijs, ſed tectis, & quaſi quibuſdam cuniculis oppugnare; ac primo quidem nihil rectis eius actionibus aduerſari, nihil contradicere, quin potius callida omnia diſſimulatione probare; multa etiam, quæ ſpeciem præſeferant honeſti, aſtute ſuggerere: atque ita ſenſim in eius familiaritatem ſeſe inſinuare, dum ad extremum ſimplicem hominem, & veteratoriæ fraudis ignarum laqueis ſuis irretiat, implicatumq; teneat. Idem ergo in alliciendis ad ſalutem animis faciendum. Laudanda prudenter initio, quæ ſunt in hominibus recta, vitijs parumper intactis; ac leniter in eorum gratiam irrependum. Qua conciliata tum demum admouendum morbis animi medicinam: vt cum ingreſſus eorum quodammodo fuerint, exitus noſtri ſint. Ad curandos autem eos, qui perturbatiore, triſtiorevè animo eſſent, hilaritatem vultus ſuſcipiendam, & verborum comitatem, quam poſſent maximam, vt noxio affectu in contrariam partem impulſo ad æquitatem ſeſe animus reuocaret. Non modo in habendis publice concionibus, ſed etiam in priuatis Colloquijs, ac rebus ceteris; præcipue autem in placandis iris, atque diſcordijs illud vtique præcipiendum animo, ac cogitandum monebat, fore, vt aliquando omnia ſua dicta, atq; facta in vulgus emanarent, & quæ in tenebris dixiſſent, proferrentur in lucem. In negotijs conficiendis diem potius anticipandum, quam prorogandum, vt ſi quid in craſtinum ſponſum eſſet, id hodierno perſolueretur. Quod ad rem nummariam pertinet, nolebat eam ipſorum manu contingi; ne eam quidem, quam mulctæ nomine pro diſpenſationibus imperaſſent, ſed pecuniam omnem quacunq; ratione collectam per alios potius pauperibus diuidendam, atque tractandam, vt iure iurando affirmare poſſent, ſi vſus eſſet, ſe ex ea muneris procuratione, ne aſſem quidem, aut obolum attigiſſe. Vbi loquendum foret cum Magnatibus partes loquendi Paſchaſij eſſent: conſultarent autem inter ſe, vbicunq; poſſet ſententiarum diuerſitas naſci: quodq; de tribus duo probaſſent, id fieret. Romam ſæpe ex itinere, ſtatim vt in Scotiam, ac rurſus cum primum in Hyberniam appuliſſent, ac deinceps ſingulis quibuſq; menſibus diligenter de ſuis, legationiſq; rebus literas darent. Hæc & his affinia ex prudenti Patris diſciplina prodibant, cum par illud, quos dixi Patrum ad iter Hybernicum comparabat. Cuius quidem valde ſecundi expectabantur euentus, niſi in tempora turbulentiſſima, vti mox indicabimus, incidiſſet.

49 S. Baſil. in regulis breu. interrog. 245.

50 Res Catholica in Septentrione valde laborat.

Sequutus eſt annus alter & quadrageſimus grauis admodum & Eccleſiæ vniuerſæ, & ſummo ſacrorum antiſtiti Paulo Tertio. Nam præter quam quod tota iam Anglia, vt ſupra ſignificaui, ab Orthodoxa Religione deſciuerat, & Germania quoq; non modo ipſa in tenebris ruere, & cœca errorum offundi caligine, verum etiam in alias cœperat regiones male hauſtos errores effundere: Gallia inſuper, Hiſpaniaq; atroci bello flagrabant, rupto inter Francorum Regem Franciſcum, & Imperatorem Carolum fœdere, quod tot laboribus ictum erat. Italiæ vero propediem ab ingenti, & formidabili Turcarum claſſe haud inani rumore vaſtitas imminebat. Vt merito vigilantiſſimus Eccleſiæ Paſtor impendentibus vndiq; malis, ne à repentinis obrueretur, longa animi prouiſione caueret, dum & Apoſtolicis literis, & fideliſſimis Nuncijs, & honeſtis legatis, & alijs peropportunis rationibus Chriſtianorum Principum animos pertinaciter infenſos ad pacem ſtudet, concordiamque reuocare. Qua niſi confecta Concilium Oecumenicum tot malorum leuamen, quod iam diu Paulo hærebat in animo, conuocari non poterat. Quod autem ad animorum commune commodum deſertum à bonis, labefactatum à perfidis pertinebat, huic ille, vt omni item ratione conſuleret, per viros idoneos, & egregie fideles elaborabat. Hinc nimirum tantus ille apparatus Apoſtolicarum Miſſionum, tanta Pauli feſtinatio in mittendis è perexiguis illis Societatis copijs, quoſcunque poterat, in affectas, ac laborantes Eccleſiæ Catholicæ partes. Ac poſt duos quidem in Hyberniam deſtinatos Patres, totidem alios in vnius Fabri locum, quod ſupra ſignificauimus, Iaium, & Bobadillam, in Germaniam ire iuſſit; quorum ille in eam prouinciam hoc ipſo anno ineunte peruenit, hic edita prius in Vrbe profeſſione ſolenni, modico ſubſecutus eſt interuallo. Ita nouem ex Profeſſis erepto iam morte Codurio, duo dumtaxat in Italia, hoc, quem ingredimur, anno, Ignatius, Lainiuſq; manſerunt. Reliqui extra Italiam longe lateq; diſperſi pro Apoſtolica Sede varijs, arduiſq; muneribus occupabantur. In Vrbe præter vſitata in omne hominum genus Chriſtianæ pietatis

51 Quæ in loca per id tempus ſparſa Societas.

Digitized by Google

tis officia, quæ à noſtris in conſpectu Sedis Apoſtolicæ, in oculis ciuium omnium, in aduenarum frequentia gerebantur; Ignatio imminens cura erat, cùm de Eccleſiæ vniuerſæ bono, tùm de ſuæ propagatione familiæ. Itaq; dum à ſuis modo hæc, modo illa terrarum ſola nutu Pontificis obeuntur; is quoq; ſuas ex Vrbe colonias deducendas curabat. Socios ſeptem miſit Aprili menſe, vſq; Auenionem in Galliam pariter profecturos; inde duos perrecturos Lutetiam ſtudiorum cauſa: quorum alter Petrus erat Ribadeneira, etiam tum puer, qui paucis ante confirmatam Societatem, diebus ad eundem ſe Ignatium applicuerat: quinque porro in Luſitaniam progreſſuros ad inchoanda, vnà cum alijs, qui Oliſippone ſubſtiterant, Collegij Conimbricenſis exordia, Martinum Sancticrucium, Herculem Buccerium, & Guilielmum Codurium, Ioannis fratrem, cuius de felici in cælum exceſſu ſupra commemoraui: itemque Antonium Criminalem, & Nicolaum Lancillottum olim mittendos Indiam ad Xauerium. Omnes autem auguſtis illis Societatis initijs itinera, vel longiſſima, vt primorum inſtituta tenerent, pedibus capeſſebant paupere cultu, & mendicorum more, corroganda paſſim ſtipe, perquirendoque publico aliquo, ſi quod forte reperiſſent, hoſpitio. Qui cum vix paululum ex itinere conquieſſent, mox ad facienda de Deo verba publicis excitabantur in foris. Quoſcunque de Viatoribus nacti eſſent, opportune, importune ad deteſtationem vitæ præteritæ, & peccatorum expiationem incendebant. Egreſſos ex hoſpitio, vt de primis Patribus dicebamus, armabat Oratio, excipiebat ingreſſos, & qui Sacerdotio præditi non dum erant, octauo quoque die, aut etiam ſæpius ſacroſancto Chriſti corpore paſcebantur. Summa inter eos item pax, quod in longis itineribus rarum, ſumma animorum, voluntatumque conſenſio. In ambulando, vt quiſque imbecilliſſimus erat, ita modico interuallo ceteris anteibat, ne valentiorum præcurrente veſtigio cogeretur ambulare contentius. Si quem in itinere inopinatus morbus inuaderet, reliqui omnes dum ille conualeſceret, conſiſtebant: ſin vis morbi diuturnitatem, periculumvè portenderet, ceteris abeuntibus vnus cum ægroto remanebat; & ad miniſterium pariter, & ſolatium. Ita in his peregrinationum moleſtijs, laboribusque ingens erat omnium alacritas, perennis hilaritas; quia Chriſti amor, & crucis ſitis, quicquid erat aſperum mitigabat. Sed ad Ignatium vt redeam, dum in his curis totus hæret in Vrbe, & Societatis gubernaculis ne quopiam incurrat, ſed ſine vlla offenſione curſum teneat, nunquam recedit, additur ad Tranſalpinas ſuperioris anni Miſſiones, Italica. Lainius quippe (Margaritæ Auſtriacæ cura Ignatio relicta) Pontificis iuſſu Venetias, ipſa flagitante Republica, proficiſcitur. Vbi rem Chriſtianam, cuius gratia vocabatur, dum reparat, Patauini ſimul initia Collegij, quamuis non id agens, adornat. Suboriri in celeberrima illa ciuitate iam cœperant ex occultis ſtirpibus hæreſum monſtra; & quæ perditiſſimi homines, illuc de induſtria ſummiſſi latenter aſperſerant, deteriorem in dies dabantur in ſegetem. Malum eo formidoloſius, quo tectius ouium lupis ementitis amictum. Sèd ne quid prædarum amplius facerent rabidæ beſtiæ, Dei verbo Iacobus inſtructus, ad frequentiſſimos ciues locis compluribus conciones; in Templo verò Sancti Saluatoris pomeridianas lectiones, & ſcholas habuit, Euangelium S. Ioannis interpretans. Mirum quantum hæ probabantur, & aduerſus abſurdas nouitates valebant. Itaque clariſſimorum rogatu ciuium, quos diebus ſacris conſilium publicum diſtinebat, in profeſtos dies traductas ter in hebdomada, frequentiſſimo ac florentiſſimo audiente cœtu proſequutus eſt. Ac dum ea, quæ recta, & quæ praua ſunt, docet, inſtitutionis aſſiduitate perfecit, vt ex errore complures, nec pauciores è cœno vitiorum emergerent. Quosdam autem, quorum præcordia peſtilentiæ iam virus imbuerat, ad ſanitatem blando colloquio reuocauit: Alios ad arctioris vitæ genus, perpetuumque Cœnobium impulit. Eiuſdemque hortatu pauperum hoſpitia, quæ magna premebantur inopia, copioſa hominum miſericordia leuari cœpta: cùmque alijs præſidijs, tùm exercitiorum potiſſimum, pietas, quæ apud pleroſque languebat, cum publica omnium gratulatione reuiruit. Inter eximios pietatis profeſſores vir erat generis amplitudine, prudentia, & alijs populo miris ornamentis præſtans, Andreas Lipomanus, vulgò ab Sacerdotio, ſeu Prioratu, quod poſſidebat Venetijs, Prior Sanctæ Trinitatis appellatus: quanquam & Patauij Prioratum S. Mariæ Magdalenæ habebat. Hic Lainij vſu, & meditationum ſeceſſu, ita animum agglutinauit Societati, vt amore, ſtudio, officio factus ſit tanquam vnus ex ea. Cuius de ceteris virtutibus dicendi tum locus erit, cum ad eius

52 Aliquot miſſi Pariſios.

53 Miſſi alij in Luſitaniam.

Et profecturi in Indiã Antonius Criminalis, & Nicolaus Lancellottus.

54 Ratio itinerum recẽti Societate.

55 Lainius Venetias mittitur: & res ibi geſtæ præclaræ.

56 Conciliatur Andreas Lipomanus, qui fuit primus Collegiorum Societatis in Italia fundatur.

Digitized by Google

præclaram, & his initijs conſentaneam vitæ clauſulam ventum erit. Ergo non ſolum ſuas in ædes Venetijs transferre ſe ab Hoſpitalibus Sanctorum Ioannis, & Pauli, vbi ſumma caritate habebatur, Lainium voluit; ſed etiam Patauini Prioratus ædes excitando Collegio

57 Collegij Patauini initia. deſtinauit. Agebant tum Patauij Ioannes Polancus, & Andreas Fruſius ſtudiorum cauſa, non ita pridem ab Ignatio, ſeu verius propter Religionem à Deo miſſi, nempe in eam Vrbem, quæ & Venetæ ditionis princeps, & celeberrima ſtudiorum ſedes eſt: vt vnde in Italiam clandeſtinæ ſenſim hæreſes ex corruptis Germaniæ partibus influebant, ibi primum Catholicæ fidei propugnaculum, capitalibus eius hoſtibus opponeretur. Nam cum ad Po-

Additur Societati Patauij Hieronymus Otellus. lanci, Fruſijque laudabiles vitæ rationes in eadem Vrbe ſe Hieronymus Otellus, ætate ille quidem iuuenis, ſed virtutis, ac literarum diſciplina prouectus, applicuiſſet, ibidemq; Ignatij iuſſu Stephanus Baroëlius ex Luſitaniæ reditu conſtitiſſet, factum eſt, vt hi quatuor eandem ſimul vitam in domicilio conducto degentes, moxque in Lipomani ædes, vt in ſequenti anno dicetur, tranſgreſſi, Collegij, quod fuit in Italia ceterorum antiquitate princeps, primum veluti ſemen iecerint. Qui quamuis doctrinæ ſtudia nihil intermitterent, ſtudebant tamen reparandis animis vſque adeo, Fruſio præſertim Sacerdote, vt Patauinæ

58 Salmeronis, & Paſchaſij res in Hybernia. domus initia eorum quoq; induſtriæ referantur accepta. Iam Salmeron, & Paſchaſius, ijs, quæ protulimus, inſtructi monitis; tum etiam Sedis Apoſtolicæ autoritate muniti, Galliam multo cum labore, atque, vt inter ſtrepentium bellorum ſuſpiciones, manifeſto etiam carceris periculo prætergreſſi, Scotiam verſus, nauigationis curſum inſtituunt. Quò periculis haud ſane minoribus, difficultatibusq; perducti, inde in Hyberniam non ſine peculiari Diuini Numinis beneficio, quadrageſima oriente perueniunt. Hic vaſta offendunt omnia, plena trepidationis, & periculi, longeq; opinione peiora, non rei Catholicæ modo, verum etiam in ipſius ciuilis vitæ prudentia, atque ratione. Genus illic hominum incultum, ac rude, & quod deterius eſt, Paſtorum vigilijs plane deſtitutum. Nulla erat apud eos Parochorum, nulla Epiſcoporum libera procuratio. Proceres vniuerſi, vno dumtaxat excepto, qui tamen ipſe ceteros imitaturus credebatur, non ſolum Regis in edictum, voluntatemq; iurarant, verum etiam iure iurando ſeſe aſtrinxerant concrematuros literas vniuerſas Romani Pontificis; &, ſi quos inuenirent huius viæ viros, vinctos ad Regem Angliæ, vel ad eius Vicarium in Hyberniam perducturos. Ita illi cum Apoſtolicis coniungi nuntijs ne mediocri quidem ſermone, congreſſuq; ſunt auſi; ac ne tutum quidem eis reditum ex Inſula illa præſtare. Patres tamen non idcirco animis conciderunt, nec ſpem penitus abiecerunt; ſed mutandis ſubinde latebris, captandiſq; temporibus omnem laborem, ac diligentiam in tutandis, curandiſq; Catholicis collocabant, modo tacitis paſſim monitis eos corroborando; modo caſtum Religionis cultum, & quæ potiſſimum oporteret adſciſcere, quæq; reijcere, perdocendo. Compluribus ſacroſancta myſteria rite miniſtrabant. Aures confitentibus admouebant, & pro accepta à Romano Pontifice poteſtate, parce tamen, moderateque adhibita, modo cumulatam peccatorum indulgentiam tribuebant; modo nuncupata rite vota, quæ illi nunquam ſoluerant, permutabant: multis etiam retenta, & Apoſtolicæ Sedis arbitrio reſeruata facinora condonabant: alios alijs animaduerſionum nexibus relaxabant: nec paucis irrogatam, aut ab homine, aut à iure mulctam liberaliter remittebant. Qua ex re ingens apud eos populos vbique lætitia, & ſingularis admiratio, Patrum præſertim continentia, atque integritate perſpecta, qui relaxationes, exceptiones, immunitateſque, aut plane gratuitas, aut ære permodico tenuioribus indulgebant. Quod tamen ipſum memores Ignatij præcepti, manu ſua non audebant attingere. Sed aut per eos ipſos, vnde ſolui debuit, aut etiam per Epiſcopum partim ad ſacrarum ædium inſtaurationem, partim ad Viduarum ſolitudinem, & pudicitiam Virginum defendendam, partim ad alia id genus Chriſtianæ pietatis officia, vniuerſum conuertebant. Ipſi vero rerum omnium egentiſſimi, ſuiq; inſtituti retinentiſſimi, nunquam vel pro ſe aliquid poſtùlabant, vel admittebant oblatum. Hunc in modum diebus quatuor, & triginta ea regione luſtrata, ipſo vulgi patefacti rumore, ab Anglis Indigenis quæruntur ad necem propoſito indicibus magno pretio. Nec defuerunt fraudulenti quidam, qui negotiatoribus quibuſdam Anglis per ſpeciem negotiationis implicitos, venales Patres molirentur exponere; nempe ijs, qui nihil ſpectabant aliud, niſi vt Henrico Regi captiuos, cuius iam vim, manuſq; prope diuinitus Hyberniam traijcientes, euaſerant, exhiberent. Ergo Patres cum moram diuturniorem non modo animis non frugiferam, ſed ne tutam quidem ijs, qui erga ſe officioſi

officioſi eſſe vellent animaduerterent (in apertum enim ſe vitæ diſcrimen, ac fortunarum, tanquam rei perduellionis obijciebant) ne quid cuiquam ſua cauſa crearent periculi in Scotiam reuertendi conſilium capiunt: præſertim quod ab Vrbe diſcedentes, id habuerant in mandatis, vt, ſi forte minus tuta commoratio videretur Hybernica, in Italiam remigrarent. Abeunt igitur ex Hybernia, relicto apud eos populos, cùm ſui deſiderio non paruo, tum ſingulari documento virtutis; qui morte, periculiſque contemptis, nulla ſua vtilitate, quæſtuque, ſed vna dumtaxat animorum ſalute, ac caritate ducti, tantum itineris ſuſcepiſſent. In Scotiam deinde reuerſi, forti & illic animo pertentarunt, vt Regem ipſum adirent, Catholicamque rem Schiſmaticorum furore quaſſatam aliqua ratione leuarent. Sed cum omnes aditus impia Procerum vis, ac potentia, qui à Religione defecerant, obſideret: omniſque fere prouincia illa rebellem ſecuta Britaniam, eodem pariter conflagraret incendio; in Galliam re deſperata tranſmittunt. Cumque Diepam Normandiæ portum appuliſſent, inde pedibus Lutetiam. Qua in Vrbe dum moras trahunt, accipiunt à Pontifice literas, vt eadem cum poteſtate in Scotiam remigrent. Sed illi hæſere tandiu, dum certior Pontifex factus, quo eius Regni loco res eſſent, iuſſit eos, Scotia prætermiſſa, ad Vrbem regredi rectius in Italia, quam ibi, vbi eſſent, ſuam operam locaturos. Lutetiæ igitur Franciſco Zapata ſtudiorum cauſa relicto, Romam ipſi humiles, pannoſique Sedis Apoſtolicæ Nuntij, & perexiguo inſtructi viatico reuertuntur. Lugduni autem cum plena ſuſpicionibus eſſent omnia prælio inter Hiſpanos, Galloſque commiſſo, ſimul ac par hoc clericorum in ea regione comparuit, Gallus alter, alter Hiſpanus, inuſitato ſquallore ſordidi, & obſoletiore neglecti veſtitu, pro exploratoribus comprehenſi, conijciuntur in vincula. Verum à Cardinalibus Nicolao Gaddio, ac Franciſco Turnonenſi Lugduni tum forte morantibus, non ita mox agniti, honorifice dimiſſi ſunt, viatico inſuper, equiſque donati. Hic fuit Hybernicæ Miſſionis exitus: quæ tametſi arcano quodam mentis ſupernæ conſilio ex animi ſententia non ſucceſſit, documentum certe fuit ſingularis Patrum erga Sedem Apoſtolicam obedientiæ, & paratiſſimi animi teſtimonium ad ſubeunda pro religione pericula, vitamque ipſam pro animis exponendam. Nec reticeri debet hoc loco Roberti Armacani Archiepiſcopi Religio, qui profectionem Patrum ante curarat. Is natione Scotus, & à puero cœcus, ſcientiæ, pietatiſque præſtantia ad ſacras euectus infulas, vbi cognouit minus peragi potuiſſe ab Nuntijs Apoſtolicis, quam optaſſet: Nunc video, inquit, niſi oues audiant vocem Paſtoris, me parum proficere: & ab vrbe delatus in Hyberniam, contemptis periculis, ex quibus ſingulari Dei tutela, liber euaſit, multis, & maximis, totam ſuam luſtrauit Dioeceſim cum inæſtimabili commodo populorum. Inde nauata præclare opera toti rei Chriſtianæ publicæ in Tridentino Concilio, dum iterum in Hyberniam tendit, Lutetiæ inter Noſtrorum manus, quos omnes vnice diligebat, religioſiſſime ceſſit è vita nocte, quæ præibat diem S. Martino ſacrum, illa Viri eius Sanctiſſimi verba habens in ore, Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem: fiat voluntas tua. Sed ad noſtra vt redeamus: qui in Germaniam miſſi erant, non vnius loci arctabantur anguſtijs, vagabantur etiam longius animarum incitati dulcedine. Ratisbonæ Iaius in colligendis frugibus totus erat: crebro inuiſebat Antiſtitem, & ſui admonebat officij: ſtimulabat ad optima quæque Canonicos: & proprijs in ædibus modo hunc, modo illum aut ſalutaribus priuatim colloquijs, aut ſpiritualibus Societatis exercitationibus adiuuabat. Ad Senatum perorauit egregie; terræque bonæ quantum conijci poterat, ſemen Diuini verbi mandabat. Sed dum ſuis conſilijs, autoritateque hæreticum Ciuitati percarum tentat à concionandi munere remouere, multorum ſubijt inuidiam, multis etiam Sacerdotum reformationis nomine, cuius autor habebatur parum gratus erat. Ipſe vero cum cruces vndique, & pericula intentarentur, triumphare gaudio cœpit: & minitantibus prærupta Danubij, reſpondebat intrepidus, in cælum ſe tam facile aqua, quam terra ire poſſe. Nec defuerunt, qui ei aut mortifera exitia veneni, aut ſubitum molirentur exilium. Complures tamen viri boni, Catholicique, atque inter hos ciuitatis Epiſcopus in oculis eum ferebant, palamque exultabant, & quod tam conſtanter ille ſe facinoroſis opponeret, & quod innocentis vitæ ſpeculo, facilitateque permira, haud contemnendos ſuæ tolerantiæ fructus ferret. Aggreſſus eſt explanare publice Pauli Epiſtolam ad Galatas maxima omnium fere ordinum corona, ipſius etiam præſentibus Lutheranis: & quamuis in eadem

60 Salmeron & Paſcaſius redeunt in Scotiam, inde Pariſios, inde in Italiam.

61 Lugduni pro exploratoribus capiuntur.

62 Res in Germania Claudij Iaij.

63 Amor Crucis.

Digitized by Google

Vrbe duobus in Templis pestilentissimæ Lutheranorum conciones haberentur, ipse tamen tanta omnium constantia, sitique audiebatur, vt ne per Autumni quidem vindemias, vt mos erat, intermitti sacram illam paterentur explanationem. Bobadilla vero morbo imbecillus, Oeniponti, vbi Ferdinandus Rex vnà cum liberis tunc agebat, remanimorum, & priuatis cum prima nobilitate colloquijs, & ceteris ex instituto muneribus impigre prouehebat. Sed Curia mox Viennam translata, Regem ipsum adijt colloquij causa, lætoque exceptus ore, animoque ad prolixiora colloquia per opportunitatem temporis inuitatur: eiusque rei gratia, atque auxilio, partim publicis concionibus, sacrisq; lectionibus, partim dimittendis rite peccatis, instituendisque aliquot ex Iudæorum, ac Turcarum impietate catechumenis, rem diuinam curauit: &, quod caput est, admissus ad opportuniora illa, quæ dixi, colloquia, multa de rebus salutaribus cum Rege contulit, nostrorumque interim causam, quæ Ratisbonæ periclitabatur, apud eum æque accurate, atque vtiliter egit.

64 Res Bobadillæ.

Faber autem dum in Hispania Principibus, populisque carus, animas enixe studet ab interitu vindicare, in Germaniam à Pontifice Maximo, qui illius Prouinciæ deplorabat occasum, remeare iubetur. Qui cum comitem ex suis haberet neminem, tacitis apud se precibus optauit à Deo, aliquos sibi saltem ex alienis adiungi, & eos demum, quibus cum pacificum iter, ac sine vlla animorum dissensione conficeret. Cumulate quod postulauit, accepit. Quippe præter opinionem (relicto in Hispanijs Ortizio) duo ei sponte viri, non modo itineris comites, verum etiam eiusdem instituti socios in perpetuum obtulerunt, Ioannes Aragonius, & Aluarus Alfonsus Regij Sacelli Sacerdotes, apud filias Imperatoris Caroli, Mariam, & Ioannam: quarum illi iussu Petrum Fabrum Toletum vsque comitati, capti sanctitate congressus, bona cum venia Dominarum, aulam protinus reliquerunt, cum eoque quocunque pergeret, reliquam sibi vitam agendam putarunt. Hoc igitur comitatu Faber trimestre ferme iter ingreditur: quantis difficultatibus periculisque sibi met testis est in ea, quam reliquit de suis rebus ephemeride. Vbi Deo vni refert acceptum, quod præter omnem spem salui Spiram, incolumesque peruenerint. Propterea quod & in Hispania citeriore latronum ex vnguibus prope diuinitus sint erepti; & in Gallia è pedore carceris, tenebrisque, & in Sabaudiæ finibus è militum insolentia; & ex Hæreticorum insultibus in Germania; interdumque ex incommodis valetudinis, ac conflictatione morborum; ac denique (quod grauissimum ipse pro summo suæ concordiæ studio ducit) ex spiritu diuisionis, ac dissensionis. Cum autem per Sabaudiam iter haberet (ne hæc quoque præclara Fabri prætereatur actio) & ad Oppidum, cuius grauis erat in animorum causa necessitas diuertisset, facta ibi plena cum spe Diuini verbi semente, suam ipse patriam in conspectu positam, & prope quam tenendum erat iter, ne spe quidem lucri animarum ab Religiosa seueritate deflectens, auersis oculis missam fecit. Spiræ ingens erat parata iam messis: sed cum initio Cleri obmurmuratio perstreperet, Patris prudentia, ac comitate sedatur, quin ipsos quoque religionis causa aduersantes rectæ vitæ exemplo, & candore animi paulatim sibi deuinxit, vt eius postea discessum ægre tulerint: populi autem studio, pietateque crescente demetendis frugibus dies totos, distinebatur. Concionatorem, cuius de Religione suscepta mens erat, atque doctrina modo in medium afferendis, quæ cum illo sibi conueniebant, modo prætermittendis, vbi dispar erat vtriusque sententia; modo etiam ad eius Monasterium eleemosynis summittendis, mire conciliatum ad veritatis lucem pulsa caligine præparauit. Clerus, antea solutior, breui se ad seueritatem veterem reuocauit. Tractari cœptum est Sacerdotium more maiorum, pari, inquam, animi, corporisque candore; custodiri arctius in Religiosis ordinibus disciplina; Plebs fieri ad diuina propensior, vt affirmarint Parochi, plures ad sacram Eucharistiam Paschate accessisse postremo, quam totis annis ante viginti. Episcopus in corrigendis moribus multo erat ardentior: cuius Vicarius, nostris iam antea exercitationibus institutus, tanto in eos, qui fouebant amicas, zelo, studioque flagrabat, vt bello palam concubinis indicto, aut vniuersas se sponderit eiecturum, aut munus suum cito depositurum. Cœpta sunt etiam ipsa pietatis officia maiore exerceri cum sensu. Iamque Catholicis plus vulgo honoris, & fidei, plus obedientiæ Prælatis deferebatur. Denique tum primum spes Fabro iniecta reparandæ Germaniæ, & ad auitæ religionis regulam dirigendæ. Qui vero ei se adiunxerant Sacerdotes,

65 Faber in Germaniam redit: auctus duobus Socijs Ioanne Aragonio, & Aluaro Alfonso.

66 Præter patriam habet iter, nec visit.

67 Res Spiræ gestæ

cerdotes, eos satis rebus diuinis imbutos, curabat insuper vsitatis Societatis peregrinationibus exercendos. Ac primum quidem Ioannem Aragonium Iulio mense; deinde vero paucis post mensibus Aluarum Alfonsum cum baculo, & sine nummis ad sanctatrium Magorum corpora Coloniam ire iussit. Quod tanta ab ijs cum accessione spiritus factum est, vt eorum alter Aluarus, magnis, varijsque laboribus, ac periculis, latronum, ferarum, pestilentiæ, famisque perfunctus tantum se ex ea peregrinatione hausisse commodi confirmarit, vt nullius rei conditæ pretio eam voluerit prætermissam: paremq; alacritatem præsetulerit Aragonius. Quo lætissimus exitu Faber, quanquam animo impelleretur ad communicandam lætitiam pio cum ijs colloquio, percunctandoque de rebus sacris, ac religiosis, quas memorandas vidissent; tamen hac coërcita voluntate, cohibitaque lætitia ad gratulandum Deo seceſſit. Reputabat animo, qui eis re, qui verbo benigne feciſſent, qui hospitium præbuissent, qui iter quoque monstrassent: hisque omnibus Litaniarum serie mercedem vberem, ac sempiternam, sanctorum allegans patrocinia, à Deo precabatur. Addebat, & qui vultu, dicto, facto quopiam acerbi, aut aduersi fuissent, quibus cæleſtem misericordiam implorabat: cum existimaret permittere Deum interdum, vt homines Diuina gratia indigentes iustis molesti essent, vt ab his cum exempla humilitatis, tum precum auxilia reciperent: per quæ descenderent in se ipsos, & ad meliora conuerterentur. Sed ad iuuandos opera ipsa, & labore populos intentus, quoniam Io. Moronus, cui Pontificis iussu parebat, potestatem fecerat, quo maximum operæ inuitaret pretium adeundi, Albertum Archiepiscopum Moguntinum, eundemque sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem, conuenit: cumque nonnulla de Religione, deque rebus grauibus vna contulisset, eius autoritate, nutuque, permulta Cardinalis vtiliter, præclareque sanxit. Quæ forsitan causa fuit, cur ex ea quoque ciuitate quorundam commoueretur inuidia. Quod cum Faber animaduerteret, non tulit pacis Angelus, quorum quærebat animas, eorum nascentes iras, & offensionem. Itaque non prius inde receſſit, quam turbarum sedaret initia, & tranquillandis animis odia concitata restingueret. Ibi etiam hominem olim professione Monachum, vsu exercitationeque rerum diuinarum, ad purum, & castum Religionis cultum, ex hæresum labe, ac corruptela traduxit. Quibus rebus cum & eximiæ prudentiæ, & spectatæ doctrinæ, & singularis probitatis specimen præbuisset, tantam sibi eius ciuitatis, Cardinalisque conciliauit beneuolentiam, ac gratiam; quanta in Societatem postea visa est redundare. In digressu scripta quædam de religione; quorum de veritate Cardinali non liquebat satis, quæq; nulli alij tuto committenda putarat, vni expendenda Fabro, ac dijudicanda permisit. Cumque ei speciosa munera, vas præsertim argenteum magni ponderis obtulisset; Faber paupertatis in primis amans scite remisit, quod diceret se non ex eorum esse numero, qui argenteam supellectilem, sed qui bona sua secum ipsi portarent. Postero tamen die Cardinalis, prehenso suis manibus abeunte, in Breuiarij thecam de zona suspensam aureos centum florenos iniecit. Quos cum recusandi non esset locus, ne contemni tanti Antistitis liberalitas videretur, qui vim non modo verbis, verum etiam manibus afferebat; eos partim misit ad socios, qui Louanij, eò Parisijs, vt mox dicam, transgressi, studiorum gratia magna in paupertate degebant, partim in egenorum pabulum, alioſque pios vsus sine cunctatione distribuit. Inde Spiram vnde abierat, reuersus præclaris cœptis perseueranter instabat. Cuius in promouenda Religione labores, erudiendisque catechismo populis indicant etiam illa. Finitima in ciuitate vir erat, haud ita sanus in fide Dynasta, qui publice edixerat, ne cum ad sacras ædes composito agmine populus incedebat, Sanctorum præferrentur imagines. Processit tamen suo more populus ad supplicationem, Sanctorum prælatis Iconis, nec Principis reformidans edictum. Hic ille Præfectum suum cum satellitibus mittit, qui contumaces increpet, & in ius vocet violati mandati. At illi præclari facinoris conscientia erecti, libere Præfecto respondent, Dominum suum magno in errore versari, si existimet se esse tam hebetes, ac vecordes, vt non intelligant, quid sacræ sibi velint imagines. Deinde ad Præfectum oratione, ministrosq; conuersa, Si vos, inquiunt, qui Principem vestrum in errorem impellitis, non conceditis, vt Deum in sanctis suis, sed in eius tantum persona dignis honoribus prosequamur; Quo nam ore postulatis à nobis, vt Principi vestro, non in eius tantum, sed in vestris quoque personis obtemperemus? Qua argumentatione perstricti obmutuere Ministri, re to-

68 Mittit Socios in peregrinationem ritu Apostolico.

69 Insignis caritas Fabri, & imitatione dignissima.

70 Cõuenit Archiepiscopũ Moguntinum: resque apud eum gestæ Moguntiæ.

71 Fabri abstinentia.

72 Regreditur Spiram.

Digitized by Google

re tota in præsens, ne quis popularis motus existeret, dissimulata. Erat etiam Spiræ ex Hæreticorum schola Augustinus quidam ad restinguenda in Auditorum animis bonorum operum studia in primis efficax. Faber autem vicissim in refrigerandis hominum ardoribus, ne quid noui moris admitterent, desudabat; hominemque sane idoneum, qui se ad illius Hæretici partes meditabatur adiungere, ab eius consuetudine prudenter abductum, traduxit ad suas, vt nemo pestilentissimo illi Ministro deinceps infensior fuerit, hoc Christi Tyrone; nemo magis, aut doctrina, aut moribus aduersarius.

73 Moguntiam reuocatur.

Non diu Spiræ substiterat Faber, cum Moguntiam celeriter reuocatur: fuit enim Archiepiscopi Moguntini consilium, vt Fabrum, de cuius eruditione, agendique prudentia multum sibi iamdudum pollicebatur, vnà cum alijs ex sua familia pereruditis viris, ad Tridentinum Concilium proximis Kalendis Nouembribus destinaret. Deinde Moguntiam ad docendi prouinciam reuocaret. Sed hanc ei legationem (si vita suppeditasset) Sedes Apostolica reseruauerat, vt suo loco reddam. Verum dilato in aliud tempus bellorum trepidatione Concilio, ne tam salutari Fabri careret vsu, consuetudineque, hominem apud se tenuit, nec Spiram redeundi potestatem fecit. Ergo ipso iubente Præsule Moguntiæ consedit, quanto animorum bono insequens annus ostendet. Sed inter hæc quis esset animi eius habitus, quantis cumularetur cæli muneribus ex eius ad Lainium epistola iuuat cognoscere. Vbi præter alia, dum diuinæ liberalitati pro innumerabilibus eius erga se beneficijs meritas gratias agit, & à Iacobo etiam exigit; hæc apud hominem sibi coniunctissimum, & in eadem palæstra spiritus studiose versantem scribit ipse de se.

74 Epistola Fabri de animæ suæ profectu ad Lainium.

Vtinam tibi frater carissime explicare possem, quæ, & quanta bona, ex quo à te Placentia digressus sum vsque ad hunc diem, & animam meam intrauerint, & in ea permanserint: quæ cognouerim, quæ senserim in ijs, quæ ad Deum, quæque ad sacratissimam eius Matrem pertinent, & ad beatissimos tum Angelos, tum animas, quæ vel in cælo, vel in Purgatorio sunt. Interiora vero mea quid referam? eleuationes, & depressiones meas? introitus in me, & exitus ex me? quo modo didicerim mundare corpus, & animam, & spiritum; purificare cor meum, & reiectis impedimentis præparare, vt diuinarum gratiarum liquores recipiat, retineat, conseruet, petendo ad omnia hæc diuersa dona, quærendo, pulsando? De ijs vero, quæ ad proximum spectant, non minus multa possent dici, in quibus Dominus Deus modos mihi, & vias dedit, veritates ostendit, & vitas, vt illum cognoscam, illi de bonis congaudeam, de malis compatiar, pro illo gratias, & agam, & petam, & veniam, ac remissionem quæram, & excusationes inueniam; & coram Deo, & sanctis eius bona de illo, ac pro illo loquar. In summa, Iacobe frater carissime, nunquam ego non dicam factis, aut verbis exequi, sed neque cogitatione possim comprehendere, quæ beneficia in me Deus meus contulit, & conferre paratus est, meas contritiones alligans, sanans omnes infirmitates meas, delens meas iniquitates: ipsi gloria amen, ipsi laus, ipsi honor, & benedictio ab omni creatura. Ego quidem dico amen. Sed & tu etiam obsecro de hoc fratre tuo illum laudato, illi benedicito; quod ego de vniuersa Societate, & de misericordia Domini tam abundanti hactenus super illam effusa facere quotidie non desisto. His anima Fabri sanctos inter labores pro animarum causis in dies vberius cumulabatur à Deo muneribus.

75 Parisijs migrant Hispani socij Louanium vna cũ Hieronymo Domenecco.

Qui vero Parisijs agebant (erant autem numero sexdecim) ij, & literarum pariter, & pietatis studia colebant: quanquam postea belli formidine circumstrepente ad paucos hic numerus redijt. Rex namque Galliæ Franciscus publice, seuereque edixerat, vt qui de Caroli ditione erant, omnes ad vnum intra diem octauum Regno facesserent. Ergo, & de Socijs, octo, quippe Hispani inter quos erat Strada, coguntur excedere, duce Hieronymo Domenecco, quem Parisienſi domui præfuisse iam diximus. Is igitur veluti nouæ Coloniæ Dux, septem cum Socijs Hispanis Hispanus Louanium versus iter instituit: sed primum Bruxellas, dũ hostilis exercitus, qui Louanium tenere dicebatur, castra moueret, deinde Idibus Augusti Louanium venit. Hic illi dum inchoata Parisijs studia quieto persequuntur otio, eadem opera nouam Societatis inchoant domum, futurique iaciunt fundamenta Collegij plurimum eam rem Fabri nomine, ac fama iuuante, qui primus etiam in Belgio Societatem illustrauit. Interim Antonius Araozius Sacerdos iam creatus Professionis suæ votis primus post decem in Ignatij manibus rite editis, vnà cum Iacobo de Eguia remittitur in Hispaniam, eo forte consilio, vt quam in ijs populis animorum propensio-

Digitized by Google

penſionem biennio ante perſpexerat, eam vſitatis Societatis artibus tueretur. Pedites pro more iter emenſi, vbi Barcinonem attigere, tantam è veſtigio nacti ſunt meſſem, vt ne minimæ quidem parti ſatis fuerint colligendæ: nec longius progredi alia in Oppida, Vrbeſque licuerit: ſed reliquum anni tempus in vna illa ciuitate fouenda, iuuandaque conſumpſerint. Quippe omnium fere Principum beneuolentiam, egregiamque voluntatem erga Societatem, Proregis, ac Proreginæ, Ducis etiam Cardonæ, eiuſque coniugis: Epiſcopi, Præfectique Neapolitani maris, & id aliorum Principum genus experti; auſi ſunt vel nobiliſſimos viros ex hominum turba, ſtrepituque rerum humanarum ad exercitiorum otium ſeuocare, atque in his eum, quem dixi Præfectum. Qui quo liberius à ſalutationibus amicorum, curarumque moleſtijs cæleſti illi contemplationi vacaret, in aliud ſe tranſtulit domicilium ab interuentoribus vacuum, cuius ſe ianitorem velle agere, ne quis talem virum tali munere occupatum interpellaret, Prorex ipſe iactabat. Is erat Franciſcus Borgia, tum Lombai Marchio, paulo poſt Ioannis ſui parentis obitu Gandiæ Dux, interiora ſtudia pietatis iam ingreſſus: qui audiens breui Araozio diſcedendum, perſtudioſe literas ad Ignatium dedit. Atque inter cetera. Tantum hic profuit, inquit, vt equidem pro magna duxerim huius ciuitatis infelicitate ſi auocetur. Atq; adeo pro iniuncto mihi huius regni onere, putaui hoc tibi ſignificandum, vt Angelus Perſarum fecit, cum pro filijs Iſrael ob recta exempla, & alium inter Perſas fructum retinendis contendit. Hæc ea multo plura Prorex haud quaquam vero maiora. Confeſſionibus, non dies, non noctes erant excipiendis ſatis, vt interdum vix ſacrificio Miſſæ liberum ſpatium concederetur. Concionabatur varijs locis Araozius frequentiſſimo hominum cœtu, & orationis facultati par vitæ reſpondebat integritas. Quo primum die in æde S. Mariæ à Pinu verba fecit, pro conſuetudine loci abſoluta concione magnam ei vim pecuniæ obtulere, in qua repudianda ita certandum fuit, vt populus ad ſtrepitum altercantium accurrerit: qui re cognita haud ſine ſecunda admurmuratione diſceſſit. Quin adeo cum Priori ſanctæ Catharinæ Dominicano nobilis concionator ſuper Araozij dictione diſſerens affirmaret, ſi homines Societatis conuenirent vniuerſi in tractandis rebus, quæ ad mores pertinent, magnum eos momentum ad morum vbique correctionem facturos, Prior vir pius, ac doctus, Societatiſque ſtudioſus ſubiecit. Non iſthic rei ſumma vertitur, ſed in eo, vt vniuerſi conſentiant in factis, Deique verbo gratis vbique vulgando. Hinc facile exiſtet, vt quantum opus eſt ad vſum pietatis, etiam dictionis forma conſentiant. Eam habebat vbique terrarum gratuito impenſus pietati labor approbationem. At Araozius nullam virtuti promouendæ non adhibens machinam, ſtuduit viros inter ſe nobiles conciliare, & mutuis turbatam odijs redintegrare concordiam. In imbuendis pia exercitatione mentibus, res, vt ſolet, ex ſententia cedebat, petentibuſque ne decem quidem inſtitutores ſatis videbantur eſſe facturi: tanta erat competitorum vis, atque frequentia. Is poſtea ad Vrbem, non ſine multorum reuocatus eſt lacrymis: ipſaque ciuitas deſiderium abſentis non diu ferens, de eius reditu cum Pontifice Maximo per literas egit. Ille vero dum Romam anno iam labente reuertitur, haud inutiliter in ea ipſa Triremi, quà in Italiam, vnà cum Turcis, Mauriſque, & ad Tranſtra damnatis eſt vectus, nauigationis tempus expendit. Inter hæc haud ſane minus, qui longiore tractu diſiuncti, quam qui propius aberant, in lucrandis animis excubabant, Remanſerat in Luſitania, vt ſupra demonſtrauimus, Deo rem gubernante, Simon; Xauerius vero nauigaturus in Indiam conſcenderat iam Prætoriam. Atque in Luſitania quidem cum Diui Antonij Archimandritæ ædes Rex Patribus aſſignaſſet, eas Simon incolere cum duobus non amplius Socijs inſtituit, Bernardino excalceato, quo cum iter, vt dictum eſt antea, pararat in Indiam, & Conſaluo Medærio. In attributas ædes tres hi demigrauerant, cum ſuam Dominus familiam auxit. Sub idem quippe tempus Sociorum ſupplementum Pariſina ex Vrbe comparuit, pauciſque poſt menſibus ab Vrbe Roma. Quocirca cum operarum numerus Oliſippone creuiſſet, creſcere etiam laborum ſuauiſſimus fructus cœpit. Maxima nobilitatis pars ad Diui Antonij repente confluxit, ibique octauo quoque die, vel cum rariſſime ſingulis ſaltem menſibus ſacroſanctæ Confeſſionis, & Euchariſtiæ myſteria capere reuerenter inſtituit: vt id iam nouum in Regis Curia videri vſu increbreſcente deſierit: quam religioſorum conuentum rectius, quam ſeecularis Principis Aulam, nominares. Ad exemplum porro Nobilitatis plebs reliqua forma-

76 Antonius Araozius primus poſt decem profeſſus & Iacobus de Eguia in Hiſpaniam mittuntur.

77 Res ab Araozio geſtæ Barcinone.

78 Pecuniarum abſtinentia, quam vtilis ad fructū animarum.

79 Araozius Romam redit.

80 Aſſignatur Oliſippone Societati ædes S. Antonij.

Digitized by Google

formabatur; quæ quidem in dies magis reuerens Patres; suæque sitiens salutis, eorum pie dexteras implorabat. Præstantiores tamen fructus è sanctis meditationibus petebantur.

81 Emmanuel Godinus Societate recipitur. Quibus familiari adiuncto congressu tum sanctius vitæ genus complures, tùm Societatis instituère nonnulli. Inter alios Emmanuel Godinus Olisipponensis honesti viri filius Regis ex aula, qui apud Xauerium per sacram Confessionem vitæ anteactæ maculas expiarat; Germanique fratres duo, quorum alter item Emmanuel Fernandius, celebris postea Concionator, & perutilis Christi seruus; Quartus autem Castellanus quidam honestus vir, & in disciplinis Theologicis iam emeritus; idemque maximæ ædis concionator, Archiepiscopoque Olisipponensi percarus. Nomen literæ vetustæ non prodiderunt, satis tamen certa sunt argumenta Franciscum Netum fuisse; qui, dein fratrum suorum causa aliquid turbarum passus in Lusitania, Vallisoletum concessit: ibique anno 1546. dum miro cum fructu concionatur, summo cum populi totius luctu religiose decessit. Hic igitur cum Simone sæpe congressus, statuit tandem humana relinquere, seseque cum Simone ipso, socijsque coniungere. Sed cum ea de re prius populum, cui tum maxime consultum volebat, admonendum putasset; destinato ad eam rem die per occasionem instituti sermonis ad Auditores orationem repente conuertit, eosque compellans; Aut ego, inquit, vera vobis ad hunc diem cecini de loco hoc, aut veritatem celando fefelli. Si vera cecini, & qua debui libertate perdocui, quod me feciſse profiteor, relinquitur profecto, vt quæ vobis audientibus de paupertate disserui, ea putetis esse verissima. Sed illud mihi forsitan obijciet quispiam, Quomodo tu secularis homo cum sis, & in medio vulgo verseris, ita ista prædicas? contraria sunt dicta factis. Quam tu nobis paupertatem, quam commodorum despicientiam narras? qui pingui Sacerdotio, & Ecclesiæ reditibus diues es? Vitæ tuæ non consentit oratio tua. Hæc & similia sibi ipse dissimulanter obiectans, & rationando percurrens, ad extremum ita concluſit. Atqui vt intelligatis, me ex hoc loco fucum vobis non feciſse, sed verissima prædicasse, hoc ipso momento temporis linquo omnia, & ad Diui Antonij Archimandritæ recta propero, vt bonis illis cum Patribus Christum sequar. Haud aliter fecit, ac dixit vniuersorum approbatione mirifica. Quod postea exemplum alios etiam quosdam ex eadem Ecclesia sequi non piguit. Iam ne Simoni quidem, qui barbarorum ad Christum accessum tam sitiebat ardenter, suus ex alienigenis manipulus defuit. Saraceni quinque, in ijsque vnus domi suæ pernobilis ex Mauritania, vt ad Christi signa transirent ad Lusitaniæ Regem accesserant: & id ipsum par Iudæorum efflagitarat. Hos septem Rex Societati instituendos, & ad nouam militiam informandos tradidit. Quorum postea sacro Baptismati, Christianæque militiæ sacramento, ingenti gratulatione, cum populus Olisipponensis, tùm Aula Regis interfuit. Vt prima hæc in Lusitania Deo oblata libamina, adumbratio fuisse quædam, & quasi præsagitio videretur eorum, qui non ex Indijs modo, verum ex vltimo quoque Orienre Societatis essent opera ad Christum aliquando venturi.

82 Concionatoris feruor in Societate capessenda.

83 Initium Collegij Conimbricensis. Demum cum è domesticis discipulis omnino duodecim, partim Roma, Parisijsque missos, partim etiam in Lusitania receptos aliquandiu Simon ad Diui Antonij retenuisset (placuerat enim recens erectam stabilire domum) tandem eos Conimbricam Rege postulante deduxit. Ibi Rex luculentam excitauerat Academiam, sed quoniam ad Indos, quos ad veritatis lumen cupiebat adducere, suas cogitationes, curasque conuerterat, Patrum nactus opportunitatem, & ibi condendi Collegij consilium cœpit, vbi & Conimbricensi Academiæ coniungendis studiorum sedibus subsidio foret, & regionis Indicæ Seminarium ex Euangelij præconibus collocaret. Erat etiam in animo aliud Eboræ exædificare Collegium, eiusque rei gratia eò miserat, qui & eam, quæ designabatur, aream inspiceret, & ædificij formam, rationemque præscriberet; sed quoniam in aliud tempus dilata res est, eodem & nos illa pariter differemus. Nunc quod ad rem Conimbricensem attinet, eius componendæ causa Simon iussu Regis eo se contulit: ibiq; confestim ædibus Regia mercede conductis, acceptisque & area exædificando domicilio perampla, & ære ad bibliothecam, data sunt principia Conimbricensi Collegio, Rectore Iacobo Mirone, nec dum Sacerdote, qui cum Pontio Gogordano, & altero socio nuper Lutetia venerat. Quo feliciter inchoato, &, vt initia illa ferebant, necessarijs rebus instructo, constitutaque insuper domestica disciplina, Simon vnde abicrat se recepit. Ac protinus ab hoc exordio in eam amplitudinem regia fouente beneficentia id Collegium euasit;

Digitized by Google

euasit, vt diu tota Societate par nullum habuerit. Hic autem inter initia nullo vulgus nouam familiam habebat in pretio: Idiotas, Tabernarios, & Hospites, alijsque eiusmodi ad contemptum, nominibus appellabat. Quippe externi ferme cum essent omnes, Societasque recentissima, multa erat obmurmuratio populi, & varia de ipsis in Turbis opinio. Sed vbi solidarum documenta virtutum ab ijs edita, vulgus semel inspexit, in admirationem contemptum vertit, contumelias in laudem. Quin sola probitatis fama ad Patrum numerum aggregauère se octo. Et quoniam Academici, discipulique nonnulli ad Patres illos verebantur accedere iussus est à Simone is, quem dixi, Godinus, quique ex vsu, consuetudineque Xauerij Societati se addixerat, cultu, ornatuque discipuli extra Societatem ad tempus esse, suo vt exemplo reliquam iuuentutem ad Confessionem alliceret: eoque cultu annum fermè transegit, Simonis haud irrito voto. Eodem hoc anno primum à nostris in orientis Indiam Euangelicæ prædicationis inuecta lux est felici appulsu Xauerij. Is anno superiore cum Indiæ Prætore, Martino Alphonso Sosa, Olisippone discesserat, comitesque secum duxerat è Societate Sacerdotem Paulum Camertem, & Franciscum Mansillam non dum sacris initiatum. Cum his pridie Nonas Maij Goam appulit, mensibus tredecim in ea nauigatione consumptis, quæ semestri fere spatio confici solet. Causa moræ Hybernatio Mozambici fuit fere semestris, sed ea perutilis, & opportuna permultis. In itinere Dominicis diebus verba faciebat, nec deerat continenter ægrotis: quorum etiam animos sacramentorum præsidijs, vnà cum valentibus subleuabat. Nauigia de maioribus quinque, vectoribus referta compluribus in Mozambico subsistere tempestas compulit. Est in ea insula Lusitano Regi nobile propugnaculum: in eademque & Lusitani, & Saraceni genùs hominum pacatissimum suas vtrique sedes habent. Semestri circiter interuallo complures è vectoribus morbus strauerat, & instar octoginta perierant. Xauerius, socijque ægrotis curandis intenti animis, & corporibus succurrebant. Ac socij quidem cum Classis è Mozambico soluisset, ægris cum militibus remanserunt. Xauerius autem præcucurrit obsecrante Prætore, cuius & valetudo tentabatur, ne sacramenti opportunitate careret, ingraueſcente vi morbi. Sed prius quam Goam ventum est, Melindam Saracenorum Oppidum, vbi Lusitani negotiantur, appellunt. Christiani vero, qui suum obirent in ea diem, maiusculis tumulis condebantur impositis sacræ Crucis, quæ pulchre eminus spectarentur, insignibus. Vt autem cominus Classis apparuit, Christianorum Melindensium agmen Crucem marmoream inauratam præferens obuiam protinus se effudit. Nec abfuit Rex ipse Melindæ, qui consalutandi Prætoris gratia non vulgari humanitatis, & officij significatione, nauim vsque conscenderat. Crucis ad aspectum exhilarati sunt vniuersi, salutari redemptionis nostræ trophæo tam ex insperato barbaras inter nationes inuento. Cum Christiano iam vita functo suprema iusta persoluerentur, Saraceni spectandis Christianorum ritibus obstupuerunt, haud tacita suorum animorum de Christianis sacris opinione. Nec deerat sibi ipse Xauerius, quominus aucupandis occasionibus obtruderet Euangelium. Percunctabatur ex eo nobilis Saracenus de Christianorum ad templa concursu, deque eorum in suo colendo Christo feruore: nam apud suos priscam illam consenuisse pietatem, & Mahometis exoleuisse reuerentiam querebatur: quod è septendecim Melindæ Fanis, tria dumtaxat, eaque à perpaucis solita essent adiri; tantumque mali in immane aliquod ipsorum scelus, facinusque referebat. Cui cum multa in eam sententiam respondisset Xauerius, negaretque mirum esse quod & illorum preces verum Dei numen auersaretur, & fictæ pietatis cultum aboleret, is, qui veræ pietatis autor ab impijs Saracenorum superstitionibus abhorreret: Saracenus & si non plane ille quidem Xauerio assentiri visus est; alius tamen inter eos Sacerdos extitit, qui nisi Mahometes intra biennium ipsos reuiseret, se eius & sacra, & sectam testaretur protinus deserturum. Quippe infidelium, & conscleratorum proprium est à spe, fideque destitui; nihil autem habere certi quod colant, nihil explorati quod credant. Hinc ad Socotoram insulam deuehuntur ad oram Africæ Orientalem sitam prope fauces sinus Arabici. Regio est in primis æstuans: tellus vt derelicta, & inculta, sic exilis, & macra. Non tritici ferax est, non Orizæ, non vini, non vllius pomorum generis, nec incolarum alius vllus est cibus, nisi, lac, caro, dactyli, ex quibus & panem exprimunt. Hi se Christianos dicebant, & ad Apostolum Thomam, quem præcipua veneratione colebant, suam referebant originem. Ab eo priscos olim

84 Xauerius in Indiam permenit.

85 Gesta in Mozambico.

86 Gesta Melindæ.

87 Socotoræ Insulæ status, & religio.

Digitized by Google

olim suos in ea Insula baptizatos glorioſe iactabant, cum tamen ipſi, quid Baptiſmus eſſet, penitus ignorarent. Multa ibi etiam tum obſoletis iam Chriſtianis moribus, religionis priſca veſtigia cernebantur. Templa videlicet aliqua peruetuſta ad pietatem magis, quam ad elegantiam extructa: Cruces in Altaribus collocatæ, & præpendentes lychni: ſuus autem cuique Templo, Sacellove Cacizius, ſeu Parochus præſidebat. Sed hi Cacizij literaturæ omnis expertes ne literarum quidem apices, & elementa pernorant, ideoq; ne vlla quidem apud eos erant monumenta doctrinæ, codices nulli, nullus Chriſtianæ legis inſtitutor, ac doctor, Sacerdos nullus. Sed omnia craſſis circumfuſa tenebris, & Saracenorum, ſiue Ethnicorum ſuperſtitionibus inuoluta, vt ne radium quidem Chriſtiani fulgoris admitterent. Quater tamen in die ad ædem ſacram ſalutandi Numinis cauſa coibant, nocte, luceque media, & matutinis, veſpertiniſque temporibus. Populum ad id non ære campano, aut tintinnabulis egeſtate premente, ſed ligneis crepitaculis, vt maiore apud nos in hebdomada, conuocabant. Multas memoriter precationes, non vernacula illa quidem, ſed peregrina lingua compoſitas pronuntiabant, ad earum tamen ſurdi ſententiam. Ea ſonare chaldæum aliquid videbantur; vocemque dumtaxat illam ſæpius iterabant Alleluia, Alleluia, ijs, quas dixi, precationibus intermixtam. Xauerius veſpertinis aliquando precibus Cacizij cuiuſdam præſens affuit, ſane longiuſculis, quibus recitandis thus identidem adolebat. Et quanquam Cacizij rei vxoriæ dare operam ſolent, ieiunio tamen dediti apprimè ſunt, quo colendo, piſce etiam, ac lacte, non modo carnibus abſtinent, millies potius oppetituri mortem, quam vt de piſcibus, quorum tamen dlues eſt Inſula, ore contingant. Vitam igitur id temporis dactylis, oleribuſque ſuſtentant, & binas quadrageſimas, quarum bimeſtris eſt altera, quotannis colunt. Quo tempore ſi qui è vulgo carne veſcantur, templi aditu arcentur, ſicut & fœminæ vniuerſæ quamuis à carne temperent. Saracenis porro Socotoræi vſque adeo animis erant infenſis, vt ne Chriſtiana quidem cum eis ſacra participanda cenſerent. Parebant tum Saraceno Dynaſtæ, cum ad eos penetrauit Xauerius, cuius oppreſſi Tyrannide, cum varijs, ac flebilibus modis exercebantur ipſi, tum eorum cara pignora è maternis erepta complexibus execrandis ſacris initiabantur. Quod indigniſſime, vt æquum erat, Xauerius ferens, cum eos Chriſtianis ritibus inſtituere peregrina lingua non poſſet, quod reliquum erat, digitorum argutijs, & nutibus imbuebat: plurimamque parentum ſobolem, non modo ijs non inuitis, verum etiam libentibus ſacro fonte reſperſit. Quin ſuam quiſque ad eum prolem Baptiſmi cauſa deducebant: eique peramanter de ſuis dactylis offerebant, ſuam excuſantes inopiam; &, vt apud ſe pluſculum moraretur, orabant: breui etenim fore, vt ſacro latice tota illa Inſula tingeretur. Nec abnuiſſet longiorem moram vir ſitientiſſimus animarum, niſi Prætoris autoritas vetuiſſet, cui Xauerij ſalus antiquiſſima erat, veriti ne à Turcis, quorum illa Inſula populationibus eſt infeſta, in ſeruitutem abduceretur. Inde igitur ille digreſſus, vt primum ſe tulit occaſio, ad Luſitanum Regem literas dedit, ſanè quam ardentes: quibus eius tutelæ Socotoræos Chriſtianos tanquam oues errantes, deſtitutaſque paſtoribus commendabat: demonſtrata rei facilitate, quæ nullis impenſis, periculiſque, ſed ſolo Regio nutu confici poſſet, ſi modo Regiæ Claſſi illac profecturæ mandaret, ſuo vt præſidio Socotoræos ab immani illius Dynaſtæ Tyrannide vindicaret. Rex, qua erat in Deum pietate, eò illico Claſſem deſtinat, & pulſis Saracenis Socotoram capit, indigenaſque ſeruitio liberat, & valido præſidio cingit Inſulam. At Xauerius Arabiæ, ac Perſidis oram præteruectus Goam Indiæ caput, Vrbemque præcipuam, vti ſignificatum eſt, attigit pridje Nonas Maij. Conſtat autem Indiam ipſam ab eodem Apoſtolo Thoma peragratam, & eius olim ſanguine pro Chriſti amore reſperſam, multis factis in ea Chriſtianis. Sed horum poſteri cum Saracenis, Ethniciſque permixti ad impios ritus, moreſque degenerauerant: nihil vt in ea Chriſtianæ pene Religionis (vicis quibuſdam exceptis, qui à Sancto Thoma nomen habent) præter ipſam famam, nomenque ſupereſſet. Verum eo non multis annis ante commigrantibus Luſitanis, & propagato late imperio ſeſe erigere Chriſti cultus, & reuerentia cœpit. Primi Apoſtolici operis fundatores Franciſcani Religioſi fuere. Ex ea quoque ſubinde familia primus, ac deinceps alter Epiſcopus fuerant Fernandus, & Ioannes Albuquercius. Sed ille annularis ſolum, vt vocant Epiſcopus venerat Archiepiſcopi miſſu Funcalenſis: hic pleno iure conſtitutam Romani Pontificis Pauli Tertij autori-

88 Res à B. Xauerio geſtæ in Socotora.

89 Status Indiæ.

tate

tate Sedem acceperat: eoque primus Indiæ censetur Antistes: qui tum Pastorali muneri sedulus præerat, cum Goam Xauerius appulit. Itaque cum præter Franciscanos nulli dum in eas oras Religiosi penetrassent, hique perpauci numerarentur: nec Sacerdotum vulgarium copia maior suppeteret, non modo in alijs Lusitanorum Oppidis, sed etiam in ipsa Vrbe Goa Ethnicorum, Saracenorumque superstitio etiam tum vigebat, qui suis nefandis sacris in ipsis conniuentium Lusitanorum oculis operabantur: & qui præ cæteris pollebant opibus, fortunisque nouos vsque adeo Christianos exagitabant, vt qui ad Christiana sacra transire vellent, pauci admodum reperirentur. Apud Lusitanos autem veteresque Christianos is, erat status, qualem, scilicet conijcere est, Sacerdotum absente præsidio, apud militares ferme homines eosdemque victores, apud mercatores, & eosdem dominos, in summa raritate iustarum coniugum in altricibus licentiæ oris, tam procul ab noto orbe, inter opportunas iniurijs gentes, ac fœdis Dæmonum superstitionibus deditas, quarum vel assidua ipsa consuetudo poterat Christianæ vitæ sanctitatem corrumpere. Igitur nullus prope sacramentorum, concionum vero nullus penitus erat vsus, perrarumque sacrificium. Deprauata erant omnia iniusta vis, & libido: & cuncta vbique vitiorum monstra, nullum nacta monitorem, pudorisve magistrum dominabantur impune. Sed in tantis tenebris tempestiuus, & plane salutaris Xauerij aduentus illuxit. Is conciliata sibi prius, vt mos eius erat, quod facillimum pro Antistitis pietate fuit, Albuquercij Episcopi voluntate inchoandam sibi animorum salutem à cura corporum, Saluatoris putauit exemplo: eaque de causa domicilio alio nullo, præter publicum Valetudinarium sibi delecto, eadem opera grauiter affectis adesse, dies ac noctes cœpit. Pernoctabat enim iuxta miserrimum quemque, quò celerius, atque expeditius singulis momentis, intendentibus se periculis subueniret. Nec vero communi solum laborantibus morbo, verum etiam elephantiasi, & tetra lepra respersis pari succurrebat officio: quibus & confitentibus se adiungere, & sacram Eucharistiam sua manu porrigere non dubitabat: Mortuorum etiam cadauera suis ipse manibus funebri linteo ad sepulturam insuebat: & hanc postridie piaculare sacrum excipiebat. Recte valentibus, seu quotidiana mysteriorum dispensatione, seu diuini prædicatione verbi, seu etiam catechesi perenni, colloquijsque priuatis nullo loco deerat: vt etiam vias, plateasque cum tintinnabulo circumire, & puerorum, seruorumque gregem ad disciplinam Christianæ legis cogere, non alienum, aut ab ætate sua duceret, aut à persona. Adeo erat in eo præclara quædam humilitatis, caritatisque societas. Qui ventitabant ad catechesim, ij trecentorum instar erant, eiusque muneris vtilitate perspecta, eadem haberi in omnibus Goæ Templis iussu pij Præsulis cœpta est: hodieque mos hic viget ingenti Ciuium tùm approbatione, tùm commodo. Vinctos in custodijs non modo officiose statis temporibus inuisebat, verum etiam collectitio ære iuuabat: &, si quid ad eum interdum eleemosynæ nomine deferebatur, id vniuersum egenis, ægrotisque quam occultissime diuidebat. Quibus Apostolicæ caritatis officijs eo vsque celebrari, peruulgarique cœptus est; vt iam tum appellaretur Apostolus. Sed mire suaues æterni consilij vias licet animaduertere. Superiore anno 1541. dum Societas ad iter Indicum in Europa se comparat, cœptum Goæ nobile seminarium est. Iacobus Borbanus à prima ætate aliquandiu inter Franciscanos versatus, dein Sacerdos è populo pietate nobilis, Ioannis Tertij missu opimo cum stipendio in Indiam transmiserat, vt verbi Diuini præconio Lusitanis, & Indis opitularetur. Is, & Michael Vazius totius Indiæ Proepiscopus, & Cosmus Annius Scriba Regius communi consensu Prætore Stephano Gamma, & Fernando Rodericio quæstore cum autoritate, tum re iuuantibus, Seminarium ad alendos, instituendosq; è cunctis Indiæ ferme nationibus adolescentulos inchoarant; qui Christianis imbuti mysterijs Sacerdotum deinde partes, aut certe interpretum sustinerent. Situr delecto in regione, quam stadium equestre vocabant, Borbanus ædificio, puerorumque institutioni, qui statim ad sexaginta collecti, præficitur. Ergo vbi Xauerius cum Socijs adfuit, eorumque vitæ consuetudo, religioque perspecta est, nihil habuere antiquius, quam vt tam salubris incœpti procurationem ad eum deferrent: quod tam opportune cecidit, vt nescias vtrum Societati adeunti Indiam præparata sedes, an tam præstanti operi Rectores diuino consilio aduectos verius dicas: cum verum vtrumque sit. Dubitabant primi Seminarij autores quo id appellarent nomine. Cosmus Annius sanctæ fidei, cuius pro-

91 Inchoat Xauerius Euangelicã prædicationem ab exercitatione misericordiæ operum.

92 Seminarium Indorum Goæ inchoatum anno 1541.

Digitized by Google

pagatio spectabatur: alij sancti Pauli malebant; idque posterius, cum præsertim eo titulo magnificum extructum sit Templum, ita increbuit, vt late per Orientis oras ipsi quoque Societatis homines, Patres de Sancto Paulo nominentur. Suscepit illico nouus Prætor Martinus Sosa, grauitatem æstimans rei, noui Collegij confirmanda, & augenda commoda: benignissimeque Ioannes Rex, alijque post eum prouexere in eam amplitudinem, vt vel cum primis Europæ Academijs tum ædium magnificentia, tum Religiosorum numerosa familia, tum disciplinarum omnium tractatione conferendum, non solum Indiæ opportunitates attulerit maximas, dimittendis in eius mundi oras Diuini verbi præconibus, sed etiam Europæ decus adauxerit: vnde homines id opus in ijs terrarum finibus excitarint. Hoc autem initio non est Societati Collegium traditum, sed solum Seminarij procuratio delegata. Cui Xauerius, ne se angustijs tecti vnius includeret, dum ex Europa auxilia submitterentur, Paulum Camertem imposuit: mansitque ibidem Borbanus adiutor, quoad quarto circiter post anno pie vita perfunctus in Collegij Templo est conditus. Ceterum Xauerius dum auxilia ex Europa postulat; eos aiebat mittendos in Indiam, de quorum virtute merito sibi polliceri posset omnia: tum quia res ipsa permagni momenti esset, tum quia ingentes essent terra, marique labores, præsertim Goæ, cuius longe aliud experiundum est cælum, excipiendi. Ideo requirebat in eis optimam primum constitutionem corporis, roburque virium; deinde viridem potius, quam inclinatam ætatem; denique maiora facta, quam dicta.

93 Cuius procuratio Societati delegata.

94 Restituta Goæ veteri disciplina, ad eandem in ora Piscaria instaurandam egreditur procul Goa in meridiem leucas amplius centum quinquaginta. Namque India inter Indum & Gangem inclyta flumina à continente longo tractu procurrens in æquor, Commorino Promontorio finitur: cuius in Promontorij flexu ad eoum latus ora Piscaria est, à piscatu gemmarum adepta & nomen, & omnia: quippe quam natura quasi vnica illa dote affatim curiositati mortalium, & auaritiæ commendatam, videtur de cetero neglexisse. Promontorij frons vnde Piscaria in Septentrionem curuatur septimo ab æquore haud amplius gradu distat. Inde tota plaga solis ardore feruida accensis arenis torretur, & pene intolerabilis ad habitandum efficitur: ac tantam cæli, locique intemperiem par ciborum, ac pharmacorum inopia comitatur. Sed illud in Promontorij flexu ad excitanda sapientum ingenia admirabile visitur. Aestas ibi & hyems non tam temporum vicibus, quam exiguo terrarum discrimine dirimuntur. Quo tempore in altero laterum Hyberna tempestas ventis, & imbribus perpetuis inhorrescit (His enim potius, quam rigore frigorum hyems ibi censetur) eo tempore latus aduersum arida æstas accendit. Nec minore admirabilitate, tanquam partitis regnis venti vno eodemq; tempore contraria latera contrarij perflant. Oræ Piscariæ Accolæ gentis vocabulo Parauæ nominantur. Horum vni cum Saracenus quidam, quorum sub dominatu iniquo tenebantur, in aurem lacerata aure auelliſſet (genus contumeliæ apud eos intolerandum) tanquam ex scintilla incendium inter nationes vniuersas exarserat; Saracenis ad delendam penitus Parauarum nationem efferatis. Tanto in discrimine Parauæ ad hominem perhonestum indigenam, sed Christianum Ioannem Crucium nomine, quem olim in Lusitania Ioannes Rex equitum Christi donarat insignibus, consilij causa confugiunt. Ioannes vnicum restare subsidium admonuit, si ad opem diuinam per Christi cultum, qui solus verus est; & ad Lusitanorum auxilium receptum haberent. Cuius sapientis consilij monumentum grati deinde Parauarum Principes Crucij cognomentum sumunt. Ergo Crucij probato consilio legatos ad Prætorem Indiæ mittunt. Is non solum iniurias Parauarum vlciscitur, sed etiam ab Saracenorum eos Tyrannide vindicat, simulque è populo vniuerso ad viginti millia salutari Baptismate consecrantur. Michael Vazius, quem modo in Seminarij Goani institutione memorauimus, legatorum Parauarum internuncius, & fautor apud Prætorem fuerat: qui cum rei gestæ seriem, paratamque messem, ac præ locorum difficultate nouelli solitudinem gregis Xauerio exponeret, facile virum ad lucra animarum per maxima quæque discrimina paratissimum incendit, vt eam sibi prouinciam nullo modo præreptam vellet. Itaque continuo Antistite, ac Prætore aditis cum bona eorum venia, ac laudibus plurimis, tres secum (ne sperata progressus felicitas linguæ tardaretur inscitia) commorinenses è Seminario Goano deducens Octobri mense discedit. Vbi ad Promontorij extrema peruenit, iter flectit, intenditque Tutucurinum,

94 Xauerius in oră Piscariam contendit.

95 Mira natura regionum earum.

96 Ora piscaria qua primum occasione ad Xauerium adiuncta.

Digitized by Google

curinum, qui pagus est admodum frequens. Multi eiusmodi occurſabant pagi, qui tametſi Chriſti legem (vt nuper dixi) paulo ante ſuſceperant, nemo tamen in ijs ex Luſitanis, vnde Chriſtianæ legis elementa perdiſcerent, eſt inuentus Sacerdos: nemo, qui Miſſæ ſacrificium rite faceret, arcente regionis inopia, ſolique ſterilitate. Quo circa, de Religione interrogati, illud modo habebant in ore, Chriſtiani ſumus, tametſi Chriſtiani nihil præter nomen haberent. Ad hos Xauerius ſimul atque ex itinere diuertiſſet, ad expiandam puerorum multitudinem inſtruxit cæleſte lauacrum; ſed qui fari per ætatem poterant, ipſi ſponte tanquam diuinitus miſſo Patri, nullo dato ad preces canonicas ſpatio, ac ne ad cibum quidem nocturnamve quietem, acriter vt conſignarentur, inſtabant: vt tum demum ſe intellexiſſe Xauerius diceret, talium eſſe Regnum cælorum: nec ſibi defuiſſe, quominus, tam pijs contentionibus deſeruiret, tanta præſertim in ijs indole animaduerſa: quos, niſi per Sociorum paucitatem ſtaret, ſperaret vtique per quam optimos Chriſtianos fore. His obeundis ex itinere paſſim Vicis, Ethnicorum offendit pagum in ſuis ſuperſtitionibus pertinacem. Quem cohortatus, vt vniuerſæ Piſcariæ ſecutus autoritatem, verum Dei numen agnoſceret, is nimium ſuas adamans tenebras, negare primo per ſuum ſibi licere Dynaſtam, nouos ſacrorum ritus admittere, noua Numina venerari. Xauerius tot animarum miſeratus interitum, prodigio extorquet, quod hortatu non poteſt. Laborabat ex partu mulier tertium iam diem, eaque non obſcura: nec præſenti periculo toties compellata Deorum Numina ſuccurrebant: cum illuc adhibito interprete Xauerius aduolat, & ſpem opis oſtendit. Dein domeſticorum permiſſu laborantem hortatur, vt deſperato iam prope corpore, animi ſaltem ſaluti conſulat, ſimulque fidem edocet. Quam cum ad aurem non inuita mulier admitteret, percunctatur Xauerius velit ne eſſe Chriſtiana. Annuenti recitat Euangelium, & iam pene moribundam ſalutaribus luſtrat aquis. Vix expiata fœtum effudit innoxia. Ergo & puerum recens natum, & pueri patrem, reliquoſque familiares ſatis inſtitutos eadem perfundit aqua, non minus miraculo attonitos, quam rei lætos euentu. Prodigij admiratio plurimis fuit perſuaſio Baptiſmi. Pagus enim ille, & ſi Dynaſtæ metuebat edictum, tamen facta ab eius curatore, qui illuc ad exigendum vectigal venerat, poteſtate, perfidia in fidem verſa, vniuerſus ſecutus eſt Chriſtum. Hac parta præda Tutucurinum tandem peruenit. Hic ab Incolis, vnà cum comitibus peramanter excipitur. Quos autem ad Chriſtum nuper acceſſiſſe cognouerat, eos Prætor fouebat vt Pater, & Xauerio magnopere commendarat. Vt autem eos filiorum numero Prætor, ita illi Prætorem Parentis viciſſim loco, numeroque ducebant, quos, & valida paulo ante Claſſe à Saracenorum iniurijs, rapiniſque defenderat, & piſcatorijs actuariolis, quæ prædones illi rapuerant, recuperatis ex eorum nauibus prædam fecerat. Locupletioribus nauigium ſuum cuique reddidit: tenuioribus vero Saracenorum ſcaphas inſuper condonauit. Saracenos porro ipſos ita profligauit, ac fudit, Ducibus interemptis, vix vt eorum veſtigium reliquum fuerit. Inde igitur Punicale profectus Xauerius conſignat infantes, & populum, pueroſque de more perdocet. Lues tum forte eo in Oppido, quod quidem perfrequens eſt, graſſabatur: & erat ſuo quiſque periculo, metuque ſuſpenſus, cum ad Xauerij aduentum ſpe ſalutis iniecta plurimi ad eum vndique certatim conuolant. Ipſe vero, vt erat inſita quadam in omnes humanitate, ac miſericordia, perbenigne adibat ægrotos; recitatoque ſuper eos Euangelio, plurimos & à morborum cruciamentis, & ab impuris ſpiritibus vindicabat. In eodemque Oppido ſatis conſtans, & idoneis confirmata teſtibus fama eſt, adoleſcentulum vita functum ad B. Patrem ingenti parentum comploratione perlatum, prehenſa à Xauerio manu; & Chriſti nomine iuſſum ſurgere, cunctis ſtupentibus, ſurrexiſſe. Eundemque à Chriſtiana muliere ſuam orbitatem deplorante rogatum, paruulum vt ad filium delapſum in puteum, & penitus exanimem extractum ne grauaretur accedere; negaſſe puerum mortuum eſſe, iuſſiſſeque bono animo mulierem eſſe: cumque ad puerum acceſſiſſet, complicatis ad orationem genibus frigidum cadauer ſignaſſe Cruce, continuoque puerum exiluiſſe dè feretro, & ſe matri viuum, atque incolumen ſtatuiſſe. Quarum fama rerum, quas nos curſim attigimus, aliorum ſtylo iam tractatas vberius, vel ipſo premente Xauerio longe lateque manauit, ingenti rei Chriſtianæ commodo, nec minore ipſius commendatione Xauerij.

97 Res à Xauerio gestæ in ora piſcaria.

98 Laborantem ex partu Mulierem ſeruat.

99 Duos vita functos excitat.

Hæc eſt meſſis, quam anno altero à ſua confirmatione Societas dimiſſis in omnem

Digitized by Google

terræ Orbem messoribus suis veluti primitias quasdam obtulit Deo. His sudoribus non modo per Europam, ipsasque Britanniæ Insulas, verum etiam per ampliſſimas Indiæ regiones, vnà cum sui nominis fama Dei verbum, nomenque portauit. Et ea quidem sex iam toto terrarum Orbe distinctas, si ex superiore narratione recte colligas familias sibi constituit, Romanam, Olisipponensem, Parisiensem, Patauinam, Louaniensem, & Conimbricensem. Ceterum quam ei diuina clementia reliquis deinceps annis rebus gerendis affuerit, vt instituimus persequamur.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Quartus.

DVM tot terrarum ſpatijs, interualliſque diſiuncta, ſed vno tamen Spiritu coniuncta Societas in ſuis perennibus ſtudijs, muneribuſque ſe continet, breui ſe per Orbem terrarum, quaſi quædam fœcunda propago longe, lateque diffudit. Initus Sociorum numerus inſtar octoginta repertus. Extant etiam num Simonis Rodericij literæ ad Ignatium, vbi tradit, tertio & quadrageſimo huius ſeculi anno ad quinque & viginti Sodales creuiſſe Collegij Conimbricenſis initia: Regique in animo eſſe centenos alere. Proinde Patrem obſecrat, mittat ex Italia Sociorum, quam maximam copiam, ſat cultam literis, ac doctrina. In Oliſipponenſi domo ſeni. In India cum Xauerio terni: totidemque Patauij præter Iacobum Lainium, quem hinc Venetias migraſſe narrauimus: Pariſijs vero, Louanijque vtrobique verſabantur octoni. Cum tamen Romæ cum Ignatio degerent multo plures. Rediere mox ex Hybernia bini, totidem Barcinone. Quinque degebant in Germania, ijſdem curis animarum ſtudijſque diſtenti. Quæ ſumma quanquam illa quidem ſexaginta capita ſuperabat, nequaquam tamen extra Pontificij diplomatis fines, cancelloſque prodibat, in quo Profeſſi dumtaxat vni, Societatis appellatione cenſentur: quorum quanquam erat ad ſexaginta numerus, Apoſtolica definitione præſcriptus, longe tamen aberant ab hac ſumma, qui tùm Patres inter Profeſſos erant adſcripti: cum præter primos vix hoc anno Profeſſus reperiatur Araozius. Et tamen cum tantum adhuc eſſet interiectum inter hunc exiguum Profeſſorum numerum, & eum, quem Petri Sedes præſcripſerat, interuallum, Ignatius ex præſentibus futura coniectans, conſtanter cœpit de proferendis his terminis agitare. Multa quippe iam aggregata iuuentus, ſingulis diſperſa domibus, vt in intimum Societatis corpus adlegi poſſet educabatur. Complureſque viri graues, & eruditi ad eadem inſtituta, cùm admiſſæ iuuentutis incitabantur exemplis, tùm ſecundiſſimis Societatis confirmatæ ſermonibus. Iam multis in Prouincijs eam ſibi Sedes collocaſſe cernebant. Iam in Orientis Indiam læto penetraſſe prouentu, tam celebri ſui nominis fama, vt in omnem Europam voces, ſignificationeſq; referrentur. Complures etiam Ciuitates, Virique Principes fauſtis hiſce excitati clamoribus vltro ſe ad fundanda Collegia, domoſque, ſuppeditandis liberaliter ſumptibus, offerebant. Ergo tanta iuuenum, virorumque frequentia, quibus plenus aditus denegari non poterat, ad Societatem vndique conuolante, reliquum erat, vt quos Sedes Apoſtolica circundederat ipſi cancellos, eos Ignatio poſtulante, reuelleret: præſertim id temporis, cum conſtitutionibus non dum editis, nec tot in Claſſes hac diſtributa familia, vna tantum Profeſſorum cuicunque propoſita Claſſis erat, qui modo eſſet excellenti aliqua doctrinæ laude, vt Apoſtolicæ iubebant literæ, Chriſtianæque vitæ puritate conſpicuus. Tales porro multi cum eſſent, taleſque cum continenter euaderent, fieri omnino ſatis nequaquam omnibus poterat, ſi tranſilire conſtitutos terminos non licebat. Adit igitur ad Pontificem Paulum ſupplex Ignatius, eique in mentem reuocat, quæ pro Dei caritate, & animarum ſalute geri vbique non ignoraret à ſuis. Docet quanta vbique ſe meſſis, niſi meſſorum copia deſideretur, aperiat; quam multi eandem vitæ Societatem expetant, quam multi dum admittantur expectent. Ad hæc ſtudia Ciuitatum, poſtulata Principum, Vota populorum de Societatis Collegijs, domibuſque fundandis, & domi ſuæ collocandis exponit. Quibus Pontifex beneuola acceptis

1543

1 Numerus Sociorum hoc tempore ad octoginta.

2 Confirmatur Societas nullo præfixo numero Profeſſorum.

3

Digitized by Google

acceptis aure, rem dixit in conuentum signaturæ gratiæ referendam. Est is Pontificia in aula conuentus ex ijs potissimum viris, qui postulata graviora referendi ius habent Pontifice ipso præsente certis, statisque diebus. Is de postulatis Ignatij cum frequens esset habitus, Pontifex ex augustissima illa sanctitatis Cathedra tam prolixo studio, æquissimæ postulationi concessit, vt non modo Societatis amplificandæ omni, seu temporis, seu personarum definitione sublata potestatem fecerit, verum etiam conscriptam iam, declaratamque Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Religionem sua iterum autoritate confirmarit, publicisque literis consignarit, pridie Idus Martij.

Quo etiam tempore domus Professæ construendæ facultas præter opinionem, præsentemque spem prope diuinitus est oblata, & quidem celeberrimo, opportunissimoque Vrbis loco. Aberat haud ita procul ab æde sanctæ Mariæ de Strata, cuius supra meminimus, ædes altera Curialis, hortis adiuncta domesticis; cui à Beato Andrea de Phracta nomen erat. Hanc cum Salassiorum Episcopus, Vicarius Romani Pontificis, Philippus Archintus, & Apostolicus sacrarum ædium inspector offendisset incultam; nec solum ab hominum celebritate, sed etiam ab Curione ipso desertam, ac mulieri commendatam, quæ interdum vicinorum Parochorum operam necessarios in vsus emendicabat, Ignatium rogauit, vt tantisper eius ædis procurationem susciperet. Qui professus instituti Societatis non esse Parochorum officijs illigari, tamen ad breue tempus ex caritate suscepit. Interim sponte sua Archintus, qui id pridem meditabatur, summo Pontifici, quo loco res Paræciæ illius offenderit, exponens; quam non necessaria tanta Curiarum esset frequentia, quamque Societati extruendæ domui opportuna, facile impellit Beatissimum Patrem, vt qui Societatem tanquam suum partum complectebatur, ei sedem, ac domicilium vellet attribui. Perfert illico fama Placentiam, vbi Curio Vitus Cosserius nomine Octauij Ducis in obsequijs versabatur, quid negotij Romæ tractetur. Is multorum gratia subnixus graue certamen contra molientes trepide viam ad Vrbem corripit nec longe processerat, cum sublapso oppressus equo miser extinguitur. Tum demum vacuam successore Paræciam tanquam cælesti significatione, Deo tam repentino Parochi occasu prænonente, Pontifex, in proximam sancti Marci ædem animarum procuratione, reditibusque translatis, Societati addixit. Eo igitur loco non procul ab arce Capitolina Professorum est cœpta domus piorum ædificari subsidijs. Quo in opere, sicut & in re curanda domestica, mirifice enituit Petri Codacij nauitas, & industria. Ergo dum propagandæ Societati mirum in modum Pontifex studet, eamque quotidie beneficijs ornat amplissimis, Ignatius, Socijque in omnem firmandæ religionis partem suas vicissim curas, & vigilias intendunt, Romæ præsertim, quæ cum sit sanctitatis domicilium, & veritatis magistra, si se morum, doctrinæque integritate Societas ipsa puram, castamque seruaret, sentiebant etiam fore, vt reliquus terrarum Orbis nullo negotio ad eius componeretur, & fingeretur exemplum. Quo circa ad religionis integritatem vsquequaque retinendam præter vsitata, ac propria sui ordinis munia, maiora quædam moliri animo, & grandiora cœperunt: quibus & ruentibus ad interitum animis præcluderetur aditus, & ad vitam nitentibus panderetur. Ac primum quidem ad eos, qui abhorrebant à Christo, Christianisque sacris, hoc est, ad Iudæos suæ pietatis oculos retorserunt. Quorum in Vrbe vis magna cum esset, ne sordes suas cum Christiana plebe misceret, rationem excogitarunt, quemadmodum non quidem ex ipsa Vrbe, Ecclesiæque finibus pellerentur, quod optabant aliqui, sed vt è cœcis perfidiæ tenebris, ad splendorem veritatis educti, fidei iugo dura colla submitterent. Quod vt procliuius redderetur negotium, cum videret Ignatius, pro iniquissima æstimatione mortalium, qui fere præsentia damna spei æternitatis anteferunt, multos ab religione suscipienda rei familiaris iactura retardari, omni ope per se, perque Cardinales amicos contendit, effecitque, vt constitutione Pontificia, quæ anno superiore edita est, manerent ijs, qui Christiani fierent, pristina patrimonia, & hæreditatum iura: quin etiam bona quæuis fœnore parta, si modo certus Dominus, cui restitui deberent, non extaret, ipsismet tamquam in pium opus addicta possidere fas esset. Neque hac contentus benignitate, vt erat non ad inchoanda promptior, quam ad consummanda constantior religionis opera, cum Iudæorum nonnulli obortam è cælo lucem cœpissent aspicere; sedes autem vbi separatim à suis degerent, magistrosve, à quibus

4 Domus Romanæ Sedes amplificatur.

5 Iudæis conuertendis, conuersisq; nauata Romæ opera.

Digitized by Google

bus erudirentur, aut etiam vectigal, vnde se alerent, non haberent: pie fecit Ignatius, vt quotquot perdita è gente aquam salutis expeterent, in nostras interim ædes, nec commodas, nec instructas, congregarentur. Hic eorum & corpora pascebat, & animos: imbutosque susceptæ fidei mysterijs, sacro fonti tradebat. Deinde varia eis inter Christianos reliquos opificia, vnde commodius, & tutius, suas tutari vitas possent, per pios homines conquirebat. Quæ tam egregia caritas complures ex obstinatis illis mentibus ad Christum flexit, præsertim de præcipuis; quorum pia fides ad sanandam aliorum perfidiam momenti plurimum attulit. Quippe illi diuinitus iam edocti, Magistrique veritatis effecti, quibus eam armis oppugnare paulo ante consueuerant, ijsdem mox acriter defendebant. Errantis populi sui redarguebant insaniam, & testatum tot oraculis Christum iam inter homines natum, meridiana luce clarius demonstrabant.

6 Domus Catechumenorum excitatur Beati Ignatij cura.

Verum cum tam frequens & Iudæorum ad Ecclesiam, & Christianorum ad Societatem accessio quotidie fieret: vt eos Patrum nec ædes capere, nec sustentare tenuitas posset; strenue in eam curam Ignatij virtus incubuit, vt certum Catechumenis domicilium à fundamentis erigeret. Quod vt operoso, ac molesto, ita felici, ac salutari labore perfecit. Autor etiam fuit, vt Pontifex Paulus multa ei Collegio priuilegia, quæ ab alijs deinceps Pontificibus aucta, & locupletata sunt, ad perpetuitatem conferret operis. Iulius autem Tertius, & eius successor Paulus, ad eius alimenta Collegij singulis Italiæ synagogis certam quotannis pecuniam in perpetuum imperarunt. Quod Ignatij monumentum in hoc Orbis terræ Theatro etiam num permanet tali Vrbe, ac Ciuitate dignum: quæ nullum genus hominum, quod in Ecclesiæ sinum se conferat, aspernatur. Ac dum cunctos adiuuandi consuetudo tenetur, pari studio, ac caritate liberorum solitudini consultum est: quorum imbecillissima ætas orbata cultu, atque institutione parentum nisi ex publico instituatur, & bonis artibus excolatur, patet omni vitio, præsentissimum Ciuitatis exitium. Actum igitur Ignatij consilio, laboreque, vt instituendis pueris, puellisque geminæ seorsim ædes assignarentur, quo destitutæ illæ soboles, quas à Græcis orphanos vocant, admissæ, eiusdem Ignatij legibus, vt etiam ante Catechumeni, regerentur. Hic ad definitum tempus aluntur ætatis. Hic Christianis moribus vniuersi, & pro cuiusque captu varijs artibus informantur. Quibus exculti, ac perpoliti ex eo tandem loco, maiore Reipublicæ commodo, minore certe incommodo dimittuntur. Creuit hoc opus ad summum, vt iam nobilissimas Purpuratorum Patrum, Virorumque Principum tutelas ambiat. Eodem fere tempore subuentum ei generi puellarum, quas miserabiles vulgus appellat. Hæ Parentum siue incuria, siue vitio, certe rerum adigente penuria, in periculo versabantur, ac sæpe pudicitiæ naufragia indigna faciebant: qua ex re crebri animarum fiebant interitus, nec raræ cædes, & clades aliquando familiarum. Cui etiam incommodo, vt pro suscepta animorum tutela, obuiam iret Ignatius, Cœnobium sanctæ Catharinæ, quod à Funarijs nomen habet, multo labore fundandum, instruendumque curauit: Nobile in primis opus, nec minus elegans. Quo in extruendo Federici Cæsij pietas Cardinalis Portuensis, præter cæteros sese extulit, vt fidem facit recens ædes affabre facta. Hæ quoque fœminæ ex Ignatij legibus, ac disciplina reguntur, dataque sunt ad operis incrementa, diuturnitatemque à Pontificibus immunitates, & iura. Inter cetera, Rectoribus facta potestas, vt quæ versantur in lubrico è parentum domo, vel ijs inuitis, ac repugnantibus rapiantur in claustra: ita tamen, vt cum certam ad ætatem peruenerint, in earum sit potestate, manuque velint, nec ne connubij vinculo, an potius Religionis astringi. Si malint nubere, ab ijs, qui Cœnobio præsident (de primarijs quippe Viris præfici solent) vt bene collocentur, adiuuantur. Sin autem deliberatum sit, Religiosam vitam colere, tùm in eodem quidem versari Cœnobio, sed discretæ tamen à cæteris, permittuntur. His operibus aliud haud momenti minoris per Ignatium adiectum. Patres dum interuisendis ægrotis, iuuandisque morientibus lustrant Vrbem, decedentes sine Pœnitentiæ sacramento, magno sui dolore complures aspiciebant: quibus cum pene animam exhalabant, tum demum Sacerdos accersebatur, & cum defectio totius corporis vocem incluserat, tum Sacramentorum præsidia parabantur. Ignatius igitur tot animarum periculis anxius, confestim ad Pontificem

7 Eiusdem Ignatij cura ædes Orphanorum instituitur.

8 Et miserabilium Puellarum.

9 Et decretum Innocentij III. renouatur, ne Medici curent, qui confessi non fuerint, &c.

Digitized by Google

tificem re delata, sua oratione, consilioque peruicit, vt Innocentij Tertij salutare decretum, quod ipsa temporum abrogarat iniquitas, & quo summus ille cauebat Antistes, ne prius ægris corporibus Medicus, quam curationem animis Presbyter admoueret, vniuersæ Ecclesiæ bono reuocaretur. Quod adeo postea Pius Quintus Pontifex approbauit, instaurauitque, vt pœnis acrioribus etiam cauerit, ne quisquam à Medico conuiseretur ægrotus, priusquam remitterentur à Sacerdote peccata: temperatione tamen adhibita temporibus consentanea, quo facilius decretum illud tota vbique seruaretur Ecclesia.

Hæc à Patribus in Vrbe Roma, Ignatio duce: nam minora illa, quanquam non minus frugifera, ac salutaria, crebritas concionum, assiduitas Catecheseis, exercitiorum vsus, reconciliationes gratiarum, egenorum subsidia, & id genus alia sexcenta, iam velut quotidiano vsu contrita, non inuitus omitto. Nec æquum erit describendis Societatis incrementis, tradendisque posteritati vitæ documentis intentum de his in posterum nimium esse solicitum. Et vt ex Vrbe foras per alias partes egrediamur Italiæ.

10 Araozius Neapolim mittitur.

Reuersus ex Hispania Araozius, & aliquandiu moratus in Vrbe, & suis iam concionibus clarus Marcelli Ceruini Cardinalis sanctæ Crucis, qui postea eodem retento Marcelli nomine, Pontifex fuit, rogatu, Neapolim mittitur, vt in Abbatia, quæ Capella dicitur, creditum ipsi gregem excoleret, & Ciuitati illi pijs suis prodesset officijs. Exceptus est à Prorege, alijsque Regni Proceribus amanter, & honorifice; &, quæ sibi Romæ data erant in mandatis, ea diligenter, ac studiose curauit, vt complures annos eius concionum, virtutumque memoria in hominum mentibus, sermonibusque viguerit.

11 Fulginium Paschasius.

Fulginium, & Mutinam Salmeron, & Paschasius ex Hybernia reuersi missi sunt. Ac Fulginium quidem aduocauerat de nostro numero Ciuitatis Episcopus Blosius Sanctæ Crucis, modo nominati Cardinalis, autoritate interposita. Vbi Religiosis fœminarum Claustris, veterèm viuendi regulam Paschasius reddidit: plurimosque Sacerdotes, qui per summam insciti am sustinere personam illam, munusque non poterant (vix enim literarum apices norant) grammatica instituendos curauit. Idemque miro quodam artificio ex pellicatu duodecim, in quo duodecimum nonnulli annum iam hæserant, ad legitimi Thori fidem, pudoremque sancti coniugij reuocauit. Eo in genere, cum alia quædam non vulgaria, diuina potius quam humana gessisset ope, totus adhuc in ea Vrbe purganda, eiusdem Cardinalis rogatu in montem Politianum, ipsius Præsulis Patriam, Ignatij iussu, se transfert: pari incolarum tum vtilitate, tum gaudio: atque vtrobique præter cetera in tradendis Christianæ fidei elementis tricenos posuit dies. Mutinam autem Ioanne Morono iam Cardinali Ciuitatis Episcopo vnum aliquem de Patribus postulante, profectus est Salmeron: vbi multa & agendi, & patiendi pro Deo facultas fuit. Eius vineæ excolendæ necessitas biennium fere Patris operam, ac culturam exegit. Quippe sic excreuerant, Diabolo superseminante zizania, vt bonum semen obruerent. Ac sane quidam tam alte imbiberant falsi dogmatis virus, vt non modo nullam redarguenti, & vera differenti Salmeroni fidem adiungerent, verum etiam tanquam ardenti febre phrenetici insanirent in Medicum. Ausi sunt indocti, sapientis accusare doctrinam, & mores castissimos flagitiosi culpare: multa de eo mendacia in vulgus spargere, multa indignissime comminisci, vt dum flagrat infamia, & obtrectatorum laceratur inuidia vir animosus; ac fortis, alio vertat solum. Ille vero locum suum constanter tenuit, & modo publicis, modo priuatis sermonibus periclitatus est omnia, vt ab errore reuocaret errantes, perditos reduceret ad salutem. Carpebat libere vitia, prauosque in mores inuehebatur acerrime, & hæreticorum coarguebat insanias. Sed videlicet maior fuit ægrotantium furor, quam vt dexteram curantis admitterent. Nam cui debuerant meritam pro beneficio gratiam, ei simulatam rependunt iniuriam. Missis ad Romanæ Curiæ Magistratus delatoribus iniquissimis, innocenti struxere calumniam. Qua re cognita Ignatius Salmeronem ad Vrbem tantisper reuocat, vt criminationes oblatas præsens diluat. Quas ille vt Vrbem ipsam attigit, ita depulit, vt aduersariorum magno sit probro cum insignis impudentia repressa, tum illustrata singularis insciti a. Tres tamen ex ea Ciuitate sibi Socios adsciuit, nec in tanta improborum infectatione plane

12 Inde in Monte Politianum.

13 Salmeron Mutinam.

14 Vbi calumnijs exagitatur.

Digitized by Google

plane operam lusit. Interim Venetijs Lainius susceptum semel cum erroribus bellum acri contentione, nec exitu infelici persequitur. Inuenti sunt, qui suæ pertæsi dementiæ, probrosos codices, omnique macula notatissimos concremandos afferrent. Iuuenes duo, qui pium sanctorum cultum, Ecclesiæque potestatem, & Indulgentias Pontificum deridebant, cum Lainio congredi ausi coram multis arbitris, testibusque Patris disputatione conuicti, veritati dedere manus toto obstupescente conuentu. Ad eius conciones, quas diebus ante ieiunium magnum, in maxima totius anni licentia, nouo more, nouo habebat exemplo, ingens tamen vis hominum confluebat; sed in Quadragesima multo maior. Cui cum de more pretium laboris offerrent, eo constanter reiecto, ac de suggestu gratijs actis, serio Iacobus admonuit, ne quid tale deinceps afferrent, quod per Societatis statuta (cuius esset, quæ gratis accepisset, gratis dare) nihil sibi liceret accipere. Quod quidem & ei, & Societati vberiorem populi gratiam, beneuolentiamque comparauit. Hic ad Autumnum vsque consedit: inde Patauium inchoandi Collegij gratia, quod Andreas Lypomanus, vt supra demonstratum est, cogitabat. Iam enim Patribus, qui habitabant in alieno, huius Sacerdotij domicilium, & ædem sacram, quò proxima migrarant ætate, Lypomanus attribuit. Quoniam autem habitatio satis laxa videbatur, quinque alios ab Ignatio popoſcit, vt eius amplificatione familiæ, melius & alienæ promouendæ salutis, & disciplinæ religiosæ constaret ratio. Quos tamen de victu, cultuque corporis noluit esse solicitos suppeditaturus ipse de suo quicquid ad tuendam vitam pertineret. Mos est gestus pietati hominis, & sociorum numerus, quem postulauerat, missus. Ergo & illuc velut Collegij positurus initia, & constituturus domesticam disciplinam, subsecutus est Lainius. Interimque crebro faciendis ad populum verbis ante, & post meridiem sacris diebus, ter cetera in hebdomada sancti Matthæi Euangelium exponens stratas humi mortalium mentes erigebat ad supera: Societati vero famam comparabat, ac laudem. Non solum autem Mutinæ, Venetijsque singulari Diuini Numinis beneficio demonstrata est populis Hæreticorum venenata sementis, sed eo etiam duce perfectum, vt Tartarei Satellites Satanæ dum Patrum amicos Parmæ insectantur, editi, ac patefacti odio fuerint vniuersis: in eosque ea sint excogitata præsidia, quibus optata salus, toti parta videatur Italiæ. Faber, & Lainius Parma, Placentiaque, vbi fructuosam locasse operam memorauimus, discessuri, quò constantior, ac diuturnior frugum fœcunditas foret, Sacerdotes ex vtraque Ciuitate complures, viros honestos, & animarum peramantes in primis, tuendis partis, & vrgendis cœptis præposuerunt. Qui dum Patrum vestigijs acriter insistunt, & ex eorum præscripto in conseruandis animis elaborant, totum triennium modo Sacramentis administrandis, modo tradendis cælestibus exercitijs, modo etiam Christiana explananda doctrina, parandisque egenæ plebi subsidijs, haud vulgari probitatis opinione, fructuque duxerunt. Disrumpebatur inuidia Satanas, & tam lætos rei Christianæ progressus indignissime ferens vnum è satellitibus suis Hæreticum hominem impulit, vt per summam licentiam dogmata exitiosa disseminans, simplices falleret, &, si quomodo posset, robustioribus etiam mentibus fucum faceret. Cum eius nequitia, prauitateque bonorum vicissim Sacerdotum industria, ac fides recta pugnabat. Quippe assueti iam Patrum vsu salutaria à noxijs, & à sanis vitiosa secernere, notabant tanquam digito impudentiam audacissimi nebulonis, & manifestam redarguebant insciti am. Itaque homo imperitissimus, ac perditissimus non modo pestem suam non infudit in Ciuitatem, aut quemquam ab incœpto deterruit, verum etiam explosus ipse, exsibilatusque se abdidit, ora hominum erubescens. Qui cum in viros bonos quicquam iam aperte moliri non posset, studuit occultis artibus eorum famæ, ac sanctimoniæ detrahere; tantumque venenatis suæ linguæ telis, fraudibusque perfecit, vt aduersus optimos Sacerdotes vehemens sit commota tempestas, libere vt amplius cum hominibus agere, aut in suis versari functionibus non liceret. Hi, quod ad orationem, & piarum rerum commentationem mentes hominum exercerent vulgo contemplatores clerici dicebantur. Et quanquam illi quidem ex Societate nostra non erant; quoniam tamen eius erant imitatores, & amici, ansam dedere improbis, omnia sua dicta, atque facta criminandi, nostrisque Patribus adscribendi tanquam earum (vt appellabant) autoribus nouitatum. Admonitus de his turbis Ignatius oppor-

15 Lainius cœpta feliciter Venetijs persequitur.

16 Patauinum collegium in certa locatur sede, & Lypomani sustentatur impensis.

17 Aduti Parmenses, & Placentini Sacerdotes pij, qui inique vexabantur.

Digitized by Google

opportunitatem sermonis ad Pontificem nactus, narrat ei non modo quid Parmæ turbarum à nefarijs oriretur hominibus, verum etiam quanta Christianæ Reipublicæ labes, Venetijs, Mutinæque se pandat. Quæ nisi mature propulsetur, totam Italiam occupatura videatur: idem Cardinalium multis, Burgensi, ac Theatino, quibus aduersus eam pestem custodiam Pontifex commiserat, grauiter, ac sæpe commemorat. Quorum Pontifex, præter id, quod tribuebat Ignatio, autoritate permotus, ingentique metu suspensus, ne pestis illa permanaret in venas, seseque in nobilissima Ecclesiæ membra diffunderet; nouum quoddam Tribunal excogitauit è Cardinalibus senis, sapientia, zeloque præstantibus, qui summa cum potestate in Hæreticos, ac deprauatos inquirerent: quique in hac custodia, tanquam in quadam specula collocati, in omnem Ecclesiæ partem acriter excubarent, vt qui per contumaciam recens à veritate desciscerent, illico proderentur, & statuendis meritæ seueritatis exemplis omnes hæresum stirpes, ac radices euellerent. Diuinum prorsus inuentum, & ad Lutheri impetus retundendos, cuius sectatores totis iam neruis in Ecclesiæ Romanæ conspirarant, exitium; contraque omnia id genus monstra peropportunum. Quo quidem Italia mox vniuersa capitalibus Religionis hostibus vndique cincta, visa est integritatem suam diuinitus obtinere. Voluit insuper iustissimus Pontifex honestis illis, quos dixi, Parmensibus Sacerdotibus, ne quid de sua fama, atque existimatione deperderent, publica Iudicij sententia, pronunciante Ludouico Milanesio Protonotario, & Apostolico Vicelegato, cauèri. Quo iudicio, & illorum cum dignitate virtus, & aduersariorum cum probro calumnia patefacta est: quod idcirco curarat Ignatius, ne aut innocentium, amicorumque impunitæ abirent iniuriæ, aut aliqua propter eos aspergeretur Societati labes; neue animarum commune bonum in ea Ciuitate, tot laboribus inchoatum, subito per indignam calumniam euanesceret. Hunc habuit exitum tempestas illa Parmensis. Ex qua tantum hausit Diuina sapientia boni, quantum vix optasset humana, constituto nouo, sed admirabili quodam de religione consilio: quod reliqui deinceps Pontifices tanti fecerunt, vt omni priuilegiorum genere semper ornarint, omnique iudicio decorarint.

18 Pontifex consilium è Cardinalibus instituit ad conseruandã Catholicæ fidei integritatem.

Iam si contra Exorientes hæreses in Italia vsque adeo vigilabat Societas; in Germania, vbi pestes illæ nundinabantur, & vnde huc deportabantur impunè, somnum capere profecto non poterat. Quibus locis eo iam redacta res Catholica videbatur, vt, si Fabri, Iaij, Bobadillæque ad Ignatium datis literis habenda fides est; nisi suam Diuina clementia mature ferret opem, breui se Lutheranam ingemisceret: tanto studio pestilentissimi illius Doctoris, seu potius corruptoris alumni regiones illas vbique peruagabantur: tamque impune populis, quod vellent, nutu persuadebant: cum contra ab ijs, qui poterant, & debebant, nullæ, aut perexiguæ aduersus inteſtinos hostes agerentur excubiæ: nulla Pastorum vigilantia perditorum hominum cohiberetur impietas. Nimirum possidendi cœca cupiditas, viuendique insana libertas, sursum, deorsum miscebant omnia: quarum pestium altera Principes, altera populos exercebat. Patrum tamen animos à defendenda pro viribus Christi Sponsa nec laborum, periculorumque magnitudo, nec infensissimorum hostium multitudo terrebat. Opponebant audacter mendacijs apertissimis liquidissimam veritatem, & castæ religionis antidota modo publice, modo priuatim aduersus impiorum venena promebant. Nec certamen, vbi opus erat, nefariæ sectæ cum Ducibus abnuebant: Catholicosque vicissim Duces, & animarum Pastores sui commonebant officij, suggerendis perite rationibus tuendi Gregis, & pestis præsentissimæ depellendæ. Versabatur etiam tum Ratisbonæ anni huius in Ortu Claudius Iaius: quæ ciuitas libera cum sit, & soli subiecta Cæsari, tanto in ea vehementius res Catholica laborabat, quanto minus is, qui res gerebat Magistratus, ad abigendos Hæreticos cum Antistite conspirabat. Quin etiam potestatem Senatus ipse geminæ Ecclesiæ malignantium in vna, eademque Ciuitate permiserat, quarum alteram Lutheri curabant Alumni, teterrimo scilicet sui didascali ritu: In altera Curiones alij clam cum Laicis Eucharistiæ mysteria sub vtraque specie communicabant.

19 Germaniæ status perditissimus.

20 Patrum conatus pro re Catholica

21 Claudius Iaius Ratisbonæ defudat.

Nec

Digitized by Google

Nec his incommodis obuiam ire pro ſuo ſtudio, haud implorato Cæſare, Præſul poterat. Satis igitur habebat negotij Iaius, hoſtibus retundendis; quorum ſe nefarijs conatibus vigilijs viciſſim opponebat acerrimis: vt ſi qua pars Ciuitatis à Luthero ſe glorietur intactam, ea gloriam hanc continentibus Iaij vigilijs, & laboribus acceptam ferat. Is & publicis prælectionibus, in quibus erat vel ipſis hoſtibus admirabilis, & functionibus ſaluberrimis Catholicos vniuerſos, Religioſos perinde, ac Laicos in officio continebat. Is ad caſtigandos, formandoſque denuo mores plebis Dei cohortabatur Epiſcopum, & quam ea res eſſet gerenda ſolerter, ne quid offenſionis haberet in populis, admonebat. Is nullum tempus, ſiue publice, ſiue priuatim, ipſius quoque admonendi Senatus, ne ſtultiſſimis Hæreticorum ſuffragaretur erroribus amittebat. Vt mirari iam deſinas turbulentiorem in eum, quam ſuperiore anno concitatam ab improbris tempeſtatem, qui ferre hominis externi conſilia non poſſent, quibus inſaniſſimæ ſuæ libertatis peti iugulum ſentiebant. Quanquam autem in pauperem, & inermem manus inijcere Deo prohibente ſunt veriti, quantum tamen in ipſis fuit, vertendum homini mitiſſimo ſolum erat. Sed odia vicit hoſtilia ſingularis caritas Patris, inſolentiam manſuetudo: perſeuerauitque monitis, & conſilijs, optime quoque de maleuolis, & ingratis in ſua ſtatione mereri. Quoniam autem paululum ab Vrbe ſeceſſerat Paſtor, ad hunc ſe contulit, vt, & quantum commiſſis ouibus immineret exitij, commonefaceret, & ſimul ad promulgandum Apoſtolicum Iobelæum, quod toto Orbe Chriſtiano id temporis emanarat, incenderet. Res ceſſit ex voluntate. Vix ipſe Ratisbonam retulerat gradum, cum ex Epiſcopi familiaribus quidam eius conſilij conſcij promulgationem illam anteuerterant: expletiſque rebus omnibus, quas indulgentiæ promerendæ nomine in ſuo diplomate Pontifex imperabat, prius exemplo, quam verbo Iobelæum, vulgo nunciarant ingenti Catholicorum gaudio, incredibili Proteſtantium inuidia, quorum hæc in oculis gerebantur. Mitem ſe prorſus in Hæreticos Iaius, dum eos ſanare ſtudet exhibuit: qui vt omnibus omnia fieret; & faciliores præberet aditus ad colloquium non horruit iam ætate prouectus linguæ aſperæ diſciplinam: eaque re, ſaluti non paucis fuit, quorum iam animos ad veritatem diuina benignitas flexerat, alios autem in hæreſi pertinaces, poſt vnam, & alteram correctionem ex Apoſtoli conſilio ſibi prorſus deuitandos putauit. Horum præcipue fuere duo iræ cæleſtis exempla; alter Laicus Doctoris cohoneſtatus inſignibus: qui communionem ſub vtraque ſpecie, quod nemo ad eum diem auſus fuerat, Senatui impudenter obtruſerat, magna ſane Catholicorum clade. Alter ex Beati Franciſci familia tanto priore nequior, quanto ſanctioris diſciplinæ deſertor; qui cum diu Lutheri virus foueret in pectore, palam tamen effundere, perfidiæ notam veritus, apud Senatores Catholicos non eſt auſus. At vbi Senatum omnem fuere in hæreſim ſenſit, cum eoque è Catholicis deſciuiſſe complures (iam enim id vulgo fieri repugnante nemine coeptum erat) ipſe quoque perſona poſita togam exuit, cucullam abiecit, & de Lutheri Cathedra ſe profeſſus regendam malignantium ſuſcepit Eccleſiam, ducta ex egregiæ diſciplinæ legibus muliercula, ſcelus ſcelere cumulans defectionem ſacrilegio. Hos à conceptis Iaius reuocare flagitijs ſæpe conatus, cum diu fruſtra ſudaſſet, æquiſſimus ille Iudex, qui rebus non indormit humanis, nec in apertis, teſtatiſque ſceleribus ſemper diu conniuet, repentino, diroque ſupplicio vindicauit. Ac Laicus quidem paulo poſt acerrimo, ſubitoque morbo correptus geminæ horæ ſpatio inter diriſſimos cruciatus contaminatam animam vomuit. Impurus vero ille deſertor quindecim interpoſitis vix diebus in ea ipſa corporis parte, vbi Deo dicatam caſtitatem ſacrilegus violauerat, ſummorum dolorum cruciatu confectus interijt. Quæ duo irati Numinis documenta in impios, ac flagitioſos fuere perſpicua, & permutandis illa quidem peruerſis mentibus apta ſatis, niſi dementia, & cæcitate longe grauiore pœna, æquitas diuina mulctaſſet. Non enim aut Senatus, aut qui Senatus peccarant exemplo meliores tantis terroribus facti ſunt: imo adeo in procliue lapſi omnes; vt tota fere ciuitas Lutheranam ſe eſſe Iaio ingemiſcente, mirata ſit. Quo loco nequaquam ſatis dignis efferam laudibus Bauarici Guilielmi Ducis in tuenda Religione conſtantiam. Qui ſimul ac de Ratisbonæ defectione cognouit, capitali cauit edicto, ne quis è ſua ditione in eam ciuitatem, niſi ea toto ex animo reſipiſceret, pedem

22 Et grauiter exagitatur ab Hæreticis.

23 Iaij manſuetudo & induſtria in animis ſubleuandis.

24 Duo exempla iræ diuinæ in Hæreticorum duces.

25 Præſtans Guilielmi Ducis Bauariæ ſtudium pro Religione catholica.

dem

dem poneret: vna, eademque medicina & suis, & alienis salutem parans; suis quidem; ne quid ad eos ex contagione vicinæ Vrbis pestilentis afflaret auræ: alienis vero, vt tanto ciuitas priuata commercio (est enim in ipso quasi Bauariæ centro collocata) perfidiam abijceret, & redire cogeretur ad fidem. Metuentibus autem ne id edictum seges esset, ac materia bellorum magnus animo, ac pietate Dux respondebat, Ditio vniuersa, & vita eripietur mihi citius, quam vt populum meum Luthero impio prodam. Optime nimirum intelligens minime consentaneum esse, vt patriæ Religionis sanctitatem, æternamque suorum Ciuium salutem, aut vitæ suæ commodis, aut suæ tranquillitate ditionis posteriora duceret. Itaque ad hodiernum vsque diem magna cum voluptate cernimus Bauariæ prouinciam non modo nil bellicis periclitatam tumultibus impiorum; sed Deo tam nobilem Principis remunerante animum, & vnius virtute Guilielmi, hæreditario in posteros quasi iure transfusa, Religionis esse Catholicæ propugnaculum. Ne Germaniæ videlicet ipsi ante Maiestatis Diuinæ Tribunal excusationi sit locus, quæ sua quodammodo intra viscera, non vnum, aut alterum oppidum, sed tot populos antiquissimæ pietatis obseruantissimos, etiam num continet. Deplorabat Iaius miserabiles Ratisbonæ ruinas, cuius erigendæ causa biennium fere totum nullis curis, vigilijsque parcebat; sed aliò migrare compulsus persequi curas suas, vt eius ferebat caritas, saltem in fouendis Catholicorum reliquijs ad extremum vsque non potuit. Nam

26 Iaius Ingolstadium abit: & Ioannis Echij cathedræ in Academia succedit.

Sedis Apostolicæ Nuncius Casertanus Episcopus, cum Norimbergam Ratisbona transiret, de huius status commonefactus, Iaium iussit se propediem subsequi. Qui dum in digressu more suo, Catholicorum confirmat Ecclesiam, ecce tibi ab eodem Nuncio, qui dimisso coetu, opinione celerius Norimbergam reliquerat, mittitur Ingolstadium. Quo quamuis summe in obstruendo aditu vigilaret optimus Princeps Bauarus, tamen, vt mala facillime propagantur, exitialis Lutheri lues afflarat. Hic Iaius totam traducit ætatem, & dum multos errore liberat, eximiæ sanctitatis, & doctrinæ specimen præbet, quæ quo latius ad multorum pateret vtilitatem, partim Roberti, de quo supra meminimus, Archiepiscopi Armacani consilio, partim Doctorum Ingolstadiensium precibus, studijsq; publice docere compellitur præsertim, vt eius sustineret cathedræ maiestatem, quam Ioannes Echius Catholicæ defensor Ecclesiæ magni Vir nominis, & cuius multa extant opera, nuper morte reliquerat. Iaij igitur opera inclaruit primum Ingolstadij Societas, quem postea abire parantem, quam studuerit omnis illa Academia degustatum semel hominem remorari, posterius indicabimus.

27 Bobadillæ labores Viennæ: & nobile cum Lutherano certamen.

Bobadilla etiam tum Viennæ in Regis curia commorabatur æque carus, vtilisque proceribus, sed tum maiore in pretio habitus, cum ad singulare de religione certamen lacessitus à Lutherano victor euasit. Erat is Lutheri discipulus multo genere, quam fide clarior, Regique fuerat à consilijs, plus animorum gerens in pectore, quam doctrinæ. Qui cum vel suo ab religione discessu non æquis oculis aspiceretur à Rege, vel quod inconstantiæ famam toto iam vulgo subiret, ausus est intoleranter iactare se Rege ipso præsente, suscepturum de Religione cum Bobadilla dimicationem, modo corona, & Iudices non deessent: quibus arbitris, si iudicaretur à recta aberrare sententia, daturum se protinus manus, & ad Catholicos rediturum; sin minus permitteretur in ea, quam arripuisset, opinione versari. Rex sponsione accepta, senos Iudices dat: Bobadillamq; ad pugnam vocat. Bobadilla autem tali gratulatus occasione, quanquam disceptatorum fides in tanta hæreticorum colluuione potuerat esse suspecta; tamen Deo, causæque fretus, & studio recuperandæ palantis ouis accensus, descendit in arenam, & cum procaci aduersario concurrit. Aderat spectaculo Rex, & frequentissimæ nobilitatis cœtus cupide expectans altercationis euentum. Feruebat disputationis æstus, & ratio cum ratione, autoritas cum autoritate pugnabat. Sed quoniam nulla vi conuelli veritas potest, nullis obscurari mendacijs, haud diuturna potuit esse contentio. Victa est à veritate vanitas, à pio, sapientique Orthodoxo, Lutherani insanientis impietas. Cuius in inquinata doctrina, quinquaginta minimum axiomata, alijs alia tetriora, arguente Bobadilla deprehensa sunt. Bellus igitur Lutheri sectator, & tali dignus Magistro, omnium calculis, suffragijsque damnatur. At ille se victum negans, noluit oblatis vltro stare conuentis, sed ad insciriam peruicaciam adiunxit, perfidiam ad errorem. Sententiam æquissimam Iudicum prauarum

opinio-

Digitized by Google

opinionum obſtinatione reiecit, & ipſos Iudices eiurans iniquos, pertinaci furore teſtatur, eundem ſe fore ſemper, qui fuiſſet nouorum dogmatum ſectatorem, hoſtem Religionis antiquæ. Rex non tam hominis pertinaciam, quam impudentiam demiratus & ſi pro dignitate criminis ſtatuere in eum grauius aliquid cogitauerat; tamen ne quid ex ea re turbarum inter nobiles oriretur, perturbatiſſimo præſertim rerum ſtatu parcendum nobilitati putauit; ſatis habens in ſempiternam eum Cœnobij cuſtodiam conſtrictum tradere. Huc miſer incluſus ignominiæ dedecore in rabiem verſo, ſibi ipſe manus attulit: ſed ſuo vulnere ad necem ſaucius, vnde eruptura mors erat, inde ſalus extitit. oborta de Cælo luce, culpam agnouit, ſcelus exhorruit; &, qui vitam malebat perfidus, quam hauſtam ſemel hæreſim ponere, nunc cum in præcordijs conceptam iam mortem contineret, ſuam retexit orationem, & vnam clamat eſſe veram, germanamque Romanæ Eccleſiæ fidem, in qua ſe mori malit, & cum Deo expiandis ſuis rite piaculis reconciliari: adeo in ingratiſſimum quemque ſplendet maxime diuina clementia. Suſceptis igitur ſupremis rite myſterijs in eiuſdem Eccleſiæ complexu extremum ſpiritum edidit) ditiſſimæ Dei bonitatis non Viennæ ſolum, in alijſue Germaniæ partibus, verum etiam in ipſa Romana Curia, quò dudum rei fama peruaſerat, argumentum. Inſtabat per id tempus Norimbergæ conuentus, quem Diætam vulgus appellat, vbi ne quid contra religionem decerneretur, Epiſcopus Caſertanus (cuius nuper meminimus) Nuncius Apoſtolicus erat affuturus. Is Bobadillam ſibi comitem, quem recens diſputationis victoria longe, lateque nobilitarat, adiunxit; & Norimbergam per niuium algores, ac peſtilentiæ pericula ſoſpes vterque peruenit. Eius in primis opera, conſilioque dum conuentus ageretur, vſus eſt Nuncius. Et quanquam ea in Vrbe breuior eſt ducta mora, Bobadilla tamen vix paululum ex itinere recreatus peruagatus eſt totam, ſolicito animo cunctas perluſtrans Eccleſias; quarum duntaxat vnam ritu Lutherano curari, cum reliquæ catholico curarentur, inuenit. Exiluit tum gaudio Pater, quod hic plus, quam alibi ſanitatis, aut certe minus prauitatis offenderet, Sacerdotum vt videbatur, inſito quodam à maioribus ſtudio: qui cum ætate grandiore iam eſſent, haud æquis ferebant auribus, animiſque ab auita ſe religione diuelli. Metuendum nihilominus fuit, ne quod poſtea euenit, deſipientibus Principibus Ciuitatis ipſa quoque ciuitas reliquarum imitata licentiam, in eadem hæreſum corruptione deſiperet. Vrbe luſtrata ad hominum ſe Pater ſtudia, Clerique præſertim pernoſcenda conuertit. Cumque animaduerteret genus id hominum in loquendo eſſe ſolutius, atque liberius; ad omnem tamen humanitatem, præſertim in aduenas, ſua ſponte propenſum; familiariter & ipſe primis cum Sacerdotibus, diuinique Verbi præconibus agere cœpit: vt, ſi quis forte curationem animorum admitteret, eam haberet in promptu, aut ſi quid occultæ fraudis hoſtium ex ore imprudenter excideret, id ipſe quantocius illuſtratum, atque editum omni ſtudio, curaque dilueret. Quo in genere ſane vehementer in ijs partibus rei Chriſtianæ profuit. Ea re Pater cum Eccleſiæ Lutheranæ Præpoſito, qui Ratisbonenſibus conſentaneas ſuæ Sectæ leges tradiderat, familiaritatem inijt. Ac niſi tam ſubita ex ea foret Vrbe migratio, in ſpem venerat, aut ad ſaniora reuocandi conſilia eius, quem dixi Præpoſiti; aut eius certe cohibendi, retinendique, ne ad inferenda maiora Eccleſiæ damna præceps rueret. Non enim vafrum, & præfractum, vti Buceri, ſed ingenuum, ac facile, & ad bonum omne flexibile ſenſit ingenium. Verum quoniam breui conuentus ille ſolutus eſt, remigrandum vna cum Nuncio Viennam fuit, vbi & à Rege, & à Curia cum honore exceptus ad animorum defenſionem auidus redijt. Longum eſſet quæ pro eorum ſalute geſſit, enumerare, dum ſe ſe ad cuiuſcunque mores, atque naturam quoad liceret, accommodat; illud certe prætereundum non eſt, quod cum à Sacramentorum communione multos iam annos publici flagitij conſcius Germanus nobiliſſimus abſtineret, ſæpeque ab ipſo Rege, ſæpius etiam ab amicis nequicquam eſſet admonitus, vnius ſimplici Bobadillæ congreſſu, momento reſipuit. Accidit illi ad pedes, & cum cetera colluuione vitiorum grauiſſimum illud, & diuturno ſilentio tectum facinus victo pudore depoſuit, obſtupeſcentibus tam ſubitæ mutationis miraculo, quot quot hominem antea norant. Non diù Viennæ ſubſtiterat, cum Spiram, vbi conuentus alter habendus erat, migrandum fuit. Eò Rex Epiſcopum Paſſauienſem, qui ſuas partes ageret, mittendum cenſuit: Epiſcopus autem Bodillam comitem deducendum; nempe eum, qui & Proreſtantibus, Catholiciſque iam notus, &

28 Bobadilla Norimbergæ adeſt Apoſtolico Nuntio.

29 Redit Viennam.

30 Abit Spiram, deinde Paſſauium.

Digitized by Google

tus, & sua esset prudentia, consilioque publicæ rei adiumento futurus. Quo in munere cum Regis studio, voluntatique Præsul ille singulari Patris industria feciſſet satis, venit etiam in mentem Passauiensis sibi commissi Gregis, cui & morum castiganda licentia, & hæresum contagione pellenda consuleret. Suam igitur ad Ecclesiam, remisso Bobadilla Viennam, se retulit; cum quo tamen ipsi conuenerat, vt cum de re Spirensi Rex cognouisset, liceret sibi per eum, ceteramque Curiam in suam illam Diœcesim ad nauandam iterum sibi operam reuocare. Fecit postea Rex Episcopo Patris copiam, immunitatesque & iura, quæ in rem Passauiensis populi sperari ab Regia illa Maiestate poterant, Bobadilla suggerente concessit. Quibus delectatus admodum Pater, cum Christianos aliquot, qui præputijs positis apud Turcas, Christum eiurauerant, Christianæ Ecclesiæ reconciliasset, Passauium, alacer ad spem prædæ maiorem, & veriora animarum lucra receſſit.

31 Res gestæ à Fabro Moguntiæ.

Agebat interim Moguntiæ Faber strenuus animorum, fideique defensor, & pro concione psalmos Dauidicos explanabat plausu incredibili populorum, vtilitate pari. Qui dum ad eximiam, saluberrimamque doctrinam, vitæ candorem, morumque suauitatem adiungit, Moguntinorum animos æque, ac Spirensium breui sibi deuinxit. Rationem exercendi Spiritus per pias commentationes compluribus de primarijs, duobus præsertim Episcopis tradidit, suffraganeo Moguntino, & Nemburgensi Episcopo designato, qui dum ad actionem, & vsum expertæ contemplationis præcepta reuocant, quotidianæ mentis exercitationi horæ spatium matutinis, nocturnisque temporibus tribuebant. Concubinis implicitos Parochos ad pudorem Faber, & sanctimoniam scite traduxit. quo facto mirum, quantum ei Ciuitati salutis, quantum sibi vulgo & amoris, & fiduciæ conciliarit; vt perbeatus sibi videretur quisquis ab eo Viro vel exercitiorum haurire doctrinam, vel sacris posset expiari mysterijs. Et quoniam linguæ ignoratione plerique tanto frui bono non poterant, inuentus est singulari Dei prouidentia summæ fidelitatis interpres, per quem tuto se se Patri indicare, totosque pandere non puderet. Quid multa? in spem Faber ipse venerat copiosissimæ aliquando frugis, id quod ei plurimorum incensa studia, & æternæ salutis vota pollicebantur. Quo circa scribit ipse ad Ignatium se, vt ex collectis Parmæ frugibus Romam reliquisse pro Parma non pœnitebat: ita ne Parmam quidem pro Germania piguisse relinquere, ac ne Germaniam quidem propter Hispaniam; neque hanc rursus propter Spiram, nec Spiram denique propter Moguntiam. Tanta erat vbique segetis seu perceptæ, seu speratæ lætitia. Cum autem à sacris de more lectionibus cessandum esset, Faber per eas ferias Ascafenburgum, quo Albertus Cardinalis & Antistes Moguntinus iam abscesserat, vt grauia quædam cum illo de re diuina conferret, excurrit. Excitat Pastorem in primis ad conformandos mores frequentissimi gregis. Moguntina namque Ciuitas tantæ in Germania auctoritatis, si in fide, Christianisq; moribus ipsa perstaret, sperabat fore vt eius ad exemplum ciuitates aliæ complures, aut in eadem fide nullo negotio continerentur, aut certe non tam lubricæ essent, & procliues ad hæresim. Cardinalis quanquam erga Fabrum optime iam erat affectus, eiusque singularem admirabatur coniunctam cum virtute doctrinam; tamen multo nunc vehementius admiratus, edoceri per illius secessus otium de Societatis institutis accuratissime voluit. Cui cum prudenter cumulateq; satisfactum esset à Fabro, is vsque adeo probauit omnia, imò etiam suspexit, vt Societatem sibi videri diceret prope diuinitus ad ea tempora tam difficilia, tamque aspera reseruatam: simul & illud Fabro recepit, quæ pie sibi, ac salutariter suggessisset, eorum se propriam, ac peculiarem habiturum esse rationem; perfecturumq; rebus ipsis, vt intelligeret quanti tandem apud se forent eius diuina ac salutaria (sic enim loquebatur) præcepta. Interim monet præclaris cœptis insistat, nec suscipiendis pro suo Grege, & Dei gloria laboribus terreatur. Gratam sibi rem facturum, si ad explanationem Psalmorum tam vtiliter institutam, latinas etiam diebus Dominicis conciones adiungat. Id cum Faber Card. Archiepiscopo, cuius erat omnem humanitatem expertus, pollicitus esset, paucos intra dies Moguntiam redijt. Hic dum Clerum æque, ac populum ad omnem pietatem erudit, ecce tibi Coloniam, vbi Ioannes, & Aluarus socij eius versabantur per Theologum quendam celeriter euocatur, quod Ecclesiæ illi maximum ab hæresum naufragio periculum immineret. Sed quoniam propediem rediturus Archiepiscopus dicebatur, Faber ad eius aduentum Colonienſem detinuit Nuncium, interimque diuinis illum rebus per vsitatas commentationes instituit. Cuius is consuetudine,

32 Excurrit Ascafenburgum.

33 Coloniam, periclitanti vt ciuitati succurrat, ad vocatur.

Digitized by Google

ſuetudine, appoſitiſque cæleſtium cogitationum epulis deguſtatis modico dierum interuallo, Societati ſe dedit, Fabroque Cardinalis conceſſu coniunctus, cum eodem Coloniam redit. Hic Pater id, quod ex Nuntio audierat, re ipſa comperit, valde in lubrico rem verſari Catholicam, peſſimo loco illius Eccleſiæ res eſſe, in qua ipſemet Paſtor, & Antiſtes Hermannus, ſeu veteratorijs hæreticorum artibus, ſeu pernicioſis catholicorum aſſentationibus praue cœperat de religione ſentire. Cumque nemo eſſet, qui ſe tanto Præſuli auderet opponere, vnus inuentus eſt Faber, qui placato prius hoſtijs, precibuſque continentibus Deo, Archiepiſcopum conueniret, & peramice, libereque ſui admoneret erroris: tantumque profecit modeſtiſſimis ſuis, pleniſque ſapientia monitis, vt de Paſtoris fide, doctrinaque meliora ſperari ſint cœpta. Verum tamen cautioribus conſilijs vtendum ratus (nam in ſuſpicionem venerat, ne malorum ſtirpes, quæ non dum ſatis videbantur euulſæ, ſe abeunte, renaſcerentur) Nuntium Romani Pontificis de Colonienſis Eccleſiæ ſtatu, quò acrius illùc vigilias intenderet, commonefecit. Is erat Ioannes Poggius, vir pereruditus, ac prudens, qui poſtea Sanctæ Romanæ Eccleſiæ renuntiatus eſt Cardinalis, Legatus in Vrbe Bona, haud ita Colonia procul. Is de illius Eccleſiæ rebus edoctus, & præſens periculum perhorreſcens nullo modo paſſus eſt moueri loco Fabrum. Nam quod ſpectabat ad Moguntinum, bono animo iuſſit eſſe; ſe daturum pollicitus operam, ne paucorum menſium abſentiam is iniquius ferret Antiſtes. Igitur obſequutus Nuntio Faber Coloniæ reſedit ad acerrimam, ac perennem eius Eccleſiæ cuſtodiam; vt per eum potiſſimum ſteterit, ne multo fœdius, tetriuſque, aut illius ſplendor Cathedræ, aut nobiliſſimum Germaniæ membrum ab impuriſſima Lutheri ſchola tam luctuoſo tempore fœdaretur. Dum in hoc totus eſt Faber, & inclinantem, ac prope iacentem religionem omni ope conatur erigere, præſtantiſſimum ad eam rem Socium, & ſui ſimillimum adiutorem, Deo mittente, nanciſcitur, Petrum Caniſium Neomagenſem, ab Geldria Belgij Prouincia, qui iam tum & religionis propagandæ catholicæ, & contra hæreticos defendendæ ſtudio flagrabat acerrimo: ad eamque pietatem cùm vitæ accedebat ſingularis integritas, tum literæ interiores, & eloquentia non vulgaris: vt ipſa morum ſimilitudo duos videretur Petros vno quaſi ſpiritu colligaſſe. Neomagi Materteram Caniſius habuit egregie piam, quæ illum ſtudio pietatis adducta, vt partum ſuum vnice diligebat. Quem cum in deligendo vitæ genere fluctuantem animaduerteret, diuino inſtinctu, afflatuque tale, ante Societatem cognitam, oraculum edidit. Tu, inquit, Fili, cooptaberis in nouum quendam Sacerdotum ordinem, quem in Eccleſia ſua multorum in ſalutem parat Deus. Eos ego per viſum vidi, & te ad eos adiungi. Graues erunt viri, docti, modeſti, Deo pleni, & animarum caritate præditi. Bono igitur fac ſis animo, & ſpe huiuſcemodi te ſuſtenta: nam breui à Deo potieris hoc dono. Is ergo auditis, quæ de Fabri ſanctitate, doctrinaque circumferebantur, Moguntiam eo conſilio ſe contulit, vt quem de fama iam norat, eum etiam de facie noſſet. Quem vbi cognouit, ac deguſtauit, animi ſui lætitiam his ad amicum teſtatus eſt litteris. Secundis, inquit, ventis Moguntiam veni. Virum, quem quæſiui, ſi tamen Vir eſt, & non potius Angelus Domini, meo magno bono reperi: quo nec vidi, nec audiui doctiorem, profundioremque Theologum, aut tam illuſtris, eximiæque virtutis hominem. Simul vero, atque Coloniam Faber attigit, is penitus Societati ſe addixit inter exercitia ſpiritus, octauo Idus Maij ipſo die ſuo natali, & Apparitioni Archangeli Michaëlis ſacro: quo die tertium & vigeſimum auſpicabatur ætatis annum, certis votis emiſſis, inter quæ illud erat quemcunque religioſum ordinem Societas iuſſiſſet, ſi ea non reciperetur, ſuſcipiendi. Is è Germanis primus in Societatem venit, in alijſque poſtea regionum earum adiungendis elaborauit feliciter, per exercitationes maxime B. Patris: quas vt mire ipſe ſibi frugiferas reperit, tota deinceps vita, nunquam commendare plurimum deſtitit, ſeduloque tractare. Sed de Caniſio plura alibi: de quo Franciſci Stradæ in Epiſtola ad Ignatium extat hæc vaticinio, quam Encomio propior ſententia: Caniſius ad me, eruditiſſima illa, ac puriſſima anima miſit Epiſtolam, quam mitto in Vrbem, vt agatis gratias Deo tam de ſincero ſpiritu, tamque lecto, & eximio Dei famulo; quem ſeruabat ſibi Chriſtus abſconditum tanquam triticum electum in magna copia palearum ad magnam laudem, & gloriam ſuæ tremendæ Maieſtatis. At ipſe de Fabro ad amicum ſcribit ita Caniſius. Illi nihil æque in votis eſt, ac

34 Petri Caniſij ad ſocietatem acceſſus, & laudes.

Digitized by Google

Christo cooperari in salutem animarum. Nullum ex illius ore verbum siue in vsu, familiarique congressione, siue dum mensæ accumbit prodire audio, nisi quod Dei honorem, & pietatem sonet: neque tamen ob facundiam audientibus grauis, ac molestus est. Didicerat videlicet ab ipso Christo sanctis epulas condire colloquijs, nec vt plerique positis ante oculos cibi suauitatibus fallebatur; sed ventre, ac palato superior statuerat oportere sibi esse conuiuium diuini sermonis escam, non blandæ voluptatis illecebram. Faber autem hoc sibi apposito lucro, dum pro Nuncij Apostolici voluntate in eius, quem dixi, Præsulis curationem vigilanter incumbit; ecce tibi ab Ignatio literæ; vt relicta Colonia in Lusitaniam cum Aluaro Alfonso, & Ioanne Aragonio Lusitani Regis filiam comitaturus (ea erat Philippo Hispaniarum Principi desponsa) protinus iter paret. Vnum enim, aut alterum eius rei causa è primis Societatis Patribus postulauerat Ioannes Rex: idque suo Romæ oratori mandarat. Quæ res Simoni Rodericio, quo cum Rex egerat, grata admodum visa est; oblatamque Societati putauit occasionem per Reginæ tam beneuolæ comitatum aperiendi sibi aditum in Castellam, ex eaque deinceps in reliquum Hispaniæ Regnum. Qua de re perscripserat ad Ignatium, & vnum omnium maxime appositum nominauerat Fabrum; aut, si quid hunc impediret, Iacobum Lainium; auctor insuper, vt ei comites, quos modo nominaui Aluarus, & Aragonius adiungerentur. His mandatis Faber acceptis, quamuis curæ vrgerent grauissimæ, tamen ex obedientiæ nutu diuinam gloriam interpretans maximam, confestim se ad iter accingit. Poggium latere non potuit, qui frustra conatus hominem ab consilio deterrere, dat ad Pontificem literas, quam incommoda eo rerum articulo talis Viri profectio accideret grauiter explicans, roganſque vt subsistere omnino iuberet. Nihilo secius maturauit Faber, quid Poggius moliretur, Ignatium edocere, quo is rerum omnium conscius, opportunius apud Sanctissimum Dominum, quod è re videretur, efficeret. Sed paulo diutius, vt mox referam, fidelis ille Dei famulus Belgio debebatur, quo rerum agendarum decus tolerantiæ corona geminaret. Id quod & Andreæ Ouiedo in ipsis ad Fabrum perferendis Ignatij literis feliciter obtigit. Louanienſibus Socijs eas literas Ignatius commendarat. Ab his Tabellarius Andreas electus dum obsequenter properat, haud ita Colonia procul, vt homo ille, qui descendebat in Iericо, incidit in latrones: qui non modo eum viatico, pauciſque nummulis, verum etiam vestibus ad diploidem vsque despoliauerunt: conuicijsque, & plagis quinis impositis abierunt semiuiuo relicto. Sed qui iacentis alligaret vulnera in ea solitudine non accurrit: Vnus ille verus Samaritanus, qui & animi, & corporis plagas curat, robur prostrato dedit, quo suis manibus connixus in pedes debilitata membra Coloniam traheret. Hic literas, quas multo maluit incolumes, quam paucos nummulos, imo etiam vitam, Fabro reddidit: toto ille quidem externo habitu teter, sed ore lætus, animoque iucundus; quod totidem & ipse suo corpore plagas obedientiæ causa, quot suo Christus propter obedientiam Patris, excepisset in Cruce fixus. facile vt appareat, quemadmodum illum iam tum pene ab Tyrocinio probauerit Deus, cui maiora certamina veterano parabat.

35 Vocatur Faber in Lusitaniam.

36 Andreas Ouiedus à latronibus spoliatur, & vulneratur.

Discesserat Louanio veris ante principium Hieronymus Domeneccus alijs cum duobus euocatus ad Vrbem, relictis ibi Strada, Ouiedoque, & tribus alijs, qui dum cœptum vrgent studiorum iter in domicilio conducto, æquis etiam passibus in religiosæ disciplinæ curriculo procedebant; & vt domesticos intra parietes suum quisque animum pro viribus exercebant, ita foris vsurpandis apud Carthusiam diuinis subinde mysterijs vulgo erant sanctitatis exemplo. Quicquid à literis dabatur otij, id non suis relaxandis, sed alienis subleuandis tribuebant animis. Quo in genere Strada calebat non tam ætatis æstu (erat enim natus annos quatuor & viginti) quam pietatis ardore. Is tum in Falconensi Collegio Metaphysicis operam dabat, sed longioris veluti suæ desidiæ pertæsus (sic enim otium illud literarium interpretabatur) memor lætarum segetum, quas antea concursandis Italiæ oppidis colligebat, optauit etiam ardentiore siti agrum peragrare Louanicum. Ac primum Louanienſis Academiæ Cancellarium Ruardum Tapperum aggressus, virum sane grauem, ac doctum, eumdemque ad pietatem propensum suis sermonibus impulit, vt in exercendo de more spiritu ternas quotidie horas ex summis ereptas occupationibus collocaret. Cuius frugifer exer-

37 Status Sociorum Louanij.

38 Stradæ ardor.

39 Ruardo Tappero tradit exercitia spiritus.

Digitized by Google

fer exercitationis euentus Stradæ vicit expectationem. Deinde Sacerdotem quendam Cornelium Vuishauæum Artium iam Magistrum, & Theologicis satis imbutum, sua iam sponte ad Societatem incumbentem, ijsdem meditationibus propius vrsit. Multa autem de eius sanctimonia, & innocentia ex Petro Canisio, multa item ex ipsis Carthusiæ Monachis audierat. cuius Cornelij laudabiliter acta vita in magnum olim est relata volumen, stylo illa quidem rudi, & impolito, ceterum eiusmodi, vt inde compendio excerpere, quæ & rationi, & veritati maxime consentanea videantur, non grauemur. Is Mechliniæ, quæ Belgij Ciuitas est, nec Louanio longe distans, non minus pijs, quam honestis parentibus natus ad annum vsque duodeuigesimum non sine peculiari Dei prouidentia multis in ærumnis, & incommodis educatur: vt iam tum ad baiulandam Crucem, & Religiosam disciplinam videretur instituí. Puer Parisijs latinis vix tinctus literis reuocatur in Patriam: in qua contra omnem animi nutum, voluntatemque à literis ad opificia traductus, cum robustior accessisset ætas, ad ingenuas artes, quò toto impetu ferebatur, parentum permissu Louanium se retulit, eosque breui habuit in doctrina progressus, vt ad Magisterij gradum, & Sacerdotij decus præter spem omnium, expectationemque conscenderit. Sacerdos cooptatus, & Ecclesiæ bonis auctus, Louanij in rem Catholicam egregie laborauit. Abhorrebat ab Hæreticorum hominum vsu, prauorumque consuetudine, quorum dum miserabiles redarguit insanias, perniciem à sanis, fraudem à simplicibus propulsabat. Assiduus erat æque, ac pius in accurata procuratione sacrorum. Sedulus, ac benignus in admouenda confitentibus aure: nec animorum modo saluti, verum etiam corporum ægestati, (quoad poterat) consulebat. Virginitatis, & vitæ Cœnobiticæ tam erat amans, vt complures Virgines, Adolescentesque varijs in ordinibus collocaret: eiusdemque consilio fœminæ non paucæ Deo dicatam Virginitatem in ipsis seculi fœcibus custodirent. Cuius multiplicis in Christo prolis spectata sanctitas, eximiæque virtutes in communem Patrem spiritus redundabant: vt iam tota illa regio Cornelij nomine personaret. Mirantibus autem de vulgo plerisque cur, qui tam multos ad religiosa castra submitteret viuere ipse cum populo mallet: præstabilius sibi videri dicebat, si nullius ipse Religionis institutis astrictus, Religionum claustra repleret, quam si in eorum aliqua semel inclusus, paucos ad ea in posterum excitaret. Verius fortasse diceret, ne se quidem de populo diu fore, sed iam tum præmittere, quos haud ita mox impigro cursu consequeretur, & quidem in eam familiam, quæ in medijs collocata cœtibus ad eandem vitæ perfectionem ceteros inflammaret. Sane diuino consilio factum putes, vt dum nullam ad disciplinam animum applicat ei se potissimum reseruaret (quemadmodum ad Ignatium de Cornelio scribit Strada) vbi suæ sitis ardorem in aliena perquirenda salute, defendendisque ab hæresum labe Catholicis mitigaret. Etenim paucis ante diebus quam Louanium Parisijs Socij illi, quos supra nominauimus, commigrarent, mos Cornelio fuerat in precatione frequenti supplices ad Deum manus tendere, vt auxilia sibi aliqua piorum hominum demonstraret, quorum Societate fruges in Ecclesia Dei longe vberrimas ferret. Itaque diuino admonitu exaudiuit interius, propediem Louanij sodalitatem quandam Euangelicorum hominum, cui ipse se coniungeret, affuturam. Cuius ille videndæ studio incensus simul ac Patres appulere Louanium, tanquam id quod quæreret, olfeciſſet, in perpetuum eis adhæsit. Primus eum Strada conuenit: à quo de Societatis institutis edoctus, inspectoque diplomate Pontificio exultare gaudio cœpit, palmasque in Cælum tollere, ruere in amplexum Stradæ, & eam, quam sibi narrauerat Societatem, ardenter expetere. Nec mora, Sorori satis amplæ familiæ procuratione relicta, compositisque domesticis rebus ad exercitia magno ardore animi recessit. Recessus autem is exitus fuit, vt inter sacrificandum in abditissimis Eucharistiæ mysterijs Christo præsenti, Societatem se vouerit inirurum. Quanquam inter exercendum congelare quodammodo visus est, & expers esse lacrymarum, ac gemitus, expers intimi doloris, ac gaudij; quibus animi motibus tangi plerumque solent, qui has primo exercitationes attingunt: vt affirmaret Strada frigidiorem se in eis vidisse neminem. cum tamen, vel ipsa vociferante fama pernosset, quanti candoris, & innocentiæ Cornelius esset, qui tam ardenti pœnitentiæ studio corpus domuerat suum, vt quatuordecim ipsis annis, siue ad tutelam Virginitatis, quam perpetuo coluisse creditur, siue ad placandum cæleste Numen non tam suis, quam alie-

40 Adiungitur Societati Cornelius Vuishauæus.

41 Eius vita ante initam Societatem.

Digitized by Google

42 Socij Louanienses in ædes Cornelij migrant.

nis culpis offensum, textum horrenti crine cilicium continenter induerit. Ceterum ijs exercitationibus solido magis animi fructu, quam sensu quodam teneriore perfunctus, susceptoque certo, ac stabili de Societate consilio, Stradæ, socijsque auctor fuit, vt relictis, quas conduxerant ædibus migrarent in suas. In his illi velut in Collegio quodam, domoque propria commodius ex Societatis disciplina vitam instituerunt. Ea res Societatis in ea vrbe famam, & nomen auxit. Cum enim ex sociorum præscripto Cornelius sacrarum Confessionum prouinciam ne apud Sanctimoniales quidem, & gynecea deponeret, nouum videlicet vitæ genus profitebatur vbique: & eam vbique familiam, cuius in vsum, possessionemque transierat, peruulgabat. Hoc Louanij primum, deinde etiam in tota illa prouincia propagandæ Societatis pignus per Stradam pene adolescentem diuina nobis liberalitas obtulit. Cornelium haud ita multo post alius quidam Petrus Faber de Hallis, natione Belga, qui & ipse Louanij Theologiæ operam dabat, subsecutus est; quem ne nominis similitudo errorem creet, ab altero nos Fabro, patrio, aut etiam gentilicio vocabulo secernemus. Horum accessione, accedente insuper exercitiorum vsu percrebro patens tum ianua Socijs nostris aperiebatur, cum secundæ ab Ignatio literæ perferuntur, vt Louanio primo quoque tempore Societas omnis excedat. Strada autem, Ouieduſque cum Ioanne Aragonio, qui Louanium dudum venerant, Fabro in Lusitaniam profecturo præcurrant. Quippe literæ Simonis vrgebant, vt ex Hispanis Socijs, quos Lutetia discessisse cognorat, nonnullos Conimbricam studiorum sedem Ignatius mitteret, Rege ad Collegij numerum amplificandum intento. Quod Ignatium opinor impulit, vt priusquam de felici Louanienſium rerum statu cognosceret, (alteras quippe literas non dum acceperat) subitam illam Sociorum migrationem imperaret. Ergo tres illi, quos dixi, pariter in Zelandiam opportunitatem aucupaturi nauigij, sine cunctatione digressi reluctantibus ventis, & ægrotante insuper Aragonio, Louanium redeunt spe nauigationis excluſi. Sub idem tempus Faber quoque Colonia nauigationis causa Louanium venit Octobri circiter ineunte, Cornelio, & Socijs expectatissimus. Quos vt Pater aspexit, & iucundissimis excepit amplexibus, conuersus ad Cornelium, qui propter eius aduentum festum diem agere videbatur. Age, inquit, Corneli satis iam habeo te de facie nosse: quem & si meis oculis antea non vidi, te tamen noui. Nihil est cur de nobis vehementius angaris: postridie hinc in Lusitaniam obedientia nos auferet. Cui Cornelius aduersari, inquit, imperio isti, & obedientiæ, nec ausim equidem mi Pater, nec omnino debeo. Ceterum illum ipsum, qui & obedientibus frænum inijcit, cum vsus est, Christum inuoco, ne te hinc abire, & auolare permittat: sed quamdiu huic populo vsui fueris, remoretur. Subrisit Faber, & tamen Antuerpiam ad Lusitana inspicienda nauigia, quæ ad oppidum Veras appulisse ferebantur, postero pergit die: quæ vt ad soluendum instructa, & expedita iam vidit, confestim nauigationis socios deducturus, Louanium repedat. Vix eo redierat, cum tertiana febris accessit. Hæc penitus strauit hominem. & lecto affixit, ne moueri loco posset, adeo pertinax (quippe bimestris) vt eius iam saluti medici, & curationi diffiderent. Sed cum ei Cornelij preces pro sua Louanij commoratione venissent in mentem, hominem ad se accersitum rogat, iam vota vertat, & argumenta precandi, & qui tam pertinacem febrim fusis precibus aduocasset, is denuo adhibita precatione discutiat. Fecit imperata simplici, candidoque pectore; & exinde melius factum est laboranti, vt è lecto subinde surgere, suisque niti pedibus medico admirante iam posset. Decumbentis in ea Ciuitate fructus, satis aperte, vnde commoratio illa ortum habuisset, ostendit. Nam illud certe Medicus aperte profitebatur, nequaquam videri à natura tantam eius morbi pertinaciam esse. Is excitatum Stradæ congressu Cornelium Societate recepit, & periclitatum, probatumque ad firmitatem intendit. vt idcirco & in morbum videatur fuisse delapsus, & ex morbo Cornelio supplice, releuatus, vt cuius esset tanta vox commendationis in vulgus, eius virtutem & sanctitatem diligentius excuteret. Sensit enim continuo Faber periculum esse ne viro bono, ac simplici Angelus prælstigiator illuderet; eoque exquisitius toto trimestri veluti rudem, integrumque discipulum quotidianis experimentis exercuit modo tolerantiæ, & sui ipsius victoriæ, modo Christianæ humilitatis, & rerum humanarum despicientiæ, idque non tam

43 Init Societatem Petrus Faber de Hallis, Belga.

44 Jubetur Socij cuncti ire in Lusitaniam.

45 Faber venit Louanium.

46 Ægrotat; interimque multorum animas sanat.

47 Præclare exercet virtutem Cornelij.

in vm-

Digitized by Google

in vmbra domeſtica, quam in luce clariſſima Ciuitatis, cuius ille in honore habebatur, ac precio. Exercebat eum per Stradam longe ætate poſteriorem nec dum ſacris initiatum; & adiungebat concionaturo pediſſequum Sacerdotem, vt clepſydra in manus ſumpta, de ſuggeſti gradibus coram populo dicendi ſpatia metiretur. Sæpe etiam hominem increpabat iure, iniuria: ſæpe domeſticorum in auribus, oculiſque quo maiore illum rubore perfunderet, accuſabat. Alias etiam ad explorandam in omnem partem æquitatem eius animi, atque conſtantiam mutabat ea, quæ deprimebant, cum ijs, quæ tollebant animos, & augebant; Et probra vertebat in laudes, dedecora in reuerentiam. Interdum vero iubebat eum aliquid exſcribere: quod cum ille vt poterat, exſcripſiſſet, Faber eò conſciſſo tanquam male, vitioſeque deſcripto iubebat eadem iterum, ſæpiuſque deſcribi; & quo plures haberet anſas ad reprehendendum, modò literarum apices inuenuſtos, modo crebras lituras, quæ ſcripturæ ſpeciem obtererent, vitio dabat: nunc obliquos linearum ductus, nunc aſperſas papyro maculas, & atramenti labes vituperabat, obſeruans interim velut ex inſidijs, num quod impotentis animi verbum ex ore excideret; num quid ab eo fieret turbulenter, & iracunde. Conſueuerat ſecundum cœnam ei præſcribere, quæ poſtridie ab eo geri vellet, & ad periclitandam accuratius obedientiam, plurima ei in eam diem, quæ certo ordine, & ratione digereret, imperabat. Iubebat (verbi cauſa) iter aliquod ab eo ſuſcipi, & ſimul viarum numerum, & ordinem perturbatiſſimum deſcribebat, quem in eo itinere conficiendo ſeruaret, mandabatque negotium aliquod, & quibus ſimul id verbis gereret peruerſis ſcilicet, ac præpoſteris imperabat. Exacto die rationem mandatorum, & præſcripti ſimul ordinis repoſcebat, vtrum in conficiendis negotijs viciniora prius in loca, quam remotiora ſuo arbitratu, an prius ſe in hæc, quàm in illa præſcripto exordine contuliſſet. Similique ratione vtrum hæc, & illa verba, quemadmodum ab ſe acceperat eodem ordine reddidiſſet, an commutato ordine ſuum ad arbitrium expoſuiſſet. Pugnantia quoque, & quæ fieri vno, eodemque tempore, ab eo nullo modo poſſent, imperare conſueuerat: vt quem afferret diuerſa inter imperia conatum ad parendum, & obtemperandum ex ipſa animi pugna, atque ancipiti cura perſpiceret. His demum experimentis Societate repertus eſt dignus, & contra ludibria callidiſſimi hoſtis præmunitus; tum receptus vt frater, cum ſua voluntate, iudicioque ſpoliatus, & altis fixus humilitatis radicibus eſt inuentus. Hinc eius in Fabrum ſingularis obedientia tanquam diſcipuli in Magiſtrum, filij obſequentis in Patrem, vt in eius conſpectu præ reuerentia, & pudore vix hiſceret, mandataque eius vel tenuiſſima religioſius exhauriret. Nihil vel à principibus rogatus viris, aggredi voluit iniuſſu Fabri, palam eius profeſſus obſequium, nec maioris Patris erubeſcens imperia, qui patria, & ipſe poteſtate ceteris imperabat. Sed Fabri mora non vni Cornelio, ſed ipſi quoque Stradæ in ætatis iam ſe corroborantis gradu diſciplinæ aptiſſimo ſalutaris fuit: cuius ille ductu, conſilijs, inſtitutione, multo clarior toto Louanio factus, egregia poſuit nouæ prædicationis exordia. Excitauit Tyronem vetus Magiſter ad conciones latinas in Falconis Gymnaſio, vbi Strada ipſe de Auditoribus vnus erat. Eaque re & frequenti illius Academiæ iuuentuti, Magiſtris non modo non inuitis, verum etiam poſtulantibus, & Stradæ facultati, quæ Philoſophiæ ſtudijs, intermiſſo bene dicendi vſu, vt plurimum exareſcit, opportune conſuluit. Itaque ſimul ac inflammandæ iuuentutis gratia verba facere acer adoleſcens inſtituit, repente ad eum, quem priuatæ iam ſcholæ prodiderant, ingens Academicorum multitudo confluxit, eaque in dies ſic augeri cœpta, vt iterum ac tertio fuerit laxiores in exedras emigrandum. Magiſtri porrò omnes quò latius noui concionatoris pateret vtilitas, autores fuere Fabro, vt eum Ad Archangeli Michaëlis, quæ de præcipuis Louanij ædibus vna eſt, feſta ſaltem quaque luce, concionari iuberet. Quorum Faber conſilijs paruit ſpe propoſita copioſæ frugis, tametſi partem in eo ipſe laboris, atque oneris morbo ſtratus non ſubterfugit: qui vt animos adderet in eo genere dicendi imperito, iuuenique nec Philoſophicis ſtudijs cura noui laboris officeret, concionum ei argumenta, vel de lectulo ſuggerebat, eaque diuidebat in partes, vt pro lectione vox eſſet, pro librorum apparatu culti pectoris ſapientia: nihil vt Stradæ propemodum præter actionem, vſumq; memoriæ, qua plurimum valebat, operis, muneriſque relinqueretur. Prodibat igitur animoſus adoleſcens in publicum, & Fabri dimicans armis, ardorem addebat de ſuo, fideli-

48 Iuſſu, & auxilio Fabri Strada latinas conciones habet.

fidelitatemque memoriæ; si tamen de suo ardebat, quem Dei spiritus incedebat: quo ille sic æstuabat, vt eodem igne tota propemodum concio conflagraret. Dabant ei operam præcipui Theologiæ Doctores tantis plausibus, tantisque motibus animorum, vt lacrymæ ex oculis vberrimæ fluerent. Religiosi omnium ordinum, quotquot Louanij resident, Stradæ ex ore pendebant. Concurrebant etiam cum viris fœminæ latini imperitæ sermonis, non tam auscultandi gratia, cuius ad linguam surdæ penitus erant, quam vt os spectarent Agentis, & ab sancto illo igne calescerent, quo pectus feruebat orantis. Spirabat in eo mens Fabri; cuius, & spiritum hausisse videbatur, & literas.

49 Oliuerius Manaræus studio Societatis incenditur. Oliuerius Manaræus, quem nobis Deus ad hæc tempora reseruauit, cum adolescens literarum studijs vacaret Louanij, tantam & ipse flammam Strada semel audito, concepit; vt cum is peroraſſet, ad ægrotantem continuò Fabrum confessionis gratia cucurrerit: multisque, & supplicibus verbis orarit, vt in suum se contubernium placeret admittere, secuturum se illum, quocumque præiret; profecturum quocumque mitteret. Quem tamen Faber ætatis veritus inconstantiam, & ne puerorum more, quam subito exarserat, tam cito refrigesceret, in aliud tempus, diemque distulit, dum & ætatis imbecillitati plus roboris, & susceptæ menti plus firmitatis accederet. Sed cum per os Stradæ Faber Louanienſium animos incendisset celebrari, quotidie magis Cornelij domus est cœpta. Accedebant viri graues grauissimis cum decumbente acturi de rebus: ex eoque tanquam ex oraculo responsa petebant, re ipsa probante, quæ de tali viro multorum fama, rumoresque nunciarant. Et quanquam salutantium turba morbi vim non mediocriter intendebat, æger tamen imbecillitatem corporis, animi virtute superabat: & præstanti quadam erga proximos caritate facillime ad se se aditus patere cuique volebat, nec a se quemquam, nisi æquum vsquequaque, placatumque dimitti. His humanitatis, caritatis, industriæque præsidijs feruere Louanij visa sunt omnia, multique sepositis domesticis curis ad exercendum pie animum excitari.

50 Theodoricus Hesius totum se Fabro permittit. Vnum memoro Theodoricum Hesium Leodiensis Ecclesiæ prodecanum, Quæsitoremque Catholicæ religionis, qui quondam Adriano Pontifici à secretis, & à sacris confessionibus fuerat, imo cuius consilijs Pontificatum ille suum rexisse dicitur, & quem propter integritatem vitæ, splendoremque doctrinæ, nisi mors interuenisset, in amplissimum Cardinalium Collegium cooptaret. Is cum in has mentis exercitationes esset ingressus, singularem hanc sui fructus significationem egressus dedit, vt ad collocandam in tuto salutem suam totum se Fabro crederet; omnemque vitæ cursum tota voluntate permitteret. Faber tamen, & ætatis, & personæ ratione habita, quarum altera inclinata iam erat, altera sua sponte spectatissimis ornata moribus alienis adminiculis non egebat: tum vero Leodiensis Ecclesiæ proposito bono, non ei censuit vitæ genus, institutumque mutandum. Suasit potius, & quæ possidebat in vita bona, & quæ regebat in Republica munera ea prudenter administrare, ad Dei scilicet gloriam, & proximorum vtilitatem, esseque in nobili illa Ciuitate probitatis exemplum, propositum ad imitandum, cùm populo vniuerso, tùm clero præcipue. Amplexatus est vir egregius totis præcordijs salutare consilium & ad optatam actionem, reliquo vitæ spatio sobrie, pie, iusteque traducto, tanquam bonus, fidelisque discipulus reuocauit. Fœminarum præterea cœnobijs, quæ & ipsæ nouæ Societatis operam sitiebant, certa quædam viuendi norma, ad quam religiosæ vitæ cursum dirigerent data est. Repressa morum licentia, vetus reddita disciplina. Virgines complures integerrimis nuptijs cum Diuina Maiestate coniunctæ, sacris addictæ Cœnobijs: compluresque in Societatem adolescentes adsciti: tanta denique morum in omni hominum genere facta conuersio; vt iam tum de ordiendo Louanij Collegio viri graues apud Cæsarem agendum putarent. Quibus ex rebus, Deo Duce, bene ac fideliter gestis conijci haud ægrè potest, quanto commodo inferioris Germaniæ semel, atque iterum sociorum in Lusitaniam nauigatio dilata, quanta cum prouidentia diuini Numinis relictus ibi, vbi erat, morbo ingruente, sit Faber. Quicquid enim deinceps in ijs regionibus ad Dei gloriam, communeque Ecclesiæ bonum à Societate gestum est, id omne, si verum quærimus, his debetur initijs.

51 Faber Colonium redire iubetur. Interim Faber dum diuturno conualescit ex morbo, à Pontifice, quem, vt supra demonstratum est, Poggius admonuerat. Lusitanica profectione in aliud tempus reiecta, Colonium iubetur denuo se referre, nempe ad eius fulciendas, prohibendasque ruinas, cuius iam

antea

Digitized by Google

antea fidem confirmauerat vacillantem, præsertim quod auditum forsitan Romæ fuerat, Lusitani Regis filiam, quam comitaturus Faber erat, in Hispaniam appulisse; Salmanticæq; celebratas esse iam nuptias. Ex Pontificis mente, suam illico Ignatius quoq; mentem, voluntatemque mutans per literas Fabrum admonet, vt Socijs, qui Louanij, tum erant, in Lusitaniam cum Strada missis, ipse Coloniam repetat, non prius inde recessurus, quam rursus admoneretur.

52 Araozius cum quinque Socijs in Hispaniam discedit perrecturus in Lusitaniam, sed saluciì obuijs mora tempestas retardat iter.

Ac ne Societatis in Hispania propagandæ consilium in Regis pectore congelaret, misit ad eum Ignatius ex Italia, id quod Regi pergratum fuit, vnà cum Araozio socios quinque, quorum hi Collegij numeros Conimbricensis explerent; ille vero Regis mentem, atque consilium, dum eò Faber appeteret, confirmaret. Discessere sex ab Vrbe Roma mense Nouembri non sine monitis, ac mandatis Ignatij de rebus singulis cum Rege Ioanne gerendis. Quo in itinere pedibus de more suscepto, nullam Araozius tutandi animos occasionem dimisit, seu cœlestibus Sacramentis, incensisque concionibus, vbicumque defatigati consisterent; seu opportunitate, familiaritateque congressus, vbi de more procederent. Reducti sunt per huius profectionis occasionem in rectam salutis semitam bene multi, Prato præsertim in oppido apud Hetruscos, Pistorij, & Lucæ. Qua in Vrbe non defuere, qui Patris monitu vel obstinatam hæresim ponerent. Propè Saonam, nauim inueniunt, ab Hispaniæ prope litoribus, tanquam ad eos excipiendos vi tempestatis repulsam. Quæ non magis opportuna nostris, quam nautis vectoribusque saluti, vt sæpe solet, tempestas fuit. Quippe accommodatis Araozij commonefacti vocibus ne in grauiora reciderent mala, apud eum sua quisque peccata contritis dolore pectoribus expiarunt (quorum id multi multos iam annos scelerate neglexerant) ijs insuper, quæ ex alieno rapuerant, quæque diu iniuste possederant, restitutis. Confessionem mensa cælestis excepit, conuenientibus duo de triginta cum duce nautis, nouo exemplo, spectaculo periucundo. Ea res Saonensibus calcar, & ad pietatem incitamentum fuit, repente ex oculis nocte discussa, vt de Cœlo missam lucem agnoscerent, & Sacramentorum, diuinique verbi pabulum flagitarent. Annuit postulantibus Araozius, cuius ad pedes, ac disciplinam, quoniam natalitia Domini iam obrepserant, incredibilis multitudo confluxit, vtilitate permira. Hinc mitigato iam Salo Genuam, inde Corsicam præteruecti, Barcinonem flectunt iter; quo sub anni consequentis initium peruenerunt. Sed prius quam illuc se flectat oratio, pauca sunt perstringenda de Gallia.

53 Status Sociorum Parisijs, quitus præerat Paulus Achilles.

In hac vero rem Christianam haud mediocriter formido bellica retardauit, nec tamen in tantis motibus ij, qui de Societate Parisijs erant, suis partibus muneribusque deerant. Quin meliorum spe temporum se solantes, fratres suos, qui Regio edicto compulsi, Louanium ante confugerant, ignari quid de his recens statuisset Ignatius, impetrata à Rege venia cupide reposcebant; nequaquam tutam eorum in Belgio commorationem rati, vbi Cliuensis Dux Gallico præsidio cinctus, suis excursionibus vastabat omnia: eodemque propediem ingenti cum exercitu aduolaturus Carolus dicebatur, patrimonij damna, & contumelias vlturus. At Ignatius sociorum de socijs solicitudine delectatus rescribit, quos requirerent, eos in Lusitaniam missos esse; & simul ex eis quærit, num & & ipsi eò sint migrare parati, an & Parisijs in mendicitate manere vitam, & studia sustentaturi precario. His quæstionibus prudens Pater dum filiorum tentat animos, eorum etiam postulata discussit. Quibus tamen illi per literas fecere satis, suam vbique contestati fidem, alacritatemque parendi: seu pede nudo currendum esset ad Indos, & toto itinere mendicandum: seu Lutetiæ in paupertate manendum, & alienis studia sustentanda subsidijs. Quo præsidio pietatis armati constantissime vel inter armorum strepitus, institutum vitæ, studiorumque suorum in Longobardorum Collegio tenebant. Admittebant ad exercitia Spiritus non sine præsenti fructu passim aliquos, Paulo de Achille, qui socijs præerat, institutore; Sacerdosque ex ijs Gallus ad eos transijt homo nauissimus, qui parentes suspicatus discessum suum ægre laturos, quò ab eis abesset longius, in Apostolici Nuntij comitatum (is erat Aquileiensis Patriarcha) qui per Galliam in Scotiam iter habebat, se se occultus iniecit, inde Romam ad Ignatium cum Patriarcha venturus. Scotiam vt ventum est Ecclesiam illam hæreticorum furore quassatam, aspicere sine suspirio Sacerdos ille non potuit; itaque perinde atque vnus è nostris

Digitized by Google

ſtris orſus eſt Catholicæ rei omni ratione conſulere, vt eò diuinitus deſtinatus, non fortuito videretur appulſus.

In Hiſpania nata ſunt Collegij Complutenſis initia, tenuiora illa quidem vt omnium natura fert rerum, ſed tamen eiuſmodi, vt ex ijs, quæ cernimus incrementa, 54 prouenerint. Iecit tanti Collegij ſemen mira Dei prouidentia, Franciſcus Villanoua Placentinus. Is ad Conimbricenſe Collegium Roma miſſus, moxque in Patrium Cælum valetudinis remiſſus cauſa, cum ex annuo fere morbo, quo peregrini Gæli, & peDeſtris itineris inſolentia conflictatus eſt, emerſiſſet, poſtea Compluti primas literas puerorum more perdiſcere, iam natu grandior, & grammatices exſorbere moleſtias, incredibili patientia, admirabili paupertate, & neglectu maximo rerum omnium inſtituit. Qui cum ex communi, vulgarique vita, nec generis commendationem afferret, nec fauoris, ac gratiæ: ita tamen in Societate præclaris ſuæ prudentiæ, virtutiſque documentis Complutenſibus ſe probauit, vt vniuerſorum, & ſibi, & Societati voluntates adiunxerit. Itaque tantum abeſt vt ei quicquam, aut literarum ignoratio, aut generis obeſſet humilitas, & deformitas oris, vt in eius diſciplinam viri docti, grauesque ſtudio incenſi diuinarum rerum ſe ſponte traderent: ad eumque velut ad Magiſtrum diſcipuli, ſuis de rebus, quæſtionibusque referrent. Adeo vera virtus vbique literis, ac doctrinæ: & pietatis actio naturæ dotibus antecellit. Sita quippe erat ante oculos omnium ſingularis eius pietas, & humanarum rerum deſpicientia cum in anguſto tugurio, humilique caſa à pijs ſibi delata Matronis, quaſi ludo quodam virtutis aperto, & ſe, & alios in oratione Dei, pietatiſque muneribus exercebat.

Franciſcus Villanoua Complutum abit Conimbrica valetudinis cauſa: & fit Complutenſis Collegij ſemen.

In Luſitania ſecundo item curſu res proceſſere. Nauus & induſtrius habitus inter ſo- 55 dales eſt Pontius Cogordanus Gallus, qui dum Conimbricæ ad animorum defenſionem doctrinarum ſibi ſubſidia parat, quaſi proluſione quadam, modo remittendis pro poteſtate noxis (erat enim iam Sacerdos) modo alijs obeundis ex inſtituto muneribus præclare animis conſulebat. Mulieres non paucas, quæ pudorem ſuum publicauerant, caſtè docuit ſe ſe in poſterum gerere. Quibus etiam ne ad eoſdem ſcopulos denuo offenderent, Simonis opera Cœnobiorum ſunt extructa perfugia, ab eodemque leges, canoneſque perſcripti, quorum obſeruatione, atque cuſtodia, & loca ipſa ſe ſe tutari, & qui in ea ſe reciperet ſexus, vitam poſſet ex ſanctitate degere. Probatum in vulgus id operis eſt, & Academicæ iuuentuti ſalutare compertum. Hac quippe flagitiorum obſtructa ianua, propoſitisque ante oculos tot recentis Societatis exemplis, inſtituerunt & illius Academiæ Doctores, Auditoreſque literarum ſtudia cum probitate coniungere, eique tam ſerio, tam conſtanter operam dare, vt eorum complures totos ſe Deo cum 56 in alijs familijs, tùm in Societate deuouerint. In his Melchior Nunnius, qui in Pontificij iuris diſciplina haud contemnendos proceſſus effecerat: quem ſecuti mox ſunt, Fructuoſus Noguera, Ludouicus de Grana, & Melchior alius Carnerius, is, qui poſteà Nicææ factus Epiſcopus in Machao Sinarum inſula operam ſuam ſane quam vtiliter poſuit. Conſaluus item Silueria Comitis Sortellani filius, annorum ille quidem non amplius viginti, ſed iudicio tamen, ſenſuque peracri, & ad pietatem ſuo nutu propenſus. Qui vt nouam hanc ſalutis ſemitam inijt, tam mites ſubito mores induit, tantum 57 Crucis concepit amorem, vt domi, foriſque & admirationi fuerit vniuerſis, & diſciplinæ; Martyrij profecto diademate dignus, quò & Deus iam dudum vocabat, & eius 58 poſtea virtus in Regno Monomotapenſi prouexit. Hunc ſubſecutus eſt nobilitate par, pietate nihilo inferior Rodericus Meneſius Prætoris filius Olyſſiponenſis. Cui Conimbricenſi ab Vrbe remoto, vt etiam Conſaluo, Iacobus Miro, ne propter eorum nobilitatem, turbarum aliquid oriretur, exercendis operam dedit. Quanquam mox cognito à Parentibus vtriuſque conſilio, quicquid ex carne, & ſanguine turbarum extitit, quod haud exiguum fuit, id filiorum conſtantia mirabiliter ſedatum. Hæc Academicos allexit alios tùm Canonum, legumque peritos, tum Theologicæ diſciplinæ: extremo vt anno ſeptem, & quadraginta numerentur adſcripti. Quo ex numero Antonius Correa, Nunnius, Chriſtophoruſque Riberij, Emmanuel Morales, Pauluſque Soarius viri haud vulgares, ſuiſque hodie clari laboribus memorantur, cuius tantæ fœcunditatis particulam, Domus etiam Oliſipponenſis obtinuit, vbi perpauci Sacerdotes, ac Socij, Simonis excitati vigilijs pari induſtriæ fructu pro animis depugnabant. Simon enim ſtrenue, &

Rerum ſtatus in Luſitania.

Coopta tur in Societatem Melchior Nunnius.

Fructuoſus Noguera, Ludouicus de Grana, Melchior Carnerius.

Conſaluus Syllueria.

Rodericus Meneſius, & alij multi.

ſine

Digitized by Google

ſine ceſſatione Dei cauſas agebat, non in Aula modo, vbi propter famam ſanctitatis venerationi cunctis erat, verum etiam in vrbe reliqua vijs publicis obeundis,& nouis ſemper rationibus indagandis, quibus prædas faceret animorum. quò & domeſticorum ſolicitudinem adiungebat, vt ſua vocatione digne vbique Societas ambularet. Rex ergo cum ſua conſilia cerneret ex animi ſententia, & voluntate procedere, ingentem hauriebat animo voluptatem, eoque maiorem, quod & Ciuitas vniuerſa, & Conimbricenſis academia, repentina quadam voluntatum inclinatione, contra quam rerum primordia, & ipſiuſmet Regis ferebat opinio, in Societatem mirifice propendebat. Quò circa tanto animatus ad inchoata perficienda vehementius, quanto magis ea, quæ iam inchoauerat, arridebant, Collegij Conimbricenſis ædificationem curauit otius ad exitum, finemque perduci. Ac ne quid Patribus exhiberetur negotij, hominem in primis gnarum, atque nauum operi illi præfecit. Iuſſitque alias inſuper comparari domos Patrum ædibus continentes, quò laxius amplificata iam familia, dum ædificium perſoluitur, habitaret: itemque omnia ab œconomo ſuo, quæ ad victum, & cultum pertinent nouis deinceps Collegij Colonis vſque ad centeſimum, quoad certum vectigal attribueret, ſuppeditari. Simon autem Conimbricam res Societatis inſpecturus abeunte iam anno profectus, ſuo ſocios exhilarauit aduentu, eoſque ad meliora, & exemplo promouit, & verbo. Sed quoniam, quos oportuit parandis inſudare doctrinis, ij plurimum ex otio literarum haud leui iactura in miniſterium rei domeſticæ deriuabant, is, vt ei incommodo ſemel acriter obuiam iret, ſex alios magis corporis, quam ingenij muneribus aptos, & quorum humeris rei familiaris onus imponeret, in Societatem ſapienter admiſit: ad exemplum videlicet Romanæ domus; cuius initio Patres cum verbo, & orationi inſtantes eſſent, animorumque procuratione diſtenti, prudenti conſilio deligendos Apoſtolorum more ſibi aliquos cenſuerunt,qui miniſtrarent menſis, & rem domeſticam procurarent. Venerat per eos dies nobilis ex India Legatus ad Luſitanum Regem. Hunc Rex auebat Chriſtianum fieri, hortatuſque Simonem eſt, vt conuiſeret hominem, & ad Chriſtum omni ratione pelliceret. Quem cum Simon frequenter adijſſet, viciſſimque ille Simonem,congreſſu blandiore deuinctus, ſenſim & ad aures, & ad animum, quæ docebatur, admiſit. Ergo breui Deo colluſtrante ſe dedit, & nefaria deteſtatus Idola, veterem, per Baptiſmum abiecit, Adam, nouum induit, tanto animi ardore, atque conſtantia, vt quoniam magni apud ſuos nominis ferebatur, eius ſperaretur exemplum ad fidem Indis plurimum profuturum.

59 Incrementa Collegij Conimbricenſis.

Sed quando Indorum incidit mentio, eorum hunc annum commemoratio claudet. nam quæ proximo apud eos geſta primo Xauerij in Oram Piſcariam ingreſſu, ſupra memorauimus, ea in labentis illius anni ſupremos menſes cecidiſſe ipſius Xauerij teſtatur epiſtola Tutucurino data. Totum autem hunc ille annum, & eo amplius in Commorini promontorio magno Chriſtianorum bono, & acceſſione conſumpſit. Nam extremo fere ſuperiore vix Tutucurinum attigerat, cum ad excolendos incolas, Chriſtumque docendum,animum appulit. Deinde ad vniuerſi promontorij Accolas veſtigijs,curiſque conuerſis, non prius ab opere deſtitit, quam longiſſimum illum Commorini tractum, triginta amplius Oppidis, viciſque diſtinctum, vel ad Chriſti cultum reduceret, vel in eo iam ſuſcepto recenti inſtitutione firmaret. Tutucurinenſes vt ad tractandum lenes, ſic in lege Domini plane rudes offendit, vt quid ea ipſa lex eſſet, quidue omnino credendum homini Chriſtiano præſcriberet, penitus ignorarent; nullumque Luſitanæ linguæ, cum tamen Luſitanorum ſatis magnum, haberent vſum. Quo circa lectis Xauerius toto ex Oppido viris, quos ſapientiores ceteris adnimaduertit, adhibitiſque Luſitanæ linguæ peritis Catechiſmi ſummam multorum dierum labore Malauarice conuertendam curauit. Ea quippe lingua regioni vernacula eſt. Quem cum memoriæ prius ipſe mandaſſet, eo mox coactos tintinnabulo pueros, Viroſque quamplurimos quotidianis explanationibus imbuebat. Cuius inſtitutionis vtilitas, quò pateret latius, pueros, quorum expertus erat ingenia, menſe fere interiecto, iubebat parentes ſuos, atque propinquos, totamque deinceps viciniam eadem,quæ ipſi docti eſſent, edocere viciſſim. Dominicis,feſtiſq; diebus Oppidanos vniuerſos æque viros,ac fœminas,pueros, & grandes natu, cum vnum conuocaſſet in locum exorſus ab inuocatione diuiniſſimæ Trinitatis, cuncta multitudine excipiente, Apoſtolicum Symbolum, Decalogum, precationem Domi-

60 Res Indiæ.

61 Labores Xauerij in promontorio Commorino.

61 Ratio tradendi Catechiſmi pulcherrima.

Digitized by Google

Dominicam, & Salutationem Angelicam voce magna præibat. Symbolum vbi communiter ita decurrerat, iterabat à capite solus: insistensque singulis in articulis, cum populum admonuisset, Christianos inde nominari, quod firmiter, ac sine hæsitatione ea duodecim capita crederent: Age, clamabat, vti Christianos vos profitemini, non ne item hosce articulos fide certissima creditis? statimque iucundissimo plane spectaculo, magnis clamoribus simul vniuersi, brachijs ante pectus Crucis figuratis in modum, firmissime credimus, respondebant. In qua fidei professione sane frequenter gregem nouellum Xauerius exercebat. Inde præfatus quemadmodum credendo symbolo Christiani vocantur, ita custodiendo Decalogo Christianos fieri, ac nominari bonos; contraque malos, illud qui violent, præcepta singula percurrebat, tum Christianis, tum Ethnicis eorum cum insito naturæ lumine conuenientiam valde mirantibus. Posthæc decantatis singillatim precationibus singulari arte Doctor industrius præcationes ipsas symbolo, atque Decalogo interserebat. Nam cum rursus primum fidei præiuisset carmen; populo pariter acclamante subijciebat, Iesu fili Dei largire gratiam nobis, per quam firmiter, & absque dubitatione vlla primum fidei credamus articulum: hoc nobis vt des, orationem Dominicam pronunciamus. Ea pronunciata clementissimam Deiparam idem sibi, vt à filio suo Iesu impetraret, verbis prope ijsdem, & vocibus precabantur, salutationem Angelicam subiungentes. Quo ordine reliquis decursis articulis, eadem planè ratione interiectis inter singula precationibus præcepta legis exequebantur, Xauerio hæc duo beneficia plurimum commendante, vt sæpius flagitarent à Deo. Primum vt constantissima fide Christianæ religionis tenerent dogmata, tùm vt, sicut opus est, obseruarent præcepta. His enim exoratis, cetera illis benignissimum Patrem vberius, quam

63 nossent petere, concessurum. Documenta fructus ex hac Euangelici Magistri sedulitate, morum commutatio, ingens Ethnicorum cursus ad sacrum fontem ex omni ætate, sexuque: cumque de omnibus bene sperabat Xauerius, tum vero nescio quo pacto tenera magis delectabatur ætate, vt quæ, & sitire Christum videretur ardentius, & ad orandi disciplinam multo esse propensior. Quin ab Idolorum cultu sic erat auersa, vt eorum cultores parentes suos grauiter incusaret: cuius iustissimum odium sua sponte flagrans adhuc magis incitabat, acuebatque Xauerius, cum ad eas pestes amoliendas, si cubi eas esse compererat, coacto puerorum agmine signifer anteibat. Quo illi antesignano, duceque concitati vehementius omni impetu irruebant in spurcissima simulacra, sputisque & dignis affecta probris affligebant, & prosternebant; agentesque veluti de hoste triumphum comminuebant, & dissipabant. Vt non tam venerationi parentibus, quam ludibrio liberis fuit insolentissimi superbia Luciferi. Perpurgato insigni oppido Tutucurino, & Christi legi subiecto, alia cœpit Commorini Oppida, Vicosque Xauerius doctrinæ gratia peragrare, Christum vbique disseminans: paucos vt intra menses tota illa Prouincia magno suo gaudio senserit se esse Christianam. Quanquam enim inter Christianos adhuc multi Ethnicorum ritu viuebant, tamen eius rei causam non præfracta hominum ingenia, nec peruicacia aliqua, sed tùm Doctorum sustinebat inopia, tum Brachmanum, de qua nos mox, obstinata perfidia. Tanta autem eorum qui Christum agnoscerent fœcunditas fuit, vt interdum vno, eodemque die Xauerius vicos totos salutis aqua respergeret; Ea vero baptizantis defatigatio, vt & vires continua agitatione lacertos, & vox fauces iteranda Catechesi deficerent. Nitidos, & ablutos maiore etiam cura, industriaque fouebat. Nam solis ardore contempto circum vicos, & oppida nudo plerumque pede, ocreis etiam iam vsu detritis feruida arena cursabat, Sacerdotum personas vnus sustinens plurimorum, & singulorum necessitati prospiciens. Hic placandis dissidentium iris illic Idolorum superstitionibus abolendis, modo confirmandis Christianorum animis, modo Neophytis adiungendis, interdum cæremonijs, sacrisque ritibus sanciendis; interdum inuisendis, & consolandis ægrotis. Quibus Xauerius officijs, & parta strenuissime tuebatur, & noua continenter addebat. Cuius spectata in vulgus sanctitas cælestibus testata signis, atque prodigijs, non mediocre pondus ad fidem faciendam afferebat. Sane constat compluribus salutem corporis, & valetudinem eius precibus restitutam, qui cum singulorum votis occurrere, optatisque non posset (passim enim eius cognita virtus expectabatur) pueris, Neophytisque mandabat, vt ægrotorum domos adeuntes primum domesticos, vicinosque vocarent, dein-

Ingens fructus.

64 Multa edit miracula etiam per pueros catechistas.

Digitized by Google

deinde fidei ſymbolo vna cum eis, qui conuenerant, pronuntiato, ægros ad ſpem ſalutis erigerent: tum ijs, qui aderant ſpe, & expectatione ſuſpenſis certas precandi formulas adhiberent. Ita vna, eademque opera, & corporibus ſalus afferebatur, & animis. Accedebant excogitata pro animorum ſalute præſidia, & ſingularis Patris induſtria. Qui cum vnus omnia non poſſet, Neophytorum opera, quorum iam mentes religionis elementis imbuerat, ad imbuendos etiam ceteros vtebatur: habitoque ex ſedula pietate delectu, eos quoquo verſus monitos dimittebat, vt in domibus, publiciſque vijs, foriſque omnibus Catechiſmum, quemadmodum a ſe acceperant, edocerent. Verum in tam alacri animorum procuratione, tam proſpero rerum curſu, gemina adhuc cura pium pectus angebat: altera Parochorum, & Sacerdotum inopia in tanta animorum copia: altera perfidorum reliquiæ Brachmanum, hoſtileſque fraudes in medio Domini grege. Ad leuandam Sacerdotum penuriam Neophytos ſingulos muneris ſui Vicarios, quos Canacopòlas appellant, in ſingulis oppidis, viciſque conſtituit. Cui hominum generi, quo ſuo muneri præeſſent alacrius, eius rogatu pecunia certa quotannis ab Indiæ decreta Prætore, à Rege deinde Luſitaniæ aucta, & confirmata eſt. Ea cum ab Indis Reginæ Catharinæ Soccorum, & crepidarum nomine penderetur, autor ei magnopere Xauerius fuit, vt id æris in annuum Catechiſtarum vectigal verteret: in eoque cum ad Reginam ſcriberet, piè luſit, cum diceret nullis eam Soccis æque facile ſcanſuram in cælum, ac precibus Neophytorum, quorum in magiſtros, atque doctores id opis, ſubſidijque conferret. Horum inſtituendorum prima cauſa fuit, vt eſſent, qui, & periclitantibus pueris Baptiſmi opportunitate ſuccurrerent, & repentinis in rebus, quoties ipſe per locorum interualla non poſſet, Neophytorum neceſſitati conſulerent. Proinde omnibus in locis ſingulos, binosve delegit, qui Chriſtianæ legis intelligentia, pietatis ardore, morum integritate ceteris anteirent. Qui quidem in ſuo quiſque pago Sacerdotum, vt dixi, penuria Parochorum inctar quoquo modo eſſent, à quibus & ſacra curaretur ædes, & Catechiſmus tam latino, quam patrio, vernaculoque ſermone modo Viris, modo fœminis traderetur. Ab ijſdem & ſolennes de more nuptiæ pronuntiarentur, & in diſcrimine collocati conſignarentur infantes. Hos item cum infantium numerum, & natorum annos, tum eorum, qui aut in ſinu pellices, aut in pectoribus fouebant iras, vicos reuiſenti Xauerio, ex eius præſcripto edere diligenter oportuit, quò malis ille præſentibus, quam præſentiſſimam curationem afferret. Ita res omnes Vir ſolertiſſimus vbique breui, & cognoſcebat ſimul, & componebat, vt quam breuiſſima interpoſita mora ſuam alio locaturus operam feſtinaret. Iam Brachmanum cauendis inſidijs, fraudibuſque commode ſe facturum exiſtimauit, ſi veluti perpetuus quidam deſignatus inſpector ſæpe vicos, & oppida, quæ peragrando docuerat, concurſaret, luſtratiſque ad vnum omnibus, in orbem denuo recurrente labore, ad Vicum vnde initium fecerat, ſe referret, ſingulas inſtar Apoſtoli confirmans Eccleſias, & Parochorum numeros explens omnes, Brachmanumque commenta diſſoluens. Hi ſapientes habentur Indorum, vt origine peruetuſti, ita tumore nobilitatis inflati, qui & Sacerdotali, & Regia ſtirpe ſe progenitos iactant, quamuis ab vtroque ſplendore moribus valde diſtent. Horum ſcitis publica omnia, & priuata iura ſubiecta ſunt. Hi cæremonias, & iuſta funebria ſuo arbitratu præſcribunt: ijdemq; magno ſuo quæſtu prodigia, ſortes auguria interpretantur. Horum diſciplina, inſtitutiſque Reges ipſi cunctis in rebus magnis pariter tenentur, ac paruis. Sagax omnino in eis mens, ſed diſciplinis non admodum culta: doctrinæ ſupplementum calliditas. Mendaciorum opifices, & conſuendis dolis exercitatiſſimi: huc ingenij vires exerunt: hic ſe totos conterunt, vt mendaciorum portentis, ſimplicioribus animis fucum faciant fidem, & autoritatem tribuit dictis opinio ſapientiæ, & ſimulatio callida ſanctitatis: vt quicquid portentoſum, vel enorme confinxerint, facile in vulgus probent. Fraus omnis ad auaritiam ſpectat, vt dona offerantur Idolis, ſuæ familiæ pabulum: quæ ſi offerre populus intermittat, denunciant iras Deorum morbos, & neces, & Dæmonum incurſiones: oblata deinde furtim deuorant, aut domeſticum in vſum vertunt. Simulant ſe carnibus abſtinere, & ſanguine præditis animantibus: cum tamen & carnes ſuauiſſimas guſtent, & quicquid ex ſanguine concretum eſt in occulto conficiant. In Pagodibus, quæ & ædes ſunt, & ſimulacra Deorum, dum

65 Præfectos quoſdam rerum piarum vicatim inſtituit, quos Canacopolas Indi vocant.

66 Canacopolarum munus.

67 Brachmanum genus & ſuperſtitio.

Digitized by Google

de cibarijs populi ventrem farciunt, tympanis perstrepunt non tam harmonico, ac leni, quam absurdo, barbaroque concentu: quo multitudini fidem faciant, quam suaues sint Dijs epulantibus missæ dapes; nam & Deorum fingunt simulacra prandere, quorum ipsi prandia, & dona liguriunt. Est apud eos Brachmanum genus, quos proprio vocabulo Iogues appellant, Posteri, vt videtur, Gymnosophistarum Græcis olim celebratorum, qui cælibem vitam agunt. Nam alij & liberis operam dant, & vxorum multitudine quas Pagodum in vsum esse mentiuntur, intemperantissime potiuntur. Iogues autem partim longissime peregrinantur stipem emendicantes, asperiore vestitu, cultuque; partim in subterraneis specubus durissimo vitæ genere semetipsi discruciant, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur: ij postea tanquam humano fastigio celsiores, & omnium rerum adepti licentiam, nullis iam tenentur legibus, & in omni scelerum, & flagitiorum genere volutantur impune. Est & ijs maximus Rector, qui vectigalia perampla dispensat; vocatosque ad se certis temporibus impostores varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Parabrammam nescio quem Deum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa. Multis præterea non hominibus modo, sed mutis etiam animantibus cælestes habent honores, & Templa ædificant sane magnifica. Fanum est Simio dicatum: cuius dumtaxat pecori in victimarum vsum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurrit columnarum septingentarum è marmore miræ magnitudinis. Elephantis etiam religionem Numinis tribuunt; Bobus autem eo maiorem, quod mortuorum animos in eam maxime belluam immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros magno labore, studioque conscriptos: vnde suo arbitratu promant, quæ ad decipiendum populum contracto supercilio, & magna pompa verborum edisserant. Horum omnium Xauerius fraudes cum exagitaret, & vulgo patefaceret, disrumpebantur dolore Brachmanes: cumque se diutius occultare non possent, Xauerium astute conueniunt, eumque, vt in suis fraudibus conticescat, munerum studeant delinire blanditijs: negant se patrimonium, vnde alantur habère, præter illa simulacra Deorum, quibus si offerri dona desierint, ad vltimam redigantur inopiam. Ceterum vnum se nosse Deum effectorem rerum omnium; eique se pro eo supplicaturos enixe, si suas artes cælatas velit. Xauerius repudiatis precibus, præmijsque nefarijs, serio admonet impostores decipiendi finem faciant, & salutis iter, quod non ignorent, arripiant: à fraudibus ni abstineant, ne se quidem finem eos prodendi facturum. Transibat multos in obeundis Christianorum vicis aliquando Pagodes, & eorum in vno Brachmanes fere ducentos offendit: à quibus beneuole exceptus, cupide agere cum ipsis cœpit. Ac primum considere cunctis iussis, quærere ex ijs, quid eis tandem ad beatam vitam sui præciperent, & imperarent Dij. Illi vero subita interrogatione perstricti, post longum inter se certamen, respondendi partes octogenario seni pauidi deferunt. Is non malitia minus quam ætate decrepitus responsi periculum mutua interrogatione declinans, Ecquid, inquit, vobis ad beatam vitam vester imperat Deus? qua Xauerius calliditate perspecta negauit se verbum prius esse facturum, quam ipse ad interrogata, vt ferebat æquitas, respondisset. Tum ille suam prodere coactus inscitiam, respondit, qui ad Deos ire vellent, ijs omnino duo lege præscribi: primum vt à mactandis Vaccis, quarum specie colantur, abstineant. Deinde vt eorum cultoribus, & administris Brachmanis de suis bonis, ac fortunis impertiant. Hoc Xauerius responso commotus elata cœpit voce Decalogi, Symbolique præcepta patrio ipsorum pronunciare sermone, paululumque in singulis exponendis hærere. Deinde quid Paradisus, quid Inferorum locus esset: quique huc, quique illuc raperentur ostendere, adiecta ad extremum cohortatione peracri. Vix perorauerat Pater cum Brachmanes vi veritatis adacti in eius surrexère complexum, vno fatentes ore nullum alium Deum esse præter eum, quem Christiani colerent, & cuius lex, ac præcepta adeo naturæ lumini, rationique congruerent. Tum illi ex Xauerio vicissim curiosius

68 Iogues similes priscis Gymnosophistis.

69 Quæ cum Brachmanis egit Xauerius.

70 Brachmanum absurda præcepta.

scisci-

Digitized by Google

ſciſcitari per multa: an animus noſter ſicut, & ceterarum animantium, vnà cum corpore pariter intereat. Deinde quà morientibus exeat: an in ſomniantibus, qui ſibi cum amicis vel remotiſſimis colloqui, & verſari videntur, deſtituto corpore longius abſit. Itemque albus nè, ateruè ſit Deus. Quippe illi cum ſint atro natura colore, eodem autumant eſſe Deum. Ad hæc ita reſpondebat Xauerius accomodato ad eorum ſenſus, captumque ſermone, facile vt ea perciperent, quæ & de Dei natura, & de animi immortalitate humana mens capit. Quibus cum quid opponerent non haberent, vehementer vrgere Xauerius, Chriſtianorum vt legem, quam adeo rationi conſentaneam, veramque ſentirent, amplecterentur. At illi veriti famam vulgi, ſed multo magis famem, ſi quæſtuoſas artes ſuas deſererent, religione mutanda; dilexerunt magis tenebras, quam lucem. Xauerius igitur, ne ſuam in ijs operam perderet, hanc conuertit ad plebem, multoſque è fallaciſſimis Brachmanum fraudibus traduxit ad lucem: quanquam & inter Brachmanos qui lucem aſpiceret, inuentus eſt vnus. Qui vt erat ingenio, moribuſque percommodis, ex aqua renatus, & ſpiritu, factus eſt repente de veteratore, & architecto mendacij, veritatis perceptæ Magiſter. Populares ſuos, quos fictis antea fabulis imbuebat, Chriſtianis poſtea legibus inſtituendos populo admirante ſuſcepit. Cuius Xauerius permotus induſtria, ratus è re Chriſtiana fore, ſi quis alius autoritate præſtans ad Chriſtum ex ea ſecta tranſiret, Brachmanem, qui in celeberrimo Gymnaſio hauſiſſe literas ferebatur, ſine arbitris, & ſine teſte conuenit; in eiuſque familiaritatem ita ſe paulatim inſinuauit, vt ille ſibi cuncta ſuæ academiæ myſteria, quæ Sacramento adactis enuntiare nefas eſt, aperiret. Ea fuerunt eiuſmodi. Vnum eſſe Deum Cæli, Terræque Opificem, quem ſoli Brachmanes venerantur omni ex parte perfectum: Deos autem, qui coluntur à plebe, nihil eſſe aliud, niſi Dæmonum ſimulacra. Scripturarum ſe monumenta quibus Acadamicorum leges continerentur, habere: è quibus ille quædam (interpoſita ſingulorum explicatione) in medium protulit. Agi etiam apud ſe octauum diem, vt apud nos Dominicum, ſolennem, ac feſtum, eumque præcipuo cultu à ſapientibus obſeruari. Precandi formulam vnam omnibus eſſe propoſitam, paucis compoſitam verbis, quæ illud ſonant. Adoro te Deus, & tuam in perpetuum imploro gratiam: hanc illi formulam octauo præſertim quoque die frequenter vſurpant, voce tamen, ne ſilentij iusiurandum violent, adeo ſummiſſa, vt exaudiri vix poſſint. Et quod admiratione dignum eſt, illud in ſuis monumentis ſcriptum reperiunt, venturum aliquando tempus, cùm omnes vna lege viuant, vna omnes religionis diſciplina ſe regant. Hæc & alia huius generis (nam inania quædam tacere, quam memorare præſtat) cum ex ſuis arcanis peritus Academicus indicaſſet; ex Xauerio viciſſim de ſuis aliqua percunctatur, ea ſe pollicitus nemini proditurum. At Xauerius, imo verò, inquit, niſi Chriſtianorum myſteria te recipias cuilibet vulgaturum, ea ex me non audies, cum ille recepiſſet; orſus à Baptiſmo Sacramentorum videlicet ianua, illam Chriſti vocem, qui crediderit, & Baptizatus fuerit, ſaluus erit, diligenter ediſſerit. Deinde ſymbolum & dena præcepta legis breui explanatione percenſet. Quæ poſtea Brachmanes in commentarios omnia retulit, & Xauerio deinde narrauit, ſibi viſum in ſomnis Chriſtianum ſe eſſe iam factum, & ei ſocium, ac comitem acceſſiſſe; proinde ſe optare Baptiſmum. Quem tamen, quia non dum ſatis paratum Xauerius ſenſit, abluendum in præſentia non putauit. Hæc de Brachmanis, deq; Xauerij actis in ora Piſcaria: quæ quidem ad Indiæ Prætorem, Epiſcopumque perlata fuere iucunda, qui cum lætiora ſperarent in dies, tam induſtrio præſertim viro apud Indos agente, cœptum Seminarij opus, vndè ad albas iam meſſes operæ breui ptodirent, ſtrenuiſſime promouerunt. Porro in eo regendo ita ſe Camers tractauit, vt affirmarit is, quem ſupra nominaui Borbanus, ſe tum demum, quem quæreret, inueniſſe: & Regem Prætor monuerit, ſi totas quamprimum Indias cernere Chriſtianas cuperet, quam plurimos curaret eiuſmodi de Societate mittendos. Hi ſunt huius anni labores, in quibus illi præcipua nota felicitatis illuſtres, per quos toto ſuperum exultante concilio mille amplius Commorinenſes infantes ad beatam vitam ex ipſo penè genitalis vndæ gremio peruolarunt. Tanta autem in his locis Xauerij animum gaudiorum copia pertentabat, vt ingentis ſui laboris, ſolicitæque in proximos caritatis, fructum quendam vel in hac vita præcipere, & in Cœlo conditam præguſtare

71 Brachmanis conuerſio.

72 Brachmanum myſteria.

73 Præclarum Societati nomen primorum Patrum virtute, & induſtria partũ.

74 Gaudijs cæleſtibus inter ærumnas Xauerius, ſupra quam capere queat, completur.

Digitized by Google

mercedem sibi quodammodo videretur. Et ille quidem cum Romam ad suos scribit, disertis verbis affirmat, tantam esse vim gaudiorum, quæ Deus in ea excolenda barbarie sedulo laborantibus elargitur, vt, si quid est solidi in hac vita gaudij, id vnum ibi esse videatur. Idemque sæpius auditus est inter eos labores cum cælestis se iucunditas superfunderet, exclamare, Quæso te Domine, noli me tantis obruere in hac vita gaudijs, aut si pro tua infinita liberalitate his me circumfluere omnino placet: transfer me hinc ocius in istas sedes, regionemque beatorum. Nam qui tuam semel dulcedinem degustauit, is necesse est acerbam prorsus sine te vitam agat. Ergo hæc eorum vel in hac vita merces, qui Christum Iesum & eius animas sitiunt; quique nihil sibi ea de causa in periculis & laboribus parcunt, vt vbi nulla est laboris satietas, ibi nulla sit satietas gaudij. Quæ si tanta est in exilio, quanta tandem erit in patria? vbi laxatis huius mortalitatis angustijs totos sui pectoris sinus beata mens pandet, & ibi semper satura sine saturitate potabit, vbi diuini perennisque fons gaudij sine cessatione manabit.

1544 Aderat iam annus quartus, & quadragesimus cum Ignatius insigne & luculentum in
75 Vrbe opus sua industria, & autoritate constituit. Id olim S. Marthæ vulgo dicebatur,
Ignatius in vrbe domicilium sanctæ Marthæ excitat. duplici ex genere fœminarum; altero earum quæ matrimonij lege solutæ, à meretricio quæstu se reciperent, vt inde amplius egredi, nisi vel thori legitimi causa, vel religiosi claustri nomine non liceret, altero earum, quæ quamuis in matrimonio collocatæ, vitam tamen contaminatam agebant. Hæ cum animum ad pudicitiam reuocassent, in eandem includebantur custodiam, item cum eo, vt ne ipsæ quidem, nisi ad redintegrandam matrimonij fidem extra illa septa prodirent. Harum igitur receptaculum, quod cœnobio Conuersarum, siue coniugij nexu excluderentur; siue quod ad religiosa vota non satis animi haberent, plurimarum sane commodo institutum est. Has Ignatius ditioribus antea Matronis in officio continendas, alendasque tradere solitus, postea cum earum in dies numerus increbresceret; ne cui oneri esset, certis in ædibus includendas, & de publico sustentandas, Pontificio insuper in eam rem diplomate impetrato, curauit. Is primus excitandæ nobilitatis causa in summis rei familiaris angustijs nummos aureos centum, redacto ex defossis in area Professorum Domus lapidibus precio, ad eius operis primordia contulit: quod hoc anno cum gestum sit, ea fuit nobis causa operis paulo ante constituti, moxque perfecti hoc in loco memoriam illigandi, Ad eius vero loci custodiam, administrationemque piorum hominnm Sodalitatem instituit. Quò postea vel perillustres Antistites, Purpuratique Patres non dubitarunt adscribi: quorum ex collegio Protector etiam à Pontifice datus. His patrocinijs, auxilijsque anno 1546. cum pleræque earum mulierum matrimonij solutæ nexu, ad religiosam vitam animum adijcerent, nec faciles in sanctæ Magdalenæ Conuersarum cœnobium receptus inuenirentur; additum est operi Monasterium sanctæ Marthæ nomine ad eas proprie recipiendas. Quod Monasterium cum sanctitatis fama celebraretur, & à Virginibus quoque cœpisset incoli, paulatim in harum duntaxat vsum conuersum, hodie inter Vrbis nobilissima numeratur, primi eius instituti fœminis, siue quæ custodirentur ad tempus, siue quæ ex ijs religiosæ fierent in aliam sedem translatis, quæ nunc Domus Pia, & interdum male nuptarum vulgo cognominatur. At dum noua semper animo in rem communem molitur Ignatius, nihil tamen institutis superiore anno muneribus operæ detrahebat: imo vero ea constanter vrgebat, dum aliquando coalescerent, & suis viribus niti possent. Professorum quidem inchoata iam domus ad eam
76 magnitudinem liberali hominum pietate peruenit, vt omnis Ignatij familia plurimis
Cœpta Romæ habitari propria domus. adaucta socijs eò se conductis ex ædibus Septembri mense trastulerit. Hinc in omnem Domini vineam cultores industrij, nauique prodibant. Iamque in Italiam vt supra demonstratum est, Salmeron, Lainius, & Paschasius varijs dispersi locis, operam locabant suam: ac Salmeron quidem ad huius exitum anni Mutinæ morabatur; Paschasius vero ex Politiano monte, quem colere ad Maium vsque intenta pergebat opera, Regium Galliæ Cisalpinæ ad restituendum mulierum Cœnobium à Cardinali Carpense destinatur. Is erat Rodulphus Pius, cuius Fidei, tutelæque primæ nostræ Societatis cunabula Summus Pontifex Protectoris nomine commendarat, præstanti prudentia Vir, autoritatis vero tantæ, vt ipso absente Pontifice, secundo in

77 Paschasius Regium in Cisalpinam Gallium missus.

Vrbe

Digitized by Google

Vrbe Legatus summa cum potestate remanserit. Ab hoc ergo Paschasius ad id, quod dixi, cœnobium cum literis destinatus, etsi perlibenter, vt decuit, primo exceptus est, & paratas ad cetera Virgines se se profiterentur, tamen vt communes ordinis leges & Religiosos viros, qui ad Omologesim assignabantur, & si qua alio ex cœnobio ad ipsas iuuandas esset accersenda Virgo, reciperent, nullo modo potuere perpelli, vt cogeretur homo leniſſimus pro potestate accepta die glorioſi in Cælum Christi ascensus sacræ eas mensæ communione priuare. Nec tamen ab ingenita lenitate discedens, blandè illas ad impetrandam gratiam sancti Spiritus cohortatus peculiarem in Odæo precationem habere iussit aliquot dies, vt quid ipsis expediret, diuinus inspiraret afflatus, idem rogaturum se ipse pollicitus, eius vtique non ignarus, quod tradidit Augustinus, inanem esse strepitum monentis vocis, nisi sit intus, qui doceat. Flexit cæleste Numen rigidas mentes, & teterrimo pulso hoste, fouit frigidas, & direxit errantes, vt, quæ sui Pastoris detrectarent imperium, eæ mox ab oratione digressæ, ministris eius obsequentissimas se præberent; &, quæ salutis medicamenta respuerent, eæ hæc arriperent auidissime, Tanti est Deo dicatas mentes ex Dei spiritu, & sua ex arte tractare. Laborum merita cumulauit in Paschasio morbi grauissimi patientia. Aegrotauit ad mortem, sed eorum misertus est Dominus, quorum vitæ per suum famulum consulebat: vt ei corporis salutem redderet, per quem multis parauerat animi. Non dum is viribus recreatus Fauentiam mittitur, eodem Cardinali rogante, quanto illius Ciuitatis bono, quantis quæstibus animarum suis infra locis exponam. Ep. 1. Io. tract. 3.

78 Inde Fauentiam mittitur.

Iam Lainius Collegij Patauini constitutis initijs, dum non vulgari Societatis commendatione ciues ad amorem Christianæ pietatis inflammat Brixiam iussus se recepit. Hic quanquam consilium eius erat habendis per valetudinaria, Virginumque Cœnobia cohortationibus, simulque tradenda pueris, ac rudi vulgo catechesi magis vtili, quam speciosо labore versari: tamen reluctante Episcopi vicario, ac iubente suggestum conscendere, orsus à Quinquagesima frequenti hominum conuentu in Aede Principe conciones, per singulos Quadragesimæ dies, eodem eas concursu populique fructu pertexuit: cum tamen alias alijs conciones in Templis inter hebdomadam ter haberet, crebramque confitentibus aurem adiungeret. Quotidiana fructus vbertas, & agri quem colebat necessitas, Episcopi vicarium impulit, vt peractis etiam Paschalibus ferijs rogaret Patrem, ne die saltem festo dicere deinceps ad populum intermitteret; terque item in hebdomada aliquid ex sacris literis enarraret. Quod Pater cum suscepisset, ne vacuum diem vllum exigeret, reliquis diebus hebdomadæ ad tria cœnobia Virginum verba faciebat. Porro illud erat potissimum Vicario propositum, vt Ciuitas illa, apud quam Iaium, & Stradam superioribus annis elaborasse docuimus, opiniones ab orthodoxa religione abhorrentes, penitusque infixas certorum hominum mentibus stirpitus euelleret: & catholicas, magisque pias insereret. Qua in re adeo eloquens Lainij pietas fuit, suggerente vim dicendi cælesti numine, vt mille amplius ipsis ex auditoribus affirmaret Vicarius palam profiteri paratos se, si vsus posceret, pro veritate catholica iugulum, ac ceruices offerre. Confluebant ad eum seu disserendi, seu consulendi gratia doctissimi quique: eoque audito non modo ipsi ponebant errorem, sed libros quoque, vnde errare didicerant, exurebant. Fuit è nobilitate non nemo, qui purgatorium ignem nullum post hanc vitam apud Inferos diceret, idque ratione demonstraturum se superbe iactaret. Hunc postea cum ad Lainium tribus cum arbitris accessisset, differentis doctrina conuictum, cedere in conuentu ei, quam oppugnauerat, veritati non puduit. Quod idem Cœnobitæ inter suos doctissimo, & alijs, qui iam alte Lutherum hauserant, vsu venit. Confirmato in Catholica sententia populo, nihil negotij fuit diuinum rursus instaurari cultum, & pietatis priscæ viriditatem, quæ doctrinis exitialibus exaruerat, reuocari. Redditus est suus splendor sanctimonialium Cœnobijs legum custodia reuocata. Hospitalitas culta magis; irarum restinctus ardor, mysteriorum renouata celebritas, contemplationis præcepta tradita; eaque re perfectum, vt è Clero duodecim, qui remittendis rite peccatis videbantur idonei (nam pauci iam reperiebantur, eiusmodi) gratuitam in eam rem operam, assiduamque conferrent, & certo die quaque hebdomada conuenirent, se seque mutuo incitarent, deque vijs agerent quamplurimos adiuuandi. Ergo alia prorsus paucis mensibus Brixiæ facies, vix vt eadem agnosci pos-

79 Lainius Brixiæ egregie laborat.

Digitized by Google

set. Ea re lætus Vicarius cum retinere hominem diutius vellet, perferuntur ab Vrbe literæ, quæ Patrem iubebant, vnde abierat, se referre. Patauium igitur cum rediret,

80 Lainius Patauium redit.

præclaram Societatis famam Veronæ, Vicentiæ, ceteriſque locis Sociorum virtute collectam, ſtudijs confirmare recentibus, atque augere non deſtitit. Patauij autem ad inſequentem remorans annum, & Patauinos, & Venetos gerendis ex inſtituto rebus, mire ſibi, Societatique deuinxit. Qui vero de Socijs ſtudiorum cauſa Patauij verſabantur, ij quoque plurimo plurimis ad ſalutem æque peregrinis ac ciuibus vſui erant, exercitiorum communione præſertim, quibus & nouos ſibi ſocios identidem aggregabant.

81 Fabri res Louanij.

Faber nauigatione Luſitana in aliud tempus protracta, vt ſupra demonſtratum eſt, reditum ſuum anni naſcentis exordio Coloniam adornabat: ſed prius quam ſe Louanio commoueret, meſſis particulam, quam & ſuis concionibus Strada, & ſua ipſe pararat induſtria, prætermittendam non putauit. Quippe rumor ſparſus de Patrum in Luſitaniam profectione nonnullos ex Academicis excitauit, vt eos ſequendi cupiditate mirifica continuo Societatem amplecti; & rebus omnibus ſponte miſſis peregrinari cum peregrinantibus vellent. Nouendecim ſe ad iter accinxerant, ſed ex eorum numero ſelecti nouem, Petrus Faber de Hallis, quem poſt Cornelium ad Societatem applicuiſſe animum iam docuimus, Teologiæ Baccalaureus, & concionator, Leonardus Keſſelius Louanienſis, qui & ipſe Societati paulo ante nomen dederat; Hermes Poen Rotornacet. ſis Eccleſiæ ſancti Petri Canonicus in Liliano Collegio Ethicorum explanator, ac doctor; Iacobus Lhoſtius Duacenſis Dialecticæ, Rethoricæque Magiſter; Ioannes Couillonius Inſulanus, vir & ipſe pereruditus, & græci ſermonis interpres; qui poſtea Tridentino Concilio theologus Bauarici Ducis interfuit. huius deinde municeps Maximilianus Capella; Daniel Donderanunda Colonienſis Sacerdos; Cornelius Vuishauæus, ſenioris Cornelij Nepos: ac denique Thomas Poghius eiuſdem indolis, nobilitatis, expectationis ac ceteri. Omnes erant Latinis exculti literis, & eorum quinque liberalium artium iam Magiſtri: reliqui aut Theologiæ Baccalaurei, aut Iuris vtriuſque diſcipuli. Qui cum ſua Fabro conſilia tacitis incluſa pectoribus indicaſſent, votorum compotes facti ſunt. Sed cum per otium meditandis de more diuinis exerceri non poſſent, ſatis habuere ſua apud Fabrum expiaſſe peccata, & poſt cæleſte conuiuium anteactæ vitæ reddidiſſe rationem. Spectaculum æque ſuperis, ac mortalibus gratum, tot Deo victimæ vno tempore, vna animorum conſenſione dicatæ. Interius cuiuſque gaudium, frontis indicabat hilaritas, & theſauri inuenti lætitia præſtabat animis contra Satanam, domeſticoſque conſtantiam. Iactabantur à parentibus minæ, & ex præcordijs alta ſuſpiria ducebantur, cum è complexu ſibi abripi terras viderent in vltimas cara pignora filiorum. Sed ad inuſitatam liberûm fortitudinem, nouamque pietatem areſcebant eorum lacrymæ, remittebantur minæ, paterna flectebatur impietas, vt etiam ad pedes proſtrata non nunquam ab Dei famulis veniam peteret. Adeo bellum eſt inter domeſticos fletus ſurdis ad Deum auribus properare; & generoſo quodam pectore Crucis cauſa paternas iras, & blandimenta contemnere.

82 Nouem Tyrones in Luſitaniam deſtinantur. Petrus Faber de Hallis. Leonardus Keſſelius. Hermes Poën. Iacobus Lhoſtius. Io. Couillonius. Maximilianus Capella. Daniel Donderamunda. Cornelius Vuiſhauæus iunior. Thomas Poghius.

Pugnabat non cum domeſticis, ſed ſecum ipſe, is, quem modo dixi, Maximilianus obſurdeſcens ad Dei vocem. Qui natus annos vndeuiginti, cum ad expiandum rite pectus apud Fabrum ſolito crebrius Stradæ concionibus eſſet inductus, inclinare ſenſim ad Patres cœpit. Sed hanc mentis inclinationem, propenſionemque temere ſuſpicatus ex leuitate quadam potius, quam diuino inſtinctu profectam, pro nihilo habendam duxit. Commodum Louanienſibus Socijs cum adiunctis ſibi recentibus copijs Luſitanæ peregrinationis tempus inſtabat, cum eadem Maximiliano cogitatio recurrit; inquirenſque ſecum ipſe, & identidem conſultans profecturis nec ne comitem ſe adiungeret, ne tum quidem diuinæ voci patulas aures præbuit. Manendum cum ſuis ſtatuebat magis, quam peregrinandum cum alienis; eamque mentem haud mediocriter confirmauerat auditus concionator in primis nobilis, qui leuitatem hominum accuſabat, quod ad vnius adoleſcentis vocem (Stradam autem deſcribebat) tanta expectatione concurrerent. Placuit tamen officij cauſa poſtremam dicere Fabro ſalutem. Quem cum ad Cornelij fores offendiſſet, Faber eius ſalutationem anteuertens, Num ne & tu, inquit, Maximiliane nobiſcum? Ad quam ille vocem tanquam è Cælo miſſam, & humana auguſtiorem ſine cunctatione reſpondit, Volo & ego vobiſcum Pater. Altè quip-

83 Maximiliani Capellæ vocatio.

pe vox

Digitized by Google

pe vox Fabri animum adoleſcentis intrarat, & præcordia tota commouerat, vt obluctari nulla ratione iam poſſet, qui diuturna ſecum luctatione pugnarat: id quod ipſe poſtea mira cum laude Fabri, & diuinæ admiratione clementiæ ſuum ſtuporem accuſans, animique duritiam prædicare conſueuit. Tum Faber, Aſcende igitur, & tu Cœnaculum hoc, vbi Strada ſarcinas colligit. Aſcendit ille, quo iubebatur, & duodeuiginti reperit eiuſdem mentis lectiſſimos iuuenes. quibus aggregatus & ipſe domum redire pertæſus, Amico tradidit cubiculi clauem, qui ſupellectilem domeſticam cuſtodiret, & ad Parentes mitteret. Porrò Faber nouem ex eo numero, vt dixi, à ſe delectos ſocios cum Strada, Ouiedo, & Aragonio ad Rodericium in Luſitaniam deſtinat, reliquos verò ne grauius Ciuitas commoueretur, Cornelij curæ commiſſos, Louanij commouere ſe vetuit; grauiter quippe illa commota iam erat, gymnaſiarchæ præſertim, tot Doctorum, Academicorumque tam repentino diſceſſu. Quæ cauſa fuit, vt in Fabri, Stradæque digreſſu Cornelium vnum omnes peterent, autorem, vt dictitabant, tantorum motuum, atque turbarum: ijdemque, ſi quem Societatem odorarentur expetere, hunc Collegiorum clauſtris arcte concluderent. Illuxerat alter ab Epiphania Domini dies cum duodecim Socij in Luſitaniam deſignati, Antuerpiam contendebant. Ibi Compoſtellano cum Archiepiſcopo, cuius omnem humanitatem toto illo experti erant itinere, ſecundiſſimo vento ſoluerunt, vt triduo penè portum, quem petebant, attigerint: ſed mox reflante vento fœda procella in diuerſa iactati, & varijs agitati caſibus appulere Corumnam in Gallæcis. Hic à probo ciue perhumaniter excepti, cum ad eos viſendos Oppidani concurrerent, Strada velut aduocata diuinitus concione, vſitato cœpit ardore animi, copiaque dicendi de Deo verba facere, fructu præſentiſſimo. Quippe eo ipſo die ex auditoribus Ioannes Beira Sacerdos Ciuitatis, canonicuſque, qui dein multa tulit, ac fecit in India, mundum exuens, & Chriſtum induens ad eos, quos dixi, duodecim ſe adiunxit, quorum vni viribus imbecillo, ægrotoque mulam, qua vehi conſueuerat, dono dedit. Hac noui comitis aucti præda, læti Corumna per Compoſtellam Apoſtoli Iacobi ſacros venerati cineres, petrexere Conimbricam. Simon cum de tot fratrum cognouiſſet aduentu, miniſtros, & iumenta ad recreandos pedites, ſocioſque præterea domeſticos, qui propius aduentantes exciperent, obuiam miſit. Peruenere tredecim, eo, quem diximus aucti ſocio, decimotertio Kal. Maij, quanta gratulatione Collegij, quàm caris, fraterniſque complexibus, quàm varijs humanitatis, & caritatis officijs commemorare ſuperuacaneum eſt. Propria hæc adultæ, & iam corroboratæ Societatis, quanto magis naſcentis?

84 Præter nouem dictos Strada, Ouiedus, & Io. Aragonius in Luſitaniam abeunt.

85 Ex itinere Io. Beira adiungitur.

Faber autem cum duobus Socijs Aemiliano Loiola, cuius ſupra meminimus, & Lamberto Caſtrio Leodienſi theologiæ Baccalaureo ad xi. Kal. Febr. Coloniam rediens in itinere Leodium, Traiectum, Aquiſgranum vſque adeo ſuis concionibus incitauit, vt ex ijs vrbibus ad eum plurimi Coloniam ſe venturos, vel exercitiorum cauſa, vel diſciplinæ reciperent. Coloniæ vero Aluarum Alfonſum incolumen reperit, Caniſium autem Patre defuncto profectum in patriam. Hunc igitur per literas conſolatur, & conſolandæ Nouercæ rationem edocet, ſimulque ad maturandum reditum cohortatur. Quibus ille perlectis literis, multo Fabri, quam Patriæ cupidior compoſita celeriter re domeſtica Coloniam reuolat, non ſine acerbis ſuorum querelis, & quod paternos fundos exteris erogaret, & quod re familiari temere conſtituta, hoſpite inſalutato, diſcederet; tum vero, quia peregrini hominis auaritia (Fabrum autem ſignificabant) fictæ religionis ſpecie à ſuis ſe pateretur auelli. Quibus ſane querelis quanquam Faber haud magnopere mouebatur, tamen conſolandi magis, quam ſui purgandi gratia literas ad Nouercam dedit, vt ſimul intelligeret, nec ſe pecuniarum ſpe ad Societatem inuitaſſe Caniſium, nec eam Caniſij fuiſſe pietatem, vt aut ſuis, aut alienis ad id illecebris indigeret, quæ ipſa potius ad religionem ceteris eſſet illecebra. Tres enim ille delectos iuuenes ſecum duxerat, quorum duo Carthuſienſi, tertius noſtræ familiæ nomen dedit; vt iam tum Societatis ſpiritus in Caniſio ſe proderet, cuius Tyrocinium à captandis, & lucrandis animis inchoaſſet. Iam Faber ad maiora, & difficiliora conuerſus, locata Coloniæ domo, quod primo ſtrenue, ac fortiter inſtituerat, id denuo ardenter repetit: vt Archiepiſcopum Hermanum in religionis ſententia iam ante nutantem, ſed tunc etiam ruentem cohiberet à lapſu, & in auita, atque orthodoxa fide contineret. Is abſente

86 Faber Coloniam remigrat.

87 Caniſius domeſticis rebus compoſitis cum Fabro coniungitur.

88 Faber periclitanti Coloniæ opitulatur.

Fabro,

Digitized by Google

Fabro, Lutheri spiritu totus afflatus aduocarat è Germania superiore Bucerum, Melancthonem, Pistorium, Sarcerium, & id genus alia portenta, nequissimæque illius sectæ ductores, quorum pestilentissimis consilijs haustum prius ipse venenum, tota sua Diœcesi longe, lateque diffundi impia dissimulatione sinebat. Faber ergo cum perturbata vidisset omnia, & iam prope ad desperationem adducta, quod reliquum fuit, cauendum catholico populo, intactæque ab hæresi Ciuitati putauit. Non dum enim veteratores illi admiscere pestem eam passim ciuibus ausi erant. Huc suæ neruos industriæ, vigiliasque vel morte proposita confert omnes. Plurimis locis plurimas conciones habet, & lectissimos sibi vndique auditores adiungit. Dabant ei operam Doctores varij cum Academicis continenter. Aderant & ex consulibus sæpe aliqui, Procerumque corona Latini non imperita sermonis: complures item ex Clero, Canonicique, & Leodiensis Episcopus, denique ipsa robora ciuitatis, quæ doctissimis Fabri nixa præceptis velut murus quidam oppositus Luporum arcebant incursus. Ac dum contagionis pericula propulsantur, optatissimi in animis fructus sua se sponte fundebant. Ingens ad confitenda rite peccata cursus hominum erat: vt cum audiri à Fabro vis tanta non posset, adhibendus ei præterea fuerit Aluarus Alfonsus homo nouus. Eucharistiæ vero pia frequensque libatio, quæ vsurpari iam vulgo desierat, maiore in prætio præsertim à nobilibus habita. Nec defuerunt ex consulum numero qui suis cum familijs cœlestes illas dapes sacro Paschatis die de manu Fabri, Parocho non modo non repugnante, verum etiam exultante susciperent. Academicis etiam nonnullis, quos lues importata peruaserat, ereptus error, & excussa noctis caligine dies redditus. Religiosa cœnobia passim adita, & suis restituta legibus; eademque ad arma interiora sumenda contra nouos animarum prædones, Diabolique satellites incitata. His Ciuitati muniendæ præsidijs Faber intentus, simul externa iungebat. Is Bruxellas in Aulam Cæsaris ad Ecclesiæ Colonensis Archidiaconum Ioannem Gropperum, & ad Antonium Perenottum Granuelanum, qui demum Cardinalis fuit, tum Atrebatensem Episcopum, strenuos religionis Catholicæ defensores, acres literas dedit, quibus insidiosas Hæreticorum artes, fallacesque dolos aperiebat, orabatque serio, vt Cæsarem admonerent; & Colonensis Ecclesiæ causam, quam conscelerata hæreticorum vis sub quina pelle conaretur euertere, omni ardore defenderent; viderentque vt per Cæsaris iussa Bucerus, & Melanchton, ceterique tenebrarum principes, qui specioso Reformationis vocabulo, non modo iam conniuente, verum etiam ipso vrgente Pastore, cuncta turbarent, confestim è Colonensis Ecclesiæ finibus pellerentur. Nam quod longe deterrimum erat, ausos etiam eos esse impudentissime reformationem illam suam, quo plus haberet autoritatis, ac fidei, ficto Cæsaris nomine, Gropperique, & virorum clarissimorum confirmare Iudicijs: quasi verò satis ipsi non essent impij, nisi pios etiam viros in eiusdem societatem sceleris, & impietatis accerserent. Dum responsum expectat, & eminus pugnam parat, cominus etiam lacessit hostem, Bucerum, & Melanchtonem, & hos nouos Magistros, qui se germanos Euangelij profitebantur interpretes prouocat ad certamen, in omnique congressu manifestissimis argumentis, atque rationibus eorum confutat insanias tanta eruditione, ac varietate doctrinæ, tanta ingenij fama, atque admiratione virtutis, vt qui sibi aliquid esse videbantur, nihil præ illo se esse sentirent, nec tamen vt idem saperent, assentirent. Quippe inflatas opinione sui mentes, vt est inimica superbiæ veritas, altissima nox tenebat, ne lucis dulcedine, quam pene manu prehenderant, fruerentur. Quanquam accedebat pertinacia obstinatissimæ voluntatis ex insanæ libertatis amore, & putridæ carnis obsequio, vt apertis oculis non liberet aspicere, quod pigeret amplecti. Victa pertinacia non est, sed repressa audacia: vt intra Coloniam debacchari suo arbitratu præsente Fabro non posset: quin & Præsulis impudentiæ, ne fines transiret, omnes iniecti fræni: vt merito qui recte sentirent, asserent, nisi Fabri vigiliæ interueniissent, perituram funditus fuisse Coloniam. Nimirum diuina vir ille pius iungebat humanis, & contentiones suas flagrantibus precibus admiscebat. Abdebat se in sacellum vndique circunseptum ad B. Virginis Vrsulæ, quam auream Cameram vulgus appellat, sanctarum Virginum cineribus, ossibusque decorum. Hic mente, & corpore stratus humi, multo cum imbre lacrymarum in conspectu Dei suam animam effundebat, causamque religionis tanto commendabat ardentius, quantò vehe-

89 Rem Catholicam etiam per literas Faber tuetur.

90 Prouocat ad certamen Hæreticorum primos.

Digitized by Google

vehementius laborabat. Hic sacris operabatur assidue, hic rerum diuinarum notitias plurimas, & magnas accipiebat: quibus, quo mens eius acrior, & vegetior euadebat in dies, eo pericula cuncta robustius, & peruersorum hominum calumnias contemnebat. Vnus ipse pauperculus, humillimusque peregrinus, & hospes terrori erat robustissimis, & superbissimis aduersarijs. Nec Coloniæ modo clamoribus suis, assiduisque vociferationibus lupos terrebat hiantes, sed Ciuitates etiam longe positas per Epistolas admonebat, rabidas cauerent feras Christi imminentes ouili; simulque eas, & agnoscendi pariter, & declinandi rationem, viamque tradebat. Qua vero ipse potissimum in curandis eo infectis veneno mentibus norma se regeret ex epistola ad Lainium plena prudentiæ apparet: cuius exemplar ex Hispano, quam fideliſſime redditum, huc adscribam.

Gratia, & pax Redemptoris nostri sit semper in cordibus nostris.

91 Fabri ad Lainium de modo recte curandi Hæreticos Epistola plena sapientiæ.

Quod à me sæpius per literas postulasti, vt vias aliquas ijs traderem, qui velint inter Hæreticos alienæ prodesse saluti, nec suæ tamen obesse, iustis ego de causis non dum respondi, tùm quia non dum satis ad cogitandum spatij datum est, tùm quia à rebus domesticis nulla quies. Accedit etiam, quod ex imbecillitate præterita minus adhuc est firma manus, vt ea ad scribendum commode vti queam: & quod caput est, nihil in mentem venit, quod ad rem faciat. Scribam igitur ea duntaxat, quæ in buccam veniunt. Ac primum quidem ijs, qui prodesse velint huius ætatis Hæreticis, videndum est, vt magna aduersus eos caritate præstent, eosque vere diligant, pulsis ex animo cogitationibus illis, quæ quoquomodo illorum apud nos existimationem minuant.

92 Necessaria primum caritas.

93 Tum conciliatio beneuolentiæ.

Proximum est vt eorum nobis animos, voluntatesque captemus, sic vt ij vicissim nos ament, & de nobis optime sentiant. Id facile consequemur, si eos comiter alloquamur; & in familiari sermone de ijs rebus duntaxat agamus, de quibus inter vtrosque conueniat, omni altercatione sublata; vbi pars videlicet altera, alteram videatur abijcere, vel deprimere. Agendum quippe ijs de rebus est prius, quæ voluntates conglutinent, atque coniungant, quàm de ijs, vbi sententiarum inter se pugnantium dissimilitudo nascatur. Quoniam autem hæc Lutheranorum secta filiorum est subtractionis in perditionem; & prius in eis recte agendi pietas, quam recta fides extinguitur, faciendus est gradus ab ijs, quæ pertinent ad recte sentiendum secundum affectum, ad ea, quæ faciunt ad recte credendum, secus vtique ac olim in Ecclesiæ nascentis exordio, cum primum homines conuertebantur ad fidem: quo sane tempore fide primum, quæ est ex auditu, mentes erant imbuendæ mortalium, & ab erroribus reuocandæ deinde sensim deducendæ ad recte sentiendum de moribus, operibusque susceptæ fidei consentaneis. Si quem igitur suscipiamus curandum, qui non modo prauitatis erroribus, verum etiam perditis moribus sit imbutus, omni insinuatione vtendum erit, vt eum auocemus à vitijs, prius quam verbum vllum de prauis eius opinionibus faciamus. Ac mihi quidem vsu venit aliquando, vt ad me Sacerdos accederet rogans, atque obsecrans, vt suas opiniones de Sacerdotum coniugio sane falsas, si qua esset, ratione conuellerem. Ego vero, cum familiariter in eius me sermonem insinuassem, dedissemque, ille mihi se totum aperuit: deprehendi eum vitam agere in morte peccati, multos iam annos meretricijs amoribus irretitum: perfeci tamen, disputationis pugna remota, vt vita priore damnata ad frugem sua voluntate rediret. Is simul à peccando discessit, Deoque adiuuante, muliercula tandem caruit continuò sua sponte nulla illata catholicæ doctrinæ mentione conciderunt errores omnes; vt qui ex inquinatæ illius vitæ sordibus, & ortum habuerant, & progressus. Quoniam autem in ceteris Lutheranorum erroribus, is est ferme communis, vt humanas actiones, ac facta suis meritis spolient, contemptisque recte factis omnia in fide reponant; idcirco faciendum nobis est, vt in eorum congressibus, atque colloquijs ab operibus, ac recte factis progrediamur ad fidem ijs perpetuo sermonibus inferendis, quibus eorum ad amorem, ac studium excitentur. Vt, cum negat hæreticus Ecclesiæ licere proposita capitalis peccati pœna, quemquam alligare psalmodiæ, vel Lithurgiæ, tum isti adhibenda est cohortatio peracris, quà cùm ad orationis, ac missæ, tum ad alia huiusmodi incitetur officia: quoniam iste ab audiendi recte sacri, psallendiue pietate certis, statutisque temporibus prius excidit, quam à fide. Obseruan-

94 Dein reuocandi prius ad vitam bonam.

95 Ostendenda bonorum operum merita.

Digitized by Google

seruandum est autem sane diligenter id, in quo Lutheranorum duces, ministrique niti solent, cum aduersus Ecclesiæ præcepta, sanctionesque sanctorum Patrum suos tuentur errores: id autem est nimia imbecillitas virium ad obtemperandum, ac tolerandum aliquid propter Deum; ita vt eis Ecclesiæ leges, atque præcepta supra vires, minimeque ferenda videantur. Quo circa ad istos erigendos, & animandos plena spiritu cohortatione opus est, vt in spem redeant, & confidere incipiant fore, vt & ipsi queant non modo quicquid imperatur, verum etiam longe maiora Deo adiuuante præstare. Atque hic ego sic existimo, si qui efficacitate doctrinæ, aut ardore spiritus persuadere Luthero posset, vt excussis ex animo prauis suis opinionibus, & recepto Religionis ornatu se se alacri quadam parendi voluntate ad ea, quæ imperantur, explenda, & facienda conuerteret, fore, vt eo ipso nulla adhibita concertatione hæreticus esse desineret. Quanquam istuc quidem maiorem quandam vim spiritus, copiamque desiderat, & multo igne diuino opus esset, vt ad hanc ille summissionem animi, ac tolerantiam, consimilesque virtutes, quas tanta hominis mutatio postulat, perueniret. Quod quoniam sine præcipua quadam Dei ope perditis in hominibus, & iam prorsus euersis fieri nullo pacto potest, iccirco perexigua spes est etiam, ac pene nulla reducendi id hæreticorum genus ad sanam mentem. Quisquis autem nullis alijs sermonibus, atque colloquijs nisi de instituenda recte vita, de virtutum pulchritudine, de orationis studio, de supremo vitæ die, de æternitate gehennæ, deque alijs huiusmodi rebus, quæ vel ad emendandam Ethnicorum vitam pertinent, cum hæreticis congrederetur; næ ille multo magis eorum animis, ac saluti consuleret, quàm si eos autoritatum vi, & rationum copia conaretur obruere. Denique, summatim vt dicam, id hominum genus cohortationibus, & oppurtunis monitis eget ad componendos mores suos, & ad suscipiendum metum pariter, & amorem Dei, amoremque benefactorum: vt hac veluti medicina suis illi imbecillitatibus medeantur, fastidioque rerum diuinarum, & euagationibus mentis innumeris, quibus inter cetera mala, morbosque laborant: quæ non continuo mentis apicem, intelligentiamque, sed prius pedes, manusque, cum animi, tùm corporis petunt. Iesus Christus Redemptor vniuersorum diuino suo spiritu eorum feriat, leniatque præcordia, qui videt verbum suum in chartis scriptum nequaquam esse ad permouendas hominum mentes satis. Non dilatabo orationem meam, tantum rogabo, animum vt spectes meum obsequendi cupidum optimo tuæ mentis studio, quo adductus hoc me rogasti. Cum plus otij nactus ero, plura forsitan in hanc sententiam: quanquam haud scio, an hùc etiam reuocari possint omnia.

96 Addendus animus desperantibus.

97 Lutherus ipse, si persuaderetur, vt recte vellet viuere, sua sponte etiam recte sentiret.

98 Vtilior apud Hæreticorum oratio apta ad mores formandos, quam subtilis disputatio.

His prudentiæ præsidijs & si Germaniam Faber pro derelicta, ac prope deposita iam habebat, eam tamen vt curaret, recrearetque plurimum laborabat: & sanè per eum vel maxime stetit nutans iam Coloniæ religio: eodemque impulsore, & autore viri Principes excitabantur ad spem totius restituendæ Germaniæ. Quam cum in Lusitaniam migraturus Ignatij iussu relinqueret, quanto cum illius incommodo, damnoque reliquerit, grauissimis ad eundem Ignatium literis testatus est Iaius. Conijciebat acutissime morborum naturas ad eam curandam, iuuandamque nationem; & Hæreticorum tenebat artes, atque fallacias; aperiebat fraudes, redarguebat insidias. Obseruabat eos, qui ab Ecclesia desciscunt consueuisse primum in ijs officijs, muneribusque torpere, quæ sunt secundum gratias Dei, & differentes eius donationes, ac proinde paruipendere, in minimisque ducere quicquid non suo ipsi iudicio, ductuque repererint. Ita fieri vt suæ fidei, suæque spei rationes, causasque requirant, omnia in dubium incertumque reuocantes; istoque modo effundant quicquid in eis à Spiritu sancto infusum est muneris, atque doni, & veram fidem, quæ Fide catholica, & sanctorum Patrum autoritate nitebatur, abijciant. Quibus Dei donis effusis, tum demum suum quemque dogma procudere; & ex suo sensu iudicioque sibi fidem fingere. Conquirere enim singulos per se ipsos rationes, atque argumenta complura, eaque item per se discutere, atque expendere, scrutari curiose locos diuinorum codicum, & eorum enudare sententias, vt propriam, priuatamque fidem, hoc est omnem errorum prauitatem, fecemque colligant. Eodem modo vbi quempiam ad sua dogmata, opinionesque pellicerent, ante omnia dare operam, vt eum diuino fidei lumine, ac donis cælestibus spolient. Quippe ab eo tanquam principium, & fundamentum hoc primum astute poscere, vt omnem

99 Origo hæresis in plerisq; contemtus gratiarum Dei, & iudicij sui fiducia.

100 Fraus Hæreticorum in simplicibus decipiendis.

animi

animi affectum, perturbationemque (sic enim impij interpretantur Catholicæ fidei constantiam) tantisper exuat: & se quadam in æquitate constituat. Quid est autem affectum animi ad eorum normam, regulamque deponere, nisi fidem Catholicam ponere, atque abijcere? simplicitatem exuere, deserere humilitatem deditæ, captiuæque iam mentis in obsequium sanctæ fidei? Qua ex captiuitate simul ac isti quempiam abduxerint, tum ab eo insuper petunt, vt ex sacris literis, oraculisque, & inuentis (quamuis hebes & imperitus sit) ab sese rationibus fidem quærat, nullo adhibito iudice præter se. Vbi vero in eum iam locum quispiam venit, vt veram, Catholicamque fidem perdere, vel perdidisse se sentiat, tum suadēt etiam atq; etiam ad maiorem scilicet Dei, quem tentant, iniuriam, & suas fraudes speciosius obtegendas, fidem à Deo poscat, & vim rectè iudicandi de diuinis oraculis, expendendique sapienter pondera, ac momenta rationum: cum fides sit munus Dei, nec omnibus impertiatur. Atque in hunc modum miseri isti falluntur, & fallunt, errantes, vt Paulus ait, & in errorem mittentes. Quanquam autem in pertractandis Hæreticorum mentibus leniſſimus Faber erat, & tanta in eos caritate, quantam supra meminimus, tenebatur; tamen vt olim B. Antonius, & eos, & eorum omnia sic abhorrenda pijs, Catholicisque censebat; vt ne tum quidem audiendos esse diceret, cum recta præciperent: negaretque Diuinæ satis Maiestati gratum, vt eorum ad nutum, voluntatemque, vel instituereturaliquid in Ecclesia boni, vel meliorem ad formam reuocaretur. Vt enim multa vera interdum Dæmones, non tamen veritatis ex spiritu confitentur; sic illos, & si multa interdum bona, & salutaria præcipiant; ea tamen, quoniam non bono præcipiuntur spiritu, minime grata, & accepta esse Deo. Hæc erat Fabro agendi ratio cum Hæreticis; atque hæc ad eos noscendos, atque sanandos præcepta tradebat. Aderant Coloniæ de Societate iam sex pijs omnes intenti curis, nec Proximorum fructu pertenui. Vacabant studijs suis pari contentione, ac progressione discendi; & vnà cum Fabro in domicilio conducto aliena misericordia victitabant Carthusiensium præsertim Patrum, geminæque Matronæ. Nihil autem tam Faber spectabat, quam vt in Germania stabilem aliquam Societati domum, fundatamque relinqueret. Ideoque Petrus Canisius, tota iam Colonia notissimus de comparandis ædibus, vnde Collegij duceretur initium, agere cœperat. Et res iam bellissime procedebat, adiuuante Carthusiæ Priore Gherardo Hammontano, cum per Ignatij literas iubetur Faber in Lusitaniam, postulante rursus Rege, & nutu accedente Pontificis, se conferre: qui ne tantillum ab ea, quam tanti faceret, obedientia discederet, discedendum protinus, quamuis re infecta, decreuit. Sed in ipso discessus articulo è duodecim illis, quos Louanio Conimbricam miserat, quinque à Simone Rodericio, seu valetudinis causa, cui peregrinum cælum oberat; seu quia Lusitani Proceres iniquo ferebant animo Collegium Conimbricense pro Lusitanis, & Indis erectum ab exteris occupari, in Belgium remittuntur. Ex his Faber vnum, & alterum Danielem Donderamundam, & Iacobum Lhostium confirmatis iam viribus Romam misit. Tres reliquos, Kesselium, Poghium, & Fabrum Hallium spe futuri Collegij remanere Coloniæ cum superioribus iussit, quibus omnibus Kesselius ipse præesset, vti præfuit tanto cum rerum successu, vt remissus adeo mature plane diuinitus videatur. Et quanquam hoc tempore alia siue studiorum rationibus, siue sanctitati domesticæ, tam perditis Coloniæ rebus loca opportuna magis offerebantur, Faber tamen affirmabat interiore quadam animi permotione commonitus saluo se officio non posse, subsidia illa, quæ Deus mitteret, quæque spem optatæ messis afferrent, inde dimittere. Optabat autem ijs in locis, non modo exiguas illas copias, quæ de Societate remanserant, sed Societatem ipsam pene adesse dimidiam, quæ precationum gemitibus, lacrymisque perennibus diuinas leniret iras, & Nationi illi placaret. Nec spe frustratus est sua. Hoc quippe iacto semine haud ita multo post, & erecta, ac confirmata, quæ pene iacebat in Germania religio, & plurimis in ea locis amplificata, & propagata Societas est. His editis vtcunque principijs, recedit Colonia Faber quarto Idus Iulij consalutatis amicis, sua digressione mœstissimis, præsertim Carthusiæ Patribus. Quos adeo sibi, Societatique conciliarat, vt præter alias suæ beneuolentiæ, caritatisque significationes, frequenti conuentu decreuerint, inter suum & nostrum ordinem peculiaris amicitiæ fœdera sancienda, thesaurosque suos interiores omnes, & bona omnia spiritualia communicanda nobiscum, id quod summa ab ijs consensione concessum, publi-

101. Quam censeret Faber ab Hæreticis abhorrendum.

2. Tim. 3.

102 Coloniæ iam de Societate agebant sex.

103 Faber iterum iubetur in Lusitaniam proficisci.

104 Redeunt è Lusitania quinq; ex quibus Leonardus Kesselius Sociis Colonensibus præficitur: & Iacobus Lhostius Romam remittitur.

105 Faber Colonien sium perstudiosus.

106 Carthusiani Patres ita à Fabro conciliati, vt peculiarē cum Societate germanitatē instituerint.

Digitized by Google

publicis etiam literis, ac diplomatis testatum, & consignatum esse voluerunt. Placet autem Petri de Sardis maioris Carthusiæ Prioris, & Generalis eorum Patrum conuentus ad B. Ignatium literas, hic subijcere, quo testatior sit eius Ordinis in nostrum Ordinem beneuolentia, præclarumque illius de prima nostra Societate iudicium agnosci queat.

107 Literæ Prioris Maioris Carthusiæ ad Societatẽ.

Frater Petrus humilis Prior Maioris Carthusiæ, ceterique definitores Capituli generalis Ordinis Carthusiensis. Reuerendo in Christo Patri, ac deuotis Viris, dominis Ignatio Præposito, suisque fratribus nouæ Societatis nominis IESV, vbilibet locorum constitutis, salutem, quam præparauit Deus, diligentibus se. Audita fama odorifera, Fratres in Domino dilectissimi de vestra exemplari conuersatione, salutari doctrina, & voluntaria paupertate, ceterisque virtutibus, quibus in tenebris nostri deplorandi seculi refulgentes perhibemini homines in via perditionis errantes ad arctam viam salutis reuocare, vacillantes stabilire, stantesque ad proficiendum in virtutibus stimulare, & magnum in Domino Ecclesiæ Catholicæ fructum afferre, gauisi sumus in Domino, gratias illi agentes, quod in tanta desolatæ Ecclesiæ suæ calamitate, qua premimur excitare dignatus est, & mittere nouos operarios in vineam suam recordatus misericordiæ suæ. In quo quidem sancto opere cupientes vobis pro nostro modulo cooperari, fraternitatem vestram obsecramus per caritatem eius, qui pro nobis non dubitauit animam suam ponere, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis: sed in sancto proposito perseuerantes in omnibus exhibeatis vos, sicut Dei Ministros, in multa patientia, non deficientes inter labores, pericula, & persecutiones, quæ omnibus pie viuere volentibus occurrere solent: tempore enim suo metetis non deficientes. Et nos, Fratres, si quid poterimus apud Dominum, diuinis sacrificijs, orationibus, abstinentijs, ceterisque pijs exercitijs, quorum omnium vobis, & successoribus vestris in vita pariter, & post mortem singularem concedimus participationem, vestris pijs conatibus libenter cooperabimur in Domino, postulantes vt nos vicissim in orationum, & bonorum participatione commendatos suscipere dignemini. Datis Carthusiæ sub sigillo nostro: Anno Domini 1544. feria quinta post Dominicam, Cantate, Sedente nostro Capitulo Generali.

108 Discedit Faber Colonia.

His igitur Faber Patribus pusillum Societatis gregem, quem relinquebat nouo fœderis, & coniunctionis iure commendat. Ipsum vero gregem ad constantiam, & mutuam caritatem, ad omnemque perfectionem virtutis inflammat: hortaturque tutelares præcipue cælites implorare condiscant, eos præsertim, quorum corpora Coloniæ solum, terramque cohonestarent; Tres, inquam, sanctos Magos, & vndena Virginum millia, Societatemque sancti Gereonis, illius Ecclesiæ decora, & patrocinia: quorum nixi tutela, rem Ecclesiæ cum animarum causa coniunctam constanter gererent, ardua non refugerent, nec aduersariorum ora formidarent. Denique singulos arcte complexus, illic sui pignora reliquit amoris, vnde nunquam rediturus abiret, secum auehens animo quidem Germaniæ viscera, qui suam sæpe animam pro ea tuenda, ac defendenda tradiderat; Corpora autem præclara sex Craniorum munera ex eo, quem prædixi, Virginum comitatu, quæ sua sponte varia Cœnobiorum liberalitas, ex suis deprompta Thesauris pro eximia in hominem obseruantia, pietateque detulerat. Louanium cum veniisset,

109 Louanium venit inde Veras nauigat secundo vento concesso diuinitus.

Cornelium Vishauæum Veras vsque comitem habuit. Ea est Lusitanarum nauium statio, & maritimo aditur itinere, tridui ferme Louanio distans. Vix hinc ambo soluerant, cum nauim defecerat ventus, & remiges dabant manus vano labore iam fracti. Qui cum Fabrum, & Cornelium inter se colloquentes, & mussitantes aspicerent, stomachum in eos cœperunt erumpere, & lingua increpare vernacula. Quid vos inter vos ita garritis? cur non orando satagitis, vt ventus secundus aspiret, quo destituti nunquam Veras hac nocte tenebimus? Faber cum quid illi in se iactarent Flandro ex Cornelio cognosset, reprehensionem placide ferens, Recte monent, inquit, Conuertamus nos ad preces. Vix eas inchoauerant, vix Dei clementiam primis precibus imploraverant, cum optatus ventus exoritur, & duas intra horas ludibundis pariter, & admirabundis Vectoribus Veras appellunt, humilitatis ne potius ope, an orationis ardore non facile dixerim.

110 Claudij Iaij res in superiore Germania.

In superiore vero Germania biennium, & eo amplius Iaius egerat, & eam sibi celebritatem nominis compararat animorum commodis procurandis, vt singularem eius virtutem, eximiamque doctrinam in tanta præsertim Hæreticorum colluuione plerique Germaniæ sibi Præsules certatim expeterent. Vicit Competitores suos Otho Truchses, iam

Augu-

Digitized by Google

Augustanus Antistes, is, qui postea Sanctæ Romanæ Ecclesiæ creatus est Cardinalis, Vir & autoritate in Romana Curia præstans, & apud Pontificem gratia; vnde & victor euasit: quamuis & opimis stipendijs, & ordinariæ honore cathedræ, atque omni officiorum genere, postremo etiam datis ad Vrbem literis Academia Ingolstadiana retinere Iaium tentauerit. Multa quin etiam abeunti ad viaticum Ciuitas obtulit, sed qua liberalitate oblata sunt, eadem sunt reiecta constantia. Ex itinere Aistitensis Episcopus intercepit, deque Augustani, qui tum forte Spirensi Synodo intererat voluntate, ad duos habuit menses, ingenti cum suo, atque suorum commodo: Absoluto conuentu honesto cum comitatu grassatorum metu dimisit, Equo insuper Dilingam vsque vel inuitissimum vehi iussum, & subsidia itineris recusantem. Dilingam vbi peruenit, magnam subito spem concepit Catholicæ rei cum apud Clerum, tum apud populum subleuandæ eo maxime, quod reperit in Othone Episcopo mirificum, & eximium Deo placendi studium, & se, suosque ad meliora prouehendi: vt maius optare in animarum Pastore vix posses. Is olim Fabro instituente, meditationes Societatis expertus, ijs iterum percoli, & veluti rudis voluit erudiri discipulus; vt tanto vberius pastorali è Cathedra sibi creditam doceret plebem, quanto plus ipse priuata in schola cælestis sapientiæ hausisset. Sed dum in subleuanda pro virili Germania euigilant Iaij curæ, de Fabri discessu ex Lhostio, & Dondemunda, qui Romam Dilinga transibant, non sine suo dolore cognoscit. Hisce igitur dat literas ad Ignatium, vt quanta cum Germaniæ labe, bonorumque desiderio Faber abscesserit, certior fiat. Cuius vel nomen ipsum in vtraque Germania Catholicos erigebat, & ad vtriusque reparandæ spem, viros etiam Principes excitabat. Eodemque autore lectissimi quique conuolabant ad Christum, & Societatis instituta petebant. Hoc ad Ignatium Iaij de Fabro iudicium. Cuius collegæ desiderium eo molestius ferre debuit, quod eo absente haud ipse leuibus oneratus est curis. Non enim diu Dilingæ confederat, cum Salisburgum Archiepiscopo flagitante Ducis Bauariæ fratre, proficiscendum fuit. Conuocabatur in eo Oppido Prouinciale Concilium, cui & interesse Augustanum, & Aistetensem Episcopos oportebat. Ergo & Iaius illuc suam dicturus in omni consultatione sententiam, expetebatur. Quoniam autem proximo Spirensi conuentu de concilianda opinionum inter Catholicos, Sectariosque concordia disputatum erat, & res erat in proximum Vormatiæ prorogata conuentum, quærebatur potissimum, quid nam ea ipsa de re respondendum Cæsari videretur. Hic Iaius quæstionem lubricam, & difficilem odoratus negat primum consentaneum esse rationi, vt quem Romanus Pontifex in Germaniam destinasset, is eius iniussu ad id concilium accederet. Deinde docet sibi non licere suam in controuersijs de Religione sententiam, quas Romanæ Sedis arbitrio dijudicari oporteret, palam dicere. Rogat igitur Archiepiscopum, suum excusset accessum. Quem ille sic excusauit, vt tamen sese Salisburgi, quoniam ad Vrbem scribere per tempus non licuit, tota illa Synodo contineret. Rogatusque Iaius ab Episcopis consultoribus, priuatim saltem suam sententiam diceret, morem gessit: itaque quæcunque in disceptationem casura videbantur, ea cum Iaio communicata sunt prius. Ac dum Synodus vniuersa coiret, in mentem venit, duo potissimum, quo controuersiæ omnes reuocari videbantur stylo persequi, pluribusque differere. Quorum erat vnum, nulla ratione debere Præsules, & Episcopos ferre, vt in populari, laicoque conuentu de religione quicquam agitaretur, aut decerneretur. Alterum Protestantes, & si cum Catholicis in omni doctrina consentiant, nolint autem Romano subesse Pontifici, nihilo minus pro Schismaticis, hæreticisque ducendos. Quæ cum Iaius non in aliorum vsum, sed sibi ipsi, quò consulentibus haberet in promptu, quid responderet velut in commentarios retulisset, simulque in re tam graui progredi pedetentim, cauteque cœpisset, Præsul ea cognita diligentia, describendum sibi elucubrationis illius popposcit exemplum, responditque benigne Iaio, nec suo, nec suorum Episcoporum nomine quicquam iniussu Romani Pontificis de Religione in conuentibus ciuilibus actum iri. Atque hæc totius Synodi clausula fuit. Cui primus ipse Salisburgensis Archiepiscopus, deinde Augustanus, & Aistetensis, ceterique deinceps Episcopi subscripserunt: & Augustanus quidem amittere se denos Episcopatus, & patrimonium, & vitam malle, quam vt vlla in disceptatione cum Lutheri sectatoribus consentiret, asseruit; nec dubitauit eorum se technis, fraudibusque constanter opponere. Quæ cum ex voluntate fluere omnia, & Salisburgensem

111 Iaij de Fabro iudicium.

112 Perutilis Iaij opera in Salisburgensi consilio.

Digitized by Google

genſem Antiſtitem, cuius magna erat autoritas, ac poteſtas, adeo contra Proteſtantes obfirmaſſe animum Iaius cerneret, vt nihil vlla in re dementiſſimæ illorum temeritati concederet, lætus, & alacer ad ſingulares animarum prædas Dilingam redijt, recuſatis vbique muneribus, quæ pia Præſulis liberalitas offerebat. Sed diebus non ita multis interpoſitis Vormatiam ab Antiſtite Auguſtano, qui propter Synodum eo præcurrerat, & rem Catholicam peſſimo loco offenderat, euocatur. Accitum hortatur, ad Vrbem ſcribat de Oecumenico conuocando Concilio, ne totius Germaniæ defectionem, & impendentes ruinas breui cogatur aſpicere. Quanquam autem Salisburgenſis Epiſcopus, alijque paſtores, quibus cum Iaius egerat, meliora ſperabant; nec concedendum Hæreticorum poſtulationi putabant, vt Concilium ſingularis Nationis conuocarent; Iaius tamen monendum Ignatium per literas, quo res eſſent loco, quaue ratione malis inſtantibus occurri poſſet, exiſtimauit, à quo deinde Pontifex Maximus de rebus ſingulis certior factus, opportuna Chriſti gregi præſidia pro ſua prudentia compararet. Sed quoniam Vormatienſe Concilium altercationibus inutilibus magis, quam ſalutaribus decretis intentum, diuturnius fore videbatur; Iaius interim ſuo muneri nunquam defuit: ſed ſingulis adeundis Epiſcopis, & ad defenſionem religionis animandis, confirmandiſque, Catholicorum partes ſtudioſe fouit, publicaſque ad ea priuata Concilia conciones addidit. In eadem Germania Paſſauij, totaque illa Diœceſi perampla Bobadilla autore multa quoque pie, & è re diuina conſtituta ſunt. Nam qua & ipſe apud omnes autoritate valebat, plurimum eius opera vtebatur Antiſtes. Qui Spiram ad Synodum profecturus Bobadillam ſibi comitem animo deſignauerat, cuius literis, atque conſilio in agitandis rei Catholicæ cauſis ſubleuarentur Epiſcopi. Bobadilla tamen eodem, quo Iaius ſpiritu, Præſuli non geſſit morem, negans id ſine Pontificis Maximi autoritate, aut eorum, qui ab eo iubendi poteſtatem haberent, vlla ſibi ratione licere. Itaque illo abeunte, reſtitit ipſe Paſſauij, proſpiciendis, vt inſtituerat, commodis animorum. Hic præter cetera cum laude geſta, complures in carcerem Sacerdotes ſacrilegis nuptijs, hæreſibuſque coniectos, frequenti collocutione permouit, vt praua dogmata publice eiurati reijcerent, & digna ſcelerum immanitate ſupplicia in arctis luenda Cœnobijs ſibi vltro depoſcerent. Sed qui Paſſauium Spiræ gratia deſerere haud expectato Pontificis nutu, non erat auſus, is ad vocem Alexandri Farneſij Cardinalis, apud Cæſarem tum Legati, Spiræque verſantis, eo confeſtim accurrit. Res Ferdinando Romanorum Regi, Curiæque Proceribus grata admodum, nec frugifera minus, nauiter animis à Bobadilla defenſis, & re Catholica tum Dei verbo, tum ſaluberrimis ſuſtentata conſilijs. Eo dimiſſo conuentu, cum certatim à Viris Principibus in ſuis expeteretur imperijs, atque Prouincijs, is Paſſauienſem Epiſcopum, qui maxime vrgebat, ex omnibus ſequi maluit: cuius ex Diœceſi Viennam paulo poſt, quo ſe Rex contulerat, accerſitur. Vbi præter concionum labores, curauit etiam Paſtorum, Doctorumque mores ad veterem Eccleſiæ diſciplinam Regia autoritate fingendos; rogatuſque perſæpe de rebus fidei grauiſſimis ab Rege ſententiam, eadem ſemper libertate reſpondit. Quanquam autem conformationem illam in Clero morum, cum qua populi ſalutem coniunctam cerneret, exoptabat: nihil tamen de ſua vnquam aduerſus omnes Antiſtites obſeruantia, pietateque remiſit: quin eorum ſemper exiſtimationem, ac dignitatem tum publice, tum priuatim, & apud Dynaſtas, & apud populos tuebatur. Eaque de cauſa cum initio Paſſauij Regis literas accepiſſet, quibus ſuam de inſpiciendis Auſtriæ Cœnobijs voluntatem ſignificabat, libere ad eum reſcripſit, caueret prorſus, ne quid in ea re ſine Præſulum autoritate tentaret, ne videlicet Monachorum diſciplina vulgo deſpectui, & imperitiſſimo cuique ludibrio eſſet. Poſtea vero cum ad Vormatiæ conuentum ab eodem Rege velut Doctor vnus inuitaretur è ſuis, is Sedis Apoſtolicæ autoritatem non dubitauit opponere, ſine qua ſibi non liceret ijs ſe cœtibus admiſcere, cum mox tamen ad vnius Apoſtolici Nuntij nutum eo repente cucurrerit; quanto rei Chriſtianæ bono poſterius indicabitur. Perſequebatur ſua Lutetiæ ſtudia Paulo de Achille Moderatore Societas, non literarum modo verum etiam pietatis, ac ſanctitatis. Multos enim Paulus ad ſanctimoniam ſuo incitauit exemplo. In ijs nobilem concionatorem Auguſtinianum Theologiæ Baccalaureum; Sorbonicum, qui nouæ huius Societatis fama permotus, cum pijs mentem contempla-

113 Vormatiam Iaius aduocatur.

114 Bobadillæ ſtudia pro Religione Paſſauij.

115 Adit Spiram.

116 Tum Viennam.

117 Deinde Vormatiam.

118 Res Societatis In Galliam.

Digitized by Google

templationibus exercuisset, alios repente mores induit, aliud vitæ inchoauit exordium. Quem honestus Canonicus imitatus, natione Sabaudus, & luculento Sacerdotio diues, ex eadem spiritus officina ad socios transijt. Verum anno circiter medio cogitur secundo Societas emigrare Lutetia, non quod inde natio exigeretur Hispana, aut ad id Regio, vt antea, compelleretur edicto; sed quod consilij esset in tanto armorum strepitu declinare tumultum. Cum enim Rex Franciscus inaudisset Cæsarem inopinato in suum Regnum ingenti cum exercitu per Germaniam traiecisse, & munitissima quæque loca partim obsidione, partim irruptione cepisse; veritus ne si serius cohiberetur à Gallis, in ipsa Galliæ viscera penetraret, statuit ipsemet, Lutetia relicta Cæsaris copijs festinanter occurrere. Sed quoniam, vt belli tempore vsu venit, absente Rege quidam Parisijs extitit rumor, Cæsarem haud ita longe ab Vrbe distare, oppressurum vtique ciues omnes, nudos ab armis, præsidio destitutos; tantus Parisienfibus iniectus est terror, vt nobilissimus, ac ditissimus quisque vnà cum familia alio sese nimia celeritate propriperet. Hanc tantam populi trepidationem, qui sedaret cum esset nemo, eas videlicet partes Parisiensis Academia sibi vltro depoposcit, & è suo numero (is erat numerus ad septem millia) constituto duce, forti animo decreuit, Cæsarem ab Vrbe arcere, tutosque ciues ab obsidione præstare. Societas ergo sublato pacis otio, quo literarum alitur disciplina, & obsidionis premente metu, sanioribus vsa consilijs, loco cessit, ac se Lugdunum transtulit. Verum postea Crepinij (id Oppidum in Suessionibus est) pace inter Regem, & Cæsarem constituta, decimo quarto Kal. Octobr. cum rumor ille euanuisset, par sociorum Lutetiam redijt, & præcipitante anno Societas etiam reliqua: cui Ioannes à Prato Turonensis adiungitur, Vir sane pius. Qui cum de ineunda Societate scriberet ad Ignatium, trium sponsione votorum sese Deo in exarandis literis obligauit. Accessit hic ad Emmanuelis Mionæ vicem hominis natu iam grandis; ad quem supra de suscipiendis exercitationibus spiritus literas Ignatij protulimus. Quippe certum iam Societatem sequi Mionam, cum in obsidionis discrimine ægrotaret Paulus Mediolanum deduxit, vbi à Clericis Regularibus sancti Pauli Decollati, qui Barnabitæ vulgo nominantur, exceptus sane quam amanter, curatusque, & pristinæ valetudini redditus est: & ab his caritatis initijs inter eorum, & nostrum ordinem beneuolentiæ profecta coniunctio. Hæc de Gallia perpauca, iam de Hispania paulo plura. Nam Barcinonem tandem Araozius, vti supra demonstrauimus) post quam vnà cum Socijs in insulam Corsicam fuerat tempestate delatus, Ianuario mense, summa ciuium gratulatione, peruenit. Apud eos, quanquam in Lusitaniam Ignatij iussu properabat, plurimos tamen coactus est dies, toto illo agro Hybernis imbribus exundante subsistere. Breuis hæc mora, & Proregis fauente pietate, & Consiliarijs eius obsecundantibus, seges fuit vberrimæ messis. Erat autem Prorex Aquilaris Marchio, Francisco Borgiæ in ea recens administratione suffectus. Cuius nutu, studioque multa ab Araozio è re Christiana, & publica constituta sunt, placata odia implacabilia, repressa Bacchanalium licentia, instituta ad vsum Eucharistiæ crebriorem gemina ex Viris, fœminisque sodalitas, excitatus ardor spiritus in ijs maxime, qui biennio ante eiusdem Patris ductu studijs se pietatis addixerant. Denique ex ijs, qui exercebantur, in Societatem cooptati nonnulli. Reperit hac in Vrbe Araozius, vt ad Ignatium scripsit, puerum quadrimum optimis parentibus natum, qui multa, & mira de Societate prædicabat: cuius dictis autoritatem tribuebat ingenij prodigium, quo præter omnem naturæ cursum, & Euangelia Domini memoria tenebat, & latina lingua præstantius, quam vernacula loquebatur. Id vulgo prodigij instar habitum est: atque haud scio, an absque peculiari Dei numine, qui pusionis spiritum, in ea suscitauerat ciuitate, quæ & Ignatij primum, & eius deinde familiæ peramans semper fuit. Dilapsis aquis, imbribusque cohibitis, Araozius imperatum persequens iter Valentiam versus, frustra obnitente Prorege, & Ciuitate perinuita discessit: nempe vt ex itinere Valentinorum animos pertentaret, & spem Collegij, quam iam ante Hieronymo Domenecco dederant, exploraret. Hieronymus enim cum in sua Patria Societatem vehementer expeteret, oblatis ex hereditate materna, & è suo Canonicatu reditibus annuis egerat ea de re sedulo cum Ignatio: cuius pijs votis, vt Beatus Pater annueret, Araozio in Hispanijs tunc agenti mandauit, vt Valentiam se conferret, & Petrum Domeneccum Hieronymi patrem de filij mente, consilioque doceret. Fecit

119 In trepidatione belli tãtisper Parisijs disceditur.

120 Res Hispaniæ.

121 Araozius multa præclare gerit Barcinone.

122 Adit Valentiam.

123 Agitur de instituendo Collegio Valentiæ.

Digitized by Google

quod inhebatur Araozius, & sententiam voluntatemque Patris mire congruere cum pietate filij, sensuque perspexit. Itaque de eius consilio dedit ad Ignatium literas, rem prorsus, vt maturaret; & quatuor, quinqueue de Societate, Valentiam quam primum mitteret. Quo accepto responso Beatus Pater Iacobum Mironem Valentinum, qui in Lusitania Conimbricensi Collegio præerat, euocandum Valentiam putauit, aliosque nonnullos ab Vrbe mittendos. Araozius vero nobilitate rogante Quadragesima etiam cohortante, verba aliquoties fecit ad populum perfrequentem, coronamque tam spissam, vt præ confertissima turba in Templum aditus non paterent. Hac celebritate cum primo Quadragesimæ Dominico die mane peroraſſet; post meridiem, dum ad ædem S. Mariæ Conuersarum dicturus accedit, non templum modo, sed & fenestras, & vicina tecta, totamque aream obsessam multitudine reperit: ex qua multi impransi sedes occupasse, alij ieiunium inibi vtcunque soluisse dicebantur. Ecce autem simul atque Concionator appropinquans apparuit, ab his, qui Templi foribus excludebantur, tollitur clamor, vt producatur suggestus in aream. Eo producto, nube etiam perpetua fauente vmbra, prius dicentem vox, & latera defecere, quam audiendi ardorem populus mitigaret. Eo die Araozius in gemina dictione quinque horas impleuit, pauloque post cum iam discessum ab Vrbe adornans, ad idem Cœnobium salutandi gratia, vt fit, sese referret, suspicati ciues, qui videre euntem, ad concionandum accedere, ita repente vndique conuolarunt, templumque complerunt, vt religioni sibi duxerit Pater adeo esurientibus animis, quamuis ex tempore panem vitæ non frangere. Denique summe paratos ad excipiendam diuinam culturam homines sensit, atque in eadem manere sententia, imo etiam ardentiore de collocando in ea Vrbe Collegio. Cuius profecto principia si repetere velimus altius, ab ipso ducta reperiemus Ignatio. Qui cum olim Parisijs de Sociorum, Medicorumque consilio discessisset in patriam, & confirmata iam valetudine Pompeiopolim, Toletum, aliasque Hispaniæ vrbes ad Sociorum conficienda negotia, vt supra demonstratum est, peragrasset, tandem Valentiam venit, vt in Italiam solueret. Qua in Vrbe dum nauigium opperitur, Castrum quendam Carthusianum, Lutetiæ sibi peramicum, suarumque virtutum spectatorem offendit. Qui tam felici gratulatus occursu, Ignatium ad primarium Patritium, sibi familiarem (is erat Martinus Petrius de Almacano, vir non minore in Deum pietate, quam generis nobilitate clarus) adducit. Apud hunc dies aliquot diuersatus, quotidianis sanctitatis exemplis, perpetuoque tenore vitæ, breui suarum laudum præconem, hospitem ipsum habuit. Cuius vox, patrocinante iam fama, magnos ad beatum Virum concursus hominum excitauit, præparatisque opinione ipsa iam animis sanctus Pater assidua rerum cælestium tractatione, dicendique ardore, sic profuit, vt & multis salutis initium fuerit, & suæ familiæ semen Valentiæ reliquerit. Hinc nimirum fundatæ iam Societati tam faciles aditus: hinc Valentinorum ciuium ad expetendam, complectendamque Coloniam tanta propensio. Araozius autem Valentiæ ad Martij moratus Idus, Gandiam postea salutandi Ducis gratia Francisci Borgiæ contendit. Hic quoque Dei Verbum instituto suo, moreque prædicat, & quam nunc libenter à Duce recipitur, tam mox ægre dimittitur. Detulit ei suam Dux operam, studiumque ad promouendam rem Valentini Collegij, partemque sibi in eo instituendo, & construendo depopoſcit. Cui Araozius, actis, vt par erat, gratijs, ne liberalem animum aspernari videretur, rem dixit ab Ignatio Mironi mandatam: hunc Valentiæ propediem affuturum, & hunc potissimum consulendum. Fuerat etiam in animo Duci vnum aliquem de Societate à Pontifice Maximo postulare, qui filios Agarenorum, quorum in sua ditione magna vis erat, Christianis moribus informaret, & ad religionis cultum sanctius erudiret. Verum postea re diligentius agitata præstantius duxit Gandiæ collegium, vnde in omnem illam vineam naui cultores existerent, excitare, quam per vnum, aut alterum hominem vni tantum parti, membroue consulere. Rebus ita cum Duce, Ciuitateque Valentina transactis, cœptum Araozius iter prosequitur, magno vbique sui desiderio relicto quacunque transibat, Madriti præsertim: vbi Maria, & Ioanna Caroli filijs postulantibus, verba fecit. Interim Iacobus Miro acceptis Ignatij literis Valentiam discedebat, tres secum socios ducens Franciscum Roias Castellanum iam Sacerdotem, Antonium Monim Lusitanum, & Iacobum Romanum.

124 Ad audiendum Araozium mirus concursus.

125 Araozius Gandiã adit ad Ducem Franciscum Borgiam.

126 Iacobus Miro Conimbrica Valentiam ad inchoandum Collegium migrat.

Ignatius

Ignatius vero quatuor alios ab Vrbe misit, Petrum Canalem, & Ioannem Guttam Gallos, duosque præterea Italos, Iacobum quendam Bononiensem, & Iacobum Mariam. Hi cum Valentiam attigissent, omnes à Petro Domenecco Patre Hieronymi, ceteriisque primarijs ciuibus festa gratulatione recipiuntur, quibus & domus illa, quam ad eam rem Araozio designauerant, assignatur ampla satis, & Collegij peropportuna primordijs; nec ignobili Vrbis loco, publicoque coniuncta Gymnasio. Iam nobili illa in Academia leuiori Sophistarum doctrina, quæ ad eam vsque ætatem viguerat, explosa, probi tam scientiæ Diuinæ Magistri, quam ceteris tradendis artibus præerant, qui germanam docendi rationem ex Parisiensi formula, ac disciplina tenerent. At Miro cum in studiorum ferias, quæ repeti nisi ad B. Lucæ natalitia non erat mos, eius incidisset aduentus; tantum cœpit temporis in animorum conferre salutem, quantum feriæ illæ literariæ concedebant. Quo in munere ea Ciuitatis approbatione, plausuque, versatus est, vt illa in dies magis Societatis lætaretur ingressu, & spem præberet vberiorem perficiendi Collegij. Instauratis literarum studijs, quia Theologiæ curriculum Miro; Artium reliqui tres erant ingressi, hanc consulendi animis inière rationem, vt Sabbatum, diemq; Domini, quos feriatos, & inanes habebant, rebus diuinis procurandis, animisque tuendis, reliquum vero hebdomadæ literarum contentioni dicarent. Atque hac temperatione ad menses aliquot, dum neutrum studium negligunt, salutariter vsi sunt. Eadem ferme inita ratio in Complutensis Collegij primordijs. Quorum, vt significatum est, autor Francisci Villanouæ pietas fuit, cum in tota vita, tum in sermone præcipue: quibus ille rebus adeo sibi ex ea Academia optimum quenque deuinxerat, vt de Societatis inchoando Collegio summa consensione decreuerint. Eius rei causa mittuntur nonnulli Conimbrica: qui cum Villanoua eadem in domo de aliena benignitate victitantes, vna eademque opera, & Collegij statuendis initijs, & literarum disciplinæ vacabant, pari omnes integritate vitæ, pari laboris industria. Nec tamen animorum deserebantur obsequia, concurrente vndique ad exempla virtutum magna hominum multitudine, quorum multi, aut vitæ genus in Cœnobijs cum perfectiore mutabant, aut in medijs hominibus saltem mores. Ex ea disciplina prodijt F. Iacobus de Yepes, qui Societatem ille quidem in animo initio habebat, sed occasione quadam postea S. Hieronymi instituta, suscepit, vbi & virtute, & prudentia, & literis ita præstitit, vt eum dignum Rex Philippus secundus existimarit, quem ad suas Confessiones adhiberet, & postea iunior Philippus Episcopum Turiasonensis Vrbis, Pontifice annuente, crearit. Tres etiam Societati obtulere sese, suoque ad id exemplo alios quosdam ex Academicis perpulerunt, reclamantibus Principibus viris, & rei insolentiam non ferentibus. Verum Deus (vt est eius consuetudo infirmissima adminicula deligendi) multos abundantes doctrina, indoctum per hominem Villanouam, perque Ignatij discipulum, qui ipsum septendecim ante annis: Ignatium minus audierant, veram edocere sapientiam gaudebat.

127 Datur opera Valentiæ, & studijs animarum, & literarum.

128 Idem fit Compluti sub Francisco Villanoua.

In Lusitania vero ipsa Simon Rodericius, Valentiam, Complutumque quos Ignatius imperauerat, missis, & ijs, quos dixi, Louanienſibus in patrium cælum remissis, sexaginta Conimbricæ Socios habebat, designato ijs Martino Sanctucrucio Mironis loco Rectore. Hos, quo magis ex instituto, & discendi contentione proficerent, & exercitatione virtutis, sapienter, vt ei diuinus suggerebat spiritus, vt ex Ignatij eliciebat epistolis, certis legibus, præceptisque muniuit. Deus, qui dat incrementa, continentem rigantium adiuuabat industriam, vt verbis exequi non satis queas, quotidianos nouæ familiæ, cum in omni varietate virtutum, tum in sui despicientia, & abnegatione progressus. Exemplo fratres suos Simon magis, quam sermonibus incitabat, & quam in ceteris adamabat religiosi ordinis disciplinam, eam ipse vita, & moribus exprimebat; nec Conimbrica prius extulit pedem, quam vt suis spectaret oculis præscriptarum legum in vnoquoque custodiam. Adiumento ad hanc præclaram institutionem non mediocri fuerunt Andreas Ouiedus, & Ioannes Aragonius multis, & illustribus documentis cum ceterarum virtutum, tum canonicæ disciplinæ; vt in recentissimi cuiusque pectus horum spiritus rudundaret. Nam de Francisco Strada, cuius iam concionum fama, atque virtutum domesticorum animos occupauerat, commemorare quid attinet? Qui cum Conimbricam longo ex itinere peruenisset, in ipso pene aduentu ad abiectissima munera tanquam ad splendidissimas epulas inuitatur. Quæ is non minore caritate, atque alacritate,

129 Secũdus Rector Conimbricæ Martinus Sancti crucius. Socij 61 sexaginta.

130 Exẽplo sunt Socijs Conimbricẽsibus Andreas Ouiedus, Io. Aragonius, Franciscus Strada.

Digitized by Google

eritate, quam sunt à caris oblata fratribus, obeunda suscepit: vt ea in re Ignatij discipulum posses agnoscere, nec ibi fidem desiderares aurium, vt famæ celebritati concederes, vbi præsentis virtutis testis esset oculus, & aspectus. Ab hoc humilitatis aditu Strada

131 Strada etiam per utiliter concionatur.

Societatis res vehementer domi, foriſque prouexit. Nec dum ab itinere respirarat, cum à Simone iussus per omnem Quadragesimam festis, Dominicisque diebus binas in die conciones instituit. Et quanquam egregij concionatores in tam nobili ciuitate non deerant, ea tamen nouo homine degustato ad eum frequens accurrit: vt cum ædes non caperet vniuersos aduocanda deinceps concio fuerit in Aulam regiam. Fructus porro omni expectatione superior, emendatio morum, vulgi beneuolentia, nobilitatis de Societate iudicia sancta. Academicorum præda, quorum se vndecim Societati dedere. Franci-

132 Aggregati ad Societatem Franciscus Veira, Io. Goüea, Franciscus Petrius, Michael Bottellus, Antonius Monis, Consaluus Vazius, Io. Dictius, Georgius Serranus, Emmanuel Nobrega.

scus in his Veira, qui diem extremum in India clausit, & Ioannes Gouea, Franciscus Petrius, & Michael Botellus, Antonius Monis Phæbi frater Regij cubicularij, quem Valentiam cum Mirone profectum supra demonstrauimus, & Consaluus Vazius de Mello, qui Lusitaniæ prouinciæ custos, ac Præpositus obijt. Horum deinde exempla secuti sunt Ioannes Dictius Flander, & Georgius Serranus, qui item fuit huius Prouinciæ moderator, ac Præses; & non ita longe post Emmanuel Nobrega Sacerdos, Regij Cancellarij ex fratre nepos, quem & spectata virtus, & Pontificij iuris prudentia commendabat; qui primus Brasiliam Prouinciam rexit: sed flagitantium tantus numerus fuit, vt lectissimus quisque dumtaxat aggregaretur: nempe, quem vel eruditio non vulgaris, vel eximia aliqua, & præstans indoles commendaret. Itaque Simon, qui prius ex Italia, & Gallia Sociorum requirebat auxilia, postea rogauit Ignatium finem mittendi faceret: tanta erat & ineuntium Societatem vbertas, & affectantium. Qui post quam familiam suam Conimbricensem domesticæ disciplinæ præsidio circumseptam ad omnem sanctitatis laudem, & generosæ victoriæ sui ipsius exacuisset, media circiter Quadragesima Olisipponem se contulit. Hic non tam secundis rebus præclaros progressus remorante Satana, quam ferendis aduersis; & primi illius temporis subeunda procella Societatem admodum illustrauit à Ferdinando quodam licentiato, quod eius fratrem veluti otij domestici perturbatorem exegerat è Conimbricensi Collegio, petulanter conuicijs lacessitus, manibusq;

133 Simon & Societas exagitantur, & inde illustratur.

per summam contumeliam diuexatus. Nihil tamen inter hæc Simone tranquillius, qui cum vlcisci conuiciatorem, qua valebat apud Principes gratia, percussoremque facile posset, tamen & suæ professionis, & sui memor officij maluit vltro supplicium deprecari. Sed à iustissimo Rege, quanquam supplicij lenitatem exorauit, impunitatem tamen omnem impetrare non potuit. Nam & hunc & fratrem, quem contra Simonem multa edidisse cognorat, mulctat exilio, totoque suo Regno pellit. Porro non solum apud multos passim in familiari sermone, sed libellis etiam scriptis, quos & ad Regem ipsum, & ad Henricum Inquisitorem Catholicæ veritatis, & ad Nuncium Apostolicum dedere ipsa Societatis fundamenta subruere conati erant. Omnes fere immunitates, & iura ab Apostolica Sede ei concessa fictis mendacijs conuellebant, & infirmabant. Docebant falso à Simone iactari Societatem vnius Apostolicæ Sedis potestati subijci, sed omnino ordinarijs Episcopis: vt corrigi ab ijs, & quibus vellent obligari legibus posset. Societatem in Lusitania nulla canonum disciplina, nullis certis legibus contineri, sed vnius Simonis arbitrio cuncta regi: qui nisi paucorum gratia, aut etiam imperitorum plausibus niteretur, desereretur à suis, oppugnaretur ab exteris. Insimulabant etiam hominem contumaciæ, qui contra diploma Pontificis Maximi reuulsis numeri definiti cancellis Societatem plusquam sexaginta Sodalibus auxisset. Hæc & his affinia, vt erant excogitata leuiter, & malitiosè conficta, ita breui, sua sponte videlicet conciderunt. Nam & binis Sedis Apostolicæ literis, quibus Societatis instituta sanciuntur, exhibitis; & deinde recenti diplomate, quo Societatem ipsam Pontifex Maximus priuilegijs ornarat amplissimis, in apertum, lucemque prolato, tota vrbe perspecta magis Societas est, & Simon ipse tanto clarior apud omnes effectus, quanto in vtraque fortuna inuentus est fuisse constantior.

134 Araozius Conimbricam peruenit.

Accesserat interim Conimbricam Araozius adolescente iam vere, & noua, quam inspexerat, Societate lætatus, dedit ad Ignatium literas de eius felicibus incrementis, de disciplinæ religiosæ ratione, de quotidianis studiorum progressibus, de Academicorum nobili, frequentique conuentu. Deinde Sociorum quinque, quos ex Italia deduxerat

adiuncto

Digitized by Google

adiuncto manipulo, cum & priuatis cohortationibus, exemploque domesticos, & publicis concionibus incendisset externos, inde Almerinum, quo se Rex cum Curia receperat, est profectus. Eius exhilarati conspectu Rex, & Regina permulta ex eo de Societate cupidius adeo iam late dispersa scisciti cognoscunt. Eorumque rogatu Almerini primum, deinde Olisippone, Eboræque, & vbicunque Rex ageret, publicos sermones instituit, mutua sane gratulatione & concionantis, & concionis. Erat enim quod Deo mirifice gratularetur Araozius, cum & Regiæ curiæ ordinem, ac disciplinam, & propensam Lusitanorum in Societatem voluntatem pari veneratione coniunctam intueretur. Cuius vbique aures de vijs publicis cum varia Oppida permearet, secundis populorum admurmurationibus, quæ sine rubore audiri non poterant, personabant, modo de se, modo de suis socijs, veluti priscis illis Apostolis, Apostolorumque Vicarijs. Eadem Regis erant de Societate iudicia, qui Simonem ægrotantem, vt primum se contulit Almerinum, non alienum duxit Maiestate sua, vnà cum Principe filio, Episcopisque nonnullis inuisere. Nec ita mox Eboræ, cum per æstiuas Gymnasij ferias, illac quidam è Conimbricensis Collegij socijs ad ædem B. Mariæ ad aquas Lupias, Societatis more peregrinarentur, Rex eo, quo incedebant, habitu ad sese clementer admisit, & ad constantiam susceptæ mentis peramicis, & tempestiuis monitis excitauit; sique illac præterea iter peregrinantes haberent, iussit ad se omnes adduci, eorum conspectu quasi Pater indulgentissimus gaudens. Erat inter eos is, cuius supra facta est mentio, Olisipponensis Prætoris filius Rodericus Menesius è Regijs olim pueris, præstanti ingenio, atque memoria adolescens, qui vel integras aliorum conciones reddebat ad verbum, literisque mandabat, germanus frater nobilis Virginis ex honorarijs Reginæ pedissequis. Hunc Soror vt pannosum aspexit, ac squallidum sine lacerna, sine liberali viatoris amictu, dedecus id suum interpretata, eiulare muliebriter cœpit, & discruciare se ipsa. Tantum aberat à vera rerum intelligentia, quæ docet voluntariæ illius paupertatis sordes aulicis splendoribus anteire: neque eiuscemodi squallorem Christianæ nobilitati probro, sed decori, atque ornamento esse. Ceterum Rodericus cuncto in itinere non modo constantiam excellentem, sed etiam paupertatis amorem exercuit, non vt interdum fit rerum toleranda penuria, sed copia recusanda. Namque Mater eius subodorata profectionem, homines dispoſuerat, qui equis, ceteroque suppeditando commeatu peregrinum commode ducerent, vel forte abducerent, alijs interiectis, qui tanquam fortuito facti obuiam mendicanti stipem luculentam ingererent. Sed non minus fuit sagax Rodericus in præsentiendis cognatorum artibus, & cauendis; qui tanquam ipsam iam sibi Euangelicam paupertatem adoptasset in Matrem, vbique salubrem eius duritiam Matris terrenæ blanditijs prætulit. Hoc prospero rerum statu ipsis Bartholomæi Apostoli Natalitijs Faber Olisipponem appulit: inde Eboram, vbi tunc Aula versabatur, profectus, paucis diebus ita se Regi probauit, vt Rex non amplius mittere in Castellam, sed apud se retinere decerneret. Excurrit Pater subinde Conimbricam, & inde reuersus, aduentante autumno, decidit in morbum, vnde iustior iam moræ causa homini nata: vt cum regio consilio videretur mens etiam conspirasse diuina. Dum Conimbricæ fuit Ioannem Nunnium in Societatem adlegit. Sacerdos is, idemque Abbas erat, multa prudentia præditus, ad pietatemque longe propensior: qui iam inde à principio ita sibi persuaserat, & in animum induxerat salutem sibi esse in vnius orationis studio, eoque potissimum vitæ genere, quæ contemplatione alitur, collocandam. Præerat Ecclesiæ cuidam non admodum frequenti procul ab Vrbe Bracara passuum mille fere duodecim, loco (vt ei videbatur) ad suæ vitæ rationes appositio. Hic quotidie quinas, senasve orarioni tribuebat horas. Multus erat in afflictando corpore: quotidiano etiam Missæ sacro, audiendisque confessionibus operam dabat: & gregem suum diuino pascebat verbo; & salutari colloquio: vt iam vulgo sanctus Abbas appellaretur. Ipse tamen nequaquam sibi faciebat satis: quod Sacerdotij vectigalibus vteretur, suoque viueret arbitratu, multum existimans ad perfectum sui holocaustum deesse. Inter hos ad meliora vocantis Dei instinctus Melchior eius frater pridem in Societatem admissus. Compostellam ad sancti Iacobi cum peregrinaretur, illac consulto transijt fratris animum tentaturus, posset nec ne de Societatis institutis edoctus, ad eandem & ipse vitam allici. Ille vero etsi de Societate, ipsa sentire optime visus est; tamen quoniam ea susceptis vitæ rationibus, quietique propo-

sitæ

135 Adit Regem, & concionatur.

136 Regis, ac Reginæ in Societatem voluntas.

137 Roderici Menesij amor sanctæ paupertatis.

138 Faber Olisipponem peruenit: ægrotat.

139 Vocatio insignis ad Societatem Ioannis Nunnij, qui dein fuit Æthiopiæ Patriarcha.

Digitized by Google

sitæ aduersaretur, vt quæ non sola mentis agitatione contenta in ipsa quoque versetur actione, studiorum, institutorumque dissimilitudinem excusauit. Ita dimissus Melchior, neutiquam ob irritum primum conatum, spem curamque fratris, quo vellet, demum trahendi deposuit. Cum igitur Fabrum præclara sanctitatis fama in Lusitaniam præcurrisset, hortatur Abbatem per literas, vt Conimbricam ne grauetur accedere: inspecturus rationem viuendi sociorum, deq; suæ vitæ genere communicaturus cum Petro Fabro primo Sociorum Ignatij, Viroque plane insignibus à Deo donis ornato, qui propediem ex Germania expectabatur. His literis ad priores stimulos, quibus à sancto Spiritu dies, noctesque compungebatur, additis, Ioannes certum sacrificiorum fecit numerum, totum se Dei voluntati permittens, enixeque rogans, vt significare, quod sibi futurum esset vitæ genus gratissimum, vellet. Audijt sinceri animi preces clementissimus Dominus, & aperte reuelauit suæ esse voluntatis, vt Conimbricam se conferret: à Fabro sibi quod sequendum foret ostensum iri, ipsumque in eodem viso Fabrum ostendit. Id quemadmodum factum sit Melchior eius frater, qui cetera scripsit, non tradit: sed (vt alij prodiderunt) videre sibi visus est per quietem Sacerdotem in sacrosancta Liturgia sacrificantem, se vero ministrantem: cumque ad pacis osculum, quæ de illius Ecclesiæ moræ sacris operanti porrigitur, ventum esset, Sacerdotem ex dextero porrectam latere recusasse, innuentem sibi pacem ex læuo porrigi: illum vero ex dextero, vt mos ferebat, perseuerasse, viciſſimque è sinistro presbyterum: cumque ea de re longior esset altercatio Ioannem somno esse solutum, & intellexisse Sacerdotem sibi requirendum, qui esset ostensus, & ab eo pacem Domini, vt ille interpretaretur, sumendam. Hæc vbi statuisset, tamen ad certius explorandam Dei voluntatem ad Angelorum confugisse Reginam, certo ei sacrificiorum dicato numero, atque Matrem clementissimam videndam ei se præbuisse cum eodem Sacerdote ad latus, quem sacrificantem ille conspexerat, ac monuisse, iret Conimbricam, & in Collegio famulum illum suum præstolaretur: ex ipso cogniturum quid à se Dei voluntas exigeret. Nec segnis ad imperium Ioannes fuit. Habitu pauperis assumpto Conimbricam pergit, ac velut hospes in Collegio ad quadraginta dies versatur assiduas inter luctantis animi angustias: veritus ne si Marthæ negotijs dato in Societatem nomine, nimium premeretur, sancti otij, cui iam insueuerat, dulcedine priuaretur: certisque dimissis sequeretur incerta. En tandem Faber, cuius vt os aspexit, plane simulacrum sibi ante ostensum agnoscens, animum illi suum penitus patefecit: ac genus, quod tenebat vitæ, & varias spirituum commotiones. Cui Pater, post quam cuncta diligenter audierat, Vnum hic ego, inquit, monebo, ne in supremi iudicij die queraris tibi non satis explicatum fuisse. Posthac in tuo secessu, vsuque contemplationis nequaquam tu pristinam pacem animi, & dulcedinem experiere. Dum enim illud vitæ genus sequebare, quod acceptissimum Deo putabas, is tibi fideliter obsequenti cælestium consolationum copiam large suppeditabat; verum cum iam noueris multo perfectius vitæ genus institui posse; quo in sancta paupertate, atque obedientia temetipsum illi in sacrificium mactes, tuamque operam non ad exigui vnius populi, sed ad omnium mortalium salutem ex obedientiæ nutu deriues, plurimas hauriens ærumnas, inter ipsius vitæ versans discrimina ad gloriam eius maiorem; hinc iam tibi neutiquam consueta aderit in otio tuo tranquillitas: sed assidui peruellent animum aculei, quod declines ærumnas, & Crucem; & vestigia deseras Saluatoris, esca tui commodi, ac priuatæ quietis illectus. Hac Fabri oratione tanquam diuino oraculo ictus, repente abijcit se eius ad pedes, paratumque offert ad nutum. At Faber, sustine, inquit, consilium in præsentia: surge, vt moris tui est, mediam sub noctem ad preces; totumque te Numini Diuino tradens prouoca Dæmonem, vt, si quid post initam Societatem facturus tibi negotij est, faciat in præsens; & cuncta suæ prauitatis tentamenta expromat. Orta dein luce sacrosanctum fac sacrificium, coramque Domino de instituenda vita delibera, & id sequere, quod eo loco decreueris. Cum paruisset, inque prouocando Dæmone, haud parua ex lucta superior euasisset, inque oratione, & sacrificio egregijs Diuinæ clementiæ recreatus esset pignoribus, in Societatem receptus est: & statim humilibus exerceri cœptus officijs: quæ tanta administrabat alacritate: rebus in omnibus ita dicto audiens erat Præsidum: vt affirmaret Faber ex ijs, qui iam vitæ spirituali insueuissent, neminem à se perspectum, qui tam facile alieno arbitratu fingi, flectique se sineret. Is haud ita longe post (vt suo loco narra-

Digitized by Google

narrabitur, Aethiopiæ creatus est Patriarcha, magnisque ad extremum virtutum meritis clarus, consentaneum his initijs vitæ exitum in India Goæ habuit. Calebat tum Xauerius in India, & re Christiana in Commorino bene constituta inter anni superioris extrema, & consequentis initia Goam ad transigenda grauia pro religione negotia Indiæ cum Prætore, reuertit. Deduxit secum adolescentes aliquot è nobilitate præcipua instituendos in eo, quod diximus, contubernio, magna iam ex parte constructo. Et quoniam præclara iam fama rerum à Xauerio gestarum Goam præuolauerat, reditus nimium eius maxima omnium gratulatione celebratus est. Hic persolutis Episcopo, Prætorique debitæ salutationis officijs, cum ad diuersandum in valetudinarium, & pauperum hospitium se de more reciperet; inuitus in contubernium illud Præsule iubente traducitur: nec prius Goa discessit, quam illius iuuentutis instituendæ formam, legesque præscriberet. Postea, quæ in rem Christianam à Prætore postulauerat, impetratis; reuertitur in Oram Piscariam, Mansillam iam Sacerdotio præditum reducens, ac tribus comitibus item Sacerdotibus, quorum industria solicitudines suas releuaret, adhibitis; non ex eadem illis quidem Societate, sed tamen eiusmodi, vt non inuiti operam ei suam ad animarum lucra conferrent. Cum his prouinciam partitus, quanquam in ijs omnibus, qui ad Christi partes transibant, instituendis elaborabat; plus tamen laboris, ac curæ in imbuendos, ac consignandos infantes, ne vitam prius amitterent, quam innocentiam recuperarent, insumpsit: id quod Mansillæ solicitus, anxiusque, & ceterorum Sacerdotum auribus inculcabat. Porro Neophytorum animos ita curabat, vt eorum corpora, cum res poscceret, non desereret. Nec caruit illustri Dei prouidentia celeris eius in Commorinum reuersio. Nam cum Badagæ populi, fera tum gens, & immanis, Oræ Piscariæ finitimi, seu prædæ cupiditate, seu odio religionis accensi, totam illam regionem depopulando peruaderent, Christiani subita incursione perterriti, relictis exemplo vicis in maritimos scopulos modico interuallo diffugerant, haud dubie fame, siti, æstu, ceterisque vitæ incommodis perituri, nisi calamitosæ fugæ Xauerius vicinis confestim actuarijs omni commeatu refertis, & pecunia à Magistratibus corrogata, misericors occurrisset. Eodem caritatis ardore frangere eorum cupiditatem, atque insolentiam aggressus, qui Piscariæ præerant, superbeque Neophytis imperabant, cum proficeret nihil, implorandam sibi Prætoris dexteram tum Cocini degentis, existimauit. Eoque tum se potissimum contulit, cum iam prosperos rei Christianæ speraret euentus, & vberem suæ industriæ messem alacer meteret; trigintaque partim vicos, partim Oppida probe iam culta, & instituta relinqueret. Atque vt ex vno eodemque itinere duplicata lucra referret, nauigatione relicta, per Trauancoris Oram terrestri cursu contendit. Est enim Trauancor in Commorini Promontorij latere occiduo tractus maritimus, circiter octoginta millibus passuum longitudine ab Coulano Oppido ad Cuneum summum, vnde Promontorium diximus in Oram Piscariam flecti. Itaque ex Ora Piscaria, quæ Orientali iacet in Promontorij latere, ad Occiduum transeuntes Trauancor excipit. Hinc Malabarica plaga pari, ac Trauancor, longitudine Septentrionē versus Cocinum vsque succedit, Cocinoque demum Goam leucarum centum tractus ascendit. Trauancor vicis ferme triginta distinguitur. Incolæ sunt piscatores partim Ethnici, quos Machoas appellant, partim Saraceni, Xauerio vehementer infensi, quod Parauas accolas traduxisset ad Christum. Xauerius tamen eorum contemptis iris, & animarum prædæ nihilominus inhians, vel dissuadentibus amicis infestissimam Christiano nomini regionem audacter ingreditur. Hic longe alia offendit omnia, atque inanis hominum trepidatio depingebat: non tamen diuinæ aliena fiduciæ, qua pectus suum munire, & confirmare didicerat. Sensit obeundis passim vicis mentes hominum molliores, nec abhorrentes ab euangelica disciplina: vt vel hinc se intellexisse fateretur, & quam sit Deo, in Dei causa, sine hæsitatione fidendum, & quam non extimescendi terrores hominum. Vir excelsi animi, atque consilij periclitatis prius animis Barbarorum ad eorum non dubitauit adire Tyrannum, & eum sibi blandis primum conciliare colloquijs, sensimque monita insinuare salutis; deinde patriam dissuadere superstitionem, in qua plus veneni delitesceret, quam salutis, & cultum veri Numinis suadere, in quo salus hominum sita esset. Quod si fixum, ac certum ei esset, religionis cultum nulla ratione mutare, saltem eius mutandæ potestatem edicto faceret ijs omnibus, quibus præerat. Id à Rege cum Xauerius extorsisset; inopi-

141 Res Indiæ. Xauerius recurrit Goam.

142 Redit in Comorinum cum adiutoribus Euangelij.

143 Succurrit Christianis, qui vexabantur ab Ethnicis, & ab suaris præfectis.

144 Transit in Oram Trauancoris.

145 Impetrat à Rege Ethnico potestatem populis ad Christi sacra migrandi.

146 Plurimos Christo parit.

Digitized by Google

inopinato gratulatus euentu totam illam regionem auido pede percurrit tam diuite animarum præda, vt hominum plus decem millia mense vertente salutis aqua perfuderit. Cuius laboris magnitudinem vnus ipse propemodum sustinebat, sed iucunditate animi tanta, vt eam nec stylo se posse consequi (cum ad Ignatium scriberet) confirmaret, nec oratione complecti: quæ quidem tanto erat optanda magis, quanto res inter aduersas

147 Maximo animo infert se in periculum, vt Neophytos tueatur.

probabatur esse solidior. Nam & hic pro grege fuit cum efferatis Badagis non sine capitis periculo dimicandum. Qui dum Trauancoris ingressi fines, Neophytorum vicum vbi tum Xauerius erat, irrumpunt, ingens repente clamor ab incolis tollitur, puerorum, fœminarumque ploratus. Quo Sacerdos misericors excitatus suo neglecto capite in confertissimos barbaros sese inijcit, fide non ferro protectus: furentesque adeo vultu ipso, verboque conterruit; vt illi tantæ constantiæ obstupefacti miraculo, partim metu,

148 Magnus Pater, ei cognomen fit.

partim pudore perfusi, sponte diffugerent. Hoc memorabile Xauerij facinus pietate pleniſſimum, non minorem ei tota illa regione gratiam, quam opinionem, famamque comparauit, vt vulgo magni Patris vocabulum reportarit, & Rex ipse toto suo regno cunctis edixerit, vt magno Patri, perinde, ac sibi cunctis in rebus obtemperarent. Itaq; prodeuntem in late patentes campos verba de Regno cæli facturum ex diuersis vicis cateruæ ad quina, vel sena millia sequebantur, & odore sanctitatis illectæ, & suauitate

149 Concionatur in late patentibus campis ex arboribus.

doctrinæ. Cumque opportunitatem suggesti, humilis camporum planities, & solitudo negarent non alienum ducebat suæ esse personæ, ac dignitatis occursantium cacumina arborum, vnde diuina semina longe, lateque iactaret, ascendere, tanto in suis mox fœcundiora segetibus, quanto & solertioribus essent excussa manibus, & terræ sinu auidiore concepta. Hunc in modum totam illam regionem sine defatigatione pererrans, &

150 Excitat Sacella viginti.

Christi iugo submittens, curauit certis erigenda locis sacella viginti: ne aut sub arborum opacitate, vt ante fieri consueuerat, aut nautico sub linteo, carbasisque prætentis peragerentur Diuina mysteria. Eandem hic & Baptismo expiandi rationem, & Neophytos instituendi formam (quam in Ora Piscaria vel per se, vel per idoneos viros singulis solebat in Pagis) perpetuo tenuit. Nec minora in hac, quam in illa Ora contra inanes, & commentitios Deos odia reperit incolarum: vt, & disturbatio ignominiosa fanorum, & simulacrorum declarabat euersio. Adeo vt nullum ei spectaculum lætius, iucundiusq; quam cum à suis cultoribus impura illa euerterentur Idola: & probrosa illa Numina

151 In Insula Manaria sexcenti Christiani ab Ethnico Rege occiduntur: pro reliquis Xauerius elaborat.

protrita, ac conculcata, ludibria fierent puerilis ætatis. Manarenses Insulæ finitimæ populi noua hac Parauarum, Machoarumque pietate permoti, supplices & ipsi Patrem per internuncios ad suum euocauère Baptismum. Pater autem ne ab alijs pro animarum salute negotijs, grauissimisque Dei causis abduceretur, Sacerdotem operæ suæ Vicarium ad eos legat. Qui cum iam plurimos piaculari tinxisset aqua, Iafanapatanius Ceilanæ terræ Tyrannus, cuius in ditione Manarensis erat Insula, Idolis suis ad amentiam addictus, immissa in nouellum Christi gregem militum manu, miserabiles edidit strages. Sexcentorum cædes illa fuit Patino in Pago, qui tum in India perobscurus, nunc incolarum Martyrio nobilis, Pagus Martyrum appellatur. Hæc Tyranni sæuitia Xauerium

152 Manſillam in Trauancoris Oram mittit.

impulit, vt sine cunctatione Cocinum peteret, Prætorianam opem teneræ illi imploraturus Ecclesiæ. Quo ex Oppido datis ad Manſillam literis, iubet eum confestim ex Ora Piscaria in Trauancoris Regna migrare, ad gregis ab se relicti custodiam: & ex itinere Macucum Commorini Oppidum, quod rogatus ipse per negotia grauiora non potuit, sacro fonte lustrare. Cocini igitur Michaelem Vazium Vicarium Episcopi generalem conuenit, hominemque Diuinæ gloriæ sua sponte percupidum impulit, vt coram ad edocendum Regem in Lusitaniam renauigare non dubitaret. Praua omnino apud Indos, & pernicioſa vigebant instituta, quibus acriter occurrendum fuit. Goæ Brachmanis fauebatur. Dæmonum simulacra multis locis colebantur impune. Neophyti tota in Ora Piscaria Regijs ab Ministris opprimebantur. Cocinensis Rex, quanquam cum Lusitanis amicitiæ fœdere copulatus, bona omnium, qui baptismum susceperant, proscribebat:

153 Multa ab Rege Lusitano pro Religione impetrat

quæ res multos à Baptismate deterrebat. Quibus rebus & ex Michaele coram, & è Xauerij literis Rex cognitis, non solum animum adiecit, vt operas quamplurimas, & lectissimas in Indiam mitteret, sed etiam grauissimis literis Prætori mandauit, vt toto agro Goënsi impura Dæmonum signa, nec publice, nec priuatim vlla ratione permitteret, & in quos tantæ impietatis vel tenuissima suspicio caderet, in eos grauiter, ac seuere animaduer-

Digitized by Google

maduerteret. Itemque ne Brachmanum, Ethnicorumque ſolennia, feſtique dies agitarentur; neque publica munera, quæ paulo ante mandari Ethnicis conſueuerant, ijs in poſterum mandarentur; ſed ad honores, & Magiſtratus nouella deinceps Chriſti ſoboles vocaretur, quo & à ceteris Chriſti Religio ſuſciperetur alacrius, & maiore vulgo haberetur in pretio. Similiter ne Mancipia Saracenis, ac Mauris ex Ethnicorum numero venderentur: quo facilius traducerentur ad Chriſtum. Porro Templa vero, æternoque Deo varijs locis extruerentur: Chriſtianis in poſterum parceretur, intactis eorum à Cocini Rege fortunis: ad quem etiam ea de cauſa Rex ipſe Luſitanus ardentes literas dedit. Quæ quidem omnia, & id genus alia facile impetrarat ab eo Xauerius, ſed in exhauriendis Regijs mandatis Miniſtrorum deſiderata ſedulitas eſt. Tanto rei Chriſtianæ emolumento Xauerius Cocini ex itinere facto ad Prætorem, qui Cambaiam verſus tendebat, euolans Iafanapatanij Regis in Manarenſes crudelitatem expoſuit. Soſa audita tot innocentium cæde, ſic in Tyrannum exarſit; vt efferueſcentis iræ flamma mulcenda Xauerio fuerit. Opportune per eos dies ad eundem Prætorem Iafanapatanij Regis germanus frater Regni hæres, fraternæ crudelitatis metu confugerat, vltro, ſerioque pollicitus, ſi Luſitanis armis in Regnum ſuum reſtitueretur, cum Regni ſe Proceribus Chriſtianum fore. Quo promiſſo Prætor adductus, iubet è veſtigio ad Nagapatanum, Luſitanorum in Ora Piſcaria Oppidum, quod contra Iafanapataniam ſitum eſt, validam ornari claſſem, vt Tyranni frater, ſi Chriſtiana ſacra ſuſciperet, reſtitueretur in Regnum. Tyrannus vero ipſe, tot innocentium carnifex, vel eodem ſæuitiæ iugularetur exemplo, vel ad Xauerij mulctaretur arbitrium. Sed rem totam vt opportuniore loco commemorabitur, caſus inopinatus euertit.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Quintus.

ORIEBATVR in eodem ſeculo annus quintus & quadrageſimus, cum ſedes, domoſque decem in varijs Orbis terræ partibus conſtituta Societas incolebat. Proxime namque ad ſuperiores domos acceſſerant in Hiſpania Complutenſis, & Valentina, in Germania Colonienſis; quibus merito adnumeratur è ſuſcepta iamdudum Seminarij procuratione Goënſis in India. Erant tamen adhuc ſedes iſtæ ſine ſuo cenſu, ſine prouentu, nec præter Romanam, & Luſitanas, vlla erat ad diuturnitatem fundata, & conſtituta ſatis. Omnia quippe tum rudia, atque inchoata, vt rerum ferme ceterarum initia, ſed tamen eiuſmodi, vt tanquam in ſementi futuræ meſſis vbertatem aſpiceres. Quanquam autem alienis vbique ſubſidijs ſuam Societas mitigabat inopiam; tamen non idcirco ſinum coarctabat ſuum, nec ſe petentibus denegabat. Verum curis ſuis in Deum, vnde erat ſuſpenſa, proiectis, quotquot illa Maieſtas mitteret, admittebat: quorum eo maior in dies numerus erat, quo ſincera eius in homines ſtudia in dies magis celebrabantur: eaque de cauſa paſſim à populis, paſſim à Principibus expetebatur. Sed ne nimium ſecundo curſu naufragij aliquid faceret, caute omnia circumſpectans Ignatius, ſtatuit apud animum ſuum duo ſibi antiquiſſima ſemper fore: alterum, ne quempiam ſine magno delectu Societate reciperet: alterum, ne quis in eam iam receptus ad animarum ante cauſas adhiberetur, quam multa, & magna ſuæ documenta virtutis, atque prudentiæ domi, foriſque dediſſet. Vſu quippe quotidiano reddebatur Beatus Pater in tractanda Societate ſolertior, & Oecumenico iam inſtante Concilio facile poterat admoneri, laborandum ſuæ eſſe familiæ de tuenda opinione iam parta ſi & Concilij Patribus ſua vellet inſtituta probari, & cunctæ ſimul Eccleſiæ, qualis hæc Societas eſſet, quibuſque imbuta moribus, declarari. Hiſce animi decretis, ac legibus ita parebat, vt cum multis ex partibus Dynaſtarum, ac Præſulum poſtulationibus vrgeretur, ſuorum potius paucitatem excuſaret, quam vt in aliquod diſcrimen Societatis nomen, ſi temere annuiſſet, offerret. Cumque ex omni ætate complures Societatis ineundæ gratia concurrerent, is ita cuiuſque naturam, atque indolem, vires, ac propenſiones explorabat; ita vitam omnem, ac mores excutiebat, adhibito non domeſticorum modo, verum etiam externorum, notorumque teſtimonio, vt neminem non ad id natum, ac prope factum in ſuum cœtum, numerumque conſcriberet. Malebat quippe, quod crebris ſolebat vſurpare ſermonibus, Societatem virtute præſtare, quam numero: & re magis ipſa, quam nomine, cultuque diſtingui. Et quanquam ſtudio ad eos maxime ferebatur, quorum iam cernebat haud exiguos in doctrina proceſſus; tamen ad inſtantia Eccleſiæ tempora, non tam eos, qui doctrina, quam qui rerum vſu valerent, & in communi hominum cœtu gradu aliquo dignitatis excellerent, exigebat: quod horum breui in Societatem ſuus fructus extaret, & autoritas ipſa iam parta plurimi momenti eſſet, ſiue ad grauiora gerenda negocia, ſiue ad agendum pro dignitate cum proximis, viriſque Principibus. Quanquam id genus hominum Beatus Pater eo periclitabatur attentius, quo notabilior eorum in vtramque partem expectabatur euentus, qui ſi voto, expectationique minime reſponderent, non dubitabat eos, humanis iudicijs, ſermonibuſque neglectis, de ſuo cœtu dimittere. Erat Gallus quidam, vt hoc de multis, egregie literatus, ac doctus, Mathematicis præſertim literis, ac varietate linguarum Guilielmus Poſtellus,

1545
1 Decem Societatis hoc tempore domicilia, Romæ, Parauij, Coloniæ, Louanij, Pariſijs, Compluti, Valentiæ, Oliſſippone, Conimbricæ, Goæ.

2 Cum B. Ignatij in delectu Tyronum, & ſedibus nouis recipiendis.

3 Guilielmus Poſtellus ab Societate amandatur.

Digitized by Google

ſtellus, qui non exigua in ſpeciem etiam pietatis documenta præbens ad Tyrocinium admiſſus eſt: ſed breui deprehendit Ignatius hominem non prophetico, vt ille opinabatur, afflatum ſpiritu, ſed plane ſpiritu erroris inflatum. Itaque nullam contumacis doctrinæ, quæ cum ſapientia vera pugnaret, rationem ducendam ratus, mature ab Societate Mathematicum ita ſecreuit, vt vſu, colloquioque eius vniuerſos Socios interdiceret. Qui demum fertur ætate decrepita Catholicus obijſſe Pariſijs. Vt autem hunc Beatus Pater ex ſuo grege reiecit, ſic alium longe ante probauit, & prius quam ſe ceteris aggregaret, ad ſuæ vitæ rationes maxime idoneum ſenſit. Hieronymus Natalis is erat, qui cum Pariſijs primorum Patrum tempore verſaretur, Miona optimo Sacerdote, beatique Ignatij magno admiratore, & confeſſario, vti ſupra ſignificatum eſt, qui deinde etiam in Societatem eſt cooptatus, ad confeſſiones ſuas vti cœpit. Quæ res & Lainio primum, & poſtea etiam Fabro facile perſuaſit, vt cum eo congredi auſi de ordienda perfectiore vita ſtudioſe agerent. Neuter tamen profecit aliquid, ne Miona quidem, qui cum ſtuderet hominem ad Ignatij ductum, conſuetudinemque pellicere, non tulit id ſedate Natalis: præciſeque negauit: & addidit. Cur tu Ignatianus non es, & eſſe me vis? Cum eo tamen nonnullum vſum habebat Ignatius, qui ne ad pietatem ſua natura propenſum, earumque partium negligeret virum, in ædem ab interpellatoribus liberam aliquando ſeduxit. Hic eo audiente longas ſane literas, quas ad Nepotem ſuum in Hiſpaniam de rebus deferendis humanis, & via ingredienda ſalutis accurate perſcripſerat, recitat. Qua Natalis incitatus epiſtola, & ex altera parte diuinis obluctans impulſibus, Euangelij codicem profert, & ad Ignatium, en, inquit, quem ego ſequar. Non enim te, qui quem exitum cum ſocijs tuis ſis habiturus ignoro: & ſimul euolat è conſpectu. Ex eo tempore diu ille nec Ignatium ipſum vidit, nec ex eius Sodalibus quenquam. Inde varia in loca digreſſus, duodequadrageſimo eius ſeculi anno in maiorem Balearem in patriam redijt. Vbi ad initium anni quinti, & quadrageſimi in ſumma iucundæ vitæ materia mœſtiſſimus, & valetudine incertiſſima conſedit: vt poſſet animaduertere ſe nequaquam in ſuo loco verſari. Nec acres à Deo ſtimuli defuerunt, eius vt iniret, & perambularet itinere. Ac primo quidem incitamento fuit conſtans hominum prædicatio de ſanctitate cuiuſdam Virginis Eliſabethæ, & quamdiu ſuperſtes fuit, & mox demortuæ. Cuius etiam vitam eo lectitauit ardore, vt ab ea lectione vniuerſæ vitæ ſuæ maculas confeſſione deterſerit. Nec minus ad incitandum virium habuit familiaris vſus cum Antonio quodam Anachoreta viro eius opinione ſancto, qui cum antrum quoddam diu incoluiſſet, iam in ciſterna arida morabatur. Eius ſermonibus ægritudinem leniebat: eodem autore piæ precationis ſtudio ſe totum dedidit: in eoque dum perenni exercitatione ſe continet, ſubijt animum aggregare ſibi quam fidiſſimos ſocios, quibuſcum ſolum verteret, & vberiore diſciplina percepta, comparataque in populares conciones diuite ſupellectili, totus deinceps in ſubleuandis animis elaboraret. Agebatur ille iam tum Societatis ſpiritu, ſi teſtatiſſimam Dei vocem exaudire vellet. Sed neſcio quo modo bonum noſtrum ſtupidi non ſentimus, nec ad Dei vocem aures faciles admouemus, niſi noſtræ faueat, arrideatque ſententiæ; perinde, ac ſi vox Dei humanis ſit metienda iudicijs, non expendenda diuinis. Acerrimus omnium ſtimulus fuit Xauerianæ exemplar epiſtolæ ab amico miſſum: vbi poſt commemoratam ingentem inter Indos animorum meſſem, de confirmata Societate ab Apoſtolica Sede Franciſcus plurimas Deo gratias agebat. Quod tum primum ad Natalis aures cum veniſſet, vehementer commotus percutit palma menſam exclamans. Hoc iam aliquid eſt. Nuncius quippe confirmatæ Societatis excitarat illi memoriam illius quondam Pariſini colloquij, quod cum Ignatio habuerat. Itaque tanquam poſtremis eius verbis exclamationem ſubijciens, ſignificabat, poſtquam ſummi Antiſtitis adeſſet autoritas, iam Ignatij res in exitum opinione ſua longe meliorem euadere: & certi aliquid apparere, quod tuto ſequi liceret. Quis hic non admiretur Dei ſapientiam, rem Romæ in luce Chriſtiani Orbis, ac prope domi geſtam Natali nunciantis ex India? Nimirum, vt tanti viri ad Societatem acceſſio præcipue deberetur Xauerio, qui tempore eodem haud multo minus noſtrum hunc veterem mundum epiſtolis, ac rerum fama geſtarum, quam nouum illum præſentia,

4 Hieronymi Natalis Vocatio.

5 Poterat vnus eſſe è primis Patribus, ſed noluit initio Ignatium ſequi.

6 Incitatur epiſtola B. Xauerij ex India ſcripta.

Digitized by Google

tia, ac labore demerebatur. Ergo Natalis nulla mora interposita Romam constituit petere, tum vt maiora sibi quæreret adiumenta doctrinæ, tum ut ex Ignatio peteret pie viuendi præcepta: & Sociorum interim paupertatem opportunis leuaret subsidijs. Nam commutandi vitæ generis nulla mens erat. Consultus ea de re, cui plurimum tribuebat; Anachoreta, suasit prorsus ne id iter vlla conditione omitteret. Itaque bona suorum venia, qui discessum eius grauiter, ac moleste ferebant, eodem anno, Iulio ineunte discessit: inchoatoque Octobri se Romam contulit. Hic à Domenecco ad Ignatium adductus, pro voluntate cum Beato Viro sæpius egit. Confirmato dein vsu de Lainio conqueri, & Domenecco cœpit, quod quædam ad exercitia spiritus trahere conarentur inuitum; quæ vtique non ignoraret, quantas haberent ad persuadendam Societatem vires, cui multis se nominibus minime idoneum, habilemque sentiret: ac protinus totam suam vitam aperuit. Quæ cum attente Beatus Pater audisset, suauiter, id modo respondit. Bene est, si Deus huc te vocarit, non deerit in quo recte, apteque labores. Proinde suis ille rebus melius expensis, agitatisque ad ea, quæ formidabat Exercitia se contulit; quod Ignatius pro se (vt idem ipse loquitur) preces ad Deum fecisset, iam omnia caduca fastidiens, ac moræ omnis impatiens. Ac dedit operam prudens sancti Patris caritas, vt locus amœnus ad hominis ægritudinem leniendam idoneus quæreretur. Hic duce Domenecco (qui ipsiusmet Natalis testimonio plurimum ea re semper valuit) Exercitationes exorsus, initio totus ardebat cupiditate, vt aliqua sibi visio, aut reuelatio, vel tale extra ordinem signum ostenderetur. Vitam omnem apud Ignatium expiauit: secundumque confessionem hoc illi Pater monitum dedit. Velle Deum, vt quemadmodum viribus, ac facultatibus animi, corporisque abusi sumus, ipsius vt contra nutum faceremus, gratia eiusdem abiecta: ita recuperata per pœnitentiam gratia, ijsdem viribus ad vitæ emendationem vtamur. Quod in illud Apostoli recidit. Sicut exibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. In secunda Exercitiorum hebdomada singularem ex meditatione Regis, ac Vexillorum profectum sensit. Tum deliberationem de vita instituenda ingressus, vsque eo commotus, ac perturbatus est, spiritu cum carne luctante, vt non ille mente, non corpore consisteret. Scribebat multa in partem vtramque suadentia religiosam vitam, atque dissuadentia: sed nox omnia erant, ac cœcæ tenebræ: obscura mens, voluntas dura, corpus ipsum ab stomacho, & capite infirmum, vt Domeneccus animum desponderet, moneretque re illa infecta pergendum ad reliqua. Ac Natalis ipse missam rem facere statuerat, nisi proxima nocte summum adhibenti conatum succederet. Illuxit ea ipsa nocte pie perseueranti radius cælestis, tetraque discussa caligine, totum in virum alterum commutauit. Itaque post diligentem consultationem ad nouum è cælo lumen, arrepto statim calamo, vt spiritus agebat Christi, summo cum animi solatio hæc exarauit, quæ ex ipso autographo deprompta vulgare iuuat. Hactenus (inquit) collegi, quæ potui pro vtraque vita, & comperi, quæ religioni contraria offeruntur, tam esse nihili, vt necessum non fuerit illa nominatim diluere. Imo vero ea ipsa, quæ refragari videbantur, re vera suffragia sunt. Ceterum quod me grauissime mouet illud est: quod rem plane nullam inuenio, quæ contra pugnet, præter quandam animi abalienationem, ac fugam. Id autem maximum, ac certissimum signum est eam esse Dei voluntatem: quandoquidem sensus ei, ac deprauata voluntas, & mundus, honor, ac genus quoddam infidelitatis, cogitando nimium difficultates, aduersantur, quæ percipere non possunt regnum Dei, & contraria sunt spiritui. Itaque quamuis obstarent, oppugnarent, terrerent omnes difficultates, & multo plures, quam sensi ego, vel omnino vllus vnquam mortalium sensit, vel obiectare Diabolus potest, ego in nomine sanctissimæ Trinitatis, Patris, IESV Christi, & Spiritus sancti statuo, ac propono sequi consilia Euangelica cum votis in Societate IESV: & animo paratus sum facere, quæ ad illam attineant, etiamsi velint, vt statim voueam. Idque nunc cum summmo timore, ac tremore, & Domini

7 Venit Romam, secedit ad exercitia spiritualia.

8 Vouet Societatem ingressurũ.

Nostri

Nostri IESV Christi, ipsius summa fretus, qua in me vsus est, misericordia, Voueo tota anima, tota voluntate, tota virtute. Sit illi gloria. Amen, die vigesima tertia Nouembris post decem, & octo Exercitiorum dies. Voto huiusmodi nuncupato incredibilem addit non solum animi voluptatem, ac pacatissimam quietem hausisse, sed etiam corpori leuamentum: vt tum demum intelligeret, quanti sit liberalem in Deum esse, qui se vinci liberalitate non patitur. Ergo auctis animis, & nouo igne concepto, die eodem addidit votum, etiamsi Societas ipsum non reciperet, nihilominus tria se Religiosorum vota facturum: quod paucis post diebus cum iam tertio Kalend. Decembris vsitatis percunctationibus antegressis, domum ad Ignatium migrasset, ita coarctauit, vt nollet sibi libertatem alibi vouendi remanere, nisi quando nulla re, nullo modo, ad nullum ministerium etiam infimum aditus in Societatem pateret: nec demum si excluderetur, nisi vbi illa consuleret, voturum. Tanto animo ei se cœtui dedit, à quo tandiu fugitarat. Potuit hic vnus è Principibus huius esse familiæ, si suspicari posset vnquam quid tenuissimis illis Deus ordiretur initijs. Sed vt vnus adhuc de populo, humano contuebatur oculo diuinos orsus: nec citius oblata lux est, quia specie ductus externa sero introspexerat, quod latebat: sero Dei munus, quod offerebatur, agnouit: vt esset seges humilitatis, quæ fuerat causa tarditatis. Nihil enim illo deinceps humilius, atque modestius; quia memoriæ continenter hærebat, quam respuisset ingrate, quod Dominus offerebat; & qui cum primis huius operis fundamenta non iecit, certe proximus primis inchoatum, vt opus vrgeret, labori, & operi non pepercit. Quo domum receptus est die, monuit beatus Ignatius, vt biduo post ministrare Coquo, & Hortulano inciperet; & quotidie caput ex Gersone, in quo meditaretur, legeret: tum alia capita, vt necessitas, vel infirmitas postularet. Idque dixit Beatus Pater cum mirifica, vti semper solebat, laude eius libelli, addens fore, quod in se ipse quidem esset expertus, vbi etiam fortuito aperiret, vt quæ præsenti necessitati conuenientia essent, occurrerent. Prima inter experimenta, siue fodienda humo, siue opera Coquo nauanda magnis cumulatus est cæli voluptatibus: paulatimque ægritudines, quibus ante conflictabatur conscientiæ tranquillitas, ac Dei famulatus absterfit. Numerat ipse in singularibus è cælo delibatis iucunditatibus, inter vescendum oblatam cogitationem, quod sese Deus aleret. Ita enim res habet: quanquam Deus aperiens manum suam implet omne animal benedictione; tamen viros religiosos, qui ipsi non serunt, aut congregant in horrea, præcipua cura pascit. Itaque cum alij labores manuum suarum manducent, hi laboribus manuum Christi vescuntur. Fames, ac sitis Christi emit illis, conditque cibaria: Christus sua impellit gratia fideles ad benigne eis faciendum. Idem se fideiussorem pro ijs, imo Vicarium constituit. Caritas Christi corda etiam fratrum ad omnes domestici vsus labores incitat. Ac proinde Christus est vere, qui religiosos pascit. Et hæc dum versat mente Natalis, tanquam paupertati recens susceptæ ab suo Christus calice stillam infudisset, nil mirum, si tanta est delibutus dulcedine, quantam exquisiti caducarum epularum sapores elaborare non possunt. Ac de hoc quidem pio, strenuoque viro suis plura locis. Quanquam autem in improbandis, probandisque Sodalibus lentus admodum erat Ignatius, & in maturandis, suspendendisque Principum postulatis sustentabat ipse sese, non tamen Collegiorum cœpta, quæ sine Sociorum copia perfici, atque amplificari non poterant, deserebat: sed eadem animi magnitudine, qua noxia reprobabat, adsciscebat vtilia: &, quæ bene inchoata iam erant, perpolienda curabat: Vt Patauinum Collegium, quod triennio ante nostri nominis studiosissimus Lypomanus, vt supra demonstrauimus, extruere, ac fundare decreuerat. Hic enim ea de causa in Patauini fundamenta Collegij Prioratus sui bona (eorum parte dumtaxat ad victum sibi reseruata) vltro, ac libens Ignatio obtulerat, modo eam rem Pontifex suo probaret, ac confirmaret assensu. Quod à Pontifice impetratum Lypomani animum ad cogitata perficienda, & cedendum possessione omni sui Prioratus Collegio, incitauit. Eaque mox insequenti anno assignatio gratis imperante Pontifice transacta est. Quanquam Ignatius pro eximia sua grati animi pietate, omnium voluit eorum fructuum plane integrum Lypomano vsum relinqui. Per idem fere tempus nonnulli etiam ex Ecclesia fructus, eo-

9 Quanti faceret B. Ignatius Gersonem, ideſt libellum de imitatione Christi.

10 Singularis consolatio Natalis sub ingressum Societatis ex cogitatione, Quod se Deus aleret.

11 Patauino Collegio attributus Prioratus à Lypomano.

Digitized by Google

12 Et aliquid Collegio Valentino à Domenecco.

dem annuente Pontifice, in Collegij Valentini primordia per Hieronymum Domeneccum deriuati, collatique sunt: quæ prima habuit Societas domicilia nonnullo annuo firmata in perpetuum censu. Atque his subsidijs auctus ab Vrbe tam Patauini, quam Valentini Collegij numerus. Cumulauit hanc liberalitatem Sedes Apostolica spiritalibus facultatibus, publico diplomate rite dato: quo Societati potestatem faciebat amplissimam cum Eucharistiæ, Pœnitentiæque mysteria vulgo ministrandi; tum etiam Euangelij toto Orbe Christiano disseminandi. Respondit pro virili tantæ beneficentiæ Societas, multo iam laborum, periculorumque contentione maiore pro ea tuenda, ac defendenda suscepta. Ac Romæ quidem, vt ab ea domo, quæ reliquarum parens, & exemplar est ducatur initium, desudabant pro communi Ecclesiæ bono de Societate triginta: tantoque ab eis accuratius diuina res agebatur, quanto eis vicissim Deus maiora in dies commoda suggerebat. Cumque in reliquas ex instituto curas pie, strenueque suum tempus impenderent; haud modicum conferebant inflectendas Iudæorum mentes, & conuertendas ad Christum. Quorum erat eo mollior, crebriorque conuersio, quo liberaliorem dexteram ad leuandam Catechumenorum inopiam, tam Pontifex, quam Romanus Populus explicabat. Augebant Patrum onera piæ fœminæ, Matronæque nonnullæ, quæ quo certius, atque exploratius in tuendo vitæ cursu Diuinæ se Maiestati probarent, eorum sese imperio, atque obedientiæ, obsecundante Pontifice subiecerant Principe Elisabetha Rosella, quæ inde ab initijs Ignatij (vt supra memoratum est) eius sanctitate perspecta, eiusdem in studijs paupertatem deinceps constanti pietate leuauerat. Ferebant curarum pondus Iacobus Eguia, Elpidius Vgolettus, & Petrus Codacius: tum Hieronymus Domeneccus, & qui Mutina non ita pridem ad Vrbem remeauerat, Alphonsus Salmeron. His duobus proximis, quia maioris erant in Vrbe nominis, ad conciliandos iratos vtebatur Ignatius. At Elpidius cum Ribadeneira, & Iacobo Salmerone Alfonsi minore germano Patauium autumno discessit: quo vix peruenerant, cum Iacobus die Sanctis omnibus sacro ad eorum Concilia religiose migrauit in cælum. Venerat & Lainius Romam Quadragesima iam exacta, quam Bassani concionando consumpserat, siue vt de Patauino Collegio cum Ignatio coram ageret, siue vt ab Vrbe, Concilio Oecumenico iam indicto, cui interesse debebat, non abesset. Bassani autem, ne rem commendatione dignam silentio prætermittam, non hæreses modo, quæ toto exoriri oppido ex Germaniæ vicinitate iam cœperant, sua prædicatione discussit; verum etiam incolarum animos in religionis sententia adeo confirmauit, vt eius post discessum contra latentes pestes ad defectionem denuo solicitantes, acerrime se defenderint. In vrbe vero ipsa, vt laboris partem cum socijs sibi diuideret, instituit ad Beati Laurentij in Damaso matutinis, pomeridianisque temporibus, nobili corona, nec plausu minore verba facere. Tanta quippe de eius doctrina, ac sanctitate continuis incrementis fama surrexerat, vt non deessent, qui ei iam Infulas, Pedumque deferrent. Vrbanus certe Labacensis Episcopus postulauerat eum sibi primo in Episcopatu collegam, mox etiam successorem: sed serio reluctante Iacobo facile sensit contra honores, & ambitionem, quam clausi in Societatem cuncti sint aditus. His Patrum in Vrbe vigilijs respondebant foris ceterorum curæ sodalium. Agebat in Aemilia Paschasius, & Cardinali rogante Carpensi, Fauentiæ substiterat: nempe in ea Ciuitate, quæ mirum in modum cælestis erat indigens opis, & in qua morum probitas, & sacrorum vsus magna ex parte conciderat: intemperantia, inimicitiæ, maledicta late dominabantur. Nullus pene Sacramentorum vigebat vsus, maledicendi vero creberrimus, & quidem in ipsis puerorum ætatulis. Iam infamis Concubinarum amor prauæ consuetudinis æstu, ne peccatum quidem, aut res nefaria numerabatur. Inimicitiæ ferebant æuum, & centesimum transgressæ annum viridissimæ adhuc velut in flore posteris in medullis hærebant. Hinc per omnem Prouinciam irarum propagatio, & partium contentiones acerbissimæ, rixarum procreatrices, ac cædium. Morum porro corruptelam sequebatur, vt fere solet, opinionum peruersa temeritas. Irrepserant quippe Lutherani Ministri hoc aditu patefacto, Bernardinus præsertim Ochinus nobilis eloquentiæ, & à natura multis ornatus donis, nisi quod datum esset ad salutem, in perniciem conuertisset. Hi suis infusis in ciuitatem venenis, velut viperæ turbarant omnia; passim vt in tabernis, officinisque

13 Multa Societati priuilegia Sedes Apostolica impertit.

14 Sancti labores Romanæ domus.

15 Præcipua operarij Romanæ domus.

16 Lainij prædicatio, Bassani, tum Romæ.

17 Episcopatum recusat.

18 Paschasij labores Fauentiæ: cuius vtbis deterrimus status describitur.

pesti-

Digitized by Google

peſtilentis venena Magiſtri impuniſſime tractarentur. Paſchaſius igitur ciuitatis perſpecta lue, & Fauentinorum pertentatis ingenijs, quæ videbantur elatiora, timide primum, ac pedetentim ad ea mutanda, & curanda deſcendit; communicatiſque cum Vicario Præſulis ſuis ante conſilijs, præſtantiſſimum quenque, & præ ceteris ad pietatem propenſum, blanda oratione demulcet: deinde, quo faciliorem, & ad ſanandos mores, & ad ſanciendam religionem ſibi aditum aperiat, ab officiorum pietate, benefactorumque diſciplina, inſtitutionem ſuam, & curationem aggreditur; haud ignarus benignitate potiſſimum, ac recte factis Diuinam prouocari clementiam: ab eaque ſubminiſtrari vires, ac facultatem ad poſſeſſionem perfectæ iuſtitiæ. Erat tum ingens in ea Vrbe pauperum, ægrorumque turba; quibus vt pro Chriſtiana pietate ſuccurreret, ciuibus autor fuit, vt ea de re Sodalitium inſtituerent. Cuius dux operis Paſchaſius ipſe delectus, Sodalitium, quod à Caritate nominari placuit, ſuis cum legibus condidit; quibus non alienis modo ſodales illi corporibus, ſed ſuis etiam animis laborantibus opem ferrent. Ac ne tam oratione, quam re ſodales ipſos impelleret, ijs ſecum adhibitis, totam luſtrauit Vrbem ad inquirendos, & conſolandos egenos. His ad ſacramenta ſalutis erectis, Medicorum, Medicinarumque, ac conſentanei victus in omni morborum perpetuitate præſidia comparauit. Progreſſio operis ſane opinione felicior, quotidianæque pietatis in Sodalibus incrementa magnos vbique fecère motus: nec minorem certe famam peperere Paſchaſio. Cuius ille ope grandiora pro animis auſus; publice ſe ad explananda Chriſtianæ legis initia ſine pompa, ſine oſtentatione conuertit. Ea res, vt ibi noua, atque inſolens, ſic ætatum eſt omnium, & omnium ordinum celebrata concurſu. Porro quam in Templis publice Chriſti legem, eandem priuatim multis in Gymnaſijs teneræ enucleabat ætati, magiſtris, ac parentibus non inuitis: quos eadem opera, vnde pueritiæ erudiendæ formam peterent, edocebat. Nam cum in ijs ſcholis pueri verſarentur ad quadringentos, ita ſuum quiſque didicit obſeruare, & caſtigare ſermonem; nullius vt ex ore, vel iuſiurandum excederet, vel maledictum: qua in re ſi quando conſuetudine impellente delinquerent, continuo ſe criminis inſimulabant, pœnaſque à Paſchaſio ſibi depoſcebant. Accedebat publicæ concionis hortatus ad populum vniuerſum, & priuata cum vnoquoque congreſſio: quo vtroque præſidio Fauentinorum prope iam deſperata religio, demum in integrum renouata, & reſtituta eſt. Complurium & virorum, & fœminarum flagitijs addicta iuuentus, ad pudorem, & ſanctimoniam reuocata. Pax etiam frequens inter primarias conſtituta familias, vt aliquando homines amplius centum principe in æde ex inueteratis inimicitijs mutuas ſibi iniurias, indignaſque cædes populo inſpectante, donarint, vbi lætam celebritatem Paſchaſij pauca, ſed grauia verba de pacis bono, odiorumque pernicie clauſerunt. Hiſce animi prauitatibus, moribuſque ſublatis, non magni videlicet negotij fuit prauas etiam ex hominum mentibus opiniones euellere; & ſanis doctrinis, atque dogmatibus Hæreticorum refutare conatus. Quicquid autem veneni furtim ſparſerant, omni animi prouiſione compreſſum eſt, & ſemen ipſum obrutum, ne nouam daretur in ſegetem; quod ſi quorundam iam præcordia vitiarat, adhibitis præceptorum ſaluberrimis curationibus, quicquid illi obbiberant, vomuerunt; & in Orthodoxæ religionis ſinum, gremiumque, vnde Lutherana fraus abſtraxerat, reuolarunt. Dum in his curis, laboribuſque non Fauentiæ modo, verum etiam in alijs Familiæ partibus Paſchaſij defixa mens eſt, totus ei, & hic, & conſequens fluxit annus.

19 Per opera miſericordiæ animorum medicinam Paſchaſius inchoat.

21 Succeſſus optimus ſanctiæ ex opera Paſchaſij.

Interea Pontifex Paulus ad Oecumenici Concilij curas, rebus iam inter Galliæ Regem, Cæſaremque compoſitis, triennij interuallo ſe reuocat: iamque ad id ſuos de more legatos Ioannem Mariam de Monte, Marcellum Ceruinum, ac Reginaldum Polum ex Cardinalibus deſignauerat. Hos centum amplius ex Italia ſequebantur Epiſcopi, frequenſque ex Hiſpania, Luſitania, Galliaque Patrum numerus. Principum inſuper Legati omnium, & ex vniuerſæ Eccleſiæ Clero, Religioſiſque familijs doctiſſimi quique. Theologorum item par, qui pro Pontifice Maximo in tanto conceſſu de religione diſſererent, Apoſtolicis legatis placuit ſupremo Antiſtiti ex ea potiſſimum adiungi Familia, quæ cum iam pridem Romano ſe Pontifici deuouiſſet, Religionem cernebatur auitam contra Hæreticorum temerariam audaciam omni vbique doctrina, ac ſanctitate defendere. Lecti ſunt igitur Iacobus Lainius, & Alphonſus Salmeron, notæ vterque atque

21 In Concilium Tridentinum deſtinatur Lainius, & Salmeron.

Digitized by Google

eruditæ probitatis. Quod & si magnum, & amplum ad Societatis videbatur existimationem, tamen quoniam nouæ plerumque, subitæque amplitudini comitatur inuidia, Ignatius tenero suæ familiæ ortui haud in rebus prosperis minus, quam in asperis cauens, delatum munus honoris sedulis tuendum votis, atque accurata precatione putauit. Sentiebat Vir nimirum prudens, non ab Hæreticis modo, verum etiam ab ijs, quos alienæ

22 Quos B. Ignatius & precibus ad Deum iuuit.

felicitas vrit, haud exiguum imminere periculum: & Patrum virides spectabat annos pronos ad plausus, procliuiores ad gloriam: quippe quartum & trigesimum Lainius annum, alterum & trigesimum Salmeron vix agebat. In quibus ne qua fieret pietatis virtutisque iactura cum insigni aliqua Societatis nota, cuius illi personam in celeberrimo illo totius Orbis Terræ Theatro gesturi mox erant, plurimis eos ante quam discederent, & suis, & alienis precibus, hostijsque muniuit, & sapientibus instruxit monitis, ac præceptis. Quorum hic ego summam, quoniam non vulgarem prudentiæ disciplinam continent, non grauabor attingere. Ad maiorem Dei gloriam, inquit, Quemadmodum in vsu, consuetudineque cum multis ad salutem, & spirituale commodum animarum multum proficitur, si Deus adspiret: ita è contrario nisi nos aduigilemus, ac Deus adiuuet, magnum & nos facimus damnum; & interdum etiam illi, cum quibus versamur. Ceterum quia pro instituti ratione abstinere ab hoc genere commercij fas nobis non est, quanto præmeditati magis, ac præmuniti accesserimus, & aliqua norma directi, tanto expeditior in Domino erit progressus. Eam ob rem quædam significabo, quæ aut ipsa, aut eorum similia addendo, seu demendo vobis vsui in Domino erunt. Tria igitur omnino, vt vniuerse loquar, in obeundo munere isto spectare vos volo. Primum in ipso

23 Et monitis Sapientibus; quorũ summa narratur

Concilio maximam Dei gloriam, communeque Ecclesiæ bonum: deinde extra Concilium antiquum vestrum tuendi animas institutum: quod quidem potissimum nobis in hac

24 Quo modo agẽdũ in rebus Cõcilij proprijs.

profectione vestra propositum est. Denique domi, & inter vos priuatam animi vestri curam, studiumque; ne vos ipsos negligatis, ac deseratis, sed assidua vos cultura, ac diligentia quotidie magis reddatis idoneos ad sustentandas impositas partes. Et in Concilio quidem decet vos in loquendo tardiores esse, consideratos quidem certe, ac beneuolos in decernendis præsertim, quæ aguntur, quæque agendæ sunt, rebus: in audiendo vero attentos, atque sedatos; & ad perspiciendam eorum, qui dicunt, mentem, studium, nutumque sagaces; quo faciliorem arripiatis ansam, siue respondendi cum vsus fuerit, siue silentio comiuendi. In disputationibus, quæ inciderint, in vtramque partem momenta erunt afferenda rationum, ne vestro addicti iudicio videamini; perpetuo id studendo pro viribus, ne quis vnquam ex oratione vestra minus æquus, placatusque discedat. Rerum, quas afferetis, neminem è viuis autorem appellabitis, præsertim de primarijs, nobilibusque, nisi diu, multumque rebus agitatis, atque perpensis: æqui omnibus, obnoxij nemini. Si res, quæ in controuersiam venerint, eiusmodi erunt, vt vocem vestram eliciant, dicetis sane animo per quam sedato, ac modesto sententiam vestram: eamque hoc, aut consimili claudetis exitu, saluo meliore iudicio. Denique illud persuasissimum vobis esse debet, quæ ad doctrinas pertinent, siue humano studio partas, siue hausta, inditasque diuinitus, plurimum ad ea valere tractanda, si de ijs sensim, sedendo, & quiescendo, non cursim, & velut ex itinere differatur, ac proinde æquum fuerit disputandi rationem non otio, commodoque vestro, sed eius, qui cum agetis commodo, ac conditione metiri, vt quo Diuina voluntas duxerit, eo feratur. Iam vero extra

25 Quomodo in iuuandis animis.

Concilium nullum munus bene merendi de proximis prætermittetis. Quin aucupandæ occasiones erunt, modo audiendi, & condonandi peccata, modo habendæ Orationis ad populum, interdum etiam excitandi homines ad cælestia per salutaris contemplationis otium, nonnunquam imbuendæ Christi lege puerilis ætatis, denique conuisendi, & fouendi Nosocomiorum ægrotos: vt vis Diuini Spiritus in omne Concilij corpus eo defcendat affluentius, quo fuerit tot humilitatis, & caritatis officijs euocata feruentius. In concionibus nullum locum attingetis, vbi cum Protestantibus non conueniat Orthodoxis: sed ad mutandos mores, & persuadendam Catholicæ Ecclesiæ obedientiam omnis vestra spectabit oratio. Crebra tamen mentio extremis præsertim concionibus, sacrisque scholis erit ingerenda Concilij, pro quo Deo populum supplicare iubebitis. In auscultandis rite peccatis sic habetote, quicquid in aurem confitentis dixeritis, prædicandum super tecta: ac proinde ea semper animi prouisione ad auscultandum accedetis, ac si dicta

Digitized by Google

cta vestra omnia enuncianda essent in vulgus: sua vero peccata confessis statuetis pœnitentiæ loco precationes aliquas pro secundo euentu Concilij. In explicandis item spiritalibus exercitijs, vt etiam in omni collocutione priuata, idem tenete præceptum, vt in publico vos putetis habere sermonem. Et in exhibendis his, quas dixi, Meditationibus id vniuerse tenendum erit, ne cuipiam ad commentandum alia proponatis argumenta præter ea, quæ prima hebdomada proponuntur, nisi forte perpaucis; & ijs, qui de vitæ genere per electionis locos deliberare velint. Quos tamen ipsos non permittetis vllis se votorum sponsionibus obligare, nec arctioribus inter initia cubiculis includetis. Quin etiam exercitij leges, atque præcepta, cuique erunt mitiganda pro tempore, idque tum maxime, cum vni omnia meditationum argumenta præscribenda videbuntur. In erudienda pueritia docendi ratio ad ætatis imbecillitatem accomodanda erit instillandis sensim Christianæ legis elementis, & pro auditorum genere, captuque enucleandis. Quam legis explanationem claudet item perbreuis cohortatio ad placandum precibus sanctæ Synodo Deum. Publica valetudinaria quarto quoque die frequentabitis alternatim, horis scilicet non importunis ægrotis, quorum & peccata rite soluetis, & dolorem consolando lenietis, non orationis modo præsidio, verum allato aliquo pro facultate munusculo. Eosdemque, & inchoati Concilij in suis sint memores precationibus, admonebitis. In omni hominum congressu, colloquioque captandum erit tempus cohortandi homines ad pœnitentiam, & sacrosancta mysteria capienda, proposito ante oculos non modo cuiusque priuati bono, verum etiam Christiani Orbis vniuersi tenente Concilio. Denique vt quæstionibus finiendis vtilis est sermo consideratus, & parcus, quemadmodum dictum est, ita excitandis ad pietatem animis prolixa, apta, beneuolentiæ, affectusque plena commendatur oratio. Restat tertium, quod in munere isto pro dignitate gerendo spectare vos conuenit, quod quidem in vobis ipsis tuendis, conseruandisq; positum dicebamus. Quanquam enim vos non ignorare necesse est, quæ professionis sunt vestræ, tamen hoc in primis meminisse æquum est, vt summa sit inter vos animorum conspiratio; mutua consiliorum omnium, sententiarumque societas: neue suo quisquam iudicio, prudentiæque præfidat. Et quoniam propediem Claudius Iaius, quem Cardinalis Augustanus procuratorem suum ad hoc Concilium mittit, vnà etiam vobiscum coniungetur, horam aliquam dicabitis de nocturnis, tum cuiusque diei actis inter vos conferendis, tum quæ postridie videbuntur agenda: priuatasque vestras, siue per vocale suffragium, siue alia quapiam ratione deliberationes habebitis. Deinde quo maiore vos, & humilitate, & mutua inter vos caritate contineatis, rogabit quisque singulis noctibus alternatim reliquos socios duos, vt ipsum corrigant, & vbi visum fuerit, libera oratione castigent: nec castigantibus causam facti reddet, nisi postulatus, & iussus. Matutinis temporibus, quemadmodum per diem gerere vos oportet, vnà deliberabitis, rationemque vitæ vestræ quotidie semel, atque iterum à vobis ipsi reposcetis. Hæc autem ad actionem quinto, postquam Tridentum peruenerit is saltem die, memineritis reuocanda.

26 Quo modo in domestica disciplina.

His prudentissimis præceptis filiorum discessum Beatus muniebat Ignatius: quibus illi nec recentis splendore muneris, nec tot vndique virorum illustrium elati concursu, tam ad nutum, tamque submissis animis paruerunt, vt mirum non sit, si qui dat gratiam humilibus, is præcipuam eis suæ gratiæ opem ad sustinendum cum laude impositum munus, vt insequens docebit annus, attulerit. Inchoata est sacra Synodus anno circiter exeunte Idibus Decembris, & tum primus Patrum consessus est habitus, nec alius hoc anno postea. Quocirca, & nos tribus his Patribus in discessu relictis, ad Ignatium recurremus. Qui quanquam sese nauiter domi cum Socijs in omni pij muneris varietate versabat, foris tamen non deerant persæpe onera, curæque pergrandes, siue quas Principum virorum fides, siue quas communis vltro caritas commendabat. Qualis illa, qua pacem studuit, concordiamque inter Ioannem Lusitaniæ Regem, Romanumque Pontificem conciliare. Ardua sane res, & implicata satis: in qua diu multumque sudandum Beato viro fuit, grauiter exacerbatis vtrinque animis Michaelis Syluij Visensis Episcopi, eiusdemque Cardinalis causa: vt mira Deus prouidentia tanquam in eius difficultates temporis pacificatorem præparans, tantam & apud Pontificem, & apud Regem Ignatio autoritatem feciſſe videretur. Is pro eo quantum & causæ grauitas postulabat, ac

27 B. Ignatius dissidium inter Pontificem, & Regē Lusitaniæ tollit.

se,

Digitized by Google

se, suamque familiam vtrique debere Principi intelligebat, forti animo prouinciam hanc, partesque suscepit: & pijs precationibus Societati imperatis post diuturnam contentionem singulari Dei beneficio exitum pacis, qui satis vtrique parti faceret, inuenit; suæque industriæ, ac laboris fructum, & multo magis in Deum fiduciæ, constantiæque tulit, impetratis etiam à Pontifice, quæ Rex sacro quæsitorum tribunali postulabat. Nec minus sane feliciter ab Hispaniarum Principe Philippo commissa sibi pietatis negotia apud Pontificem explicauit.

28 Res in Germania.

In Germania Vormatiensis conuentus superiore anno, vti diximus inchoatus, etiam tum, quæ temporum iniquitas erat, perseuerabat fructu minimo. Namque inter salutares Germaniæ leges vnà cum sit, vt perturbatis rebus communi otio, conuocandis his cœtibus consulatur, animaduersum nuper est, nihil in eis contra Lutheri contagia fuisse præsidij, nihil medicinæ. Quippe toties non Vormatiæ solum, verum etiam Ratisbonæ, Spiræ, Norimbergæ eo nomine celebratis nunquam tamen clementia, ac facilitas Cæsaris impetrauit, vt liberæ Ciuitates, Principesque viri, aut vitiatæ religionis cultum desererent, aut castæ suscipiendæ gratia ad Concilium Oecumenicum se conferrent: Ep.77.ad Olimp. Fiunt enim, Nazianzeno teste, Principum lenitate deteriores Hæretici, nec humanitate flectuntur. Itaque modo Concilij sedem, modo eos, qui Concilio præerant, criminantes, anxijque rerum euentu, publicum illum declinabant, horrebantque congressum:

29 Obstitit semper Societas ne fieret Nationale Concilium.

Cæsaremque sperabant in suam perduci posse sententiam, de conuocando Germanico, patrioque Concilio: vbi non modo de publicis Imperij legibus, verum etiam de rebus ipsis Religionis vnà Germania deliberaret. Cui rei Societas, ex quo in Germaniam pedem intulit, semper se constanter opposuit, & tam de superiore loco, quam de plano; tam scriptis, quam oratione disturbare temeraria Hæreticorum consilia, machinasque conata est; id quod in Iaio, Bobadillaque cerni licuit: quorum ille cum Augustano Epi-

30 Iaij, & Bobadillæ conatus.

scopo, hic cum Apostolico Nuncio Hieronymo Verallo Vormatiam venerat. Vbi dum solerter ambo peruigilant, omnique ope contendunt, ne quid in tam celebri conuentu, in quo & Cæsar, & frater eius Ferdinandus, & omnis fere chorus Antistitum cum Germaniæ Proceribus aderant, contra Romanam decerneretur Ecclesiam, declararunt profecto suam erga sanctissimam Petri sedem, & voluntatem, & fidem. Ac Iaius quidem ad cetera officia sacras prælectiones, ac conciones adiunxit, & vniuersæ Quadragesimæ spatia Procerum audiente corona & ipso quoque Romanorum Rege confecit, tanto animorum motu, tanta pietatis, eruditionis, & eloquentiæ fama, vt ad audiendum interdum ipsum quoque Cæsarem excitaret, mirificum suæ laudis, doctrinæque præconem. Sed Diuina eius dicendi vi Rex tenebatur in primis, vt etiam perinuito concionum extorqueret exempla: quæ mox communicata cum alijs præsertim Episcopis, Proceribusque, tota fere Germania circumferebantur. Hic ille Ferdinandus est Rex, qui postea ad Tergestinum Episcopatum (vt id ipsum suo loco fusius) prouere conatus est Iaium. Sed perennes Iaij labores, quantum & ad rem Catholicam promouendam, & ad eludendas Protestantium artes, quantum vero ad ornandam, & illustrandam in Germania Societatem attulerint opis, locupletes fuère testes, seu Legatus Apostolicæ Sedis Alexander Farnesius, seu comites eius perillustres Antistites. Ac Legatus quidem tanti

31 Vormatiensis conuentus exitus.

hominem fecit, vt eius, & ad conuictum familiaritate, & ad res grauissimas Consilio, operaque plurimum vteretur. Vormatiensis porro conuentus, quanquam, diuturnus, non eum tamen exitum habuit, quem aut Cæsar ipse, aut optimus quisque Catholicus expetebat. Verum tamen aduersus rem Catholicam, bonis pro ea omni ope pugnantibus, nihil est decretum, nec admissa Hæreticorum iniquissima postulatio de domestico, patrioque Concilio, quamuis illi & numero superiores essent, & insolentia. Quin vt ex rebus minus commodis solet plerumque Deus commodi aliquid, & vtilitatis excerpere; sic ex eo conuentu geminum Ecclesiæ commodum, & opportunitatem elicuit: alteram, quod Cæsar subiectorum improbitatem, ac peruicaciam in suæ maiestatis dedecus redundantem, planius iam perspectam edomare armis, & coercere constituit: id quod haud ita post, Pontifice opitulante, perfecit: alteram, quod prudentes Germaniæ Pastores animaduersa vbique luporum fraude, atque rabie, qui in vestimentis ouium Domini caulis totis faucibus imminebant, intenderunt vigilias suas ad custodiam sibi crediti Gregis, optimo Iaij vsi Consilio. Qui eis magnopere autor fuit, vt quo-

niam

Digitized by Google

niam Theologicæ literæ vulgo sordebant, cum Sacerdotium ipsum, propter quod illæ addiscuntur, iaceret; eoque Doctores, & Curiones, & Concionatores Catholici deficerent, in sua quisque Episcopus Diœcesi Collegia è lectissimis adolescentibus institueret temuiorum, videlicet Catholicorum liberis, qui diuinas literas ad euertenda noua opinionum commenta scholarum more perdiscerent, & in pastores, custodesque Christianæ plebis succrescerent. Hoc Consilium decedenti ex Vrbe Iaio peropportune suggessit Ignatius; quod Episcopis illis vsque adeo probatum est, vt ad id suscipiendum, & adhibendum paratissimo animo Salisburgensis, Aistetensis, & Augustanus præsertim Antistites inuenti sint: sed antequam dimitteretur conuentus, Iaius à Germanis inuitatus Episcopis, vt suas secum obiret, & visitaret Ecclesias. Ille tamen de mandato Pontificis Augustano semel additus, alijs obsequi pro voluntate non potuit. Quoniam vero Salisburgensis vt Ingolstadium ad docendi munus reuerteretur vrgebat, is, dum ea de re Ignatij nutum expectat, Dilingam cum Augustano concedit: eoque in agro, vt etiam in Bauarienſi mira cum vtilitate versatur, vt non paucos cerneret, qui cum à Luthero desciscerent, Catholicæ Ecclesiæ sinum collacrymantes expeterent. Sub idem fere tempus postulatur à varijs Principibus opera Iaij: adeo secundi manabant de eius integritate, atque eruditione sermones. Sed indictum Tridenti Concilium, quo & illi properandum erat, omnium vota & postulata diremit. Quippe Augustanus Antistes delato sibi per id tempus à Pontifice Paulo honore Galeri: Iaium suo nomine, vti supra significatum est, ad instantem iam Synodum cum Ecclesiæ suæ Canonico, docto viro, legandum putauit. Quo cum Decembri circiter ineunte veniissent, à Tridentino Cardinali perhumaniter sunt excepti. Sed paratum Iaius recusans hospitium ad publicum Xenodochium, Præsule illo repugnante, diuertit. Hunc postea Cardinalis familia ad Apostolicos legatos procurationis literas exhibiturum honoris ergo deduxit. A quibus item publico, vt mos est, exceptus honore postridie etiam priuatim, dum officij gratia vnumquemque salutat, præcipua quadam amoris significatione suscipitur, non tam Augustani commendatione grauissima, quam quod iam esset rerum gestarum prædicatione notissimus. Hæc de Iaio. Nam de Bobadilla nihil præter illud ad nos peruenit, eum Ferdinandi Regis curiam secutum, Synodo Vormatiensi dimissa, reliquum hunc annum cum multorum exegisse salute: eumque contra Lutheri scholam, contra quam & Ferdinandus ipse Cæsaris ex præscripto, Boëmiæ copias instruxerat, sua arma sumpsisse; ministerium videlicet Verbi Dei, Sacramentorumque & varia Christianæ benignitatis officia, modo in omnem castrensem turbam, modo in morbidum, & ægrotantem militem.

32 Vtile Consilium Iaij ab Ignatio suggestum de excitandis Seminarijs.

33 Iaius ad Concilium Tridentinum mittitur.

Coloniæ paucis mensibus à Fabri discessu subsecuta mors est Lamberti Castrij vnius è nouem, qui illic de Societate degebant, haud exiguo & ipsius Societatis, & rei Catholicæ detrimento, siue quod ætatis, ingenijque robore primam lauream in scientia rerum diuinarum Louanij sibi conquisierat, siue quod Fabri educatus in gremio virtute iam diues, & per quam optimus eius agri colonus euaserat. Primus ibi de Societate functus est vita, & apud Carthusiam sepulturæ mandatus. Per id tempus maius adhuc incommodum in ea Vrbe Societas tulit. Erat inter Coloniæ socios, quemadmodum à Fabro didicerant, eadem tecti, eadem mensæ communio, idem quoque studiorum cursus, idem pietatis institutum: tanta vero animorum concordia, exercitatioque virtutum; vt Ciues omnes in sui venerationem, admirationemque conuerterent; & quamuis corpore Faber abesset, totidem tamen videretur sui studij reliquisse Vicarios. Ita pro Colonia omnes contra Hæreticos intentis animis excubabant. Talis erat Aluarus, talis Kesselius, talis & Canisius in primis, qui tametsi commendationem non habebat ætatis, nec dum orbem omnem scientiæ Diuinæ confecerat, Fabri tamen exemplo, consilioque excitatus, publicis, priuatisque sermonibus Catholicorum tollebat animos, & incendebat. Hæc igitur sociorum laus velut seges, ac fomes inuidiæ, ait Colonienſem populum, qui se fidelem Cæsari, & Deo Catholicum præferebat, recreabat maxime, sic vrebat, & fodiebat Hæreticos: quibus velut ansæ quædam Societatis insimulandæ dabantur, & eius cursus optimos retardandi. Quippe Hermannus Archiepiscopus post Fabri discessum diuturnæ dissimulationis impatiens, spreto Cæsare, Christique Vicario nouum Religionis commentum, sed diu animo inclusum, specioso reformationis vocabulo tentauit inducere: cumque

34 Coloniæ moritur Lambertus Castrius.

35 Procella aduersus Colonienſes Socios.

Digitized by Google

cumque nefarijs suis consilijs aduersari Societatis instituta sentiret, rem per otium aggreditur, publicæque administrationis nomine senatui conatur obtrudere, ne contra Aggrippinensium decretum, nouas Religiosorum familias admittat; Societatemque
36 ausam Senatus iniussu Coloniam accedere nominatim exturbet. Senatus, qui probabi-
Segregatur iussu Senatus. lem in primis vitam, doctrinamque Societatis non ipse probabat modo, verum etiam probari à bonis omnibus sentiebat, agendum tam seuere nullo modo censuit: sed ea prius admonita, edixit nouo decreto, ne qui de eius familia Coloniæ degerent, religioso ritu viuerent; mutuoque potius à se ipsi disiuncti separatis in ædibus habitarent: ac ni parerent, Vrbe sane excederent. Nostri tamen prudenter obtemperando, quiduis potius perpetiendum putarunt, quam vt Dei causam, locumque desererent; exceptique sunt vagi, errantesque partim à Carthusiæ Priore Gherardo, partim à licentiato Andrea Barndhet, quem Faber ad Colonienses Socios scribens, singulariſſimum refugium appellat. Quæ mens iniecta Tyronibus adeo congruere cum huius disciplinæ spiritu visa est, vt eius deinceps proprium quodammodo fuerit non domicilijs modo discretos, verum etiam toto cultu corporis immutato medios inter Hæreticos, Barbarosque versari. Nec
37 alia fuit aut Ignatij in Vrbe sententia, aut in Hispania Fabri: qui segregationem illam
Probatur Ignatio, & Fabro ea separatio, ne Colonia deseretur. eodem quasi ducti spiritu ita collaudarunt, vt ad eam constanter retinendam per literas hortarentur, quarum hæc erat fere sententia. Licet inter vos tecto sitis, corporibusque seiuncti, Diuina tamen ope facile consequemini, vt fraternis inter vos animis semper esse, versarique videamini; cum & in voluntario disciplinarum studio, & in vitæ proposito, susceptisque ritè votis tam arcto inter vos nexu ad IESV Christi gloriam ipsi vos adstrinxeritis. Cuius veluti glutino caritatis, totam hanc conglutinari familiam, & copulari par est. Ceterum diuinæ tutelæ fuerit, vt cuius causa ista perfertis, is aliquando dispersiones congreget Israëlis. Hæc fere illi tametsi alter ab altero longe distaret, vt appareat eodem spiritu, vt dicebamus, illa fuisse dictata. Cuius vtriusque dispersæ so-
38 bolis congregandæ læta promissio haud inanis, atque irrita fuit. Quippe hoc ipso anno
Iterum coniunguntur. extincto inani illo de Societate rumore, non sine eius, quem nominaui Prioris, amicorumque labore, æstus ille Senatus deferbuit: meliusque de rebus nostris edoctus, permisit eos tranquille, & libere Coloniæ degere. Ergo Iulias ante Kalendas, & aucti in ea Vrbe numero sunt, &, prohibente nemine, habitatione coniuncti; non religioso illi quidem ritu, ac cœnobitico, sed Academico, & per contubernia variæ, & plurimæ iuuentutis: ex qua multi vitam admirati eorum partim suam cœpere corrigere, partim inire
39 quam viderant, non tam vestis mutatione, quam morum. Ita quæ struxerat Satanas
Iuuantur ab absentibus Patribus consilijs, & re. in perniciem, retorsit Dominus in salutem. Interim ne per Vrbem distracti, quæ necessarios ad vsus pertinent, socij nostri desiderarent, aut ab instituto propter inopiam deterrerentur, Ignatius ex Italia, Faber ex Hispania subsidiorum interdum aliquid submittebant. Nec defuit illis cum Vormatiæ degeret Iaius accepta à Cardinali Farnesio in eam rem stipe. Accessit, & caritas Bobadillæ, qui cum Apostolici Nuncij comes transiret, & re sodales iuuandos curauit: & sui recreauit opportunitate consilij; facile, vt appareat, quanto animi robore Patres illi resistendum impiorum conatibus existimarent, vbi spes aliqua affulserat vel communis tuendæ salutis, vel gloriæ Diuinæ propagandæ. In ea disiunctione Tyrones illi sæpe se viciſſim, vt peramantes fratres, interuisebant, mutuaque consiliorum, sermonumque societate iuuabant, vt corporum ipsa disiunctio coniunctionem potius animorum acueret, quam dirimeret. Quanquam & illud commodi, eo quasi diuortio, diffidioque consequebantur, vt Vrbis statum vniuersum, & aduersariorum callerent insidias, simulque operam darent, tum vt Hermannus Antistes, tum vt eius similes intelligerent se ex illo Senatusconsulto, odioque malorum
40 non modo animos non abiecisse, sed sumpsisse maiores. Quamobrem Canisius, vt in-
Res à Canisio gestæ. genij acumine, & dicendi facultate præstabat, sic in re tuenda Catholica, primas sibi laboris, atque operis deposcebat: ac præter Germanicas suas statis ferijs in Capitolio conciones, aggressus est insuper sacrosanctum Euangelium in Gymnasio Montano, & epistolas ad Timotheum in ipsis Theologorum exedris explanare. Quo industræ genere mirum, quam aduersarij subito congelarint, & sibi ipsi Canisius primarios, ciuitatemque omnem adiunxerit, vt etiam ad res eum grauissimas adhibendum pro communi salute ciuitas ipsa censuerit. Quippe cleri vniuersi rogatu legationem ad Principem

obijt,

Digitized by Google

obijt, Clerumque Leodienſem contra Coloniæ Præſulem Hermannum, eiuſdemque rei gratia poſtea Vormatiam legatus ad Cæſarem eſt. Quibus ille vbique negotijs ex animi ſententia confectis, magnum attulit, & Eccleſiæ Colonienſi præſidium, & ſtudijs ſuis Theologicis optatum otium. Qua in diſciplina cum longe admodum videretur excellere verita Theologorum Academia, ne alio forte, vbi ſtudia literarum magis florerent, abduceretur, dat ad Ignatium, & Bobadillam literas ardentiſſimas, Caniſium, vt tantiſper Coloniæ relinquant, dum ſpatijs ſacræ doctrinæ decurſis, Doctoris eum inſignibus, tituliſque condecoret: id enim & Academiæ honeſtiſſimum fore, & Ciuitati ipſi in tanto Religionis diſcrimine, ſalutare. Non abnuit Ignatius, qua erat prudentia, tantorum poſtulationi Doctorum, dum pariter ſocijs ſuis conſultum cupit; quamuis ex aduerſo Cardinalis Auguſtanus vrgeret, vt ad Tridentinam Synodum Caniſium cum Iaio mitteret. Et vero Caniſio Coloniæ præſente, noſtri non modo benignius, pauloq; tractabantur humanius, ſed ipſimet & ad artium diſciplinam, & ad alia pietatis munera incitabantur ardentius; tantus iam eſſe cœperat domi, foriſque Caniſius. Idem B. Patris iudicium fuit de ijs, qui perdiſcendis literis apud Louanium operam dabant, vt quamuis ab nonnullis illius Academiæ Doctoribus non æquis oculis aſpicerentur, præſertim Cornelius Vuishauæus, de quo crebra iam mentio facta eſt, ſua tamen ſtudia conſtanter tenerent, nec procurationem alienæ ſalutis, quantum per ea liceret, omitterent. Erat autem Louanij puſillus noſtrorum grex, cuius videlicet incrementis officiebat Magiſtrorum conſpiratio, dum ſuos Auditores Collegiorum ſeptis incluſos, noſtrorum vſu, congreſſuque prohibent, veriti ne verborum allecti blanditijs eorum veſtigia ſectarentur, qui ſuperiore anno Societati addicti in Luſitaniam, vnà cum Strada repentino auolauère nauigio. Pariſijs magis ſecundæ res noſtræ fuère. Nam cum Lutetiam, bellorum trepidatione tranſacta, Mediolano Paulus Achilles, Lugduno reliqui de Societate ſe retuliſſent, omnes in Collegium Longobardorum, & amanter recepti, & numero aucti. Erat in his Ioannes Baptiſta Viola, & Ioannes Pelletarius, qui quanquam ex Societatis lege viuere per initia illa non poterant, neque ſe in vulgus indicare; tamen dum inter otia literarum, modo cæleſtibus ſacramentis, modo ſaluberrimis exercitiorum præceptis ſuam cuique operam nauant, contubernales, externoſque collegas, mirifice ad pietatem, & omnem officij laudem inflammabant. Nec minus belle, proſpereque in Hiſpania Societas procedebat: ac primos quidem huius anni labores, ac ſtudia Luſitaniæ Faber, Araoziuſque dicarunt. Faber cum ex morbo ſe recreaſſet, Ebora Conimbricam ad inſpectanda per ocium Collegij fundamenta ſe retulit. Conſedit hic ad dies aliquot præclaris exultans initijs, & eximio fratrum delectatus obſequio, moderatione animi, atque concordia. Diſcipulos noſtrates offendit ad ſexaginta, pari omnes animo, voluntateque cum in ſententia permanendi, tum ad virtutem currendi contentius. Cecidit percommode, vt nobilis illa Academia, quæ in Vrbe infera, & à Collegio noſtro diſiuncta ſuas obire literarias exercitationes conſueuerat in ſuperam, & noſtris proximam ſe transferret. Vbi cum Regis munificentia conquiſitis vndique excellenti doctrina magiſtris ſtudia calerent, noſtri priuatis exercitati Gymnaſijs, & æmulatione accenſi domeſtica, quouis doctrinæ genere inter Academicos ſe probabant. Nec tamen in tanto literarum ardore ſpiritus diſciplina languebat, ſed in diſſimili ſtudio æquis prope paſſibus currebatur, admotis præſertim à Fabro facibus concionum, priuatorumque ſermonum: à quo quemadmodum & literarum ſtudia ſocietatis ex inſtituto tractarent, & ſemetipſi tueri poſſent, ne ea fraudi eſſent diſciplinæ virtutum, probe edocti, & inſtituti ſunt. Atque hæc quidem Faber intus. Nam foris tam ipſe, quam Strada ſacro quoque die, vel in æde principe, vel apud votas Deo Virgines, alijſque locis magnos per Euangelium fecère motus. Teſtabatur id præter confitentium turbam, exercitia flagitantium vis: quorum ex receſſu, quamuis multi multis onuſti bonis in ſua tecta diſcederent, in Sociorum tamen numerum non admodum multi, verum lectiſſimi quique venerunt, inter ceteros Ludouicus Conſaluius à Camara, Prætoris Materiæ Inſulæ filius, vir claro loco natus; nec ingenio minus, doctrinæque varietate nobilis, Græcis, Hebraiciſque literis eruditus, vt qui Pariſijs præſtantiſſimis Doctoribus operam dederat. Emmanuel Sà apprime doctus, & ingenio valens adoleſcens: Antonius Gomius acerrimo inter Conimbricenſes ingenio, Philoſophuſque; Pontificij item doctus iuris, qui peramplum inſuper

41 Sociorum Louanienſium Status.

42 Status Parisiensium.

43 Res Fabri in Lusitania.

44 Status Collegij Conimbricensis.

45 Societati additur Ludouicus Conſaluius a Camera.

46 Emmanuel Sa, Antonius Gomius.

Digitized by Google

ſuper patrimonium pios in vſus pro Chriſti amore conuertit. Sed præter ſocios inter anni huius initia præſente Fabro receptos, alijs ferme triginta bimeſtri vix ſpatio Societatis iniecta mens eſt. Quibus cum primo vitæ ſuæ ratio explicata non eſſet, nec ſatis conſtitutum quid ſequendum foret, poſtea cum Fabri in agendo ſuauitas, & ſalutaris colloquij vis acceſſiſſet, decreuerunt denique in hunc quaſi portum ſe ſalutis recipere; ſed non omnibus continuo, vt ſignificaui, pro voto patefactus eſt aditus: erant adhuc & ipſi periclitandi magis, & res melius conſtituendæ Collegij. Quorum autem ſtudijs, reliquo anni tempore, mos eſt geſtus, accedente poſt Fabri diſceſſum, Simone Conimbricam, hi fere ſunt, Emmanuel Morales, Franciſcus Henricius, quorum iam vterque Sacerdos in Indica expeditione deceſſit; Alphonſus Barrettus Portuenſis; Ambroſius Herrera, Conſaluus Rodericius, Henricus Henricius, etiam num cum hæc ſcribebamus, in Commorini Promontorio ſuperſtes, Nicolaus Vincentius Rodericius, Georgius Vazius, Michael Soſa, & Ioannes Azpilcueta Martini Nauarri viri doctiſſimi conſobrinus, qui in Braſilia extremum vitæ diem morte confecit. Faber igitur cum tam florentem meſſem Conimbricæ reliquiſſet, & apud illos ciues opinionem de Societate conceptam mirum in modum auxiſſet, Eboram ad Regis Curiam Februario ineunte ſe retulit ſuo more ita terens Principum limina, vt ſecum religioſæ ſolitudinis ſecretum aſſidue circumferret. Quærebat nimirum vbique Chriſtum, & vbique reperiebat. Incidit aliquando cum egrederetur è Regia, frequentiſſimam in equitum turmam, quæ Ducem quendam magnifice exceptura conuenerat: cumque ad id ſpectaculum maximus vndque concurſus fieret, ipſe de via, curriculoque deflexit, dum turba deflueret, & proximam in ædem ſacram ſeceſſit. Verum hic viſendi ſtudio, id quod declinauerat leuiter ſubeunte, oculos in Chriſti ſignum Cruci affixi repente coniecit, & omnis ille animi motus, cupiditaſque ita deferbuit, ita euanuit, vt ſolutus in lacrymas, ex intimis ſenſibus in actiones gratiarum eruperit, collaudans Dominum, qui ſe ſuo dignaretur aſpectu, reputans id demum verum, & iucundum ſpectaculum eſſe; ſi ſibi ante oculos quis conſtituat aſſumptam ab eo humanitatem noſtram, & in celeberrimo totius orbis terræ theatro nequiſſimos inter latrones duro in patibulo conſtitutam. Proinde huc curioſos oculos retorquendos, hic mitigandos, ſanandoſque non oculorum modo, verum etiam aurium, ceterorumque ſenſuum inſatiabiles appetitus: quippe cum infinitis ſit partibus melior huius ſpectaculi nuda cupiditas, quam ſpectaculorum omnium, quæ ſubiecta ſunt ſenſibus inſidioſa voluptas. Solenni luce Mathiæ Apoſtoli è ſacris cranijs Virginum, quæ Colonia tulerat, geminum Regi, ac Reginæ dedit ea cum præfatione, ſe cupientem earum Virginum honorem, non potuiſſe excogitare, quemadmodum cumulatius honoraret, quam ſi in talium Regum manibus collocaret. Gauiſi ſunt dono Principes, & ab ipſomet voluere Fabro in Oratorio Reginæ decora in capſa reponi. Et ſane non eſt facile cogitatione, ne dum ſtylo aſſequi, quam multus eſſet Faber in cultu Beatorum, ſacrarumque eorum reliquiarum. Didicit afflante ſpiritu memoriam, cuiuſque Beati cum pietate coli, ſi quis primum gratias ageret Diuinæ clementiæ, quod eum iam inde ab æternitate prædeſtinaſſet, & vocaſſet ad gloriam, ad eamque ſuis itineribus, & quaſi gradibus perduxiſſet. Deinde ſi eaſdem ſacratiſſimæ Dei Matri gratias, Angeloque eius cuſtodi perſolueret, & ijs Cæleſtibus ſingillatim, qui ad eius ſalutem, & gloriam aliquid contuliſſent. Poſtea ſi & ad Deum, & Sanctum illum pro ijs, qui & præcipuo eum colerent, aut coluiſſent honore preces ſterneret. Tum ſi Deum ipſum ſtudioſe rogaret, vt eius literarum monimenta, ſi quæ forent, rerumque ab eo geſtarum memoriam cuſtoditam, & conſeruatam vellet: denique ſi pares eius oſſibus, vbi vbi eſſent, tribueret venerationis honores, & ex ijs aliquid vnde ſe muniret, & tueretur, exquireret. Porro tam erat in colendis Beatis Faber attentus, non modo ad eorum, ac Dei laudem, ſed etiam ad degentium in terra præſidium. Nam cum tantum interſit pietatis publicæ ſummorum ad eam Principum habere propenſos animos, ipſe interiore præſenſit admonitu, eoque perilluſtri, cæleſtium omnium tanti eſſe ſuffragia, vt vel vnius præſidium plus efficacitatis habeat ad corrigendos hominum mores, quam cunctorum edicta Regum, induſtrijque conatus. Hoc igitur impenſius ſtudebat ipſe ad cauſam pietatis humana, & cæleſtia ſociare præſidia, & ipſis quoque Regibus patrocinia conciliare Beatorum. Quibus Præſidibus Ioannem ſubinde Regem, Reginamque Catharinam affatus de

47 Emmanuel Morales, Franciſcus Henricius, & alij.

48 Fabri vel in multitudine animi ſolitudo,

49 Pulcra Fabri de Sanctis meditatio

50 Quantum præſidium ſit in Sanctis ad reipublicæ bonum.

51 Faber, & Arazius in Caſtellâ diſcedunt.

ſua

Digitized by Google

ſua in Caſtellam profectione ita cum illis egit, vt tandem eorum bona cum venia ſibi cum Araozio liceret abire, manente in Luſitania Simone. Aegre illi quidem paſſi ſunt tantos à ſe Patres, quibus tantopere vtebantur, auelli; ſed Societatis videlicet bono ſua commoda poſteriora duxerunt. Abeuntibus commendatitias ad Philippum ea tempeſtate Hiſpaniæ Principem, eiuſque coniugem dedere literas, deinde ipſis peramica mandata, vt ſicubi ſuum ſtudium opportunum ſibi eſſe ſentirent, ſe per litteras admonerent; nullo loco ſe monentibus defuturos, & niſi Caſtellæ perneceſſaria vtriuſque opera videretur, rediret ſaltem alter in Luſitaniam. Horum poſt diſceſſum, quarto nonas Maij Conimbricam Simon venit. Vbi cum feruere ſuos apud ſocios mortificationis ſtudia præter modum, præterque morem animaduerteret, operæ pretium duxit nimijs ardoribus moderari: & quanquam ille quidem ad prudentiam Præpoſiti referenda putabat omnia, per eos tamen dies, quibus illic ſubſtitit, fiebat interdum ab eo ſatis ampla poteſtas, vt ad obtinendam animi ſui victoriam nonnulla in eo genere, quæ prodeſſent etiam proximis gererentur. Atque vt pauca de multis. Ambroſius Ferreria cum Vrbani amici permotus exemplo ad Societatem animum appuliſſet, iuſſus eſt, periclitandæ conſtantiæ cauſa per vrbem mediam ſine pallio pileoque ipſa meridiana luce cadaueris cranium dextra præferre, atque hoc ferculo, habituque in obuijs templis ad preces faciendas tantiſper ſubſiſtens ad Patres recta procedere. Qui dum libens obtemperat, & tota notus vrbe præſertim muſicæ artis, canendique claritudine per frequentiſſimam ciuitatem ferali illo incedit oſtento, ſibilis, & conuicijs excipitur inſequente à tergo velut amentem laſciuiente puerorum turba. Tali experimento edito ſocietate tandem recipitur, haud eorum indignus numero, qui ſtulti fieri pro Chriſto non abnuunt, vt ſint denique ſapientes. Iubebat etiam Simon è ſocijs aliquot nocturnis tenebris voces illas cum terrore iactare, Infernus, Infernus his, qui mortifero vrgentur crimine. Alios autem paſſim eleemoſynam tritis emendicare lacernis, quæ res vt noua, & id temporis inuſitata, ſic ad incutiendum ruborem valuit plurimum. Quoſdam vero primis ſe intendentibus tenebris mittebat foras, vt medijs in triuijs, compitiſue edita voce clamarent, Heu, Heu peccatores à peccando iam deſiſtite, moriendum cum ſit vobis. Quibus aliquando carminibus probus quidam admonitus Clericus, protinus occurrit, & cum viarum teneret itinera ſalutares illos præcones in vrbis loca deduxit plurimis nobilitata flagitijs: illic vociferare iuſſos. Nonnullos eodem modo in mediam hominum turbam mittebat Simon, qui contentis vocibus ingeminarent identidem. Terra, Terra ad forum adſis auditura verbum ſalutis. Cumque ad dicendum vnus aliquis è Collegis haud imparatus accederet, populuſque tumultuarie ei pulpitum excitaſſet, eo ille conſcenſo præmonebat initio Stradam poſtridie verba facturum, adeſſent frequentes: interim nonnulla breuiter ſe quoque dicturum. Atque hoc exordio de ſupremo vitæ die, formidandoque iudicio, deque reddenda Deo ab vnoquoq; ratione commodum inſtituebat, frugiferumq; ſermonem. Die inſequenti conuocata à fratribus concione Strada eodem veſtigio præparatis iam animis ad accipiendos diuini verbi ſatus ſuam habebat orationem. Quibus tum ſermonibus, tum clamoribus, varij exiſtebant inter homines motus pro cuiuſque animi affectione, vel ſenſu. Quidam intimo dolore ſaucij ab inueterata peccandi conſuetudine, abducebantur. Alij contra liberius obtrectantes Patrum facta carpebant. Prudentiores vero, aut qui tales ſibi videbantur, in ea fuere ſententia, vt nimij illi reprimerentur ardores, duobus, tribuſue ex eo numero coërcendis. Qui vero ſe ipſi penitus ignorabant, nec ſua ſatis peccata pendebant, aiebant terrores illos ad Niuitas aliquos pertinere: qui tamen ſine animorum ingenti fructu, commodoque non erant. Nec vero è ſpiritualium exercitiorum ſeceſſu minora cernebantur in animis lucra, cum ex eis tam commutati homines prodirent: vt miraculo pariter, & incitamento ceteris viderentur. Quippe tanto ardore animi magnalia Dei loquentes audiebantur, vt illud in eos apte caderet, quod & à multis ſatis in tempore iactabatur. Muſto pleni ſunt iſti: hinc & illud in vulgus fluxit, quod & valde percrebuit, qui apud Patres ſe ſemel exercerent, eos ſæpe viſa videre. Quæ fama ipſum quoque Cardinalem Henricum, Eundemq; ſupremum in hæreticos iudicem tandem impulit, vt per hominem fideliſſimum de re tota cognoſceret. Dederat autem id negotij Rectori Academiæ fratri Iacobo de Murcia ex familia S. Hieronymi, ita tamen, vt diſſimulanter, & ſine Societatis nota in eos, qui exercebantur, inquireret. Qui dum facit imperata, legitimeq; fratres noſtros de obiectis viſis

52 Exempla mortificationum publicarum Conimbricæ notabilia.

53 Varij ſermones de mortificationibus publicis.

54 Inquiritur in exercitia & laudantur.

Digitized by Google

interrogat, inuentus est, qui (Rodericum Menesium fuisse aiunt) se visa vidisse diceret, & quidem horrifica. Cui Rector, & quænam, inquit, sunt ista visa, quæ dicis? scribamque suum simul admonet, vt quæ narraret, exciperet. Ille vero memetipsum, inquit, vidi, quem nunquam antea probe videram, tetrum sane monstrum, & cuius simile nunquam vidi. Ita dum inuestigatur improbitas, probitas illustratur. Quotidiana porro sociorum domi, foriſq; palæstra, nulla ferme alia, nisi continens erat precatio, vt instar criminis haberetur, si quis domo egressus non pium aliquid ad commentandum passim inter itinera comparasset. Solenneque omnibus erat, vt prius quam tecto pedem, in sacellum se reciperent ante Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum, dum futuræ precationis argumenta colligerent. Ex quo haud raro fiebat, vt multi in itinere æstu contemplationis abrepti, in obuia quæque, seu homines, seu lapides, seu oneraria iumenta, velut capti oculis, nec sentientes incurrerent: occursantium ludibrium in terris, quorum in cælis conuersatio, ipsis admirationi Angelis erat. Accedebat in ore pallor è precations assiduitate contractus, tantaq; macies, vt ioci causa dictitarent homines, palearum illos caligine eum sibi colorem accersere. Ac ne coenationis quidem tempore contentionem remittebant orandi. Quam ipsam pius inter epulas Anagnostes, vt solet, alebat. In libandis autem cælestis aræ mysterijs fratrum pietas tam erat incensa, & ea vis lacrymarum, vt ad id pietatis spectaculum non modico itineris interuallo complures Academici conuolarent. Atq; hæc domestica, illa externa. Magnæ hominum cateruæ non ex ciuibus modo Conimbricensibus, sed ex proximis etiam pagis ad expiandos apud illos animos confluxerunt. Quibus in audiendis, perite que tractandis egregie versabatur in primis Andreæ Ouiedi, & Ioannis Aragonij lenitas singularis. Conimbricensis etiam Episcopus, qui sacris à concionibus paulo ante Regi fuerat, & Principis institutor, ex Augustiana familia, Ioannes Suarius vir de Societate inde vsque ab eius in Lusitaniam accessu, perpetuis & maximis officijs optime meritus, nouo sibi onere impositio, ad id sustinendum, alias præter Societatis, quam tantum complectebatur, operas non quæsiuit. Cuius & hortatu præclarum orbitati Virginum domicilium magnis ad vrbem sumptibus extruendum, vndè vel ad honestas postea nuptias, vel ad sacra Cœnobia dote dicta dimitterentur, curauit. Extat adhuc huius pietatis Conymbricæ monumentum, cuius Societas ipsa primordia, quoad suis progressionibus vteretur, & ministris committeretur idoneis, aluit, ac sustentauit. Hic erat Societatis in Lusitania cursus, cum in eo quoque Regno Concilium Tridentinum indictum est. Quò cum Regij Legati, Lusitanique de more Præsules vocarentur præstans pietate Rex de Religionis propagatione, morumque confirmatione solicitus per literas Simoni mandat, vt cum eruditis de Societate Patribus accurate perpendat, quænam potissimum ad celeberrimum illum totius Orbis conuentum suo referenda nomine viderentur. Eidemque postea Concilio Societatem nostram cum studiosissime commendasset graui oratione testatus est, quam illa non in Lusitania modo, sed in ipsis etiam Indiæ regionibus pro Dei gloria, & animorum commodis desudaret. Addidit & id Societati oneris Rex, vt Simon loco Ioannis Suarij, quem Conimbricensi Ecclesiæ præpositum diximus, institutionem susciperet Principis, rogato Ignatio, vt ad id muneris permanere eum in Lusitania sineret. Dudum si quidem B. Pater cauebat, ne nimius Aulæ vsus, ac fauor Simoni, Societatiq; incommodaret. Sed neq; pietati eximiæ Regis, neq; ingentibus erga Societatem meritis, quod is adeo sancto consilio postulabat potuit denegari.

55 Studium precandi Conimbricensium.

56 Ioannis Suarij Conimbricensis Episcopi in Societatē studium.

57 Simon instituendo Principi præficitur.

58 Res Araozij, & Fabri in Castella.

Faber interim, & Araozius cum ex Lusitania in Castellam iter facerent, substitere Salmanticæ, vbi suis concionibus Araozius totam Ciuitatem incendere, ac permiscere cœpit: Faber autem priuatis colloquijs, & conceptos fouebat ignes, & nouos denuo suscitabat. Multæ se ad animorum tutelam aperiebant viæ, & laboris vndique suggerebatur occasio. Tum demum in ijs prouincijs Societas perspici, quæ ad id tempus pene ignorabatur, est cœpta: tum à Principibus viris eius expetita Collegia. Florebat tunc in Academia Salmaticensi ex B. Francisci familia Alfonsus de Castro. Ex Dominicana Franciscus victoria, clari vterq; nominis apud scholas; nec pietatis sane minoris. Qui Fabri quem Lutetiæ iam ante norant, Araozijq; aduentum non modo omni beneuolentiæ significatione complexi sunt; verum etiam Societatem ipsam adeo in vulgus commendarunt, vt Salmaticensium de ea vocanda consilium, ac voluntatem accenderint. At Patres cum satis haberent in præsentia prima quasi semina procreandarum frugum in tam nobili ciuitate ie-

59 Salmanticæ Societatē illustrāt.

Digitized by Google

te iecisse, coeptum iter prosecuti, Pintiam, quam & Vallisoletum vocant, ea tempestate regni sedem, decimo septimo Kal. Aprilis appellunt, & pauperum ad hospitium suo more diuertunt. Hic & commendatitijs Lusitani Regis epistolis, & Lusitanorum Procerum haud minus benignos, quam expeditos aditus ad Philippum Principem, & Mariam coniugem nacti sunt. Ab his primo comiter excepti, postea etiam per otium ad colloquium inuitati, tam propensos in Societatem eorum animos perspexerunt, vt latissimum tota in Hispania campum explicari suis laboribus iam tum cernerent. Tantorum igitur Principum nixi præsidio, sed multo magis Dei, quò maior in alias mox Hispaniæ oras aperiretur ianua Vallisoleti primum, & in ipsa Curiæ luce Societatis exequi munera, eamque velut pennicillo adumbrare rebus ipsis instituunt. Itaque & in Templis, & in foris ad populum frequenter agere; crebro christianis rudes, pueroſque moribus, & institutis imbuere: crebro nosocomiorum, in quibus etiam pernoctabant, publicique carceris limen terere. Qua studiorum assiduitate, varietateque munerum caterua videlicet hominum, velut graui excitatæ veterno, & ad aspectum nouæ lucis, & ad deponenda peccata conuolabant. Quarum fama rerum publicis è plateis in Curiam, & ex Curia in omnem pene transuolabat Hispaniam, vt multis esset, & admirationis materia pariter, & sermonis. Aiebant aliqui Vallisoleti Ignatianos seu patria voce Inighistas, quidam autem Papistas (nam Papæ, sedique Apostolicæ præcipuo eos voto deuinctos, iam fama vulgarat) apparuisse. Nec pauci similitudinis errore decepti Theatinorum eos vocabulo, quorum item sacer ordo haud dissimili cultu, nuper surrexerat, describebant. Quidam vero quoniam nihil nisi morum conformatio eorum in ore resonabat, malebant eos, vt multis etiam locis in Italia, reformatos Clericos appellare. Nec deerant, qui cum forte altius de Patrum virtute sentirent, dictitarent eos esse Apostolos magni Dei, qui ruentibus ad Tartarum animis tempestiuas porrigerent dextras. Erant tamen omnium iudicia iudicio Curiæ, & euentuum expectatione suspensa, nec audebant in vulgus vitio vertere, quod consentiente regio Principe gerebatur. Quibusdam autem instar erant miraculi: quod cum omni genere, sexuque promiscuo tam versarentur innoxij. Nec dubitauit in media Curia Melchior Canus belle iocari, Patres Societatis Iesu herbam quandam secum solitos circumferre, quæ vim haberet interimendæ libidinis: eoque velut antidoto tuto posse inter fœminarum versari greges, & & confitentibus puellis aurem, salua integritate præbere. Ea vox seu candido, sinceroque ex animo, seu quo alio profecta, admirationem certe multis attulit: sensimque sparsa per Curiam ad Principis peruenit aures. Qui rei auditæ curiosus inuestigator Ioannem de Zuniga (is erat ei velut morum magister, ac custos) ad Patres misit scisitatum, quod herbæ genus illud esset, tantæ potestatis, ac virium, quam illi perhiberentur habere. Fecit imperata Ioannes, expositisque Philippi mandatis ab Araozio contendit, vt rem sibi totam, quam mox ad Principem referret, exponeret. Hæsit hic paulisper Araozius, tum rem totam indicaturum se esse respondit, modo is eam Principi, quemadmodum ab se acciperet, accurate, fideliterque referret. Cum ille se reciperet verissimum, inquit Araozius, est, quod de huius nostræ herbæ potestate narratur: tantarum quippe virium est, vt non modo nobis ad frangendas cupiditates, libidinesq; sit vsui, verum etiam tutum quoddam ad continendam linguam, & conterendam elationem animi, & omnia vitia præsidium. Eademq; tam multas facultates, proprietatesq; complectitur, vt equidem valde velim & Principi, & toti Curiæ eius vsum notum, ac familiarem esse. Porrò nemo nescit varias à Deo virtutes inditas herbis, quarum beneficio solus is potiatur, qui cognitis, & inuentis vtatur. Acuerunt hæc cupiditatem Ioannis, qui vt sine mora sibi nomen ederet tam salutaris herbæ, nec se diutius properantem ad Principem cunctaretur, ac suspensum haberet, acrius institit. Cui Araozius, hæc, inquit, herba communi sermone, Timor Domini, nuncupatur. Is eas omnes, quas enumeraui virtutes, ac multo etiam plures, quam dixi, continet. Eo nos quotquot de Societate sumus, frequenter vtimur: eius præsidio innoxij in medijs flammis, periculisq. versamur: eo instructis, ac bene munitis vbique gentium bene nobiscum agitur. Hoc igitur Principi velim referas: hoc fideliter narres. Qui si me autore in animum induxerit suum, eo, quoad vixerit, vti præsidio, Timore, inquam, Domini, næ ille magno suo bono experietur, quam admirabiles fructus pariat, quantarumq; sit virium. Acquieuit responso Ioannes, & amplius quod requireret, nil habuit.

60 Adeunt Philippum Principem & Mariam coniugem Vallisoleti.

61 Pij labores ad populum.

62 Varijs nominibus appellantur.

63 Qua herba Societas vtatur aduersus intemperantiam.

buit. Principi autem, quæ acceperat ad verbum reddidit. Ea mox per omnem peruagata Curiam secundissimis excepta sunt auribus. Princeps autem eo pergebat alacrius præclaris Patrum tauere cœptis, quò eorum manabat latius, & fructus vbertas & opinio virtutis. Cuius honestissima de Societate iudicia ipsa quoque Curiæ lumina, vt consimili eos honore colerent, admonebant. Iam qui Principis arcanis præerat, is ad sacras confessiones Fabrum sibi delegit quem & ex regio consilio, & ex prima nobilitate secuti sunt multi. Primas autem ex fautoribus obtinebant Cardinalis Toletanus Ioannes Tauera summa integritate, ac sapientia Vir, quem Philippus ipse propter consilij prudentiam, atque fidem verebatur vt patrem; & Bernardinus Pimentellus Taueræ Marchio, qui & Fabrum ad confessiones adhibebat; deinde Apostolicus nuncius Poggius, cui in Germania plurimis iam pridem experimentis perspecta fuerat Fabri virtus, & industria laborum. Huius sic ad Ignatium meminit Araozius. Habemus hic Poggium nuncium tam bene in Societatem affectum, vt ad temporales quidem res, alter Petrus Codacius; ad spirituales vero alter Iacobus de Eguia existimari possit: nec alio nisi Fabro à confessionibus vti placet. Apostolico porro nuncio, Cardinalique adiungebantur, quotquot fere in Aula morabantur Episcopi, Salmaticensis in primis, & Calaguritanus. Nam Pompeiopolitanus cum alia multa de Societate probabat, commendabatque, tum institutum condendi Collegia, quæ cunctis Pastoribus veluti Seminaria quædam suarum Ecclesiarum fouenda, & promouenda dicebat. Probabant autem & id vehementer quod nouus hic Ordo nullo à ceteris discreto cultu, sed eo, qui cum Clero regionis cuiusque congrueret, vteretur. Sic enim fore, vt is omnem oram, ac regionem ad sanandos mores, & curanda vitia minimo negotio peruaderet. De Doctore Ortizio, cuius in Societatem humanitas supra demonstrata est, deque commendatarijs maioribus Castellæ, ac Legionensi, omninoque de regij Consilij Præside nihil attinet dicere. Quorum vt erat pietati mens dedita, ita & Societatem pia in primis, ac beneuola fuit. Nec minus ab hæresum vestigatoribus huic familiæ nominis, & autoritatis accessit. Quippe horum in eo regno potestas summa cum sit, quicquid ab his pium, sanctumque probatum fuerit, probatur à ceteris: probant autem nihil ex his, quæ ad Dei cultum, quæq; ad Catholicam religionem pertinent, nisi vt par est, censorio quodam, seueroque iudicio. Ergo hi Fabro, Araozioque agentibus apud populum auditis, vberrimaque ex eorum laboribus messi, tum etiam eximia erga sedem Apostolicam fide comperta, voluerunt & ipsi suis Societatem cohonestare iudicijs, eiusq; tum prudentiæ, tum doctrinæ captiuos quoidam, & incluſos hæreticos, qui suam detestati proteruiam in Ecclesiæ sinum reuolare decreuerant, commiserunt. Erat tùm summus in hæreticos iudex & inquisitor Iacobus Tauera Cardinalis Toletani propinquus haud familiæ nostræ minus, quam Cardinalis ipse beneuolus. Horum erga Patres honestissimis iudicijs satis declaratum est, quam temere ad eorum tribunal fuerat olim delatus Ignatius: quaque fuerit, & vitæ grauitate, & doctrinæ constantia sanctus illæ præditus Pater, cuius filij tantæ sanctitatis, & eruditionis documenta iam darent. Tum demum improbissimi calumniatorum, qui ad eam diem de Ignatio, Societateque vigebant, euanuere rumores. Nam quanquam alias cum Ortizio Faber, vt supra significatum est, varijs in Hispaniæ locis, atque in ipsa etiam Curia dictis, factisq; notitiam aliquam Societatis attulerat, id tamen ex itinere, & cursim fecerat, mox in Germaniam rediturus. Nunc autem aptissimum tempus nactus Philippo Principe, Coniugeq; propitijs id ipsum per otium & accuratius fecit, vt quæ se absente prauæ de Societate opiniones emerserant, noua sua præsentia discuteret, & tanti Patris reuerentiæ consuleret: dum obloquentium ora minime reformidans vltro conuenit vnumquemq; & de suis studijs, institutisque respondet. Quo etiam nomine nobilibus quibusdam Lusitanis plurimum Societas debet, qui Mariam Principem ex Lusitania comitati, & in eius perseuerantes Aula non ad alios se in Castella curandi animi causa, nisi ad Fabrum, & Araozium adiunxerunt, ceteris suo exemplo commonitis, vt omni suspicione deposita, tuto Patribus se committerent. Illud insuper Curiæ testati Societatem in Lusitaniæ regno, totisque ferme Indijs, non Ecclesiæ modo, religionique, verum etiam publico otio, tranquillitatique mirifice profuisse. Quod sane testimonium recentissimæ Xauerij literæ, Prætorisque Indici maxime confirmarunt. quæ à Lusitano Rege missæ, & de suggestibus in concione perlectæ, mirum est quantum in hominum pectoribus ardoris iniecerint.

64 Amici Societatis in Curia Philippi.

65 Sacrorum Quæsitorum de Societate honorifica iudicia.

Gestie-

Digitized by Google

Gestiebant vniuersi lætitia nouæ sobolis ad Christum accessu, & sui conscientia teporis, metu quodam intimo pulsabantur, ne quod de Iudæis olim pronuntiauerat Christus, multi ab Oriente venirent; & cum Abraham, Isaac, & Iacob recumberent in regno cælorum; filij autem regni eijcerentur in tenebras exteriores. Id erat plurimis vitiorum frænum, & melioris vitæ stimulus ordiendæ. Certabat cum plebe nobilitas, Principes cum priuatis in ornatu morum, cultuque iustitiæ: delectabant Philippi, Mariæq; coniugis incensa studia: qui dum & suis, & alienis animis consultum volunt, omnem sui adeundi copiam Patribus faciebant, & quicquid in eam rem opis expeterent, porrigebant. Quorum etiam in gerendis rebus animaduersa prudentia, integritateq; non dubitabant ad grauissimas vti causas, vix vt interdum populo mos, qui frequens vndiq; ex omni genere confluebat, à Patribus geri posset. Ipse vero Ioannes, quem supra nominaui Zuniga, eiusq; coniux Stephania Requesensis Patres frequenter adibant, cum eisq; de animi salute auidissime conferebant. Aluarus vero de Corduba Regij Princeps stabuli, Patrum vsu, colloquijsq; adeo se pietatis studijs, & caritatis addixit, vt eius vxor Maria Aragonensis pari pietate fœmina dictitaret, se ante Patrum aduentum Aulico fuisse Equiti, postea rari exempli Equiti collocatam; qui recte factis insisteret, & confectis quotidie suis cum Philippo negocijs in interius conclaue se abderet, aut si forte versaretur in Pardo (regium id erat nemus) opacæ arboris latebram quæritaret, vbi de more se ad orandi munus, ac pensum referret. Præcipua eius exercitatio caritatis in proximos erat; eaque de causa in Valetudinario, vbi & ægrotis suis manibus ministraret, & eorum indigentiæ consuleret, multus, & frequens erat: primisque se intendentibus tenebris vnà cum equitibus alijs, quos eius excitarat exemplum, sese ad Nosocomium sublatis in humeros culcitris conferebat, vt Christo in suis minimis lectum sternerent. Nihil his inferior erat Ferdinandus Sylua Comes Cifontanus magno apud Carolum loco, à quo & filiarum custos, quas Infantes appellant, & totius illius Curiæ quasi Magister est factus. Is eam de Patribus opinionem hauserat, vt cum ad eos adiret, illud fere haberet in ore, Conferamus nos ad Clericos sanctos, tanta erat de sanctitate vtriusque opinio. Ab eisdemque voluit scripto sibi tradi precandi viam, & sui pectoris discutiendi præcepta. Confluebat ad Xenodochium, quo Patres primo diuerterant tanta hominum vis, tum ceterorum, tum Procerum, vt amicorum rogatu coacti sint sedes illas pauperibus cedere, & in alias ipsi paulo commodiores, quas eis Princeps instruxerat, immigrare. Nec vero Vallisoleti modo, eorum se nauitas continebat, sed bona Principum venia Madritum Faber excurrit, vbi Caroli filias, ijs iam æque notus, ac carus inuisit. Apud has verba fecit, & ad paratas meditationes haud inuitas admisit. Quarum natu grandior, cum de more rogaretur à Fabro, quid ex adhibita commentatione commodi percepisset, respondit. Roga mi Pater Dominum, vt me sibi talem instituat, qualem vestra Societas optat: concepta videlicet animo vota perfectæ virtutis inter percepta commoda numerabat. Hinc Faber ad Cardinalis Toletani ditionem, quem Madriti reliquerat, flexit iter: quibus locis quod tribus fere ante annis industriam in defendendis animis singularem ostenderat, hoc nunc auidius ab vniuersis excipitur. Hic re bene gerenda cupiditatem Societatis cum alibi passim, tum Toleti, vbi ad excitandum Collegij decus multorum se benignitas obtulit, incitauit. At Faber, qui prius in ipsa Regni sede, quam vsquam alibi vberioris spe fructus collocare Societatem malebat, satis habuit in præsentia prolixam Toletanorum voluntatem in posterum confirmare: &, haud inani spe data, Vallisoletum Iunio exeunte se retulit. Quippe visa Principibus ac Proceribus diuturnior optati hominis est absentia: reuersoq; seuere mandatum à Curia in posterum ne discederet. Interim multæ Ciuitates studio Societatis accensæ eam ad sese per literas euocabant. Quarum ne contemnere Faber preces, ac vota videretur, Ignatio vrgente præsertim, vt inchoati Valentini Collegij haberetur diligens, ac potior ratio, Araozium ad eas destinat. Cuius ciues Vallisoletani discessum autoritate Principis interposita impedire conati, nihil scilicet profecerunt. Nec enim exorari causa cognita Princeps potuit, gauisus potius tot ex partibus Societatem acciri, quam vt vni loco esse iuberet affixam. Interim ex Maria coniuge Carolus nascitur Kal. Iulij. Cuius partus lætitiam, mors funestissima Parentis (quæ rerum humanarum inconstantia est) paucis diebus extinxit, vndecima videlicet à partu luce: quanto omnium mœrore, fletuque, quanto Principis luctu, cui carissima & vere con-

66 Fabri, & Araozij autoritas in aula; & fructus.

67 Faber excurrit Madritum.

68 Et Toletum.

69 Moritur vxor Philippi Principis Maria ex partu.

Digitized by Google

iux erat, quid attinet memorare? Ingenti quoque, si sensum hominum spectes, nostræ Societatis incommodo, cuius illa fauebat initijs: quanquam Societas iam tum tacite admonebatur haud humanis, sed diuinis nitendum esse præsidijs.

70 Araozius adit Complutum.

Compluti Araozius Rectorem Collegij maximi, quod appellant, optantem aliquot è Societate Theologos ad instituendum sacræ doctrinæ in eo Gymnasio Collegium primum adijt. Deinde ex ceteris, qui propensiores ad Societatem videbantur, Ioannem Medinam Virum apprime doctum, magnæque autoritatis, nominisque conuenit. Qui de huius constitutione Collegij consultus, respondit non tam id ductu Societatis inchoandum, quam in eiusdem Societatis vsum conuertendum. Sic fore vt nec Collegij decus ei abesset Academiæ, & nouo insuper Societatis decore, quod, expeteret, augeretur, in eoque cum grauissimorum virorum mente, sensuque, Medinæ sententia congruebat.

71 Emmanuel Lopius in Societatem Vallisoleti receptus.

Illud tamen Araozij aduentu Compluti perfectum, vt alij de Societate discipuli Villanouæ adijcerentur, auctumque Sociorum numerum ædes laxiores exciperent. Accesserant autem huc ex Lusitania Maximilianus Capella, & Vallisoleto Emmanuel Lopius nuper ibi receptus, qui vnà cum ceteris literarum studijs intenti non intermittebant ad sancienda Collegij primordia, aliquid etiam foris nauare proximis. Sumptum suppeditabat illustrium Matronarum pietas, Eleonoræ Mascareniæ, coniugisque Cifontani Comitis Ferdinandi Syluæ, & quas primum nominare debui, ipsæ Cæsaris filiæ. Quarum

72 Barcinone expetitur Societas, & gesta ibi ab Araozio.

perenni benignitate, Nostrorum & studia nitebantur, & vitæ. Rebus Complutensibus ita compositis Barcinonem Araozius recta properat; vbi meliore etiam loco, & solutiora offendit omnia. Iam Societatis amici ad vsum Collegij parauerant ædes, iam satis ampla librorum supellex à Ioanne Pusale viro pio, & erudito, Beatique nostri Patris amico de vita abeunte legata. Iam Sacerdotes duo nomina Societati daturi partes eius, ac munera in præparatis ædibus incenso animo, populique approbatione susceperant: quibus & tertius post Araozij aduentum, adiunctus est socius: selectique in eundem numerum de multis alij, quibus eadem à Deo donata mens erat. Quos inter Antonius deinde Cordesius præstantia virtutis, ac rerum gestarum excelluit. Accedebat optimi Præsulis, Prætorisque voluntas, qui & de Societate præclarissime sentiebat, & Araozij concionibus supra modum oblectabatur. Araozius tamen ipse, cum ad explendas omnes partes, numerosque Collegij nondum promptum animaduerteret, quod satis esset argenti, Barcinonensibus spe iniecta Collegij, bibliothecam duntaxat, & domicilium, vt vsui futura mox Socijs, admisit: ceterum prius omnia dixit cum Ignatio Societatis Præposito communicanda, & mentem eius per literas exquirendam. In eo autem domicilio tribus illis Sacerdotibus collocatis, præside Ioanne Queralta, cui postea in bene cœptis firmitas defuit, meliusque de rebus Societatis edoctis, & ad constantiam incitatis audiendi, remittendique de more peccata ius impetrat: reliquos eiusdem mentis, ac propositi viros bona spe complet, quoad recens Dei vocatio pia precatione, diuturnitateque, suam quasi maturitatem assequatur. Hunc in modum confirmatis Barcinonensium animis inde migrat. Ignatiumque de re Barcinonensi, ac Complutensi per literas

73 Status Sociorum Valentiæ.

docet. Cui rescripsit Ignatius, videri sibi vt in Hispanias, vbi & Societatis instituta vulgo nota, probataque iam essent, & antiquæ suspiciones excussæ, socij alij mitterentur. Ad extremum Barcinone relicta, Valentiam, Nouembri ineunte, perrexit. Hic Ciues reperit plane nostros: & quanquam Valentiæ non dum Templi copia Sodalibus facta erat, nec per literarum studia vacare proximis satis poterant: currebatur tamen ad eos certatim mysteriorum gratia, & studio salutis. Et ij quidem ne plane sui essent, sed otij aliquid ceteris impertirent, duos ex hebdomada dies mysteriorum procurationi dicabant: cetera compensabant exemplis, quibus acrius humana pectora, quam disertissima oratione ciebant. Quippe elucebat in eorum victu frugalitas, perpetuus in disciplina tenor, in afferendo consilio prudentia, in quotidianis congressibus ardor spiritus, in omni denique actione modestia, vt maior ex ipso aspectu, quam ex verbis disciplina virtutis existeret. Ac de Mirone quidem, qui ceteris præerat, scripsit ad Ignatium Araozius, egregium se innocentiæ reperisse cultorem, quique apud eos ciues mira sanctitatis opinione floreret: in ceterisque laudibus splenduisse ieiunio, vt qui nullo sæpe cibo biduum, triduumue traduceret. Auctior autem idcirco Mironis familia, Collegijque tum erat, quod Ignatius impetratis ab Apostolica Sede reditibus in fundamenta Collegij,

74 Laus Iacobi Mironis.

75 Ludouicus Consaluius Conimbrica Valentiam missus.

Digitized by Google

gij, continuo illuc de ſuis aliquot ab Vrbe miſerat, nonnulloſque de Luſitania Simon-, in ijſque Ludouicum Conſaluium, cuius inductioni animi, conſilioque tota ſe propinquorum, amicorumque nobilitas oppoſuerat. Nec tamen hoc Valentini Collegij incrementum prorſus detrimento vacauit: vt rara inter homines lucra non damnis immiſta- ſunt. Quanquam & hoc damnum ſumma bonitas demum in lucrum vertit. Antonius Monis (quem huc ex Luſitania miſſum ſupra docuimus) ſenſim languidior in diſciplina factus, tum occulto germani, qui ad id Valentiam Oliſippone venerat, colloquio delinitus, cum ei, quas ante Collegio Conimbricenſi donarat, facultates ſuas donaſſet, cœpit inquietior agere, & reſpectare mortalia, ſeu vitam affectare vagæ, liberioriſque- ſanctitatis. Miſſus ad Fabrum curandus, perrexit in Luſitaniam. Ibi cum ſtimulante- conſcientia, tum Satana illudente, nullo remedijs loco relicto, è Conimbricenſi fugit Collegio. Ruebat cœcus in exitium, niſi (vt iure poſtea ipſemet interpretabatur) tanquam catena fratrum precibus teneretur. Cum enim in Montem Serratum veniſſet, nec diutius ferre conſcientiæ diurnam, nocturnamque luctationem poſſet, eam prodigi filij vocem vſurpans; Ibo ad Patrem meum, Romam iter arripuit per ſummas brumæ rigentis iniurias, & ærumnas alias: vnde grauiter, diuque Auenione decubuit. Vbi attigit Romam, non auſus coram Beato Patre iniuſſus apparere, per epiſtolam ex Hoſpitali domo ſancti Antonij Luſitanorum veniam ſuppliciter petijt in eius conſpectum veniendi. Totus erat ſqualore deformis, ac macie, craſſa tunicula tectus; crura, pedeſque nudus. Iuſſit continuo Ignatius in ædem duci Profeſſorum ædi vicinam, curarique & ſuppeditari neceſſaria, tamen ad duodecim dies ab ſuo conſpectu arcuit, vt & ipſi, & alijs prodeſſet exemplum. Quos dies in luctu totos, ac lacrymis egit Antonius: & incitante- ardore aliquando ab cingulo ſuperne nudus, crudo ſe flagello cruentans ſacras ſtationes obiuit, aliaque moliebatur, niſi mature Beatus Pater admonitus vetuiſſet. Admiſſus tandem ad conſpectum, complexumque dulciſſimi Patris, & Sociorum conuictum non- longo ſuperfuit tempore, ſed ea virtute, vt videretur labi permiſſus, quo excitaretur robuſtior. Ac ferme ſic vſu venit, vt tepidorum non ſit potentior medicina, quam publica, & grauis ruina. Sed vt redeamus Valentiam; cum ad duodecim Sociorum cœtus excreſceret, laxiores migrarunt in ædes optimo loco ſitas, & publicum propter Gymnaſium, ſed mercede conductas: quas tamen mox emendas curauit Araozius: & ſumptus quidem, dum fructus capere ex Eccleſiæ prouentu per Apoſtolicum diploma licuit, ſuppeditabat Petrus Domeneccus, Hieronymi parens, vir egregie pius, & Societatis, cui ſe filius peramans conſecrarat, ſtudioſus in primis, quam & in partem hereditatis filij, viuens ipſe, videnſque vocauit. Araozius autem vrgebat de more verbo, ceteriſque- ſuæ diſciplinæ præſidijs. Cumque Ciuium cepiſſet animos, & in Societatem confirmaſſet, loci vicinitate admonitus ad Gandiæ Ducem Franciſcum Borgiam, ſeu officij gratia, ſeu vt de re Collegij cognoſceret propius, excurrit. Iam enim norat poſtulatum- à Duce Collegium, eamque rem ad Fabrum, cum in Caſtellam veniſſet, ab Ignatio fuiſſe reiectam. Tametſi poſtea longiore Fabri, Araozijque in Luſitania mora, ſex è Societate ad initia Gandienſis Collegij impetrauerat Dux. In his Andream Ouiedum, quo moderatore ſtrenue ſane Gandiæ promota res eſt. Nam & ad populum ſtatis ferijs nauus Pater agebat, & in æde quadam addicta Collegio rite animos expiabat. Nec deerat vicinitati pagorum ſolita Catecheſi, ceteriſque animorum ſubſidijs, diuiſa cum fratribus cura: ſed ſpes ſcholarum, quo non modo Ciuitas, verum etiam ipſa vicinitas inuitata iam erat, ſolatio fuit: quibus paucos intra menſes apertis, & docendi onere- leuaretur Ouiedus, & longe plurimorum conſuleretur inſcitiæ. Quicquid ab his gerebatur, probauit Araozius. In Duce porro ſingularem pietatem animaduertit, adeoque propenſos in Societatem animos, vt iam tum audiret illum velut vnum ſe de ſocietate- iactantem. Quanquam autem noſtrorum Dux ipſe vitis, ſtudijſque ſatis ille quidem- affatim conſulebat, nihil tamen adhuc cogitati operis inchoauerat. Cunctationis cauſa eius ſcilicet animi magnitudo, quia peramplum moliebatur amplæ familiæ Collegium ad propagandam inter Mauricos (eos ita nominant, qui oriundi ex Mauris Chriſtiani facti ſunt) quibus ea redundabat Regio, religionem, ac fidem; tum etiam Ignatij prudentia, qui non ignarus inchoata præclara nimia ſæpe feſtinatione peruerti, progrediendum pedetentim exiſtimabat. Dux autem & ſi ad rem Collegij multa poſcebat, omnia tamen

76 An. o. uj Monis poſt fugam ab Societate inſignis pœnitétia.

77 Araozius adit Gandiam, vbi inchoatum Collegium Ouiedo prægreſſo.

Digitized by Google

tamen ad Ignatij referebat arbitrium: adeo ex animo verèque Societatem, quam verbo profitebatur, induerat. Ergo per Andream Ouiedum prima est operi admota manus, nam supremam imponendam à Fabro in Italiam rediturо proximus indicabit annus: in quem nos, & pij Ducis ad Societatem accessum, & Collegium Gandiense reijcimus. Dum in his locis, muneribusque ad insequentis anni primordia Araozij labores euigilant, moliens Faber Vallisoletani fundamenta Collegij apud Philippum, vt diximus, versabatur. Complures ibi de primarijs, Episcopisque ad exercendam de more mentem, quod paulo ante videbantur horrere, mira comitate perduxit. Quos medij homines imitati complures, in alios repente viros, magno Aulæ miraculo, commutati sunt, alijs aliud salutis iter ingressis, & expetentibus Societatem non paucis. Extra Curiam vero dum in Euangelio suæ non parcit operæ, pene innumeros parit Deo: vt ipsemet nonnunquam admiratione perfusus benignitate tam clementis Numinis erubesceret, quæ suos non aspernata labores, tanta fœcunditate donaret. Ac ne tam prospero efferretur euentu, modestiæ causa dictitabat, nisi olim Ignatij calamitates, & tempora præcurrissent, merito se potuisse tam secundum Hispanienſis rei cursum habere suspectum: vt qui iam vsu didicerat, quod B. Marcus Anachoreta prodidit, Deum explorata indignitatis nostræ ratione pleraque hominibus auxilia consueuisse, præuia calamitate conferre. Sed quoniam partam tueri prædam vix vnus poterat: non dum enim, quibuscum suas diuideret curas, habebat, consilium cœpit, vt ex multis, quorum corda inter exercendum tetigerat Deus, optimum quemque deligeret, & in Societatem adscriberet. Nam haud ita pridem Sacerdos quidam Iacobus Mendius, & alij quatuor, daturi nomen accesserant; quorum explorare iam Faber animum miris modis, & saluberrimis experimentis instituit. Hunc numerum alij auxère mox quatuor, vt iam delecta familia, præter commune tectum, vbi ad Societatis normam dirigeret vitam, nihil vltra requireret. Commodum Philippus Princeps extincta coniuge Vallisoleto Madritum cogitabat, cum Faber non cunctandum ratus, de constituenda in ea Vrbe domo Principis ante discessum agere per opulentos viros instituit: tulitque celeris industriæ fructum, domicilio confestim, & alimentis inuentis. Nec defuerunt, qui large oblata pecunia sacram ædem inchoare percuperent. Fauit tam pijs conatibus præter ceteras ea, quam supra memorauimus Eleonora Mascarenia; quæ & Philippi pueri curam gesserat, & Caroli nuper nati gerebat. Ea Fabrum priusquam Madritum infantem aueheret, vt ei benediceret, & bene precaretur, accersijt: tanti apud eam & Fabri sanctitas, & Societas erat, vt merito Beatus Pater eam Societatis Matrem appellare consuesset. Ex his initijs magnitudo Vallisoletani Collegij, quam hodie cernimus, & Professorum luculenta domus extitit. Faber autem è nouem quos delegerat Socios eos modo quos sensit idoneos, sed præcipue Iacobum Mendium, Ioannem Consaluium, & Hermetem Flandrum Vallisoleti reliquit: reliquos Madritum secum, vbi commodam eis habitationem parauerat Princeps, abduxit. Hic commendatis Beato Ignatio per literas Germaniæ partibus, quarum pro salute superioribus annis adeo sudarat, & alserat, præclaros animi sui impetus ad omnem laborem pro Hispaniarum quoque salute renouat. Ne quem autem commoueat quod Faber, & Araozius Curiam coluisse dicantur, à qua potius longe abesse, si disciplinæ rationem consulas, oportebat. Illis enim initijs vehementer intererat nascentem Societatem, & obscuram, & quam Satanas maleuolorum sermonibus omni ope conabatur obruere, ante omnia summis probari capitibus, vt inde ad subiectos populos tanquam semen suæ propagationis acciperet. Nec tamen cessabat Beatus Pater identidem admonere, vt nulla re nisi obeundis religiosæ disciplinæ muneribus, solidæque humilitatis exemplis, cum prodesse saluti communi, tum Societatem euulgare studerent. Nec omnino Araozium laudabat, qui quanquam non sine publico ingenti bono, tamen plus nimio videbatur Procerum consuetudine vti. Quippe ea erat sapientissimi Patris sententia, non vsu Magnatum, & tractatione ciuilium rerum, quod seuerissime interdicebat, sed constantibus laboribus, vita irreprehensa, Diuini verbi prædicatione Apostolica, terendis Nosocomijs, publicisque custodijs, & id genus caritatis, & humilitatis officijs colligendam esse approbationem, & autoritatem, quæ necessaria est euangelicis operarijs, vt labores in subleuandis animis salutariter ponant. Denique quam ipsis hominibus Religiosis fugiendas aulas, tam enitendum vita, rebusque gerendis, vt de

78 Fabri res Vallisoleti præclaræ.

Tract. de pœnit.

79 Adduntur Valli soleti ad Societatem nonnulli, & domicilium ibidē inchoatur.

80 Eleonoræ Mascareniæ præstás in Societatem studium.

81 Cur Faber, & Araozius aliquandiu in aula versati: & quomodo illic agendum moneret B.P.

82 Res Indicæ.

toto

Digitized by Google

toto ordine bonus in eas odor ad Dei gloriam penetret. Hactenus de rebus Hiſpanis, ſequuntur Indicæ, clauſula haud iniucunda lectori. Verſabatur Cocini Xauerius extremo anno ſuperiore: cum idoneis autoribus eſt allatum, duos è Macazariæ regno Dynaſtas ad ouile Chriſti frequenti comitatu per Mercatorem Luſitanum Antonium Paiuam non multis ante menſibus acceſſiſſe: euocatiſque Malaca legis diuinæ Magiſtris confirmaſſe: ſed ad id tempus pecudum ritu vixiſſe: ceterum in poſterum Dei notitia, cultuque imbutos, hominum more victuros. Eſt autem Macazaria inſula ingens, leucas ab Cocino in ortum prope quingentas, ab Molucis inſulis item in ortum circiter quinquaginta diſtans, trecentas ferme ambitu colligens: ſub idem fere tempus ex Ceilano inſula nunciabatur præcipuum eius regni Dynaſtam Regis filium natu grandiorem, cum Luſitanorum exhortatione Chriſtianus fieri multis cum alijs decreuiſſet, à barbaro Rege parente cum alijs ſeptingentis fuiſſe necatum; viſaſque poſt eam internecionem Cruces duas, alteram in cælo igneam, alteram in hiatu terræ, vbi patrata cædes erat: quarum hanc cum barbarorum perfidia, ſæpe ingeſta humo conaretur opprimere, ſemper tamen emicuiſſe, eoque prodigio complures fuiſſe permotos: Regis autem filium natu minorem, cum regiæ primarijs, & conſanguineis aliquot ad Chriſtum eſſe conuerſum. Qua gemini lætitia nuntij Xauerius anceps, dubiuſque in Macazariæ ne Regnum latiſſimum Euangelij campum, an in Ceilanum excurreret, cum illuc ipſa longinquitas ad labores, huc propinquitas ad celerem fructum accerſeret, ſtatuit denique, quoniam & nonnulla Sacerdotum auxilia in Macazariam à Malacæ Præfecto miſſa erant, & ipſum oportebat ad expeditionem, quæ Nagapatani contra Regem Iafanapataniæ parabatur, adeſſe, Macazaria tantiſper dilata in Ceilanum proficiſci, paratam Claſſem primo quoque tempore conſcenſurus. Adiacet Ceilano Manaria inſula, vbi ſexcentos ab impio Rege Neophytos ſuperiore anno cæſos eſſe memorauimus. Anno igitur ineunte Manſilla comite Cocino ſoluit; Ceilanumque delatus in inſulam, incidit in Regis filium: ex quo rurſus, & quæ de fratris, aliorumque nece nuper Cocini nunciabantur, accepit; & admiranda cognouit oſtenta, ſtudiaque populorum inclinantium ad Chriſtum, & ipſum denique clam baptiſmate cum ſobrino ſuſcepto, Proceribuſque nonnullis, ad Indiæ feſtinare Prætorem, contra paternam ſæuitiam, fidem imploraturum, & opem. Quibus rebus Xauerius cognitis dat è veſtigio literas ad Paulum Goam, duos vt e Patribus, qui ex Europa propediem expectabantur, ad Ceilanum rem Chriſtianam curaturos cum his Dynaſtis reſtituendis mittat. Ipſe vero remiſſo in Commorinum Manſilla confeſtim Nagapatanum, qua ſignificaui de cauſa, ex Ceilano traijcit. Hic claſſicum illum apparatum ad nihilum recidiſſe, & pene de manibus elapſam eſſe victoriam, incredibili ſuo dolore cognoſcit. Nam nec Rex ille, qui ſe Chriſtianum fore ſpoponderat, in ſuum reſtitutus eſt Regnum, nec tot innocentium Manarenſium cædes merito expiata ſupplicio. Nauigium quippe Luſitanorum onuſtum mercibus, dum è Peguano regno in Indiam remeat, ad Iafanapatani Regni fines appulſum, & à Tyranno tanquam pignus ad impetrandam confirmationem pacis opportunum, protinus occupatum, ponere tantiſper arma ſuaſit, quoad recuperarentur amiſſa, ingenti Franciſci dolore, quem tamen ſapienti animo, ac ſilentio preſſit. Ceterum vltricem Numinis dexteram, & ſi paulo ſerius intentam, non diu tamen contractam Tyranni crudelitas ſenſit. Nam & Manaria inſula non longo poſt tempore ab Indiæ Prætore ſpoliatus eſt, alijſque affectus cladibus, & Manarenſes ad vnum omnes fugerunt ad Chriſtum: vt paucorum pro Deo mors obita velut ſemen innumeris fuerit & libertatis, & vitæ. Sedit Nagapatani Pater ad dies aliquot: cumque regredi in Commorinum vellet, & ventus regredienti aduerſus, progredienti ſecundus eſſet, is obſequens vento, nouum inijt pro ſua pietate conſilium. Nouerat Meliaporam Nagapatano paſſuum millia non amplius centum, & quinquaginta diſtare (Luſitanorum id oppidum eſt frequens, & copioſum, omnis autem regio Choromandel vulgo dicitur) in Ora Indiæ maritima eoi lateris Goano obiecti, leucis ferme centum, ac quinquaginta à Commorino Promontorio, parique interuallo ab Goa, ſi tranſuerſo itinere Indiæ latitudo ſecetur. Viſitur hic ædes Apoſtoli Thomæ loci religione percelebris, quam ipſe ex Idolorum Fano, vero, viuoque Numini concinnauit, dedicauitque; nec Chriſtianorum modo peregrinorum, verum etiam Ethnicorum, & barbarorum frequentia nobilis: vbi proximo in Colle cæſus, & ſepulturæ mandatus Apoſto-

83 Xauerius de Macazaria inſula, & Ceilano læta cognoſcit.

84 In Ceilanum tendit.

85 Apparatus contra Iafanapatanum Regem euaneſcit.

86 Xauerius S. Thomæ Apoſtoli ſepulchrum viſit.

lus

Digitized by Google

dus perhibetur. Cernitur, & hic saxum eiusdem Apostoli cruore respersum, quod singulis annis triduo ante ferias Apostolicæ mortis, inter sacrum Missæ rubescit, cum ipsum candidum sua natura sit, sanguineoq; velut rore, quamdiù diuina res agitur, stillat; qua peracta redit ad naturam suam, & quem exuerat, candorem repetit. Inde tanta loci vel apud Ethnicos veneratio. Ergo Xauerius Quadragesima occidente Nagapatano soluit: eodemque mox tempestate reiectus, cum in itinere sine vllo cibo totam traduxisset hebdomadam sui propositi tenax, pedes Meliaporam venit: vbi Apostolicos cineres, sedemque generosæ mortis auida religione salutat. Erant tum in Oppido Meliapora, cui ipse Apostolus melius iam nomen dedit, præter frequentes indigenas, Lusitanorum familiæ amplius centum: quarum curandis animis Præsulis Vicarius Gaspar Coëllius præerat. Huic Xauerius secundum Apostolum salutato, consilium exponit itineris sui, eumque adeo sibi, veteri sua in omnes Præsules reuerentia, insitaque sermonis affabilitate deuincit, vt cum Meliaporæ Valetudinarium, Cœnobiumue Religiosorum, quo diuerteret, nullum esset; Vicarius eum domi suæ non tàm hospitem, quàm contubernalem, quatuor ipsis mensibus continenter habuerit: quanta cum fruge, testati sunt Oppidani, quorum ille mutuas, & implacabiles leniuit iras, & vitia inueterata curauit. In tradenda rudi populo Christi lege, quoniam late patebat inscitia, nunquam pepercit operæ. Prauas consuetudines studiose minuit, & quæ corrigi, sanarique nulla Vicarij autoritate potuerant, vna Xauerij comitas emendauit. Apud hunc Xauerius ipse, cum ad orandum nocte intempesta de more surgeret, in ædem venit Diabolis infestissimam: ab ijsque inter ardentes preces truci fremitu, horrendisque clamoribus verberatus, è plagarum acerbitate triduo fractus, debilitatusque decubuit. Nec tamen aut institutam ea nocte precationem abrupit, aut à nocturna illa orandi consuetudine discessit vnquam, adeo tartareas illas potestates irrisit, ac pro nihilo duxit. Interea cum incertus esset animi, pergeret ne ad Macazarios, an permaneret in India nocturnis, ac perennibus precibus (nam diurnis per occupationes non satis poterat) voluntatem diuini Numinis exquisiuit, & deprecatore Apostolo Thoma persensit, interiore lætitia indice, eam eius fuisse mentem, ac voluntatem; vt Malacam, inde vero in Macazariam se conferret, non tam ipsos Macazarios instituendi gratia, quod intellectum est postea, quàm vt ex itinere, populis plus egentibus opem ferret. Proinde illud apud se certum, ac fixum habuit, vt quod diuino instinctu conceperat, id omnino perficeret, & tempora captaret omnia transmittendi Malacam tanta præditus Dei fiducia, vt si forte deesset Lusitani nauigij facultas, non dubitaret se Malacam petenti vel Ethnicæ cuipiam scaphæ, saracenæue committere. Prius autem quam Meliaporæ solueret, in Lusitanum Mercatorem incidit, qui diuinis eius delibatis sermonibus sensit alias quasdam latere merces longe suis pretiosiores: quibus cum ex Euangelij consilio cupidius inhiaret, homo locuples, perpetuusque mundi miles in ipso ætatis flore decreuit abijcere suas; ijsque in egentissimum quemque diuisis, pauperem cum Xauerio vitam in Societate traducere. Ioanni nomen erat, annorum quinque circiter, & triginta: in cognomento variant vetera manuscripta: de Airo magis conuenit, quanquam de Eyro, vel Durum autores Xauerianæ historiæ maluerunt. Qui tandem, vt Xauerius prædixit, religiose vitam inter Franciscanos absoluit, cum aliquot annos Xauerio non tam adiutor laborum, quam seges patientiæ fuisset. Et quidem ad paupertatis experimenta, vt seculi negotijs, tractandique argenti dulcedini insueuerat, vix nauigium, mercesque vendiderat pretium collaturus in pauperes, cum alio quam occultissime comparato nauigio fugam cœpit instruere. Sed Xauerium cælesti lumine collustratum nullæ hominum latebræ fefellerunt. Accersit hominem, & nihil tale opinanti, peccasti Ioannes, peccasti, ingeminat. Qua voce non quasi ab homine, sed tanquam ab contuente pectora Deo missa, mercator conterritus, expiato per pœnitentiam animo, totum se maiore constantia ad abditum Euangelij thesaurum inuestigandum recepit. Hoc auctus socio Xauerius, & de voluntate diuini Numinis iam certior factus, Augusto exeunte Malacam soluit. Hic suum Macazaricæ profectionis consilium Præfecto aperit, qui cum paulo ante Sacerdotem quendam religione præstantem in naui bene instructa cum Lusitanis aliquot eò misisset, vt Neophytorum saluti consuleret, iussit Patrem, dum nauis illa rediret regionis illius, morumque nuntia, subsidere Malacæ. Interim Xauerius huic nauat operam vrbi.

87 Meliaporæ pietatem excolit.

88 Ab Dæmonibus cæditur, & mire constantiam retinet.

89 Ad consilia Euangelica Ioannem Durum traducit.

90 Malacam adit, cuius situs describitur.

Est

Est autem Vrbs nequaquam hac tempestate pristinæ suæ magnitudini par, tamen nobile emporium, frequensque, sita vltra Gangem in Aurea Chersoneso, æquinoctij subiecta signo, à quo duos ferme gradus septentrionem versus abest. Distat ab Vrbe Goa leucas fere sexcentas. Imbres ibi fere quotidiani, quibus & nimij Solis temperantur ardores, & perpetua tellus viriditate vestitur: vt inanis iam illa Poëtarum, aut Philosophorum videatur opinio, regionem hanc quippe à Sole rubentem, torridamque semper ab igne, nequaquam habitabilem esse. Hac in Sinarum regionem, Iaponiamque, hac ad Molucas, Bandam, Iauam, hac ad alias nobiles insulas cursus est. Xauerius nihil hic sani moris inuenit. Quippe inter gentes diù commisti incolæ fide dumtaxat salua, eorum opera iam didicerant: sensimque tantus eos stupor mentis oppresserat, vt ne vitiorum quidem turpitudinem sentirent satis; &, quod deterius est, admota medicamenta respuerent. Verum, qua solebat, ægrotantium vulnera, placida Xauerius manu pertentans modo publicis, modo priuatis colloquijs, pharmaciſq; dissimulanter adhibitis, cœpit eos paulatim ad aliquem morborum sensum, & ad amorem Christianæ elegantiæ, vnde olim defluxerant, reuocare. Itaque eo demorante Malacæ paucis mensibus immutata Ciuitas est, plurimique vetere castigata, nouæ vitæ dedere principium, nemine fere ex oppidanis inuento, qui non ei se totum, vt à peccatis solueretur, ostenderet. Fuit ei rei adiumento non leui prodigiorum, quæ per Xauerium Deus edidit, insolentia. Quorum ille fama Sancti cognomen in Indijs paulo ante relictum, hic etiam apud Malacenses inuenit. Nam præter reliqua, quæ ab alijs copiosè tradita, nos consulto mittimus; Malacensis fœminæ filiam, quam ipse nuper ad Christum adiunxerat, excitauit à mortuis. Cuius rei testes Malacensium literas sane graues Borbanus accepit, vt eas extemplo ad Lusitaniæ Reginam Catharinam mittere non dubitarit. Eademque in Vrbe Franciscus Lopius Almeida eques teterrimo oppressus morbo, simul ac capiti manus visitans Xauerius imposuit, recreari vires sensit, morboque omni leuari. Multosque ibidem alios, sacrosancti Euangelij verbis pie recitandis, sanauit ægrotos. Sed viri sanctitatem non tam prodigiorum admiratio, quam vera humilitas, & ardens caritas illustrabat. Qui vt Christianam disciplinam fœde iam labentem erigeret, haud contentus veteribus, noua insuper Christianæ pietatis excogitauit officia. Nam vbi Sol se conderet, & opacare nox terras inciperet, is arrepto tintinnabulo totam quotidie vrbem vespertinus obambulabat, & excitatos sonitu ciues elata monebat voce, vt eorum pro animis, qui vel igne apud Inferos purgarentur, vel mortifera noxa inter homines vrgerentur, diuinæ clementiæ supplicarent. Quæ lugubris, & plena pietatis vociferatio, vt Malacensium auribus insolens, sic erat animis ardens calcar, seu ad concipiendam misericordiam in mortuos, seu ad auersandam ex culpa contractam, funestissimam viuorum mortem. Cumulabat hunc laborem occupatio alia non leuis, studium latini catechismi in Macazariensem vertendi linguam vsu iam docente, quanti referat eorum, quibus cum agas; callere sermonem: acuebatque priuatam hanc curam spes fructus exploratissima: quod gens illa ad veri Dei cultum mirè perhiberetur idonea: vt quæ nulla haberet Deorum fana, nec superstitionum magistros, aliosue, qui ad colenda Idolorum portenta compellerent; nec præter Solem, cui cælestes honores tribueret, numen vllum. Quamuis bellicosa gens esset, & quæ discordijs ciuilibus, ijsque continentibus vreretur. Inter has curas, & Ignatij ab Vrbe, & Simonis ex Lusitania literas longo interuallo Xauerius optatissimas accipit. Eæ nunciabant Sociorum ex Europa subsidia mitti: qui Goam cum peruenissent ex eorum propius literis de ipsorum aduentu cognoscit. Quibus rescripsit illico, vt ex ijs duo in Commorinum Promontorium, dum Ceilani petendi maturitas esset, diuiderentur, opem laturi Mansillæ, quem cum tribus ibi Sacerdotibus in Christianorum institutione reliquerat. Tertius vero in Goana ciuitate resisteret, grammaticam traditurus Alumnis in Collegio sanctæ Fidei. Mansillæ interim in Commorino promontorio nunquam intermissi labores plurimis fuere saluti, qui quanquam nulla penè habebat adiumenta doctrinæ (grandior enim ad Societatem accesserat) aliquandiu tamen satis habuit ad tolerandos pro Christo labores & in animo spiritus, & firmitatis in corpore: quoad inani laborum metu segnior ad parendum factus, ab sociorum numero segregatus est. Tanti Xauerius obedientiam, vt egregius Ignatij discipulus faciebat. Tradebat ille hoc tempore magnæ Neophytorum turbæ elemen-

91 Deprauatos Malacensium mores Xauerius corrigit.

92 Edit miracula.

93 Præclari labores Xauerij in Malacensium cultum.

94 Mansillæ labores in Cõmorino: qui mox propter inobedientiam ab Societate dimissus.

Digitized by Google

elementa doctrinæ, quam innocentem veluti gregem voce duntaxat non difficile agebat. Baptismo excipiebat Infantes, funera christiano ritu curabat, commissas suæ tutelæ Commorini & Trauancoris regiones crebro interuisebat, ac confirmabat. Camers vero haud minoribus Goæ premebatur oneribus, puerorum institutioni præpositus: nempe in eo Collegio, quod & familia satis ampla, & linguarum varietate constabat. Sexaginta in eo intra decimum & vigesimum ætatis annum educabantur adolescentes, barbaricis iam inde imbuti moribus, adeoque ab omni humanitate magnam partem remoti, vix vt distarent à bestijs. Et, quod grauius est, inuiti sub ea disciplina plerique: vt qui piorum liberalitate per Paulum, & Borbanum à dominorum seruitute redempti, Christi cultum necessitate potius, quam sua voluntate susceperant. Qua in re præter laborum patientiam, Pauli se prodebat prudentia, dum & ad Episcopi, aliorumque moderatorum nutum se totum fingit, atque accommodat; & tamen nihil abhorrens à suis legibus, & institutis admittit. Habebat ille quidem adiutorem in eorum catechesi Borbanum, Lusitanosque præterea duos, alterum adolescentem non dum sacris initiatum legendi, scribendique vix gnarum, alterum Sacerdotem cuiusdam Sodalitatis ædituum, minus illum quidem plumbeum, sed parum tamen ad docendum aptum. Horum magisterio vtebatur mercenario, vt Lusitanè, latinèque loquendi, scribendique principia teneræ instillaret ætati. Verumtamen hi ipsi tam multis erant implicati curis, vt in vnum Paulum diurnæ, nocturnæque solicitudinis pondus incumberet. Accedebat procuratio rei familiaris. Quæ quanquam ex primarijs quibusdam viris Collegij Patronis pendebat maxime, nullus tamen Paulo rei familiaris administer adhibebatur, præter vxorium quemdam virum, qui diurna cibaria, & quotidiana subsidia à propola comparabat. Paulus tamen proposita sibi ante oculos per omnem Orientem fidei propagatione, & religiosæ memor obedientiæ, quæ tantum oneris subire compelleret, omnes videlicet molestias, & absorbebat alacriter, & concoquebat. Is adeo omnibus se probauit summis, medijs, infimis; vt ad euocandam ex Europa Societatem, cum omnium animos incendisset, tum præcipue Principum, Xauerij iam ante rebus gestis, & præclaris facinoribus excitatos. Sane fructus eius perhibentur eximij, adolescentium ad virtutem progressio, morum institutio, linguarum in vnam domum introducta varietas, quibus omnes fere loquuntur Indi, Canarina, Malabarica, Ceilana, Bengalensi, Peguana, Malacensi, Sina denique & Abissina. Præstantioris etiam indolis adolescentes, natuve grandiores adeo sibi familiarem vtramque linguam Lusitanam, ac Latinam assiduo vsu, exercitationeque reddiderant, vt nullo iam negotio disciplinæ Christianæ summa in omnem posset transferri sermonem. Ita quisquis diuersis è prouincijs Christianæ legis gratia Goam Indus appelleret, eius Seminarij beneficio perbelle poterat edoceri. Pauloque duce illud est in more positum, vt ex omni adolescentium numero peritissimus quisque ad Neophytorum Parœcias vrbi proximas mitteretur; vt quod ipse in eo Collegio ad salutem hausisset, id eorum vernacula lingua pro suggestu ceteris impertiret. Res cedebat ex sententia haud mediocri animorum prouentu prorsus adlaborante Camerte, & in cudendis idoneis operis excubante. Cuius ad opem, atque subsidium expectati ex Europa socij quarto nonas Septembris cum Ioanne Castrio in Sosæ locum nouo Indiæ Prætore, subtlequuti sunt Antonius Criminalis, & Nicolaus Lancillottus Itali: ac Ioannes Beyra Hispanus; is, quem ex itinere Belgico Societati auctum à Strada narraui. Hi de discessu à Simone præmoniti, non æquissimis modo, verum etiam gratissimis, & libentissimis animis, ac Beyra etiam genu flexus, tanti erroris exceperunt imperium. At Criminalis cum ex eo sæpius periclitandi gratia perquireret Simon, vtrum de duobus eligeret, si daretur optio, in Italiam ne redire, an traijcere in Indiam; vt suam penitus voluntatem abdicarat, vnum & idem semper respondit, se paratum ad omnia: se pari animi æquitate futurum siue ad Turcas, Tartarosue proficiscendum esset, siue enauigandum ad Indos id modo se dolere, quod Indicis ærumnis esset indignus. Eadem animi æquitate idem in Indiam iter superiore anno susceperat monitus vt postridie discederet, sed post iactationem naui Olisipponem regressa non tenuerat cursum. Horum & nauigatio classiarijs peropportuna fuit, & aduentus tam gratis animis Goæ exceptus, quam ardentibus expetitus. Sed quoniam hæc, vt significauimus, auxilia Mansillæ destinata iam erant, dantur confestim supplices ad Xauerium literæ pro eis Goæ retinendis,

95 Pauli Camertis labores in regendo Seminario Indorum.

96 Veniunt in Indiam Antonius Criminalis, Nicolaus Lancillottus, Ioannes Beyra.

Digitized by Google

nendis, adhibendiſque tanquam puerorum educationi magis, quam ipſi Manſillæ, ad eius Promontorij culturam accommodatis. Dum reſponſum expectatur, Socij inter ſe ſe ad commodam eius Collegij adminiſtrationem de munerum partitione deliberant. Ac Lancillottus quidem ceteris omnibus Xauerio abſente, præficitur: qui tamen ipſe grammaticam docere cœpit. Neophytorum Magiſter, Paulus Camers eligitur qui inter eos diuerſaretur, & rudia eorum ingenia ad ciuilem pariter, & chriſtianam excoleret elegantiam. Idemque concinentibus canonicas horas adeſſet in æde, ne quid facerent indecore, & Miſſarum ſolemnia, feſta quaque luce alternantibus alumnorum choris, modulato cantu perageret. Criminalis ædituus ſimul, & cuſtos ægrorum, Beira ianitor conſtituitur. Verum ſuo quiſque muneri ita præeſſe debuit, vt ceteris in obeundo ſuo, ſi quando vſus eſſet, viciſſim adeſſet, & à valentioribus iuuaretur infirmior; omninoque linguarum diſciplinæ operam darent. Hac munerum diſtributione familia illa, quæ nondum in Societatis poteſtatem venerat, nec ad eam alendam certum vectigal habebat, cœpta eſt augeri. Erat tamen eis cum Neophytis menſa communis: tametſi è moderatoribus externis pendebant omnia; nec ita multo poſt in Commorinum Criminalis, & Beira perrexere. Per hoc ferme tempus ecce tibi Dynaſtæ illi, quibuſcum in Ceilano Xauerius egerat, Goam veniunt: ac ſubinde nobilis alter Dux magno cum eiuſdem nationis numero, vt veri Dei adepti notitiam, caſtiſſimum eius cultum ſuas in patrias, vel cum ſanguinis profuſione referrent: teſtati ea ſe de cauſa non modo æquo animo tantum iter emenſos, ſed coniuges etiam, liberoſque, & bona ſua vniuerſa in poteſtate reliquiſſe Tyranni, Luſitanorum imploraturos arma, vireſque, niſi aliter ei Regno Salus, quo iam per Luſitanos tanta lux eſſet illata, parari poſſet. His igitur honeſtiſſima tam Cleri, quam Magiſtratuum, totiuſque nobilitatis pompa Indiæ Prætor exceptis, & catechiſmi, Baptiſmique cauſa ſacrorum Antiſtiti commendatis, Ceilanio Regno conſulturum ſe eſſe reſpondit. Antiſtes autem ſuam receptos in fidem, Societatis in diſciplinam tradidit, quam illi quotidie tanquam imperiti pueri frequentantes, non erubeſcebant audiendis, deſcribendis, memoriterque, quæ docebantur, reddendis repuerascere quodammodo, atque renaſci, quo citius in Chriſto per baptiſma renaſcerentur. Verum de hoc anno hactenus: qui domicilijs tribus (vt verbo colligam) ijſq; diuerſis, Valliſoletano in Regno Caſtellæ: Gandienſi in Valentino, Barcinonenſi in Catalauniæ, Societatem auxit; peropportunis vbique: ſed maxime ſalutare fuit miſſum Indijs ſubſidium: vbi regiones illæ albæ iam erant ad meſſem: & populus, qui ambulabat in tenebris currebat ad lucem, ſponteque ſua, Deo dulciter attrahente, fontem expetebat ſalutis. Cum ex altera parte meſſis vbertate neglecta, miſerandum in modum hebeſcerent operarij, vt mirari iam deſinam tam crebras, tamque incenſas Xauerij voces efflagitantis ab Europa ſubſidia, & dulciſſimos ex India ſodales ad paratiſſimas animarum eſcas, euocantis, & inuitantis.

97 Lancillottus Goæ ſocijs præficitur, & grammaticam adoleſcentes Indos docet.

98 Præfecturam morum in Seminario obtinet Camers.

99 Criminalis & Beyra in Commorinum miſſi.

100 Ceilanij quidam Proceres catechefi eruditntur.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Sextus.

APPETEBAT annus sextus, & quadragesimus, cum & maior Sociorum in dies numerus, & sedium amplificatio Ignatij curas, atque vigilias amplificabat. Fuit is annus eo præcipue Societati memorabilis, quod suis quasi partibus, & membris est absoluta ad scholasticos, atque professos, quos ad id temporis vnos complectebatur, gemino ordine Coadiutorum spiritualium, ac temporalium addito. Ac temporales quidem adlegendi Coadiutores causa in promptu est; vt essent, qui Sacerdotalibus occupatos muneribus, & animarum causis intentos in vitæ domesticæ vsibus subleuarent. Quorum multis nominibus beata sors est. Nam thesauri, quem clariorum tractatione munerum reliqua Societatis congerunt membra, participes, & procul à periculis absunt, & curis, quæ ipsa munerum procuratio habet adiuncta: & sancta caritatis obsequia, quæ Christus Dominus in quemcunque suo collata nomine, tanquam in se se collata recipit, multifariam cohonestant: quod viris re, ac spiritu pauperibus, quod religiosis, & sacris, ac personam Christi propius referentibus exhibent; quod demum ijs, qui pro communi animarum salute dies, ac noctes tanquam succincti excubant, depugnantque: quo fit, vt opera quoque ipsorum spiritualis negotij naturam postremo induat: ac sicut de Philippensibus Apostolus ait, ipsi etiam, imo longe quam Philippenses, interius Euangelio communicent. Præter quam quod sitientissimus animarum Ignatius, vbi se opportunitas daret, voluit eos quoque pro suo modulo pijs colloquijs, adhortandoque maxime ad frequentem vsum sacramentorum, quodque norint docendo, ad maiorem proximorum vtilitatem eniti. Spirituales vero Coadiutores adlegi eo necesse fuit, ne in tanta varietate functionum, ac munerum, quæ pro animis Societas tractat, operarum aliquando vbertatem desideraret, & copiam. Namque Professi cum ex quarto voto se nominatim Pontifici ad quascunque fidei causa missiones obstringant: & grauitas rerum huic voto, ac professioni subiectarum non eximiam solum virtutem, atque prudentiam: sed etiam multum postulet literarum admodum multi esse non possunt. Diuino ergo prope excogitauit instinctu Ignatius, vt deligeret aliquos, quorum pietas, ac prudentia cum idoneis coniunctæ literis, & ad rem gerendam diuinam, & ad animarum causam procurandam, adiumento sibi esse possent. Hos Coadiutores spiritales appellare placuit. Eosque pariter ac temporales ceteris socijs sic aggregare; vt datis suæ virtutis experimentis, & ad maiorem merendi facultatem, & ad suauiorem quendam pietatis gustum tria religionis vota publico ritu, ac ceremonia susciperent; nulla tamen solemnis Professionis lege alligarentur, sed meritorum in partem, benefactorumque Societatis vniuersæ, perinde atque ipsi Professi vocarentur. Quæ vota, quanquam ex eo genere sunt, quæ simplicium nomine continentur, in ijs tamen intimam, absolutamque contineri religionis naturam; & eos, qui ea suscipiunt, vere & vsquequaque religiosos esse, velut eiusdem Societatis, ceterorumue Ordinum Professos, posteriores declarauère Pontifices. Eaque de causa si suo vitio, ac voluntate se se ab hoc corpore segregauerint, velut amputata

1546
1 Instituuntur in Societate Coadiutores spirituales, ac temporales.
2 Quam felix sors Coadiutorum temporalium.
3 Causa adlegendi Coadiutores spirituales.
4 Sunt vere, ac proprie religiosi vtrique Coadiutores.

Digitized by Google

tata membra, mortem noxæ capitalis incurrere, nec effugere posse Pontificum anathemata, quæ Religionum sunt transfugis, Apostatisque proposita. Ex quibus illud etiam efficitur, quod & in Apostolicis literis scriptum est, vt neutrum Coadiutorum genus possit, cum ad hunc gradum peruenerint non secus atque Professi hæreditates vllas iure successionis adire, nec eorum nomine Collegium vllum, Domusue Societatis, si eorum propinqui moriantur intestati. Vt autem gemina hæc Coadiutorum classis autoritate, nutuque Sedis Apostolicæ sanciretur, supplicatum est à Patribus, & impetratum: eaque de re luculentum à Pontifice Romano Diploma acceptum est, facta insuper potestate cum spiritualium Coadiutorum viginti communicandi priuilegia Professorum, quæ deinde anno millesimo quingentesimo, quadragesimo nono vniuersis sine exceptione sunt data. Cuius adiunctio, & constitutio classis quam diuinum B. Patris inuentum, quamque opportunum Societati, totique Ecclesiæ salutare fuerit longus iam, & quotidianus ostendit vsus. Ferunt illi egregie suam laborum partem: ac præter cetera munia totos dies affixi sunt templo, admirabilique audiendi sedulitate pœnitentium celebritatem, atque frequentiam tuentur, ac fouent: ijdem nocte intempesta interrupta quietis, somnique dulcedine excitantur ad ægros, & moribundos: carceris limen terunt: publicum valetudinarium inuisunt: pie, officioseque comitantur eos, qui rapiuntur ad necem: concursant Pagos, & Villas catechismi gratia: sæpe etiam ad sacras Virgines, sæpe ad multitudinem verba faciunt. Demum voluntate diuina e Præsidum suorum interpretatione contenti, cum sciant religiosi obsequij perfectam laudem nihilo sibi minus, quam cuiuis membrorum corporis huius patere, ac remotiora esse pericula, gaudent hac sancta distinctione, & varietate partium, quæ necessaria corpori est. illud modo soliciti, ne membra se ipsi minus commoda, & digna præbeant. Ignatius autem dum totus in fingenda, formandaque Societate versatur, præclara etiam passim prudentiæ suæ, sanctitatisque vestigia in administrandis, gerendisque negotijs relinquebat. Nam quæ ad fortunas, & rem familiarem pertinent nolebat, nisi parcissime, cumque per alienos nequiret, per suos geri. Rogatusque à Lusitanis, vt de fructibus Ecclesiæ quibusdam Collegio decernendis in Vrbe transigeret, hanc ipse curam ad Lusitani Regis Procuratorem reijciendam putauit, quod diceret, magis consentaneum suis hominibus esse diuina, & æterna, quam humana, & caduca tractare. Quædam vero, quoniam Societatis moribus minus congruere visa sunt, ea ne per externos quidem confici, tractarique passus est. Nam cum eius perstudiosus Ortizius opimum Sacerdotium ad alenda Nostrorum Compluti studia liberaliter obtulisset, modo vnus aliquis è Professis per Apostolicæ Sedis autoritatem animarum procurationi præesset, Ignatius in summa rei nummariæ caritate id à Pontifice peti vetuit: actisque tantæ pietati gratijs rescripsit ad Ortizium non opes quærendas esse Professis, sed fide omni præstandam votæ Deo paupertatis inopiam. Pari constantia tribus, quatuorue Professis Episcopatus oblatos tametsi non dum lex vlla propria de repudiandis honoribus lata erat sed tantum hic sensus inde à principio Patrum insederat mentibus, obfirmato tamen animo recusauit. Quanquam ab admittendo Aethiopici Patriarchatus honore, quem tùm nostris Professis Lusitaniæ Rex deferendum curauerat, Fabrumque nominauerat, non abhorruit: quod ea muneris legatio non tam honoris esse, quam multi oneris videretur; nec tam dignitatis, & copiæ, quam humilitatis & inopiæ. Quin Aethiopicam profectionem adeo è re, gloriaque diuina sibi esse persuaserat, vt, si ceteri eam abnuerent, sibi ipse deposceret, ni Societas intercederet. Probabant autem ad id ipse, & Iaius, & Lainius, & alij cum rerum vsu, tum morum, atque etiam corporis habitu ante omnes Paschasium sed legatione dilata nemo nisi multis post annis est missus. Quanquam autem interiores, & domesticæ curæ satis impeditum, distractumque habebant Ignatium, non tamen in eo tuendorum hominum suscepta semel solicitudo languebat. Ac Romæ quidem præter quotidiana Dei verbi, & sacramentorum præsidia, quibus salus animis parabatur, Iudæi, Turcæque non pauci apud cathecumenos Christi baptismate tincti sunt. De medijs etiam lupanaribus pessime institutæ puellæ, & iam ruinæ proximæ in contuberniorum traductæ perfugia: aliæ vero ex ipsis ereptæ flammis ad Sanctæ Marthæ destinatæ Cœnobium. Quarum vna ab insano amatore diuulsa, Matthia curso-

5 Laus, & labores Coadiutorum spiritualium.

6 Cura B. Ignatij in paupertate, & bona existimatione tuenda.

7 Repudiantur Episcopatus.

8 Tuetur B. P. Societatem aduersus calumnias.

curſorum Magiſtro ; infixos in eius præcordijs reliquit aculeos , quos cum miſer ille ferre non poſſet , turpes delitias ſibi fremens ereptas in eius diuortij autorem exacuit dentem , Ignatiumque , & eius familiam carpere vbique cœpit , & lacerare conuicijs , vellicare paſſim famam , & nouum Ordinem apud omnes in inuidiam vocare . Qui quoniam Pontificis in Aula gratioſus erat , & vir in primis acer , nec manu minus , quam lingua promptus , laborandum vehementer Ignatio fuit tribunalibus imploratis , ne qua Societati vix ortæ labes aſpergeretur , ne ve maleuolorum ſermo partas iam laudes , & bonum nomen obtereret . Res eſt publicis tranſacta iudicijs tanta huius commendatione familiæ , vt niſi offenſa diuini Numinis intercurreret , emenda potius ei fuiſſe , quam defugienda procella temporis videretur . Ergo & calumniatorum obſtructa ora , & ipſe ſceleris architectus vxore dúcta , cum ex ea poſtea liberos ſuſcepiſſet ; & fractis libidinibus vti iam mente cœpiſſet , ſuperioris vitæ agnouit erratum : odiumque in amicitiam , iniurias in beneficentiam vertit ; & ſuo denique perdocuit exemplo , quanti ſit audacter , minimeque timide materiem , & alimenta ſubtrahere libidini hominum vel inuitorum . Inita eſt , & concordiæ conciliandæ ratio nobiles inter viros , & prouocationes ad ſingulare certamen (non dum enim in id pœnam anathematis Synodus Tridentina contorſerat) impeditæ . Nec vero ab ijs fouendis , quos morbus ſtrauerat , cum per negotia grauiora licebat , curaſque domeſticas , ceſſabat Ignatius . Quo in genere

9 B. Ignatius futura prædicit.

illud ſane commemoratur inſigne , & ad vtilitatem pariter , & miraculum . Petrus erat Ferrus Patauinus admodum pius ; & , ſi cultum ſpectes exrernum , vnus aliquis de populo ; ſi vitam , Religioſus . hunc peſtilens febris , quæ tertium iam & ſexageſimum tenebat diem , ad extrema perduxerat ; nec in humanis artibus ſpes erat vlla . Acceſſit de more , vt eum viſeret , & confirmaret Ignatius ; omnique aſſeueratione prædixit , breui eum à Dei Matre ſanandum . Nocte inſequente cum totis ſenſibus vigilaret ægrotus , grauis ſe Matrona , & ad aſpectum decora ſpectandam præbuit candido amictu , nobilique Virginum ſtipata choro , quæ cum ex eo quæſiſſet , cuperet ne conualeſcere , ſanitatique reſtitui ? & ille protinus annuiſſet ; expreſſam in papyro ſui oris effigiem ſimilem eius , quæ ad Cryptæ Ferratæ , nono ab Vrbe lapide , pie colitur , ægro dedit ; eamque iuſſit admoueri præcordijs : qua ille ad pectus admota ſomno eſt conſopitus . Dein ex interuallo excitatus , liberum ſe ab omni morbo , & vacuum ſenſit , haud dubius acceptæ ſalutis , & relegatæ febris , ſed inuentæ penes ipſum icunculæ nulla mentio . Nimirum ſic in eius animo ſui ſpeciem aſpectus ille Dei Matris impreſſerat , vt effigie non egeret externa . Poſtridie reuerſus Ignatius hilari præter ſolitum ore , quaſi noui non ignarus euenti , Petrum , quî valeat rogat . Cui , cum ille recte reſpondiſſet : ſubiecit Ignatius , Non ne ego dixi fore , vt Dei Genetrix te ſanaret ? Hoc ex ipſo Petro iure iurando interpoſito poſtea compertum , qui prædictionem illam ortam ex ſancti Patris precibus , quas ille Virginis ante genua pro ſua ſalute fuderat , intellexit . Multa alia in Vrbe ſunt geſta . Sed aurium occurrendum ſatietati prætermittendis quotidianis , & vſitatis .

10 Iacobus Lhoſtius de Societate primus Siciliam ingreditur. & ab eo geſtæ res.

Hoc anno primum miſſus eſt in Siciliam de Societate Sacerdos Iacobus Lhoſtius , vnà cum Præſulis Agrigentini Vicario (Cardinali rogante Carpenſi) cuius in tutela ea verſabatur Eccleſia . ergo is in eam cum veniſſet inſulam , Drepani primum docere Chriſtum pueros , ac rudes inſtituit , & rite confitentibus aures dare : quamuis id temporis probro propemodum erat crebra , & aperta confeſſio . Aegrotis in Valetudinario officioſus , ac ſedulus aderat : & ad leuanda peccatorum onera aſſiduis hortationibus inducebat . Studuit & cum Vicario conuulſam Gynecæorum diſciplinam modò priuato , modo communi reuocare colloquio : nec ex incluſis illis fœminis defuere , quæ ad antiquam formam ſe denuo fingi , & tanquam recudi paterentur à Patre . Comes autem Pater ipſe mox additus in inſpicienda ſua Diœceſi Vicario tradebat vbique Chriſtum . Eoſdemque Saccæ labores in erudiendis populis , reformandiſque mulierum contubernijs , ſpe quam optima renouauit . Sacerdotum inſuper tentandam ſcientiam Vicario iubente ſuſcepit , eoſque ad ſuſtinendas illas cum dignitate perſonas , obeundaſque ſuas rite partes incendit . Eadem quoque atque his affinia ab eo Biuone curata . Patauij confirmabatur in dies ,

& ſua

Digitized by Google

& ſua capiebat incrementa Societas. Tres Theologiæ perſoluto curriculo, Fruſius, Otellus, & Polancus, Venetias, & hinc Bononiam diſceſſerunt. Bononia autem, cum aliquandiù ſubſtitiſſet, is, quem nominaui poſtremum (nam Romam comites perrexerunt) ad domeſticas concionum, ceterorumque munerum occupationes, adiunxit etiam varia in oppida profectiones. Piſtorium autem in Hetruria, quod vigeſimo milliario Florentia diſtat, poſtulante de ſociorum numero pio Præſule, eodemq; Cardinali Roberto Puccio cum veniſſet, Præſulem ipſum ſanctis meditationibus, vt exoptabat, inſtituit; roganteque vt de ſui muneris cura ſibi aliquid ederetur, & ſcriptis inſtruxit, & verbis. Itaq; iam ſua ſponte pius Paſtor incenſus acriores concepit ignes, & præter illorum temporum mores ad prædicandum Dei verbum induxit animum ingenti gregis commodo, ſecunda populi admurmuratione. Pater autem cùm omne genus ciuium ad omnem Chriſtianam laudem vſitatis rationibus inflammabat, tum in Sodalitio quodam è prima nobilitate conflato, vbi omnis erat exercitatio pietatis, crebros cœpit habere ſermones, tanta auiditate, vt eum ſibi omnes nec opinantem ſui ſodalitij Rectorem, & ab Antiſtite coram, & ab Ignatio per literas depopoſcerint. Sed res non erat huiuſmodi, quæ Societatis in hominem conueniret. Ceterum quod erat legibus conſentaneum, id prolixe datum, vt pluſculum cum ijs Patri liceret eſſe, modo cohortandis, Et animandis ſodalibus, modo pernoſcendis, & remittendis rite peccatis; cum tamen alibi bis in die, interdum etiam ter ad populum diceret. Res eo deducta eſt, vt Collegium expeteretur: quo domi in poſterum continenter haberent, vnde optatum pabulum ſuis animis quotidie peterent. Pratum deinde profectus inter Piſtorium, ac Florentiam denis paſſuum millibus ex æquo diſtans, conciones & in æde maxima, & in frequenti foro nonnunquam habuit. Per finitimos etiam cucurrit pagos proſpero vbique ſucceſſu. Cumque Florentiæ dux Coſmus communibus ſignificaſſet amicis ſua ſe in vrbe Societatis optare Collegium, ad eum ſe Polancus contulit, vt eius mentem propius inſpiceret. Quem cum in eadem mente, ſententiaque reperiſſet, & demonſtrata ſibi ad Collegij ſedem loca plurima perſpexiſſet, vnum præ ceteris cum æde probauit. Per eamque occaſionem bene mereri in ea ciuitate de animis cœpit: & puellarum pudori, quæ nec in Cœnobio, nec in matrimonio collocari per egeſtatem poterant, opportune conſuluit: ne vel concepta Deo famulandi vota, vt vſu ſæpe venit, amitterent; vel quod grauius eſt, ipſo flore abuterentur ætatis. Autor quippe fuit, vt ad Romanæ ciuitatis exemplum, miſerabilium puellarum Cœnobium, ædeſue aliqua conderetur, vbi tam diu florens illa ætas ab amatorum procul inſidijs teneretur incluſa, dum vel honeſti, ſanctique coniugij opportunitas aliqua, vel ſacri clauſtri ſe ſe facultas offerret: ſimulque facilem, & expeditam oſtendit viam tam egregij operis inchoandi. Quod miſericordiæ genus, adeo eſt quorundam complexa pietas, vt bonorum ſuorum alij partem dimidiam, alij domicilium, prædiumue, matrona etiam quædam aureos mille, & ſuam ipſis operam vltro deferrent. Ergo ſemel inchoatum, atque extructum id opus, ſua ſponte cauſa patrocinante coaluit. Porrò Bononiæ hoc anno primum ducta ſunt initia noſtri Collegij. Cum enim Franciſcus Palmius, Benedicti, de quo mox agam, frater, inter Sacedotes Curiæ Sanctæ Luciæ diuerſans, noſtrorum Parmæ conciones ſcilicet ardentiſſimas audiſſet poſtea Bononiam reuerſus, & ſua ſponte, & multorum ciuium ſtudijs, qui primorum Patrum concionibus interfuerant, incitatus, tres, quatuorue ab Ignatio de ſuo numero poſtulauit. Eo igitur priuſquam Tridentum ſe conferret, miſſus eſt Salmeron. Is tota Quadrageſima non matutinis modo temporibus ad frequentiſſimam multitudinem, verum etiam pomeridianis ad Monachas verba fecit, cum turbæ inſuper confitentium multam operam ſæpe daret, vix vt ad ea commentanda, quæ pro concione diceret, otij aliquid ſupereſſet. Inducta eſt nouo more frequens Omologeſis, frequenſque Synaxis, & iam tum ſingulis ſeu menſibus fere duceni, ſeu hebdomadis ad tricenos hoſce ſanctitatis fontes inibant. Abeunti Salmeroni Tridentum ſuffectus eſt Domeneccus, deductiſque aliquot è Societate diſcipulis prima iecit fundamenta Collegij. Non dum in eorum numerum Franciſcus Palmius venerat, ſed operarij hominis partes nauiter ſuſtinebat: & tanquam vnus è Socijs animorum cultui, curæque cum Sacerdote vacabat externo. Ipſe autem victum, ac cultum ex hominum miſericordia comparatum noſtrorum ſuppeditabat inopiæ, & ad S. Luciæ ad diuerſandum dedit hoſpitium. Hic dicere de ſuperiore

11 Fruſius, & Otellus Romam adeunt Patauio.

12 Polancus Piſtorium: remque pietatis gerit egregie.

13 Inde Pratum adit tum Florentiam: vbi autore ipſo receptaculum puellis periclitantibus conditur.

14 Bononienſis Collegij prima origo.

15 Domeneccus res primus ordinat.

Digitized by Google

loco Domeneccus instituit, hic mederi contritis corde, & peccata pro potestate laxare: Nec interim aut Monacharum claustris, Vicario flagitante deesse, aut nobilium institutioni Virorum commentationibus exhibendis. Aeger erat corpore, nec parcebatur

16 Instituta Matronarum Sodalitas perfugium emergentibus è flagitijs.

ægroto. Tantus erat ardor vndique confluentium: quorum dum studet animis curationem afferre, sui corporis negligentia haud mediocriter morbi vim intendebat. Incitati sunt alij Ordines, vt diebus sacris concionem nouo aduocarent exemplo: pijsque è matronis instituta Sodalitas, quæ resipiscentibus è flagitiorum fece mulierculis tuta perfugia compararent. Iamque ex ijs aliquæ sui pertæsæ dedecoris, induxerunt animum ad Cœnobium, & bona sua vniuersa eo secum, omnemq; supellectilem deportarunt. Sed

17 Societatem init Annibal Codrettus, & Benedictus Palmius.

haud scio an maximum priuatim, ac publice fuerit emolumentum, iuuenum par egregium per commentationum secessum, quibus dictandis semper vt supra indicatum est Domeneccus excelluit, sacræ Christi in Societate militiæ partum, Annibal Codrettus Gebennensis, & Benedictus Palmius Parmensis, Franciſci, cuius modo memini, frater. Is dudum adolescentulus Parmæ ex Fabri, Lainijque institutione, & vsu degustata pietate cœpit ad summum eius decus ab sancto Spiritu incitari, testante iam tum Lainio ad verbi diuini prædicationem eum vocari diuinitus. Sed dum robur ætatis expectat, ac Bononiæ liberalibus disciplinis excolitur, parum abfuit, quin religionis conceptæ semina, condiscipulorum vt sæpe fit, licentia elideret: præsertim cum graues ea tempestate Bononiensem Academiam distraherent factiones. Deo autem cuncta suauiter temperante, euenit, vt Benedictus ex morbo relatus in Patriam, corporis valetudinem breui quidem recuperaret, sed varijs conflictari angoribus mentis inciperet. Colluctabantur scilicet aduersi inter se spiritus, reluctantemque adolescentem assiduis morsibus vellicabant. Quibus super angustijs cum Baptistam Pezzanum grauem, ac sapientem Sacerdotem ex primis illis Fabri, Lainijque discipulis, qui & ipse tandem Societatem iniuit, consuluisset: is non solum palam cruciatus causam aperuit, quod cælesti vocationi durus obsisteret; sed etiam ad Iuliam Zerbinam virtutis opinione inclytam, de qua item nos quædam alias memorauimus, duxit. Ex ea cum idem prorsus audisset, cedere tandem Deo statuit: continuoque, quasi debellatum iam foret, pacem animi miram adeptus, Bononiam redijt. Hic vero cum se excolendum Domenecco tradidisset, ita liberali pectore

18 Res Paschasij Fauentiæ.

superam hausit flammam, vt sua sponte tria religiosorum consueta vota conciperet. Bononia Romam profectus, receptusque ab Ignatio domum, tanto sub magistro dignum, præstanti indole tyrocinium posuit. Fauentiæ Paschasius agebat, vbi & per Episcopi Vicarium, & per vrbis præfectum qui magistratus illos nuper inierant, ipsumque libenter audiebant, in sanandis vitijs elaborabat. Habebat quotidianas scholas de Christiano officio ad Sacerdotes admodum indigos eius opis, nec tamen interim aut conuersis ad pœnitentiam fœminis sua voce deerat, aut ei, cuius iam meminimus, sodalitio. In gymnasijs etiam enucleabat legis diuinæ præcepta & quæ in Nosocomijs, ceteriſque pietatis officinis proximo inchoauerat, ea hoc anno feliciter Deo obsecundante perfecit: multis etiam per diœcesim à Vicario inuisente circumductus ad ornatum, cultumque sacrorum, & morum correctionem præclare decretis, ac gestis Venetijs & Bassani, alijsque finitimis locis Lainius, & Salmeron prius quam Tridentum attingerent, rem animorum strenue promouerunt. Agebat iam tum Iaius ab huius anni ortu Tridenti, Augustani

19 Faber in Tridentinum Concilium destinatur.

Præsulis Procurator, vt supra demonstratum est. Quoniam autem supra designatos tertium hoc anno de Societate Theologum Pontifex Maximus suo nomine mitti voluit, placuit Ignatio ad Lainium, & Salmeronem, Fabrum adiungere. Sed hunc Romam ex Hispanijs, vt inde ad Concilium pergeret, reuocatum febrium ardore consumptum, in Cæleste Concilium sua merita vocauerunt. Cuius de obitu, virtuteque nos plura posterius.

20 Iaij studia Tridenti.

Duo igitur illi sanctæ Synodo, & Iaius interfuere. Ac Iaius, qui ad anni superioris occasum ante præcurrerat, graues adhibebatur ad causas, magnoque erat apud omnes Tridenti loco. Consulebatur in circulis de Concilij rebus, & à Præsulibus multum adhibebatur. Vocabatur & ad communes, ac generales, & ad priuatos, proprioſque conuentus: nec tamen vsitata Societatis munera, cum se dabat occasio, prætermittebat. Facta erat ei à Ludouico Madrutio Tridentino Cardinali potestas cùm prædicandi Verbi Dei, tum expiandi animos sacramentis, quam cum ijs etiam liceret, quos idoneos comperisset suo arbitratu communicare. Ea cum alias subseciuis horis, atque momentis,

Digitized by Google

tis, tùm Quadrageſima ſeneſcente, bene, & nauiter vſus eſt. Amabat fidem hominis Tridentinus Antiſtes, & cum eo liberius interdum, ac familiarius agebat. Qui cum pro ſua pietate beneficus in pauperes eſſe vellet, quinta ſacroſanctæ hebdomadæ Feria vno adhibito Iaio conclaue clam intrat: vbi opipare extructa menſa mendicorum turbæ nudo capite miniſtrauit: deinde ſaturis infudit aquam: & noua ſingulos veſte donauit: crumenamque aureo iniecto nummo viritim dedit. Ad extremum breui habita cohortatione, quorum pauerat corpora, eorum refecit & mentes: ac tum demum ipſo labore iam feſſus dimiſſo inope, cum Patre diſcubuit, illatiſque inter epulas de pietate ſermonibus ſimul animum pauit. Interim Lainius ac Salmeron varijs ex laboribus ad Concilium Maio menſe perueniunt, vbi & ipſi à Legatis Apoſtolicis, altero Cardinali de Monte, altero ſanctæ Crucis peramanter excepti: cum tectum & commeatus liberaliter offerrentur, maluerunt ad B. Eliſabethæ, vbi locum parauerat Iaius (erat enim ad Societatis functiones magis appoſitus) quam apud tantos Præſules, vel ſpendidius habitare, vel laxius. Indictus erat in diem ſeptimum Iunij conſeſſus quintus. qui dum appetit, pij Patres ex Ignatij præceptis publicum adire valetudinarium inſtituunt: laborantibus æque animis, ac corporibus, aures, ac manus pariter admouere: puerulis in tradenda Chriſti lege magiſtros, egenis in quærenda ſtipe tutores, patronoſque ſe dare: nudis veſtem, ſedem vagis pios per homines comparare. Tantaque Tridenti vis erat pauperum, vt ad eorum leuandam inopiam in ſuburbanas reiecti ſedes, Legatorum, & Antiſtitum eleemoſynis eſſent alendi. Quibus modo re, modo verbo frequentes aderant Patres, viciſſimque apud eos rem diuinam matutinis temporibus faciebant. His videlicet caritatis officijs certam ſibi viam ad dicendam cum vtilitate, & dignitate ſententiam muniebant, & in hunc modum ſe ſe cunctis Patribus, & eruditione doctrinæ, & ingenij facultate, & modeſtiæ ſignificatione probarunt; maximamque ſibi apud omnes, & autoritatem conciliarunt, & gratiam. Tum demum intellectum eſt, ſapientiam interdum ſordido latere ſub pallio. Nam cum initio pannoſi, & male veſtiti in illius theatri conſpectum ſe ſe Patres illi dediſſent, nec obſoleti humilitate veſtitus tot Senatorum ora refugerent, erant videlicet pleriſque deſpectui, & ipſis quodammodo Hiſpanis horrori. Qui mox vt reconditas intus opes, abditoſque inſpexere theſauros, agnouerunt populares ſuos, & ſuæ gratulati nationi lætis eos oculis aſpexerunt, quos triſti ſupercilio paulo ante deſpexerant. Adeo cultui corporis præſtat animi. Quanquam & corporibus poſtea ſuus eſt adhibitus cultus, veſte à Cardinali Legato, quò maiore cum dignitate prodirent, ſuppeditata. De Præſulibus multi ſuam, & coram, & ſcripto ſententiam, priuſquam eam in clariſſimam illam Concilij lucem proferrent, noſtris cum Patribus conferebant. Latinam quoque Salmeron Orationem habuit elegantis illius conuentus auribus dignam, & quæ tot Præſulum iudicio mox edita ad noſtram vſque ſeruaretur ætatem. Veniebat in diſceptationem de diuina hominis iuſtificatione ſatis apud Theologos implicata, & agitata quæſtio; ſed in qua Patrum ſapientia, & ſingularis modeſtia ſe proderet. Ac Lainio quidem cum pro ea, quam gerebat in eo Senatu perſona, princeps deberetur in dicenda ſententia locus, maluit primis Salmeroni delatis ſuſtinere poſtremas. idque à Legatis vel inuitis extorſit. Glorioſa humilitas, & vt intellectum eſt poſtea, non inopportuna Concilio. quæ & pectus illud ſcientia exuperans honeſtiſſimo illi theatro monſtrauit, cum de ijſdem rebus tot iam Doctorum diſceptatione diſcuſſis, nouo quodam dicendi genere, noua doctrinæ varietate diſſereret; & occultum quaſi iudicem dedit earum rerum, quæ à prioribus diſputatæ, & agitatæ iam eſſent. Multa quippe refellenda, ac confutanda, quæ non tam vere, quam acute dicta, multa etiam aperienda, ac diſtinguenda fuerunt, quæ minus eſſent explorate prolata. Itaque quod Lainij ſuaſit humilitas, Legatorum id amplexa prudentia, eam ſibi veluti legem ac canonem in poſterum ſtatuit ad moderandas, temperandaſque ſententias: vt inter Theologos primo loco Salmeron, poſtremo Lainius de re propoſita diſputarent. Cum autem inter illius Concilij Præſules non deeſſent, qui nouas opiniones quanquam rationi illas quidem admodum conſentaneas, in medium afferrent; Ignatius ſuam ea de re ſententiam Lainio, ſocijſque ſignificauit, ſerio commonefactis, ne nouam vllam opinionem firmis licet rationibus nixam, proferrent in medium, quæ vel ad Hæreticorum commenta deflectere, vel ad eorum, qui noua ſectantur, opinionem videretur accedere: Et quamdiu

21 Lainius, & Salmeron multa præclare Tridenti gerunt.

22 Opé ferunt egentibus.

23 Paulatim eorũ ſapientia enoteſcit.

24 Salmeron orationem latinam habet.

25 Primus Salmeron poſtremus, Lainius dicebat ſententiam.

26 B. Ignatius monet, ne doctrinas nouas ſequantur.

Digitized by Google

diu catholica ab Ecclesia pars non definiretur alterutra, à probabilissimis etiam rebus, & assensum cohiberent, & linguam. Quotidiana vero Sociorum experimenta Legatos Apostolicos impulerunt, vt eorum pereruditis ingenijs, & ad faciendum de Iustificatione decretum, & ad grauissima quæque concilij negotia plurimum vterentur. Iusserunt inter cetera Lutheranas ab eis hæreses vniuersas, exceptis quæ ad originis labem, quæque ad Iustificationem pertinent, in compendium, summamque conferri. id quod ab ijs magna est laboris impensa, & summa fide perfectum. Cum à Concilio vacabant, redibant ad officia pietatis, dabant operam verbo Dei, & rite confitentibus crebras aures; reuisebant Nosocomium, & Mendicorum turbæ pulchris artibus consulebant. Apostolicis quippe legatis, & Cardinali Tridentino consultis, Antistitum, Oratorumque omnium, & eorum, qui maioris cuiuspiam in Concilio videbantur autoritatis, sibi indicem confecerunt, stipemque à singulis, facto à Legatis initio, per certum hominem corrogarunt. tantumque subito corrogatum est æris, atque argenti; vt nudis egenorum corporibus sex, & septuaginta submini strata sit vestis. Qui cum per vrbem composito agmine ad ædem, vbi concionem alter habebat è Patribus, conueniissent, verbo Dei primum, deinde extructis epulis sunt excepti, totique pasti ad sua tecta dimissi. Ea res ita est probata Principibus, Legatisque, vt cum Germanico ex bello contra perduelles Hæreticos, de quo nos postea, miles plurimus reuertisset, egestate fatigatus, & morbo, Cardinalis Sanctæ Crucis Patrum eum pietati, fideique commendandum putarit. Nec pium Præsulem fefellit opinio, ære confestim diligenter à Patribus & ad vestienda nuda corpora conquisito, & ad reficienda fame, morboque confecta. Itaque recuperata valetudine, breui in Italiam, vnde abierant, reuerterunt. Quæ omnia reuocandis ad actionem Ignatij præceptis, quæ supra descripsimus, quanta cum Societatis existimatione sint acta, nihil attinet dicere. Nam cum in omnium oculis sita esset egregia Patrum & in proximos caritas, & in se ipsos despicientia, nunquam tamen intermissa cogitatione Concilij, vagari scilicet toto cœpit Orbe terrarum, tantarum fama, rumorque virtutum: eodemque tempore omnis, vel ab hæreticis, vel à maleuolis in societatem intentata calumnia, sua sponte refutata conuenit. Quin & Concilij Patribus, quorum sane multi familiæ huius rationem funditus ignorabant, licuit eam in viuis illis expressam imaginibus intueri. Qui vero fictis iniquorum adducti mendacijs minus commodam de eadem opinionem hauserant, hanc illi compertis rebus, commutauere cum optima. Nec deerant multi, qui vt animarum onere leuarentur, Societatis operas flagitarent: domique suæ Collegiorum molirentur initia. Claramontanus certè Episcopus Guilielmus de Prato, vnus è Concilij Patribus Gallicanis, prius cum Iaio, deinde cum Lainio de Societatis institutis sermone collato, duo Collegia (quibus demum & tertium addidit) meditabatur extruere. alterum Parisijs, alterum Billoni in sua Diœcesi, Collegijq; in vsum ædes Episcopatus, quæ in via Cytharæ Parisijs collocatæ sunt, à Pontifice Maximo, cum ad Vrbem se contulit, impetrauit. Quocirca iure Araozius cum ex Hispanijs ad Ignatium scriberet, affirmauit nostros illos Tridenti Patres, plus in Hispania paucis mensibus Societati nominis attulisse, quam compluribus simul annis quotquot de Societate in eo Regno fuissent. Iam Concilij studia bello Germanico deferbuerant, cum Lainium Ignatius, vt Florentiam mitteret, reuocabat. Quod vt sensere legati, ceterique Præsules, qui Lainij præsentiam, sententiamque ad Iustificationis causam maxime requirebant, datis ad Ignatium literis eius reuocationi grauiter interceserunt, ne prius Lainius inde discederet, quam inchoatum de Iustificatione decretum ad calcem, finemque perducerent.

27 Munera ijs imposita ab Apostolicis Legatis.

28 Dant simul operâ pietatis operibus.

29 Parta Societati in Concilio egregia existimatio.

30 Conciliatus Claramontanus Antistes trium postea Collegiorum fundator.

31 Ferdinãdus Rex Iaio Tergestinum Episcopatum curat tradendum.

Per hoc tempus Tergestinorum Episcopo vita functo (est autem Tergeste Istriæ vrbs in Italia, qua contingit Illyricum) Romanorum Rex Ferdinandus Ecclesiam illam Iaio tradere, cuius & vitam admirabatur, & literas, constituerat. Mouebant pium Regem, & communis calamitas temporum, quæ tantam hæresum luem Christianum effudisset in Orbem, & orbæ illius discrimen Ecclesiæ, quæ Germaniæ iam deprauatæ propinqua sine acerrimo, vigilantique custode contra gliscentem pestem vix, ac ne vix quidem se ipsa defenderet. Vrgere igitur per literas Iaium, vt prouinciam sua vigilia, & caritate dignam, si à Pontifice maximo imponatur, accipiat. Nihil eum aut sibi gratius, aut populo facturum vtilius. Iaius vero, qui & iudicio bene instituti animi (Nam etiam num adole-

Digitized by Google

adoleſcens in libello horarias Deiparæ preces continente Auguſtini, Gregorij, & Bernardi certas ſententias de fugiendis honoribus ad perennem memoriam ſcripſerat) & adiumento doctrinæ, & Societatis maxime diſciplina ab his honoribus abhorrebat, ſimul ac eius rei nuntium accepit, non modo animum ſuum contra oblatas infulas acriter obfirmauit, verum etiam communem parentem Ignatium per ardentes literas obſecrauit, vt & ſuis, & ſuorum votis deprecaretur à Deo, ne tantum onus in ſuos humeros rueret; verum ab ea cogitatione mentem pij Regis auerteret idque ipſum apud Pontificem, & quoſcumque oporteret omni ope curaret: ſe quidem, niſi obedientia Tridenti teneret, rem omnem fuga, & latebris diſcuſſurum. Et iure vir ſapiens ſibi metuebat, qui metuentes ſanctos viros in accipiendis Eccleſiæ gubernaculis ſæpe legerat, aut viderat: nec ignorabat, quod ſcriptum Nazianzenus cum Epiſcopatum fugeret, reliquiſſet, metum hunc omnium maximum metum eſſe, & hoc periculum vnum omnium periculorum extremum. Itaque cum Labacenſis Antiſtes, qui Regis confeſſionibus præerat, Venetias eo ſe conſilio contuliſſet, vt de Tergeſtina Cathedra Regis nomine cum Iaio ageret & Iaius illuc de Legatorum ſententia ſe tranſtuliſſet, prudens Pater, audita ab Epiſcopo Regis mente, quanquam quid reſpondendum eſſet, conſtitutum animo iam habebat, tamen ne præcipiti conſilio, aut cœco videretur impetu duci, horæ ſpatium ad deliberandum in precationibus poſtulauit Deinde ſecundum precem, conſcientiam ſuam, fidemq; teſtatus affirmauit illud ſuis humeris impar onus nullo modo ſuſcipiendum ſibi videri. ac Regi quidem beneuolentiæ, tamque honeſto de ſe iudicio multam ſe pro eo, ac deberet, habere gratiam; ceterum rogare ſummis precibus infimiſque, vt ad eam prouinciam aliud ſibi genus hominum, ac de Societate perquireret. Id quod in Bobadillæ gratiam addi placuerat, nam & ipſe non ita multo ante oblatam ab eodem Rege Epiſcopi Cathedram conſtantiſſime recuſarat. Nec vacaſſe prouidentia diuini Numinis animaduerſum eſt, quod Labacenſis Epiſcopus, quo die tractaturus cum Iaio negotium Venetias nauigabat, tantum non in Adriatico merſus eſt; vt infelix ipſe nauigationis curſus, præſenſque diſcrimen admonere poſſet hominem, quam importune curſum illum, quamque inuito Numine ſuſcepiſſet. Ergo Iaio fruſtra tentato, Rex faciliore via negotium confici poſſe ratus, ſi Pontificis Maximi nutus, atque autoritas intercederet, dat ad ipſum Pontificem literas, eumque orat, atque obſecrat, vt recuſantem Iaium Tergeſtinæ Ciuitatis Epiſcopatum, virum ceteroqui, & eximia probitate, & ſingulari doctrina, ad id munus ornatum, recipere pro poteſtate iubeat, ſi illum Domini gregem in tanta Hæreticorum importunitate ſaluum, & à Luporum incurſibus tutum velit. Proprias etiam ad oratorem ſuum Iacobum Laſſum, literas dat, vt cum Pontifice coram agat, & Tergeſtinæ Eccleſiæ cauſam mature, & accurate conficiat. Eam ſtrenue, vt erat iuſſus, vrgebat Orator, & ad exitum iam penè perduxerat, cum ad eam diſturbandam, & euertendam Ignatius poſt acres vigilias, perenneſque labores ſenſit omnes gratiæ aditus intercluſos. Nam nec ab Oratore, quem vt regijs mandatis exhauriendis maxime intentum, ita ſibi aduerſarium grauiſſimum ſenſit; nec ab amicis Cardinalibus, aut ab ijs, qui in Aula aliquid gratia poterant, nec ab ipſo Pontifice, quem æquiſſimæ Ferdinandi poſtulationi obſequi cupientem, multis fruſtra rationibus ante docuerat, quam ea res Societati noxia, quamque periculoſa foret, ab horum inquam nemine ſperare aliquid opis, aut gratiæ poterat. Ergo in tanta rei deſperatione vna erat, quam aſſiduis, & intentiſſimis alebat precibus, Dei fiducia, quæ tot incaſſum itineribus pertentatis per facilem demum, & expeditam diſturbandæ rei viam, rationemque ſuggeſſit. Ea fuit, vt Regem ipſum à ſuſcepta reuocare ſententia per accuratam conaretur epiſtolam: vt ille ipſe telam retexeret, qui fuiſſet exorſus, & qui fixiſſet aculeum, is euelleret. Conſilium inuentum eſt fuiſſe diuinum. Nam quanquam poſtridie quam ad Regem ſcriberet, dicebatur in Concilium Cardinalium de Tergeſtina Cathedra referendum, tamen impetrata per Margaritam Auſtriacam, cui à Confeſſionibus Ignatius erat, otij morula, literas ad Regem in hanc ſententiam dedit.

32 Iaius conſtanter recuſat.

33 Conatus Ignatij ad diſturbandum negotium.

Nobis, Rex præſtantiſſime, & Optime, neque Maieſtatis veſtræ voluntas, Societatem noſtram ornandi, neque ſtudium animabus veſtrorum populorum conſulendi obſcurum eſt. Qua de vtraque re gratias agimus, habemuſque quantas maximas humilitas noſtra poteſt, illud precantes à ſumma bonitate, atque ſapientia, vt Maieſtati veſtræ rationem

34 Ignatij literæ ad Regem Ferdinandum, ne velit in Societate honores inuehere.

Digitized by Google

tionem inspiret, qua quæ sancto zelo expetitis efficere opportunissime possitis. Ac nobis, quidem illud beneficium erit maximum, ille fauor amplissimus, si nos ad viam professionis nostræ syncere, ac fideliter prosequendam iuuetis. Cui rei ita aduersari honores persuasum habemus, vt plane, deque animi nostri sententia pronunciemus, si cogitatione fingendum sit, qua nam ratione posset hic ordo euerti, nescire nos quicquam excogitare Episcopatuum receptione deterius. Nam qui primi in hanc conuenère Societatem ea singulis mens, illudque propositum fuit; omnes vt terrarum partes ad Summi nutum Pontificis religionis causa peragrarent: ita vt primus, atque germanus huius familiæ spiritus sit cum omni humilitate, atque simplicitate ex vna, in alias, atque alias Ciuitates, & Prouincias pro Dei gloria, & animarum salute cursare: certaque nulla regione operam suam concludere. Quod vitæ institutum, non sedes modo Apostolica comprobauit, sed etiam aperta præbuit è Cælo documenta Deus: quibus placere sibi ostendit vario, multiplicique prouentu pietatis, quo hominum nostrorum labores sua clementia fœcundauit. Itaque cum in conseruatione primi spiritus quasi anima sita sit Religiosorum cœtuum, haud dubium est, quin eo retento, nos conseruaturi; deserto perdituri Societatem nostram simus. Quanquam & inde intelligere aperte licet, quanta nobis pestis Episcopatibus recipiendis impendeat. Nam cum hoc tempore Professi haud plures nouem simus; atque eorum quatuor aut quinque delati Antistitum honores sint, quos constantissime pro se quisque repudiauit; si iam vnusquispiam admitteret, idem alij licere sibi putarent: neque iam solum à pristino suo spiritu Societas hæc degeneraret, sed membris hinc, & inde dilapsis penitus solueretur. Denique cum sanctæ humilitatis, ac paupertatis exemplis multum adhuc pusillus hic ordo profecerit, si nos iam populi honoratos, & copiosos spectent, omnis ea præclara opinio in aduersam mutabitur, cumq; multorum scandalo etiam bene gerendæ in posterum animorum causæ ianua præcludetur. Sed accumulare rationes necesse non est. In clementiæ vestræ, sapientiæque sinum confugimus: vestræ nos fidei, vestro patrocinio dedimus, orantes, obsecranteſq; per Iesu Christi sanguinem, vt quoniam certum habemus hinc impendere Societati nostræ exitium, Vestra Maiestas pro sua benignitate, ac religione talia à nobis propulset, arceatque discrimina: & pusillum hunc recens editum gregem suum existimet, saluumq; & conseruatum velit, ad Maiestatis æternæ gloriam: quæ religiosissimam Maiestatem Vestram tueatur, assidueque vberius cælestibus donis suis ornet, & cumulet.

35 Permouit Regem Ignatij epistola.

Hæ rationes, Ignatijque autoritas, ac præcipue Deus, qui suorum famulorum pia vota respexit, ita Ferdinandi animum inflexère, vt Oratorem suum ex templo monuerit, vt inchoata ab actione, & iam pene transacta desisteret. Iam vero Rege ipso mutato, cui gratificari Pontifex vellet, quid ni & ipse Pontifex Ignatij præsertim rationibus animo obuersantibus mutaretur? Non enim eæ duntaxat, quas ad Ferdinandum epistola breui perstrinxerat, sed aliæ permultæ causæ grauissimæ Beatum virum incitabant,

36 Causæ propter quas honores Societas repudiat.

vt contra primos honorum impetus tanta contentione pugnaret. Ac primum quidem quia cum plerumque ad Ecclesiæ vocentur honores, quos excellens aliqua laus in his familijs, cœtibusque nobilitat; paucis annis lectissimorum hominum flore familiæ ipsæ priuantur: & suis velut exhaustæ medullis, ac succo quantum amittunt ex viribus, tantum

37 Prima causa.

de subleuandæ Ecclesiæ facultate deperdunt. Declarant nobiles in Orbe Christiano familiæ, quæ cum excellentium virorum gloria, ac copia non multis annis ante florerent postea ipsis luminibus ad Episcopatus, & honores euectis, minores haberi sunt cœptæ: nec modo suam Ecclesiæ operam, proximisque de more nauare, sed ne se ipsæ quidem

38 Secunda causa.

satis tutari, ac suis niti viribus potuerunt. Deinde, quia vni delatus honos, aliorum, qui silebant, animos sæpe commouet: & qui nihil de honoribus à conspectu remotis, & longe positis cogitabant, eos quoque præsentium fulgore deceptos ad ambitionem accendit. Omnes enim gloria ducimur, & magis virtutis insignia, quam virtutem ipsam

39 Tertia causa.

plerique sectamur. Porrò spectandis honoribus nihil recte agitur: quia vitiosa ex mente, velut ex vitiata radice ea quoque, quæ ex ea prodeunt, benefacta vitiantur. Perit & sinceriſſimus religiosi pectoris candor, vbi tota honoribus mens intenta per variæ dissimulationis ambages ad eos solicita peruenire contendit. Itaque nihil in dictis simplex, nihil in conuictu sincerum, sed sempiternis fucis, & occultis artibus plena sunt omnia, vt iam in ipsa Religionis tecta, pulsa religione, conspicias mores irrepsisse politicos, & in

hæc

Digitized by Google

hæc ſpiritus domicilia ſe ſe Aulam obtruſiſſe. Et ſane hæc in primis Beatum Patrem, ratiocinatio commouebat. Ducenti fere nunc in Societate numerantur, qui ad eam acceſſere humilitate pellecti: horum alij nouo honorum accipiendorum inſtituto quaſi iam Societate euaneſcente offenſi diffluent: alios ambitionis ſolicitabit illecebra; ex ingreſſuris vero, quos incitabat amor humilitatis, id eſt optimi quique retardabuntur: & è contrario quoſdam ambitio ipſa pelliciet, quo ex ſemine nihil bonæ frugis ſperari poſſit. Tum vero in tanta ſtudiorum diuerſitate alijs probantibus honores, alijs damnantibus, præter cetera damna, etiam animorum abalienationes inter ſocios, & diſſidia neceſſe erit exiſtere. Hanc inquam rationem magni æſtimabat B. Pater. Accedit quod cum ſemel admiſſis communes in cœtus honoribus exiſtere cœpit ambitio, diſtrahuntur hominum ſtudia, & laudatiſſimæ illæ curæ, quas magna animorum conſenſione in ſuæ quiſque familiæ commodum conferebat, diuiſæ langueſcunt; dum ſpei nouæ velificans ad priuatas vtilitates, ac lucra ſtudium omne conuertit; quanto Religionis incommodo, atq; pernicie, vel ex priuati cuiuſque familia in communi vita conijcias, quæ tam diu augetur, ac floret, dum in ea ſua quiſque lucra in commune confert, & caritate quadam fraternæ concordiæ in eius familiæ bonum vniuerſi conſpirant. quod ſi diſtractis emolumentis, ac lucris, ſuæ quiſque augendæ rei priuatim intendat, domus illa breui dilabitur, & ad inopiam, famemque redigitur. Eadem & in Religione labes, vbi propoſitis honorum illecebris ſuas quiſque agitare ſpes incipit: & Religione ipſa poſthabita, cui prius deſperatis honoribus ſtudio omni, curaque ſeruiebat, neceſſe eſt conuerſis curis, atque vigilijs ſuæ deinceps vtilitati, gloriæque deſeruiat. Nec minoris illa momenti, & propria Societatis eſt ratio: quod patefacto in eam honoribus aditu deſideraturi ſunt in poſterum Romani Pontifices, qui de noſtro numero gratuitam, ac voluntariam non mercenariam operam ſibi nauent: aut ſuſpicari certe poterunt ſpe præmiorum eos duci in ſuſcipiendis, gerendiſque negotijs. Vbi autem ſpes, aut metus interuenit, quæ poteſt eſſe in agendo libertas? Quæ quidem eo eſt neceſſaria magis, quò grauiora ſunt illa, quæ gerunt præſertim apud Dynaſtas, ac Reges, ſi legatione fungantur. Quam igitur fidem noſtris hominibus habeant Pontifices Maximi, ſi quorum prudentiæ confidunt, eorum integritati diffidant? Aut quam habituri ſunt Reges ipſi, ſi ſperatis eos honoribus, & domi iam conditis agi perſpexerint? Quin illud etiam neceſſe eſt Pontifices angat, & ſolicitos habeat, quod cum rei bene geſtæ remuneratio debeatur, multoſque ad graues, & varias Eccleſiæ cauſas proſpero ſane ſucceſſu de grege noſtro frequenter adhibeant, vix fieri poteſt, vt in remunerandis cuiuſque laboribus, ac contentionibus æque omnibus ſatisfaciant; ne vbi par eſt magnitudo laboris, atque virtutis, merito doleat ſe relictum, qui in honoribus præteritur. Sæpe etiam noſtri homines in gerendis pro Apoſtolica Sede negotijs, Pontificios Miniſtros, & Apoſtolicos Nuncios, qui apud Reges, Principeſque verſantur, tanquam ſuæ gloriæ æmulos & aduerſarios grauiſſimos ſentient, iniquo ferentes animo ſibi quenquam in negotio adminiſtrando præferri; mittique homines de longinquo, qui ſuas in partes inuolent, & in propinquam ſuæ gloriæ ſegetem irruant. Nulla enim poteſt eſſe concordia, vbi eſt de honore contentio: & quem extra honoris aleam forte diligas, in honorum curſu non feras. Quid igitur agant, aulicis artibus eruditi, ne ſperatum ſibi gloriæ munus præripiat quiſquam? Certe nihil aliud, niſi vt eorum clam conatus euertant, conſilia, & benè cœpta diſturbent, & quicquid illi ſcite conſtruxerint, ipſi deſtruant; vnde neceſſe ſit innumerabilium oriri dimicationum ſemina: & negotiorum expetitos exitus impediri. Vel certe Religioſi ipſi ad eorum ſe voluntates, quos aduerſarios reformidant, accommodabunt: cumque ijs mutuæ apud Sanctiſſimum Dominum commendationis inito fœdere, non legationi, ſed ambitioni ſeruient. Porrò ipſa officiorum, ac munerum dignitas, quæ Societas adminiſtrat, ſi ſuſpicio exoriatur honoris, hebeſcit quodammodo, & obſcuratur. Vt enim ſi Dei gloriam præclara illa munera tantum ſpectent ſplendorem ſuum obtinent, ita ſi referantur ad noſtram, continuo ſordeant, in minimiſque ducantur. Quid glorioſius, aut ad ſpeciem amplius, quam propter Chriſtum itinera longa ſuſcipere, vltimas peragrare terras, certa adire pericula, primarioſque inter viros ſtabilire concordiam? quid illuſtrius, aut honeſtius, quam religionis proferre fines, Catholicorum tueri partes, Petri Sedem, Pontificum autoritatem, fidem, exiſtimationemque ſacri Senatus ab Hæreticorum morſibus, latra-

40 Quarta cauſa, quæ maxime commouebat B. Ignatium.

41 Quinta cauſa.

42 Sexta cauſa.

43 Septima.

44 Octaua.

45 Nona.

Digitized by Google

latratuque defendere? At si in his gerendis, quæ tantam ex suo genere speciem habent, appareat ab ijs, qui ista gerunt, emolumenta perquiri, captari gloriam, mercedem ab hominibus expectari, quam ista subito contemnuntur, & sordent? Vt enim ea, quæ nihil ex se splendoris, ac dignitatis habent, si Dei caritate gerantur, continuo pulchritudinem, & lucem induunt; sic quæ ex sua natura pulchra, & speciosa sunt, si nihil altum spectent, nihil æternum, sed ad priuatas rationes, & terrena commoda referantur, in noctem incidunt, & redduntur obscura. Tales autem necesse est Societatis conatus, & functiones euadant, si in eam inducantur honores. Nemo enim persuadere sibi poterit, eas gratis, & recta mente suscipi, ac non potius emolumenti gratia, & propter iam communicatos, & propter iam paratos honores. Quid? quod ipsi Ecclesiæ Præsules, & qui in ea amplum aliquem dignitatis obtinent gradum, nostros iam sibi dignitate pares, & quasi de honore certantes haud æquis oculis intuebuntur? Neque enim magna vacat inuidia, habere iam æmulos, atque pares, quos modo subiectos, atque inferiores habebas. Declarat id in viris amplissimis frequens vsus, qui cum priuatos homines, quamdiù in Religionis humilitate se continent, eximiè diligant, eorumque sint peramici familiæ; postea cum & illi ad eosdem euehuntur honores, vbi emolumenta se vicissim expungunt, atque extrudunt, eos continuo deserunt: totaque amicitia repente in simultatem, beneuolentia in alienationem commutatur; vt in eorum quoque familiam vnde prodierint, eorum sæpe causa iræ, simultatesque redundent. Nec in postremis ea est habenda ratio, quod qui vocantur ad honores, cum sæpe in his familijs alios habeant, quibus præ ceteris sint amici; alios, quibus haud ita beneuoli, necesse est vt honoris potestatem adepti, faueant illis, his aduersentur. Quorum vtrique suos item amicos habent, quos suas ad partes adiungant: & hi vicissim alios, qui sibi pariter adhæreant, & adiungantur. Quod nihil est aliud, nisi pernicioſas fouere factiones, alere in Religione dissidia, Societatem sanctam dirimere, & corpus omne discerpere, atque distrahere. Vt merito interdum à summis Pontificibus cautum videas, ne Religiosorum ordinum Protectores ijs præponantur ordinibus, vnde ipsi prodierint; sed eum quisque ordinem, ac cœtum protegat, qui eum nihil attingat, & in quo nulla possit esse gratiæ, iræue suspicio, sed eadem omnes æquitate contineat, vt pax sit membris, & non sint in corpore schismata. Adde quod isti, qui ad amplissimos Ecclesiæ honores, & Præfecturas ascendunt, sæpe Religiosæ Oeconomiæ, & eorum, qui præsunt administrationi plurimum obsunt. Nam cum eorum qui parent, sæpe causas, partesque suscipiant, si quod rogantur, & rogant, importunis precibus impetrarint, audaces eos, qui parent, in eos qui præsunt, reddunt; obedientiam infirmant, atque debilitant; & ex eodem grege complures vnius lacessunt exemplo, ne suos Præpositos vereantur, ac timeant: sed excusso disciplinæ iugo audacter ad se confugiant. vt quod detrectant, abijciant; quod concupiscunt, exorent. Sin autem repulsam forte tulerint, nec quod rogarint, extorserint (Præpositi enim qui res propius attingunt, acrius plerumque vident, quid è re diuina sit potius, & iustam habent denegandi causam) tum isti veluti se contemptos putent, grauiter offenduntur, iras suscipiunt implacabiles; &, si qua in re incommodare, aduersarique toti Religioni possunt, oblata occasione non parcunt. Denique cum ita comparatum sit, vt optimus quisque religiosæ vitæ cultor sanctæ humilitatis latebras amet: vt quisque minime esset virtutis amans, atque adeo etiam ad res pie, ac prudenter gerendas idoneus, ita ambiret maxime lucem, & speciosa munera, per quæ gradum sibi faceret ad honores, & tandem iuratæ obedientiæ iugum excuteret. Qua ex re non Societas modo, quæ suam libertatem, simplicitatemque tueri non posset; sed vniuersa Ecclesia, quæ ministros rebus agendis, & honoribus administrandis parum idoneos haberet, detrimentum haud dubie magnum acciperet. Hæ, aliæque rationes B. Ignatij menti obuersabantur, quamobrem Ecclesiæ honores quamquam per se bonos, hominum tamen vitio, qui suis emolumentis metiuntur omnia, minus quærendos, præcipue tamen in Societate, &, vt noxæ omnis amputaretur occasio, & propter peculiare institutorum eius genus, existimaret veluti materiam periculorum, segetemque superbiæ, ac totius ordinis perniciem, totis viribus declinandos. Quod illud etiam indicat, maximum meo iudicio, atque haud scio, an omnium grauissimum argumentum: quod viri sancti, & omnium iam virtutum absolutione perfecti, in quibus haud ita multum periclitatur

46 Decima.

47 Vndecima.

48 Duodecima.

49 Tertiadecima.

50 Quartadecima causa.

Digitized by Google

clitatur humilitas oblatas infulas, togamque purpuream non modo obfirmatis animis, iudicijſque recuſant, ſed ne offerantur, aut per vim obtrudantur, in longinquos ſæpe receſſus, & occultiſſimas latebras ſe ſe abdunt; non tam de honoribus cogitantes, quam quemadmodum venientem iram effugere queant, vt de ſe ipſe Nazianzenus fatetur. Nec quenquam ex eis ſane reperias, ſi præteritos euoluas Annales, & ab vltima antiquitate memoriam replices, qui delatos honores, ac magiſtratus, niſi illuſtris aliqua diuinæ voluntatis ſignificatio facta ſit, aut ſua voluntate admiſerit, aut non ſtrenue, conſtanterque repulerit. Longum eſſet ſanctorum fugas enumerare, & nimium aberraret oratio, ſi id ſuſciperem: ſed plena eſt omnis antiquitas, plena literarum monimenta, cuique prompta. Quod ſi ſanctorum omnium iudicio, atque ſententia non tam ambiendus in Eccleſia Dei, quam fugiendus eſt honos; quanto magis in his ſanctitatis ordinibus, qui ſingularem humilitatis diſciplinam continent: & vbi prauis, ac propinquis exemplis magis coniuncta, quam diſperſa multitudo ſe inficit, danda eſt opera, vt omnis gloriæ cupiditas, omnis honorum relegetur ambitio? Libet hoc loco illud Patriarcharum par, geminum Eccleſiæ lumen, noſtræ teſtes proferre ſententiæ, Dominicum, & Franciſcum. Quorum vterque cum apud Oſtienſem Cardinalem verſaretur in Vrbe, diſertis verbis quid de admittendis in ſuas familias ſentiret honoribus, declarauit. Nam cum Antiſtes ille ſtudio religionis incenſus ſuam deploraret ætatem, quæ tales ferret, & educaret Epiſcopos, elatos, vanos, & quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti ſunt, quærentes; deſideraretque naſcentis illius Eccleſiæ primordia, in qua Paſtores animarum nullis inflati diuitijs, nullo faſtu tumidi gregem Domini ſingulari modeſtia & caritate regebant, ſubijt animum priſcos Eccleſiæ mores poſſe facile reuocari, ſi ex nouis Dominici, Franciſcique familijs deligerentur Antiſtites; qui paupertatis in ſtudijs, & humilitatis educti, aut priſca illa Apoſtolorum tempora toti terrarum orbi referrent, aut meliores certe euaderent ſuæ tempeſtatis Epiſcopis. Placuit igitur ex vtroque quid in re propoſita ſentiret, exquirere. Verum hic ſancto quodam ex humilitate certamine inter egregios Patriarchas exorto, vter altero prior pio Præſuli reſponderet, poſt multa Franciſcus, qui primas ſibi depopoſcerat humilitatis, obedientiæ primas Dominico detulit. Qua vir Sanctus impulſus, ſententiam ſuam pauciſſimis indicauit, & conuerſus ad Præſulem. Satis, inquit, Præſul ampliſſime honeſto, excelſoque loco Prædicatorum ordo verſatur, ſi dignitatem ſuam agnoſcat. Nam ego quidem quantum in me erit, nunquam prorſus aſſentiar, vt mei Ordinis Fratres ad altiorem conſcendant honorem. Deinde Franciſcus magno quodam excitatus ardore perpaucis & ipſe ſuam in hunc modum ſententiam dixit. Mei Fratres, Antiſtes optime, minores iccirco vocantur, ne optare vnquam audeant ſe eſſe maiores, ſed ipſa nominis appellatione commoniti, perpetua ſe in humilitate contineant, inſiſtantque veſtigijs humilitatis Chriſti, quò poſt hanc vitam ad Beatorum veros, & æternos honores euehi queant. Et vos Antiſtites, ſi fructus in Eccleſia Dei, quales optatis, noſtris ex Fratribus expectatis, nolite illos extollere, ſed in ea, qua degunt, humilitate ſeruate: & cum ſenſeritis eos ſtudere gloriæ, & contra ſuæ Profeſſionis propoſitum ſublimes cathedras affectare, comprimite cupiditatem, ambitionem retundite, nec gloriæ ſtimulis indulgete. Quibus vtriuſque præſtantis Patriarchæ ſententijs ſatis, opinor, declaratum eſt, quid de accipiendis in his familijs honoribus ſentiendum ſit. Quod ſi corroboratis iam vetuſtate familijs, nec ad eandem formam conditis id curandum, & prouidendum eſt, quanto magis huic modo natæ Societati, nec ad ceterarum inſtitutæ formam, ſed præcipuo quodam ſacramento in ſpecioſis muneribus, atque functionibus Romano obligatæ Pontifici? Nam & nouitas ad ferendam tantam vim onerum, atque munerum ſatis roboris plerumque non habet, & notitia Pontificis Maximi, cuius eſt egregia in Eccleſiam merita, inſignemque virtutem dignis condecorare præmijs, obuios ſemper habebit, quorum labores, atque virtutem, ex hac ſibi addicta cohorte, vel ipſis repugnantibus, cohoneſtet. Quid igitur ijs ſilentibus, & annuentibus? aut quid vltro quærentibus, aut petentibus? Omnino quod ferendum forſitan in alijs ſit, & excuſationem iuſtam habeat, id in hac prorſus familia, niſi omnem obſtruat honoribus aditum, intolerabile videatur. Iccirco ſanctiſſimis

In Apologetico.

51 Quid SS. Dominicus & Franciſcus de admittendis honoribus ſenſerint.

52 Propria cauſa, cur Societati vitandi honores.

Digitized by Google

ctissimis in ea legibus, institutisque cauetur, vt ad excidendam stirpitus ambitionem, in solemni se quisque Professione votorum, voto insuper alio Deo obliget, ne vel domesticos, vel externos honores, non modo rectis studijs, planoque cursu, sed ne transuersis, quidem, & obliquis itineribus aucupetur. Quod si quem forte talem in Societate deprehenderit, & odore vllo suspicionis olfecerit, statim prodat, Præpositisque denunciet. Produtusque, si manifesto crimine teneatur, perpetua multetur ignominia, omnisque suffragij iure penitus spolietur. Delatos autem, & imperatos honores, nisi diserti præcepti vis adigat, & Pontifex ipse compellat, eadem voti religione recusset. Quanquam veri, germanique filij Societatis Iesu, non tam metu capitalis fraudis, quam studio imitandi Christi Iesu, & amore virtutis honores fugitant. Et quisquis in accipiendis, aut non accipiendis honoribus studiose disquirit, quousque progredi reluctando debeat, ne mortem criminis, aut gehennam incurrat, adulterinus, non verus filius agnoscitur, qui agatur à Deo, spirituque proficiat.

53 Res Germanicæ.

Referamus nos ad historiam, & extremam linquamus Italiam, Germanicamque proximam penetremus. Erant Bobadilla, Canisiusque ineunte anno Coloniæ magno cum illius Ecclesiæ bono. Sed diu hic Bobadilla, Catholicis quamuis enixe retinentibus

54 Bobadilla abit Colonia ad Ratisbonensem conuentum.

non consedit, vtiliorem se Colonienſibus arbitratus fore, si cum Apostolico simul nuncio Cæsaris curiam sequeretur. Erat quippe Romanorum Regi percarus, & Cæsaris amicis amicus: nobilitatemque sibi curiæ, cuius magnam partem confessionibus operam dabat, adiunxerat. Literæ abeunti sunt datæ, vt Colonienſis Ecclesiæ nomine Cæsaris maiestatem, eiusque Concilium alloqueretur. Id ille valde ex animo, & cumulate fecit: nec præsentem apud Cæsarem modo, sed absentem apud Pontificem quoque patronum se per literas præbuit. Cuius patrocinium, & Pontifici ipsi pergratum visum est, & eius vicissim literis, vt de Germania bene mereri pergeret, collaudatum. Spiram ergo se contulit, deinde Ratisbonam ad indictum in ea vrbe conuentum: vbi Catholicis pariter, ac Protestantibus priuatis studuit prodesse colloquijs. Quanquam autem conuentum hunc, oecumenico iam inchoato Concilio, Catholici Principes non ferebant; eum tamen Cæsar, qui Tridentinum à Protestantibus reijci iam perspexerat, ne qua in parte conciliandæ paci, otioque publico defuisse videretur, haberi permisit: ita tamen, vt acta singula ad Oecumenicum demum essent referenda Concilium, & vniuersæ Ecclesiæ Synodo Synodus priuata subesset. Bobadilla vero præter alia pie, ac salutariter gesta, librum, quem de christiana conscientia conscripserat, exponendum certis diebus pro concione suscepit, idque latine, maxima procerum, Antistitumque corona,

55 Dein sequitur castra Cæsaris.

varijs intermista nationibus, Germanis, Gallis, Italis, & Hispanis. Deinde sequenda mox Cæsaris castra fuerunt, & ad exiguum tempus Ratisbona relicta, in milites curæ vertendæ. Decreuerat in Ratisbonensi conuentu Carolus Imperator ferreum os Protestantium, quod nec ipsa poterat Maiestas imperij, nec sancta Synodus sua autoritate frangere, pertinaci ferro subigere, & quos clementia non flexerat, animaduersionis seueritate domare. Acuebat Cæsaris animos præstans studium Romani Pontificis, qui ad opprimendas illas pestes nullis neque sumptibus, neque vigilijs parcendum ratus, fortissimo cum exercitu Ducem Octauium, & Alexandrum Cardinalem Farnesios, illum copiarum ductorem, hunc Apostolicum Legatum ad eum miserat. Inchoatoque bello, dum nauiter ferro miles, Bobadilla votis, & roborando milite suas etiam egregie partes implebat. Omnino erat eius sine cessatione contentio, copijs iam vtrisque coniunctis, Cæsaris, & Pontificis. Aderat sedulo morbo affectis siue vt animos sacramentis,

56 Præest Nosocomio militari Italorum strenue etiam ægrotus ipse.

siue vt corpora quacunque posset ope, leuaret. Nempe illum Cardinalis Farnesius Italorum nosocomio præfecerat, quo crebro inferebantur ex pugna saucij. Res quippe gerebatur ardenter, & tormentorum vis innumera, densusque telorum imber sternebat passim corpora, & inutilia reddebat. Ergo quotidianis prælijs curæ Patris intendebantur, & noui conflictus seges erant noui laboris. Non poterat animi robori par esse corporis: tentari & ipse cœptus est morbis, & ex laboribus haurire vulnera, quæ manus non imponebat hostilis. quanquam ne ab hac quidem semper intactus, immunisque fuit. Capiti aliquando inflictum est vulnus, & nisi plagæ impetum, petasi crassitudo retunderet, haud dubie lethale. Pari Dei prouidentia pestilentiæ vulnere saucius breui conualuit. Admiratione porro non caruit, quod æger, & imbecillus, cum vix hæreret vestigio, & succiderent

Digitized by Google

ciderent genua, nihil propemodum de laboris contentione detraxit, ne quid debilitatis, ac ſaucijs de expectata caritate detraheret. Accedebat nocturnæ quietis aſperitas, quam non in molli culcitra, lectuloque, nec in leui, dolatoque robore, ac ne veſte quidem detracta, ſed in ipſa ſoli duritie cum diurno amictu carpebat. Quid enim ei iam difficile, & arduum eſſet, cuius præcordia caritas occuparat? Porro cum integris, ac valentibus, longum eſſet dicere, quam ardens in cohortandis, quam lenis in amonendis, quam aſſiduus in audiendis, expiandiſque rite fuerit. E caſtris cum Ratisbonam ſe referret, partam tolerantiæ palmam noua quædam illuſtrauit occaſio. Iter ingreſſo repente graſſatores occurrunt, hominem ſpoliant, & acerbis plagis afficiunt: inhumanius forſitan tractaturi, niſi tribus Italis apparentibus, dum ad eos ſe conuertunt, ille nudus cum ſolo aufugiſſet induſio. Fuerat in animo Ferdinando Bobadillam deſtinare Tridentum, ſed caſtrenſis neceſſitas, ac ſolitudo militum prohibuit: nec ipſe forſitan Bobadilla tam inſignibus patientiæ meritis, & tot vndique conglobatis occaſionibus abundaſſet. Tolerantiæ porro laudem egregia cumulauit humilitas, cum vti ſupra ſignificaui, oblatam ab eodem Rege Pontificis cathedram non accepit: teſtatus ſe à Deo, non ad honorem, & amplitudinem, ſed ad paupertatis humilitatem, obſcuramque potius vitam fuiſſe vocatum. Sed dum & armorum terrore Cæſar, & Oecumenici conuocatione Concilij Pontifex religionem auitam ab Hæreticorum furore defendunt, cum his quoque Deus quaſi quadam conſpiratione conſentiens, portentum illud orbis terrarum, ſeminatorem malorum omnium, & huius temporis Antichriſtum de medio ſuſtulit. Piget infernum hoc monſtrum ſuo nomine, nominare. Ille, inquam, catholicæ Religionis transfuga, deſertorque Cœnobij, inſtaurator hæreſum omnium, illud Dei, & hominum odium, duo de trigeſimo ſuæ defectionis anno cum laute, & ſplendide cœnatus eſſet, facetijſque de more luſiſſet, ea ipſa nocte repentino morbo correptus, iugulatuſque, ſceleratiſſimam animam vomuit, gratiſſimam Satanæ hoſtiam, qui ſe talibus oblectat eſcis, vnde eius ſaturetur ingluuies. Poterat ad huius nuncij famam, tanto velut onere releuata catholica reſpirare religio, poterant boni omnes, & Orthodoxi diem feſtum agere, ſi is funditus perijſſet. Sed reliquit regulus virulentus viperinam in Orbe terræ progeniem ingenti rei catholicæ labe, & viuit adhuc in ſemine haud minus exitialis humano generi ſublatus è viuis, quam fuerat inter viuos. Vbi enim iam non extant eius immanium ſcelerum impreſſa veſtigia? Aras euerſas, diſturbata Cœnobia, ſacra omnia polluta, ſupremam denique vaſtitatem in ampliſſimis ab eo relictam Europæ Regnis, atque Prouincijs, ingenti noſtro cum dolore perſpicimus. Quò noſtris hominibus elaborandum eſt magis, vt omnem huius furiæ ſementem comparandis excellentiſſimæ ſanctitatis, doctrinæque præſidijs, quantum in ipſis eſt, enecent, & extinguant: omninoque ſibi perſuadeant cum refractarijs hominibus, & catholici nominis inimicis ſempiternum bellum ſibi eſſe ſuſceptum.

57 Spoliatur, & vulneratur à latronibus.

58 Recuſat Epiſcopatum.

59 Mors Lucheri.

In Hiſpanijs inchoatum ſuperiore anno Gandienſe Collegium Ducis benignitas augebat, & ſuis omnibus explebat numeris. Additi Ouiedo & alijs, quos huc miſſos ſupra memorauimus, ſocij quatuor Franciſcus Onofrius Gallus, Ambroſius Belga, Albertus Caballinus Italus, & Petrus Canalis item Gallus; quem Dux numerum augere ad duodecim minimum Academicos cogitabat. Faber autem, cum hac ad Vrbem iter haberet, perſalutato Duce in ædificij fundamenta, quæ tum ponebantur, primum lapidem rite iecit. Scholæ deinde apertæ, & philoſophia tradi cœpta ab eo, quem primum nominaui, Franciſco, antegreſſis in aula Ducis ad ingenij ſpecimen, atque doctrinæ de eadem diſciplina, diuinaque ſcientia diſputationibus eruditis: & poſtremo etiam oratione latina; quæ Dux omnia cum erudito, item nobilique conuentu cohoneſtauit, & verbis ampliſſimis commendauit. Vnde autem hæc docendi conſuetudo, quæ primis annis nulla memoratur, extiterit facile intelligetur, ſi ſcholarum ortum, quantum ex vetere memoria collegimus repetamus. Tenendum eſt autem inter Collegia Societatis, & Profeſſorum domos indicatum initio diſcrimen: quod in domibus plerumque degunt, qui fine diſciplinis impoſito proximorum vtilitatibus toti ſeruiunt, & liberali hominum miſericordia, nullis

60 Res Hiſpanicæ.

61 In Collegio Gandienſi primum docere Societas cœpit.

62 Vnde in Societate docendi origo.

63 Diſcrimen domorum, & Collegiorum.

Digitized by Google

redditibus sustentantur. Nullas enim non modo priuatas, sed ne communes quidem fortunas stabiles, fundatasque vel habent, vel habere domus illæ possunt; ac ne Collegiorum quidem iuuari subsidijs. Hoc enim seuere interdictum voluit B. Pater, vti prorsus necesse erat. Nam cum vellet perfectissimum illud Euangelicæ paupertatis genus in professis vigere, si licuisset, quemadmodum ab ceteris fidelibus eleemosinæ conquiruntur, ita eas ab Collegijs accipere, iam hæ vel fuissent, vel videri poterant, non minus certæ, quam fundorum prouentus. In Collegijs autem varia literarum eruditione iuuenes non dum publicis, aut solennibus deuincti votis, quamuis vere, ac proprie religiosi sint, excoluntur. Quorum accuratæ disciplinæ, ne quid inferat moræ quotidiana mendicitas pastus, sapienti consilio constitutum est, vt annuis ea fructibus, ac prouentibus gaudeant. Sunt igitur in Societate Collegia suis alendis excogitata discipulis, non ijs, qui disciplina percepta cooptatique certum in gradum proximis toti vacant. Atque initio quidem in illa sociorum paucitate, ea, quam dixi, doctrina publicis ex Academijs, gymnasijsque petebatur; domi autem dumtaxat erant literarum exercitationes, quò & inhærerent audita tenacius, & postea publicis in gymnasijs specimen præberetur illustrius, tum celeris, & præstantis ingenij, tum exquisitæ, & singularis industriæ. Interdumque ad domesticas altercationes, disputationesque externi quoque Condiscipuli, quod postea constitutionibus confirmatum est, Dominicis quibusque ferijs inuitabantur, vt per eam occasionem; viam sibi domestici ad instillandum eis aliquid de suo spiritu, virtuteque munirent. Postea Societate crescente, cum & priuatis, assiduisque exercitationibus, & ingeniorum, quæ plurimo cum delectu admittebantur, celeritate complures in disciplinis quotidie præstantes euaderent: vt iam tradere alijs, & communicare cum suis, quæ ipsi ab exteris accepissent, pari propemodum cum laude possent: accederentque subinde insigni doctrina viri, omnique eruditione perfecti, qui suam continuo possent in erudienda iuuentute operam Societati nauare, visum est eius etiam modi Collegia instituere, in quibus & domestici præceptores traderent disciplinas, & eas cum externis quoque communicarent. Et sane incredibilis fœcunditas fructus satis est argumenti id inuentum cælestis fuisse consilij. Scholarum quippe beneficio, quæ gratis cuique patent, præstantissima multorum ingenia, quæ rei familiaris angustijs, sordidis perirent in artibus, è tenebris quotidie emicant, & sese efferunt ingenti sæpe reipublicæ commodo, magna sui nominis gloria. Id autem quanti tandem apud Deum est, tantam vbique vim pauperum sine mercede docere, ne neglecta iaceant, quæ nata insordibus iacerent ingenia? Quod si misericordiæ putatur eximiæ pascere famelicos, aut subministrare nudis, vnde se tegant; quantæ misericordiæ fuerit, non modo ingeniorum famem exsaturare doctrinis, & inscitia, erroreque detracto, mentem scientiæ cultu, bonisque artibus exornare: verum etiam tradere ea, quibus hæc insuper in egeno corpore consequaris: & huic amplas diuitias, atque fortunas, ex animi diuitijs, ac bonis pares? Nam quid ego de pietate dicam, moribusque christianis, qui inter docendum, teneris mentibus instillantur? vt vel hoc nomine, si non alio scholas habere nos iuuet, vt ad virtutis decus, pietatisque permulti solæ doctrinæ trahantur illecebra. Quibus vero copiosa est domi res, & ad alendos magistros abunde suppetit, quia tamen tanti interest cui quis tradatur in disciplinam, præbent hæ scholæ magnum conscientiæ leuamentum, cum missis ad eas liberis suis acquiescunt: satisque factum officio putant. Ipsa deinde scientia fructuosior & ad humanas res, & ad diuinas existit, quod recta fere (vt sæpe discentes monentur) mente percipitur; & ex fonte timoris Domini, vnde ratio postulat, hauritur. Porro si Ciuitatum, ac rerum publicarum status, si Clerum omnem Catholici gregis, si Religiosorum Ordinum septa pererres, si cuncta denique animo, ac ratione perlustres, quam multos vbique reperias harum scholarum alumnos, & huius vestigia disciplinæ? Quos enim pueros infirmis erudimus ætatibus, ij postea veluti perexigua quædam semina in egregias educti plantas, suis fructibus implent omnia. ij suos viciſſim liberos piè, ac prudenter instituunt, vt Dei numen reformident, & eius præceptis obtemperent. ij sæpe dominantur in ciuitatibus, & rempublicam tenent: ij pijs moribus, & reconditis literis autoritate iam parta, in omnibus ferme cœtibus primas obtinent. Si Clerum spectes, ad hos præcipui Ecclesiæ; præsertim

64 Vtilitas publica è Societatis gymnasijs.

65 Prima vtilitas.

66 Secunda vtilitas.

67 Tertia vtilitas.

68 Quarta vtilitas.

69 Quinta vtilitas.

Digitized by Google

tim vbi cetera genus illuſtrat, deferuntur honores. Ex his animarum prodeunt vbiq; Paſtores. Exhis Pontificum & Antiſtitum egregij conſultores, & adminiſtri leguntur. Ex his denique inter ipſos frequenter Antiſtites, ac Præſules, viri lectiſſimi cooptantur: hodieque multos iam cernimus in toga ſplendere purpurea cum Senatoribus orbis terræ, quos non multis annis ante priuatos, & auditorum e numero noſtris in exedris cernebamus. Si vero Cœnobiorum clauſtra penetres, quam multos in ijs ex eadem ſcholarum diſciplina reperias? Nam vt omittam Societatem hanc noſtram, quam non inficior his ſe plerumque alere, ac propagare ſubſidijs, quis non videat ex tanta iuuentutis copia, quanta in omnem locum noſtris redundat ex ſcholis, ceterorum quoque Ordinum clauſtra, cœtuſque compleri. Non enim omnes ad vnam familiam vocat Deus, neque ad eam facti ſunt omnes, ſed qui cunctos fabricatus eſt Ordines, & ſingulari prouidentia cunctis proſpicit, is alios ad alium vocat, & alijs alias habilitates animi, & dona diſtribuit: vnde ad alium alios procreatos & inſtitutos intelligas. Quod cum Patres illi, qui diſcipulorum apud nos animos tractant, & pietatem promouent, animaduertant, ſtudent, & ipſi inditos à Deo nutus alere, prudenterque ad cuiuſque naturam, ac propenſionem, inſtitutionem ſuam accommodare. Itaque ſchqlarum noſtrarum bono gaudent Ordines vniuerſi, nec exigua nobis laborum videtur merces, cum varias in familias adoleſcentes ſe noſtri contulerint. Nec mirum ſi ex celeberrimis alioqui Academijs, & gymnaſijs florentiſſimis non perinde multa ad eas, vt e religioſis deriuetur vbertas. Illa quippe literarum potiſſimum eruditionem in auditoribus ſpectant ſuis, eoque ſe putant ſatis muneri ſuo feciſſe: hæc in ſuis cùm pietatem in primis, morumque probitatem, tum interiores etiam literas, exquiſitamque doctrinam: cuius vtriuſque rei coniunctio ea demum eſt, quæ, & ſi id non agas, ad Dei Regnum teneras adoleſcentium mentes effingit. Reſque vitæ perfectioris, ſi verum quærimus, magna ex parte ad adoleſcentulos, & iuuenes redijt partim quia robuſtior ætas inſtitutum iam vitæ curſum ægre deſerit, alioue detorquet; partim quia in robuſtas item mentes, & humi defixas haud ita diuina vis influit, vt in teneras atque molles, quæque non ita hærent in luto rerum humanarum. Omnino tenera flectuntur, ac mollia; annoſa, & inueterata non item: vt non mirer, ſi inſtituendæ apud omnes gentes, atque reſpublicas adoleſcentiæ tanta vbique ſit cura, tamque multa à ſapientibus, ac Philoſophis ea de re præcepta tradantur. In quam ſententiam multa ſane diſerte, copioſeque Ribadeneira noſter: vt & ſingularem eius muneris vtilitatem, & conſentaneam rem eſſe doceat Societati noſtræ, teneræ, rudique ætati primas quoque literas tradere. Hæ igitur cauſæ fecere cur moliente Franciſco Borgia Duce Gandiæ Collegium, in quo ex Maurico genere innocentes ætates religione ſincera imbuerentur vna cum literis, eorum inſtitutionem, publicamque aliorum doctri-

70 Sexta vtilitas.

71 Curæ Ouiedi Gandiæ.

quam Societas, vti ſupra commemoraui, ſuſciperet, non leui ob hoc quoque tam publice ſalutare inſtitutum Franciſci Borgiæ merito, vt eius inuitatu primum in Europa ludum literarum Societas aperiret. Ouiedus inter hæc magnis animo incitabatur ardoribus. Tanti Societatem faciebat, vt quoniam indignum rebatur ſe, qui per vota ſolennia in eius corpus cooptaretur, votum ediderit eidem in ianitoris, aut coqui, aut alio famulari miniſterio ſeruiendi, præclare ſecum actum iri cum gaudio cogitans, ſi qua re inſeruire ei liceret. Et admirans, laudanſque erga hunc cætum Dei clementiam, in rebus, quæ ad eam pertinerent, profitebatur ſingularem ſe opem ſummæ eius Maieſtatis ſentire, quam non item experiretur in alijs. Quo autem ipſe vehementius caritatis igne ſuccendebatur, hoc ad alios inflammandos & diligentius elaborabat, & fortius. Ad ſtudium ſanctæ contemplationis ex Ignatij præceptis plurimos exercebat: tantuſque erat hominum ardor, vt vno eodemque tempore, vnus ipſe quatuordecim exerceret, & nemine ferente moras, aut in eo quemquam ſibi præferri, ſæpe eſſet de loco, & principatu contentio. ceteri Socij certatim tali Rectoris exemplo ante oculos conſtituto animorum etiam commodis inhiabant: & quo acrius perſuaderent dicendo, vita in primis, moribuſque docebant. Erat admirationi ſingularis eorum frugalitas, frequenſque ieiunium, vt qui pane duntaxat arido, olei ſtilla, ſaleque conſperſo famem ſuam mitigarent. Precatione, diuinæque contemplationis vſu omnium in ſe oculos conuertebant, qui quo liberius, vberiuſque Dei ſpiritum haurirent, hominum vitata frequentia interdum ſe in nemora, ſyluaſque addebant: ac rupes aſperas, & ardua iuga petebant: ſæpius ta-

Digitized by Google

men in publico valetudinario solandis ægrotis, riteque expiandis operam dabant. Pueros catechesi, concione populum instituebant; nihil denique ex statis laboribus ac muneribus missum faciebant. Miro autem Valentia ex ijs, quos ad perfectam vitam informabat, aliquot Duci per literas, vnde suum posset amplificare Collegium, identidem

72 Borgiæ liberalitas in Societatem insignis.

offerebat. cui item per literas Dux, Modo ne cesses, inquit, Gandiæ quidem nunquam eis, quos miseris locus deerit. Qui porro deesset, cum vir ille liberalissimi in pietatem pectoris nequaquam domestico contentus Collegio, de aliorum alibi cogitaret initijs? Ac Compluti quidem certum nostrorum numerum suis impensis alere, ac reditibus cœpit. & ad Toletanum Archiepiscopum Ioannem Silicæum literas dedit, vt quam ad bene merendum suis semper de liberis propensionem, voluntatemque præ se tulisset; eam in sustentandos nostrorum Compluti labores, operasque conuerteret. Ad Cæsaraugustanum item Archiepiscopum Auunculum suum Ferdinandum Aragonium & ad Aragoniæ Proregem, Virosque primarios misit, vt sedium aliquid Cæsaraugustæ nostris hominibus inchoarent: quos vt factis magis, quam sermonibus incitaret, fortunas in eam rem aliquas, & domicilium, quod illic habebat, primus obtulit. De alio item ponendo Hispali Collegio cum Matertera (ea Medinæ Sydoniæ Comitis vxor erat) & cum vxore Marchionis de Plego consilium suum communicauit: statueratque ex suæ Præceptoriæ fructibus, quæ propter Hispalim sita erat, decerpere aliquid in alimenta nostrorum. Aequum quippe dicebat esse, vt vbicumque Dei liberalitate bonorum aliquid accepisset, inde suam Deo decimam in hac Societate persolueret. Nempe egregia pietas, Societati eum arcte coniunxerat: & ea crescebat in dies: tantosque habuit à funebri illo Imperatricis elatæ spectaculo continenter progressus, vt vir grauissimus, idemque doctissimus Michael

73 Michaëlis Turriani ad Societatem vocatio.

Turrianus cum ex Vrbe in Hispaniam hoc ipso anno reuertisset, Ducemque consalutasset, vehementer sit eius, & altissimam humilitatem, atque modestiam, & eximium candorem pectoris admiratus. Hic est Michael Turrianus, quem pupillam oculi sui aliquando vocauit Ignatius: tanti faciebat hominis sapientiam: vsque eo candidissimum ingenium, & mores optimos diligebat. Complutensis erat Doctor è maiore Collegio, inque causa eius Academiæ grauissima Procurator lectus, & missus in Vrbem, B. Patris congressu aliquandiu, ne qua ex illius veteribus per Hispaniam calumnijs labes sibi aspergeretur, abstinuit. Sed vbi primum Nicodemi ritu clanculum virum Dei conuenit, vix dena is verba protulerat, cum ei penitus Doctor se se permisit. Ad exercitationes spiritus, ipso instituente Ignatio, secedit in Villam: vbi cum ad deliberationem de genere vitæ legendo venisset, noluit quicquam per se se transigere, id solum figit, sibi id vnum sequendum, quod videretur Ignatio. Qui cum super ea re hostia sacrosancta ter oblata, videri sibi optimum referret, vt lucris animarum, Societatique se dederet, ac rationes præterea consilij huius vellet adiungere: vetuit Doctor verbum addere. Nam si rationibus, inquit, finienda res esset, fortasse mihi non deessent, quibus diluerem tuas. Sed mihi abunde est ita tibi videri. Hæc anno secundo super quadragesimo gesta. Ex quo tempore animo se tanquam vnum de Societate gerens, addito eius ineundæ voto, iussus est à B. Patre differre tantisper ingressum dum Academiæ causa confecta, reuersus Complutum rerum ab se gestarum rationem redderet. Huius rei gratia hoc anno per autumnum ex Vrbe recedens, accepit multa ab Ignatio in mandatis: interque cetera, vt Gandiam ad salutandum Ducem accederet: quo scilicet mutuo de rebus diuinis affatu, tantorum

74 Borgiæ Ducis virtus.

virorum pietas confirmaretur magis, & incalesceret. Igitur Gandiam vt venit, continuo Ducem adijt, spectator eius futurus virtutis, cuius iam fuerat auditor hominem religiosum, non Ducem reperit. adeo se Franciscus in studia veræ pietatis abdiderat: præsertim quod paucis ante mensibus coniuge morte sublata, liber iam ab rebus humanis, desierat esse diuisus, vt solum quomodo placeret Deo, non quomodo vxori, suo in animo pertractaret. Ergo ad perfectæ vitæ studium effusis habenis currebat: & quoniam à fundamentis nouerat inchoandum, hæc quo altius, firmiusque locaret frequens sibi velut gymnasium humilitatis extruxerat: in quo dum dies, nocteque se continet, quotidianis exercitationibus, quibus se ad deponendum fastum, & demittendos spiritus stimulabat, libellum sane reserit, Michaëlis sententia salutarem, quo etiam autore in lucem editus, ab ijs, qui stadium, curriculumque pietatis ingredi volunt, perutiliter etiam num, iucundeque tractatur. Ignatij vero libellum, qui contemplandi præcepta, virtutesque

Digitized by Google

teſque complectitur, auide vniuerſum exhauſit, & ad multos dies haud oſcitanter adhibitum, atque perlectum, ita ſuſpexit; vt quo tutius deguſtaretur ab alijs, nec quemquam rei nouitas deterreret, contendendum à Pontifice Maximo exiſtimaret, ſua vt autoritate, iudicioque tam ſalutari ſuffragaretur opuſculo. Itaque facta ab Ignatio poteſtate, id ipſe ſupplices per internuncios, ac literas à Pontifice poſtulauit: eiuſque poſtulationi Pontifex altero poſt anno adeo prolixe, ac liberaliter annuit; vt in Apoſtolicis literis, quibus has inſtitutiones Ignatij ſuo patrocinio, & autoritate communit, non modo eas approbet atque collaudet (vt ſuo loco reddam) verum etiam ſingulos vtriuſq; ſexus hortetur, vt ijs ſe ſe excoli, & pie vti non dubitent. Ab eodemque Dux Borgia impetrauit, vt quiſquis ijs vteretur, & inter eas eſſet exercitationes vniuerſæ vitæ peccata confeſſus, is pro Apoſtolica manſuetudine cunctis noxis eximeretur. Cumulata erant iam boni Ducis, & vitæ communis officia, nec ad exhauriendam omnem laudem reſtabat aliud, niſi vt Chriſti conſilia ſecutus ad perfectæ niteretur iuſtitiæ faſtigium. Huc quippe illum cæleſtis Spiritus velut occultis itineribus adigebat, & huc denique, eo duce, Dux ipſe conſcendit, ſtatuitque funditus humana deſerere, quò ad diuina raperetur ardentius. Itaque eam ex omnibus diſciplinam, quam ſectaretur, arripuit, vnde & cœleſtem hauſerat contemplandi rationem, & tot quotidie ſuis etiam ciuibus adiumenta petebat. Id Ignatio per Fabrum, cum Romam venit, ſignificauit ipſe ſilentio, Societatem ſe pollicitus inturum, cum primum grauiora quædam explicaſſet in ſua ditione negotia.

75 Curat cõfirmationem Pontificiam libelli exercitiorum: & indulgentiã exercentibus.

76 Statuit Societati ſe tradere.

Valentiæ, Mirone duce, Societas ingenioſis, & eruditis eſt aucta tyronibus. Faber autem cum hac tranſiret, eorum in literis incitauit ardorem. nec minor erat de eorum in doctrina proceſſu Ignatij ſolicitudo: qui ne ſpiritus inter ardores, vt ſæpe fit, res tanta frigeret Theologorum, Philoſophorumque theſes; eorum vero, qui ſe literis perpolirent humanitatis orationes, & carmen, ad ſe mittenda curabat. ſubſtitit & hic menſes aliquot Araozius, & ſuis concionibus, atque exemplis cum multos ad pietatem incendit, tum multorum ex animis ſuſpiciones, quas obtrectatorum improbitas grauibus etiam viris iniecerat, aperiendis inſtitutis noſtris euellit. Quin ipſimet ſacræ religionis Inquiſitores, perueſtigatis rebus omnibus, accurateque perſpectis fauere Societatis cœperunt induſtriæ, cuius antea metuebant inuidiam. Quos cum Præſul ipſe Thomas Villanoua præclara ſanctitate vir, tum alij complures, & literis, & nobilitate præcipui in tuenda Societate ſecuti ſunt. Verum dum hic Araozius pulchram ſementem facit, in Curiam reuocatur à Fabro, propediem ad Concilium Oecumenicum diſceſſuro. Hic ſtrenuus erat vtriuſque labor; nec huic diſpar euentus. Nam quæ per Fabrum in Curia priuſquam diſcederet, Deus egerit, in ijs præſertim, qui columnæ videbantur in Aula, ea Araozius cum ad Ignatium ſcribit, ſane prædicat admiranda. Nec dubitat quin ſi ceteris ille ſit ita perſpectus, vt ſibi, qui eo miſer carere debeat, gratias acturi ſint Deo, quibus tanti liceat frui Patris aſpectu. Ait animam illam eius eſſe refertam miſericordijs, qui & Pater miſericordiarum, & totius conſolationis eſt Deus. Sancti viri abitum, quoniam plurimæ nobilitatis in ſacris erat confeſſionibus auditor, plurimæ quoque ſubſecutæ ſunt lacrymæ. Abijt laboribus penè fractus, & Barcinonem verſus, vbi & vires reficeret, properabat. Ipſe vero Araozius perſeuerabat in Curia: tametſi non raro etiam ad finitimos excurrebat. Complutum inuiſit, & in Collegio, quod Maius appellant, factis de Deo verbis eam admirationem, aſſenſionemque commouit, vt inſignes animorum commutationes inter collegas effecerit. Fuit qui Patre inſcio aſpero ſacco, & pede nudo panem, ac ſtipem Ciuium in oculis emendicaret: cuius ſingulare factum propter eius autoritatem, nobilitatemque multum valuit ad exemplum. Apparebat autem Compluti facies aliqua iam Collegij, cui præerat Villanoua. Socij autem piæ precationis, ac pietatis haud minus, quam literarum curis intenti, ſemper in id attentis animis excubabant, vt diſcipulis prodeſſent externis. Et quo commodior noſtris eſſet ſuæ pietatis alendæ materies, Eleonora Maſcarenia lectiſſima fœmina (cuius ſupra meminimus) inſtrumentum eis Sacelli domeſtici ſuppeditauit: in quo erat Ara perelegans pennicillo elaborata, Reginæ quondam Eliſabethæ, deinde Philippi Principis ad Eleonoram dono translata. Quamquam autem huius Matronæ benignitas numquam non prompta, & expoſita cuique erat: adeo tamen extrema Sociorum erat egeſtas, ac pene fames, vt panem

77 Cura B. Ignatij vt proficeretur in literis.

78 Araozij teſtimonium de Fabro.

79 Egeſtas Sociorum Complutenſium.

Digitized by Google

nem sæpe desiderarent, nec alia re quam coetis cœnitarent ōlusculis. Itaque partim paupertatis, partim laborum incommodis, cum primum vires intendit æstas (quæ grauior est plerunque Compluti) plurimos morbo strauit. quos, ne rerum necessariarum desiderio plane deficerent, eiusdem Eleonoræ consilio, impulsuque Caracam vicinum Oppidum, vbi parata erat apud Infantes habitationis opportunitas, Villanoua traduxit. Cuius eximia tum in imploranda piorum misericordia solicitudo, tum in ministrando, & consolando caritas, (erat enim ægrotantibus minister, & coquus,) morbi molestias non mediocriter mitigauit. Habebat autem sui laboris adiutores Araozius in hac prouincia minime segnes: & præter Villanouam, eum, quem supra meminimus, Aemilianum B. Patris nostri nepotem, qui non exiguos capiebat ex suis concionibus fructus. Is dicendi vsu in optimorum concionatorum numerum iam peruenerat. sed labores eius acriores, quam diuturni fuerunt. Nimijs enim contentionibus arteriam fregit, & sanguinem excreauit, vt Araozij iussu cessandum denique ei fuerit, nec multo post in flore ætatis, & summa omnium expectatione, singularique suorum Cantabrorum dolore excessit è vita. Sed bene cum illo actum, nec male cum proximis, quibus suo patrocinio facilius apud æternum in cælo Verbum, quam hic verbo & oratione consuleret. Araozius in Curiam reuersus audiendis vniuersæ plurimorum vitæ peccatis, & pijs huiusmodi assiduo labore distinebatur officijs. Adfuit Vicecancellario Aragonensi supremo eius vitæ die, plurima non morientis modo, verum etiam viuorum, qui lectum eius de principibus circumstabant, vtilitate; vt affirmarent deinde nonnulli, nihil se tam malle, quam Patris in amplexu, gremioque emori: ab alijsque euocari deinceps in eorum de vita discessu summo cum studio cœptus sit. Occurrendum etiam fuit clerici cuiusdam amentiæ, qui de Societate vulgo habitus (nihil enim cultu corporis seiungebatur à nostris) magna cum offensione Madriti concionem aduocabat. Et quoniam vestis ipsa paulo contemptior erat, existimabatur ceteris esse præpositus. Quoties pro suggestu verba faciebat, aliena loquebatur; & mirabantur homines concionem ei dari, cui simul ac fari cœpisset, desinere per sanos omnes liceret. Nempe exierat de potestate mentis, quod postmodum patefactum est, cum foras egressus pugnis obuium quemque male mulctauit. Ergo Araozius sacrosancto Pentecostes die, quo complebatur omnis amplitudo Basilicæ, postquam & crebris assensionibus, & multis admirationibus verba fecisset, eripuit omnibus hunc errorem, & sparsos temere de cœtu nostro sermones, rumoresque compressit, vt Angelum, non hominem locutum vulgo dicerent: nec tam illius consecutus amentia communis hominum hostis, quam huius videretur perdidisse prudentia, cui ob hoc aliquid audere permittitur, vt Leo Pontifex ait, vt à Fidelibus, Christi gloria maiore vincatur. Araozius autem dum labores laboribus cumulat, ipse quoque grauiore tentatus est morbo: in eumdemque iterum, ac tertio recidit, vt eius iam salus desperaretur à medicis. Curatus est Philippi iussu perdiligenter, ac peramanter, qui eam Antistiti Pompeiopolitano curam, & Gubernatori mandauit. Medici quatuor de nobilibus ei semper aderant, & tamquam destinatus, sedulusque minister Nuntius Poggius. Visitabatur à multis, & Dei verbum extorquebatur ab ægro. Vix febrium remisit ardor, vix dolor aliquid relaxauit, cum ad dicendum importunis precibus in ædem trahunt. tanta erat sitis diuini verbi, nec mirum si alieno homines non parcebant, qui sibi ipsi parcere in animarum causis, periculisque non poterat. Aegrotabat ad mortem coniux Comitis de Palamos, & ab ægroto ægrota popoſcit opem. Surgit Araozius festinus è lecto, & imbecillo spreto corpore, ad emigrantem animam languidos artus trahit. Totis duabus noctibus ei affuit, somni & quietis oblitus, vt ad æternæ quietis portum animam illam, quæ tertia demum luce migrauit, animando, & confirmando proueheret.

80 Aemilianus Loiola laborum contentione arteriam rumpit: vnde anno 1547. moritur.

81 Quidam parum sanus pro vno Sociorum habitus toti ordini fatuis concionibus conflat inuidiam.

82 Araozius æger summæ est curæ Principibus. Ep. 36.

83 Eius ægri cura alienæ salutis.

84 Barcinone conditum Orphanotrophium.

85 Faber ægrotat Barcinonæ peigit Romam alieno tempore: moritur.

Barcinone qui de nostris agebant haud segnem operam in fouendis animis collocabant: & ad cetera benefacta illud adiunctum, quod puerorum orbitati, ac solitudini parato Guiomaræ Grallæ sumptibus domicilio consultum est, candidoque amictu puerorum turba distincta. Pia nobilisque Matrona Fabrum ad animi sui curam adhibuerat, & ex præstantis magistri præceptis parem virtutis hauserat disciplinam, tota pietati, ac recte factis intenta. Faber autem ipse cum ex Curiæ laboribus Romam pergeret, febribus æstuans ad dies aliquot Barcinone quieuit. Dumque ne hic quidem in Confessionibus, ac concionibus parcit sibi, sed honestæ quoque piget quietis, & otij; cui satis exhibebat

Digitized by Google

bebat tertiana negotij, ſerius conualeſcit, ſeriuſque in Vrbem intrat. Feruebant iam caloribus omnia infeſto Caniculæ ſigno. Nec probabat B. Pater eo articulo in Vrbem ingreſſum. Sed cum adhibiti in conſilium Patres contra cenſerent, vimque eleuarent diſcriminis, vti his Ignatius, ita Faber vtriſque pio, ac cœco quodam obtemperandi ſtudio ceſſit. Romam, quò non raro vel valentibus, mordente ſidere, peſtifer eſt acceſſus, imbecillus, ac prope æger accedit. Hic paucos intra dies morbidum corpus nouus æſtus adoritur, noua morbis vis arripit, & interficit. Cecidit præcipuum Societatis columen, & cunctos ſocios mœror ingens inuaſit. Ipſe vero B. Pater Ignatius, quo putas animo cariſſimi ſodalis occaſum tulit? Si mortui bonum ſpectes, non niſi æquo, quem ex medijs laboribus in illam requiem exceſſiſſe ſine dubitatione credebat; ſin autem ſuum, & Societatis commodum, non niſi ægro: quoniam carebat eo, quem ex cunctis Socijs principem Chriſto genuerat: deſiderabat ſingulare virtutis exemplum: requirebat hominem ad res gerendas nauum, diuinæ gloriæ percupidum, ſitientiſſimum alienæ ſalutis. Multa de hoc heroe diſperſe hactenus, diffuſeque ſunt dicta. Multa adhuc dicenda ſupererant: quæ tamquam Euangelici operarij exemplar, vt haberentur ad manum, proprio includere viſum eſt, & vulgare volumine. In præcipuis eius laudibus eſt conuerſatio quædam perennis in Cælo, vſuſque continuus cum auguſtiſſima Trinitate, Chriſto Domino, Deipara, Angelis, & hominibus ſanctis, hoc inſignior, quod ex occupationibus tantis, totque peregrinationibus animarum cauſa ſuſceptis, non ea laxamentum, ſed pabulum, & incrementa capiebat. Quin ipſe profitebatur etiam in meditationis quiete: plus ſibi iucunditatis, ſuccique ſolidi affluere ex agendis cum Deo, atque Cæleſtibus mortalium cauſis, quam ex rerum conſideratione altiſſimarum, ſi ab omni eam vel viuorum, vel mortuorum vtilitate ſeiungeret. Quicquid vnquam accideret, mente emicabat in cælum, gratiaſque agebat ſuo, aliorumque nomine; ſeu veniam, aut opem pro re, ac tempore precabatur. Vtcunque nouus animum tangeret motus, mira illum dexteritate aſſueuerat ſtatim ſuſtollere ad æterna; ad fidei normam dirigere, & in lucra conuertere. Denique aduerſus imbecillitates humanæ naturæ experimento comperit nequaquam dimicatione anxia digladiandum; ſed remedium efficax, ſi animus ſublime habitaret: quo carnis non aſpirarent iacula, totamque mentem occuparent cæleſtia, ne locus terrenis pateret. Ex hac cum ſummo bono coniunctione perpetua, familiaritateq; Cæleſtium, itemque aſſiduo in ijs implorandis ſtudio fiebat, vt ſemper ſenſu pietatis dulciſſimo quaſi exundans, facillime omnium, ad quos accederet, pectora quoque compleret: vnde tanta in eius dictis vis, tantus è conſuetudine familiari quæſtus pietatis: tanta, quod minime agebat, exiſtimatio eius, atque celebritas. Nec minor abeuntem ad ſuperos veneratio eſt proſequuta. Scripſit Gandia Romam Ouiedus perſonam apprime ſanctam, & Dei ſpiritu mire præditam Fabri poſt obitum confirmaſſe indicatam ſibi fuiſſe diuinitus admirabilem eius, qualis ſanctorum eſt, gloriam ipſumque conſpectum multa luce fulgentem Patrem; Ex quo multa, & præclara audiuerit de Chriſti Domini obedientia, deque gaudio, quo ipſe quoque propter oppetitam mortem obedientiæ nomine in beatis illis ſedibus frueretur, cum ſane domum illud obitæ ita mortis obedientiæ cauſa magnificaret. Gandienſes autem nuncio migrationis accepto publica gratulatione, lætitiaq; diem illum tamquam eius celebraſſe natalem; & tanti viri patrocinio nixos mirificos in pietate fructus, & progreſſiones deinceps expertos: & Collegij ſocios illum ſibi eo etiam titulo adſciuiſſe Patronum, quod in fundamenta Collegij lapidem primum ipſe miſiſſet. Ouiedus quidem ſingulis deinceps annis quibus Gandiæ fuit, candidum in vrbem cereum miſit, rogans B. Patrem, vt ardentem tumulo Fabri iuberet imponi, quo ſibi ille ſpirituale lumen à Patre luminum impetraret: idque eſſe ſignificabat priuati ſui cultus teſtimonium, quoad, vt ſperabat, communi, & publico efficacius oraretur.

86 Fabri præſtantes virtutes.

87 In Indiam miſſi Franciſcus Petrius, Alfonſus Cyprianus, Franciſcus Henricius, Nunnus Riberius, Henricus Henricius, Nicolaus Nunnius, Adamus Franciſcus. Balthaſar Nunnius, Emmanuel Morales.

Ex Luſitania nouem ad Indos rogante Rege miſſi ſunt, quorum Franciſcus Petrius, Alfonſus Cyprianus, Franciſcus Henricius, Nunnus Riberius, Henricus Henricius ſacerdotio præditi: alij ſuo tempore initiandi, Nicolaus Nunnius, Adamus Franciſcus, Balthaſar Nunnius, & Emmanuel Morales iunior, qui mox rebus in ora Piſcaria multis præclare geſtis ad extremum non tenuit in Societate conſtantiam. Hi omnes in claſſe, quam Laurentius Petrius de Tauora duxit, tribus nauibus ad vectorum adiumenta partiti, ſexto idus Aprilis Oliſippone ſoluerunt. Simon autem impoſitam ſibi regij filij pro-

uinciam

uinciam gerebat accurate: sexta quaque feria confitentem de suis noxulis audiebat; & erat illi in moribus, ac virtutibus magister, & pater. Is non amplius decem natus annos, iudicio præcurrebat ætatem, vt altero tanto natu grandior videri posset. Erat læta messis in Curia, & qui superioribus annis Curiam ipsam propius inspexerat, is sine magna sua voluptate non poterat tam insignem commutationem animorum inter Proceres admirari. Id quod ille verbo Dei, diuinisque sacramentis acceptum referendum putabat: quo velut ex fonte complura alia pietatis officia, & benefacta prodibant. Conimbricense Collegium constabat iam sodalibus octoginta, & eorum quindecim continenter cognoscendi, ac remittendi peccata ius exercebant: nec deerant qui Dei verbo frequenter insisterent. Vnus Strada, vt erat fortis actor, & vehemens, incendebat vniuersa: vt interdum prodeundum esset in publicum, cum densissimum auditorem magnitudo templi non caperet: dicendi ardore calebat frigidus auditor, seu dum è fæce vitiorum emergit ad frugem, seu dum è populari turba transuolat ad cœnobia. Nec

88 Ingreditur Societatem Gaspar Berzæus Belga.

defuit Societati pars sua ex ijs, qui de populo sese in claustra retrudebant. Aggregati sunt non pauci, & inter eos Gaspar Franciſci Belga Berzæus, in Zelandia insula oppido Goeza natus. Is post prima pueritiæ rudimenta Louanium ad studia grauiora profectus, inde per varios casus in Lusitaniam venit: Ita videlicet Deus, cuius admiranda consilia per occultos sæpenumero anfractus certissimum exitum habent, minime sentientem ad

89 Certa vectigalia Conimbricensi Collegio attributa.

Apostolicam gloriam euocabat. Cum enim Conimbricæ versaretur, Stradæ concionantis inductu Societati nomen dedit. Cuius viri virtus, sanctissimique labores pro animarum salute suscepti, suo reddendi sunt loco. Vt autem suum quisque munus cum laude tenebat, ita ne diuinæ quidem benignitatis desideratæ sunt partes. Certis quippe Collegium vectigalibus instrui cœptum: cui & Arriaga quidam Musicus bonum pecuniæ numerum in morte legauit: & geminum Rex Cœnobium, Pontifice annuente, decreuit alterum è Benedictina, cui à sancto Felici nomen est, alterum ex Augustiniana familia, quod appellant S. Ioannis de longa valle. Nostri autem ne pluris cespites, atque glebas, quam animas, & res diuinas facerent, in eorum possessionem profecti, spargere in arua pectorum diuini verbi semen, & repurgare animos sacramentis instituunt: vt Deo Monachi illi, colonique passis manibus gratias agerent, quod tales in manus potestatemque venissent. Pauci quippe qui supererant ex solitarijs illis Monachis, cum suscep-

90 Strada peregrinatur euangelizans: in qua vrbe Portus singulares parit vtilitates.

tæ vitæ ducibus, pedagogisue carerent, spiritalibus exercitationibus expoliti ad normam veteris disciplinæ mores suos fingere, atque instaurare cœperunt. Ad Stradam vt me referam, is post magni Ieiunij saluberrimos quotidie diuersis in Templis dicendi labores, ad sancti Iacobi in Compostellam peregrinationis nomine, nobilem simul plagam Durium inter, ac Minium amnes suæ opibus linguæ ditaturus, rite cum socio mittitur. Subsidium itineris obuiæ hominum misericordiæ, tectum Xenodochia pauperum suppeditarunt. Nec tamen à dicendo, vbi se facultas obtulit, aut ab alijs instituti sui muneribus cessauit vnquam. Vrbem, quæ Portus dicitur, vt peruenit, statim postero die, qui S. Michaëlis apparitioni sacer erat, patenti in area ad populum dixit, quo pars maxima Ciuium publica in supplicatione conuenerat. Probatus est populo viri ardor, adeoque aures omnium, animosque retinuit, vt cum ter, quaterue in die dicere instituisset, terna amplius hominum millia ad se audiendum alliceret. Duos in ea Vrbe retentus est menses ingenti vniuersorum non populi modo, verum etiam Cœnobitarum, Monachorumque bono, qui se nouos animos induisse, & nouos impetus confitebantur expertos ad progressionem spiritus, ac pietatis. Nec defuerunt, qui de suis domibus, complexuque parentum ad paupertatem, crucemque cœnobij sponte confugerent. Ex

91 Constantia Vasci Ferras adolescentis in Societate sectanda.

ijs aliquot Societati dedere nomen, quorum Vascus Ferras adolescens in eadem ciuitate Canonicus, & ecclesiæ bonis satis locuples, cum se Conimbricam silentio proriperet, parentes, qui in eo spes suas iam collocauerant, vt filij sensere fugam, mittunt illico, qui filium præcurrentem consecuti, reducant. In reditu cum ante fores Hospitalis pauperum domus, vbi Patres diuersabantur, iter haberet, in eorum hospitium euolans, negauit se, vt ad suos pergeret, vestigium esse moturum. Nec aliter fecit, ac dixit. Nam & parentis autoritatem, qui cum primarijs viris dissuadendi gratia eò venerat, paruipendit: objcientemque quartum de parentum honore præceptum, ille viciſſim commemoratione primi, quò Deum iubemur super omnia diligere, confutauit; & maternas, Fraternasq;

blandi-

Digitized by Google

blanditias, ſtultaſque lacrymas, & omnium inſidioſum propinquitatis amorem, non tam ingenita nobilitate reiecit, quam pia crudelitate contempſit. Quin etiam ſerico detracto veſtitu, quem popoſcerant, & ipſis quoque calceamentis, quæ non popoſcerant, procul abiectis, famuli veſtem induit; vt eum famulari imitaretur amictu, qui cum ſordibus, ſcrutiſque mendici ſplendida quondam veſtimenta mutarat. Magni prorſus animorum motus in ea vrbe Strada faces ſubijciente ſunt facti. Quidam vitam in paupertate traducere; alij vaſtis in eremis ſe ſe condere. Nonnulli etiam inglorij, ignobileſq; peregrinari longo tempore decreuerunt. Vis porrò confitentium tanta fuit, vt cum tertius in auxilium accitus aduenisſet è collegio Conimbricenſi Sacerdos (nam alter comes erat Stradæ) quartuſque ex eadem ciuitate ſe ad illos inſuper adiunxiſſet, à prima luce ad tenebras, accedentibus morem gerere pro voluntate non poſſent. Gratiarum præterea reconciliationes, nec paucæ, nec exigui momenti factæ, odia inueterata finita, alienum æs ſuis dominis perſolutum, adita valetudinaria, ægrotiſque cùm relaxatæ rite noxæ, tùm diuiſa paſſim emendicata benignitas. Eadem collata in vinctos officia, omni prope humano, diuinoque ſubſidio deſtitutos. Rarus quippe ad eos vel ſacramentis expiandos, vel Dei verbo confirmandos aſpirabat ſacerdos: raro apud eos res diuina fiebat, viuebant propemodum Ethnicorum inſtar, & ritu pecudum decedebant, nullo ſæpe adhibito ſacramento, nullo ſacerdote qui fugientes animas contra hoſtiles communiret inſidias. Stradæ igitur eximia caritas, & ijs inſtituendis, ſubleuandiſque, & eorum expediendis, conficiendiſque negotijs operam dare ſemel aggreſſa, rationem etiam inijt, quemadmodum illi, & ſacroſanctæ Liturgiæ myſteria ſpectare poſſent, aut ijs adeſſe præſentes. Quippe areola dono accepta, conquiſitoque ad id argento ſacellum condidit, & exornauit, quò non ſolum vinctorum ſacrificij tempore, verum etiam aliorum penetraret aſpectus. atque vt perenne ſacrificium in eo fieret, nec deeſſet miniſter aſſiduus inſtitutus eſt certo ſtipendio ſacerdos, cuius in poteſtate ſacellum id eſſet. Deinde tribus honeſtis ciuibus ad captandam erga id hominum genus miſericordiam, maturo conſilio conſtitutis, ipſe abeundi veniam petijt, abeuntemque proſecutæ ſunt lacrymæ, & deſideria multorum. Quocunque progrediebatur, auidiſſimum vbique reperiebat auditorem. Cumque per Bracarenſem diœceſim iter haberet, Archiepiſcopi iuſſu, qui eum comiter, & humaniter exceperat, in æde maxima verba fecit, tanto concionis frequentiſſimæ ſtudio, ſilentioque, vt cum ad duas dixiſſet horas, tùm tamen videretur incipere. Compoſtellam properantem fama præcurrerat, & Redondellam aduentanti parabatur plurimus auditor, tintinnabulo circumſtrepente per Oppidum. Hic quoque vt fari cœpit, ſuo more incendit omnia, non tam orationis flumine, quam lacrymarum. Clericus etiam diues, apud quem ille diuerterat, paulo diſſolutior, pia hoſpitis collocutione reſipuit: adeoque à ſe diſceſſit, vt etiam fugam meditaretur ex ſæculo. Strada vero imperata peregrinatione perfunctus, accepit à Simone mandata, vt Conimbricam rediturus in Vrbe Portus tantiſper hæreret. Id enim Ciuitas ardorem experta viri per graues adeo literas atque nuncios repopoſcerat à Simone vt diceret ſe à Summo Pontifice, ſi opus foret flagitaturam. Hic ille & inchoata perfecit ſpatio ſeſquimenſis & perfecta tutatus eſt: excitataq; ad omne officij munus ſodalitatem in ſententia confirmauit. quæ Dominica quaque luce ſuos conuentus agebat apud Henricum Goueanum: vbi & ratio eorum, quæ ab Sodalibus in proximorum commodum geſta erant, repoſcebatur; & de ijs iterum, quæ gerenda deinceps viderentur deliberabatur. Sane hæc Stradæ peregrinatio multum in Luſitaniæ Regno Societatem, eiuſque inſtitutorum genus nobilitauit: ex eoque tempore multus de ea, & honeſtiſſimus paſſim ſermo. Plurimum autem admirationis habebant cum gratuita caritatis officia, quæ ſpectabantur in Socijs, tum mens ſimplex ac pura, ſeu diuinæ quærendæ gloriæ, ſeu humanæ tuendæ ſalutis. Ergo expetebantur vbique, & à Paſtoribus flagitabantur aſſidue, vt partem oneris ſuſtinendo leuarent. Nec deerant, qui partiendis ſuis cum Societate reditibus amplificare Conimbricenſe Collegium vellent, & nouas quoque ei ſedes, ac domicilia conſtruere. Conimbricenſes vero Collegæ non minore ſtudio in ſui ipſius victoria, quam in perdiſcendis literis toti erant: quo in genere adeo multa tentabant, & audebant, grauibus vt interdictis eorum eſſet frænanda licentia. Aucupabantur tempora omnia, nec dimittebant oblata. Fuit Leo Henricius Tyrorum e numero, qui peregre de more profectus,

92 Feruor inter Portuenſes excitatus.

93 Succurrit vinctis in carcere.

94 Reliqua peregrinatio Stradæ.

95 Redit in Vrbem Portus.

96 Leonis Henricij feruor.

Digitized by Google

fectus, dum reputat secum qua nam re posset insignem sui ferre victoriam, in eam venit mentem, id fore, si nudus. quantum pateretur modestia per oppidum, quod primum occurreret, mendicaret. Id cum stetisset, simul in oppidum venit, quia frigidior afflabat aura, timens valetudini, aliquandiu hæsit anceps: tum animi illa sui excelsitate superuacui & pudoris, & timoris victor, exuit vestes, oppidumque nudus mendiculus totum obit, statura etiam perpusilla opportunus contemptui. Ita, quod quærebat, abunde collegit, pretiosam ludibrij stipem, atque probrorum. Iter tum prosequutus, metam vbi attigit præscriptæ sibi peregrinationis, petulantem in templo hominum turbam inuenit, quæ lasciuis id canticis, & amatorijs saltationibus funestabat. Enimuero res indigna ardentissimo Tyroni visa domum orationis fieri speluncam latronum: indictoque de superiore loco silentio, de his ipsis Domini verbis, Domus mea domus orationis vocabitur, disserere ardenter instituit. Disrumpebatur hic inuidus Satanas, nec poterat tantam notam diu tacitus ferre. Ergo ex suis saltatoribus vnum aliquem manu promptum instigat. vt interpellatorem lætitiæ dicere aggressum pariter interpellet. Itaque ingesto conuicio desinere hominem iubet: cumque ille dicendo pergeret, colaphos ad conuicium adiungit: vt quem minarum terrore non posset, alaparum nota compesceret. Ille vero ne ex eorum numero esset, qui, quod sibi vltro susceperint, sat placide ferunt, quod vero ab alijs illatum fuerit, sedato animo ferre non possunt, Deo primum pro accepto munere (sic enim colaphos illos interpretabatur) gratias egit; deinde humi prouolutus, pedesque hominis osculatus, dexteram illam, quæ probrum intulit, ad osculum petijt. Quod tantæ moderationis exemplum, nisi natura barbarum, agrestemque animum Satanæ spiritus occupasset, flectere vtique, & mitigare posset, suum vt scelus, & tam nefarium crimen agnosceret. Sed derisit velut insanam pij hominis humilitatem saltator insanus, & illum ebrium temulentus exclamat. Ille vero & sobrium se dixit esse, qui contumeliam illam in Dei beneficium reponeret, quamuis id derisor ipse non caperet, nec intelligeret quanto se bono affecisset: & concionem, quam instituerat persequutus eo plus fidei nactus est apud populum, quo magis orationis pietatem actionis sanctitas commendabat. Perlato ex Vrbe diplomate, quo duplici Coadiutorum gradu addito suis omnibus membris iam Societas absoluebatur, id Simon cum socijs promulgaret, iussit scripto quemque edere, quem potissimum gradum adamaret. Tum vero pulcherrima patefacta ambitio est, & studia diuersa vnum, idemque petentium. Berzæus Gaspar ad Religionem se venisse respondit non ministrari, sed ministrare: proinde penitus tradere se in perpetuum adiutorem Professorum, siue domi in culina, vltimove alio ministerio, siue baiulandis quocumque locorum, terra, marique epistolis & mandatis inter Turcas, Ethnicos, Hæreticos: siue inter nosocomia in leprosorum, pestilentium, & quorumuis ægrorum obsequijs; siue peragrandis India, Aethiopia, & cunctis barbaris terris vlla sine exceptione, in fame, & siti, in frigore, & nuditate, per æstum, per imbres, per niues: demum Agnum se quocunque ierit obedientia monstrante paratum sequi, Christo passo eadem cogitatione armatum. Ioannes à Sancto Michaele, posteaquam per voluntatem Præpositorum voluntatem suam Deo sacrificarit, semper se habuisse persuasum, velle suum sibi non esse: nec restare optandum quicquam, nisi quod Præpositis videretur: eodemq; sensu ad durissima quæq; Deo adiuuante vel inter Ethnicos, Mauritanos, Turcasq; perpetienda in præsens paratum. Melchior Nunnius æquata in lance ad omnia se esse. Si tamen Professio plus aliquid dignitatis, aut gratiæ apud homines, aut commoditatis ferat, malle se adiutorum temporalium esse coquum. Si plus afferat perfectæ virtutis, plus crucis, plus tolerantiæ dedecorum, & iniuriarum, plus ærumnarum, atque periculorum ad excolendam Domini vineam & propagandam; se quidem talia cupere. Emmanuel Aluarius, Nihil, inquit, mihi melius, maiusque eligere est, quam obedientiam parentem felicitatis. Melchior Carnerius, Statuo in hac sancta Societate perpetuus adiutor esse temporalis in humilibus ministerijs ad maiorem conscientiæ meæ securitatem. Antonius Quadrius Paratissimus, inquit, sum summis & infimis de hac Societate Dei mei, & Domini Iesu Christi inseruire. Id vnum cupio, nihil vt mihi vnquam mandent, vel mandare omittant, vel concedant, quo mihi indulgeant: sed me Præsides libere omnino, seuereque ad suam voluntatem regant. Emmanuel Nobrega, Velim, inquit, nescire quicquam velle: sed in omnibus Christum modo, & hunc crucifixum velle. Alij alia

edidere

97 Conimbricensium sociorum obedientia.

Digitized by Google

edidere magni animi responsa: sed hæc ad specimen satis. Sociorum quoque numerus, vt plerunque solet, virtutis ex ardore crescebat, & quanquam assumebantur multi quotidie, multo tamen plures aut differebantur, aut omnino missi fiebant. Quoniam vero Societas ipsa quotidie magis suis vndique partibus explebatur, hoc anno primum ea, quæ in Lusitaniæ regno degebat, Prouinciæ nomen accepit: hoc Prouincialis creatus Præpositus Simon Rodericius: hoc votorum renouatio in communi conuentu fieri cœpta tanto animorum motu, sensuque, tam ingenti collacrymatione cunctorum, vt tum primi ad Societatem accessus renouari lætitia, tum repræsentari suæ cuiusque iucundissimus dedicationis dies videretur. Cuius cælestis consuetudinis ortus ab eo nimirum repetendus est tempore, quo B. Ignatium memorauimus cum delectis Lutetiæ Socijs consuevisse quotannis prima illa vota, quæ in Monte Martyrum nuncupauerant, renouare. Quippe vt id Pater ad continendos in sententia Socios prope diuinitus excogitarat, sic qui Societatem deinceps suam inire vellent, dum ijs periclitandis opera datur, ne à proposito resilirent, eos eodem modo voluit vota illa, quæ Tyrocinio exacto nuncupauerant, non modo semel, verum etiam iterum, ac bis in anno repetere: diuinum prorsus inuentum, & superioribus antea seculis inauditum. Quod triplex sua sit vtilitas. Prima, quam modo dixi, vt qui biennio expleto religiosa vota susceperint, ij inter literarum, & experimentorum curas magis in sententia confirmentur. Altera, vt sponsionis Deo factæ nulla vnquam obrepat obliuio. Tertia, vt exardescat acrius concepta per initia iam pietas; & quæ forte studiorum contentionibus exaruerat, reuiresçat. Quæ quidem omnia magno nunc suo bono posteritas sentit, & sibi quisque etiam num satis locuples testis est, quoties hæc vota renouat, & instaurat, quanto pietatis sensu tangatur, quantis motibus agitetur, vt sibi semper videatur incipere, & recens hæc claustra, atque hæc Gymnasia sanctitatis adire. Quod si id nostra quoque sentit, & experitur ætas; quid mirum si prima illa in tali instauratione lacrymas non tenebat? Per idem tempus ex Africa in Lusitaniam Christianæ religionis causa traiecit nobilis Saracenus, Dux equitum, & qui domi suæ conditiones honestissimas, Christianus vt fieret, recusauerat. Illuxerat videlicet ei Christus, & è cœcis superstitionis tenebris vocauit in admirabile lumen suum, vt vel ut ictus sagitta ceruus conquiescere omnino non posset, nisi velocissimo cursu peteret vitæ fontem, & mystico partu renasceretur in Christo. Is commendatus à Rege Simoni breui Christum ipsum didicit: tum sacris initiatus Conimbricam venit, vt quem imbuere vsquequaque præpopera pietas non permiserat, eum nostros apud Patres, & dies eruditet vberius, & viua fidei roborarent exempla.

98 In Lusitania Societas Prouinciam primam habuit sub Prouinciali Simone Rodericio.

99 Vota communiter cœpta renouari: eiusq; rei vtilitates.

100 Nobilis Saraceni ad Christum conuersio.

Eodem tempore Societatis apud Indos nomen propagabatur, & fructus. Iam eò manipulus ille, quem supra significauimus Sociorum appulerat: & duobus locis cunctus erat numerus bipartitus, Goæ, & in Ora maritima Commorini. Si tamen posteriores Socij certo potius consedisse dicendi sunt loco, quam omnem illam permeasse prouinciam. Reliquerat in ea Mansillam hispano cum sacerdote Xauerius, tribusque nuper initiatis indigenis: cum eisque se Criminalis, & Beira magno cum animorum bono coniunxerant, Christianis compluribus factis. Duos tamen ex eo Xauerius numero Molucas ad Insulas euocauit: quorum in loco totidem ex Lusitania suffecti sunt socij. Regionis horror, ac sterilitas, tum etiam ingeniorum, incolarumque ferocitas mutuis semper incensa discordijs Patrum animos vehementer angebat, perpetuo periculorum metu suspensos; sed dilatabat obsequium Dei, & spes vtilitatis oblata, ne periculis, angoribusq; concederent. Iam Xauerius qui Malacæ menses aliquot expectabat, dum de sacerdote, militibusque ad Macazares superiore missis anno, nuncius aliquis referretur, (eo enim, vt supra docuimus, parabat iter) vbi nihil inde renunciari perspexit, Macazariam petere sine cunctatione constituit. Quarto igitur Idus Ianuarij, Duro comite, socioque Molucam versus, Malaca soluit; placidoque vento ad Amboinum, vbi præsidium Rex Lusitanus habebat, est vectus decimosexto Kalen. Martij. Distat hæc insula ab vrbe Malaca passuum millia fere nongenta, frequens indigenis, aduenisque. Ea circuitu millia passuum amplius octoginta complectitur, & vicis frequentibus habitatur, Christianis tùm quidem septem, sed sacerdotum præsidio funditus spoliatis. Ceteri ex Ethnicis, Saracenisque constant, quorum hi numero vincuntur ab illis, & feris odijs inter se certant, propterea quod Saraceni cogunt Ethnicos vel Mahometanam complecti sectam,

101 Indicæ res.

102 Xauerius in Amboinum aduectus sedulo religionem excolit, & propagat.

Digitized by Google

vel sibi esse subiectos; cum tamen illi nec Mahometis vocabulum queant, nec tolerare seruitium: longeque minus à Christianis sacris, quam à Mahometanis abhorreant. Septuagesimum iam annum, cum eò Xauerius appulit, Mahometica superstitio tenebat, quorundam improbitate Caciziorum, qui illuc ex Vrbe Meca (ea est in Arabia, vbi spurcissimum Mahometis cadauer execranda ceremonia colitur) aspirarunt. Saraceni tamen indigenæ suæ sectæ rudes, imperitique spem Xauerio dabant suæ migrationis ad Christum. Christianos autem pagos Xauerius ipse concursabat alacriter, & infantes, puerosque non dum salutari tinctos aqua sine cessatione lustrabat. Quorum multi simul ac emersissent è fonte, perinde ac si ad eam horam reseruati diuinitus essent, è vita migrabant. Plane eiusmodi erat Xauerij caritas, quæ ad laborum amplitudinem, molemq; se ipsa corroboraret, longiusque porrigeret. Et quasdam insulas adire in animo habebat, quarum incolæ humanis vesci carnibus ferebantur. Sed noua in Amboino ipsa de

103 Militibus Lusitanis, & Castellanis in summa calamitate succurrit.

hominibus bene merendi facultas oblata est. Biennio ante Castellanorum naues quædam ex Hispania Tidorem appulerant receptæ ab Tidorensi Rege libenter, quod Lusitanorum cum Rege Ternatino amicitiam ægre ferens, ex ipsorum inter se Europæorum conflictu suarum incrementa opum sperabat. Ignorasse dicitur eam expeditionem Carolus Imperator Castellæ ea tempestate Rex, ac pronunciasse licere Lusitanis perinde contra eos, atque contra Piratas tendere. Sed mitius agendum Christiana mansuetudo suasit. Ferdinandus Sosa missus est Goa in Malucum, qui exceptos homines deportaret in Indiam, vnde fieret potestas volentibus patriam in Lusitanis nauibus repetendi. Cum hac igitur Castellanorum, suaq; classe in Amboinum apppulit Sosa, quo Xauerium mira Dei erga mortales indulgentia paulo ante præmiserat. Is grassantibus morbis præsertim inter Castellanos diuturna prius nauigatione, rerumq; omnium egestate miserè fractos, omnium animis, corporibusq; ingenti solatio, & auxilio fuit. Enunciantibus suarite peccata laxauit, verbo ad tolerantiam excitauit, migrantes è corporibus roborauit, quò fidentiore animo, æquioreq; discederent: id quod is difficillimum esse dicebat, qui diuinas transgressi leges conscientiæ torquerentur aculeis. Quo enim maiore audacia in flagitiorum se antea cœno peruolutassent, eò minore postea diuinæ clementiæ fiducia solitos hinc abire. Deniq; vt viuis adhuc consentanea medicamenta, ciboſq; sic vita destitutis preces funebres, & suprema officia curauit. Multis etiam, qui mutuis flagrabant odijs

104 Vocatio ad Societatem Cosmi Tutriani.

(quod late patet inter milites vitium) in gratiam, concordiamq; reduxit. Inter Castellanos erat Sacerdos ad eam diem per oceani blanda discrimina sequutus multo inferiora tot ærumnis, & mortibus præmia, Cosmus Turrianus nomine. Qui ex ipso-Xauerij conspectu eam pectore concepit flammam, vt animo se se totum ad mansura, æternaque animarum lucra transtulerit. Et quanquam consilium in præsens omne reticuit, tamen mox vbi peruenit in Indiam, & ab Antistite, quam habuerat Indiæ petendæ causam, facultatem munera obeundi sacerdotalia impetrauit, aliquanto spatio Goanarum vna Paræciarum administrata, per exercitiorum spiritualium tandem suprema adminicula abstractus à seculo ad Societatem accessit, Iaponicæ olim Ecclesiæ, vt suo demonstrabitur loco, se-

105 In Molucum Xauerius nauigat: egregioque ibi elaborat.

cundum Xauerium primus Pater, & Pastor futurus. Interim Xauerius toto trimestri in Amboino consumpto Molucum versus Macazariam petiturus, excurrit. Est autem Molucus insulis prope innumerabilibus, sed tamen modicis discreta regio, Aequatori subiecta diues aromatum, Caryophilli præsertim, quod toti terrarum orbi suppeditat. Ab Ethnicis, & Saracenis incolitur: eadem frequens est aduenis ac peregrinis, qui commercij causa vltro, citroque commeant. Has inter insulas Ternate præstat, quæ Saraceno Dynastæ Aerio nomine Regis Lusitani stipendiario parebat, ex Amboino, vnde Xauerius soluit, passuum distans millia ferme ducenta; vrbemq; habebat cum arce Lusitanorum, cognominem insulæ. Huc cum venisset Xauerius, profligatissimis moribus offendit omnia, diuturno ex vsu consuetudineque Saracenorum, Ethnicorumque. Sed suo more comiter sanare morbos aggressus, pactiones iniquas rescidit, fœnerationes sustulit, libidines minuit, & cathechesis assiduitate inscitiæ caliginem dispulit, quo in genere adeo collaborauit, vt orationis Dominicæ, & salutationis Angelicæ carmen, symbolumq; Apostolicum, & alia ex disciplina Christi præcepta, quocunq, te verteres, audires. Ea pueri Molucenses in foris, puellæ in tectis, agricolæ in campis, piscator in mari, pro vecordibus, & delicatis canticis cantitabant. Eratq; in ea sententia Xauerius, vt maior in Molucis, quam apud Indos

Euan-

Digitized by Google

Euangelij prædicandi opportunitas esset; eoq; vel ex India Societatis essent homines euocandi, quod postea fecit, misso ex India supplemento. Quod si in arce Moluci conderetur aliquod Societatis Collegium, non dubitabat, quin prope innumeri Christi sacra capesserent, Id igitur tum agebat, vt iu extrema illa ora Societas pedem poneret: quod miro cum Moluci compendio, & rei Christianæ bono deinceps est factum. Hic etiam regis Almansoris Tidorensis filiam, coniugemque olim Boleifis regis Ternatini à Saracenis ad Christianos auertit. Ea Neachiles ante baptismum postea Elisabetha nominari voluit: sublimi atque erecto ingenio fœmina, & in patrijs superstitionibus apprime versata. Sed vt in acrioribus ingenijs (velut in cera puriore flamma) lex Euangelij nitidius splendet; sic illa longiore disputatione Xauerij Mahometicam arguentis insaniam semel accensa, cunctis illis regionibus fulsit acrius: facileque Christum induit, & Mahometem, cuius iam erat pererudita mendacijs, haud difficulter abiecit. Sane tam illustre Reginæ Ternatinæ exemplum potuit vniuersas ab impuro Mahomete Molucas ad Christi sacra traducere, nisi regis Aerij tyrannis, qui mortui Boleifis regnum inuaserat, & in Christianos, neophytosque crudelitas, ab eius imitatione plurimos retardaret. Illa vero, vt suum in pectus Christum iam altè demiserat, quanquam regno amisso, & cunctis spoliata bonis magna in egestate viuebat, tenuit tamen in suscepta religione constantiam, Christianosque apud se voluit habere propinquos, & vsurpandis crebro salutis inuentæ mysterijs, solatijs se cœlestibus sustentabat: denique spe cælestis & sempiterni minimi pendebat terreni & caduci regni iacturam. Ceterum Xauerius in recudendis Ternatinorum moribus spatio item exacto trimestri Macazariam, quæ bidui ferme aberat, cogitabat. Sed cum certis ex autoribus cognouisset in regione Maurica, quæ Morus vulgo dicitur, plurimos esse Christianos, quorum salus Sacerdotum nudata præsidijs, vltimum iam discrimen adiret, omisso ad Macazares proficiscendi consilio, quibus aliena præsidia minus deerant, ad ferendam Christianis Mauricis opem, animum, cursumque conuertit. Absunt Mauricæ à Molucis leucas prope sexaginta solo asperæ insulæ, sterilesque, vt quæ triticum, & vinum negant, nihilque armentorum, aut gregis alunt præter paucos admodum sues, non tam ad escam, quam ad miraculum, cum tamen apris abundent. Arbore etiam abundant palmetis indicis haud absimili, vnde qualiscunque panis, vinumque, atque etiam vestis petitur, Orizæ quod satis est, ferunt. Gens porrò ipsa Terræ ingenio probe pari, aspera, & inhumana, literarum penitus expers; quæ ne prima quidem elementa pernorit: ac ne habeat quidem vlla instrumenta, aut monumenta doctrinæ: feritate autem barbarieque tanta, vt non modo alienis peregrinisque non parcat; sed in suos etiam ferro, ac veneno grassetur. Itaque Xauerius cum tot regionis pericula, tot incommoda, tantam rerum omnium penuriam secum ipse recoleret, pro sua erga Deum fiducia Romam ad Socios scripsit, sibi videri potius illas diuinæ spei, quam Mauri insulas appellandas. In quibus tam liquidis, perpetuisque animi gaudijs perfusum se esse commemorat; vt nunquam meminerit aliàs se fuisse maioribus: & perappositas eas insulas credat ad oculorum aciem breui ex iucundissimi fletus suauitate perdendam. Regio crebris terræmotibus, horrendis fremitibus, & subterraneis passim ignibus quatitur: complureſque ex his locis tanto cum fragore flammarum globos euomunt, vt quæuis ænea tormenta cum concepto igne orbem suum excusserint, longe superent: ijdemque eminus saxorum ingentes moles, veluti prægrandes arbores eiaculentur: vt Tartari species quædam ad deterrendos impios proposita videatur à Deo. Interdumque acrioribus ventorum flatibus tantos cinerum eructant aceruos, vt in campis totos oppleant, & perfundant agricolas; vix vt eorum oculi, & nares extent; dæmonum quam hominum propiores: Apros etiam in saltibus passim obruant, & excæcent; & pisces, qui cinere asperſam aquam hauserint, totis littoribus fusos enecent. Oppida præruptis, excelsisque rupibus tanquam à natura mœnibus, muniuntur: ascensu tam arduo, impeditoque saxis, nullius vt pateat iumenti vestigio. Inde incolæ rident hostem, & omnem eius conatum, si eo propius nitatur; eludunt. Dispari sunt insulæ inter se lingua, interdumque eiusdem insulæ Pagi: quamuis lingua Malaica, quæ ab Malaca per Molucas longe diffunditur, propter commercium vtantur omnes. quæ causa fuit, vt in eam potissimum Xauerius linguam symbolum Apostolicum, & decem præcepta legis apta cum explicatione conuerteret. Erant

106 Pergit in insulam Morum.

Digitized by Google

in his locis Christianorum vici complures iamdiù inculti, horridique, seu quod ab India longissime absunt, seu quod vitæ ducem sacerdotem quem habebant vnum, sustulerant è medio. Ergo hæc loca Xauerius tot vndique cincta periculis, adeo peregrinis, & ignotis infensa, tam omnibus seu vitæ tuendæ præsidijs, seu valetudinis orbata subsidijs, (id quod sacerdotes ceteros ab accessu deterruit) ipse in animum induxit suum, vel cum capitis adire periculo; memor illius Christi vocis, Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. quam sententiam facilem illam quidem aiebat existimanti videri, sed nihil esse experienti minus. Vbi enim incidit eiusmodi tempus, vt pro Deo vitam exponas, nescio quo pacto fieri, vt quod dilucidum videbatur esse præceptum, magna dein obscuritate inuoluatur: eiusque vim ne doctissimos quidem satis assequi posse, nisi Deus ipse interior magister accedat. Complures eius amici vehementer orabant, ne tam efferatos homines, qui nihil nisi cruorem sitirent humanum, adire vellet, neve caput suum committeret ijs, qui venena passim spargerent, sicasque vibrarent. Precibus lamenta miscebant, & suo nutu ad interitum properantem cunctabantur adimendo nauigio. sed cum certum, & fixum esset Deum sequi vocantem, affirmabat ille eo se nixum, & velut incubantem, si nauis adimeretur, in Mauricam transnaturum: omnino enim desertis ijs populis, & omni adiutore carentibus ab se deberi subsidium. Itaque illi, quod vnum reliquum erat, præsentissima quisque remedia contra omnes pestes, atque venena certatim afferunt. Quæ tamen vir fortis, in Deoque magnanimus, ne quid de concepta fiducia minueret, neve se medicamentis humanis, aut certe solicitudine, qua ad id tempus caruerat, onerareret, inuicto animo, constantique reiecit, & gratijs actis orationis sanctæ perfugia, qua nullum præsentius dicebat esse remedium, potiora poposcit. His in locis menses fere tres commoratus Christianorum vicos prope triginta lustrauit, eosque ita sibi, Christoque deuinxit, vt è feris homines redderet, & qui vana gerebant Christianorum nomina, paulatim morum quoque mansuetudinem & res ipsas induerent. Baptisma infantibus, cathechismum adultis impertijt. Idolorum sacrificia, quantum in ipso fuit, de medio sustulit. Neophytorum miserias iuxta in animis, ac corporibus subleuauit. Iauarorum impietatem, barbariemque modo peramicis monitis, modo minis cælestibus mitigauit. Est id inauditæ feritatis hominum genus, de quo auditione in Amboino perceperat ab Euangelio alienum: qui quoscunque nacti sunt, mactant; & cum externorum copia defuit, (nam in hos potissimum sæuiunt) in domesticos rabiem vertunt: nec à liberum, vxorumque cæde temperant. Hos paulisper Xauerius, captata è flagrantibus naturæ caminis occasione, cohibuit. Aiebat erumpentes è terræ visceribus flammas Idolorum denuntiare cultoribus parata supplicia, easque inferorum sedes esse, quò sceleristissimus quisque, & qui secus quam decuit vixerunt, in omnem trudantur æternitatem. Nec aliud ingentes illos terræ motus, fremitusque portendere, nisi quod dehiscens terra id genus hominum absorbere iam gestiat. Omnino magna vis disciplinæ christianæ, vt vnius Xauerij præceptis gens illa vniuersa, qua non alia antea ferocior, nec immanior sensim exculta, & condocefacta, breui etiam ad elegantiora defluxerit. Innumerabilis hominum multitudo tot errorum depulsa nocte, splendidissimum veritatis lumen aspexit: ac præ ceteris oppidum in primis Batechinæ nobile ac frequens Tolum. Cessit denique Christo Satanas, tenebræ luci, & omnis illius regionis tartarea dominatio, venerandæ Crucis imperio. Quod non obscure Xauerius sensit, cum Missarum inter solemnia, quibus ipso die Michaëlis Archangeli festo rite operabatur, horrendis motibus terra contremuit, sapienter ex ea concussione coniectans omnes tum aduersarias potestates ab Archangelo illo male mulctatas, fugataque se se in Tartarum condidisse. Tum demum vulgo intellectum, obfirmatam illam Xauerij voluntatem, qua perinuitis moliebatur amicis in has insulas proficisci, non temere, casuque susceptam, sed à Deo fuisse profectam; qui tot animarum miseratus interitum, hoc eis iam inde ab æternitate præsidium comparauerat. Atque vt totis etiam Indijs in posterum prouideret, ne sparsa semina aut furacibus paterent auibus; aut inimici zizanijs obruta perderentur, Xauerius datis ad Regem Lusitanum literis, Euangelij Prædicatores mittendos curauit in omnem locum, ac regionem, vbi Lusitanorum arces essent: instituendumque Inquisitionis sacræ Tribunal, ne qui de

Sara-

107 Caritas & fiducia in Deo Xauerij.

Digitized by Google

Saracenis ad Christum, Iudæisue transissent impune gradum referrent, quod tamen non nisi post anno seculi sexagesimo institutum est. Iam celeri cursu præcipitabat annus: iam nouus appetebat; cum Xauerius acto de superbissimo hoste triumpho, in Molucum reditum adornabat, cunctas reuisurus, & confirmaturus Ecclesias. Quem nos reditum quoniam destinatum est suo quamque loco rem tradere, illuc scilicet reseruamus. Atque hunc in modum hic Societati traductus est annus, gemino auctæ Collegio, Bononiæ vno apud Italos, Vallisoleti altero apud Hispanos.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Septimus.

1547
1
B. Ignatij industria in Societate prouehenda.

RENOVABAT curas suas Ignatius renouatione temporum, & annorum: eæque tanto erant acriores, quanto difficiliorem Societatis moderandæ prouinciam dies ipsa, numerusque reddebat. Indagabat solerter omnes non modo fouendæ, ac sustentandæ verum etiam eius promouendæ, atque augendæ vias. Et vt erat sagax ad prospicienda pericula, prudentissimis vigilijs quicquid progredienti officeret, remouebat. Itaque primum ad quotidianæ precationis sedulitatem gratiam sibi virorum principum adiungebat, qua diuina benignitas, dum placidam votis intendit aurem, familiam suam secundo cursu proueheret. Conciliabat sibi non modo Pontificem, & Cardinales, verum etiam Regum, Principumque legatos & quicquid eiusmodi Romæ virorum erat, cui & dignitas reuerentiam, & autoritas suaderet obsequium. Hos subinde aut per se, aut per suos comiter inuisebat, & quanti apud se quisque esset, vel exquirendo consilio, vel commendandis tùm domesticis, tùm, si postularet caritas, alienis causis facile declarabat. Quibus officijs prompti ei viciſſim erant Principum aditus, obuia comitas, parata beneuolentia. Ioannes Vega, ille vir siue religione, siue belli ac pacis artibus plane summus, nec vllis vnquam laudum præmijs adæquandus, ex Oratore Cæsaris apud Pontificem, Siciliæ iam Prorex ad Philippum, Archintum Salassiorum Episcopum, & Almæ Vrbis Vicarium in Ignatij, societatisque commendationem scripserat: cui Vicarius ipse rescripsit, pergratum quidem sibi fuisse commendationis officium; sed ita, si suum viciſſim, cum commendaret Ignatium, & eius familiam, pari animi affectu, voluntateque susciperet; venia insuper postulata, si cum eo de Societatis amore certaret. Cardinalis item Franciscus Mendoza tùm quidem Caurienſis, postea Burgensis Episcopus cum ex animo Ignatium, socioſque diligeret de collegio instituendo Salmanticæ cogitatione susceptа, Michaëli Turriano, quo plurimum olim in Vrbe vtebatur, quique hoc demum anno Societatem propius inijt, eius initia collegij commendauit. Deinde quo firmioribus nixa radicibus sua sumeret incrementa societas, B. Pater iam tum à Principio, ne quis in eam adscriberetur, non diligenter, ac fastidiose probatus, sagaci cura prouidit. Quanquam autem probationis domicilium non dum erat in Vrbe proprium, atque à cetera Patrum habitatione seiunctum, nouorum tamen animus atque constantia varijs, exquisitisque rationibus tentabatur. Ac præter menstrui spatij solitudinem in contemplationis diuinæ recessu, iubebantur ad conterendum animi fastum, necandamque superbiam, modò plateas, & celeberrima Vrbis loca mendicorum instar obire, modo ex improuiso desides in turbas concliones habere, & alia quoque exequi duriora perpessu, quæ ad posteros transfusa deinceps, ad hanc vsque vsurpantur ætatem. Quæ tamen cum iterum, ac tertio à viris etiam grauibus facta essent, non sinebat eos B. Pater in eo genere longius progredi. Spectabat quippe ex eorum victorijs non præsentem modò, verum etiam futurum fructum: & periclitationes illas eo potissimum excogitarat, vt insito suæ quisque excellentiæ amore inter initia deuicto maiorem in agendo, dicendoque libertatem, cui vitiosus sæpe pudor, aut metus officit, obtinerent: partim etiam ne ijs arduum videretur, ac durum, si quando ad ceterorum prodesset exemplum, stultos effici Christi causa, & sapienter desipere in oculis, luceque mortalium. Multi enim præclaris à natura donis ornati, vel quia

2
Ratio exercendi Tyrones B. Ignatij.

3
Quem vsum haberant publicæ mortificationes.

nimium

nimium vident, pollentque iudicio, vel quia angusto, timidoque sunt animo, dum hominum iudicia reformidant, nec satis audent ingenij subire discrimen, nullam vnquam præstantiam laudis assequuntur: & munera ipsa, ac dona naturæ ignauo sæpe obruta metu, nec efferunt, nec expoliunt. Ita qui fama hominum libere negligenda, ac contemnenda facile in primis numerari poterant, ij nimium ea verenda, ac perpendenda, vix in tertijs, vltimisque consistunt. In valetudinarijs autem periclitatio maior. Suum enim fere quisque mensem in ijs, cyanea, rubraue induti penula, velut ceteri pueri, nouitij ministrabant: ibi cibum cum ceteris famulis capiebant: ibi cum ceteris pernoctabant: nec ante reuocabantur, quam cum laude destinatum experimenti curriculum confeciſſent. Et quoniam constabat inter nosocomiorum Præfectos, atque Ministros experimenti nomine illos mitti, probabantur ab ijs acriter, nullis blandæ caritatis, vt inter nos, fomentis adhibitis; nempe ab ijs, qui non inuiti seueritatis, & imperij partes illas agebant; sæpeque eos multo quam famulos accipiebant asperius, mansuetorum abusi silentio, ac patientia. Onerabant eos laboribus, ac conuicijs: iubebant terram fodere cadaueribus obducendis: vocabant ad efferenda, & sepulturæ mandanda: imperabant vicissim vigilias apud ægrotos sine discrimine, & sua quiete fessa lumina diurnis ex laboribus fraudabant: aquam, & ligna, & cetera pondera languidis etiam humeris imponebant, & perpetua quadam officiorum, munerumque vicissitudine labori labor, & onus oneri succedebat; vt ne optatæ quidem precationi, spectandoque sacrificio spatium præter quam festa, & sacra luce concederent. Si quid erat inter seruilia munera abiectum, & ad nauseam horribile; si quid asperum, & operosum, id eis seruorum fæx, laborum de more fugitans, & semet exonerans, relinquebat. Nec tamen par laboribus esca: quæ ipsa tam contempta, tamque exilis erat, vt ne arido quidem pane satiarent desideria naturæ. Si Sacerdotes essent, qui probarentur (quod sæpe fiebat) ij ad hos labores adiungebant sua voluntate curam confirmandi animas, quæ migrabant, ne qua ab Ecclesiæ sacramentis abiret inermis. Ceteris autem ægrotis, vt peramanti manu, sic peramico ore minuebant, quoad poterant, leniendo dolorem. Hoc à Tyronibus experimento dato, mittebatur ab Ignatio minister, qui & ex Præfectis, & ex ipsis singillatim ægrotis eorum de moribus accurate cognosceret, vt qualis quisque esset, & quantus dilucide doctus, simul etiam quantum cuique imponendum, quæue admouenda curatio, & an denique is esset de Societate mittendus, retinendusue deliberaret. Quos autem suo numero dignos inuenerat, hos non vni tantum, sed sæpe pluribus præponebat officijs, non modo vt desidiæ nullus esset suæ domi locus, sociorumque paucitatem suppleret industria; verum etiam, vt ipsa munerum varietate obseruarentur ingenia, & in quo quisque maxime excelleret, appareret. Ita multi ad multa euadebant idonei, dum vnus pluribus occupatur, & distinetur officijs: nec vnquam deerat, quem cuique negotio præficeret, omnibus omnium pene functionum vsu, munerumque iam doctis. Timidi præterea, angustique cum ad varias causas adhiberentur, altiores quodammodo fiebant, animosque tollebant. Vt enim situ, & desidia tabescimus, cum in mandandis curis, atque muneribus præterimur; ita cum adhibemur, erigimur. Nec enim tam inertes, ac segnes ipsa natura, quæ longo tandem vsu acuitur, ac perpolitur, quam inertiæ sæpe fama, & ignauiæ suspicio nos reddit. Itaque publicus Societatis Scriba, cui omnia committebantur arcana, concionibus, sacrisque lectionibus simul operam dabat; idemq; & christianæ doctrinæ, & procuratoris Generalis officium administrabat; nec tamen à Culina, Triclinijque muneribus erat immunis. Is erat Ioannes Polancus, qui nuper ex Hetruria reuersus Barptolomæo Ferronio in ea cura successerat. Namque B. Pater nullum certum ad id temporis ab epistolis adiutorem habuerat: sed Xauerij initio (vt olim significaui) postea aliquantum Hieronymi Domenecci, & Andreæ Frusij opera, sed Ferronij maxime vsus erat. Sub extremum is annum sæculi eius vndequadragesimum Societati se adiunxerat, Lusitanus natione, ac genere nobilis, ex oppido Blanco diœcesis Guardiæ, virtutis vero clarissimæ: interque cetera tantæ animi ad parendum æquitatis, suasq; ita propensiones oblitus, vt nunquam ex eo Ignatius, quamuis super ea re sæpe, diuque iussisset in sacello domestico preces facere, & alias tentasset vias, potuerit elicere num ad studia literarum animo magis, quam in alteram partem ferretur. Huic igitur lustorum fine sublato, Polancus suffectus, quæ diximus onera, & alia permulta non ad

breue

4 Periclitatio Nouitiorum in valetudinarijs.

5 Varijs muneribus alūnos exercebat Ignatius: vnde multiplex vsus redibat.

6 Ioannes Polancus incipit ab epistolis, ac secretis iuuare B. Ignatium.

7 Barptolomæus Ferronius moritur.

Digitized by Google

8 Frusij, & Otelli labores.

breue tempus, sed annos plurimos mira constantia pertulit. Frusius autem ad cetera munia conciones adiunxerat in æde nostra: Et Otellus item non dum Sacerdos in contubernijs sacrarum Virginum, Nosocomijsque. Cuius mirus animi candor vim etiam mirificam orationi tribuebat, vt insideret in animis, & fidem faceret. Dicebat interdum apud Monachas B. Annæ, & ad sinceram paupertatem, nihilque vt suum possidendum eas pluribus hortabatur: cumque bipertita esset oratio auscultantes aliquando fœminas monuit, vt quoniam prior absoluta pars erat, dum ipse anhelitum tantisper reciperet, eæ ad sua digressæ cubicula, quicquid sepositum haberent, confestim promerent, & ad Præfectam deferrent. Enituit hic ingens huius sexus alacritas. Cunctæ ad vnam Otelli vocem suas ad arculas cucurrerunt, & quicquid conditum habebant, vel vilissimi pretij vel maximi repente prolatum ad Præpositam detulerunt, continuoque ad concionem reuolant, tanto iam suauius deguſtaturæ diuina, quanto se libentius despoliassent humanis, quod Otello secundum concionem Præses ipsa gratulabunda narrauit.

9 Sanctimonialium B Annæ ad Otelli vocem obedientia.

Nec minor animi prouisio fuit in muniendis Collegiorum initijs B. Patri quæ quoniam sine perfecto obsequio, legibusque constare vix possunt, scribebat ad eos, quos ad ea inchoanda misisset, vt delecto inter ipsos duci, atque rectori, tanquam sibi ipsi obtemperandum putarent. Et interdum volebat, vt à Collegio ipso crearetur rector ea ratione, quam in Generali creando Præposito prima erat secuta Societas. Placebat, opinor, consilium ex vsu, dieque capere, vt quæ potissima rectoris legendi ratio ineunda esset, vsus quoque doceret. Nam postea eam sequutus est, ac lege sanxit, quam comperit optimam, hodieque sequimur vt Rectorum, ac Præpositorum omnium lectio penes vnum sit Præpositum Generalem; qui de cuiusque moribus, ac conditione diligenter edoctus, cum suis tandem Assistentibus matura deliberatione constituat, quæ cuique sit mandanda, & imponenda prouincia. Quem autem sibi ipsi tum Socij aliquando Rectorem, ac Præpositum delegissent, eum extemplo ratum Pater habebat, & ab ipsa lectione probabat: eumque eadem autoritate præesse, ac si præesset ipse, iubebat, cui ceteri eadem quoque obsequij submissione, ac reuerentia parerent. Quod si quis contumaciter detrectaret imperium, eum de Societate pellebat. Quanquam autem quod ad leges attinet, eæ conditæ non dum erant, tamen ne nullæ prorsus essent, aut sine disciplina multitudo iam inchoata se regeret, scripsit rudia quædam monita, atque præcepta, quorum ad normam diuersi sociorum cœtus, atque Collegia quam diù certæ leges ederentur, se ipsa dirigerent. Ea sunt huiusmodi. Primum vt purum pectus, & in amore Dei flagrans perpetuo custodirent, nihil vt aliud amarent, expeterentve, nisi Deum, aut esse, ac sermocinari cum Deo: cum proximis autem eius duntaxat gratia, non animi laxandi causa, temporisque fallendi. Deinde vt loquendi tempus pariter, ac modum præscriberet ipsa necessitas, & vtilitas seu propria, seu aliena, euitatis semper ijs, quæ ad animorum progressum, bonumque non facerent; quale est inane studium inuestigandi res nouas, & aucupandi omnem auram rumoris, atque sermonis: darentque operam, vt de humilitate potius, deque suæ voluntatis interitu, quam vt ridiculos, & alienam vellicantes famam sermones inferrent. Tum vt eloquentiæ, aut elegantiæ laude nemo se se iactaret, nec prudentis, disertiue hominis famam, gloriamque captaret, proposito sibi ante oculos Christo Iesu, qui hæc ipsa contempsit, & contemnenda nos docuit: maluitque propter nos abiectus esse, nulliusque inter homines numeri, quam in honore, ac pretio. Nihil intueri, nihil agere prorsus vellent, quod non ante oculos diuini conspectus, cunctorumque hominum auderent: ita enim fore, vt Deum præsentem semper agnoscerent. Nunquam aduersus aliquem præfracte contenderent, sed cum æquitate animi suæ sententiæ rationes afferrent, veritatis potius demonstrandæ gratia, ne proximi ducerentur errore, quam ambitione victoriæ. Inter cetera illud maxime cordi esset; vt ea ab se se abijcerent, ac repellerent, quæ à mutuo, fraternoque amore diuellerent: studerentque pro viribus, vt se se intimis sensibus adamarent, memores semper illius Christi vocis, qua suos discipulos compellabat. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Si quis aliquid delinqueret, quo sibi videretur apud ceteros minor fieri, is animum ne deijceret, ne ve ita se submittere, vt de bene cœpto cursu deflecteret. Sed veniam potius ab ijs, qui suo offendi potuissent exemplo, & pœnarum simul aliquid postularet: ageretque Deo ex animo gratias, qui se idcir-

10 Cura B. Ignatio summa obedientiæ.

11 Prima Regularum Societatis rudimenta.

co ca-

Digitized by Google

co cadere, labique permitteret, vt qualis esset intus, ceteris appareret; nec haberi vellet ab hominibus melior, quam re vera esset in oculis Dei. Ceteri vero Socij fraterno admoniti casu, secum ipsi reputarent, posse in grauiora se ruere, & pro fratris emendatione diuinæ clementiæ supplicarent. In Præpositis, & ijs, qui præessent, Christum semper agnoscerent: ad eosque in suis rebus fidenter accederent, & persuasum penitus haberent per eos se regendos, ac pertractandos à Deo. Omnia animi cogitata, & Satanæ tentamenta minime paterentur occulta, quin ea potius spiritualibus Patribus, ac Præpositis aperirent cum se ipse Satanas in lucis Angelum transfiguret. Itemque sua omnia de consilio, iudicioque Patrum magis, quam suo gerenda sibi esse intelligerent: quin suum potius suspectum semper haberent, tutumque minus. In conuictu, atque congressu moderatione vti nossent, ne se aut nimium hilares, atque remissos; aut nimium tristes, graueisque præberent, apostolico illo commonefacti præcepto, modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Benefacta vel perexigua nunquam spe maiorum, futurorumq; differrent. Esse enim communem Diaboli fraudem in apprehendenda virtute, contemptis præsentibus spectare futura. Omnes in qua vocatione vocati essent, in ea vtique permanerent, nec primam fidem irritam facerent: perpetuum enim humani generis hosti fuisse morem, vt qui in solitudine Domino famulantur, eis cupiditatem inijciat vitæ communis, vt si quam præstantiam virtutis sibi videantur adepti, ceteris eam impertiant, communicentque cum proximis: viciſſimque eos, qui nauant operam proximis solitudinis amore, tanquam vitæ perfectioris incendat. Ita ex rebus longe positis ansam perpetuo capere disturbandi propinquas.

His monitis perinde ac iustis legibus parebatur à singulis: idque tam sponte caritate eos agente, vt non ab homine tradita, sed à Deo viderentur accepta. Sapienter autem & ex more veterum inter se Ecclesiarum, quem iure S. Basilius ab temporibus Christi Domini, & Apostolorum repetit, B. Pater ad gloriam Dei latius celebrandam, ad confirmandam inter se compagem corporis vniuersi, conglutinandosque in dies magis vniuersorum animos, simulque excitandos sancta æmulatione, & exacuendos in publicæ procuratione salutis excogitauit, vt quarto quoque mense de rebus, quas vbique gereret, mutuis se se literis cuncta Societas admoneret. Qui mos diu saluberrime viguit, donec Societate ipsa crescente, semestres; dein etiam annuæ literæ datæ sunt. Has persequebatur hoc anno vias vigilans Pater, quibus familiam suam ad meliora proueheret: sed non minoribus curis, atque vigilijs futura prouidebat incommoda, & prouisis acriter occurrebat. Senserat quantum ex regendis fœminis detrimenti nostra Societas caperet, & neruos omnes intendit, vt ab ea procuratione in posterum immunis esset. Iamq; onus S. Marthæ, gemina erecta sodalitate virorum altera, altera matronarum, quæ ei procurationi præesset, abiecerat. Sed quoniam nobiles & piæ quædam fœminæ, nutu Pontificis interposito per vim extorserant ab Ignatio, vt eius ad arbitrium, ac normam vitam agere obedientiæ professione sibi liceret; paruit tum quidem obsequentissimus Pater, sed paucos intra dies tantum ex onere sibi impositi laboris, ac molestiæ pertulit, dum homo impeditissimus quotidianis mulierum querimonijs, anxietatibus, percunctationibus distinetur; vt plus ei prope negotij paucæ piæ fœminæ, quam Societas vniuersa faceſſeret. Ea res Ignatium impulit, Pontificem vt adiret: expositisque susceptæ procurationis incommodis graui oratione peruicit; vt non ab ea modo, verum etiam ab omni Monacharum administratione libera in perpetuum Societas esset: idque Apostolici diplomatis testimonio cautum volùit. Pari prudentiæ laude piorum Sacerdotum, quos à Somascha vocant, nobile sodalitium, quod instar tum erat religiosæ familiæ, ac postea in veram religiosi ordinis formam Apostolica autoritate coaluit, cum per virum grauem ac religiosum coniungi cum Societate nostra, & in vnum veluti corpus coire tentasset, minime assentiendum Pater putauit; siue quia tanta multitudo alijs iam institutis, & alijs moribus assueta, tametsi in vnum corpus facile coalesceret, non tamen ita facile eundem spiritum, eandemque vitæ formam arriperet, atque indueret; siue quia non generatim, sed viritim explorandæ sunt ad cuiusque religiosi instituti naturam idoneæ hominum vires, ac dotes. Certe cum alio sacro ordine, vbi res ab Ignatio impetrata non est, cœpta consociatio non processit. Nimirum sempiterna sapientia id Ecclesiæ suæ ex multiplici Clericorum regularium varietate volebat decus accedere: tantoque plura laboranti se-

12 Iussit Ignatius quarto quoque mense literas per Societatem cõmunes scribi: quæ quadrimestres inde vocatæ & magno vsui fuere. S. Basil. in Mor. c. 70.

13 Societatẽ procuratione Sanctimonialium liberat.

14 Non probat vt cuncta Sodalitas à Somascha Societati adiungatur.

Digitized by Google

ti seculo ex multiplici opera, & labore, pro cuiusque ordinis proprio instituto excitari
15 præsidia. Maximam autem B.Pater prouisionem animi in tuenda vbique Societatis exi-
Quam vellet B.P. Societatem professam & à forensibus litibus, & negotiis externorum procuratione longe abesse. stimatione, prohibendisque, quæ eam quoquomodo læderent, adhibebat. Idcirco nec quæ ad rem familiarem, ac fortunas pertinent, nec quæ à Societatis institutis, moribusque aliena videbantur agitari per nostros æquo animo patiebatur. Ea de causa Conimbricensis Collegij rectorem Martinum Sancticrucium, cum ad vrbem litium causa se conferret, quod eo tempore nullum erat Societatis Romæ Collegium, vetuit illum Pater ad se diuertere, sed apud oratorem Lusitani regis esse iussit: quo salua Professæ Societatis existimatione, quam vnam Romani tum norant, liberius sui Collegij bona litem persequi, iudicioque liceret. Eandem ob causam Cornelio Vishaueo, quem Louanio Romam euocauerat, quod suum ante discessum, ipso Ignatio inconsulto, cuidam mulieri absolutionem ex certo anathemate impetraturum se Romæ receperat, Ignatius, vt id resciuit, suum illi galerum, ac baculum reddi iussit, foris que tandiu emendicando versari, quoad Apostolica sede soluendæ fœminæ potestatem, quam spoponderat, impetraret. Vt facile sit intelligere quantum à causis, quæ nullo modo ad pietatem, vel longius pertinent, vellet Ignatius huius disciplinæ sectatores abesse: qui & suo præibat exemplo: cum inter cetera ijs, qui per ipsum in aulas admitti Principum postularent, respondere esset solitus; se quidem præstantiorem Dominum nescire, quam quem sibi ipse delegisset:
16 in huius familiaritatem si vellent, omni se ope adnisurum, vt reciperentur. Eodemque
Nec probat nostros esse initiandorum Sacris ordinibus iudices. iudicio minime consentaneum Societatis rationibus censuit, vt qui sacros essent ad ordines prouehendi, eorum periclitandis moribus, vel scientiæ, quisquam præficeretur è nostris. Non potuit tamen optime merito de Societate Vicario, qui id ab eo summe contenderat, penitus denegare: veruntamen ea lege, ac conditione concessit, vt nostri non ipsi suum de quoquam iudicium, idoneus nec ne esset ad capessendos ordines pronuntiarent, sed tantum quid in interrogato, tentatoque animaduersum esset, simpliciter enuntiarent. Et quoniam vndique captandis animarum lucris imminebat, restituendisque hominibus in gratiam Procreatoris illud addidit, vt qui promoueri ad ordines vellet, is prius vniuersæ vitæ peccata confessione diluerct; deinde si subire periculum certum esset, periculo vtique se committeret. Ita se aiebat, vel ipso monstrante vsu, intellecturum, susceptum ne munus gerere è re diuina foret, an reijcere, atque deponere: quod si dies ostenderet nullo modo fore, voluit sibi licere, id confestim relinquere, & ei remittere, qui dedisset. Quod quidem postea ab eo positum, atque relictum argumento non leui esse potest, nequaquam Societatis id moribus satis conuenire. Tametsi postea consequentibus temporibus repugnari tot Summorum Pontificum voluntatibus, nutibusque non potuit; quominus denuo impositum gemina etiam illa, quam modo dixi, conditione sublata, reciperetur. Augebantur autem Ignatij curæ ad incrementa familiæ, quæ varijs locis propagabatur in dies. Ea in interiorem Siciliam patefacto iam à
17 Iacobo Lhostio primo aditu, vt supra demonstrauimus, penetrauit; missusque eo est Hie-
Iacobus Lhostius in Sicilia rem diuinam procurat ronymus Domeneccus Proregis in gratiam Ioannis Vegæ, eiusque coniugis Eleonoræ. Lhostius autem versabatur etiam tum in Agrigentina Diœcesi, vbi & superioris anni res
18 cœptas vrgebat, & nouas inchoabat. Is Collegium quoddam ex eo genere fœmina-
Ioannis Vegæ, & coniugis postulatu mittitur eodem Hieronymus Domeneccus. rum, quæ suis ex probris se se ad pudorem, frugemque reciperent, excitauit: diuersa percurrit oppida: varijs fœminarum Cœnobijs, & Dei verbo, & sacramentorum administratione consuluit: denique post multa præclare gesta, cum de Domenecci cognouisset aduentu, Panormum vna cum Vicario se contulit. Hic Patrem amantissimum amplexatus, cum eoque ad dies aliquot in animorum defensione versatus, postea vnde abierat, se recepit; nec ita multo post Louanium profecturus euocatur ad Vrbem.
19 Panormum Domeneccus vt attigit, adhiberi à Prorege continuo, & eius coniuge non
Præclari eius labores Panormi. solum ad ipsorum confessiones cœptus est, sed præcipue ad fœminarum componenda Cœnobia; in quibus erant quædam adeo perturbata, atque in lubrico posita, vt nisi efficax medicina præsto foret, (erant enim fœminæ fugæ magis, quam claustris intentæ) breui dilapsa, funditus interirent. Tale erat, earum, quas Conuersas nominant, Contubernium. quo denique ad exemplar antiquitatis Hieronymo satagente reducto, tantus sensim pœnitentiæ, pietatisque feruor exarsit, vt eæ fere omnes viderentur imitatrices quædam flagrantissimæ Magdalenæ. Quarum etiam rei familiaris angustijs, quò

constan-

Digitized by Google

constantius in ijs studijs se continerent, accurate ab Hieronymo prospici per viros nobiles cœptum est: qui & autor Proregi fuit, vt sumptus quosdam publicos in epulum Ciuitatis, Curiæque anniuersarium, quod sacro Christi corporis die præberi consueuerat, in Conuersarum subsidium multo vtilius, sanctiusque conuerteret. Impetratumque ab eodem Prorege est, vt Innocentij decretum de non admouenda ægrotantium corporibus curatione prius, quam animis medicina confessionis esset admota, tota vrbe promulgaretur. Et erat spectaculum sane pulchrum, cum hinc ægrotorum lectulos, & grabatos sedulus circuncursaret presbyter; illinc exactas ægrotorum syngraphas anxius circungestaret medicus. Quo edicto per vniuersum deinceps regnum edito, ac promulgato, plurimorum vbique saluti, atque pudori, quos ad sacerdotum pedes conspici suppudebat, opportune consultum. Orphanis vtriusque sexus, etiam Panormi domus adiuuante Prorege, ac coniuge, & aureis annuis bis mille, quæ iam parata in id genus puellarum habebat dotes, à Ciuitate suppeditatis, inuenta. In Montis item Regalis vrbe nauata est populis, sacrisque Cœnobijs, modo tradendis orandi præceptis, modo saluberrimis concionibus frequens opera. Eodemque hortatore Hieronymo, & annuente Prorege, ex multatitia pecunia liberati viginti, qui ære alieno permodico, diuturno situ carceris tabescebant, ingenti coniugum, liberumque dispendio: alijs autem quatuordecim exeundi ad opus publicum vnà cum custode facta potestas, vt suis se neruis, lacertisque redimerent. Messanæ porrò (nam & huc Domeneccus accessit) per sacerdotem externum pijs iam meditationibus institutum, compluribus prospectum est. Et eandem ipse præsidio magnas in animis commutationes fecit. Fuit in ijs Baronis filius, quem cum frangere, atque edomare seueritas paterna non posset, tres in triremi menses inter mancipiorum quisquilias, fæcemque continuit. Hic, vt in Domenecci manus incidit, paucorum dierum secessu, exercitationeque precandi ferociam posuit; & suis mox redditus mansuetus, vt agnus, fidem parentibus fecit, quanto sit ad frænandam liberorum insolentiam orationis exercitatio præstantior, quam aut seruitus ignominiosa triremis, aut dedecora, & probra virgarum. Vitiosa præterea sacris in templis ambulandi consuetudo diuinos inter ritus, ac ceremonias, cum ex tota vrbe Messana, tum reliquo deinceps è regno, eodem autore, sublata. de eiusdemque consilio tota Sicilia edictum à Prorege, vt cathechismi summa à se conscripta singulis in Gymnasijs traderetur à ludi magistris. Eratque in animo pio Patri, si annuisset Ignatius, quo facilius in omne regnum induceretur id moris, suam quoque ei rei operam peregrinando nauare. Sed aliter Ignatio visum, qui magnitudine diuinæ gloriæ nihil non metiri, & ponderare solebat. Quibus Domenecci studijs agi de constituendo Messanæ Collegio ardenter est cœptum: & res ad Ciuium relata concilium, secundissimo euentu transacta. Nec defuere priuati, qui si res aliter cecidisset, suis sumptibus vectigal instruerent; sed publica Ciuitatis pietas desiderata non est: quæ ad Collegij primordia, præter opportunitatem habitationis, ac templi, aureos annuos quingentos fundationis ergo decreuit: deditque vna cum Prorege literas supplices ad Ignatium pro inchoando Collegio, & eas quidem eiusmodi, vt in magni beneficij loco numeraturam se diceret, si fieret voti compos. Accepit quod petebat, vt consequens indicabit annus, & eadem ab Ignatio voluntate concessum, qua postulatum est à Ciuitate Collegium.

20 Res ab eodem gestæ in Monte regali.

21 Et Messanæ.

22 Ciuitas Mamertina collegium petit.

Reliquam per Italiam eadem contentione, studioque ceterorum sunt curæ Patrum longe, lateque dispersæ, eorum præsertim, qui Oecumenico interfuere Concilio, quibus nihil quietis, ac cessationis vnquam erat. Celebrabantur in singulos dies bini conuentus, matutini de morum conformatione, pomeridiani de dogmatibus Catholicæ fidei. Primus huius anni consessus de iustificatione fuit Idibus Ianuarij; secundum quem de sacramentis agi cœptum. Dederat autem in mandatis; vt supra demonstratum est, nostris Patribus Sanctacrucius Cardinalis, vt Hæreticorum errores omnes congererent, quos postea ad Theologorum priuatos cœtus legati referrent. Ac primo quidem genus illud hæresum, quo sacramentorum omnium sanctitas petebatur; deinde singillatim, quæ Baptismati, quæque Confirmationi refragabantur exposita. De vno quoque genere dicta est à Patribus magno cum assensu, & approbatione sententia. Cumque paucis admodum vnius horæ spatium daretur ad dicendum, Lainio scribit Canisius (qui per id tempus ab Augustano Cardinali Tridentum venerat) ternas à Præside fuisse tributas.

23 Res à Lainio & Salmerone gestæ Tridenti in Concilio.

Eisdemq;

Digitized by Google

Eisdemque mandatum est Patribus vt ex sacris Conciliorum, Decretorumque Pontificum monumentis & ex sanctis Patribus, atque Doctoribus obseruarent, notarentque percurioſe locos, vbi hæresis vna quæque confutata damnetur. Relatusque eodem modo ad Theologos operis labor est. Et tamen inter tot Lainius curas à sacris concionibus non cessabat, adeo laboris contentio cum ingenij celeritate certabat. Quinto nonas Martij septimus de sacramentis consessus est habitus: quinto autem Idus, octauoque consessu Synodus Oecumenica cæli inclementia, alijsque causis Bononiam transferenda visa erat. Ergo & illuc legatorum iussu Lainius, & Salmeron: Iaius autem commouere se Tridento per Cardinalem Tridentinum (qui Augustani nomine id vetuerat,) omnino non potuit, sed hæsit ibi cum Hispanis Præsulibus ad dies aliquot. Verum postea impetrauit ab vtroque, sibi vt liceret suis Præpositis obsequi, Patauiumque vna cum Canisio concedere, mox Bononiam, vt in mandatis Ignatius dederat, perrecturus. Patauij autem ægrotantem summo cum periculo Salmeronem inuenit, interimque Lainium per literas Sancticrucius, vt Bononiam properaret, vrgebat, & quæ se autore cum Salmerone elucubrasset, afferret. Discessit cum Canisio, nulla interposita mora: erat enim inter Theologos de Pœnitentia agitari iam cœptum. Verum eo abeunte, præter spem Salmeron e cubili surrexit, Ignatij videlicet votis, precibusque vt & eius, & aliorum ferebat opinio: Commodum Tridento Iaius accesserat, & simul ambo Bononiam. Hic Lainium totum abditum in Concilij curas, cogitationesque reperiunt: qui cum in consessu Patrum tribus continentibus horis suam de pœnitentia sententiam, summa attentione dixisset, iussus est de reliquis sacramentis aliquid pariter elucubrare, nec tamen extra conuentus vllum ei tempus, aut à cognoscendis, laxandisque peccatis, aut à sacra dictione vacabat. Et ille quidem ad S. Petronij frequentissimo cœtu, & crebris assensionibus orsus est dicere. Vt autem fructus aliquis suæ vocis extaret, resipiscentibus ex ea scortis, flagitioſisque fœminis tutam cœnobij custodiam, non exigua per Redemptoris amorem Antistitum, populique implorata benignitate curauit. Nec hebetior languore morbi Salmeronis est facta laus: cuius vbique doctrina, atque eruditio, præsertim cum suam per biduum de Missæ sacrificio sententiam dixit, egregiam laudem adepta est. Iaius autem tametsi ad Concilium accesserat, non ei tamen, vt Augustani procurator, intererat. Quippe Hispani, quos dixi, Præsules, alijque item ex alijs nationibus, Cæsaris in gratiam, qui finitimis populis consulebat, Trideuti subsititerant. Itaq; quanquam plurimi tùm Bononiæ conuentus; nullus tamen fuit de Dogmatibus fidei, aut de morum reformatione consessus. nono etenim decimoque consessu Aprili, Iunioque mensibus nihil actum, nisi de vniuersi prorogatione Concilij. Quod quidem sub huius anni finem & alterius initium, vel dimissum, solutumque dixeris, vel in annum huius sæculi quinquagesimum, Iulio Pontifice, prorogatum. Eodem & Paschasius Fauentia venerat, vbi magnum sui desiderium apud Ciues illos ex vberrimo allato fructu reliquerat, facturus id ipsum breui Bononiæ, si valetudini peperciſſet: sed dum animi viribus, non corporis se metitur, ex assiduitate laborum ita caput obtudit, vt de Sancticrucij sententia, cui à confessionibus erat, balnea ei fuerint Politiani Montis periclitanda: vbi multa quoque, quoad per valetudinem licuit, ex instituto gessit. Præbuit cupientibus diuina mysteria, & ex locupletiorum benignitate, qui balnea celebrabant, curauit tenuitatem Virginum sustentandam. Plurimis, & in his Cardinalis germano fratri, piæq; coniugi meditandi, & contemplandi vias aperuit; & inter eam exercitationem de vniuersæ vitæ peccatis eos rite audijt. Eadem in ipsa vrbe gessit vberius, vbi ad orandi præcepta tres Sancticrucij sorores exercuit. Postea Bononiam reuersus cum renouatis in integrum viribus renouare curarum simul impetus cœpit: totumque ibi annum in suis tractandis armis, telisque consumpsit. Adiutores habuit Salmeronem & Palmium: ac Salmeronem quidem quoad Concilij curæ permitterent (quanquam enim publici cunctorum Patrum consessus iam esse desierant) non tamen priuati quidam subinde cœtus, in quibus de Pontificum indulgentijs, deque Purgatorio differebatur igne, deerant. Verum extra cœtus illos fessas sæpe Salmeron aures confitentibus afferebat, & pro potestate accepta reos interdum aliquos Lutherani dogmatis absoluebat. Franciscus autem Palmius, quem inchoando Collegio fundum fuisse diximus, cum Societati se consecrasset, paucos intra dies eius cœpit adiutor esse, cuius antea fuerat auditor. Intendit vi-

24 Concilium trãsfertur Bononiã: vbi rem optime Lainius gerit.

25 Paschasius Fauentia Bononiã, inde in Montem Politianum.

26 Salmeronis, & Francisci Palmij Bononiæ in diuersa.

res

res ad priſtina illa quidem,ſibiq; vſitata ſalutis alienæ præſidia, ſed nouo more, atq; ardore tractanda;& cum inflãmandis de ſuperiore loco peccatoribus,tum de plano purgandis egregiam operam dabat. Quærebat Bononiæ Salmeron Ignatij admonitu noſtris aptum rationibus locum,& ſuum ad id ſtudium Cardinalis ipſe Sanctacrucius detulerat; ſed dum nihil tale ſe ſe nouis aſpectibus offert,interim ad B. Luciæ, vti prædiximus, merces cuiq; ſuas impertiendas Societas exponebat. Dictis à Lainio,ceteriſq; Patribus Iaio,Salmerone, & Caniſio ſuis in Concilio ſententijs,diſceſſit cum Caniſio Lainius Florentiam, manentibus Iaio,& Salmerone Bononiæ. Verſabatur iam tum à primo vere Florentiæ Fruſius,& Otellus: qui tametſi ignoti homines, & repentini haud faciles initio aditus ad ſua obeunda munia nacti ſunt; eos ſibi tamen faciendis ad Monachas verbis, interuiſendis ægrotis,tradendiſq; ſæpe vulgo Chriſtianæ legis initijs,ſenſim aperuerunt. Itaque inuitari paulatim à Sodalitatibus,quæ in ea vrbe plurimæ ſunt,ad dicendum; euocari ab ægrotantibus ciuibus in ſuis caſibus ac periculis; fieri à Vicario tota ſua diœceſi dicendi poteſtas; adiri,& conſuli cùm à nobilitate,tùm à multitudine cœpti ſunt. Otelli vero ne Monaſteriorum lateret in angulis prope diuinitus accepta facultas celebrem in ædem, ac patentem educta penetrare intima cuiuſq; pectoris tanta vi, tantoq; impetu cœpit; vt quotidie increbreſceret auditor,eumq; eiuſdem ædis amplitudo non caperet. Et erat ille quidem Otellus primo aſpectu non ſatis vendibilis populo. Nihil enim in eo pictum,nihil elaboratum: inflexaq; ad miſerabilem ſonum voce cachinnos interdum irridentium commouebat. At vbi animis ſemel inſederat, quod ardenter vibrarat in aures, permouebatur vndique concio,& altis flamma concepta præcordijs,modo exitum quærebat ex oculis vberi fletu, modo ex faucibus crebro ſuſpirio. Aduocanda igitur multitudo fuit laxiorem adhuc in ædem: interdumq; tanta erat populi comploratio, vt ad implorandam Dei miſericordiam ingentes voces vniuerſus efferret. Hoc à duobus Patribus exemplum editum facile perſuaſit pio admodum,clariſſimoque viro Petro de Toleto, vt cum per natalitia Præcurſoris Domini ciuitatis Patroni concionator ædi maximæ quæreretur de Lainio euocando cum Præpoſitis ageret: atq; hæc Lainio cauſa,vt dicere inſtitueram, diſcedendi Bononia fuit. Qui Florentiam vt attigit, repudiata hoſpitij liberalitate,quam complures obtulerant,in valetudinarium S. Pauli commodo ciuibus loco, ſuppeditantibus ad victum ſumptus eo, quem dixi,Petro & filia eius,Ducis coniuge Eleonora,cum Caniſio diuertit. Orſus eſt poſtridie natalitiorum B. Ioannis (nam ipſum diem,natalem celebris ſupplicatio occupat) ſuas frequentiſſima multitudine conciones: & maiore in dies conuentu, ſilentioque totis octo diebus,quibus continenter ea ſolennia celebrantur,exceptus. Affirmauit ſane Fruſius nihil ijs concionibus abſolutius. Quin ipſe Lainius peculiarem quandam diuinæ benignitatis auram ſe fatebatur expertum,& ſupra ſpem,ſupraq; votum euentum ſibi ceſſiſſe dicendi. Vrgere igitur Præpoſiti,Canoniciq; & ex prima nobilitate complures,vt octauas vltra ferias B. Baptiſtæ veterem præter morem conciones protraheret,aut aliquid,ſi liberet,de ſacris literis explanandum, ſeu in eadem aggrederetur æde,ſeu in æde Martyris Laurentij; cuius vtriuſq; amplitudo Baſilicæ tali eſſet eruditione digna. Oblatum operæ de more precium pertinaciter,vt ſemper conſueuerat,recuſauit; ſed cum vrgendi non eſſet finis, id in egenos iuſſit per ædis ſacræ Præpoſitos ſumma cum admurmuratione diſtribui. Deinde canonicam Ioannis epiſtolam enarrare eodem loco, eodemq; hominum conuentu (tria enim amplius millia numerabantur) inſtituit. Nec tamen interim aut voce deerat ſacris Virginum contubernijs,aut auribus conſulentium,& confitentium celebritati. Delata Ducis nomine in conſequentis anni quadrageſimam concionandi prouincia, obſequuturum ſe Ducis pietati,ciuiumq; recepit. Sed dum aures,animoſq; multitudinis dicendo tenet,iubetur ab Ignatio Peruſium Legato,Epiſcopoq; rogante proficiſci. Tulit id iniquiſſimo animo tota ciuitas; ſed ſpe celeris reuerſionis iniecta,ſe ipſa placauit. Interim Otellus ſuos ſine vlla defatigatione labores perſequens, incendebat Auditores ad Archangeli Michaelis. Recurrebat per interualla ad ſacra Gynæcea,circuibat pagos, & villas ſpe quæſtus, ac prædæ,quam ex animis capiebat ingentem. Deniq; ceſſabat nunquam. Nec tamen tantæ aſſiduitati par reficiendi corporis cura. Pallebant ora ieiunijs,& grandis macies oſtentui ſimul erat,& miſerationi, vt iam mirandi finem facias,qui tam moueret, & incitaret animos tam ſine vllo lepore concionator. Fruſius autem ne ipſe quidem deſidia languebat, qui & collocanda apud pœnitentes opera,& exercendis in orationis pietate compluribus & explananda deniq; Lainij ex præſcripto,epiſtola priore Petri partem leuabat oneris,ac

27 Florentiæ Fruſius primo & Otellus, deinde & Lainius dant operam ſaluti Proximorum.

Digitized by Google

28 Lainius Perusium abit.

laboris. Neque nihil Canisius agebat, quoad peregrinum per idioma liceret. Sed hic ocius Romam æstate senescente se contulit. Lainius autem Perusium ingressus consalutato Legato, primarijsq; viris (aberat enim per id tempus Episcopus) pauperum ad hospitium suo more diuertit; & quandiù vindemiarum feriæ multitudinem auocabant, prælegendum potius aliquid, quam ad populum sermones habendos de Legati consilio suscepit: nec defuit ei frequentissimus auditor; qui belli malis paulo ante mitigatus quotidie magis increbrescebat. Postea cohortari etiam populum cœpit, & enunciantibus peccata remittere: qui dabat illi operam tam auidis auribus, animisq; vt eius retinendi gratia ad Aduentus Dominici ferias omnem lapidem postea mouerit. sed Florentinis in eos dies data fides obstabat, quominus Perusinis mos geri posset. Actæ sunt ab Episcopo gratiæ Mediolani versanti binas per literas, alteras ad Ignatium cum commendatione Lainij; alteras ad ipsum Lainium sane quam officiosas: & ingens eius significata propensio ad perpetuum aliquod nostris opus Perusina in vrbe fundandum: quò & viri nobiles, quos orandi, meditandiq; præceptis imbuerat, & ipsa ciuitas propendebat. Hoc peculiari in nos beneuolentiæ Perusinæ ciuitatis initium fuit. Cuius admoniti recordatione postea Societatis amici postulauere Collegium, postulatumq; ab Ignatio liberaliter impetrarunt. Lainius porro Florentiam rediturus Eugubium Perusio proximum, Sancticrucij rogatu direxit iter (erat enim Episcopatus ille eius fidei, curæq; commissus.) Ibi sæpe ad sacrarum Virginum claustra, sæpè ad populum verba fecit, certante cum vtilitate frequentia. In digressu flexit ad Ciues Politiani Montis, quorum id erat precibus ab Ignatio concessum, triduoque de Deo publice, magno cum auditorum sensu disseruit. Quoniam autem vnum aliquem de Societate poposcerant, nihil Lainio Florentiam reuerso prius fuit, quam vt illuc Frusium, vel ex fructuosissimis auulsum curis, atque muneribus destinaret. Ipse vero cum Otello Florentiæ consedit. Et Otellus quidem matutinis Dominicis solennis aduentus ad S. Laurentij, pomeridianis apud Monachas: Ille vero die festo in æde maxima in conuentu quinque hominum millium Euangelium prædicabat. Plurimus vbiq; fructus, & sacramentorum crebro vsu testante, & eleemosynarum benignitate permulta; quodq; caput est castigatione præteritæ vitæ cùm in omni hominum genere, tùm in virorum, fœminarumque cœnobijs. Affatus est Hispanos populares suos, milites præsidiarios domestico, vernaculoque sermone non sine insigni permutatione morum. Iam consultoribus complebatur hospitium, & magnum sustinebat de officio respondendi munus. Quod ipse respondisset, id ratum erat, nec parcebatur auro vel ponderoso, quod contra fas haberi responsum esset. Sane præstans hominis eruditio Collegij cupiditatem in omnibus incitauit. Oblati sunt ei sex, septemue ad Societatis sedem in vrbe loci: sed cum idonei minus viderentur omnes, nullum Lainius probauit. Perseuerabat tamen ciuitas in sententia, studioque Collegij: & Alexandet Strozius, qua erat autoritate summe à Duce contendit, vt id alicubi in sua ditione construeret. Obtuleratque suam prolixe Dux operam tanta voluntatis inclinatione, vt affirmaret Strozius breui Pisis id inchoandum. Cum Lainius interim & in aula Ducis, & vrbis in arce confitentibus operam daret, conscenderat iam Frusius Politianum Montem; & eius aduentus, quo tum magis inexpectatus, eo ciuitati gratior, & fructuosior incidit in primas Aduentus Dominici ferias, cum repente destituta concionatore ciuitas, quo se verteret, non habebat. Nam qui conciones instituerat, intemperantia linguæ lapsus, & delatus ad Ducem, purgandi sui gratia Florentiam contenderat. Ita peropportunus accesserat Frusius, successurus extemplo vicarius alieni muneris, atque prouinciæ. Ac præter solitas conciones ter in hebdomada pias quasdam de sacris voluminibus habebat scholas: tradebat multis orandi vias ex Ignatij libello: acerbe dissidentes ad concordiam, læsos ad pacem reuocabat. Archipresbyter inter ceteros ex eius vsu longe factus est melior, &, quo erat apud suos loco, progressus eius redundauit ad multos. In extrema quoque Tuscia iuxta Ligures Societatis operæ magnis animorum commodis desudarunt. Occasionem Deus obtulit inusitatam. Syluester quippe Landinus sacerdos ille quidem satis probus, ac nauus, sed in aduersa valetudine fractior, ac stomachosior, iussus ab Ignatio perdiligenter ante curari, simul ac valetudinem recuperauit, quod suo minus profuisset exemplo, remittitur in patriam, non omnino ille quidem ac vere de Societate dimissus, tametsi vehemens eius rei suspicio conscium suæ mollitudinis, ac morositatis animum perculit: sed consulto, ac prudenter est ab Ignatio, vt sui corrigendi locum daret, relictus ambiguus, atque suspensus. Mal-

29 Excurrit Eugubium.

30 Inde in Montē Politianum, quò Florentiam reuersus Frusium mittit.

31 Syluestri Landini ad curandam valetudinē dimissi præclari labores in extrema Tuscia prope Ligures.

gratum

gratum igitur patriam in agro Sarzanensi confirmaturus valetudinem petit: totoque itinere ita se tractauit, ac geſſit, vt videretur ſapientiæ fuiſſe diuinæ leue illud erratum in tyrone permittere, quod & ipſum ad modeſtiam erudiret, & peroptatæ frugis ſeges eſſet in proximis. Quocunque ingrediebatur, ſui veſtigium relinquebat ardoris. Agebat vbiq; de Deo modo publice, modo priuatim. Auocabat homines à flagitijs, & ea confeſſis rite laxabat: tutumq; iter errantibus oſtenſurus abſtinentiæ, ac continentiæ præibat exemplis. Ac Lucenſi quidem in vrbe vir primarius hoſpitium, Ciueſq; alij non exiguum ei pondus argenti, quod abeunti poſt terga iactabant, & ad iter obtulere iumentum: ex quibus nihil prorſus Syluester attigit, mira ſuſpenſis admiratione beneficis, tam inuſitato ſpectaculo continentiæ. Alio quoq; in Oppido, cui Maſſæ nomen, de ſuggeſtu Oppidanis incenſis, & multis modis pecuniam obtrudentibus, eadem abſtinentiæ documenta dedit. Hic concionatorem quendam fœdiſſimos ſerentem errores de ſuperiore loco libera oratione coërcuit. Inferebat ille præter cetera ſingulari Dei Matris candori intolerabile probrum: docebat eam non modo primam originis labem, vt ceteros contraxiſſe mortales, verum etiam quotidianis noxis, & venia dignis aſperſam fuiſſe labeculis. Quò publice diſcuſſo monſtro populum ab eo Syluester abduxit, conſtanter vltro pollicitum, nunquam ei ſe nebuloni aures, operamq; daturum. Malgratum cum peruenisſet, afflictam admodum offendit patriam ex horribilis calamitate procellæ, quæ paucis ante menſibus populata agros erat vniuerſos, nihil vt intactum ex arboribus, frugibuſq; relinqueret, totoque quadriennio ſperari fœcunditas vlla vix poſſet. Per eam igitur occaſionem ſolari populares ſuos ſacramentorum præſidijs inſtituit, & crebriorem eorum vſum facile perſuaſit. Diſcedebant ab improbitate, & diuturno amicarum vſu non pauci: complureſq; cum eo ſe ſe in diuino famulatu coniungi, & eum ſequi vehementer auebant. Valebat voce, quia valebat exemplo. Habitabat in publico hoſpitio patriæ ſuæ cum egenis egenus, tota reclamante familia, ac propinquitate. Adhibebat ad conciones vim ieiuniorum, ac precum. Erat in oculis multitudinis vitæ ſanctimonia, religioſa in circulis vox, morum ſuauitas in congreſſibus. Itaq; ad arbitrium flectebat animos, & in eius admirationem familiæ, vnde hæc hauſerat, traducebat. Creber erat in dicendo, & ad varia hominum genera ter in die ſæpe dicebat. In ſacerdotum conuentu leges quaſdam, & inſtituta de conformandis in Oppido moribus ſcite condidit probis inductis, prauiſq; ſublatis. Agitabatur anniuerſarius aſſumptæ in cælum Deiparæ dies, ſed in ſcurrilibus ſaltationibus, profaniſque lætitijs, cum Syluester ab inſanis illis gaudijs Chriſti plebem abductam ad veſpertinos in templo cantus, & meliora gaudia conuertit. Et quoniam circum ea loca peſtilentes verſabantur Hæretici, in eos illæ ſuæ orationis tela contorſit; ab eorumq; vſu, fraudibuſq; populum vt caueret, admonuit. Erant, qui nullum habebant ſexta feria, quadrageſimaq; in ciborum ratione delectum: & qui purgandis mortuorum animis, vexandiſq; apud Inferos impijs certas ſedes, & loca negabant: & qui viros ſanctos, quos ſua merita tranſtulerunt in cælum, iuſta veneratione, cultuq; ſpoliabant: & qui denique Chriſti Vicarium, & Sedis Apoſtolicæ autoritatem horrore quodam animi contemnebant. Quos omnes pro viribus Syluester exagitans diſputationis altercatione terrebat. Exprobrabat publica eorum dedecora; & conſentaneam doctrinæ vitam, ne cuiquam bono fraudi eſſet, redarguebat. Sacerdotes, quos minus ſibi beneuolos initio ſenſerat, arcto ſibi caritatis vinculo copulauit, eoſque ad ferenda in improbos arma, ſanandoſq; animorum morbos docendo, monendo, totoq; ſuo munere rite obeundo, prouocauit. Captabat autem ſuorum munerum tempora prudenter, ac callide. Nec ceſſabat in finitimis ſuæ patriæ locis ſicubi nundinæ agerentur, conuentuſque forenſes, tum maxime admouere faces animis verbi Dei. Petebat & templa deſerta, conciliatiſq; ſibi Parochis, repente concionem ex paganis, agricoliſque cogebat. Omnino merebatur hominis ardor veniam admiſſæ culpæ inter tædia cruciantis morbi: neue eum dimitteret è ſuo grege Societas, qui Societatis ſpiritum non dimiſerat. Hos igitur inter ardores optatiſſimas accipit literas ab Ignatio, ſe in Sociorum numero retineri. Quarum ad aſpectum prouolutus in genua palmas, & mentem pariter in cælum ſuſtulit; Deoq; gratias egit, quem plurimis, attentiſq; ſacrificijs, vt placaret, elaborarat: totidemque poſtea pro re impetrata curauit. Tum vero in omnem rei bene gerendæ partem curas ſuas Syluester intendere, tum ſe incitare acrius, & exardeſcere quanto iam certius illius ſe membrum ſodalitatis vidit, quæ ſe Deo totam ad animarum ſalutem impertit. Ad eius vocem abde-

32 Vehementer gaudet ſe in Societate retineri.

Digitized by Google

bant se homines vtriusq; sexus in claustra: largior erat in pauperes beneficentia: ponebantur iræ veteres, ac recentes: castigabant sua ora maledici exigebantur dies sacri religiosius: tractabantur sacramenta frequentius: deniq; frangebatur os aduersariorum, & eorum, qui eius se conatibus opponebant. Quibus etiam perniciem, necemque minitantibus haud infracto respondebat animo, libere se in eorum vitam, moresq; quoad eos componerent, inuectum iri: nec se in tam honesta causa mortem optatissimam formidare. Qui præerant ei fauebant, & apud eum suos animos expiabant: dederantque literas ad Ignatium, ne ab se tam strenuum, atq; operarium hominem amoueret. Quarum ea summa fuit. Vberes ibi Deum per Sylvestrum cœpisse fructus: & eius magnopere desiderari præsentiam, vt perpoliret incœpta, & inchoatis tam bene rebus plus roboris, ac firmitatis afferret. Per eum non priuatos modo, qui peracerbis flagrabant odijs, verum etiam populos vniuersos ad concordiam reuocatos, transfugas in sua Cœnobia remissos: varias artes ad publica minuenda vitia salutariter adinuentas: cumq; diebus vix festis ad mysterium accederetur altaris, eius hortatibus factum esse, vt ad id etiam profestis frequens populus venerabundus accurreret. Addebant etiam Sylvestrum nescium sibi parcere, immoderatos exhausisse labores, insomnes duxisse noctes, quotidiana toleraſſe ieiunia: & ad sedanda desideria naturæ panico, non tritico; aqua non vino vti solitum: vitamq; eius omnem perpetuam quandam fuisse vocem in auribus populorum. Quapropter multis rogabant, & obsecrabant Ignatium, ne Prouinciam illam tanta virtute priuaret. Hæc exempla intueri par est, si qui religiosi homines valetudinis interdum causa reuertuntur in Patriam. Extremo Iulio Ferrariam ex Concilio profectus est Iaius, postulatus ab Hercule Duce. Nam cum Dux ille aliud vitæ meditaretur initium pij Archidiaconi Mutinensis colloquijs, qui ei fuerat à confessionibus, incitatus (Is erat Guido Guidonius) sacerdotem optabat idoneum, cui regendi, moderandiq; animi sui potestatem omnem traderet, & cuius tuto consilijs, ac sermonibus acquiesceret. Guido conquirendi hominis negotio suscepto, nostrorum Patrum, qui in Concilio fuerant, fama permotus, Gallum hominem Iaium, quem Tergestinæ cathedræ recusatio longe, lateque nobilitarat, appositum, & ad Ducis rationes, & ad Vxoris voluntatem, (ea enim Gallis ex regibus ducebat ortum) existimauit. Ergo datis ad Ignatium, Pontificemq; literis Iaium impetrat. Cuius vt obsequijs Iaius ipse, nutibusque pareret, consulendum sibi putauit Ignatium, quemadmodum cum eo se Duce tractaret. Respondit B. Pater, cupere se cum Societate vniuersa tali Duci, qui laicos inter Principes Societati nascenti studiose fauisset, toto animo deseruire; amplectendamque perlibenter oblatam occasionem ad contestandam debitam, gratamque memoriam. Quod autem ad agendi spectaret modum, atq; formam; seu de Deo habenda esset oratio, seu lex explicanda diuina, seu alia quæuis munera pie gerenda, vnum & idem putaret esse responsum, totus videlicet vt ex Duce penderet. Aequum enim esse, vt cum is esset à Christi Vicario Ducis vsibus, commodisq; concessus, fineret sane ab ipso Duce se regi. Et quamdiù Ferrariæ apud illum esset, eum sibi superioris, & Præpositi loco duceret, quoties vel Dei causa, vel ipsius Ducis bonum, ciuiumq; requireret. Quod si permitteretur à Duce potestas, tùm quibuscunque posset officijs pro Societatis disciplina, moribusque vacaret. Eò vt venit, & salutato Duci ex Ignatij præscripto se obtulit, recta publicum ad hospitium: in eoque continuo morbis & animorum, & corporum quicquid potuit, attulit opis. Inter pauperes diuersanti, Ducis liberalitas prolixa, ac cumulata non defuit: sed affirmabat multo se libentius inter ægrorum pedores, ærumnasq; versari, quam inter odores Aulæ, Curiæq; blanditias. Apud orbas (ea est ædes à Duce condita, quæ sancta Maria de rosa dicitur) multorum animis præsto fuit, & sacramentis administrandis, & verbo. Nec tamen in S. Annæ valetudinario (id enim ei nomen) quotidiana messis deerat: sed quo lætior in fruge quærenda, animisq; tuendis opera poni posset, Cardinalis Saluiatus ciuitatis Antistes omnem cum eo suam autoritatem, potestatemq; communicauit. Ceterum Iaius obseruabat dicta Ducis, totumque ei se se de Ignatij consilio, Pontificisque nutu dediderat, tanto Duci ipsi gratior, quanto in tot, tantisque & eruditionis, & sanctitatis laudibus obsequentior.

33 Literæ ad Ignatium de Sylvestri Landini præclaris factis, & vitæ asperitate.

34 Claudius Iaius Ferrariam mittitur Ducis postulatu.

35 Ignatij monita Iaio, quemadmodum se cum Duce habere, Ferrariæ deberet.

36 Quid Iaius Ferrariæ gesserit.

37 Quatuordecim iam Socij Patauij.

Patauij in inchoato Societatis Collegio quatuordecim iam agebant: qui cum ex Academicis auditoribus, tum cetera ex vrbe complures modo orationis ardore, modò cælestium contemplatione rerum ad optima quæque pellebant. Exijt Stephanus Baroelius Bassannum vsque suam rite operam locaturus: quam & egregie cunctis locauit in rebus

38 Stephani Baroelij Bassani opera.

Mira

Mira quippe erat egentis hominis abſtinentia, in medijs præſertim occaſionibus locupletandi ſui, ſi offerentibus annuiſſet. Sed ſenſit in ore pauperis longè fœcundiſſimum Dei Verbum; nec quemquam melius perſuadere diuina, quàm qui contempſit humana: Nudos autem, & inopes à Chriſto lectos, vt per Orbem terrarum lemen cæleſte diſſererent. Ideo nihil ei tam cito oblatum, quam ſubito repudiatum: nihil tam benigne miſſum, quam ab eo grate, comiterque remiſſum. Omnino totus quocunque pergeret, frugifer fuit, nullis ſeruandorum hominum vijs, nullis artibus prætermiſſis.

39 Res in Germania Bobadillæ.

Germanico inter hæc confecto bello, Duceque Saxone vnà cum Lantgrauio à Cæſare capto, volens nolens iam dabat manus Hæreticorum indomita contumacia. Iam armis in Germania ſilentibus, res catholica reſpirabat. Huic ſe quantus erat Bobadilla præferuidus, & ſtylo, & voce, vt eam ab Hæreticorum improbitate defenderet, impertiebat. Paſſauij latinis per quadrageſimam concionibus apud Antiſtitem amantiſſimum; deinde etiam Ratisbonæ ſuam operam poſuit. Vbi quanquam Senatus, & plerique ciuium Lutherana lue corrupti ſpem curantium debilitarant, ac fregerant, Bobadilla tamen, nec inſanientium numero territus, nec autoritate permotus tempeſtiuas curationes admouit. Extorſit inter cetera, publica vt Deo ſupplicatio, gratulatioque pro victoria Cæſaris aduerſus Lutheranos Principes ſub ipſis hoſtium oculis decerneretur; & alia inſuper catholico ex ritu ac ceremonia longo interuallo intermiſſa repeterentur. Sane magni ponderis apud Germaniæ Proceres, & Antiſtites vox eius erat, ſed apud Romanorum Regem longe maximi. Atque ille quidem tam deſperatis rebus, tam luctuoſis Eccleſiæ temporibus haud exiguos, contemnendoſque fructus tulit. Modo hanc, modo illam Eccleſiæ partem curaturus ægrotam, & male affectam nunquam eodem loco conſiſtens, ſed tanquam verus Apoſtolus (vt de eo Viennenſis ſcripſit Antiſtes cuncta pererrans, hoc etiam anno nimijs ex laboribus ægrotauit. Vix è morbo recreatus ad Curiam gratiſſimus redijt, & Auguſtæ coepta eſt auita redintegrari religio; vbi etiam ab Auguſtano Cardinali tum primum poſt exactos ex ea vrbe Catholicos, in æde maxima ſolenni pompa, apparatuque, incredibili Catholicorum gaudio, peruerſorumque dolore ſacrificatum. Coloniæ quoque melius rei gerendæ ſpes aucta, improbo iam pulſo Paſtore Hermanno. Qui cum Domini gregem luporum dentibus non dubitaret obijcere, & iam de Lutheri cathedra ſe profeſſus, exitialis doctrinæ peſtem in omnem ſuam diœceſim impudenter inueheret, ſpoliatus eſt à Romano Pontifice, Cæſare etiam ſuffragante, ampliſſima dignitate, & ſummo cum dedecore de Pontificio throno deiectus. Eique ſtatim vir ornatiſſimus, & religionis antiquæ retinentiſſimus ſubrogatus Adolphus, vetere ex familia Scaueburgenſium Comitum. Qui ſimul ac cathedram illam honoris, ac ſanctitatis aſcendit, diœceſim ſuam multis locis Hæreticorum contagione vitiatam, incorrupta religione reuocanda, ſanare ſtrenue, ac fortiter eſt aggreſſus. Nauabat ei ſuam Societas operam non modo vltro peruulgatis artibus, ac vijs, verum etiam proprijs, & peculiaribus. Quod vt perpetuo poſſet, augebatur exercitiorum beneficio Sodalibus, tametſi anguſta Domi res erat. Sed Caniſio antequam in Italiam iter arriperet, qua iam erat vulgo nobilitate, viæ conſulendi Sociorum egeſtati, non defuere. Louanij noſtri cum inter ſe ſe locis eſſent antea, tectiſque diſcreti, in vnam eandemque omnes congregati ſunt domum: & ſuis quiſque rebus in commune collatis, Cornelium Vishauæum Rectoris loco, dum nutus expectatur Ignatij, ſibi delegerunt. Coniuxerant autem ſe ſe ſimul præter Cornelium, Adrianus, ab Adriano, & Daniel Paribruk, Nicolaus Gaudanus Theologiæ Baccalaureus, & Cornelius Brogelmanus, Antonius Vinchius item Theologus, & alij quatuor; quorum plerique nuncupatis priuata religione votis, Societati ſe ſe adiunxerant. Daniel ſuo patrimonio ceterorum leuabat inopiam, & in egeſtate facta nomina diſſoluebat: non dum enim ijs certum, ac commune vectigal, ac ne vllus quidem ciuilis erat beneficentiæ mos, ſed amica paupertas contenta modico ſolicitudinem lucis craſtinæ pellebat ex animo; & plus erat cordi mentis eſca, quam ventris: leges quaſdam diſciplinæ cauſa, dum propriæ expectantur ex Vrbe, quoad eius fieri poterat, obſeruabant. Quanquam quid legibus opus erat, vbi Dei ſpiritus Rector erat? aut quid erat negotij continere eos in officio, qui ſibi ipſi lex erant? Cornelius Præſes totus in repurgandis, & inſtituendis ad orandi rationem animis verſabatur: eiuſque opera

40 Coloniæ ſtatus.

41 Louanij iterum in eadem tecto Socij verſari incipiunt.

42 Cornelius Vishauæus, & Antonius Vinchius Roma inueniũt.

Digitized by Google

bene multi Religionum petebant claustra. Quod cum inuidiam Cornelio conflaret, euocandus vnà cum Vinchio ad Vrbem fuit. Gaudanus autem Bergis flagrabat studio dicendi; & erat in eo facultas sane mirabilis, & instrumenta naturæ, atque doctrinæ. Itaq; celebratur vbique, & dabat ei populus frequens operam, qui summa illum & beneuolentia, & veneratione colebat: cumque auditum esset eum esse dicturum, occupabantur diu ante subsellia; proximisque currebatur è Pagis. Ad eius vocem ponebantur hæreses, & vitia inueterata permulta: mysteriorumque præter superiorum temporum consuetudinem increbrescebat. Parisijs nihil hoc anno noui perexiguæ illæ sociorum copiæ, quæ illic agebant, fungebantur apud Carthusienses muneribus suis. Et erant qui Theologicis imbuti literis Societatem habebant in votis, quos tamen habitationibus remorabantur angustiæ. Quærebant ædium aliquid proprium ac stabile, propediemque dum suas Antistes Claramontanus adijceret, vt erat vltro pollicitus, expectabant.

43 Nicolaus Gaudanus perutilis Concionator Bergis.

44 Tenues Lutetiæ res.

Apud Hispanias erant omnia secunda magis: & Araozio in Aulam iam reuerso prouincialis cura mandata, secundo à Simone Rodericio qui prouinciam Lusitanam regebat, in tota Societate Prouinciæ præside. Cœperat ibi Societas (quemadmodum supra docuimus) sedes habere quinque. Deni ferme degebant in singulis. Sed Barcinone haud amplius quatuor. Nec multo plures, seu in ipsa Regis aula, seu in Hispania tota, dispersi. Idem autem laborum vbique cursus. Et Araozius modo hic, modo illic, qua præstabat facultate dicendi, Villanoua autem Compluti orandi, contemplandique præsidijs mentes hominum incendebat. Huius ex disciplina Ioannes Aluarius prodijt, qui primas inter philosophos obtinebat, & multos annos in theologiæ studio consumpserat, vir singulari modestia, & in domando animo in primis acer; idemque cùm multis alijs rebus à Deo ornatus, tùm ardore, & contentione dicendi. Datus & in Societate locus est Ioanni Valderauano theologo. Compluti autem ne assiduis, & communibus morbis hoc quoque anno, vti superiore, sociorum corpora tentarentur, salubriorem eis locum Villanoua quæsiuit, & eum potissimum de Ortizij sententia, quem Monasterium vulgo appellant propè Oppidum Galapagar. Verum vt eorum Deus virtutem, & hominibus testatam faceret, & simul exerceret ad palmam, ne hic quidem morborum tentatio defuit. Iacuerunt omnes præter vnum Valderauanum, vt ægrotantibus fratribus, & minister, & consolator adesset. Accedebant ad morborum molestias paupertatis incommoda, & penuria rerum omnium, sterilitate loci, vt necesse habuerit Ortizij misericordia, suas receptos in ædes omni rerum opportunitate foueré. Idemque ministrorum sedulitatem addidit ex suis familiaribus aliquot: qui dum suam cuique operam herili iussu dispertiunt, ægrotantium sanctitate capti, quam illi modo mutui pietate sermonis, modo in ferenda paupertatis, & morbi plaga tolerantia declarabant; tanto sunt studio ac desiderio Societatis incensi, vt eorum duo Iacobus Caballarius, & Ioannes Sanctius eam non dubitarent amplecti; Tertius autem sacerdos Iacobi propinquus, qui Ortizij sacello præerat, reditus Ecclesiæ quosdam eidem Societati, sicut & Ioannes Sanctius è gemina prædiorum possessione concesserit. Vt aruit morbus, & Sociorum valetudo reuiruit, ne qua fieret studiorum in posterum, vt ante consueuerat, morbis interpellantibus tanta cessatio, multo eis salubrior, & opportunior extra portam S. Iacobi inuentus est locus. Atque hic demum rebus suis melius compositis vnà omnes degere velut in Collegij formam duce Villanoua cœperunt. Hic ipse primum ceterorum moderator, & dux philosophiæ studium inchoauit, & quicquid otij, vel à studiorum contentione, vel à domestica procuratione supererat, id totum aut in familiares, piosque sermones, aut in exercendos ad orationem quam plurimos conferebat. Grauibus quippe viris ex ipsa Academia, ijsque sane multis exercendi sui ratio demonstrata est: quorum etiam aliqui Societatis ineundæ consilium susceperunt, vt Doctor Alfonsus Velascha Villanouæ magister, qui tùm publice philosophiam tradebat: cuius quanquam fuerit flagrantissima postulatio, nec iustis audita de causis; tamen in communi hominum vita talia edidit sui documenta progressus, vt Toletanus Canonicus primum, deinde etiam Osmensis Episcopus, ad extremum Compostellanus Archiepiscopus sit creatus. Felicior Petrus Tablares grandior iam ætate Sacerdos, & homo peracutus, ac lepidus, naturaque adeo facundus, alijsque præditus ornamentis, vt apud Proceres, ac Dynastas magnam sibi autoritatem, & gratiam conciliaret. Is inter Societatis exercitia cum ad eligendum vitæ

45 Secundus Prouincialis in Societate Araozius, Hispania extra Lusitaniam decreta illi prouincia.

46 Iniere Societatem Ioan. Aluarius.

47 Et Io. Valderauanus.

48 Complutensium Sociorum ærumnæ & salutaria exempla.

49 Iacobus Caballarius & Ioannes Sanctius Societate recepti.

50 Receptus & Petrus Tablares.

genus

Digitized by Google

genus de more ventum esset, sordium & paupertatis impatiens, in quas vltro se coniecerat (erant enim à suis moribus, consuetudineque penitus abhorrentes) exarsit iracundia, & stomacho in Villanouam, & ministrantem fratrem, & impetu quodam animi incitabatur identidem, vt impacto Villanouæ colapho terga verteret: iamque id Satana instigante decreuerat, cum Deus, qui mentes hominum ad ea sæpe tenenda, & persequenda conuertit, quæ nimis illi caute, & studiose declinant, eius repente animum ita perculit, atque permiscuit, vt colliquefactus in lacrymas amare cœperit, quod abhorrebat; & in animum plane induxerit, rebus humanis pro nihilo habitis, ad eos se se ipsos adiungere, quorum paupertatem stomachabatur, & sordes. Nec dubitauit reuisenti se Villanouæ cogitata pectoris aperire, eique supplex esse, vt de animo, quem in eum gessisset, sibi veniam daret. Is postea ad Societatem adiunctus multis ei in rebus, ijsque sane grauibus vsui fuit, vt is, qui & apud viros Principes, (vti diximus) autoritate præstabat, & comitate morum capiebat vniuersos: nec apud eos, qui accederent ad enuntianda peccata, virium minus habebat, quos ad acrem suorum scelerum detestationem, & per acerbas lacrymas adducebat.

51 Multi Sacerdotes Toleti exercitijs spiritualibus exculti maximo fructu.

Tam copiosis exercitiorum fructibus Satanas inuidebat, & aduersari tantæ fæcunditati suis, vt solet, artibus conabatur: sed plane frustra. Erat Toleti Doctorum par nobile, Peralta, & Montalbanus, & ille etiam Canonicus, & ambo Societati nostræ, cuius & primos Patres Lutetiæ iam nouerant, in primis dediti. Qui cum & Euangelij præcones eximij, & Dei famuli præstantes essent, vehementer optabant, vt Societas, quæ in Italia, & Gallia tam frugifera, hominum sermonibus ferebatur, & in Hispania talis esse iam cœperat; eadem in suos quoque populares, ac ciues partem aliquam tam fructuosi laboris, atque operæ deriuaret. Ea de causa prædicare laudes eius, & instituta, eamque etiam atque etiam populo notam facere, non desistebant. Qua prædicatione permoti sacerdotes alij sex, virtute, ac literis probe instructi, auidis eam animis expectabant: vt, si res famæ, atque expectationi hominum responderent, eius instituta sine dubitatione capesserent. Verum cum Toletum nemo se de Societate conferret, mittendum sibi ipsi de suo numero Ioannem quendam Rinconem qui eius de moribus, institutisque cognosceret, Complutum putarunt. Hic vt eò peruenit, congredi quam primum cum Villanoua cœpit, & vsu arctiore coniungi. Deinde ad exercendum sanctis meditationibus pectus eodem autore se contulit: qua in exercitatione eo vsque profecit, vt iam ad instituendos in eo ipso alios satis idoneus videri posset. Toletum igitur ab hac exercitatione reuersus collegis suis, quæ gesserat, videratque narrauit, tanta Societatis, & exercitationum, quas illa ad excitandam in humanis pectoribus religionem adhibere consuesset, prædicatione, ac laude; vt illi ab eo summe contenderent, ne grauaretur ea ipsa orandi præcepta, quæ à Patribus accepisset, sibi etiam pro facultate suggerere. Nec id Rincon, qui ea magna ex parte sibi descripserat, recusauit: & quoad vsu aliquo valuit, studuit eos ad exercitiorum normam, regulamque dirigere. Res latere non potuit, nec in occulto esse, quin ad aures Antistitis Toletani Ioannis Martini Silicæi peruenirent, calumnia vt solet adiecta, quod vulgo dicerent Sacerdotes illos velut ambitiosos Apostolorum æmulos, vt Spiritum sanctum deuocarent è cælo affectasse illum recessum. Quocirca visa est res digna, quæ veniret in examen: datusque in eam diligens, & clandestinus est cognitor, vnus ex administris, vt Consiliarijs Antistitis. Qui dum eorum Sacerdotum mores solerter exquirit; & à notis familiaribus de cuiusque vita accurate cognoscit, tam multa in eorum laudem, tamque præclara ab vnoquoque suis auribus audiuit; vt tum demum senserit quam contemnendi sint vulgi rumores, quamque ab hominum opinione res ipsa distaret. Itaque vt eam comperit, sic ad concilium retulit: magna & exercitiorum, & eorum, qui ea vsurpauerant sacerdotum commendatione, ac laude. Quos cum vnum in locum sex omnes Præsidens conuocasset, Is erat Iacobus Martinus Silicæus sobrinus Antistitis, collaudatis admodum exercitationibus illis, rem dixit optimam, & salutarem esse: ceterum eas communicare cum alijs, & peruulgari vetuit. Quem prudens subinde Consiliarius excipiens, si res, inquit optima, & salutaris est, supprimenda certe non est, sed diuulganda potius: atque huic ab omnibus est assensum: & tum demum in Concilio ita decretum, vt piæ illæ exercitationes, & earum vsus in potestate cuiusque relinquerentur: qui quidem vsus plurimo Toletanæ Ciuitatis bono deinceps

52 Toleti in spiritualia exercitia inquiritur, & laudantur.

ceps viguit. Hæc Toleti dum fiunt, Madriti Societatem complures auebant, quos Araozij publica vox excitarat: sed per angustias & rei familiaris, & tecti per paucis mos geri poterat. Agebat & de nostris augendis, retinendisque ciuitas Vallisoletana: Romanæq; vrbis exemplo eadem, quæ in ea curabantur officia, curaria nostris apud se volebat. Gandiæ autem rem Collegij vna cum Academia pij Ducis solicitudo prouexit. Quanquam autem exiguum tum quidem Collegium ipsum erat, primum tamen in Hispanijs annuæ pecuniæ idoneis subsidijs ad vitæ fructum instructum, & ornatum est. Eadem Ducis pietas Cæsaraugustanum Collegium, vti supra significatum est, agitabat: cumque ea de re cum Ignatio per literas communicasset, Ignatiusq; purum ad eum obsignatum suo chirographo folium dedit, cui pro sua Dux ipse prudentia, habita rerum, locorumque ratione, quicquid videretur inscriberet. Quæ significatio fiduciæ mire affecit animum Ducis, Ignatioque iam, & eius Societati deuinctum, multo adhuc arctiore vinculo colligauit. Inchoauit ergo sine cunctatione Collegium: nec aliud in omni Societate eo inchoatum est anno. Erat Cæsaraugustæ vir nobilis oriundus ex oppido, quod Villam Simplicem vocant, Ioannes Consaluius nomine regius Aragoniæ Conseruator, quod ad regiæ administrationem pecuniæ pertinebat officium, nunc extare negant. Is ex iusto matrimonio susceptis liberis, vxorem vbi composuit, totum se pietati, accepto etiam sacerdotio, dedidit: èq; sua domo Collegium excitauit Virginum autoritate Pontificia, in quo filiæ suæ, & aliæ nobiles, vel ad Cænobium, vel ad honorabile coniugium educarentur. Quod Collegium post annorum aliquot experimentum, cum e sententia non succederet, relato item Roma diplomate, diremit. Post hæc cognita Societate, ratus id maioris fore in commune emolumenti, domicilium idem cum æde sacra ad excitandum ex ea Collegium dedicauit. Cuius possessionem, primi Cæsaraugustam ad stabilem sedem hoc anno missi, sacerdotes Franciscus Roias, & Hercules Buccerius, ille Hispanus, hic Italus iniere: sed in conducta domo habitantes tantum sacra æde vti cœperunt, eaque perparce; quod Archiepiscopus nequaquam probare nouæ accessum familiæ videbatur. Hoc fuit Cæsaraugustani Collegij primum, sed minimè stabile fundamentum. Nam, vt de exitu tandem lætissimo tanto maiores Deo grates agantur, tacendum non est, duorum, quos dixi, sacerdotum, neutrum sub hoc Christi vexillo locum suum tenuisse constanter. Interim tamen multa præclara gesserunt. Quod sane non raro præsertim ea tempestate singulari euenit prouidentia, vt in multis opera Deus minus constantium, dum constantes, firmique succederent, vteretur. Ad hæc Ioanne Consaluio vita breui defuncto, liberi eius pertinacissimis dissidere litibus inter se de dissoluto; abalienatoque Collegio Virginum cœperunt, Anna, quæ restituere Virgines volebat, negante prius contubernium rite sublatum, Ludouico, & Aldunzia paternam tuentibus voluntatem. Itaque post aliquantum molestiarum pacis, rectiq; exempli causa Ignatius omni cedendum suo iure existimans, Socios etiam iussit Cæsaraugusta discere, sed permissi à Ciuitate non sunt, vt anno infra suo narrabitur. Hac æstate cum Regni Aragonensis conuentus Monzone in oppido haberetur, eodem & Dux Borgia Philippi iussu Principis euocatur: nec cælesti per id tempus contemplatione distento, quamuis per literas id tentarat, recusandi locus fuit. Quin per honorifico Tractatoris munere decoratus (sic enim appellant, qui præcipua conuentus negotia pertractant, magnæ omnino existimationis viros, spectatæque cum apud Regem fidei, tum in rebus gerendis prudentiæ) negotiorum, quas vitabat occasiones, subterfugere Dux Borgia non potuit: & tamen in earum æstu, Catalauniæ quoque se Monasterijs Virginum impertijt, curauitque, vt meliores illa mores, qui iam obsoleuerant, prima ex antiquitate repeterent: Ignatioque apud Sedem Apostolicam rogatu Principis, à quo binas super ea re literas acceperat, strenue adiuuante, restituti sunt. Araozius autem versabatur vna cum Duce, sed suo more læsa ex laboribus valetudine, Ducis cura apud quem ægrotabat, releuatus est: confirmandique sui gratia Barcinonem inde traductus. Quoniam autem id temporis de constituendo Principis œconomo Duce Borgia; qui Societatis ineundæ votum superiore anno conceperat, agebatur, Araozius ea de re Ignatium commonendum putauit, vt quid facto opus esset, secum ipse perpenderet, dispiceretque an priuato professionis ritu Ducis esset animus confirmandus, modo ratio aliqua iniri posset, qua vel ad tempus, quoad liberorum necessitati consuleret, ei liceret suas administrare, ac dispen-

53 Inchoatum Cæsaraugustæ Collegium.

54 Borgia ad Conuentum Aragonensem à Philippo principe euocatur.

55 B. Ignatius impetrat à Pontifice potestatem Borgiæ professorum vota concipiendi.

sare

fare fortunas. Non neglexit quod prudenter ſuggerebatur, Ignatius: tacitoque nomine hanc illi à Pontifice poteſtatem & profitendi priuatim, & adminiſtrandi ad certum tempus res priuatas æque, ac publicas impetrauit. Conceſſit quoque Duci Pontifex, vt autoritate apoſtolica Diſciplinarum vniuerſitatem excitare Gandiæ liceret: quæ Societatis adminiſtrationi, ac poteſtati ſubeſſet: quæ biennio poſt rite inchoata eſt, & anno quinquageſimo à Carolo Cæſare cunctis ornata beneficijs Academiarum Salmanticenſis, & Complutenſis. Eamque primam omnium Societas Academiam habuit. Dedit Gandiæ nomen Societati inter alios Franciſcus Saboia, qui Ducis liberis inſtituendis præerat. is confectis Philoſophiæ, ac Theologiæ ſpatijs Doctoris erat honeſtandus inſignibus, & ſatis ad dicendum facultatis habebat, quam augebat commendatio virtutis, & ſuauitas morum. Quæ cum ad famulatum Dei ornamenta contuliſſet, tempore non longo (nam quarto poſt anno deceſſit) ſed nauiter ac fructuoſe in ſancto opere collocauit. Dederat & nomen Balthaſar Diazius conſanguineus Andreæ Ouiedi; & huc Barcinone ſe contulerat Antonius Cordeſius bonarum vterque partium, & ad Societatem factus. Sed deſideratus eſt Petri Fabri diſcipulus Ambroſius Belga, qui eo ipſo die, quo ſuperiore anno magiſter, vitæ laboribus functus in cælum abijt. Is & ſuum videre magiſtrum, & eius defendi precibus magnopere geſtiebat, haud irrito voto: quippe octo diebus ante diuino admonitu ſuum præſenſit obitum: qui vt propius adfuit, defixis in cælum oculis, manibuſque precatus eſt Deum ne ſe diutius in hoc moraretur exilio: cumque ad iter illud ſacramentis ſe ſupremis armaſſet, relictis ſuæ virtutis haud exiguis exemplis, illa ipſa, qua Faber, feria apoſtolicis nobilitata vinculis hinc exceſſit. Artium curriculum ab Franciſco Onofrio Gallo anno iam ante inchoatum perſecutus eſt Emmanuel Sà, qui cum Ludouico Conſaluio ex Luſitania Valentiam venerat. Septendecim annorum erat Emmanuel cum docere philoſophiam cœpit, & quaſdam etiam theologicas theſes magna cum laude ſuſtinuit: nec minor erat virtutis, quam ſcientiæ in tanta ætatis viriditate maturitas. Onofrius autem, & alter Sociorum tradere theologiam cœperunt. Horum Dux ſtudijs propinquam Collegij vineam olearum amœnitate diſtinctam peropportunum leuamen attribuit: cui ſe præſente, vna cum liberis precatione, ſacroque carmine Canonicis choroque Cantorum ſupplicantibus benedici religioſe voluit: primuſque pallio poſito, arreptoque ligone lætus aggreſſus eſt vites, quas, vt alter Iſaac, ſublatas in humeros filius alacer comportabat, infodere; eaſdemque inuocato cæleſtium nomine, ſuo ordine diſponebat. Gnatus autem natu maximus, & cetera proles imitabantur piam genitoris induſtriam, pulchro ſane ſpectaculo, & oculis inſueto. Ouiedus ſæpe agebat ad populum, magnoque audiebatur hominum cœtu, motuque, nec tamen intermittebat aut Neophytis ſolatium orationis afferre, aut eos, qui apud ſe peccata deponerent, intentis auribus auſcultare. Valentiæ Miro informabat homines ad orationem vſitato receſſu: ex eoque numero theologiæ doctor, & Dei verbi prædicator eximius ſe ſe ad noſtros adiunxerat: ſed quoniam teneriore, ac molliore in ſuos animo videbatur, nec ſatis tanti beneficij vim, magnitudinemque perpendere, conſultus Ignatius non dubitauit in tanta operarum penuria, vel ornatiſſimum virum de ſuo cœtu dimittere; ne male poſito fundamento, aut quauis poſtea ventorum procella nutaret, aut miſerandas ederet aliquando ruinas. Huius quoque Collegij egeſtati Dux Borgia mille aureis nummis ſubſidio venit. Inter literarum ſtudia, quæ ſane calebant, pro ſe quiſque proximos inflammabat, apparebatque flammæ fructus opinione maior. Ioanna Cardona ſpectatiſſima fœmina magiſtrorum ſuperabat expectationem, quæ nec publici valetudinarij pedores horrebat, nec ægrotantium ſpiritum, quibus ſe miniſtram iungebat, ſquallo remque vitabat: quin & plagis eorum pia dabat oſcula, vt de Beato quondam Baſilio commemorat Nazianzenus: Et quod maximum in Deum amoris indicium eſt, adeo diuina eius conſuetudine, colloquioque ducebatur, vt ſeptem, nouemque interdum horas nixa genibus hæreret immota, tanto totius corporis æſtu, vt madefactum ſudore ſolum tanquam ab imbribus digreſſa relinqueret. Par in proximos caritas, quæ diuino ab amore nunquam poteſt eſſe ſeiuncta. Cui cum virum cariſſimum non ita pridem inimicorum odia necaſſent, virilis tamen fœmina interfectorem in eius ædibus conuenire, & cibum vnà capere (tantas à Domino iam vires acceperat) non exhorruit: nec ab ea ipſa dextera, quæ tantum nefas in virum admiſerat, dapes reſpuit. Quid huic non dimit-

56 Gandiæ in Societatem adſcriptus Franciſcus Saboia.

57 Et Balthaſar Diazius.

58 Ambroſius Belga moritur.

59 Emmanuel Sà adoleſcens docet philoſophiã.

60 Ad uſum Collegij vineam ſerit Borgia ritu humili, ac pio.

61 Res geſtæ Valentiæ.

62 Ioanna Cardona ad eximiam virtutem Mironis inſtitutione profecit.

Nazianzenus in vita.

teret

teret Deus, quæ talem Deo donauit iniuriam? Hoc demum fœminarum genus est, quæ sacramentorum tractatione, & quotidiano vsu proficiunt. Ea postea in eo ipso hospitio, vbi Christo in suis minimis ancillari consueuerat, magna sanctitatis opinione relicta, ad Deum abijt, tanto hinc egressa fidentius, quanto ad mortem parata prudentius. Hæc memorari hoc loco, quod in eam sanctimoniam ex Mironis disciplina profecerat, votisque & castitatis, & paupertatis emissis, etiam Societati (quantum in ipsa erat) se se deuouerat.

63 Res Lusitaniæ. In Lusitania eadem erat apud nostros conseruandi animos alacritas, & industria. Strada sitienter audiebatur in Curia, & in eadem regium puerum Rodericius instituebat optatissimo progressu. Is ad Ignatium sex è sodalibus misit, missurus etiam plures, si requireret: adeo se multi perspectis vitæ rationibus offerebant. Caruallus quidam adolescens, cui Pater vxorem obtrudebat inuito, cum Societatem postulanti Conimbricæ, non fieret satis, silentio ad Simonem contendit; sed priusquam è paternis sedibus euolaret, vt consilium patri significaret; hoc illi ex Euangelio scriptum reliquit; si quis non reliquerit Patrem, aut Matrem, aut fratres, aut sorores, aut vxorem non potest meus esse discipulus. Cumque ei magis sapere paupertatis humilitas, quam diuitiarum iactantia cœpisset; in itinere commutauit cum mendico vestitum; nec puduit in Curia, vbi Simon erat, apparere pannosum. Ea re gratiam videlicet apud Deum, & homines inijt. Exceptus quippe à Simone benigne, literas ab eo Conimbricam abstulit, quibus iubebatur inter nostros sine mora conscribi. Postea à Pædagogo, qui eius reditum obsidebat, in itinere comprehensus, de sententia dimoueri nullis persuasionibus potuit.

64 Carualli in vocatione constantia. Nam quod ex Euangelio discedens parenti reliquerat, id in pectore assidue versans multo maluit in disciplina Societatis esse Christi discipulus, quam in matrimonij iugo seruus esse mulieris. Martino Sancticrucio Rectori post eius ad Vrbem discessum, suffectus est Ludouicus Consaluius Valentia reuocatus, cuius magnopere laudabantur, & spiritus incrementa, & huius instituti notitia. Ad hunc Simon literas dedit, vt è Collegio Conimbricensi deligeret quatuor, quos ad Aethiopas magni Congi, Lusitani Regis postulatione dimitteret. Cum enim Congi Rex, & ex nobilitate complures, doctorum destituti præsidio ad Ethnicos mores, & patria vitia relaberentur, multique nondum sacro abluti baptismate sacerdotum operam desiderarent, non committendum pro sua pietate putauit Ioannes Lusitaniæ Rex, vt vbi quondam fuerat suæ gentis industria nec cælestibus sine prodigijs vera inducta, ac propagata religio (vt id ipsum infra nos fusius) ibi eam iam sylueſcentem, ac quotidie degenerantem, absque nouis operis, & noua cultura desereret. Ergo ad huius nuntij vocem Sociorum omnium erecta sunt studia, & eam sibi omnes expeditionem multis cum lacrymis flagitarunt. Lecti sunt Georgius Vazius, Christophorus Riberus, Iacobus Diazius sacerdotes omnes, & Iacobus Soueralius nondum sacerdos, alto ceteris mœrore prostratis, quibus sors tam optata non obtigit. Quanquam alijs multis sua peregrinatio non defuit. Antonius quidem Gomius, Consaluusq; Vazius vicinis oppidis, vrbibusque percursis à monasterio S. Felicis ad Vrbem vsque Portus (ea est autem regni pars inclita inter Dorium & Minium amnes) Euangelium longe, lateque disseminarunt. Bis terue in die vel in campestri planitie sequentem à tergo turbam diuinis sermonibus incendebant: pernoctabant gratis communibus in hospitijs; & tenui victu emendicato reficiebant ex laboribus corpus, & vires: quodque oratione docebant, corroborabant exemplo, contemnendis munusculis, & pecunia, negligendis vitæ commodis, & blanditijs. Nihil enim æquè mouet hominum pectora, vt gratuita in animas caritas, & exquisita in Euangelij præconibus paupertas. Itaque capiebant operæ fructum inducta vbique pietate in hominum mores, & sacramentorum celebritate, quæ ad eam diem iacuerant, renouata. Nullus ferme erat dies, quo non ambo ad quinquagenos audirent confitentes, Vianaque in oppido interrumpenda quies nocturna erat ad commentanda, quæ per diem ad populum dicenda essent, ne pœnitentis multitudinis studia, cursumque tardarent. Pulchre & illud in vrbe Portus à Consaluo gestum, qui vt taurorum ab spectaculis multitudinem auocaret, matutina concione ad pomeridianam dictionem tùm, cum agitandæ feræ erant, vniuersos inuitat: testatus se tum demum intellecturum, qui nam seculi, qui nam Domini serui forent; cum qui Theatrum, qui Templum peterent, obseruaret; nec mutaturum se dicendi consilium, quamuis à

65 Conimbricæ Rector Ludouicus Consaluius.

66 Lecti ad missionem Congana Georgius Vazius Christophorus Riberius Iacobus Diazius Iacobus Soueralius.

67 Antonij Gomij, & Consalui Vazij egregia opera peregre.

uis à corona relictus, vetulam duntaxat audientem haberet. Hoc ardore curiosæ multitudinis studium, & cupiditatem repressit, & ab diro spectaculo ad audienda Dei verba conuertit. Vt enim se quisque Dei famulum, non mundi, Satanæque mancipium declararet, dicendi tempus sedulus anteuertit: Itaque à prandio ingens ædem multitudo complenit: vt cuius erat oculis noxium pabulum præparatum, eius iam auribus salutares epulæ præberentur. Ciuis erat hac in vrbe Henricus Gouea, qui olim à Francisco Strada solenni meditatione exercitus, tanta est à Deo luce perfusus, vt vel in illo suo vitæ genere, quoad eius fieri posset, Apostolicos imitari labores, & vitam vellet. & quo posset Deo & proximis vacare liberius, domesticis negotijs fidelem famulum præficit, domumque suam domum facit orationis, distributis ita diurnis spatijs, atque temporibus, vt sua orando Deo, sua perscrutando pectori diei pars dicaretur. Familia eius paucis diebus in religiosorum est versa Cœnobium: vt non mireris tres eius liberos in Societatem se recepisse, cum vel ipsi famuli, seruique vbi vbi essent, nihil nisi de Deo agere, ac loqui possent. Donum in eo erat orandi præclarum, & excellens quædam de diuinis rebus sermocinandi facultas, quæ magnum in animis ciendis habebat ictum: nimirum Ignatij, Xauerijque sortitus spiritum videbatur. Nam spiritus ille Patrum pectora perualebat: & materiam inter externos nactus idoneam, longè latèque serpebat; vt mirum videri non debeat si Patrum hortamenta salutis, & peccatorum sequeretur perfrequens expiatio, & certa morum, vitæque conuersio. Denique noster Henricus lucrandis Christo animis se totum dabat, & quos lucratus erat, studiose fouendis. Hos in vsurpandis crebro mysterijs firmabat ad constantiam, illos orandi præceptis, quos ad ea capienda ingenium, ac natura genuerat, imbuebat. Neque vnius ciuitatis, oppidique bono contentus industriam, ac solicitudinem suam ad villas, & loca finitima deriuabat: vt quæ iam aliam se autore instituerant viuendi rationem cùm in sententia confirmaret, tum ad meliora proueheret. Hac tanta animorum procuratione, atque solertia Ignatium Azebedium Christi postea Martyrem Deo peperit, quem cum audisset rerum humanarum satietate teneri (eius quippe cor iam tetigerat Deus,) viginti ferme millia passuum conuenit hominem, eumque incensum sermonibus suis tandem perpulit, vt Conimbricam ad exercendum spiritum se colligeret, vnde omnis eius salus, &, vt suo reddetur loco, sanctitas non vulgaris. Georgius Morera & Sylueſter Alfonsus in Oppido Guardiæ, Bellæsperæ, ac circumiectis magno successu elaborarunt. Sustulit Morera Guardiensis populi partim Episcopum, partim Decanum sectantis graue diſſidium, publicasque alias criminum causas. tanta autem dexteritate, atque constantia, ne verberum quidem comminatione lentior factus, honoratum sacerdotem ab inueterato abstraxit flagitio, vt is tandem virtutis deguſtare dulcedinem incipiens, immensasque Patri gratias agens, adhortaretur eum, parem vt in alijs quoque peccato implicitis explicandis retineret viam agendi. Neminem enim fore, quem non è sententia flecteret, quando ipsum toties, tamque grauiter ab alijs frustra concussum, potuisset euertere. Nec minus vtilis Emanuelis Nobregæ per pagos proximos error fuit. Sacerdotes nefarijs cum scortis, veluti iustis cum vxoribus magna omnium offensione coniunctos, ad sanctimoniam, atque pudorem populo admirante traduxit. Animasque, nudis interdum pedibus, atque mendicus, & sui corpusculi prorsus negligens, quæritabat. Minitabatur vbique promptas iras diuinæ iustitiæ, populosque ad sua castiganda peccata terrore incusso flectebat. Longum esset persequi, quos ad concordiam Nobrega reduxit, vel crebris cum iniurijs, ac probris, in Christi gratiam exceptis. Quodam in oppido ex itinere, fameque fessus conscendit recta suggestum: sed quia non satis erat ad dicendum solutus, & expeditus, dilapsa tum quidem concio est: ceterum Parocho persuasit, vt ad pomeridianam dictionem populum inuitaret. Fecit ille quod rogabatur, sed tamen cum stomacho, populoque significauit inuitus, Licere ei, si collibitum esset, balbum illum Clericum (sic enim describebat in risu Nobregam) audire dicentem: futurum tamen, vt non multum inde referret ad suas animas commodi. Adfuit nihilominus populus inuitatus, & contra opinionem Parochi adeo balbi verbis exarsit, vt de eo retinendo, vel regio nutu interposito, cogitaret. Fructus quo magis insperatus, eò gratior, vberiorque. Ibi fœmina, quam iam inde à prima ætate Satanas exercebat, post expositam apud Nobregam humili confessione peccata prorsus liberata est, seu ad declarandam vim

68 Henrici Goueæ virtus eximia.

69 Ignatius Azebedius Societati adiungitur.

70 Missio frugifera Moreræ, & Sylueſtri Alfonsi.

71 Missio Emmanuelis Nobregæ, & præclarus euentus.

Digitized by Google

vim tam salutaris mysterij, seu ad vindicandum à derisoribus hæsitantem lingua Dei præconem. Olisippone audita de more vox est Stradæ in frequentissimo conuentu, nec minore sane prouentu. Intendebatur hominum ardor, cùm eorum qui sacra mysteria celebrabant, tùm eorum qui pie in sua corpora sæuiebant. Erat enim id temporis apud Patres hoc in more positum, vt sexta quaque feria pijs hominibus (vnde conflata Sodalitas) in æde concluſis, primis se intendentibus tenebris, copia fieret verberandi sui. Verberatio hæc psalmo quinquagesimo finiebatur, & antequam veniretur ad verbera, vnus aliquis ex Patribus sermonem ad horam de acerbissimis Christi Domini cruciatibus, & flagellis habebat. Strada tamen ad horæ quadrantem dicendi terminis coarctatis, verberantium etiam conuentum vno cum fructu mirifice auxit. Conimbricæ se se aggregauere non pauci: nec in alimenta recepti numeri regia liberalitas deerat, vel aduersante per suos satellites communi hominum hoste. Postridie idus Aprilis ædificari cœpta noui moles Collegij simplici, sanctaque cæremonia. Horam precationi communiter omnes in templo dedere, deque sanctissimo IESV nomine sacerdotes fecere sacrum: tum ad aperienda fundamenta vniuersi concurrunt. Pie alacriterque laborantibus examen apum exiſtit, quod cum aliquandiu circumuolitasset sonoro discursu, procul e conspectu euolans bonæ spei plenos omnes reliquit, ex memoria editæ olim S. Ambrosio infanti significationis. Nouo igitur capto impetu lectos aliquot lapides in Sanctissimo IESV nomine, cui ædificatio tota dedicabatur; tum Pauli Tertij Romani Pontificis, & B. Ignatij; & Regum Lusitanorum, ad extremum eximios tres in Sanctæ Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, quibus debent Religiosorum tecta fundari, Simon post precationem solennem rite iecit, nullo alio maiore apparatu, quam suæ, & sociorum insignis pietatis, & dulcium lacrymarum. Placuit etiam ad memoriam agendarum Deo gratiarum, & sanctorum demerenda patrocinia, quorum dies agebatur natalis, Tiburtij, Valeriani & Maximi nomina tribus imponere socijs Antonio Quadrio, Christophoro Mendio, & Georgio Serrano: quorum post aliquod tempus primo, postremoque ad nomina sua reuersis, vni Mendio ad finem vsque Valeriani permansit. Ignatij quoque Societatis Parentis statuit Simon ei nomen imponere, qui primus post cœptum ædificij opus in eo Collegio nomen Societati dedisset. Euenitque vt subinde reciperetur adolescens ex oppido Gouea Vascus Martinius, cui beata sorte obtigit non vocabulum modo, sed & præstantes B. Patris participare virtutes. Hic enim Ignatius ille Martinius est sanctitate percelebris, cuius præclaras laudes suus annus exponet. Crescebat moles inchoati Collegij manibus quoque & opera famulorum Dei, quos spectandos seculo generis claritudo, seu dicendi facultas, siue alia decora faciebant: vt virtutis quodammodo manibus virtuti domus extrueretur. Crescebat ardor suæ priuatim cuique spiritualis domus ædificandæ. Crescebat & regius fauor, liquido vt appareat cetera eis insuper adijci, quibus antiquissima cura sit Regni diuini. Serio quippe res agebatur, & precationis studium, sitisque colloquendi cum Deo in ijs Patribus ardens erat. Nullus tum precationi modus, nulli termini à legibus constituti, nisi forte, quos præscriberet orandi dulcedo: vt etiam extra precandi tempora, vel aliud agentes, nec sentientes orarent. Nulla eorum colloquia nisi de Deo, nec aliud nisi Deum illorum congressus, consuetudoq; redolebat. Cuius odore qui propius accederent, excitati, ne ipsi quidem audebant alios coram ijs inferre sermones. Quippe eorum duntaxat vultibus contemplandis in eam de ipsis opinionem veniebant, vt tanquam Deo plenos, & supra fastigium hominum collocatos reuererentur, ac colerent. Quid crucis mortificationem memorem? quid varias, multiplicesque sui deprimendi, ac demittendi vias? Ioannem Aragonium cerneres pueros inter orbos vijs publicis cantitare. Franciscum Veiram Conimbrica profectum, pannosum & scrutis obuolutum, nulla oris, animique mutatione Olisipponem intrare, suoque vultu, coloreque in cœtus hominum se se inferere, versarique cum ijs, quibus ante notissimus erat, & quos suæ disciplinæ habebat addictos; perinde ac si splendido quodam, nitidoque cultu fulgeret. Alios autem plebeio, laceroque indutos amictu cistam gestantes in manibus obsonatorem domesticum sequi. Quosdam vero cum in publicum prodeundum esset, ad vestiariam celeri cursu tendentes, contemptissimum quodq; vestis genus omni conquisitione delectum arripere. In ijs Nobrega, foras animarum causa mittendus, perquisitis sibi cum socio breuioribus quibusdam lacernis, quæ genu

72 Communis verberatio sexta quaque feria.

73 Cœptum ædificari Collegium Conimbricense.

74 Ardor pietatis in Conimbricensi Collegio.

75 Varia mortificationum genera.

vix

vix tangerent; pallijſque, ac galeris omni vetuſtate contritis, tam lætus, tamque alacer pedeſtre illud ingreſſus eſt iter, ac ſi ad agendum lætitiæ diem, & iucundas quaſdam epulas vocaretur. Hos ardores ponderoſa, plenaque ſapientiæ de ſtudio perfectionis epiſtola B. Pater ab vrbe laudauit, erudijtque: docens quam ad excelſum vitæ genus vocati eſſent, quot haberent præſidia: Quam timenda remiſſio, quam nimia quoque contentio obſequij gubernaculo temperanda. Qua in re, dum ſcientia expolirentur, & ad animas deinde iuuandas inſtruerentur, elaborare præſertim deberent: quaque via interim proximorum commodis inſeruire. Quibus literis Collegium illud, vti profecit ſemper, ita hodieque merito gloriatur. Interim in India Henricus Henricius, quem ſuperiore anno aduectum narrauimus ex Luſitania, iuſſus in oram Piſcariam proficiſci Tutucurinum, & Punicale aliaque minora oppida ſibi credita decem dierum interuallo percurrit. Sed Punicali velut aliorum in vmbilico diutius, quam in ceteris reſidebat. Inde ſuam cuique opem pro comperta neceſſitate mittebat, & per vnum aliquem ex Indigenis ab ſe edoctum, inſtitutumque ceteros locos inſtituendos, erudiendoſque curabat. Fructus reſpondebat induſtriæ. Præerant alijs alij de Societate locis, vbi religionis elementa tradebant, & omnem excolebant ætatem. Alliciebantur ad Chriſtum æthnici, & ad id plurimum ponderis Prætorum in primis habebat fauor. Deſudabant in eo tractu præter Henricum, Alfonſus Cyprianus, Franciſcus Henricius, & alij duo; quorum omnium moderator, ac caput erat Antonius Criminalis. Nam Beiram receſſiſſe cum alijs in Molucas, haud ita poſt dicemus. Vſus catechiſmi ſane multiplex: binæ quotidie ad pueros lingua vernacula; ſingulæ ad fœminas ſabbato; ſingulæque die Domini ſcholæ habebantur ad viros. Ora claudebantur Idolis, & relegata ſuperſtitione, quotidie magis effloreſcebat Chriſti religio. Repugnabant videlicet æthnici, & Saraceni frendebant: nec deerat à falſis fratribus frequens etiam tolerantiæ materia; ſed occaluerat Operarum Domini iam virtus in rebus turbidis, aſperiſque vt nec inſultantem improbitatem, atque perfidiam, nec quæuis aſpera, Dei cauſa formidarent. Ingens in ijs regionibus morum labes, nulla penè ſcintilla rationis; minor incolarum ad legem Chriſti propenſio, minus etiam erecta ad res diuinas ingenia; tametſi ad humanas, & ea, quæ corpus tangunt, acuta ſatis. Paupertas inter eos ſumma, pudenda nuditas. Itaque verſabatur in lubrico virtus; nec ad eos cuiquam tutus erat acceſſus, niſi vera, ac ſolida virtute munito. Ad eliciendos è vaſtiſſima illa regione fructus aliquos, opportuniſſimum videbatur teneris puerorum annis vnà cum literis virtutem tradere, quorum poſtea inter ſuos ſe ſe explicaret, ac propagaret induſtria; quique indigenarum ſermone percepto in ediſcenda Chriſti lege fidem non deſiderarent interpretum, qui vertendo multa peruertunt. Idem erat, vt dicebamus, Lancillotti iudicium, qui robuſtiorem non probabat ætatem, in qua adeo vitijs excœcata mens erat, & Satanæ fraudibus irretita, vt ad chriſtianam erudiri pietatem longo, & operoſo labore vix poſſet. Luſitanorum in India vires, opeſque perpetuo quodam adminiculo ſuſtentabantur æternæ mentis, ad Euangelicum, opinor, lumen in eas partes inferendum. Et anno quidem antecedente vrbe Dio à Barbaris occupata, expugnataque propemodum arce, magnum res Chriſtiana diſcrimen adierat. ſed opportune (vt ſolet) diuina vis adfuit, quæ tormentis bellicis in Luſitanum obuerſis, ne ignem conciperent, vim ademit: quo concepto Luſitanorum haud dubie pleroſque concerperent: nec enim globorum declinare vim poterant, & fugæ omnis itinera crebris erant infeſta miſſilibus. Affirmabant etiam in ſumma turri principis ædis conſpectam eſſe præſtanti forma mulierem, quæ contrariam cœcaret aciem, orbaretque luminibus. Credita eſt Dei mater Luſitanis veniſſe ſubſidio, cuius ope pulſus ſit hoſtis, & ipſa ciuitas vindicata. Iam Xauerius, quem in inſulis Mauricis ſupra reliquimus, Chriſtianorum luſtratis pagis ad confirmandos Molucenſium animos Ternatem redijt. Hic tres circiter obduxit menſes diſpertitis ita muneribus, vt diebus feſtis mane ad Luſitanos, veſperi ad Neophytos verba faceret: vtriſque autem confitentibus promiſcue operam daret: ſeorſimque ad Luſitanorum coniuges quarta quaque, & ſexta feria de ſymboli capitibus, de præceptis Decalogi, de pœnitentiæ, Euchariſtiæque bono diſſereret. Regem Aerium, qui eius videbatur lætari congreſſu, frequenter inuiſit: oſtendebat il-

76 Res Indiæ.

77 Henricus Henricius oram piſcariam iubet excolere.

78 Indiæ mores depranati.

79 Fauet Deus mirabiliter Luſitanis in India.

80 B. Xauerij res in Molucis.

Digitized by Google

le quidem spem aliquam suscipiendæ religionis, & eundem aiebat à Saracenis atque Christianis coli Deum, futurumque vt in eandem aliquando religionem vtrique coirent: verum quominus eam susciperet, impediebat effrenata libido, & immoderata vitæ licentia. Nec ab eo Xauerius expressit aliud, nisi vt polliceretur, è liberorum multitudine quos habebat, vnum se daturum ad fontem, qui postea Mauricis imperaret. Ceteros quoque Saracenos non admodum in sua secta pertinaces Xauerius reperit, vtpote suæ disciplinæ planè rudes, ac sine Magistris. Aethnicos vero minus & hic abhorrentes à Christo, quam ab impurissimo Mahomete. Quo circa vtrorumque sperabatur in expedito conuersio, simul ac in Moluco Societas domicilium constitueret. Vnus ipse paucis mensibus Oppidanorum animos sic excoluit, vt populum prorsus alium, atque inuenerat, in suo discessu reliquerit. Multos Christi militiæ adscripserat, & in ijs duas Regis sorores. Cui rei plurimo fuit adiumento sanctitatis opinio cœlestibus testata signis, atque prodigijs: Quo maiore Ternatinorum mœstitia, & vberioribus fletibus

81 Reuisit Amboinios, à quibus ægerrime dimittitur.

Indiam versus Amboinios ex itinere reuisurus, abscessit. In Amboini portu Lusitanorum onerarias offendit quatuor, quarum vt nautis, vectoribusque consuleret, & eadem simul opera cunctis incolis, modicam sibi in ipso litore è stramentis casam, quoad in Indiam renauigandi facultas esset, extruxit; eodemque opere iuxta Sacellum; vbi accedentibus sacramenta præberet. Inde Christianorum repetendis pagis consignauit infantes; rudes, & imperitos erudijt. Vigesimo autem quam appulerat die ad vitandam amicorum, Neophytorumque in digressu complorationem, instructum repente nauigium de media nocte conscendit. Verum deprehensus, ac proditus ita cœpit animo tangi, totisque tentari præcordijs (ingens quippe turbæ, quæ se in portum effuderat, fletus, & clamor eruperat,) vt miseratione quadam subuenerì inciperet, ne maius aliquod incommodum eorum animis, si digrederetur, accideret, maiorem tamen Dei gloriam sperans in sententia perstitit: & pie pios consolatus est gemitus, hortatus insuper, vt exercitationem disciplinæ Christianæ nullam diem intermitterent: Neophyti autem breuem Symboli explicationem ab se traditam studiose recolerent, memoriæque mandarent. Nec defuit sacerdos amicus, qui pro sua pietate id operis, muneriſque susciperet, vt eorum institutioni quotidianæ binas horas impertiret, & semel in hebdomada ad Lusitanas fœminas de capitibus Symboli, dequè saluberrimis confessionis, communioniſque mysterijs pro facultate differeret. Tandem à caris in Christo filijs pius Pater auulsus secunda nauigatione Malacam venit: cum tamen Regium nauigium, quò conscendere inuitatus abnuerat, animo (vt postea cognitum est) præsagiente futura, in vastas Syrtes inciderit. Commodum è Societate iam tres, cum eò Xauerius appulit, appulerant, Ioannes Beira, & Nunnus Riberius Sacerdotes, Nicolausque Nunnius adhuc ordinum sacrorum expers, quos, vt ante ostendi, per literas Xauerius euocauerat. Hos cum bimestri amplius spatio iucundissime apud se habuisset, postea de rebus Molucensibus accurate præmonitos dimisit in Molucum. Sed Beira ad insulas Mauricas cum socio Nicolao, Riberius in Amboinum solus diuertit. Vbi quadrimestri statione Lusitanæ classis, sexcentos circiter ad Christi cultum adduxit, & Christianorum peragrandis locis catechismum passim tradidit; nefaria simulacra confregit, populis, quos alta nox premebat insciticæ, Euangelij lucem prætulit; & recedente Classe, Lusitanos quosdam, qui se socios tam sancti laboris obtulerant, ad augendum Christianorum numerum excitauit. Xauerius vero dum nauigationis Indicæ tempus aduentat, quatuor Malacæ menses in suis se curis, muneribusque continuit: & ad excutiendas è Neophytorum pectoribus inanium Deorum fabulas, Euangelicam eis de Christi aduentu inculcabat historiam; institutoque suo mortuorum animas, quas crucians purgaret ignis, vt etiam eos, quos mortifera peccati fraus vrgeret, sub primas quotidie tenebras adiuuandos piorum precatione curabat. Ad eam rem ciuitas Malacensis certum constituit hominem, qui læua laternam, dextra tintinnabulum tota vrbe circumferens nocturno strepitu, & inflexo ad commiserationem vocis sono, cùm sui cunctos admoneret officij, tùm iræ cælestis improbis terrorem incuteret. Is postea mos ab vrbe Malaca in omnem Indiam, vltimiq; Orientis vrbes longe lateque profectus, etiam num viget ingenti mortuorum, viuorumq;

82 Reperit Malacę Ioannem Beiram, Nunnum Riberium Nicolaum Nunnium quos in Molucum mittit.

83 Præclara gerit, institutitque Malacæ.

compen-

Digitized by Google

compendio. Sequitur res admiranda quam per Xauerium diuina Maiestas, & ad illustrandam Christiani nominis gloriam, & ad declarandam suam in Christianos prouidentiam, tutelamque patrauit. Appulerat intempestæ noctis silentio Malacam valida Regis Aceni classis è Somatra insula, quæ est è Regione Malacæ. Hic dispertitis inter se muneribus Barbari ex improuiso partim inuadunt arcem, partim Lusitanorum in portu naues incendunt. Illi à præsidiarijs militibus forti animo repelluntur. At hi Lusitanos Nautas nec opinantes opprimunt; nobilibusque nauigijs ignem injiciunt. Qua capta præda, atque illata pernicie Christiano, Lusitanoque nomini insultantes, exultantesque discedunt: nec eo contenti, piscatores quosdam Christianos factos, amputatis naribus, auribusque, extremisque calcaneis, ad Malacensem præfectum Simonem Mellum eum exaratis eorum cruore literis mittunt, contumeliose lacessentes ad pugnam. Mouit omnes miserabilis suorum species, quos adeo barbara crudelitas deformauerat. Præfectus autem perlectis in conuentu militum literis, & illatam non tam Lusitanæ genti, quam Christo, Christianoque nomini reputans contumeliam, de Xauerij consilio constituit, classe aliqua raptim instructa abeuntem hostem fortiter insequi: & victoriam pie pugnantibus pollicebatur à Deo in Dei causa Xauerius. Verum nauigiorum obstabat inopia, tot hostili iam flamma crematis; septem autem duntaxat relictis, tempestate quassatis, quæ ad rem bellicam vsui esse, nisi refecta, non possent. Ergo in ea hæsitatione Xauerius, quoniam & diuinæ Maiestatis honos, & Lusitani Regis agebatur existimatio, comparandæ classis onus, parteſque suscepit: ad militesque conuersus, Deus, inquit, nobiscum stat, cuius ego vobis nomine iam ante denuncio, ne quemquam à tam pio bello, quò ille ipse haud dubie nos vocat, vllus auocet metus. Ego memet vobis socium periculorum omnium, ac comitem offero, vt Christi, ac Regis persequamur iniurias. Ea vox militum accendit animos. Nemoque fuit quin se se in id bellum, haud dubia spe victoriæ, cum Xauerio pariter offerret. Porro ducum, militumque consensu præfectus Simon Xauerio ipsi cuncta permisit. Is cum armamentarium videret inane, septem Nauarchos de nobilibus, ac locupletibus aduocauit; eosque blanda oratione perpulit, vt pro sui Regis, & Christiani nominis maiestate lacera illa, quæ dixi, nauigia, singuli singula suo labore, atque impensa reficerent testatus eos in eam rem sumptum centuplicato fœnore recepturos. Ita quatriduo stetit in portu classis pro loci opportunitate rebus omnibus ornatissima. Præficitur Franciscus Sà, Simonis affinis cum Lusitanis militibus centum, & octoginta. Hos Xauerius, quoniam sequi pro voto non licuit (non enim Præfectus vrbis populo reclamante, permiserat) pro concione solatus bono animo esse iussit, prosecuturum se prorsus animo, precibusque, quos corpore non liceret. Deinde monuit, vt pro Christo Domino crucis in patibulo pro eorum salute necato, mortem sibi quoque contemnendam putarent: Eiusque pendentis specie sibi ante oculos collocata bellum, præliumque capesserent: affuturum illum haud dubie pugnantibus, & opem poscentibus allaturum. His præceptis instructos rite confitentes excipit, & Eucharistiæ sacramento confirmat. Sic armatos pergere in hostem iubet ad exploratam, certamque victoriam. Cuncti diuino impulsi spiritu sacramento se obligant, & Dei spondent ante conspectum, vltro se pro Christo mortem, si res ferat, appetituros. Ea cohors honoris causa, & ad tenendum, quod Deo teste professa erat, Iesu Christi cohors à Xauerio vocitata est. Verum in ipso portu egregie ornatum, instructumque nauigium seu Satanæ odio, seu Gubernatorum incuria, inspectante ciuitate deprimitur, ingenti rerum omnium damno, præter quam militum, nauticorumque. Visum tùm vulgo indicium, quasi diuinitus editum futuri periculi, ne plena aleæ susciperetur expeditio. Fremere spectantes Ciues, & verbis carpere, nunc classis, nunc vrbis Præsides, temerarij certaminis autores. Simon quanta sibi tempestas impenderet inuidiæ, secum ipse perpendens, Xauerium properè accersit. Is tùm in ægrotorum æde sacris operabatur, quibus tranquille peractis, priusquam nuncius verbum esset effatus. Abi, inquit, ac Præfecto renuntia me mox affuturum, & bono animo esse iube, quod extremis temporibus, & cum deplorata sunt omnia, tùm suis Deus adesse soleat. Deinde subsecutus ipse, plena consternationis, atque tumultus offendit omnia. Et ad Simonem læto ore, animoque fidenti, Quid est, inquit,

84 Multæ Xauerij prædictiones, & mira per eum parta victoria.

85

Digitized by Google

Simon quod res tantula frangit animos? omnipotens est, cuius nos in fidem, tutelamque proiecimus. Dein singulos milites, Ducesque corroborans ad tam honestum, ac salutare bellum iterum acuit. Præfectus quanquam Xauerij cœptis impense fauebat; tamen ne quid inconsulto videretur aggredi, primarijs ciuibus ad consilium vocatis, diligentem eius rei deliberationem habuit. Dictis sententijs ciues ad vnum omnes temerariam censuerunt expeditionem illam: contrà milites, tentandam belli fortunam, satiusque esse honesta morte defungi, quam datam semel Christo fidem fallere. Id adeo in omnium animis fixum fuit, vt nouo protinus sacramento, nouo iure iurando se se vniuersi deuinxerint, ingenti ceteris admiratione suspensis, quos nullus attingebat instantis periculi metus. Xauerius collaudata militum fide inculcare spem Dei cœpit, apud quem non esset vlla distantia, vtrum in paucis, an in pluribus adiuuaret: pro vna amissa biremi, duas ante noctem acceſſuras. Euasit quod cecinit. Non dum se condiderat Sol, cum gemina biremis Iacobi Suarij, qui recto cursu, ne portorium solueret, nauigabat, Malacam propter apparuit. Ea Xauerij precibus ad vrbem appulsa,
86 Classem auxit, & belli Socium se Suarius obtulit. Adeo stare cum Lusitanis Deus, Xauerio supplice, videbatur. Ergo alacres cuncti milites non plus ducenti triginta, nauigijs octo grandioribus Acenorum classem insecuturi discedunt. Eam cum multos dies intra Cambilæ promontorium frustra quæsissent, & re infecta iam Malacam repeterent, non multum inde prouecti de occultis Acenorum insidijs apud amnem Perlensem ex piscatore cognoscunt. Audierat quippe hostis, Lusitanas illac naues Malacam transituras. Exultare igitur ad eum nuntium lætitijs omnibus Præfectus classis: gaudiumque suum assumpto iucunditatis ornatu, lautius milite, socijsque tractandis, & bombardarum omnium disploſione testari, tantum iam conceperat in præcordijs, Deo corroborante fiduciæ, euidens exorati Numinis, victoriæque instantis indicium. Barbari bellicis excitati tormentis, vt ex captis ab exploratoribus scaphis cognitum est, direxerant in pugnam naues, concitatoque impetu ferebantur ad prædam. Præfectus vero Sà Promontorij opportunitatem secutus, quod Perlensis amnis imminet ripæ, eius in recessu vbi leniſſimus fluit, classem ocius ad prælium instruit. Mox accenso milite reuocandis in mentem Xauerij monitis, & sacramento IESV Christo bis dicto, in hostem ducit. Defluebant ex aduerso, secundo tamen amne in pugnam barbari dissono tympanorum concentu, horrendoque vlulatu. Præibat eorum Prætoria, quaternis turcicis cincta triremibus; sequebantur biremes senæ ordinibus distinctæ nouem innumeris fistulis, ac bombardis instructæ. Lusitanus, vt primum barbarorum agmen promontorij flexus aperuit, repente tribus cum nauibus occurrit hosti, ceteris, vt aciem direxerat, subsequi iussis. Barbarus furore præceps, dum bombardas ante tempus in hostem incendit, irrito ictu globos omnes in vndas excutit. At Lusitanus, pro quo Dominus dimicabat, præ grandi globo grandiore intorto bombarda, Acenorum Prætoriam tam certo librauit ictu, vt eam funditus in alto demerserit (profundo quippe alueo Perlensis est amnis, & torrens, rapidusque fertur, vt nusquam toto cursu vadum aperiat) Ergo hic depressa librato globo Prætoria, dum turcicæ triremes omissa pugna cursum inhibent, Duci, Proceribusque opem laturæ natantibus; victoria Lusitanis primo impetu se sponte obtulit. Biremes namque sex insequentes à tergo, in turcicas triremes, quæ ex obliquo naufragis excipiendis occurrerant, incursantes; & posteriores incussæ prioribus, proræque puppibus, se se inuicem implicabant, & collidebant, vt iam secum ipsa, non cum aduersa pugnare classis videretur hostilis. Sane accidit quasi miraculum à Deo, qui vt olim paucis militi-
87 bus Hebræorum immittebat pauorem in hostium castris, & ea conturbabat, ac permiscebat, vt cuiusque gladius verteretur in proximos, & mutua se cœde truncarent: sic in hac pugna, paucorum terrore militum, classem hostium turbauit ingentem, & inter se se commisit atque permiscuit, vt sibi ipsa exitium esset, & extrema pernicies. Namque impeditam ad pugnam, & sibimet cohærentem vno tempore Lusitanus aggressus ter effusa tormentorum procella, nouem inter se conferta nauigia momento demersit, & alia complura ingenti barbarorum strage labefactauit, ac fregit. Remiges, militesque superstites pauore cœci, & natatu petentes effugium, rapidum desiluerunt in amnem: cuius repentinis hausti vorticibus nusquam amplius apparuerunt.

Iudic. c. 7. & 1. Reg. 14.

Digitized by Google

runt. Nemo prorſus euaſit, ne nuntius quidem tantæ cladis. Et, vt ex captiuis poſtea reſcitum eſt, quatuor barbarorum millia, in quibus Turcæ, Ianizarique complures, & primarij ex Aceni Regis Aula non pauci perierunt. Tam inſigni nobilique victoria Luſitani, Immortali Deo, vt par erat magnopere gratulati claſſem vniuerſam, præter decem illa, quæ depreſſa diximus in aqua nauigia, in ſuam poteſtatem redegerunt, diuitem ſane prædam, ſine ſanguine, ſine labore. vt tum planiſſimum fieret, non partam humanis viribus, ſed donatam à Deo fuiſſe victoriam. Aucti ſunt ſpolijs cuiuſq; generis pene innumeris; bombardis ferme trecentis, nauigijs quinque & viginti, inutilibus concrematis. Perlenſis præterea Rex Acenorum metu, rapiniſque leuatus, & amiſſa præda ferro recepta, Luſitano Regi pro accepto beneficio ſtipendiarium, & amicum vltro ſe fecit. Hic Xauerianæ vaticinationis terminus fuit, hic ſaluberrimi conſilij, & intentiſſimæ precationis exitus: hæc fiduciæ merces in Deum, hoc præmium, quæ nullis trepidantium, aut deſperantium vocibus minui, nullis obtundi falſis rumoribus potuit. Cum enim Malacæ interim à Saracenis accolis rumor eſſet temere diſſipatus, Luſitanos in pugna cecidiſſe, & lamentis, ac gemitu, fœmineoque vlulatu tecta reboarent, Xauerius eadem ſemper fronte, eodemque vultu fauſta vbique, ac proſpera promittebat: timidos, & prouidentiæ cæleſtis immemores increpabat: abiectos & pene deſperatos erigebat ad ſpem, & ad obtinendam in inſtituta prece fiduciam. Quin eo ipſo die, & ipſa hora, qua congredi inter ſe ſe claſſes aduerſæ cœperunt, cum ad populum verba faceret, ad Chriſti ſimulacrum in Cruce pendentis extemplo conuerſus primum pugnæ conflictum deſcribere per ambages inſtituit, & ardentibus oculis, multoque fletu rorantibus exclamare, o IESV, Deus cordis mei, quæſo te per paſſionem, & mortem tuam, ne deſeras quos pretioſo ſanguine redemiſti. Hæc & alia, quæ Dei ſpiritus ſuggerebat, effatus, reclinauit pauliſper caput ad pulpiti marginem, quaſi quadam corporis iactatione deficiens, eoque mox tanquam ex quiete, ac ceſſatione ſublato, læto ore, ac renidenti extemplo proclamat. Nunc demum Malacenſes mœrorem ponite, nunc iucunditati vos date: modo à Luſitanis fuſus, & proſtratus eſt hoſtis, haud amplius tribus deſideratis è noſtris mox ſpolijs onuſti reuehentur cum captis nauibus, nobilique præda. Certo die, (diem autem ipſum reditus deſignabat) hic reduces aderunt. Gratias ergo Deo, qui magna fecit in populo ſuo, & victoriam dedit nobis Dominus omnipotens. Recitemus ſemel orationem Dominicam, & Angelicam ſalutationem: Eaſdemq; pro paucis illis, qui de noſtro numero ceciderunt, iterum repetamus. Habita prædictioni fides eſt, ingenti concionis admurmuratione, & pie ab omnibus actæ grates. Ipſa oris repentina mutatio, & perſpecta viri ſanctitas nullum dubitandi relinquebat locum. Eadem die matresfamilias ſeparatim in alio templo pro concione ſolatus, non modo victoriam, victoriæque diem, ſed ipſum quoque affuturi nuntij diem, quem de ſuorum eſſent accepturi ſalute, prædixit. Triduo interpoſito, eo ipſo, quo prædixerat, die nuntius affuit: Nuntiumque ingenti cum præda victores, incredibili Malacenſium gaudio ſubſecuti ſunt. Ij victrici claſſi obuiam omnes ad litus effuſi, pauerunt oculos tam inuſitato triumphi ſpectaculo: cum quinque & viginti barbarorum capta nauigia ab octo duntaxat Luſitanis nauibus agerentur. Vt autem cœptum eſt victoriæ tempus in communi gratulatione diſquiri, repertum eſt diem ipſum, & totius victoriæ ſeriem cum prædictione Xauerij mirifice conueniſſe: cum tamen locus, vbi pugnatum erat, paſſuum millia ferme ducenta Malaca diſtaret. Extremo fere anno prius quam in Indiam renauigaret, noua ſpes Xauerio ſe ſe obtulit in vltimas etiam terras inferendi nominis Chriſti. Angerus erat ex Iaponia quidam Cangoximæ honeſto loco natus, quem cum conſcientiæ peccatorum ſtimularent, nec reſpirare ſinerent, ad ſuos ſe ſe Bonzios (qui apud Iapones velut religioſi numerantur) adiunxit. Verum cum ex eorum clauſtris, conſuetudineque nihil opis ad ſanandà mentis vulnera reperiret, ſtatuit apud exteros quærere, quod inuenire domi circumſpectis omnibus nunquam potuit. Cumque de religionis Chriſtianæ myſterijs, deque rebus à Xauerio geſtis multa ex Luſitanis inſtitoribus cognouiſſet, ſtudio elatus viſendi hominis, vberiuſque rei cognoſcendæ Chriſtianæ, non dubitauit, eius requirendi gratia vaſto, atque ignoto ſe ſe mari committere. Itaque notis cum Luſitanis itineris ducibus Malacam ſoluens poſt varios errores, atque diſcrimina, Xauerium, qui e Molucis Indiam repetens Malacæ ſubſtiterat, ſumma

90 Angerus Iapõ cum Xauerio congreditur, vnde B. Patri conſilium Iaponicæ expeditionis.

Digitized by Google

sua cum voluptate conuenit; nec minore certe Xauerij: qui vt mira quædam de Laponibus audierat, tum demum in spem venit viam sibi in eas Insulas per hominem Laponem apertum iri. Scisciatus ex eo varia, & multa Lusitano sermone, cuius haud erat ignarus Angerus, ex ipsis responsis, ac percunctationibus minime vulgaris indolis specimen cepit: hominemque pedetentim est orsus Christianis expolire præceptis, scrupulosque, ac solicitudines animi, quibus dies, & noctes exedebatur, eximere; denique semina tranquillæ vitæ, & veræ pacis inserere: vt iam suæ peregrinationis fructum sibi capere videretur Angerus. Et erat ille quidem ætate grandior, verumtamen tanto studio explicationi catechesis intererat, vt capita subinde symboli, quæ in codicem sua sponte retulerat, in conuentu populi memoriter recitaret. Cum rogaretur an Christi legem suscepturi Iapones essent, si quis eam ad illos deferret: respondit, eos varijs ante percunctationibus exploraturos, quid religionis afferret; maxime vero vtrum dictis facta, & doctrinæ vita congrueret. Quod si & oratione eorum quæstionibus consentanea, & vitæ probitate eorum experimentis fieret satis, non dubitabat quin, & suæ Prouinciæ Rex, & de Proceribus etiam multi, & quisquis denique iudicio aliquo esset, Christi legem arriperent. Et vero negabant Lusitani mercatores maiore apud Ethnicos vllos, quam apud Iapones fructu collocari posse operam. Quibus Xauerius cognitis, incredibili continuo incitatus est studio Iapones adeundi, nullis aut maritimis tempestatibus, periculisque deterritus, aut Sinensium pyratarum latrocinijs, & excursionibus, quibus iter illud infestum erat, exanimatus. Ergo mensibus ferme quatuor Malacæ consumptis, vt primum idonea fuit in Indiam traijciendi tempestas, Angerum cum Lusitanis amicis Goam, Commorinenses ipse Neophytos ex itinere reuisurus, via breuiore præmisit. Malacensi autem ciuitati socios duos efflagitanti sui muneris, laborisque vicarios, eos se missurum recepit. Interimque ne Malacenses inter Neophytos cathechismi studia languerent, munus id externo sacerdoti Vincentio Viegæ egregie probo, nauoque concredidit. Mox ipse Cocinum versus nauigaturus extremo anno conscendit: quò nisi proximo ineunte, non appulit.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Octauus.

DVO de quinquagesimo eiusdem seculi anno res Societatis eundem tenebant in Vrbe cursum. Ignatius præter ceteras de more curas, condendis constitutionibus, ac legibus diuturna commentatione, atque obseruatione, maxime vero precationis assiduitate vacabat. Interim, quod inter prima votorum habebat, postulatu Francisci Borgiæ Gandiæ Ducis ex Romano Pontifice est consequutus, vt exercitiorum libellum autoritas Apostolica comprobaret. Destinatis censoribus viris grauissimis Ioanni Aluaro de Toleto Cardinali Burgensi ordinis Prædicatorum, Philippo Archinto Pontificis in Vrbe Vicario, atque Aegidio Foscarario sacri Palatij Magistro ex eodem sanctissimo & sapientissimo Prædicatorum cœtu, dupliciter ex Hispanico idiomate latine liber conuersus, inspiciendus est traditus: qui vtrumque exemplar, ne vocula quidem mutata maxime commendarunt. Tum comprobatio, & commendatio ampliſſima Apostolicæ Sedis accessit, in hæc verba.. 1548 I

Exercitia spiritualia B. Ignatij Apostolica autoritate confirmantur.

PAVLVS PAPA III.

Ad perpetuam rei memoriam.

PAstoralis officij cura, in vniuersum Christi gregem nobis commissa, & diuinæ gloriæ ac laudis amor facit, vt ea quæ salutem animarum, & spiritualem earum profectum iuuant, amplectentes, vota eorum, qui aliquid, quod fouere, & nutrire pietatem in Christi fidelibus valeat, à nobis exposcunt, ad exauditionis gratiam admittamus. Cum ergo (ficut dilectus filius, nobilis vir, Franciscus de Borgia, Dux Gandiæ, nobis nuper exponi fecit) dilectus filius Ignatius de Loyola, Præpositus Generalis Societatis IESV, per nos in alma Vrbe nostra erectæ, & per nos autoritate Apostolica confirmatæ, quædam documenta, siue exercitia spiritualia, ex sacris Scripturis, & vitæ spiritualis experimentis elicita, composuerit, & in ordinem, ad piè mouendos fidelium animos, aptissimum redegerit, illaque Christi fidelibus, ad spiritualem consolationem, & profectum magnopere vtilia, & salubria esse, non solum fama, ex plurimis locis allata, prædictus Franciscus Dux didicerit; sed etiam experimento manifesto, cum Barcinone, tum Valentiæ, tum Gandiæ, id compertum habuerit. Quare idem Franciscus Dux nobis humiliter supplicari fecit, vt documenta, & spiritualia exercitia prædicta, quò latius eorum fructus pateat, & plures Christi fideles maiori cum deuotione ad vtendum illis, inuitentur, examinari facere: &, si approbatione, & laude digna inueniremus, approbare, & laudare, aliasque in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica, dignaremur. Nos igitur, qui documenta & exercitia huiusmodi examinari fecimus, & quæ testimonio, ac relatione, dilecti filij nostri, Ioannis Tituli S. Clementis, presbyteri Cardinalis Burgensis Episcopi, ac hæreticæ prauitatis Inquisitoris, & venerabilis fratris nostri Philippi Saluciarum Episcopi, ac dictæ Vrbis nostræ in spiritualibus Vicarij generalis, nec non dilecti filij Aegidij Foscararij, nostri sacri Palatij magistri, nobis desuper facta, pietate, ac sanctitate plena, & ad ædificationem, & spiritualem profectum fidelium

fidelium valde vtilia, & salubria esse, & fore comperimus: debitum etiam respectum ad fructus vberes, quos Ignatius, & ab ipso instituta Societas præfata, in Ecclesia Dei vbiq; gentium producere non cessant, & ad maximum adiumentum, quod ad id prædicta exercitia attulerunt, non immerito habentes huiusmodi supplicationibus inclinati, documenta, & exercitia prædicta, ac omnia & singula in eis contenta, autoritate prædicta, tenore præsentium, ex certa scientia nostra, approbamus, collaudamus, ac præsentis scripti patrocinio, communimus: hortantes plurimum in Domino, omnes & singulos, vtriusque sexus, Christi fideles vbilibet constitutos, vt tam pijs documentis, & exercitijs vti, & illis instrui deuote velint. Necnon concedentes, vt huiusmodi documenta, & spiritualia exercitia imprimi, à quocunque bibliopola per prædictum Ignatium eligendo, libere & licite valeant. Ita tamen, vt post primam editionem, sine consensu eiusdem Ignatij, vel successorum eius, nec ab hoc, nec ab alio omnino, sub excommunicationis, & quinquaginta ducatorum pijs operibus applicandorum, pœna, imprimi possint. Ac mandantes nihilominus vniuersis, &c. Datum Romæ apud sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris, die vltimo Iulij. M. D. L V I I I. Pontificatus nostri anno quartodecimo.

Blo. El. Fulginensis.

2 Verso exercitiorum ab Andrea Frusio edita typis mandatur: qui primus liber ex Societate impressus.

Secundum hanc Pontificis autoritatem cum esset libellus typis mandandus, ea versio, quam ediderat Andreas Frusius, non tam verba verbis vt altera, sed fideliter sententiam reddens, vsui aptior, ac prælo dignior visa est. Isque primus faustissimo sane initio Societatis impressus est liber. Amplificabat præterea familiam suam Ignatius socijs modo recentibus adscribendis, modo mittendis velut alias in vrbes, regionesque colonijs. Inter adscriptos accessit ex Hispanis Michael Ochioa Nauarrus cùm ætate, tùm probitate florens: cui vel non sentienti curationum Deus gratiam, donumque contulerat. Aestuabat quotidianis febribus, qui hæc memoriæ prodidit, Ioannes Polancus. cuius curam aliquam cum Michael gereret, eique in sermone, vt fit, iniecisset, se Barcinone, alibiq; morbos interdum aliquos certis adhibitis precationibus depulisse; percunctari ex eo Polancus cœpit, quo tandem verborum genere, quaue mente inter curandum vti soleret, & vbi spem poneret reddendæ salutis; cumque in verbis nihil non sanctum, ac pium; in mente nihil non rectum, ac simplex animaduerteret: quippe & à Deo Michael optabat, sperabatque salutem, & curationem omnem referebat ad Deum, sensit vir prudens candidum iuuenem gratia sanitatum à Deo fuisse donatum. Placuitque in se ipso, (Ignatio tamen ante consulto) collati muneris periculum facere. Nec abnuit Ignatius, cum ne ipse quidem aut in curandi ratione, aut in curante quicquam agnosceret vitij. Prudenter tamen Polancus fecit, ne eo ipso die, quo remittebat febris, quæque porrigebatur inter horas fere decem & octo, Michaelis operam adhiberet; sed postridie illum, tum, cum ardentissima, & grauior solito recurrebat, acciret; quo die testatur ipse quandam se in præcordijs sensisse fiduciam recuperandæ salutis, quæ plerunque solet esse impetrati à Deo muneris, & gratiæ subsequentis indicium. Mox igitur ad Michaëlem, vtere, inquit, in me beneficio isto, quo te Deus ad aliorum vtilitatem gratis, & liberaliter instruxit; salutem enim per te prorsus mihi reddendam spero. Ille vero iussus suo more, & sua ex fide facere, cum sacra quædam verba exaraſſet in scheda recitata ante augustissimum Eucharistiæ Sacramentum ter Dominica prece, & Angelica salutatione, schedulam ipsam ex ægrotantis ceruice suspendit. Qua admota sensit æger è vestigio veluti quandam à capite ad calcem totius corporis refrigerationem. Tum demum magno suo bono Polancus gratuiti in fratre muneris vim persensit. Sed ne superstitionis vlla prorsus relinqueretur suspicio, vt conceptis in posterum verbis, vsitatisque suis ritibus abstineret, verum benedictione potius aliqua, imponendisue super ægros manibus vteretur, admonuit. Itaque hoc ipso anno Tybure, & postea etiam in Hispania persæpe complures ægros sola manus impositione sanauit.

3 Adscribitur in Societatem Michael Ochioa, gratia curationum præditus.

4 Curatur ab eo Io. Polancus.

5 Exordium Tyburtini Collegij pacata per Ignatium Ciuitate oppido S. Angeli.

Sociorum autem quasi coloniæ in Italia constitutæ sunt duæ: altera Tybure haud ab Vrbe procul; Messanæ altera in Sicilia. Ac Tybur quidem per occasionem pacandæ ciuitatis, quæ ab Oppido finitimo S. Angeli efferatis animis diffidebat, Ignatius ipse se contulit. Vbi cum & Tyburtinæ ciuitatis magistratus, & Margaritam Austriacam

Octauij

Octauij, Parmenſis Ducis coniugem (cuius finitimum erat Oppidum) conueniſſet, ſingulari arte curauit, vt Barptholomæi Cardinalis à Cueua arbitrio controuerſiæ cauſa permitteretur: tantumque ſua perfecit induſtria, vt armis tandem, quæ mutuus irarum furor in cædes manifeſtas acuerat, populus vterque proiectis, mutuam rediret in gratiam, extinctiſque funditus diſſenſionum ſeminibus pax conſtantiſſima ſanciretur. Exceperat Ignatium hoſpitio cum comite ſacerdote, qui Tybure conciones habuerat, Ludouicus Mendoza, Societatis amicus. Is eam nactus opportunitatem ſacram Deiparæ ædem, quam extra muros ſub ipſas villæ Mæcenatis magnificas ruinas, & inſanas ſubſtructiones habebat cum domo, & hortis ſanè quam amœnis, obtulit noſtris, quam etſi poſtea, vt animarum vſibus parum accommodam noſtri deſeruere; ibi tamen primum Tyburtinæ ſedis duxere primordia die ipſo natali Deiparæ, cum ipſe Ignatius ineundæ poſſeſſioni, & celebritati exornandæ cum aliquot Patribus intereſſet. Meſſanæ autem, & Proregis Vegæ rogatu, & ciuitatis pietate conſtitutum eſt Collegium. Et hoc anno primum Collegia, quæ docendi prouinciam ſuſciperent, in his Italiæ partibus cœpta ſunt. Nam in India Goæ, & in Hiſpania Gandiæ, ſcholas publice à noſtris expoſitas, ſupra demonſtrauimus. Prius autem, quam ab Vrbe dimitterentur, qui ad Mamertinum deſtinabantur Collegium conuocatis domeſticis omnibus diligenter eis B. Pater conſilium ſuum, quaſque haberet diuini obſequij rationes, quantum ſperaret eius regni, ac totius Eccleſiæ emolumentum, quamobrem exiſtimabat Ioannis Vegæ Proregis, ac Iacobi à Corduba Syndici, ac Mamertinorum etiam ciuium poſtulatis obſequendum expoſuit. Vt vero idoneus poſſet haberi delectus, ſubiecit, vt ſinguli poſtquam triduo rem Domino commendaſſent, ſcripto ad hæc capita, quæ item ſcripto ſunt tradita, reſponderent. Primum quidem an æquo, paratoque quiſque animo eſſet, ſeu mitteretur ad Siculos, ſeu retineretur in Vrbe, id gratius habiturus, quod Præpoſito viſum fuerit: cuius ſe gubernationi, tanquam Vicario Dei ſubiecit. Proximum autem, an qui eò deſtinaretur, eadem æquitate animi perrecturus eſſet ſiue ad ingenij, ac literarum munera, ſiue ad manus, & operæ miniſteria: ita vt & docti in labore manuum, & qui nil didiciſſent, docere, quantum in ipſis eſſet, parati eſſent. Ad hæc ſi ſtudiorum cauſa mitterentur, num parati eſſent vel ſcholares quauis in diſciplina, quocunque ſub præceptore verſari; vel magiſtri doctrinam quamlibet tradere. Denique an præter obedientiam in his, quæ dicta ſunt, exequendis, id inſuper eſſent habituri præſtantius, aptiuſque diuinæ gloriæ, quod eis eſſet à ſuo moderatore præſcriptum, flectendis ſuis omnino ſenſibus, atque iudicijs aduerſus mentem, ſenſumque Præpoſiti. Hiſce percunctationibus aliqua ex parte ſeculi iudicio ſtultis, ſed in Euangelicæ ſchola Philoſophiæ altiſſima ſapientia plenis alumnorum ſuorum mentem prudens magiſter ad eximij decus obſequij veterum Patrum exemplo formabat. Ac plane memorabilis fuit euentus. Dicta die ad vnum omnes ſex circiter, ac triginta numero, quotquot erant domi, etiam coquus, ſuas tradidere ſyngraphas: in quibus cum abſoluta ſui abdicatione iudicij, ac voluntate promptiſſima, ad omnia ſe itinera, quocunque, quamuis ad Indos mitterentur, ad omnia munera, ac miniſteria, quæcunque iniungerentur, paratos, & alacres offerebant. Et ſane quoniam earum quædam autographa nactus ſum iucundum fore poſteris arbitror, ex vna Caniſij formula ſpecimen omnium deguſtare. Habita mecum, inquit, qualicunque deliberatione, ſuper ijs, quæ Reuerendus in Chriſto Pater meus, & Præpoſitus Magiſter Ignatius breui propoſuit, primum adiuuante Domino in vtramuis partem æque per omnia moueri me ſentio ſiue domi hic manere perpetuo iuſſerit, ſiue in Siciliam, Indiam, aut quouis aliò tranſmiſerit. Tum ſi in Siciliam abeundum ſit, ſimpliciter mihi gratiſſimum fore profiteor quale quale iniungatur obeundum illic officium, miniſteriumue, etiam Coqui, Hortulani, Oſtiarij, auditoris, & in quauis diſciplina, licet mihi ignota, profeſſoris. Atque ab hoc ipſo die, qui eſt quintus Februarij ſancte voueo ſine omni reſpectu me curaturum nihil in poſterum, quod quidem ad habitationis, miſſionis, ſimiliſque commoditatis meæ modum vllum facere poſſe vnquam videbitur, relicta ſemel, ac ſemper eiuſcemodi cura, omnique ſolicitudine Patri meo in Chriſto Reuerendo Præpoſito. Cui ſane tam quoad animi, quam corporis gubernationem, & intellectum ipſum, & voluntatem meam per omnia plene ſubijcio, humiliter offero, fideuterque commendo in Ieſu Chriſto Domino noſtro Anno octauo ſuper milleſimum

6 Aedes S. Mariæ à paſſu Societati traditur.

7 Conſtitutum Meſſanæ Collegium.

8 Quo modo B. P. per occaſionē Siculæ expeditionis Domeſticorum obedientiam explorarit.

9 Singulare ſpecimen obedientiæ Caniſij.

Digitized by Google

10 Duodecim ex diuersis nationibus in Siciliam destinantur.

mum quadragesimum. lætus hoc animorum ardore B. Pater, Deoq; gratias de eo plurimas agens, è nationibus varijs decem, quos mitteret, designauit. In his Hieronymum Natalem Hispanum, Andream Frusium Gallum, Petrum Canisium Germanum, eosdemque sacerdotes: interque nondum initiatos, Benedictum Palmium Italum; cum alij, si non vniuersa natione, prouincijs certe differrent. Qua ex tanta varietate gentium cælestis eius caritas, qui fecit vtraque vnum, non modo consensionem maximam, sed etiam germanitatem conflabat amabilissimam. Quorum aliquos Ignatius coram prius periclitatos in ratione docendi, postea vna cum ceteris ad Pontificem Paulum deducendos curauit. Apud quem latinam orationem piam admodum, & ad rem accommodatam Canisius habuit. Cui Pontifex magna paternæ indulgentiæ significatione respondens, Pergratum, inquit, fuit nobis videre vos filij carissimi. Amamus enim Societatem vestram ex animo, vt qui cognitam habemus virtutem eius, & recte facta: & quantum, quibuscunque adhuc in terris versata est, spiritualem fructum fecerit. Vos quoque, quod fore confidimus, eodem tenore pergite. Curate, vt qui ad istam profectionem præcipue lecti estis, fungamini diligenter officio vestro: cunctis recta præbete exempla, & existimationem de vobis conceptam augete. Neque solum regnum, ad quod tenditis, sed etiam Ecclesiam vniuersam vitæ vestræ probitate, atque orationibus adiuuate. Videtis quam mala, quamque difficilia tempora sint, quot animæ in errorem inducantur, & pereant. Itaque nominatim vobis commendamus, vt cunctis viribus contra impia Lutheranorum zizania insistatis, aduersus quæ omni nos vigilantia intenti Concilium generale coëgimus, vrgemusque, ac volumus teneri, ac perfici; sperantes, quæ in eo tractari cœpta sunt, optatum ad exitum Deo iuuante perductum iri. Adiuuate igitur Filij & vos Ecclesiam sanctam Christi. Nos vero pro nostro munere, ac singulari clementia erga vos, nunquam protegere vos, & Societatem vestram, ac fouere desistemus. Hæc cum dixisset ad Siculam missionem reuersus, inter alia quantas haberet Messana commoditates ad ponenda prima in eo Regno Societatis fundamenta multis ostendit. Illi benedictione accepta, deque more pedi pie osculo dato, quibusdam etiam Cardinalium & Margarita Austriaca salutatis (quæ modesta officia non parum in rem Societatis publicam valuere) postridie Neapolim versus in Siciliam traiecturi discedunt. Messanam paschales inter ferias ingressi, maximum ibi populi concursum cum Domenecco præstolantis offendunt. Ingens omnium gratulatio, consalutatioq; ac dulcis complexatio facta est. Quanquam autem Societati ciuitas vnà cum æde sancti Nicolai domum sine cunctatione parauerat: tamen quoniam multa erant non modo ad Templi decus, & habitationis vsum, verum etiam ad commoditatem, & elegantiam concinnanda Gymnasij, ædes sibi Societas ipsa ad menses aliquot mercede conduxit; expositoque repente Gymnasio, varijs expolire doctrinis, & quidem pluribus quam postulauerat ciuitas, frequentissimam iuuentutem instituit. Natalis qui ceteris præerat, tres Grammaticæ tradendæ præfecit: & Parisiensis Academiæ in docendo morem pedetentim induxit. Præerat primæ classi Benedictus Palmius. Alteri Annibal Codretus. Tertiæ Ioannes Baptista Brixianus. Canisius tradebat artem dicendi, Dialecticam Isidorus, Græcas literas Frusius, Natalis Hebræas. Quanquam hic, Hebræa quoque schola Frusio breui relicta, Theologiam ipse mane tradere, deque officio Christiano pomeridianas explicare quæstiones, vel Collegij administratione distentus instituit. Nec tamen festis quiescebat diebus, quibus in æde maxima, maximoque conuentu nec sine Vega Prorege Diui Pauli explanabat epistolas. Iam obrepserat autumnus, cum instauranda studia rursus erant. Cumque ad eam disciplinam auditor vndique conuolaret, prælectionum promulgatus est Index, non Siciliæ modo, verum etiam toto Calabriæ Regno, ipso prius implorato Prorege:, ne Catanenses Academici repugnarent: nam & ex Calabria centum amplius expectabantur auditores. Quibus tam faustis excitata principijs, non modo de Collegio, verum etiam de vniuersitate instituenda cogitare ciuitas cœpit: idque à Pontifice Paulo toto illo applaudente Concilio, quod Signaturam nominant, impetrauit. Itaque & Collegij nostri Rector idem erat, & vniuersæ futurus Academiæ: ex eodemque Collegio Cancellarius eligendus, qui digniſſimum quemq; ad decretos doctrinæ gradus eueheret, & partis industriæ decoraret insignibus. Verumtamen graues subinde coortæ difficultates fecere, ne officiosæ ciuitatis consilium pares

11 Discessuri Summum Pontificē adeunt.

12 Verba ad eos Pontificis.

13 Quæ, & a quibus in Collegio Mamertino tradi cœpta.

14 Decernitur Vniuersitas excitanda Messanæ, & Societati tradenda.

princi-

Digitized by Google

principis exitus sortiretur. Interim illa nullis parcebat impensis, vt assignatas Collegio ædes opportunos in vsus concinnaret: in eamque rem præter aureos annuos quingentos incredibili Ciuium consensione ante decretos, duo millia circiter & quingentos impendit. Licuit igitur nostris Septembri exeunte migrare suas in ædes, scholasq; conditis legibus aperire. 15 Scholarum repetitio Sapienti cum apparatu. Proximo vero ineunte mense docendi initium, luculento orationum, ac præfationum apparatu, oratoribus Canisio, & Palmio, multoque in publicum proposito carmine triplici è varietate linguarum Hebrææ, Græcæ, & Latinæ celebratum est. Res habuit plurimum gratulationis, ac laudis, & cohonestante persona Proregis, & nobilitatis gestiente corona. Sed quo magis Societatis studia ciuium respondebant expectationi, eò ciues ipsi negotium Vniuersitatis vrgebant, cuius conficiendi gratia literas ad Ignatium dedere cum literis quoque Proregis. Extra Gymnasium porrò feruebant ceteræ pro animarum salute functiones. Templo ornatiore iam reddito non Architecti opera modo, verum etiam sacrorum varietate Cinerum à Prætoris coniuge Eleonora, & Elisabetha filia, Domeneccus ad populum Prætoris ante conspectum; in Gynæceis Stephanus Baroelus plena spiritu verba fundebant. Atque illius insuper misericordia stipem cum Socio publice quæritantis plurima vinctorum turba ære alieno obnoxia, solutis ante nexibus peccatorum, è diuturnis tenebris est educta, Proregis adiuuante, imo etiam stimulante pietate. Quam & communis imitata ciuitas est, & priuati complures; eiusdemque liberalitate, orphanorum sedibus extruendis congesta vis æris. 16 Res Messanæ & in reliqua Sicilia ex vsu pietatis gestæ. Itaque crescebat in dies fructus, & se se quotidianæ messis fœcunditas profundebat, vt operarum quoque numerus fuerit, qui eam demeteret, augendus. In Gymnasio præter crebrum sacramentorum vsum Christiana lex explicari, cùm publice in æde Collegij singulas inter hebdomadas, tum in vnaquaque classe priuatim instituta est; ingenti scilicet parentum, & Reipublicæ gaudio, nec bono minore. Habebat & Italicas conciones Canisius: habebat & suas Palmius, qui iam tum naturam ad dicendum admirabilem præseferebat. Quibus concionibus adeo læta messis exuberabat, vt ne auctus quidem operarum numerus ei demetendæ par esset. Tam secundis Sociorum rumoribus excitatæ eiusdem insulæ ciuitates, & oppida cœperunt & ipsa Societatem ardenter expetere; & pro Collegio supplicare Proregi. Multa præterea toto Siciliæ Regno & admonente Prorege, & Societate adiuuante magno cùm animarum, tùm Reipublicæ commodo gesta sunt. Collegia fœminarum adhibitis orationis exercitijs ad pietatem incensa: multisque locis, Agrigenti, Panormique præsertim earum fluxi mores coerciti. Pluribus item Cœnobijs sacrarum mulierum, publicisque custodijs; tùm ære large tributo, tum Dei verbo subuentum. 17 Prudentia Natalis in admittendis in Societatem adolescentibus. Complures è Gymnasio Mamertino studium Societatis incenderat; sed prudentissime Natalis fecit, vt & lectissimo cuique propositis ad orandum communibus locis, exquisitum haberet in communicanda Societate delectum, & ad eam ineundam nemo verbo consiliove excitaretur à nostris non quod adhortari ad vitam perfectam in loco minus liceat: sed quod lubricum negotium existimaret: vt, qui probe nosset celsissimum Religionis statum, non puerorum ludum esse sed eorum, qui tota inductione animi, sublata in humeros cruce Christum sequi, & se ipsos omni ex parte abnegare constituunt. Quò cum aspirari nisi Patre trahente non possit, quis non videat quantas sit editura ruinas, si tantum consilijs res nitatur humanis? Itaque satius existimabat homo prudens, si quorum decretum est animis opem ferre, ijs non tam persuaderetur claustrum religiosæ vitæ, quam sacramentorum crebra, & accurata tractatio: vt, si qui postea vocarentur à Deo, vocem eius paratiore animo, & aure puriore perciperent. Quæ item prouisio tanto erat Societati necessaria magis, quanto illius vsus est cum iuuentute frequentior.

Linquamus Siciliam, & inspiciamus Hetruriam, cuius in vrbem Senas se contulit Lainius, vbi præter cetera ad frequentissimam multitudinem maxima in æde suo more dixit sub anni primordia: nec modo festis ad populum, verum etiam profestis diebus ad Monachas. Postea Florentiam, vt fidem suam liberaret, ad Quadragesimæ conciones reuertit. Orsus à Septuagesima in Templo maximo, celeberrimo de more conuentu. Audiebant illum sæpe octo, nouemque hominum millia, & fructus numero respondebat. Quo die concio de Magdalenæ lacrymis haberi solet, eo die cum ex more peruetusto meretriculæ conuenissent, earum circiter octo ad vocem Lainij resipuerunt. 18 Lainius Senis, tum Florentiæ euangelizat. Canonici

alijque

alijque ciues expetitum sæpe Collegium rursus quærere, nec in eius alimenta de bonis suis, si opus foret, abnuere. Nec interim ingrati fuere Otelli sermones, quos & in Sanctæ Felicitatis æde quotidie, & sæpe in alijs ædibus habuit, nouo etiam ex recenti sacerdotio ardore succensus: qui & ipso in templo principe vicarius Lainij auditus est. Ducis enim coniux ad inchoandum Pisis Collegium suam studiose operam offerebat, eoque Lainium repente euocauit, quem & ad prædicandum Dei verbum, & ad res animi componendas adhibitum, Florentiam deinde remisit. Hic ille imposito suis concionibus fine sane fructuosis, discessum parabat Venetias, vt cum illa Republica de Patauini Prioratus possessione, cuius causa grauis in nos surrexerat aduersarius, vt iam exponam, tuenda, atque vsurpanda transigeret. Quanto autem & Ciuium, & Ducis desiderio Florentia

19 Abit Venetias.

discesserit consequi oratione vix queam. Ac Dux quidem locum, & sumptus ad Pisanam Societatis habitationem vltro pollicitus; postea Lainio discedente, nec Ignatio rem vrgente, mentem illam remisit. Lainius autem Iaio sibi adiuncto cum Venetias peruenisset, in magna negotij desperatione Priorem S. Trinitatis offendit. Patauium profecti die beato Marco sacro publice in possessionem rei diuinæ, quando in humanæ non poterant, veniunt. Regressique Venetias, dum componendæ rei tempus aduenit, Euangelio, ceterisque suis rite functionibus toti vacant. Verum rei compositione longe detrusa Ferrariam se Iaius retulit, & Lainio socius subsecutus est Salmeron, qui Bononiæ etiam tum Concilij causa se tenebat. Aduersabatur autem Societatis causæ, &

20 Negotium Patauini Collegij prospere conficitur, successu à B. Ignatio diuinitus impetrato.

egregiæ pietati Prioris eius germanus frater, Eques ille quidem honestissimus, sed qui adiecto ad Prioratum oculo, quem iam diu spe deuorauerat, & designauerat filio, totis pugnabat viribus, ne eo alieni potirentur. Ac sane præstans autoritate Senator, & in ea Republica vir grauissimus magnum exhibebat Lainio, ac Salmeroni negotium. Qui cum in Senatum, vbi præsens aderat Eques ipse, suam causam defensuri venissent, parum fauentes aures, & animos externorum hominum paupertas inuenit. Verum vbi silentium consecutum est, sermonem Lainius orsus adeo sapienter, modestèque de re tota disseruit, vt ad extremum cum peroraſſet, Senatorum omnium consurrectio facta sit consalutantium perhonorifice Oratorem, cuius suspexerant in tanta eruditione modestiam. Cuius etiam disputationem ab eodem postea de Senatorum sententia scripto mandatam, in pleno Rogatorum conuentu (vt appellant) recitari placuit. Adeo in omnium animos æque vehementer, ac suauiter disputatio illa penetrarat inter cetera dum recenset quam nouæ huius Societatis opera Deus vti voluerit, alijs per Italiam sparsis, alijs in Germaniam missis, alijs in Belgium, & in Galliam, alijs in Hispaniam, ac præcipue ad Lusitanos, alijs demum ad Indos magno cum religionis Christianæ incremento, videri tamen adiecit singulari Dei cura ex omnibus terris missos ad Venetorum ditionem. Nam primos Ordinis autores, vbi confectis studiorum spatijs Lutetia recessere, conueniſſe Venetias: ibi in Nosocomio incurabilium, & Sanctorum Ioannis, & Pauli pauperibus cum approbatione ciuium ministrasse: ibidem ex ijs septem, cum vniuersi numero non nisi decem essent, sacerdotio initiatos: in eiusdem Reipublicæ clarissimæ Oppidis, vrbisque eos posuisse publicarum concionum, exhortationumque rudimenta. Deinde ipsam Rempublicam à Summo Pontifice per Oratorem suum Antonium Venerium clarissimum virum aliquot sacerdotes ex eadem Societate postulasse: cumque præ paucitate non nisi vnus mitti potuisset, eius operam Deo iuuante, in verbi diuini, sacramentorumque ministerio Venetijs, Patauij, Brixiæ, Bassani probatam: alioſque sub hæc eodem è numero, item Brixiæ, & Vicetiæ, & Taruisij, & Veronæ secunda fama, & Ciuitatum gratulatione versatos. Ipsorum quoque scholarium sextum iam annum & studia, & mores & operam Patauij in omnium esse conspectu. Denique his excipiendis, qui se se inopes Christi causa fecere, excoluntque ad animarum subsidia, fieri opus pietatis in quo cuncta pietatis opera (breui singula declarabat) contineantur, tum quæ ad corpora, tum quæ ad animas pertineant. Hæc, aliaque cum probarentur, res tamen adhuc erat ad conficiendum difficilis & genere ipso causæ, & quia præpotens aduersarius. Quocirca Lainius, cum transigendi negotij nullum exitum reperiret, Ignatium per literas monet, quo res sit loci, & ad placandum cæleste numen semel sacris operetur, hortatur: Fecit, quod rogabatur Ignatius, & Lainium postea de sacrificio Natali die Beatæ semper Virginis rite facto certiorem facit, & bono animo esse iubet, spe iniecta

minime

Digitized by Google

minime dubia felicis euentus. Nec sane alium, ac prædixerat, exitum habuit. Octauis eiusdem Virginis ferijs habito Rogatorum concilio, cunctorum fere suffragijs adiudicatur Societati possessio. Ingens admirationis stupor homines illius Reipublicæ vsu prudentes, ac peritos inuasit, quod nullo exemplo, nullo more aduersus patritium, & illius generis Equitem in conuentu Senatorum centum & quadraginta quinque (tot enim interfuere dando suffragio) vbi tam multos Senatorius Eques, & amicos, & propinquos habebat, tantum humiles, externique homines potuissent. Duo quippe ex Senatu illo duntaxat, qui suffragarentur Equiti, sunt inuenti; cum tamen ille suis antea denuntiasset amicis, quemcunque sors dedisset euentum, eum se acceptum eorum fidei, gratiæue laturum. Sed nimirum antiquior eis veritas, quam amicitia, vel propinquitas fuit. Ac ne quid hominum gratiæ, studijsque tribueretur, sed omnia Dei clementiæ referrentur accepta, quo die decreta nostris est à Senatu possessio, abfuerunt Senatores illi, qui præ ceteris Societati fauebant: commemoratque Ribadineira, qui tùm cum Lainio præsens aderat, idemque ipse Lainius ad Ignatium scribit Vincentium Riccium præpositum illius Senatus arcanis, cum causa hæc agitaretur, ita nostros compellare solitum, Nullum mihi vobiscum Patres aut amicitiæ, aut officij ius, nulla necessitudo intercedit. Verumtamen hanc mihi Deus, vt sentio, mentem dat. Pietatique & æquitati causæ consilium est omnia posthabere. Ad hæc vertit Deus in Societatis commodum, quod aduersarij in eius moliebantur incommodum. Qui cum de Patauini Collegij socijs improbos sparsissent vulgo sermones, vt eos in inuidiam, & suspicionem adducerent: Senatus in eorum iussit mores, atque doctrinam clam diligenter inquiri, consilio prope diuino. Nam quibus id muneris mandatum est, ac nominatim Ludouicus Donatus Capitaneus, vt vocant, ac Vicepotestas, nostris inscijs, de eorum vita, moribusque tanta ad Senatum scripsere cum laude, vt non modo omnis sit absterſa suspicio, verum etiam & eorum, quæ penè latebat probitas declarata, & in gerendis rebus sinceriſſimæ mentis candor. Id videlicet Senatum impulit, vt rem pro Societate decerneret, eique possessionem, quam quærebat, adijceret. Re transacta perlatæ sunt Venetias Pontificis literæ, & in Senatu publice recitatæ. Eæ Senatorum de confecto negotio lætitiam auxere. Qui suam insuper operam Societati ad maiora, cum vsus poscceret, spoponderunt. Sane ex eo tempore complures illam è Senatoribus complexi sunt: eorumq; beneuolentiam, ac studia Lainij non intermissus dicendi labor aluit. Is cetera inter officia festo die sacras pro concione literas explanabat, & priuatis congressibus omni hominum generi consulebat. Nec minus & ad placandos auersarios, & ad confirmandam in bonorum animis Societatis opinionem prudens Ignatij liberalitas valuit, cum annuam aureorum quadrigentorum ex accepto Prioratu pensionem sponte sua Nepoti Prioris obtulit. Quanquam Priori quidem longe fuit Patris animus gratior, quam liberalitas: maluitque vir pius Deo intactum, & illibatum esse quod dederat, quam id cum carne, & sanguine dispertire. Ceterum Patauij socij nostri, & se, & proximis pariter excolendis pro sua virili tanto muneri respondebant: tametsi vberiores in horreum Domini fructus per studiorum curas condere non licebat. Vrgebantur enim acriter studia illa, quò meliora fabricarentur animis adiumenta. In hoc Collegio Petrus Faber Belga, cuius supra meminimus, ne Fabro alteri discessum ex his tenebris inuideret, eundem in illam lucem biennio post secutus est abeuntem: qui morte appropinquante velut acto de hoste triumpho in ea diuini oraculi verba, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus, fidenter animam egit. Dirempta pro voto lite Lainius aliquanto post Romam; Salmeron Veronam, Antistite postulante, discessit. Is ineunte anno cum Bononiæ, Concilij causa versabatur (non dum enim solutum id erat, tametsi nihil grauioris in eo momenti iam gerebatur) nullum prætermittebat de proximis benemerendi munus: ac præter statas quadragesimæ conciones ad Sanctæ Luciæ; viros etiam primarios ex Ignatij præceptis ad orationem informabat: & nobilium confessionibus operam dabat. Quo in vtroque munere latius adhuc patebat Paschasij labor, qui viros, fœminasque complures, in ijsque matronas amplius triginta in imperatis orandi, meditandique locis acriter exercebat. Quanto cum fructu testata est cùm fœminarum egregia mutatio, quæ spretis Satanæ pompis Chri-

22 Clam explorantur, & inde illustratur Patauinorum Sociorum virtus.

23 Moritur Patauij Petrus Faber de Hallis.

24 Bononiæ obita munera à Salmeone.

25 Et Paschasio.

Digitized by Google

sto vacare pijs in precibus, & subleuandis pauperibus didicerunt; tùm eorum, qui ne quid amplius cum seculo haberent, salutari repente fuga, partim se ad Societatem nostram, partim ad alia transtulere cœnobia. Præ ceteris autem Paschasij fructibus, parochorum fuit ad meliorem frugem, sacerdotumque reuersio. Erant enim tanta intempetantia nonnulli, cùm honoris sacerdotalis obliti, tùm muneris, quod gerebant, vt lupas secum, & scorta ducerent. Sed pia orandi consuetudine perfectum est, vt qui ab earum non poterant diuelli consuetudine, mox putridæ carnis scabie, atque dulcedine cum suauitate Domini commutata, facili negotio disiungerentur. Complures etiam vigilans, & nauus Pater, pestilens Lutheri dogma dedocuit, & catholicum, ac salutare perdoctos ad sacramenta salutis adduxit. His Patrum studijs, officijsque apud S. Luciam, qui templum illud celebrare consueuerant excitati, simul ac senserunt, à nostris stabile domicilium tota vrbe perquiri, duas templo coniunctas ædes, ne inde illi migrarent, eorum in vsus suis sumptibus compararunt, suamque insuper in ædificium operam obtulerunt: vt id operis simul inchoatum, & magna sit ex parte hoc ipso anno perfectum. Vix propriam nacta sedem Societas, haud vulgare in proximo S. Luciæ templo pignus condidit Iacobum Lhostium Belgam virum optimum, quem de Societate primum in Sicilia Agrigenti in animarum causa nauiter elaborasse supra meminimus. Is è Sicilia Louanium profecturus, Louaniensis Collegij Rector à suis popularibus postulatus, cum ex itinere Bononiam venisset, morbo, ac laboribus fractus ad æternam vocatus est requiem. Huic B. Ignatius in Siciliam abeunti dedit (vti erat solitus) in mandatis, vt octauo quoque die ad se perscriberet: quod ille executurus, quamuis sæpe non esset, cui daret literas, & decantare sæpe eadem cogeretur, nullam tamen elabi patiebatur hebdomadam, quin aliquid exararet: malebatque tabellariorum penuria plenos diù reseruare fasciculos, dum dandi se facultas offerret, quam nimis prudens in parendo videri. Acciditque nonnunquam, vt cum quid scriberet nihil esset, hoc ipsum tamen scribere non puderet, nihil illa hebdomada ab se se gestum. Cuius modestia pariter, minimeque ficta obedientia mire captus Ignatius affirmauit confessionem illam longe sibi gratiorem fuisse, quam si multa, ac præclara gessisset. Veronam Salmeron quod dudum dicere instituerat Ludouici Lipomani Episcopi optimi, & doctissimi viri; cuius multa extant præclara monumenta, rogatu se transtulit, vbi ijsdem & dicendi, & docendi muneribus in ædem sacra perfunctus ciuium animis valde profuit. Nam & mentes hominum in fide nutantes, ac peregrinis doctrinis abductas in religione catholica confirmauit: & ad eius vocem probrosi Hæreticorum codices à dominis vltro prolati, incendio mulctati sunt. Reliqua ab eo ex instituto gesta, quandiù Veronæ fuit: fuit autem ad breuem moram; nam Duce rogante Bauariæ, iussus est à Pontifice in Germaniam proficisci. Iaius toto ferme anno Ferrariæ consedit, posteaquam ab Lainio Venetijs digressus est: Ferrariæ autem & Ducis, & primarij cuiusque viri confessionibus præfuit, ægrotorumque insuper in valetudinario communi multo sane libentius, quam nobilitatis in Aula. Nec defuit continens vox monentis seu publica, seu priuata, qua & fœminas, quæ se omnibus peruulgabant, & viros vitæ huius irretitos illecebris in cœnobiorum claustra compulit. Consulebatur à Duce cum de animi salute, tùm de recti officij ratione sane frequenter; cuius etiam hortatu omni conatus est ope vxorem eius opinionum prauitate deceptam de errore, fraudeque deducere. Verum, vt est tenax in vtramque partem fœminarum ingenium, seu superstitio animum perculit, seu religio, eius tum quidem conatus Deo, viroque gratiores, quam vxori salubriores fuerunt. Accessit & hoc anno labor saluberrimus Syluestri Landini, qui tota Lunæ, Sarzanæque Diœcesi, Firizano præsertim in oppido motus incredibiles excitauit. Quippe adhibitis ad dicendi munus de more ieiunijs, sanctisq; precibus, penetrabat ancipiti diuini verbi gladio medullas cordium, intimosq; recessus. Diebus non plus viginti conformatæ sunt eo dicente Sodalitates, ac cœtus, Collegia excitata mulierum; mos crebræ confessionis inductus: lex explicata Christiana: hæreses, quæ iam alte in ijs regionibus succrescebant, extirpatæ radicitus. Quo in genere adeo exarsit, vt aliquando contra hæreticorum turbulentam demen-

26 Inchoatum Bononiæ proprium domicilium ad S. Luciæ.

27 Iacobi Lhostij mors Bononiæ, & virtus.

28 Salmeron etiam Veronæ operam nauat.

29 Iaius Ferrariæ.

30 Sylueſtri Landini circa Sarzanam profectus.

Digitized by Google

dementiam continenti oratione sex horas dixerit; accitus deinde Romam, Fulginumq; Episcopo flagitante missus, varias & illic animorum commutationes fecit. Admiranda sane eius erat in audiendis hominibus patientia. Afferebat aures vigiles horis antelucanis obscuram in ædem, & ad secundam noctis nullo tædio, nulla defatigatione defessas confitentibus exhibebat. Eo hortante copiosum in egenos erogabatur argentum, nobiles discordiæ sedabantur: ingens hominum vis ad disciplinam diuinæ legis, quam tradebat ipse, cum Pastoris commendatione mirifica, concurrebat. Per exercitia B. P. Ignatij adhibebatur vitijs robustissima temperatio; & in peccatis obfirmata mens hominum ad pœnitentiæ, & confessionis lacrymas flectebatur. Erat in dicendo semper idem, qui fuit, efferuescens, & ignem spirans, crebrasque ex concione lacrymas exprimens, tanto animorum assensu, vt perbeatus sibi videretur Antistes, quod ad præsentem sui gregis opem, talem sibi virum diuina prouidentia submisisset. Redeo ad Lainium in Siciliam profecturum, quem & Alexander Farnesius Cardinalis, vt Montis Regalis Ecclesiam, cuius ipse Præses erat, inspiceret: & Siciliæ Prætor Vega, vt ei Regno Euangelica prædicatione nauaret operam, postularant. Ea causa fuit vt Neapolitana quoque ciuitas nostros homines degustaret. Nam cum in aduentus Dominici ferias Lainij iter incideret, illic, ipse quod reliquum erat anni, concionando consumpsit. Placuit autem priuatæ quietis gratia apud Monachos sancti Benedicti diuertere. Cui Nolani Comitis vxor Maria sancta Seuerina, quæ Nolanum deinde Collegium fundauit, pari pietate, & nobilitate fœmina pro sua singulari caritate euicit, vt necessaria suppeditaret ad victum. Exceptus est perhumaniter à Prorege, & ad Oliueti Montis comiter auditus. Varijs autem locis conciones instituerat tanta hominum siti, vt eodem interdum die semel, iterum, ac tertio dicendum ei ad populum esset. Dixit aliquoties in æde principe: dixit & ad D. Mariæ Maioris frequentissimo, honestissimoque conuentu, tantis autem motibus animorum, vt de aduocanda Societate confestim, parandisque ei quamprimum sedibus deliberari sit cœptum. Explanationes etiam scripturæ diuinæ in eodem Cœnobio, vbi diuersabatur, instituit. Nec tamen aurem aut consulentibus denegabat, aut sua peccata pandentibus. Comes eius Ioannes Philippus non dum sacerdos adiumento illi erat, & in exercitiorum tradenda notitia, & in Christianæ explicatione doctrinæ. Quarum rerum vsus late admodum patere in ea vrbe cœpit. Curatumque à Lainio est, vt ipsis abeuntibus non deesset, qui simili ratione vulgo scholam illam in more iam positam explicaret. Abeuntes ingens multorum subsecutus est mœror. Et Abbas quidem S. Seuerini, qui Lainium hospitem tot diebus habuerat, toto suo cum Cœnobio discessum hominis peracerbe tulit, nec continere vlla ratione se potuit, quin cum Ignatio multa per literas quereretur, quod hominem ad eam ciuitatem mire factum, alio repente legaret. Alterumque Lainium, qui eadem pro Dei gloria, & animarum salute præstaret, ex Vrbe poposcit.

31 Mittitur Fulginum: & pari ibi euentu elaborat.

32 Lainius in Siciliam profecturus Neapoli eximium Societatis specimen edit.

Dum hæc in Italia geruntur Bobadilla sui semper similis catholicam apud Carolum rem curabat. Hispanis aulicis, Italisque permultis aures in Confessione præbebat, complureſque de restituenda in Germania religione libellos scriptitabat. Expetebatur à Proceribus multis: quibus vt morem gereret, modo ad hunc, modo ad illum ad definitum dierum numerum diuersabatur. Sensit enim operam suam, si quando vnquam Germaniæ necessariam hoc anno maxime: cum post partam Cæsaris ex Hæreticorum insolentia victoriam, plurimi etiam in Saxonia de Præsulibus, atque Dynastis ad auitam religionem cum integris populis migrare se velle profitebantur. Permirumque fuit, quam ad eam multi in tanta operarum paucitate remigrauerint. Et quidem electores duo. Palatinus, & Brandeburgensis cum Augustæ vna cum coniugibus versarentur, tota quadragesima diuinæ semper psalmodiæ, sacrisque solennibus interfuerunt: Brandeburgensis autem vetuit suos totum per id tempus carnes, ceteraſque ab Ecclesia vetitas escas attingere: idemque confessionis, & Eucharistiæ vsum, moremque catholicum imperauit, pollicitus insuper se Christi Ecclesiæ quicquid abstulerat, redditurum. Ortodoxi vero Itali, Hispanique optimo erant Germanis exemplo: quorum in Quadragesima tantus, tamque admirandus extitit ardor, vt feria quinta in Cœna

33 Res Bobadillæ in Germania.

34 Pietas Italorum & Hispanorum Augustæ.

Digitized by Google

Domini, ne in summis quidem illius plagæ frigoribus, niuibusque prærealtis publicam sui verberandi consuetudinem intermiserint. Nec minor hæreticos stupor oppressit, cum longum tota vrbe se diuerberantium agmen, & lacerantium cum sanguine terga contemplabantur attoniti, vt etiam perfidi dictitarent, fictum illum non verum fuisse sanguinem, qui de cuiusque dorso decurreret: & suspicionem suam facile probarent in vulgus, nisi infecta cruore flagella, vestesque se cædentium in medium repente prolata frigidam Lutheranorum calumniam, & commentum inane refellerent. Vlmæ etiam Germanorum amplius septena millia geminum illud, quod ante dixi, salutis mysterium catholico more tractabant: restitutumq; Dei clementia longo est interuallo augustissimum Missæ sacrum. Verum cum multa in Germania profluenter, ac prospere cecidissent, illud tamen ex Bobadillæ voluntate non omnino satis: in quo ipso non vulgarem ille apud sanos adeptus est laudem. Nam cum libellus vulgaretur de catholicæ fidei doctrina, ac ritibus, quos Germania tantisper, dum Concilium res statueret, sequeretur; vnde nomen libello factum est, Interim; in eoque permitterentur aliqua pacis gratia, quæ nec satis congruere catholicis moribus viderentur, nec Cæsaris possent autoritate constitui, Bobadilla talis concordiæ generi, & dictis pariter, & scriptis se se constanter opposuit: eoque est aduersando, & contradicendo progressus; vt quamuis esset in Curia Principum plerisque percarus, à Ministris tamen Imperatorijs, qui concordiam illam confici, priusquam in Belgium Cæsar recederet, cupiebant, iussus sit ipsius Cæsaris nomine è Germania facessere: quod ille sane numerauit in lucris, cum pro se causa staret, & glorioſum sibi duceret magis Deo placere, quam hominibus. Ergo instructus equo, itinerisque subsidijs, & bona ipsius existimatione apud Sedem Apostolicam, cui concordia illa probari non poterat, non parum aucta, remittitur in Italiam. Verum B. P. Ignatius amandatione illa cognita nec dum satis liquido causa comperta, itemque veritus ne iustum in repugnando modum Bobadilla transilijsset, reuertentem ad Vrbem non continuo recipiendum suas putauit in ædes; sed ita in eius se se reditu sustentauit, vt nec Pontificijs, nec Cæsarianis vlla præberetur ad reprehendendum ansa: nec ceteris de Societate operarijs vsquam locorum ad res gerendas aditus redderetur angustior. Coloniæ Leonardus Kesselius ceteris præpositus socijs, in Academicis elaborabat externis: quorum ad eum multi non vulgaris ingenij, nec communis indolis ventitabant: septem Societati datis nominibus apud nos religiosum in morem se continebant: nec reliquæ ciuitati Pater deerat seu audiendis, remittendisque peccatis, seu de Deo verbis publice faciendis: complureſque pietate incitati nostrorum sacræ confessionis, & Eucharistiæ mysteria frequenter inibant. Porrò domesticæ paupertati Colonienſis Carthusiæ Prior Gerardus subsidio erat: cuius pietas tanta fuit, vt non modo Socijs octo Colonienſibus alimenta præberet, sed Romanæ Societatis egestate perspecta quingentos ad Ignatium Rhenenses aureos subsidij causa transmiserit. Et quoniam aliquot piacularia postulauerat grana, Ignatius ei septem numero misit, admonens se ab alijs, quibus vnum ex ijs traderet solitum exigere, vt, si totius vitæ generalem Confessionem nunquam instituissent, primo quoque tempore instituerent: ac deinceps Eucharistiam, & Exomologesim singulis vt minimum, mensibus instaurarent. Quas conditiones B. Pater addebat pro singulari sua Ecclesiasticarum rerum veneratione: &, quia semper illuc habebat intentam prudentissimæ suæ mentis industriam, quemadmodum animas ad diuinæ gratiæ statum ipsa adiuuante gratia reuocaret. Addidit grati animi ergo Colonienſi Priori, eiusque Monasterio Societatis meritorum plenam communicationem. Louanij Daniel, & Adrianus cum alijs quibusdam, & literarum simul studijs, & proximorum bono vacabant. Bergis inuigilabat animis Gaudanus, qui fructum ex ea vinea tulit eiusmodi, vt vescentium cælesti pane frequentia veteris Ecclesiæ facies exprimi quodammodo videretur. Opponebat ille se audacter hæreticis, & abductam à catholica religione plebem in sinum Ecclesiæ reducebat, ipsis hostibus admiratione perculsis. Componebat vulgi mores, & modo vestium luxum, modo conuiuiorum immoderatos sumptus libera oratione carpebat. Hunc ad vrbem

35 Bobadilla constanter obsistit libello, qui dictus est Interim: ob eamque rem iubetur è Germania facessere.

36 Cautio B. Ignatij ne Principes offenderet.

37 Res Colonienses.

38 Gerardi Carthusiæ Prioris in Societatem pietas.

39 B. Ignatius quanta veneratione tractaret Ecclesiæ res: & quo modo piacularia grana daret.

40 Nicolai Gaudani Salutaris Bergis opera, qui cum Daniele Paribrute, & Nicolao Lanoio Româ accitur.

Ignatius

Digitized by Google

Ignatius cum Daniele,& Nicolao Lanoio, alijsque nonnullis, quo facilius Societatis institutum,& vitæ formam arriperent, euocauit. Erat autem Lanoius in Theologia Baccalaureus, Canonicusque Furnensis; idemque in Augustiniano Cœnobio Magister, ac Doctor: cuius de virtute suis nos infra locis. In Gallia non dum alibi, nisi Lutetiæ Societas residebat, cui tum præerat post discessum Pauli Achillis, Ioannes Baptista Viola. Hic vna cum Socijs doctrinarum studijs operam dabat: interimque nonnullos Academicos, qui videbantur vineæ Domini profuturi, sacramentorum ministerio, sanctisque meditationibus exercebat. E præcipuis autem in eo genere lucris, Euerardus scilicet Mercurianus fuit, is, qui postea vniuersæ Societati præfuit. Qui cum in exercendo de more spiritu plurimum profeciſſet, suis in Belgio rebus ante compositis, Lutetiamque deinde reuersus, Natali Deiparæ die iam philosophus, theologusque, nuperque sacerdos creatus Societati se dedit. In ea breui non vulgarem in hominum pertractandis, ac iuuandis ingenijs apud omnes adeptus est laudem. Quantum autem virum reliquus vitæ cursus, & magistratus probe gestus ostenderit, tum memorabitur, cum ad ea tempora ventum erit.

41 Lutetiæ Societatem init Euerardus Mercurianus is, qui fuit postea quartus Generalis.

Latius in Hispanijs res patebant, & quidem in medijs fluctibus, ac turbinibus, Salmanticæ, Complutique præsertim; in eis nimirum vrbibus, vnde postea maior extitit frugum, messisque lætitia. Ac Salmanticam quidem Michaël Turrianus, vbi iam notissimus erat, Ignatij iussu cum Petro Seuillano se contulit. Is anno superiore varijs Araozium in itineribus comitatus,eius exemplo, saluberrimisque colloquijs ac maxime studio suo magnum ad pietatem gradum fecerat, vt etiam Cæsarauguſtanæ, & Complutensis Ecclesiæ Canonicatus, vnà cum perhonorifica Theologiæ cathedra recusarit. Qui dum Toleto Salmanticam transit, adiunxit sibi Ioannem Baptistam Sancium Toletanum nobilem postea verbi Dei præconem: cuius cum præcordia Dominus pertentasset, aureorum ad tria millia de suis bonis erogauerat in egenos. Quo posito fundamento sequi cum Turriano Christum in Societate decreuit. Dederat is & Philosophis, & Theologis operam: nuncupatisque Societatis votis eodem cum Michaële Salmanticam venit. His se se Maximilianus Capella de Lusitania reuersus adiunxit. Quibus omnibus cum Comitibus, vrbem illam Turrianus ingressus domunculam mercede conduxit Augustiniano Monasterio propinquam, ex qua postmodum in aliam æque humilem est facta migratio è regione S. Blasij. Hic tanta Patres vrgebantur inopia,vt cum sibi concinnassent è conclaui, cubiculove sacellum,ad id ornandum picta tabula non suppeteret, sed in eo impressam nescio quam in papyro figuram, pro scitè picta tabula collocarent. Quam tamen egestatem placidissime ferebant præbendis confessionibus auribus, erudiendis Christiana lege puerulis, frequentandis, iuuandisque valetudinarijs, publicis denique custodijs interuisendis intenti. Vt autem ciuitatis moderatores senserunt Dei seruos nihil ex suis laboribus præmij tanta in egestate perquirere; & huic abstinentiæ parem comitari modestiam, humilitatem, pietatem, certos ad eos homines submiserunt, qui curiosius exquirerent, & explorarent, quod genus hominum illud esset, quæ vita, qui mores. Ij Turrianum allocuti, & de Societatis rebus copiose & grauiter ab eo edocti, sic ad eam subito totis animis inclinarunt, nihil vt eorum in moribus, institutisque quod in dubium verterent, amplius esset: sed tam exploratis, perspectisque rebus, tam secundis in Societatem & animis, & sermonibus se retulerunt ad suos; vt ceteri impulsi consules, atque rectores suis vxoribus imperarint, ne ad confessiones suas in posterum alios, nisi ex ijs Patribus adhiberent. Vnus autem ex ijs, qui missi fuerant tam extrema Patrum permotus inopia, rudi illa, quam dixi, figura in papyro signata suis è sacello reuulsa manibus, elaboratam aliam penicillo tabulam dono misit, in qua ostensi Hebraicæ multitudini à Pilato Christi Domini miseranda imago spectabatur. Ea tabula,& plena pietatis imago adhuc visitur, & seruatur à nostris testis egestatis, & priscæ paupertatis exemplum. Rerum cursu sat prospero repentina concitatur ex nobili concionatore Theologiæque doctore tempestas. Quippe sempiternus hostis humanæ salutis, vt omni fraudum genere pollet, ad recte cœpta disturbanda, quæ aliter nequit, hanc adhibet in pessimis artem; vt inter procuratores ipsos dissidia ferat; quæ quidem inter homines religionis professione conspicuos tanto sunt pernicioſa magis, quanto populus Christianus clariora ab ijs exempla caritatis & consensionis expectat. Neque

42 Res Hispaniæ.

43 Salmantiæ domiciliũ inchoatur.

44 Vehementer Salmanticæ Societas exagitatur.

Digitized by Google

ea est vna pernicies in concertationibus illis ; sed aliæ multæ grauissimæ. Distrahuntur vires cohortium Christi, quique se contra communem hostem iuuare debuerant, inuicem atterunt : autoritas super hæc, in qua rerum apud populos agendarum acies est, hebetatur, ac frangitur. Ergo fraudulentissimus Draco inclytam videns ex vna parte sancti Dominici sobolem, & rerum antiquitate gestarum, præclarisque deinceps, ac perennibus in tempus omne laboribus, atque virtutibus inter præcipua Ecclesiæ sanctæ perstare columina : atque ex parte altera Societatis prospere adolescentis incrementa, contraque nefarios ipsiusmet impetus multiplicari copias intelligens harum inter se familiarum homines committere sæpe tentauit, specie quidem recti (qua viri boni arte falluntur) sed consilio pessimo : vt, quod modo significabam, inter se dum certant, neutri Reipublicæ vlla re tantum prosint, quantum inanibus contentionibus, & inconsideratæ æmulationis exemplo noceant. Sed, vt adhuc Dei, Dominique communis prouidentia, vigilantia Præsidum, & ipsorum priuata religiosorum cura Insidiatoris nequissimi deprehensæ, eluisæque sunt artes ; nec ad multos permanauit venenum, quamuis aliquem interdum afflarit, ita spes est in posterum sacri vtriusque vexilli milites, cum sanctæ caritatis, mutuæque conspirationis glorioso certamine bella Domini bellaturos.

45 Diaboli fraus in serendis inter Religiosos dissidijs.

46 Homines societatis pro Antichristi præcursoribus describuntur.

Ex hoc igitur sanctitate, sapientiaque, & ornamentis omnibus spectabili ordine Melchior Canus, huius (quam ideo exequimur, vt contra callidissimum virtutis hostem cognitio eius fraudum, vigilantiam bonorum exacuat, præmuniatque) concitator procellæ fuit. Is, dum temporum ante actorum cursum, statumque præsentium notat, & comparat ; in eam venerat argumentando sententiam, quam & tenebat firmiter, ac penitus in animum demiserat suum, instare descripta ab Apostolo nouissima tempora, mox adfore Antichristum, iamque Prodromos eius adesse. Hos, quantum ipse sibi videbatur ex literarum sacrarum comprehendisse notis, homines esse Societatis ; ac proinde populo fideli omnino cauendos: suarumque partium esse monere, prædicere, denunciare priuatim, & publice ne incauti mortales per speciem pietatis sibi misere paterentur imponi. Quam persuasionem Antichristi siue instantis, siue iam nati hoc tenacius arripuerat, quod, si in ea falleretur, dicebat vacare periculo. Nam increbuisse eam Apostolorum tempore, deinde Magni Gregorij ætate celebratam, postremo S. Vincentium Ferrerium in eadem fuisse: atque adeo falli cum Sanctis nihil turpitudinis, nihil habere discriminis : Quanquam Deus nemini ita suam adalligasset potentiam, quin posset eas res cui, & quando libitum foret, reuelare. Quo loco licet animaduertere, quantam habeat vim præcepta semel, & altius immissa in pectus opinio. Namque sapiens hic alioqui Doctor ex Antichristi rumore, qui sæpe vanus extiterat, vnde admoneri debuit, ne & ipse in errorem facile raperetur, causam vltro traxit errandi eo quidem minus impetrabili venia, quod ignorare non debuit homines olim fuisse, qui & ipsas Mendicantium, atque adeo sanctorum Dominici, & Francisci Sanctissimas Familias eadem fabula in contemptum vocare conati sint, & ex ijsdem, quas ipse colligebat notis ostendere assecias earum Nuncios Antichristi esse, vt videre est vel apud Sanctum Thomam, qui libro contra impugnantes Religiones, docte, pieque aduersariorum impias calumnias & insanas rationes refellit. Ergo quæcunque in Societate cernebat, quæ speciem haberent noui, qualia necesse erat videri non pauca, cum ipsamet modo genita, ac plane noua esset ; sine vlla dubitatione in eum sensum Antichristi, atque satellitum eius interpretabatur. Appellabat alicubi populus homines Societatis Hispano vocabulo Ignighistas : id aiebat Melchior proprium hæreticorum esse de autoris dici nomine: sic Nicolaitas, Arrianos, Pelagianos, nouissimeque Lutheranos ab nefariæ sectæ inuentoribus nominatos. Quod cum diceret, non tamen animaduertebat clarissimis S. Benedicti, Dominici, Francisci, aliisque familijs, quas plerique mortalium ab parentibus vocant, iniuriam irrogari. Quod autem primi illi Patres Societatis operarum paucitatem laborum multitudine compensaturi, frequenter in hominum consuetudine cernerentur ; id aiebat esse penetrare in domos. Cum pueris, infirmæque ætati rudimenta fidei summo studio tradi videbat, hanc omnino artem Hæreticorum monebat esse : atque adeo Iuliani olim desertoris fuisse, quo teneros annos aduersus Christum veneno impietatis imbueret. Quod Societas, quippe cum Clericorum esset ordo, nullo vtebatur habitu simili Monachorum, sed tantum communi, probatoque sacerdotum, id fieri interpretabatur

C. 24. & 25.

Digitized by Google

batur ad obtegendas culpas, & maiorem peccandi licentiam, ne certus veſtium ornatus, & religioſa profeſſionis inſignia fræno eſſent. Nondum abſolutæ erant conſtitutiones Societatis, ac leges; in quibus condendis nunc maxime B. Ignatij deſudabat induſtria, tantum quibuſdam, vt dictum eſt, monitis, & caritatis legibus viuebatur: id vero cum Melchior ſcrutatus omnia, comperiſſet, Illuminatorum prorſus aiebat eſſe nullis coërceri legibus, ſed ſui quemque ſenſus agi libidine. Exercitia ſpiritualia, quia nulli ſunt, niſi ad meditandum vſui, eoque vulgari paſſim non expedit, ne, quæ percipi meditando debet vtilitas, lectione euaneſcat, hanc non vulgandi curam detorquebat in argumentum prauæ doctrinæ, lucemque reformidantis. Poſtremo non recte de Ignatio ſentiens, in eadem exiſtimatione cunctam eius familiam reponebat, quod fructus ex arbore non bona, eſſe boni non poſſent, nec credendum Religionis inſtitutori, cuius doctrinam Deus è Cælo, vti adhuc in S. Dominici, Franciſci, ac Benedicti perſpectum erat initijs, non comprobaret miraculis. Hæc ferme criminabatur hoc tempore: quibus alia alijs deinceps annis deque nomine ipſo, & inſtitutis adiecit. Nam bonus vir, quoad vixit, quanquam ſupremo tempore dicebat placari ſe velle, nunquam potuit penitus ſiue dedoceri, ſiue quieſcere. Ceterum per id tempus, cum id, quod ſibi finxerat de aduentante Antichriſto celebraret, nouæque huius alumnos familiæ ita deſcriberet, vt emiſſariorum, atque ſatellitum eius notas apte in eos omnes quadrare contenderet, idque non modo in circulis, priuatiſque congreſſibus, verum etiam è ſella doctoris deque ſuggeſtu, ac pro concione iactaret, vt erat doctrinæ fama, ac probitatis opinione vulgo nobilis, facile hæc non modo imperitæ multitudini, verum etiam Principibus viris obtruſerat; vt iam à noſtris ſibi quiſque caueret, eoſque per vrbis itinera digito commonſtraret; nollentque Senatus, ac Magiſtratus poteſtatem eis facere Chriſtianæ tradendæ doctrinæ, vel ruſticis, vrbanæque fæci: nec ſane reſtaret aliud, niſi vt veluti quiſquiliæ, & purgamenta vrbis, vrbe protinus pellerentur: id quod erat apud Academicos agitari, & deliberari iam cœptum. Turrianus autem, qui vſum iam aliquem cum Melchiore habebat; cuius nec ignorabat ingenium, hominem conuenit, ſummiſſeque rogat, vt perpuſillam, & ſuis laborantem initijs Societatem ſua malit autoritate protegere, quam vexare, erigere quam affligere: literaſque Sedis Apoſtolicæ, quibus illa probata, & confirmata iam erat; ſtatim exhibet, & ſimul, quæ ſint de ea recentiſſima iudicia Pontificis, qui duos è Societate Theologos ſuo nomine ad Concilium Tridentinum, & ex eadem Apoſtolicum nuncium ad Indos miſerit edocet. Ignatium autem, quem appellabat indoctum, multos annos operam dediſſe Philoſophis, multos Theologis, apud eoſque tantos effeciſſe proceſſus, vt poſt tentatam acriter eius ſcientiam Doctoris lauream è Philoſophorum ſpatijs honeſtiſſime reportarit. Nihil his permotus ille, ſed palam dictitans præmonendam fuiſſe multitudinem, ne ſe in fraudem pateretur induci, nihil ſe in eo tam dolere ſubiecit, quam quod Turrianus etiam, cui eſſet amicus, ijs ſe cum hominibus coniunxiſſet. Hos inter fluctus pauci illi de Societate patientia, modeſtia, ſimplicitate verſabantur inſigni. Tametſi dolebant exercitationem illam in publicum noxiam, nunquam tamen aduerſarij mentem damnare ſiunt auſi. Erat hæc ingenua bonitas in primis huius diſciplinæ alumnis ad poſterorum exemplum: adeo vt Hieronymus Natalis multis poſt annis cum Societatis res in dies magis illuſtrarentur, nec Canus multum mitigaretur, plurima ſibi ea re ſacrificia illum abſtuliſſe ſcriptum reliquerit, ſe vero ab damnando eius mentis conſilio ſemper abſtinuiſſe ſententiam. At optimus doctor Turrianus, in quem prima vis tempeſtatis incubuit, dum ſtatum rerum Araozio Prouinciali nunciat. Gratias age, inquit, Pater Domino, quia videtur nos per ſuorum veſtigia famulorum deducere, eumque per tramitem, quem ſibi ipſe delegit, & inſtituit; tanquam nos aliquid eſſemus, vel aliqua ad eum ſequendum eſſet in nobis facultas. Tanta tamen Ieſu dulciſſimi ſuauitas eſt, ac benignitas, non modo vt mortali in corpore totam aſperitatem viæ huius, moleſtiamque, quò facilem nobis, ſuauemque relinqueret, aſſumere in ſe ſe voluerit, ſed etiam nunc immortalis auxilio nobis vſque adeo affluenti, & cunctis quodammodo fortunis ſuis adſit; vt tanquam ſenſus expertes, ac prorſus ſine vllo labore noſtro per iter, quo nos ad maiorem ſui laudem nominis agi permittit, trahat poſt ſe. Hæc, & alia in eandem ſententiam Turrianus. Nec vero ſolum bonitas ſumma ſuis famulis amaritiem calicis ſuæ dulce-

47 Quid contra tempeſtatem Turrianus adhibuerit.

84 Inſignis patientia Patrum Salmanticæ.

Digitized by Google

dulcedinis vbertate condiuit, sed etiam defensores, qui causam eorum sponte susciperent, vnde tali rerum articulo expectandum minime videbatur, excitauit. Quippe
49 Ioannes Penna ex eodem ordine singulari pietate, ac doctrina vir, & Salmaticensium
Io. Penna ex ordine Prædicatorum Societatem defendit. Doctorum è numero, acri studio diuini honoris accensus inter tot, tantasque Societati criminationes oblatas, inuestigare, ipse per se, studioseque perscrutari mores eius, & instituta cœpit. Cumque omnia reperisset longe alia atque ea, quæ ab oppugnatoribus iactabantur, non dubitauit recentem Ordinem iniuria vexatum aduersus Collegæ morsus scripto etiam, literisque defendere. Aduersarijs Societatis aiebat non secus accidisse, atque Iobi sancti amicis, qui cum falso sibi persuasissent in hac vita neminem à Deo, nisi nocentem rebus asperis exerceri, ex eo pronuntiato, ac vana persuasione collegerant vniuersam calamitotissimi viri vitam nihil veræ, solidæque sanctitatis habuisse, sed meram simulationem, ac fucum: ac proinde consolationis loco reprehensionem exorsi, multa protulerunt in simulatorem quidem recte cadentia: quæ tamen in virum re ipsa sanctum, Deoque gratissimum collata distabant à vero longissime. Similiter Pharisæos ex ipsorum, Christique vitæ dissimilitudine, ac præsertim quod traditiones, quas illi primas habebant, magister cælestis posthabebat Dei præceptis, & illas quidem omitti non oportere, sed hæc facienda, in his insistendum docebat: persuasos nihil in eo veri esse, cum se Dei filium perhibebat, blasphemiam proclamasse. Quæ opinioni illorum congruens erat appellatio, & vera, si conijceretur in mentientem, sed collata in verum Deum, ipsa erat maledictum horrendum, & blasphemia maxima. Similiter ergo Societatis accusatores, cum sibi persuaserint eam Antichristo præire, ac præsternere iter, multa de Hæreticorum moribus disputare, non aliena, si per se se considerentur à vero; sed quæ ad hunc ordinem traducta manifeste falsa & contumelioſa sint. Nam in primis ab sede Apostolica comprobatam esse Societatem; deinde negari non posse, quin vberes in Ecclesia Dei fructus vbicumque versaretur, afferret. Quæ duo argumenta S. Thomas vrget contra eos, qui religiones impugnant. Ad hæc certum esse religiosi naturam ordinis, votorum compage quasi vitalibus artubus contineri: cetera extrinseca esse, proque instituti modo, aliter, atque aliter apte ad finem propositum temperari. Quam adamussim exigenda ea, in quibus hic ordo ab ceteris differt. Ac nominatim quod non nisi communi sacerdotum vestitu, quo facilius in hominum quorumuis, ac præcipue Hæreticorum ad omnes Christo lucrifaciendos det se se consuetudinem, plane esse Dei sapientiam, vitæ Apostolicæ, Christique conueniens. In ipso vero religionis cuiuspiam autore non requiri miracula, quæ non fidelibus, sed infidelibus signa sunt. Quin potius, hoc plane esse Antichristi dogma, si quispiam asseueret nullum hominum cœtum recipiendum, cui non rerum admirabilium perpetratio suffragetur. Quippe nouissimis temporibus in Ecclesia perrara fore miracula, cum tamen Antichristus, eiusque satellites falsorum prodigiorum multitudine in fraudem inducturi sint, si fieri possit, etiam electos. Ac mirum sane videri aduersarios mentionem fecisse signorum: cum facilius fuerint suam de Antichristo persuasionem confirmaturi, si miracula huius ordinis multa celebrarentur; quæ tanquam fallacia criminantes, ceteris Antichristi notis adijcerent. Sed admirabili sapientiæ diuinæ dispensatione factum, vt Societatis filij non ita multa in Europa, terrisque fidelium miracula ederent, nisi certa, & extra calumniam posita, reddentes passim non corporibus, sed animis sanitatem, ac vitam. Denique aiebat Penna, fortasse aduersarij dicent, Petri Cathedram, quæ firmamentum est veritatis, posse in confirmandis Religionibus saltem in facto errare, quod tametsi concederem, tamen equidem semper crediderim, te potius hominem nescio quem, quam Christi Vicarium falli. Verum enimuero prædicare ordinem religiosum, quem Sedes Apostolica rite (nam quis vnquam aliter factum ostendet) comprobauerit, pernicioſum Ecclesiæ esse, Antichristi Antecursorem, atque homines ex ea professione omnes natura status ipsius deceptos, aut deceptores esse, Res est in omnes partes absurda, ne quid grauius dicam. Nam alioqui Ecclesia, inquit, manca esset, nec sibi sufficiens, si spiritus Dei in re tam graui errare illam sineret; comprobando, ac proponendo cuncto Christiano populo nomine virtutis, & Christi, vitæ genus, quod esset Antichristi, atque Diaboli. Absit, Absit. Hæc scripsit, vulgauitque non modo ex ordine, sed etiam Cœnobio eodem Penna. Nec modice

ceteri

Digitized by Google

ceteri Patres, vt veri S. Dominici filij per vnius inconsideratum zelum excitatam doluere flammam: ad eamque restinguendam, vt perpetui veritatis custodes exarserunt, & ante ceteros ipse totius Ordinis Generalis Magister doctissimus & grauissimus vir Franciscus Romæus hoc edito suis mandato.

50 Francisci Romani Generalis Magistri Prædicatorum ad suos literæ.

Vniuersis in Christo Venerabilibus Patribus, & Fratribus Ordinis Prædicatorum vbique terrarum constitutis, Frater Franciscus Romæus è Castillione sacræ Theologiæ Professor, ac totius dicti Ordinis humilis Generalis Magister, & seruus salutem, & Spiritus sancti consolationem.

Pateat vobis qualiter hoc calamitoso tempore, quo religio Christiana Hæreticorum telis impetitur, malorumque Christianorum peruersis moribus labefactatur, nouus ordo Presbyterorum regularium sub titulo nominis IESV, de vrbe quasi præsidiaria manus Dei benignitate submissus est: quem ob ingentes fructus, quos lectionibus, & concionibus publicis, priuatorum adhortationibus, confessionum audientia, ceterisque sacris exercitijs, ac sanctorum morum exemplis in Ecclesia facit, Sanctissimus in Christo Pater, & D. N. Paulus Papa Tertius approbauit, & confirmauit. Quod ideo vobis significatum voluimus, ne huius instituti nouitate seductus quispiam vestrum commilitones suos ad eundem scopum tendentes, & à Deo sibi suppetias missos, per errorem fortassis oppugnet, eorumque detrahat institutis, quorum fructibus gratulari, & pios actus æmulari debuerat. Credimus quidem vos omnes, vt pote cæsti sponso dilectos, & amicos, varietati, qua sponsa illius amicitur, non detracturos; sed eam potius caritate, quæ congaudet veritati, complexuros, & exosculaturos. Attamen, ne officio nostro desimus, omnesque motus præueniamus, Vobis omnibus, & singulis præfatis fratribus præsentium tenore mandamus, & autoritate nostri officij in virtute Spiritus sancti, & sanctæ obedientiæ, ac sub pœnis arbitrio nostro taxandis, præcipimus ne dicto Ordini per Apostolicam sedem approbato, & confirmato, aut eius institutis vllo modo detrahere, aut de eo obloqui audeatis, tam in publicis lectionibus, sermonibus & congressibus, quam in priuatis vestris colloquijs: quin potius eum, Presbyterosque eius tanquam vestros commilitones iuuare, & contra impugnantes protegere, & tueri studeatis. In quorum fidem, & robur has fieri, & nostri officij sigillo muniri iussimus. Datum Romæ decimo Decembris millesimi quingentesimi quadragesimi octaui.

Fr. Franciscus Romæus Magister Ordinis Prædicatorum assumptionis nostræ anno tertio.

51 Paulus Societatem defendit.

Paulus quoque Pontifex, quo causas offensionum mature opprimeret, Apostolicum diploma edidit, in quo duos statuebat Antistites Conchensem, & Salmanticensem, iudices, tutoresque ordinis ab se se recepti, vt & à publicis, & à priuatis obtrectationibus nullo habito personarum discrimine seueris Ecclesiæ censuris, & animaduersionibus cum Societatis instituta, tum ipsos homines vindicarent, in eosque pariter animaduerterent, qui moras aliquas inferrent Collegij Salmaticensis initijs: Mandabatque in eodem diplomate Pontifex, vt qui publice, priuatimve Societatis nomini detraxissent, ij eodem modo violatam eius famam palinodia resarcirent. Quoniam autem Canus, vt diximus, quo sua probabilius de Antichristi præcursoribus somnia venditaret, plusque Societati fidei abrogaret, autoris existimationem, ac famam exprobrandis eius vinculis, & iudicijs sæpe dilacerauerat, misit Ignatius exemplar editi testimonij à Bernardino Conuersino vrbis Romæ Præfecto de suis, suorumque moribus, deque iniquis maleuolorum criminationibus, & calumnijs; quò luculentissime, & perpetua eius declarabatur integritas, & calumniatorum notabatur iniquitas: ad hoc autem testimonium literas priuatas adiunxit, in quibus amplam faciebat Michaëli Turriano, Francisco Stradæ, & Ioanni Aluario potestatem quoduis suo nomine adeundi Tribunal, & in iudicijs publicis, si quando reddenda esset instituti nostri ratio, aut priuilegia exhibenda Pontificum, se sistendi. Verum hæc tum Salmanticam sunt perlata, cum iam mendacijs nixæ calumniæ sua sponte prope conciderant, nec desiderata sunt amplius ab Vrbe tot diligentiæ

52 B. Ignatius quid ad Societatis defensionem præstiterit.

bat causas animarum. Conciliati sunt eo duce diffidentium animi non inter nobiles modos primariosque viros, verum etiam inter religiosos, principesque Doctores. Dos est orbis curata Virginibus, & confitentibus exhibita omnis sedulitas aurium. Verum cum in præcipuis fructibus crebram confessionem, crebramque Eucharistiam Societas numeraret; Satanas, cui ea plerumque res plagas luculentas imponit, tam crebrum vtriusq; mysterij vsum in magnam dubitationem, ac suspicionem apud vulgus induxit, pugnantibus pro vtraq; parte tota ciuitate sententijs, præstaret ne crebrius, an rarius sacrosancta illa tractare mysteria: & de suggestibus orta lis erat, dum alij aliud pro concione probare, aut improbare contendunt. Id videlicet diuinæ gloriæ amantissimum Archiepiscopum Thomam de Villanoua impulit, vt conuocatis cunctis fere Theologis, de eorum sententia decernere, quid præcipiendum populo videretur. Tum indicta in diem Dominicum concione ipsemet de superiore loco duas ad horas ea de re verba fecit. Et antequam peroraret, frequentem synaxim adeo populo commendauit, quod ex tota illa disputatione iam effici videbatur, vt potestatem cuique faceret, octauo minimum quoque die sacra illa vsurpandi mysteria. Itaque quæstioni finis impositus, & os ijs obstructum, qui tanquam rerum nouarum autores nostros homines in circulis vellicabant; eorum vero, qui longam non ferentes ieiunij moram, ad sacras epulas auidissime properabant, exhilarata, & confirmata pietas. Gandiæ rei Christianæ, & pueris erudiendis, & inflammanda multitudine, & studijs alijs allaborabat Ouiedus. Catechesis ei quotidiana erat; & quæ perpetua fuit humilitas hominis, præ ceteris muneribus cordi: ideo par fructus operæ. Quanquam autem in elementis eius disciplinæ tradendis peculiaris erat cùm pusillæ ætatis, tùm imperitorum habenda ratio; ita tamen in docendo se versabat, vt nec suum pabulum viris, doctisque deesset, & tamen pudorem eis non afferret illius humilis turbæ conuentus, tametsi verecundiam adimebat Ducis cognata Ioanna, quæ cum Nepotibus, grauibusque viris sedula, ac frequens aderat. Faciebat & ad Neophytos subinde verba, communique valetudinario periculis admonentibus, succurrebat. Cumque Gandiam Ducis visendi gratia Stephanus Almeida Carthaginensis Episcopus accessisset, de consilio eiusdem Ducis ad exercendam diuinis contemplationibus mentem adiecit animum. Ouiedoque adhibito Murciam iter instituit: quo in itinere locis quibusdam suæ diœcesis inspectis, Murciæ demum in exercitia illa se abdidit. Instituebatur ab Ouiedo vnà cum Canonico quodam principis ædis Ecclesiaste tanto cum fructu; nihil vt aliud tractare animo videretur, nisi quemadmodum Deo se probaret, & creditum sibi gregem pro eius voluntate foueret. Cuius rei gratia venit in mentem poscere aliqua de Societate subsidia: datisque ad Borgiam literis de instituendo Murciæ Collegio tum primum agi cœptum. Auxit autem vehementer exercitiorum studium conuersus nuper latine eorum liber, vt supra demonstrauimus, & Romæ typis Borgiæ sumptu impressus, vna cum illustri in ipso libri vestibulo Pontificis Maximi testimonio. Is Gandiam allatus tantis illico exceptus est plausibus, vt inde in posterum quotidie nostri antelucanæ contemplationis locos, & argumenta colligerent: eumque morem vnà cum Amita imitatus est Borgia, & inflammata ceterorum pietas, ne ad ea præcepta dubitarent instituit. Absoluto Collegij opere, pridie eius diei, quo glorioſus Christi in Cælum celebratur ascensus, nouas in ædes migratum est, postridieque nouo in templo pro autore Collegij, recepto iam tum more, sacrificatum: initæque cum Duce, & liberis epulæ in interiori, communique Cœnaculo: postea inclinato in pomeridianum tempus die, theses Philosophicæ, ac Theologicæ propugnatæ. Tredecim in eo habitare Collegio de Societate cœperunt, plures olim rebus corroboratis, futuri. Voluit autem disciplinis Dux Borgia filium suum Aluarum inter nostros operam dare. sed aliò Aluarus conuertit animum. Cumque idem Compluti duobus liberis suis Ferdinandus Vega percuperet, quanquam eum deinceps aditum ceteris aperiri non est passus Ignatius; tali tamen viro de Societate tam merito, vt etiam ipsi Duci, non negandum putauit. In tam felici rerum cursu illud erat incommodi, quod & qui Collegium administrabat Ouiedus, & qui publice docebat Franciscus Onofrius in spatio, stadioque pietatis nimia vterque contentione currebat; prorsus vt Ignatio frænis viderentur egere. Quorum hic quotidie media nocte ad confitendum Domino surgens, septem ipsas horas continenter in oratione perstabat; ille vero præter horarias preces, pensumque psalmodiæ, priuatæ insuper precationi

61 Frequens Eucharistiæ vsus cum vocaretur in dubium ab Archiepiscopo egregie cõmendatur de sententia Theologorũ Valentinorum.

62 Rerum status Gandiæ.

63 Exercitiorum spiritualiũ vsus.

64 Nimius feruor Andreæ Ouiedi, & Francisci Onofrij.

ternas

Digitized by Google

ternas quotidie tribuebat horas: ter se flagellis verberabat: lacrymarum tantam vim effundebat, vt cum nocerent aspectui, studio adhibito contineri vix possent. In rebus autem turbidis, & aduersis tam æquis, pacatisque animis Ouiedus erat; vt ab humana gloria potius, ne in ijs nimium sibi placeret, quam ab infirmitate animi, ne eas ferret iniquius, metuendum sibi esse fateretur. In consolandis quoque iuuandisque proximis omnino misericordem experiebatur dexteram Dei; tamen in contemplatione vsq; eo complebatur dulcedine; vt iam non libenter, nisi quatenus caritas, vel obedientia exigeret, externis occuparetur actionibus: resq; eo processit, vt demum auide raperetur in syluas, & sanctæ otia solitudinis. Itaque communicato cum Onofrio iam sacerdote consilio, cum is & comitem se, & ministrum volens adiungeret, ambo ad Ignatium scripsere, veniam vt se saltem ad septennium ab vsu hominum remouendi concederet, rationibus multis orantes. Nam quod ambo sacerdotes essent, non carituros diuinorum operum mysteriorum: inuicem etiam aduersus tentamenta, & ludibria Satanæ totum aperientes animum, consilio, & magisterio iuuaturos. Porro actionem eam demum perfectam esse, quæ ex contemplatione manaret. Ad perfectionem autem nobis contendendum haud dubie esse, cum Christus Dominus admoneat ijs verbis, estote perfecti sicut & Pater vester perfectus est. Qui autem non sit plane perfectus, eum multas inter actionem noxas, quanquam leues, tamen noxas committere: potius autem sinendum omnem perire mundum, quam vt culpa suscipiatur quamuis leuissima. Ad extremum se ex viris admodum religiosis cognouisse & Historijs sancti Francisci, licere hanc solitudinis adeundæ potestatem petere; & à Præsidibus concedendi debere: verum se se totos in potestate futuros Præpositi sui, & obedienter iussa facturos. Erat Gandiæ Ioannes Texeda, vir de Franciscana familia asperitate vitæ, & contemplatione rerum diuinarum, & aliarum celebritate laudum insignis: quem Barcinone olim cognitum Borgia, Gandiamque eius Præsidum voluntate ductum, veluti suæ pietatis magistrum habebat. Eodem Ouiedus, & ceteri Socij plurimum vtebantur: & primos illos, qui Seraphici Patris Francisci viguerunt tempore, imitabantur ardores: vnde & factum est, vt in eam sensim solitudinis mentem Ouiedus, & Onofrius venirent. Sensit continuo vir experiens Ignatius, & in spiritibus internoscendis cælesti quadam prudentia præditus periculum fraudis: nec dubitauit Patrum vota, ac postulata damnare: quæ non modo à susceptis vitæ rationibus abhorrerent, verum etiam vehementer cum studiorum præclare cœptis, tum animarum lucris officerent. Quomodo enim vir in primis sapiens eorum probaret consilium, quos ex acceptis Dei donis, muneribusq; naturæ, primaq; vocatione, & successu rerum satis intelligeret ad homines tuendos, ac conseruandos natos? eosq; dona illa non pro se accepisse duntaxat, verum etiam pro aliorum communi salute, ad idq; vocatos? Nec vero in hoc vitæ genere vias, rationesque deesse adipiscendæ euangelicæ perfectionis. Fallebat nimirum homines, nondum solitariam vitam expertos, vitandi leues culpas cupiditas, tanquam eas omnes vitare possemus, vel non plurimæ etiam solis irreperent: vel metu leuium culparum magna essent facta prætermittenda. Nam etsi omnia debent posthaberi culpæ vel leuissimæ, quæ quidem prudenter, deditaq; opera contrahatur, non tamen maiora officia, in quibus periculum sit leuium culparum, continuo sunt postferenda minoribus, quia tutiora hæc sunt. Adest enim maioribus ex obedientia, & caritate conatibus auxilium è cælo vberius, & caritas operit multitudinem peccatorum. Ad extremum nihil magis formidandum est, quam ne priuati otij studio animarum causæ, ad quas Deus vocet, prætereantur. Sed sunt nonnulli, vt B. Pontifex Gregorius admonet, qui magnis ditati muneribus, dum solius contemplationis studijs inardescunt, parere vtilitati proximorum prædicatione refugiunt: secretum quietis diligunt: secessum speculationis petunt: de quo, si districte iudicentur, ex tantis proculdubio rei sunt, quantis venientes ad publicum, prodesse potuerunt. Qua enim mente is, qui proximis profuturus enitescet, vtilitati ceterorum secretum præponit suum, quando ipse summi Patris vnigenitus, vt multis prodesset, de sinu Patris egressus est ad publicum nostrum? Hoc igitur, quod Gregorius admonet, animaduertens Ignatius, vt medicinam comminus Ouiedo faceret, accersendum eum Romam putauit. Sed quoniam Duci aliter visum, qui discessum Patris superuacaneum esse iam scripserat, supersedit. Testabatur autem Ignatio Dux ipse, secum Ouiedum ea de re contulisse, & suam sibi aperuisse sententiam; se autem respondisse, quanquam ad actionem

65 Solitudinis amore capiuntur.

66 Non probatur Ignatio amor Solitudinis in Ouiedo, & Onofrio.

P. P. Pastor cap. v.

Digitized by Google

reuocanda mens illa non videbatur, eſſe tamen, quod Deo gratias ageret, cuius liberalitate medios inter homines præmia ſolitudinis obtineret: & cum actuoſæ vitæ fructibus, ac præmijs Monachorum poſſet merita ſine monaſticæ vitæ laboribus adipiſci: addebatque toto eo temporis interuallo, quo expectabatur ab Vrbe reſponſum, in magna illum tranquillitate animi, & æquitate fuiſſe: nec tum fuiſſe minore, cum accepto reſponſo, quod petebat, negatum eſt. Bonarum quippe, & humilium eſt mentium non pertinacem in ſua eſſe ſententia, ſed facilem ſe præbere, & ſeſe flectere aduerſus Præpoſitorum ſententias, atque iudicia. Quo circa recte in ijs literis Dux ſentiebat, quicquid in Ouiedo ex eo ſoliuagæ vitæ conſilio ſperauerat Satanas, idipſum funditus amiſiſſe, ſeu obedientiæ ſacrificio, ſeu merito ſolitudinis: idemque ſcripſerat de Onofrio. Et ſane hic, ſi quiſquam, locus Ouiedi obedientiam illuſtrauit. Reſcripſit enim ad Ignatium ingentem ſe ex reſponſione eius percepiſſe lætitiam: certoq; credere profectam à Deo: ac proinde ſibi plane eſſe perſuaſum nihil rerum omnium conducibilius ſibi, nihil aptius inueniri, quam quod B. Patris præſcribebat epiſtola. Igitur tranquillum ſe animum, ac lætum habere: & in obtemperandi propoſito ita fixum; vt, ſi forte pro ſuis peccatis, in aliquod ruere crimen permitteretur, ſperaret tamen de bonitate diuina facturam eam improbitati ſuæ modum in eo, ne quando amabilem obedientiæ nexum rumperet. Qui ſenſus cum item in Onofrio fuerit, non temere exiſtimari poteſt hanc ſolitudinis voluntatem non modo exitu bonis viris fructuoſam accidiſſe, ſed etiam ortum à bono potius, quam malo ſpiritu habuiſſe. Certum eſt enim, quod ſolebat memorare Lainius ſæpe inijci voluntatem à Deo, non quod rerum effectum, ſed quod ipſam voluntatem, ac ſtudium requirat. Quod cum ita ſit, aperta illa ſimplicitas, qua continuo totam ſuam mentem ad Præpoſiti iudicium detulerunt; tum æquitas, & alacritas, qua & expectarunt, & exceperunt eiuſdem ſententiam, eamque non propenſione modo animi, ſed & iudicij decreto, vt maxime omnium ſibi congruentem complexi ſunt, facile bonum, ſeu certe minime malum totius conſilij fontem oſtendunt. Tenebrio quippe Satan eſt: & quoniam male agit, lucem exoſam habet; neque ſimpliciter agi cum Præpoſitis vult, ſed per ambages, cunctationes, excogitatiſq; artificioſe cauſis. Deinde in ſua homines, quantum poteſt opinione figit, & obfirmat: nec patitur ab ea diuelli, niſi ægre, ac repugnanter. Eoq; fit, vt vbi diuerſi inter ſe depugnant ſpiritus, concertatio, & lucta ſentiatur. Boni autem viri, quibus nihil propoſitum eſt, niſi vt placeant Deo, vbicunq; diuini nutus exiſtit indicium, eo confeſtim toto feruntur impetu, priora vota tametſi contraria deſerentes ſine vlla tergiuerſatione, ac pugna: quia vbiq; vno, eodemq; ducuntur ſpiritu: ac res quamuis diuerſas ſtudio non niſi vno, eodemque ſectantur. Quod perſpicue in Apoſtolorum obſeruare licuit principe. Qui enim religioſiſſima modo contumacia clamabat, Non lauabis mihi pedes in æternum, ſimul cognouit, placitum eſſe Domino, vt id pateretur, obſequij ſummam alacritatem ſtudiumq; vnicum gratificandi illi demonſtrans, illico ſubiecit. Non tantum pedes meos, ſed & manus, & caput. Potuit autem & Ducis autoritas multum habere ponderis hos apud Patres, ne ſuis obſequuti nutibus, ſolitudinis latebras quærerent, non tam quia Dux, quam quia iam inde ab Iſabellæ Imperatricis obitu (quemadmodum ſignificatum eſt ſupra) aſperæ vitæ ſtudijs vehementer erat addictus. Et quanquam mortalium oculos ſpecie fallebat externa; tamen & precationis aſſiduitate, & inediæ tolerantia, & quotidiano ſacræ lectionis vſu nullis ſæpe cedebat Anachoretis, & qui ſyluas inter, ac nemora deliteſcunt. Et tamen, cum ad Religionem animum appulit, non ſyluas abditas, nec hominum meditatus eſt fugam, ſed ad hanc vitæ quaſi communitatem, ſocietatemq; mortalium, quam ſequimur ipſi, ſtudia ſua, ac vota cuncta conuertit. Atque vt de eo iam proprie dicam. Is hoc anno Profeſſionis vota ſolennia tum meriti amplioris, tum firmioris conſtantiæ cauſa, domeſticos intra parietes nuncupauit. Nondum enim Religionis cultum induerat, & per Apoſtolicam ei ſedem licebat adhuc bona ſua, priuatamq; rem toto tractare triennio, & ipſam quoque adminiſtrare rempublicam. Cuius profeſſionis gratia Prouincialem Araozium euocauerat, & ſacro Purificationis Deiparæ die incredibili iucunditate animi, ijs ſe ſe votis, & ſacris vinclis aſtrinxit. Quo ex die cœpit illum Beatus noſter Pater, Patrem Franciſcum Borgiam, mutatis titulis appellare. Nec mirum in Ignatij veniſſe mentem tanta vti in admittendo ad ea vota Duce, feſtinatione; qui meminerat, eum tot iam annos vitam quandam inſtituiſſe cæleſtem, Religioſæ vtique propiorem, quam populari; & in cultu

67 Ouiedi obedientia.

68 Vnde internoſcendæ à quo ſpiritu ſint voluntates.

69 Borgia Solennia Societatis vota nuncupat.

70 Eiuſdem ſtudia virtutis ac profectus.

ſeculi

Digitized by Google

ſeculi mores geſtaſſe cœnobij. Qui in ipſa Catalauniæ prætura nitido ſub amictu, & perſonæ illi decoro applicabat ad nudum corpus rigido ex crine cilicium : & vberes inter epulas, quibus excipiendi non raro erant pro dignitate conuiuæ, fraudabat genium ſuum tacitis, arctiſque ieiunijs : & inter Curiæ blandimenta, ac voluptatum illecebras ſæuiebat in corpus ſuum quotidiano, immitique flagello : & inter homines horarum omnium, multipliceſque garrulitatis anſas, multas ſuffurabatur horas, vel ad dulcia cum Dei Maieſtate colloquia, vel ad iucunda pabula ſacri codicis. Cuius ſtudij fructus tum primum apparuit, cum & pijs ſcriptitandis libellis (quorum vnum, cui titulum fecit, De Confuſione, ante biennium editum ſupra diximus) & habendis priuatim ad ſacras fœminas concionibus, cunctis repente fuit admirationi pariter, & exemplo. Et anno ſuperiore cum domi ſuæ inſtituiſſet, vt ſua cuique daretur poſt epulas concio, tanquam vnus è numero ſemel, atque iterum loco ſuo verba & ipſe fecit ac poſteriore quidem dictione de cognitione ſui ipſius tanto animi ardore, tanto verborum, & ſententiarum pondere egit, vt omnes velut emoti mente, vnde ſubito tanta dicendi vis, tantus rerum diuinarum ſenſus exiſteret, affirmarint in eo Deum fuiſſe locutum, excipiendamque aureis literis declamationem illam fuiſſe, quæ tota vndique Deum ſpiraret, nec tam librorum monumenta, quam orationis redoleret incenſum. Continebat autem in ſuis ſe perennibus exercitationibus Tyro Chriſti, & aggregatus nouæ militiæ pietatis augebat, & 71
pœnitentiæ ſtudia; ne abuſus gloria nominis, tum in certando frigeret, cum maiora danda eſſent ſuæ experimenta virtutis. Sed prudens Pater Ignatius nimios reformidans ardores, vtendum ſuo iure cenſuit, & moderari cœpit in Filio, quod diſſimularat in Duce. Duci quippe nullos vnquam frænos ardoris iniecit, vt quo acriora eſſent inchoata ſtudia virtutis, eò radices ageret altiores ſummæ conſtantiæ. Nihil enim tam firmat animum ad conſtantiam, quam perennis exercitatio virtutis : qua paululum intermiſſa, ſæpe labat, mutatque ſententiam, & quaſi ſua deſtitutus eſca langueſcit. At vbi magna, longaque opera vſum & facultatem peperit, firmauitque, & ſuam Dux fidem profeſſionis vinculis obligauit, in tutoque quodammodo poſuit ſuæ conſtantiæ bonum, tum demum B. Patet adhibere modum tantis contentionibus cœpit, & ſuis quaſi finibus coërcere exundantes ardores. Principio igitur gratias Deo agere iuſſum de ijs, quæ ad eum diem eo opitulante geſſiſſet, hortatur illum, vt quoniam alia ætas, ſtatuſque conditio alios mores, aliam vitam poſtularet, ex nimio precationis otio partem aliquam in literarum ſtudia deriuaret, & ad infuſam diuinitus diſciplinam adiungeret eam, quæ ſtudio comparatur humano. Maioris quippe aiebat eſſe virtutis, muneriſque diuini varijs in locis, officijſque frui caris amplexibus Dei, & eius gloriæ, honorique ſeruire, quam id ipſum quærere aut vnius intra loci cancellos, aut in vnius muneris, precationiſue functione. Deinde quoniam frequenti ex inedia ſtomachus crebro languebat, nec legi mentis ſuæ repugnabat admodum lex membrorum, temperatis iuſſit vti ieiunijs, & conſentaneo victu firmare vires : vt cum æque corpus, atque animum accepiſſet à Deo, paratus eſſet vtriuſque rationem ei reddere, qui dediſſet : nec ſineret corporis obtundi robur, & deperdi vigorem ; quo ſemel amiſſo, minus eſſet deinceps ad ſua munera, & functiones idoneum. Quod autem ad quotidianam verberationem attinet, quoniam propoſitum erat in honorem quondam paſſi, & dilaniati verberibus Chriſti, non prius verberandi ſui finem facere, quam vim aliquam cruoris effunderet, vetuit in poſterum Pater ſanguinem mittere, & huius loco lacrymas ſuaſit fundere, quas aut ſuarum, alienarumue commemoratio noxarum, aut cæleſtis aliqua contemplatio, ſuauiſſimuſq; Chriſti amor exprimeret. Has enim piæ mentis actiones omni ex parte frugiferas eſſe, corporiſq; exercitationi, ex Apoſtoli ſententia, multis partibus anteire. Ipſam vero corporis exercitationem eatenus in laude poni, quoad rectori animo in comparandis ſibi ſuis de Cælo donis ancilletur, & ſeruiat. His finibus, atque cancellis ſuperiori Borgiæ vitæ præſcriptis, nihil erat amplius, quod in eo vel detereret, vel deſideraret Ignatius. Eminebant in egregio quippe viro expreſſæ, non adumbratæ virtutes, & ea præcipue, quam Chriſtianorum notam dicit eſſe Macarius, alij autem Electorum, ſingularis humilitas. Hanc comitabantur par caritas, & in rebus gerendis non tam humana, quam diuina prudentia. Theologiæ autem ſi quid initio defuit, id poſtea ſtudium continens annorum aliquot ab edita profeſſione ſuppleuit : vt iam in homine Societatis, & eo, qui eius eſſet olim gubernacula tractaturus, amplius quod requi-

71 B. Ignatius temperat ardorem exundantem Borgiæ.

72 Virtus eximia Borgiæ : & quèadmodum res domeſticas curauerit.

Digitized by Google

reres nihil esset. Interim ex accepta ab Apostolica Sede potestate rem priuatam componebat, ac publicam; & professione vitæ nouæ dissimulata prudenter, studebat ijs finem constanter imponere, quæ Societatis propiorem conuictum morarentur, ac cultum. Filias in matrimonio, & quidem honestissimo collocauit: Filio quæsiuit vxorem Comitis Oliuæ filiam, quæ cum parenti in Comitatu succederet, Gandiensium vectigalia per se satis ampla, auxit etiam vehementius: vt inter primarias Hispanorum Procerum domos, non modo generis nobilitate, verum etiam amplitudine fructus ea sit habenda familia. Quanquam Franciscus Borgia maiores diuitias æstimans cunctis Aegyptiorum thesauris, atque honoribus improperium Christi, non magnum aliquid se reliquisse putauit, cum illa reliquit: sed ijs pro nihilo habitis, atque infra se positis, de accepto paupertatis munere nunquam satis se Deo gratum fore, quamdiu vita suppeditaret, arbitrabatur.

73 Tenuia Societatis initia Cæsarauguſtana. Cæsarauguſtæ pauci admodum de sociorum numero versabantur, quorum pijs conatibus cum minime obsecundaret Antistes, & multis insuper obtrectationibus, ac calumnijs eorum patientia peteretur, satis habuerunt futuræ messis iecisse sementem, certa spe nixi diuinæ clementiæ fore, vt qui cum fletibus semen mitterent, plenos aliquando manipulos cum exultatione referrent. Nec tamen omnino nihil seu præbendis, adhibendisque Christi misterijs, seu colloquiorum pietate, assiduitate, opportunitate proficiebant: sed spes erat omnis in tranquillioribus sita temporibus, vbi transacta frigoris hyberni tristitia placidior se verni temporis hilaritas aperiret. Hic in Hispania cursus.

74 Res in Lusitania. Iam in Lusitania tribus discreta locis Societas in Curia, Olisippone, & Conimbricæ perpetuis progressionibus vtebatur. Prouincialis etenim Rodericius in eadem apud Regem instituendi Principis cura se continebat: nec vni proderat regio filio, sed qua valebat apud Regem autoritate, modo per se, modo per alios sacerdotes & corporum egestati, & animorum commodis seruiebat.

75 Simonis cogitatio de aulæ fuga. Verum suorum iam desiderio tædebat curiæ, & per occasionem Aethiopicæ profectionis, cuius supra meminimus, fugam tentabat ex Aula: veneratque in mentem, si profectio illa minus procederet, Brasiliam à Lusitanis nuper inuentam saltem petere. Sed non semper votis nostris diuina mens annuit, quæ minus eius voluntati consentiunt: & ad ea sæpe vocat, quò nullis nutibus inclinamus: vt, quo minus de nostro imperata res habet, eò cumulatiore mercede meritum expleatur obsequij. Sæpe Simon expeditionem Indicam exoptauit, sæpe in vltimas terras meditatus est fugam: & tamen præter animi votum, præterque sententiam illic semper hæsit, vbi Deo rectori visum, penes quem vniuersorum est cura: cuius sapienti administratione vniuersorum commodis, ani misque consulitur.

76 Sodalitas se se verberatiũ Olisippone. Olisippone eodem loco res erant. Feruebat sodalitas illa, quam & ad celebranda diuina crebro mysteria, & ad castiganda sua flagellis corpora memorauimus excitatam. Ea ducentis amplius constabat sodalibus, quorum ingens erat ardor spiritus inter flagella, quem modo Ioannes à S. Michaele, modo suis concionibus, prius quam Castellam peteret, alebat Strada. Nec deerant, qui vel spectandi cupiditate, vel deridendi gratia Sodalitium illud ingressi, postea pœnitentium capti gemitibus, altisque fletibus, totis commouerentur animis, & pias illas inter querelas sua quoque vulnera, ac peccata sentirent.

77 Io. Fernandus, qui deinde in Iaponia egregie laborauit in Societatem recipitur. Sane Ioannes Fernandius Castellanus, vt de ceteris fileam, adolescens præditus, & ad pietatem propensus, cum audiendæ suauissimæ symphoniæ nomine huc esset ab amico deductus, præter opinionem in ea pietatis palæstra quodammodo circumuentum, & intercluſum se vidit. Hic eius cœperunt aures, & diuino illlo sermone, qui faces animis admouebat, & salutari flagrorum crepitu, quæ vel durissimum quemq; flecterent, personare, haud ingrata, & iniucunda fraude: cuius in pectus, atq; medullas tam dulce, tamq; efficax symphoniæ genus illapsum protinus est; vt de ordiendis vitæ melioris initijs cogitatione susceptа, Patres frequenter adiret; cum ijsque multus esset: dum ad extremum ad eos aggregatus haud leuia suæ & humilitatis & caritatis inter eos, & vero etiam præclaræ sui victoriæ documenta dedit. Incessus eius per vrbem erat eiusmodi, vt quanquam alios in admirationem raperet, alij tamen, qui eum non nossent, exprobrarent illi dementiam. Quibus ille & dictis respondebat, & factis, se non extra mentis potestatem exisse, sed tum maxime in officio mentis esse cœpisse. Is est, qui deinde in Indiam missus, & in Iaponiam à Xauerio ductus, vnum è primis nouæ illius Ecclesiæ columinibus fuit. Conimbricæ nonaginta amplius de Societate degebant, quorum plerosque

& in-

Digitized by Google

& ingenij vis, & alia Dei munera plurimum commendabant. sed centum amplius satis erat alendis benignitas Regis, eiusdemque sumptibus Collegij surgebat opus ducentorum facile capax. Constitutus est à Simone nouus huic Collegio Rector Ludouicus de Grana, pro Ludouico Consaluio, quem animis subsidio mitti varia in loca placuerat. Sed hunc prius in eodem loco ministerijs culinæ subiecit, vt vbi prudentis suæ solicitudinis documenta præbuerat, ibi præberet humilitatis. Cum enim iuuentutem illam de more Simon inspiceret, dixit in conuentu, velle se acrem vni ex eis notam pudoris, ac mortificationis inurere: & vtrumque Ludouicum mox aduocans, Granam iussit præesse Collegio, culinæ subesse Consaluium. Cumque ex Simone quæsitum esset, vter de duobus sua opinione depressus magis, notatusque discederet, superuacanea visa est in conuentu, nec satis digna responso talis interrogatio: quod inter Dei famulos iam constaret humilitatis officia ad ingentem spectare quietem: honoris autem, ac dignitatis tota crucibus plena esse. Ex hac autem iuuentute, (ne hoc silentio prætereamus) decimum iam mensem Vincentius Rodericius capitis doloribus angebatur: nec quamuis Olisipponem curationis, & cæli gratia missus esset, vinci morbus seu loci clementia, seu medicamentis potuerat: sed cum initio remisisset, deinde sic creuit, vt abscessum medici metuerent; quem & erumpens per auriculam indicabat sanies. Iamque ægroti desperauerant vitæ, cum ex inopinato Simon, qui diu abfuerat, Olisipponem Conimbricam redijt: cuius videndi cupidus suum ante obitum æger, magnam in spem venerat recuperandæ salutis; atque hac imbutus spe cum Patrem cœpisset alloqui, & eius inter amplexus confidere iussus esset, non enim moriturum; statim omni euanescente dolore pulsus est morbus, ægroti ne fide, obsequioue, an etiam virtute paterni verbi, atque complexus, nouit ille qui scrutator est cordium, & per hominem ex homine morbum dispulit. ingens certe in adiumentum Brasiliæ, quo postea est missus, salus est Vincentio restituta: eaque ipsa tempestate res in Vrbem (vbi adhuc epistola conseruatur) tanquam mirabilis scripta. Constat etiam inter Lusitanos ipsi Consaluo Sylueriæ iam deposito, vitam ad præclara illa, quæ postea gessit, & ad martyrium Simonis item precibus reseruatam. Cum enim Conimbricæ Consaluus iaceret moribundus, præter eius cubiculum summo mane transiens Simon, esto, inquit, bono animo, ego sacrificatum eo pro valetudine tua. Dumque ille sacrificat, repente Consaluus Ludouico Grana, & alijs tribus præsentibus sublata voce sanum se se, & salutem sibi à Simone exoratam exclamat, vti re ipsa compertum est, & ad beneficij memoriam, quia dies sancto Sylueſtro erat sacer, aliquandiu Sylueſtri nomine voluit appellari. At Rodericum Menesium magnæ expectationis iuuenem, maturæque Cælo virtutis omnibus præmunitum diuinis mysterijs inter pias fratrum preces, & lacrymas securum, lætumque acerrimus lateris dolor ad gaudia beata Olisippone transmisit. Quo tempore etiam in Martino Sancticrucio Collegium Conimbricense damnum fecit, qui dum sedulo eius procurat causam, in Romana domo pie decessit. Porro literarum disciplina pariter, ac spiritus prope vigebat ex æquo. Triginta iam theologiæ dabant operam, & suum quisque ingenium alebat diligentia, fouebat industria. Plurimæ, ac variæ ex hoc Collegio profectiones institutæ sunt. Aliquot in Indiam missi, in ijs Gaspar Berzæus, quem supra nominauimus, alijque, quos nominabo posterius. Georgius autem Morera, & Ludouicus Consaluius in ditionem quandam equitum Hierosolymitanorum, doctrinæ valde indigam, exierunt. Cuius inter oppida Pedrogaum maius, cum vsque adeo priuatis arderet odijs, vt sextum iam annum Dominum suum ab aditu oppidi pertinaci contentione repelleret, ad Patrum aduentum posuit iras, suoque eum Domino in gratiam redijt. Omnino fuit omni fide superior is, qui per eos perceptus est fructus; cum tamen summa in egestate, & ex obuijs cuiusque eleemosynis sane modicis famem pellerent. Sed cumulabat quotidianum fructum voluntariæ paupertatis exemplum; vt quocunque se verterent summa omnium veneratione exciperentur. Ad eos audiendos promulgato Magistratus edicto multitudo vndique vel ex locis remotioribus confluebat, & paratissimæ mentes erant ad accipiendos cælestes fatus, vt non necesse haberent Patres in elimandis concionibus tempus terere. Sed cum ex animo, & ex præcordijs diuina verba promerent, concipiebant illi repente flammas, ac lacrymarum copiam, quas nouæ vitæ subsequebatur initium. Ad vnam aliquando concionem, cum alter è Patribus peroraſſet, homines ad viginti multis,

78 Conimbricenſes iam prope centum, quibus Rector præficitur Ludouicus Grana.

79 Honores in Religione pudorē afferunt, non officia humilitatis.

80 Simonis Complexu Vincentius Rodericius curatur eiuſdēq; Sacrificio Conſaluus Sylueria.

81 Rodericus Meneſius moritur, & Martinus Sancticrucius.

82 Miſſiones ex Collegio Conimbricenſi.

83 Multæ pacificationes.

Digitized by Google

ac diuturnis implicati discordijs ad optatam, tentatamq; sæpe concordiam populo inspectante, cum lacrymis, mutuisque complexibus redierunt. Omnino probro erat, & Turcæ numero ducebatur si quis talibus concionibus non adesset. Fama vicinos æque, ac longe positos excitabat, vt Patres ardenter accerserent: nec denegare se impigri Sacerdotes poterant tot, & tantis euocati clamoribus; communes fructus oratione vix explices. Sacerdos triginta & octo annos habens in infirmitate libidinis, hominemque refugiens, qui in Pœnitentiæ piscinam eum mitteret, audito verbo Christi se se confestim erexit, & vagam fœminam (quam vxoris instar habebat) abiecit. Quæ ipsa ad eiusdem Patris vocem publice in concione proclamans, fletibus, ac gemitibus terruit omnia: nihil reuerens ora hominum, quæ scelerum dolore compuncta vereri cœperat Deum. Restinctarum irarum numerus innumerabilis prope fuit, nec memorandæ sunt singulæ. Eo-

84 dem in oppido Pedrogao, eademque in prouincia elaborabat etiam tum Berzæus, cum indicæ profectionis accepit imperium; multaque in ea Prouincia, prius quam in Indiam recederet, recte gessit. Is, cum quopiam perigrinando veniret, æstuans adhuc ex itinere concionem protinus aduocabat etiam tum, cum opprimeret nox, & nihil antecederet ad cogitandum spatij. Cuius ad Indiam missio vbi emanauit in vulgus omni studio conati sunt incolæ, vel retinere hominem apud se, vel profectioni moras inferre. Subijciebant animorum subinde pericula, quæ si ille negligeret, reus quodammodo fieret alienæ desertæ salutis. Oppidi quoque Iudex, modo id ab vxore, ac liberis impetraret,

85 Gasparem in Indiam sequi in animo habuerat. Adeo sibi omnes spectata viri virtus, admirabilisque in hominibus tuendis industria deuinxerat. Verum omnibus ille rebus celeriter, & ex sententia confectis Conimbricam, vt imperata faceret, se recepit. Discedentique suffectus est is, quem dixi Consaluius; qui quotidie Dei verbum modo hoc, modo illo in Oppido feriarum ex ordine prædicabat. Quod ipsum vrgebat Georgius alia in Oppida, vicosque profectus. Cuius ad vocem præter reliquam frugem viginti Virgines inprimis nobiles castimoniam in perpetuum colere Christi nomine decreuerunt: per eamque occasionem cœnobium ex dotibus hortante Patre, quæ coniugijs debebantur erectum. Ea vbique erat auiditas verbi, vt cum auditum esset nostros esse dicturos (noctu autem ferme dicebant, tùm cum ex agris vniuersi reuerterant) oppidani locis editioribus pyras incenderent, vt hoc omnes admoniti signo ad audiendum verbum Dei vicinis è ruribus, montibusque descenderent. Illi vero nulla interposita mora, rusticis curis, negotijsque posthabitis, aduolabant. Et quo id studium incitaretur ardentius, hærerentque in mentibus audita fidelius, non deerant in eos, qui concionantium

86 monita neglexissent, diuinæ interdum seueritatis exempla. Ac Georgius quidem Morera cum pro concione quendam, qui obuio denegauerat inimico salutem, suppresso tamen nomine perstrinxisset, postea conuicijs ab eo petitus, ac probris, (peracerbe enim homo sibi conscius tacitam illam obiurgationem tulerat) supplex ad pedes accidit, vt leniret iratum. Sed cum ille teneret iras, & ingestis maledictis abscederet, prius quam domesticum intra limen vestigium inferret, confracto ex rixa in itinere brachio, & in partes comminuto, suæ maledicentiæ pariter, & peruicaciæ pœnas dedit. Ita qui vlciscendi animum, & iracundiam non remisit, brachium vnde eam expleret, & exerceret

87 amisit. Illud horribilius, quoniam & facinus longe tetrius. Dum varia de more loca Emmanuel Nobrega percurrit (nam & hic ab anno iam elapso pergebat propter animas mare, & aridam circuire) templum ingressus, vbi chorus ex vtroque sexu promiscue profanis canticis colludebat, lasciuos illos symphoniacos, obiurgauit. Verum tam salutari Patris admonitione præ impuris illis neglecta delicijs, insanis omnia vocibus perstrepebant. Quidam vero ceteris petulantior, & impietate superior, vt stomachum Nobregæ faceret, & simul indicaret, quam nihil eius dicta, vocemque perpenderet, ipsum cœpit diuinum Numen impie figere maledictis. Inhorruêre pili, aureſque famulo Dei & fixis illico in terram genibus properauit auertere diuinas iras. Senserat, opinor, eas impijs illis imminere ceruicibus. Nec vanus fuit ille sensus. Quippe digressum inde blasphemum vnà cum Socijs, & in equo sedentem, repente lapsum de Cælo fulmen vnà cum equo intactis, attonitisque comitibus interemit. Si piaculum fuisset occultum, aut maledici verteretur ingenium; auditæ forsitan preces essent: nunc vero tam apertum, testatumque facinus tam praua, & conscelerata mens hominis præsenti fuit, testatoque

item

Gaspar Berzæus destinatus in Indiam ægre à populis dimittitur apud quos elaborabat.

Ludouici Consaluij & Georgij Moreræ conatus.

Pœna hominis in simultate pertinacis.

Blasphemus homo fulmine extinguitur.

Digitized by Google

tem vindicanda ſupplicio: ne aut hæreret apud imperitum vulgus diuinæ prouidentiæ fides, aut ſcelus ſcelere, & ſupplicia ſupplicijs homo maledicus cumularet, ſi dimitteretur inultus. Ex eo tempore plus Nobregæ fidei, plus Euangelij præconibus aurium adhiberi vulgo cœptum. Labor iam in Africam, & ad itinera Tingitanæ Prouinciæ, quæ in extrema Mauritania ſita eſt: vbi Luſitaniæ Rex Ioannes vrbes aliquot maiorum virtute partas firmis cum præſidijs habebat, ſed præcipuum Luſitanorum propugnaculum Septæ erat, finitimis Saracenis oppoſitum, atque obiectum. Ea vrbs eſt ad fauces herculei freti Hiſpaniæ quondam æmula, & totius Mauritaniæ Metropolis, quam ſeptem fratrum vrbem dixere quidam. Eius Præfectus Alphonſus pari pietate, ac nobilitate vir, nonnullos de Societate poſtulauerat à Simone per literas: nec abnuit Simon, ſeu in illius ciuitatis, ac Præfecti gratiam, ſeu quod vrbs finitima Tituanum plurimos habebat in ſeruitute Chriſtianos. Quin hinc orta Tingitanæ profectionis perhibetur occaſio. Quippe Hiſpanus erat quidam cognomento Contreras, apprime ſanctus, qui caritatis ſtudio flagrantiſſimus, eorum ſibi Chriſtianorum depoposcerat curam, ſiue vt corpora de ſeruitute redimeret, ſiue vt animos à Satanæ dominatu defenderet. Hic oblatum Epiſcopatum, & Abbatiam ſimul adiunctam conſtanti animo recuſauerat, eodemque ſemper tenore vitæ adeo ſe probauerat vniuerſis; vt magna apud Hiſpalim ſanctitatis opinione deceſſerit. Cuius ad funus facto vndique ex ea ciuitate concurſu, tanta fuit ſeu piè cadaueris attrectandi religio, ſeu reliquiarum inde aliquid aſportandi cupiditas, vix vt aliquid ex barba, capillo, vnguibus, totoque cultu corporis ſuperfuerit. Hoc igitur tam egregio viro de medio ſublato, par noſtrorum, qui demortui iacturam quoquomodo lenirent, ac compenſarent, poſtulatum eſt. Ac tum primum de Societate Mauritania vidit Ioannem Nunnium, & Ludouicum, quem dixi, Conſaluium, Sacerdotum par ſane præſtans. Qui Septam cum peruenisſent, inchoare ſubinde magno hominum motu conciones ſuas, præbere confitentibus, & ægrotantibus operam, agere cum Saracenis ardenter, & commune valetudinarium, carceremque conſtanter adire. Qua munerum aſſiduitate Gubernator ad Simonem id perfectum ſcripſit, vt ciues illi, qui prauitate morum Saracenos ipſos quodammodo ſuperabant, diebus vix quindecim viderentur Monachis præſtare. Tituanum haud amplius quindecim paſſuum millibus Septa diſtat, vrbs ditionis, ſuperſtitioniſque Saracenorum. Huc ſe Patres facta ab Acene (ſic vocant Præſidem) poteſtate, non tam Euangelij promulgandi, ac proferendi gratia (quod iniquis animis Saraceni tuliſſent) quam ſuos inuiſendi, ac redimendi nomine contulere. Erant enim in ea ſeruitute Chriſtiani ferme ſexcenti: nec ferme fructum alium, niſi ex his vinctis, captiuiſque ceperunt. Quo circa Conſaluio viſum, vt quoniam multa, eaque momenti permagni Luſitano Regi ſuggerenda conceperat (relicto ad captiuorum ſolatium Tituani Ioanne) in Luſitaniam ipſe rediret. Ioannes autem aduecto ex Caſtella, ac Luſitania captiuorum in vſus argento, cœpit eos conceſſu Præſidis modo adminiſtrandis ſolicite ſacramentis, modo priuata inſtitutione iuuare. Tanta autem miſerorum ad expianda peccata vis, & alacritas erat, vt totum ille diem ijs audiendis, ſoluendiſque conſumeret: quotidie nonnullis, re diuina peracta, ſanctiſſimum Chriſti corpus, quo ad id tempus ſolatio caruerant, impertiret. Sapienter autem ſuum cuique diem conueniendi ſui, quo facilius cuique conſuleret, tribuebat: tantoque erat apud omnes in honore, ac veneratione, vt obuiam facti per vrbem ad oſculum manus, pallijve certatim ruerent. Cuius reuerentiæ pariter, & amoris conciliatrix in primis erat admirabilis eius, & ardens caritas. Sex enim quotidie captiuorum cuſtodias, in quas illi ſingulis noctibus includebantur, adibat; vt ſi quem morbo inueniret oppreſſum, eius illico omologeſim exciperet, animumque curaret. Poſtea vt curarum etiam aliquid corporibus impertiret, carceris ad cancellos ſuum cuique cibum Saracenis ſtupentibus, deferebat. Erant autem & in ea vrbe Iudæi, quibuscum frequens erat de religione certamen. Namque cum Saracenis, ne apud Præfectum vrbis ſaracenum offenderet, cautius agendum putabat. Is igitur in Iudæorum Synagogam ingreſſus, vbi puerorum gregem Rabinus inſtituebat, congredi cum eo cœpit. Altercatioue orta multi alij confluxere eius generis homines: ſenioremque ſubinde alium, qui inter eos ſapientis nomen inuenerat, Pater aggreſſus, docere in conuentu multorum ex Sanctorum Vatum oraculis, & prædictis inſtituit Meſſiam, qui Ieſus eſſet, tot iam ante ſeculis aduenisſe. Verum obſtinatis, (vt ſolent)

88 Ioannes Nunnius, & Ludouicus Conſaluius in Mauritaniam mittuntur.

89 Laus Contreræ in iuuandis captiuis.

90 Res geſtæ à Conſaluio & Nunnio Septæ, ac Tituani.

91 Conſaluius redit in Luſitaniã.

92 Nunnius Captiuis Chriſtianis Tituani conſulit.

93 Et Iudæos reuincit.

Digitized by Google

lent) animis, Iesum esse Messiam, eundemque Deum esse Iudæorum turba negante, inusitato Nunnius ardore succensus, vociferatur palam pro ea se veritate paratum mortem millies oppetere, id quod eorum nemo pro suæ legis defensione tentaret: iamque inter omnes constare mortales, quam vile vbique gentium, quamque despectum Iudæorum genus esset misera vbique seruitute oppressum propter nefandum scelus necati Messiæ. His se Rabinus flexit; & ab ea altercatione digressus cum Nunnium sine arbitris conuenisset, non cunctatus est confiteri, satis sibi ex Prophetarum vocibus eum, quem diceret, liquere Messiam: sed oportunitatem se temporis expectare, dum Saracenorum excusso iugo, suis cum liberis Septam euaderet. Complures hic nutantes in Religionis sententia confirmauit, & ex vtroque sexu permultos persoluto pijs ex hominibus pretio de seruitute redemit: captiuorumque vim magnam peropportunis auxilijs, subsidijsque leuauit.

94 Regnum Congi vbi situm, quando inuentum, & Christo subiectum.

In regnum Congi (Manicongum quidam appellant) Georgius Vazius, & Socij, quos superiore anno profectos ex Lusitania demonstraui, sospites peruenerunt. Est id Regnum Hesperiorum Aethiopum ad extimam Africæ oram, ab ipso prope æquatore exoriens in meridiem porrectum, & late in mediterranea quoq; introrsum recedens. Namq; Africa ab Septentrione in meridiem longissimo tractu, graduum septuaginta porrigitur sic, vt fere quinque & triginta à Gaditano freto ad æquatorem, totidem inde ad Bonæ spei Promontorium, vltimum ab Austro limitem numerentur, & media Africæ longitudo æquatori, Zonæq; torridæ subsit, quam falso antiquitas opinabatur exustam penitus, & inhabitabilem, & imperuiam. Et sane quanquam vestigia sint apud veteres rerum scriptores Africam olim circum nauigatam; ipsæ tamen regiones, ac gentes à fetuida plaga ad Bonæ spei promontorium omnino ignoratæ videntur. Quas magna gloria suæ nationis, & amplificatione Christianæ fidei Lusitani aperuerunt. Autor præclari operis fuit monito etiam, vt dicitur, diuino incitatus, Henricus Ordinis Equitum Christi Magister, Ioannis primi eo nomine Lusitanorum Regis, eius, qui Septã, (de qua nuper meminimus) de Mauris cepit, filius. Henrico igitur autore sub annum salutis millesimum quadringentesimum, vigesimum vltra montem Athlantem (qui ad eam diem terminus nauigationis fuerat) leucas quadringentas viginti processum est ad montem Leænam, insulis quoque in Oceano, & alijs, & ea nobili, cui nomen à materia fecere, inuentis. Sub Alfonso mox quinto tota illa ora, quam Guineam appellant, est cognita. Ioannis demum secundi tempore, quo Astrolabium præclaro sane consilio ad nauticum vsum cœpit accommodari; regnum, de quo loquimur, Congi sub annum fere millesimum quadringentesimum, octogesimum quintum apertum: ac subinde missa per honorifica legatione cum tribus è sanctissima Prædicatorum familia pietate, doctrinaque spectatis viris, facile ad Christi sacra traductum est. Rex de Regis Lusitani nomine Ioannes, & filius item ab Lusitani Regis Filio Alfonsus nomen accepit. Is, cum Patri successisset, superatis hostibus, ac rebellibus haud dubia ope cælesti annos quinquaginta, & Regnum, & religionem Christianam ingenti animo, & pietate defendit. Eo dein mortuo, Euangelicis quoque cultoribus primis extinctis, ijs, qui successerant, magis exemplo noxijs, quam doctrina vtilibus, cum regnaret Iacobus quidam Christianus quidem professione, sed moribus, ac vita longe ab eo nomine alienis; eumque imitati populares ad vitia, & superstitiones auitas ruerent, Ioannes Tertius religionem à suis Maioribus illatam in Regnum Congi sustentaturus eos, quos nominaui, de Societate impetrauit ac misit. Hi cum in celebri S. Thomæ insula, quam sub ipso æquatore Cosmographi locant, vnde in Congi regnum facilis est traiectus, aliquandiu substitissent, febribus, alijsque morbis acerbe vexati, inde Pindam, Emporium Congani Regni, nondum valetudine recuperata transmittunt. Eorum aduentu Rex cognito, à leucis quinquaginta tum honoris causa, tum, ne quid discriminis adirent ab hostibus, duos è proceribus obuiam misit: quorum vterq; ijs erat instructus opibus, copijsque; vt ad omnem nutum quindecim virorum millia cogere perhiberetur in prælium. Ab his in vrbem regiam ligneis equis de more vecti perducuntur ad Regem, cuius vehiculi tale commentum est. Dolatum robur in Cantherij formam palmorum craſſitudine ferme trium, bubulo corio pro ephippijs ad insidendum sternitur. Hic imponitur qui vehendus est eques, vehiturque vna cum tigno duobus à baiulis, altero ab anteriore, altero à posteriore equi parte, succollantibus vicissim alijs, vbi longius est iter. Hisce impositos equis languidos Patres, & aduentantes ad

Herodot. l. 4. Plin. l. 2. c. 67. Solin. c. vlt. Mela l. 3. c. 10.

95 Equi lignei Conganorum.

vrbem

Digitized by Google

vrbem Rex extra muros honoris causa progressus comiter excepit festis, maximisque suorum clamoribus, vt eis in acie, prælijsque mos est. Ponè Regem pulchra excitata Crux erat, quam ille dextræ complexu tenebat, & hic Patres, cum tribus liberis, multisque proceribus expectabat. Qui simul eos currentes ad osculum manus animaduertit protinus anteuertit, eorumque manibus sua leuiter ante tactis, suauium dedit: quem item morem in osculanda Regis dextra secuti sunt Patres quanquam solis ille sacerdotibus manum ad tactum pariter, & osculum præbuit, laico, qui inter eos erat solum ad tactum. Is alias in sua Regia, cum Principum legatos admittit, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici possit, eburneæ insidet sellæ, mitratus infula è palmæ folijs opere subtili, & eleganti perfecta, à capite ad pubem nudus: cetera ad pedes vsque, vestis bombicina contegit. Læuum brachium armilla ex Orichalco adornat. Equina cauda pendet ex humero. Id solis Regibus datum. Quinquaginta hominum millia habere dicitur ad nutum semper intenta, & vectigalia perampla. Sed huius adeo erat profusa socordia, vt cum primum ingens ei auri pondus esset allatum, postridie nihil esset: diuq; exhausta Regia pecuniæ nihil haberet. Regio non omnino insalubris est, nec qui perhibentur calores, mordent acrius. Quo tempore Sol propius ad nos, ac boreales tractus accedit, & affert æstatem, hyems illic à Martio ad Augustum vsque tenet, non quidem imbribus fœda, sed crebris infesta ventis, & molesta frigoribus: quibus arcendis & propulsandis indigenæ, quoniam vestium fomenta non suppetunt, geminam accendunt pyram alteram à tergo, à fronte alteram; nudi quippe ambulant pube duntaxat velata: nec pileo, nec calceis vtuntur. Quod si quis alicunde subuculam nactus sit, hanc à corpore non amplius remouet, donec vsu detrita in scruta sua sponte recedat. Alimenta tenuia sunt, nulliusque pene succi: legumen colligunt grano paulo ampliore quam milij, ex quo farinam ditiores, & albi (sic vocant Europæos) in panem exprimunt: nam tritico omnino carent: ac nisi recens, & quo confectus est die, panis ille gustetur, adeo breui, facileque corrumpitur, vt in crastinum seruari non possit: farinam autem ipsam inter saxa magno labore pinsunt, nullus enim apud eos molarum vsus: & vulgus quidem alio vescitur cibi genere, alio nobilitas haud sinapis absimili. Vinum eius nullum, nisi exsudans è palmis humor: hoc se se alunt, & sustentant indigenæ. Poma velut cucumeres, eaque, ne solo pane victitent, obsonij loco. Si copiosior oblata sit esca, copiose; sin parcior, parce modiceque aluntur: & ea contenti non quærunt amplius. Nullas habent in matrimonio coniunctas fœminas præter Regem, Procereſque nonnullos: cum tamen plures, paucioresue pro opibus alant pellices. Pharmacis æque, ac medicis prorsus carent. Itaque passim velut passerculi reperiuntur exanimes. Omnino magna apud eos rerum omnium inopia, vt ex Lusitania conuehenda sint omnia: augetque insuper egestatem effusa largitas. Quicquid in manus venerit, largiuntur: nihil recondunt in diem posterum, nihil de futuro soliciti, hebeti incuria, non virtutis amore. Ac ne pecuniæ quidem vlla iam copia est, redactis in potestatem hostis (quem Ianchale vocant) auri fodinis. Sane si sua ad Deum referrent incommoda, miseraque sordes, eorum communis vita, vitam Anachoretarum omnium facile superaret. Quibus & consulto ceteræ vitæ opportunitates denegatæ videntur à Deo, ne, si ijs affluerent, deteriores, & nequiores euaderent: cum tamen in tanta victus, cultusque penuria toti ex fraudibus, mendacijsque conglutinati sint. Exprobrantesque sibi sua mendacia, doloque, petulanter irrideant, atque contemnant. Adeo in naturam consuetudo migrauit. Constat Prouincia vario hominum genere Christianorum, & Ethnicorum, indigenarum simul, & aduenarum; quorum hi albo, illi atro colore cum sint, color ipse in vocabulum transijt, & hac se nota mutuo in sermone secernunt. Indigenarum mite, facileque ingenium est: nec ijs ita magno labore Christum probes: totum in deserendis vitijs negotium est. Inter errores, quos Diabolus rusticis præsertim Ethnicis persuadet, is est vnus, vt in hac vita se immortales credant: nam mortuos non vere mortuos, sed alio translatos affirmant: nec eis quisquam morte videtur extingui, nisi, qui obtruncatur in acie: nec vero cuiquam maius obijci probrum potest, quam si ei paternus, maternusue exprobretur occasus. Pari insciti sibi persuadent se nihil in vita delinquere. Cumque in ijs instituendis, & ad Baptismum præparandis præciperent Patres, vt ex anteactæ vitæ peccatis dolorem caperent, respondebant expertes se esse peccati: nec aliquid, cur sibi succenserent, habere.

96 Mos Congiani Regis in admittendis legatis.

97 Mores Gentis.

98 Labores Patrũ in Conganorum cultura.

Digitized by Google

habere. Nam Patres humaniter ab Rege excepti, deductique ad hospitium (cuiusmodi sunt Aethiopum ædificia) culmo, paleisque contectum, quanquam valetudinarij, nunquam tamen aut stata sacrificia, aut sacras conciones, ceteraſque de more functiones intermiserunt. Quoniam autem præcipuus in ea ciuitate fructus elici videbatur è scholis, Soueralius publice ludum aperuit, maximisque tum valetudinis, tum egestatis incommodis, laboribusque pueros ferme sexcentos, & primis literis, & Christianis moribus imbuebat. Sed quo facilius susceptum ferret, & sustineret onus, alios sibi Hypodidascalos subrogauit: quibus omnibus, pariterque discipulis quotidianam à Rege impetrauit annonam: quam si Rex denegaret, nemo vtique ad eam disciplinam accederet. Mira prorsus morum vbique corruptio, culpæ pars maxima (vti iam significatum est) in sacerdotibus, qui de Lusitania venerant, residebat: qui præter vitæ licentiam, ac pessima exempla partes suas adeo oscitanter agebant; vt in sacro tribuendo baptismate magnum simul puerorum virorumque gregem, nulla antegressa catechesi lustrarent; nihil vt Christiani illi de lege, quam acceperant, responderent, nisi quod salis micam aliquando gustassent. E nostris sacerdotibus vnus Riberius quintum intra mensem, vel affiduis fere febribus implicitus, mille & septingentos ad Christum Aethiopes, Vazius trecentos, Soueralius etiam inter scholæ curas quadringentos adiunxit. Idemque Vazius proximos pererrans pagos cum interprete, ac sine commeatu trium ac viginti dierum spatio duo millia & septingentos, in ijsque septuagenarios aliquos, & octogenarios aquis salutaribus expiauit. Tria templa in regni finibus excitauit, Saluatori vnum, Mariæ adiutrici alterum, tertium Ioanni Baptistæ. Duobus autem in templis ad vnam, aut alteram horam quotidianus catechismus erat, & à catechismo Baptismus. Hactenus de Aethiopia.

99 Multi ad Christum conuersi.

100 Discedunt in Indiam Antonius Gomius, Melchior Consaluius, Gaspar Berzæus Balthasar Gagus, Paulus à Valle Sacerdotes Laici Io. Fernandius Ludouicus Froes & alij tres.

In Indiam decem hoc anno de Societate è Lusitania gemino vecti nauigio, soluerunt: in ijs Antonius Gomius, Gaspar Berzæus, Balthasar Gagus, Paulus à Valle, Melchior Consaluus sacerdotes. Ioannes Fernandius, Ludouicus Froes tresque alij sacerdotij expertes: quorum nauigatio multis sane fructuosa vectoribus, & Gasparis nobilitata virtutibus non est inuoluenda silentio. Is Olisippone nauem Ioannis Mendozæ conscendit decimosexto Kalend. Aprilis cum Sociorum parte dimidia quibus præerat Melchior Consaluius. Nam cum Antonio Gomio quem Rodericius mittebat in Indiam, vt Socijs, qui in ea erant cum potestate præesset, quod in remotissimas regiones ferebatur migrasse Xauerius, ceteri vehebantur. Ea igitur nauigatio amplam sane Gaspari præbuit de Deo pariter, hominibusque benemerendi materiam: ac primum quidem de suis socijs è maritima iactatione, nauseaque laborantibus. Quibus dum accurate ministrat, & coqui munere palam fungitur, ita despicabilis initio visus est, vti paranti ad focum cibos, ac satagenti, procaces circum pueri præter ceteras contumelias, appositam quoque ollam, aut furto subducerent, aut per lasciuiam frangerent. Quidam etiam ab innocente vix pugnos, ac colaphos abstinerent. Perspecta dein patientia, & grauitate viri, paulatim contemptus in reuerentiam vertit: nec defuerunt, qui laboranti per se, perque suos opportune succurrerent. Henricus Macedus vir honestus, ac pius rei indignitate commotus puerum deinceps suum eo munere fungi iussit. Qua relaxatus occupatione Gaspar instituit quotidianam ad nautarum, vectorumque turbam explicationem dominicæ precationis, legisque Christianæ; festis vero diebus de officijs misericordiæ sermones. Eblandituſque à Magistro Nauis, vt ad Dei opem, & Cælitum implorandam litanias publice recitari permitteret, eas quotidie sub noctem cunctis præsentibus, ac respondentibus decantabat. Cum autem socijs melius esse cœpisset, ijs adiutoribus operam suam ad verbum Dei prædicandum, prohibenda flagitia, curandos ægrotos vetere Societatis instituto conuertit: rem in primis arduam, atque difficilem. Præter naualem quippe turbam, colluuiemque seruilem, vectores ferme quadringenti numerabantur, nefarijs plerique scortis, quæ secum aduexerant irretiti; aleæque rixis, & id genus alijs assueti flagitijs. Sed Gasparis, Sociorumque sedulitate ea breui animorum commutatio facta est, vix vt ipsi, qui eam oculis cernerent, satis crederent. Inter eiusmodi occupationes cum intolerabili Guineæ æstu, atque malacia morborum grassari lues cœpisset, aucta est Patribus noua laborum, meritorumque materia. Neque enim ad ægrorum duntaxat curam, atque solatium suam operam transtulerunt, sed quicquid

101 Gasparis in Itinere laboriosa caritas.

102 Pietas Patrum in vectores ægrotos.

ipsis

Digitized by Google

ipſis ad tam longæ, ac periculoſæ nauigationis viaticum datum fuerat,id illi totum cum egentibus communicarunt.Et adfuit (vt ſolet) huic viciſſim benignitati benignitas Dei; qui eo liberalius rerum omnium copiam ſuppeditabat ipſis & augebat, quò ſua illi prolixius, liberaliuſque ſine vlla exceptione in vſum pauperum erogabant . Quæ res vulgo animaduerſa plurimos impulit, vt quicquid haberent, id vltro Patribus in egenos diſtribuendum offerrent . Quidam etiam haud infimæ ſortis negotiator primo ſe ægrotantium miniſterio, nec ita multo poſt Societati noſtræ addixit . Cum autem aliquando Gaſpar ſtatim è ſuggeſtu deſcenderet ad ægrotos,tanti exempli admiratione permotus Mendoza Præfectus ſeduxit hominem in cubiculum,eique moderandi , regendique animi ſui poteſtatem omnem tradidit . Ab eo igitur pijs priuatim exercitationibus expolitus, vltro deinde cum alijs opportuna de Deo, diuiniſque rebus habere colloquia ſuos primum familiares edocuit , tum ceteros in officio continere ; egenos , & imbecilles quotidianis ſuſtentare ſubſidijs , expiare denique frequenti confeſſione peccata . In hunc modum magna ex parte nauigationis curſu confecto, circa Bonæ ſpei promontorium grauis extitit repente tempeſtas . qua Deo propitio feliciter ſuperata rurſus altera longe ſæuior, quæ ſex ipſos dies tenuit, ſubſecuta eſt . Negabat Nauarchus vnquam ſe vidiſſe maiorem:tantamque vim aquarum nauis acceperat,vt exhaurientium labore victo,mortem quiſque ſingula in momenta velut attonitus expectaret . Interea Gaſparem , qui tam præſentis periculi neſcius in inferius cubiculum ad orandum ſe abdiderat , vir grauis, rerumque peritus adijt ; placatoque perbreui illa quidem , ſed accurata confeſſione Deo, dixit actum iam eſſe de naui,niſi manifeſto ſuo Numine diuina clementia,quæ magis flectitur vnius amici precibus,quam vt eius ſeueritas multorum irritetur offenſis, extrema laboranti fortuna ſuccurreret . Ergo è veſtigio Gaſpar in lucem prodit, & exanimatos metu vectores fidenti voce confirmat . Concurrunt vndique ad eum omnes perinde, ac ſi propulſare periculum cunctis è capitibus vnus poſſet . Ille vero conuerſis in irata freta luminibus , feris fluctibus benedicit, & ad propitiandum cæleſte Numen ſtatas litanias , & Pœnitentiæ dicatos pſalmos indicit . Cuius erecti fiducia pariter vniuerſi paulum ex tanta pectorum trepidatione reſpirant . Poſtea cum Præfecti rogatu Gaſpar ad Gubernaculum conſtitiſſet , contra tumentes fluctus , qui fremitu horrendo iactabantur in nauim , ſaluraris identidem crucis ſignum obiectat , is crebro verbis vſurpandis , Chriſtus vincit , Chriſtus regnat, Chriſtus imperat , Chriſtus ab omni malo nos defendat . Continebat interim impetum ſuum , ne cum vectoribus nauim obrueret perpetuo imminens procella capitibus ; nec tamen minas ſuas frendens pelagus remittebat , vt & cedere carminibus ſacris videretur repreſſa tempeſtas , nec tamen minis , atque terroribus finem faceret , dum conſceleratæ mentes prauis ſuis cogitatis atque conſilijs vltricem Dei dexteram irritare non deſinunt . Quippe terrore illo, periculoque mortis iniecto,ſcorta cuncta Gaſpar induxit, vt ſuas confeſtim ſordes, atque flagitia pœnitentiæ ſacramento detergerent,properarentque reconciliari cum Deo, priuſquam deſperatis iam prope corporibus , ipſæ quoque animæ ſempiternis traderentur incendijs . Nec ægre ab ijs extorſit , obuerſante ante oculos morte , quod in ſecuritate non potuit : in qua quædam armatas iam fuſte manus ab eo dum meliora ſuadentem abigit, vix abſtinuit . Hac tempeſtate , multiſque alijs ſcopulorum, ac Syrtium periculis, Deo miteſcente , deuictis , nemine prorſus , quod in his locis rarum admodum eſt, deſiderato,ad Mozambicum nauis appellit . Hic optatiſſima quindecim dierum à ceteris capta quies: nam Gaſpari, Socijſque potius renouatus eſt labor . Qui de aliorum magis,quam de ſua incolumitate ſoliciti, deportatis in publicum valetudinarium ægrotis , eodem ipſi quoque ad eorum refouenda corpora,animoſque ſuccedunt. Haud ſane ijs hoſpitiorum opportunitas deerat: quibus multi, vt ad tuendam valetudinem vterentur,inſtabant: obijciebantq; morbidis tractandis corporibus è peſtilenti ægrotorum anima contagionis periculum : quæ dum olim minime Xauerius cauet,eo ipſo in loco certum diſcrimen vitæ adiſſet . At Patres cunctis periculis præ caritate neglectis, freti Deo , à quo tam ſuaue mandatum acceperant,inter ægrotos numero centum ac viginti dies noctesque verſari, confeſſiones excipere,moribundos ad extremum certamen armare, mortuos tradere ſepulturæ , pharmaca,ciboſque illis emendicare non dubitarunt . Ipſe vero Gaſpar eodem tempore coqui,& pharmacopolæ , & concionatoris , & parochi vnus & idem agebat , & ſuſtinebat partes:

103 Vis recti exempli in Euangelico operario .

104 Ingens periculum euaditur.

105 Procella vtilis morum emendationi.

106 Gaſpar & Socij Mozambici præſto ſunt ægrotis.

Digitized by Google

partes: quæ autem erat pro concione dicturus, ea fere vel dum cibos parat ægrotis, vel ipsos apud ægrotos, aut etiam cum mortuorum corpora ad sepulturam consuebat, commentabatur. Nec diuina fiducia frustrata Patres est. Namque eos tot inter incommoda, tantosque labores perpetuo incolumes, atque robustos pene miraculo conseruauit. Cumque profectionis tempore summis etiam precibus ægrotantes, vt in Indiam adueherentur, instarent, idque ijs, Gaspare deprecante concessum esset, nauigio receptis quicquid eorum in vsus necessarium fuit, tota illa nauigatione suppeditatum est. Interim Xauerius Cocinum versus, rediturus citeriorem in Indiam, quemadmodum extremo anno superiore docuimus Malaca soluerat: sed antequam conscenderet nauim, pueros quosdam, quos è Molucis in Goënsi collegio instituendos abduxerat, nauclero, vt in Indiam deueheret, commendauit semel, iterum, tertioque denuncians, valde se nauigio illi metuere, ne magnum aliquod discrimen adiret: nec inanis fuit ille metus, quem instinctus haud dubie diuinus iniecerat. Nam prope Ceilanum insulam repentino incursu quodam nauis hæsit in syrtibus: & spe sublata salutis ad vnum, & commune perfugium Dei Matris vniuersi concurrunt. Senserunt confestim omnes implorata subsidia, & præter spem erepti periculo Cocinum tenuerunt incolumes. Xauerij quoque nauis toto triduo fœda tempestate iactata, extrema fortuna stetit, & iam vectoribus, facta iactura, mors versabatur ob oculos; cum ad ea, quæ terrent ceteros, impauidus, intrepidusque Xauerius cunctos cælestes ex ordine, præcipue Cæli, terræque Reginam, diuinas, vt auerterent, & mitigarent iras deprecabatur: quibus ille præsidijs vndique circumseptus, & spe omni in immensis Christi promeritis collocata, longe maiore animi voluptate in horribili illa tempestate periclitans fruebatur (quemadmodum ad Romanam Societatem scribit ipse de se) quam præsenti deinde periculo liberatus. Vt quo tempore ceteri vectores omnes præ mœrore, ac desperatione salutis ploratus ingentes, & eiulatus edebant, ipse præ gaudio, cælestique lætitia suauissimos lacrymarum imbres effunderet. Cumque alij suum iam deplorantes interitum vota facerent, nunquam se omnino pelago sua capita tradituros, si præsens illud discrimen euaderent; ipse viciſſim Domino supplicabat, ne se prorsus ab eo periculo vindicaret, nisi ad paria, aut etiam grauiora propter eius obsequium gloriamque pericula reseruaret. Eò sæpe rapiuntur; & euolant, qui Deo ardent. Indiam vt attigit, Commorinensium Christianorum vicos, primos suæ industriæ fructus, ingenti omnium gratulatione reuisit. Quippe oppida vniuersa, Pagique perpetuo quodam legis Christianæ concentu se se obuiam effuderant: detractisque sibi vestimentis sternebant iter, qua transiturus erat, humilique de genu religiosas manus, non sine multis expressis gaudio lacrymis osculati, suos etiam elatum in humeros ad varia templa festis puerorum, puellarumque clamoribus deportabant. Quibus inspectis, & confirmatis Ecclesijs, recreatosque plurimum Socios sub Antonij Criminalis custodia sua præsentia alloquioque relinquens, Ceilanum in insulam soluit.

107 Xauerius redit in Indiam.

108 Xauerij Constantia in periculis.

109 Reuisit Christianos Commorinenses.

110 Bene rem gerit in insula Ceilano.

Hic quoniam fructum aliquem ex fuso paucis annis ante tot martyrum sanguine capere gestiebat, mortuo iam Regis filio Sobrinoque illo, qui Goam biennio ante se autore, contenderat; tentandum sibi de cetero existimauit animum Candensis Regis, an & ipse ad verum Dei cultum posset perlici. Qui non modo inusitata quadam beneuolentiæ, honorisque significatione Xauerium excepit, verum etiam magna animi voluptate de religionis nostræ mysterijs disputantem audiuit. Ab eaque disputatione diuino lumine colluſtratus, ad eandem illico Religionem toto animo incubuit; & vt eandem Regnum suum vniuersum susciperet, curaturum se spoponderat. Illud insuper vltro pollicitus fœderatum se, ac stipendiarium Lusitani Regis fore, gemina illa conditione duntaxat. Primum vt inter se Lusitanosque, quemadmodum inter ceteros stipendiarios perpetuæ pacis fœdera sancirentur. Deinde vt ad sedandos, comprimendosque populares motus, quæ forte nouo ex cultu religionis existerent, præsidium sibi mitteret Lusitanæ cohortis, vnà cum Præfecto, vel Duce, cui ea ipsa stipendia persolueret, quæ Prætor Indicus decreuisset. Quo tam felici Christianæ rei primordio in Regno Candensi lætus, gratulansque Xauerius, egit eodem cum Rege, vt ad Indiæ Prætorem (is erat Ioannes Castrius) præstantem aliquem autoritate virum legationis nomine secum mitteret. Quod magna sua cum voluntate Rex fecit, Legatoque potestatem dedit suo agendi nomine, quæ Xauerio viderentur, amplissimam: syngrapha insuper adiecta, qua fidem suam obligabat

Digitized by Google

obligabat actum se habiturum, quod apud Indiæ Prætorem legatus, Xaueriusque suo nomine transegissent. Itaque discedens cum Legato Xauerius Februario exeunte Cocinum venit. Hic missis in Lusitaniam, & Romam literis, quam maximum Sociorum numerum, atque ipsum Simonem Lusitanæ prouinciæ præsidem ad Orientis culturam inuitat. Regem quoque Lusitaniæ, vt Indicis Lusitanorum præsidijs concionatores curet idoneos; edicatque suis in India procuratoribus, atque Præfectis, omni vt ope Religionis propagationem vrgeant, foueantque Neophytos, cohortatur; addito etiam, si opus esset, terrore minarum, & proscriptione bonorum. Quippe in vno Indiæ Prætore spem Ethnicorum omnem positam esse: simul & illud à Rege petit, certis vt locis annuo cum vectigali domicilia instituendis Lusitanorum, Indigenarumque pupillis attribuat. Inde Cocino Cranganorum venit Lusitanorum vrbem, atque hinc denique inito iam Martio Goam. Erant tum in Goano Collegio Paulus Camers alumnorum custos, & eorum Magister Franciscus Petrius, nostrorum vero Rector Nicolaus Lancillottus. Et alumnorum quidem Seminarium satis copiosos, & lætos afferebat fructus. Nam præter interpretes, sacerdotesque non paucos, qui multo cum fructu in Commorinum inde prodierant, alumni iam adulti complures in suburbanos emissi vicos, Goam sæpe Ethnicos ad baptismum, & Christi disciplinam adducebant. Hic Xauerius Indiæ sibi Prætorem primo quoque tempore conueniendum putauit, qui cum Bazaini vnà cum exercitu versaretur, relicto in Collegio S. Pauli eo, quem dixi, Legato Regis Candensis ad eum ipse se contulit: & quanquam anceps admodum, dubiusque de euentu videri poterat, tùm quod fama erat rebus nostris minus fauere Prætorem, tùm quod eum audierat pari in causa Regi Tanoris, qui Christianum se esse velle cum Regno dicebat, nihil aliud obtulisse subsidij, præter vnos Euangelij præcones; ipse tamen suæ memor in Deum spei, atque fiduciæ Prætorem ipsum adit: eumque de rebus Societatis melius edoctum facile sibi, Societatique placauit. Imo de itinere fessus, & imparatus subitam eo rogante concionem habuit, & quicquid postea pro Rege Candensi postulauit, accepit. Quippe ille Goensi Præfecto, Quæstorique Regio mandauit, vt dum Goam ipse rediret, perhonorifice, liberaliterque legatus rebus omnibus haberetur. Et quoniam paucos illum intra dies vna cum comitibus à Xauerio baptismo cognouerat expiandum, candidam vestem pretij non vulgaris ad baptismi cultum singulis dono misit. Postea Goam reuersus centurionem ad Regem misit Antonium Monis Barrettum cum Lusitanis militibus centum, ferreis fistulis, & tormentario puluere instructis ad custodiam Regij corporis, terroremque eorum, qui se vel Regiæ menti, vel Christum suscepturis opponerent. Præterea sericæ vestis apparatum sane munificum, ditissimumque, vnde sibi stolam conficeret innocentiæ, processurus ad fontem. Xauerius autem remisso ad Regem legato, cum Goæ rogante Prætore subsisteret, nihil habuit prius, quam vt ex fide data duos de Societate Malacam mitteret. Misit autem Franciscum Petrium, & Rocchum Oliueriam de quibus haud ita post. Nec sane absque diuino consilio Ioannes Castrinus Prætor, vt Xauerium tantisper Goæ teneret, elaborauit. Namque ipsimet, cum paulo post clarus victorijs, & ob res bene gestas præmijs, & prorogatione prouinciæ in triennium, nouo cum Proregis titulo ex Lusitania recens ornatus è vita decessit, peropportuna Xauerij opera in suprema illa de æternitate alea fuit. Interim industrius Christi seruus, dum totus modo hac, modo illa ratione sanandis animis, seruandisque vacat veterem amicum in ancillarum amores effusum de industria conuenit, & ad paratum iam prandium hospitem, conuiuamque se obtulit. Formosæ ministrabant ancillæ, pellices hospitis. Verum cum inter eas nullus famulus appareret, vix poterat intemperantiæ notam verecundans iam herus effugere. Xauerius tamen præter omnem eius metum, ac suspicionem, nullum ea de re verbum, aut à mensa, aut super mensam fecit. Ergo id hospitem impulit, vt de cetero Xauerium fidentius adiret, & vltro domum ad conuiuium vocaret. Et ille inuitanti comiter obsecutus, sciscitabatur identidem, qui tandem sorores eius illæ germanæ valerent: relictoque in eius animo velut aculeo nil vltra quærebat. Paucis interiectis diebus redit is ad Xauerium, & prouolutus ad genua, en inquit, adsum imperata facturus, tuum enim silentium illud tantis clamoribus perculit mentem meam, vt dies, nocteque nulla iam queat ratione consistere. Pergratum mihi feceris, si meis de rebus ex animi mei salute tuo arbitratu decreueris. Fecit propenso animo, cupidoque iam pridem,

111 Goam peruenit.

112 Bazainum ad Indiæ Prætorem contendit: & quod optat, impetrat.

113 Adest Io. Castrio morienti, qui primus Proregis titulum in India ab Io. iij. paulo ante acceperat.

114 Industria Xauerij in detrahendis pellicibus homini multis implicito.

Digitized by Google

pridem, quod rogabatur Xauerius, & autor ei fuit, vt animi maculis confessione deletis enuptas pellices ablegaret, & pudicitiæ deinceps, sanctimoniæque se dederet. Verum admirabilem Xauerij artem in tractandis animis, extrahendisque de fœce vitiorum, & faucibus inferorum, non vnum eius facinus declarauit. Lusitanus erat miles in classe, quæ Mecanum fretum nauigatione petebat, pene perditus, desperatusque cuius salutis fiiens, auiduſq; Xauerius eodem conscenſo nauigio socium se illi nauigationis adiungit: & tum comiter appellando, tum vsu perfamiliari & obsequijs, quibuscunq; poterat demerendo, ita sibi deuinxit hominem; vt iam vltro expeteretur ab eo. Vbi maturum visum est, Xauerius illato de lubrica militum conditione sermone, percunctari ex eo cœpit, quam paratus ad mortem esset, quæ & naturæ mortalitate nunquam longius abesse posset, & multo propius bellicis casibus immineret: nominatimque de peccatorum confessione, quampridem ea vsus non sit, sciscitatur. Cui cum ille totos annos duodeuiginti sacramenti illius exortem se fuisse non sine gemitu respondisset; sibique in animo fuisse quidem classis ante discessum, tot oppressam sceleribus conscientiam exonerare; sed peccata confesso absolutionem à Vicario negatam, Xauerius nimiam Vicarij seueritatem dissimulanter incusans, bono animo esse iussit: & auditurum se illum si vellet, vltro recepit, simulque rationem perfacilem dedit, qua vel ab vltima pueritia peccata vniuersa in memoriam sibi redigeret. Quod cum ille ad spem salutis erectus per multos dies libenter, seduloque feciſſet: Xauerius vna cum milite egressus è naui, quæ obuiæ vrbis opportunitatem nacta substiterat, dedit operam confitenti. Confesso crebris sane cum lacrymis, ac gemitibus pœnitentiæ loco nihil amplius præter Dominicam precationem, & salutationem Angelicam imperat; pollicitus de cetero satisfacturum se pro illo offensi Numinis Maiestati. Continuoque in proximam syluam milite relicto se abdit. Hic nudatum corpus tamdiu aculeato flagello diuerberat, dum Patris vestigia secutus miles, ex ipso plagarum crepitu latebram reperit. Qui vt cruentum & lacerum tergum aspexit, obortis lacrymis in medium prosilit: humique stratus ante plectentem sua terga Xauerium, non prius inde surrexit, quam ille suo punire supplicio aliena peccata desineret. Id spectaculum militare pectus iam confessione mollitum vsque adeo flexit, & in se se armauit, vt omnes anteactæ vitæ fraudes ipsemet deinde voluntaria pœna mulctaret, & benefactis malefacta sarciret. Porro in erudiendis Goæ puerulis, seruitijsq; & faciendis ad populum de more verbis totos sæpe consumebat dies. Noctes in precationibus traducebat modo supra apsidem augustissimi Sacramenti, modo in hortis domesticis, nitente Cælo. In his tum primum animaduersa est multitudo illa diuinæ dulcedinis, & vbertas; qua eius vndique perfundebatur, & circumfluebat animus: quam cum angustiæ humani pectoris non possent capere, voces illas cogebatur identidem ad Deum mittere, satis est Domine satis est. Per id tempus pridie nonas Septembris pars Sociorum quos supra dixi cum Gaspare ex Lusitania Goam peruenit tum, cum Xauerius Commorinensem in oram parabat iter: qui dulcissimorum fratrum aduentu cognito, vt eos, qua par erat amoris significatione reciperet, non se commouit. Cum autem inter sese summa animi voluptate, quæ Societas ad Dei gloriam in Europa, Indiaque gereret, contulissent, actis bonorum omnium autori gratijs, visum est Xauerio, vt Gaspar, de quo mira quædam sermonibus ferebantur, natali die Beatæ Virginis in æde nostra concionem haberet. Confluxit ad audiendum ingens hominum multitudo. Sed is exili, tenuique voce cum esset vsus vt à paucis exaudiri vix posset, expectationi hominum neutiquam satisfecit. Quamobrem Xauerius, qui statim eo audito ad suos Commorinenses, vti destinauerat, euolauit, in mandatis ei reliquit, vt exercitatione, per noctem eodem in templo declamans, augere & corroborare vocem studeret. Fecit obedienter mandata Gaspar, tandiuque nocturna se se contentione fatigauit, quoad domestici nihil vltra requirerent. Ita paucorum dierum interuallo grandiorem, ac pleniorem vocem nactus, longe dein vberrimum ex suis concionibus fructum tulit. Sed homo nauissimus non concionibus vnis distinebatur, sed manum ad omnia, quæ caritas offerret, admouebat munera. Et quoniam Magistrorum laborabatur inopia, de grammatica idem, deque philosophia, ac demum de sacro prouerbiorum libro scholas habere cœpit. Ad septimum Idus Octobris altera Goam nauis, vbi cum Socijs Gomius vehebatur, accessit omnino præter spem, nec sine prodigio. Deferebat

115 Militem perditissimum curat mira solertia, ac lenitate.

116 Diuinis consolationibus reducat.

117 Perueniunt è Lusitania Socij.

118 Gasparis Berzei multiplex labor.

119 Vnius ex B. Vrsulæ comitatu Reliquis ingentia pericula superata.

Digitized by Google

bat ea ſecum vnius Virginis caput ex Sancto Vrſulæ comitatu, cuius præſentiſſimam vectores opem, in ſuis perſpicue periculis ſunt experti. Cum enimventorum impulſu in arenam, ac ſyrtes prope Mozambicum inuecta nauis eſſet, excuſoque gubernaculo, omnes ſpem ſalutis abijcerent, ea, quam dixi, Virgine perpetuis gemitibus implorata, incolumes ex illis ſyrtibus emerſerunt. Verum, cum in reponendo clauo, qui reuulſus erat, diu, multumque nautæ deſudaſſent, & ad extremum vna cum perficiendi ſpe conandi quoq; animum abieciſſent, cunctis alto mœrore proſtratis, ſacrum caput proferens Gomius, Tentate, inquit, idipſum denuo in huius ſanctæ Virginis, & Martyris nomine, & pro comperto habete eam vobis alterum de duobus impetraturam, vt vel ſuo loco gubernaculum collocetur, vel ſine clauo prouehamur in portum. Mira res, Nautæ cum paruiſſent, ſtatim ſuo loco gubernaculum collocarunt. Id poſtea cranium à Prætore, & Epiſcopo, ceteraque nobilitate ingenti pompa religionis exceptum, ad Societatis noſtræ templum ipſo Sanctarum Virginum natali die delatum eſt: ex eoq; tempore cœpit vndecim millium Virginum nomen tota Goa celeberrimum eſſe, & dies earum natalis apparatu magnificentiſſimo, & gratulatione maxima coli. Adminiſtrationem Collegij continuo Lancillottus Gomio ceſſit; ſic enim Xauerius ipſe, cognito ad id eum munus à Simone mitti, diſcedens in Commorinum, mandarat. Gomius miſſo ad Xauerium Paulo de Valle, qui & literas perferret, & deinde in Commorinenſis Eccleſiæ cultura maneret, cœpit ſtatim oſtendere plus ſibi ad agendum cum populo, quam ad tenendum adminiſtrationis religioſæ clauum facultatis ſuppetere. Nam ante cognitum ſatis patriæ eius ingenium, quam Conimbricæ, quam Pariſijs rationem acceperat, in eam Goanum Collegium, redigere, & id genus alia moliebatur. Idem tamen, vt erat acer, & animo magno, nec vulgari facundia priuatim, publiceque exorſus agere, ingentes tota vrbe motus excituit. Interea Gaſpar ex laboribus in morbum lapſus ſalutatur ab eo, perque iocum iuſſus ocius conualeſcere, quod imponendam eius humeris crucem domi iam conditam, ac paratam haberet, poſtridie de cubili ſurrexit, Gomiumq; conuenit ad iuſſa omnia perexpeditus, & alacer. Cuius ſingularis obſequij & illud haud leue documentum eſt. Mos eſt Prætoris Indici vel in annonæ caritate, vel cum in milites ſtipendia non ſuppetunt, publico in loco præbere epulum, quò tum veſcendi, tum ſpectandi gratia ingens vndique turba concurrit. Id per eos dies cum à Prætore daretur, eò ſe conferre iuſſus Gaſpar, vt ad circumfuſam multitudinem verba faceret, nulla interpoſita mora, cum Coſmo Turriano, qui Societati Goæ ſe nuper adiunxerat, alioque Malabare fratre ad publici conuiuij locum properat, imperata facturus. Accumbebant tum conuiuæ ferme ſexcenti, & circumſtabant ſpectatores innumeri, cum Gaſpar ſingulas perluſtrans menſas, quorumdam inſuſurrat in aures, quam vellem vos Chriſti epulum de peccatis inire confeſſos? Verum cum inurbane à quibuſdam, & petulanter exciperetur, cœpit ille plenus Deo verbis Chriſti ad ſe vocantis libere vociferari, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Quo inuſitato inſinuationis genere cum conuiuas rei nouitate ſuſpenſos ſibi attentiſſimos reddidiſſet; eadem vocis, animique contentione dicere aggreſſus ad finem vſque perrexit, tam expedita, & profluente quodam modo celeritate verborum; vt nunquam meminerit ſe dixiſſe ſolutius. Vis obedientiæ videlicet linguam ſoluerat, quæ vel infantes facit eſſe diſertos, & expeditos elingues. Vbi perorauit, edixit ſecunda, quinta, & ſexta feria multo lautiores ſe illis epulas, quam dediſſet Prætor, appoſiturum, pabulum nimirum diuini verbi: quod ingentibus animorum ſtudijs, ac commodo, vti receperat, poſtea præbuit. Alias etiam ab eodem Gomio iuſſus Andream Carualium ætate, nobilitateq; florentem (erat enim Ducis Alcaceſij frater) ad Societatem Gaſpar adducere, is cœco item ductus obſequio fecit imperata ſane feliciter, & nouo ſocio Societatem auxit: cuius deinceps exemplo nobiles alij non pauci ad pietatem animum appulerunt. Nouum haud dubie vocationis genus, idemq; ſi prudentia expendatur humana, probabile minus; ſed qui ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobat, is vtique admonere nos voluit, quanti cœcæ obedientiæ ſtultitiam in ſuis famulis adamet, per quam eorum in animis res admirabiles ſæpe gerit. Nec tenuis fuit ille fructus, quem è Gaſpare carcer dedit, qui ſua peccata vniuerſus ad Patris genua confeſſione depoſuit: eodemq; autore litanias pie quotidie pſallere ſub noctem cœpit, & è vinctorum numero Cenſorem legere, qui temere iuriſiurandi cõſuetudinem, & peccata publica coargueret. Erat inter eos Brachmanes, Chriſna Lucù nomine diuitijs, autoritateq; domi ſuæ facile princeps. Sexaginta quip-

120 Obediẽtia Gaſparis.

121 Obedientiæ vis.

122 Item obedientiæ vis.

123 Carcer pie correctus à Gaſpare.

124 Inſignem Brachmanem conuertit ad fidem.

Digitized by Google

pe aureorum millium annuum vectigal habebat. Hunc priuatim Gaspar aggressus, multisq; habitis disputationibus sæpe conuictum, demum perpulit, vt spatium ad deliberandum sumeret, & rem Deo precibus commendaret. Biduo interiecto Gomium Brachmanes euocat, contestatusq; nulla se cupiditate libertatis adductum, imo permittentem, cupientemq; vt in sua causa suus æquitati locus, legibusq; daretur aperit suum de Christiana religione consilium. Qua præda valde lætus Antonius tota illico de re Prætorem admonet: veniaq; haud ægre Brachmani, impunitateq; criminum impetrata, hominem deducit ad nostros Christianis præceptionibus imbuendum. Virum secuta mox vxor, sororisque filius ipsi quoq; expetiuère baptisma. Id vnà cum viri, auunculiq; baptismo totis octo diebus tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum studio celebratum est. Viæ vrbis vario peristromate, virentiq; palma elegantem in modum ornatæ: ipsi candidati magna tùm Brachmanum, tùm Christianorum frequentia ad templum in equis deducti. Ibi re diuina solenni ritu peracta, concioneque ad populum habita, demum ab Episcopo, Prætoreque honoris causa de fonte susceptì. Marito Lucù Lucæ de Sà: vxori Isabellæ: Adolescenti Antonij nomen impositum: In hanc deinde familiam Prætor cùm alia multa publice, priuatimque beneficia contulit, tum vero Lucam ipsum Tanadoris, amplissimo inter Brachmanes Magistratu, condecorauit. Is adhuc Ethnicus propenso semper animo fuit in Lusitanos, tanta autem in omnes liberalitate, vt mille aureorum pondus leuidensæ munus, minimeque dignum sua persona duceret: in pauperes vero tam benigne profusus, vt videri posset hoc potissimum adminiculo fontes sibi diuinæ aperuisse clementiæ, tutamque muniuisse viam ad accipiendam, comprehendendamque veritatem. Eius ad Christum accessio alios subinde nouos ad baptismum ex Ethnicis euocauit: cum ipsimet dictitarent æquum esse vt filij parentem sequerentur. Adeo efficax in vtramque partem Principum virorum exemplum & Dynastarum est. Indi disciplinæ Goensis alumni varia ex ætate nonaginta iam prope erant, additis à Lusitano Rege prouentibus. Porro ad incitandam Sociorum virtutem, acuendamque in animis tuendis industriam, Nicolao Lancillotto, & Paulo Camerti, Antonio Criminali, & Alfonso Cypriano primis omnium apud Indos ex B. Ignatij literis in Societatis corpus adscriptis Coadiutorum spiritualium delatus est gradus. Extant etiam num Lancillotti literæ ad B. Ignatium, quibus ei maximas pro collato munere gratias agit. Extant & Criminalis Latinæ simplici stylo, in quibus tamen magnæ virtutis multa interlucent lumina, præsertim submissionis, & obedientiæ. Indignum se eo gradu profitetur: & cuiuis de Societate etiam seruo in perpetuum iampridem obedientiam obstrinxisse. Quod vero potestatem B. Ignatius parem sibi Professis per literas impertierat, integram rem ad Xauerium delaturum ait, nec vsurpaturum, nisi quatenus illi videatur, perinde ac si nullas ab Ignatio literas accepisset. Tam procul ab immunitatibus ambiendis aberat. Adeo non obedientiam modo, sed & ordinem in ea, graduque suos conseruatos volebat, & ipse omnibus subiacere. Sed ipsammet epistolam, vt S. Martyris reliquias infra vulgabimus: cuius cum præstantem obedientiam alias quoque memorauerimus, eo præcipue merito factum videtur, vt primus ex hoc cœtu glorioſam sanguine fuso victoriam loqueretur. Iam Xauerius ex Commorino Goam rediturus Cocinum venerat, cum Paulum à Valle obuium habuit: ex quo & nouos cum Gomio socios aduectos cognouit, & alias ab Europa literas accepit. Quæ fuerit vtriusque in sancto complexu, congressuque spiritus exultantis iucunditas, cogitari potest ex his, quæ Paulus in Lusitaniam protinus scripsit. Sed vtinam, inquit, explicare vobis aliquis posset beatitatem, qua tum delibuta est anima mea. Verum ego quid aliud dicam ignoro, nisi frigidis admodum verbis vere, vere, vere seruus Dei est iste, & nunquam inueni similem illi. Sane fratres, non colloquio tantum, sed ore, & conspectu ipso implet homines Deo seruiendi desiderio tam suaui, & odorifero, vt inenarrabile sit. Eius os benedictione plenum est: nihil aliud, nisi assidue personat, laudetur Iesus Christus, voce tam pia, vt colloquentibus sensum eundem insinuet. Hac cælestis lætitiæ vbertate Cocini ex sancto congressu Dei famuli fruebantur, cum tristissimus Goam nuntius affertur, Xauerium à Badagis in ora piscaria pro Christi fide varijs cruciatibus interfectum. Qui rumor temere dissipatus non modo Lusitanorum, Christianorumq; verum etiam Ethnicorum. Maurorumq; animos (quæ erat omnium in eum pietas, ac beneuolentia) incredibiliter affecit. Fuerunt, qui cæsum eius corpus omni conquisitione

125 Primi in India Societatis spirituales Coadiutores.

126 Criminalis obedientia.

127 Xauerij sanctitas.

Digitized by Google

fitione perueſtigaturos ſe vltro promitterent: alij curaturos ſe per Regem, vt in Sanctorum numerum referretur, vel ſi triginta aureorum millia in eius ceremoniæ ſumptum eroganda forent. Multi varia per eum prodigia, vel miracula edita, nec pauci vitæ ſanctitatem, futurorum ſcientiam, virtutum reliquarum præſtantiam ingenti eius deſiderio commemorabant. Verum cum paulopoſt ex eadem ora duo de Societate vitæ eius nuncij interueniſſent, abſterſus eſt mœror omnis, & conuerſus in citharam luctus: cuius poſterioris lætitiam nuncij mox vndecimo Kalendas Nouembris ipſiuſmet Patris reditus confirmauit, cumulauitque. Ille nouis auctus auxilijs alias circunſpicere Societatis ſedes cœpit, & alijs alias vrbes, regioneſque diſtribuit. Lancillotto Coulanum, Cypriano Socotoram inſulam (quanquam poſtea, incertum qua de cauſa, non eo, ſed Meliaporam abijt) Alfonſo Caſtrio, nuper in ipſa India ad Societatem adiuncto Molucum, Melchiori Conſaluio Bazainum, Armuziam denique Gaſpari Belgæ. Et Armuziam quidem ad opprimenda nefaria ſcelera, quæ ibi ſuperſtitionum omnium colluuio pepererat, Xauerius ipſe iam cogitauerat: verum mutato cum Iaponica profectione conſilio Gaſparem ſui ſimillimum in ſuum ſubſtituit locum: præſertim quod is iuſſus Goano Collegio, ſocijſque per Indiam ſparſis præeſſe, ſtudio humilitatis modis omnibus impoſitum onus tentabat excutere. Singulis autem ſingulos è Societate miniſtros, & adiutores adiunxit. Fuerat enim Ignatij mens, diſerteque perſcripſerat, ne noſtri in India ſoli, ſed minimum bini per eas prouincias, & remota loca diſcurrerent, tametſi paucitas hominum ſæpe cogebat diſiunctas etiam oras ſine vllo comite peragrare: cum quidem neceſſitas pereuntium tot animarum ſubiecta oculis ita commoueret præcordia eorum, quos caritas Chriſti tangebat, vt non modo ſoli omnes deuorare ærumnas parati eſſent, ſed etiam (ſic loquitur Lancillottus) fruſtatim ſe ſe diuidi, diſſiparique, quo varijs in locis ſi fieri poſſet, euangelizarent, ipſi percuperent. Xauerius cum in dies plura de Iaponicis Inſulis, de incolarum frequentia, ingeniorum præſtantia, alijſque huiuſmodi rebus cognoſſet, maiore incenſus eſt ſtudio peragrandæ Iaponiæ. Iam Angerus ille, quem Goam præmiſſum ſupra demonſtrauimus, ſatis de Chriſtianis ritibus ac myſterijs edoctus gemino cum famulo ab ipſo Antiſtite baptizatus erat, & Collegij nomine, Paulus Sanctæ fidei, ad indicandum gratum in id Collegium animum, appellatus. Ergo ipſum, & Iapones alios breui in Iaponia ipſa ſibi futuros interpretes Luſitano ſermone curat, ac primis literis, atque exercitijs ſpiritus excolendos. Ipſe compoſitis rebus domeſticis nunquam interquieſcens ſub anni finem Goa rurſus egreditur, & vt certa Molucenſium negotia cum Prætore Garzia Sà tranſigeret (qui ex arcanis Regis Luſitani libellis Caſtrio Proregi ſuffectus, ad perſequendas reliquias Cambaici belli Goa diſceſſerat) in Cambaiam vſque contendit, & ex itinere, vt conſtituerat, ſuos Bazaini reuiſit. Ita hic illi abſumptus & exactus eſt annus. Quanquam de ſuis ille rebus parce admodum, ieiuneque ſcribit, cum tamen multa de eo fuſe, copioſeque, & ab externis ſcribantur, & noſtris. Vbicunque verſabatur tantæ erat apud omnes exiſtimationis, ac nominis; vt in magno beneficio Dei poneret, quiſquis tanti viri frueretur aſpectu. Is, cum de Societatis in Europa progreſſu cognoſceret, tam tenero, mollique animo, tam vberi, lætoque fletu diuinæ munificentiæ grates agebat, vt in eundem fletum ipſos quoque nuncios, & ſpectatores adduceret. Crebra erat eius in ore Sanctæ Trinitatis, & auguſtiſſimi I E S V nominis vſurpatio, ex redundantia conditæ pietatis in animo: ſæpeque ad meritam gratiarum actionem pro diuinis in Societatem muneribus incitandam, teneriore quodam animi ſenſu dicebat ad ſuos, Quam bonum habemus Deum, quanto opinione noſtra meliorem? vt ijſdem tangi motibus videretur, atque is qui dicebat, Quam bonus Iſrael Deus his, qui recto ſunt corde? Quoniam enim recto is erat corde, cunctiſque Deum ſpectabat in rebus, ideo & Deus videbatur illi tam bonus. Negabantque omnino domeſtici, quæ per Xauerium Deus admiranda patrabat, ea ſibi licere verbis exequi, adeo erant effatu grandia. Sed quoniam de Xauerio Goaque diximus: dicamus & de quibuſdam alijs eius ſocijs, lociſque nonnulla, quæ ſuperiore ex narratione ſuperſunt. Bazaini Rex Luſitanus nuper Collegium annuo cum prouentu ad inſtituendos indigenas excitarat: quod onus cum propter exiguum ſuorum numerum Lancillottus recuſaſſet, Franciſcanis Patribus impoſitum eſt. Verum ijs deinde ponere cupientibus, vt à ſuis inſtitutis abhorrens, iterum noſtris obtruditur, & aſſentiente

128 Diſtributio Patrum per Indiã.

129 B Xauerij ſanctitas.

130 Bazainij Collegij exordium.

131 Melchior Conſaluius primus ei præpoſitus.

Digitized by Google

tiente Xauerio; Episcopoque Goensi susceptum, & Melchiori Consaluio mandatum. Est is locus cum ad continendos in institutis patrijs, Christianisque ritibus Lusitanos, tum ad perducendos ad Christum Ethnicos, & Saracenos mire accommodatus. Regio feracissima est, cælum saluberrimum, puteales aquæ dulcissimæ, vrbs elegans & ædium pulchritudine, & mole, ac descriptione templorum. Ea subterranea ferme sunt, ac fornicata, intercolumnijs, sacellisque decora, eodem saxo, opereque constructis. In ora maritima Commorini quatuor de Societate varijs locis rem diuinam curabant: quibus præerat, & quidem ab ipsismet delectus, & à Xauerio probatus, vti supra significatum est, Criminalis: cuius ingens erat, & frugifer labor in percurrendis Christianorum locis, & lingua Malabarica perdiscenda. Versabantur in eodem tractu Franciscus Henricius, Balthasar Nunnius, & Henricus Henricius, (quanquam duo illi longe ab hoc tertio disiuncti) & singulorum curæ plures erant commissi loci. In eademque ora cum Emmanuel Morales, tum Alfonsus Cyprianus, priusquam Meliaporam peteret, ætate senex, lacerto iuuenis, desudauerant. Magnis omnino laboribus pari fructu vinea Domini colebatur, nec excolentium animi gaudio minore, cum æternus Paterfamilias solatijs cælestibus operarum suarum & labores condiret, & robur augeret. Affirmabat Henricus Henricius gustum spiritus in medijs laboribus, animisque captandis fuisse tam vberem, vt, si data esset optio, mallet haud dubie quispiam in ijs se contentionibus perpetuo frangere, quam subito in cælum rapi. Catechismus mane puellis, vespere pueris tradebatur. Vnusque ex indigenis singulis docebat in locis; alius, qui discerent, euocabat.

132 Socij Comorinenses.

133 Solatia cælestia inter pios labores.

134 Henricus Henricius Malabaricam linguam perdiscit, & ad artem reuocat: ac ceteri eius præclari conatus.

Docendi ratio ea nimirum erat, quam Xauerius ipse reliquerat: cuius & labore conuersum Malabarice catechismum adhibebant. Henricus arduo ille quidem opere, negotioq; linguam sibi Malabaricam compararat: verum vt eam semel arripuit, facilem eius tradendæ, ac perdiscendæ viam excogitauit, & vocabulorum indicem texuit. Sane prodigij instar indigenis visum, quod tam bene, tamque breui (semestri scilicet spatio) tam implicatum, obscurumque sermonem peregrinus homo didicerit. Itaque nullo adhibito interprete verba facere aggressus, ferebat fructum vigiliarum suarum; sensitque dubiam interpretum fidem, qui cum aliud intelligerent, atque acciperent, reddebant perperam sententiam docentis. Quoniam autem cum ex Moluco rediret Xauerius satis fusam mysteriorum omnium Christianæ legis explanationem Malabari sacerdoti tradiderat, vt Malabarice conuersa cunctis in eius oræ templis publice recitaretur; ea vt primum Henricio præsente recitata est, curauit ille nostris literis describendam, quo Socij reliqui notis familiaribus assueti, & prælegere eam populo possent, & prælegentibus operam dare. Sed Xauerius, quo celerius inchoatam eius linguæ grammaticam Henricus absolueret, nec semper esset adhibendus interpres, labores illius minuendos censuerat, tot Ecclesiarum procuratione sublata. Is igitur per otium auctum aduersus Ethnicorum quoque fabulas scribere instituit, vt earum vanitatem redargueret, & mendaciorum portenta refelleret. Constanterque suæ cœcitatis Ethnicos admonebat, qui cultum omnipotenti Deo debitum in Dæmones, & saxa conuerterent. Idemque numerosum Brachmanum gregem ad disputationis certamen vnus vniuersos, iuuenis seniores, quorum esset luce clarius confutaturus errores, prouocabat: quod si frangi disputationis contentione non possent, ad indicandum vtra de duabus suane an Brachmanum verior esset, sanctiorque religio, ignis periculum non recusabat, & in ardentem rogum gestiebat ascendere, si conditionem auderent accipere. Tantum suis famulis fidei medios inter infidos, impiosque per opportune Christus infundit. In explanandis aliquando religionis Christianæ capitibus suis auditoribus affirmauit, si quis ex ijs veram, accensamque fidem possideret, iuberetque Christi nomine ex obsesso corpore abire Dæmonium, id protinus abiturum: quod cum arripuisset Neophytus, venissetque in certamen aliquando cum Iogue, (quod Brachmanum genus esse diximus) sine vlla dubitatione recepit se in Christi nomine, atque virtute de humani corporis domicilio, quod Iogues ille non posset, dæmonem expulsurum. Animaduersum est autem, ex quo coli in eis regionibus cœptus est Christus, imminutam, ac debilitatam esse vim Dæmonum. Nam antea tantus erat eorum terror, atque licentia, vt nemo solus ad proximum litus auderet accedere, spectrorum immanitate deterritus, quæ piscatorum inter cymbas igneis se se formis obijciebant. At posteaquam illata in ea loca Crux est, desieruut monstra illa

135 Magna Henricij fides.

136 Virtute Crucis fracta vis Dæmonum.

Digitized by Google

illa hominibus infesta esse. Quod olim virtuti Crucis Serenus tribuebat Abbas. Qui eum disputat apud Cassianum, quid causæ sit, cur Dæmones, qui superiore tempore inter Anachoretarum duntaxat initia tantæ fuerint feritatis, postea non eandem suo tempore vim haberent, colligit ad extremum virtute Crucis etiam deserta penetrante, & vbique eius gratia coruscante retusam eorum fuisse nequitiam. Inter Ethnicos tamen sæuam adhuc tyrannidem exercebant, ab eisque diuinos sibi expetebant honores, ac nisi pecuniæ magnitudinem, arietumque multitudinem, quorum cruorem dicebantur exsugere, & alia, quæ postulabant, afferrent, exitium eis minitabantur, ac necem. Ita infelices illi terrore compulsi Diabolum adorabant, & domos suas funditus exhauriebant, vt ei munerum deferrent honores. Henricus autem, vt Christi gregem tantis terroribus liberaret, spondebat sacris se carminibus eiecturum quicquid prauorum Dæmonum in humanis corporibus habitaret, quod nec Iogues ipsi possent, nec ceteri Brachmanes attentarent. Sane Neophytorum fides erat illustrior, quam credi posset. Nam & alius cum ægrotantem inuisisset amicum, Rosario, quo vtebatur ad preces, eius iniecto ceruicibus, morbum depulit. Qua re celebrata, totoque oppido protinus vulgata, quisquis deinde labebatur in morbum, ad id Rosarium medicinæ gratia confugiebat, oblata etiam Neophyto, si opus esset pecunia: quam tamen ille ne auaritiæ sordibus splendorem gratuiti muneris inquinaret, sedulo repudiabat. Alius erat penes Henricum Neophytus puer, qui Goensi è disciplina prodierat. Hic captus à Saracenis, & in eorum fana productus ne mortis quidem minis adduci potuit, vt vel Christi fidem proderet, vel genu Mahometi submitteret. Sed supernæ prouidentiæ fuit, cui robur poterat ad ferendam necem, tortoresque sufficere, ei potius aditum ad eos declinandos ostendere. Itaque relictus in compedibus ne euolaret paucos intra dies incenso ab hostibus oppido, necatisque compluribus, elapsus est incolumis ad Henricum. Narrabat is inter Saracenos se vidisse multos Lusitanorum fugitiuos seruos, qui Christi fidem adhuc arcte tenerent, eosque se grauissimos hortatores, ne eam ipse desereret, habuisse. Qui & suprema suis cum è vita migrarent, officia patrio ritu cum Ethnicorum admiratione persoluerent. Inter Ethnicos Commorinenses erant, qui Deum vnum colerent, & simulacra contemnerent: inciditque Ethnicus in Henricum probitatis, & sapientiæ fama nobilis, qui plurima euerterat, ac deturbarat Idola. Is & verum Dei numen ex Ethnicorum Antistite quodam, qui & ipse Deum colebat vnum, simulacrorum inimicus acerrimus, & principis parentis lapsum se didicisse narrabat, Satanæ inuidia, fraudeque decepti: tametsi in tantis tenebris sæpe veris falsa miscebat. Habebatur is à suis præsertim Brachmanis in honore, quos tamen insimulabat amentiæ, qui mutis lapidibus diuinitatem tribuerent, & commentitios Deos omnium irrisione ludendos, tam impudenter inducerent. Sed suam Brachmanes excusabant inopiam, & satius esse dicebant falsa illa Numina comminisci, quam miserandum in modum fame necari: proinde rogabant, suas vt fraudes cælatas vellet: quas ille tamen prodebat, & enunciabat. Sane moribus erat commodis, tametsi Christianus non erat, rogatusque ab Henrico, quid illis Ethnicis futurum censeret, qui vitam cum virtute traducerent, respondere non dubitabat, dum Pagodes colerent, nunquam eos ad paradisi gaudia profecturos. Plura in his locis delubra visuntur sane magnifica, eaque marmorea, & pictis animantium variata figuris, quibus præsunt Brachmanes ventri dediti, qui dum suos mentiuntur comesse Pagodes (vt supra memorauimus) magnam vim congerunt libationum, epularumque vnde ventrem farciant, atque distendant: exhibitoque nidore Pagodibus, sibi suisque familijs ipsam saginam vendicant. Ceterum regionem neque insalubrem, neque admodum sterilem, (vt initio ferebatur:) vsu deprehendit Henricus, clariusque postea longinquitate vitæ ostendit, quam (vt supra significatum est) ad eam vsque diem, dum hæc scriberentur, produxit. Franciscus Petrius, & Rocchus Oliueria, quos missos à Xauerio diximus, Malacæ perutilem posuerunt operam, quò ad eam diem nulli è ceteris Religiosorum ordinibus aspirauerant. Sesquihoram quotidie Petrius, è Xauerij præscripto in imbuendis Christiana lege puerulis consumebat: eiusdemq; iussu, quam creberrimas conciones habebat, minimum diebus festis; matutinis ad Lusitanos, vespertinis horis ad captiuos, indigenasque Christianos. Sabbata vero Decalogo, symboloque tradendis ad Lusitanas fœminas reseruabat. Sed antiquissima, fuit illa cura publici

137 Neophytorum insignis fides.

138 Religionis veræ magna vestigia in Ethnicis quibusdam.

139 Cura pecuniæ multos in impietate detinet.

140 Malacæ Franciscus Petrius, & Rocchus Oliueria nauiter se se gerunt.

Digitized by Google

blici valetudinarij: vbi præter cetera, semel saltem in hebdomada rite sacrificabat, &, cum vsus posceret, sacramenta præbebat: similiterque in eo sodalitio, cui à misericordia nomen est, quoniam propter inopiam Sacerdoti alendo non erat, quarta quaque feria rite sacris operabatur. Rocchus de eiusdem Xauerij sententia præter ægrotorum sedulam curam, cum disciplinæ Christianæ teneræ Lusitanorum ætati, tum scribendi, legendique, & grammatices etiam elementa tradebat. Is primo suo aduentu simul ac ludum aperuit, centum & octoginta nactus est pueros institutionis indigos, vt qui ex matribus nati gentilibus, Patres habebant alia curantes omnia, præter optimam liberorum educationem. Catechismus autem tam late patuit, vt tota vrbs, ædesque priuatorum eius cantico resonarent. Eratque ab eodem Xauerio conuocandi homines ad catechesim, sicut & protestandæ fidei constans ratio præscripta. Egrediebatur per vrbem cum tintinnabulo Rocchus, & certis quibusdam locis præconis more clamabat, Mittite Christiani vestros filios, filiasque, famulos, & ancillas, vt audiant sanctæ fidei prædicationem.

141 Formula contestandæ fidei à B. Xauerio edita.

Formula vero protestandæ fidei, quam & memoriæ Catechumenus quisque mandabat, & initiandi baptismo concipiebant, hæc erat. Deus, vere confiteor, vt bonum Christianum decet, Sanctissimam Trinitatem Patrem, Filium, & Spiritum sanctum tres personas, & vnum Deum. Credo firmiter nihil hæsitans quicquid tenet, & credit Romana mater Ecclesia, atque ita promitto me victurum, moriturumque in fide sancta catholica Domini mei Iesu Christi, Dei & hominis pro nobis mortui: & nunc pro eo tempore, quo moriturus sum, si tum loqui non potero, confiteor Dominum meum Iesum Christum ex toto corde meo. Resistendum præterea Malacæ fuit Iudæorum acerbis odijs, qui se nostris profitebantur infensos. Omnem quippe lapidem cæci illi, & inferorum flammis addicti mouebant, vt Patrum ab vsu, atque præceptis Ethnicorum greges auerterent. Apud hos ipsi, vt etiam apud Arabes, Saracenos, ac Persas circumcisionem,

142 Iudæus quidam conuertitur ad Christum.

Moysemque disseminant: eoque consilio Malacam se conferunt, vt proselytos aliquos faciant, quos eadem opera gehennæ filios efficiant. Fuit tamen ex eodem numero Iudæus quidam, qui se Romanum diceret, & verba facientem ad populum Petrium non audiret inuitus, celebraretque eius subinde domum, vt cum eo nonnullos veteris instrumenti locos, quæstionesque conferret. Quem cum Pater comiter accepisset, blandaque oratione sibi penitus adiunxisset, faciles sibi ipse ad insinuandum in eius pectus Christum parauit aures. Verum orto de lege nostra sermone, nihil illi durius, quam vt credamus Deum hominem factum, flagellis cæsum, in crucem actum, denique ceteros vt mortales morte consumptum. Quorum omnium à Petrio causas, atque rationes, quemadmodum illa fieri possent, diligenter edoctus, discussis extemplo tenebris clarissimum veritatis lumen aspexit, & alium mutatus in virum, dum ea, quæ didicerat, videratque sedula mente pertractat, inuentum in æde Misericordiæ Petrium totis vlnis amplectitur, testatus velle se prorsus Christianum esse, Christumque per otium pluribus edoceri. Tam incensis ardoribus denegari à Patre non potuit, & quinque disciplina dierum ad sacrum fontem instructus, eo denique cum suis domesticis septem ritu, apparatuque solenni, primarijs coram viris, nobilibusque compluribus est exceptus. Is postea Cocinum, vbi filium habebat, egressus, dedit operam, vt quem ex sanguinibus, & ex voluntate carnis gehennæ genuerat, eum longe vtique felicius ex aqua, & spiritu cæli gaudijs procrearet.

HI-

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Nonus.

ANNO eiuſdem ſeculi nono & quadrageſimo, duobus & viginti Societas locis, prouincias duas cum ſuis Præpoſitis, Hiſpaniam, & Luſitaniam (vt ſupra demonſtratum eſt) iam conſtitutas habebat. Quibus & Indiam Præpoſito ei Xauerio, hic ipſe annus adiunxit. Quæ vero in Italia, Sicilia, Germania, & Gallia, Societas verſabatur, eam ipſe per ſe adminiſtrabat, & temperabat Ignatius: tametſi in Sicilia præerat, vt inſpector aliquis Iacobus Lainius. Magna autem erat vbique præſertim Romæ, vnde in reliquum terrarum orbem diſſeminabatur, eius & nominis, & numeri propagatio. Pauci tamen gradum ad ſolennem votorum Profeſſionem faciebant. Nam præter Borgiam, quem ſuperiore anno vota illa remotis arbitris ſuſcepiſſe narrauimus, nemo ea iam diu ſuſceperat. Quanquam enim ea de re Hieronymo Natali nuper aliquid Ignatius innuerat: tamen cum ſuam ille tenuitatem modeſte primum excuſaſſet, quod diceret gradum illum ſua virtute ſuperiorem eſſe, ſatiſque ſibi fore, ſi inter Profeſſos trium votorum adſcriberetur, peteretque, ſi Patris perſeueraret imperium, quatuor vt Romæ vota eo præſente ſibi liceret & in eius, vt aiunt, manibus nuncupare; dilata res eſt. Quatuor tamen hoc anno, eodem ſacro Annunciationis Angelicæ die, tametſi non eodem loco, in eo conſtituti ſunt gradu. Ac Romæ quidem Emmanuel Miona, Ioanneſq; Polancus; Gandiæ vero Iacobus Miro, & Andreas Ouiedus, omnes inſigni virtute, & literarum eruditione conſpicui. Ceterum Romana domus in dies magis multis vndique ex Italia, Gallia, Germaniaque viris idoneis confluentibus augebatur. Nec Ignatij pectus diuinæ fiduciæ plenum ab aperienda ianua compluribus, initiorum deterrebat egeſtas, extremo præſertim anno, cum præter ſolitum res erat aſpera domi, & humanæ ſpes oblanguerant. Ceciderat quippe vniuerſæ Paſtor Eccleſiæ, qui primus Societatis inſtituta probarat, & eam plurimis beneficijs, ac priuilegijs ornarat Paulus Tertius: quo ex oculis repente ſublato, cum Cardinales illi, qui ſtatas, ac certas in vſus Patrum eleemoſynas erogabant, ad ſublegendum ex ſuo corpore in demortui locum Pontificem ſe conclauibus incluſiſſent, haud ita cito, vt videbantur, de ſucceſſore deliberaturi, deſperabantur videlicet ab eis vſitata ſubſidia. Eodemque ferme tempore, qui rem domeſticam adminiſtrabat Petrus Codacius; & cuius ſedula ex prouidentia tota domus apta pendebat, ſubito extinctus, reliquam ſpem omnem, quæ quidem in humanis erat, euerterat. Sed Ignatius, qui diuina ſeſe ſpe confirmare, & ſuſtentare didicerat nec vnquam idoneis inopiæ metu aditum intercludere erat ſolitus, conſtituto rei familiaris adminiſtro Pontio Gogordano, eo ipſo tempore alios ferme decem ad ſuum numerum aggregauit. Nec eum fruſtrata ſpes ſua eſt, euidenti Numinis prouidentia. Cardinales quippe benefici inter ipſas creandi noui Pontificis curas Ignatij memores, ex arctis illis comitiorum clauſtris nummos aureos ad eum ducentos dono miſerunt. Eodemque tempore Ioanni Crucio obſonatori ad Lateranenſem Baſilicam tendenti, dum per Coloſſæum tranſit Amphitheatrum, ignotus homo marſupium cum aureis fere centum in manus iniecit, ſtatimque ſe ſe ſubduxit: Nec multo poſt eidem ante lucem ad quippiam coëmendum egreſſo, prope ædem B. Mariæ ſuper Mineruam alius item ignotus aureos circiter ſeptuaginta nil tale cogitanti ex improuiſo dedit. Quæ cum Patribus in conuentu narraſſet, ingenti omnes admiratione perfudit, alios alia ſuſpicantes. Multi enim

1549
1 Status Societatis an. 1549.

2 Inter Profeſſos adſcripti Emmanuel Miona, Io. Polancus, Iacobus Miro, Andreas Ouiedus.

3 Paupertas Romanæ domus: & B. Ignatij in Deo fiducia.

4 Cardinales ex ipſis Comitij ſeptis mittunt B. Patri eleemoſynas.

5 Ioanni Crucio obſonatori ab ignotis vltro pecunia traditur.

Digitized by Google

enim fucum Ioannī factum ad ilterina pecunia putabant. Alij Diaboli eas esse præstigias. Rectius illi, qui rem totam in Dei prouidentiam suos erga famulos referebant. Pecunia certe proba, & optima reperta est, demumque talis, qua magnæ Patrum inopiæ, præsentique vitæ necessitati prospectum est. Polancus etiam ipse, qui literis hæc ipsa mandauit, dum in agitandis, commouendisque in cista scrutis, atque quisquilijs versatur, anxius ne quid forte literarum momenti cuiuspiam, vt fit conscissas inter epistolas interiret, non modicam in inuoluta charta pecuniæ vim, & eam quoque recentissimam reperit: vt de diuino miraculo nemo sanus auderet ambigere, quisquis secum attente perpenderet, nihil incuriæ loci potuisse relinqui, vbi tanta premeret, & aduersaretur egestas. Quæ cum Polancus vna cum Philippo Archinto Almæ Vrbis Vicario pro amicitia aliquando conferret, conuersus ad eum Vicarius, Ne dubites, inquit, quin ista vobis de cælo subsidia Codacius etiam num vester suo more procuret. Nouerat quippe Præsul ille sapiens quanta inter nos Codacius caritate præstaret: nec eam occasu vitæ mortalis arbitrabatur imminui, sed longe acrius ortu immortalis accendi. Sane is, vt in loco significaui, iam inde ab ipso Societatis exordio, eius curationem domesticam tanto ardore susceperat; vt ceteros omnes victus quærendi labore, ac solicitudine releuaret. Qui cum esset vrbe tota notissimus, primariosque apud viros gratia valeret, non solum in alimenta Patrum eleemosynas corrogabat, sed sua denique perfecit industria, vt illi templum, & proprias ædes haberent. Decennium in hac domestica procuratione versatus, (tantundem enim in Societate nostra vixit) breui, nullaque antegressa diuturnitate morborum, strenuæ suæ caritatis à Deo præmium tulit. Nam cum à prandio negotij causa ad Ignatium, vt consueuerat, ascendisset, in ipso penè cubiculi limine repente factus attonitus in terram concidit, & mox animam egit. Noluit videlicet eum diuina clementia, cum corpore esset obeso, & tot laboribus iam exercitus trahere animam inter tormenta morborum, sed repentino ictu, subito hinc illum, nec tamen imparatum, aut improuidum rapuit, quem eo ipso die mane accepimus sacrificium pie Deo, & multo cum sensu feciſse: vt pietas inusitata sacrificantis præsagitio quædam esset obitus aduentantis. Vir fuit apprime sanctæ humilitatis amans, quam & rudi, tritoque vestitu, & toto habitu corporis, multo etiam clarius sermone, & moribus præferebat: adeo etiam mitis, vt quamuis interdum à B. Patre exercendæ virtutis gratia acciperetur asperius, animo semper tranquillissimo digrediens, hoc tantum, O suauem Patrem, diceret. Ad hæc adeo Societati erat addictus, vt ipse interdum Ignatius diceret, ne verberibus quidem, si vellemus, possemus domo Codacium pellere. Huic igitur ob hasce virtutes, vtque de nascente Societate tam merito B. Noster Pater grati animi causa honores fundatorum omnes decreuit: annuam videlicet, quandiu vixit, de more candelam, missarumque certum numerum: vtque confessu, ac loci dignitate Professis omnibus anteiret: mortuo vero præter consueta suffragia, vt etiam sepulchro honorifica cum inscriptione lapis imponeretur. Tanta erat sancti Patris in referenda gratia non externis modo, verum etiam domesticis, sibique subiectis nobilitas animi. Exercitiorum spiritualium mos increbrescebat in dies, & ea erat quasi quædam Societatis sementis, adeo homines, qui vacuo animo ea capesserent, immutabant. In ijs Io. Alfonsus Victoria natione Hispanus Societate nondum inita, ab exercitiorum recessu digressus, ad reportandam, obtinendamque de se ipso victoriam sic exarsit, vt in ipsis bacchanalibus, cum personati homines vanis spectaculis implent omnia, aliud ipse vulgo non inane spectaculum exhibuerit. Sacco indutus, & pœnitentis amictu per celeberrimas prodire vias cœpit, flagrisque in terga sæuire, adeo pertinaciter, & inclementer, vt non prius diuerberandi sui finem faceret, quam totus vndique cruore redundans ad ædem nostram longo circuitu perueniret. Hoc primo edito tyrocinio, Societati nomen, & vitam dedit. Ad augendum vero, & interius Societatis bonum, & commune commodum animorum, quibus ea perpetuo consulit, censuit Ignatius, quod ceteris prudenter Ordinibus à summis Pontificibus datum esset, vt priuilegijs quibusdam, atque immunitatibus, quo se melius tuerentur, ac regerent, potirentur, id etiam recenti huic Societati à Pontifice Paulo, priusquam occumberet, impetrandum. Nec abnuit supplicantibus pia benignitas Patris, & Cardinale Sfondrato eius rei procurationi præposito, quod à nostris postulatum est, referente concessit: id quod Apostolicis etiam literis testatum,

6 Polancus quoq; præter spem domi pecuniam recentissimam reperit.

7 Petri Codacij in Societatem caritas.

8 Moritur prope repentino, sed optime præparatus.

9 B. Ignatij gratus animus.

10 Init Societatem Io. Victoria, cum insigni feruore.

11 Impetrata ex Summo Pontifice priuilegia permulta.

Digitized by Google

ſatum, & conſignatum pius Pontifex voluit cum honorifica hac præfatione.

PAVLVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI
Ad perpetuam rei memoriam.

Licet debitum paſtoralis officij omnibus regularem vitam ducentibus, vt in ſuis diſciplinis, & laudabilibus inſtitutis conſeruentur, & augeantur, nos reddat fauorabiles, & benignos, ad Societatem vero IESV per nos inſtitutam, & approbatam, cuius ſpecimen, veluti ager fertilis in Domino multiplices, atque vberes fructus animarum, ad ſummi Regis laudem, & fidei incrementum attulit, & affert quotidie verbo, & exemplo in populo Chriſtiano, dirigentes præcipue velut pius Pater oculos mentis noſtræ dignum cenſemus, vt ipſam Societatem, eiuſque in odorem ſuauitatis Altiſſimo deſeruientes perſonas, ſpecialibus fauoribus proſequamur, illaque ſibi fauorabiliter concedamus; per quæ Societas ipſa vtiliter regi, & proſpere dirigi, ac ad animarum auxilium fideliter in Domino procedere valeat. Hæc in Vrbe. At prope eam Tybure in eius loci poſſeſſionem, quem à Ludouico Mendoza Societati datum ſupra diximus, Michael Ochioa, poſtquam egregie operam aliquandiu Neapoli hoc anno poſuerat profectus, mirum quam vehementer vniuerſam ciuitatem, & habendis concionibs, & catecheſis aſſiduitate permouerit. Qui cum ſacris initiatus non dum eſſet, plurimique, vt ei ſeſe aperirent, confitendis longo interuallo peccatis magnopere flagitarent, conſecrandus quamprimum videlicet ſacerdos fuit, & ab ea conſecratione continuo magnam vim hominum, qui pœnitentiam diu neglexerant, vel eam perperam egerant, non in ipſa modo vrbe, verum etiam locis finitimis audiuit: cui rei plurimo adiumento fuit facultas illa, quam ſupra memorauimus, accepta diuinitus pellendi morbos, ægrotoſque curandi. Nam cum ad eum multi per occaſionem curandorum corporum, & ex ipſis ciuibus, & è vicinis populis ventitarent, ij poſitis extemplo peccatis ſalutem ſæpe totius hominis reportabant. Noua in Siciliam deducta Panormum Colonia: de qua priuſquam aliquid dicam, pauca quædam de Collegio Mamertino perſtringam. Renouata eſt Meſſanæ, vt alijs etiam locis compluribus, longo admodum interuallo ſacramentorum pietas, tum noſtrorum concionibus, incenſiſque colloquijs (creber enim Natalis erat in dicendo, creber & Palmius vehementiſſimus adoleſcens) tum exortis occaſionibus, quas ſubijciam. Miſerat ad Mamertinos ciues rogatus Ignatius ex vndecim Virginum millibus, crania duo, honeſtiſſima in arca recondita, ornatu decoro, nec fine ſumptu. Quæ quo maiore cum dignitate, ſplendoreque exciperentur, publicam ſupplicationem indici placuit: eaque varijs religioſorum ordinibus inuitatis, vna cum clero ſolenni pompa, inſtructoque per vrbem agmine circumferri. Procedebant externi quoque Collegij noſtri diſcipuli ad modeſtiam ore compoſiti cum ardentibus facibus, cereiſque. Comitabatur nobilitas, & Magiſtratus, populuſque frequentiſſimus, magna ex parte confeſſionibus expiatus: atq; hac pompa ſacrijs cranijs ad ædem Collegij perlatis ſacrificio rite facto, in pomeridianum tempus de Sanctorum cultu reiecta concio eſt. Eam Natalis habuit apud aures eruditas, & elegantes. Nec minor expiandorum rite peccatorum ea ſe dedit occaſio, quod cum & vrbs ingenti concuſſa motu, & de cælo tacta paucos ante dies arx eſſet vrbis, in eaque templum ipſum non ſine ſtrage hominum ictu fulminis deflagraſſet; ita exanimata Ciuitas eſt, vt ſeſe plerique ad componendam animam, & abijcienda confeſſione peccata conuerterint. Datæ ſunt etiam aures religioſis fœminis, à quibus cum rogaretur Societas, vt eas ad pietatem informaret, conſultus Ignatius, reſpondit non abhorrere ab inſtitutis noſtris, ſi earum ſemel confeſſiones exciperentur: vtilius tamen fore, ſi ſpiritualibus primæ hebdomadæ exercitijs ad rectam peccatorum confeſſionem erudirentur. Quod conſilium ſequuti Patres, non modo apud ſacras Virgines, verum etiam nobiles apud Matronas, quæ ijs exercitationibus vſæ ſunt, plurimum in eo genere profecerunt; vt interdum piæ confeſſionis vtilitas non modo ad animos pertineret, ſed etiam in corpora redundaret. Laborabat ex partu Matrona quædam cum deſperatione ſalutis, cumque diu parturiens, fœtum non poſſet eniti, à Medicis deſtituta, ſacerdotem de Collegio aduocat, & expiatis rite peccatis, extinctum continuo fœtum effudit innoxia. Qua re peruulgata, complures ad confitenda ad S. Nicolai peccata excita-

12 Michael Ochioa Tybure ſedulo diuina procurat: & corpora etiã multorum ſanat dono ſuo curationum.

13 Progreſſus Collegij Mamertini & vtilitas in publicum.

14 Duo ex vndecim millibus Virginum ſacra crania ab Ignatio miſſa, honoribus ſummis recepta.

15 Sententia B. P. Ignatij de communicãdis exercitijs hebdomadæ primæ.

16 Confeſſio peccatorum & parturientem ſoluit, & Energumenam liberat.

Digitized by Google

excitatæ sunt fœminæ. Alia verò adolescentula, quam pertinax, & impurus Dæmon inuaserat, confessionis item voto facilem sui liberandi viam, & rationem ostendit. Hæc ita interdum Dæmone exagitante furebat, vt constringenda esset; & à multis, ne quo præceps rueret, aut in aliquem irrueret, continenda. Admotæ sunt, quæ solent Energumenis, curationes: sed cum nullæ proficerent, ad Cornelium Vishauæum deducitur, qui suo candore, ac pietate satis negotij putabatur his Energumenis exhibere. Hic data sibi à muliere fide expiandi rite animi cum mens rediisset, vt fatis orsus est exorcismis nequam illum hospitem, vt inde excederet, fatigare, & torquere torquentem. Aequum certamen videbatur, ac pugna inter ardentem orationibus sacerdotem, & nescium Dæmonem adiurationibus cedere. Qui cum suum prouideret exilium, rogabat Patrem, ne se in ignem mitteret, si inde dimitteret; illius videlicet memor ignis, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius, quorum innumerabiles pene Deus ad exercendos homines in iudicium magni diei vinculis æternis sub hac caligine reseruauit. Verum diu obluctante Satana, & diem ex die moras trahente, Cornelius destinatis aliquot ad eum fugandum, & exigendum Missis, post tertiam Diabolus Hostiam, fremens, ac frendens excessit, exanimi relicta puella, & instar mortuæ. Quæ cum reuixit, & sensum, mentemq; recepit, promissa fecit, & sui pectoris domum pœnitentiæ sacramento purgauit, vt esset ædes in posterum S. Spiritus, non Satanæ diuersorium. Eius sanitas magnæ omnibus, qui prius insanam, ac furentem aspexerant, admirationi fuit: & in ea, quantum sit in Hostia piaculari præsidij, quantum in sacra confessione virium, planius intellexerunt.

17 Cornelius Vishauæus Energumenos curat.

18 Sacrificij Missæ vis.

Nec modo viuis; verum etiam mortuis incruenti sacrificij adhibenda vis fuit. Exaudiebantur domesticos intra parietes per media silentia noctis miserabiles gemitus ex occulto missi, ijque sæpe recurrebant. Qui cum haud mediocri seu terrore, seu miseratione nostros afficerent, & quiescentium somnos interturbarent, conquisitum est diligenter, vnde querelarum insolentia, & lamentabiles illæ voces existerent. Sed nihil obseruari per vigiles vnquam potuit, audientes quidem vocem ex occulto missam, neminem autem videntes. Venit igitur in mentem, animam fortasse mortui purgatorijs in ignibus laborantem viuorum flagitare suffragia. Nec vana fuisse suspicio visa est. Quippe rei diuinæ procuratione facta, vox illa siluit: placatique in posterum sunt horrifici illi, nocturnique gemitus. Tam præsens, tamque efficax est mortuorum, viuorumque subsidium augustissimæ aræ misterium. Iam quod ad Gymnasij rem spectat, quanquam ea quoque suis progressionibus vtebatur, tamen generale gymnasium, quod Sedis Apostolicæ autoritate Societati concessum supra demonstrauimus, cum primum Messanam

19 Decreta Societati Vniuersitas exitum non habet.

Pontificiæ perlatæ sunt literæ, sua difficultate non caruit. Nam tametsi Ciues ei rei primo vniuersi fauissent, iam tamen multi censebant nequaquam fieri posse vt Rectori Collegij iuris & medicinæ magistri subijcerentur: sed re denuo ad consilium reuocata, omniumque transacta consensu, gratiæ Deo plurimæ persolutæ, & Ambrosij, Augustinique hymnus pie ab omnibus decantatus. Quanquam ne id quidem consultum ad vsum vnquam est reuocatum. De integro enim contra pugnarunt ij, quibus nullo modo ferendum videbatur, vt seculares Doctores ab Religiosi hominis potestate, ac nutu penderent. Cui difficultati Natalis vt occurreret, ita rem temperauit, vt Academia duas in partes distributa, earum in altera classes Humanitatis atque Grammaticæ, itemque Philosophiæ, ac Theologiæ Societas contineret: in altera reliquas disciplinas, reliquosq; Doctores suus quoque Rector externus, ac præpositus regeret. Quæ distributio ita quidem probata est ciuibus, vt eam ob causam Natalem appellarent amatorem ciuitatis, & patriæ patrem. Ceterum vt sæpe rationibus publicis priuata officiunt studia, suspicati quidam consilij eius autorem esse Proregem, cui libenter aduersabantur, dedere operam, vt in distributione Academicorum prouentuum vix quinta pars, ac dimidia tribueretur Collegio, cui tamen scholarum longe pars maxima, haud pauciores quindecim assignabantur. Ita cum nullo mddo subsidia oneri ferendo sufficerent, tota res salua vtrinq; gratia, & caritate discussa est. Inter hæc respondebant opinioni hominum Magistrorum Collegij perspectæ literæ, docendique ratio. Atque, vt non modo excultæ iam humanitate disciplinis grauioribus iuuentuti, quod anno antecedenti fieri cœptum est, verum etiam frequentissimæ pueritiæ, latinæque linguæ rudibus consuleretur vberius, tributa est in scholas quinque omnis grammaticæ disciplina. Quarum doctores, atque

20 B. Ignatius volebat singulis hebdomadis de successu scholarum à magistris edoceri.

Magi-

Digitized by Google

Magiſtros, vt ſuperiorum etiam claſſium, quo incitarentur ardentius, oportuit ex Ignatij præſcripto ſingulos ſingulis ad eum hebdomadis de rebus ſuis accurate perſcribere. Ex omnibus autem diſciplinis, quæ noſtris à Doctoribus tradebantur, multiplex eſt varietas theſium publicis locis ante propoſita, toto biduo altercando diſcuſſa: idemque factitatum toto triduo continente in ſtudiorum inſtauratione. Res acta cum dignitate, ac ſplendore, multum habuit commendationis in populo. Nec minus illud approbationis ac laudis, quod ad alias literarum altercationes præcipuis ab Ordinibus è Collegio euocati, cum interioris eruditionis, tum modeſtiæ ſingulare ſpecimen præbuerunt. Contulerunt autem ſe ad eos conflictus diſputandi gratia Natalis, & Caniſius: quo in vtroque certabat cum literis virtus, & excellens modeſtia: Quæ cum alias in ea vrbe, tum vero maxime cum apud Franciſcanos diſputatum eſt, ſe ſe oſtendit. Vbi cum diſputationis ante certamen orta eſſet, (vt ſolet, ſed non optimo more) de loci dignitate contentio, dum & ſuum tueri religioſi quidam ius volunt, & primæ viciſſim Societati ab auditoribus tanquam Clericorum ordini deferuntur, Natalis pertinacia certaminis excitatus, elata voce clamat, minime æquum eſſe, vt qui nuper illuc venerant, & omnium eſſent Religione poſtremi, Religioſis antiquioribus primas ſedes in diſputando præriperent. Se in arenam illam honoris, ac dignitatis, nec primum, nec ſecundum, ſed omnium nouiſſimum deſcenſurum. Quæ cum dixiſſet repente ſilentium conſecutum eſt; & cum pace diſputationis inſtituta contentio. Qua in pugna Natalis modeſtiæ par ſapientia, ſubtilitaſque reſpondit: vt omnes qui aderant, admirati, non ſatis conſtituerent, vtra in eo maior ſapientia ne, an humilitas eſſet. Adeo altera alteram condiebat, & illuſtrabat. Venio iam ad Lainium: cuius in Siciliam appulſu de Panormitano Collegio cogitari cœptum eſt. Is cum ad hebdomadas aliquot multorum cum ſalute Neapoli ſubſtitiſſet, ineunte anno in Siciliam inde ſoluit, operam diuino verbo daturus, & Farneſij Cardinalis in Monte Regali luſtraturus Eccleſiam. Decimo ſeptimo Kal. Februarij inſulam attigit: & Panormi per honorifice à Vega Prorege, ceteraque nobilitate excepto deſignatur ædes ad Quadrageſimæ conciones haud à Curia procul. Interim, vt habebat in mandatis, ad Farneſianam diœceſim excurrit, habendiſque de more concionibus, & catechiſmo cumulatiſſime ſuum munus, & partes expleuit. Recurrebat tamen à Septuageſima ad Quadrageſimam concionum gratia, quas præſente Prorege, nobilique corona inſtituerat, ſæpe Panormum. Sed diuiſus tot in res animus, quanquam par erat ille quidem omnibus, ſocium tamen corpus par viribus non habebat. Ergo factus primis duabus Quadrageſimæ concionibus imbecillior, tertiam Lainius inchoaturus, & iam ſuggeſtum aſcenſurus, repentina febri corripitur: vt Hieronymo Domenecco, qui Panormi ab elapſo iam anno conſederat, eius fuerint, rogante Prorege perſequendi labores; Lainio vero ipſi ad Montem Regalem, vnde venerat, remigrandum. Hic, quo magis aucta, & amplificata morbi vis eſt, eo eſt etiam pulſa celerius; vt pro miraculo habitum ſit eum, cui pene fuerat conclamatum, conualuiſſe tam cito. Itaque breui ſe Panormum, confirmatis vix dum viribus, ad inſtitutos labores retulit. Tantus erat vtriuſque ardor & coronæ audientis, & Lainij eloquentis. Nec minor vtrinque vis, ſiue huius in impellendo, ſiue illius in obſequendo. Fidem fecit cum flagitiorum repreſſa licentia, tum in egenos erogata benignitas. Inſanabilium hoſpitio, quod ſumma premebatur inopia, pia Proregis, & Eleonoræ vxoris induſtria aureorum ſtipe quingentorum ſubſidio ventum eſt. Nam præter id, quod de ſuo Prorex liberaliter erogauerat, mandauit etiam è ſuis liberis vni, vt nobilibus cum viris in eam rem ſtipem à ciuibus corrogaret: ita ad eum, quem dixi, cumulum argenti ſumma conſcendit. Alteri etiam è filijs negotium dedit, vt in conuerſas ad pudorem fœminas, orboſque pueros Ciuium miſericordiam prouocaret. Quod item plurimo eorum bono, nec minore Ciuitatis exemplo perfectum eſt. Sexdecim autem ad pudorem, frugemque reductas Lainio dicente fœminas per Quadrageſimam memoriæ proditum. Quas cum in ædes ſuas Proregina, dum de vitæ genere vnaquæque decerneret, recepiſſet poſtea conquiſita dote partim in matrimonio collocandas, partim in conuerſarum cœnobium, ſeu illic perpetuo manſuras, ſeu dum virorum copia fieret, deducendas curauit, nonnullaſque apud ſe retinuit. Verum quæ religioſis fœminis traditæ ſunt in cuſtodiam, cum ad eas ſe inuitiſſimæ contuliſſent, ſuum ſæpe declarabant ingenium: fabulabantur, cachinniſq; laſciuie-

21 Natalis modeſtia in poſtremo loco inter diſputantes vltro ſumendo.

22 Lainius in Siciliam anni initio venit.

23 Conciones Lainij Panormi efficaces.

24 Io. Vegæ Proregis pietas, & vxoris.

25 Pietas Monacharum conuerſarum in fœminas ſibi cuſtodiæ traditas, quæ conuerſæ mirabili luce, conſpecta ab vna earum.

Digitized by Google

bant inter psalmos, communesque cantus, non dum horrere Dei numen edoctæ. Quoad vna lucem quandam diuinam in cœco conclaui, intra quod se diuerberaturæ famulæ Dei receperant, conspicata, serioque inde ad Deum conuersa, ceteras quoque tum oratione, tum exemplo pertraxit. Quarum ne deessent pijs ardoribus Monachæ, parte vestium sibi detracta nouas Christi sponsas protinus induunt. Tum laudatus ab eis solito cum hymno Deus, actæque de more gratiæ: deinde amputati fœminarum crines, spreti seculi testes, ad Proreginam missi. Nihil Proreginæ tum lætius: quæ tanto studio, ac contentione curauerat, vt à sua turpitudine auulsæ fœminæ, vel religioni se perpetuo adiungerent, vel eius intra claustra ad tempus abderent. Nullis igitur pepercit sumptibus, ac laboribus, vt in suscepta mente recens conuersæ perstarent, & suam cuique vestem aptam religioni conficeret. Prorex missis ad cœnobium spectatoribus Lainio, & Domenecco, rem publico scriba testatam voluit, summa cum Lainij voluptate: qui quanquam fœminas illas in Magdalenas suis concionibus non repente conuertit, certe à peccandi vsu, consuetudineque diuellit, & vberiorem præparauit ad gratiam. Studuit insuper cum Domenecco Lainius & Panormi, & in Monte Regali sacrarum Virginum contubernijs instituendis. Quæ cum laxiora vbique iam essent: postea è Tridentini Concilij decreto suis iterum astricta legibus, fructus edidere maiores. Cui rei plurimum ab Vrbe profuit Ignatij solicitudo, qui literas Apostolicas, autoritatemque supremæ sedis, vrgente Prorege, curarat. Hic ego vnum, quoad declarandam sanctitatem Lainij pertinet, non omittam: qui dum fœminarum in Regali Monte cœnobium veterem ad formam reuocat, affirmarunt earum multæ, cum Abbatissæ deligendæ gratia sacram percepturæ synaxim ad rem diuinam conuenissent (ea autem in priuato sacello fiebat à Lainio) visam inter verenda illa mysteria veluti lapsam è Cælo columbam, quæ Patris supra verticem requiesceret, haud obscurum symbolum sancti Spiritus, qui copiosum, & largum in Lainium se infunderet. His, alijsque pene innumerabilibus, quæ præterire silentio satietas cogit, Panormitanorum ciuium commota sunt studia, ac desideria Collegij. Res vt optata vehementer, ita celeriter est confecta: & vrgente pia fœmina Proregina in publicum relata concilium. Vt enim Collegium Mamertinum vir eius Prorex, sic ipsa Panormitanum sibi curandum, ac promouendum existimauit. Itaque nemine dissentiente subito probata, & suscepta res est: comparatisque dein ædibus ad voluntatem, nutumque Patrum, & annuo vectigali pro ratione temporum, personisque à ciuitate decreto (aureorum quingentorum fuit in biennium primo, dein in perpetuum attributum) ad Pontificem, & Ignatium datæ literæ, vt missis idoneis ex Vrbe viris Collegij principia ponerentur. Missi sunt autem nouem æstiuis iam caloribus fractis, & Collegij Rector institutus Theologiæ Doctor Nicolaus Lanoius, socio ei Paulo Achille in administratione, vt ea tempora ferebant, adiuncto. Panormum aduentantibus obuiam facti nobiles, primarijque complures; &, vt expectatissimus eorum fuit aduentus, ita singulari Proregis, & Proreginæ, ceterorumque gratulatione ciuium celebratus. Deducti sunt conductas in ædes, iam paratas supellectili satis, & hortis instructas, salubri loco iuxta ædem Misericordiæ sitas, & quinis ad docendum classibus exornatas Platamonis erant nobilis ciuis. Huc ad eos consalutandos suos Iuratos Ciuitas legat, deferendumque, si qua in re opus sit, studium, & operam suam. Statim facti sunt concursus ad templum tametsi alienum, & commodatum, lætamque in celebritatem tristis eius solitudo conuersa, vix vt ad altare sacerdotibus pateret ingressus. Cum autem hæc initia ponebantur, commodum se recens obtulit Collegij amplificandi facultas. Ludouicus Sancius vir nobilis & honoratus Regentem vocabant, oriundus ex Hispania, & Eleonoræ Proreginæ vehementer addictus, cum diem suum obiret, admonitus, ab excellenti pietate fœmina, vt voluntatem illam erga Collegium, quam viuus ostenderat, in testamento condendo moriens declararet, Sancius bonorum suorum hæredem Eleonoram ipsam instituit, vt si ei videretur, duas ex eis domos Collegio addiceret, vel in religiosa alia conferret opera. Eleonora accepta hæreditate cum ex domorum pretio certam pecuniam in annos singulos orbis pueris assignasset, ducentosque insuper nummos aureos ad leuandam Romanæ domus inopiam misisset ad Ignatium, reliquam hæreditatem in amplificationem noui Collegij Panormitani attribuit.

26 Visio quæ Lainij sanctitatem indicat.

27 Panormiranum Collegium instituitur maxime cura Proreginæ Eleonoræ.

28 Nicolaus Lanoius primus Collegij Panormitani Rector.

29 Eleonoræ Proreginæ studium erga Collegium Panormitanum.

Postu-

Digitized by Google

Postulauerat à Proregina Sancius, vt de vita migranti Societatis Patres adessent: sed ij ne suspicioni locum darent, non prius ad eum se contulerunt, quam ille testamentum obsignasset. Tum Lainius, & Domeneccus accesserunt: nec ad insequentem vsque diem, quo extremum spiritum edidit, à moribundi latere recesserunt. Studiorum vero primordia publici præconis voce, Proregis iussu promulgata per vrbem; & celeberrimis passim locis affixi libelli ea de re sunt. Itaque magno vndique cursu hominum octauo Kalend. Decembris, qui dies Dominicus erat, initium factum in æde sancti Francisci Prorege ipso, magistratibus, primaque nobilitate præsentibus. Eo die cum mane Lainius rem ad frequentissimam concionem exposuisset, à meridie primo Petrus Ribadeneira oratoriæ facultatis præceptor de Societatis instituto, deque literarum, ac præsertim eloquentiæ laudibus cum modesta Proregis, Siciliæ, Panormitanæq; ciuitatis prædicatione luculentam orationem habuit: deinde Nicolaus Lanoius Theologiam professurus verba fecit sapienter, ac pie in commendationem sacræ doctrinæ. Postridie dicturi erant tres, sed cum per valetudinem Proreginæ, Vega, vti optabat adesse non posset, reseruatis in eius aduentum duobus, eodem loco assensuque Paulus Achilles, Philosophiæ magister, liberales disciplinas, maximeque philosophiam celebrauit. Feria deinceps tertia in auditorijs quisque suis scholas auspicati, distributis ita temporibus, vt omnibus omnes audiendi magistros copia fieret. Humanitatem Io. Regerius Gallus, Grammaticam in classibus tribus Magistri totidem Michael Bottellius Lusitanus, Iuuenalis è Subalpinis, Petrus Venustus e valle Tellina exorsi. Ita disciplinarum varietas pulcherrima nationum varietate distinguebatur: cum Hispani, Belgæ, Itali, Galli, Lusitani, raro ante eam diem concentu, Panormitanas aures personarent. Plausibus excepta sunt omnia: quotidieque: nouis auditoribus impletæ sedes, Vna Theologia suos desiderauit auditores, quorum dum à minoribus disciplinis, aut aliunde vis aliqua, numerusque suppeditatur in aliud videlicet reiecta tempus est. Lainius autem præter dictionis aulicæ munus, illud etiam multa cum laude, & vtilitate suscepit, vt ventitantes ad gymnasium auditores Christianæ legis præceptis imbueret, & ad clericos, canonicosque consentaneas eorum muneribus scholas, ac prælectiones haberet. Noui autem Collegæ, ne versandis libris semper intenti, prætermitterent occasiones occurrendi periculis animorum, exibant varia frequenter in loca, & varia apud hominum genera reuocare studebant ad actionem mentis agitationem, & præcepta doctrinæ. Quique operosis diebus in discentium auditorijs sedulo desudabant; vbi sanctior dies intermissionem eius muneris concedebat, alij in custodijs publicis, alij in triremibus, alij in nosocomijs miserorum mentes verbi diuini pabulo recreabant. Omnino res Panormitanas, cunctæque Siciliæ felici cursu cælestis aura prouexit, nihil vt earum inter initia, quod requireres, amplius esset. Abeo iam à Siculis, & dum ad alios per Neapolim stylum verto, pauca de multis, quæ in eius ciuitatis gratiam, commodumque sunt gesta non præteribo. Nam in Siciliam ex ea vrbe Lainio profecturo, Neapolitana ciuitas, & Abbas sancti Seuerini, apud quem is diuersatus, & commoratus erat, coniectura ex eo facta de reliqua Societate, B. P. Ignatium per literas obsecrarunt, alium vt omnino sufficeret. Redierat iam tum Romam ex Germania Bobadilla, & partim domi, partim foris operam strenue nauabat. Hic igitur Lainij vicarius industriæ datus, adiuncto sibi comite Michaele Ochioa Nauarro Neapolim iter instituit. Sed cum propius accessisset, cognito ciuitatis consilio, quæ certum hominem ad Pontificem Maximum ea ipsa de causa, vt aliquot de Societate peteret delegauerat, cunctatur ingressum, dum responsum affertur. Interim ipse veteres ad amicos necessitudinis functurus officio; Michael autem ad Abbatiam, quæ Capella dicitur, extra muros, Cardinalis sanctæ Crucis, vt militibus hispanis diuini verbi prædicatione consuleret, diuerterunt. Deinde responso ab vrbe reddito, Neapolim intrant, & apud eosdem Benedictinos Monachos, vbi & ante Lainius, diuersantur. Hic easdem quoque ac Lainius, Babadilla partes obire nauiter, ac studiose cœpit, & præter statas in æde sacra lectiones, Pauli Epistolam ad Romanos ter in hebdomada suos apud hospites explanare. Michael autem ad Mariæ Virginis Annunciatæ verba faciebat. Cumque nondum haberet ciuitas, vt optabat, vnde Societati Templum, tectumq; suppeditaret, obtulit ei dehabitatione Valetudinarij sancti Iacobi vna cum sumptibus

30 Celebritas in studiorum primordijs.

31 Nationum multiplex varietas in Collegij Panormitani initijs.

32 Nicolaus Bobadilla Neapolitanis operam nauat.

Digitized by Google

necessarijs: quod tamen haud ita probatum est Ignatio, qui Collegium, & maiora quædam, quo melius consuleretur animis, expectabat. Quanquam enim Societatis amici Collegij desiderio, ac studio certas ædes obtulerant, & suum quoque Ciuitas præsetulerat desiderium; apparebat tamen à priuatis magis, quam à principibus, & Magistratibus Collegium expeti. Paucorum igitur mensium, sed plena frugibus mora fuit. Traduxit Quadragesimam Bobadilla quotidiana dictione, concionem nactus non tam frequentem, & numerosam, quam elegantem, ac sedulam. Fructum porro plurima testata est confessio, cui sedulæ ab eodem admotæ sunt aures: idemque reuocato iam ad Vrbem Michaële Nauarro, vnde & Tybur missum narrauimus, pluribus locis expetebatur. Sed operam suam vni tantum Ambrosio Catharino Minorensi Episcopo, ad eius lustrandam diœcesim obtulit. Quo quidem exacta Pentecoste profectus, non Minori solum, sed vicinis etiam Episcopatibus plurima inter incommoda, commodo fuit. Quippe qui ne febrium quidem inter ardores intermittebat concionibus populum inflammare, & pueros omnes Christianis præceptionibus erudire. Minori Policastrum excurrit, & inde Bisinianum, ac denique Rosanum: quibus vbique locis semper strenuus, semper sui similis Bobadilla fuit. Ab Vrbe destinabantur continenter in ceteras Italiæ partes, qui prædas animorum, quæstusque facerent. Et in Vmbriam quidem superiore missus anno Landinus continuabat suos Fulgini labores eodem semper ardore, eademque aurium patientia, quarum confitentibus copiam à matutinis ad vespertinas, & altas noctis tenebras faciebat; idque non vno dumtaxat loco, sed pluribus, & in æde quoque maxima singulis saltem Sabbatis, sextisque ferijs flagitante Pastore: qui & Patris operam ad obeundam, concursandamque diœcesim suam salutariter adhibebat. Nec tamen tot in curas, laboresque diuisus, linguæ, & orationi parcebat. Habebat statis temporibus in æde principe conciones: priuatim sodalitates incendebat, interdumque alibi pro re nata dicebat, quantis audientium motibus inde conijcias, quod cum in funere cuiusdam ciuis, & quo consueuerat ardore diceret, populus sic exarsit; vt aliqui inter ipsam concionem exclamarent se octauo quoque die, si audire vellet, de criminibus confessuros: & nobiles quædam, ac florentes ætate fœminæ ad sua tecta reuersæ vnguenta pigmentaria, quibus sua ora turpabant, fucosque, & odoratas aquas per fenestras abijcerent, cultum mutarent, & ad modestiam se ipsæ componerent: plurimæque singulis hebdomadis sacramenta pie tractare consuescerent. Adeo in animis de morte habita insedit oratio. Nec minor fuit ardor in viris. Octoginta iam ferme iuuenes ea tractabant sacramenta ingenti Præsulis, & Parentum gaudio: ex eoque numero plerique in destinatum ab Episcopo locum precationis causa conueniebant. Coaluit ea turba iuuenum, quæ discipulis ferme constabat, in sodalitatem sane frequentem, & Societatis sibi nostræ nomen imposuit. Valetudinis autem rationem adeo nullam Syluester habebat, dum nimijs laboribus, vigilijsque se conficit, vt ab sodalibus sancti Hieronymi, quorum vtebatur hospitio, monendus per literas Ignatius fuerit, vt modum immodicis eius studijs adhiberet, insuper cum ciuitate rogantibus, vt tam nauum hominem apud se diutius esse pateretur. Verum satisfaciendum Carfagnanæ incolis fuit: qui degustatos superiore anno hominis mores, atque labores, regustare iterum voluerunt, & ad pertexenda inchoata crebris ab Ignatio repetitum literis impetrarunt. Ad hos igitur in Hetruriæ fines translatus ex Vmbria, Casulæ partim confirmandis, & perducendis ad finem cœptis, partim nouis rebus inchoandis intentus, desiderabat auxilia sacerdotum: quorum ipse partes obire coactus ad quotidianas dicendi contentiones adijciebat audiendi labores: eademque hebdomada sex septemue locis, vbi dicendo desudauerat, ibi in audiendis pœnitentibus laborabat. Concurrebant ex agrorum vicinitate tam multi, vt eum ter in die in suggestum aliquando compellerent, ex quo duas vltra horas, & sæpe longius dicendo progredi consueuerat, vt auditorum & siti satisfaceret, & inscitiæ. Sed ne nimis diu in tam vberi, & copiosa messe messores expeteret, sacerdotes è circumiectis Carfagnanæ Oppidis nouem, ad gratuitam, & voluntariam sacramentorum administrationem excitauit. Qui cum omnes in eam rem sese Domino consecrassent, quatuor super hæc è piæ contemplationis exercitatione digressi statuerunt se Ignatij disciplinæ, imperioq; subijcere. Quos tamen, cum suæ quisq; Curiæ non sine laude

33 Opera Bobadillæ multis Episcopatibus vtilis.

34 Syluestri Landini apud Fulginatos sedulitas.

35 Transfertur in Carfagnanam: vbi mirifice pietatem excolit.

36 Auxiliares sibi comparat sacerdotes.

Digitized by Google

laude præesset, visum est è re diuina ab ea procuratione non amouere. Sane eos ita Syluester instituit, vix vt Societatis sacerdotibus in animarum causa, studioque concederent. Quorum prudentia, ac religione fiebat, vt dum fœneratoribus peccata retinent, nec eos optata cum absolutione dimittunt, fœnerandi consuetudo vndique tolleretur. Virginum quoque Cœnobium Syluester extruendum curauit, templique fundamenta, ipso Natali Virginis die iacta sunt, Patris Ignatij in primo lapide nomine inscripto. Quibus Casulæ rebus, alijsque plurimis bene gestis, Camporegianum se Syluester contulit, ne ipsum quidem id temporis ab hæresibus intactum: quibus infecti sacerdotes ex eo quidam, Medicique nonnullli, cum de Patris cognouissent aduentu, obuiam ei velut officij causa prodierunt, & illato de iustificatione sermone, cum Pater sine benefactorum societate, comitatuque negaret satis esse ad gloriam, fidem, furere illi atque insanire cœperunt, & ne apud se ea docturus accederet minitari. Pater tamen diebus aliquot interpositis, eo fidenter accessit, totaque apud eos hebdomada tanto ardore contra hæreses verba fecit, vt audaces, & nimium animosos hæreticos ingens terror inuaserit. In ijs Medicus quidam, qui non vna tantum laborabat insania, sed ad ceteras adiungebat impietatem in Cælites, quos suo cultu, ac veneratione spoliabat, ad Sylvestri vocem in eos pauores, ac formidines incidit, seu conscientia mordente, seu iudiciorum periculo deterrente, vt conscensa mula cursu incitatissimo se se fugæ mandarit. Eo cursu cum bestia deficeret, nec ferre equitem defatigata iam posset, egregius Medicus, qui ex sectæ disciplina didicerat suo cultu fraudare Cælestes, in mulæ discrimine modo hunc, modo illum Cælitem inuocabat: facile vt appareat, quanta sit vis institutionis auitæ, & Catholicæ educationis, quæ vel ab inuito vocem veritatis extorquet. Hic & multos Syluester hæreticos ad Catholicum dogma reduxit, & multos lapsantes coercuit, vt etiam sacerdotes nonnulli, qui sanctam Quadragesimam adipatis escis, & voranda carne fœdauerant, postea ieiunium quartæ feriæ sibimet extra Quadragesimam imperarint. Cursabat huc illuc animarum prædæ semper inhians sine defatigatione sacerdos, & quocumque ingrediebatur, inflammabat omnia. Exibant ad eum de pagis, atque oppidis summi, medij, infimi; & sese, ac sua liberaliter offerebant. Quin ex itinere rogabant illum oppidorum incolæ flexo poplite, vt ad se quoque diuerteret, serio polliciti se conuolaturos vniuersos ad confitenda peccata, & in rebus omnibus imperata facturos. Longum sit enumerare quam multa in oppida sacramentorum vsum induxerit, quam multos peragrarit, & permutarit pagos. Tribuebat autem ei tantam vim Deus, autoritatemque, vt eum populi, sacerdotesque perinde venerarentur, ac colerent; suisq; eum de rebus, negotijsque consulerent, ac si eorum pastor, & Episcopus esset. De Carregio magno sane oppido, non reticebo: cuius admirabilis, & inusitata mutatio fidem fecit, quam præsentem medicinam perditis moribus clementissima Dei manus attulerit. Pessime est initio ab oppidanis exceptus Pater, & inter dicendum identidem interturbatus, vt etiam è media concione digressi nonnulli crebris lapidibus templi valuas non dubitarent appetere: alij autem dicenti risu, & clamoribus petulanter obstreperent, animique potius gratia, quam proficiendi studio ad eum auscultandum conuenirent. Postea concionibus octo dierum continenter habendis, & quidem vno eodemque die nonnunquam binis, versa est impietas in pietatem, risus in lacrymas, strepitus in silentium: & ad primos auroræ radios ad eum audiendum auidissime concurrebant, admonito pridie præconis voce populo, prima vt luce coiret ad ædem, propositaque pœna si quis violasset edictum. Concionum Landino Syluam B. N. Patris exercitia, quæ prima continentur hebdomada, suggerebant. In his totus hærebat, & habitabat: his suos ille auditores exterritos facile ad pœnitentiam reuocabat. Euocandi fuerunt è vicinis locis sacerdotes aliqui, qui pœnitentibus operam darent: nec tamen pœnitentium turbæ fieri satis audiendo poterat. Præcipuus eius vocis fructus armorum finis fuit, & pax grauissimis allata discordijs. Nam cum frequens esset in Oppido commota seditio, cædes quinque & quadraginta patratæ iam erant, in ijsque sacerdotum trium, tanta impunitate, ac licentia, vt per sacras ædes, ad aras vsque stricto gladio volitarent armati. Discedebatur in partes duas, & suus quisque dux parti, signiferque præibat. Rem prope desperatam odiorum & acerbitas, & diuturnitas faciebat. Trigesimum quippe simultates iam tenebant annum tanta obstinatione factionum, vt nec Ferrariensis Ducis au-

37 Camporegianũ iuuat.

38 Hæreticus in formidine Sanctos inuocat, quos ante negabat colendos.

39 Studia Populorum erga Syluestrum.

40 Carregium excolit.

41 Vnde concionũ materia Landino.

42 Pax insignis inter factiones Carregij.

Digitized by Google

toritate placari, neclarioris cuiusquam viri possent studio, industriaque leniri, quantis rei familiaris incommodis, quanta vero animorum iactura, damnoque, qui tot annos sacramentorum bono sua se voluntate fraudarent facilius est existimare, quam dicere. Non tulit diuina clementia, vt essent irriti Syluestri conatus: sed pondus attulit verbis hortantis, vt in animis infixa discordium partium duces ad pacem flecterent. Quos vt Pater animaduertit à concordia non abhorrere (significauerunt enim controuersias omnes eius se arbitrio permissuros) non dubitauit de superiore loco in frequenti conuentu alterum è ducibus suo nomine compellare, Is Ioannes Corsus appellabatur: qua subita Corsus appellatione perculsus, ex ipsa concione respondit, Quid mi Pater imperas? Cui Pater, vt cunctis, inquit, inimicis tuis ignoscas, vicissimque ab eis, quos ipse lacessieris, veniam petas. Ad hanc ille vocem tanquam à Deo missam, ferrum, quo erat succinctus confestim abijcit, & humi stratus pacem supplex inclamat. Hunc ex vtraque factione imitati reliqui, ipsi quoque pacem ingeminant, pacem postulant. Tum ad eos se Syluester è suggestu demittens, singulisque vt se imitarentur, admonitis, à ducibus osculandi, & amplexandi initium facit, aliosque deinceps eodem pacis osculo, & caris amplexibus excipit. Præeuntem ex vtraque parte secuti sunt reliqui, mutuisque se se osculis, & amplexibus prosequuti, eo animi sensu, ea amoris significatione, vt præ gaudio lacrymæ vbertim fluerent, & ora sibi vicissim, vultusque rigarent. Maximis in miraculis res est habita; vt qui paulo ante Tygridum instar, atque Leonum mutuum sanguinem sitiebant, postea verbo Dei Agnorum in morem mansuefacti, mutuis inter se studijs, officijsque certarent. Admirationem sane ceteris oppidis peperit, tanta Oppidi commutatio. Quin Oppidani ipsimet admirati, ne qua tam singularis beneficij memoriam obliteraret obliuio, notandum diem pacis, atque concordiæ ad anniuersariam gratiarum actionem, tanquam solennem, & festum in posterum decreuerunt. Bononiæ Paschasius agebat, vbi precandi, meditandique vijs suo more tradendis, nulli non hominum generi consulebat; & quidem tam assidua opera pœnitentibus, vt in eis excipiendis partem etiam consumeret noctis. Quotidie porro summam officiorum, quam appellant Angelicam, sacerdotibus explanabat: in propinqua etiam excurrit, componendæ pacis gratia primarios ac nobiles inter viros: eamque diu ab alijs frustra tentatam assiduis conatibus, atque vigilijs Deo obsecundante composuit. Ad hæc Rodulfus Cardinalis Carpensis Meldulam profecturus, quod ei erat paternum oppidum, ad puerorum, ac multitudinis catechesim, eum sibi comitem voluit. Verum postea reuocantibus Bononiam occupationibus, Carpensis nomine ad Ignatium scripsit, vt operæ suæ vicarium, & qui bene cœptis insisteret illuc mitteret. Missus est referente Paschasio, Stephanus Capunsaccus Aretinus, qui valetudinis causa profectus in patriam, varijs in officijs, atque muneribus suam erga proximos caritatem, industriamque declarabat. Studia literarum, vt ætas illa ferebat, & exiguus numerus Sociorum, satis tum Bononiæ, tum Patauij calebant, & præter publicas scholas, quas nostri adibant, habebantur vtrobique priuatæ, præsertim quæ ad humanitatem informabant, exercitationes. Ignatius autem adeo erat de nostrorum in literis progressione solicitus, vt eorum ad se iuberet epistolas non dum castigatas à Magistro transmitti. Ferrariæ distinebatur solitis muneribus Iaius, & præter Ducis, ac filiorum curam, quorum excipiebat per interualla temporum confessiones, multam sui nobilibus copiam, multam populo faciebat: quem cum ad pœnitentiam seu matutinis concionibus, seu pomeridianis prælectionibus excitasset, postea ad partam prædam è suggestu descendens, sine vlla interspiratione laboris in destinatam confessionibus sellam se conijciebat, tanta audiendi sedulitate atque constantia, vt diu interdum inde auelli non posset. Nec licebat ei vel inter acerrimos frigoris morsus, & cadentes è cælo niues à sacra vacare dictione assiduitatem iam auditoris experto, qui cæli contemptis iniurijs ad vsitata pabula recurrebat. Multa alia de Iaio, si satietatem officiorum similitudo non pareret, dici possent. Quanquam interdum subit vereri, ne turpe sit siue scribentem, siue legentem ea, exsatiari, quibus nunquam expleta est gerentium industria. Veronæ Salmeron inusitato conuentu sacras literas explanabat, varijsque in locis, atque cœnobijs sæpe dicebat. Quanquam autem à plerisque perattente, ac beneuole, vt erat solitus, excipiebatur, non deerant tamen perditorum hominum voces, & quorundam hæreticorum conuicia, quibus verberabatur

44 Paschasij res Bononiæ ac Meldulæ.

45 Stephanus Capunsaccus Meldulam missus.

46 B. Ignatij cura de literario Sociorum profectu.

47 Iaius Ferrariæ elaborat.

48 Veronæ Salmeron.

Digitized by Google

rabatur interdum. Is ab eis Romani Pontificis adulator appellabatur: qui cum vera, & quæ credenda sint nosset, ea tamen non auderet effari. Quorum ille vulnera, dum curare pro viribus studet, totis in eos misericordiæ medullis, atque præcordijs commouebatur. Sed discedendum Bellunum fuit Iulij Antistitis electi rogatu ex illustri Contarenorum familia. Cuius quidem postulationi priusquam Ignatius annueret, beneficum censuit S. Trinitatis Priorem Lipomanum commonefaciendum: quo admonito, atq; consulto, profecturus in eam Salmeron Ciuitatem, quam peracerbis inter se odijs diffidere cognouerat, piæ præsidia precationis ab Ignatio postulauit. Est Bellunum Venetæ ditionis vrbs antiqua, & nobilis in Carnis. Hic Salmeron dicere instituit frequentissimæ multitudine: priuatas collocutiones adhibuit: compluribus precandi vias, & contemplandi dedit: nec aliquid intermisit, quod ad castiganda vitia, pietatem inserendam, & tollenda funditus odia pertineret. Admirationi hominibus erat nouum genus dicendi: & eam demum statuebant veram, atque germanam esse Euangelij prædicandi rationem, qua plenus ardore, ac sapientia Salmeron vtebatur: & qua fructus percipiebat vberrimos, ac præsentissimos: vt negaret populus iam inde à Bernardini Senensis viri sanctissimi concionibus, fructus illis extitisse maiores. Declarabant iræ restinctæ iam flagrantissimæ; positi errores, opinionesque prauissimæ; Lutherani combusti codices, honos redditus sacramentis, Quadragesimæ ieiunia, quæ iam propemodum obsoleuerant, renouata, adstricta Virginum disciplina, quæ Parentum erat culpa solutior. Denique alia id genus complura gesta. Sed hæc primo Salmeronis aduentu: Nam paucos post menses, priusquam in Germaniam ex Ignatij præscripto se conferret, huc iterum se recepit, vbi complura eiusdem generis, obeundis finitimis præsertim pagis, in rem Christianam, catholicamque gessit. Porro constituerat Ignatius hoc ipso tempore Salmeronem in Germaniam vna cum Iaio, Canisioque destinare. Quorum hic è Sicilia nuper accitus venerat; ille Ferrariæ apud Ducem Herculem residebat. Missionis causa Bauariæ Dux fuit, acerrimus Catholicæ religionis vindex Guilielmus, qui dum suæ ditioni, nationique consulit, memor ingentis desiderij, quod Ingolstadij reliquerat Iaius; quantumque & autoritatis, & beneuolentiæ in ijs Germaniæ partibus sibi ipse conciliasset, tres à Pontifice Maximo de Societate Theologos, qui in Ingolstadiensi Academia sacrarum literarum scientiam traderent, & in ijs nominatim Iaium impetrauerat. Id cum Pontifex significasset Ignatio, Ignatius, quos nominaui delegit: ac ne Dux Hercules repugnaret, qui multum, ac libenter vtebatur opera Iaij, cum Cardinali Farnesio egit, vt & propinquum suum Ducem de ea profectione per literas admoneret, quo æquiore animo pateretur ab sese Iaium ad tempus abesse, & Iaio ipsi profectionem illam Pontificis nomine proprijs litteris imperaret. Facta à Duce potestate Iaius, ac reliqui duo ex Ignatij præscripto conuenere Bononiam, in eo nobili gymnasio, quo plus apud Germanos, præsertim hæreticos haberent autoritatis, Doctoris gradus ac titulos suscepturi. Cardinalis autem Io. Maria de Monte, qui postmodum ad Pontificatum euectus est, & legatione tum Apostolica fungebatur, id Episcopo Catharino negotij dedit, qui duobus adhibitis ex sua familia Doctoribus, cum doctrinæ fecisset periculum, & positis pridie quæstionibus cumulate satisfactum esset à Patribus, die B. Francisco sacro, Doctoris eos insignibus honestauit. Eo decorati iudicio, vocabuloque, Tridento in Germaniam iter instituunt; quò cum essent ingressi à Tridentino primum Cardinali sua in vrbe, deinde ab Augustano Dilingæ omni officio, & humanitatis significatione excepti sunt. Et hic quidem summum erga Patres studium, affectumque animi illacrymando testatus, Canisium optauit ad Dilingani Collegij, quod suis sumptibus inchoauerat, administrationem, & curam; tametsi de Societatis Collegio mentem non dum susceperat. Pergentes porro Monachium Bauariæ Duci officiosis literis commendauit. Dux vero ipse beneuolentiæ studio, nemini inferior, caris amplexibus, & summi amoris exceptos indicijs Cancellario suo Leonardo Ecchio, verbis grauissimis commendauit. Hoc ab initio vir præstantissimus Ecchius peramicus factus est nostris, & talem se in posterum prætulit. Haud minoribus deinde plausibus Ingolstadium Patres ingressi tota ab Academia, quemadmodum ab ipso Duce in mandatis acceperat, excipiuntur. Nam & Mauritius Episcopus Aisterensis, qui idem Academiæ illius Cancellarius est, & Doctores omnes, atque Magistri ad eos consalutandos in diuersorio summo consensu prodierunt:

49 Deinde Bellunum.

50 Frugifera Salmeronis ratio concionandi.

51 Salmeron Iaius, Canisius Ingolstadium destinantur.

52 Bononiæ Doctores creantur.

53 Excipiuntur à Bauariæ Duce perhumaniter.

Digitized by Google

54 Ingolstadij docere in Academia incipiunt, maximo cum assensu.

dierunt: habitaque ab eorum vno plena gratulationis est oratio, cui subito, & eleganter omnium nomine à Canisio responsum est. In eodemque hospitio, cum conuiuium apparassent, vna omnes epulati sunt. Postero die in Collegium, quod appellant vetus, cum honore deductis, sua cuique habitatio percommoda cum instrumento biblico, & domestico assignatur. Salmeron Apostolum Paulum, Iaius Dauidicos psalmos, Canisius Magistrum sententiarum explanandos susceperunt. Dicendi initium sexto Kalendas Decembris à Salmerone, & Canisio (Namque Iaius in ea Academia iam notus scholam suam in instantis anni primordia distulerat) orationibus æque doctis, ac gratis factum est: vt doctissimi quique typis vulgandas esse contenderent. Et adfuit chorus pulcherrimus sapientum, vniuersa Academia, quæ & subinde honestissima sua de Patrum eruditione iudicia hisce verbis expressit, ac typis quoque vulgauit. Nuper quantam lætitiam ceperimus omnes ex aduentu trium Theologorum Claudij Iaij, Alfonsi Salmeronis, & Petri Canisij vix dici potest. Quorum præsentia non solum famam de ipsis excitatam non minuit, verum etiam auget. Quorum singularis in sacrosanctis studijs scientia, tum in omnibus disciplinis exercitatio, postremo sanctimonia vitæ expectationem omnium, eamque maximam non solum æquat, verum etiam superat. Hoc illius nobilissimæ Academiæ de Patrum aduentu iudicium fuit. Qui quidem plurimum etiam gaudij finitimis Episcopis attulit: quorum sæpe fuerant conatus, & contentiones inanes, cum diuinæ scientiæ studia, quæ propter sectarios contempta iacebant, erigere frustra tentarent. Cum autem sacerdotum penuria ad Seminarium Theologicum excitandum Episcopus perurgeret: prudenti consilio Bauariæ Dux fecit, vt ad Ingolstadiensis Vniuersitatis instaurationem Ecclesiæ Decimas à Romano Pontifice in triennium impetraret: primoque anno florenorum millia duo, & viginti collegerat. Verum cum Philosophiæ fundamenta deessent, quæ constantes, ac sedulos sacræ scientiæ præpararet auditores: nec suus dum honos disciplinis Theologicis haberetur, haud lætas admodum fruges nostrorum docendi labor polliceri sibi poterat. Itaque consulto precibus Deo ad Ecchium Cancellarium referunt de condendo Societatis Ingolstadij Collegio. Quod cum Cancellario mirifice probatum esset, tum primum in vniuersa Germania id agitari cœptum est, quamuis alia alibi varijs de causis, maxime ob Ducis Guilielmi, qui item rem vehementer probabat, ac mox Cancellarij, quoque Ecchij obitum condita, & excitata sint prius.

55 Parisienses copiolæ.

Parisijs tredecim fere de Societate in Longobardorum Collegio Rectore Viola, partim contubernalium, partim Bursarum nomine (vt appellant) sua familia dissimulata, degebant. Sed cum ea habitandi ratio religiosis institutis minime esset accommodata, egit cum Antistite Claramontano Guilielmo à Prato Viola de propriis ædibus comparandis. Is pretium obtulit sexcentorum aureorum. Sed cum nihil aptum tota in academia vel moderato pretio reperiretur, & regius insuper expetendus esset assensus, alia inita pio ab Antistite ratio est: vt dum ædium se facultas offerret, de sui Episcopatus habitatione in via cytharæ commodaret. Ita domesticis incommodis aliqua ex parte consultum est. Paupertatis porro patientiam, conuitiorum tolerantia cumulabat, quibus à multis, & ijs quidem è Theologorum numero verberabantur. Erat in ijs magni nominis Doctor, qui Societatem negabat duraturam esse diutius, & satius esse dicebat pecuniarum subsidia in obuios erogare mendicos, quam in Iesuitas effundere (iam tum enim cœperat hoc nomen audiri.) Alij alias contumelias ingerebant. Nimirum hoc solenne, & antiquissimum Deo est, (quod inculcandum est sæpius) vt rebus asperis suos exerceat; & tanquam viuos cælestis ædificij lapides hic expoliat, & elaboret. Boni autem illi milites Christi, quanquam & rerum premebantur inopia, & hominum vrebantur inuidia, tamen & sodalium numero, & vbertate spiritus augebantur. Euocauerat ex eis ad vrbem quatuor, vt in Siciliam mitteret, Magistros omnes Ignatius: quorum in locum totidem continuo alij, quos Euerardus Mercurianus exercuerat, successerunt: eodemque propendebant alij complures, nostrorum non tam præceptis, & oratione permoti, quam exemplis, ac splendore modestiæ. Quocirca die Præsentationi B. Virginis sacro idem Sociorum numerus in montem Martyrum (est autem is locus excitandis animis imprimis aptus) ad instauranda rite vota conuenit. Cui spectaculo cum præter spem, opinionemque nonnulli affuissent externi Societatis amici, magna & ipsi voluptate animi, sensuque sunt capti. Multa autem quæ prima illa desiderabant initia,

56 Incipiunt simul omnes in commodato domicilio degere.

57 Boni exempli vis.

vt sta-

vt ſtabile domicilium, vt ædem ſacram, vt Conſtitutiones, ac leges, quibus religioſa diſciplina fouetur, ac viget, hæc abunde ſuppeditabat ardor ſpiritus, qui penes eos erat. Idem ardor paucos illos habebat, qui Coloniæ, & Louanij comparandis ſibi literarum ſubſidijs inſudabant. Quorum fœcunda exempla vberem, atque eximiam ſobolem Societati pariebant.

58 Hiſpaniæ res.

In Hiſpania quanquam Salmanticæ non dum ſatis conſtans redierat ex ſuperiore tempeſtate tranquillitas, frementibus adhuc, & ſubinde mordentibus aduerſarijs, tamen & officiorum perſeuerantia in proximum quemque, & recentibus Stradæ concionibus cum aduerſariorum maledicentia repreſſa, tum vulgo magis perſpecta Societas. Florebat per id tempus in Boetica ſanctitatis, & eloquentiæ Apoſtolicæ nomine, totaq; celebrabatur Hiſpania Ioannes Auila experientiſſimus virtutis Magiſter, idemque ſcriptor egregius: cuius, quantum voci eius prouinciæ, ætatiſque populi, tantum ſtylo poſteræ totius pene Chriſtiani orbis debent ætates. Hunc Ignatius pro ea caritate, quæ ſanctorum inter ſe animos nectit, edocendum putauit de Salmanticenſibus turbis; quidq; ipſe pro maiore Dei gloria prouidendum contra cenſuiſſet, allatis vndique ex ſanctis Patribus, atque Doctoribus teſtimonijs oſtendens, prorſus fuiſſe curandum, vt fama huius Ordinis, quæ neceſſaria eſt cauſas animarum tractantibus, quantum fieri poſſet, integra ſeruaretur. Quibus literis Auila peramanter, & officioſe reſcripſit, Dei donum, & munus prædicans, quod ſibi ab ipſo iam inde Societatis ortu intelligere, ac ſentire datum eſſet, id manifeſtum diuinæ ſapientiæ opus eſſe, magnamque eius, cum in eos, qui Societati ſe adijcerent, tum in ceteros, qui per eam in virtute erant profecturi, miſericordiam, atque clementiam. Probauitque conſilium B. Patris, vt ab Sede Apoſtolica præſidium aduerſus eos, qui diuino operi ſe opponerent, peteretur, quo eorum frænarentur ora, qui ſermonibus ſuis, ſiue recta ex mente profectis, ſiue peruerſa, in ſuſpicionem illud vocarent. Verumtamen nunquam poſt conditum orbem, non fuiſſe virtutem quæ exerceretur, ac vitium quod exerceret. Nec tam cæleſti Domino placere famulos ſuos rebus præclare gerendis, quam aduerſis alacriter, & cum fiducia perferendis. Atq; alioqui verus à ſimulato ſeruus, quo internoſcetur, inquit, niſi præſto ſit, quaſi lapis Lydius, inſectatio? Aquila pullos ſuos obiectu ſolis explorat, metalla Argentarij coticula, Chriſtus famulos ſuos receptibiles camino humiliationis. Denique qua via caput præceſſit, hac ſubſequendum eſt membris. Quæ ideo libenter commemoro, quia re ipſa in hac ſancta Societate: fieri confido. Hæc & id genus multa ad Ignatium Auila, qui ſub idem tempus ſuis literis Antonij Cordubæ, qui Comitis de Feria frater erat, beneuolentiam, & ſinceriſſimum in Societatem amorem confirmauit, & auxit, vt eam denique biennio poſt Antonius non dubitaret amplecti. Hic enim cum multa, & varia ſpargi Salmanticæ in vulgus de hoc cœtu audiret; Auilam ſibi conſulendum putauit, quemadmodum noſtris cum hominibus ſibi agendum eſſet. Is autem ſemel atque iterum ad eum de Societate ſumma cum laude reſcripſit, cohortatus hominem vehementer, colere vt eam pergeret, eiuſque ſe inſtituendum præceptis ſine dubitatione committeret. Atque cum ipſemet ex eius vſu multum ſe in anima boni, commodique cepiſſe profiteretur, maiora ne expectaret experimenta diei nec ſe inutili cunctatione data à Deo opportunitate ſubitæ mortis interuentu priuaret. Quid multa? Præſtans hic Doctor, actorque virtutis vſque eo erat noſter, & tam præclare de hoc Ordine ſentiebat, & loquebatur, vt affirmaret, nihil ſe tam dolere, quam quod per ætatem, & valetudinem ei ſeſe adiungere cum eius vſu, fructuque non poſſet. Diſcipulos tamen ſuos ad illum, quotquot poſſet, ſumma voluntate miſſurum. Collegium quoque in vrbe Baëza, vbi diſciplinæ tradebantur omnes, cuius ipſe autor fuerat, perſuaſerat Societati dandum, & aliud item in vrbe Xerez Ignatio obtulit. Tametſi neutrum B. Patri viſum eſt ea tempeſtate, cum munera eſſent multa, quæ de Sociorum paucitate multos occuparent, cum operæ pretio ſuſcipi poſſe. Ad Stradam vt redeam; vt erat in eo ſingularis illa, quam ſæpe dixi dicendi facultas, ſemel auditus in æde S. Martini adeo populum permouit, ac cepit; adeo ſuo ex ore ſuſpendit, vt ad Quadrageſimæ conciones continuo ſit à Parochis poſtulatus. Eo dicente excuſſæ ſunt inanes e pectoribus ſuſpiciones, ſocijque deinceps, & ad conſilium, & ad ſacramenta fidentius adhiberi cœpti. Verſa ſunt maxima ex parte in amorem odia, in exiſtimationem contemptio, & in clariſſimam lucem atra animis

59 Ioannes Auila magnus virtutis magiſter, Societatis perſtudioſus, & commendator.

60 Auilæ de aduerſarijs tolerandis ſententia.

61 Dolet Auila ſibi non eſſe ætatem Societati idoneam, mittit tamen ad eam diſcipulos ſuos.

62 Concionum Stradæ fructus Salmanticæ.

Digitized by Google

mis offusa caligo. Dixit in æde Sancti Martini ter in hebdomada, vt mos est loci, tam densa hominum turba, vix vt eam vllius ædis amplitudo caperet: surgendumque bene mane cuique esset, ne subsellijs occupatis, loco idoneo excluderetur. Excipiebatur eius oratio fletibus magis, atque singultibus, quam admurmuratione, & plausu. Adeo vndique spirabat ignem & permiscebat cuiusque præcordia. Par deinde tantis motibus fructus, qui cum in omni hominum genere præstantissimus apparebat, tum in eis, qui rebus relictis humanis in coenobia discedebant. Horum centum amplius fuisse numerus perhibetur. Tanta autem confitentium vis affluxit, vt cum satis aurium præberi nullo modo posset, rogandi complures fuerint, suos vt Parochos, aliosue sacerdotes adirent. In placandis, & leniendis iris haud minus efficax vox eius fuit. Vt mittam ceteras, gerebant duo quidam iras aduersus alium, vnde læsi erant, obstinatissimas: & alter alterum acuebat, & stimulabat ad cædem; præsertim quod horum alter fœdum in ore vulnus acceperat, nec deleri nota illa poterat, nisi sanguine percussoris. Clausæ erant monentibus aures, & velut spinis vndique circumseptæ vocem pacis non admittebant. Accessit Strada rogatus, & cum sensisset eos monitis obdurescere, læsorum ad pedes accidit, personamque lædentis indutus profusis lacrymis, en ego, inquit, ille sum, qui læsi: ego qui iniuriam feci, sed delicti veniam peto, sed pacem postulo per Christi crucem. Non diu his lacrymis, supplicibusque verbis vsus est Strada, cum cordium scissæ sunt petræ, & eandem illi vim lacrymarum, ac copiam profuderunt. Tum demum pacem, ac veniam, quasi quodam pudore suffusi, attonitique dederunt. Ita peruicaciam inusitatam inusitata quoque conciliandæ pacis ratio superauit. Discessurus porro Complutum, Academiæ rogatu verba fecit in sacello publici gymnasij in funere Magistri Vegæ excellentis è Franciscana familia Doctoris. Et quanquam diei non plus spatium sumpserat ad dicendum, ita tamen selectissimis auditoribus se probauit, vt superiorum concionum iudicia nouo iudicio confirmarit. Eius desiderium sodales nouem, qui Salmanticæ remanserant, leniebant præsertim Doctor Michael Turrianus; qui & tyronis, & veterani partes pari prope cum laude gerebat. Nam & ianitoris, coquique muneribus, vir tota vrbe notissimus magna animi summissione præerat, & manu sua domesticorum omnium sternebat lectos, sordesque verrebat, mensæ vltimus accumbebat: & quæcumque se dabat religiosæ humilitatis occasio, consectabatur auidius. Cumque se ad proximos conuertisset, faciebat ad vinctos, carcereque inclusos persæpe verba, & eorum confessionibus sedulas aures admouebat: eorum egestati, causis, iudicijs, quoad poterat, & licebat vigilantissime consulebat: vt iam ab ijs haberetur loco, numeroque parentis. Afflictis, & mœrore perculsis nullo loco deerat, nullum prætermittebat consolationis genus. Reos, capitisque damnatos, vt pio, & forti animo graderentur ad mortem omni verborum prosequebatur officio, omni studio confirmabat. Eodem caritatis ardore ijs, quos in suo lectulo morbus extingueret, solatio erat pariter, & auxilio. Quo ex numero iustitiæ publicus administer, qui octauum iam annum facto cum vxore diuortio, capitali scelere se deuinxerat, cum medicinam sacramenti pertinacissime respueret, imo contra monita durior factus, in Cælites maledicta iactaret: ad extremum Turriani opera longas Deo preces, & suas, & Sociorum identidem adhibentis, manus dedit: collectumque tot annorum scelerum exitiale virus per confessionem vomuit, ne mors mortem exciperet, & eo raperetur infelix, vbi horrendis maledictis, & perpetuis gemitibus omnia personant. Compluti Villanoua, qui ceteris præerat non sine magna tolerantiæ laude rem animorum curabat. Erant ei ferenda non modo summæ paupertatis incommoda, verum etiam hominum odia, & obtrectationes inuidæ. Ac paupertas quidem tanta erat, vt cum Petrus de Sylua Societatis nostræ sacerdos morte obita efferendus esset, sacerdotalem ei funeris cultum domestica negaret inopia. Quod admiratus ex Franciscana disciplina vir pius, feralia quædam amicula sacerdotali decora personæ sponte attulit. Ab suo nimirum duce B. Francisco impulsus, cuius Sylua perstudiosus in omni vita fuerat. Non deerat tamen interdum liberalis hominum misericordia, quam diuina benignitas excitabat. Venerat Alfonsus Ramirius de Vergara Complutum, vir cum literarum eruditione clarus (erat enim Doctoris titulis insignitus) tum splendore familiæ: is, qui Rectoris munere in Complutensi Academia summa cum laude perfunctus, Conchensis Visitator Episcopatus, & sacræ inquisitionis lectus est consiliarius. Hic igitur Compluti cum

63 Obdurata diffidentium pectora humilitate, & lacrymis tum emollit.

64 Michaelis Turriani humilitas, & operosa caritas.

65 Compluti summæ paupertatis angustiæ.

66 Alfonsus Ramirius de Vergara conciliatur, qui deinde Cõplutensi Collegio pro parente fuit.

Digitized by Google

ti cum ex itinere ſubſtitiſſet, multa de Societate, quam non dum nouerat, audiuit. Vt autem quid genus eſſet hominum ſuo vſu perdiſceret, agere cum Villanoua cœpit. In quo cum præclara quædam diuinæ gratiæ munera perſpexiſſet, quamuis ille nec dum ſacris initiatus, nec dum philoſophiæ fines eſſet egreſſus, orſus eſt paulatim intimos ei ſui pectoris aperire receſſus: admiratuſque in ſeſe regendo viri prudentiam, & ſcientiam plane cæleſtem (apparebat enim in eius conſilijs, atque præceptis pondus quoddam, lumenque diuinum) exarſit acriter ad exercitia. In ijs dum dies octo Villanoua Magiſtro ſe continet, tanto eſt animi ſenſu vitæ vniuerſæ peccata confeſſus, vt nulla vnquam ex confeſſione meminerit ſe hauſiſſe maiorem. Qua in exercitatione, vt etiam cetero vitæ curſu Villanouæ virtutibus captus, auelli ſcilicet ab eius latere, Societateque non poterat: tametſi non deerant viri graues, qui tantam nouis cum hominibus familiaritatem non probarent: Quod dicerent in diſcrimen vocari nomen, & famam, ſi quid alienum à bonis moribus aliquando in nouo illo hominum genere deprehenſum eſſet. Interim ille dum res propius inſpicit, animaduerſa paupertate noſtrorum, qui ne proprias quidem haberent ædes, ſed incolerent alienas, miſericordia adductus rem ſuam nummariam omnem, quæ ad aureos aſcendebat circiter octingentos, vnde domicilium ſibi ſtabile compararet, ad Villanouam miſit: ſed eam, quamplurimis actis gratijs, Villanoua remiſit, conſcius hominis egeſtatis, qui ſibi vel de viuo detraheret vniuerſa, vt Societatis ſubueniret inopiæ. Eam rem Vergara ſuſpexit: ac tum quidem quieuit: poſtea vero plus fortunarum adeptus, & Eccleſiæ quibuſdam bonis auctus, haud immemor Societatis noſtræ ſuaſit Villanouæ, cum Compluto diſcederet, vt ædes alias conduceret haud ita ab Academia remotas, & pretium vltro promiſit. Paruit tum Villanoua: ſed cum anxius hæreret, quod ille Complutum ſerius rediret, non ſine euidenti Dei prouidentia ſtatim nactus eſt alium, qui item pecuniam locatori dandam ſibi ſponderet. Is erat Iacobus Martinius ſpectatæ virtutis aduocatus eximiæque doctrinæ, qui quod liberaliter ſpopondérat, poſtea pari fide ac religione perſoluit. Eius amicitiæ beneuolentiæque in hanc familiam hæc fuerunt initia. Lectitabat is continenter ſacroſanctum Chriſti Euangelium: idque non tam manu, quam mente, & cogitatione verſabat. Qua in contemplatione defixus, valde auebat expreſſum in humanis moribus cernere, quod cernebat in chartis, & vitam aliquam intueri perſimilem vitæ Chriſti: quæ cum nihil haberet extrinſecus ſingulare, nihil in victu, cultuque præcipui, eſſet tamen intus ſolida virtute referta. Angebat illum & rarus admodum ſacramentorum vſus, hominumque tanta ſocordia, vt ante pedes poſita tot adiumenta ſalutis cæci, miſerique negligerent. Hinc oculis ſubinde conuerſis in nouam Dei familiam, videri ſibi viſus eſt eundem in ea finem, eademque ac Chriſto ſtudia propoſita; & tamen communem ab ea cultum, & victum, communem etiam conuictum extrinſecus adhiberi: ab eàdemque ſacramentorum crebriorem vſum ad mores priſtinos reuocatum. Hoc igitur illi hunc ordinem mire conciliauit: hoc ei primas quaſi fores aperuit. Interim Vergara, cui ſocij Complutenſes admodum cordi erant, Villanouam Toletum aduocat: vbi domini, qui Compluti domum vendere habebant in animo, verſabantur; & ſimul aureos in eam mille liberaliter aſſignat. Earum ædium extremo anno inita eſt à Societate poſſeſſio, quæ eo ipſo fuere in loco, vbi etiam nunc ſedem habemus. Odia vero hominum, quanquam Compluti quidem in Societatem non erumpebant (erant enim ex ipſa Academia, qui noſtris tacentibus, ea frangerent, & naſcentes ſubinde ſermones obtunderent) vagabantur tamen impune per loca finitima, & de ſuggeſtibus ſpargebantur in populis; vt multi iam pro Societate loqui, cum eaque congredi vix auderent. Quin viri ſapientes, & noſtri nominis amantiſſimi, tot adducti ſermonibus, etiam ipſi in noſtris inſtitutis, & his vitæ rationibus hæſitabant. Ecce autem primis illis rumorum autoribus, aliquantum repreſſis, ſtuduit aliunde Satanas luminibus noui cœtus officere. Sacerdos quidam Ferdinandus Barraſas nomine fictis quibuſdam pietatis indicijs, & externa ſignificatione modeſtiæ, magnam ſibi ſanctitatis opinionem, famamque collegerat. Quo velut hamo captus muliebris ſexus frequens ad eum confeſſionis cauſa concurrebat, cuius ille viciſſim vſu familiaritateque pellectus, multa turpiter, ac flagitioſe patrauit. Quæ ſi emanarent, (vt plerunque ſolent) ne ab hominibus crederentur, Societatis cultum, & quemcumqne alium motum, & ſtatum poterat, imitabatur, vt vnum aliquem de Societate ipſa, ſeſe populo venditaret.

69 Conciliatur etiã infignis aduocatus Iacobus Martinius, optime, item de Complutenſi Collegio meritus.

70 Emuntur ædes Collegio Complutenſi Vergarę benignitate.

71 Laborat Societas aliena inuidia: & Villanoua magno periculo liberatur.

Hac

Hac simulatione multos in eam opinionem impulit, multos in fraudem induxit. Cuius opinionis confirmandæ gratia toto biennio à Villanoua contendit, vt in Societate sibi locum daret. Villanoua quanquam hominem funditus ignorabat, nec erat nescius, qua sanctitatis fama in ea Vrbe floreret, ex altera vero parte tanta laborabat sociorum, operarumque penuria, vt ne sacerdotem quidem, qui Domesticorum exciperet confessiones, haberet; tamen diuino prope admonitu, vt declarauit euentus, nunquam adduci potuit, vt Barrasæ postulationi concederet. Cuius effusæ in omni intemperantia libidines, & turpissima vita, tot simulationum inuolucris tecta diu latere non potuerunt. Matronæ quædam honestæ, de Societatis existimatione solicitæ, cum contaminatos hominis mores, & suspicionis odore sensissent, & mox etiam non obscuris comperissent indicijs, Villanouam & eius socium Emmanuelem Lopium confestim admonent. Ille vero non dum hominis criminibus, ac sacrilegijs in lucem editis, Barrasam amice monet, quæ ad se certo, constanterque delata sint: proinde caueat infamiam, consulat dignitati. Momordit admonitio illa Barrasam, quam existimari posset acrius, siue quia graue ipsius conscientiæ pondus vrgebat, cuius in vtramque partem magna vis est: siue quia metus solicitabat animum, ne à Villanoua traductus, atque delatus suæ turpitudinis pœnas vltimas daret. Itaque nihil restabat aliud, nisi vt ad cetera dedecora, & maleficia, illud etiam adiungeret, vt Villanouæ sanguine manus imbueret, quas stupris, incæstisque polluerat. Statuit igitur illum de medio tollere, & conceptum iam mente facinus re perficere. Redeuntem Madrito Complutum in itinere cum ferro adoritur. Cuius subito incursu, nihil Villanoua perterritus, tali eum oratione permulsit, vt ille à scelere temperarit. Verum cum effrænatas libidines suas cohibere, vitio iam dominante, non posset: quotidieq; magis eius flagitia, & sacrilegia paterent: tum demum Villanoua ratus sibi diutius saluo officio nefas tacere, constituit, quanquam in discrimen vocari Societatis nomen, famamq; sentiret, si quem cuncta pene Ciuitas, ex grege nostro, numeroque putabat, eum Inquisitoribus indicaret, existimationem tamen Societatis diuino honore posteriorem ducere, & veritate, quæ contra hominum calumnias, atque mendacia facile se per se ipsa defendit, fretus ac nixus ad Inquisitionis Toletanæ tribunal rem deferre. Interimque ne reus euaderet, Hieronymũ Velam Academiæ Rectorem commonefacere. Vela comprehendi hominem confestim iubet, deque eo diligentem haberi quæstionem: deinde singulorum criminum seriem, totumque iudicium publico scriba exceptum Toletum mittit. Quæ cum ab ijs magistratibus essent accepta, reum ad se deduci imperant, & in custodiam dari. Interim fama exoritur non modo Compluti, verum etiam Madriti, totaque illa vicinitate Societatis hominem atrocia quædam ob crimina in custodiam Inquisitionis datum: itaque vapulabamus sermone omnium, nec deduci de errore tam subito vulgus poterat, vt tolerantiæ magis ad horam, quam defensionis essent arma sumenda. Ac Villanoua quidem præsidijs cælestibus sustentatus, quæstionem aliam instituendam curauit, & testes quamplurimos conquisiuit, eosque grauissimos, qui fidem facerent, nunquam ex Societate fuisse Barrasam. Tot, tantarumque multitudine testium obruta videlicet manans est fama, & complutensibus factum satis. Alios vero Barrasas ipse suis confessionibus patefactus, iugulatusque de falsa opinione deduxit: quæstione apud Inquisitores adhibita, coactus est confiteri, nunquam se de Societate fuisse: sæpe quidem se id à Patribus contendisse; sed nullis vnquam precibus extorsisse: simulasse autem vnum aliquem ex ea se esse, quo plus in vulgus fidei, plus autoritatis haberet. Postea publica (vt solet) actione ab Inquisitoribus instituta edito excelsoque loco, velut in theatro, in eam ignominiæ, & dedecoris scenam impurissimus homo producitur, eoq; audiente, innumerabilique præterea multitudine inspectante, iudicium voce clarissima recitatur, omnium cum enumeratione vitiorum, & criminum: nominatimque simulatio illa, qua se de Societate mentiebatur, expressa: ne quid vel erroris in animis, vel in Societate maculæ resideret. Quo iudicio damnatus sempiternæ Cœnobij custodiæ adijcitur, ex qua tandem elapsus, nusquam amplius apparuit. Hoc tam felici gratulatus euentu, vir religiosissimus Villanoua dictitabat postea, si non aliunde sibi esset explorata in Societatem diuina tutela, satis sibi ad eam explorandam fuisse vel hoc vnum in re Barrasæ recentissimum argumentum, qui tantæ opinionis hominem, in tanta operarum, sociorumque penuria, tanta contentione, studioque locum aliquem in Societate nostra poscen-

72 Palam fit innocentia Societatis.

poſcentem, nulla certa ratione adductus, ſed interiore duntaxat inſtinctu conſtantiſſime reieciſſet. Habuit autem Villanoua Compluti ſin minus conſtantes, certe nauos ex itinere ſocios, quibuſcum ſuos labores, curaſque diuideret. Habuit Stradam, qui cum ad Prouincialem Valliſoletum ſe Salmantica contuliſſet, miſſus ab eo Valentiam, quam ad dies aliquot inflammauit, inde Complutum venit: vbi ijſdem ad Sanctum Illefonſum vox eius excepta plauſibus, non exiguo animis bono fuit. Habuit & Chriſtophorum Mendozam, cuius in excolendis Complutenſibus pagis, non ſine valetudinis incommodo vigilans labor enituit. Sæpe in ſtramine cubandum ei fuit, ſæpe frigora inter hyberna fugiens captandus ſomnus, ſæpe nocturnis tenebris paganorum obeunda Mapalia, vt quos paſcendis gregibus occupatos lucente Sole non poterat, ſolutos opere, atque negotio per cæcæ noctis tenebras inſtitueret. Barcinone, qui Prouinciæ præerat Araozius, ad dicendi labores, ceteramque ſui muneris ſolicitudinem adiunxit etiam curam corrigendæ muliebris diſciplinæ in earum clauſtris, atque cœnobijs. Quarum quæ à Beata Clara nomen habent, cum ſuas ad pietatem progreſſiones ex præceptis, doctrinaque noſtrorum animaduerterent, ſummo ſtudio ab Ignatio poſtularunt, vt ipſarum Societas obedientiam admitteret: eaque de re ſcribi etiam ab Araozio voluerunt: qui quanquam alieno ab ea re animo erat, tamen ne regiam fœminæ commendationem, quod innuerant, interponerent, morem ijs gerendum cenſuit. At Ignatius non modo fœminarum poſtulationi non obſequendum, ſed Araozium inſuper accuſandum putauit, qui ad id negotij; quod ab huius diſciplinæ rationibus plurimum abhorreret, quoquomodo propendere animo viſus eſſet Gandiæ ipſis Martij Kalendis rite Apoſtolicis recitatis literis in templo Collegij, præſente cum ſocijs Ouiedo, & ipſo Araozio, Duceque Borgia, & Franciſco Rocca Decano Canonicorum Gandienſium, qui apoſtolicorum mandatorum executor erat, excitata eſt Academia, & eius Rector Ouiedus, autore Ignatio, ad quem ea pertinebat lectio publice declaratus. Is inito munere præceptores eodem loco decreuit. Theologiæ tradendæ Hieronymum Petrium præfecit, doctum plane virum, & in docendi paleſtra veteranum, Commendatarium Monaſterij à mercede Valentini, & Ordinis ſui Vicarium generalem. Ceteri Doctores de Societate fuerunt. Ille cum propter famam ad illuſtranda principia, tum vt ſocijs in tanta paucitate plus vacaret in alia munera lectus eſt: ac poſtea quoque, interdum Borgiæ conſilio Philoſophiæ quidam externi Doctores acciti, ne quem ſociorum ea doctrina ab theologici decurſu ſtadij retardaret. Ipſo deinde æterni Verbi à Virgine concepti die Araozius Ouiedo, & Mironi quatuor rite vota nuncupantibus operam dedit: cui ſpectaculo præſens item adfuit tota cum Duce nobilitas, & à Magiſtro Petrio, quem diximus, habita concio: in qua pluribus, & luculenter de vitæ noſtræ rationibus, inſtitutiſq; diſſeruit. Eodem die cum multis nobilibus, viriſque religioſis ac ſacerdotibus, qui Valentia eo conſilio conuenerant, Dux cibum cum Patribus ſumpſit, & cæremoniam illam omni honore, iudicioque decorauit. Porro Gandiæ eodem Societas ſtudio ferebatur ad animarum opem, atque ſalutem. Ouiedus feſtis diebus pſalmos Dauidicos enarrabat: & verbo perutiliter, vt ſolebat, non Gandiæ modo verum etiam Oliuæ, quo eum Coniux Comitis euocauerat, laborabat. Hic ex phanatica, lymphataque fœmina dæmonem diſpulit. Araozius autem, quanquam crebris tentationibus morbi nectebat hoc loco moras, nec ea, qua valebat dicendi facultate, vti poterat; orationis tamen vociſque iacturam quotidianis virtutum ſarciebat exemplis. Valetudinarius etiam Prouincialis nullam ſui haberi rationem, aut præcipui aliquid in menſam ſibi patiebatur inferri, communibus contentus eſcis: accumbebat promiſcue cum ceteris, ſublata omni dignitate conſeſſus. Crebro menſis, & bonam partem Quadrageſimæ miniſtrabat: cibum autem non ante capiebat, quam eo ſeſe reliqui refeciſſent. Secundum cibum diuertebat in culinam, vt lances extergeret, & quicquid in vſus menſæ patinarum, lebetumque ſorduerat, repurgaret. Eadem in cultu frugalitas, in quo nihil niſi tritum, nihil niſi vulgare, communeq; cerneres, vt interdum etiam calceos paulo meliores cum aliorum deterioribus permutaret. Horum vis exemplorum etiam manauit ad Ducem, qui ad Araozium ſalutandi cauſa veniſſet, in digreſſu odore humilitatis illectus, deſcendit in culinam, vbi dum ea humili-

73 P. Chriſtophorus Mendoza Complutenſes pagos excolit magna per incommoda.

74 Araozij ſtudia Barcinone: qui increpitus ab Ignatio quod ſacri gynecæi curam lentius repudiaſſet.

75 Gandienſis Academia publicatur.

76 Ouiedus & Miro inter profeſſos adſcribuntur.

77 Præclara Araozij exempla.

78 Franciſci Borgiæ inſignis caritas, & humilitas.

Digitized by Google

militate se pascit, pastum etiam suum imbecillo parauit Araozio, & par ouorum sua manu coxit: quibus ad Araozium missis, monuit per internuncium, oua illa prima ab se cocta sorberet. Cui cum præsens inculcaret Ouiedus, quantum Dei munus esset, munera illa humilitatis obire. Tantum, Dux inquit, est, vt equidem me plane indignum putem. Is, qua erat in Ignatium obseruantia, cognita eius de minuendo precationis & pœnitentiæ studio, augendo vero Theologico, voluntate hoc auxit, & illud minuit, cuius studijs, ac disciplinæ, quo solutiore vacaret animo (nam ceteris doctrinis ante vacauerat) seceſſit in Collegium, quod ipse condidit, & Theologiæ operam dedit, eo præcipua intentus cura, vt cuncta ad sese cognoscendum, despiciendumque reuocaret. Cuius studij re vera Euangelici specimen placet apponere, adscripta ad verbum epistola, quam cum Positionibus, (vt ipse appellat) Confusionis, Emmanueli Sà dedit.

79 Quale studium Borgiæ.

80 Theses quædam confusionis propositæ à Borgia.

Frater carissime, inquit, vide has Positiones: & in eis adde, vel minue, quod melius visum fuerit. Et, si gratæ sunt, Rectori ostendantur: postea vero carissimo Cæsari. Vtinam & illi, & nobis largiatur Deus huius virtutis gradum, vt aliquando cum Propheta dicamus, Pro Nihilo salui facti sumus.

Positiones Confusionis.

Ex nihilo factus sum.
Ad nihilum redactus sum.
Quid sim ignoro.
Si aliquid scio, hoc tantum scio, Infernum domum meam esse.
Problema. Ex me ipso facio nihil.

Defendentur die crastina à prandio. Ad hæc, vt est mire solers pietatis ingenium, Solebat Borgia Theologicarum rerum è S. Thoma deprompta capita in seriem quasi Litaniarum digerere: vt studium esset oratio: deq; Deo disputatio esset consuetudo cum Deo. Postea vero, cum Patres antiquiores Ignatius, & qui ceteris autoritate præstabant, in annum, qui consequitur Iobelæi, in Vrbem per literas, multa cum ijs de Societate, & Constitutionibus consultaturus, inuitasset: visum est ei, vt Dux quoque Borgia (quanquam non dum vestem religionis induerat) ad Vrbem accederet. Qui vero sine suæ Prouinciæ, Collegijque magno damno abesse non possent, ij loco ne commouerentur.

81 Res Lusitaniæ.

82 Aliquid turbatum est recepto prænobili adolescente.

In Lusitania eadem erant incrementa domesticarum rerum & ad ea alenda res aduersæ mittebantur, temperamentum prosperarum. Prænobilis adolescens dum Conimbricæ literarum studio dat operam, nostris vitæ rationibus delectatus, eas suscipere non dubitauit. Sed ne auocaretur à suis, nocte intempesta lapsus è muro contubernij, vbi studiorum causa degebat, in Collegium transuolauit. Ea re cognita consanguinei enixe primum ab Rege contendunt, vt eum sibi reddi, quamprimum imperet. Postea cum Rex admodum pius, & diuini Numinis in primis reuerens, nihil se interponendum putaret, adhiberique vim vetaret, vniuersa propinquitas ad conuellendum iuuenem coniunctis viribus se conuertunt. Adeo vehemens Principum virorum oppugnatio fuit, vt in discrimen non exiguum res Societatis adduxerint. Adolescens tum quidem in sententia, propositoque mansit, & suis inuitissimis aliquandiu in Societate vitam egit. Ceterum, cum B. Pater ex ijs, qui nobilitate generis, humanisque donis insigniter præcellerent, singularia quoque religiosæ disciplinæ postularet exempla; quod residens ille ex fulgore seculi splendor religiosis in cœtibus, in eam partem, ad quam accesserit, momentum afferat maximum: neque tantam seueritatem ingenium hominis illius, delicatiorque natura ferret, visum est expedire, vt rediret ad suos. Quod cum haud minore cum motu fore timeretur; tamen Deo B. Ignatij pia regente consilia, cum pace transactum est. Licuit tamen ex huius exitu, necnon adolescentis alterius, item præ nobilis, qui non multo ante id tempus, cum in Societatem nomen dedisset, post crebras, egregiasque de se ipso victorias, deque inimicis intimis reportatas, ad extremum, regressus est in Aegyptum, haud obscure animaduertere, quanti tandem consilij

83 Magna adhibenda cautio in adlegendis nobilitate eminentibus.

sit

Digitized by Google

sit Principibus viris religiosos Ordines aperire; quantoque sit moderanda fræno nobilitatis adlegendæ cupiditas: cuius adeo notabilis, vel ad decus, vel ad turpitudinem exitus est. Habent tamen fere generosi natales indolem magnam, & semina præstantia quædam virtutum, rerumque maximarum, quæ cum in euangelicam collata philosophiam, eam penitus hausere in raram omnino, atque pulcherrimam sanctitatis speciem efflorescunt. Id adeo perspici in Ignatio Azebedio, hoc ipso cœptum est anno: qui cum se Conimbricam ad exercendum spiritum contulisset, (vt supra demonstrauimus) quanquam in eligendo vitæ genere visus est cunctari diutius, vt qui sapientis putabat esse, cum in omni grauiore deliberatione, tum in ea, quæ de vitæ statu deligendo suscipitur, non esse præcipitem: tamen ad extremum induxit in animum humana omnia deserere, seseque Deo in Societate dicare. Qua inita bene mane, tanquam prima diei facies, qualis Ignatius aliquando foret, ostendit: cum & infra omnes sese perpetuo demitteret, & præ omnibus se contemneret. Insignis paupertatis amator, cuius in exercitatione, studioque ceteros quibus postea præfuit (primus enim Collegij Olysipponensis gubernacula tenuit) ita suo exemplo continuit, vt cum multa cuique in victu, & cultu perpetienda essent, nullius tamen ex ore vox querelarum exciderit. Quo perpetuo tenore vitæ multis annis in Societate traductis, anno denique millesimo quingentesimo septuagesimo multis alijs cum socijs, quorum ipse signifer, & dux fuit, pro religione Catholica, vt eo loco reddetur, in nauigatione Brasilica Hæreticorum mucronibus ceruices dedit. Inter hæc dum in Africa Ioannes Nunnius Tituani captiuorum vel corporibus, vel animis redimendis inuigilat, addita Societati Brasilia est. Cum enim Lusitaniæ Rex Ioannes instructam classem Thoma Sosa Prætore mitteret, vt nouam nouo illo in orbe vrbem conderet, & rem Christianam amplificaret, adiuncti sunt ei de Societate sex Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Petrius, Leonardus Nunnius, Iacobus Iacobæus, Vincentius Rodericius: & horum caput, ac Rector Emmanuel Nobrega Lusitani omnes. Hi cum Kalendis Februarij Olisippone soluissent, Brasiliæ portum secundissimis ventis die sexto, & quinquagesimo tenuerunt. Est autem Brasilia noui pars orbis, quæ, vt Indica Historia Ioannis Petri Maffei scite describitur, à duobus ab æquatore gradibus, ad gradus quinque & quadraginta in austrum excurrit. Ea trianguli formam efficit: cuius basis in æquatorem, ac septentriones obuersa ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit, latus eius in Orientem spectans interposito mari Hesperijs Aethiopibus obiacet: alterum latus à Prouincia Peruana disterminant iuga montium adeo celsa, vt ipsos auium volatus fatigare dicantur. Regio multis locis amoena est, cœli admodum iucunda, salubrisque temperies; scatet vbique fontibus, & amnibus inclytis, ferax saccari in primis: nec vites alicubi, triticumque inuectum male respondet: sed vaccarum, & equorum armenta admirabili prouentu, fœtuque gignuntur. Pro pane satiuis radicibus, quas Mandiocam appellant, in farinam redactis, vtuntur: ex ijsdem vel ex milio, aut varijs pomorum generibus conficiunt vinum, in quod se perdite gens ingurgitat. Magna arborum, pomorum, herbarum & animantium siue cicurum, siue syluestrium, quæ nostro non inuenitur in orbe, varietas. Sed mores indicandi sunt hominum, vt quas ad partes Euangelij causa penetrarit, Deo inspirante Societas, planum fiat. Nullos omnino colunt Deos. Ominibus tantum, & augurijs ad insaniam dediti; & Ariolis, impostoribusque miserandum in modum quæstui sunt. Recte, aut perperam factis nihil post mortem præmij, supplicijve superesse arbitrantur. Nudi æque viri, ac fœminæ prorsus incedunt, nisi quod frigidiore cælo bombicinis fœminæ vestibus vti solent, fluxo à vertice duntaxat capillo: nam ceteras corporis partes identidem expilant. insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa, inferiore duntaxat labro, nonnunquam etiam facie tota prælongos nullius fere pretij lapillos, tetro sane spectaculo. Viuunt in diem, & quicquid habent, in commune facile conferunt, nihil in posterum soliciti; laboris & inediæ patientissimi sunt: triduum ipsum, vbi ciborum penuria ingrue-

84 Ignatius Azebedius deinde nobilis Martyr, adsciscitur in Societatem, eiusque feruor.

85 Primi de Societate in Brasiliam missi. Emmanuel Nobrega, Ioannes Azpilcueta, Antonius Petrius, Leonardus Nunnius, Iacobus Iacobæus, Vincentius Rodericius.

86 Situs Brasiliæ.

87 Mores Gentis.

ingruerit, ieiuni traducunt: ijdem, si copia suppetat, à primis tenebris ad insequentem vsque lucem, in conuiuijs, & compotatione persistunt. Gregatim peregrinantur, ordine simplici, silentio miro. Virum vxor anteit. Carorum aduentum circundatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione, altisque suspirijs primum excipiunt, viæ laborem, & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Sparsis domicilijs ac pagatim ferme habitant nullo magistratu, legibusque constricti. Connubia apud singulos plura, nec amore, aut beneuolentia diuturniora; quibus in odium versis, aut coniugij satietate restinctis ipsa quoque matrimonij vincula relaxantur, eo etiam impunius, liberiusque, quod nullo dotis emolumento, quæstuque matrimonij societas retinetur. Nam qui ducunt vxores, in beneficij dati loco ponunt, nulla aucti dote, ita cum odio esse cœperunt, iure quodammodo sibi videntur repudiare. Fœminis haud ita multus in partu dolor. A puerperio fœta, confestim ad domesticas curas, & labores exsurgit. Eius loco (quod vix credas) ad dies aliquot velut æger vir ipse decumbit. Hic officij causa ab amicis, ac propinquis inuisitur, huic sorbitiunculæ dantur ad refouendas vires, huic degentis more bellaria, & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationes, ac literas ignorant omnes: tantum tenui quadam traditione nonnulla de Noë, deque Diluuio à Patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quosdam diuino iussu mortales, nullum huic genti, cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Bella inter cognationes sæuiunt. Si quos in bello capiunt, multa cura saginant, dum ad extremum in amicorum conuentu ingenti cum gaudio bene farti, pingueſque mactentur. Eæ optatissimæ Brasilis epulæ sunt: neque, si cui hoc leti genere perire contingat, male secum actum existimat, quinimò ad mortem pergit alacer, ac securus. Bellorum causa inter eos iræ meræ, quibus sunt vehementer obnoxij: & leuissima offensione cientur. Si quis forte mutuo incursu offendat alterum, statim se ad saxa, baculosque conuertunt, morsibus sese appetunt, mutuoque dilaniant: quin etiam in pungentes bestiolas perinde, atque in homines excandescunt, & vlciscendi gratia in ventrem auferunt. Qui diem suum obierint, eos perinde vt decesserint vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confossos descendere ad Orcum putant. Ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete cubandi causa (nam in retibus ipsi cubant à terra suspensis ad noxia vitanda animalia) nec non ad dies aliquot escas apponunt, quod ita sibi persuadeant eos & somnum interim capere, & cibo vesci. Lingua nec difficilis cognitu, & præter quasdam rationes, quæ proprias quoque habent; vna ferme communis est omnium, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris, aliter à fœminis efferuntur. Beneficiorum acceptorum immemores: belluis, vt quidem initio videbantur, quam hominibus propiores. Nam postea tractabiles magis, nec pauci omnis humanitatis capaces reperti. Ad hos igitur Nostri, Sosa duce cum accessissent, ad Villam, quam vocant veterem, descensione facta, instructo agmine, Christianæque religionis præferentes insignia, patenti loco præcelsa Crucis trophæa fixere. Hic varijs artibus menstruo fere spatio, conciliatis animis barbarorum, & pace cum accolis inita, spatium vrbi nouæ condendæ, duobus circiter passuum millibus à Villa vetere designatur, cui postea Saluatoris nomen est inditum. Sita est ad Bayam, quam vocant omnium Sanctorum, partibus tredecim in meridiem ab æquatore vergens: quam ob rem toto anno exigua habet lucis noctisque discrimina, & vmbras modo dextras, modo sinistras. Baya porro tametsi nomen est vsitatum Hispanis, quo sinum maris, maritimamque ad illum Oram appellant: obtinuit tamen vsus in Brasilia, vt hoc nomine, ob eius Bayæ nobilitatem, sinus & ager, in quo sita est noua hæc vrbs Saluatoris, & vrbs interdum ipsa significetur. Populo autem excitandis priuatim domibus, & cingenda raptim vrbe, dies, noctesque distento, Patres quibus antiquior erat cura boni communis, atque diuini, quam priuati, atque terreni, suis orsi sunt manibus, ac laboribus in Mariæ Virginis adiutricis nomine templum extruere: cuius in ædificium

88 89 90 91 92

91 Aedificatur vrbs sancti Saluatoris.

92 Patres ædem sub B. Virginis tutela ædificant.

Digitized by Google

cium ipſimet ſuis humeris aquam, & ligna ceteramque materiam proximis è montibus baiulabant: ijdemque excalceati, ac ſeminudi, non dum vlla in eorum victum, atque veſtitum ab Rege decreta pecunia, quotidianum obibant munus, nec rarò cibaria oſtiatim emendicabant: & tamen adiuuandis Luſitanorum animis exemplo verbo, ſacramentis inſtabant, dum popularis è Luſitania ſacerdos, qui Parochi munere fungeretur, aduenit. Huic conceſſis ædibus tanto ſudore conſtructis, quoniam indigenarum illi ſalutem in ſumma Dei ignoratione verſantium præcipua contemplatione ſpectabant, extra oppidum nouam in ſedem loco edito commigrarunt, circumfuſis vndique barbarorum tugurijs non ſine magno vitæ, apertoque diſcrimine. Nobrega vero haud ignarus Europæos incolas ſancti Vincentij in vltimis Braſiliæ in meridiem finibus ab omni Chriſtiano Paſtore diſiunctos, ſenſim barbarorum conſuetudine ab auita degeneraſſe pietate, duos ad eos ex ſuorum paucitate, Leonardum Nunnium, & Iacobum Iacobæum deſtinauit. Ipſe vero cum reliquis ad Braſilos indidem cicurandos, & erudiendos incubuit. Obſtabat his conatibus inſcitia linguæ ab omni Europæo ſermone penitus abhorrentis. Deinde barbara, atque efferata incolarum ingenia prona ad cædes, & infandis epulis aſſueta: nec minus in crapulam, veneremque proiecta: eademque à noſtris ſacris propter veterum Chriſtianorum licentiam, & improbitatem admodum aliena. Accedebat mobilitas gentis, quæ cum ſedem identidem pabuli ratione mutaret, non exiguo videlicet propagandæ religioni impedimento erat. Sed non idcirco fracti animis, debilitatique ſunt Patres: linguæ primum incommodum acri ſtudio ſuperarunt, & in ea breui tantos habuere progreſſus, vt, & ad confeſſiones audiendas, & ad habendas conciones idonei eſſent, eodemque præſidio doctrinæ Chriſtianæ capita, certaſque precationes braſilico ſermone conuerterint. Dein vicos, & tuguria paulatim obire, modeſtia, comitate, beneficijs obligare ſibi homines ætatum omnium,, ac ſimul de rebus diuinis dicere per ſe ad populum orſi ſunt. Quibus ex concionibus admirabiles animorum motus in rudi illa, & tenebris inuoluta barbarie facti ſunt. Verum ab amplectenda lege Domini inueterata turpitudo vitiorum, morumque peruerſitas retardabat, tametſi mactandis iam hominibus abſtinebant. Quos autem à tam nefaria laniena Patres auellere minus poterant, eorum conabantur è faucibus, non ſine magno ſuo diſcrimine partam ſumma feritate prædam humanorum corporum extorquere. Et quorum vitæ, corporibuſque non poterant, eorum omni ſtudio animis conſulebant, captoſque homines, quos barbari ſaginandos in epulas aſſeruabant, eos ipſi priuſquam raperentur ad necem Chriſtum edoctos ſacro fonte luſtrabant. Sed ne hac quidem ratione miſeris proſpicere diu licuit Mali quippe dæmonis artificio ſibi barbari perſuaſerant, intinctis eo baptiſmate carnibus multum de priſtina ſaporis gratia deperire: ac proinde immutata voluntate ab illo religionis munere Patres arcebant. Patres vero, ne quid ad eorum ſalutem intentatum relinquerent, diuino prope conſilio excogitarunt, vt neci deſtinatos cum idonea catecheſi præparaſſent ad patibulum proſequuti madentibus aqua ſudarijs ſuper aliquam corporis partem vna cum ſacramenti formula diſſimulanter expreſſis inter eundum abluerent. Idque ſæpe tentatum ex animi ſententia ceſſit. Veneficorum etiam quorum magna vis eſt apud eos, præſtigias, ac fraudes, quo facilius eorum infirmata fide, verum Dei numen populo perſuaderent, aperiebant. In ijs præcipua calliditate venificus cum ſeſe omnibus fallaciſſime venditaret, iactaretque ſe morbos omnes medendi arte poſſe depellere, ſummam ſibi autoritatem vbique pepererat. Hunc Nobrega data opera aggreſſus, rogat qua tandem ope res tantas efficiat, Deum ne conſulat effectorem rerum omnium, ac dominum, an dæmonis cuiuſpiam conſuetudine, & opera ad id vtatur; Arrogantiſſime reſpondit, ſe quoque Deum eſſe, & Deo prognatum: hominemque certum vnde grauem morbum ſe depuliſſe diceret, coram produxit: illum vero regnatorem Cæli Deum ſibi eſſe amiciſſimum, ſibique ſæpe numero ſuam præſentiam declarare: quam tantam audaciam, impietatemque Nobrega non ferens, aduocata repente concione, ingenti ardore ſpiritus, firmiſſimiſque rationibus, ita hominem confutauit; vt is tandem conuictus, ac fractus ſententiam ſimul, moreſque mutarit. Qui cum poſtea vna cum alijs initiandum vltro ſe obtuliſſet, cathecumenus eſt cooptatus. Patres tamen cum in colendis natu grandioribus animaduerterent, nequaquam reſpondere operæ fructum,

93 Ad præfecturam S Vincétij Leonardus Nunnius, & Iacobus Iacobæus mittuntur.

94 Difficultas Euangelij ſerendi.

95 Patrum conatus ad Braſilorum conuerſionem.

96 Induſtria diſſimulanter baptizandi deſtinatos neci.

97 Veneficus nobilis ad fidem conuertitur.

98 Præcipuo ſtudio teneræ ætati nauatur opera.

Digitized by Google

teneræ ad ætatis culturam, quæ cum facilius ad Christum flectitur, tum iactam tempestiue sementem fouet altius, suas vi gilias contulerunt. Ac primum quidem infantes, si qui forte ante rationis vsum decederent, in tutum quam primum recipere, & consignare festinant. Deinde Patres, Matresque familias precibus, ac promissis adducunt, vti puerilem ætatem, ac sobolem in disciplinam sibi tradant: quos varijs deinde blandimentis illectos ad Christi legem paulatim instituunt. Hi postea partim exemplo, partim per ocium ijs, quæ à suis magistris acceperint, inculcandis, ad Euangelij propagationem plurimum prosunt, non sine peculiari parentum gaudio, quorum in auribus, oculisque non dubitabant pia catechismi carmina, & beatas Christi Iesu, Mariæque voces domi, forisque concinere. Quibus sane artibus, cum Brasili centum essent iam maturi baptismo, peracto Paschate, maximo apparatu, solennique pompa baptizati sunt: & catechumeni insuper septingenti, dum amplius erudirentur, in aliud tempus summa sui desiderij expectatione suspensi. Sed placuit Deo statim à baptismo Neophytorum tentare constantiam: qui salutaribus aspersi vix aquis pene omnes correpti sunt morbis. Quod quanquam ad baptismum inuidiose venefici referebant, per ludibrium dictitantes, lauatione illa pestem populis importari; tamen eorum improbitatem, atque mendacia, reddita mox Neophytis salus aperte redarguit. Nec deerant, qui barbarorum in Patres odia pari benevolentia compensarent, quam tum maxime declarabant, cum ad se Patres doctrinæ gratia ventitantes obuijs studijs, & officiorum significationibus excipiebant. Quanquam autem in alliciendis ad Christum Ethnicis, barbarisque iuuandis singulorum Patrum elaboraret industria, Ioannes tamen Azpilcueta Nauarrus erat præ ceteris in admiratione maiore. Is varios pagos, vicosque pererrans, cum dispersos interdiu incolas instituere, & erudire non posset; sæpe eam ob rem apud eos vacuos opere pernoctabat. Quorum linguam paucos intra menses adeptus, tam prospero apud eos versabatur euentu, vt Lusitani, cognitis iam rebus, quæ à Xauerio apud Indos fierent, affirmarent peculiare, ac proprium munus, decusque Nauarræ gentis Ethnicorum conuersionem videri. Huic à Brasilis domus duæ præcipuis in pagis ad instituendos catechumenos extructæ sunt: tertiam iuxta nouam vrbem construxit Nobrega: in qua par patrum erudiendis catechismo Neophytis, tam præclara Christiani nominis fama distinebatur, vt primarij quoque viri finitimorum locorum ad Christum mirifice propenderent: nec eius vtique legem, & cultum abnuerent, nisi eos certi, ac stabilis matrimonij societas, quam contra mores patrios Christiana lex exigit, deterreret. Alijs etiam in pagis Oratoria, sacrasue ædes Patrum monitu construxere Neophyti. Eorundem quoque opera, & consilio dissipati per agros homines à vaga illa, agrestique vita in vicos, & oppida contributi condere sibi leges, & iura describere, Magistratus constituere, & ad humanitatem semetipsos excolere paulatim cœperunt. Quorum fama excitati finitimi, nostros & ipsi, vt ad sese diuerterent, obsecrabant. Sed Sociorum diuortium paucitas non ferebat. Eodem anno colebant indicam regionem de Societate triginta varia in loca distributi. Goæ autem Antonius Gomius, bonæ indolis adolescentes viginti, & plerosque nobiles aggregauit. Extructum est propter Collegium opera in primis curaque Pauli Camertis ad excipiendos, curandosque non Neophytos modo, verum etiam Ethnicos valetudinarium: cuius cum procurationi, tum ministerio Camers ipse præerat: quo facilius talibus eos deuinctos obsequijs ad Deum alliceret, & ad æternitatem dirigeret. Erat autem ita munerum partita varietas, vt dum alij ægrotantium periculis præsto sunt, alij lucrandis Ethnicis inuigilarent. Quorum ad Christum accessum cum Brachmanum pertinax superstitio varijs artibus moraretur, laborabat pro viribus Gomius, vt vniuersi ex ea insula pellerentur. Quæ res quanquam erat illa quidem impetratu difficilis, Patrum tamen industria perfectum est, vt à sua secta quotidie Brachmanes multi deficerent, & relictis tenebris properarent ad lucem. Studebat populo Gomius Quadragesimæ tempore non matutina modo Euangelij prædicatione prodesse: sed vespertinis etiam, nocturnisque de Passione Domini concionibus, quibus auditorum præcordia vulnerabat, & in lacrymas, singultusque soluebat, vt nimijs sæpe ploratibus perorantis obruta vox exaudiri vix posset. Qui postea mos de cruciatibus, & nece Domini per tenebras differendi, quoniam multum habebat & pietatis, & fructus, ab alijs deinceps cultus eadem animorum vtilitate, fructuque diu viguit, vigetque. His, alijsq;

99 Multi baptizantur.

100 Io. Azpilcueta Brasilis egregie salutaris.

101 Indicæ res.

102 Conditum prope Collegium Goæ Valetudinarium.

103 Antonij Gomij Goæ nauitas.

Euan-

Digitized by Google

Euangelici præconis officijs adeo ſeſe domeſticis Gomius, externiſque probauit, vt cum Regi Tanoris quæreretur legis Chriſtianæ magiſter, (quam ille clam ſuſceperat) nullus alius præter Gomium,& ab Antiſtite Goano, & ab Indico Prætore ſit datus. Eſt autem Tanor maritimum Malabaricæ Prouinciæ oppidum, vnde regnum eiuſdem nominis appellatum, octoginta ferme infra Goam ad meridiem leucis, infraque Calecutum quindecim: medio pene ſpatio Goam inter, & Commorini fines. Plana admodum regio hybernis imbribus ita redundans, vt interdum cubiti altitudinem aqua ſuperet, nec tamen inſalubris. Pingue ſolum, orizæ ferax, atque palmarum: quanquam paruo, tenuique vtantur incolæ victu, cultu nullo, cum Aethiopum more vmbilico tenus nudi ambulent. Varia, vt reliqua ferme in India, apud eos hominum genera. Sed Nayres, qui inter eos nominantur, ceteris honore præſtant, bello, & armis apprime dediti. Sequuntur Brachmanes in honore proximi ſuſpſtiõnum magiſtri. Latomi vero Fabri, & id genus opifices adeo nullo in pretio, numeroque ſunt; vt pro ſeruis, mancipijſque ducantur, cuiuis iniuriæ, vexationique propoſiti. Horum Rex, armis nobilis, magni animi vir, magnæq; etiam apud finitimos autoritatis, fratrem habebat ætate quidem ſuperiorem, imperandi vero prudentia longe minorem. Quæ cauſa fuit, vt illo à gubernaculis regni repulſo, ad hunc regius delatus ſit honor. Qui quamuis eſſet è Brachmanum diſciplina, tamen iam inde à puero propenſus admodum in Luſitanos fuit: eorumque aſſiduo vſu, crebriſq; de religione ſermonibus, ſenſim exarſit ad baptiſmum. Deinde à Præfecto, Vicarioque Cialenſis Arcis, Coſmoque Annio qui è præcipuis autoribus Collegij Goani fuit, notitia aliqua Chriſtianæ legis accepta, baptiſmo initiatur, & Ioannes eſt appellatus. Paulo poſt vxor quoque ſalutis aqua perfunditur: itemque è Cialenſis regni Præfectis vnus, & è Dynaſtis alter. Vt autem pleniore notitia ſuſceptæ religionis imbueretur, ex Apoſtolis vnum (ſic enim & ipſe Societatis homines, quorum in ea propaganda ſtudium celebrari cognouerat, appellabat) Goano ab Epiſcopo per literas poſtulauit. Verum hæc, ne quis grauior populorum motus exiſteret, in occulto fiebant. Conſilium quippe Regis erat prius Nayres regni ſui proceres, quos multitudo reliqua imitaretur ad eandem religionem adducere, quam ſe Chriſtianum publice profiteri. Itaque cum ad eum Gomius venit, domi quidem Chriſtianum, foris Brachmanem reperit. Nam & Chriſti, quem colebat, in cruce fixi abditam in ſinu fouebat effigiem, & tamen trina fila Brachmanicæ ſuperſtitionis inſignia, palam è ceruice geſtabat: nec ab Idolorum fanorumque externo cultu, ceteriſque ſuperſtitionis ritibus abhorrebat. Ea ſimulatio Gomium vehementer offendit, præſertim quod eum talibus conditionibus initiatum eſſe cognouerat. Nec tamen ſibi defuit, quominus Regem ipſum, quantam ſuſciperet maculam admoneret, rogaretque, vt palam, & libere Chriſtum, quem induerat, fateretur. Rex tamen factum ſuum excuſabat: & ingentes rerum motus, regnique iacturam, ſi nouam ſuis religionem obtruderet, obtendebat, bello præſertim vrgente, quod cum finitimis populis, Dynaſtiſque gerebat. Gomius, quo plures ei recuſandi cauſas adimeret, conciliandæ pacis onus vltro ſuſcepit, nec dubitauit ad eos ſe conferre Dynaſtas, quibuſcum bellum erat, & pacis gratia paſſuum millia ferme nongenta pedibus concurſare. Haud irritus curſus fuit, optatam ſtatuit inter eos Principes, ingenti partium approbatione, concordiam. Deinde ad Regem redit, & rurſus inſtat, & vrget, vt euolutus illis diſſimulationis integumentis, pro Chriſtiano ſe gerat, Brachmanicaſque deponat è collo lineas. Rex cum datis conditionibus ſe defenderet, Gomium audiendum in præſentia non putauit: Goamque vltro adire, partim cum Epiſcopo, ac Prætore ea de re colloquendi, partim adſtringendæ cum Luſitanis amicitiæ cauſa, conſtituit. Nec diſſuaſorem ſui conſilij Gomium habuit: qui ad amplificationem, & dignitatem Chriſtianæ religionis pertinere arbitrabatur, ſi talis, tantuſque Rex eo ſe conferret, vbi fidem ſuam publice teſtaretur. Sed monendum per literas Prætorem cenſuit Georgium Capralem, qui Garziæ Sà vita functo, è regio codicillo ſucceſſerat, quo loco apud hunc Regem Chriſtiana res eſſet, qui ſuorum metu non modo religionem, quam ſuſceperat, occultaret; ſed graui Dei cum offenſione, ſuperſtitionem quam abiecerat, ſimularet. Dat igitur Rex ipſe literas, & ad Epiſcopum, & ad Prætorem ſui aduentus, conſilijque nuncias. Quibus ad vrbem allatis, exquiri ſubito cœptum, quod affuturo propediem Regi genus honoris habendum eſſet. Ambigebat Prætor, vtrum qui apud ſuos non dum palam ſuperſtitiones exuerat,

104 Tanoris regni deſcriptio.

105 Ad Regem Tanoris Gomius mittitur: & conatur, cum iam Chriſtianus eſſet, ab profeſſione Ethnici cultus abducere.

106 Rex ipſe proficiſci Goam ſtatuit.

107 Deliberatur nũ, vt Chriſtianus excipiendus ſit.

Digitized by Google

exuerat, neque pro Christiano se gereret, eum Goæ pro Christiano accipi, & tractari oporteret. Itaque consilio habito, cum alij aliud rogati censerent, negauit Episcopus neophyto Regi patrium in præsentia cultum, & suspensa de collo fila brachmanica vitio verti, aut fraudi esse debere. Ioſephum quoque ab Arimathia, quem iustum sacra testetur Historia, itemque Nicodemum,& Gamalielem spectata fide, & probitate viros occultos Christi fuisse discipulos. Sebastianum quoque Diocletiano percarum, ducemque primæ cohortis Christianis sacris initiatum, militari tamen ornatu, ne à ceteris internosci posset,custodias dissimulanter obire,& Martyribus animos addere fuisse solitum,quoad sui indicandi tempus occasioque se dedit. Similiter huic etiam Regi tam pio, non-

108 Haud satis sapienter decernitur excipiendum tanquam Christianum.

dum maturis ad profitendam religionem rebus, concedendum aliquid spatij, dum Nayres, ac Proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat. Hæc, & alia in hanc sententiam, studio magis regiæ salutis adductus, quam doctrinæ iudicio, momentisque rationum pius Episcopus dixit. Quanquam enim interdum viri sancti dissimulato religionis ornatu, occulti esse voluerunt, quandiu eos, vel necessitatis articulus, vel casus aliquis aperiret: nunquam tamen eos vsos ad fallendum legimus,vel superstitionis symbolo, vel latebra falsitatis. Nam si licuit extra culpam dissimulare veritatem, non licuit sine scelere simulare mendacium. Nec æque innoxij habendi sunt illi, à quibus simulatur impietas, atque ij, à quibus temporis causa dissimulatur, tegiturq; religio. Vicit tamen Antistitis autoritas, & in eius sententiam ceteri omnes frequentes iere. Confestim igitur cum octo biremibus, idoneoque commeatu mittuntur, qui Re-

109 Rex magnas difficultates superat, vt Goam tendat.

gem aduehant. Quorum aduentu Rex admodum lætus ad profectionem extemplo se-comparat. Circumstetere propinqui tum Regem, Proceres, præcipueque Brachmanes, eumque monere,& obsecrare,amicasque miscere minas, ne regnum sine causa deserat,& suum caput ignotæ genti committat. Verum in sententia perseuerantem facta conspiratione, dispositisque circumquaque præsidijs in arcem includunt triplici muro circundatam. Is vero implorato Christi nomine, fascia, quam more gentis capiti obuolutam habebat,ceruinis cornibus alligata per vnum, & alterum murum cum ea, quam dixi Redemptoris Icone noctu delabitur: per tertium autem ceteris altiorem cum se dimittere pari facilitate non posset, ex editiore loco se librat, & capite, crureque altero læsis euadit ad litus. Inde ad stationem Lusitanorum ægre progressus, in ascensu scaphæ tumentibus aquis pene submergitur. Consequuntur eum supplices sui, & cum lacrymis, gemitibusque reuocant. Quos ille partim largitione, partim spe celeris reditus consolatus, Goam ire perrexit. Eius in vrbem ingressus ab Episcopo, atque Prætore regio

110 Quo ritu Goæ exceptus, & habitus.

prorsus exceptus est apparatu, ornatis vario peristromate vijs, qua incedendum erat, & prodeuntibus obuiam longo agmine cunctis ordinibus, clericisque, & sacris omnibus sodalitijs cum infulis, & insignibus religionum. Nihil prætermissum, quod vel ad cohonestandam regiam de more personam,vel ad colligandum arctius cum Christiana lege-Neophytum pertinere videretur. Deinde Episcopo, Prætorique præsentibus Rex ipse per otium, theologisque nonnullis, quos eius rei causa nominatim vocare placuerat,totum suum de religione consilium exponit, testatus sibi nihil æque in votis esse, atque-vt suos populares, vicinosque Reges Christo conciliet: sed seruiendum esse tempori, nec quæ corde nunc tacitus premat, subito expromendum. Malabaricam gentem suas amplecti, ac fauore, alienas horrere, & aduersari leges. Interea sibi Christum, eiusque-præcepta penitus in medullis hærere: testesque eius rei Deum & conscientiam habere-: simulque ad certamina, vbi res ferat, pro Christi nomine subeunda sacrosancto chrismate confirmari se postulat. Prætor, & Episcopus collaudata viri pietate,cum satius esse-dicerent ad ceteros permouendos profiteri palam se esse Christianum, & ope diuina-magis, quam humana prudentia, consilioque confidere, ille vero in sententia permaneret,magna rursus pericula,motusque prætexens, aduersus eum vltra niti nec Episcopo, nec Prætori visum: seorsim tamen confirmationis sacramentum enixe petenti minimè denegandum. Decem ferme dies non sine magnis Prætoris sumptibus Goæ substitit, & quidem in perpetuis spectaculorum voluptatibus, apparatissimis ludis, ceteri vt Indiæ Reges intelligerent quam soliciti de illorum salute, commodoque sint Christiani, qui sua tam benigne in eos ornandos,honestandosque profundant. Ea inter gaudia Rex domesticorum reuocatus Epistolis, discedendi veniam petijt: cuius item discessus omni honoris,

Digitized by Google

noris, officijque genere, omni munerum amplitudine, dignitateque cultus est. Multum ei bombicinæ vestis, multum Gossipinæ famulis largitus est Prætor, vt multo quam ante Lusitanis amicior, obstrictiorque discesserit. Verum domum reuectus promissa non præstitit: nec bonis initijs reliqua consenserunt: vt suspicionem nonnullis fecerit totam eam conuersionem captandæ Lusitanorum gratiæ ab sese fictam: eademque de causa piscatoribus infimo hominum generi seuere edictum, vt Christiana sacra capessèrent. Cuius tamen etsi non is fuit, qui sperabatur euentus, prætereundus certe à nobis silentio non fuit: vt intelligatur, & quam non facilis externis probitatis notis habenda sit fides, & quam considerata tarditate nostra Principibus impertienda sint sacra. Nam quo celsiore constituti sunt loco, eo maiore probro Christianæ sunt legi, si ea contempta atque abiecta ad pristinas reuoluantur insanias. Goam ergo renauigans Gomius ex itinere Societatis domicilio Cocinensi aliquod initium autoritate Prætoris dedit. Felicior longe fuit Antonius Criminalis, qui post hausstos Christi causa toto quadriennio in Commorino promontorio labores, dum Christi gregem à lupis solicitus arcet, & Ethnicorum furore defendit, ab ijs crudeliter est necatus, felicissimus huius Societatis minimæ Protomartyr. Erat is Italus bono loco natus, Sisa ex oppido haud Panna procul: qui cum florem Deo consecrasset ætatis in Societate I E S V, anno huius seculi altero & quadragesimo, vt supra demonstratum est, in Lusitaniam mittitur ab Ignatio: deinde cum duobus socijs pergit in Indiam, & Parauanæ Ecclesiæ à Xauerio præficitur, omnium, qui de socijs in ea laborabant, moderator, ac rector. Hic inter assidua bella finitimorum Regum, summoque in odio sacerdotum Idolorum & Mahometicæ impietatis, aduersante insuper egestate, & rerum omnium inopia, multas, ac magnas propter Christum, & Euangelium molestias tulit, multa incommoda tolerauit. Accedebat interior, ac priuata exercitatio virtutis; quæ tot à Deo suppeditatis occasionibus non contenta, nouam semper sibi ipsa patientiæ materiam, nouas cruces excogitabat. Terra ei cubile erat, tenuis admodum cibus, breuis somnus. Totam illam Commorini Oram, ducenta amplius passuum millia pede nudo, singulis mensibus concursabat. Tantum verò tot inter ærumnas, atque labores cum diuinitate commercium: vt quotidie genibus flexis tricies eoque amplius (Nam quidam quadragies prodiderunt) oraret. Qui dum ad Vada Remanacoris, (is autem Christianorum locus in septentrionem erat vltimus) populis erudiendis insudat; Brachmanæ haud à Regno Narsingano procul à Lusitanis militibus lacessiti, & varijs affecti contumelijs Badagas vicinos populos commouerunt, vt suas vlciscerentur iniurias: nec diutius patriæ religionis Antistites, sacerdotesque Deorum, peregrinis, ac profanis hominibus paterentur esse ludibrio. Quorum illi querelis, ac vocibus incitati, certis de more significationibus iuuentutem ad arma vocant. Millia ferme sex momento conueniunt, & ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Res minime dubios, aut ancipites exitus habitura videbatur. Pagus nullo, aut perexiguo munimento septus ad incursum patebat. Incolæ minime feroces ingenio, & super insitam lenitatem, piscando, natandoque magis, quam bello, aut armis exercitati. In Lusitanis tantum erat spes qui tamen ipsi quadraginta numerum vix explebant, cum ab alijs rebus, atque præsidijs, tum à tormentario puluere imparati, quo vel pauci magna barbarorum examina in fugam agere consueuerant. Nota hæc Narsinganis per occultos exploratores, & delatores erant: eoque maiore fiducia, & impetu ferebantur ad prædam. Aduentu hostis cognito Criminalis, præcipitante iam die, Præsidij præfectum Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam hortatur. Sed cum ea frustra tentaretur, Templum, vbi rem diuinam mane peregerat, rursus ingressus, tenellum gregem Pastori Christo commendat: tum de ipsorum magis, quam de sua incolumitate solicitus ad portum accurrit. Iam iamque adesse nunciabatur hostis, cum alij protinus in auia fugam arripere: alij domo raptim elatis, quæ quisque poterat, occupare lintres, vel vbi in ijs locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues: alij deficiente consilio, incerti quid agerent hac illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum; quæ paruulos complexæ liberos, opemque implorantes à viris cuncta lamentis, gemitibusque complebant. Antonius certatim offerentibus illi scapham Christianis, atque vt præsenti exitio subtraheret sese etiam, atq; etiam obtestantibus, imbellem, & opportunam iniuriæ turbam summa ope instat imponere,

111 Rex Tanoris non præstat promissa Religionis Christianæ profitendæ, & propagandæ.

112 Antonij Criminalis Vita, & Martyrium.

113

114

Digitized by Google

re non modo vt corpora, ſed multo magis, vt animos eorum defenderet, quos metuebat, ne, ſi venirent impiorum in poteſtatem, amittendæ ſanctæ fidei diſcrimen ſubirent. Inter hæc Badagæ nulla pacis mentione ad aures admiſſa, irarum,& cupiditatis pleni ſine certamine irrumpunt. Luſitanos trepide molientes à terra telis eminus impetunt, lanceiſque multi, plerique ſagittis. Complures etiam nuper allatis ad eos ferreis inſtructi fiſtulis aderant: quibus licet non dum ita perite vterentur, tamen haud ſemper in ir-
115 ritum plumbea tela mittebant. Icti Luſitani periere poſtmodum ſex. Antonius, dum ſuimet oblitus, pergit fidelis cuſtos Chriſti gregi conſulere, comitem ſuum, & interpretem eximia probitate virum occidi circa ſe videt. Ad eius caſum illico manibus, oculiſque defixis in cælum, genibus autem in terram,neci fortiter ſeſe offert. Expectantem eo orantis habitu mortem acies prima, vt reor, reuerita, intactum præterit, pileo tantum erepto. Mox plures ex hoſtibus irruunt, ſublatumque de genu eadem oris, animiq; tranquillitate precantem velut interfecturi, pariter & ipſi dimittunt:adeo vel ipſi barbari ſpeciem illam verentur orantis. Non eadem fuit ceteris reuerentia. Saracenus è tertia turma furore amens,ſiniſtrum latus haſta transfigit. Alij manus veſtimentis inijciunt, vt ea detrahant, quos ſaucius iam grauiter Pater ſuis manibus vltro iuuit: & ne quid prorſus hinc auferret veræ paupertatis amicus, interiorem quoque ſubuculam ſanguine ſtillantem exuit, barbariſque conceſſit. Ita nudus, vulneratuſque dum pergit in ædem ab alio rurſus haſta confoditur: quo accepto vulnere procumbit in preces, extractoque telo, quod altius inhæſerat, in templum iterum pergit; cum à tergo ſtrepitum inſectantium audiens, tanquam timens inhoneſto contingi vulnere, obuertit ſe hoſti, & & obuio pectore Badagæ irruentis lanceam excipit. Qua in plaga dum ſe more ſuo rurſus ſternit ad preces, quartam ſuper humerum accipit, & lapſus moribundus in terram impie à barbaris iugulatur: ij lacerum ac cruentum caput, madentemque cruore ſubu-
116 culam ad oſtentationem ex alto ſuſpendunt. Inde ad prædam verſi, magno fœminarum, puerorumque abducto numero ad agendas pro bene re geſta ſimulacro gratias, cum tripudijs, & læto cantu diſcedunt. Beati Martyris truncum tenui ceſpite à ſuperſtitibus incolis in ſumma tellure contectum Luſitani deinceps altius effoſſa humo, cum lacrymis condidere. Vir fuit inſigni morum ſanctitate dignus tali viræ clauſula, tali palma: minime vulgari conſilio, & vſu rerum, mira corporis, animique patientia; ea vero comitate, ac fide, vt eum in ſuis controuerſijs,, ac litibus, iudicem ſibi omnes, & arbitrum caperent. Quibus, alijſque egregijs animi bonis, ac virtutibus præditus,eo erat apud Xauerium loco, vt eum adhuc viuum ſanctum appellare, præſertim cum ad Ignatium ſcriberet, non dubitaret. Omninoque eius ſimiles ex Europa ſocios in eas terras expeteret. Henricus quoque Henricius negabat parem in quopiam à ſe obedientiæ perfectionem, tantamque mundi ac rerum caducarum deſpicientiam perſpectam eſſe. Eximiam vero eius caritatem, & animi magnitudinem teſtabatur Ribadeneira ſibi in itinere, quo pariter Auenionem vſque Roma contenderunt; dum ipſe Pariſios, Antonius Oliſipponem peteret, vſu compertam. Nam ille ferendis ſarcinulis ſocios ſubleuabat, ille in occurrentibus fluuijs vadum primus tentabat, comiteſque imbecilliores impoſitos humeris traijciebat, ille demum cunctis obſequijs in hoſpitijs, vijſque ſeduli & ſerui, & Patris partes obibat. Denique quoniam bonus cordis theſaurus oratione depromitur, adſcribamus quam ſuperiore anno ad B. Ignatium, cum ab eo cognouit ſe inter ſpirituales Coadiutores receptum, latinam epiſtolam dedit his verbis.

I E S V S

Sit ſemper cum omnibus.

Tuæ humanitati (Venerabilis Pater) me indignum Societatis Coadiutorem benigne placuit admittere: qua in re dabo operam pro viribus, vt tuis votis reſpondeam, quod quidem Domino Ieſu Chriſto præſtante, ſpero facturum. Non ideo ad hoc munus me idoneum iudico: nam longe me ad tanti muneris functionem diſtare reperio: nihilominus ſicuti tibi viſum eſt, ita cenſeo me ad vnguem obtemperaturum. Non ſolum autem Coadiutorem, ſed & omnium bonorum, atque meritorum Societatis participem facis, inſuper

Digitized by Google

insuper omnibus facultatibus,gratijs, autoritateque non secus ac Professis, vti libere concedis. Præterea doces me, Pater, hæc omnia ad ædificationem, non ad destructionem concessa: quod mihi proculdubio vbique terrarum in eodem Domino Iesu Christo persuasi sequuturum. Et, vt melius progrediar, & si alias Romæ carissimo in Christo Domino Petro Laudensi vota Paupertatis, & Castitatis, atque Obedientiæ, tibi danda reliqui: licetque alibi idem pluries vouerim, scias velim me non solum Præposito, & Professis, Coadiutoribusque siue cooperatoribus, sed cuicumque Societatis nomine existenti,etiam seruo, perpetuo astrictum esse. Quod attinet ad illa septem, in quorum vnum si quis incidisset, ad Societatem non admitteretur, laudetur Dominus noster Iesus Christus, qui me ab illis protexit, & eripuit. Reliquum est, vt obtenta facultate à Magistro Francisco, quibusue expedierit,gratijs illis in Domino vtar. Nam absque illa omnino abstinendum esse duxi, perinde ac si hæc ad me nunquam peruenissent. Interim Domino Deo optimo, maximoque gratias agam, ipsum precabor, vt omnes nos ad cælestem Hierusalem peruenire concedat. Ex istis regionibus Indiæ, Commorini caput appellatis die quarto Decembris millesimo quingentesimo quadragesimo octauo.

117 Henricus Henricius pro Criminali Socijs Commorinensibus præest.

Hoc igitur sancto viro in gaudia æterna transcripto,Patres,qui in ea Ora versabantur, in interfecti locum ducem sibi, ac Præpositum elegerunt Henricum Henricium præstanti probitate virum, & Malabarici sermonis gnarum: cuius & præcepta, quo facilius ediscerentur, in artem redegit. Eo duce, ac moderatore eadem sociorum in animas studia, & officia flagrabant: ijs autoribus instituta est inter Neophytos sacra confessio, plurimi boni procreatrix, ac parens: emendati ex ea mores, aucta religio, excitatus cultus cæremoniarum, & singularis quædam pietas Christianos in ritus. Ac templorum quidem tanta apud eos veneratio erat, vt, cum quid litium inter Lusitanos, & Indos, Ethnicos, & Neophytos oriretur,ad eas tollendas, finiendasque Neophyti perductos in templum Ethnicos ad iusiurandum adigerent. Vt autem quanta sit iurisiurandi religio Deus etiam Barbaris declararet, immissis interdum morbis repetebat à peierantibus pœnas, quibus illi territi, ære se alieno primo quoque tempore liberabant. Eadem impulsi religione Neophyti, plurimum habebant Patribus honoris, ac reuerentiæ: tantum vero fidei; vt ad eos in templum ægros, & varijs affectos morbis medicinæ causa deferrent: qui si deferri morbi grauitate non possent, Patres ad se vocabant, vt prece adhibita luem pellerent. Sæpeque vsu venit, vt ab aduentu, salutationeque Christi famulorum lues omnis abscederet. Tanta erat eorum pietas, & tam accensa fides. Colani in aggregandos ad Christum Ethnicos, informandosque Lusitanorum mores Nicolaus Lancillottus gemino cum socio incumbebat. Puerorum etiam in ea vrbe Collegium indigenis excitauit: quos & ipse docendos, instituendosque suscepit. Eandem Ethnicis, Christianæq; rei nauabat operam Meliaporæ Cyprianus; eandem Bazaini Melchior Consaluius, gemino item adiuncto socio. Denique eandem cum socijs totidem Malacæ Franciscus Petrius. Bazaini cum superiore anno Consaluius ad Seminarium regendum esset admissus, quod (vt in loco demonstrauimus) Franciscani ante Patres administrarant, Prætor,quo plura fierent religionis propugnacula, hoc anno bifariam Seminarij prouentibus vna cum procurationis onere distributis, suam vtrique partem dedit, Franciscano vnam, Melchiori alteram: & huic insuper aream, domumque aureis mille quingentis in opus, ac primordia Collegij, quod inchoari statim iussit, nummis aureis attributis in annos singulos octingentis. Ea pecunia cum esset vberior, quam paucorum postularet egestas, Patres, ne animorum modo, verum etiam corporum saluti prospicerent, quod ex sua frugalitate, ac parsimonia superabat in Christi pauperes deriuabant. Collegio iam nato IESV nomen est inditum: continuoque ex eo fructus, qui optabatur, efflоruit. Tum proles imbecilla è gremio auulsa parentum, & præceptionibus disciplinæ Christianæ,& primis literarum apicibus imbui cœpta; vt eos non ore modo, verum etiam stylo exprimere, & atramento perdiscerent. In Amboino Nunnus Riberius multis, ac magnis pro Christo laboribus functus, ad extremum (vt constans fuit opinio) à Saracenis veneno insidiose parato diem vltimum clausit. Tentarunt illi quidem iam antea circumiectis ignibus virum exurere domi suæ: sed cum hæc fraus ex sententia non cessisset, tentarunt eam,quam dixi, veneni,pretio etiam interfectori proposito, si subsecuta nex esset. Festo igitur die Assumptæ in cælum Deiparæ Virgini, quo die mane cum singulari quodam

118 Iurisiurandi quanta vis apud Indos.

119 Nicolai Lancillotti opera Colani.

120 Cypriani Meliaporæ, Melchioris Consaluij Bazaini, Malacæ Francisci Petrij.

Digitized by Google

dam gestientis animi sensu sacrificauerat, virus latenter infusum secundum cibum vim suam prodidit: quod vbi permanauit in venas, & tota viscera permeauit gignere ingentes æstus, & febres cœpit, tetrosque stomachi dolores ciere. Exinde Nunnus sensim confici, & contabescere in horas, donec septimo tandem die, depastis exitiali peste præcordijs, viribusque consumptis extinguitur. Vir fuit vnus de præcipuis Patribus Societatis nostræ, qui singularis patientiæ, solicitæque caritatis in proximos in ijs locis documenta reliquerit. Sesquianni spatio, (tantundem enim in ijs partibus est moratus) duo amplius hominum millia aquis salutaribus expiauit. Naufragium semel, atque iterum fecit proposita ante oculos semper morte, tot inter odia, & capitales hostes Christiani nominis. Sustentabat herbarum radicibus, orizæ pusillo corpusculum suum. Contra vero tanto in egenos, afflictosque Christianos commouebatur affectu, vt, cum nihil esset, vnde eis opem ferret, sæpe vestes sibi ipse detraheret, quibus eos seminudos, aut scrutis obuolutos inuolueret. Interdumque cum ad eum mendici venissent subsidij aliquid petituri, Nunnus incredibili quadam miseratione tactus, quicquid pene gerebat vestium protinus exuit, & eorum egestati diuisit, vt mox vnde se tegeret, non haberet. Supremo vitæ suæ die, cum per absumptas veneno vires ingredi ad tuendos de more homines suis pedibus nusquam posset, gestari ab alijs per Christianorum loca se voluit, Ioannemque imitatus Apostolum, piorum inter manus conuisebat Ecclesias, & saluberrimis monitis tum vniuersos, tum singulos confirmabat. Has inter curas, atque labores deficiente iam vita spe plenus, atque fiducia, cum suspensi in patibulo Domini complexus esset effigiem, lætus ex his tenebris in illam lucem excessit. Elatus est Christi Martyr in eam ædem, quam ipse Dei Matri magno labore construxit non sine magna sanctitatis opinione, cultuque bonorum. Ternate in insula Molucarum, vti diximus, celeberrima Ioanne Beira valetudinario vna cum fratre laico Nicolao Nunnio, rem Christianam curante, ingens amplificandæ religionis spes affulsit. Venerat ad Lusitanorum arcem Rex Ternatinus, cuius & in Christianos propensionem, & consilium tradendi ex suis liberis vnius ad fontem supra memorauimus. Is nunc promissi memor cum Beira, Arcisque Præfecto de hoc ipso sedulus egit: testatus ad Lusitaniæ quoque Regem, & Indiæ Prætorem ea de re literas se daturum; cupereque vt & ipsi suas ad eos literas vna coniungerent, quo facilius ad conditiones, quas ipse postularet, illi descenderent. Res eo loci venerat, vt minimum natu filium Societatis in disciplinam Goam mittere in animo haberet. Sed cum eo anno nauigatio conquiesceret, consilium distulit in insequentem annum, quo nobiles alios adolescentulos cum filio se missurum pollicebatur. Et spes erat etiam de filij natu maximi conuersione. Beira per eam occasionem haud immemor quanta Regi cum Xauerio amicitiæ necessitudo fuisset, petiuit ab eo Xauerij nomine, vt ad instituendos indigenas Christiana lege puerulos bona quædam attribueret: cuius Rex petitioni concessit, & potestatem insuper fecit, non modo vt indigenæ, verum etiam vt aduenæ, ac peregrini, qui Christiana sacra capesserent, ijs fructibus alerentur, quorum procurationem penes Societatem esse voluit, vel si eam Societas recusaret, penes Sodalitium Misericordiæ: domum etiam adiunxit nuper ædificatam cum potestate commodiorem in locum transferendi Collegij, si commodior esset inuentus. Itaque nobiles adolescentes aliquot in id Collegium cum suis recepti famulis, regia iam liberalitate vti cœperant; & spem celeris frugis, copiosæque dabant. Sed de Beira, cuius tam præsens conatibus, ac laboribus Deus aderat, illud ipsum pene commemorari posset, quod de suis laboribus, ac periculis commemorat Paulus, Nam & is Mauricas inter Insulas, atque Ternatem ter naufragium fecit: totoque biduo cum vndis in alto luctatus, nandi, vrinandique imperitus ex arrepta tabula ieiunio, frigidoque ventre suspensus hæsit. Nec pauciora excepit terra, quam mari discrimina, modo venditus Saracenis, ac Barbaris à desertoribus Christianæ fidei, modo illis persequentibus actus in fugam, & in nemora, syluasque compulsus, quarum latebris dies complures sine vllo commeatu, ciboque se contexit. Quoties in eius cædem expediti mucrones? quoties eius vitæ parata venena, collocatæ insidiæ, conflata pericula sunt? Quoties stimulatus est fame, Solis vstus ardoribus, varijsque morbis excruciatus, omni humano medicorum, pharmacorumque destitutus præsidio? Sed admonere Deus tantorum Patrum robore, ac patientia nos voluit, quantos animos geramus oporteat, quantam ex ipso virtutem induamus, cum

123 Sancti eius labores.

124 Res Ternatinæ.

125 Io. Beiræ pro Christo ingentes ærumnæ.

Digitized by Google

cum terras illas diſiunctiſſimas pro eius nominis gloria peragrare, & eas colere toto pectore concupiſcimus. Egregia vero Gaſparis Berzæi Armuziæ opera longe vtilis fuit. Ea eſt Vrbs emporio in primis nobilis, quæ & regno nomen dedit, & modicæ in qua ſita eſt, Inſulæ ad oſtium ſinus Perſici: quam inſulam Gerum ſuo vocant nomine. Finitimas habet Prouincias nobiliſſimas duas à Septentrione Perſidem, à Meridie verſus Occidentem Felicem, quam vocant, Arabiam, Mauris vtramque refertam. Regni caput vbi Turcarum ſedes eſt, Bazoia dicitur. Sed in vrbe ipſa Armuzia Rex habitat, olim potentiſſimus, nunc ſtipendiarius Luſitani Regis, haud Babilone procul, quam Baged hodie nominant: ab Goa vero leucis abeſt amplius quadringentis. Huc Xauerius cum Gaſparem deſtinaret, cuius ſpectatam iam virtutem habebat, eumque ardorem fidei, & ſtudium animorum, vt Armuziani regni finibus contineri, quin ad mortem, ac ſupplicia pro Chriſti nomine ſubeunda ſe in medios Perſas, & Turcas immitteret, minime poſſe videretur, in ipſo ſuo diſceſſu plane vetuit, impoſito, religioſæ obedientiæ præcepto, ſuo iniuſſu ex Inſula Armuziæ pedem ad triennium efferre: multaque alia documenta addidit, quibus ille in ea Prouincia ſe regeret. Raimundo igitur Pereria comite nauim conſcendit, qua cum Chriſtianis Saraceni pariter, & Iudæi, compluresque Ethnici vehebantur. In ea nauigatione, quæ bimeſtris fuit, ſuam priſtinam cunctos adiuuandi conſuetudinem tenuit. Quotidie ſexus vtriuſque mancipijs, & puerorum turbæ Chriſtianæ fidei rudimenta tradebat. Sub noctem litanias decantabat. Sabbato Cæli Reginam, Matrem miſericordiæ ſaluere ſalutationis vſitata formula in communi iubebat. Dominicis vero diebus ad naualem turbam verba faciebat. Inciderant in eos dies hebdomadæ ſacroſanctæ myſteria, quibus hortante Gaſpare magnus ad confitenda peccata concurſus eſt factus: plurimi etiam partim ſtudio luendi pœnas, partim aliquid perpetiendi cum Chriſto, palam ſe verberibus male mulctarunt. Sexta vero eiuſdem hebdomadæ feria, puerorum ſeſe cædentium agmen Gaſpar inſtruxit, totoque nauigio admirabili Maurorum, Ethnicorumque ſpectaculo circumduxit. Itaque non defuerunt ex his, qui deſerta perfidia, Chriſti fidem ceteris religionibus anteferrent. Tanti ſunt vel apud barbaros veræ pietatis exempla. Maſcatum deinde Arabiæ Felicis Oppidum Gaſpar delatus, complures ibi reperit Luſitanos deſertores, & exules, qui tanquam ad Aſylum in ea loca perfugerant. Deſcenſione facta, ſemel atque iterum de Chriſtiani hominis officio coram eius oræ Præfecto, alijſque præterea compluribus ſub vmbraculo auſcultantibus pro concione diſſeruit. Vbi perorauit plurimi ad confeſſionis Sacramentum, quo decimum, duodecimumve iam annum caruerant, acceſſerunt: quorum vt neceſſitati, ſtudijſque ſeruiret, diem amplius vnum, Præfecti, populique rogatu in eo ipſo loco nauis ſubſtitit. A Maſcato prouectus Armuziam, haud à portu procul obuios habuit duabus cymbis officij cauſa Vicarium Epiſcopi cum vniuerſo Clero, & Armuziani Regis œconomum cum largo, lautoque commeatu: à quibus perhumaniter exceptus ad Arcis Luſitanæ Præfectum Emmanuelem de Lima honeſto cum comitatu deducitur. Ibi cum inter ſeſe Præfectus, & Vicarius de hoſpitalitate certarent, & Gaſparem apud ſe vterque retinere percuperet, facile eam controuerſiam Gaſpar ipſe diremit, ad publicum valetudinarium ſuo more diuertens, obſtupeſcente Præfecto tanta hominis ſummiſſione, atque modeſtia: qui Patri confeſtim iuſſit apud ægrotos ædiculam extrui, cum pergula more gentis, vbi per æſtiuos calores vulgo omnes nocturnis temporibus ſomnum capiunt. Eſt enim Armuzia nulla dote niſi commercij opportunitate nobilis: regio infelix, ſteriliſque. Nullus in arido, ſitientique ſolo dulcis aquæ fons, nullæ ad opacandum arbores, nihil tota inſula ferme ſeritur, telluris humorem abſumente vi ſalis, cuius paſſim natiui montes exiſtunt: cæſique ſubinde renaſcuntur, tantæ acrimoniæ, vt quicquid eo aſperſum fuerit, tandem exedat, atque conficiat. Sulphurata præterea multis locis tellus identidem flammas euomit: Auorumque memoria tota Inſula ſeptem ipſos annos arſiſſe fertur: cui fidem afferunt ſteriles montium vertices ab omnibus nudi virgultis, & ad inſtar excocti lapidis rufi, cinereique coloris. Nullas quoque fert ea inſula volucres, nullum beſtiarum genus, ſiue cicurum, ſiue ferarum. Sed cunctis non modo ad cibum verum etiam ad potum rebus inuectis, & importatis vtitur. Accedunt calores intolerabiles, ac longe quam ſub æquinoctiali linea grauiores: cuius æſtus cauſam in exhalationes calidas, ſiccaſque referunt, quæ ex ſalſo, ſulphuratoque ſolo vaporent. Itaque per æſta-

126 Armuziæ ſitus, & mores.

127 Nauigatio Gaſparis Armuziana perutilis Vectoribus.

128 Maſcatum ex itinere iuuat.

129 Armuziam aduectus a d Noſocomium diuertit.

130 Armuziæ ſteriliras & calores maximi.

Digitized by Google

tem quibusdam in nauiculis, puluillo capiti subiecto, vultu tantum extante interdiu, noctuque aqua mersi vulgo homines iacent. Salubris tamen corporibus ea regio est: neq; vllus in ea morbus admodum diuturnus ob plurimum sudorem fortasse, qui ex artubus perpetuo fluit: quo cum noxius etiam humor egeritur. Quamuis autem sterilitate infamis Insula sit, loci tamen, situsque opportunitas, quod Persici sinus ostium obsideat, quà totius ferme orientis mercimonia commeant, Armuziam Vrbem in admirabilem celebritatem, frequentiamque perduxit, Iudæis, Mahometanis, Abassinis, Armænis, Georgianis, alijsque plurimarum nationum, sectarumque Ethnicis, Christianisque permixtis mercaturæ causa confluentibus. Nec minor in ea scelerum, quam hominum, Nationumque colluuies: summa diuini, humanique iuris ignorantia, impiæ superstitiones, contractus nefarij, incæsti, vagique concubitus, fidelium cum infidelibus infanda connubia: ex quo fiebat, vt Christiana proles à matribus educata in impios aliarum gentium ritus, moresque transiret. Ad hanc igitur vrbem non minus vitijs, quam diuitijs nobilem delatus Gaspar, simul in eam pedem intulit, quasi ad aduentum eius, vt multi interpretati sunt, Satanas expauesceret, veritus ne diuturno eius Insulæ dominatu spoliaretur, insolitis, horrendisque motibus tota contremuit. Qui tremor cum ad plures dies continuasset, incredibili omnes formidine, pauoreque perculit. Cuius occasione vsus inter concionandum peropportune diuinus Præco admirabili spiritus vehementia, terribilique cælestis iræ denunciatione sacrilegam promiscuarum nuptiarum consuetudinem, peccandique licentiam, magna ex parte discussit. Principio autem Præfecti, Optimatumque voluntates sibi conciliare aggressus, breuiter perfecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illis esset acceptior, nemo carior, idemq; ad omnia publica, priuataque consilia adhiberetur. Præfectus vero, vbi totius anteactæ vitæ peccata Gaspari semel aperuit, parentis eum deinceps numero semper habuit; omniaque ex eius potissimum præceptis, consilijoque gessit, & correcta viuendi ratione ceteris vniuersis diuini honoris studio, liberalitate in pauperes, & pietatis officio præluxit. Per hos maxime viros de statu emporij, & generibus negotiorum, deque hominum moribus probè Gaspar edoctus, neglectum, incultumque iam pridem per operarum incuriam agrum à vepribus, dumetisque purgare, quantum in ipso fuit, instituit. In tanta igitur errorum, nationumque colluuie nullius salutem negligendam ratus, quo pluribus vnus ipse sufficeret, spatia temporis certa ratione dispensat. Quotidie pomeridianis temporibus pueris, Neophytisque, necnon sexus vtriusque mancipijs vicatim ære campano coactis catechismum exponere, tanto reliqui vulgi, multitudinisque concursu; vt eos sæpe ædes ipsa non caperet. Nec ijs modo Christianas præceptiones, atque mysteria, solennesque precandi formulas edisserere; sed diuinarum etiam laudum cantica certis contenta numeris ita tradere, vt ijs mirum in modum allecti homines profanas sensim cantiones, lasciuasque dediscerent, & castissimo versu monitisque saluberrimis dies noctesque omnia vndique personarent, eo etiam nomine gestiente Gaspare, quod insumpti olim à se in canendi arte labores bono animarum, & diuinæ gloriæ inseruirent. Res eo proceſſit; vt easdem Mauri præceptiones, ac monita, perinde ac Christiani passim canerent. Simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes Pater adhibuit, qui ad se quæ quisque peccaret, cuncta deferrent: propositisque præmijs, ac pœnis, pudici paulatim, ac probi mores in vulgus inducti. Eadem illa rudimenta, legesque serui mox heris, Filij parentibus, Christiani pueri Mahometanis æqualibus, alijsque priuatim edebant, vt eos ad Christum omni arte pellicerent. Iam vero ceterorum quoque salutem curare Gaspar aggressus, hebdomadæ dies ita distribuit, vt secundam quamque feriam Ethnicis, sextam Mahometanis, Sabbatum Hebræis, quoniam sectæ illæ hos maxime festos obseruant dies, festos obseruant dies, reliquos autem Christianis; quorum potissimum gratia in ea loca venisset, attribueret, atque dicaret. Ergo & ægrotis in Nosocomio, quoad licebat sedulus aderat, & custodias frequenter adibat. Conciones vero Dominicis diebus habebat tanto omnium ordinum ætatumque concursu loca certatim occupantium, vti pene ante lucem templum auditoribus oppleretur. Earum vero fructus haud exiguus. Cum enim multi nitrum, ferrum, & cetera metalla, vetitasque merces alias ad Mahometanos inferrent, quod Pontificium anathema contra id facinus in Cœna Domini intorque-

131 Et mores corruptissimi.

132 Terræmotus ad Gasparis aduentum.

133 Conciliat sibi primos vrbis.

134 Catecheſis, & piæ cantiones peruiles.

135 Res gestæ in opem Christianorum.

ri so-

Digitized by Google

ri ſolitum, vel penitus ignorarent, vel proterue contemnerent, docti quanto id reipublicæ damno, & animorum piaculo fieret, à quæſtu plerique ſacrilego deſtitere: & pro ea poteſtate, quam Gaſpar habebat, in gratiam cum Eccleſia reſtituti. Plurimi à ſcortis, & nefario pellicatu diuulſi. Sacerdos honoratus, ac locuples duarum concubinarum amoribus irretitus, ex quibus etiam liberos ſuſceperat, ſalutaria omnia ſui Præſulis monita reſpuebat: is & à Gaſpare priuatim admonitus admonitionem videlicet illam permoleſte tulit, verum cum ſperaret ſe aliqua ratione poſſe perficere, vt turpiter præuaricaretur & monitor, miſſitare deinceps munera, & ad prandium inuitare, venientem domo tapetibus exornata, ramiſque, ac reliquo omni humanitatis genere excipere: interim tamen ipſe eodem in luto hærere, ijſdem in ſordibus volutari. Quod cum Gaſpar animaduerteret, fecit aliquando, vt pro concione in clericos generatim concubinarum amicos inueheretur. Sed, vt eſt ſuſpicax male ſibi conſcia mens, cum ſe proprie ea concione perſtrictum, ſacerdos exiſtimaret, dilapſa multitudine, ſui ſimilibus clericis, eademque notatis labe ſuccinctus Gaſparem adit, acrique oratione communem ſe contumeliam vlturos minitantur. Gaſpar, quanquam nullius in ea re culpæ ſibi conſcius, culpam tamen prouolutus ad pedes infimis precibus deprecatur: qua illi ſubmiſſione placati nonnihil, mitigatique diſcedunt. Poſtridie cum ad audiendum ſacerdos iterum Gaſparem reuertiſſet, & is, qui Chriſtiana modeſtia, non ſegni metu; alienique impediendi ſacrilegij, non ſui defugiendi periculi pridie ſupplex acciderat, nihilo minore libertate eandem inſectaretur intemperantiam, adeo eſt animo repente commotus, vt nullo modo à lacrymis, ac gemitibus temperaret. Dimiſſa concione, multis cum lacrymis humi ſtratus veniam eorum, quæ pridie petulantius in Patrem iecerat, ab eo petit, collatiſque in matrimonio concubinis, in virum alterum, & ſui diſſimillimum ſe conuertit. Eius exemplo laici complures admoniti concubinas & ipſi vel ab ſeſe amandarunt, vel matrimonio ſibi legitimo coniunxerunt, aut etiam dicta dote apud alios collocarunt. Inde cum ad tollendas controuerſias, & extinguendas inimicitias, quæ plurimæ inter milites intercedebant, Gaſpar animum adieciſſet, monitis, & autoritate ſua viros aliquot de principibus perpulit, vt mutuo iunctis inter ſe dextris, & offenſionum venia vltro, citroque petita ad ipſas templi valuas magna populi frequentia redirent in gratiam. Conciliatis igitur inter ſe multorum animis diſſidentium, teterrimam aliam humani generis peſtem auaritiam, & fœnebre malum aggreditur. Quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia, vt aureorum mutuatione vix decem iteratis per annum vſuris integra ſemper ſorte, ſeque, familiamque turpiter alerent. Ad hæc tollenda ſcelera ſingulis Sabbatis de auaritiæ peccato diſputationes inſigni cum fructu inſtituit. Nam qui prima luce ad argentarias tabernas protinus ſe conferre, atque ibi nullo recti, prauique diſcrimine fœnus exercere conſueuerant, iam intima religione tacti domo templum recta ad rem diuinam, inde forum ad ſua negotia petebant. Ibi tanquam in Academia de Chriſtiani mercatoris officio de iure mutui, de contrahendi permutandique legibus è Gaſparis potiſſimum præceptis, ac traditione quærebant. Itaque male partæ pecuniæ reſtitutio plurima, vel in duplum iuſtis dominis facta eſt, aut vbi illi non apparerent, in pios vſus. Et vt ſemel Dei caritas, ac gehennæ formido auaritiæ clauſtra perrupit, eleemoſynæ etiam collatæ complures ad aureorum amplius ſeptem millia: quibus & Noſocomij laxatæ ſunt ædes, & orbarum virginum pudicitiæ, multorumque paupertati conſultum. Opulenti præterea mercatores ſuas omnes vltro rationes Gaſparis ad arbitrium detulere, parati quicquid à ſe fraudatum eſſet, non pecunia modo, ſed vbi ſatis ea non eſſet, etiam corporibus luere nec defuere, qui veterum peccatorum pœnas, vt Deo penderent, Dominicis, feſtiſque diebus ad templi fores celeberrimo populi conuentu ſeſe publice verberarent. Confitentium porro numerus tantus erat, vt cum dies, ac noctes eis Gaſpar adeſſet, vix interdum horæ ſpatium ad neceſſariam corporis quietem, quæ alioqui vel in otio ſummo trium fere horarum ſpatio finiebatur, eriperet. Et quoniam valentes, integroſq; differre ſolitus, ægrotis potiſſimum, ac proſtratis, qui cum periculo verſabantur, operam dabat; plurimi Patris aures occupatas ab ægris, morborum ſimulatione captabant. Complures autem ex ægrotis, & imbecillibus, quorum de ſalute deſperauerant medici, confeſſione rite obita, (vt ſacramenti vim agnoſcas) valetudinem mirabiliter recuperabant. Nec deerant nefarij

136 Coercita intemperantia.

137 Sublatæ inimicitiæ.

138 Et iniqua commercia.

139 Ardor pœnitentium.

140 Ternæ horæ quietis nocturnæ Gaſpari, interdum tantum ſingulæ.

141 Simulant quidam morbum, vt copiam Gaſparis ad confeſſionem impetrent.

Digitized by Google

farij homines,atque sicarij, qui in maxima scelerum enutriti licentia, atque impunitate dicta Gasparis flocci facerent,præsertim è militum numero, qui mutuis odijs,& inimicitijs impliciti dictitabant, malle se suas vltos iniurias in Tartarum trudi, quam vltionis omissa dulcedine in Cælum scandere. Quod hominum genus,vt etiam blasphemi, seditiosi, grassatores,& alijs huiusmodi cooperti flagitijs, quæcunque Gaspar sapienti ratione, optimoque exemplo constituebat, ea ipsi per summam licentiam disturbabant. Qui quidem omnes, vt oppido pellerentur, egit pro viribus cum Lusitano Præfecto Gaspar, sed propter multitudinem impetrari non potuit. Plurimos tamen ex ijs, quos monentis Patris mansuetudo non potuit, plectentis Dei seueritas,emendauit. Monaianum in Persidis continenti munitum Castellum est Armuzianæ ditionis, quo per insidias subito ab hostibus occupato, missa extemplo sunt recuperandi gratia militum quinque millia, & ijs additi Lusitani circiter quadringenti, Pantaleone Sà duce. Hos Gaspar, antequam egrederentur ad bellum,ad eluendas animi labes Christiano ritu conatus adducere, vix id viginti persuadere potuit. Venientique ad se deinde salutandi causa Pantaleoni, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti Numinis pœnas propediem Lusitani darent. Prædictioni respondit exitus. Namque arcem dum obsident, tetra Lusitanam cohortem morbi lues inuasit, pauciſque diebus quinque & quadraginta consumpsit: centum autem circiter percussit hostis, cum alij super alios caderent, & passim instar pecudum vulnerati iacerent. Tum demum victa contumacia est: & ex conscientia delictorum ad vnum omnes sempiterni exitij metu perterriti, Gasparem inclamare, & quam antea proterue reiecerant, confessionem summis votis expetere. Aegre igitur trahentes corpora Armuziam repetunt, Gasparemque requirunt, vt resipiscentes exaudiat, & à peccatis absoluat: nec enim alia ratione, nisi Deo propitiato sperari posse de hoste victoriam,aut si moriendum sit,leuius id laturos,spe veniæ concepta. Gaspar cum vnus omnibus præsto esse non posset, ex ijs complures ad alios sacerdotes illacrymans dimittebat. Sed vulgo negabant milites vlli omnino sese nisi Gaspari arcana sui pectoris commissuros. Quocirca mensis vnius spatio, quo lues tenuit, ita distringebatur homo misericors, vt vno, eodemque tempore, huic aures expromenti peccata, illi voces animam agenti, & orationis præberet officium; & muneri vtrique par esset. Quanquam autem id ille maxime satagebat, vt animorum morbis faceret medicinam, haud tamen curationem, quam poterat, corporum negligebat. Nam & iacentes identidem inuisebat, & inter alia solatij genera, stipendiorum illis æra, vnde sibi pharmaca compararent, à Præfecto curabat. Centum tamen vel hac adhibita diligentia, morbus extinxit. Ceteri vero animi, corporisque recuperata salute, Monaianum reuerterunt. Verum cum bellum longius extraheretur, & amissæ arcis obsidio male procederet, supplicationes ad Dei Matris ædiculam,passibus ab Armuzia vrbe mille quingentis, Gaspar indixit. Procedebant pueri supplicantes, & sexus vtriusque mancipia, necnon magnus Neophytorum numerus; quorum ad quinquaginta asperis instructi flagellis sua terga pulsabant. Sequebantur linteati cum accensis facibus sacerdotes, & extremum claudebat agmen multitudo promiscua. Incedebant excalceati omnes, opem cælestem, ac pacem consono clamore poscentes: nec vllius fuit tam ferreum pectus, quod in petenda à Deo venia, lacrymis non maduerit. Haud in irritum fusæ preces. Monaianum vi, & armis ad eam diem frustra oppugnatum, acceptis demum conditionibus, ipsimet hostes dediderunt. Adeo ad victoriam exorandam plus pœnitentium preces, quam armatorum minæ valuerunt. Ea res præter spem nunciata ingentem Gaspari cum apud omnes, tum apud milites gratiam, & reuerentiam peperit. Centurio repertus est vnus pellicum amoribus, quas perpetuo tres apud se habebat,infamis,& in Deum,superosque blasphemus,qui Gasparis proterue monita, & commilitonum derideret exempla. Is in arcis obsidione de medio repente sublatus,grauissimas impietatis suæ pœnas dedit: & qua raptus est hora,ea subito offundi tenebris cælum,sæuire venti,mugire tonitrua, mixta grandini pluuia præcipitari, tanto rerum omnium tumultu,horroreque sunt cœpta, vt alter alterum non agnosceret. Semihoræ spatium tenebræ tenuere, vt vniuersum crederes ornatum hunc mundi dilapsum occidere, & interire:&, quod supremo mundi die futurum credimus,vt tum igneſcat, & occidat,cum refrigeſcet caritas, & abundabit iniquitas, id in vnius hominis

142 Quosdam in scelere obstinatos diuina pœna corripit.

143 Quibus resipiscentibus insignis caritate Gaspar præsto est.

144 Supplicatione recuperatur arx ex hostibus.

145 Supplicium diuinum in hominem flagitiosum, & blasphemum.

Digitized by Google

minis obitu factum diceres,in quo vim caritatis omnem abundantia iniquitatis extinxerat. Alius prædiues, ac nobilis Lusitanus, sed vitijs item notatissimus, Gasparem salutaria monita suggerente auersari vsque adeo cœpit, vt eum spoliare vita omnino decerneret. Gaspar nihil eius pertinacia deterritus, magis, magisque pro illo preces, & obsecrationes instaurat:donec octauo die Lusitanus videre sibi illum sera iam nocte per quietem visus est suauissimo odore flagrantem,ore decoro,mirisque splendoribus radiantem, quibus totum cubiculum collucebat. Tum alter nescio quis astare Gaspari videbatur, qui hominem hæc videntem affatus, Cur,inquit, huic, sceleste, tua vlcera, & peccata non aperis? Non ne cernis quanta sit oris dignitas, quantus decor? Hic vero cum Lusitanus Gasparem manibus conaretur appetere,Paterque refugeret; ac frustrationem ille ægre admodum ferret, audita vox est monentis, in publico Valetudinario Gasparem diuersari,rem diuinam apud ægrotos facturum. Admiranda somnij virtus ferreum pectus emollijt. Quippe is cum luce euigilans, nocturnumque visum animo reputans incredibilem vim lacrymarum fudit: accersitumque confestim è valetudinario Gasparem summis precibus obtestatur, vt confitenti det operam, paratus obire pœnas, quascunq; præscribat.Mox tempestiuo aliquot dierum secessu, actæ ad eam diem vitæ noxas, quas adhuc nefarie suppresserat, salutariter enunciat, & ex Christiana denique perfectione vitam,moresque componit, cuius rei cum alia multa non obscura signa prodidit, tum quod in egenos paucis diebus aureorum amplius mille quingentos impendit. Alium quendam Gaspar diu, multumque cunctantem, ac tergiuersantem, tandem ad euomendam animi saniem,& confitenda peccata perduxerat: quorum enumeratio cum dies aliquot absumpsisset,pridie quam beneficium absolutionis acciperet,dum circa noctem mediam impositam à Patre pœnam persoluit,ecce felibus, muribus, tetrisq; alijs animalibus cubiculum repente completur.Cohorruit homo ad tam fœdum spectaculum, & peccatorum conscius,ne viuus in Tartarum abriperetur,extimuit. Deinde vbi se ex pauore collegit,detractam è pariete Christi Redemptoris imaginem arcte complexus,magno clamore diuinum Numen implorat. Ad eas voces monstra illa momento diffugiunt tanto cum strepitu,fremituq; vt domus tota concuti,& conuelli funditus videretur. Quibus ille spectris admonitus,quarũ se bestiarum similem effecisset flagitiose viuendo,studuit in humana specie deinceps hominum more viuere,non vitam imitari bestiarum. Alius annos iam complures in flagitiorum cœno demersus cum inde sese extrahi minime pateretur, eamq; ob causam Gasparis colloquium; atque congressum omni animi prouisione vitaret:ipsum forte Gasparem,quem de facie non nouerat,obuium habuit: illatoq; ab eo de confessione sermone,respondit malle se armata cum acie,quam cum Gaspare semel congredi; veritus deinde,ne si diutius in ea vrbe mansisset,ad id,quod adeo horrebat,adigeretur,mutare quamprimum sedem,& in Indiam migrare decreuit. Vix nauim ea mente conscenderat,cum subita vi morbi oppressus,ac simul iræ quodam diuinæ terrore correptus, in singula momenta mortem sibi suspicabatur instare, quicquid increpuisset pertimescens. Hisce timoribus anxius Armuziam iter conuertit, nec prius aliquid habuit, cum in terram exscendit, quam vt Gasparem supplex adiret, eique peccata confessus, concubinam, quam multos iam annos in delicijs habebat, ab se abijceret. Sanatis animi plagis, subinde etiam corporis sanatus est morbus. Centurio nobilis corporis viribus stolide ferox per insignem contumaciam, procacitatemq; totius pene Ciuitatis odia sibi conciuerat: ac proinde cum multis,vt fit,graues,& apertas inimicitias exercebat.Hunc diu,multumq; Gaspar ad morum modestiam,concordiamq; conatu semper irrito cohortatus,cum ei occurrisset in via,Quam me tædet,inquit,istius prosperæ valetudinis? Exorandus vtique mihi est Deus,vti ad frangendam istius mentis duritiem,febrim aliquam actutum immittat. Nec diu sui famuli Deus preces,& vota distulit. Breui Centurio sæua correptus febri Gasparem aduocat,& sua scelera confitetur. Quem deinde Pater apprehensum,inermem,ac supplicem, ad petendam ab inimicis veniam tota vrbe circumagit, tum cum alij lapidibus,alij gladijs,& sclopis instructi inuisum caput opperiebantur ad necem:quorum incensus ad vltionem animi dolor Centurionis humilitate,& Gasparis autoritate mitigatus protinus est. Ita quod ferreus miles assecutus audacia, & robore nunquam foret, vt tot iras inimicorum frangeret,impetumque comprimeret, id morbo subactus Christiana submissione perfecit. Alium item moribus perditissimis, ac sanguinarium in morbo,

146 Apparet Gaspar homini scelesto vnde is relapsus sit.

147 Cuidam pœnitenti visa in cubiculo vis magna bestiarum.

148 Morbo alius ad pœnitentiam adigitur.

149 Ferox etiam miles immisso morbo mansuescit.

Digitized by Google

150 Gaſparis prædictio pœnitentiam auerſanti.

confeſſionis cauſa Gaſpar inuiſit. At ille fracta non dum aſperitate, ſæuitiaque Patrem auerſatus, vltro maledicta,& contumelias ingerit,certus nolle ſe inultum excedere: id ni faciat,ſe ſuumque caput execrationibus, diriſque deuouet. Cui Gaſpar ita ne, inquit. Atqui non ante craſtinus occidet Sol, quam tu quinquies Sacerdotem ad confeſſionem inclames, & quem paratum ad audiendum abijcis, fruſtra propemodum reuoces. Vt prædixit,euenit. Poſtera luce ante meridiem acri ſymptomate oppreſſus, poſita repente ferocia, magnis vocibus ſacerdotem implorat, ac parum affuit præcipitante iam vita, & ſacerdote cunctante, quin ſine præſidio illo,quod ante neglexerat, negotium de æternitate conficeret. Haud animorum morbis ſolum,verum etiam corporum vi ſupera,atque diuina Gaſpar occurrit. Primarij viri filius,febri grauiſſima laborabat,eidemque oculus erat diuturna tabe putridus, & acri tumore corruptus: cum remedia omnia morbi vis ſuperaret,nec in humana ope quicquam iam ſpei, mœrens Pater Gaſparem obteſtatur, vt pro ſalute cariſſimi filij ſemel rite ſacrificet. Fecit ille quod rogabatur: & ipſo die, quo ſalutarem Gaſpar obtulit Hoſtiam, non ſolum vniuerſa febris abijt; verum etiam delapſis ex oculo grandioribus tanquam ſquamis de integro reſtitutum eſt lumen. Tum Parens accito feſtine Gaſpari,& gratijs actis, liberatum vtroque morbo iuuenem vix præ lætitia ſui compos,oſtendit. At Gaſpar modeſto vultu Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat ſacrum, tantam virtutem,tamque inſigne miraculum tribuit. Idem cum pro amico rogatus pene iam animam agente feciſſet,ille vix re diuina peracta conualuit. Nobilis item mulier à Dæmone propemodum obſeſſa, ſpectriſque horrificis agitata, nec ſatis mente conſtans, in vltimum erat iam adducta diſcrimen: euocatus à marito Gaſpar, vt afflictæ, & exangui manus imponat, per occupationes ipſe tunc adire non potuit: ceterum ſchedulam inſcripto Ioannis Euangelio, & alijs quibuſdam precationibus pro ſe mittit,quam Dæmoni, maloque amoliendis mulier è collo ſuſpendat. Id vbi factum, confeſtim leuata morbo,terroribuſque ſoluta ſurrexit. Hæc, & alia id genus à Gaſpare cæleſtis cuiuſdam virtutis edita documenta, miram ei apud omnes venerationem, & autoritatem conciliarunt. Suſpiciebant homines ſummam in eo paupertatem, & in tantis animi bonis, tantaque doctrina tantum ſui corporis, vitæque neglectum, magnam præterea rerum omnium humanarum deſpicientiam: qui nullum ex tot laborum contentionibus præmium,nullam mercedem præter vnam animorum ſalutem,bonumque requireret. Itaque cum vulgo ab omnibus haberetur vt ſanctus, ob frequentes ſalutantium occurſationes nudo erat ei ſemper capite per vias publicas incedendum. Eodemq; puerorum turbam ad catechiſmum tintinnabulo conuocante,feneſtræ omnes Chriſtianis, Mauriſq; fœminis complebantur partim piam ſacerdotis ſedulitatem admirantibus, partim miſerantibus egeſtatem:eique ex itinere obuiam factæ, flexis illico genibus veſtes certatim oſculabantur,& manus. Quibus populi ſtudijs ceteri ſacerdotes inuidiæ facibus inflammati, quæſti ſunt apud Gaſparem, vnum illum ipſum cunctorum confeſſiones excipere, contemni ſe,nec in partem vllam vocari laboris. Quibus ille reſpondebat,teſtes eos, qui accederent,eſſe poſſe,quam nullo artificio, blanditijſq; homines ad ſe alliceret: vltro autem venientes repellere æquum ſibi non videri. Cum vero illi conſilium ea de re iniſſent, multis dictis ſententijs, ſtatuerunt deniq; perſpicuo Dei nutu, voluntateq; id accidere, qui Gaſparem ijs ornaſſet,inſtruxiſſetq; bonis,vt eum omnes merito ſequerentur. Itaque inuidia in beneuolentiam verſa,ſua deinceps ſtudia ad eum amandum,& complectendum cum cetera multitudine coniunxerunt. Plurimis Societatis iniecta mens eſt, è quibus ille paucos elegit; quos ſcilicet ad perfectam vitam, ac ſanctitatem euidenti impulſu diuinus ſpiritus, inſtinctuque vocaret: in ijs vnum, qui audita eius concione, detracta ſibi in oculis multitudinis veſtimenta, & cetera, quæ habebat, omnia diuiſit egenis: idemque noctu cubabat humi nudus ad imam crucem: interdiu vero totum ſeſe ad ægrotantium, & egenorum impendebat obſequia. Is vulgo viſus eſt inſanire. Sed expoſita Gaſpari ſuæ mentis,conuerſioniſque ratione veræ ſapientiæ conſultiſſimus eſt repertus. Ardebat cupiditate martyrij, & ſperabat ad Euangelium diſſeminandum poteſtatem ſibi fore in Perſidem penetrandi. Alius auditus inter ludum à prætereunte Gaſpare maledicta dicere, ab eoque grauiter increpitus, confeſtim relicto ludo, monitorem ſequutus eſt ſuum, nec ab eo diſceſſit amplius. Haud abſimilis ceterorum vocatio fuit. Sed fama Gaſparis, atque fructus non vna continebatur Armuzia: tranſuolabat Perſidem,& Arabiam:

151 Reddit valetudinem ægrotis multis.

152 Magna autoritas Gaſparis ex operibus admirandis & ſancta vita.

153 Aliquot ſibi ſocios adſciſcit.

Digitized by Google

biam: & quas pede non poterat regiones, fama, & nomine peragrabat. Germanus erat genere Ioannes nomine Coloniæ natus parentibus locupletibus, qui Turcarum in Oppido Catifa non longe ab Armuziæ finibus pro Mahometano annum iam decimum ſe gerebat, tormentarij pulueris artifex, atque ob id ipſum genti percarus. Is audito Gaſparis nomine, & quæ ab eo gerebantur Armuziæ, conſtituit prorſus ab impio miniſterio ad Chriſti famulatum, ſi Gaſpar adiuuaret, redire quamprimum. Sed cum atramenti non eſſet copia, quo literas exararet, è diluto ſulphuris puluere, literas ad eum ſcripſit, latino, belgico, francoque ſermone, vehementer optare ſe, modo apud Luſitanos tuto liceat commorari, Armuziam accedere, & Chriſto Domino, per Sacramentum Pœnitentiæ reconciliari. Gaſpar eo nuncio lætus, extemplo reſcribit, fidenter accedat: ſibi ac Luſitanis aduentum ipſius gratiſſimum fore. Hæc epiſtola à Catifano Præfecto intercepta Ioannis conſilium prodidit. Confeſtim à Turcis de ipſius religione quæſitum. Ille vero intrepide ſe Chriſtianum fateri; atque ad omnia tormenta, necemq; promptum exhibere pro Chriſto. Inde furentibus Mahometanis fœde laniatus, atque diſſectus, ad vltimum vſque ſpiritum in veræ fidei confeſſione permanſit. Caput abſciſſum, & prælongo infixum haſtili Turcæ in arcis mœnibus poſuerunt. Haud ita multo poſt à Luſitana claſſe capto Oppido, atque directo, Gaſparis epiſtola apud Præfectum reperta, eoque indicio de Ioannis nece cognitum. Ergo refixum è veſtigio Martyris caput Armuziam accurate tranſmittitur, idque à Gaſpare poſtea cum pſalmodia, & laudatione perhonorifica conditum eſt. Atque hæc ab ipſo Gaſpare in Chriſtianos, & eos, qui ad Eccleſiæ ditionem quoquomodo pertinent, ſunt profecta. Iam in Ethnicos, Mauroſque & ceteros infideles haud ſegnior eius caritas, & cura fuit. Quippe in omnes paternos gerebat affectus: &, quo magis in lubrico ſalus hominum verſabatur, eo miſericordia in eos maiore tangebatur. Quomodo enim tenerum illud, & pium pectus non totis commoueretur præcordijs cum tantam, tamque diuerſam ſuperſtitionum, ſectarumque turbam, tot à Deo conditas animas certum ruentes ad exitium animaduerteret? Erant, vt ſæpe ſignificaui in vna, eademque vrbe præter Orthodoxos, Hæretici, ac Schiſmatici cunctarum prope ſectarum, tum Iudæi, Turcæ, Ethnici, denique ex impijs religionibus fœda colluuies. Quæ miſeranda ſpecies cum pios in Gaſparis oculos quotidie incurreret, exiſtimari poteſt, quantum ei doloris, & cruciatus afferret. Atque vt de vnis duntaxat Ethnicis dicam, quorum quodammodo inſana magis, & deploranda cæcitas eſt, quis ſiccis oculis præteriret cum paſſim ab eis cerneret diuinitatis honores mutis animantibus tribui? Nam & ſerpentes, & vaccas vulgo colunt. Vacciſque libere per vrbem vagantibus, ad ædium veſtibula, quæ apud eos ampla ſunt, aquam ad potum exponunt, magno vtique emptam, cum nuſquam in inſula (vt ſupra dicebamus) dulcis aqua reperiatur: ijſdem mos eſt currus triumphales ingentes extruere, in quibus vehuntur multi Pagodibus immolandi: & ipſimet cultris, ac nouaculis ſe incidunt, donec ex curru mortui decidant. Occiſorum porro carnes arcubus eiaculantur in populum, qui certatim eas ſtudet arripere religionis cauſa. Nec de populo ſæpe deſunt, qui eadem adducti ſuperſtitione ſub rotas curruum ſeſe vltro conijciant, & inſana religione comminuant: quod nihil gratius ſuis ſe Dijs facturos ſibi perſuadeant, quam ſi eo leti genere ſeſe mactent, ijſque ſacrificent. Cum vir deceſſerit vxor viua comburitur, & ſexcenta id genus apud Ethnicos digna lacrymis Gaſpar inuenit. Quibus erudiendis cum vnum inter hebdomadam diem, vti diximus, tribuiſſet, plurimos à ſuis auocauit inſanijs, plurimos conuertit ad Chriſtum. Aiebant Ethnici, & qui Deum penitus ignorabant, non vnis Chriſtianis, ſed ſibi quoque, & cuicunque hominum generi Gaſparem miſſum, vt cunctos naturæ legem, & rationis præcepta doceret. Saraceni vero, qui prius hominis paupertate contempta, conuicijs eum, ac probris cœno, ac lapidibus appetebant, poſtea admirati virtutem, cæleſtemque philoſophiam, qua Chriſtianos iubebat ſua cuique reddere nullo habito religionis ſectæue diſcrimine, ſiue Chriſtiano, ſiue Saraceno, contemptum in venerationem, ludibria in honores, & officia conuerterunt. Obtulerunt ei ſplendidam veſtem, ac pretioſam, quam cum ſuis ſordibus, vilique tunica commutaret. Sed ille paupertatis amatorem ſe eſſe conteſtans, eam vltro remiſit. Complures ſuo Mahometo, Chriſtianæ legis admiratione, relicto, ſequuti ſunt Chriſtum: & qui in ſuis tenebris, ac cœcitate perſtabant, ij nihilominus tantum ei habebant honoris, vt

154 Ioannes quidam Colonienſis pro Chriſti fide mactatur.

155 Opera à Gaſpare impenſa Infidelibus.

156 Superſtitio Ethnicorum & Armuzianorũ.

157 Gaſpar Ethnicis quoque, & Mahometanis & Iudæis veneration.

eum

eum magnum sacerdotem Christianorum appellarent: & in Coranum suum, quo Christianis intulisse pedem capitale est, prehensa ad osculum subinde manu, vesteque magno comitatu perduxerint. Nec abnuit Gaspar quò ducebatur ascendere, quo certius, propiusque gentis ritus, ac superstitiones refutandi causa cognosceret. Haud minore in existimatione apud Iudæos eius sanctitas erat: quem in Synagogis suis Sabbato disputantem, atque docentem arrectis auribus auscultabant: eumque Zachariæ filium Ioannem Baptistam appellabant. Quo ex numero semper aliqui Gasparis disputatione conuicti, & suæ iam pertæsi perfidiæ, fidei obedientiam amplexabantur. Par ei cura dissendi cum ceteris sectis, cum se dabat occasio, præsertim cum Mahometica: cuius ille petebat capita, & legis peritos prouocabat ad pugnam: qui cum diu (vt solent) congressum, altercationemque defugerent, tandem veriti, ne, si pergerent certamen abnuere, causæ diffidere viderentur, Persam ætate prouectum, qui non Mahometica volumina tantum, sed etiam Aristotelem lectitarat, & medicam tenebat artem, in medium producunt. Is, siue medicamentis, & robore naturæ fretus, siue audaciam simulans, Gaspari sponsionem obtulit, vt in montem natiui salis squallidum, ac desertum, & omnis inopem alimenti secederent ambo, vter autem in eo monte diutius inediam toleraſſet, eius religio potior, ac sanctior haberetur. Ad id Gaspar respondit, Tentandum non esse Deum: hominem à mutis animantibus ratione, & oratione secerni: ratione prius agerent, & concertatione verborum: deinde, si lis ità decerni, & controuersia non posset, tum demum sponsione certarent. His philosophus auditis, rubore statim, mox pallore suffundi: ad extremum pudorem vincente metu, in aliud tempus rem trahendam censuit. Cuius vxor, & filia, quæ præsentes aderant, e nobili Zeidensi familia, quam ferunt ab ipso Mahometo originem ducere, non vulgari indole, & ingenio fœminæ, coniugis, ac parentis animaduersa formidine, contra vero hominis Christiani constantia, sapienter argumentatæ sunt, nihil solidum, atque sincerum patriæ sectæ, disciplinæque subesse. Dein afflatæ diuinitus baptismum à Gaspare seorsim petunt. Gaspar illustres fœminas fidelem apud amicum, & probum catechismi causa in hospitio locat. Ea re cognita Persa iniuriam dolenter expostulat. Coniugem, & filiam repetit. Gaspar contra, nihil iniuria factum dicere: fœminas vltro, ac sapienter sibi consuluisse: multisque vltro citroque habitis, nouam philosopho conditionem ferre: relictam paulo ante disputationem ex condicto repeterent: testes adessent: Si Persa victor euaderet, fœminas sane domum suam abduceret; sin victus, vna cum illis ipse quoque Christianus fieret. Eam conditionem Philosophus, quia amor, & necessitudo, & ratio præterea dignitatis vrgebat, quanquam inuitus accepit. Dicta certamini die conuenere sponsionis iudices, spectatoresque non sine interprete, & scriba publico, qui dialogum literis ex fide mandaret. Gaspar, vt se quoque Dialecticis imbutum ostenderet Persæ, acutis conclusionibus, & argumentis effecit, primum Dei naturam minime solitariam, aut infœcundam esse: eoque illum disputando perduxit, vt Deum trinum, & vnum ex fidei orthodoxæ decreto, & confessione concederet: deinde Christum verum Deum pariter, & hominem duplici natura in vnam coëunte Personam, non solum de Spiritu Sancto conceptum, & è Virgine natum, verum etiam ad reconciliandum humano generi Patrem sponte subijsse mortem, & durissima quæque perpessum. Denique varie argumentando, ratiocinandoque hominem adduxit, vt Christi legem, ac disciplinam dignam esse fateretur, quam prudentissimus quisque susciperet; Mahometanam vero, nec sine dementia posse suscipi, nec sine pertinacia defendi. Vbi ad hunc locum ventum est, nouo perfusus gaudio Gaspar instare rursus cœpit, & clarius eandem confessionem exprimere. Verum confusus, perturbatusque philosophus tam longe se progressum ingemuit, & ne manus dedisse videretur, negotia excusare domestica, subitoque se in arenam, ne datam fidem falleret, descendisse. Denique vt proferretur dies, dum certis libris lectitandis rediret instructior, fractis conditionibus postulauit. Inde furtim ex vrbe ad vicinum Dynastam consultandi gratia secessit: à quo acriter obiurgatus, quod cum veteratore, ac venefico (sic enim Gasparem appellabat) egisset, Camelis in Persidis interiora transmittitur: quibus ex latebris, exilioque nunquam amplius reuertit. Insignis ad Caciziorum dedecus (quo nomine Mahometanæ atque Ethnicæ superstitionis, Antistites appellantur) ea fuga fuit. Vulgo etenim fractum, & abiectum Per-

158 Disputationes cum Saracenis, & quorundam ex ijs conuersiones.

159

160

sam

ſam latebras quæſiſſe narrabant. Vxor autem eius, & filia Chriſtianis inſtitutionibus eruditæ diuiſis in pauperes aureorum millibus fere quatuor, apparatu ſolenni, atque pompa, ſummoque omnium gentium, ordinumque concurſu baptizatæ ſunt: & honeſto matrimonio collocatæ. 161 B Xauerius ab adeunda Iaponia nullis periculis deterretur.

Eodem anno patefactus eſt aditus, & Euangelio, & Societati noſtræ in Iaponias inſulas optatiſſimo appulſu Xauerij. Is Goam è Cambaiæ regno reuerſus, diſtributo Patribus notiore ad Orientem orbe, (vti ſupra demonſtratum eſt) & conſtituto Goani Collegij Rectore Antonio Gomio, Indicæ vero prouinciæ Paulo Camerte, omni celeritate profectionem Iaponicam adornabat. Diſſuadebant amici, & difficultatibus, ac periculis ingerendis tali ab itinere deterrebant. Nam primum recens appulſæ Malaca naues nunciabant bellum contra Luſitanos in Sinarum portubus comparari, vt ad eos portus accedere, quà Iaponia ipſa petitur non liceret. Dein proponebant amici ante oculos modo locorum interualla longinqua (abeſt enim ab Iaponibus Goa leucas amplius mille trecentas) modo illius pelagi naturam ſæui, atque aſperi, quod ſuis vorticibus totas ſæpe naues abſorbet; modo etiam pyratarum excurſiones, & latrocinia, & ſuper hæc omnia ſubitas ventorum procellas, quos Typhones appellant, in ea vel maxime plaga furere conſuetos, & ipſa cum oneribus vectoribuſque nauigia in aſperum ſæpe litus, ac ſaxa torquere, vel in medio ſalo rotata deprimere. Hæc, & alia multa cum ad timorem obijcerentur Xauerio: is & contemnendis iam periculis aſſuetus vbi religionis propagandæ facultas ſe dediſſet; atque adeo indignum exiſtimans inde cæleſtium mercatores opum metu diſcriminum deterreri, vnde terrenarum non arcerentur, inuicta conſtantia reſpondebat, nihil eorum ſe prorſus extimeſcere, cum rerum omnium Domino, atque arbitro deſeruiret, cui animata pariter, & inanima famularentur ad nutum. Seruorum autem Dei animos magis in periculis conquieſcere, quam in portu: nec maiorem ſe vnquam ſenſiſſe quietem, quam in æſtu ipſo laborum, atque diſcriminum. Stimulabat eum ad iter illud genus hominum illius Orbis egregijs à natura donis inſtructum, & (vt aliquorum Iaponum iam vſu compererat) ingeniorum nobilitate, atque acumine ad percipiendam Chriſtianæ fidei myſteria maxime aptum. Cumque iam Indi triginta de Societate magiſtros, ac vitæ duces haberent, exiſtimabat tuto ſe poſſe, & ſine regionis Indicæ detrimento conſtitutum iter arripere. Duobus igitur de Societate comitibus, Coſmo Turriano, & Ioanne Fernandio Hiſpanis, de externis vero Paulo, famuliſque: Iaponibus Ioanne, & Antonio Cocinum à Goa primum, inde Malacam perrecturus, Aprili ineunte diſceſſit. Præerat ei nauigio Iacobus Noronia, quem cum ceteris vectoribus prudens Pater, quo faciliores ſibi aditus ad eorum curandos animos aperiret, ſtuduit ſibi prius omni comitate, & affabilitate ſermonis obſtringere: nec abnuit ea de cauſa ſubinde cum ludi ferebat honeſtas, ſpectare ludentes, & ſuper ludum ſalſe dicta miſcere; vt Noronia, qui non dum ſatis hominem nouerat, nec eius mentem propius inſpexerat, cum familiaribus de illo colloquens, dictitaret vnum è populo videri Xauerium; nec illius ſanctitatem vulgi ſermonibus reſpondere. Verum ſuam breui Noronia ſententiam mutauit, cito retexuit orationem. Appulſo aquationis gratia nauigio, Xauerius in deſertum, ac ſolitarium locum ſeceſſerat ad orandum, & in eo totus Deo, extra ſe poſitus, fruebatur; iam nauis ab aquatione ſoluebat, cum ſenſit Præfectus vnum deſiderari Xauerium. Mittit igitur extemplo, qui hominem ocius ad nauim reuocent, diuque vocibus fruſtra quæſitum, tandem in ſeceſſu alienatum à ſenſibus in precatione reperiunt. Eius rei fama per totam nauim momento diſperſa, Xauerio cumulate reddidit, quod comitas non intellecta ſuſtulerat. Præfecto, cæteriſque vectoribus maiore fuit in honore, pretioque deinceps: & eius monitis, ac præceptis facilius aures cuiuſq; patuerunt. Cocinum vt ventum eſt, ad Franciſcanos ſuo inſtituto diuertit. Hic rogatus à ciuibus, vt aliquot de Societate ſuæ Ciuitati concederet, ſedem idoneam & neceſſaria cuncta pollicitis, is Iaponicæ profectionis cogitatione ſuſpenſus, Petro Conſaluio Epiſcopi Vicario totius rei permiſit arbitrium, vt cum Camerte & Gomio, quos ceterorum Moderatores reliquerat Goæ, ea de re decerneret. Erat tum Cocini, quem in Molucum deſtinatum ſupra memorauimus, Alfonſus Caſtrius, quem publice de ſuggeſtu auditum, probatumque Cocinenſes à Xauerio flagitarunt. Sed is tanquam eius palmæ glorioſæ præſagus, quam interfectus à Saracenis pro religione Chriſtiana in ijs erat regionibus in-

162

163 Cum Coſmo Turriano, & Ioanne Fernandio ex India diſcedit.

164 Comitas periculoſa niſi eximia ei ſanctitas adiſit gratia.

165 Res à B. Xauerio ex itinere geſtæ Cocini.

166 Rerum occultarum cognitio & futurarum prædictio.

Digitized by Google

inuenturus, cum Emmanuele Morale porro illuc voluit pergere. Eadem in vrbe cum in veterem suum Xauerius amicum Iacobum Madeiram occurrentem ad manus osculum incidisset, percunctatusque ex eo, quam recte valeret, ille, recte admodum respondisset: Xauerius, qui conceptam in eius animo fraudem, quam mox destinarat admittere, Deo indicante peruiderat, Recte tu quidem, inquit, corpore, non item animo vales. Qua ille tam certa vaticinatione perstrictus, è vestigio sequutus est Patrem: nec dubitauit se ipse ei per confessionem aperire, cui iam se viderat diuinitus patefactum: confessionem vero sequuta est morum, vitæque præteritæ castigatio. Septimo Kalendas Maij Xauerius Cocino soluit. Ac dum Nachuaras insulas præteruehitur, exorta repentina tempestas biremes duas ad ima demersit; onerariam vero Xauerij nauim satis per se imbecillam, ita iactauit, atque concussit; vt mortis obiectu nautæ de iactura iam facienda leuandi nauigij causa cogitarent. Sed vetuit Xauerius meliora pollicitus, omni asseueratione confirmans, priusquam Sol se conderet, terras apparituras. Prædictionem Sol occidens affirmauit, cum in conspectum se terra dedit, & tranquillato iam mari, nauigium incolume Malacam appulit. Hic veterem amicum Vicarium, febrium ardore delirum, nec minus animi, quam corporis saluti diffisum offendit. Ergo pro eo sacrificiorum certum numerum Deo vouet. Eo voto facto resipuit, sine mora Vicarius, & mente composita, peccata confessus, cum spe immortalitatis excessit. Malacæ item dum nauigationem Iaponicam opperitur, homines perditissimos, maximeque meretricijs amoribus implicatos ad meliora traduxit. Et quidem cuidam mercatori se ipsum conuiuam offerendo, in familiaritatem intimam illapsus, septem ipsas dicitur, quas ancillarum nomine alebat pellices, sensim aliam post aliam detraxisse; eidemque ad accuratam confessionem perducto facile persuasisse, vt eas honeste fœminas in matrimonio collocaret. Hæc erat diuina Xauerij ars, qua morbis hominum veluti prudens medicus medebatur, tempestiua dissimulatio: vt cum in eorum se familiaritatem penitus insinuasset, tum demum eos suorum vitiorum comiter, & sine arbitris admoneret. Ex quo fiebat, vt quemadmodum remedia minime exulceratis, sed lenitis iam animis adhibebat, ita eorum esset sanitas, & curatio præstantior. Cuius etiam rei documentum illud est: quod cum in eodem Malacensi cursu, eodemque nauigio vector esset apertissima concubinæ societate apud omnes infamis, nec Deum timens, nec homines reuerens; Xauerius tam arctam cum eo familiaritatem, & amicitiam inijt, vt ceteri vectores, quanquam non ignorabant singularem Patris in hominum curandis ingenijs, morbisque prudentiam, nec pleroſque lateret tempestiuæ dissimulationis artificium, tum tamen plus solito demirati secum ipsi dicerent, quod olim Pharisæus ille tacitus de Christo dicebat, Hic nescit vtique quis, & qualis sit homo iste, quo tam libenter vtitur. Verum nauigatione peracta suum senserunt errorem. Xauerius enim cum egrederetur e naui, suum illum compellans amicum, Heus, inquit, Domine, nunc demum tempus est. Cui ille, sentio, inquit, quid Pater velis: & concubinam à se cito dimissam honestissime collocauit. Dum in his Xauerius curis nauigationis tempus Malacæ moratur, duæ res admodum lætæ, quæque desiderium ei Iaponicæ profectionis acuerent, afferuntur. Altera quod in Iaponia Dynasta quidam mentem ad Christi legem adiecerat, legatumque ad Indiæ Prætorem miserat cum mandatis, vt sacerdotes aliquot, vnde sanctam legem perdisceret, postularet. Altera quod inter Iapones etiam dicerentur in insula quadam Sacrosanctæ Crucis insignia in honore iam esse: eaque passim ab incolis in ædium suarum vestibulis ad fugandos dæmones excitari, quo maxime præsidio vti solitos Lusitanos aduersus Dæmonum formas, & tetra monstra cognouerant. Quippe in oppido quodam cum deserta quædam spectris dæmonum domicilia, & terriculamentis infesta Lusitanis mercatoribus rei totius ignaris ad hospitium Iapones assignassent, eorum edocti periculo, exemploque senserunt, nihil esse aduersus ludibria, terroresque Dæmonum Christi Cruce præsentius. Quocirca spe concepta Xauerius crebræ ex Satana in Iaponia victoriæ, quando eo iam tot essent venerandæ Crucis inuecta trophæa, gestiebat quam primum in ea loca migrare. Verum Lusitano destitutus nauigio, Sinam Ethnicum nauicularium, cui cognomen erat Latro, Deo tamen magis, quam barbari fide confisus adhibere non dubitans, certa cum eo mercede transegit, vti relictis ad læuam Sinis, sese in Iaponiam cum comitibus extemplo perduceret. Iunio igitur mense, data sibi à Nauarcho fide,

167 Res gestæ Malacæ.

168 Sapientia Xauerij in curandis animis.

169 Lætis de Iaponia nuntijs incitatur ardor Xauerij.

170 Vis Crucis aduersus Dæmones.

171 Ethnico Nauicularto se credit.

Præto-

Digitized by Google

Prætorique Malacæ, ipſo S. Ioannis Baptiſtæ natali die Malaca diſceſſit, explorata prope ſpe felicis euentus, & impedimenta Satanæ perrumpendi. Quam quidem in eo fiduciam alebat gemina illa cogitatio. Primum, quod Deus, qui ſuum conſilium intueretur itineris, ſibi teſtis eſſet, nihil ab ſe ſpectari aliud, niſi vt animæ ad eius ſimilitudinem conditæ Conditorem ſuum agnoſcerent; & debitum ei cultum, honoremque tribuerent: deinde, quia cum eius prouidentia, nutuque non modo homines, verum etiam Dæmones regerentur, rabiem illi ſuam in ſe expromere, niſi Deo conniuente, & permittente non poſſent. Hæc tam ſalutaria cogitata non mediocriter confirmabat Ignatij dictum, quod propoſitum fere ſemper habebat: Societatis hominibus enitendum eſſe, vt ſe ipſi vincerent, timoreſque ab ſeſe omnes abijcerent, qui Dei fiduciam minuerent, impedirentque quominus ſpem omnem in vno Deo reponerent, ac locarent: cuius quidem aſſequendæ ſpei gratia, vias omnes indagandas, ipſum tamen fiduciæ fundamentum, ſi quidem Dei munus eſt, collocandum vtique in eo eſſe; cuius ad arbitrium ea plerumq; fiducia, ijs, qui ſe vicerint, impertitur. Has præclaras cogitationes vt cum actione coniungeret, inſtans iam neceſſitas poſtulabat. Quippe inſtituta ſecundiſſima nauigatione Nauarchus contra fidem interpoſitam (quæ barbarorum perfidia eſt) Iaponici itineris curſu, conſilioque mutato, tempus de induſtria in obuijs inſulis temere conſumebat. Pupugit ea res Xauerium vehementer, veritum, ne ſecundis abuſi ventis exacta mox æſtate cogerentur in finibus hyemare Sinarum. Augebat dolorem pij Patris barbarorum plurima ſuperſtitio, qui paſſim execranda in eius oculis ſacra ſuo operabantur Idolo; quod illi cereis in puppi compluribus, & odoribus ex aquilano ligno incenſis ad amentiam venerabantur; Dæmonemque ſæpe ſortibus conſulebant, vtrum ſecundis eſſent vſuri ventis, ſi Iaponiam peterent, & tempeſtate percommoda: Xauerius autem commemorandis Nauarcho pignoribus, & minis precibus permiſcendis, tandem impulit reluctantem, vt iter in Iaponiam dirigeret. Sed eo in itinere Satanas, qui præclara Xauerij incœpta, atque conſilia ferre non poterat, miſcebat ſubinde ſortes, ne Patris ex ſententia properantis in Iaponiam, eductæ caderent. Iamque erat in curſu nauis, cum viſum eſt barbaris ductis iterum ſortibus ex Diabolo percunctari num ea nauis ex Iaponia ſoſpes eſſet reditura Malacam. Edita ſors eſt, in Iaponiam quidem peruenturam, ſed Malacam minime reuerſuram. Tum vero illi hærere, & in annum proximum Iaponica profectione dilata, apud Sinas hybernare conſtituunt. Lente igitur prouehebantur ingemiſcente Xauerio, qui profectionem ſuam Dei cauſa ſuſceptam ad Diaboli nutum, arbitriumque dirigi videbat ab Ethnico: doloremque geminus vno die caſus, & miſerabilis auxit. Die B. Magdalenæ ſacro ſub veſperam intumeſcente fluctibus mari, cum nauis iactis anchoris fluitaret in ſalo, vnus è Xauerij comitibus Emmanuel Sina in apertam forte ſentinam nauis iactatione prolapſus, à capite vmbilico tenus in imo demergitur. Inde ægre extractus omnium opinione mortuus, cum diu exanimis iacuiſſet, & graue vulnus accepiſſet in capite, tandem Dei benignitate precibus Xauerij ad ſalutem reuocatur. Sub primam Emmanuelis curationem, conſimili agitatione nauigij Nauarchi filia in altum excuſſa, ſub ipſis parentis, & ceterorum oculis fluctibus hauritur. Tum vero lugubris clamor barbaro vlulatu, planctuque permixtus, qui diem illum, noctemque tenuit, exoritur. Inde ad Idolum ſacrificijs placandum verſi omnes, diemq; noctemque mactandis auibus, & apponendis ſimulacro dapibus conſumpſerunt. Sciſcitantibus ex Idolo cauſam cur Nauarchi filia interijſſet, Diabolus occaſionem ratus optimam in inuidiam adducendi Chriſtianos apud eos Ethnicos, edita ſorte reſpondit, ſi Emmanuel homo Chriſtianus in ſentina perijſſet, puellam in mari non fuiſſe perituram. Senſit ea ſorte Xauerius ſe, ac ſuos peti, varijſque ab architecto, & parente mendacij modis, ac rationibus oppugnari. Verum eadem ſemper animi magnitudine, eodem diuinæ fiduciæ robore vir ſanctus inſtructus, cum tantas, & tam apertas iniurias Chriſto fieri ſacris illis impuriſſimis cerneret, nec eas ab ſe prohiberi vllo modo poſſe, ardentes ſeſe in preces effudit, vt homines illos pro ſua clementia Deus ſuam ad imaginem procreatos tantis, tamque impijs erroribus liberaret: aut certe communem hoſtem Satanam illarum ſuperſtitionum autorem toties pœna exaggerata puniret, quoties Nauarchum ad ſortes ducendas, & ſe pro Deo colendum impelleret. Huius poſterioris optati compos eſt quodammodo factus. Quippe Dæmon quaſi rogatu Xauerij nouas eſſet

172 B. Ignatij uox. Inanes formidines abijciendas.

173 Difficultas nauigationis ex perfidia, & ſuperſtitione Nauarchi.

174

175

pœnas,

176 pœnas, & eruciatus expertus, sæpius ei minitans denunciauit, venisse tempus vlciscendi doloris sui. Cuius ille minas, terroresque deridens, didicit etiam Dei beneficio, quemadmodum in maximis terroribus, quos Dei permissu timidis hominibus Satanas incutit, dimicandum, & quibus tandem præsidijs contra eius impetus sit vtendum. Extat eius ad Goani Collegij socios ea de re epistola sane luculenta: vbi summatim narrat, quid à Deo cæcas illas inter procellas, tenebrasque didicerit, & quam certum, tutumque præsidium sit contra terrores incussos, Dæmonumque terricula, vt sibi quis diffisus, & Deo penitus fretus cor omnis formidinis expers, & pectus gerat: neque permittat, vt tali, ac tanto defensore metuere, aut de victoria videatur ambigere. Nihil enim magis in re tali, talique tempore metuendum, quam Dei diffidentiam: Cum nihil nocere cuiquam Satanas possit, nisi quoad Deus ipse permittat. Ea tempestate perfuncti nautæ, solutis anchoris Iaponiam versus persequuntur iter. Paucis diebus ad Cantoniensem Sinarum portum noua cum ijs pugna oritur. Minus quippe læta de Iaponica nauigatione responsa ab Idolo ductis sortibus reddebantur, & ne cursum intermitterent, neve Cantoniæ in Insulis, vt obfirmato animo constituerant, hybernarent, desudandum Xauerio fuit, modo precibus, modo minis, & nunc pignorum commemoranda iactura, nunc Præfecti Malacensis, & Lusitanorum obijcienda formidine, quibus data fides esset, vt Nauarchus in instituta nauigatione procederet. Nec diu perfidus in fide perstitit: rursus in Cincæo altero Synarum portu, qui proximus erat, meditabatur hiberna. Tam multa impedimenta, moraque propius in Iaponiam aduentanti Xauerio Satanas inferebat. Nec ab eo proposito abduci facile Nauarchus posset, nisi obsecundans Xauerij votis admirabilis Dei prouidentia, cui mos est partem illam sustentare potissimum (vt aiebat Ignatius) quam humanis viderit spoliatam præsidijs, ab eo, quem dixi, portu cursum auerteret. Iam erant portum ipsum subituri Cincæum, & illic inuito hibernaturi Xauerio, cum aduolans è vestigio nauicula, obsessum prædonibus portum, actumq; fore de naui, si eò propius accederet, nuntiat. Quo perterritus nuntio Nauarchus (nec enim passuum millibus amplius quatuor prædones aberant) portum illum declinare constituit. Cumque repetenti Cantonienſem aduersus, Iaponiam petenti secundus afflaret ventus, volens, nolens in Iaponiam flexit. Ergo in has demum tam optatas insulas decimoctauo Kalend. Septembris, qui dies Assumptæ in Cælum Deiparæ sacer est, inuitis Xauerius nautis, & reluctante Satana, deportatur. Applicuit nauis Cangoximam Pauli Iaponis patriam: quæ vrbs in regno Saxumæ potissima est, quò maxime Xauerius optabat. Hic ille à Pauli propinquis, atque domesticis, & ab vrbis Præfecto, primarijsque ciuibus vna cum socijs peramanter exceptus, faustum Iaponibus nuncium, & spem præsentem attulit æternæ salutis eo præsertim die, quo videbatur eos inuitare quodammodo in Cælum inuecta ipsa cæli, terræque Regina. Atque vt intelligatur, quæ Xauerius in loca diuino afflatus spiritu penetrarit, subijciamas & nos hic paucis, ne ad alios remittendus sit lector, regionis situm, atque naturam, Iaponiæ nomine in extrema Asia, extremoque Oriente complures insulæ sunt ab trigesimo ferme ad trigesimum octauum gradum ab æquatore in Septentrionem porrectæ, modicis inter se fretis. Euripisque discretæ, decennio antequam eo Xauerius appelleret, à Lusitanis inuentæ. Tres magnitudine præcipuæ Insulæ sunt, Niphon, Ximus, & Xicocus. Niphon tribus & quinquaginta regnis constat non admodum magnis: ceterum compluribus opulentis, quorum caput vrbs Meacum, vnde quidam reliquæ regioni dant nomen. Ab Niphone vocabulo, quod Sinæ paululum immutarunt Iaponis apud nos, & Iaponiæ nomen increbuit. Eius longitudo millia passuum septingenta, latitudo varia traditur: vbi autem maxima centum circiter, & octoginta. Ximus regnis distinguitur omnino nouem, & nobilissimas habet vrbes Vsuquin, & Funaium in regno Bungensi, in Saxumano vero Cangoximam, quam Pauli Patriam esse diximus, eoque Xauerium cum comitibus appulisse. Prima quippe ex India nauigantibus insula Ximus occurrit: quæ idcirco, & quia frequens etiam portubus est, à Lusitanis mercatoribus celebratur. Eius longitudo centum & quinquaginta, latitudo septuaginta passuum millia fere colligit. Xicocus regna continet non plus quatuor, dimidio ferme Ximo minor. Ita Iaponiæ regna vniuersa, seu potius Præfecturæ (nec enim omnia sunt eiusmodi, vt in ea regni vocabulum apte quadret) sex & sexaginta censentur. Terra vero vniuersa Italiæ magnitudine prope par.

Contra terrores Dæmonum remedia.

177

178 Die Assũptæ in Cælum Deiparæ Xauerius in Iaponiam pertuenit.

179 Iaponiæ situs, & magnitudo.

180

par. A Septentrione Tartaros, ab Occidente Sinas ſpectat, ab Oriente nouam vergit ad Hiſpaniam ab meridie vaſto mari interfuſo, non dum exploratum eſt, quibus terris obiaceat. Vni olim Regi parebat, quem Vo, ſeu Dayrim appellant. Sed regno à Dynaſtis perduellibus erepto, diſtractoque, inane penes eum imperij vocabulum manſit. Summus vero, & potentiſſimus Iaponum omnium habetur ille, qui Meacum, & Meaco finitima regna armis, atque arcibus occuparit: quem Iaponico ſermone Cubucamam vulgo vocant. Regio æſtiuis temporibus feruentiſſima, hybernis frigidiſſima eſt. Argenti fodinis in primis nobilis, frugibus vero, agrorumq; fœcunditate non item, bellorum ſtrepitu magis, agrorumq; neglectu, quam telluris vitio, locique natura. Itaque apud eos nec oliueta, nec vineæ niſi perpaucæ: raris etiam triticum locis: quod ipſum imbrium ſæpe vi, tempeſtateque deperditur. Ex eo polentæ genus, offæque, non panem more noſtro conficiunt. Panis, communiſque cibus oriza eſt, ex qua vinum etiam exprimunt. Neque oleum habent niſi factitium è cetis ad litus eiectis. Nam pineas vulgo tædas ad lumen adhibent. Piſce abundant, & vario animantium genere, quibus tamen fere abſtinent: nec carnes guſtant niſi venatione quæſitas. Multa proferri noui illius orbis admirabilia ſane poſſent ſiue in arborum, ac plantarum ingenijs, ſiue in aquis medicatis, editiſque montibus, vnde erumpunt incendia: ſed propoſitum eſt non tam aurium delectationi, quam vtilitati ſeruire: præſtatque incolarum, quam terrarum ingenia, moreſq; deſcribere: vt appareat quam vere ſenſerit, prudenterque Xauerius, cum Iapones affirmabat ad capeſſendam, retinendamq; Chriſti Domini diſciplinam longe aptiſſimos eſſe: eoſdemq; quamuis à natura bene inſtitutos & informatos, diuinæ lucis eguiſſe præſidio ad diſcutiendam peccatorum, errorumque caliginem, in qua cum ipſius naturæ deprauatæ vitio, tùm veritatis ignoratione iacebant. Iapones generatim acuti omnes, dociles, facileſque ſunt: quod indicant etiam ruſtici, puerique: quorum hi celerius, quam noſtrates Europæi quicquid docentur, dicuntur arripere: illi vrbanos prope mores, minimeq; agreſtem indolem præſeferre. Literas pleriq; norunt, & diſcendi cupidiſſimi ſunt. Ea de cauſa ſermones de Deo, diuiniſq; de rebus, vt ea omnia, quæ naturæ, rationiq; congruunt, auide ad aures, & libenter admittunt. Lingua vna omnium eſt, eaq; vberrima, adeoq; multiplex, vt cuiuſq; notionis, ac rei multa, atque idem ſignificantia ſint verba: quorum alia apud Proceres, alia apud vulgus, alia à viris, alia à fœminis vſurpentur: ijdemq; aliter in familiari ſermone mentem ſuam, atque ſententiam, aliter in ſcriptis enuncient, nec ſine elegantia quadam vernaculoque nitore: in ipſa vero ſcriptione alijs literarum notis epiſtolas, alijs volumina, libroſque conſcribant. Vt autem iudicio valent, ita maxime tuentur in omni vita conſtantiam: memoreſque decori, ſemper animo prouident, ne quid in dictis, factiſue molle, aut effœminatum appareat: animi perturbationes & iras diſſimulatione mira coërcent. Nam & gradus in ira lentior, & frons hilarior apud eos eſt: nullæ vociferationes, nulla iurgia ſeu publice inter populares, ac ciues; ſeu priuatim inter vxores, ac viros; liberos, ac parentes; heros, ac famulos. Si quid odioſius accidit, contentionis vitandæ cauſa per internuncios agunt. Inter ipſas quoque noxiorum pœnas conuicia remouent, acerbitatemque verborum: raræ etiam inter eos rixæ, ac prouocationes, cum tamen tanta ſit inter eos armorum, & gladiorum impunitas: ferociam quippe omnem, & vlciſcendi ſitim in tempus differunt. Denique turbidis in rebus, æque ac lætis admirabilem in ſpeciem æquitatem animi, conſtantiamque conſeruant: ad hanc ætas quoque imbecilla, ac puerilis formatur, vt vel in ipſis luſibus, & remiſſione animorum maturitas in ea quædam, & grauitas ſenilis eluceat. Natio eſt laudis, ac gloriæ mirum in modum appetens, & in retinenda dignitate Romanis veteribus prope par. Porro Dayris, id hodieque iuris obtinet, vt quidam quaſi Præfectus honoris ſit. Eius vnius in Iaponia tota iudicium eſt, quibus quiſque titulis honeſtandus, decoranduſque ſit. Ergo apud hunc regni proceres, ſingulique Dynaſtæ ſuos quiſque procuratores habent, & pretioſis inter ſe muneribus certant, vt eius gratiam ineant. Honore poſteriora ducunt omnia, nobilitate diuitias, honeſtate vtilitatem. Paupertas nemini fere probro, aut dedecori eſt. Patritijs, vel egentibus ſuus manet honos haud minor quam diuitibus, & opulentis. Nec diuitiæ tanti ſunt apud eos, vt nobiles quamuis pauperes, vllis adduci conditionibus poſſint, vt cum plebeis vel ditiſſimis connubia iungant. Putant enim, ſi ad ea deſcen-

181 Iaponum imperium.

182 Iaponici ſoli natura.

183 Iaponum ingenia.

184 Lingua Iaponica

185 Iaponum mores.

186 Auida gens honoris.

187 Nobilitas in pretio.

Digitized by Google

dant, multum se de sua existimatione, ac dignitate deperdere. Sua autem cuique vxor
188 est, non plures: & quoniam ad honestatem valde propendent, ex eo fit, vt omne ge-
Vnica vire vxor. nus aleæ, & furta omnia veluti res turpissimas auersentur. Ludis idcirco abstinent, quod
189 lusores appetentes sint alieni, sensimque à lucri cupiditate ad furti consuetudinem tra-
Ludis, & furtis abstinent. ducantur. Furtum autem ipsum adeo detestantur, & horrent; vt fures omnes in cru-
cem agant. Itaque tanta supplicij atrocitate proposita pauci apud eos fures. Nullam
190 non modo contumeliæ speciem, sed ne dictum quidem paulo asperius ferre queunt: er-
Armis gloriantur. go reuerentur se inter se præcipue nobiles, certantque officijs, & honore verborum.
Armorum gloria, virtuteque bellica cunctis se præstare nationibus arbitrantur: cete-
rasque præ se contemnunt: Tantum tribuunt armis, quantum alia nulla: nec re alia
perinde gloriantur, atque armis auro, vel argento decoris: gladios, ac pugiones iam
inde à pueritia perpetuo gestant etiam domesticos intra parietes, quos & noctu, cum
quieti se dederint, ad ceruical suspendunt. Rem familiarem in armis, & cultu corporis,
191 seruorumque comitatu consumunt. Sagittarij sunt peritissimi, pedestribusque prælijs,
Qualis educatio, & alij mores. (tametsi equorum copia non desit) fere contendunt. Bella continenter inter se gerunt:
&, vt quisque vincit viribus, ita latissime dominatur. Instituuntur iam inde ab vtero
ad duram, & militarem vitam. In lucem editi, vel tempestate perfrigida lauandi ad
flumina deferuntur. Auulsi ab vbere locis asperis, & incommodis procul à Matribus,
& Nutricibus educantur. Quod nulla res adeo infringat animos, & eneruet, vt educa-
tio mollis, & delicata. Famem, sitim, æstum, ceteraque mortalitatis incommoda
incredibili animi robore, ac tolerantia perferunt. Aperto capite in Sole pariter, ac
pluuia vterque sexus incedit. Storeis pauimenta consternunt, vbi & somnum capiunt,
ceruicibus tigno subiecto: & humi quoque epulantur cruribus insidentes. Pisce, po-
mis, oleribus, oriza victitant: & huius frugalitatis beneficio cum secunda valetudine
vtuntur, tum ad extremam senectutem plerique perueniunt. Alia ab alijs de Iaponum
moribus eleganter, & copiose sunt scripta. Sed nos ea præcipue excerpsimus, quæ do-
cerent quam parata, & idonea ad accipiendos Euangelicæ prædicationis fatus Iaponi-
ca sint ingenia. Sequuntur ea, quæ lucis Euangelicæ necessitatem indicant, densissimæ
errorum tenebræ, atque vitiorum: quæ prope ex æquo cum eorum bonis, virtutibusq;
192 contendunt. Primum enim in Dei cultu, & in finibus bonorum, ac malorum miseran-
Superstitiones Iaponicæ. dum in modum errant. Nam cum superstitionum apud eos multa sint genera liberum
cuique est, quam voluerit sequi: sæpeque fit, vt eodem sub tecto, vir aliam, & aliam
vxor, aliam quoque liberi sectam sequantur. Et quanquam sæpe oritur inter eos de
disciplinæ dignitate contentio; tamen cum cuique liceat, vt velit, viuere, nullas ple-
rumque ea res turbas excitat. Ea varietas, ac multitudo sectarum è Xacæ fraudibus
dicitur extitisse. Hic homo versutus, ac detestabilis è regno Sionis in finitimos Sinas
cum Amidam quendam prædicans, superstitionis nouum, perplexumque genus intu-
lisset, demum in Iaponiam quoque inde peruexit. Venerabantur ea tempestate Iapo-
193 nij Deos tantum suos quasi domesticos è Regibus priscis, vel hominibus alia re memo-
randis in diuinitatem adscriptos. Neque ab his alia quam vitæ huius (cum eam vnam
tum nossent) emolumenta orabant, bonam valetudinem, liberos, opes, & similia
horum. Hique sunt Dij, quos Cames appellant. Xacæ autem aduentu Fotoques
addidere, quorum principes Amida, & Xaca ipse numerantur, & ab his vitæ post
hanc futuræ bona precantur. Nam Xaca cum in Iaponiam, venisset, & præsentis vi-
tæ imperium occupatum à Camibus reperisset; tanquam diuiso religionis regno, men-
194 tioneque vitæ futuræ illata, facile persuasit, vt rudes gentes à Fotoquibus ventu-
Xacæ scripta, qualia. ri æui commoda expectarent. Ita præcipua Iaponum numina Cames, & Fotoques
sunt. Ceterum Xaca aggressus suorum somniorum deliramenta literarum tradere mo-
numentis, adeo, siue quia difficile est sibi constare in multo sermone mendacem,
siue etiam dedita opera ad dictorum vanitatem tegendam, magister tenebrarum te-
nebras persequens, implicauit sensus; ac totam orationem vocibus obscurauit ambi-
guis; alibique aliter pronuntiauit; vt ex eius voluminibus, quæ multa & magna
sunt, plurimæ inter se discrepantes, planeque contrariæ, dum ad suam quisque
libidinem autoritatem eius detorquet, natæ, ac propagatæ sint hæreses. Omnium

tamen

Digitized by Google

tamen ſumma eo redit, vt pœnas, ac præmia poſt mortem vulgaris turba credat manere: Principes, quique ſapientiores habentur, arcano quodam interpretantes artificio Xacæ dogmata ſpatij huius vitæ cuncta definiant. Sunt præterea, qui & ipſi Diabolo templa erigunt: in quibus effigiem eius multo, quam nos tetriorem, deformioremque depingunt. Is varijs modis illudit hominibus: nonnulliſque familiariter vtitur, & varia ſpecie ſe viſendum offert, terroribuſque interdum, ac denunciatione pœnarum; vt ſibi fana conſtruantur, extorquet. Nonnullis cupiditate vitæ beatioris iniecta, vt ad certum dierum numerum voluntario ſupplicio ſeſe macerent, perſuadet: quod vbi ſatisfactum ſibi eſſe pronunciauerit, tum demum ad voluntariam quoque necem miſeros adigit. Sunt qui Amidæ viſendi ſtudio, viam ſibi ad eum certa morte munire non dubitant. Ac primum emendicata diebus aliquot ſtipe, & in manicas indita, concionem aduocant, vt totam ſui conſilij rationem populo exponant, cunctis admirantibus, & approbantibus tantam hominum ſanctitatem. Deinde mare petunt, nauigiumque conſcendunt: & alligatis ad brachia, pedes, lumbos, & collum ſaxis, vel perforata de induſtria ſentina merguntur, vel in altum ſe ipſi præcipitant. Eam vero nauim amici, atque propinqui ſeparato proſequuti nauigio confeſtim concremant, nefas rati, quæ tantis religionibus conſecrata ſit nauis, eam ab vllo in poſterum contingi mortalium. Religionum magiſtris, & ſacerdotibus vtuntur ijs, quos Bonzios appellant, flagitioſo, atque impuro hominum genere: quorum ſectæ plurimæ numerantur, vario inter ſe cultu, ſuperſtitionibuſque diſtinctæ. Nec pauciora genera Bonziarum, quas Biconias ipſi vocant. Bonzij capite, ac mento prorſus abraſo inter quotidianas impuritates, atque flagitia, vitam nihilominus celibem profitentur nuptias quippe contraxiſſe capitale ijs eſt. Eorum quidam media nocte tintinnabulis excitati, alternantibus in Odæo choris carmina quædam è Xacæ libro ſuo more decantant: vt in omnibus fere Diabolus Chriſti æmulatur Eccleſiam. Dies per annum feſtos agitant multos, & concionibus populum ſuo arbitratu circumagunt. Claro vt plurimum nati ſunt loco. Proceres namque multiplici onerati prole, quibus ſatis amplum patrimonium relinquere ſe poſſe diffidunt, ne turbas aduerſus hæredes concitent, ad Bonziorum numerum aggregant. Miſerandum in modum populis illudunt. Xacam, Amidamque ante omnia iactantes bina, ternaue annorum millia voluntarijs ſe afflixiſſe pœnis, vt hominum innumerabilium ſaluti conſulerent: proinde qui nullas delictorum ſuorum pœnas luerint, ſi ſectarum ſuarum autores, ac principes implorarint, eos ab omnibus incommodis, vel ex ipſis etiam inferis liberandos, modo magna eos fiducia implorent, in eiſque ſpem ſuam ponant omnem. Vtuntur autem ad eos implorandos ſerie quadam orbiculorum bene longa; atque inter orandum gradatim ſingulos ad orbiculos eos inuocant. Quam precum ſeriem alij alijs crebrius, rariuſve percurrunt. Ita Diabolus, cui nihil propoſitum eſt magis, quam vt criminibus quamplurimis mortales irretiat, cum principum, ſapientiæque profeſſorum pleroſque ſummota ſupplicij, præmijve poſt mortem expectatione, quò libitum eſt, agat: ceterum multitudinem fallaci illa fiducia, ad eandem peccandi licentiam pellicit. Multas habent varijs locis Academias copioſis vectigalibus inſtructas ad percipiendam, retinendamque ſectarum diſciplinam: atque vt nulla propemodum ſacroſanctæ Chriſti Eccleſiæ in ludicro illo Satanæ ſimulacro deſit imitatio, præeſt Iaponicis ſuperſtitionibus ſupremus quidam Antiſtes, qui vel à ſtirpe, nobilitateve legitur, vel pecunia. Is late admodum imperat, & copioſis vectigalibus fruitur, vt cum profanis ſæpe Regibus certet. Habet & is Meaci domicilium, intra quod Idola ſex & ſexaginta ſupra trecenta numerantur, quorum ſingula ſingulis viciſſim noctibus ad eius latus excubiarum cauſa locantur. Sacroſanctus vulgo putatur, & pro Numine pene colitur; vt nefas quidem ei ſit humi veſtigia ponere: quæ ſi ponat, de honoris illico gradu deijcitur. Eius munus, & partes ſunt moderari ſacra omnia, & naſcentes Bonziorum ſectas ſuo diplomate comprobare, ſine quo illæ nullam exiſtimationem, vel autoritatem obtinerent. Ad eundem ſpectat creare Tundos, qui ſunt velut Epiſcopi, aut creatos à Regulis confirmare (nam & penes Regulos, Dynaſtaſque nonnunquam poteſtas hæc eſt) Tundi vero magno & ipſi in honore ſunt: ij ſacerdotia conferunt, & leuiora quædam curant. Ad eoſdemque Antiſtites pertinet, chirographis quibuſdam cauere populo, nihil

195 Diabolum quidam colunt.

196 Bonzij Iaponici.

197 Aſtutia Diaboli in imitãdis Chriſtianis ritibus.

198 Fraus Diaboli in ſceleribus pro pagandis.

199 Summus Iaponicarum ſuperſtitionum Antiſtes qualis.

200 Tundi, genus Antiſtitum inferiorum.

Digitized by Google

nihil eum post mortem mali à Dæmonibus accepturum, qui vnum aliquid ex ijs è vita migraturus acceperit. Et quanquam eiusmodi chirographa caro admodum veneunt, plurimi tamen ea, priusquam hinc abeant, comparare sibi non dubitant: eaque diligenter asseruata moribundi sepeliri secum iubent, quorum Diabolus fugetur aspectu. Ea Bonzijs quæstuosa est mercatura; qui quidem suis legibus carne, pisce, vino palam abstinent: oleribus tantum & oriza, nec nisi semel in die vescuntur. Quæ singularis ciborum abstinentia magnam illis in vulgus autoritatem conciliat: & in omni morum, vitæque fœditate tuetur opinionem: cum tamen apud eos ita nefariæ libidines vigeant, vt horrorem non sentiant, neque in peccatis id numerent: obiurgatique risu, & facetijs eleuare conentur obiecta. Id nimirum vmbra illa sanctitatis fraudulentissimus Satan agebat, vt concessarum abstinentia nuptiarum infanda stupra induceret. Quemadmodum enim nec mala permittit Deus, nisi maiorum causa bonorum: ita nec Diabolus quædam ex se bona suadet, nisi vt ad deterrima quæque gradum sibi per ea faciat. Ergo talibus magistris tam nefario flagitio populus totus sordet, & magistrorum se autoritate defendit. Quoniam si Bonzijs, inquit, id licet, quid ni profanis hominibus liceat? Alunt & fœminas Bonzij complures suis in cœnobijs, & claustris, quas colonorum suorum esse coniuges mentiuntur. Adeunt & horis omnibus officij causa Biconias, viciſſimque ipsi à fœminis adeuntur. Quorum exemplo corrupti reliqui reuulsis pudicitiæ repagulis, in omnem & ipsi turpitudinem sese intemperanter effundunt. Haud postremas apud Iapones obtinet calliditas, ac perfidia, & simulandi, fallendique studium. Vti quemque pessime oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur. Accedit sæuitia morum, & immanitas dira. Leuissimis de causis, quos oderunt, auersos, nec opinantes inuadunt: vnoque aut altero acuti, ac ponderosi acinacis ictu conficiunt. Dein composito, ac securo vultu quasi facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrum vaginæ reddunt. Nec fœminis ingenium mitius, quæ suos enixæ fœtus alendi tædio, vel egestate, iniecto pede præfocant. Alicubi etiam mulieres, quæ ventrem ferunt, quoniam persuasum habent, fœminam si pepererint, ad inferna damnari, suum in vtero fœtum medicamentis interimunt. Nulla apud eos publica, & gratuita siue peregrinis, siue pauperibus ægrotantibus diuersoria. Sub dio pernoctant, miseramque trahentes animam ab hominibus destituti, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo abijciuntur in sterquilinium. Quo etiam magis Christianam caritatem erga derelictos, & pauperes admirantur. Forensis res nulla propemodum; non iuris ciuilis formulæ, non citatio reorum, non carcer publicus. Ius totum in armis, aut Principum placitis. Priuatim Patresfamilias suæ quisque domi capitalium rerum cognitionem exercent, & grauiora fere crimina morte puniunt. His priuatis iudicijs populus regitur. In proceres vero seditiosos sic animaduertunt. Aedes noxij Rex milite circundat armato, daraque aut pugnæ, aut voluntariæ mortis optione, si pugnam is optet, commisso protinus prælio cum familia tota deletur; perpetuaque in omnem posteritatem notatur infamia: sin voluntarie necem eligat, optimis vestimentis ornatus vna, aut altera plaga vltro sibimet ventrem scindit: & in viscera tanta vi ferrum adigit, vt ea diffluant. Sic exenteratus amputandas parato ad id ipsum famulo ceruices præbet. Atque id demum mortis genus infamia vacat: nec filij quicquam de iure deperdunt. Ex amicis vero subinde præcipui illatis pariter sibi manibus supra mortuum corruunt: idque honestum sibi, & glorioſum ducunt. Idemque facinus in alijs quoque periculis, præsertim vbi agitur existimatio, ac fama valde vsitatum, ac per honorificum habetur. Reges, atque Dynastæ armatorum stipati caterua difficiles ad se aditus præbent; adductoque supercilio nutibus ferme agunt: & quidam interdum barbaro quodam fastu adorari, colique se iubent. Apud eos regit omnia metus. Nihil opis in populi caritate repositum est, ex quo fit, vt crebræ, & occultæ conspirationes erumpant; has autem Regnorum conuersiones, & summa rerum omnium perturbatio consequatur. Ergo in hanc cæcam errorum, vitiorumque noctem Euangelij facibus Xauerius primus illatis, tenebras paulatim dissijcere, & Solem iustitiæ conditum aperire pluribus locis cœpit. Cuius ad aspectum, atque fulgorem pudor in multis redit horrorque vitiorum; emendari in homi-

201 Bonziorum auaritia, & fœditas

202 Diabolus cur bona quædam Bonzijs persuadeat.

203 Simulatio apud Iapones multa, & alia morum portenta.

204 Iura Iaponum.

205 Vltro sibi ventrem in periculis scindere honestum.

Digitized by Google

hominibus ratio, ne beſtiarum more viuerent: ſuſcitari, quos Deus indiderat veritatis igniculi: & vt ex ijs, quæ deinceps narranda ſunt, planum fiet, ſobrietas, iuſtitia, pietas coli cœpta. Verum enim vero arduum vſquequaque erat opus, longeque humano conatu ſuperius. Inferendum erat bellum infernis poteſtatibus in vetuſta tyrannide obſtinatis, laceſſenda tanta tot Dynaſtarum, ac Principum contumacia, irritanda ſuperbæ gentis ſanguinaria perfidia, conuellendi patrij ritus, ac mores tot ſeculorum autoritate firmati, templis incredibili magnificentia ſpectandis, ſimulacris non religionis modo opinione auguſtis, ac ſanctis, ſed argento quoque, auro, opere admirandis, vitaque vulgo carioribus afferendæ manus. Ante omnia Bonziorum nudanda fœditas, & protrahenda in lucem turpitudo: omnibus denique mortiferæ quidem, ſed dulces tamen, & aſſuetæ carnis illecebræ detrahendæ; eoque omnium odia, inſidiæ, iniuriæ ſubeundæ, in vltimo mundi angulo, in ſumma humanorum præſidiorum ſolitudine, & rerum omnium egeſtate. At Xauerius, cui Apoſtolicum illud facere omnia, & ſuſtinere omnia propter Euangelium, iam diu ſteterat: cui reportatæ tot ante de inferno hoſte victoriæ animum erigebant, percepta diuinæ tutelæ pignora conſtantiam roborabant, dulcedo animarum Chriſto partarum ad noua lucra exacuebat induſtriam, continuo duce Chriſto admouet ſancto operi manus. Primum omnium induxit in animum, quoniam Bonzios audierat carne; & piſcibus abſtinere, ab ijs etiam ipſe, ne in cuiuſquam offenſionem incurreret, temperare. Quanquam multo ſibi arctiorem abſtinentiæ legem indixit, quam quæ Bonzijs diceretur indicta. Ipſa rerum egeſtas, & diuerſa, ac peregrina victus ratio parcius eum viuere, duriuſque cogebat. Pro pane oriza, pro obſonio fere pomis, oleribuſque barbaro item more conditis leniebat deſideria naturæ: nec tamen melius alibi, quam in Iaponia valuiſſe ſe ſcribit, ſcilicet non tam frugalitatis naturali ope, quam cæleſtis pabulo caritatis. Deinde ſedulam, & accuratam operam dare linguæ Iaponicæ rudimentis aggreſſus in præcipuis Chriſtianæ fidei capitibus conuertendis adiuuante Paulo complures dies ſummis laboribus deſudauit, non tam quia natura difficilis ea ſit ad diſcendum, quam quod, vt ante diximus, varia, & locuples. Quo accedit exquiſita inter vrbanos, & literatos recte loquendi conſuetudo: in qua, ſi quid imprudens pecces, aut à ratione diſcedas, riſu, & ſibilis exploderis. Itaque primis illis diebus Xauerius ac, Socij tanquam mutæ quædam ſtatuæ inter Iapones verſabantur, & ad eorum voces penitus ſurdi, cum multa de ſe dici, agitarique ſentirent, obmuteſcebant. Quanquam autem Paulo Iapone vtebantur interprete, tamen cum hic in ſua ipſius lingua peregrinus videretur, & hoſpes: & literarum inſuper eſſet expers, minus videlicet recte, fideliterque reddebat, quæ Chriſtiana lex tradit. Adeo autem ſcribebat imperite, vt ea, quæ ſcriberet, à literatis Iaponibus perlegi ſine riſu non poſſent. Itaque Socij ſimul ac fari cæpiſſent, excipiebantur cachinnis, & eorum ab omnibus deridebatur infantia. Xauerius tamen alienæ ſalutis ſitientiſſimus auditorum cachinnatione contempta rem conſtanter vrgere, & balbutire perſeuerabat ad populum. Et quoniam Bonziorum autoritate ſenſerat vniuerſæ multitudinis ſtudia niti, faciendum ſibi putauit, vt quo magis cetera in expedito forent, eam vel ſibi adiungeret, vel obtereret, & euerteret. Ergo per opportunitatem ipſum Bonziorum Antiſtitem nactus, quem ſua lingua Ninxit, appellant, cui omnes tum eruditionis, & ſapientiæ fama, qua ceteris anteibat, tum muneris, quo fungebatur: amplitudine, ætatiſque prætexta autoritate, quæ octoginta annorum iam erat, plurimum tribuebant; comiter ſeſe in eius familiaritatem inſinuauit. Inde ſenſim habitis de religione ſermonibus in animorum immortalitate nutantem ſæpe ſenem offendit, tandemq; diſputatione prouectus, eum inconſtantiæ, leuitatiſque conuicit. Quod victoriæ genus, quanquam odioſum victorem victo plerumque reddit, ea tamen Xauerij comitas in diſceptando fuit, cum ingenij ſignificatione coniuncta, vt captus potius, obſtrictuſque Bonzius magno eum honore coluerit. Cuius exemplo ceteri incitati Bonzij, viſi ſunt & ipſi eius conſuetudine mirifice retineri: vehementer inſuper admirati tantam animi magnitudinem, acceptamque diuinitus mentem, ſic enim loquebantur, vt religionis duntaxat cauſa e Luſitania in Iaponiam tot, tantiſque oceani tractibus, tantiſque cum periculis contendiſſet. Victis in ſuo Antiſtite Bonzijs, ijſque ſibi deuinctis, quo ſolidiores in populo fructus, vberioreſque perciperet, poſt deguſtata Iaponici rudimenta ſermonis, Euangelij

206 Difficultas conuertendæ Iaponiæ.

207 Prima cura B. Xauerij in Iaponia conuertenda, ſuæ vitæ exẽplis prælucere.

208 Deinde linguam ediſcere:

209 Tum Bõziorum autoritatem vel adiungere ſibi, vel obterere.

210

Digitized by Google

211 Ad hæc potestatem à Rege euangelizandi impetrare.

prædicandi potestatem ab Saxumano Rege petere ante constituit: Pauloque admonente, qui in salutando Rege anteuerterat, faciles ad eum aditus nactus est. Is Cangoxima milliaria quindecim aberat, Pauloq; ipsi ex Indiæ remotissimis regionibus peregre redeunti, & ob id suis popularibus prope miraculo, valde sese comem, ac benevolum præbuit. Quoniam autem Lusitanorum iam dudum commercium, quos ad emporia vicina cum pretiosis oneribus commeare didicerat, expetebat, multa ex Paulo de Lusitanorum moribus, ac virtute: multa de rebus indicis, & legis Christianæ mysterijs scisciatus est curiosius. Cui cum satis Paulus, cumulateque fecisset; deque Xauerio: multa insuper addidisset, ad extremum egregie pictam in tabula, quam ex India aduexerat, Dei Matris imaginem, puerique IESV materno sedentis in gremio, spectandam Regi protulit. Quam Rex submisso poplite veneratus, id ipsum fieri ab omnibus, qui aderant imperauit. Paulus vt ad pietatem propensum Regem sensit, Xauerium ei, socioque conciliauit. Ipsa quoque Regis mater visa est ad Christi legem non mediocriter affici: tabulæque capta specie paucis post diebus, quam Paulus Cangoximam redijt, nobilem ad eum virum misit, qui sumendum quoquomodo eius curaret exemplum, & simul literis consignanda Iaponicis Christianæ legis initia. Ac pingendæ quidem tabulæ defuit artifex. Ceterum fidei summam dierum aliquot labore conscriptam Paulus dedit. Cuius post reditum, ad eundem Xauerius Regem iam benevolum, ac paratum profectus, potestatem legis Euangelicæ prædicandæ popularibus suis, edictumque publicum impetrauit. Ita Christiana sacra paulatim in vrbem inducta; Paulique primum vxor, ac filia, tum propinqui, & amici complures, qui haud iniquo animo tulerant eum factum esse Christianum, assiduis eius monitis, & hortatibus ad baptismum perducuntur. Hos deinceps subsequuti sunt alij, & paucorum mensium spatio ciues amplius centum haud repugnantibus, inuitisque propinquis; in ijs Bonzij duo: quos cum alijs aliquot Neophytis Xauerius in Indiam misit, vt ingenuis artibus in Gollegio Goano, & religionis imbuti mysterijs, suis deinde popularibus reuersi prodessent. Ipse vero non dum vsum vernaculi sermonis adeptus, præcipua fidei nostræ capita Iaponice conuersa, literisque nostratibus consignata Neophytis è codice, populoque tradebat. Porro ad eius confirmandam inter homines Ethnicos, & alienos à veritate doctrinam, prodigiorum adminicula, miraculaque non deerant. Ethnico homini Cangoximæ ciui honesto, ac locupleti, filiam quam vnice diligebat, immaturo funere mors abstulerat. Hunc amici Neophyti, cognatique nonnulli nimijs angoribus deditum cum vidissent, & vi doloris pene dementem, hortantur vt ad Xauerium præcipua sanctitatis fama præstantem opem aliquam imploraturus accedat. Confestim ille desiderio carissimæ filiæ ad eum, quem sibi nominauerant, aduolat: & madentibus vberi fletu genis, multis, ac supplicibus verbis obtestatur, & orat, vt opem aliquam, si qua sit, extinctæ filiæ porrigat. Xauerius orbitatem hominis, ac solitudinem miseratus, cum Ioanne Fernandio socio ad orandum se recepit. Nec ita multo post lætus, & alacer, quod indicium solet esse plerumque. Numinis exorati, è precatione reuersus, hominem iubet bono animo esse, viuere filiam eius, & saluam esse. Ille vero Xauerij verbis non satis intellectis, quæ vtique vir sanctus in re persimili à Christo didicerat, indignabundus abscedit, suspicatus opinor eum vel à suis ædibus abhorrere, vel minorem sibi fidem habere de filiæ morte narranti. Domum repetenti puer domesticus obuiam venit, & filiam viuam, & incolumem nunciat. Quo nuncio mœstus Pater exhilaratus domum properat, & quam exanimem reliquerat, viuam reperit. Obstupuit ad eius parens aspectum, & manantibus gaudio lacrymis, ex eamet sciscitatur, qui tandem redijsset in vitam. Respondit illa se cum exisset è corpore dum à tetris quibusdam satellitibus ad horrenda quædam deportatur incendia, repente duobus à viris sane quam egregijs ex eorum ereptam manibus vitæ redditam. Senfit Paterfamilias præsentissimam Xauerij opem, & vna cum filia gratiarum ergo ad eum confestim redit. Filia Xauerium, & Socium eius intuita, admirabunda Patri succlamat, en, inquit, illi, qui me ex inferis reuocarunt, & obortis ambo lacrymis procumbunt ad pedes. Mox tota cum familia relictis superstitionibus patrijs, Christianis sactis initiantur. Disseminata huius prodigij fama, pusio quidam affertur ægrotus totus tumens, ac turgidus: quem sublatum suas Xauerius in vlnas, & aliquoties sic affatus, Benedicat tibi Dominus, pulsis tumoribus sanum reddidit. Ciuis etiam alius locuples, & honestus,

212 Primi in Iaponia baptismi.

213 Reddit vitam Xauerius demortuæ puellæ.

214

215

216 Puerum fœde tumentem B. Xauerius sanat. Et Leprosum.

ſus, alta ſcabie, & lepra reſperſus Xauerium per internuncium rogat, vt ad ſe curandum ne grauetur accedere, Xauerius excuſatis occupationibus, pro ſe miſit, è comitibus vnum, qui ſalutato ſuis verbis ægroto, ſemel, iterum tertioque perquireret, Chriſtianus ne fieri vellet: cum æger annuiſſet, is manu ducta in morem Crucis hominem ſignat, ſtatimq; abſterſa eſt omnis macula: nitor redijt; vt nitorem reciperet animi, qui iam receperat corporis. Stetit promiſſis, & Chriſtianus factus eſt. His prodigijs quanquam ad Chriſti fidem populus propendebat, tamen ex altera parte Bonzij, qui initio ſiluerant, id quod Xauerius tanto ante præuiderat, vt ſenſerunt Chriſtianis inſtitutis ſua inſtituta conuelli, vitia perſtringi, diſcipulos ab ſe abduci, peregrinam religionem in dies propagari, toto pectore Euangelij curſum euertere, & odio furere in Xauerium inſtituunt: inire etiam inter ſe conſilium quemadmodum eum, vel de medio tollerent, vel in Indiam relegarent. Interim in ipſum, & eius ſocios de ſuggeſtibus iram ſuam effundere, maledictis proſcindere, Dæmones, ac Veneficos appellare, qui nefarijs præſtigijs, & arte Diaboli fictis miraculis, ac prodigijs oculis humanis illuderent. Quibus ſermonibus populus incitatus, auerſari cœpit eos, quos paulo ante videbatur appetere: prohibere ne in foris dicerent, irridere cum prodirent, & ad riſus, ac probra verborum lapidationes adiungere. Quocirca Patres velut domeſtica incluſi cuſtodia carere publico ad dies aliquot ſunt coacti: ſed ne ſic quidem à petulantiſſima multitudine tuti eſſe poterant, quæ nocturna lapidatione fores, feneſtraſque petens, concepta in hominum capita odia expromebat in tecta. Nec defuit ad cohibenda ora maledica cæleſte prodigium. Appetitus conuicio, & maledicto Xauerius, mente, animoque Dei Numen iratum in maledicum vidit; cuius vicem vir mitiſſimus miſeratus ad eum conuerſus, Caueat, inquit, ori tuo Deus. Nec temere ea effatus eſt verba: repentino enim, & copioſo pituitæ curſu fæde miſero illi diſtortum eſt os; vt quoties hiſceret, ac fari vellet, toties intortæ in Dei famulum contumeliæ veniret in mentem. At Bonzij, cum ſatis non haberent in Xauerium, & ſocios multitudinem concitaſſe, viderentque Præfectum vrbis iuſſu Regis peregrinis hominibus impenſe fauere, ſe autem deſpici, minoreſque in dies fieri, tentarunt apud ipſum Regem fictis eos criminibus in inuidiam vocare. Sed clauſas Regis aures inuenerunt, qui vel in eos obiecta crimina retorquebat, eorumque auaritiæ, ſuperbiæque ſingularem modeſtiam Patrum, & expertem omnis cupiditatis inopiam opponebat; vt eſſet horum commendatio, Bonziorum acris vituperatio. Quibus Rex ab ſuo conſpectu repulſis, miſit illico ad Xauerium: qui ſuo nomine iuberet bono animo Patres eſſe, & fidem faceret, quanto eos amore proſequeretur. His regiæ beneuolentiæ ſignificationibus animati, erectique Dei præcones, rurſus ad priſtinam concionandi conſuetudinem medijs in foris, & priuatis in ædibus eos docendi, qui Chriſtiani fieri cuperent, reuerterunt; vt diſrumperentur dolore Bonzij, nec tamen conquieſcerent, donec euertendæ funditus rei Chriſtianæ Cangoximæ ſe dedit facultas. Audierat Saxumæ Rex negotiatores Luſitanos ad Firandum, (ea Ximi inſula eſt & cognomine oppidum, in regno Figenſi) cum mercibus appuliſſe, & periniquo ferens animo Firandi regulum ſibi infenſum inſperatis opibus augeri, ſe vero diuturna mercium expectatione fruſtrari, ſenſim auerſari Xauerium cœpit, & ab ipſius doctrina, præceptiſque refugere. Cuius offenſionem odorati Bonzij tempus ſuum interpretati, ad eum frequentes redeunt, paratasque nacti aures facile perſuadent, ſi Chriſti legem Iaponum legibus aduerſariam ſuum in regnum introduci ſinat, non modo ditionem eius vniuerſam, ſed cultum etiam Deorum, maiorumq; inſtituta penitus ruitura. Proinde capitali pœna ſanciat, ne quis in poſterum Chriſtiana ſacra ſuſcipiat. Hac regulus oratione commotus, & nouis quaſi facibus incitatus, vti Bonzij poſtularunt, edixit. Perculit id edictum Xauerium, & præclaros eius impetus retardauit. Sed cum ſubeunda eſſet procella temporis, quæ deuitari non poterat, omne ſuum tempus partim in vnis excolendis Neophytis, partim in acuenda, & procudenda lingua Iaponica conſumebat. Quod ab his otij erat, Deo ſcilicet tribuebat. Interimq; multa, & grauia in omni vita perferebat incommoda. Quibus ita non fractus eſt animo, ſpeque deiectus adiungendæ ad Chriſtum Iaponiæ, vt in Indiam ſcripſerit Sociorum accerſens auxilia; in ijſque nominatim Gaſparem Berzæum euocaret; quem profecturis vna ſocijs præficiebat. Anno labente cum obſeptum Cangoximæ penitus Euangelio videret iter, Neophytorum tutela Paulo relicta ciui eorum, & egregio Chriſtiano, ipſe

217 Bonzij rabide ſe opponunt Euangelio.

218 Maledico conuitiatori os fœde diſtorquetur.

219 Saxumæ Rex Luſitanorum commercio deſtitutus in Xauerium irritatus.

220 Vetat fieri Chriſtianos.

cum

Digitized by Google

221 Xauerius in Firandum abit.

cum Cosmo Turriano, & Ioanne Fernandio mœrente nouello grege in Firandum ad Lusitanos soluit. Reliquit autem Cangoximæ (vt ad Goensis Collegij Socios scribit ipse) Neophytos fere centum probe edoctos, & institutos; qui postea vel ipso orbati Paulo omnique Patrum ductu, ac magisterio, adeo constanter in Christi fide manserunt, vt non

222 Constantia primitiarum Eccle siæ Iaponicæ.

modo totos annos tredecim eorum nemo à suscepta religione defecerit; sed numero insuper aucti sint ad quingentos, vita & moribus ceterorum Iaponum tam dissimiles; vt vt id anno huius seculi tertio & sexagesimo Saxumæ Rex admiratus, siue hic (quem diximus infensum fuisse Xauerio) siue qui huic in regno successit, datis ad Antonium Quadrium literis Indicæ Societati Præpositum, Patres aliquot postularit, à quibus ceteri ciues, ac populares sui Christiana lege percepta, ad eandem & ipsi formam suas vitas, moresque componerent.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Decimus.

RECVRREBAT quinquagesimus huius seculi annus Iobelæi sanctitate augustus, quem veteri Ecclesiæ instituto Iulius eius nominis Tertius Pontificatu nuper inito promulgarat. Annus cum omni hominum generi faustus, ac salutaris tum Societati nostræ præcipue lætus. Erat Iulius is, quem supra nominauimus, Ioannes Maria de Monte Cardinalis Prænestinus, qui vt in œcumenico Tridenti Concilio sedis Apostolicæ Legatus Societati prolixe fauerat; sic in Pontificatu quanti eam faceret, & verbis declarauit, & rebus. Indicto, ac proposito toti Christiano Orbi Iobelæo, quo grex cunctus suum ad Pastorem, vt est in more positum, vocabatur, Ignatius Pontifici supplex fuit, vt Societatis hominibus, qui pro Ecclesia, & animarum salute in locis disiunctissimis versabantur in India, Brasilia, Congo denique, & propiore Africa: nec sine magno rei Christianæ damno ad Vrbem conferre se poterant, promerendi Iobelæi copiam, potestatemque cum Christianis earum regionum, atque Neophytis faceret: simul & quid eius merendi gratia faciendum præscriberet, indicaret, Pontifex blando oculo Ignatium intuitus, vt animi sui significaret affectum, quod attinet, inquit, ad elargiendum Socijs vestris absentibus Iobelæum, id libenter elargior, hac tamen cum parsimonia, &, vt eius verbis vtar, cum restrictione, vt omnem meam in hac re potestatem cum Societate vestra communicatam velim; liceatque fratribus vestris tanto à nobis interuallo disiunctis ex Ecclesiæ thesauris, & largissimis huius anni condonationibus gaudere; ad easque promerendas quicquid visum fuerit, vestro arbitratu præscribere. Ignatius plurimis actis gratijs, per eam occasionem Pontifici Maximo nonnulla ex ijs, quæ de Indijs, & remotis illis partibus nuntiabantur, auditu læta, nec celsissimis illis auribus indigna commemorauit. Quæ cum Pontifex audisset, studio diuini flagrans honoris, lacrymas tenere præ gaudij voluptate non potuit, testatus ea sibi accidisse periucunda. Nec modo Indijs, vltimisque terris, sed compluribus etiam, qui propius ab Vrbe aberant, Iobelæum Ignatio postulante concessit: vt multis Messanæ Societatis amicis, multis item Venetijs, ac Lutetiæ, copijs quoque in Africam cum Vega Prorege Siciliæ barbarorum profectis ad bellum: similiterq; Societatis hominibus in Germania: Salmanticæque & Gandiensi ciuitati vniuersæ propter eximiam Ducis Borgiæ pietatem, atque virtutem. Tam singulare beneficium alio non minore munere liberalis Pontifex cumulauit. Nam cum moris sit toto Iobelæi curriculo priuilegiorum vsu cunctis Religionum Ordinibus interdicere, quibus Apostolicæ sedis autoritate fas est, à retentis, reseruatisque peccatis confitentes absoluere; Societati tamen IESV voluit ea, quæ concessa nuper essent à Paulo, hoc quoq; anno salua, atque intacta vbique terrarum relinqui. Quocirca Societatis Præpositos, ac Rectores, qui ab Vrbe aberant, per literas Ignatius monuit, vt & ipsi ad animorum commodum priuilegijs illis vti pergerent, & alios aliquot è Societate nominarent, quibus eam potestatem, in excipiendis præsertim sacris confessionibus, tuto committerent. Maximum autem illud beneficium numerari debet, quod Societatis instituta à priore probata Pontifice, & sanctissima illa sede Iulius sua denuo autoritate probauit, verbisq; grauissimis rata voluit: & quæ prioris in approbatione Pontificis, Paulique literis obscuriora esse poterant, ambiguamque, ac dubiam interpretationem habitura videbantur,

1550
1
Iulius iij. nouus Pontifex egregie fauet Societati.

2
Largissime Iobelæum concedit Patribus remotissimarum regionum.

3
Et multis alijs Ignatij postulatu.

4
Nec priuilegia Societatis vult per Iobelæi tempus suspendi.

Digitized by Google

tur, ea ipse proprio diplomate declarauit, & ad Ignatij mentem, sensumque distinxit. Quarum literarum exemplar eo videtur hoc loco vulgandum magis vt literarum Pontificis Pauli, quæ totæ inseruntur, prima Ordinis huius fundamenta cognoscere cupienti, simul copia fiat. Est igitur tale.

IVLIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

EXPOSCIT debitum pastoralis officij, cui nos, licet immeritos, prætulit diuina Maiestas, vt fideles quoslibet, præsertim religiosos, in via mandatorum Domini, ad illius honorem, & gloriam, & proximorum spirituälem profectum deambulantes paternis confoueamus affectibus: vt fideles ipsi, dextera Domini sibi assistente propitia, æternæ salutis præmium feruentius exquirant, & in eorum pio proposito confoueantur. Dudum siquidem, per felicis recordationis Paulum Papam Tertium, prædecessorem nostrum, accepto, Quod dilecti filij, Ignatius de Loyola, & Petrus Faber, ac Iacobus Laynez, necnon Claudius Iaius, & Paschasius Broet, ac Franciscus Xauier, necnon Alfonsus Salmeron, & Simon Rodericus, ac Ioannes Coduri, & Nicolaus de Bobadilla; presbyteri Pampilonen. Gebennen. Seguntin. Toletan. Visen. Ebredunen. & Palentin. ciuitatum, & diœcesis respectiue, in Artibus magistri, in Vniuersitate Parisien. graduati, & in Theologicis studijs, per plures annos exercitati, Spiritu sancto afflati, iam dudum è diuersis mundi regionibus decedentes, in vnum conuenerant, & exemplaris, ac religiosæ vitæ socij effecti, abdicatis huius seculi illecebris, eorum vitam perpetuo Domini nostri IESV Christi, atque suo, & successorum suorum Romanorum Pontificum seruitio dedicauerant, & iam pluribus annis verbum Dei prædicando, & fideles priuatim ad pias meditationes, beneque, ac beate viuendum excitando, hospitalibus inseruiendo, pueros, & alios rudes salubria dogmata ad Christiani hominis institutionem necessaria docendo, ac denique omnia caritatis officia, quæ ad animarum ædificationem pertinebant, vbique terrarum, vbi peregrinati fuerant, quisque iuxta traditam sibi ab ipso Spiritu sancto gratiam, multa cum laude obeundo, laudabiliter in vinea Domini se exercuerant; eorum institutum, sub quadam viuendi formula ab ipsis edita Euangelicæ veritati, & sanctorum patrum sanctionibus conformi, vt vinculum caritatis, & vnio ipsis quidem Socijs, & alijs, qui prædictum vellent institutum sequi, conseruarentur, approbauit, & confirmauit, & benedixit: ipsosque Socios (quorum numerum, non vltra sexaginta esse tunc voluit) sub sua, & Apostolicæ sedis protectione suscepit, illisque condendi Constitutiones, & statuta quæcunque ad ipsius, sic institutæ, & confirmatæ Societatis conseruationem, & felicem progressum, licentiam concessit per quasdam. Cumque postmodum progressu temporis, Spiritu sancto cooperante, ex Societate prædicta spiritualem animarum fructum crescere, & multos, qui institutum prædictum sequi vellent, in Parisien. & alijs generalium studiorum Vniuersitatibus, studere intellexisset idem prædecessor, Ignatij, & aliorum sociorum prædictorum piam vitam, & doctrinam attendendo, eidem Societati, vt quoscunque alios idoneos, & iuxta suas Constitutiones probatos libere admittere possent, concessit. Et nihilominus, vt Coadiutores tam presbyteros, qui in spiritualibus, quam laicos, qui in temporalibus, & domesticis officijs eos adiuuarent (qui quidem Coadiutores peractis probationibus, iuxta Constitutiones Societatis huiusmodi requisitis, ad maiorem deuotionem suam, & meritum, etiam tria vota, Paupertatis videlicet, Castitatis, & Obedientiæ possent emittere, non solennia, sed quibus, pro eo tempore, quo Præpositus Generalis Societatis prædictæ eis, in ministerio spirituali, vel temporali vtendum iudicaret, astringerentur: quique omnium bonorum operum, quæ in dicta Societate fierent, ac meritorum omnium participes fierent, perinde, vt qui solennem professionem, in eadem Societate emisissent) possent assumere; & alias gratias, ac priuilegia ad fouendam, & adiuuandam in ijs, quæ ad Dei honorem, & animarum salutem pertinebant, Societatem prædictam, de benignitate Apostolica concessit. Vt autem prædicta

5 Summa literarum Apostolicarum Pauli iij. de Instituto Societatis.

Digitized by Google

dicta omnia prius ab eodem prædeceſſore conceſſa, magis confirmentur, & ſimul omnia quæ ad inſtitutum Societatis prædictæ pertinent, eiſdem in literis aliarum ſummam continentibus comprehendantur; & vt aliqua obſcurius dicta, & quæ ſcrupulum, ac dubitationem poſſent inijcere, per nos exactius explicentur: nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt formulam, qua prædictæ Societatis inſtitutum exactius, & diſtinctius, quam antea, edocente experientia, ac vſu rerum, expreſſum, eodem tamen ſpiritu, comprehenditur, confirmare dignaremur; cuius tenor ſequitur, & eſt talis. Quicunque in Societate noſtra, quam IESV nomine inſigniri cupimus, vult ſub crucis vexillo Deo militare, & ſoli Domino, ac Eccleſiæ ipſius ſponſæ, ſub Romano Pontifice, Chriſti in terris Vicario ſeruire, poſt ſolennem perpetuæ Caſtitatis, Paupertatis, & Obedientiæ votum, proponat ſibi in animo, ſe partem eſſe Societatis, ad hoc potiſſimum inſtitutæ, vt ad fidei defenſionem, & propagationem, & profectum animarum in vita, & doctrina Chriſtiana, per publicas prædicationes, lectiones, & aliud quodcunque verbi Dei miniſterium, ac ſpiritualia exercitia, puerorum, ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionem, Chriſtifidelium in confeſſionibus audiendis, ac ceteris Sacramentis adminiſtrandis, ſpiritualem conſolationem præcipue intendat: & nihilominus ad diſſidentium reconciliationem, & eorum, qui in carceribus, vel in hoſpitalibus inueniuntur, piam ſubuentionem, & miniſterium, ac reliqua caritatis opera, prout ad Dei gloriam, & commune bonum expedire viſum erit, exequenda gratis omnino, & nullo, pro ſuo in prædictis omnibus labore, ſtipendio accepto, ſe vtilem exhibeat: curetque primo Deum, deinde huius ſui inſtituti rationem, quæ via quædam eſt ad illum, quoad vixerit, ante oculos habere, & finem hunc ſibi à Deo propoſitum totis viribus aſſequi: vnuſquiſque tamen ſecundum gratiam ſibi à Spiritu ſancto ſubminiſtratam, & vocationis ſuæ proprium gradum. Ideoque, ne quis forte zelo vtatur, ſed non ſecundum ſcientiam, proprij cuiuſque gradus iudicium, & officiorum diſcretio, ac diſtributio tota ſit in manu Præpoſiti Generalis, ſeu Prælati per nos quocunque tempore eligendi, vel eorum, quos ipſe ſibi ea cum autoritate ſubſtituerit, vt congruus ordo ſeruetur in omni bene inſtituta communitate neceſſarius. Qui quidem Præpoſitus de conſilio conſociorum Conſtitutiones ad conſtructionem huius propoſiti nobis finis conducentes condendi, maiori ſuffragiorum parte ſemper ſtatuendi ius habente, & quæ dubia eſſe poterunt in noſtro inſtituto hac formula comprehenſo, declarandi autoritatem habeat, Conſilium vero neceſſario conuocandum ad condendas, vel immutandas Conſtitutiones, & alia grauiora, vt alienare, vel diſſoluere Domos, ac Collegia ſemel erecta, intelligatur eſſe maior pars totius profeſſæ Societatis (iuxta Conſtitutionum noſtrarum declarationem) quæ ſine magno incommodo poteſt à Præpoſito Generali conuocari. In alijs, quæ non ita magni momenti ſunt, idem Præpoſitus adiutus, quatenus ipſe opportunum iudicabit, fratrum ſuorum conſilio per ſe ipſum ordinandi, & iubendi quæ ad Dei gloriam, & commune bonum pertinere in Domino videbuntur, ius totum habeat, prout in Conſtitutionibus eiſdem explicabitur. Quicunque autem in hac Societate profeſſionem emiſerint, non ſolum in primis profeſſionis ſuæ foribus intelligant, ſed quoad vixerint, memores ſint, Societatem hanc vniuerſam, & ſingulos, qui in ea profitentur, ſub Sanctiſſimi Domini noſtri Pauli Papæ Tertij, & aliorum Romanorum Pontificum ſucceſſorum eius fideli obedientia Deo militare. Et quamuis Euangelio doceamur, & fide orthodoxa cognoſcamus, ac firmiter teneamus, omnes Chriſtifideles Romano Pontifici, tanquam capiti, ac IESV Chriſti Vicario ſubeſſe: ob deuotionem tamen maiorem ad obedientiam ſedis Apoſtolicæ, & maiorem voluntatum noſtrarum abnegationem, & certiorem ſancti Spiritus directionem ſummopere conducere iudicauimus, ſingulos nos, & quicunque eandem in poſterum profeſſionem emiſerint, vltra illud commune trium votorum vinculum, ſpeciali ad hoc voto aſtringi, vt quidquid modernus, & alij Romani Pontifices, pro tempore exiſtentes iuſſerint ad profectum animarum, & fidei propagationem pertinens, & ad quaſcunque prouincias nos mittere voluerint, ſine vlla tergiuerſatione aut excuſatione illico, quantum in nobis fuerit (ſiue nos ad Turcas, ſiue ad quoſcunque alios Infideles, etiam in partibus, quas Indias vocant, ſiue ad quoſcunque Hæreticos, Schiſmaticos, ſeu etiam ad quoſuis fideles, mittendos cenſuerint) exequi teneamur. Quamobrem qui ad nos acceſſuri ſunt, antequam

6 Inſtituti Societatis formula.

7 Vota paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, finis inſtituti.

8 Puerorũ ac rudium inſtitutio.

9 Operum caritatis exercitia, quæ gratis omnino exhibenda ſunt.

10 Officiorum diſtributio.

11 De condendis cõſtitutionibus.

12 Præpoſitus habet autoritatẽ declarandi Inſtitutum.

Conſilium ad grauiora conuocandum.

13 In his quę non tanti momenti ſunt ius totum habet præpoſitus.

14 Speciale votum obediendi Romano Pontifici.

Digitized by Google

15 Ingressuri Societatem quid considerare debent.

antequam huic oneri humeros supponant, diu multumque meditentur, an tantum pecuniæ spiritualis in bonis habeant, vt turrim hanc iuxta consilium Dominicum possint consumare, hoc est, an Spiritus sanctus, qui illos impellit, tantum illis gratiæ pollicea-

16 Missiones non procurandæ.

tur, vt huius vocationis pondus, illo adiuuante, se laturos sperent: &, postquam, Domino inspirante, huic IESV Christi militiæ nomen dederint, die noctuque succincti lumbos, & ad tam grandis debiti solutionem prompti esse debebunt. Ne qua autem possit esse inter nos missionum, aut prouinciarum huiusmodi ambitio, vel detrectatio; intelligant singuli, sibi per se, vel alium, de huiusmodi missionibus quidquam cum Romano Pontifice non esse curandum, sed omnem hanc curam Deo, & ipsi Pontifici tanquam eius Vicario, & Societatis Præposito dimittendam: cui quidem (sicut ceteris)

17 Votum obedientiæ.

nihil de sui ipsius missione in alterutram partem, nisi de Societatis consilio, cum dicto Pontifice curandum erit. Voueant etiam singuli, se in omnibus, quæ ad regulæ huius

18 Præpositi electio & potestas.

nostræ obseruationem faciunt, Societatis Præposito (qui ad hoc munus quam fieri possit idoneus, ad plura vota, prout in Constitutionibus declarabitur, eligetur) obedientes fore. Ille autem omnem eam autoritatem, & potestatem habeat supra Societatem,

19 Gubernandi ratio.

quæ ad bonam eiusdem Societatis administrationem, correctionem, & gubernationem vtilis erit. Iubeat autem ea, quæ ad constructionem propositi sibi à Deo, & à Societate finis cognouerit esse opportuna, & in prælatione sua benignitatis, ac mansuetudinis, caritatisque Christi, Petri, Paulique formulæ semper sit memor: & tam ipse, quam

20 Obedientia subditorum erga Præpositum.

consilium prædictum ad normam hanc assidue spectent. Singuli vero subditorum, tum propter ingentes ordinis vtilitates, tum propter nunquam satis laudatum humilitatis assiduum exercitium, non solum Præposito in omnibus, ad institutum Societatis pertinentibus parere semper teneantur: sed in illo Christum veluti præsentem agnoscant, &,

21 Paupertatis Votum.

quantum decet, venerentur. Cum autem experti fuerimus iucundiorem, puriorem & ad proximi ædificationem aptiorem esse vitam, ab omni auaritiæ contagione quam remotissimam, & euangelicæ paupertati, quamsimillimam, cumque sciamus Dominum nostrum Iesum Christum, seruis suis regnum Dei solum inquirentibus, necessaria ad vi-

22 Professi, & eorum Domus nō possunt habere redditus.

ctum, & vestitum esse subministraturum: sic voueant singuli, & vniuersi perpetuam Paupertatem, vt non solum priuatim, sed neque etiam communiter possint Professi, vel vlla eorum Domus, aut ecclesia ad aliquos prouentus, redditus, possessiones, sed nec ad vlla bona stabilia (præter ea, quæ opportuna erunt ad vsum proprium, & habitationem) retinenda ius aliquod ciuile acquirere, rebus sibi ex caritate donatis ad necessarium vitæ vsum contenti. Quia tamen Domus, quas Dominus dederit, ad operandum in vinea ipsius, & non ad scholastica studia exercenda destinandæ erunt: cum valde opportunum fore alioqui videatur, vt ex iuuenibus ad pietatem propensis, & ad literarum

23 De collegijs, & eorum redditibus

studia tractanda idoneis operarij eidem vineæ Domini parentur, qui Societatis nostræ, etiam professæ velut quoddam seminarium existant; possit professa Societas ad studiorum commoditatem, Scholarium habere Collegia, vbicunque ad ea construenda, & dotanda, ex deuotione aliqui mouebuntur: quæ simul atque constructa, & dotata fuerint (non tamen ex bonis, quorum collatio ad sedem Apostolicam pertinet) ex nunc autoritate Apostolica erigi supplicamus, seu pro erectis haberi: quæ Collegia possint habere redditus, census, seu possessiones vsibus, & necessitatibus studentium applicandas,

24 Collegiorum gubernatio penes Præpositum vel Societatem est.

retenta pœnes Præpositum, vel Societatem omnimoda gubernatione, seu superintendentia super dicta Collegia, & prædictos studentes, quoad Rectorum, seu gubernatorum, ad studentium electionem, ac eorundem admissionem, emissionem, receptionem, exclusionem, statutorum ordinationem, & circa studentium institutionem, eruditionem, ædificationem, ac correctionem, victus vestitusq; & aliarum rerum necessariarum eis ministrandarum modum, atque aliam omnimodam gubernationem, regimen, ac curam; vt neque studentes dictis bonis abuti, neque Societas Professa in proprios vsus conuertere possit, sed studentium necessitati subuenire: Qui quidem studentes ingenij, & morum indole tales esse debebunt; vt merito speretur, post absoluta studia ad Societatis functiones idoneos fore: & sic demum post cognitum in spiritu, & literis eorum profectum, &

25 De Officio diuino recitando.

post sufficientem probationem, in Societatem nostram admitti possint. Socij autem omnes cum presbyteri esse debeant, ad dicendum officium secundum communem Ecclesiæ ritum, sed priuatim, & non communiter, vel in choro, teneantur: & in ijs, quæ ad victum,

Digitized by Google

ctum,& veſtitum,& cætera exteriora pertinent, honeſtorum ſacerdotum communem, & approbatum vſum ſequentur:vt quod inde pro cuiuſque neceſſitate, vel ſpiritualis profectus deſiderio ſubtractum fuerit, ex deuotione, & non ex obligatione,rationabile obſequium corporis Deo,prout expediet,offeratur.Hæc ſunt, quæ ſub præfati Domini noſtri Pauli,& ſedis Apoſtolicæ beneplacito,de noſtra profeſſione, typo quodam explicare potuimus,quod nunc fecimus;vt ſummatim informaremus tum illos,qui nos de noſtro vitæ inſtituto interrogant, tum etiam poſteros noſtros, ſi quos Deo volente imitatores, vnquam habebimus huius viæ, quam cum multas, magnaſq; habere annexas difficultates fuerimus experti,opportunum iudicauimus,etiam ſtatuere,ne quis ad profeſſionem, in hac Societate emittendam,niſi diuturnis,& diligentiſſimis probationibus (prout in Conſtitutionibus declarabitur)eius vita,& doctrina explorata fuerit,recipiatur:quia re vera, hoc inſtitutum omnino humiles, & prudentes in Chriſto, & in Chriſtianæ vitæ puritate, ac literis conſpicuos exigit. Imo, & ij, qui in Coadiutores tam in ſpiritualibus, quam in corporalibus, & in Scholares admittentur, quorum vtrique, poſt ſufficientes probationes, & tempus in Conſtitutionibus expreſſum, vota ſua, ad deuotionem, & meritum maius, non quidem ſolennia (præter aliquos, qui de licentia Præpoſiti Generalis, propier ipſorum deuotionem, & perſonarum qualitatem, tria vota huiuſmodi ſolennia facere poterunt) ſed quibus teneantur, quamdiu Præpoſitus Generalis in Societate eos retinendos eſſe cenſuerit, emittere debeant, prout in Conſtitutionibus latius explicabitur, non niſi diligenter examinati, & idonei reperti, ad eundem finem Societatis, admittantur ad hanc IESV Chriſti militiam, qui tenuibus cœptis noſtris fauere dignetur, ad gloriam Dei patris, cui ſoli ſit ſemper decus, & honor in ſæcula amen. Quapropter conſiderantes, nihil, quod pium ſanctumque non ſit, in dicta Societate eiuſque laudabilibus inſtitutis, ac exemplari Ignatij, & aliorum Sociorum prædictorum vita, & moribus reperiri, eaque omnia ad ſuorum, & aliorum Chriſtifidelium animarum ſalutem, & fidei exaltationem tendere; Socios, ac illorum Coadiutores prædictos, & ipſius Societatis Scholares à quibuſuis excommunicationis; ſuſpenſionis, & interdicti, alijſque eccleſiaſticis ſententijs, cenſuris, & pœnis à iure, vel ab homine quauis occaſione, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodati exiſtunt, ad effectum præſentium dumtaxat conſequendum, harum ſerie abſoluentes, & abſolutos fore cenſentes,illoſque ſub noſtra, & Apoſtolicæ ſedis protectione ſuſcipientes, Motu proprio, & ex certa noſtra ſcientia,autoritate Apoſtolica, tenore præſentium, erectionem, & inſtitutionem Societatis, ac extenſionem numeri illius Sociorum, ac receptionis, & admiſſionis Coadiutorum, ac omnia, & ſingula, Priuilegia, immunitates, exemptiones, libertates,& condendi, & alterandi ſtatuta, & ordinationes, ac alia quæuis indulta eiſdem, Societati, & illius Præpoſito, per prædeceſſorem noſtrum, & ſedem huiuſmodi, ſub quibuſcunque tenoribus, & formis conceſſa, & confirmata, ac deſuper confectas tam ſub plumbo, quam in forma breuis literas, & in eis contenta, ac inde ſecuta quæcunque, perpetuo approbamus, & confirmamus, ac eis perpetuæ firmitatis robur adijcimus,ſupplentes omnes, & ſingulos tam Iuris, quam facti defectus, ſi qui interuenerint, in eiſdem: Eaque omnia & ſingula perpetue, & inconcuſſe firmitatis robur obtinere, & inuiolabiliter obſeruari debere, & ſic per quoſcunque Iudices, & Commiſſarios, quauis autoritate fungentes (ſublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi,& interpretandi facultate, & autoritate) iudicari, interpretari, atque decidi debere;necnon quidquid ſecus ſuper his per quoſcunque quauis autoritate, ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari, irritum & inane decernimus, & declaramus.Quocirca vniuerſis, & ſingulis venerabilibus fratribus Patriarchis,Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filijs Abbatibus, Prioribus, & alijs perſonis in dignitate eccleſiaſtica conſtitutis, per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ipſi, & eorum quilibet per ſe vel alium, ſeu alios præfatis Præpoſito, & Societati in præmiſſis, efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes faciant autoritate noſtra ſingulas prædictas, & præſentes literas plenum effectum ſortiri, ac ab omnibus inuiolabiliter obſeruari,non permittentes quenquam contra illarum tenorem quomodolibet indebite moleſtari,contradictores quoslibet, & rebelles per cenſuras eccleſiaſticas, & alia iuris opportuna remedia (appellatione poſtpoſita) compeſcendo, ac cenſuras prædictas legitimis ſuper his habendis ſeruatis proceſſibus,etiam iteratis vicibus aggrauando: inuocato etiam ad hoc (ſi opus fuerit) auxilio brachij ſæ-

26 In victu, & veſtitu ſequi debemus vſum communem honeſtorum ſacerdotum.

27 Ad profeſſioné non admittãtur niſi diu multumque probari.

28 Coadiutores, & ſcholares vota ſua debẽt emittere.

29 Aliqui tria vota ſolennia emittere poſſunt.

30 Idonei coadiutores,& ſcholares debent admitti.

31 Approbatur & confirmatur inſtitutũ,& Priuilegia conceſſa.

32 Iudices qui aſſiſtant.

Digitized by Google

33 Non obstantibus, &c.

cularis; Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac omnibus illis, & singulis, quæ in literis prædictis idem prædecessor noster voluit non obstare, cæterisque contrarijs quibuscunque, aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab Apostolica sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de de verbo ad verbum, de indulto huiusmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ absolutionis, susceptionis, approbationis, confirmationis, adiectionis, suppletionis, decreti, declarationis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit; indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ M.D.L. Duodecimo Kalendas Augusti: Pontificatus nostri Anno Primo.

F. de Mendoza. Fed. Cardinalis Cæsius.

34 Liberalitas Iulij Pontificis in Societatem.

Ad hæc interiora, & quæ animorum propria sunt, benigne Iulius externa insuper, & quæ ad rem familiarem, fortunasq; pertinerent, adiunxit. Is ex Ecclesiæ bonis Salmanticensi Collegio, Cardinali rogante Mendoza, aureos septingentos quotannis attribuit, quamuis ægre alias adduci posset, vt de priuatis Ecclesijs detraheret aliquid quod in alios vsus, & Collegia conuerteret. Is Romano Collegio, quod anno insequenti cœptum est, Duce postulante Gandiæ, aureos item mille quingentos in annos singulos assignauit. Is Cæsaraugustæ domicilium sacrarum virginum à Ioanne olim Consaluio Aragonensis regni conseruatore excitatum, ab eodemq; postea autoritate Pontificis Maximi dissolutum, nostris addixit. Is denique, cum ad eum supplex rediret Ignatius, vt ex interioribus Ecclesiæ thesauris aliquid more suo in animurum commodum postularet, Pontifex cum annuisset petenti. Quid? inquit, nihil ne in vitæ vestræ tutelam, & indigentiam corporum postulatis? iussitq; eum in posterum acri interposito obedientiæ mandato, quoties Professorum domus in egestate esset, toties ad se fidenter, & sine verecundia reuerti: vnumq; de familiaribus suis præsentem monuit, vt idipsum sibi ad memoriam subinde redigeret. Hæc præstantissimi, optimiq; Pastoris erga Societatem mens, hic animus fuit. Quo excitatus, & animatus Ignatius, admonente præsertim tantæ sanctitatis, & religionis anno, statuit Professos Patres, qui ab Vrbe aberant, quod diu iam concupierat, conuocare, vt cum eis de Societatis summa conferret, constitutioneque ab se perscriptas, & perpolitas, priusquam in lucem ederet inspiciendas traderet, & generalis Præpositi sese, vt deinde patuit, abdicaret munere. Patres vero qui ex Hispania Romam expectabantur, erant hi, Araozius Prouincialis, Gandiæ Rector Ouiedus, Franciscus Strada, & Iacobus Miro quibus accessere alij tres, Petrus Tablares, Emmanuel Sa; & Franciscus Roias. Hi omnes optanti, petentique Duci Borgiæ, quem cum ceteris inuitatum ab Ignatio supra diximus, sese comites adiunxerunt. Dux autem ipse discessurus ad Vrbem, re domestica, ciuiliq; composita. (Nam & filias in matrimonio collocauerat, & filio natu maximo cum vxorem adiunxerat, tum Ciuitatis gubernacula iam tradiderat) ita distribuerat vniuersa, nullo vt incommodo rei vel publicæ, vel priuatæ Ducis munere abdicare se posset. Cumq; se vna cum filio Ioanne Patribus coniunxisset autumno ineunte suum egressus Oppidum, non sine honesto, nobiliq; comitatu equitum ferme triginta, manibus oculisq; sublatis in cælum ingenti animi sensu, multisq; præ gaudio lacrymis, carmen illud Dauidicum decantauit, In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Deinde illud ex eodem oraculo, laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Induxerat prorsus in animum nunquam se amplius vnde abierat, reuersurum: & huic inductioni, decretoque sic paruit, nunquam vt postea, quam diu fuit in Hispania, ne tum quidem cum post annum alterum & vigesimum Pio iubente Pontifice eius nominis Quinto, cum Alexandrino Cardinali, nobilissima in legatione rediisset, vllis precibus sit adductus, vt Valentia, vbi substiterant, Gandiam vsq; diei non amplius itinere, tanto interuallo recurreret. Iam perpetui itineris ea ratio fuit, vt eius comitatus non popularis aliqua multitudo, sed Religiosorum bene instituta sodalitas videretur; adeo erant omnia ad disciplinam apta, atque disposita. Quotidie post precationem, eamque bene longa multarum scilicet horarum, noxas animi confessione tergebat. Missæ sacro singulari quadam illius mysterij reuerentia semper aderat,

35 Præcepto obedientiæ sua sponte iubet Ignatiũ ad se adire in domesticæ rei angustijs.

36 Conuocat B. P. Professos de constitutionibus consultaturus.

37 Venit Romam Franciscus Borgia palam iam professurus Societatem.

38 Ratio itineris Borgiæ.

Digitized by Google

at, Dominique corpus pio ore, animoque sumebat: quod ad sacerdotium vsque perpetuum ei, solenneue fuit. Cultus eius, atque vestitus infra dignitatem Ducis erat, infra personam, clerici propior, quam secularis. Cibus item quotidianus admodum parcus, isque sumptus semel in die. Nocturnam quietem, cum sopor altus famulos oppressisset, crebræ verberationes interrumpebant. Sed res ea geri tanta dissimulatione 39
non poterat, vt puerorum aures falleret: ij crepitu excitati plagarum, plagas sæpe numerabant: quarum constat fuisse numerum ab eis initum supra quingentas. Tædia itineris mutua diuinis de rebus collocutio leuabat, eademque vicissitudine quidam longa silentia precationis interpellabat. In prætereundis vrbibus, oppidisque quanquam sui ipsius despiciendi studio Ducum, & Ciuitatum, quibus erat notus, occursus, ne quid sibi haberetur honoris, consequi tamen non potuit, quin vbique pro dignitate, quacunque iter faceret, exciperetur, præsertim Ferrariæ ab Hercule Duce auunculo suo, Florentiæque à Cosmo Mediceo Hetruriæ Duce: apud quos tantorum 40
Principum humanitate coactus, dies aliquot diuersatus, tandem relictis suæ virtutis impressis vbique vestigijs, ad Vrbem venit: intra quam etiam honestissimum, & celeberrimum contra votum, contraque decretum modestissimæ suæ mentis, introitum habuit. Fuerat ei quidem in animo, ne quid ingressus ille celebritatis haberet, per tenebras vrbem inire: verum tanta fuit & Cardinalium, & Cæsarei legati, aliorumque Procerum vis, atque contentio, vt honorem illum, publicamque gratulationem perinuitus, & nolens admiserit. Prodierunt ei obuiam extra Portam Cardinales aliquot, & is, quem dixi, legatus, clarissimusque vir Fabritius Columna cum equitatu permagno. Quo comitatu introductus in vrbem, cum & à Pontifice Maximo suas in ædes, & à Cardinalibus inuitaretur in suas: actis vtrisque, qua par erat humanitate, gratijs, non dubitauit domus nostræ paupertatem, humilitatemque magnificis, splendidisque Pontificum ædibus anteferre. Erat domi nostræ Duci, Ducisque familiæ satis commodum conclaue paratum aliquot distinctum cubiculis, & à cetera Patrum habitatione secretum, vt esset aditus ad salutandum Ducem sine domesticæ perturbatione quietis, & disciplinæ, perfacilis. Huc igitur Dux succedens, vt præstolantem ad ianuam vidit Ignatium, comitatu dimisso, confestim ad pedes aduolat, vt ferret osculum, & amplexus, prehensaque item ad osculum manu, benedictionem vt à Patre, Præpositoque iam suo suppliciter postulauit. Ignatius teneriore quodam animo illacrymans dulciter amplexatus, suo tecto lætabundus excepit: vt qui vim admirabilem in eo diuinæ gratiæ persensérat, & iam tum animo prouidebat, quantos editura fructus esset ea recens in Christo proles. Cum ex itinere paululum conquiesset, Pontificem adijt, ad vsitatam osculationem pedum. Cuius Pontifex gratulatus aduentu, peculiari quadam animi propensione, maiore etiam quam ceteros Principes consuesset, eum excepit: singularem eius pietatem, quam & in suscipiendis propter religionem illius profectionis incommodis, & in omni vita palam omnibus præseferret, graui oratione commendans. Simul & illud addidit, præclare actum iri cum Ecclesia Catholica, si multos eius generis Dynastas, ac Principes Franciscí Borgiæ imitatores haberet: futurum, vt aliquando illa reuiuiscceret Ecclesiæ nascentis imago, cum olim Imperatores, ac Reges ad sepulchra Principum Apostolorum supplices conuolabant. Ad extremum de habitatione suarum ædium ei rursus obtulit. Sed Dux dato iterum pedi osculo supplicauit, vt Societatis apud Patres maioris quietis, & otij gratia sibi esse liceret. Reuersus è Curia consalutari multis à Præsulibus, & Cardinalibus cœptus est, cunctis admirantibus eximiam Ducis humilitatem, atque modestiam. Cuius quanquam de Societate mentem, consiliumque non norant, admoniti tamen tanta animi submissione, & splendore virtutum, suspicari facile poterant id, quod erat. Haud minus admirandus domi nostræ Dux fuit, vbi ad vsum, exercitationemq; virtutis suppetebat etiam facultas maior. Cœnaturis apud Ignatium aliquando quibusdam Patribus repente Dux vna cum filio Ioanne ministrandi gratia linteo paruo præcinctus apparuit, expressaque eius rei venia, & conuiuarum manibus aqua fusa, mensæ dapes inferre, capite nudo velut è domesticis puer vnus instituit, totaq; cœna sedulus ministrauit. Deinde sublata mensa recta tacitus in culinam, vt inquinatas patinas repurgaret. Abnuit tamen Ignatius præteritis contentus exemplis, & ne laboris insuetum defatigaret. Nec minor erat iucunditatis fructus, quem ex vsu Patrum antiquorum Dux Borgia, quam quem ex eius Patres capiebant exemplo; præsertim vero ex vsu, consuetudineq; P. Igna-

40 Excipitur Romæ perhonorifice.

41. Diuertit ad Ignatium eique se tradit.

42 Excipitur à Pontifice perbenigne; & commendatur.

43 Exercet domi strenue sanctam humilitatem.

Digitized by Google

tij cui, vt iam antea per literas fecerat, se totum dedidit, & addixit, suique pectoris arcana, quod diu vehementer optarat, ac recessus aperuit: cum eo suam precandi rationem, & pœnitentiæ genera, cum eo totum suæ vitæ cursum, statumque contulit, vt eius ductu, nutuque in susceptis vitæ rationibus regeretur; deque Societatis moribus, institutisque propius iam, vberiusque cognosceret. Vt autem satis sibi consuluisse quotidiano B. Patris vsu, collocutione, præceptis visum est, ne sibi vni dumtaxat studeret, & suo tantum bono, commodoque vacaret, adiecit animum ad eius, quam inibat, Societatis incrementa curanda. Atque vt in itinere, quod ad Vrbem habuit, nullas vnquam eius augendæ, ornandæque prætermisit occasiones. Nam & Genuæ illius vrbis Antistitem, & Ferrariæ, Florentiæq; Duces suis vt in vrbibus Societatis Collegium constituerent, Bononiæ vero sedis Apostolicæ legatum, vt inchoati Collegij primordia promoueret, hortatus est: sic in ipsa vrbe de Romano fundando Collegio (quod B. Pater multis nominibus vehementer optabat) suisque instruendo reditibus cogitare solicite, studioseque cœpit. Cuius vt initium fundandi primus ipse faceret, sex circiter aureorum millia subito numerauit: Pontificique Maximo, quod modo significauimus, vt certos ei prouentus attribueret autor fuit. Cuius egregia voluntate adductus Ignatius, obtulerat ei fundatoris titulos, & honores, quos tamen ille modestissime recusauit: quod diceret satius esse ei huius honorem nominis reseruare, qui per facultates suas posset illud aliquando Collegium vberiore fulcire prouentu, & omnes numeros fundatoris implere. Pari studio cum sacram ædem Professæ domus peranguſtam, nec concursus quotidiani capacem animaduerteret, statuit ædem ampliorem à fundamentis extruere, & ad eius operis inchoationem Esquilacensem Episcopum Borgiæ genti peramicum induxit. Hic vna cum Duce, Ignatioque primum lapidem rite iecit. Quem etiam in ritum suam quoque Ioannes filius operam cum primarijs e paterna familia viris effodiendo, aquisque trahendis ad structuram operis contulit. Quod opus quanquam deinde alio maiore, & loco meliore inchoato, prætermissum est, non idcirco suo apud Deum merito Ducis pietas, præmioque caruit. Anni sub exitum iam Romam primæ autoritatis Patres conuenerant, qui quidem sine procurationum publicarum incommodo possent. Quorum hæc tantum certa sunt nomina. Araozius, Strada, Ouiedus Miro ex Hispania aduecti cum Borgia: tum Lainius è Sicilia reuocatus. Romæ aderant Miona, Frusius, Polancus, cuncti vota quatuor professi præter Stradam, qui Kal. Februarij in sequenti anno Romæ professus est. Salmeron paulo serius, verum ante Patrum discessum adfuit. Simonem expetebat Ignatius maxime, quod quanto maior in Lusitania moles erat rerum, tanto ipse potuerat experimento, vsuq; plura deprehendisse: eoq; pluris intererat communem Patrum sententiam coram ab illo cognosci, & rationem vitæ, formamq; publicæ administrationis, quam ex Romano hausisset fonte, in suam referri Prouinciam. Sed vetuit Rex ante anni insequentis exordium proficisci. Igitur ijs, quos dixi, ad Vrbem congregatis. Constitutiones suas Ignatius primorum autoritate rogatuque Patrum, & tota vrgente Societate perscriptas, in conuentum retulit; copiamque cum vniuersis, tum singulis eas inspiciendi, perpendendiq; fecit, vt si quid mutandum, vel addendum, vel inducendum esset, id libere, ac fideliter indicarent. Nam cum tantum Societati Paulus Pontifex tribuisset, vt in his literis, quibus Societatis instituta confirmat, eadem autoritate Constitutiones, & leges, quas ipsa conditas approbasset, eo ipso nullo alio adhibito iudice comprobaret. Ignatius, qua erat prudentia, & sanctitate præditus, ne quid in lucem daret, quod non omnium posset subire iudicium, suo ipse iudicio stare, & sua niti prudentia in ijs edendis, vulgandisq; nullo modo voluit: sed eas vltro, ac sponte aliorum animauersioni, iudicioque subiecit. Optabat enim tales ab se Constitutiones prodire, quæ congruerent vniuersis: & à quibus nulla regionum, nationumque varietas, nulla morum, naturarumque dissimilitudo posset excipi: haud ignarus, vbi tanta morum, nationumque varietas foret, non omnia in omnes apte cadere, nec omnia omnibus conuenire; crebris autem exceptionibus legum leges ipsas infringi, & suum robur amittere. Cumque Societatis corpus omne vbique gentium, atque terrarum vnius esse velut oris, coloriſque percuperet, id erat ijs legibus temperandum, quæ omni hominum generi, varietatique sine exceptione congruerent. Itaque prudentissime vir Sanctus fecit, vt antiquiores Patres è varijs prouincijs, atque nationibus conuocaret, quibus cum ea, quæ ab sese essent diuturnis precibus, & commentatione perscripta, atque elucubrata conferret: eorumque demum iudicijs, sententijsque decer-

44 Omnem vitæ suæ rationem cum B. Ignatio confert.

45 Statuit Romæ collegium excitare.

46 Recusat tamen titulos fundatoris.

47 Amplificandum curat Professorũ templum.

48 Congregatis Patribus Beatus Ignatius inspiciendas constitutiones tradit: vt omnium hominum locorumq; generi aptæ essent.

49

Digitized by Google

decerneret, id quod esset diuinæ laudi, omnique hominum generi maxime consentaneum. Nec modo ijs, qui tum conuenerant, verum etiam alijs postea, qui abfuerant, eas tradidit expendendas, ne præcipuis quispiam desideraretur è Patribus, cuius ille non exquireret in re tam graui iudicium. Lectæ sunt ab omnibus perlibenter, summoq; studio, nec minore approbatione susceptæ. Sed B. Pater ijs adhuc expoliendis, & corrigendis intentus, mutandisque nonnullis, quæ vel à Patribus essent animaduersa, vel dies progrediens admonuisset, non eas ante annum huius seculi tertium, & quinquagesimum promulgandas existimauit. Tum demum eas in Hispaniam, Lusitaniam, & alias aliquot prouincias misit, non vt à suis illæ quidem, veluti iam perfectæ, & omnibus expletæ numeris acciperentur, sed vt quales tandem essent ad actionem reuocatæ, quamq; aptæ moribus cuiusque generis, ac nationis vsus ipse quotidianus ostenderet, & quod tanto studio diuturnaque commentatione, tot deliberationibus, ac sacrificijs in eis decretum, & constitutum esset, corroboraret. Ac ne tum quidem vim eas vllam, aut robur vllum habere, nisi ab vniuersa Societate denuo recognitas, probatasque voluit: id quod eius post obitum (vt suo tradetur loco) duo de sexagesimo huius seculi anno, cum ad Præpositi Generalis comitia conuocata est Societas fecit. Tum demum Præposito Lainio renunciato ex eiusdem Societatis decreto vnum in locum congregatæ, rursus excussæ, in manibusque iactatæ, summa omnium consensione probatæ, & quasi quadam veneratione receptæ sunt. Easdem per idem tempus Pontifex Paulus huius nominis Quartus ab quatuor Cardinalibus examinari iussas, & diu, multumque discussas, tandem saluas, atque integras, quemadmodum acceperat, ne verbo quidem immutato, restituit. Sed quid mirum eas tanta in admiratione fuisse, cum earum autor (vt supra dicebamus) in ijs conficiendis tam apertis significationibus diuinæ mentis, tam crebris, inusitatisque luminibus redundarit? tam matura, diuturnaque deliberatione in ijs elimandis, tot denique grauissimorum Patrum iudicijs, consilijsque sit vsus? Conficiendarum porro ea fuit Ignatij ratio. Primum omni motu animi, affectuque deposito in statuendis, omittendisve quibusque rebus, neutram propendebat in partem, sed summa æquitate animi totum se in Dei manus, potestatemque tradebat. Deinde summo etiam ardore, & contentione poscebat vim, opemque dispiciendi veri, & ex Apostoli præcepto potiora probandi. Tum disputabat ipse secum in vtramque partem, cum constituendum quippiam, aut non constituendum videretur: collectasque vtrinque rationes conferebat inter sese, & suo quamque pondere, momentoque pendebat. Denique quod constitutum, & designatum animo iam habebat, id ad Deum referebat: & in eius velut oculis, conspectuque ponebat, supplex orans, atque obsecrans, vt lumen aliquod præferret menti suæ: vt quod ei placeret maxime, id potissimum ipse decerneret. Post accuratam hanc, exquisitamque deliberationem, quo cuiusque rei constitutio, electioque tot rationum expressa momentis tutior, & aptior esset, omninoque cum Dei sensu, voluntateque congrueret, non continuo vt ratum, ac fixum statuebat illud, quò bene affectus animus, & perturbatione iam vacans rationum ferebatur impulsu, sed id sæpius in consilium, & deliberationem adducebat, modo nouis excogitandis, afferendisque rationibus, modo allatis, & inuentis denuo ad trutinam reuocandis. Ad extremum quasi nihil egisset, id quod erat ei familiare, in arduis præsertim rebus, atque negotijs, totum se precationi omni alio solutus opere, curaque tradebat, & rem diuinam quam accuratissime faciebat, vt mentem suam Deus pleniore quodam lumine collustraret, & motu cieret interiore, quo magis omnia è re diuina, Societatisque decerneret. Atque vt sanctissimus Pontifex Leo, cum ad Episcopum Flauianum aduersus impiam, & detestabilem Eutychetis scribebat hæresim, priusquam aliquò destinaret epistolam (ea est in eius epistolarum volumine ad Flauianum decima, mirifico deinde plausu à Chalcedonensi probata Concilio) scriptam iam, & exaratam altari B. Petri Apostoli, cuius miro studio Pontifex ille tenebatur, imposuit; totos quadraginta dies precationi, ieiunioq; continenter intentus, vt chirographum tanti ponderis, quodque grauissimam Ecclesiæ causam continebat, si quid in eo castigandum, & corrigendum esset, Apostolus ipse sua manu corrigeret. Sic Ignatius cum scribendis Constitutionibus operam daret, priusquam de quaque re deliberaret, omninoque decerneret, id quod super eam orando, deliberandoque commentatus esset, calamo exceptum, atque exaratum, imponebat alta-

50 Quam multis, varijs, seueriſq; iudicijs compro batæ sint Societatis constitutiones.

51

52 Qua ratione vsus B. Ignatius in condendis cõstitutionibus.

53

54 Informatam constitutionem quamque, exemplo magni Leonis, imponebat altari à Domino corrigendam.

Digitized by Google

55 Quadraginta dies deliberat B. Ignatius vtrũ Sacraria Professorum certos reditus habere expediret.

ri, vbi quotidiana sacrificia rite factitabat (quemadmodum & nos à senioribus audiuimus, & is, qui sacrificanti minister aderat Ioannes Paulus Borellus exposuit) vt scribenti, deliberantique illucesceret Christus vberius: & multiplicato lumine de re quaque secundum maximam Dei gloriam, honoremque statueret. Quadraginta dies ipsos continuos, vt coniectura de reliquis fiat, in ardenti precatione, deliberationeque consumpsit, vt vnum illud tuto, & sine errore decerneret, liceret ne Professorum domibus, quæ totæ liberali hominum misericordia victitant, sacras ædes, vel modicis cum prouentibus possidere, vt haberent saltem vnde necessarios sumptus in instrumentum templi, ceterosque sacros vsus suppeditarent. Extant etiam num commentarij quidam, in arcula

56 Sensus mirabiles eorum quadraginta dierũ.

post eius mortem reperti, in quibus per hos quadraginta dies habitum animæ suæ, varioſque sensus manu sua perscripsit diuino sane instinctu: vt incredibilium prope donorum, quæ largissime ex immenso Diuinitatis fonte hauriebat, & diligentissime recondebat, species ad posteros aliqua emanaret. In ijs elucet ad viuum expressa viri sanctitas, admirabilitasque diuinæ liberalitatis in seruum suum, & quanti apud nos ponderis esse oporteat relictas ab eo Constitutiones, ac leges: in ijs sese nobis (quamuis id non ageret) suo quasi pennicillo depinxit, vt qualis in precatione siue matutina, siue ve-

57 spertina, qualis in comparando animo ad rem diuinam, qualis in ipsa re diuina, & secundum rem diuinam esset in actione gratiarum, nostrum ad exemplum, ac disciplinam intueremur. Hic luce clarius apparet quanta ei esset cum diuina mente coniunctio, quanta communicatio in expendendis, ac pertractandis singulis ferme Constitutionum locis, quanta vis lacrymarum, quantus imber, quam affluens, quamque redundans diuinarum suauitatum copia: quam cum humani pectoris angustiæ non satis caperent, erumpebat frequenter in corpus, magno eius sæpe languore, magnoque labore: vt in ipsa sacrificatione nonnunquam intercluſa voce, cum facultas libere respirandi non esset, proloqui omnino verbum, ac pronunciare non posset, quoad tanta illa diuinæ dulcedinis copia, vbertasque remitteret. Interdumque fiebat, vt preces inter, & sacrificia tantis ardoribus æstuaret; vt omnes partes corporis exardescerent, venæque omnes manifesta cordis palpitatione micarent: interdum vero etiam pilus capitis inhorresceret. In ijs inquam Commentarijs cerni licet, (quod dudum dicebamus) quam crebris, quamq; perpetuis à Deo splendoribus mens eius illustraretur, dum eius pectori mens illapsa diuina, cum eo sese admirabili quadam ratione, & incredibili iucunditate communicat.

58 Cuius illapsu, communicationeque plurimæ in eius animo, maximæq; notitiæ de Dei natura, & Personarum Trinitate fiebant; vt etiam earum processiones, proprietates, operationes, & ea, quæ percipi ab homine sine doctrinæ præsidio, & disciplina non possunt, ei sine magistro, vel studio, siue impressis earum rerum in eius mente notionibus, siue etiam visis obiectis extrinsecus patefierent. Quæ tot, tantæque notitiæ cum incredibili iucunditate coniunctæ, non ad exigui temporis fructum, sed ad dies sæpe complures hærere eius pectori consueuerant; vt quocunque ingrederetur, eæ comites sequerentur: cum eoque siue in cubiculo, siue in cœnatione, siue apud suos, siue apud alienos semper habitarent, & quodammodo pernoctarent: quarum æstu, magnitudineque sic absorbebatur, & à se ipse peregrinabatur interdum, vt similis esset hominis, qui corpore

59 Exẽplar sensus diei vigesimi secundi.

terras coleret, mente cælum. Et quidem vt pijs lectorum studijs satisfaciam, quos non dubito quin auiditas ceperit eorum commentariorum specimen degustandi (quanquam perdifficile est conseruare spiritum eorum latina lingua) interseram quam fidelissime, quid altero, & vigesimo die notarit. Sabbato, inquit, quintum sacrum de Trinitate. In precatione consueta, cum initio non multum adesset, post dimidium sat multum præsto fuit pietatis, iucunditatisque animæ cum aliquo obiectu, & specie lucidæ claritatis. Dum altare componitur occurrente menti IESV, motus ad eum sequendum:

60 Quid maxime impulerit B. Patrem ad perfectam paupertatẽ in Societate decernendam.

cum penitus existimarem quod ipse sit Dux, caputque Societatis; id esse omnium argumentum maximum, cur paupertas, & nuditas summa esset assumenda: quanquam aliæ quoque rationes, quæs in electionibus adhibueram, eodem spectabant. Atque hæc cogitatio commouebat me ad pietatem, & lacrymas, atque etiam ad constantiam, vt quamuis in sacro huius diei, vel in alijs non affluerent larymæ, videretur hic sensus fore satis tentationum, & molestiarum tempore ad constantiam obtinendam. Inter has cogitationes cum progrederer, & sacras vestes induerem, crescebat pius sensus, & videbatur

Digitized by Google

batur hæc plane esse confirmatio decreti; quamuis aliæ consolationes abessent: & videbatur confirmatio esse quodammodo à Sanctissima Trinitate (Hoc enim B.Pater cupiebat: adesse sibi potissimum ab augustissima Trinitate sensum aliquem vnde intelligeret accepta illi esse, quæ ipse de paupertate decreuerat) cum ita se communicaret filius: quia recordabar eius temporis, quo Pater me apud filium collocauit. Post indutas sacras vestes, cum se mihi magis, magisque nomen IESV imprimeret, & ita ego essem corroboratus, & confirmatus in omnem euentum, erumpebat noua vis lacrymarum, atque singultuum. Sacrum iam ingresso multum comitabatur gratiæ, ac pij sensus cum quieta, longaque lacrymatione. In processu varij adfuere motus in decreti confirmationem. Cumque diuinum Sacramentum sustinerem manibus, subijt internum colloquium, & commotio vehemens nunquam Dominum deserendi quicquid se obijceret, superfundente se noua dulcedine spiritus, ac nouis motibus. Permansitque sensus ille ingens cum impulsu ad lacrymas etiam post sacrum; totoque die, quoties subiret IESV memoria recurrebat menti deuotio; & confirmatio. Huius potissimum diei placuit sensus adscribere, quamuis in alijs admirabiliora legantur dona luminum cælestium, atque suauitatum, quod hic clarius explicatur, quid maxime ad perfectam paupertatem beatissimum virum impulerit. Nec fraudabo piorum mentes cogitatione pulcherrima, quam die quinto, & trigesimo adnotauit. Venerat illi in mentem certo die finem sacrificijs imponere, quæ super hac de paupertate deliberatione faciebat: deinde considerans, non ita definite agendum cum Deo, Cum me abijcerem (inquit) nec æquum existimarem præscribi à me certum tempus; sed vt me penitus, omninoque subijcerem, & ibi desinerem, vbi placeret summæ bonitati se mihi indicare: Subijt cogitatio quid si Deus me ipsa in gehenna collocaret? Hic vero, inquit, duo mihi offerebantur, ex vna parte cruciatus, quos eo loco perferrem, ex altera maledicta in Deum, quæ audirem. In priore non poteram mihi dolorem repræsentare, neque ijs cruciatibus commoueri: atq; ita videbatur mihi multo acerbius fore in sanctissimum Dei nomen audire blasphemias. Sic B.Pater affectus Constitutiones suas edolabat, atque his maxime studijs, atque præsidijs, cum eas scriberet, vtebatur. Nullus enim apud eum tum librorum apparatus, nullus codex præter Missarum volumen. Studium eius precatio erat: bibliotheca perennis cum diuina mente congressus. Et quidem in suis Constitutionibus ea sæpe tradit, vt non ab ipso inuenta, sed à Deo videantur pene dictata. Rogauit is Lainium cum Constitutiones scriberet (à quo non ignorabat sanctorum vitas, & eorum, qui religiosas aliquando familias, disciplinasque fundarunt, studiose peruolutatus) censeret ne diuinitus earum autoribus omnia, quæ ad instituta cuiusque familiæ pertinent, indicata, an præcipua potius aliqua, & grauiora duntaxat, relictis ceteris non tam intimis, nec tam grauibus Patriarcharum, Fundatorumque prudentiæ, cui Lainius sibi videri dixit Deum Optimum Maximum, vt primum Familiarum omnium procreatorem, atque parentem, quos ad eas excitandas tanquam administros, & famulos delegisset, ijs grauissima quæque, & cuique disciplinæ intima præmonstrasse. Nam cum religiosorum Ordinum institutio non hominum sit inuentum, sed Dei, qui quidem proprium quendam ab vno quoque Ordine, cultum ac famulatum exigit, relinquitur, vt is etiam hominibus præsignificet, atque præmonstret, quæ ab quoque obseruari, curarique velit: vt quò sua homines coniectura, ac suspicione non possunt, illud Dei admonitu, significationeque perueniant. Cetera vero, quæ non tam vim, naturamque cuiusque Ordinis, quam adiuncta quædam, & quasi circumstantias attingunt, eademque pro varietate temporum, ac locorum variari, mutarique possunt, ea putabat Fundatorum permitti iudicio, atque prudentiæ: quemadmodum in Ecclesia Catholica animaduerti licet, in qua regenda, ac temperanda multa huiusmodi Deus suorum ministrorum, vicariorumq; prudentiæ libera, atque integra esse voluit: cum tamen ea, quæ sunt præcipua, iam tum ab initio suis Apostolis, & primis illis Ecclesiæ Pastoribus indicarit. Hæc censuit Lainius, cui & se subscribens Ignatius, sic, inquit, & ego sentio. Quo quidem ex responso non obscura coniectura dicitur, ei quoque indicata fuisse de Cælo, quæ ad intimam huius instituti rationem, naturamque pertinent, & quæ sunt quodammodo nerui, ac fundamenta huius, quam sequimur, disciplinæ. Atque hinc superiorem B.Patris interrogationem ortam, quasi dubitantis, & ambigentis liceret ne sibi quippiam aliud, quod tum forsitan

61

62 Mira B. Ignatij erga Deum caritas.

63 Lainij sententia, Deus Religionũ Fundatoribus reuelat grauissima quæque sui Ordinis.

64

65 Idem probat B. Ignatius vnde intelligitur, etiam illi essentialia, vt vocant, Societatis reuelata: qui omnia etiam tribuebat Manresano secessui.

Digitized by Google

forsitan in mentem venerat, haud ita tamen suæ disciplinæ, intimum, ac præcipuum, Deo non indicante, decernere. Quod ipsum eiusdem ex ore planius cum vna cum Ludouico Consaluio (cuius alias est facta mentio) de Societate differeret, intellectum est. Nam cum multa & varia inter sese de huius vitæ rationibus, institutisque conferrent, præsertim illa, cur Societas communem cum ceteris Clericis, aut non admodum dissimilem cultum corporis adhiberet, cur publice in templis choris alternantibus, vt ceteri Ordines, ipsa quoque non psalleret, cur ad exploranda, ac periclitanda ingenia, moresque tyronum pedestria imperaret itinera nullo adiuncto viatico, sed prece humili corrogato, cur præter Professorum, Tyronumque domicilia Collegia insuper, & studiorum sedes haberet, cum hæc, inquam, & alia huiusmodi inter sese communicarent, eorumq; singillatim rationes Ignatius redderet, ad extremum rationum omnium summam ad vnum illum retulit Manresæ secessum: in quo perspicuas horum omnium, & aliorum à Deo impressas, & quasi consignatas in animo suo notiones, & intelligentias acceperat. His igitur testatas indicijs Constitutiones nostras habemus, vt plane appareat, quid sentiendum sit de eo, si quis existat, qui tot diuinis significationibus, & admonitionibus editas leges, tot sacrificiorum procurationibus, precationibus, lacrymis constitutas, tam diuturni temporis apparatu confectas, tot vigilijs elucubratas, tot grauissimorum Patrum iudicijs, consilijs, deliberationibus agitatas, tanto denique Societatis vniuersæ consensu, approbatione, periclitatione, vsuque receptas, aut paruipendat, ac negligat. Prauis mentibus nihil vnquam rectum, obliqua sunt omnia, dum ad rectam normam regulamque se ipsæ non dirigunt. Constitutionum induat spiritum, & sanctitatem oportet, qui de earum diiudicare præstantia, & sanctitate velit. Collatis igitur cum Patribus B. Pater Constitutionibus suis, plena, ac libera mutandi, moderandi, addendi, quæ visa essent, potestate facta, opportunissimum tempus sensit esse, vt quod dudum apud se constituerat, per occasionem vniuersi conuentus partes suas alteri traderet, & antiqua illa sua auiditate parendi, seseque in ordinem redigendi, tum etiam tot suis & animi, & corporis (vt affirmabat) imbecillitatibus incitatus, senecta insuper accedente, quæ suo quasi iure vacationem muneris postularet à Societatis gubernaculis, quæ perinuitus acceperat, omnino recederet. Ac ne sibi, vt olim coram agenti reclamaretur à Patribus, per hanc Epistolam consilium suum disertis verbis exposuit. Quod complurium, inquit, mensium, & annorum consideratione nullo siue interioris, siue exterioris commotionis impulsu, ad maiorem laudem, & gloriam diuinæ Maiestatis consequi, & intelligere potui, id nunc in conspectu Procreatoris, ac Domini mei, qui me in æternum iudicaturus est, exponam vere, & omni remota perturbatione. In mea multa delicta, multaque vitia, & multas animi, corporisque infirmitates intuens, sæpe in eam penitus veni sententiam, mihi infinitis prope partibus deesse vires necessarias sustinendo oneri huic Societatis, quod in præsentia inductu, & impositu eius sustineo. Opto itaque in Domino rem diligenter expendi, & alterum deligi, qui melius, vel certe non ita male regendæ Societatis munere fungatur, & hoc ad eum munus deferri: nec modo si melius aut minus male, sed etiam si pari modo gesturus sit. Quamobrem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti vnius Dei, & Creatoris mei ego simpliciter, & absolute quicquid muneris gero, depono, & abdico, quæsoque, ac toto animo precor in Domino tum Professos, tum quos illis ad hanc deliberationem assumere visum erit, vt hanc oblationem meam, adeo coram diuina Maiestate iustam, accipiant: Sique inter eos, qui futuri sunt arbitri, forte non conueniret, per caritatem, ac reuerentiam Dei Domini nostri oro, vt impense rem eius diuinæ Maiestati, commendent; vt omni ex parte voluntas illius perficiatur ad maiorem eius gloriam, & commune maius bonum animarum, totiusque Societatis accipiente ipso omnia in maiorem suam laudem, & gloriam æternam. Recitata in conuentu præter omnem expectationem hæc epistola magnos animorum motus fecit, cum singularem sancti viri modestiam, animique submissionem satis extollere cuncti Patres, & admirari non possent: cuius cum omnibus administrandi ratio tot nominibus probaretur, ei tamen oneri sese imparem prædicaret. Placuit tamen in eius gratiam ad suffragia rem vocare. Vnus Andreas Ouiedus, qua erat simplicitate candidissimæ mentis, concedi posse Patri quod flagitaret, sibi dixit videri: causamque alijs quærentibus, Quia, inquit, ipse, qui sanctus est, ita existimat expedire. Sed ceterorum omnium,

66

67 Conatur B. Ignatius abdicare Generalatum.

68 Epistola B. Patris ad Congregatos Patres.

69

70 Andreæ Ouiedi simplicitas.

Digitized by Google

omnium, & ipſo ſtatim accedente Ouiedo, quæ fuerat olim in renunciando, eadem nunc fuit, in eo retinendo conſenſio; Ergo per internuncium admonent Societatem regere porro pergeret, &, vt inſtituerat ordinare: ſe quidem ſaluo officio gerere morem eius poſtulationi non poſſe, ac ne alium quidem vnquam in Societate Præpoſitum (eo ſuperſtite) ſe laturos. Hoc Ignatius reſponſo accepto, cum animaduerteret ad optatiſſimam fugam cunctos iam ſibi aditus intercluſos, paucos poſt dies periculoſum in morbum lapſus reputare ſecum ipſe magna ſua cum voluptate cœpit, num compendiaria aliqua via ſeſe Deus eo vellet onere liberare. Sacro igitur Natali Domini die cum vnum & alterum ſacrificium continenter eo, quo conſueuerat ardore animi, & contentione feciſſet, virium languore tabeſcens graui correptus eſt morbo. Cumque ſibi iam perſuaderet, breui ſe è corporis cuſtodia mittendum, (non enim procul aberat à ſummo periculo) tantis animi voluptatibus deliniri, tantis perfundi ſuauitatibus cœptus eſt, ſpe, atque expectatione quietis æternæ; vt cum fluentibus ſine modo lacrymis imperare non poſſet, ingens corpori detrimentum afferret: roganduſque & à domeſticis, & à medicis ſæpe fuerit, vt nimios illos temperaret ardores: & ab inflammatis illis ſtudijs, amoreque ſuperarum rerum, atque cæleſtium animum parumper abduceret: nec ad eas tanto impetu rapi ſineret, in ijſque ſi hærere defixum, vt deſtitutum viribus corpus infinito languore deficeret. Sed tam iucunda ſpes & vitæ pariter, & muneris deponendi fruſtrata eſt virum ſanctum. Breui enim ex eo morbo emerſit, & integer reſtitutus eſt ſuis. Tradidit tamen Cælo Romana domus dignum memoria virum Cornelium Crocum. Ortus erat Amſterodami in Hollandia honeſtis parentibus: ibique complures annos, poſt humanas, ſacraſq; diſciplinas Louanij perceptas, iuuentutem bonas literas edocuerat, ſingulari ſtudio curans, vt teneras mentes non minus pietate, quam literis informaret. Nihil ſinebat ex veterum libris parum pudicum, vel ad oculos adoleſcentium, vel ad aures accidere. Vt Grammaticam impij Melanchctonis amoueret è ludo, ſuam ipſe compoſuit; & alia opuſcula ex vſu doctrinæ politioris. Grauiora quoque contra Hæreticos opuſcula edidit. Corruptores enim religionis & deteſtabatur grauiſſime & inſectabatur acerrime: nullumque non ſubibat laborem, nihil non moliebatur, vt eos refelleret, confirmaretque Catholicos. Diuinum etiam cultum, venerationem præſertim auguſtiſſimæ Euchariſtiæ perſtudioſe tuebatur. Et habebant curæ eius momentum ingens, & exitum peroptatum, quod innocens vita grauiſſimi ſacerdotis, claris, perpetuiſque exemplis cum præibat, tum ſequebatur ſeduli ſtudia monitoris. Ad initia Conimbricenſis Academiæ cum ab Luſitano Rege magnis honorum inuitaretur illecebris, ſuo omni commodo, ac ſplendori vetulæ parentis caritatem antetulit. Quæ vbi octogenaria compoſita eſt, quinquagenarius ipſe humana faſtidiens, anhelans cæleſtia perfectæ amore virtutis Romanum iter pedes aggreditur. Pariſios cum veniſſet, ſocijs hortantibus, vt autumni mitiora expectaret tempora, Nolite, inquit, fratres, nolite retardare peregrinationem meam. Dominus dux mihi, & Socius erit, cuius gloriæ modicum hunc laborem capeſſo. Spero & mihi, quamuis nona hora accedam, reddendum denarium. Romam igitur magno labore venit ſeuientis æſtus incommoda nihil formidans; & in Societatem admiſſus, vitam omnem confeſſione accuratiſſima recognouit. Ac ſubinde, quod noxio anni tempore vrbem inierat, morbo correptus, pauciſque diebus conſumptus, quam ſerus ad vineæ Domini labores acceſſerat, tam citus ad denarij, quam ſperabat, mercedem peruenit. Vir ſingularis humilitatis, atque modeſtiæ, præclariſque naturæ, ac Dei donis ornatus. Secundis in vrbe rebus ſeſe, vt ſolent admiſcuerunt aduerſæ. Dederat ſuperiore anno Societati nomen Lucius Crucius nobilis Tyburtinus, patruo perinuito eiuſdem vrbis Epiſcopo: qui vt Lucium à propoſito reuocaret, cum Pontificis Maximi autoritatem per Cardinalem quendam interponendam curaret, anteuertit Ignatius, & Pontificem ad ſuas partes adiunxit. Qui non modo audiendum Cardinalem illum non putauit, ſed eum potius, quod Societatem ſuis ſermonibus carperet, per alium Cardinalem grauiter obiurgauit. Ergo de ſua ſpe Tyburtinus deiectus Antiſtes, acrem ſe noſtris aduerſarium per ſuum vicarium Tybure præbuit. Habebat tum in S. Laurentij æde ciuitatis principe Michael Nauarrus conciones, & Catechiſmum, quibus ei Vicarius, vt interdiceret, cauſam aliquam quæritabat. Cum inueniret nullam; ſocium eius Antonium Roboreum, quod oleum per vrbem emendicaret, (eleemoſynis enim tum Societas

71 Iubetur Ignatius pergere in Societatis adminiſtratione.

72. Aegrotat, & maximo perfunditur gaudio è ſpe vitæ beatæ.

73 Mors Cornelij Croci.

74 Aliquid procellæ ob receptum Lucium Crucij.

Tybure

Digitized by Google

Tybure victitabat) id quod ab alijs etiam fieri consueuerat, comprehendit, in carcerem que coniecit. Quo facto cum minime commoueretur Michael, nec verbum pro socio faceret, solumque dictitaret, si quid commeruisset Antonius, iure plectendum, Vicarius eum de custodia dimisit. Et quoniam ex Michaele quæsierat quo tandem iure, quaue autoritate ad populum verba faceret, & ecclesiæ sacramenta homo peregrinus administraret, perlatæ sunt confestim ab vrbe literæ, quæ fidem facerent Societati vbique licere per sedis Apostolicæ iura, beneficiumque suas rite partes, & functiones obire: ita & Vicario, & Episcopo silentium impositum. Quanquam Ignatij reprehensionem Nauarrus, quod Vicarium sibi molestum acrius aliquando cohibuerat, non effugit. Volebat enim suos omnes B. Pater, etiam tum, cum pro Societate causa staret, non modo aduersus Episcopos, verum etiam eorum erga vicarios summisse, modesteque se gerere: Sed Episcopum Crucium Lucij denique constantia, & dies ipsa placauit: vt qui prius Societati se profitebatur infensum, postea commutatus animo fautorem se cum Hieronymo fratre, Lucij parente, ac beneuolum declararit. Antistite propitio solutiora iam omnia Tybure Societati fuere. Gymnasium publice expositum est, extra portam illud quidem & extra muros, sed non exiguo discipulorum numero. Celebrabatur initio ab adolescentibus, pueriſque ferme septuaginta, quorum vt commoditati consuleret Ciuitas, de transferendis in interiorem vrbem scholis agere cœpit, & in eius velut vmbilico locum, & ædem obtulit. Nec minus opportuno loco præstanti probitate fœmina Lucia Cynthia domum cum hortis attribuit. Cuius beneficentiam haud impari munere remunerata Societas est. Eius quippe Nepos in iurgio cum ciue rixatus, à Michaële foras abductus, dum turba sedatur, & aduersarij conticescunt, spiritualibus exercitijs excolitur. Qua ab exercitatione vbi dimissus est, miraculo fuit popularibus suis eius insignis commutatio. Nec minore hominum admiratione ab eodem sunt Michaële morbi corporum, febresque depulsæ. Filius erat vnicus ciui principi, quem suis reuersionibus pertinax febris exagitabat. Ad hunc Michael cum accessisset parentis accitu, & super ægrum manum imposuisset, febrim repente dispulit. Humiliora, quæ modo faciunt ad exemplum, varijs gesta per Italiam locis non prætermittamus. Meldulæ, Fauentiæque (nec enim admodum inter se distant vrbes hæ duæ) Stephanus Capunsacchus, quo eum inuitarat Antistes rem Christianam antequam sacerdos est consecratus, strenue, nauiterque promouit. Virgines, atque puellas, quæ propter inopiam ad Ginecæa transire non poterant, curauit pias per matronas in paternis saltem ædibus excolendas obuijs mendicis ne suæ caritatis deesset officio, compluribus autor fuit, vt quod Bacchanalibus sibi parauerant epulum, in eorum necessitates, famemque conferrent. Ad communem horarum quadraginta supplicationem cœtus integros adducebat: & singulis horarum initijs, paucis cohortando præfatus, ad pie, riteque precandum eos, qui conuenerant, erudiebat. Is dum ad sacerdotium Ignatij iussu se comparat, mors obrepsit. Mortis causa nimia eius in corpus suum durities, & orandi contentio: qui cum in literarum studio Patauij versaretur, consueuerat secundum cœnam singulis noctibus horas in oratione quaternas, quinasue traducere. In edomando vero corpore, & verberibus accipiendo tam erat immitis, & asper, vt sæpe totos humeros cruentaret. Inuentus est aliquando nudus à Iacobo Lainio domesticis in hortis concubia nocte, hyemeque rigente totis viribus, ac lacertis in sua terga sæuire partim recentibus cruenta plagis, partim præteritis adhuc tumida. Tum demum immoderatis eius ardoribus non prius animaduersis iniecti freni, sero illi quidem, & tum videlicet, cum in eum locum deduxerat valetudinem; vt nullis subleuari remedijs, ac curationibus posset. Sed illud commodi è nimijs illis maiorum contentionibus postea ortum, quod legibus diligenter est cautum, ne quis suis Rectoribus inconsultis quicquam audeat in corpus suum, quod Deo semel, ac disciplinæ dicarit. In Silano, quod Carfagnanæ (hodie vulgus appellat) prouinciæ caput est; vt etiam in finitimis Ferrariensis, Florentinæque ditionis locis Sylueſtri vigilijs, curisque iam notis pernicioſæ sublatæ sunt hæreſes. Vis æris alieni suis Dominis ingens reddita. Sodalitates ad officia pietatis incensæ, sacramentorum mos creber inductus. Virgines in cœnobium, cuius Sylueſter ipse construendi fuerat autor, certis astrictæ legibus, & institutis inclusæ. Denique alia è re diuina, & communi sunt gesta. Quorum fama Ferrariæ Dux Hercules ad Ignatium pro retinendo tam nauo, tamque industrio viro, ar-

75 Reprehendit Ignatius Michaelem Nauarrum, quod acrius pro Societate quanquam iuste, pugnasset.

76 Cœptum doceri Tybure.

77 Michael Nauarrus aliquot curat ægrotos.

78 Sthephani Capunsacci res Meldulæ ac fauentiæ.

79 Eiusdem mors, & vitæ seueritas.

80 Res Sylueſtri Landini in Carfagnana.

Digitized by Google

ro, ardentes literas ſcripſit. Nec abnuit ſtudio pij Ducis Ignatius votis præſertim To- 81
letani Cardinalis impulſus hæreticæ prauitatis inquiſitoris, qui gratum ſibi fore ſignificauerat, ſi regiones illas, quæ in aliquam ſuſpicionem hæreſis vocabantur, ſua Sylueſter prædicatione luſtraret. Quod ille ingenti animorum motu, plurimoque fructu fecit. Cuius ardoribus alij Præſules delectati, ſuas item ab eo diœceſes inſpici, luſtrariq; voluerunt. Et ij erant ad templa concurſus quocunque ille veniebat, & ſui copiam fecerat, vt referri videretur vbique perpetua quædam celebritas maioris hebdomadæ. Cumq; vnius aures ſufficere confitentium turbæ non poſſent, adhibebat ad id eos, quos ſupra ſignificaui, presbyteros, ab ſe iam doctos, & pijs commentationibus inſtitutos. In itineribus obſidebatur à populis, vt ſibi illico operam daret: nonnullique medijs in ſyluis, ſummiſue montibus comprehenſum, non prius dimittebant, quam enunciantibus ſua peccata remitteret. Interdum etiam ad eum Matresfamilias flentes, ac ſupplices, vt ad ſuos curandos ægros accederet, plenæ fiducia feſtinabant. Erat tum anni tempus, quo metendis frugibus diſtinebantur agricolæ; & tamen cum auditum eſſet, Sylueſtrum eſſe dicturum, meſſores ad eum omnes relicto opere confluebant. Quidam autem dum 82
optatis frugibus nimium incubat, & quæſtuoſo labori intentus, ceteris ad concionem coëuntibus, vnus remanet, manipulos, quos collegerat inopinatus ignis abſumpſit; incertum vnde ortus: ſed vulgo creditus immiſſus à Deo ad luendam anxiam curam pereuntis pabuli. Secundis hiſce rumoribus Mutinenſis etiam permotus Epiſcopus ab Ignatio Sylueſtrum impetrat, & ſuæ omnis peragrandæ, cognoſcendæque diœceſis partes imponit, in primis autem docendi Parochos ad populum ea dicere, quæ in exercitiorum libello B. noſtri Patris prima traduntur hebdomada. Namque Antiſtes erat Aegidius Foſcararius è veneranda S. Dominici familia, qui ſacri quondam Palatij Magiſter, eum accurate libellum, cum ad examen vocaretur, expenderat, & primus ſuo chirographo, verbiſque grauiſſimis approbauit: ex eoque tempore magno illum in pretio ſemper habuit, & eo demum loco, numeroque, vt inde non orandi, & commentandi modo, verum etiam vtiliter diſſerendi, & concionandi ſylua facile comparetur. Eius igitur iuſſu Sylueſter locis centum ſupra triginta luſtratis, & eius familia vniuerſa ſic inſtituta, vt octauo quoque die ſacroſancta confeſſionis, communioniſque myſteria celebraret, plenus fructibus, ac meritis locuples inde diſceſſit. In Neapolitano regno nauatum eſt ani- 83
mis à Bobadilla ſtudium præſertim Roſſani, non minore bonorum gaudio, à quibus colebatur, & ferebatur in oculis, quam malorum inuidia, à quibus paſſim ei parabantur, & ſtruebantur inſidiæ. Vehemens ſuſpicio fuit, idque ab amicis multo ante prouiſum, venenum à perditis ei datum, vt prodigij inſtar miraculique ſit habitum, quod extremam perniciem ictus iam Pater effugerit. Verum vt emerſit è morbo, eadem alacritate, atque conſtantia ad caſtigandos improbos redijt. In Sicilienſi regno par incrementum & Societatis; & rei Chriſtianæ. Meſſanæ primum è cunctis Societatis locis inchoata Probationis eſt domus, è Nouitijs ferme duodecim ab antiquorum congreſſu, atque 84
habitatione ſeiunctis, ita tamen, vt in eorum ædes è Collegij domicilio pateret ingreſſus, non dum proprio adhibito ianitore, vel oſtio: proprio, tamen adiuncto Magiſtro, atque cuſtode Cornelio Vishaueo. De quibus domibus penitus ab ceterorum congreſſu ſeiungendis mentionem primus omnium intulerat ſuperiore anno Natalis. Reliqua 85
eundem tenebant in vrbe curſum: nec deſiderata foris eſt, cum ſe dabat opportunitas, Societatis induſtria. Magnas Pactenſis ciuitas ex Andrea Fruſio, qui eò ſe Præſulis rogatu contulerat, vtilitates hauſit. Nam cum ea publica fœneratorum iniquitas premeret, & obrueret, plurimique ciues patria cedere, vagique errare per montes, & antra cogerentur, Fruſius maxima omnium approbatione perfecit, vt fœneratoribus ad pœnitentiæ ſacramentum, & male parta reddenda perductis, familiæ amplius centum, & quinquaginta, quæ ſolo patrio carebant, longo veluti poſtliminio redirent. Panormi verſabatur adhuc Lainius ſui ſemper ſimilis in agendo. Eius oratione conſtituta eſt 86
è ciuium numero ſodalitas, quæ puerorum ſolitudini, & orbitati ſuccurreret. Nemine opportunitate à laico Fratre Iuliano Flandro publicæ cuſtodiæ conſultum. Qui cum ægrotos vinctos animaduerteret ſquallore, ſituque carceris extremum vitæ diſcrimen adire, cubicula quædam ſeparatim, quo illi transferri, curarique poſſent, extruenda curauit. Quo in munere mors illum cum occupaſſet, non ſine magno luctu, deſiderioq;

Nimium attenti meſſoris manipulos ignis abſumit.

Bobadillæ curæ Roſſani, vbi & periclitatur.

Meſſanæ prima in Societate domus probationis ſecreta a ceterorum conſuetudine.

Pactenſibus Andreæ Fruſij vtilis labor.

Panormitanis Lainij.

Iulianus Flander moritur cuius opera conſultum cuſtodijs publicis.

ciuita-

ciuitatis, cui cariſſimus erat, Prorex, ne tantæ pietatis opus relinqueretur incœptum, publicis mandauit ſcribis, vt id vrgerent, ac promouerent: vinctorumque præcipuam in eorum morbis curam, atque rationem, cum aduocandis Medicis, & Chirurgis, tum pharmacis comparandis haberent. Deinde ad Lainium, & Domeneccum miſſos, ex eorum præſcripto, conſilioque gerere rem omnem iuſſit. Ita conflata ſodalitas alia, & ſuis legibus temperata, quæ vinctorum incommodis, morbiſque proſpiceret. Ac Vega quidem Prorex perſeuerabat in amore, opinioneque Societatis. Is à Cæſare impetrauit, vt Abbatia quæ prima vacaret, quingenos, ſexcenoſue annui cenſus ferens aureos Panormitano Collegio aſſignaretur. (Aſſignata eſt poſt aliquot annos ſanctæ Mariæ à Crypta.) Et quoniam reſcripſerat Cæſar Societatem, quam ei commendauerat, non ſatis cognitam ſibi aliunde fuiſſe, tametſi dictis eius, ac literis fidei ſatis habebat; faciendum Vega putauit, vt literarum Apoſtolicarum exemplar, quibus Societas confirmabatur, ad eum mitteret, & ſimul obſecraret, teſtimonium de ea ſumeret ex ipſo Pontifice, Ferdinandoque Romanorum Rege, minime dubitans, quin tantorum Principum teſtimonium cum ſua teſtificatione congrueret. In Africanam expeditionem hac æſtate diſcedens, nihil antiquius habuit, quam vt Lainium precibus, & ſacrificijs apud Deum, opera & concionibus apud milites præſidio futurum vna deduceret. Quippe Africam vrbem (quod Aphrodiſium Ptolomeo videtur eſſe, quidam Leptim appellant) in aduerſo Siciliæ litore ſitam, Dracutus Archipirata famoſus cum occupaſſet, repentiniſque inde excurſionibus Siciliam, maritimaque Italiæ, ac totum late intra Herculeas columnas mare haberet infeſtum, Carolus Cæſar, vt eam peſtem amoliretur: receptaculum, & cubile illud eripiendum prædonibus ratus, Proregem Vegam expeditioni præfecit. Iuſſus & Andreas Auria adeſſe cum claſſe, cui Pontificiæ triremes, Florentinæq; ac Melitenſes adiunctæ. Vndecimo Kal. Quintiles Panormo claſſis ſecundo curſu prouecta, die S. Baptiſtæ natali Aegates inſulam clade olim Pœnorum nobilem (cui hodie Fauagnana nomen) tenuit. Hic Prorege hortante in concionem Lainius progreſſus, ex ipſis Baptiſtæ præceptis officium Chriſtiani bellatoris expoſuit. Quarto poſt die, non magno negotio terra Africa potiuntur, captoque Caſtris ex ſententia loco, ad inſtruendum Noſocomium Lainius (quam ei curam Prorex vniuerſam tradidit) ingenti ardore ſe vertit. Præclaram laborum ſegetem præbuit in longum ducta obſidio, præſertim Africanos per æſtus in anni maxime torrida tempeſtate. Opportunum erat leuamen quatuor Capuccinorum caritas: ſed cum horum binos glorioſo ſub faſce mors oppreſſiſſet, binos grauiter laborantes cum alijs permultis ægrotis Prorex in Siciliam remiſiſſet, totum prope in Lainium, eiuſque Socium Martinum à Cornoza onus incubuit. Sua ipſe manu Pater præparare, ac porrigere pharmaca, vnguenta oblinere, cibos in os moribundis inſerere, lintea quoque purgare: idem præſto eſſe cunctis alloquio, nocturnas ducere excubias, præcipue intentus agere, ne quem inexpiatum confeſſione criminum extrema neceſſitas occuparet: frequens in publico ſacrificium adhibere, frequentem de inanitate mortalium rerum, de corrigenda vita, comparandaque æternitate ſermonem; ſuprema demum officia vita functis prece, & iniecta humo perſoluere. Alij ſuper alios interim ſternebantur. Ducenti ſæpe, & quadraginta iacebant: nec modo laborum moles, ſed ipſa loci graueolentia, ſpirituſque putreſcens, & quoddam quaſi contagium adminiſtros ad vnum lecto omnes, ereptis multis, afflixit. Vnis Martino, & Lainio, quibus minimum erat quietis, valetudo, & quidem, vt is loquitur, ſolito firmior conſtitit, admirantibus iuxta cunctis & gratulantibus. Inter hæc, vt eſt vir, quem Chriſti caritas vrget, vnus pro multis, nihilominus curæ ſtrenuus ſacerdos valentibus copijs impendit. Proregis, Garziæque à Toleto, Alfonſi Gulettæ Præſidis, Ferdinandi item à Toleto qui Neapolitanas, & Aluari Vegæ, qui Siculas ductabant copias, Ferdinandi quoq; conſobrini Proregis Caſtrorum Præfecti, plurimorumque præterea ex primis confeſſiones excipiens, multum conſilio, autoritateq; ad capitum inter ſeſe concordiam, reique ſummam profecit. Iuuabat ſancta non minus ex vrbe belli ſucceſſum Ignatius, ſuiſque & vniuerſam per Societatem in dictis ſacrificijs, ac precibus. Quin etiam (vt ſupra ſignificaui) à Pontifice Iulio inſtitit, vt ſacri anni Iobelæum Africanis militibus impertiret. Quæ res vbi perlata in caſtra eſt, & magna omnium lætitia tubarum clangore vulgata, vrgens occaſionem Lainius, quam & imminens oppugnatio intendebat,

87 Io. Vega Prorex Abbatiam Panormitano Collegio impetrat: ac de Societate Carolum V. edocet.

88 Africana expeditio Vegæ, ad quam Lainius ductus.

89 Lainius Neſocomio præficitur: quod ſumma caritate, ac ſedulitate curat.

90

91 Lainij cum valentibus curæ.

Digitized by Google

bat, ad vitæ omnes expiationem, inſtaurationemque appoſita concione ſuccendit. Tum vero certatim ad ſacra concurſum. Traductæ Lainio inter audiendum pene noctes inſomnes: mutatique adeo vulgo mores; vt pleriſq; militia, quæ non raro eſt vitiorum officina, fieret ſchola virtutis; pulchriore multo de ſe ipſis relata, quam de hoſte victoria. Teſtati ſunt veterani multis in bellis ſæpe ante verſati, nuſquam ſibi tantum ad pietatem ſtudium, ac nominatim ad conſcientias confeſſione leuandas, nuſquam militarem licentiam modeſtiorem, iuſtioremque perſpectam: neque alibi ſupremum certamen magis anceps: vt haud obſcure auxilium cæleſte in exitu cerni potuerit. Quarto idus Septembris expugnata vrbs eſt: quatriduoque poſt, qui dies Dominicus, & ſanctæ Crucis exaltationi ſacer illuxit, cæremonia magna præcipuum è Mahometicis fanis, Deo vero, ſancti Ioannis Baptiſtæ titulo dedicatum: & Maurorum quidam ſacro fonte luſtrati. Quorum vnus grauiter ſaucius, eodem die deceſſit. Lainius autem in eadem celebritate, de gratijs Deo agendis, deque inſtituenda ab militibus in præſidio remanſuris, vita diſſeruit. Priuatim ſubinde ſacræ adminiſtrationis ſeriem præceptis, & monitis ordinauit, luculenta etiam ad rem diuinam ſupellectile ex varia ducum liberalitate quæſita. Iam ſacra erant, iam profana compoſita: & naues conſcenderat miles, geſtienſque victrices in Siciliam proras obuerterat, cum aduerſo morante vento, nuncius triſtis interuenit, Ferdinandum Vegam Proregis filium natu maximum, quem is in prouincia vicarium ſibi reliquerat, acerba morte ſublatum: ac protinus eodem die, vbi nox inhorruit, immanis tempeſtas cooritur: quæ tres deinceps dies noctesque deſæuiens, nauigia quaſſans, interſeque collidens, onerarijs duabus diſſolutis, & fractis totidem cum aliquot triremibus merſis, in extremum omnes diſcrimen adduxit. Ita arbiter ſummus proſpera attemperare gaudet aduerſis, non in his minus, quam in illis benignus, & laudandus. Quod ipſum vbi tranquillitas redijt, Lainius militi ad reſarciendas naues, ac vires in litus egreſſo, pro ſuggeſtu oſtendit, ſapienter orbitate Proregis, & tempeſtate deſcripta, magno cum auditorum aſſenſu, maiore cum fructu. Quippe cuius orationi non ſingularis modo doctrina, viſque dicendi, ſed multo maius perſpecta eximiarum virtutum decora pondus dabant. Duas tamen ex omnibus in viro Dei laudes vniuerſi notabant, ſuſpiciebantque maxime: abſtinentiam pecuniæ, & excelſitatem animi inter quoſuis terrores inuictam; vno verbo rerum humanarum, vitæque contemptum. Nam in Noſocomij procuratione conquiſitis ſtudioſe ſubſidijs large, lauteque habens ægrotos, inde ſibi ne cibum quidem, ſed ex priuata Vegæ benignitate capiebat. Qui recuperauerant valetudinem, ſummis precibus gratæ memoriæ monumentum aliquod obtrudebant; Nihil tamen vt vnquam reciperet, impetrarunt. Quin etiam gratiſſima accidebat vulgo illa eius ſedulitas, quod diligenter aduigilabat, ne veſtium, aut ceterarum quidpiam rerum ægrotantibus ſiue per incuriam, ſiue per iniuriam, vt ſæpe vſu venit in caſtris, deperiret. Quo in genere euulgata Patris fideliſſima cura fecit, vt permulti pecunias apud eum, quæque haberent cariſſima, vrbem tentaturi, aggreſſurique deponerent. Quibus non ipſæ modo res fideliter cuſtoditæ; ſed etiam conſeruata videtur vita diuinitus. Nam cum Lainius, dum pro toto exercitu preces facit, nominatim eos, qui ſibi tantum crediderant, tutelæ Numinis commendaſſet, plane euenit, vt eo de numero nullus tam difficili deſideraretur in prælio. Hi deinde, alijque de præda cum multa offerrent, quam fidelem repererant ipſorum pecuniæ, tam ſuæ mendicitatis cuſtodem integrum reperere. Sed periculorum, vitæque contemptum tum inter decumbentes, ac morientes ſecura perſeuerantia, diurnuſque tot menſium, ac nocturnus labor oſtendit, tum ſæpe dum oppugnatur vrbs inter hoſtilia tela progreſſus. Cuius ſecuritatis cauſam deinde afferebat, quod nunquam niſi caritate, ac recta ratione (quantum ſibi videretur) ſuadente, in ea loca conijceret ſeſe. Nuper autem tempeſtate furente, cum animum æque miles, ac nauta deſpondiſſent, ac vel attoniti metu hærerent, vel lamentis cuncta miſcerent, Lainius diuino plenus ſolatio perſtitit, ac ſpe bona, incolumitatem, vti euenit, cunctis conſtanter, & magna voce denuncians. Nec profecto admiratione caruit, triremem, quam ipſe conſcenderat, vetuſtate fragilem, crebroque aliarum incuſſu quaſſatam, vnius etiam illiſu puppis magno hiatu ruptam, neque ſolutam compagibus, neque fuiſſe demerſam.

92 Vrbs capitur.

93 Ferdinandus Proregis filius maximus in Sicilia moritur.

94 Abſtinentia Lainij & animi magnitudo.

95

Digitized by Google

96 Collegium Venetijs in choatur sub Nicolai Gaudani cura.

Eodem Societas anno Collegio Veneto aucta est: cuius autor idem, qui fuerat Patauini, Andreas Lipomanus. Is præter eos duodecim, quos alebat de Societate Patauij, totidem Venetijs alios popoſcit alendos. Ad ea ponenda principia destinatus est ab Vrbe Nicolaus Gaudanus cum alijs aliquot è Patauino Collegio. Hi primo suo aduentu apud eundem diuersabantur Andream: deinde tradita parte domus cum adiuncto sacello Beatæ Virginis huc migrarunt: primique pridie idus Aprilis quasi formam quandam dedere Collegij. Nemo erat inter eos vno excepto Gaudano sacerdos, qui sermonis Italici non satis gnarus, nec dicere ad populum præterquam ad suos Belgas poterat, nec Præpositi partes, quas sustinebat, implere. Quo circa Ignatium commonendum Lipomanus putauit: vt, si ei videretur, & Proregis cum pace fieret, Andream Frusium è Sicilia reuocaret in Gaudani locum. Paruit Beatus Pater viri beneuolentissimi monitis: &, dum Frusius Venetias mittitur, (mitti enim nisi anno vertente non potuit) alterum suffecit Andream è Patauino Collegio, cui Galuanelli cognomen. Gaudanum vero cum Petro Schorichio Ingolstadium ire iussit, Salmeronis in locum quem Veronæ Pontifex Iulius Lipomano Præsule postulante concessarat. Gaudanus autem priusquam in Germaniam se conferret, ex Ignatij præscripto Bononiam venit vbi publicum doctrinæ testimonium & honorifica Doctoris insignia, antegressis non sine laude consuetis periculis, ac iudicijs accepit.

97 Succedit Gaudanũ Andreas Galuanellus.

Gaudanus Ingolstadium profecturus Bononiæ doctor creatur.

Iam in ipsa Germania tres illi, quos supra nominauimus, Salmeron, Iaius, & Canisius publice in Ingolstadiensi gymnasio docebant, sed fructu non maximo, idoneis destituti discipulis. Itaque, quanquam Dux Albertus, qui Guilielmo parenti vita functo successerat, acriter cum Pontifice per literas, atque internuncios egit, ne quis eorum auocaretur, ab ipso tamen Pontifice Cardinalis Augustanus impetrauit Iaium & ad restituendos suæ mores Ecclesiæ, & ad rem Catholicam promouendam in Cæsariano conuentu, qui propediem erat habendus Augustæ. Nec ingrata Ignatio res visa, cui persuasum iam erat Iaij operam longe alibi vtiliorem fore. Salmeronem item, cum designatus esset in ea Academia Theologicæ disciplinæ decanus, Veronæ (vt modo dixi, suffecto in eius locum Gaudano, Pontifex dederat. Itaque Ingolstadio abierunt, multis cum Academicorum lacrymis: magno etenim æstimabant vtriusque virtutem, spectatamque doctrinam, longoque interuallo prosequuti sunt abeuntes, nihil in Ignatium commoti cuius iam propensam in Germaniam voluntatem, animumque perspexerant; sed iram omnem in eos effuderunt Antistites, qui Patres illos suis postulationibus abduxerunt. Veronæ Salmeron totum obduxit annum. Cupientem ad Vrbem accedere, quo cum Patribus antiquioribus vocabatur, Lipomanus Episcopus vetuit, tum ne suas Pater conciones intermitteret, quas varijs locis habebat frequenti conuentu, tum vt sibi ipsi ad edenda ea, quæ de sanctorum vitis elucubrauerat, vsui foret. Vnus igitur è tribus illis Ingolstadij Canisius mansit, qui propter excellentiam virtutis, atque doctrinæ renunciatus Academiæ Rector, magna cum laude, nec minore Academicorum fructu muneri illi præfuit. Eorum mores partim acribus hortationibus, ac colloquijs, partim salutaribus consilijs, ac monitis, quæ Cancellario Aistettensi Præsuli suggerebat, paulatim correxit. Nam quæ ad tollendas prauas consuetudines pertinebant, per hunc malebat Antistitem Canisius exequi, quam ipse per se. Auxit gesti muneris gratiam repudiatus stipendij honor. Dedit etiam studiose operam, vt ex Academicis aliquot ineunte anno in sacellum, quo ipsi Patres vtebantur, ad capessenda simul diuina mysteria conuenirent: quod vt plane rarum eo loci, ac nouum, ita admirabile vulgo erat: eosdemque Pater ad ea frequentanda mysteria, & ad omnem pietatem, priuatim etiam domi scholis habendis alliciebat. Quin & morem induxit, vt singulis festis diebus, quod Coloniæ norat præclare succedere, de virtute quapiam declamationes haberent, vt meditatio virtutis ad actionem gradus foret: & ex occasione opportuna illis monita ipse suggereret. Eidem vero, cum aliquandiu latinas habuisset, iam etiam germanicas habenti conciones mire beneuolus aderat, ac sedulus auditor, idemque tam frequens, vt in amplius templum quamuis migratum esset, ne

98 Iaius, & Salmeron Ingolstadio discedunt.

Salmeron Veronæ operam nauat.

99 Canisius Ingolstadianæ Academiæ Rector rem præclare gerit.

100

id

Digitized by Google

id quidem caperet vniuerſos. Idem ab Duce Alberto, vniuerſaque Academia in Procancellarij, qui exceſſerat, locum ſublectus eſt, & magnis precibus ex Ignatio poſtulatus: ſed nec humilitati, nec paupertati Societatis adminiſtratio talis, cui & Canonicatus Aiſtetti adiunctus erat, ſatis eſt viſa congruere. Nec ſane è republica erat, cum ea procuratio in totam vitam demandari ſoleret, tantam viri virtutem Academiæ vni affigi. Gaudanus alternis diebus modo morales Ariſtotelis libros, ad quorum interpretationem ſuos & iuriſperiti auditores mittebant, & ipſimet ventitabant, modo ſacras Pauli epiſtolas explanabat. Schorichius & græci tradebat rudimenta ſermonis, & philoſophicam ſcholam habebat, & quidem eo Academicorum plauſu, vt Regentis in ſummo gymnaſio ei munus, honoremque deferrent. Quem tamen ille, tanquam magis debitum veteranis, magiſque de Academia illa benemeritis, & à Religioſa profeſſione alienum non accepit. In his Patres dum perſeuerant muneribus pariter illud enitebantur, vt quoniam pleroſque nauſea quædam (publica tum per ſeptentrionem peſtis) ſubtilioris doctrinæ, theologicæ potiſſimum occuparat, ſciendi ad ſolidum cupiditatem excirent, & elicerent ingeniorum acumen: eamque ob rem diſputandi, concertandique morem acrem, ac viuidum, & ad dialecticas præceptiones exactum inducerent: nec refugiebant ſcholaſticorum promptiſſimos ad eas concertationes apud ſe exercere in vmbra, quos ad Solem mox, & gymnaſij lucem producerent. Ergo res cum pietatis, tum literarum per eam induſtriæ ſedulitatem, & illuſtria vitæ glorioſiſſimæ documenta cedebat in dies felicius, & Caniſij nomen latius emanabat. Qui cum & ad Concilium Tridentinum, & à varijs Præſulibus, Eccleſijſque in ſumma temporum difficultate poſtularetur, aduigilante tamen, ac retinente Duce Alberto, ad annum vſq; inchoatum ſeculi tertium, & quinquageſimum eodem loco permanſit. Eo anno cum Ferdinandus Rex Romanorum iam Societati Collegium Viennæ excitaſſet in Auſtria, ſupraq; ceteros ſocios theologorum par à Pontifice poſtulaſſet, Caniſius ſimul & Gaudanus (nam Schorichius ante diſceſſerat) Viennam translati, ſummo & Academiæ, & populi Ingolſtadienſis dolore, ac Duce etiam perinuito. Sed obediendum Pontifici fuit, & Ignatio, qui vt Alberti quoq; pietati faceret ſatis, commodatos eos potius Ferdinando, dum & Ingolſtadij maturitas adeſſet condendi Collegij, quam traditos ſcripſit: nihilo tamen minus quo moras abrumperet, diſcedendi ſpatium diem ab receptis mandatis quartum decimum præfiniuit. Atque hunc exitum Ingolſtadienſis hæc Societatis altera commoratio habuit. Habebatur iam Cæſareus Auguſtæ conuentus; & Iaius vt in tanta nobilium frequentia ſtrenuam, atque ſalutarem nauabat operam gentium diuerſarum mortalibus. His conſilio aderat: illis ſtudio, ac labore, omnibus vitæ exemplis, & ſedula ad Deum prece. Non paucos ab hæreſum errore deduxit, in ijſque adoleſcentes aliquot bonæ indolis, ac doctrinæ, innutritos in ea fæce. Multorum præterea correxit mores: perque exercitia ſpiritus ſacerdotem prænobilem, atque opulentum (quod etiam ad exemplum magnopere valuit) penitus immutauit. Itaque ſubmotis ille domo parum pudicis tabulis, & quicquid huiuſmodi ſiue ſculptum, ſiue textum inerat venenorum, religioſa argumenta ſubſtituit. Caſtigata conuiuiorum luxuria, diuinis iam epulis, quas fere quotidiano ſacrificio libabat, delectabatur. Quicquid in equorum, ſtipatorumque ſumptuoſam profundebat iactantiam, in opera vertit miſericordiæ. Denique & pro garriendi caſſa dulcedine iam Dei, ſanctorumque Doctorum congreſſu, quorum verſabat volumina, tenebatur. Hæc Iaius Auguſtæ & alia præclare dum gerit, demum & Collegijs in Germania condendis aditum patefecit. Nam cum Vrbanus Labacenſis Antiſtes plurimum illi tribueret, ſpecimenq; de cetera Societate ex eo caperet, Regi Ferdinando, cuius confeſſionibus, & eleemoſynis præerat, valde ſuaſit, vt ad Viennenſem Academiam aliquot de Societate Theologos aduocaret, & ad perennem commoditatem ipſi Collegium Societati Viennæ fundaret. Accepit libenter pius Princeps eum ſermonem: cumq; ex alijs, & ipſo Iaio, quæ Collegiorum noſtrorum eſſent inſtituta, quæ opportunitates cognoſſet, omnino induxit animum rem primo quoq; tempore ad effectum deducere: deq; ea literas ad Ignatium, atque ad ipſum Pontificem continuo dedit, quæ in exitu anni perlatæ ſunt Romam. Coloniæ ſtudebat pro viribus proximorum ſaluti, qui ceteris præerat Leonardus Keſſelius. Præerat autem domeſticis ſpecta-

101 Ibidem Gaudani, & Schorichij labores.

102 Iaij Labores Auguſtæ.

103 Ferdinandus Rex Romanæ agit de excitando Viennæ Collegio.

Keſſelij opera Coloniæ qui & animos, & corpora multorum ſanat.

Digitized by Google

spectatæ indolis discipulis quatuordecim; quos partim legata à Canisio pecunia, partim egregia liberalitate Carthusiani Prioris alebat. Kesselij operam haud raro Deus ad sanandas mentes hominum vna cum corporibus adhibebat. Is à Præposito cuiusdam cœnobij rogatus, vt ad Cœnobitam iam morti proximum (erat enim ad supremum iam certamen rite perunctus) accurreret; cum paruisset, placuit ægroto, priusquam decederet, consulere rebus suis, & ab vltima pueritia peccata omnia confitendo repetere. Vix eam confessionem inchoauerat, cum vis morbi remisit: cumq; ad eius finem peruenisset, omni deniq; leuatus est morbo: surrexit è cubili, & suis pedibus ingredi cœpit. Nec enim releuari prius poterat corpus, quam suis animus releuaretur oneribus. Alius, quem occupato corpore malus spiritus exercebat, cum apud Kesselium rite noxas expiasset, continuo Dæmonem ab se excussit: nec ibi diutius habitare satanas potuit, vbi per sacramentum reconciliationis ius amiserat domicilij. Erat & matrona quædam mœrore afflicta propter insaniam carissimi filij, qua iam biennium misere laborabat. Sed cum ad componendam adolescentis mentem impetrasset à Kesselio, vt apud eum dies aliquot haberetur, ex eo tempore adolescenti redire mens cœpit. Versabatur Louanij paucis cum domesticis Adrianus ab Adriano. Tenuis enim, & perangusta res domi faciebat, vt ad Vrbem, qui Societati se adiungerent, mitterentur. Agebatur per id tempus de stabilienda, continendaque per Cæsaris potestatem in Belgio Societate. Sed quoniam Prouincias illas pro Carolo tum soror administrabat Regina Maria, visum est fœminæ prudentissimæ super eam rem Louanienſis Academiæ consilium exquirere: datumque ab Academia grauissimum, & honestissimum Societatis est testimonium quod anno ab hinc sexto ex ipsis Academiæ monumentis, cum eadem causa acrius vrgeretur, in hæc verba depromptum est.

Vis sacræ confessionis.

104

105 Academiæ Louanienſis de Societate iudicij.

Adrianus Cornelij de Brouluors Kauen artium Magister, & sacræ Theologiæ Professor almæ Vniuersitatis studij generalis Oppidi Louanienſis, Leodienſis diœcesis Rector, iudex ordinarius omnium, & singulorum membrorum, scholarium, & suppositorum eiusdem à sancta sede Apostolica, quod notorium esse denoscitur, specialiter deputatus, vniuersis, & singulis præsentes literas inspecturis, lecturis pariter, & audituris notum facimus, & præsentibus attestamur, quod quidem à Sereniſſima D. Maria Regina vidua Vngariæ, & Boëmiæ sacræ Cæsareæ Maiestatis in Germania inferiore locum tenente, facultas sacræ Theologiæ ante dictæ Vniuersitatis requisita, vt Bullas, & Priuilegia Societatis IESV examinaret; & quid sibi de illius instituto videretur referret. Eisdem Bullis, & Priuilegijs mature visis, examinatis, & discussis: consideratis quoq; moribus, & conuersatione eorum, qui de dicta Societate pluribus annis magno cum fructu, & ædificatione Christi fidelium egerunt, respondit eidem Sereniſſimæ Reginæ eorum institutum pium, & sanctum fore, & nihil in eorum Priuilegijs, Bullis, moribus, ac conuersatione inueniri, quod toti Ecclesiæ, & inferiori Germaniæ non sit expeditius & vtile. Et quia hæc sic esse cognoscimus, & testimonium veritati exhibere merito debemus, idcirco in præmissorum fidem, & testimonium præsentes nostras literas excudi fieri, & per Notarium publicum subscribi: sigillique Rectoratus dictæ Vniuersitatis iussimus, & fecimus appensione communiri. Dat. Louanij anno à Natiuitate millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto, secunda Ianuarij. De mandato præfati D. Rectoris, Ioannes Pels dictæ Vniuersitatis Notarius.

106 Parisijs non nihil turbarum.

Parisijs quanquam acres non defuerunt aduersarij, plus tamen habuit incrementi Societas. Quidam Ecclesiastes in æde S. Seuerini, cum in explanandis pro concione verbis Apostolicis fratres in Christo Iesu, paulisper hæsisset, grauiter in Societatem, quod Societatem Iesu vocari se vellet, inuectus est: & id sibi nomen potissimum arrogaret, quod cum Christianis omnibus commune esset. Proinde suos hortabatur auditores, vt eius ab vsu longe, consuetudineq; refugerent. Plus adhuc ei periculi vir magni nominis procreauit: qui, cum simulatione sanctitatis, & singularis inediæ specie venena praui dogmatis occultaret, multa in Societatis homines, & in eorum instituta vomebat; suisq; obtrectationibus, ac mendacijs non modo cuncta respersérat; verum etiam eos, qui vel ad Societatem mentem adiecerant, vel in eam benefici esse cœperant, auocabat. Sed cum ficti mores diu latere non possent, manifesta deprehensus in hæresi, quam foris longe, lateque disseminabat,

Digitized by Google

bat, in carcerem traditur, & ſua ipſe confutare mendacia Societate tacente, nec id agente, coactus eſt. Is dein amicorum ſtudijs emiſſus è vinculis Francofourti ad hæreticorum Aſilum migrauit: vbi ſuam cum cetera ſui ſimilium colluuione perfidiam profiteretur impunius. Sed Chriſti ſeruis inter aduerſarios ſolatio erant amici. Quorum primas Epiſcopus Claramontanus facile tenebat. Is domum Collegio dederat, & annuos reditus alijs cum beneuolis vltro deſponderat: ſed domicilij adiri poſſeſſio non poterat, quod Societas nec ius naturalitatis (ſic enim loquuntur) habebat Galliæ legibus impetrandum à Rege, nec aliquem ex ſuo numero Lutetiæ Profeſſum, qui ipſius nomine in poſſeſſionem veniret. Poſteriori tamen incommodo B. Noſter Pater occurrit ocius, cum Ioannem Baptiſtam Violam, qui Pariſijs verſabatur per literas iuſſit in manibus, ſinuq; ipſius Claramontani Epiſcopi ex formula ab Vrbe miſſa ſolennia vota concipere. Quæ res adhuc arctius bonum Præſulem obſtrinxit, qui quamuis diuinam rem ipſe facere per valetudinem minus poſſet, partes tamen illas Abbati ſanctæ Genouefæ conceſſit: quo ſacrificante ſua Viola vota octauo Kalend. Septembris coram omni populo Dei, labijs ſuis, & voce clara diſtinxit. Ea res multos ab errore deduxit, qui Societatem opinabantur in Religionum numerum non venire. Quorum opinio tum eſt reiecta, ac refutata, conſtantius, cum duorum ab vrbe Pontificum teſtimonia Pauli, & Iulij, quibus confirmatio noui Ordinis & priuilegia continebantur, allata ſunt. Quod vero ad eum recipiendum in regnum, & quaſi in corpus Galliæ cooptandum pertinet, res eſt inſtituta per belle. Verſabatur tum forte Romæ Carolus Cardinalis Guiſanus, is, qui mox Lotharingius dictus eſt mortuo nominis huius Cardinali propinquo. Salutauit officij cauſa, præſtantiſſimum Præſulem Ignatius; reſque ei Societatis in eo regno commendauit. Et ea commendatio tantum apud Cardinalem ponderis habuit, vt in ea regione patronum eius ac defenſorem ſe fore vltro receperit, admonens, ne quenquam alium ſibi patronum adſciſceret. Nec re minus, quam verbo reuerſus in Galliam beneuolentiam ſuam, humanitatemque præſtitit. Is Violæ rogatu ius naturalis ortus Societati impetrauit ab Rege. Quod beneficium cum nec conſignari de more ſine publici conſilij autoritate, conſenſuque poſſet, nec ſatis commode ea de re ad id Conſilium in præſentia referri, tanto videlicet potiri munere, & gaudere non licuit. Quod ipſum animaduerſum eſt Dei prouidentia non vacaſſe. Nam ſi ſubito id impetratum & conſignatum eſſet, Claramontanus vtique poſſeſſionem omnem domus, cuius duntaxat vſum conceſſerat, Societati dediſſet, vnde ipſa nullum omnino deinceps aditum, aut certe per difficilem ad laxiores comparandas ædes habuiſſet. Eodem tempore Matrona pietate præſtans, pecuniæ ſummam quandam, vnde fructus caperentur annui, Societati legarat, modo quaterna ſibi, ſuiſque Miſſarum ſacrificia quotannis ab ea perſoluerentur. Quam pecuniam Ignatius, cum propter adiectas conditiones, vel in magnis rei familiaris anguſtijs, recuſaſſet, quod ab inſtitutis ſuis abhorreret; Pia mulier ſublatis conditionibus pecuniam illam in partem cenſus, atque prouentus ſimpliciter, & abſolute dedit. Habitabat igitur in ædibus Claramontani Societas, dum ex diſciplina, & in quadam quaſi Collegij forma, Deo & animis ſeruiebat: ſed paupertate premente, tres è domeſticis in Collegio Longobardorum ſtudijs ſuis inuigilabant. Quo in Collegio cum è Prouiſoribus vnus, penes quos ea procuratio erat, è vita migraſſet, in eius locum Collegarum omnium ſtudijs atque ſuffragijs Viola ſufficitur: is ipſe, qui Prioris paulo ante munus, honoremque reſpuerat. Sed rem non probauit Ignatius, qui quamuis non eſſet neſcius Prouiſores illos nulla teneri lege ſui muneris obeundi intra ſepta Collegij, licuiſſeque Violæ vel apud ſuos partes illas obire; tamen ad declinandas ab religioſa tranquillitate alienas tricas, ſuſceptam iuſſit ab eo prouinciam ſine mora deponi, & tres inſuper illos de Societate diſcipulos, qui in eo contubernio inopiæ cauſa reſidebant, inde migrare coniungique cum ſuis. Nondum Societas Eccleſiaſtem, & qui ad populum verba faceret, Pariſijs habebat; ſed tum adminiſtrandis diuinis rite myſterijs, tum pijs ſermonibus conferendis, præcipue vero demonſtrandis orandi, meditandique vijs ſuam ciuitati operam, ſtudiumque nauabat. Et quanquam templo etiam ipſo carebat, ſacramentorum tamen frequentem vſum, modo in ſacello domeſtico, modo in Eccleſia, curiaque ſanctorum Coſmi, & Damiani, interdum etiam apud Patres Carthuſianos vrgebat: qui præcipua quadam animi propenſione templi ſui copiam, poteſtatemque Societati faciebant: cu-

107

108 Io. Baptiſta Viola inter Profeſſos adſcribitur.

109 Ius natalium Societati impetratur ex Rege: ſed Senatus autor factus non eſt.

110 Ab Collegio Longobardorũ Socij omnes in Claramontanũ domum traducti.

Digitized by Google

ius laboribus etiam ipsi crescebant, duobus circiter ac viginti paucis mensibus tyronibus aucti.

110 Res Hispaniæ Gandiæ Meretrices omnes cõuersæ.

In Hispanijs, Gandiæ vulgatæ, famosæque fœminæ ad vnam omnes, è suis probris, & impuritatibus, Societatis ac nominatim Baptistæ Barmæ concionibus emersêrunt. Redditus est etiam ciuium mos alternantium apud communes ægrotos suæ caritatis officia. Toleti res componere, quoad poterat, Michael Turrianus pergebat. Is in eam vrbem eo se consilio transtulerat, vt à quo plurimum amabatur, Antistitem Societati non amicissimum amicum redderet. Verum cum in suis illum opinionibus obfirmatum, pugnacemque sentiret, re infecta, continuo vnde abierat, se recepit, plenum suæ admiratione virtutis relinquens, quod pinguissima, & honestissima sacerdotia, annuosque prouentus, si Societatem desereret, ab eo oblatos constanter repulisset. Obtulerat etiam Præsul ille Societati procurationem gynecæi cuiusdam, quod ipse instituendis in matrimonium puellis extruxerat. Sed eam Michael, vt ab institutis nostris abhorrentem, pari libertate reiecit. Sed priusquam Toleto discederet, cum Inquisitore, Gubernatore, Comite Mellitensi, alijsque huiusmodi Proceribus sedulam dedit operam, vt si quam de nostro nomine falsam animo comprehendissent opinionem, eam docti remitterent: tulitque pretium operæ, beneuolentiæ accessionem, ac fidei non exiguum. Denique Burgensi Ecclesia rogatu Cardinalis Mendozæ, qui illi iam præerat, cum socijs quatuor copioso non sine fructu, & magna morum emendatione percursa, Salmanticam redijt.

111 Michaelis Turriani curæ Toleti & Burgis.

112 Res Brasilicæ.

Sed vt rebus Lusitanicis, reliquisque per Europam quanquam egregijs, quia non multum afferunt noui, prætermissis, ab hoc orbe nostro longius abeam, Brasilienses ager non ita pridem excoli cœptus haud satis operæ respondebat, partim ob efferatæ gentis ingenia diris dapibus, & vagis sedibus assueta, partim ob exagitatam vulgo fidem, constantiamque Neophytorum. Tantaque erat apud eos corruptela malæ consuetudinis, vt vel e corpore migraturi nefandas epulas flagitarent, negarentque vllum sibi fore suauius edulium, nec maiori voluptati, quam si suorum inimicorum carnibus saturi de vita discederent: quod si eæ non inuenirentur, ingenti se cum mœrore decedere. Quos cum Ioannes Azpilcueta grauiter obiurgaret, auorum, atque maiorum se defendebant exemplis: quibus item carne hominum vesci vetus consuetudo fuisset. Nullo autem iure posse tam veris, tamque proprijs sibi epulis interdici. Venerat aliquando Ioannes in locum, vbi mactatorum hominum carnes in magno cacabo coquebantur: iamque in eum humana capita à suis auulsa truncis, & obtruncati lacerti, pedumque extrema, tetro spectaculo iactabantur. Circum lebetem vetulæ sex, septemve, quæ vestigijs hærere vix poterant, choreas ducebant, concinnantes ignem, struemque lignorum, Dæmonum, quam hominum propiores. Quæ fœda coquina & si prohiberi nulla via potuit, non tamen deerant in tanta barbarie, qui prælatam Euangelij subinde lucem aspicerent, impigre elaborante Ioanne, & Christianorum Ecclesia eximio suo candore, ac probitate vitæ laborum mitigante tristitiam. Instabat cœptis acriter Azpilcueta, & distributa sibi ipse dierum ratione sparsa toto agro mapalia, & adiacentes villulas catechismi gratia singulis obibat hebdomadis. Is cum è Christiana lege complura, in ijsque precationis Dominicæ formulam Brasilice conuertisset, ipsis etiam corporum morbis, ea super ægros à pueris pronunciata, leuationi erat. Sed Brasilici sermonis gratia, nonnullos ex indigenis, quorum in omnem partem sedula pateret industria, ad conuictum recepit. Interim Antonius Petrius, quem domi pro se huc, atque huc excurrens Nobrega reliquerat, & templum Socijs, & domicilium impigro labore, manibusque suis vertendis ad opus, extruenda curabat, dum ad fastigium inchoata perduceret: cum tamen nihil interim de audiendi contentione remitteret siue eos, qui publico in hospitio iacerent, siue eos, qui confessionis gratia ad se vndique ventitarent. Tametsi auxilia Sociorum Lusitanica, quibus cum suos labores, curasque diuideret Alfonsus Blasius, Saluator Rodericius, Emmanuel Paiua, & Franciscus Petrius omnes sacerdotio præditi commodum appulerunt. Iam rerum Africanarum is erat status. Sacerdotes duo, postulante Lusitano Rege, Tingin (id erat ex eius Præsidijs vnum) Emmanuel Fernandius, & Petrus Parada Conimbrica discessere. Tertius de Societate sacerdos Ioannes Nunnius Tituani cum Ignatio Bogato considebat, tam multis, tamque varijs distentus animorum

113 Auiditas Brasiliorum vorandi inimicorum corpora.

114 Ioannis Azpilcuetæ labores.

115 Antonius Petrius suo labore domum ædificat.

116 Quatuor ex Lusitania Patres recens in Brasiliam appellunt Alfonsus Blasius, Saluator Rodericius, Emmanuel Paiua, Franciscus Petrius.

117 In Africa elaborant Emmanuel Fernandius, Petrus Parada.

118 Ioannes Nunnius, Ignatius Bogatus.

causis,

Digitized by Google

cauſis, vt eiùs in laboribus patientia pene fidem excederet. Adimebat illi ſomnos intentiſſima cogitatio, quemadmodum animis pro cuiuſque neceſſitate ſuccurreret. Ac præter vigilantiſſimas curas, cum in continendis in Chriſti fide captiuis, qui eam perfacile deſerebant, tum in impijs deſertoribus reducendis, puerorum inſuper, ac puellarum redemptionem, quorum maxime fides, ac pudor inter Saracenos verſabatur in lubrico, omni curabat induſtria, magnamque captiuorum vim precario, & conquiſita ſtipe redemit: plurimoſque ad Chriſti cultum, vnde impie defecerant, reuocauit. Publicum etiam Tituani captiuis, & ægrotis erexit hoſpitium, eoſque emendicatis à Chriſtianis vel longe poſitis ſubſidijs alebat. Qua Patrum miſericordia Saraceni perſpecta, ſuos ipſi quoque captiuos morbo oppreſſos ad eos mittere, & eis credere non pauebant. Adiungebant illi Patres ad quotidianæ vitæ, ſalùtiſque ſubſidia, quæ precario parabant ægrotis, obſequia manuum, & in omni humilitate munerum miniſterium. Et quo plenior, ac cumulatior, ipſorum humanitas eſſet, didicerunt à captiuo medicæ artis gnaro curandorum corporum præcepta quædam: quibus ipſi Medicorum, Chirurgorumque penuriam aliqua ex parte ſupplerent. Veniebant ad eos captiui frequentes, vt contractis è vinculis, cateniſque tumoribus mederentur. Qui vero præ ceteris laborabant, & velut inſanabiles habebantur, hos ſuum intra tectum, quo propius, & opportunius eorum periculis iretur obuiam, excipiebant, miro exemplo, & approbatione cunctorum. Atque hæc quidem copioſa Patribus, caritatis, & tolerantiæ ſeges erat. Nec ea minor, quam barbari, & Chriſtianæ legis hoſtes infenſiſſimi ſuggerebant: qui non modo eos maledictis, ac probris, ſed ſæpe etiam colaphis, ac ſputis, interdum etiam plagis, ac verberibus laceſſebant. Sed nullis ſeu Nunnij, ſeu Bogati laceſſita virtus cedebat iniurijs, nullis verberum, verborumque irritabatur aculeis, quin etiam acuebatur in dies: præſertim Bogati, qui vt Nunnio par in exiſtimatione non erat, ita laſciuientium Ethnicorum inſultibus magis eius patebat humilitas. Is igitur tanto animi robore, ac ſilentio ferebat omnia, vt omnium denique vel barbarorum in ſe oculos ſuæ virtutis admiratione conuerteret. Nec in Indijs deſiderata eſt ſuæ meſſis vbertas. Ac Goæ quidem, vbi Rector præerat Antonius Gomius, aggregati ſunt in ſociorum numerum Luſitani permulti, complureſque ex Ethnicis ad Eccleſiam. Iamque Cocini Franciſcus Henricius, & Balthaſar Gagus ſedem habebant, magno & Luſitanorum commodo, & Ethnicorum. Quorum cum multi vel ab ipſis militibus nulla inſtructi catecheſi conſignarentur, interdumque non ſatis conſentaneis, decoriſque rationibus adducti, idque multorum fons eſſet malorum, autor fuit per literas B. P. Ignatius, vt Catechumenis domicilia extruerentur, vbi diuturna deliberatione, tractandiſque Chriſtianis ritibus, & ediſcendis, ad ea myſteria paratiores venirent. In ora Commorini, quam cum ſocijs quatuor colebat Henricus Henricius, multa inſtaurata, & noua etiam dedicata ſunt templa. Aggregabatur & hic ad Chriſtum Ethnicorum numerus ſane magnus: & quo plures aggregarentur ſtrenuos Neophytos decem ſibi delegit Henricus, qui poſtpoſitis vtilitatibus ſuis, ad quærendos vna ſecum relictos in tenebris fratres totis animis conſpirarent: quique non modo in alliciendis, & conquirendis Ethnicis, verum etiam in tradenda Chriſti lege, & obſeruandis Chriſtianorum moribus, ſi quid in ijs ſanandum, & corrigendum eſſet, vicariam ſibi operam darent. Nec caruit ſuis fructibus hæc induſtria, ſuſtinentibus cum laude, dignitateque Neophytis impoſitas partes. Sed quo altius nouorum in animis Chriſti fidem, & religionem imprimeret, quod eos coram docebat, id in ſcriptis relinquebat. Deinde ſingulas doctrinæ cauſa pererrans Eccleſias, vt B. Martyrem Criminalem ante ſe feciſſe cognorat, menſem circiter morabatur in ſingulis, cum reuincendis, & confutandis Ethnicis, qui ſapientes præ ceteris videbantur, tum enucleandis, & inculcandis multitudini ſuſceptæ legis initijs. Habitabat is plerumque in oppido Punicali, vbi ſeceſſus ædificatus eſt Patribus, quo ſe per interualla colligerent, & è tot peregrinationum, curarumque moleſtijs paululum reſpirarent. Quamuis enim nunquam illi aut precandi, commentandique diuinis de rebus, aut ſcrutandi ſui pectoris conſuetudinem intermitterent, reuocare tamen ex ſententia ad ſeſe animum tot occupationum aberrationibus ſæpe diſtractum, & ſecum eſſe cogere pro voluntate non poterant. In eodem oppido valetudinarium publice expoſitum eſt, cui Societas partim hominum miſericordia gratuita, partim pecunia mulctatitia officioſiſſime miniſtrabat.

119 Res Indicæ.

120 B. Ignatius autor extruendi Catechumenorum domos in India.

121 Res in ora Commorinenſi.

Alebat

Alebat etiam Henricus adolescentes aliquot à parentibus vltro oblatos in vsum rei Christianæ. Quo ex numero ad Lancillottum duodecim lectissimos Colanum misit. Quanquam & hic alios ferme quinquaginta ad id ipsum instituebat. Vbi valetudinis imbecillitatem, dum incredibili labore tuetur, Ecclesiam illam, virtute animi superabat. Illud tamen vnum inter Christianos non ferebat Henricus difficile ad expugnandum, & ex eorum moribus euellendum: quod connubia inter propinquos non modo quarto, tertioue necessitudinis gradu, sed sæpe etiam secundo iungebantur; vt impetranda à Pontifice Maximo potestas fuerit, vti liceret ad annos saltem aliquot, inter eos, qui se tertio, quartovè propinquitatis gradu contingerent, ius esse nuptiarum.

122 Gasparis Berzæi studia Armuziæ.

Eaque ratione vitiosæ consuetudini sensim occursum. Gaspar Berzæus Armuziæ bene mereri de omnium sectarum colluuione pergebat, seu familiari congressu, seu disputationis altercatione. Cuius fama Rex ipse Mahometanus permotus paulatim in studium Christianæ religionis incubuit; atque in id ipsum viginti circiter millia è multitudine traxit, itemque è nobilitate nonnullos. Mox ad se Gasparem accersijt, intrantique non assurrexit solum, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coegit. In eo congressu cunctis arbitris consulto remotis, actum est de coarguendis in publico cœtu, Principumque corona Mahometanæ sectæ fallacijs. Dein conditum catechismo tempus, regioque baptismati. Gaspar cognito Regis animo lætissimus abijt. Sed eam rem Satrapæ ægre admodum passi (neque enim cælari diutius potuit) blanditijs primum, ac precibus tentant Regem: aspernanti mox defectionem, & arma denunciant. Rex diuina tutela fretus, ac minis hisce contemptis, Antistites, quos Cacizios appellant, abigi lapidibus iubet: ausosque in regiæ vestibulo de auita religione tenenda verba facere, perpetuo multat exilio. Hactenus constantiam, & fortitudinem Rex præstitit miram. Sed Matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidium, occasum regni, omni arte miserantis obtestationes, ac lacrymas diutius ferre non valuit. Itaque vocato rursum ad se Gaspari, cum ad scalas occurrisset intranti ac dextræ insuper apprehensæ ferre osculum de genibus contendisset, quanto in periculo versaretur ostendit, si Christiana sacra susciperet: proinde cedendum tempori, dum promissa persolueret, & tempestatis transitum expectandum. Ad ea dicta Gaspar ingemuit; hortatusque Regem vti Deo fideret, totamque ei rem ex animo commendaret, ipse quoque digressus à Rege nouam è cælo poposcit opem: ieiunia, obsecrationes, & id genus alia per se, perque suos instaurat: supplicationes de more decernit, incedentibus longo agmine pueris pie concinentibus, ætate vero robustiore quinquagenis, aut sexagenis pariter flagellis in sua terga sæuientibus. Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis, concitata plebe, ne Christianis vlla re cederent, & ipsi supplicationes obire, inediam extendere, nouaculis cutem incidere, quam maximas copias in Coranum, & reliqua fana cogere, Mahometis execrabile nomen ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar facinus indignum ratus in Vrbe, quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi, magno animi ardore Crucem comparat grandem: ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia duntaxat psallentium puerorum turba ad Coranum tendit intrepidus. Res mira. Crucis virtute, atque fulgore perstricti, attonitique Mahometani repente diffugiunt. Gaspar Crucis insignia palam in Corano defigit: adhibitisque fabris iussu Regis cæmento, & calce templi aditus, & valuas obstruit. Super hæc impiæ Mahometanorum vociferationes tota insula graui prohibentur edicto. Fremere hic Antistites, Satrapæque & sacra deserta, religionesque violatas, cum Armuziano coram, cum ceteris Regibus, inprimisque Persa per literas queri cunctos ad arma, & vltionem accendere: postremo sese vrbem relicturos, & alio commercia auocaturos minari. Cum parum terrendo proficerent, magnitudine pecuniæ Christianos aliquot, perque eos nouum arcis Lusitanæ præfectum adoriuntur, vt Coranum patefieri sibi permittat. Præfectus nihil inconsulto Gaspare ausus aggredi, tamen inclinato ad assentiendum animo, Patrem ad conuiuium inuitat, in eoque cum blande super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotium tractare cœpisset, subito deliquio pene exanimatus cœptum omisit: de ceteris, qui rem nefariam vrgebant, paucis diebus alij alio periere læto. Rex cum aliquandiu Christi cultum agitasset animo, improborum artificio, ac scelere sensim infatuatus, denique ne præsentis vitæ regnum amitteret, sapientem cogitationem abiecit. De populo tamen

123 Rex ipse Mahometanus statuit transire ad Christum, sed non tenuit constantiam.

124 Super fanum Mahometicum statuta Crux.

125 Diuina vltio in fauentes impietati.

fiebant

Digitized by Google

fiebant ſubinde Chriſtiani, & quo res melius Chriſtiana procederet, ſtudebat crebris in congreſſibus Gaſpar Mahometanæ ſectæ mendacia perſpicuis diſputationibus redarguere. Quo fiebat vt Mahometani quantum de ſua lege iudicij, opinioniſque remitterent, tantum aſſumerent de Chriſtiana: & qui ante maximis ducebant in probris hanc amplecti, poſtea non minore eam habuerint in honore, quam ſuam. Declarabat quotidiana multorum ab impio Mahomete defectio, & ad Chriſtum acceſſio: chriſtianæque doctrinæ progreſſio tanta, vt etiam inter Mahometanos frequens eius carmen audiretur. Qui ne tot è ſuo numero conuolarent ad Chriſtum, publicas ad ſua fana ſupplicationes, noſtrum imitati ritum, atque concentum inſtituebant, Gaſpariſque non modo vocem, ac vultus horrebant, ſed etiam ad conſuetum catechiſmi ſignum aures ſuas oppoſitis manibus obturabant: quod ita perſuaſum haberent in ipſo quoque tintinnabulo, ac ſono vim ineſſe maleficam. Ex Ethnicis, quos ſua Gaſpar diſputatione conuictos ad Eccleſiam aggregauit, Iogues quidam fuit, inſigni duritia, & auſteritate vitæ, magnæque proinde opinionis in vulgus. Sunt enim Iogues (vt alias monuimus) è Brachmanarum genere, qui ſanctimoniæ famam horrido in primis, & aſpero victu, cultuque vulgo captant è veterum illa, vt apparet, Gymnoſophiſtarum ſecta, quos, vt S. Hieronymus autor eſt, Bardeſanes vir Babylonius Samanæos vocabat. Hi ſuburbanum Armuziæ ſpecum, ac delubrum habebant: vnde ad imbuendas varijs erroribus hominum mentes interdiu, & emendicandam ſtipem, ciboſque prodibant: cumque propius ad muros accederent, haud vrbem ingreſſi, tandiu venatoris cornu canebant, ſuum ſignificantes aduentum, dum ciborum aliquid quiſpiam afferret: cuius ex reliquijs nihil eis licebat in craſtinum condere. Noctu ſeſe in eandem latebram recipiebant, ſtatiſque horis dato ſigno, ad certas primum commentationes, tum ad ſuum venerandum Idolum (quod Pagodem Indorum vulgus appellat) euigilabant. Vnus omnibus præerat, neglecta ſemper barba, & capillo, aſperſo cineribus corpore, obſitus pannis, ac ſeminudus, grandi macie torridus, qui cunctos in tantam ſui admirationem aſperitate vitæ traduxerat; vt qua pedes aqua lauiſſet, hanc Armuziæ Rex ipſe religionis cauſa potaret. Is ergo Gaſparis colloquijs, rationibuſque paulatim in ſtudium Chriſtianæ religionis adductus, cum inter conſilium mutandæ vitæ perplexus hæreret, triginta dierum ſpatium ad deliberandum ſumpſit: cui Gaſpar inſuper autor fuit, vt ſingulis diebus quina virgæ verbera, totidem Chriſti plagas recolendo, ſuſciperet; certamque ſibi lucem à Deo accuratis precibus imploraret. Qui dum facit imperata, diuinaſque laudes nocte quadam apud ſe reputat, clara ſubito vox ad aures accidit, Quin tu, quod tibi monſtratur, ad vitam iter ingrederis? Vna eſt ad ſalutem via, quam populus Chriſtianus inſiſtit. Simul vigilanti magnificus ſacrorum apparatus, & pretioſa veſtis multiplici varietate diſtincta, quam ad rem diuinam ſolenni pompa, rituque faciendam Chriſtianorum vſurpat Eccleſia, per viſum obijcitur. Quo ille vehementer incenſus, admonituſque mane Gaſparem, baptiſmi gratia, ſine cunctatione conuenit, & Chriſtianæ captus humilitatis amore, vt Regis vitaret aſpectum, atque congreſſum, quem audierat ad ſe viſendi cauſa, vt ſolebat, accedere, de ſuo cœnobio profugit. Hunc dein aqua ſalutis exceptum, Pauliq; nomine nuncupatum, Iogues alij Rectoris autoritatem ſequuti, non ſine eiuſdem impulſu ſancti Spiritus imitati ſunt. Eidem poſtea Goam profecto, & in Europam claſſe tranſmiſſo parantique poſtmodum è Luſitania Romam ipſam adire, vt Romanæ Eccleſiæ maieſtatem, & ſanctitatem oculis vſurparet, mors interuenit. Inſignis interim ad propagationem Chriſtiani nominis ea conuerſio fuit, & in omnium ore, ac ſermone verſata. Specum etiam, atque delubrum ſolenni Gaſpar ceremonia expiatum, præalta in eo defixa cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Celebrabatur in dies Gaſparis nomen & rerum geſtarum gloria, & fama ſanctitatis. Iamque incumbebant ad Collegium populi vota, promptaque ad id erat liberalitas ciuium, & priuatorum vltro oblata benignitas: vt in ſpem Gaſpar venerit grandioris aliquando Collegij è capitibus minimum quadraginta. Sed eius fundandi prouinciam ſibi depopoſcit arcis Luſitanæ præfectus Emmanuel Lima magna, & explorata prope ſpe accenſus longe, lateque propagandæ Chriſtianæ rei tum apud Perſas, & Arabes, tum apud Aethiopas, barbaraſque nationes. Res proſperis vrgebatur initijs: & erat iam Societati opportunitas tecti cum inſtrumento ſuppeditata domeſtico, & cetera in promptu, nihil vt præter operas in eius agri culturam, quod

126 Nobilis Iogues ad Chriſtum conuertitur: & cum eo ipſius diſcipuli. Lib. 2. in Ioulianum.

127 Ioguum diuerſorium Beatæ Virgini dedicatur.

128 Inchoatur Armuziæ Collegiũ.

Digitized by Google

quod Societas requireret, amplius esset. Quas sensim Gaspar partim accersendis, & postulandis ex India, partim aggregandis, & deligendis Armuziæ colligebat. Sex omnino delegit è multis. Alij quoque familiaritate cum eo semel inita, supplices ad pedes strati cum lacrymis obsecrabant, vt in suam se disciplinam acciperet, cum eoque sibi liceret aliquando, cuius flagrantia vota iam nouerant, pro Christo emori. Quos autem ad sua instituta Gaspar minus reperiebat idoneos, haud ita tamen omni naturæ munere destitutos, quin opis aliquid afferre secum in rem Christianam possent, præsertim si petiturus esset. Sinas, vt auebat, expectabatque propediem: hos in ministrorum potius, & adiutorum quam in fratrum, Sociorumque numerum referebat. Interimque dum hærebat Armuziæ, quos retulerat, & aggregarat, ijs literas, virtutemque tradebat, ad eamque vitæ duritiem, ac disciplinam exercebat, vt non admodum ab Anachoretarum vita horroreq; distaret, nisi quod non ad vmbram, ac solitudinem, sed ad puluerem & aciem, ingenerans animarum sitim, formabat. Nec tamen proximis vllo ipse loco deerat. Sexta feria sub noctem in agris, patentique cælo, de mysterio aliquo patientis Domini disserebat. Quotidie Christianæ legis capita pueris instillabat. Singulis Domini diebus ternas conciones habebat, matutinas ad populum, meridianas ad seruos, pomeridianas ad ægros insigni fructu, & laboribus prope pari. Complures mirabiliter ad Christum prohibentur adiuncti, seu præclaris excitati visis Christi Domini, ac diuinæ Parentis, seu ex occulto missis vocibus. Venit in hunc numerum Neptis Mecani Satrapæ, qui se Regem Arabiæ nominat, nupta prænobili viro, quem Armuziam magnus Persarum Rex legatum miserat. Isque, cum legatus conquereretur vxorem per summam indignitatem abreptam, Legatum Lusitani Regis Henricum Macedum apud se de pace agentem, redire vetuit, bellum acerrimum minitatus, nisi fœmina redderetur. Consilio habito Armuziani Christiani, cum quid Persæ responderent, ambigerent, Gasparem consulunt. Is è sacris oraculis, id responsi dedit, Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: quo illi erecti, ac confirmati responso, præsertim id timentes quod sequitur, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos, cum fere eueniat, vt inde accersatur calamitas, vnde male declinatur, in animum constanter inducunt, quidvis perpeti potius, quam ad iniqua postulata descendere; vt pio, ita felici consilio. Nam & iras Persa non ita post remisit, & legatum Lusitani Regis, confirmata ex sententia pace benigne dimisit. Penetrauerat in Arabiam vsque

129 Continentes Labores Gasparis.

Felicem Gasparis fama. Ammon ea regio dicta, à qua & Ammonitæ (vt opinio est) sacræ historiæ commemoratione percelebres. Hi Gasparem per internuncios, & literas euocatum, sitientibus auribus expectabant. Sed quo minus ad eos vir ardentissimus euolaret, & illuc Christi cultum, verique Dei notitiam induceret, vbi fama acceperat mortalium primos à Mahomete in fraudem inductos, Xauerij (quod supra retulimus) grauissimum interdictum, ne præscriptos Armuziæ fines se inconsulto, egrederetur, obstabat. Obsequium igitur sacrificio antiquius ratus, duobusque nuncijs baptismo lustratis, occupationes, quo minus in eam regionem in præsentia tenderet excusauit: cogitansque si minus ipsi liceret ire, aliquem eo suis è discipulis mittere, nationem illam per epistolam monuit, vt interim in amore cognoscendi veri, propositoque perstaret.

130 Continentes labores Gasparis. Accitus Gaspar in Arabiam mauult obedire Xauerio: &c. quam suo zelo.

Tantis apud Indos rei Christianæ incrementis, tamque industrijs, frugiferisque Societatis laboribus Lusitaniæ Rex Ioannes ex Antistitis Goani sermonibus & grauium virorum commemoratione permotus in regio consilio, Senatuque decreuit, suffragante etiam Ludouico Regis fratre, & verbis amplissimis eandem Societatem ornante, toto vt Oriente vbicumque ea Collegium haberet, habituraue esset aliquando præsto ei forent ad omnem nutum in propaganda Christi fide, Neophytisque iuuandis non modo Ecclesiæ vniuersæ, verum etiam regij omnes Præfecti, ac Magistratus suppeditandis opportunitatibus omnibus, necessarijsque subsidijs. Tantumque Patribus pro sua pietate Rex tribuit, cunctis vt Prætoribus æque præsentibus, ac futuris id mandati dederit; vt quocunque Patres ingredi rei Christianæ causa percuperent, nullo eis loco, subsidioque deessent: & quicquid illi vel ad amplificandum Christi cultum, vel ad conformandos hominum mores necessarium in præsidijs iudicarent, id ipsi de eorum sententia, atque consilio sine vlla hæsitatione præscriberent. Commendatitias etiam literas ad Pontificem Iulium Conimbrica dedit, quæ docebant quantas fruges, vtilitatesque illorum Patrum genuisset

131 Ioannis Regis Lusitaniæ præclarum erga Societatem, & fidei propagationem studium.

aduentus,

Digitized by Google

aduentus,quos ſingulari Dei prouidentia in ſua regna prior Pontifex deſtinaſſet,ſeu formandis,è Chriſtiana diſciplina moribus Chriſtianorum,ſeu vocandis ad Chriſtum Ethnicis, & alienis à fide. Magnam autem exinde ſpem amplificandæ religionis affulſiſſe, ſeque in animum induxiſſe cum in omni Luſitaniæ regno, tum in Indicis regionibus Societatis collegia paſſim condere: & per eam opportunitatem omnes Euangelio aditus aperire,modo eius ſanctitas votis atque conatibus obſecundaret, & bonis aſpiraret initijs. Proinde Simonem Rodericium ab ſe Romam conſulto mitti. (Namque in ſequenti anno Rodericius Romam venit) vt ſuo nomine, quæ ad ſecundum rei Chriſtianæ curſum pertinere viderentur, exponeret: cui paternæ benignitatis aures patere faciles vellet, & quæ in eam rem poſtularet, large concedi.

Res Iaponicæ gradatim ac ſenſim, nec ſine perpetuis Xauerij laboribus procedebant. Is dum Cangoxima Firandum petit, duodeuiginti circiter paſſuum millia progreſſus, in arce quadam Saxumani Regis prædarum inde ſuarum aliquid reportaturus, hæſit. Hic omnes vltro ad audiendum paratos legem docuit æterni Dei, Chriſtianiſque præceptis inſtituit. Percunctabantur illi de Xauerio, permulta, & quæ ferebant reſponſa, ſtylo excepta ſuis deinde cum animis reputabant. Quæ vt erant humanæ rationi mire congrua, fidem ſcilicet faciebant, & ad baptiſmum incendebant. Præfectus ipſe, quamquam nouam legem, & peregrinam accipere Regis metu non audebat, eam tamen ita probabat, vt animo ſe Chriſtianum diceret, poteſtatemque coniugi faceret cum filio quadrimo ſuſcipiendi baptiſmi. Ex eius familia luſtrati ſunt quindecim, in ijſque prudens ſenex, penes quem omnis erat adminiſtratio familiæ. Huic probe inſtituto, atque edocto in ſuo digreſſu Xauerius inſtituendi alios, & pueros excipiendi baptiſmo negotium dedit. Id quo tutius, atque conſtantius à ſene fieret,reliquit apud eum libri exemplar, quem ad informandos Iapones Congoximæ compoſuerat: vbi inter cetera Chriſti vitam, & ſeptem pſalmos de pœnitentia, litaniaſque deſcripſerat: iuſſitque omnes ſingulis diebus feſtis, cum ad decantandas litanias, tum ad audiendum aliquid de Chriſto Domino. Sexta vero feria ad concinendos eos, quos dixi pſalmos vnum in locum congregari: ſacros etiam Eccleſiæ faſtos, rationemque perfacilem, qua præcipuam quamque feriam in eis recognoſcerent, inuenirentq;, apud eos reliquit. Atque hæc omnia Iaponico ſermone conſcripta. His ſenex adiumentis tantum in colendis nouis illis plantis irrigandiſque profecit, vt procedente die, non Iaponicos inter Idololatras Neophyti illi, ſed Europæos inter Chriſtianos viderentur educti. Prudenterque Xauerius fecerat, vt quoniam Iaponum ingenia ſenſerat ad voluntarias vexationes corporis eſſe propenſa, verberandi ſui corporis conſuetudinem, cum ſuos conuentus ageret, introduceret, & in eam rem ſpartea apud eos flagella relinqueret. Ea deinde flagella obſeruantiſſimi Xauerij filij, velut in ſacris habita, & aſſeruata reliquijs, non tam ad caſtiganda, quam ad curanda corpora conuerterunt. Conſtat eorum appulſu multis ab ægrotis morbos fuiſſe depulſos: eademque admota coniugi, ipſius præfecti, cum doloribus tentaretur acerrimis, vel in ſumma deſperatione ſalutis,omnem mitigaſſe mali acerbitatem. Nec minus in litanijs ſanctorum Xauerij manu deſcriptis ad pellendos, fugandoſque morbos repertum eſt virium. Quas quidem cum ad præfectum ipſum adhuc Ethnicum in extremo vitæ diſcrimine pia coniux applicaſſet, protinus ab eo morbum, & perniciem auertit, toto obſtupeſcente præſidio. Digreſſus à nouo Grege Xauerius, cum multa terra, marique pertuliſſet, in hoc prædonum, tempeſtatiſque pericula, in illa ſarcinularum onus, quod erat ſacerdotale inſtrumentum, pedumque labores, tandem præcipuum in Figeno Iaponiæ regno Firandi portum tenuit. Hic à Luſitanis primum, dein etiam ab Rege Firandi multis, ac magnis gratulationis, & honoris ſignificationibus eſt exceptus: factaque ab eo comiter poteſtate promulgandi Firandenſibus Euangelij, primis viginti diebus, centum circiter ex eis, plures quam Cangoximæ multis menſibus, Chriſto peperit. Horum opera, ſtudioque Luſitanis etiam adiuuantibus ſacram ædem Luſitanis ipſis, & Neophytis excitauit. His deinde Neophitis Coſmo Turriano commiſſis, Amangucium ipſe, Meacum inde petiturus, cum Ioanne Fernandio traiecit. Diſtat Firando id oppidum paſſuum millia ferme trecenta, nobile inprimis, & amplum: in quo familiæ per id tempus numerabantur ad decem millia. Cuius Rex opibus, viribuſque præpotens, cum ipſo Meacenſi Rege omnium maximo

132 Res in Iaponia Xauerij.

133 Neophytorum in arce quadam mira in fide perſeuerantia.

134 Flagellum & litaniæ a B. Xauerio tradita Neophytis mira efficiunt.

135 Firandenſes multi ad Chriſtum adiuncti.

136 Amangucium Xauerius petit relicto Firandi Turriano.

Digitized by Google

137 Amanguciana Ecclesiæ primitiæ persiguæ.

maximo de imperio contendebat. Complures hic tam è nobilitate, quàm è plebe Christianæ legis cognoscendæ percupidos, de qua multa iam ipsi fama, & auditione cognorant, Xauerius reperit. Quorum studijs vt morem gereret, in compitis triuijsque bis in die de scripto, nondum satis nactus Iaponici sermonis vsum, Euangelium diuulgabat. Magni ad eum concursus fiebant: tametsi non omnes æque prospere Dei verbum excipiebant. Nec deerant, qui eum petulanter illuderent. Nam per vias transeuntem, velut insanum, ac stolidum puerorum turba, populique fæx vltima à tergo insequens conuicijs onerabat, ac probris perque iocum, ac ludibrium ea ipsa Christianæ legis mysteria, nominatim quæ audierat, inculcabat. Prudentiores tamen, & qui iudicio aliquo valebant, admirabili eius patientia, & æquitate perspecta, furum non ducebant, præsertim cum audirent, nouæ eum duntaxat afferendæ legis causa per immensa Oceani spatia, tantosque terrarum tractus, inde vsque ab Europa in Iaponiam traiecisse. Quæ res Dynastas quoque non paucos impulit, vt explorarent, quid alio ex orbe religionis adferret: eumque ad se frequenter accerserent, patrijs religionibus so ultro, pollicti peregrinas, & aduentitias, si probarentur, ante laturos. Diebus aliquot per priuatorum ædes, & compita, magno eorum bono transactis, euocatur à Rege: iussusque legem illam, in qua vna omnium salutem hominum sitam esse diceret, explicare, bonam sui voluminis partem, magno silentio, ad horam circiter recitauit. Vtinam pari fructu, & sicut aures ad audiendum, sic animum ad assentiendum Rex barbarus inclinasset. Sed in suis ille tenebris se continuit, nihil animo commutatus. Nec ex eius populoribus, nisi pauci salutarem amplexi sunt legem. Quorum Xauerius paucitate nequaquam contentus, satius censuit Meacum petere, quo iam animo destinarat, quam in ea vrbe cunctari, vbi pretium operæ non sperabat. Multa namque in ipso itinere, cursuque Iaponico, priusquam in eas insulas, pedem poneret, de Meacensis vrbis magnitudine, Collegiorum celebritate, Cœnobiorum multitudine, varietateque cognorat: & iam tum in animum induxerat, eo recta contendere. Sed Cangoximam, appulsa nauis, & subito iniecta spes illic rei bene, feliciterque gerendæ, primam in ea vrbe moram, stationemque suasit. Hinc pristino repetito consilio, Meacum statuit pergere, vt ab eo Rege, qui propter imperij magnitudinem, magnus Rex appellabatur, Euangelij diuulgandi veniam, & facultatem peteret. Extremo igitur discessit anno gemino cum comite, altero de Societate Ioanne Fernandio, altero è Neophytorum grege bono inprimis viro Bernardo, qui Christi legem Cangoximæ nuper allatam primus acceperat. Id iter, quoniam sequentis anni terminatur initijs, rectius eò reijcitur, quam interrupta narratione seiungitur.

138 Statuit Xauerius Meacum petere.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Vndecimus.

ANNO post quinquagesimum primo, cum iam aliquandiu Romæ Dux Borgia consedisset, & pia Vrbis loca Martyrum infecta cruore lustrasset; venerandaq; vetustate oculos, animumq; satiasset, sensit non esse dissimulandum diutius occultum suum de ineunda Societate consilium, & elegantem nitorem vestium, ornatumq; profanum vna cum fortunis vniuersis, Ducisque titulis deponendum. Eius rei gratia Gasparem Villalonum honestum equitem cum literis in Germaniam ad Cesarem misit, vt eius voluntate sibi liceret Gandiæ dominatum, atque ditionem Carolo tradere natu maximo. Dum responsum affertur, serpere primum obscuris sermonibus cœpit, deinde etiam tota curia dissipari consilium Ducis: vt iam de eo in Cardinalium Collegium cooptando, ne tantum lumen sub modio delitesceret, Iulius Pontifex cogitaret. Quod vbi Dux resciuit, perinde ad id expauit, vt exultare, & triumphare gaudio, honore illo iam parto, quem tantopere concupierint, vulgo homines solent. Ergo de B. Ignatij sententia, decreuit è conspectu Pontificis propere se subducere, & celeri in Hispaniam reditu honoribus se eripere. Sed priusquam auelleretur à Patribus, vt vestigium aliquod suæ virtutis impressum apud eos relinqueret, exorauit ab Ignatio, sibi vt liceret in communi cœnaculo cum ceteris cibum sumere. Vbi cum princeps ei locus (vt par erat) in accubatione datus esset: is postea, vt hoc quicquid erat honoris pari humilitate compensaret, extorsit precibus ab eodem, vt in humillima omnium mensa, quæ pœnitentiæ nomine in medio cœnaculo sterni solet, vna cum filio suo Ioanne, nonnulliſque alijs amicis accumberet. Hic ad maiorem animi demissionem, vt eius pietati mos gereretur, super mensam obiurgator inducitur, qui de more disciplinæ, conuiuæ pœnitentis errata, noxasque perstringeret. Accessit ad hoc exemplum egregia Ducis humanitas in epulo dando domesticis vniuersis ipso Dei Matris Purificationi festo, sacroque die. Quo die & mensis ipse cum filio aperto semper capite ministrauit, & lancium sordes, ac coquinaria vasa detersit. Qua in re dum nimio inter sese ardore Pater, Filiusq; eius ministerij haud sane multum periti decertant, Ioannes ex argilla fictam patinam casu fregit. Qui cum paternæ humilitati non cederet, non dubitauit, id quod in nostris moribus animaduerterat, recentem errati culpam ad coqui nutum cunctis enunciare conuiuis, & suæ inconsiderantiæ quodammodo præco fieri. Atque his, alijsque domi nostræ relictis præstantissimus genitor, & proles æmula documentis, veniaq; ab Ignatio paternæ benedictionis accepta, post caros singulorum amplexus, salutationesque solennes, in Hispaniam, vnde venerant, eodem equitatu, comitatuq; domestico, Patrum etiam aliquot adiuncto solatio, remigrarunt. Post Ducis abitum ducta sunt primordia Romani Collegij duodecimo Kal. Martij conductis ædibus peranguſtis ad arcis capitolinæ radices. Atque huc primo è Professorum domicilio, numero tredecim studiorum nomine, & qui eis præesset, Ioannes Pelletarius natione Gallus commigrarunt. Alebatur is numerus pecuniarum subsidijs à Duce relictis, vnde modicum vectigal in annuos sumptus capiebatur: nec aliæ initio tradebantur artes præter eas, quibus vel ad humanitatem iuuentus instruitur, vel hæbraici, græciq; sermonis eruditio continetur. Verum cum domesticorum pariter, & externorum dies ipsa progrediens numerum duplicaret, ex ijs conductæ domus anguſtijs migratur in laxiorem ad aream vltimam Farnesianæ Basilicæ, qua flectitur ad Mineruæ. Ea erat olim Familiæ Frangipanæ. Iam noua capitum incrementa vberiora quoque alimenta poscebant. Ea cum deessent, redacta est

1551

1 Dux Borgia aperte Societatem profitetur.

2 Cogitat Pontifex de eo Cardinali creando.

3 Borgiæ Humilitas.

4 Primordia Romani Collegij.

5 Inopia Romani Collegij & fiducia B. Ignatij.

Digitized by Google

è confecto vectigali pecunia, vnde ad tempus aliquod auctus numerus sese aluit. Quo exhausto præsidio, cum iam nihil Ignatio restaret, vnde suorum vitas, ac corpora tueretur, erat ei pro vectigali constans in Deum spes, erat ingens ardor amplificandæ publicæ rei, boniq; communis. Atque hoc erectus animatusq; præsidio conuolante ad se Societatis gratia, cuiusque conditionis, & ordinis multitudine, nemini, qui videretur idoneus, aditum denegabat: vt operarum suppeteret copia, quas in varias orbis terræ partes virorum principum inuitatu, Ciuitatumq; dimitteret. Ad interiorem inopiam, & egestatis incommoda accedebat externa magistrorum petulantia: qui cum institutum docendi nascentis collegij suis aduersari vel emolumentis, vel existimationi sentirent, iniquo scilicet ferebant animo tot æmulos repente Romæ in erudienda iuuentute succrescere: quorum nomen, & gloriam, suam nimirum interpretabantur infamiam. Ergo ad eam obtundendam, & primos eius ortus opprimendos, peregrinis magistris obtrectare: interdum suis effusi palestris cateruatim currere ad ludum nostrum cum lasciuiente discipulorum iuuenta, fores quatere, conuulnerare fenestras, docentibus oblatrare, mediasque in exedras petulanter irrumpere: irrisione, scommatis, conuicijs, omni ope noui gymnasij nomen, famamque doctrinæ apud auditores in inuidiam vocare. Quæ tamen omnia Dei benignitas, eiusque famulorum deniq; virtus, animique magnitudo, & quod caput est, probata in vulgus docendi ratio, perspectæque literæ superarunt. Nec ab ipsis Hæreticorum insidijs nascenti collegio licuit esse securo. Quippe anno insequenti proditus est domesticos intra parietes hæreticus, qui latebat, à Philippo Melancthone, alioque hæreticorum antesignano, eo Romam consilio summissus, vt res Societatis, ac mores curiosis oculis exploraret, ex eaque nonnullos, si consequi posset, ad execrandum suum, ac detestabile dogma traduceret. Hunc oris dignitas in robore commendabat iuuentæ (erat enim natus annos tres ac triginta) &, vt erat apprime versutus, belle simulabat se esse catholicum: admirabiliq; facultate sermonis, atque congressus in Societatem sese nostram intrusit. Ad tyrocinium admissus obeundis suis rite partibus nemini cedere: sæpe exomologesim inter hebdomadam, sæpe sacram iterare synaxim, voluntarijs suum plagis corpus accipere, colere externa pietatis officia, totum se ad disciplinæ præscriptum, & Moderatorum nutum, vultumq; fingere: nihil denique, quod ad cælandam sectam, & nefaria sua dissimulanda consilia pertineret, omittere. Cœnaculo in struendo præpositus, Socium sui muneris, ac laboris adiunctum Oliuerium Manaræum habuit, quem ille remotis iam arbitris, testibusq; domesticis, vt peregrinis doctrinis abduceret, tentare non semel aggressus, crebro cum eo de controuersis in religione quæstionibus agitare: crebros de sacrarum imaginum vsu, de potestate Romani Pontificis, de fide, & operibus, deque ijs denique rebus, in quibus minime catholicis cum hæreticis conuenit, miscere sermones. Sensit Oliuerius post multa, ac varia colloquia fœdis, ac pernicioſis imbutum opinionibus socium, hominemq; suspicatus hæreticum, obseruare eius omnia dicta, ac facta dissimulanter instituit: pauciſq; diebus quinque & viginti exitialia dogmata à catholicis abhorrentia ex imprudentis ore collegit. Admonitus ea de re B.P. Ignatius, eum sine cunctatione ad summum hæreticæ prauitatis Inquisitorem Cardinalem Ioannem Petrum Carafam, qui summum postea Pontificatum gessit, deferendum curauit. Is comprehensum hominem, & in custodiam inclusum, cum postea suis se reus confessionibus indicasset, sententiamq; mutasset, ne peccandi licentiam augeret impunitas, perpetuas ad triremes, & probrosa transtra damnauit. Non hic Hæreticorum contra Societatem animus stetit: sed rem vnam omnium præclarissimam facturos arbitrati, si quos ex ea sibi tam infensa, tamq; suis rationibus aduersaria deciperent, ad suasq; partes traherent, luculentam ad eam honesto eleemosynæ nomine vim librorum, ac supellectilem transmiserunt, eo ordine collocatam, & in arca depositam, vt summma in arca Catholicorum monumenta subito se offerrent, in ima conderentur Hæreticorum. Sed ne hæc quidem peruersarum mentium ars, & veteratoria astutia processit. Ignatius patefacta fraude, probra illa pestilentissimorum codicum mandari flammis, & in cineres redigi, ne vel auram inficerent, ac pestem lectoribus inhalarent, confestim iussit. Tybure suburbanis Societas ædibus ciuium inuitatu relictis, in interiorem migrauit vrbem: ita melius & Tyburtinæ iuuentutis commodis vicinitate gymnasij, & domesticæ valetudini salubritate loci consultum. Eodem anno constitutum in Hetruria Collegium est: cuius hæc fuerunt exordia. Florentini Ducis vxor Eleonora Petri à Toleto Neapolitani tum Proregis filia Iacobum Lainium ex Sicilia reuocatum, interposita sum-

6 Vexatur Collegium à secularibus Ludimagistris.

7 Deprehenditur inter domesticos explorator hæreticus.

8 Mittunt Hæretici ad inescandos Romanos Socios dono eis inter probatos libros complures hæreticos.

9 Tybure è suburbio migratum in vrbem.

Digitized by Google

ta ſummi Pontificis autoritate, nutuque, Piſas, quo cum Duce ſe contulerat, euocauit. Hic inchoata iam Quadrageſima Lainius diebus feſtis diuina præcepta legis apud Benedictinæ familiæ Monachos, quo Eleonoræ iuſſu diuerterat, explanabat: profeſtis autem in varijs Gynecæis Archiepiſcopi procurationi commiſſis, amore virtutis incendebat ancillas Chriſti. Nec tamen interim plebeculam infimam, mendicoſque deſerebat. Eorum ingentẽ numerum nempe plus centum ad ſanctam confeſſionem, à qua per ſolennia Paſchæ abſtinuerant, comitate ſua, & caritate pellexit. Quos & orationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam edocebat nummuloſq; quotidie aliquot ijs, qui pridiana dictata ediciſſent, largiebatur de pecunia, quam pius mercator diſtribuendam obtruſerat, deque ſuo etiam commeatu. Ita pariter & animis, & corporibus conſulebat, ac præmiolo illo ad conueniendum libentius ediſcendumque ſolicitabat: vt eſſet lucelli cupiditas animi eſca ſaginandi. Quo tempore (vt ad eum ſcripſit Polancus) Romæ Pontifex Concilium generale Tridenti repetiturus, rurſus illum nominatim theologum pontificium cum Salmerone decreuit; vt appareat, inquit, tuas literas in Chriſti pauperibus erudiendis optime collocatas: ſummoq; Pontifici in ea opinione te eſſe, qui non orationem modo Dominicam edocere poſſis, eoſque auditores, quos mercede conquiras. His igitur Lainius ſtudijs intentus, non deſtitit opportune de collocando Piſis, Florentiæve Collegio (vt ab Ignatio habuerat in mandatis) agitare cum Ducibus, docere per otium quanta ſpes eſſet meſſis, niſi idoneæ deeſſent operæ: animoque ſe iam cernere periclitatis incolarum moribus, quanta inde ad vniuerſos commoda, quanta rediret vtilitas. Quanquam autem Coſmus non ita calebat: Eleonora tamen maxime ardens, ſummam pecuniæ quandam Ducis nomine, quandam etiam ſuo quotannis in id ſpopondit, Lainium cohortata, vt ea de re ad Ignatium quamprimum ſcriberet: ſe quoque literas ad eum daturam; &, vt Dux ipſe ad ſuum in Vrbe legatum ea de re ſcriberet, perfecturam. Oblatæ ſunt inſuper ad habitandum ædes, & certus quotannis in alimenta Collegij frumenti numerus, vinique prouentus, & ea denique omnia, quæ ad conflandum Collegij corpus, tuendoſque de Societate duodecim vſui forent. Scripſit, vti receperat, ad Ignatium Lainius, & Ducum mentem expoſuit: ſimul admonens, vt è ſuo numero duodecim ad exordia noui Collegij deſignaret: & quoniam ſibi diſcedendum propediem eſſet Tridentum ad oecumenicum Concilium iuſſu Pontificis, Elpidium Vgolettum, ſi ita videretur, à Patauino Collegio ſibi ſufficeret: qui & ceteris præeſſe poſſet, & ſimul vrgeret Collegij recentis initia. His acceptis literis Ignatius, Elpidio per literas mandat, vti quamprimum ſe Piſas conferat: ipſe vero Sociorum Romæ manipulum inſtruit, adiuncto, qui hos omnes regeret Ludouico Codretto, eoſque ad Pontificem duci iubet, vt proficiſcentibus bene precatus, de more veniam, & commeatum daret. Hæc agenti, & meditanti afferuntur Piſis ab Elpidio literæ, rem Collegij frigere, hærere ſtudia Ducum, & ab diſceſſu Lainij in ſententia non manere: quod ea conditione dicerent ſe poſtulaſſe Collegium, vt apud ſe, & in ſua ditione Lainius permaneret. Senſit Ignatius apertam Satanæ fraudem: nec tamen ab incœpto deſiſtere, quin etiam multo acrius; quaſi nihil de immutata Principum voluntate ex ſecundis literis accepiſſet, ex primis Lainij rem totam gerere: propterea quod integrum ſibi non eſſet; admonito iam de Ducum voluntate Pontifice, inſtituta deſerere. Ergo ſine cunctatione de Societate duodecim, vt Lainius ſcripſerat, Florentiam deſtinat, ſperans fore, vt ipſe Religioſorum, quos poſtulaſſent, conſpectus Ducum animos permoueret. Extant præcepta, ac monita, quæ B. Pater tradebat ijs, qui nouas in colonias per id tempus dimittebantur, & vim legum non dum alijs promulgatis, habebant, & his quoq; ſunt tradita, qui Florentiam abiere. Tria, inquit, vobis propoſita eſſe debent Florentiæ, primum vt Societas ipſa conſeruetur, atque proficiat cum pietate, tum literis: deinde vt ciuium animis conſulatur, poſtremo vt Collegij rationes ad perpetuitatem ſtabiliantur. Ex primo autem pendent duo ſequentia. Quanto enim meliores ipſi fueritis, tanto adminicula vos præbebitis aptiora, quibus & ad animarum ſalutem, & ad firmamenta Collegij diuina manus vtatur. Igitur eo quiſq; ſincere dirigens mentem, vt nolit quærere, quæ ſua ſunt, ſed ſolum quæ Ieſu Chriſti, magnum aſſumat animum, generoſamq; voluntatem, ac ſerium ſtudium, vt omnino velit verus, ac fidelis Dei, ac Domini noſtri ſeruus eſſe: ſeq; probare per omnia, cuicunq; addicatur muneri, cum abdicatione perfecta ſuæ voluntatis, atq; ſententiæ, ſubijciens ſe gubernationi diuinæ per ſanctæ obedientiæ arbitria ſiue ad humiliores procurationes, ſiue ad altiores

11 Lainij induſtria in alliciẽdis pueris ad Catechiſmum.

12 Perſeuerantia in bene cœptis Ignatij.

13 Monita, quibus hoc tempore Societatis Collegia regebantur.

Digitized by Google

adhibeatur: crebrisq; & ardentibus precibus ab omnium largitore bonorum insistite, hoc vt vobis donum concedat: & Rector hæc eadem identidem suis in memoriam reuocet. Quo ad eius fieri poterit, Romanæ domus, atque Collegij cum in oratione quotidiana, & examinatione conscientiæ, & reliquo vsu pietatis disciplina seruetur, tum præsertim in custodia obedientiæ, & vsu non habendo cum externis, nisi prout Rectori videbitur. Quotidie domi scholastici per vices exerceantur habendis super mensam concionibus, vnam duntaxat horam præmeditati. Et certis diebus super proposito argumento varijs linguis etiam græce declament ex tempore. De suo quisq; in doctrina progressu & aliorum solicitus sit. Scriptio sit frequens, & collatio, ac disputatio: ex vsuq; erit ad auditorum quoq; exterorum inflammandã pietatem, si octauo quoq; die, aut certe quintodecimo, qui longius in eloquentia processerint scribant diligenter orationẽ de Christianis virtutibus, coramq; condiscipulis accurate pronuntient. Quod vero ad ciuium vtilitates pertinet, præter assidua precationum auxilia, eas per hæc maxime curabitis, primum omnibus, qui accesserint latinas tradetis, græcasq; literas; siq; locus feret, etiam hæbraicas: seduloque auditores & disputando exercebitis, & scribendo. Deinde quaq; hebdomada semel, seu diebus Dominicis, seu quò alio die Christianam ijs doctrinam exponetis: curæq; erit, vt quotidie ex ea partem memoriter discant. Præterea adnitemini vt magis magisque probis moribus excolantur. Audiant sacrum quotidie, concionem sacris diebus: semel in mense noxas confessione detergant: ab execrationibus, iurandiq; prauitate, ac dictis fœdis abstineant. Videbitis quoque num ad iuuandos clericos sacrarum literarum schola aliqua, aut quæstionum conscientiæ, aut subtilioris doctrinæ futura sit vsui: præcipueq; curabitis, vt errores cognitos habeatis, qui serpunt hoc tempore, vt internoscere eos, redarguere, & extirpare possitis. Diligenter ad sacramenta frequentanda confessionis, atque communionis quot-quot dabitur, traducetis & ad ea ministranda promptam ipsi, & alacrem operam conferetis. Exemplis vitæ, religiosaq; consuetudine vtilis esse ciuitati quiuis potest. Ad exercitia spiritualia hebdomadæ primæ multos, ad omnia non nisi, qui perfectionis statui videantur idonei licebit adducere. Suo tempore custodijs publicis atq; valetudinarijs nunc opera, nunc alloquio, idoneaque cohortatione, nunc confessionibus excipiendis adeste. Ac semel vt dicam, quæ fuerint in vrbe pia opera cognoscite: eaque siue per vos, siue per alios conamini promouere. Ad extremum ex multis iuuandi proximos vijs, prudẽtia quæ cuiq; tempori, ac loco aptiores sint, edocebit, dum semper spectetur diuini obsequij maior fructus, ac bonus Societatis odor, ratioq; habeatur munerum, quæ propria Collegiorum sunt. Porro ad Collegij firmitatem, quæ singulis diebus cuiq; in precibus, & sacrificijs ad maiorem Dei gloriam curæ esse deberet, vtile erit eorum, qui maxime adiumento queant esse, conciliare, tueriq; beneuolentiam modestia, sinceraq; obseruantia, & vera significatione virtutis. Hæc ferme erant monita, quibus Collegia id temporis tanquam legibus regebantur. Addebatq; ad extremum B. Pater, vt octauo quoq; die Romam de rerum statu literas darent, quo opportune iuuari, regiq; possent. Iam Florentinus manipulus post multas precationes ad opem Numinis de more implorandam, dulcesque fratrum complexus ad præclara omnia parato animo ab Vrbe discessit. Euntium porro iter maiorum scilicet more fuit. Pedites ambulabant, & vacui, tametsi cantherius aliquis ad subuehendas sarcinulas, leuandamq; nonnullorum imbecillitatem, forte non defuit. Ceterum pecuniæ subsidia subministrabat occurrantium emendicata benignitas. Ambulationem varia de Deo vel cum Deo collocutio condiebat. Exacto die non prius in hospitijs suam ipsi quietem, quam animorum commodum diuini verbi prædicatione captabant. Ita Florentiam vsque traductum est iter. Quo cum extremo Nouembri peruenissent, à Ioanne de Rosis perstudiosissimo familiæ nostræ (Medicus erat natione Germanus) tecto excepti, paucos post dies duos de suo numero Pisas ad Duces mittunt, Christophorum Lainium Iacobi fratrem, & Petrum Ailon. Quorum aduentu Duces sane gratulati, facillimos eis ad se aditus præbuerunt. Hic multa Patres super re Collegij cum Ducibus collocuti, ad extremum Ignatij rationes, cur Florentiæ præstaret Collegium esse, quam Pisis, conductis præsertim in ea vrbe iam ædibus, in scriptis proferunt. Eæ Ducibus probatæ sunt maxime, & in eam quoque venit Eleonora sententiam, vt Florentiæ Collegium conderetur. Et eo denique par illud Patrum re deliberata, ac constituta, non sine itineris subsidio remisit, aliquanto etiam æris ad rem domesticam, & primam Collegij supellectilem attributo. Ea in vrbe dum idoneus literariæ palestræ locus instruitur magno ardore animi per sacerdo-

14 Prima Sociorũ Florentiæ commoratio Rectore Ludouico Codretto.

cerdotum confitentibus operam dabat: tertius etiam ad D. Pauli Christianis moribus ac præceptis erudire multitudinem orsus est. Hæc Florentini Collegij fuere primordia. Neapoli quoque principes inter viros, & Societatis amicos agitari de Collegio cœptum est. Eius præcipui autores Hector Pignatellus Montis Leonis Dux, & Ioannes Carafa Montorij Comes, Hieronymus Fonseca, & Lupus Mardones, Familiæ Magister in aula; Dionysius Cæsenas è Benedictina familia Monachus, & Hieronymus Vignes vnus omnium ardentissimus, vnde res ferme tota originem habuit. Hi literas ad Ignatium dederunt, vt in proximam Quadragesimam concionatorem ad sese mitteret, quo cum ipsi agere, ac deliberare de re Collegij possent. Missus est Salmeron: & magna omnium gratulatione, humanitateque præsertim Petri de Toleto Proregis exceptus. Is præoccupatis nobilioribus iam in vrbe suggestis, explanare pomeridianis horis inter hebdomadam ad B. Mariæ Maioris, epistolam ad Galatas orsus est, ea doctrinæ copia, eoque ardore animi, atque vultus, vt delitescentes hæreticos, qui clandestinis suis venenis multos iam infecerant, redargueret, & omnium per ora traduceret. Sed dum importatam pestem auertere, & errorem noctem suæ prædicationis luce conatur eripere, reuocatur ad Vrbem, vt Tridentinum ad Concilium, Pontifice iubente, se conferat. Perculit hic nuncius animos amicorum: non tamen à suscepta Collegij mente, voluntateque deterruit: nec principum virorum studium, ac diligentia deferbuit. Syngraphæ ab ijs factæ sunt duæ, quarum in altera Prorex, & Montis Leonis Dux, Principesque complures: in altera alij honesti viri, ciuesque diuites, quicquid ad fundandas Collegij res collibitum esset in commune conferre, suo quisque chirographo confirmabant. His ita constitutis, scripsit Prorex ad Pontificem Maximum, & Cardinalem Carpensem, scripsit etiam ad Ignatium, vt ad initia iacienda Collegij de suo numero destinaret. Spopondit Ignatius omnino duodecim ad occasum anni, Bobadillamque præmisit. Interim Montis Leonis Dux ad eos, qui mittebantur, excipiendos conduxit ædes, easque rebus omnibus, quæ vel ad domesticam habitationem, vel ad tradendas publice disciplinas vsui esse videbantur instruxit. Sitæ erant in vico, quem vocant Gigantis: & iuxta erat, qua vterentur, sacra ædicula: quæ hodieque cernitur, addito titulo primæ eius commorationis indice. Huc socios Bobadilla deduxit, simul ac Neapolim mense Decembri duce, rectoreque Andrea Ouiedo, venerunt. Postridieque, dum ex Ignatij mandatis salutaturi Ducem tam de Societate meritum adire volunt, Dux anteuertit, & eos comiter inuisit. Deinde ex eo numero quatuor Puteolos, quo se receperat Prorex, ab eodem Duce deducti: à Prorege ipso beneuole item, & peramanter excepti sunt. Erat autem ea de B. N. Patre, vel de eius familia claros apud viros opinio, vt prius quam ex ea quisquam Neapoli compareret, Ignatij prudentiæ, atque pietati Montisleonis Dux, Comesque Montorius Orborum domum, quo cum alijs vitijs hæreses irrepserant, per literas commendarint, rogarintque vt eius loci procurationem Florentio cuidam Pauletto sacerdoti gallo, quem fama erat à nostris in Sicilia viuendi disciplinam hausisse, sua autoritate committeret. Erat is Florentius moribus probatissimis, Societatemque diu in votis habuerat: sed cum legibus nostris, quod alienæ religionis cultu aliquando vsus esset, excluderetur, studebat domesticæ sanctitati, & vitam suam e Societatis disciplina, institutoque temperabat. Ad hunc cum scripsisset Ignatius vt illius, quam dixi, domus procurationem acciperet, paruit ille monenti, & Deo placendi studio, quod imponebatur, onus accepit: idque ea cum laude sustinuit, vt partim vitæ, morumque sanctitate, partim excipiendis cuiusque confessionibus, & singulis cohortandis, disciplinam illam breui correxerit, mores recuderit, totam denique domum breui in alteram commutarit. In Sicilia cum ex magna sociorum copia, quam hic annus effudit, Nouitiorum palestra Messanæ floreret, tempestiuos subinde suos dabat seu Societati, seu Paradiso fructus. Ac Cælo quidem Ioannem Antonium Apulum, natione Calabrum sane immaturo, sed tamen exoptando obitu dedit. Is vndeuigesimo ætatis anno tyrocinio non dum exacto, cum tradendis græcis, latinisque literis, quas callebat, destinatus esset, morbo extinctus ad Deum abijt. Tantum autem ille modico temporis interuallo in schola Christi profecerat, tantoque ardore cucurrerat viam Domini, vt altissima humilitate, suique despicientia, & ceterarum progressione virtutum suos post se collegas, æqualesque longo interuallo relinqueret. Summittebat se omnibus, & abijciebat vbique: in eoque se pulchrum,

15 Neapolitani Collegij origo.

16 Salmeronis Neapoli conciones.

17 Missi duodecim Rectore Andrea Ouiedo.

18 Moritur in Sicilia Io. Antonius Apulus: cuius virtus eximia narratur.

Digitized by Google

chrum, ac beatum putabat, si similiter despiceretur ab alijs. Nullum eius auribus acroama dulcius, quam vox obiurgantis, ac reprehendentis: & ardentius ille contumelias, & ignominias, quam ceteri gloriam, & prædicationem sui nominis, sitiebat. Et ea sane virtus sæpius à Magistro periclitata Cornelio, crebrisque tentata conuicijs minime ficta, atque adumbrata, sed vera, ac solida reperta est. Nec sinceram minus, ac firmam ipsa Nouitiorum periclitatio deprehendit. Nam cum Ioanni Antonio partes sæpe suas delegaret Cornelius: isque Magistri seueritatem in frangendis sociorum voluntatibus ita repræsentaret, vt nonnullis asperitatem nimiam accusantibus, tota eius, quæ celebrabatur, perfectio in suspicionem veniret, permisit semel, iterumque Magister, vt suo illam ipsimet explorarent arbitrio. Qui cum subitis, frequentatisque & inter se aduersantibus imperijs, monitis, atque increpationibus importunis, & id genus tentamentis bonum sodalem versassent in omnes partes, ac vexassent egregie, successit in locum suspicionis admiratio, prædicatio pro querelis, nec minus sua infirmitate, quam illius virtute perspecta, cæpere perinde venerari eum, ac sese despicere. Nec mirum, cum ipsemet in sese macerando, edomandoque nullum, nisi obedientia præscriberet, modum haberet: nominatimque silentij studio sanctorum virorum exemplo, sæpe in ore calculum, quasi monitorem gestaret. In morbis autem, in quibus fractior esse solet animus ægrotantis, constantiam, & æquitatem animi semper tenuit; vt nec acerbioris morbi frangeretur incommodis, nec vsitata pietatis munia, virtutisque desereret. Nullus ex eius ore exceptus est sermo, vel vita deficiente, nisi de Deo. Pridie quam è vita decederet ægre animam trahens, cum Sorori, & Nouercæ inuisendi eius potestas facta esset, (non dum enim ea Tyronum sedes claustro omnino impenetrabili sepiebatur) simul ac Sororem vidit, Quid tu hic agis, inquit, quid vis? adhuc in seculo es? quid moras nectis? non ne vides me pene consumptum? vix vnus vitæ dies superest: propera, festina, curre ad Christum. Quid respondes? Demum sic vrsit, vt sese reciperet in cœnobium abdituram. Conuocatos quoque socios tanquam concionabundus ad religiosum acriter curren-

19 dum stadium, ac præcipue ad perfectam obsequij laudem incitans, multum singulis lacrymarum excussit. Adeo vero cunctis ipse erat obsequens administris, atque præfectis, vt non modo nihil eorum extra præscriptum, vel appeteret, vel respueret; sed nec mortem quidem ipsam appropinquantem, nisi eius qui præerat nutus interueniret, posse videretur oppetere. Namque à Fratribus sæpe rogatus, quando tandem emori vellet, vnum, & idem semper respondebat, cum primum venia data fuerit. Cumque idem ex eo Cornelius Vishauæus Nouitiorum magister interrogasset, Cum tu Pater, inquit, veniam dederis. Nam tuo iniussu hinc abire quì possum? Cui Cornelius, do tibi veniam, vt postridie hora circiter diei prima, vel altera vita cedas. Tum ille, at hostem humani generis pertimesco, ne truci suo me conterreat aspectu. Et Cornelius, nihil est, quod ad eius paueas, & conturberis aspectum, ego illum abs te arcebo, ego Deo adiuuante fugabo. Deinde ab ægroto digressus, priusquam ad quietem vesperi se conferret, vni de fratribus mandat, se duas vt ante lucem horas è somno suscitet. Mane non dum albente cælo reuertitur, quo ipso tempore Satanas affuit volitans circa cubile: cuius ad aspectum æger excitatus è lecto pugnis arcte compressis, contra acriter minitari. Cornelius quoque ipse nimio horrore perfundi, totoque corpore perhorrescere, & igneum cernere quasi globum per cubile circumagi, indicem eius, qui præsens aderat, quique apud inferos æterno igne torretur. Ergo stratus in preces, adiurare funestissimam bestiam, Christique nomine vt illic facesseret, imperare: quod nullum in eam animam ius haberet, quæ per pœnitentiæ salutare mysterium sua paulo ante peccata Domini sui cruore lauisset: proinde sine cunctatione eo se loco proriperet, nec cursum euolantis in cælum moraretur. Huic adiurationi, sacrisque precibus nolens volens Satanas paruit, nec vsquam amplius apparuit. Quo spectro liberatus æger aliquantulum conquieuit, dein secunda circiter hora diei, qua videlicet facta erat, abeundi potestas, septimo idus Augusti die Veneris hinc ad superos est profectus, vt quàm Deo sit cordi purum parentis obsequium, & tam decantata obedientiæ simplicitas testaretur. Interim

Singularis obedientia.

20 socijs dum omni ope, magnoque successu in excolendis animis, ingenijsque Mamertinorum desudant, nouam laborum segetem turcicus terror attulit. Ingens classis mare thyrrenum ingressa, incertum quam in partem effusura esset tempestatem, tanquam nu-

Pericula ex Turcis diuina precatione auersa.

bes

bes horrifica late omnibus imminebat, Siciliæ maxime, ob captum superiore anno Aphrodisium. Itaque Hieronymi Natalis monitu, Proregis iussu, ciuitates lectæ sunt quindecim, in quibus partitis varia in templa temporibus dies, ac noctes perennis haberetur oratio, aliaque multa iræ placamenta cælestis indicta. Stetit tandem barbara classis in Messanæ conspectu: nunciantque Proregi se bona cum venia Maiestatis Cæsareæ Aphrodisium recepturos adesse, contra inducias inter Ferdinandum Romanorum Regem, & Turcarum Imperatorem pactas Dracuto ereptum: id pacate si redderetur, nihil ab se violatum iri, sin autem minus, omnia habituros infesta, & ante omnia Siciliam, ipsamque Messanam adorituros. Quibus Vega respondit. Nequaquam contra inducias factum, quod piratis importunissimis sublatum receptaculum esset: nec constare sibi, vellet ne Cæsar, vt ea vrbs Turcis traderetur: nec vero consuesse amicos, quales illi volebant videri, armatas classes ad prouincias fœderatorum, ipsis non præmonitis, agere: denique id ipsorum esse consilij; expectare ne vellent dum Cæsaris exploraretur voluntas: se quidem non minus ad defendendam vim, quam ipsos ad inferendam, paratum fore. Hoc accepto responso barbarus postridie Catanam versus discessit. Sed quia omnino putabatur Aphrodisium tentaturus, classem instruxit Vega, quam in subsidium mitteret. Natalis ne tot militum, ac vectorum animæ sacerdotis auxilio solatioque carerent, ad eam expeditionem vltro se obtulit, eo etiam consilio, vt Aphrodisij eadem curaret, quæ in Sicilia Dei exposcendæ paci instituerent. Quinto Kal. Iulias Prætoriam Antonij Auriæ Isidoro Bellino comite conscendit. Isidorus, qui idem Sbrandus appellabatur, è primis fuit, qui Societati se Romæ adiunxere. Post operam bene positam in humanis diuinisque literis Lutetiæ, & Conimbricæ, Philosophiam Messanæ docebat: miroque Dei beneficio, dum solicitatus sæpe, ac grauiter à Monacho suo fratre, vt eius in ordinem transiret, eum demum sequeretur, apertis in itinere mentis oculis, Diabolum esse exclamans, qui ab vocatione se prima sua deduceret, ad socios qui interim pro eo preces ad Deum nunquam intermiserant, reuertit: &, quia emanarat inter discipulos fuga, congregatis omnibus non dubitauit egregia cum Societatis prædicatione suæ veniam inconstantiæ deprecari, & palam religiosa vota in eorum instaurare conspectu. Inde nouo impetu perfectæ cursu sapientiæ repetito, ipsa in vrbe Messana, dum classis adornatur, priuatis congressibus, publicaque verbi diuini prædicatione vtilitates militi singulares attulerat. Post generali confessione, iobelæoque cum domesticis alijs expiatus multa præclara moliens à Natali, comes abducitur. Ecce autem quarto Nonas Iulias, cum ad Lopadusam insulam venisset classis (ea inter Melitam & Aphrodisium iacet) fœda adeo tempestas duas ante lucem horas teterrima cum caligine extitit, vt è quindecim triremibus octo demergerentur, in hisque Prætoria. Quibus robur, ars, animus suppetebat, in saxum, ad quod fluctibus triremes allidebantur, euadebant: quo & Natalis, quamuis natandi imperitus, & vsque ad vltimum in media morte pro animarum caritate moratus, non sine peculiari Dei tutela, nescio quo arrepto fune, saluus euasit. At Isidoro idem tentanti brachium allisa ad saxum triremis interceptum abscidit, sic vt modica è cute penderet: qui diu inter fluctus luctatus, in triremem tandem rursus receptus, nihil prætermisit, quod non solum optimum religiosum, sed fortissimum etiam virum deceret, non modo vincens dolorem, sed & constantissime, quæ eo articulo opus erant, periclitantibus clamans, quoad ipsa soluta triremi, & hausta fluctibus, ipse cum quamplurimis perijt. Superstites Aphrodisium tenuere. Hic natalis ad quatuor menses magno vsui militibus fuit. Prædicabat Dei verbum, paces conciliabat: Nosocomium instituit, in quo ministrabat ægrotis: inopiæ pauperum consulebat: sacerdotibus quibusdam, qui inter præsidiarios versabantur, rationes officij explicabat: multos etiam ab religiosis castris profugos ad sancta reuocauit vexilla. Demum sic ceperat omnium animos, vt cum Aluarus Vega Proregis filius qui ex desiderio natu maximi, quem priore anno mortuum diximus, à Patre Ferdinandus vocatus est. Siciliam repeteret, relicto Aphrodisij Sancio Leiua præfecto, is, ne simul rediret Natalis, militarem custodiam disposuerit. Sed, vt amplior tam strenuo operario parabatur à Deo campus, pias insidias, pia celeritas anteuertit. Non minor interim socijs Mamertinis opportunitas adfuit caritatis in publicum explicandæ, quam præcipue Antonius Vinkius pro Natali Collegio præfectus arripuit. Ex verbis muniendæ labonibus, continentibusq;

21 Natalis cum Sicula Classe in Africam soluit.

22 Isidori Bellini finis.

23 Classis tetra tempestate perit.

24 Isidori constantia.

25 Res à Natali in Africa gestæ.

26 Nauata Messanæ opera ægrotis.

dum

dum hostis immineret, excubijs increbuere in populo morbi. Ea fuit operarijs Christi non tam quidem expetenda, quam cupide amplectenda materia. Auxit hanc Rhegij quod modico ab Messana freto dirimitur, miseranda calamitas. Quippe cum in arce tormentarij pulueris apotheca forte incensa multos mortales extinxisset, multos fœdum in modum ambussisset; ex his triginta Mamertinum ad nosocomium à vertice ad pedes horrendam in speciem exulcerati, intolerandum exhalantes odorem, totique scaturientes vermibus deportati, ob fœditatem mali, derelicti iacebant. Inuisit eos continuo Vinkius: voce & opera recreauit, perrexitque deinceps miserorum & corporibus, & animis adesse: quanquam & multa iam aderat ciuium æque virorum, ac mulierum excitata Palmij concione caritas. Verum ex vniuerso numero nouem duntaxat superfuere: quibus demum cum etiam vestes Patrum sedulitas comparasset, ipso S. Laurentij die ab nosocomio egressi in Collegij templo sanctissimo Christi refecti corpore, tum etiam viatico instructi, ad suos læti remissi sunt. Nec minus actum est bene cum mortuis: quos omnes diligenter expiatos Vinkius irreuocabilem illam summæ rei clausulam egregijs cum salutis indicijs magno suo gaudio consummantes aspexit. Ceterum Natalis,

27 Natalis Drepanitatis consulit.

antequam nauigaret in Africam perutilem operam nauauit Drepanitanis: Magnopere autor fuit nobilis extruendi cœnobij, quo & innuptæ fœminæ, quæ à conuersis nomen habent, & vero etiam nuptæ, quæ suis à viris dissidebant, dum gratiarum reconciliatio fit, includerentur. Id ille cœnobium suis institutis temperauit, ac legibus sodalitio insuper è viris nobilibus excitato, qui eius commoda, & quotidiana cibaria procurarent: & ne quid eis omnino deesset, quominus placido otio fruerentur, idoneum quoque pascendis animis administrum Iacobum ab Augubio de ciuitate Drepanitana optime meritum, è B. Francisci disciplina præposuit. Eadem in vrbe è promiscuo hominum genere sodalitatem aliam condidit, quæ & festa quaque luce suos conuentus ageret, & singulis saltem mensibus Exomologesis, sacræque synaxis mysteria renouaret, perscriptis item luculentis ad eam regendam, ac moderandam legibus, tanta approbatione Proregis, vt inter ceteros continuo iusserit se sodales adscribi. Panormitano Collegio in locum Nicolai Lanoij, quem in Austriam mittendum B. Pater Romam accersijt, Paulus Achilles Rector successit. Petrus Venustus tyronibus instituendis præpositus. Hic inter cetera gesta præclare, vsus toto anno sacræ concionis inductus est, dum in templo sancti Antonij nostris Dominico quoque die sanctioribusque alijs verba continenter facientibus, pulchra æmulatio alios quoque Dei præcones exciuit. Optauerat & Ferrariæ Dux de familia hac inprimis meritus Hercules ex ea Collegium: & hoc tandem anno Ducis nomine Alfonsus Rosetus, is, qui non ita post eius vrbis renunciatus est Archiepiscopus, ad Ignatium scripsit, vt sibi quoque de suis copijs aliquid impertiret. Fuerat eo missus, vt supra demonstrauimus, iam ante Paschasius, ibique amicorum opera conductis ædibus adhuc hærebat. Itaque cum ad tuenda Collegij primordia aureos quotannis ducenos Dux Hercules spopondisset; ad eamque rem explicata, & confecta iam essent omnia, B. Pater Ducis postulata non distulit: sed Io. Pelletario moderatore, cui Bernardus Oliuerius in Romani administratione Collegij successit, de suis copijs ad eum octo summisit. Ergo plurimas Ignatio gratias egit Dux per literas: & per eam occasionem ab eo prece contendit, vt vnum aliquem ex ijs, quos miserat, Gynecæi, quod Ferrariæ materna quondam pietas excitauerat, procurationi præficeret. His vero postulatis Ignatius, quoniam institutis suis sensurat aduersari, quanquam ex Duce sociorum spes ferme omnes Ferrariæ, fortunæque pendebant, non dubitauit abnuere. Nec iniquo tulit animo repulsam egregius, & pius inprimis Dux; siue quod intelligebat, nostrorum iam integritate perspecta, non sibi ab ijs sine causa grauissima negatum iri, qui priuatis emolumentis, commodisque posthabitis, nihil nisi de alienis commodis cogitarent: siue, quia proprias, ac multas ab Ignatio rationes acceperat, cur fœminarum molestissimum onus Societas dudum ab se repelleret: quibus ipse non poterat, non acquiescere: præsertim quod in extremis Ignatij literis addebatur, Societatem ei contubernio, cum res exigeret, seu pabulo diuini verbi, seu excipiendis semel, atque iterum in anno singularum virginum confessionibus minime defuturam. Primo fere in eam vrbem ingressu conuocare populum Pelletarius, deque Deo verba facere, non minus erudite, quam ardenter instituit: tametsi vsum sermonis italici non dum nactus balbutiebat interdum.

28 Panormitano Collegio Paulus Achilles præficitur. Tyrocinio Petrus Venustus.

29 Ferrariense Collegium Rectore Io. Pelletario inchoatur.

30 Ignatij constantia in cura Sanctimonialium repudianda.

Ceteri

Digitized by Google

Ceteri ſacerdotes rite pœnitentibus omni ſedulitate vacabant. Ad vtroſque miri concurſus, cum vicinis etiam ex agris ad presbyteros ſanctos Romanos (hoc enim eos nomine deſignabant) paganorum turba confluëret. Paſchaſius autem, penes quem erat etiam cura quædam Collegij magis vniuerſa, dum iudex ſedet in pœnitentes, ac reos, pertinacem è muliebri corpore Dæmonem, quem nulla exigere ſacerdotis adiuratio poterat, imperata facinorum confeſſione fugauit. Conſimilis nequitiæ Dæmonem ex alia fœmina, quam ſex ſeptemve homines regere, ac continere vix poterant, ſacris de more carminibus, & exorciſmis abegit. Scholas vix aperuerant, cum eas centum, & viginti celebrabant adoleſcentes, ad eaſque longè plures aduolaſſent, ſi eæ literarum ad elementa diſcenda puerorum quoque ætatulis patuiſſent. Sed videlicet pretium operæ non putabat Ignatius ea tempeſtate, in tantis operarum anguſtijs Magiſtros noſtros in Europa, prætermiſſis lucris vberioribus animarum, totos dies in tradendis literarum apicibus ſe conterere. Bononiæ vero vſitatis ſuis Societas artibus, atque præſidijs, præcipueque meditandi, orandique vijs à B. Ignatio traditis, eam conformationem morum in eorum, quos tractabat, animis efficiebat, vt toto vulgo circumſonaret hæc vox, Quid tandem agunt iſti? aut quid artis adhibent, vt quotquot ad eos acceſſerint, eorum penitus verſent mentes, totoſque commutent? Præclarum Venetijs Andreas Fruſius Eccleſiæ, Societatique operarium addidit. Adoleſcens erat hebræus, Elias nomine, ſic vocatus, vt celebritati famæ ſuccreſceret, quam in ea natione maternus Auus eius Elias Aſchenatius librorum editorum multitudine quæſierat: à quo & puer inſtitutus, & in Germaniam ductus eſt. Mox adita Aegypto, Hieroſolyma, Conſtantinopoli ingenio, & memoria pollens, præter hæbraicam, latinamque linguam, italicam, & hiſpanicam, etiam germanicam, turcicam, arabicam didicerat. Venetias nuper reuerſus, quo fratrem chriſtiana ſacra aliquanto ante complexum ad emortuam retraheret ſynagogam, dum prædæ inhiat, magno ſuo lucro captus eſt. Cum ad varios doctrina, & nobilitate principes viros deduceretur à fratre, ex eorum numero Ioannes Baptiſta Contarenus, Volo, inquit, hominem hebraice perdoctum, ſanctumque vita conuenias: ac recta deducit ad Fruſium. Hunc vt vidit Elias, ſingularem oris modeſtiam, & ſuauiſſimam grauitatem admirans, Angelum ſibi viſus eſt intueri. Vbi vero Pater exorſus eſt loqui, cum ſacrorum vatum multa proferret, apteque enuclearet oracula, quicquid is diceret, ſenſim adoleſcentis in animum leniſſime influebat: qui non tam ipſas res perpendebat, quam quemadmodum dicerentur: inſignemque illam modeſtiam contemplabatur. Itaque nihil magis cupiens, quam rurſus in colloquium redire, digreditur: ex eoque die dies aliquot ea conſuetudo tenuit: cum interim ſecum ipſe domi, tum quæ diſputauerat Pater, tum perſpecta in ceteris ſocijs religionis eximiæ documenta verſaret. Quippe omnes adeo pios, obſeruanteſque inter ſe, tamque moderatos cunctis in rebus animaduerterat, vt nihil tale vſpiam, non inter Iudæos modo, ſed ne inter Chriſtianos quidem videretur ſibi ad eam diē vidiſſe. Nimirum rapax eſt humani animi virtus, tumque maxime, cum per exempla illuſtria cæleſtem ſuam pulchritudinem delibandam oculis offert: iamque prorſus, vti vere ſentit, pronunciatque Chryſoſtomus, ſi ipſi, quales debent, fideles eſſent, nullus alienus à fide ſupereſſet. Ergo Elias minus iam frequens ſynagogam adire, titubare animo, & ſtudio veritatis ardere. Inter quæ ſubijt cogitatio, vt in aliquem ſe tranquillum ſeceſſum ieiunijs, ac precibus diuino expoſcendo, excipiendoque lumini abderet; nec id alibi opportunius fieri poſſe, quam apud Patres. Nec mora, domum ab Andrea recipitur humaniſſime, veſperique dum cubitum parat concedere, ecce tibi vnus Patrum linteo præcinctus apparet, peluim geſtans calida plenam, pedes hoſpiti abluturus. Hæſit ille primo attonitus ad eam ſpeciem, vt vellent ſibi Iudæo homini pedes abluere. Deinde vrgente Patre, idque moris eſſe domi aduerſus hoſpites memorante, ad Chriſti Domini, qui diſcipulis ſuis pedes lauit, exemplum, ceſſit bonus Iſraelita adeo commotus, vt inſomnem prope noctem exegerit, quæ videbat, quæque audiebat mente volutans, ac ponderans. Intentius inde precibus inſiſtentem, ſuaſque cum Fruſio dubitationes conferentem grauiſſime malus Dæmon adoritur, vt ægre ſe cohiberet interdum, quin fuga arrepta euolaret in ſynagogam, & proſtratus in medio cœtu veniam precaretur, quod legem ab paterna diuerſam curioſius exploraſſet. Sed mirandæ ſunt plane viæ, quibus Pater cæleſtis, quos ſibi delegit, ad ſeſe perducit. Volitabat in Collegium candida columba:

31 Paſchaſius ſacramento pœnitentiæ energumenam liberat: & alteram exorciſmis.

32 Scholæ Ferrariæ celebrantur.

33 Acceſſus ad Societatem Io. Baptiſtæ Eliani, prius ex Hebræo ad Chriſtum ducti.

34 Vires modeſtiæ ad iuuandos homines.

Homil. 10. in epiſtolam primã ad Timotheum & alibi.

Digitized by Google

columba: qũam cum Patres sancti Spiritus in ipsum è Cælo lapsuri præsagium dicerent, valde id audiens Elias recreabatur. Ea mox forte in puteum labitur: extractamque Socij continuo ad Eliam, vt erat humentibus plumis afferunt, iam significari suscipiendi tempus baptismi interpretantes. Hac re, præclarisque eorundem hortatibus delinitus, demum inter orandum statuit baptisma suscipere, sperans inde sibi firmiorem constantiam, vberioremque lucem diuinitus affuturam. Ita sacro Apostoli Euangelistæ Matthæi die tingitur, nomine Ioannis Baptistæ delecto. Vt quoniam in Euangelio legerat S. Ioannem Baptistam in spiritu, & virtute Eliæ venisse, ipse qui adhuc inter hebræos Elias fuerat, inter Christianos esset Ioannes Baptista: cognomentumque ex veteri nomine, Elianus, adsciuit. Sacram inter asperginem cælestibus redundans lætitijs, & quadam perfusus luce, per quam sentiebat quodammodo omnes vitæ suæ maculas elui, precabatur enixe Deum, ne vlla in posterum labe pateretur illum obscurari nitorem; ad hoc animum constanter obfirmans, vt nullum postea vnquam mortiferum crimen admitteret. Ab sacro fonte cum viri nobiles apud se multi inuitarent, non existimauit eo die curis inanibus, leuique lætitiæ locum aperiendum, modesta inter Patres Domini benedictione contentus. Iam plane in hominem nouum renatus sumebat in manus sacra Biblia: quosque locos nuper opinabatur ambiguos, ita manifeste iam sanctam contestari fidem iudicabat, vt nullo modo intelligi secus possent: acerrimisque incitabatur stimulis, vt subito ad Hebræos redarguendos prosiliret. At vbi prodibat in publicum, ex tranquillitate, pietateque inter famulos Dei degustata, peius morte rebatur; cum tot vndique verborum fœditates, execrationes, deierationes aures, animumque Neophyti vulnerarent. Itaque, quo suum illud nunquam peccandi consilium permuniret institit à Frusio primo, vt in Collegio aliquandiu pateretur esse: deinde ea magis, magisque in dies consuetudine illectus, indicarumque lectione literarum, quæ super mensam recitabantur, incensus contendit, vt in Societatem ipsam reciperet: quod Ignatio

35 Prouincialis primus Italiæ Paschasius Broetus

consentiente, ad multarum (vt suo constabit loco) animarum remedium impetrauit. Quoniam autem extra Neapolitanum, Siciliæque regnum, Collegia per Italiam constituta non pauca, vel inchoata iam erant, placuit Ignatio, tot occupationum oneribus presso vigilias suas, curasque diuidere, eaque Collegia, veluti in vnam redacta Prouinciam Paschasij curæ committere. Huic in Italia primum extra ea, quæ dixi, regna, Prouincialis tituli dati. Nam Panormitani, Mamertini, & Neapolitani Collegiorum summam B. Pater administrabat ipse per se. Tridentum lapso fere Iulio Concilij causa

36 Lainius, & Salmeron rursus in Concilio Tridentino.

Lainius, & Salmeron peruenerunt. Eorum aduentum Sedis Apostolicæ legatus Cardinalis Crescentius, præcipuique Antistites plurimum gratulati. Vbi dies consessus affuit, legatis Apostolicis placuit, qui Concilo præerant, Theologos, qui conuenerant, suam quemque sententiam ex ordine dicere. Is autem erat ordo, quem cuiusque Principis, ac Dynastæ dignitas, vnde illi mittebantur, expoſceret. Itaque Lainio, & Salmeroni cum à Romano Pontifice mitterentur, primæ videlicet datæ sunt: & ex his duobus Lainio priores. Hic causam modestissime præfatus, cur primus sententiam diceret, quod legati iusserant, vnum est eloquutus, quod mirationem in conuentu fecit: quoniam in ijs rebus, quæ ad orthodoxam fidem, & ea, quæ disceptanda in Concilio forent, pertinerent, non humano standum iudicio, quod sæpe fallitur, sed mens esset sequenda diuina, quæ sacris in literis (vt eas nobis S. Patres illustrati diuinitus interpretantur) apertissime declaratur; nullum se pro sua sententia Patrem, atque Doctorem in medium allaturum, quem non ipse totum à capite ad calcem peruolutasset: ex eoque locos ea de re complures, quæ in controuersiam caderet, collegisset, quo planius & velut à fundamentis de Doctoris mente, sententiaque constaret. Hæc professus, atque pollicitus, vbi ad præscriptam de augustissimo Eucharistiæ mysterio disputationem ventum est, sex circiter ac triginta ad ea, quæ diceret confirmanda protulit Patres: in ijs Alfonsum Tostatum, cuius tam multa extant monumenta doctrinæ, vt ne ad ea quidem euoluenda, ac lectitanda satis esse vnius ætas hominis videatur. Et tamen ea Lainius cum aliorum monumentis, ac scriptis deuorauerat vniuersa, eorumque summam sibi ipse admirabili contractione confecerat. Excipiebatur cum ille diceret, summo omnium silentio, & approbatione mirifica: eratque cunctis Patribus ingenij fœcunditate, & singulari doctrinæ copia prope miraculo, cum vnus ipse nonnunquam in instituta disputa-

37 Lainij eruditio insignis.

tione

tione tres horas vnum, eundemq locum ſemper vrgeret. Sed accidit perincommodè, quod in ijs curis verſantem quartana febris inuaderet: cuius depellendæ cauſa, cum ſeceſſum aliquem cogitaret, & dierum aliquot vacationem à Concilio peteret, non impetrauit. Nec enim Apoſtolicis legatis eſt viſum frequentiſſimum illud Concilium, & Orbis terræ theatrum eius ſententiæ luce priuare, quæ cum ex omnibus eſſet princeps, dux etiam quædam ad diſceptandum omnibus eſſe poſſet. Verum vt ægrotanti conſulerent, nec morbo vires adderent, communi conſilio, ac prouidentia cauerunt, ne quo die febris accederet, in eum ipſi diem publicos ſuos conuentus indicerent. Ac ne tum quidem, cum vel priuati haberentur extra Concilium conuentus ſcribendorum Canonum gratia, vel theologorum item priuati cœtus fierent, in quibus multa ſtatuebantur vtilia, ac ſalutaria, carere Lainio potuerunt. His ille cœtibus cum Salmerone ſemper interfuit: & vtrique grauiſſimum quodque imponebatur onus. Quibus etiam autoribus plurimis de rebus ad Concilium referebatur: à quo multa, ac præclara in rem Eccleſiæ ſancita, & conſtituta ſunt. Hinc videlicet rurſus toto fere terrarum Orbe nobilitata Societas: & quæ multorum alibi laborabat inuidia, ea tunc in oecumenico Concilio caput extulit, ſeſeque ipſa quodammodo, quamuis id non ageret, illuſtrauit. Viri namque clariſſimi, totaque in Eccleſia facile principes, quibus non dum erant eius perſpectæ rationes, nec de ea, vulgi ducti ſermonibus, ſatis commode ſentiebant, ea deinde Tridenti cognita, atque perſpecta ſuum poſuerunt errorem, & ad ſuas ſubleuandas Eccleſias inde præſidia requirebant, domique ſuæ Collegia condiderunt. Nec ex Epiſcopis, & Paſtoribus defuit. (Is Aegidius Foſcarius ex Prædicatorum Ordine Mutinenſis Epiſcopus fuit) qui ſcriberet hæc, Lainius, & Salmeron maximo cum ſplendore de Sanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramento contra Lutheranos diſſeruerunt: & re vera me felicem duco, quod in hæc tempora tam doctorum, quam Sanctorum Patrum inciderim.

38 Quanta in opinione Lainius Tridenti.

Viennæ Romanorum Rex Ferdinandus pius admodum Princeps, & de catholica religione egregie meritus, acri quodam incitatus ſtudio inſtaurandæ Viennenſis Academiæ, in qua Doctorum bona pars, non ſatis bonæ, caſtæque religionis erant, tum etiam ad hæreticorum coërcendum furorem, continendoſque in Orthodoxa fide catholicos, mores componendos, pietatem inſerendam, tredecim ab Ignatio viros in primis nauos, & ad rem gerendam induſtrios impetrauit. Quorum decem addito Rectore Nicolao Lanoio ab Sicilia reuocato ex Italia, reliqui duo Iaius, & Scorichius, ex Bauaria miſſi ſunt. Hos à Rege perhumaniter acceptos Vrbanus Labacenſis Epiſcopus, qui regijs confeſſionibus præerat, primis apud ſe diebus, dum ſtabilis habitatio perquiritur, hoſpites habuit. Inde illi Dominicanos apud Patres, in ædium parte quadam diuerterunt. Atque, vt ſemel intelligatur, quantos ad labores eo eſſet euocata Societas, is erat id temporis, cum eo ſe contulit, Auſtriæ ſtatus. In Prouincijs Romanorum Regi ſubiectis decima vix pars, &, vt alij ſentiebant, vix trigeſima ab hæreſis contagione libera, & pura erat. Cuncta quippe tetra illa peſtis inuaſerat. Hæreticorum volumina tractabantur impune: circumferebantur vbique: & ex ijs potiſſimum ſuam puerorum ætas educationem, ac diſciplinam hauriebat: vt cum vitioſum ſanguinem teneris ab vnguiculis collegiſſent, nihil poſtea in omni vita ſani, nihil integri retinerent. Ingens erat Cœnobiorum ſolitudo, Cœnobitæ vulgo ludibrio: quorum vitam cum in ſummum iam eſſet ab impijs adducta contemptum, qui eam inire, ac ſequi vellet, inueniri vix poterat. Ne ſacerdotum quidem nomen erat in pretio, & eruditi quoque viri à ſacris ordinibus abhorrebant. Conſtat totos annos viginti ex Viennenſi tam celebri Academia neminem initiatum Catholicorum plerique, Papiſtarum vocabulum per ludibrium ab hæreticis inditum non ferentes, erubeſcebant ſe videri quod erant: nec huic malo, quod manabat in dies latius, qui occurreret, præſto erat. Rex cum exquiſitiſſimum delectum haberet, viros non reperiebat idoneos, quibus Eccleſiæ præfecturas, & Epiſcopatus, Pontifice aſſentiente, mandaret. Ne Viennenſis quidem Eccleſia ceterarum in ea vrbe princeps, & quaſi parens inueniebat, qui diuino cultui ſe addiceret, & ſacris alligaret. Parochiæ vel à ſuis erant deſtitutæ paſtoribus, vel ab improbis occupatæ. Iam ſacramentorum vſus inter Catholicos vel rarus admodum, vel vitioſus. Impertiendam vulgo putabant ſub vtraque ſpecie ſacroſanctam Euchariſtiam, & in peccatorum Omologeſi nemo ad ſingula deſcendebat: ſed cum ea ſummatim, ac breuiter perſtrinxiſſet, expectabat amens,

39 Init. Collegij Viennenſis Rectore Nicolao Lanoio.

40 Auſtriæ ſtatus hoc tempore.

dum

dum se ab ijs imperitissimus Sacerdos absolueret. Concionatores in vna extollenda fide, Christique meritis toti erant. De ieiunio, de precatione, de misericordiæ, & caritatis officijs, deque reliquis benefactis ne verbum quidem. In has errorum tenebras, atque in hos mores incidit Societatis aduentus: quos vt corrigeret, sanaretque diuino auxilio nixa suos omnes neruos, & curas intendit. Claudius Iaius, quo plures haberet ansas ad reuincendos hæreticos explanabat publice Pauli Epistolam ad Romanos. Nicolaus Lanoius, quæ quarto libro disputat sententiarum Magister; Petrus Scorichius Græcæ linguæ rudimenta tradebat, Rhetorices artem Erardus Auantianus, Grammatices Ioannes Victoria. Hi pro se quisque studebant, laborabantque, vt suam docendi rationem, quoad eius fieri posset, ad sanandos mores, instillandamque in auditorum animis pietatem, auitamque religionem accommodarent. Sed, quoniam sine Theologiæ adminiculo non facile confutantur Hæretici, illud quoque sapienter à Ferdinando prouisum, vt ad eam disciplinam quam plurima iuuentus ex ea prouincia conuocaretur, quæ talibus instructa præsidijs laboranti postea nationi, & iam pene cadenti succurreret. Itaque paucis diebus conuenere iuuenes quinquaginta, quibus in contubernium Collegio nostro proximum aggregatis, prudentes viri præerant, è communi vita delecti, non sine ductu, consilioque nostrorum. Nec minus studiosè Rex, cum in Styriam iter haberet, priusquam Vienna discederet, Collegij memor, vt certa pecuniæ summa ei quotannis, nulla interiecta mora numeraretur suis administris, & ijs, qui sibi à consilijs erant, graui oratione mandauit. Viennam mox reuersus, cum cognouisset desiderari Collegio ad sacerdotales amictus, arasque conuestiendas supellectilem sacræ vestis, eam sane lautam, atque magnificam gemina varietate distinctam dono misit. Interiecto dierum spatio tota fere cum Curia Collegium ipsum, haud obscura suæ erga nos voluntatis, humanitatisque significatione conuisit: domum comiter intrauit, & vniuersam inspexit: & quoniam male materiatam, & ruinosam aspexit, suis illico sumptibus muniendam, & concinnandam curauit. Coloniæ Leonardus hærebat semper in tutandis animis sui similis, semper vigilans, eorum præsertim, quorum corpora morbi prostrarant. Hos euocatus interuisebat, hos enunciantes sua rite commissa sedulus audiebat, & eo fere præsidio salutem optatissimam & animis, & corporibus afferebat. Louanij Ruardus Tapper, dum Adriani ab Adriano solennem professionem excipit, egregium Societati testimonium edidit: cuius hic summam iuuat inserere, vt extet doctissimi, & grauissimi viri beneuolentiæ erga hunc Ordinem monumentum: atque ex eo posteri quales debeant esse, certe cuiusmodi institutum profiteantur, agnoscant. Thesi posita ex Euangelio S. Ioannis mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut & ego dilexi vos; prius latine ante sacrum, mox vero post sacrum, vt frequentissimæ multitudini seruiret, vernacula lingua, studio, sensuque animi maximo, in lege, inquit, veteri carnalibus, rudibusque Iudæis mandatum fuit, Diliges proximum tuum sicut te ipsum: hoc vero nouo Christi mandato, quemadmodum S. Cyrillus exponit, iubentur discipuli diligere proximum supra se ipsos: nempe sicut Christus dilexit nos. Idque est, quod hæc sancta, & noua IESV Societas studet, hoc eius filijs propositum est, ex hoc nouo Christi mandato nihil caritate fraterna prius habere, sui nullam rationem ducere, se ipsos exinanire, totos se ad Dei honorem, & salutem proximorum effundere, quemuis laborem, quoduis discrimen subire, denique vitam ipsam pro Christo, & animarum salute contemnere. Nouus, inauditusque caritatis modus, quem Christus Dominus transiturus ex hoc mundo ad Patrem commendauit suis. Hoc itaque nouum mandatum pro fundamento, & radice sancta hæc Societas habet. Qui enim ei se mancipant, non vni cuipiam, vt aliæ religiosæ familiæ, caritatis officio sese dedicant, sed plane omnibus, ad quæcumq; quascumque terrarum in oras mittantur. Quod quidem adeo præstans, & sanctum est, vt omnem superare intelligentiam videatur: mirumque non sit, si hæc sancta Societas cognoscatur à paucis. Quæ merito plane sanctissimo IESV nomine appellatur, non vt quidam peruersæ dicunt, quasi alij sint de Societate Diaboli: Sed quia Dominum Iesum, eiusque Apostolos præstantissimo modo sectatur. Hæc cum dixisset, explicassetq; quam esset rite autoritate Apostolica comprobata, contestans à se diplomata, & instituta eius, & spiritualia exercitia accurate perspecta, etiam quæ pertinent ad communem eius in victu, cultuque rationem vitæ excellentissimæ docuit inseruire. Deinde singula-

41 Primi de Societate magistri Viennæ.

42 Ferdinandi Regis benignitas in Societate.

43 Ruardi Tapper de Societate iudicium.

Cap. 13.

p. in Ioannem cap. 23.

Digitized by Google

ſingularem præſtantiam in paupertate, quod Profeſſis non modo nihil in commune poſſidere; ſed ne pro ſacrificijs quidem, & alijs miniſterijs quicquam fas eſſet accipere; tum in obedientia demonſtrauit; quod ſe ad quamcunque profectionem, ſiue ad Turcas, ſiue ad Indos deuoueret. Denique etiam ſapientiſſime, & ſumma caritate factum, vt teneræ ætatis inſtitutio in rudimentis Chriſtianæ diſciplinæ ſuſciperetur, quod vnicum ſit Chriſtianæ rei corrigendæ fundamentum: eoque pacto non in alijs modo regionibus, ſed etiam in Indijs, & in Aethiopia plurimum iam eſſet profectum. Quibus ex omnibus rebus colligens nihil mirum videri ſi talia profitenti Ordini pro Satanæ odio, & inuidia, multi exiſterent aduerſarij, quanquam ſe aiebat credere pleroſq; ex inſcitia aduerſari, moxque veritate cognita, ſtudia mutaturos, magno cum auditorum motu orationem concluſit. Verum & hic ſubinde tranquillis rebus ſeſe turbidæ admiſcuerunt. Turbarum cauſa Iacobus quidam Academicus fuit: qui dum Philoſophis operam dat, Societatis inſtitutis, & vita captus, quæ id temporis diſciplinæ cauſa publicam frequentabat Academiam, mentem, cogitationemque de ea ineunda ſuſcepit. Erat is ſuo Doctori percarus, ſeu quod ingenij laude floreret, ſeu quia liberalium artium curriculum fere emenſus magiſterij laurea donandus præ ceteris videretur. Sed moræ impatiens iuuenis è contubernio, quo ſe ſtudiorum cauſa receperat, ad Socios ſe contulit. Magiſter ſtatim mouere omnia, vt eum ab ſuſcepto conſilio auerteret: atque etiam ſchola ſua duobus de Societate velut impoſtoribus interdixit. Qui cum nec monitis vllis, nec precibus flecteretur, ſtatuit Adrianus, vt ijs ſe moleſtijs, & ſuos pariter fratres periculis expediret, Iacobum extra Louanium cum duobus illis, quos dixi, ſocijs ſilentio noctu dimittere. Porta egreſſis nobilis adoleſcens occurrit Otho Briamontius nomine, condiſcipulus, & iam pridem Societatis percupidus, qui cauſa cognita illius intempeſtiui, nocturnique diſceſſus, velut occaſione ſibi diuinitus data, quantum ſeſe illis adiunxit: Coloniamque verſus iter omnes arripiunt. Pupugit vehementer hæc inopinata fuga Magiſtrum: in ius Adrianum vocat: nec ante quieſcit, quam vir mitis, & innocens, qui ſe veritate duntaxat, & æquitate animi tuebatur, falſis calumnijs, & accuſationibus circunſcriptus ducatur in cuſtodiam. Quanquam inde eodem die, rebus agitatis, atque diſcuſſis, educitur: conditione tamen impoſita, reuocandi per literas, quos dimiſerat. Mittuntur confeſtim equites, peditesq; varijs itineribus cum Adriani literis, ac mandatis, quibus illi medio in itinere (pedibus enim faciebant iter) acceptis, cum ex ijs alij parendum cenſerent, Iacobus vero, & Otho id eſſe affirmarent in apertum diſcrimen ſalutem ſuam, animamque prouehere, nec in eo aduerſus Adriani iuſſa fieri, cuius extra prouinciam iam egreſſi, ab imperio viderentur immunes: hæc per eoſdem nuncios Adriano reſcribunt, & cœptum iter Coloniam vſque ſimili alacritate conficiunt. Inde anhelitu vix recepto, Viennam, quo longius ab inſidijs, periculiſque diſcederent, prudenti ſane conſilio. Namque eorum celerem ex ea vrbe diſceſſum mox alijs cum equitibus ſubſequutus Pater Othonis, dum filium ſurſum, deorſum quærit, vt ex itinere eum retrahat, totam illam ciuitatem in nos commouit: quo non inuento, cum ſtomacho, & rabie Louanium redijt, vbi & noſtris, & noſtrorum amicis multæ à multis irrogantur iniuriæ. Quæ tamen omnia ad extremum Dei bonitas bene vertit. Nam præter inſignem patientiæ coronam, quam ſuis ille famulis in cælo texuit; nobiliſſimum quemque concionatorem, qui noſtram & ad populum, & in circulis cauſam ageret, excitauit, eo maiore pietatis commodo, quod argumentum nacti peropportunum, de ſequendis Chriſti conſilijs, atque veſtigijs, de audienda interiore voce Dei, de iuuentute dicanda Cœnobijs (quod antea pro concione non ſolebant, niſi perraro, & quaſi per tranſennam) copioſiſſime diſputabant. Auctus deinde confitentium apud Patres numerus mirum in modum: quique ante in Sancti Michaëlis æde ſacerdotalia exequebantur munera, eadem in æde quoque Sancti Petri totius vrbis principe obire Paſtoris rogatu cœperunt. Aucta Societas ipſa multis, ac præclaris adoleſcentium ingenijs. Aucta amicorum ſtudia, confirmata beneuolentia. Denique rebus perferendis aduerſis (vt olim ſancto Iob duplicata ſunt omnia) longe plura, ac maiora paucos intra dies collata ſunt noſtris, quam multis annis ante in ea vrbe meminerint. Fuit ex Societatis amicis vir ornatiſſimus, florens opibus & è ſpatijs theologiæ cum ſplendore dimiſſus, qui cum Adrianum vna cum alijs honeſtis viris ad conuiuium inuitaſſet, ſecundum ci-

44 Aliquid turbarum Louanij.

Digitized by Google

bum ad eum oratione conuersa, Nostis, inquit, Adriane cur ego ad has vos epulas inuitarim? certe nullam aliam ob causam, nisi quia me magnopere delectauit egregia vestra in rebus asperis patientia. Ea me plane cepit, si verum quæritis, & in antiqua mea sententia, voluntateq; de fundandis Collegij vestri rebus, atque fortunis, maxime confirmauit: idque iterum vobis spondeo, atque polliceor: quod & ad Ignatium vestrum meo nomine scribatis censeo. Porro ipsos quoque æmulos ad extremum carceris Adriani suppuduit. Rector suo iussu id factum negabat, & culpam ab sese quisque in alium reijciebat. Adeo admirabilis vel ipsis æmulis, & aduersarijs fortitudo animi, & robur est. Ceterum duorum Adolescentium, propter quos est orta tempestas, Otho præ scrupulorum angustijs Societati non plurimum commodauit: pestilentiaque tandem ictus, eam in Parisiense Collegium intulit, vnde ipse, & Paschasius, & alij sublati. Iacobo autem post cœpta tam præclara firmitas, & perseuerantia defuit: cuiusmodi exitus turbulentarum (vt sic dixerim) vocationum obseruare non raros licet: siue id hominum ingenio vehementiore accidat, quod acrius, quæ varia pro tempore obijciuntur arripientes, difficile possunt in vna, eademque re obtinere constantiam; siue ex negligentia agendarum cælesti de munere gratiarum, conseruandique eiusdem, & excolendi, cum regnum cælorum ablatum ingratis, ac segnibus, tradatur facientibus fructum eius: siue etiam interdum propinquorum adeo obluctantium in pœnam quidpiam Deus permittat. Nec tamen Adriani zelus in præsentia visus est Patribus vsquequaque consideratus: qui non dum recepta in Belgium, nec satis cognita Societate, modici incrementi auiditate summam rei in discrimen adduxerit. Itaque ab Iacobi Magistro etiam veniam, si quid hominem offendisset, iussit eum Ignatius humiliter petere. In Gallia permissa est Societati potestas collocandi Lutetiæ Collegij Rege Henrico annuente Cardinalis Lotharingij postulatis, ac votis. Nec defuerunt aduersarij vehementes, qui regio priuilegio totis viribus intercederent, & ipsum Cardinalem abalienare à nobis conarentur: sed is constantiam, industriam, studiumque tantum adhibuit, non modo vt beneficium denique Societas impetraret, idque ab interiore illo secretoque Concilio, quod priuatum nominant, subscriberetur; verum etiam Cancellarij Galli signo, sine quo priuilegium illud minimum virium, momentique habuisset, obsignaretur. Qua in obsignatione haud obscure declarata est diuini Numinis prouidentia. Cancellarius enim Societati non amicissimus, ne vsitato signo priuilegium communiret, grandem ab ea pecuniam pro sua mercede popposcit, ratus fore, vt pecuniæ magnitudine Societas deterrita, cum propter inopiam soluendo non esset, rei exitum desperaret, negotioq; desisteret. Sed res accidit longe secus. Nempe is suo repente munere spoliatus, alteri sigillo cessit nostri Ordinis fautori, qui causam illam iam egerat apud Regem. Ita breui, minimoque sumptu transacta res est. Illud tamen restabat vnum, vt, quo vim suam priuilegium obtineret, ab eo quoq; Senatu probaretur, cuius est è Galliæ legibus recognoscere, atque in acta referre, quæ in regio sunt decreta, & approbata Concilio. Quo in Senatu quanquam non deerant, qui prolixe fauerent, moleuolorum tamen inuidia, & iniquitate contractum est, vt paucorum suffragatione contempta, multitudo superaret. Ita Deo moderante res, vt quo diutius nostrorum esset tentata constantia, eo vbique redderetur illustrior. Illud etiam ex his moris, quæ non modo Parisijs, sed & Louanij, & Coloniæ offerebantur, quasi diuinitus existebat commodi: quod cum egregij operarij haud paruo numero ibidem reciperentur, dum in ijs prouincijs explicare minus licet industriam, in alijs, vbi benignior offerebatur materia, opportunissimam conferebant opem ad propaganda Collegia: interimque ipsorum etiam mores, & prudentia, & literæ excolebantur, vt tanto instructiores, paulo post ad suas terras aditu patefacto, redirent. Ita dum per angustias rei domesticæ, ac bellicos tumultus Parisina fuit minuenda familia, exitu huius anni Euerardus Mercurianus, Adrianus Candidus, Eleutherius Pontanus cum alijs tribus, pauloque post Oliuerius Manaræus cum socijs duobus Romam missi: qui cum externis diu prouincijs subsidio fuissent, demum pondere autoritatis maiore profuerunt suis. Et Oliuerius omnia ferme præterquam summi magistratus, domestica gessit munera, Euerardus etiam generalis Præpositus ab Ignatio tertius fuit. Hispaniæ rebus præcipuo splendori fuit, quem supra nominaui, Dux Borgia. Is in Cantabriam cum venisset, de natali Ignatij solo cupide percunctatus, beati viri incunabula religiosus inuisere, & stratus humi

45 Vocationes turbulentæ non raro male respondent.

46 B. Ignatius non probat Adriani zelum.

47 In Gallia fit Societati potestas Collegij Parisij fundandi.

48 Borgiæ res in Hispania.

Digitized by Google

humi prima naſcentis veſtigia pie oſculari; immortalique Deo quod talem inde virum toti terrarum edidiſſet orbi, gratulari ſtudioſe cœpit, ſimul orans, atque obſecrans, vt quem ſibi vitæ ducem, ac magiſtrum dediſſet, eius ſibi virtutes, ac ſanctitatem liceret imitari. Deinde Ognatum venit oppidum à Loiola paſſuum millia fere duodecim, vbi Petrus Michael Araozius Antonij noſtri patruus è vita cedens, nulla prole ſuſcepta, ædes quaſdam remque ſuam exædificando Collegio legarat. Interim Cæſaris literæ à Gaſpare Villalono, quem ad eum miſſum ſupra demonſtrauimus, proferuntur; in quibus Cæſar collaudato Ducis conſilio, atq; pietate, qui ſe à rerum humanarum ſtrepitu in religioſæ vitæ ſinum, portumq; conferret, poteſtatem ei faciebat ſua cedendi ditione Carolo natu maximo. Quo allato Nuncio, ingenti quodam Franciſcus gaudio delibutus, domeſticum ingreditur Oratorium, & ad Chriſti pendentis effigiem ſupplex ſtratus, ſe, ſuaq; omnia verbis ardentiſſimis, totoq; pectore Deo conſecrat. Inde ab oratione digreſſus tabelliones aduocat, & per publicas tabulas ſuum Carolo principatum, qui tum aberat, tradit: ſeque vniuerſis vitæ huius ſpoliat bonis. Confectis his tabulis tanquam graui onere liber reſpirans, feſtinanſq; ad optatos ſanctæ paupertatis amplexus, Ducis ponit inſignia, & cunctas prioris hominis veſtes, plenus ſancto ardore, & gaudio veluti ſingula Deo reddens, & ſacrificans exuit: tum pauperem Societatis habitum, & talarem tunicam induit: barbam de more tondet, proximeque initiandus ſummum verticem circum radit. Intuebantur hæc domeſtici mœrentes, ac taciti: fluebant ex omnium oculis vbertim lacrymæ, perinde ac Dominum ſuum iam, iamque abeuntem è vita, & animam viderent agentem: abraſiq; capilli reliquias, quas in theſauris ſuis haberent, atque reconderent, furtim legebant. Sed Franciſcus iam penitus nouus denuo in priuatum ſacellum incredibili animi voluptate ſe abdidit. Et, vt aliam ſe perſonam gerere, alium induiſſe cultum, quod tamdiu, tamque ardenter optarat, animaduertit, ad eandem Redemptoris effigiem genis rotantibus ſe proſtrauit, gratiarum nullum finem faciens: quod ea ſe luce, menteq; donaſſet, vt rebus humanis valere iuſſis, in eius ſe familiam, militiamque dicaret. Poſtea ſuos famulos amice dimiſſos, partim Ioanni Borgiæ in clientelam tradidit, partim Carolo Duci liberis ſuis per literas comendauit. Hic ego oratione vix conſequar, quanta eſſet tum in Franciſco tranquillitas, quanta iucunditas, quam inuſitata gaudia eius animum pertentarent, cum ſeſe Ducis onere, & ſpecioſis titulis leuatum ſenſit. Tum demum ſibi ipſi reddi: tum ſuus eſſe ſibi videbatur: tum apertum, & expeditum iter ad Deum vere colendum, eique totum, ac penitus ſe tradendum. Quod vt ardentius faceret, ſacerdotio initiari non abnuit: & ad obeundum pro dignitate aliqua tam graue munus multa ſe prece, attentaque meditatione, voluntaria etiam corporis afflictatione limauit. Sacrificij quoque ritus, legeſque perdidicit, vt nihil non rite, nihil non more, inſtitutoque perficeret. Tum Loiolam religionis ergo, pietatiſque contendit, & in priuato ſacrario, quod eius loci Domini ad id ornarant, primum ſuum Kalend. Auguſti ſine cantu muſico ſacrum fecit: alterum vero ſolenni ritu coram frequentiſſima multitudine Vergare, quæ abeſt ab Loiolæa domo paſſuum millibus fere ſex non in æde ſacra, quantumuis ampla, ſed in campeſtri loco, turba pene innumera concurrente, partim commendatione famæ ſanctiſſimi viri, partim ampliſſimo excitata iobelæo, quod à Iulio Pontifice ijs impetrarat Ignatius, qui placato ſuis confeſſionibus Deo ſacris illis adeſſent. Tanta autem vis hominum affluxit ad accipiendum de eius manibus Chriſti corpus, vt ſacrificium illud vltra meridianam horam extraheretur. Sequuta deinceps concio à nouo item habita ſacerdote, eaque per attentis animis, & largis lacrymis eſt excepta. Quanquam autem plerique vix dicentis vocem, quia longe aberant, aſſequi poterant, neque caſtellani vim, notitiamque ſermonis, quo Dux vtebatur, ſatis intelligebant; tamen interrogati, cur cum ſuis auribus, mentibuſque nihil acciperent, ita attenderent, reſpondebant ſatis habere ſi Ducis ſancti concionantis ad populum ſe ſpectatores præberent: ſe, ſeque voces quaſdam intus accipere, quæ ſibi quodammodo eius eſſent orationis, & concionis interpretes. Inito ſacerdotio Franciſcus, & Societatis IESV Profeſſus iam declaratus, interiorem adhuc receſſum, ac ſolitudinem, quo ardentius ſtudia pietatis, ac pœnitentiæ coleret, adamauit. Ergo ſeceſſum illum, qui paſſibus mille non amplius abeſt, Beatæ Mariæ Magdalenæ ſacrum, ab Ognatenſibus impetrauit. Hic humiles, & peranguſtas ædes, vt paupertatis ferebat amor, rudi è materia,

49 Pie ſalutatis R. Ignatius incunabulis Ognatij ſecedit.

50 Abdicato Ducatu religioſas veſtes aſſumit ſummo ſéſu pietatis.

51 Fit Sacerdos.

52 Concionatur ad ingentem multitudinem.

53 Studia P. Borgiæ in Ognatenſi ſeceſſu.

Digitized by Google

teria, atque impolita construxit. Hìc totos dies in oratione traducere, hìc suas strenue cupiditates frangere: hìc corpus, & animum pariter edomare, studere humilitati Christianæ, & omnes numeros perfectæ sanctitatis explere. Facta autem à Michaële Ochioa qui sociis præerat potestate, orsus est coquo domestico famulari, & tanquam mediastinus aliquis sordida munera non refugere, perpurgare lebetes, & ollas; inquinatas suo digito patinas attrectare, feruentique aqua diluere, verrere pauimenta, comportare aquam, & ligna, focum extruere, nihil non sua manu obire, nihil horrere. Deniq; deterſis coquinæ quisquilijs, & vniuersis scite compositis, veniebat in cœnaculum, vt suis fratribus ministraret, quorum & pedes singillatim osculabatur interdum, & venia suis perorata delictis, cuiusque preces supplex ambiebat, & vota: ac ne vmbratilis exercitatio virtutis, sibi tantum, domesticisque prodesset, impositis humero manticis, dexteræ scipione, lætus, & alacer exibat ad colligendam stipem, & ostiatim emendicanda cibaria. Quo spectaculo exciti viri, fœminæque promiscue, seu quia de facie notus plerisque iam erat, seu quod eius fama iam cuncta compleuerat, certatim ex ædibus aduolabant, gestientes illius vel ora cominus intueri: & panem osculati, quem dabant, benedictionem ab eo, & orationum suffragia reposcebant. Nec minore alacritate deinde cum tintinnabulo vicos, & rura finitima circuibat, vt puerorum coacto gregi Christianæ legis enucleare initia. Docentique non modo infirma, sed sæpe etiam corroborata ætas, quacunque ingrediebatur, operam dabat. Tale vitæ genus, & institutum, singularisque viri virtus diu latere non potuit. Celebrabatur vbique, & eius fama longè, latèque manabat; vt ea etiam viri principes inuitati, non dubitarent ad eum vel se ipsi vltro conferre, vel de suis familiaribus mittere, qui de sanctissime instituta ab eo vita suo nomine gratulati, salutare aliquod consilium exquirerent, & pro sua salute castas preces exposcerent. Bernardinus certe Cardenas Dux Maquedæ, & in regno Nauarræ tum Prorex, virum è sua familia nobilem cum literis destinarat, quibus pergratum sibi fore significabat, si de rebus, quas ad animi sui commodum, quæque ad regni illius administrationem pertinerent, vna conferrent. Cui Borgia rescripsit, eius se studio deesse non posse, nec recusaturum, quominus ipse Pompeiopolim se transferret. Nec aliter fecit, ac scripsit. Vix remisso nuncio, duobus è vestigio comitibus viæ se dedit. Cumque ad Ducem peruenisset, & liberali exceptus esset hospitio, sane quam inuitus, multas cum eo horas post visitata salutationis officia colloquendo, & disputando consumpsit. Et quoniam Dux Duci serio & fidenter discipulum se præbebat, Franciscus operæ non pepercit, neque verecundiæ suæ paruit, ingenitæque modestiæ; sed libere, & audacter amicus amicum, & vltro se credentem, cum ad eos pie regendos, quibus vt Dux imperabat, tum ad obeundas Christiana cum laude Proregis impositas partes luculentis præceptis instruxit: & roganti præcepta in scriptis postea reliquit: eodemque Duce comite (nunquam enim ille à Patris latere discedebat) varijs in cœnobijs, ac locis conciones opportunissimas habuit, quod ipsum mox digrediens vnde discesserat, ex itinere non semel fecit. Non his finibus Borgiæ fama se tenuit; peregrinata est longius, & in Lusitaniam penetrauit. Namque inde ab Ludouico Regis Lusitanorum fratre, & Imperatricis Isabellæ germano literas plenas laudis, & gratulationis accepit, quod id esset salutis iter ingressus, quod plures possent admirari, quam persequi. Tametsi non defuerunt, qui eius capti admiratione virtutum, etiam ipsi terrena hæc, atque infima premerent, & supera illa, ac cælestia spectarent, cumque in nostrum Ordinem, tùm in alios nomina darent. Michael autem Ochioa Nauarrus, quem eo loco nostris præpositum diximus, abigendis diuinitus morbis sanctitatis opinione collecta, lætos & ipse fructus ex agro illo colendo percepit. Concurrebant ad eum multi longinquis ex oppidis vna spe salutis allecti, quibus haud ita magni negotij erat persuadere, vt animorum saluti consulerent, cum acciperent corporis. Hic est ille Michael, quem supra narrauimus curationum gratia fuisse donatum: qui cum in Italia versaretur, pellebat persæpe morbos, & præcipue febribus imperabat. Sed Ognati propter præstantem populi fidem eo se auctum munere, donoque sensit; vt non afflicta modo febribus corpora, verum etiam alijs impedita, & diminuta vitijs, manu duntaxat imponenda curaret. Constat claudos, debilesque non paucos, & ipsis etiam luminibus captos ab eo integros, videntesque dimissos. Et mutæ fœminæ

54 Nauat operam Proregi Nauarræ.

55 Ab Ludouico Regis Lusitaniæ fratre gratulatorias literas accipit.

56 Michaelis Nauarri Curationes.

Digitized by Google

minæ loquendi redditam facultatem. Quibus præſidijs, dum in his partibus beneuolentia multorum Societati comparatur, ne rebus ad voluntatem fluentibus inflaretur, paterna Dei cura prouiſum eſt, vt turbidis exagitata Toleti, quadam ſe in æquitate, velut æquatis lancibus, contineret. Exarſerat in eam acrius Ioannes Silicæus, de quo ſupra memorauimus, Toletanus Antiſtes, & iræ cauſa ea fuit. Erant in ea Vrbe ornatis moribus ſacerdotes noſtris iam antea meditationibus inſtituti, qui cum multum in pietatis curriculo proceſſiſſent, vti ſupra ſignificatum eſt, ad alios ſimilibus moribus informandos, erudiendoſque ſtudium ſuum, magno vtique illius ciuitatis commodo contulerunt. Suis enim & exemplis, & verbis incendebant omnia, & ſacramentorum, auitæque religionis ſtudia, quæ ante iacebant, ijs adhibendis, admouendiſque præſidijs, quibus ſibi ipſi profuerunt, renouarunt. Horum gloriæ ſacerdotes alij, nec moribus ſatis culti, nec imbuti doctrinis, cum inuiderent, etiam celebritatem illam virorum, ac fœminarum ambitioſius expeterent, docere alios & ipſi, qui nullam diſciplinam virtutis attigerant, temere & imprudenter aggreſſi ſunt. Inculcabant & ipſi myſteriorum frequentem vſum, & ne in eo viderentur inferiores, facile (vt quidem rumor emanauit) concedebant, ijs, qui ſibi operam dabant, vt bis in die Chriſti corporis verenda myſteria reguſtarent: tanta erat illorum inſcitia, atque vecordia: Nec tamen quantam maculam in ſe ſuſciperent, ſentiebant. Tota autem infamia in noſtros videlicet redundabat. Nam cum eodem cultu vterentur, ac probati illi presbyteri, quos conſtabat ex noſtrorum diſciplina profectos, Theatinorum omnes vocabulo, quod errore vulgi præcipue noſtris erat impoſitum, notabantur. Hæc cum ad aures Toletani Antiſtitis peruenisſent, acriter nimirum contra eos ſacerdotes exarſit: acerrimeque contra Societatem, vt omnium caput, ac ſeminarium. Sed veriores offenſionis cauſæ ab obtrectatoribus, & inuidis, qui quotidie multa in aures Præſulis inſuſurrabant, iactabantque eam Complutum ingreſſam, in aliena diœceſi cœpiſſe impune ad populum verba facere, paſſimque aures arbitratu ſuo confitentibus dare, profiterique ſe nemini niſi Romano Pontifici in agendis illis partibus eſſe ſubiectam: cuius conceſſu, atque permiſſu ea ſibi rite exequi apud omnes, & vbique liceret. Quin ipſam in vrbem Toleti velle quaqua via irrumpere, eo indignius, quod id hominum genus, magnam partem ex ijs eſſet, quos ipſe in Toletana Eccleſia ab honoribus ſacris arceret. Hæc, & ſimilia his fecere, vt edicendum pro ſuggeſtis, & concione curaret anathematis præſenti pœna propoſita, ne quis ex ſuis popularibus apud noſtros aut peccata confeſſione deponeret, aut alia vlla ſacramenta ſuſciperet. Nevè Parochus quiſpiam, aut Eccleſiæ Toletanæ ſacerdotijs obnoxius, quenquam in ſuis templis de Societate permitteret vel populum pro concione docere, vel vulgo ſacramenta præbere, ac ne vti quidem ſuo iniuſſu ad rem diuinam cultu vllo, apparatuque ſacrorum, omni inſuper poteſtate, quæ ad eam diem Societati facta eſſet, adempta. Quod poſtremum vt adijceret, ea cauſa fuit. Villanoua Rector Collegij Complutenſis (hoc enim ea tempeſtate in Toletana diœceſi vnicum erat) cum Archiepiſcopus ante vetuiſſet, ne ſacramenta ſuo iniuſſu quiſquam adminiſtraret, eos, qui de Societate illa tractabant, Viſitatori ſe ſiſtere ab eo miſſo iuſſerat: iſque eorum, & pertentata doctrina & Societatis diplomatibus inſpectis, poteſtatem fecerat, vt ſuo more, quos vellent diuinis myſterijs adiuuarent. Quæ cum Villanoua, turbarum anteuertendarum cauſa feciſſet, ita ſecus res accidit, vt grauia, quæ retuli, edicta, & anathemata Antiſtes addiderit. Adeo famulis Dei confirmandus in eo eſt animus, vt nunquam ſperent ſe placere omnibus poſſe: ſed nemini quantum in ipſis eſt, vllam dantes offenſionem in omnibus exhibeant ſe ſicut Dei Miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs, & quæ alia Apoſtolus numerat, per arma iuſtitiæ à dextris, & à Siniſtris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam. Quanquam autem ſumma amicorum contentione pugnatum eſt, ne locis omnibus hæc promulgarentur edicta, ſupprimi tamen adeo non potuerunt, quin vario hominum rumore tota diuulgarentur Hiſpania, cum alij Societatis inſtituta, & Apoſtolica diplomata, alij tanti Antiſtitis autoritatem, & ſtatuta defenderent, quem veriſimile non eſſet edicta illa contra ordinem adeo iam celebrem ſine cauſa grauiſſima promulgaſſe. Et ſane magna erat, & publica Chriſtianæ plebis offenſio, & magna impendebat animarum iactura. Nec deerant viri graues, qui iam diu ſuboffenſum ſe ferente Silicæo, nimiam

57 Exagitatur a Io. Silicæo Societas.

58 Qua cauſa Silicæus ſe alienum ſignificaret.

2. Cor. 16.

Digitized by Google

Sociorum in ea restinguenda flamma socordiam potius, quam patientiam accusarent. Hæc Villanoua intelligens propitiato prius non modo sacrificijs, & votis, verum etiam ieiunijs, supplicijsque voluntarijs cælesti Numine, ad Pontificium Nuncium opis, & consilij causa confugiendum Madritum censuit. Non potuit maiore studio, quam Poggius fecit, causa suscipi. Is ante omnia iussit literas Apostolicas de Societatis confirmatione, & priuilegiorum iure prolatas Senatui regio exhiberi, vt constaret licere ex ijs quemcunque vsus posceret, conuenire. Quod Senatus literis accurate perspectis, reuerenterq; probatis, perbenigne concessit. Tum censuit Poggius pro singulari sua modestia, prudentiaque nequaquam statim prolatione Diplomatum aggrediendum Antistitem, sed vias prius molles, humanasque tentandas. Suas itaque dat Villanouæ, cum quibus pergat ad Archiepiscopum perstudiose conscriptas literas: addidit & Eleonora Mascarenia suas: quæ plurimum apud eum autoritate, gratiaque poterat. His ita Præsul, vt solebat in causis, quas confici nolebat, respondit, venturum sese Complutum: ibique quid facto opus esset, acturum. Interim tamen ad Complutensem Canonicum scribit, vt ædes è regione domicilij Patrum sitas ad vnam omnes sine cunctatione quoquo pretio coëmat: quod non eo solum agebat consilio, quo suis ex angustijs Collegium egredi prohiberet; sed vt aiebat, quo ijs ædibus solo æquatis, Cœnobium ibi Virginum excitaret, tanta altitudine, vt lunæ nostris, soliſque prospectum penitus impediret. Emptæ sunt à Canonico ædes: nec tamen ex sententia processit Silicæo consilium. Namque eas Societas postea, vt eo ipso tempore, quo vendebantur, Villanoua prædixerat, Archiepiscopo vita functo, minimo pretio sibi comparauit. Quæ nisi ab eo de multis Dominis fuissent coëmptæ, emi prorsus à Societate nec sine magno sumptu, nec sine magno strepitu potuissent. Hæc ergo cum fierent, Poggius, alijque beneuoli, acriora expediri remedia suadebant. Sed Araozius Prouincialis pro ea obseruantia, quæ sacris Pastoribus, & præsertim tanto Præsuli debebatur, iterum, atque iterum modestia, submissione, precibusq; agendum ratus, Villanouam rursus, cumque eo Michaelem Turrianum, magno apud Silicæum in pretio virum, iubet Toletum sese conferre. Exitus is fuit, vt cum mentio literarum Apostolicarum fieret, homini vehementius commoto aduersus supremam potestatem, verba parum considerata excciderent. Seuocato mox Turriano dixit, se quidem Societati optime velle: id autem quod agebat aggressum, vt ea vexatione compeleret id sancire ipsam in aggregandorum sibi hominum delectu, quod in Ecclesia ipse Toletana sanxisset: neque vllis, quæ contra afferrentur, causis induci potuit, vt animum, vel aures aduerteret. Interea literæ de tota hac procella, tantisque turbis redduntur Ignatio: qui re cognita hilari statim fronte, explicataque dixit, quod ijs literis nunciaretur, id in lætis numerandum videri: tempestatemque illam contra Societatem sine Societatis culpa Toleti coortam, significationem quandam esse futuri in ea vrbe prouentus. Eo enim vberiores, lætioresque terræ solum fruges effundere, quo maior esset hybernæ tempestatis antegressa tristitia: Societatemque in ijs semper locis fuisse fœcundiorem, vbi magis vulgo depressa, maioribusque iactata iniurijs, & agitata fuisset. Verum, quoniam id res grauissima postulabat, in dicta suis omnibus precatione, quo Deus bene omnia verteret, Pontificem adijt: eique rem totam exponit. Pontifex, cum Ignatium comiter audisset, bono animo esse iussit, æquissimum Societati se fore pollicitus, & eius causam sibi maximè commendatam. Deinde Bernardino Maffæo Cardinali, qui erat ei ab epistolis, & arcanis, negotium dat, vt ad suum in Hispania Nuncium, qui, vt dixi, erat Poggius, idemque iam Cardinalis Legatus; & ad ipsum Archiepiscopum Toletanum suis verbis scribat, vt iniqua illa contra Societatem edicta, quamprimum reuocet. Eas literas, priusquam darentur, cum Pontifex inspexisset, tametsi magnas, ac præclaras Societatis laudes continebant, tamen ad ceteram commendationem, hoc insuper addi voluit, Societatem toto Christiano orbe amari, humaniter acccipi, in pretio esse. His accceptis literis Poggius, eo maiorem cepit animo voluptatem, quo studio acriore ipse sua iam dudum sponte laborabat, vt exemplo tam perniciabili medicinam aliquam reperiret. Ergo priusquam Archiepiscopo Summi Pontificis mandata denunciet, quo facilius & eius iniustam iram, & obtrectatorum mendacia, calumniasque redarguat, inquirendum diligenter in Socios Compluti curat. Cuius inquisitionis actis, quæ nil nisi Religiosorum continebant laudes, ad se perlatis, continuo cum Archiepiscopo

59 Nuncius Pontificius Poggius egregie Societatem defendit.

60 B. Ignatius lætatur procellis in Societate sine eius culpa, coortis.

61 Studium Iulij Pontificis in Societate tuenda.

ſcopo de reuocandis edictis, & per literas, & coram agit. Obluctari ille, & fixus in ſententia permanere: inſtare hic, vrgereque & premere, quam ſumma ope citra apertum diſſidium poterat: quoad videns Antiſtes legatum ſerio agere, cauſamque toto pectore ſuſcepiſſe; nec niſi perfecta re quieturum, maluit videri eius autoritati, quam poteſtati ceſſiſſe. Contrario itaque prioribus decreto edixit, anathemate, alijſque propoſitis pœnis, ne quis Societatis iura ab Apoſtolica ſede conceſſa, & in obeundis eius inſtituto muneribus, libertatem imminueret. Quanquam hic quoque verba adiecit Societatis iuribus aduerſa: quæ cum Poggius eo ſolum, quo maiore cum Præſulis dignitate res ſecaretur, addita affirmaret, Patres contenti rite conteſtari, nihil ſe quod Pontificum beneficijs aduerſaretur, ſuſcipere; cum ſumma obſeruantia, ac modeſtia quieuere. Hoc optatiſſimo compoſitionis accepto nuncio B. Ignatius, literas officij plenas ad Archiepiſcopum dedit, partim ſtudium religionis excuſans in eo, quod iam feciſſet, partim factum eius nouiſſimum in beneficij parte numerans: & vt eum arctiore vinculo colligaret, duo illi detulit ſane grata, atque in primis optanda. Alterum ne quem in poſterum Societas eo reciperet inuito: alterum ne eodem non approbante, maximeque conſentiente, ſuis priuilegijs, atque immunitatibus vteretur. Atque hæc per literas Villanouæ mandauit, cura vt omni, ſtudioque præſtaret. Aiebat enim priuilegiorum præſidia, tum demum in animorum cauſa perutiliter adhiberi, cum ad eos ita iuuandos voluntàs proximi Paſtoris accederet: cumque ea de cauſa ab Apoſtolica ſede priuilegia tribuantur, vt eo facilius animis conſulatur: niſi ex eorum vſu, hæc ad animos deriuetur vtilitas, imo potius retardetur, quo Paſtores non conſentiant, ſatius eſſe ea omnino non adhibere, quam contra eorum nutum adhibenda, ſua ſpe, ac labore fruſtrari.

62 Quem vſum Priuilegiorum probaret Ignatius.

Laborabant Cæſarauguſtani quoque Collegij exordia: neque ex eo, quod Ioannes Conſaluius donarat, tametſi vltro eſt redditum, nihil niſi non parum collectum erat inuidiæ. Non facile aliud fuit in Hiſpania domicilium, quod plures à principio ſiue fautores, ſiue oppugnatores habuerit. Cauta quippe ſunt inclytæ eius Ciuitatis ingenia, & lenta ad probationem: vbi vero ſatisfactum eſt, in omnem fluunt humanitatem. In magno etiam numero neceſſe eſt & ſententiarum eſſe, & ſtudiorum diuerſitatem. Nihil igitur mirum ſi principio dubia adhuc Societatis fama, & cunctante Antiſtite multorum languebant ſtudia, multorum aduerſabantur. In fautorum primis vel pietate animi, vel operis effectu Prædicatorum fuit Cænobij Prior Petrus Eſquiuelius religione vir, & pietate magna. Is cognito Alfonſum Romanum, & alterum ſacerdotem, qui ſoli de Societate tum Cæſarauguſtæ ſedebant, profectionem Ignatij iuſſu moliri, quod tanto interuallo nihil eſſet ad diuturnitatem conſtitutum, bonum è prima nobilitate numerum Ciuium, quos propenſiores nouerat ſuum in Cænobium conuocauit. Tum longam, accuratamque habuit orationem de nouæ huius familiæ inſtitutis, & laudibus; edocens quantum ampliſſimo illi populo commoditatis afferre poſſet; & ad extremum adhortans, ne aliquot annos iam Cæſarauguſtæ hærentes Dei famulos paterentur domicilij, & alimentorum inopia ſedes alias quærere: nec recentis Ordinis ſuæ Ciuitati, ſuiſque poſteris nouum hoc & ornamentum, & præſidium abeſſe vellent. Valuit apud liberales animos religioſa cohortatio: opeſque ſuas, operamque polliciti, inter ſeſe conueniunt, vt cauſam ad communem ciuitatis Conuentum referendam curent: & ob eam rem ſuos quiſque amicos è Magiſtratu, & quorum ius eſt ijs intereſſe Concilijs, tempeſtiue conueniat. Quibus ſedulo procuratis, conuocatur in publicas ædes Concilium. Acceſſit & Prior Eſquiuelius: quæque priuatim in ſuo Cænobio ad amicos, ea ad Iuratorum Magiſtratum, frequentemque conuentum ſedulo agit. Ac ſine mora tribus iuratorum è numero, & alijs quibuſdam negotium datur, vt idoneus conquiratur locus. Ceterum tanta benignitate non licuit niſi ſero, nec ſine magnis certaminibus frui. Nam ne loci iniretur poſſeſſio, quem procuratores negotij ciues delegerant, Religioſi Carmelitæ, ſuorum finium iura vt tuerentur, grauiſſime tetenderunt, vt eo quoque abſtinendum pacis cauſa tandem fuerit: deinde aliæ, atque aliæ vt ſuo loco referentur, controuerſiæ extiterunt. Interim Burgis iactus eſt primus quaſi gradus, & aditus ad Collegium. Contulerat eo ſe ſuperiore anno votiuæ peregrinationis nomine par Sociorum Ioannes Baptiſta Sancius, & Ferdinandus Aluarius, vt reuerendum Crucifixi Domini ſignum prodigiorum magnitudine nobile, quod in ea vrbe magna religione colitur, ſalutarent. Quo functi pie-

63 Petri Eſquiuelij ex ordine Prædicatorum in Societate ſtudium.

64 Primus Societatis Burgos ingreſſus.

Digitized by Google

cti pietatis officio, ne de animis bene merendi tempus vllum amitterent, pueros ad catechismum nudo pede conquirere, & in foro negotiatorum frequentia percelebri docere populum orsi sunt. Cuius rei insolentia, ac nouitate perculsus Vicarius Burgensis Episcopi, missis Satellitibus suis, comprehendi homines iubet, & in custodiam tradi, dum de eorum aduentu, doctrinaque cognoscit. Sed cum ingentes animorum motus ex ardentibus eorum sermonibus, atque colloquijs in populo facti essent; complureſque eos reguſtandi auiditate incitati, requirerent oculis, quos amiserant, Consaluus Tamaius, & Baccalaureus Ruisecus qui Patres ad Sancti Aegidij, vbi ille sacerdotium habebat, hospitio exceperat: alijque nonnulli magnificis commendata verbis pietate eius generis hominum, integritateque doctrinæ; Vicarium denique perpulerunt, vt eductis è carcere libere docendi potestatem, prædicandique permitteret. Ea Patres accepta, tanto ſe ardore, studioque ad instituta munera retulerunt; vt ciuium animos, ac voluntates cum ad omnem Christiani officij laudem, atque decus, tum ad expetendam Societatis disciplinam, atque Collegium mirabiliter inflammarint. Accedebat ad hanc ciuium propensionem, atque iudicium Francisci Mendozæ Cardinalis, eiusdemque iam Burgensis Episcopi præclara voluntas, qui cum Romæ singulare Societatis studium in animorum conseruanda salute suis oculis perspexisset, duos ab Ignatio, qui sui ditionem Episcopatus inspicerent, postulauit, & ea peragrata Burgis deinde subsisterent, vbi Societatis Collegium, quod dudum erat in animo ciuium saluti, ac disciplinæ fundaret. Mittuntur Ferdinandus Aluarius, Ioanneſque Fernandius, qui tota illa diœceſi (vt optabat Antistes) non sine laude, & animorum quæstu percursa, Burgos denique se recipiunt. Diuerterunt ad S. Aegidium ann prioris hospitium dum domicilij proprij opportunitas se offerret: atque hic Franciscum Stradam, & Petrum Puteum ad fulcienda Collegij primordia destinatos, paucis diebus post in suum numerum, & easdem ædes accipiunt. Hos vna omnes in ijsdem studijs, atque muneribus, tum Ferdinandi Mendozæ, qui Cardinalis fraternas vices gerebat, tum Benedicti Vguccionij, aliorumque ciuium copiosa benignitas sustentabat. Interiecto mensium aliquot spatio, demigrant alias in ædes, quas Benedicti Vguccionij præcipue liberalitas comparauerat, Templi tamen vsu S. Aegidij non intermisso, vt haberent, vbi rem sacram facerent, & sacerdotale suum munus

65 obirent. Concionibus Strada præerat, quarum fructum frequens sacramentorum tra-
Ioannis Carreræ Vocatio, & virtus. ctatio, & sociorum non vulgaris testabatur accessio. Accessit & auxiliarius quidam socius Ioannes Carrera, puer ille quidem, nec dum per ætatem satis aptus ad Marthæ labores, ceterum senili prudentia, & grauitate maturus, quem cum tam tenerum in cœtum recipere Strada non auderet, contra tamen ardentissimum animaduerteret, in petendoque prope morosum; vt eum cohiberet, & ab se abigeret; geram, inquit, tibi morem, si quæ postridie pro concione dixero, reddes omnia. Ioannes conditione accepta, postero die Stradam diligenter audit, dein post epulas ad eum redit, vt concione fideliter reddita, promissa reposcat. Dat illi operam Strada, & eodem sentit ordine, ijsdemque pene verbis omnia, quibus ipse concionem habuerat, ab eo reddi. Cuius admiratus ingenium, præstantemque memoriam, Esto, inquit, bono animo Fili, nunc demum intelligo, sic decretum, & constitutum à Deo, vt socium te nobis adiungas: cito quod postulas, impetrabis: datisque ea de re ad Prouincialem literis adolescentis postulationi concessit. Qui cum se voti compotem factum vidit, totum se contulit ad exercitationem, disciplinamque virtutum. Multus erat in adhibendo Deo precibus: multus in colendis cùm pœnitentiæ, tùm pietatis officijs: præcipue vero erga sanctissimam Dei

66 Matrem, tutelaremque Angelum suum inflammato studio rapiebatur. Quo cum tanto
Angeli Custodis cum Carrera familiaris vsus. erat, & tam familiari coniunctus vsu, vt velut intimo cum amico sua consilia, sermoneſque conferret: sæpe ad eum de suis rebus dubijs, arduisque referret, sæpe interrogaret, exquireretque consilium: vicissimque ei Angelus ad omnia notis hisce, visatisque vocibus responderet. Denique in eam S. Angeli familiaritatem venerat, vt ab eo quotidie horis ante lucanis ad orationem excitaretur è somno. Quanquam hanc aliquando consuetudinem Angelus intermisit, quod excitatus ab se mane Ioannes languore, ac lassitudine victus, non è cubili protinus surrexisset. Sed si hæc culpa fuit, certe per dies plurimos occultante se Angelo pœnas dedit. Cuius præsentiæ desiderio multis ad Deum placandum precibus, ac ieiunijs adhibitis, vix tandem aliquando, quod amiserat, recuperauit.

Digitized by Google

perauit. Namque eum Deus multo post pro sua eximia suauitate quamplurimis cælestium voluptatum blanditijs, atque inusitatis inter precandum iucunditatibus delinitum, ita est consolatus, quod abstulerat etiam redderet, excitatorem suum Custodem Angelum, qui quotidianæ præcationis, vt antea consueuerat, matutinis temporibus admoneret; & quo cum simul agere, & sermocinari liceret. Receptum in pristinam familiaritatem Angelus monuit, idcirco suam se occultasse præsentiam, quod ad orationem se suscitantem non protinus audisset: Deumquè ab eo pœnas voluisse repetere, vt documentum ei esset inposterum, ne in surgendo moras necteret. His ab initijs profecta viri virtus, eos habuit cum ætate progressus, vt vltimis etiam nationibus profutura crederetur: missusque ad obeuntis Solis Indos, multis in Florida, & Mexicana regione laboribus, magno Societatis, & illius Ecclesiæ commodo functus sit. Constituta sunt etiam Methymnæ autore Roderico Duena pio imprimis, & copioso ciue, initia Collegij. Qui cum magnum iam pridem vsum cum Petro Fabro habuisset, eaque cognosset, quæ in ijs partibus anno superiore ex itinere nostri gessissent; adeo ad Societatem visus est inclinare; vt non ante quieuerit, quam in suam patriam oblatis vltro prouentibus eam euocaret. Dati sunt ei quatuor è Salmanticensi Collegio, alijsque Societatis sedibus Sacerdotes, alijque nonnulli, quibus Petrus Siuillanus præerat, nondum sacris ille quidem initiatus, cæterum plurimis Dei donis ad id munus ornatus. Alebat eos partim suis sumptibus Rodericus, partim aliena implorata benignitas. Cœptæ sunt à Maximiliano Capella publice Dialectica, & de Christiano officio explicari quæstiones. Ad populum autem agebat is, quem supra nominauimus Baptista Sancius: alij alijs functionibus, atque muneribus pro se quisque Ciuium commodis consulebant.

67 Initia Collegij Methymnensij Petro Siuillano Rectore.

Apud Lusitanos item Collegium Eboræ Societatis est cœptum: cuius vrbis Antistes Henricus, idemque Cardinalis, dum egentibus suæ diœcesis Sacerdotibus contubernium exædificat, animaduersa Societatis in animis lucrandis industria, opus illud in eius vsus, atque collegium mutata voluntate conuertit: annuamque pecuniam, quam ei contubernio decreuerat Summus Pontifex, amplificauit. Eius rogatu Simon Rodericius ad ortum noui collegij Conimbrica nouem, in ijsque cæterorum Rectorem Melchiorem Carnerium destinauit. Nos in vetere domicilio, quod sanctimonialium cœnobium quondam fuerat, dum Collegium opportune concinnatur Archiepiscopus collocauit: atque huc frater eius Ludouicus filium suum inclusit Antonium, vt pariter cum socijs theologiæ operam daret, missis ad eam rem egregijs Doctoribus ex externis: Atque etiam ad ipsos socios (si ita e re diuina visum esset, & afflaretur a Deo) se sodalem adiungeret. E Societatis aduentu Ludouicus Granatensis ex Dominicana Familia nobilis Ecclesiastes, & scriptor; deque tota Christiana re suis voluminibus optime meritus, magnam hausit animo voluptatem, Cardinali insuper, qui eius opera plurimum vtebatur, ea de re tanquam de sua mirificè gratulatus. Amabat enim pro sua benignitate, & magnificiebat hunc nouellum Christi cœtum. Itaque cum vicissim ei Cardinalis mandasset, vt ipsius pro concione consilium de instituendo Collegio significaret: id ille prolixe, nec sine magna Societatis commendatione fecit: cum diceret eam apostolicum quendam cœtum esse, qui ad hominum salutem omni ratione tuendam, renouandamque in Ecclesia Dei veterem sanctitatem totis viribus conspiraret. Cuius prædicationem, ac vocem, vt veritatis comprobaret euentus, accurata Patres suorum munerum administratione certabant. Et sanè si vnquam, hoc maxime anno tota latè Lusitania, sparsorum per vrbes, & oppida ex hoc numero præconum Christi, & operariorum vocibus, laboribusque excitata est, & perculta religio. Eborensem diœcesim sex euangelizando lustrauere Sacerdotes: duo Episcopatum Guardiæ, duo Portalegrensem, alij Algarbios agrum alij Conimbricensem. Ad Vrbem Portus, & Bracaram Consaluus Sylueria cum socio missus non modo pedes iter ingressus est, & absque sacculo, & pera; sed etiam ea sibi mendicitatis indicta lege, vt nihil ab ijs, ad quos verba de pietate fecisset, stipis acciperet: ne videretur idcirco præbuisse diuina, quo humana corraderet: vnde non raro euenit, vt alijs abunde cœlesti pane ab se satiatis, indigus ipse terreni, ieiunus dies, & noctes exigeret. Bracaræ nec alias, quam communes Pauperum ædes, vt incoleret; nec alio, quam ostiatim ab se collecto, vt vesceretur cibo, propelli potuit. A suggestu ad confessionalem sedem transiens, si quid inde

68 Initium Ebore nsis Collegij Rectore Melchiore Carnerio.

69 Ludouici Granatēsis de Societate iudicium.

70 Multæ, & frugiferæ per Lusitaniam missiones.

71 Consalui Sylueriæ summa laborum contentio.

Digitized by Google

inde otij supererat, tum varijs animotum remedijs per colloquia familiaria, perque Exercitia spiritus impendebat, tum subleuandis ægrotorum corporibus, leprosorum præcipuè suscepta cura. Quibus in laboribus exacto die de necessaria noctis subducebat quiete, quod præmeditandæ concioni, precibusque tribueret, nusquam corporis memor. Hæc nimirum tanta seueritas admiranda magis, quam imitanda posteris, eum decebat, quem Sanctus Spiritus ad Indicas, Aethiopicasque ærumnas, & gloriosum Martyrij certamen erudiebat.

72 Res Brasilicæ.

73 Leonardi Nunnij ad Sanctum Vincentium labores & pericula.

In Brasilia multa, ac præclara Leonardus Nunnius è Christiana re gessit. Templum in colonia S. Vincentij Populo, diuersorium socijs extruxit, egregie nauata Lusitanis opera: quorum alijs vitiorum probra, atque dedecora; multis lupas, & scorta sustulit: quos & Brasilienſibus æquiores reddidit, ne sibi eos inique seruos addicerent: quos demum coercuit, ne indicta, atque imperata ab Ecclesia, quæ ante vix norant, ieiunia violarent. Ad mediterraneos multorum itinere dierum Ethnicos penetrauit, Europæum hominem cum susceptis ex Brasilia liberis Brasilice viuentem ad consuetudinem, vitamque Christianorum reuocaturus. Erant inter Ethnicos quidam tanta autoritate, & sanctitatis fama magistri; vt quicquid illi imperassent, quantumuis atrox, & immane, cæteri non abnuerent. Spoliabant vita quemcumque illi iussissenr, pudicitia, dignitate, fortunis quem inuenissent. Scyphos ab eis quosdam sibi traditos ad oris humani similitudinem elaboratos, & plumis versicoloribus pictos habebant conditos in thesauris: quorum beneficio cuncta sibi fausta, cuncta læta pollicebantur. Petrus Correa in Brasilia diu versatus, & gentis idioma percallens, ibique Societati adiunctus, comes ibat Leonardo: quem sæpius Pater ad cæcas turbas verba facere de pœnis, gaudijsque æternis iussum, audiebant illæ prolibenter, & sacrum baptisma poscebant. Sed non dum maturum videbatur (tanta erat hebetudo gentis, vitiorumque consuetudo, tanta & paucitas operarum) passim sancta vulgare mysteria. Itaque præparando nouali, simulque è Lusitanis hominibus, qui linguam nossent sibi adiungendis, præcipue erat Leonardus intentus. Reuersus ad S. Vincentium optata cum præda, qui barbarorum manus, & sæuitiam famis euaserat, parum abfuit, quin impotentium Christianorum immanitate concideret. Ioannem Ramallum hominem publicè vetustis criminibus infamem, & anathemate obligatum moneri iusserat, vt à templo faceſſeret, quo peragi sacrificium rite posset. Is cum paruisset, duo eius filij ex Brasilia matre susceptí, materna barbarie Sacerdotem ad templi fores opperiuntur armati; vixque ille apparuerat, cum ferrum ex templo trucidaturi distringunt. Leonardus nihilo segnior ad ictus excipiendos procumbit in genua: sed siuè hæc rara pietatis species, siuè circumfusa multitudo, siuè diuina vis multarum prospiciens animarum saluti, sacrilegos conatus inhibuit, facinus perpetratum non est. Hoc item anno Leonardus ad Portum Sancti Spiritus iussu Nobregæ, quos ex iniqua seruitute in libertatem exemerat, suas reducturus in terras maritimo cursu prouectus, peropportunum ibi maiore studio, quam successu laboranti Alfonso Blasio auxilium tulit. Maximam populi partem a dulcedine scabieque vitiorum ad ea detestanda, & pari dolore punienda conuertit. Domicilium recipiendis Ethnicorum liberis, & ad Christi cultum instituendis extruxit, & vnius mora mensis crebris concionibus, tradendoque sub noctem Christianorum famulis catechismo operam cum fructu locauit: quorum ea turba erat, vt cum ædes non caperet vniuersam, subiectam etiam aream occuparet. Inde non sine fletu populi, desiderioque digressus, leucas ferme quindecim à Sancto Vincentio aberat, cum id, quo vehebatur nauigium septem indigenarum lintres circumsistunt. Et quia non aderat, qui Brasilice responsum daret, rati esse Gallos (nam Lusitanis erant pacati) continuo sagittas expediunt. Teterrima ipsa species pene exanimabat: corpora nuda, & subfusca rubro maculati, vel atro, plumis cristati versicoloribus, rauco ad hæc cornu perstrepentes, Dæmonum potius, quam hominum agmen, oculis obiectabant: nec segnius tela vibrabant, quibus vectorum duobus pessime sauciatis, vnum penitus confecere. Vix demum spatium fuit in littus euadendi, vbi pro Lusitanis agniti, amiceque dimissi. Hæc inter pericula Patres assidue versabantur, diuina haud dubie manu protecti; vt possent cum Apostolo profiteri, quotidie morimur, & ecce viuimus. Vbi vero S. Vincentium Leonardus attigit alios, atque alios in circumiecta loca fecit excursus, vt alios e Chri-

74 In portu etiam S. Spiritus cum Alfonso Blasio elaborat.

stianis

ſtianis veteribus, quos cognouerat Ethnicis intermiſtos, in ſpurciſſimos eorum mores, vitamque ferinam degeneraſſe, humanitati, ſanctitatique redderet: qui quando ab occupatis ſedibus auelli non poterant, perſuaſit, vt vna omnes ſeorſim viuerent: & ſacerdotem ſaltem aliquem, vnde Chriſtianæ præcepta vitæ, & ſacramenta ſalutis acciperent, euocarent. Ad extremum expiatis quorundam per ſacramentum confeſſionis animis, & Cæleſti Pane refectis, ad Indigenarum pagos ſedeſque perrexit: à quibus tantus ei habitus honos eſt, vt accuratiſſima diligentia vias, qua incederet, exornarent. Hic quoque ad Chriſti legem, ac diſciplinam Ethnicorum pectora præparauit, chriſtianoſque, quos inter eos offenderat, ne qua ſuperſtitionis inficeret labes, in Coloniam S. Vincentij transferendos curauit. Denique multis functus periculis, ac laboribus, multaque à deprauatis, corruptiſque chriſtianis, quos corrigere, & ſanare tentarat, indigne hic quoque perpeſſus, vnde abierat remigrauit. Incolas Portus ſecuri Ioannes Azpilcueta pro ſua parte adiuuit, hoc etiam facilius, quod ad intelligendam linguam interprete non egebat. Quanquam rei initium (vt vſu plerumque venit) difficultate non caruit, pauidis ad eius orationem incolarum animis, atque ſuſpectis, aliorum nimirum ſacerdotum offenſis exemplo, quos ad Euangelicæ prædicationis munus, non tam audientium vtilitate duci, quam ſuis commodis ſentiebant. Contra vero cum Patris, ſociorumque voces audiſſent, quos nullo emolumento perſpexerant laborem ſuum, ac ſtudium ſubleuandis animorum periculis impertire, tum demum induxerunt in animum purum Dei cultum, veramque religionem amplexari. Qua opinione ducti, tanta firmitudine animi, grauitateque in Chriſti fide perſtabant; vt in defendendis Patribus, vbi vſus eſſet, ſuis ſe amicis, & intimis, nulla habita propinquitatis, neceſſitudiniſque ratione, non dubitarent opponere; præſertim cum vel inſtitutio chriſtianæ doctrinæ, vel obſeruatio feſtæ lucis crimini vertebatur: qua in re ne priſcis quidem Chriſtianis facile concedebant. Et quoniam in eorum pectoribus Chriſti ſenſus, & ſuſceptæ religionis vigebat amor, Azpilcuetæ circum vicos, & oppida concurſanti, ſeſe illi comites adiungebant, vt vel æternam, veramque ſalutem vna cum eo quoquomodo poſſent, Ethnicis annunciarent, vel morum corruptelam ſuperſtitionis pediſſequam, exprobrarent. Ita copioſa ex ea peregrinatione meſſis in horrea Domini condebatur. Leuca procul ab huius Portus Oppido Franciſcus Petrius Beatæ Virginis Adiutricis Oratorium indigenis pariter, & aduenis excitauit, gratum ſane opus cæleſtibus. Conſtans etenim fama fuit, ex eo tempore in maxima aquæ humanis vſibus aptæ penuria, ſaluberrimum fontem paululum dehiſcente terra diuinitus erupiſſe, qui nunc manare ex ipſa Virginis ara videtur limpidus, ac perennis, magnarumque virium ad pellendos morbos aſperſa aqua, vel epota. Quam ob cauſam concurritur: è longinquo: & ipſe quoque longe, lateque ſalutaris latex differtur. In eo etiam diuina erga gentes indulgentia perſpecta eſt. Braſilorum pagos luſtrans Azpilcueta, per vnum tranſijt, vbi ferme omnes capitis dolore conflictabantur: rogatus vt laborantibus ſua precatione ſuccurreret, cum id feciſſet, mox eos in reditu liberos, & morbo omni leuatos inuenit: quod quidem illorum in Deum fiduciæ vir modeſtiſſimus, illi viciſſim tanti Patris accepum precibus referebant. In Vrbe quoque Baya Neophytis informandis ſiue Ethnico vtroque parente, ſiue Luſitano Patre, Braſilia vero Matre prognatis, domicilium Sodales ſuis ipſi manibus conſtruxerunt. Tanti autem fiebat hæc domus; vt eius capti Puſiones amore non dubitarent ab Ethnicis vel Parentibus in eam transfugere. Puer in ijs quidam, vt in eo contubernio pedem poneret, toto die per inediam exacto, & plaga inſuper accepta de paterna domo profugit. Aderat ætas illa quotidie Miſſæ ſacro, ad modeſtiam, pietatemq; compoſita, & chriſtianæ præcepta legis pijs cum canticis ediſcebat: quæ poſtea facto agmine toto oppido decantaret. Chriſtiani quoque veteres, cum è vitiorum emerſiſſent illecebris, ad antiquam officij formam ſeſe opportune commoniti referebant, nihil vt fere iam in eis niſi pudicum, nihil niſi è Chriſtiano more, ſanctiſſimaque diſciplina cerni poſſet. Ad hoſce curandos illa inter ceteras Nobrega eſt vſus induſtria. Quorum notabiliora extabant vitia, inter ſocios diſtribuit, vt hi è numero ſibi decreto ſingulos ſingulis diebus adorſi ex apoſtolico præcepto opportune, importune ad mutandos mores vrgerent. Qua ſedulitate cum alij, tùm omnium prope miraculo quidam in Luſitania, & in Braſilia, quo deportatus in exilium fuerat, improbitate nobilis, conuerſus

75 Ioannis Azpilcuetæ res.

76 Dum ædes Deiparæ ædificatur fons mire opportunus emanat.

77 Res geſtæ in vrbe Baya, vel Saluatoris.

eſt

78 Vis recti exempli.

est ad insignem virtutem. Hic frustra diu fatigatus, dum quodam die serius aliquanto quam consuesset, regreditur, reperit domi sese opperientem socium illum, cui assignatus erat curandus, & exorsum recta monere, non modo non audijt, sed vt abigeret, contemptim, atque cum stomacho, Melius, inquit, vas illud purgares (sordidum vas designabat) & aquam, cuius nihil est domi, afferres. Ac bonus Dei famulus. Et ista, inquit, libenter, dictoque citius vas purgat, tum vrna sumpta festinat ad fontem. Ecce autem onustus aqua dum redit, vix pedem intra limen intulerat, cum hominem inuenit quasi fontem effectum. Durum illud cor ad tantæ exemplum modestiæ, cælestis illapsu gratiæ, vt olim petra Araonicæ ictu virgæ, concussum liquebatur in vberem fletum. Tantaque fuit voluntatis, ac morum mutatio, vt inter socios deinde optarit degere: totamque operam suam, ac vitam Brasilorum puerorum ministerio dedicarit. Iam ipsimet Ethnici nefandis humanæ carnis epulis assueti, cum per summam impudentiam, atque licentiam ante conuiuia celebrarent, postea Patrum tacti reuerentia, atque pudore extremæ ventris insaniæ, quam poterant occultissime, omnique dissimulatione parebant. Hac in amplitudine messis operarum paucitate commotus Nobrega, cum

79 Vincentius Rodericius ex obedientia conualescit.

Vincentius Rodericius dolore capitis, alijsque morbis toto iam anno langueret, tali ille destitutus auxilio, diuino prorsus, vt videtur, instinctu, imperat ægrotanti, vt obedientiæ nomine morbum abigat, & se proximis reddat. Mirum dictu: morbus illico Patris cessit imperio, & restitutus æger, idoneisque auctus viribus ad sua munera, laboresque se retulit.

80 Res Nobregæ Pernambuci.

Ex Baya Pernambucum, quæ prima ad Septentrionem numeratur Lusitanorum Colonia profectus Nobrega statis concionibus, congressuque quotidiano magnum concubinarum numerum à Christianis auellit, quarum iugo, ac seruitute misere oppressi, totos annos viginti nonnulli sacramenta corporis Domini non attigerant, hoc etiam impunius, quod insigni nequitia sacerdotes publice ante docuerant, concessum esse cuique, nec vlla lege vetitum, aut fœminarum id genus alere, aut per vim abducta mancipia possidere. Qui cum animaduerterent Sociorum doctrinam, atque institutum suis vitæ rationibus, ac doctrinis in omnes partes aduersari, nec ab ijs vllam pro diuinis sacrificijs, & pretiosissimis Hostijs mercedem admitti: in eoque se, & lucrorum emolumenta, & peccandi libertatem simul amittere; tanto in eos incitati sunt odio; vt nisi Prætorem, primariosque viros rebus studentes Societatis extimescerent, id exsaturare, innocentium Dei famulorum sine sanguine, ac cæde non possent. Nobregæ socius, & si non satis ille quidem à doctrina erat instructus, tamen ne multitudinis studio deesset, conciones quasdam vulgi sermone conscriptas publice recitabat: & ea erat animorum vbique permotio, id in Societatem bonorum omnium studium; vt quicquid ad ædificium domus, & Dei cultum pertinet, vniuersum ei se daturos vltro reciperent, ac sponderent. Qui vero ex Brasilienſibus Patrum consuetudinem, nondum vsu, tractandosque cognouerant, ij sola fama permoti sese ad eos salutandos, & de legis Christianæ mysterijs audiendos cupidissime conferebant. Quibus in conuentu auditis, eo non contenti, priuatim etiam eos extra conuentum adibant, vt ea ipsa, quæ cum ceteris audierant, soli per otium regustarent, meliusque interrogando perciperent. Deinde ab eis, vt æquis se cælestibus expiarent multis lacrymis extorquebant: quod animaduerterent ritè tinctis, atque lustratis magis adesse Deum, & externis etiam significationibus plus eis fauere quam reliquis. Inter hæc Tituani in Africa Ioannes Nunnius, Ignatio Bogato comite, non intermisit captiuis Christianis, quos partim in nosocomio, partim apud se morbo oppressos habebat, misericordiam suam solicitus impertire. Huius fidei, integritatique tantum vel Saraceni tribuebant ipsi, vt magnam ei pecuniæ vim mutuæ captiuorum in vsus persæpe darent. Ex ijs ille nonnulos, missis sibi ab Hispania, Lusitaniaque subsidijs, non sine magnis incommodis, ac molestijs, contumelijs, ac colaphis, plagis, ictibusque saxorum, è seruitute redemit. Quibus tamen non perinde angebatur, ac leuitate quorundam, qui turpiter à Christo ad Mahometanas labebantur insanias. Quanquam accensa eius caritas tantum valuit, vt in acerbissimo seruitutis iugo, alios in auita religione, sanctissimisque ritibus contineret, alios ad eam, quam per summam impietatem, & inconstantiam eiurauerant, reuocaret: Nullum ipse neque mortis, neque seruitutis periculum subterfugiens, vt cuique laboranti succurreret, modo captiuarum consignandis infantibus, modo dispertiendis, ministrandisque sacrosanc-

81 Ioannis Nunnij & Ignatij Bogati in Africa patiens benigna caritas.

tæ

ctæ Eccleſiæ myſterijs. Apud Indos orientis Solis ex ſuis Europæa Societas incrementis auxit etiam Goenſe Collegium, quod hoc anno penitus in Societatis iura conceſſit: Viros eò lectiſſimos miſit, in ijs Melchiorem Nunnium, qui primus ſcholaſticorum in Conimbricenſi Collegio Societati ſe addiderat, & Antonium Herediam, Conſaluum Rodericium, & Emmanuelem Moralem ſacerdotes. Hos omnes cum ſocijs octo, multis, maximiſque defunctos in mari periculis, denique in tutum Septembri menſe, vna Dei prouidentia prouexit. Illud inter cetera præſtantiſſimum ſuperauere diſcrimen, quod cum errabundi cœca vada ſulcarent, arenis impreſſa nauis, tam pertinaciter hæſit; vt nullis opibus extrahi, nulla arte circumagi, conuellique poſſet. Tentata erant nequicquam omnia, deque omnium ſalute, fortuniſque iam actum: cum præter ſpem, atque expectationem nulla ad leuandum onus facta iactura, nauis ipſa euaſit in altum. Creditum id Patrum precibus, & tot ſupplicum votis fuiſſe donatum, quorum in iuuandis animis accuratio toto illo nauigationis curſu perſpecta docere nautas, vectoreſque potuit, quæ cauſa fuerit euitatæ fortunæ. Toti erant illi Patres in curandis, & cuſtodiendis humanis mentibus occupati. Excipiebant ſedulis auribus, quos ſuorum facinorum, & ante actæ pœnitebat ætatis: reconciliabant inimicos in gratiam: collocabant in matrimonio ſtabili famoſas, & vagas: perſuadebant inique parta reſtitui: ludendi, temereque iurandi conſuetudinem minuebant. Denique nunquam ceſſabant: ſed in animarum, Deique negotio deſidioſum nauigationis otium conſumebant. Goam vt ventum eſt, vix è nauſea maritima recreati vna cum Goenſibus ſocijs, Pauloque Camerte, qui pro Antonio Gomio, Collegio præerat, & cuius ad nutum, ac voluntatem ſe iam paratos, & expeditos oſtenderant, ſuos impetus renouarunt, acriuſque ad defendendos animos exarſerunt. Interim Gomius tribus adhibitis ſocijs in Ceilanum cum Prætore diſcedit: vbi Rege Ethnico iam interfecto, dum de ſucceſſore deligendo, qui propenſus ad Chriſtum videatur fore, decernitur, Luſitanorum deſiderabatur auxilium, ſtudiumque Prætoris. Eodem tempore Gaſpar Berzæus, de cuius iam virtute commemorata ſunt multa, ex Armuzia cum Xauerij literas, quibus accerſebatur in Iaponiam, accepiſſet, pias retinere conantium furtim elapſus inſidias, re bene geſta, reuertitur; & in ſua reuerſione bimeſtri, de animis egregie ſuo more promeruit. Cuius in locum ſuffectus eſt is, quem modo nominauimus, Conſaluus Rodericius è Luſitania recens aduectus ſub medium ferme Nouembrem Goam attigit Gaſpar. Inde cum Melchiore Nunnio in æde Collegij conciones habebat ad frequentiſſimum populum: quem cum ædes illa non caperet, in laxiorem aliam Franciſcanos apud Patres, ijs ſcilicet enixe rogantibus, concio transfertur: quantis quæſtibus animorum quotidianæ gratiarum reconciliationes documento fuerunt. Conſtat Ciues centum, & quinquaginta cum inter ſe mutuis flagrarent odijs, menſtruo non amplius ſpatio ſuis cum inimicis in concordiam redijſſe: conquerentibus actuarijs, & ſcribis, quod ex quo ſe Apoſtoli finiendis Ciuium inter ſe litibus, ac controuerſijs interpoſuiſſent, ipſi ſe relictos ſentirent; nec ad cauſam vllam, atque iudicium adhiberentur; cum tamen antea duplo plures cum eſſent, multitudine litium, & varietate cauſarum, ſcribendo, conficiendiſque tabulis non eſſent ſatis. Quæ res ſi perpetua foret, conſtitutum in animo ſe habere, interuerſis ſuis iam lucellis, & emolumentis, aliunde ſibi proſpicere, & alijs artibus, atque vijs ſuis lucris, commodiſque ſeruire. Publicum propter Collegium Sancti Pauli Paulus Camers hoſpitium, quo eius loci Chriſtiani Ethnicique ſe curandi gratia colligerent qua inchoarat alacritate, ea ſuſtinebat conſtantia; quibus ipſe toto oppido emendicata cibaria, non minore caritatis, quam humilitatis ſignificatione ſuis manibus miniſtrabat. Quanquam enim ſocijs vniuerſis, qui verſabantur in India cum poteſtate tum præerat; tamen hæc modeſtiſſimus vir prima ſibi cenſebat munia, has potiſſimum partes; vt magis multiplici exercitatione virtutis, quam imperio, ac poteſtate præeſſet. Inſtruebatur ſexta feria, cum adueſperaſceret, prodeuntium agmen ad ædem Collegij, vbi de acerbiſſimis Chriſti cruciatibus lugubris, & miſeranda habebatur oratio: quæ cum altius in auditorum animis inſediſſet, & multitudini lacrymas expreſſiſſet, ſubducto repente velo, quo Crucifixi obtendebatur imago, ad eius miſerabilem ſpeciem, modulatumque pſalmi quinquageſimi carmen, du-

82 Goam veniunt ex Luſitania Melchior Nunnius Antonius Heredia Conſaluus Rodericius, Emmanuel Morales, & alij.

83 Pericula, & pietas nauigationis.

84 Gaſparis Berzæi & Armuzia reuerti Goæ labores.

85 Paulus Camers Goæ valetudinarium Neophytorum curat.

86 Verberatio voluntaria populo ad virtutem magnæ vtilitati.

Digitized by Google

riſſima ſuorum corporum verberatio ſequebatur. Qui ſane mos cum vniuerſorum pietati, tum reſtituendæ veteri diſciplinæ tota in India mirifice profuit, ac prodeſt. Verum cum in tanta munerum occupatione, & contentione laborum plerique Patrum valetudini non ſatis parcerent, crebros delabebantur in morbos: vt neceſſe Paulus Camers haberet, pro impoſita ſibi prouincia, noua ſibi ſociorum auxilia ab vrbe depoſcere, qui pro ægris Goæ docerent: vbi quanquam multi de Societate iam erant, ijs tamen occupationibus, ac laboribus ſe frangebant, vt iam non eſſet, cui vires ad docendum, & ſtudia mentis perſequenda ſufficerent. Bazaini Melchior Conſaluius multos à ſuis ſectis, multos etiam Tanaæ in Bazaini Salſettis, non longo dierum ſpatio ad ouile Chriſti conuertit, minimum ſubducta ſumma nongentos, compluribus vtrobiq; ſublatis, & euerſis Idolis. Duæ ſunt enim Salſettæ in India, prope Bazainum alteræ, alteræ prope Goam. Hæ certa ſunt regio continentis, ſex & ſexaginta Pagos complexa, vti vocabulum ipſum Salſettarum lingua gentis ſonat, quas multis poſt annis Rodulphi Aquauiuæ, Sociorumque martyrum glorioſa nex notas, ac celebres fecit. Illæ vero ſunt inſula non tam magnitudine, quam feracitate nobilis. Hic eſt Tanaa vrbs olim, quod vel hac tempeſtate veſtigia monſtrant, ingens, atque magnifica, nunc mediocre oppidum, quod longe ſupra priſcam felicitatem Conſaluius cœpit euehere, multis incolarum in municipium cæli conſcriptis. Ibidem templum in honorem Dei Matris, contubernium inſtruendæ Chriſtianorum ſoboli ædificanda curauit. Ineunte anno Cocini Franciſco Henricio moderatore ſociorum aream exædificando Collegio, & pecuniam in ſumptus eleemoſynæ nomine corrogatam, Præſes oppidicum proceribus aſſignauit. Templum autem Dei Matris nomine dedicatum haud inelegans, & animarum vſibus opportunum conceſſit Antiſtes. Qua ciuium pietate Luſitaniæ Rex ſuis literis commendata, cohortatus eſt, vt inchoata perficerent: ſimul & ad ſuum in India Prætorem ſcripſit, vt ex annuæ pecuniæ fructibus, quam Goano Collegio decreuerat, aureos mille circiter noui operis fundamentis addiceret. Henricius quanquam fabricæ inchoatæ principijs ſolicitus imminebat; inſtitutum tamen ſuum, ſcu tradendi pueris catechiſmi, ſeu audiendi rite peccata, quoad affecta valetudo permitteret, non deſerebat. Collegij adminiſtrationi Antonius Heredia abeunte iam anno præficitur. Cuius ab aduentu ductum eſt ſcholarum initium e pueris Indis, Luſitaniſque fere centum, & quinquaginta: qui dum literarum formas agnoſcere, & ſtylo docentur effingere, bonis etiam moribus, quibus exculti nondum erant ſatis, diuinæque legis notitia ſenſim imbuebantur explorata prope ſpe, vt cum hæc teneri combibiſſent, ea & ſibi, & alijs vſui forent ad degendam perpetuo cum virtute vitam. Nec ſpes irrita fuit. Namque è ludo vix egreſſi, cum domum ſuam reuertiſſent, ſi cuiuſquam ex ore maledictum, vel inane iuſiurandum excideret; ſtatim eum peccati è Chriſtianæ doctrinæ præceptis inſimulabant. Alij autem ſimulacris, ac teſtandis Idolis, quibus ſuos aliquando filios parentum mactabat impietas contumelioſas flammas inijciebant. Ne in templis quidem eorum deſideratæ ſunt partes: in quibus ſtatis horis, atque diebus, atque litaniarum vſitata carmina cantitabant, aut cæli, terræque Reginam ex concepta formula ſalutabant. Quam in rem, Orphanorum, qui numero nouem, hoc anno ex Luſitania aduecti ſunt, & Cocinum appulere, cum eſſent in ſacro cantu in primis exercitati, oportuniſſimus fuit vſus. Haud minor in tuendis Chriſtianis antiquioribus locabatur opera: creberrimæ habebantur ab Heredia conciones: condonabantur pro poteſtate peccata, inuiſebantur ægroti, mutua odia placabantur: Qua officiorum ſedulitate Mauri pariter, & Ethnici promouebantur. Ac Rex quidem Maldiuanus à ſuis regno pulſus, Chriſtianæ legis admiratione captus, ab impio Mahomete ad Chriſti ſigna ſe tranſtulit. Eius imperio modicæ inſulæ ingenti numero ſubiacebant. Quarum caput eſt Maldiua regni ſedes, vnde cognomen ceteris, Has alioqui non admodum felices genus palmæ nobilitauit: cuius ex fructu (coccum vel indicam nucem Luſitani appellant) præter alios vſos complures, Cannabinum quoddam fartum extrahitur, cui nomen, Cairum, ad pertexendos funes nauticos, atque rudentes ſummæ præſtantiæ. Is igitur Rex natus annos viginti tandiu apud Patres fuit; quandiu Chriſtianis moribus, & inſtitutis imbutus per baptiſmum renaſceretur in Chriſto:

87 Melchioris Conſaluij Bazaini, & Tanaæ pia munera.

88 Duæ Salſettæ in India.

89 Cocinenſes res.

90 Initium S. holæ Cocini: & puerorum pietas.

91 Rex Maldiuarũ fit Chriſtianus.

Digitized by Google

sto; mox nouo auctus sacramento, honestissimi matrimonij (duxerat enim nobilem virginem Lusitanam) adhuc exul inter Christianos, & extorris à regno vltimum diem clausit, meliore vtique potiturus, si è Christiana lege vixit, (vt credimus) quam quo exutus, & spoliatus hic fuerat. In Promontorio quoque Commorino Trichinamali Princeps (ea est prouincia Ceilani regno subiecta) Paruarum opera, quibus ad hanc rem vtebatur: Henricus, adiunctus est Christo. Is puer cum esset annos natus non plures, octo, magna est inter administros, & curatores de eius pueritiæ rectore facta dissensio. Quocirca ex eius familia numero quadraginta puero assumpto ad oræ Piscariæ Christianos, quibus cum eis conueniebat, auxilij gratia contendunt. Nec magni admodum negotij fuit Christianis illis, quibus cum versabatur, quotidianis doctrinis, atque præceptis molli persuadere ingenio, & ijs item, qui cum puero venerant, vt sese Christo, Nutritio non repugnante, dicarent. Quos vt bene animatos Henricus, & constantes in fide perspexit, vniuersos sacro baptismate, admirabili Christianorum plausu, ac gratulatione lustrauit: qui pro suis etiam copiolis, auxiliarem præsidio cohortem discedentibus assignarunt, vt in possessione sui dominatus puerum collocarent. Ij in Ceilanum cum peruenissent, & perturbata omnia seditionibus offendissent, non ibi diu commorandum, deficiente commeatu putarunt, sed spatio iam exacto bimestri, præsidium patruo pueri relinquendum, puerum vero ipsum vnde adduxerant, reducendum. Quem Goam illico Prætor, quo maiores in susceptæ Christi fide radices ageret, dum eius prouincia pacaretur, deuehendum curauit. Sane Henricus Commorini agrum strenue cum socijs colebat: nec paruo labore solatijs quidem certe maioribus, quæ Deus affatim dabat in contrahendis ad Christum Ethnicis desudabat. Nec vero pro Catechistarum industria, & singulari in tractandis Ethnicorum ingenijs humanitate, facilitateque fuerunt fructus exigui. Tenebant enim Xauerij præceptum nulla re magis allici ad Christum Ethnicos, quam comitate, beneuolentiæque significatione. Atque ea nimirum causa erat, cur tantopere pij illi magistri non à Neophytis modo, verum etiam ab ipsis Mauris, & Ethnicis amarentur: quod illos sæpe à Christianorum militum contumelijs, conuicijsque prohibuerant. Vsus autem ipse docet ad inserendam in humanis pectoribus laudem aliquam, breuem & compendiariam viam esse, si des operam super omnia, vt eorum capiantur amore, in quibus ea laus, & virtus elucet. Ad cetera vero adiumenta Henricus nouæ sibi linguæ subsidium comparauit, & ad Malabaricam Maleamicam adiunxit, quam & ad artem reuocauit, & in eam contulit vniuersa, quæ ad recentissimi cuiusque Christiani disciplinam, scientiamque pertinerent. Deinde elucubrationem suam ad sacerdotes omnes, qui Cranganori versabantur, ne quid in ea insolens, & ab vsu communi, consuetudineque abhorrens deprehenderetur, recognoscendam misit. Commorinensium quidam Christianorum sacrarum historiarum argumenta, quæ ab Henrico didicerant, depingenda sibi Goæ curarunt: quæ quoniam illiteratis videbantur vsui esse posse pro libris, atque magistris, adeo ceteris sunt probata Christianis; vt certatim omnes in suis locis, & Oppidis aliquam eius generis picturam, vnde præcepta vitæ, disciplinamque cælestem peterent, sibi compararent: vt quod non semper à libris, non semper ab Ecclesiaste, Magistroque possent; id à mutis illis imaginibus vno aspectu sine defatigatione, imò etiam cum delectatione perdiscerent. His industriæ præsidijs adeo propagabatur in Cori Promontorio lex Christi, vt in eo Christianorum iam millia quadraginta, præter eos, qui nimis longo terrarum tractu disiuncti per Patrum occupationes numerari non poterant, censerentur. Tot enim obruebantur Patres illi curis, atque negotijs; vt sæpe secum deliberaret Henricus, præstaret ne ad tempus aliquod, animarum quæstibus intermissis, dulci in otio diuinæ contemplationis sine vllo curarum strepitu conquiescere, & Deo sese explere, an potius nunquam Deo saturum, animorum causis continenter insistere. Atque vbi sensit, eo tutius in animis operam poni, quo se quisque arctius diuina cum mente coniungit, denique sic statuit, ita sibi temperandum vtrumque, vt nec in degustanda suauitate diuini colloquij causas desereret animorum, nec in animorum sitienda salute Dei familiaritatis oblitus, se ipse negligeret: sed hæc ita coniungeret, vt alterum alteri

92 Et Trichinamali princeps.

93 Res Commorinenses.

94 Benignitas in magistro maxime vtilis.

95 Vsus sacrarum historiarum, pictura expressarum.

96 Actio cum hominibus miscenda consuetudini cum Deo.

Digitized by Google

97 vsui esset, cum & frequens collocutio cum Deo studium alat alienæ salutis, & animo-
Lib. 4 in 1. Regum c. 9. rum vicissim caritas mutuos foueat cum Dei Maiestate congressus. Redemptor enim noster (Gregorius inquit) sic vult nos quærere salutem alienam, vt non negligamus nostram. Vult vt vocentur peccatores ad pœnitentiam; sed non vult vt pereant ij, qui peccatores ipsos vocant: vult vt conuersus peccator iustitiam quam non habuit, habeat, sed non vult vt iustus eam quam habet iustitiæ palmam perdat. Ceterum
98 qualis esset eorum cælestium pietas colonorum, potest vel inde conijci. Inter eos,
Alexij Madeiræ seruor ingens. quos ex Europa hoc anno aduectos modo narrauimus, fuit Alexius Maderia sacerdotum socius, & adiutor, qui in Lusitania non receptus in Societatem, eam ad Indos ipsos sequi non dubitauit: neque potuere commoda, quibus honeste licebat frui, retinere; neque pollicitationes amplissimæ propinquorum. Et hi quidem ad extremum etiam pallium ei ademere, vt hominem Olisippone notum (quippe in Ludouici Infantis aula versantem) ipse pudor arceret à publico, non considerantes ad nuditatem Crucis, & probra tendenti in beneficio esse spoliari, ac vilipendi, vt inde primus oriatur gradus, in quo figendus est summus. Ergo Alexius, cui vel ipsum nomen supra res mortales omnes animum erigebat, & propinquos, & res, & vestimenta, denique sese contemnens per vrbem non modo sine pallio, sed etiam sine calceis, quasi vnus è turbæ nauticæ viliissimis mancipijs contendit, cados aquæ, & quicquid opus erat, suis humeris in nauim importans: vt, qui prudentiam hominis
99 ignoraret, satis ne sanus esset, posset vereri. Hoc relicto in Europa generosi pe-
Eiusdem magna fides. ctoris documento, clarum in India candidissimi ingenij, innocentiæque, & fidei specimen edidit. Baticala oræ Canarinæ Oppidum est vltra Goam in meridiem passuum millia circiter septuaginta. Hic dum tendens in Commorinum Alexius, ex itinere ad Christi fidem homines hortaretur, interpellantibus his, & dictitantibus, se crediturosi mortuum, qui tum forte efferebatur, reuocaret ad vitam, conditionem fidenter accepit, modo ea se illi sponsione serio obligarent, vt, si mortuus reuiuisceret, cultum Christi susciperent. Tum æstuare dubitatione Barbari, animoq; labare, & hominis demirati fiduciam, qui conditionem ab se latam, non modo non respueret, sed eam sine hæsitatione descenderet, capere inter se consilium, pedemque referre. Summa deliberationis ea fuit, vt cum rei exitum magnopere formidarent, ne sua Numina in discrimen offerrent, acrius hominem non vrgerent. Rogatus deinde à suo Rectore Madeira, quid tandem in ea re consilij caperet, si oblatæ conditioni stare Barbari voluissent? eadem animi constantia, & alacritate respondit, sine vlla dubitatione futurum, vt ad Christi nomen mortuus inclamatus rediret ad vitam. Tanta erat diuinæ fiduciæ vis, quæ in ipso necessitatis articulo candidum pectus, & simplices medullas imbuerat. Dum hæc à socijs in India è Xauerij præscripto geruntur, ipse apud Iapones Meacense iter vrgebat, quod extremo anno superiore institutum, hoc demum inchoato confecit. Duos in eo circiter menses posuit:
100 cuius superandis incommodis, & laboribus splendidissimam sibi patientiæ coronam
Xauerius in Iaponia per summa incommoda, & pericula Meacum petit. in Cælo contexuit. Erat non modo saxis asperum iter, & alta niue constratum propter anni tempus: verum etiam bellis, quibus tota illa regio flagrabrat, & frequentibus latrocinijs infestum. Id Xauerius ne sine certo duce, & viarum gnaro susciperet, haud indignum ratus pro eximio suo in Christum amore hominem homini famulari, Meacensi Equiti famulum se adiunxit. Ergo equitantis impedimentis vna cum suis sarcinulis elatis in humerum, citatis gressibus præcurrentem subsequebatur herum: cui non tam peditis alienigenæ commodum propositum erat, quam vt latronum ipse pericula equi velocitate vitaret. Duriissimo (vti diximus) anni tempore faciebat iter, tempestate perfrigida, & pede nudo, aquilonibus exulcerato, cum crebros amnes, & torrentes intercursantes vado traijceret: via adeo lubrica, & conglaciata frigoribus, vt eam ingredi præsertim sub sarcinis, & oneribus sine frequenti casu, & prolapsione vix posset. Exacto per has ærumnas die, cum ad diuersorium versperi peruenisset, fame, & algore confectus, totusque imbribus madefactus, subsidij nihil ad se reficiendum, ac recreandum erat: totoque illo itinere nullo alio cibo nisi oriza emendicata, & semitosta se aluit. In

Pagis

Digitized by Google

Pagis autem & Oppidis, qua transibat, vexabatur omnium conuicijs, ignominijs appetebatur, & saxis, ijsdemque excipiebatur in naui probris, ac contumelijs cum transmittendi essent sinus maris intercurrentes. Denique quocunque ingrediebatur homo longinquus, & sui contemptor exagitabatur vt stolidus. Sed hæc ille velut inferiora, multoque minora flagrantissima Dei caritate, & animarum siti, qua totus ardebat, non modo deuorabat alacriter, sed numerabat in lucris. Nec tamen in tot, tantisque laboribus, ac molestijs, ac ne medijs quidem, præsentissimisque periculis locum vllum prædicandi Christi, vel ab Idolis Ethnicos abducendi prætermittebat. Fama Goæ fuit Alfonso Noronia Prorege, Xauerium priusquam Meacum attingeret, quod in Idola grauiter esset inuectus, semel, atque iterum varijs in oppidis ad necem raptum. Sed ex ipsa ceruici intenta securi mirabiliter ereptum. Tantam enim, tamque horribilem coortam subito tempestatem, vt cum extremam cuique perniciem minitari quasi sumptis armis cælum videretur, ac terra, perterritis omnibus, sibi quisque consuleret, & parricidas illos, iam ad inferendam cædem paratos tanto piaculo prohiberet. Id Goæ quidem dictitatum est. Et quanquam nobis consilium non est, nisi certa prodere, potest tamen argumento esse, quam omnes intelligerent diuinæ prouidentiæ tutelam fuisse Christi præconi necessariam, vt inter tam feroces populos sic agens, tot inter intolerandas asperitates, ac certa discrimina perseueraret incolumis. Denique non pretiosis modo cumulatus ærumnis: sed etiam aliquot Christianorum in itinere capta præda, Meacum Februario mense peruenit. Meacum est vrbs ampliſſima totius Iaponiæ caput, & sedes imperij, quæ quondam familiarum millibus prope ducentis, vt vulgi ferebat fama, & murorum etiam num ambitus, & amplitudo demonstrat, celebrabatur. Hodie vero quamuis bellorum assiduitate, ac depopulatione vastata millibus amplius centum. Floret discipulorum Collegijs, & Academia percelebri, innumerisque virorum, fœminarumque cœnobijs. Huius Xauerius Imperatorem, ac Regem cum ex constituto sæpe tentasset adire, vt ab eo diuinæ legis promulgandæ potestatem, & literas impetraret, omnes aditus intercluſos inuenit. Sed cum eius comperisset imperia, atque decreta, quantumuis amplam potestatem faceret, à Regulis, Dynastisque contemni, abiecto regij diplomatis impetrandi consilio, ad explorandos ciuium animos se conuertit, vt quemadmodum ad Euangelij fatus accipiendos essent affecti, atque animati perspiceret. Sed horum etiam aures belli ingruentis expectatione suspensas, clausas, & obstructas offendit. Ita cum in tanto armorum strepitu minime opportunum Euangelicæ prædicationi tempus animaduerteret; ne Meaci diutius operam perderet, Amangucium per easdem itinerum difficultates, eodemque ferme spatio temporis remigrauit. In reditu ab ea barbarie digressus Dauidicum illum psalmum, cuius est initium. In exitu Israel de Aegypto domus Iacob de populo barbaro, pie admodum, nec minus apposite decantabat: & ad leniendum irritæ profectionis euentum, hoc identidem in reuersione canticum eructabat. Amangucium reuersus nihil habuit antiquius, quam vt eius vrbis Regem pollentem viribus, opibusque, quique rem christianam sua autoritate prouehere satis poterat, conueniret; eumque sibi donis etiam, atque muneribus, quæ Meacensi Regi animo destinauerat, Firandique reliquerat, obligaret. Et quoniam experiendo cognorat, plurimum Iapones, communi naturæ vitio, externa specie moueri, & ex cultu corporis, ornatuque vestis de vnoquoque existimare, statuit ad eorum sese mores, quoad salua religione liceret, tantisper fingere, & obsoletam vestem cum eleganti, ac splendida commutare. Firandum igitur cum celeritate regressus, ea dona sumpturus, Amangucium splendido cultu, & duobus tribusve Iaponibus, veluti pueris comitatus ad Regem redit. Hac commendatione vestitus, specieque comitatus protinus introductus, ab Indico Prætore literas, Antistiteque Goano, & sibi missa munera Regi reddit. Erat in ijs muneribus Lusitana vestis, & ad horas indicandas elaboratum è rotis horologium, cuius machinatione, atque solertia mire Iapones capiuntur. Hisce Rex donis, ac literis magnopere delectatus, vt aduenæ munificentiam quam simillimo munere remuneraretur, magnum ei auri, argentique pondus obtulit. Quod cum Xauerius actis de more gratijs, constanti animo recusaret, Regemque potius enixe rogaret, vt, si quid gratum aduenæ dare vellet, diuinæ sibi legis in sua prædicandæ dictione, suis autem popularibus suscipiendæ potestatem, edicto faceret: hoc enim nullum ab eo maius, nullum

101 Meacensi vrbs, quidque ibi Xauerius gesserit.

102 Amangucium regressus Regē sibi conciliat: & potestatem impetrat Euangelij prædicandi.

Digitized by Google

sibi gratius munus posse concedi, Rex altitudinem animi, continentiamque suspiciens, primum ei Bonziorum inane cœnobium ad habitandum tribuit: dein publica per vicos edicta proponit, placere sibi, vt vnius Dei lex, atque religio cunctis sui regni finibus promulgetur, & eam accipere liberum cuique sit: planissimeque vetare ne legis eius impediantur interpretes, aut vlla ratione lædantur. Inde igitur ad Xauerium nouæ religionis cognoscendæ studio concursus maximi. Bis in die dicebat ad populum, peroratione excipiebat bene longum de religione certamen. Ita perpetuo aut habendis pro concione sermonibus, aut profligandis curiosorum quæstionibus ad multam noctem distinebatur; vix vt curando corpori spatium esset. Celebrabatur assidue domus eius omnium ordinum, ætatumque, & vtriusque sexus auditoribus; eaque erat sæpe vis salutantium, atque frequentia, vt tecto excluderentur: percunctantium vero numerus tantus, siue eorum, qui priuatim nosse per otium, quæ publice inaudissent, auebant; siue eorum qui, risus captandi gratia balbutientem hospitem irritabant (non enim deerant, qui de industria disputationem extraherent, & animi causa varijs eum quæstionibus fatigarent) vt respirare vix posset. Quibus ille tamen ita singulis respondebat, vt Deo illucescente non pauci, & quam futiles, vanæque suorum Numinum religiones essent, & quam vera, ac solida Christi religio, atque doctrina plane perspicerent. Pluribus diebus percunctando, respondendoque consumptis, magnus eorum numerus manus dabat, nec Christi legem dubitabat amplecti, præsertim, qui se tam acres in concertationibus aduersarios Xauerio paulo ante præbuerant. Commendabat apud Iapones Christi legem in eius legis præconibus ac magistris non modo ipsum naturæ lumen, & humanæ vitæ dux ratio; verum etiam doctrinæ comes sanctitas, virtusque perspecta.

103 Disputationes Xaueri cum Iaponibus.

Docebat in triuio pro concione Ioannes Fernandius comes, sociusque Xauerij, cum præteriens forte Iapon collectam in ore saliuam concionantis in faciem sordidus excreauit. Qua ille macula, ignominiaque notatus sine vlla animi perturbatione, motuque, ac ne verbo quidem reddito, linteolo ora detersit: eodemque tenore sermonem ab se institutum, eodemque prorsus vultu pertexuit. Id contemplatus ex auditoribus quidam, haud iniquus rerum æstimator, cogitare apud se cœpit, diuinum profecto philosophiæ genus illud esse, quod homines ad tantam æquitatem, constantiamque perduceret: dimissaque concione domum ad Fernandium venit: cognitisque probe legibus, institutisq; Christianis Amangucianorum omnium primus christianus efficitur. Ab hoc fonte, atque initio ducta est postea tot Iaponum ad Christiana sacra conuersio: vt appareret quanto sint potentiora ad persuadendam virtutem facta, quam dicta; quantaque habeat vires cum moribus, & vita consentiens concionantis oratio. Ergo primum illum alij deinceps subsequuti sunt multi. In his Laurentius Luscus, quem in Societatem Xauerius adlegit, insignis postea concionator, & suis popularibus salutaris. Namque alij alios deinceps ad cultum veri Dei, suis vel exemplis, vel sermonibus perducebant: ijque cum è varijs disciplinis antea fuissent, maximo erant vsui Xauerio ad rem Christianam in Iaponia gerendam, nimirum suis prodendis sectis, ac disciplinis, enunciandisque earum omnibus accurate mysterijs; quæ deinde Xauerius conquisitis rationibus, & argumentis euerteret, christianæque religionis hostes, nominatimque Bonzios suis quodammodo telis, & institutis vrgeret. Quos quidem cum propius ad certamen ventum est, tam apertis argumentationibus reuincebat, vt capti vndique, intercluſiq; qua effugerent, non haberent. Ad hæc gaudere, & ouare Neophyti, cum animaduerterent silentium tumidis imponi magistris, & in suscepta fide, ac religione firmari. Ethnici vero magistrorum perspectis erroribus vna cum suis sectis, & ipsi labare, & Christo denique, Xauerioque se dedere. At Bonzij disrumpere sese, & suos grauiter accusare, quod nouam sequuti sectam, desererent patriam: quibus illi respondebant, nimirum Christi legem magis quam suam naturæ congruere, cum oppugnatam à Xauerio suam defendere Magistri ipsi non possent, nec decertantis impetum sustinere. E nouem sectis, quas tum virorum, tum fœminarum supra diximus in Iaponia vigere, nullam Xauerius reperit, quæ de mundi, & animorum procreatione quicquam traderet. Omnes enim sectas in eo consentire nullum earum rerum esse principium. Atque adeo nihil de Solis, ac Lunæ, nihil de stellarum, globorumq; cælestium, nihil de terræ, maris, ceterarumque rerum molitione præcipere. Quarum rerum omnium, & nominatim animorum

104 Ioannis Fernandij singularis æquitas in perferenda iniuria: vnde primus Amangucij baptismus.

105 In sectis Iaponicis nihil de mundi origine, vel animorum.

rum opificem, & autorem Deum cum Xauerius induceret, mirabantur quomodo Deus ille non modo Iapones, verum etiam Sinas, vnde ipsi religiones petitas haberent, tot sæculis latuisset. Iapones enim in rebus, quæ ad sacrorum cultum, ac religionem, quæq; ad Reipublicæ administrationem spectant omnibus, prudentiæ, ac sapientiæ primas Sinis deferunt. De hoc igitur principio multa ex Xauerio cupide sciscitari. Et quoniam iam sæpe dictum est fuisse concertationes cum Bonzijs Iaponumque gentem sagacem, & rationum vi maxime duci, locus postulat, vt præcipuæ interrogationum exponantur, additis Xauerij, sociorumque responsis; & quidem his, vt omni lectorum generi consulatur, paulo interdum explicatius, quam extent in veteribus literis, quæ ad earum quæstionum peritos scribebantur. Primum igitur cum libenter audirent vnum rerum omnium esse autorem, ac principem; studiose percunctabantur bonus an malus esset. Cumque esset responsum summe esse bonum, hoc illi non probabant, quod Deus tam bonus, vti dicebatur, Diabolos tam malos, & tam capitales hostes humani generis procreasset: ac mentes quoque humanas non potius condidisset propensas ad bonum, quam procliues ad malum. Ea nimirum quæstio, quæ in omni æuo extra diuinam scholam vagantis sapientiæ studia fatigauit, Iaponum Amangucianorum torquebat ingenia: vnde nam, cum Deus vsque adeo bonus, ac potius bonitas summa sit, mala, & vitia in opificium eius irrepserint. Cuius explicationem difficultatis docens Xauerius, nusquam nisi in vera Dei philosophia tradi, repetito ab Angelorum procreatione exordio, demonstrabat, naturæ, quæ capax rationis sit, id maxime consentaneum, ac proprium esse, voluntate libera, atque arbitrio vti. Quæ libertas quantum sit bonum coniectari potest ex eo, quod inter mortales seruitus, & vincula, quibus tamen solum corporis, ideſt eius partis, quæ in homine deterior est, potestas minuitur, soluto etiam num animo, ac libero, vbique gentium in malis maximis numerantur. Sapientissimum vero mundi opificem hunc habuisse honorem rebus ab se genitis, vt quemadmodum earum naturæ maxime erat conueniens, ita progigneret, ita etiam regeret. Non enim ferre sapientissimam eius bonitatem, vt vel statim, quæ condiderit deserat, negligatque, vel quos liberos genuerit, vt eos necessitate coactos ad quæ velit, compellat. Quis enim inter homines ille, sit Pater familias, qui filios, quos susceperit, non instituat, ac regat? nec tamen similiter eos, atque iumenta, sed paterne, ac liberaliter. Cum igitur Deus quasdam naturas humana superiores, quippe ab omni concretione corporis abiunctas, ratione, ac voluntate præditas condidisset, proque sua clementia oppido instruxisset, vt possent vtrum mallent seu vitium, seu virtutem complecti: ipsarum peruersitate factum, vt ceteris adhærescentibus summo bono, seque pie procreatori suo subdentibus pars contumaciter rebellarent. Hos esse malos Dæmones, qui libertate, quam suæ congruentem origini ad beatam sibi æternitatem quærendam acceperant, contra suum Dominum, & Parentem abusi, pœnis inde meritis torqueantur: hos pertinaciter in suo scelere inhærentes, odioque in Deum, à quo iustissime cruciantur, iniquissimo ardentes; quoniam contra eum moliri nil possunt, iram, & inuidiam in hominum genus effundere. Sed tamen præsto esse Dei potestatem, coërcereque feroces: nec permittere nisi eatenus progredi, quoad vtilitati nostræ, ad exercendam virtutem, magisque animos cum Deo iungendos, expediat. Neque vero admodum in Christiana lege esse terribiles, quin ipsis potius formidandos esse Christianos. Sed neque mirum, si in Iaponia, vbi verum Numen ignoratur, suam tyrannidem (cum vbi eis rite non resistitur, crudelissimi sint) intolerantius exercent. Porro & ipsum hominem natura liberum esse, Deique præsidia (si modo vti velit) ad pugnam atque victoriam habere parata. In certamine, congressuque cum aduersario, in peruincendis difficultatibus elucere animi magnitudinem, exacui, exercerique virtutem, acquiri triumphos. Denique hominum genus ad honestatem natum satis intelligi; quod laudat quisque virtutem, gaudetque honesta quapiam actione perfunctus, atque è contrario angitur, & latere optat in vitijs. Quia omne malum aut timore, aut pudore naturæ perfudit: & quamuis tutus sit, qui peccat; sua tamen illum conscientia non sinit esse securum. Visa est huiusmodi disputatio Iaponibus valde consentanea rationi: sed rursus argumentari cœpere, Deum bonum esse non posse, qui tenebricosum inferorum carcerem, eundemque sempiternum vexandis impiorum animis ædificasset, nec eorum vnquam misericordia tange-

106 Iapones Mortalium sapientissimos putant Sinas.

107 Vnde malum, cum Deus sit summe bonus.

108 Cur æternæ sceleratorum pœnæ.

tangeretur, quos semel æternis, & acerbissimis cruciatibus addixisset, id scilicet concoquere nullo modo poterant; quippe cum eorum clementissimæ disciplinæ profiterentur, eos, qui suarum sectarum autores, & principes imploràssent, vel è medijs inferorum ignibus emersuros. Hic vero Xauerius pio cum gemitu. Clementia, inquit, quam vestræ præseferunt leges, crudelitas est, quo in speciem blandior, eo re magis exitiosa. Non clementia ista est, Fratres mei, sed fallacia dira, partim ab auaris hominibus vestras animas nundinantibus, sed maxime ab Satana introducta; vt per impunitatis illecebram in omnem vos licentiam, & omnia scelera prouoluat, & inde in exitium sempiternum. Id enim Dæmonibus humani generis teterrimis, & astutissimis hostibus propositum est: id conantur semper, viam aperire peccatis. Qui cum videant, pro ea procliuitate, quæ cuique inest ex vitio corruptæ naturæ, proque blandientium vi cupiditatum præsentium, nullos ad coërcendam peccandi libidinem satis fore metus futuros, si redimi aliquando possint, verum timoris eleuant pondus, & pollicitatione veniæ fallacis, hominum cupiditates inflammant. Ceterum cum animi sua inter peccata æternum victuri sint, miramini pœnas eis repositas immortales. Nonne quandiu quis peccat, tandiu iuste plectitur. At ijs, quos mors in sceleribus opprimit, si diuturnior vita, atq; adeo sempiterna suppeditasset, ita erant affecti, vt nullum essent finem imposituri peccatis. Neque aliter, verum deterius multo sunt affecti, post mortem, ita vt iusta omnino futura pœna non sit, nisi æternum peccatis affixos comitetur æterna. Humanis legibus certa crimina nece plectuntur: nec earum seueritatem legum quisquam accusat. At cui vita eripitur, bonum humana vi nunquam reparabile, quem tandem finem id habet supplicium: quantum à pœna distat æterna? Agite, nonne grauiore multo dignus piaculo est, si quis Regi optimo, & maximo manus attulerit, quam si mancipio nequam? Ita est. Omnium sententia gentium, quo lædit humilior, quo præstantior persona læditur, eo est crimen atrocius. Diuini igitur Maiestatem Numinis homuncionibus impie violantibus, præstantissimam, optimam, infinitam, sempiternam, vnde nostra vita manat, vigetque; vnde nostra omnia, vnde hæc pulcherrimarum moles rerum, quæ excogitari pœna par, quamuis sempiterna queat? Fac certum deberi supplicij spatium ei, qui Regem inter mortales eminentissimum per summam iniuriam enecet; hæc certe iniuria finita cum sit, exæquari forte poterit certa die supplicij: verum immensam, nullisq; comprehensam limitibus Maiestatem violanti, spatium certum præscribi non potest. Quin adeo si capax humana natura esset pœnæ non solum in æternum viuacis, sed etiam in sua grauitate immensæ, eius esset reus, qui in Dominum Maiestatis impie contumax esse non dubiret. Et tamen ea est Numinis clementia, vt & supra merita recte factis mercedem, & citra merita noxijs pœnam rependat. Nihil habuere contra hæc Iapones, quod afferrent: solum institere quærentes cur Deus, si bonus vsque adeo erat, ceterarum regionum præterquam Iaponiæ memor ante Xauerij aduentum, non æque se Iaponibus indicasset, ne maiores sui cælesti luce fraudati summa cum desperatione salutis ad interitum præcipites ruerent. Hic Xauerius diuinam legem omnium antiquissimam esse, & ante leges ab Sinis adscitas, Iapones potuisse perfacile natura duce, bonum à malo secernere: & ea magistra perspicere nefas esse hominem occidere, furari, peierare, & cetera illa, quæ diuinis legibus continentur. Argumenti loco esse, quod vti supra ostenderat, sua quemque conscientia morderet, ac stimularet, cum quippiam sceleris in se admisit: nec vnquam sineret, quieta mente consistere. Id adeo experiri in homine agresti licere, qui sine vlla disciplina, vel literis in solitudine aliqua vitam egerit: quem si interroges malum ne sit aliena diripere, iusiurandum violare, necare hominem, & eiusdem generis alia, quæ diuina lex vetat, responsurum vtique malum esse; vt etiam ab ijs temperare, salubre: facile vt appareat nequaquam illum esse diuinæ legis expertem. Ex quo effici volebat ante latas ab hominibus leges, supremam illam Dei legem, in omnium mortalium animis impressam, & consignatam esse, iustisque eos multari supplicijs, qui diuinam legem naturæ insitam violassent, quam si Deo adiuuante, obseruassent & custodissent, cælestis eis oboritura lux esset. Atque adeo plane indignos commiseratione esse. Agnoscerent tamen ipsi singulare in se beneficium Dei: darentque operam, vt tanto impensius saluti suæ consulerent, ne in easdem miserias sempiternas inciderent, tanto grauius cruciandi, quanto plus diuini luminis accepissent. Hæ rationes

109 Diuina lex omnium antiquissima, & in humanis mentibus insita.

tiones tantum apud eos ponderis habuere, plane vt acquieſcerent: nec dubitarent eorum permulti ſuaue Chriſti ſubire iugum: idque accepto baptiſmo ſcribit ipſe Xauerius, duorum menſium ſpatio ſubijſſe quingentos. Inde alijs ad alia conuerſi rogare, quæ mundi fabrica, quæ figura, qui Solis, Lunæ, aſtrorumque curſus, vnde crinitæ ſtellæ, fulmina, imbres exiſterent, & quæ ſunt generis eiuſdem: Quorum Xauerius originem, cauſaſque cum explicaret, mirifice tenebat aures tum nouarum delectatione rerum, tum doctrinæ admiratione ſuſpenſas. Quæ opinio magnum ei ad ſerendam in eorum animis religionem aditum patefecit: & quantum dempſit autoritatis, & commodi Bonziorum familijs, tantum addidit rei Chriſtianæ; vt affirmarent pro certo Chriſtiani è centum Bonziorum, Bonziarumque cœnobijs (tot enim erant id temporis Amangucij) complura ciuium deſtituta ſubſidijs paucos intra annos interitura. Tam ſecundis rei Amangucianæ principijs, ne ſociorum auxilia deeſſent, Firando Coſmum Turrianum Xauerius accerſijt: & obſecundabat eius conatibus Deus, interdum etiam ſignis, atque prodigijs, ad confirmandam, illuſtrandamque legem ſuam. Proditum eſt literis, & in eo fama conſentit, multos ad Xauerium adductos varijs oppreſſos, impeditoſque morbis, repente ab eo liberos, & expeditos, vel ſalutari Crucis ſigno, vel piaculari luſtratos aqua fuiſſe dimiſſos. Eundemque muto linguam, ſurdo aures, capto pedibus impedimenta ſoluiſſe. Nec minus mirandum illud: cum in conuentu, plurimaque turba eodem tempore multa à multis inter ſe diſcrepantia, maximeque diſiuncta curioſiſſime quærerentur, Xauerium ad omnia vno eodemque reſponſo perinde omnibus feciſſe ſatis, ac ſi vnicuique ſeparatim proprieque reſpondiſſet; idque ei non ſemel, atque iterum, ſed ſæpe vſu veniſſe. Bonzij porro quanquam dolore ardentes furebant in Chriſtianos, & pro concione multa in Deum, multa in Xauerium contumelioſe iactabant; vt qui Chriſtianæ rei incrementum, ſuum eſſe decrementum ſentiebant; non deerant tamen ex eorum diſciplinis, ac ſectis, quibus diuina lex probaretur, præſertim in Banduenſi Academia, quæ nobilitate, & numero celeberrima eſt, inſtitutis. Mira enim Dei benignitate factum eſt, vt ea ſic inſtituat auditores ſuos (quorum tum erat numerus ad quatuor millia) vt rerum futurarum commentationi ſe dedant, & quid ſibi futurum ſit poſt mortem, quemve habituri ſint exitum, & alia generis eiuſdem cum ſuis animis crebro reputent. Quarum commentationum beneficio complures eò demum delabebantur, vt ſtatuerent in ſuis diſciplinis nihil ad animi ſalutem opis, nihil eſſe præſidij. Namque oportere vnum rerum omnium eſſe principium, cuius in ſuis libris nulla fieret mentio. Si qui vero è ſuis maioribus cognitionem eius aliquam accepiſſent, eos profecto, quod nulla forte literarum, aut hominum autoritate confirmare poſſent, ſibi habuiſſe, poſteris occultaſſe. Quo ex numero Academicus nobiliſſimus doctrinæ laude præcellens, cum ante Xauerij aduentum in animo haberet ſeſe ad Bonzios aggregare, poſtea comperta ſuperſtitionis Iaponicæ vanitate, quod huius vniuerſitatis opificem, ac molitorem ſibi colendum intelligeret, mentem mutauit, vxorem duxit, ac poſtremo ex B. Xauerij colloquijs, atque præceptis ad Chriſtum tranſijt. Eius acceſſu, quod ſapientiæ facile primas in ſua ciuitate tenebat, plurimumque autoritate valebat, quantum Bonzijs doloris eſt auctum, tantum gaudij Chriſtianis. Omnino florebat in dies Chriſtus Amangucij, & ad eius cultum, atque baptiſmum ea quotidie fiebat acceſſio; vt trium millium ſummam annuo interuallo confecerint. Et quidem in ijs inſulis, ac regionibus, quæ ne fama quidem, & auditione, vt in ſuis Xauerius literis eius rei diligens indagator affirmat, aliquid aliquando cognorant. Iam Neophyti, & qui veritatis lucem repudiatis Iaponicis fabulis acceperunt, adeo firmi, ſtabileſque in propoſito ſunt inuenti; vt per varias deinde clades, bellicoſque tumultus, ſuis ſæpe deſtituti magiſtris, atque rectoribus, acceptam Chriſtianæ vitæ diſciplinam annos viginti quinque religioſe coluerint.

110 B. Xauerij multa miracula.

111 Banduenſis Academiæ diſciplina.

112 Ter mille Chriſtiani anni ſpatio Amangucij.

Cum hæc Xauerius ageret Amangucij afferuntur ab Rege Bungi literæ plenæ humanitatis, & officij: auere ſe Luſitanorum ſermonibus inflammatum, quorum nauis eo erat appulſa, videre eum, cum eoque colloqui: proinde ne in Bungum grauaretur accedere. Eodemque ferme tempore Odoardus eum Gama claſſis Luſitanæ præfectus ad Bungi portum leucas ferme quadraginta ab Amangucio per literas inuitarat. Itaque Xauerius relictis, Turriano, Fernandioque curæ Neophytorum, duobus ipſe, tribusve comi-

113 Accitus a Rege Bungi Xauerius ad eum ſe confert.

Digitized by Google

comitibus è Neophytorum item numero, qui vt Goæ instituerentur, ei se adiunxerant,
114 in viam se dat. Ij domi suæ nobiles Xauerij iussu vehebantur in equis decoro vestitu, ipse vero pedibus subsequebatur equitantes in obsoleta veste, sacræque supellectilis sarcinæ dorso imposita. Leucas à portu Bungensi duas aberat, cum Lusitani aliquot à Gama missi propere cum equis obuiam veniunt. Equum de via fesso statim admouent, & singularem hominis admirati modestiam, se ipsum despicientis, & fatigantis, sarcinæ onus extorquent. Sed cum precibus ab eo nullis, vt equum inscenderet, impetrarent, ipsi quoque pedibus, vel reclamantem, quod reliquum erat itineris, comitantur. Vbi cognitum in portu est iam Sanctum Patrem adesse, extemplo Lusitani omnes ingenti cum gaudio, & gratulatione obuiam effusi, crebra cum bombardarum displosione salutant. Bungense regnum ex tribus præcipuis Iaponiæ partibus, quas supra descripsimus, in ea est, quæ Ximus nominatur. Vrbs regia, vnde nomen regno, Bungum, nomineque alio, Funaium. Rex annis adolescens, consilio, & prudentia præcurrebat ætatem. Qui (cum portus ab vrbe non procul absit) Lusitanorum strepitu excitus insolito, veritus ne cum prædonibus depugnarent, confestim ad Nauarchum mittit sciscitatum quid rei tandem sit: vt, si qua sit imposita succurrendi necessitas, cum celeritate succurrat. At vbi renunciatum est festo illo bombardarum fragore Xauerium honoris ergo exceptum, admirari Rex vehementer, & ægre sibi persuadere pannoso homini, atque mendico (talem enim ei descripserat rumor) tantum honoris ab Lusitanis haberi: Studuerant quippe Bonzij eius apud Regem, ac populum nomen, ne Bungi similiter, vt Amangucij suo nomini officeret, impudentissimis mendacijs, & obtrectationibus obscurare, famamque omnem eius sanctitatis obterere. Sed eorum mox fraudes aspectus ipse Xauerij, in quo sanctimoniæ quidam splendor, ac dignitas elucebat, vulgo omnibus patefecit. Rex illum per adolescentem propinquum suum, triginta nobilibus viris, & morum magistro comitatum cum literis non minus reuerenter, quam amice scriptis, in insequentem diem inuitat. Quem vt regius adolescens aspexit nullo vestium nitore conspicuum, oris tamen habitu venerabilem, summoque in honore apud Lusitanos, obstupuit. Redditisque ab Rege literis ad magistrum suum in digressu conuersus, Præstantissimum, inquit, necesse est esse huius gentis Deum, qui Lusitanas naues pauperrimo parere homini velit, tantoque bombardarum strepitu declarari, quanti sit apud superos, pene cunctis inuisa mortalibus, paupertas. Literarum autem quas ab Rege reddidit exemplar hoc est.

Excipitur a Lusitanis perhonorifice.

115 Fortunatus tuus ad nos aduentus Deo, quem colis, sit perinde gratus, vt ei grata est laus sanctorum. De tuo ab Amanguccio ad Figen (hoc erat portui nomen) accessu cognoui ex Quansio, quanto cum gaudio testes tibi sint omnes mei. Proinde rogo te etiam atque etiam, si studio, quo te complector, obsequi velis, priusquam lux insequens oriatur, pulses fores domus meæ, vbi te expecto: nec importunitatem meam grauate feras, neve meos abhorreas amplexus, quibus ego proiectus ad terram supplico Deo tuo, quem Deum Deorum, & optimum optimorum, quotquot in Cælo degunt, esse profiteor, vt clamoribus doctrinæ tuæ hominibus æuo inflatis aperiat, quam ei sit grata ista tua paupertas, ac sanctimonia ne nostrorum coecitas filiorum vanis huius vitæ pollicitationibus decipiatur. Ceterum de tua incolumitate nos admone, vt per quietem noctis placidus obdormiscam, quoad me gallorum cantus exsuscitet, deque tuo ad nos itinere, aduentuque præmoneat. His redditis literis, postero die Gama consilio adhibito, summo omnium consensu decreuit, è re Christiana fore, si prima illa Xauerij cum Ethnico Rege congressio quam splendidissimo apparatu, pompaque celebraretur: quæ Bonziorum obtrectationes, calumniasque prosterneret, & insolentissimorum hominum partam fraudibus, atque mendacijs existimationem obtunderet. Extemplo igitur preciosissimis Lusitani pro se quisque vestimentis induti cum Xauerio ad regiam pergunt. Triginta erant numero aureo torque decori, totidem instructi famulis, & pedissequis non ineleganti vestitu. Xauerius quoque ijsdem cogentibus Lusitanis egregie togatus, exoletam mox rediturus ad vestem, carbasinam superinduerat. Sacerdotalis stola è serico villoso viridi ad genua vsque de ceruice pendebat aurea cum appendicula, quali tum sacerdotes vti consueuerant. Hos initio parua nauigia vehebant fericis intenta velis, & præclaris conspicienda vexillis. Nec deerant tubæ, lituique per interualla modulate canentes. Cuius rei nouitas tantos vndique indigenarum concursus ad spectandum exciuit;

Epistola Bungensis Regis ad Xauerium.

B. Xauerius cum splendido comitatu ad Regem adit: magnoque apparatu ab eo recipitur.

exciuit; vt nisi confertissimam turbam regij satellites summouerent, locum omnem ad exscensum Lusitanis obstrueret. Præsto fuit ad litus Xauerio excipiendo lectica à Rege missa, quam tamen ille gratijs comiter actis, cum remisisset, pedibus perrexit. Prosequebantur ex Iaponica nobilitate complures. Præibat Nauarchus œconomi instar virgam præferens manu: proximi autem iuuenes lectissimi quinque ministrorum speciem gerebant. Vnus serico in inuolucro ad vsum sacerdotis Dei summi Breuiarium, alter crepidas holosericas, tertius è Bengalensi arundine scipionem aureo capulo præfulgentem, galerum alius, denique postremus Dei Matris præferebat effigiem cum damascenæ rubræ vestis integumento. Ceteri deinceps Lusitani quadrato velut agmine sequebantur. Atque hoc splendore, pompaque nouem celeberrimis vrbis vijs ad regiam, incredibili indigenarum frequentia, studioque visendi ventum est. Hic Xauerius prætorianos milites in propylæo luculenter armatos numero sexcentos offendit: eorumque ducem, atque præfectum nomine Fingendonum pro foribus obuium habuit: dein in spatiosa porticu è regia cohorte complures. Hic quinque illi, quos dixi, iuuenes venerabundi quod quisque ferebat, submisso genu Xauerio reddunt, attonitis admiratione Iaponibus inque suos frementibus Bonzios, qui longe alium sibi, Regique Xauerium, atque oculis cernerent, descripsissent. In aulam deinde ingredienti; plurima nobilitate refertam regius adolescentulus ab sene ductus occurrit, raræ prorsus indolis, vt indicauit oratio; qui beatum virum patrio more salutans, Tuus, inquit, felix ad nos aduentus perinde Regi gratus erit, vt tempestiuus imber segeti sitienti. Ingredere igitur ad nos lætus, bonis iuxta carus, ac malis inuisus. Cui cum Xauerius comiter, & eius salutationi consentanea respondisset, rursusque alia puer adderet supra ætatem de rebus grauissimis disserens, deductus est cum Lusitanis vlteriorem in aulam, vbi procerum liberi expectabant. Hi pro gentis more, statim vt apparuit, exquisitis humanitatis indicijs excepere. Sed ex eo numero duo pro omnibus eloquuti. Tuus, inquiunt, faustus, & fortunatus aduentus sacerdos sancte, tam erit Regi nostro carus, quam mammas præbenti puerperæ dulcissimi risus infantis. Hæc & alia eiusdem generis cum dixissent, in interiorem Xauerius deductus aulam, vbi Regis frater, qui mox Amangucianum in regnum adscitus est, primis cum proceribus versabatur, omni item verborum honore consalutatur. Illud in ceteris verborum officijs germanus Regis pronuntiauit, beatiorem sibi visum esse Regem peregrini sacerdotis aduentu, quam si cunctis Sinarum thesauris (ij tres & triginta numerabantur) auctus, ditatusque esset. Tum prehensa Patris manu in intimam eum aulam magnifice ornatam, vbi Rex stans venientem præstolabatur, induxit. Procumbentem de more ad genua manu confestim alleuans Rex inhibuit; viciſſimque ipse Xauerium ter more patrio, inclinatis ceruicibus veneratur, pari in strato, sedeque collocat. Secundum hæc gratulationis officia fratrem, Procereſq; respiciens, elata voce Rex, Vtinam, inquit, ex huius cæli, terræque opifice scisciari fas nobis esset, cur aut nos in tanta errorum caligine, tantisque tenebris iacere passus sit, aut his, qui vltimo ex orbe venerunt, tantum lucis, sapientiæque donarit. Constat enim inter omnes, quæcunque ab his dicantur, quantum vis nostris religionibus aduersaria, consentaneis firmari rationibus: vt si rationem ducem sequi velis, nihil omnino habeas, quod opponas: Bonzios vero nostros in explicanda religione, institutisque maiorum miserabiliter hæsitare: tam in docendo varios, tam inconstantes videmus. Huic orationi Faciandonus haud ignobilis Bonzius, qui forte aderat, confidenter, libereque respondens. Religionis, inquit, causa non eiusmodi ò Rex, de qua ipse doctrinæ non satis gnarus statuere queas. Si quid ambiguam mentem torquet, atque solicitat, præsto est, quem consulas. Næ ego non modo scrupulum tibi omnem eximam, verum etiam perficiam, vt id ipsum, de quo ambigis, hoc ipso sole clarius aspicias: liquido vt omnes iudicent, & vera esse, quæ Bonzij doceant, & recte apud eos doctrinæ pretia collocari. Ergo à Rege iussus homo confidentissimus abstrusa suæ religionis enunciare mysteria cum multa de suis fabulis commentitijs, multa de Bonziorum fucata sanctitate incredibili deliratione dixisset, ad extremum iracundia prouectus contra Christianorum disciplinam, & Regem ipsum insolenter exarsit. Quapropter impositio ei per summum dedecus, & ignominiam silentio furibundus, & æstuans è regia se repente proripuit; Regem ipsum, qui talia in Deorum auderet Antistitem execrans, eique subitum

117 Faciãdoni Bonzij contumacia.

de Cæ-

Digitized by Google

de Cælo ignem, ac pestem imprecans: vt satis magnum ex eo summæ Bonziorum sanctimoniæ specimen capi posset. Xauerius autem, vbi post multa potestatem abeundi, Regem rite venerans impetrasset, enixe ab eo Rex ipse contendit, vt se ex interuallo reuiseret, & Christianis mysterijs imbueret, simul & appositi cibi particulam sua manu comiter obtulit: quam ille, ne Regis humanitatem aspernari videretur, præsertim quod Iaponicarum mensarum insolentiam excusauerat inuitatus, accepit. Lusitani porro vniuersi, & Nauarchus in primis, qui circumsteterant, in genua pariter procumbentes Regi gratias egerunt, quod tanto honore sacerdotem Dei inuitis Bonzijs, atque furentibus

118 affeciisset. Xauerio autem quandiu regia in vrbe subsitit (subsitit autem sex, & quadraginta dies) antiquissima cura fuit, arcta sibi Regem consuetudine deuincere, eumq; prauis Bonziorum moribus, ac doctrinis imbutum contrarijs dedocere præceptis: detractisque quam plurimis vitijs, in eius pectus Christum inserere. Dum in hanc curam excubat, nemini Bonziorum ad se aditum patere Rex voluit, vt quem flagitiorum nimius incesserat pudor, quibus Bonziorum se nefarijs hortatibus inquinarat. Sed meliore inuento magistro sua vitia quam plurima exuit: delicias, & amores eiecit, & contra Bonziorum præcepta ad leuandam, fouendamque multorum inopiam animum adiecit: vt iam præter baptismum ab eo, quod requireres, non multum esset. Castigatis, damnatisq; moribus suis, corrigere & alienos instituit. Infinitam peccandi licentiam, impunitatemq; coërcuit: tetra multa, ac facinorosa, quæ Bonziorum inuexerat impudentia, de ciuitate sustulit: infantium cædem, vsitatum apud eas gentes facinus, seueris legibus vindicauit. Ex altera parte Xauerius, Regis cura non intermissa, multas quotidie horas in erudienda multitudine collocabat, & suas quoque Lusitanis impertiebat: vnam ante lucem ad eorum animos expiandos, alteram sub noctem ad eos cohortandos, & incendendos. Ita diem totum per summam sui corporis negligentiam distinebatur. Quærentibusque domesticis, & amicis, quod nimium sero se tecto reciperet, respondebat nihil esse quod sui rationem ducerent, cum instaret hora conuiuij, aut se de die numerarent in viuis: si secus facerent apud se grauiter offensuros: suum cibum animarum esse salutem; & in summis se habere delicijs, si Deo suo, vel vnius Iaponis animam lucrifaret. Esca quippe iustorum, vt Gregorius Pontifex recte dixit, conuersio est peruersorum. Ad hanc pellendam, explendamque famem, vel potius leniendam apponebat ei subinde Dominus Ethnicos: de præcipuis, qui in ipsum crederent, & ei se dicarent. Bonzio primario insigni nobilitate, atque doctrina Xauerij rationibus mutua concertatione deuicto adeo Christus illuxit, vt in medio foro frequentissimo procumbens in genua non dubitarit eum verissimum Deum, Deique filium libera, clarissimaque voce profiteri: sublatisque in cælum manibus, oculisque genis rorantibus ei se totum tradere: Deinde madidis item oculis à circumfusa Iaponum multitudine, omni animi demissione contendere, vt & ipsi sibi cognoscerent, & id ab alijs, quos obuios forsitan haberent, suis peterent verbis; quod toties ea pro veris populo vendicasset, quæ tum demum ipse, quam essent falsa, & inania intelligeret. Tam egregia fidei contestatio à Bonzio nobilissimo; eodemque doctissimo in maximo Ethnicorum conuentu edita, quantos in eorum animis motus effecerit existimare, me tacente, quiuis potest. Constat suo ore affir-

120 masse Xauerium nullo se negotio, si collibitum esset, quingenta amplius Iaponum capita statim potuisse lustrare. Sed temperandum suis putauit ardoribus, ne quid tentaret auidius, quod incredibili dolore saucios rei Christianæ successu Bonzios exulceraret. Iam enim cum Xauerio sæpe congressi è certamine victi discesserant, iam absentis famam falsis criminibus, & calumnijs obterere, præsentis autem lacerare conuicijs, ac contumelijs conati erant tum, cum per ludibrium egentissimum illum mortalium omnium, canem putidum, voratorem humanorum cadauerum appellabant. Iam cælestes iras frustra populo denunciarant, si relictis patrijs religionibus susciperet nouam: denique cum suam in animis ciuium autoritatem exoleuisse iam cernerent, tentatisque rebus omnibus nihil se contra Xauerium, Christianosque proficere, vltima experiri decreuerant, nimirum vt eum, Lusitanosque tumultum ex composito excitatum, de medio tollerent. Quæ cum Lusitanos, Xaueriumque non fallerent: quanquam is in maximis Dei beneficijs id, quod hostes minitabantur, enumerabat; tamen non committendum putauit, vt incaute, imprudenterq; præcipites ad iram animos incitaret. Quorum minas, atque terrores

Rex Xauerij vsu fit melior.

Xauerij studiũ, & fames animarum.

L. 31. mor. c. 22.

Bonziorum odia in Xauerium.

Digitized by Google

terrores cum Regis tecti præsidio Lusitani contemnerent, alio videlicet suos impetus conuerterunt. Bonzius erat ætate prouectus nomine Fucarandonus, doctrinæ præstantia inter suos vnus excellens, qui celeberrima in Academia reconditas Iaponum literas annos triginta docuerat. Is tum Bonziorum cœnobio præerat ab eo loco passuum millia quadraginta. Hunc Bonzij ad delendam superioris congressus maculam confestim euocant; exploratam sibi victoriam, & domi quodammodo conditam de peregrino sacerdote polliciti. Cum is Bungum celeriter aduolasset, homo inflatus opinione sui, audacter in regiam venit sex, septemue Bonzijs doctissimis comitatus, vt per salutationis officium Xauerium ad certamen eliceret. Contulerat eo se commodum cum Lusitanis Xauerius, vt Amangucium remigrandi commeatum, & veniam ab Rege postularet. Rex vt Bonziorum consilia sensit, rem esse existimans aleæ plenam, atque periculi: quippe qui Xauerio quamuis satis confideret, verebatur, ne doctorum multitudo suis vel clamoribus, vel contentionibus veritatem obrueret, principio cœpit hærere: postea tamen eodem hortante Xauerio, pro quo veritas stabat, & loquebatur, ea cura liberatus, columen illud Bonziorum introduci iussit, & ad colloquium admitti. Qui facta à Rege potestate cum Xauerio certamen ingressus deliramenta loqui cœpit, & ea obijcere, ac perconctari barbara quadam arrogantia elatus, quæ si mandentur Historiæ, risum lector hoc loco vix teneat. Summa tendebat ad Pythagorica somnia. Iam pridem ante mille, & quingentos annos Xauerium sibi ipsa in Iaponia cognitum mercatorem mercatori, & ab eo se emisse sericam vestem, qua reuendenda vberem quæstum fecerit tum irridere Xauerium, quod talia non recordaretur, & deliramenta alia. Quid enim homine consilij, ac mentis compote, aut literata altercatione dignum afferat, qui huius vniuersitatis parentem, ac Dominum non agnoscat? qui dominatu rationis excusso, cœco cupiditatum impetu rapiatur, qui denique vitiorum probra pro virtutibus colat, & nefandorum scelerum turpitudinem, dedecusq; non sentiat? Tales sunt fere Bonzij, & eorum, de quo agimus, signifer, ac dux Fucarandonus: vt iam non ambigas vter de duobus æstuarit in eo certamine magis, Bonzius ne pro mendacio, an dimicans pro veritate Xauerius. Procliue quippe est pro veritate pugnare, quæ pro se mittit voces, nec cuiusquam desiderat patrocinium. Et quidem minimo Xauerius negotio, & ea, quæ Bonzius obijciebat elusit secundissimis Regis, ac Procerum acclamationibus; & ea ipse obiecit elato, quibus se expedire sine furore, & rabido clamore non posset. Cuius peruicaciam, atque proteruiam, insaniissimasque vociferationes Rex, ac Proceres stomachati pariter vniuersi exclamant, si bellandi causa eo se contulisset, facesseret Amangucium, vbi tum armis cuncta perstreperent: ibi belli copiam, quam vellet inuenturum: sin autem disputandi gratia venisset, rabiem eijceret, poneret iracundiam, & peregrini sacerdotis æmularetur in dissetendo modestiam. Quæ cum homo impotentissimus audire non posset, exarsit acrius, & Regi, Proceribusque petulantissime maledixit, vt exturbandus illico è regia fuerit, insigni Bonziorum dedecore, atque dolore: quo efferati, & in rabiem versi, Fanorum valuas tota vrbe præcludunt, populumque, ac Proceres sacris prohibent: iamque ad seditionem plebis deducta res erat, cum gliscentem Bonzionum furorem, populique motum callida Rex dissimulatione sedauit. Inter hæc Lusitani Bonziorum iras, tumultumque multitudinis veriti, in portum propere se receperant, autoresque Xauerio fuerant, vt ipse quoque tempori cederet: neque vitam suam in periculum audacius, temereque proueheret. Cum ille prorsus abnueret de Catechumenorum magis, quam de sua salute solicitus, Præfectum ipsum hortantur Odoardum, in vrbem redeat, indeque Xauerium abstrahat, priusquam ei à Bonzijs periculum procreetur. At ille ad omnia pericula subeunda paratus, mortisque oppetendæ pro Christo sitientissimus, nullis neque precibus, neque rationibus adduci potuit, vt procellam temporis euitaret. Quam enim perniciem ijs accidere posse maiorem, quos in Domino genuisset, quam vt à suo deserti, ac destituti parente, Bonziorum iræ, furorique obijcerentur? Quid porro Bonzijs ipsis optabilius, quam vt qui eorum argumentis, ac rationibus non cessisset, is eorum minis, terroribusque concederet? partamque de ipsis victoriam ad extremum turpi fuga fœdaret? Proinde cum lacrymis rogare Præfectum, reuerteretur ad socios eius reditum præstolantes. Quæ cum Præfectus Lusitanis eodem animi sensu, vti acceperat, renunciasset: & simul addidisset fixum sibi, & statutum esse in vrbem redire, vt vel Xauerium, si qua posset ope, pro-

121 Fucarandoni nobilissimi Bonzij cum B. Xauerio disputatio.

122 Xauerij magnitudo animi.

Digitized by Google

tegeret, vel cum eo mortem pariter occumberet; Lusitani egregia eius collaudata fide, certatim & ipsi in tam glorioſi periculi Societatem seſe offerunt, obuersaque prora (nam proiectam in altum habebant in anchoris nauim) portum repetunt: Expectantes quorsum tandem eruptura res esset. Is nuncius vt Xauerium, & catechumenos recreauit, ita Bonzios debilitauit, ac fregit, genus hominum tale, cui si os ostenderis, experiaris ignauum, si terga verteris, animosum. Instant à Rege tamen, vt ad intermissam disputationis pugnam, contentionemque redeatur. Idque à Rege certis conditionibus est concessum. Primum vt sedatis animis, vocibusq; tota res gereretur. Deinde vt ad ea finienda, ac diiudicanda, quæ in controuersiam vocarentur, darentur arbitri: quorum etiam esset disputantium argumentationes, si quando delirarent, ad rectæ rationis normam, regulamque dirigere: tum vt post disputationem de vnoquoque religionis capite eorum staretur arbitrio, & ceterorum auditorum: quodque plures iudicassent, id ratum, ac fixum esset, denique vt Bonzij nemini essent impedimento, si quis vi rationum, ac momentis inductus Christiana sacra susciperet. His conditionibus dicuntur Bonzij ægre cessisse, quod essent laici homines de re sacra iudicaturi: nec dubium est, quin Xauerius quoque, indignissimum existimarit arbitros de luce assumi cæcos, ac de religione Ethnicos, eosque solos, quorum causa agebatur: tamen & Regi sciens summe probari Christianas res, & quia salua religionis diuinæ existimatione declinari nequibant, veritatis vi, causæque bonitate, atque inprimis Dei ope confidens, magno animo suscepit. His igitur propositis conditionibus postridie Fucarandonus tribus Bonziorum millibus stipatus, atque succinctus, quasi proficisceretur ad bellum, in Regiam animosus ingreditur. Sed ex ea turba Rex per speciem euitandi tumultus, consulendique Bonziorum dignitati, quatuor duntaxat admisit. Negabat enim Bonzijs satis decorum fore, aut satis amplum ad famam, si dici posset tria ipsorum millia, cum vno peregrino suscepisse certamen. Lusitani ad hanc noui certaminis formam in vrbem reuecti luculentiore adhuc, quam antea, comparuere vestitu, vt eorum inusitatus splendor, & singularis erga Dei famulum veneratio Bonziorum acies, sensusque perstringeret. Simul in consessum ventum est, Rex ex Fucarandono quæsiuit, quid tandem causæ afferret, cur non censeret allatam ex alio orbe religionem, rationi tam consentaneam in vrbe regia peruulgandam. Cui ille probro iam mitior factus, leniter, & quiete respondit; quod nihil magis auitis religionibus, & institutis, nihil tam reipublicæ, Bonziæque nationi, quæ Deos pura, & incorrupta mente coleret, aduersaretur, quam noua Numina, nouas religiones inducere. Eius rei grauissima Iaponiæ Regum extare iudicia, & locupletissima testimonia, vt nefas esset eos aliunde salutem petere, quam vnde Patres eorum, maioresq; infinitis prope sæculorum ætatibus hausissent. Ad ea iussus respondere Xauerius postulauit à Rege, vt Fucarandonum si videretur, ea nominatim iuberet exponere, quæ vel ipse, vel ceteri Bonzij in christianis doctrinis, atque dogmatibus improbarent, vt respondendi ad singula copia fieret, & hoc manifestius demonstrari veritas posset, quo distinctius tractaretur. Cum Rex annuisset, nec Bonzius abnuisset, is quærere de Xauerio cœpit, cur ipse Iaponum Dijs, quos ipsis tanquam per manus traditos reliquisset antiquitas, obtrectaret. Et ille, quia, inquit, tam insigne nomen in eum duntaxat conuenit, qui natura æternus, & immortalis est, quique fabricatus est omnia, & suo nutu regit omnia. Nam Xacam, Amidam, & alios, quibus vos Deorum vocabulum consecrastis, & quos vestræ literæ, ac monumenta docent homines fuisse mortales, hos Deos numerare qui decet? Namq; hic tantus ornatus mundi, tanta varietas, pulchritudoque rerum cælestium, atque terrestrium, tam illustris siderum ordo, atque descriptio, quæ in omne tempus conseruant progressus, atque regressus admirabili, incredibiliq; constantia; æquabilitas motus cæli, solis, lunæq; circuitus conficientium vicissitudines anniuersarias cum summa salute, & conseruatione rerum omnium, in quibus nulla temeritas, nec vanitas, nec erratio; contraq; omnis ordo, veritas, & ratio apparet: tanta etiam vis & magnitudo maris atque terrarum, tanta florum, herbarum, arborum, frugumque fœcunditas, quorum omnium incredibilis multitudo infatiabili varietate distinguitur; hæc, inquam; & innumerabilia ex eodem genere, quæ magnis vocibus Dei gloriam enarrant, nonne satis indicant architectum tanti operis, tantique muneris ipsum esse verum, æternumque Deum: cui propter excellentem, præstantemque naturam omnis ab omnibus adhiben-

123 Instauratur disputatio cum Fucarandono.

124 Non potest esse nisi vnus Deus.

dus

dus sit cultus, ac veneratio? Nec vero id nomen cadere vllo modo in multitudinem potest. Sed quemadmodum vna in domo vnus est Paterfamilias, vnus in regno Rex: ita in hac quasi magna domo, magnoque mundi regno vnum necesse est Parentem, vnum Principem esse. Quippe diuinitatis Maiestas eiusmodi est, quæ non nisi in eam naturam iure conueniat, quæ ex se, ac per se sit, rerum fons omnium, & origo, nullo ipsa ortu, nullo occasu, summam bonorum omnium perfectionem complexa, cui nihil addi queat, qua nihil præstantius, nihil ditius, nihil potentius, nihil in vlla laude possit excogitari perfectius. Quæ perfectio nisi vnica cogitari non potest: quia si cogites plures, poterit earum vnaquæque additis aliarum bonis augeri: atque adeo omnes erunt finitæ, omnes indigæ, nulla Deus. Qui locus à Xauerio tractatus vberius, fidem nimirum auditoribus fecit, & eos plausus excitauit, vt omnium iudicio primæ litis contentione dirempta, pergendum porrò videretur ad alia. Ergo aliam Bonzius ponere quæstionem iussus, quærere de Xauerio cœpit, cur Bonziorum chirographa, quibus pecunia mortuis permutaretur in cælo, vitio verteret: præsertim cum illorum beneficio vita functi apud superos repente diuites, & abundantes existerent. Bonzij enim, quemadmodum supra demonstrauimus, vt argento suos ciues emungant, pro concione pronunciant, qui pecuniam Bonzijs in vita dederint, eos deinde post mortem decuplo cum fœnore eam exigere: ijsque suo Bonzij chirographo cauent, quod illi diligenter asseruant, & vt secum efferatur, cum hinc abierint, curant. Quas Xauerius Bonzianæ auaritiæ artes, superiori capiti, quo vnicum esse verum, ac summum Deum docuerat, orationem attexens: nec nisi ab eo expectanda esse post mortem præmia demonstrans: & quidem pietatis veræ cultoribus argento, auroque longe superiores repositas in cælo diuitias, haud magno negotio dissoluebat. Sed ea re plane euidenter, quod iniquissimum esse Deum concluderetur, si acceptam ab hominibus pecuniam, potius, quam eorum facta remuneraretur. Ergo ne si pecuniam des Bonzio, & auferas innocenti, mercedem à Deo decuplam capies? Si ciues, si exteros spolies, & vndecumque rapias, dummodo Bonzium locupletes, tibi non solum impune apud Deum, sed etiam quæstuosum erit? Summa est iniuria Maiestatis illius iustissimæ, & optimæ existimare tum tibi propitiam fore, cum prædam iniquam eris cum ea partitus, & in Societatem latrocinij vocaris. Tum vero Deus sit peior hominibus pessimis. Namq; homines iudices, si pecunia corrupti inique iudicent, digni pœna, & infames habentur: at Deus non solum pecunia deprauatur ista Bonziorum opinione, sed etiam decupla mercede corruptelam suam mercatur. Quid igitur pauper quantumuis bonus, piusque sit ista sententia cælo excluditur. Rapiat igitur; latrocinetur, vnde vnde faciat rem, vt rapinarum ex affluentia supereſt, vnde Xacæ, Amidæque gratiam emat; eoque præmium luculentius ferat, quo grauiore debuit pœna mactari. Quid vero tum certi, quid fidei, quid iuris inter homines reliqui fiet? quomodo stabit humana Societas, si impijs, & conſceleratis (modo à Bonzijs chirographum emant) non solum impunitas proposita est, sed etiam felicitas? Audite igitur quid Christiana religio, quæ sincera est, quæ verum Deum pure, integre, incorrupteq; colit, quam Christus Dei filius deuocauit è cælo, ac miraculis maximis confirmauit; audite quid doceat. Aditum ad æternitatem non pauperibus, non fœminis, nonnulli hominum generi intercluſum esse, qui pie, conuenienterque disciplinæ viuant. Quippe cum Deus cæli, terræque dominator fœminas iuxta, ac mares, pauperes æque, ac diuites procrearit, omnes amplectitur, omnes sine discrimine saluos, ac beatos vult, modo vitam cum virtute, ac pietate degant, fidem colant, communem Societatem tueantur, præsto sint inopiæ miserorum, abstineant dolis, ac fraudibus: denique in religione vera, recte factis insistant. Itaque non in pecunia, qua vel Reges ditissimi subita rerum commutatione possunt carere, sed in voluntate cuiusque, ac potestate, ipsomet benigne, vt facit, iuuante Numine, situm est, æternas sibi quærere opes, & nunquam perituram felicitatem. Huic quoque disputationi vehementer à Rege, ceteriſque arbitris assensum est, ingenti Bonziorum pudore, nec animi cruciatu minore, quod Regis, procerumque iudicio victi, explosique discederent. Alij deinceps Bonzij doctrinæ, & eloquentiæ laude celebres, ne debellati viderentur, Xauerium agentem ad populum, redintegrato quodammodo bello, mul-

125 Chirographa, quibus Bonzij pecuniæ accepta promittunt post mortem larga præmia, cur damnanda.

Digitized by Google

tis, ac varijs interrogationibus fatigarunt. Tenuit ea pugna quinque amplius dies, nec Rex vnquam abfuit: seu vt fructum è quotidiana illa disputatione capesseret, seu vt receptum in suam fidem hospitem suo patrocinio, atque autoritate defenderet. Is vociferantes Bonzios, & cateruatim in eum irruentes inhibuit, clara voce contestans, si quis congruentem rectæ rationi religionem explorare vellet, eum non oportere similiter, vt illos à ratione discedere. Surgensque è vestigio Xauerium manu prehensum honorificentissimo Dynastarum comitatu ad eius deduxit hospitium. Qui honos Xauerio habitus nouum Bonzij nominis probrum, nouus fibilus fuit. Disrumpebantur inuidia, & Deos suos magnis vocibus inclamabant, vt vim coruscam fulminis in Regem iacerent, eumque momento consumerent, qui patriam auitamque religionem tot Regum autoritate firmatam, peregrina secta posteriorem duceret: & Bonzij nominis autoritatem præ vili, atque ignobili homuncione contemneret.

126 Res gestæ à Cosmo Turriano, & Io. Fernandio Amangucij.

Dum hos Xauerius triumphos de Bonzijs Bungensibus victor ageret, de ijsdem socij eius crebas Amangucij victorias referebant. Nam protinus vt videre Amanguciani abijsse Xauerium, rati Cosmum Turrianum, Ioannemque Fernandium, tanquam patrono, ac magistro spoliatos facile opprimi posse, magno numero confluunt: domum complent, totosque dies inopes peregrinos quasi obsessos habent, alijsque super alias quæstionibus assidue vexant. Adfuit Christi lux disputatoribus suis, Cosmoque quamuis non ita docto, rationes suggerente, ac Fernandio, qui iam linguam gentis probe tenebat, eloquente, omnibus abunde factum est satis, cum tamen quæstionum quædam essent eiusmodi, quas ne Sanctus quidem Thomas, aut Scotus ingenij sui, ac literarum magnitudine (vt loquitur Cosmus) posse viderentur ita dissoluere, vt Genti doctrinæ fidei destitutæ probarentur. Ex quo, inquit, plane apparuit, nequaquam esse nos, qui loquimur. Explicabant igitur religionis Christianæ dogmata, oppugnabant impias fabulas, anilesque superstitiones, conuincebant insanos errores, exagitabant disputando fraudes, & intoleranda flagitia: cuius pugnæ genus, cum diu ferre mendacissima Bonziorum natio non posset, non argumentis, ac ratione, sed dolo, atque fallacijs sibi repugnandum peregrinis doctoribus existimauit. Itaque ad opprimendam eorum autoritatem, abrogandamque doctrinæ fidem tale commentum excogitant. Protinus in vulgus iactant, Deorum simulacra locuta, & ex ijs Diabolum pronuntiasse, duos illos nouæ sectæ doctores suos fuisse discipulos, nimirum ad euertendas religiones auitas, & instituta summissos: proinde cohortari omnes, vt si regnum, ac Regem incolumes vellent, infensissimos Deorum hostes, & tartareæ scholæ discipulos enecarent. Id quo probabilius facerent, nouum mendacium affingunt, fulmen se vidisse de cælo supra regiæ cecidisse fastigium, quo suam Dij significarent iram, Regique celerem denuntiarent exitum, nisi nouæ sectæ, & eius interpretibus, atque internuntijs fauere desisteret. Commodum Satanas mendacij parens, & architectus qui nimirum totam fallaciæ seriem præstruxerat, vt ea commenta firmaret, & rata faceret, potentissimum totius regni Dynastam in suum Regem incitarat. Qui cum vrbem ex improuiso magna manu, ciuibus nec opinantibus, aut suspicantibus occupasset Regem ipsum exegit, in easque compulit, & coniecit angustias; vt cum popularis sui vim effugere, manusque non posset, ne in eius potestatem veniret, filio, quem secum duxerat interfecto, in sua quoque viscera ferrum strinxerit: admonitis ante domesticis, vt & filij cadauer, & suum, ne vel mortui in Tyranni manus inciderent, cremarentur. Tenuit vrbis vastitas, depopulatioque dies octo, magna corporum strage, igne, ferroque gliscente. Tum vero Fatidici Bonzij suis inflati prædictis apud populum, & nostros intolerantissime gloriari, & subitam illam rerum conuersionem, clademque communem, Deorum interpretari supplicium, quo Iapones monitos vellent nouam vti sectam cum suis autoribus ex vniuersi regni finibus exturbarent. Plebs etiam omnis, quæ plerumque res euentis, non ratione, iudicioque ponderat, maxime perturbari, tot immemor cladium, quas ante Christianorum aduentum ea ciuitas pertulisset: nec satis animaduertens quam crebæ id temporis in reliqua Iaponia, vbi nondum Christianus aliquis apparuerat, conuersiones, rerumque mutationes existerent. Verum enimuero antiquissimum Satanæ inuentum est, vt ad infamandam Christi legem, ab eoq; mortalium animos auertendos, vulgo existiment homines, omnis publicæ cladis, omni popularis incommodi causam

127 Adest singulare Dei auxilium Turrian ac Fernandio disputantibus.

128 Fallaciæ Bonziorum.

129 Amanguciani Rex manus sibi affert, vrbs vastatur.

130 Vetus calumnia Christianæ legis per eam afferri calamitates.

esse

esse Christianos. Si Tyberis ascendit in moenia, Tertullianus inquit, si Nilus non ascendit in arua, si cælum stetit, si terra mouit, si fames, si lues, statim Christianos ad leonem. Et tamen ante Christi aduentum magnis cladibus vrbem, & orbem vir doctissimus cœsa commemorat, & tum accidisse leuiores, cum à Deo Christianos terrarum orbis accepit. Quem etiam locum, vt omittam Martyrem Cyprianum, in ijs libris, quos de Dei Ciuitate conscripsit fuse persequitur Augustinus, cum quosdam confutat imperitos, qui affirmare nitebantur in vulgus, clades, quibus per certa locorum, ac temporum interualla necesse est affligi genus humanum à Dijs inuehi Christiani nominis causa, quod contra Deos suos ingenti fama, & præclarissima celebritate longe, lateque manaret. Recolant ergo nobiscum, inquit, antequam Christi nomen, ea cui inuident, gloria populis innotesceret, quibus calamitatibus res Romanæ multipliciter, varieque contritæ sunt; & in his defendant si possunt, Deos suos, si propterea tolantur, ne ista mala patiantur cultores sui, quorum si quid nunc passi fuerint, nobis imputandum esse contendunt. Eadem igitur, edocti à Satana Bonzij, vt in duos illos Xauerij socios populum inflammarent, Christique disciplinam in inuidiam vocarent, multitudinis auribus inculcabant. Sed Dei prouidentia, quæ maxime in opportunitatibus est adiutrix, in tantis periculis suos famulos non deseruit. Namque opulentissimi Dynastæ Naetondoni coniugem excitauit, vt in suam fidem, atq; tutelam turbulentissima illa tempestate Cosmum, Ioannemque reciperet: & in Cœnobio primum, quod suis sumptibus Bonzijs extruxerat, & alebat, deinde in posticis suarum ædium partibus occultaret. Hic eorum salutem, ac vitam, fideli adhibita ministrorum custodia tandiu texit, quoad sedatis tam feris fluctibus, exaturatisque Regis interitu inimicorum odijs, Rex nouus eligitur. Ad Regis Bungensis fratrem (de quo supra meminimus) Procerum consensu perlegatos delatum est imperium. Xauerius, vt cum Amangucij Neophytis, sociisque suis conciliaret, precibus à Bungensi Rege contendit, vt eos tutelæ, fideiq; fraternæ commendatos vellet. Fecit Rex, quod rogabatur, impense: & vt verbis pondus adderet, facere aggressus est ipse sua in vrbe, quod Fratri suaserat. Nam & defendendos singulari fide Neophytos, fouendosque suscepit, & certum Funaij domicilium Societatis Patribus destinauit. Ergo Rex Regi, & Frater fratri benigne omnia, prolixeque pollicitus, summa deinde fide promissum suum exoluit. His rebus ita compositis, domitisq; disputatione iam Bonzijs, reliquum Xauerio fuit, vt quod iam dudum agitabat reditum in Indiam maturaret. Maturandi ea causa fuit, quod apud nobilitatem, & proceres Iaponios, quorum in vtramque partem plurimum valet autoritas, nihil omnino proficeret: siue quia propositum ante oculos ipsius Bungi Regis habebant exemplum, qui cum tantum vna ex parte Christianis rebus faueret, ex altera vero domestica retineret sacra, suo damnare iudicio eos, qui peregrina susciperent, videbatur: siue quia Bonzij Christianis institutis infensi, vt ab eis suos quoque ciues auerterent Sinarum autoritatem, quam apud Iapones maximi ponderis fuisse docuimus, obtrudebant: illud identidem vulgo iactantes: si vera esset religio, quam Christiani colerent, vtique futurum fuisse, vt eam Sinæ tanta præditi sapientia susciperent. Quocirca ad eos protinus excurrendum sibi esse Xauerius censuit: vt expugnata superstitione Sinarum, ea deinde facilius illato Euangelio Iapones liberaret. Ad hæc magnus ille animus nequaquam tot ante exhaustis saturatus ærumnis, vel regionibus Christo apertis contentus ad labores & pericula noua, nouasque tentandas prouincias ferebatur. Hoc enim fuit sapientissimum Xauerij institutum; vt certo loco se non contineret: sed alijs, atque alijs regionibus aditis, ijsque sociorum tanquam præsidio impositio, ipse vlterius sanctæ Crucis signa proueheret. Ita cum primum in Indiam venit ipsa in vrbe Goa rem Christianam aggressus, statuto ibi omnium sociorum seminario, primam in Commorinum expeditionem suscepit: ibique Societate relicta, Malacam, & in Molucas tetendit, ac socios vtroque induxit: postremo in Iaponiam cum penetrasset, & felicia rei Christianæ fundamenta iecisset, relictis ibi quoque, opus qui promouerent, simul præsidijs, quæ iam statuerat muniendis imminebat, simul statuendis nouis. Ita factum est, vt socios nullum fere Xauerius in locum dimiserit, quem non ipse ante lustrasset, magno cum publico, tum domestico bono: cum & primordiorum ipse difficultates peruinceret, morumque gentium, ac locorum peritus, totum tam vastæ prouinciæ statum ordinare aptius, ac regere posset. Dei

In Apol. c. 39.

131 Cyp. ad Demetrianum.

Aug. l. 2. de Ciu. c. 39.

132 Cosmus, & Ioannes magnis seruantur periculis.

133 Creatur Rex Amangucij Regis Bungensis frater.

134 Xauerius statuit redire in Indiã multis de causis.

135 Xauerij sapientia in regionibus semper nouis Euangelio aperiendis, & Societate in ijs constituenda.

Digitized by Google

nique etiam domestica sociorum sibi tradita ab Ignatio cura reuocabat tantisper in Indiam: quia nec omnino in tanta Ethnicorum iuuandorum sedulitate erat posthabenda carissimorum institutio fratrum. Nec alioqui propagatio Euangelij cursum tenere prosperum poterat, nisi propagatores ipsi solidarum virtutum stadium sine defatigatione decurrerent. Hæc igitur voluens animo, meditansque Xauerius Cosmo Turriano, quem cum Ioanne Fernandio Amangucij relinquebat, Iaponicis rebus, socijsque etiam ventu-
136 ris iusso præesse, ex Iaponia se, quanquam inuitus auellit. Discedenti comitem è suis familiaribus Rex Bungensis cum literis, ac donis ad Indiæ Prætorem dedit. Ipse vero duos secum è Neophytis egregie cordatos, Matthæum, & Bernardum, quos ad vrbem vsque Romam Iaponicæ specimen indolis destinaret, assumpsit. Digressum eius multis Rex ipse prosequutus est lacrymis, simul illud Lusitanis, qui eum comitabantur affirmans, talem se illis comitem inuidere, quo carere ipse sine dolore non posset. Cui Xauerius actis impense gratijs de tantæ humanitatis indicijs, celerem spem reditus, si vita suppeteret, cum saluberrimis monitis dedit; præcipue, vt meminisset se esse mortalem; & sæpe secum animo reputaret, quot, & quanta mortem eius essent subsequutura piacula, nisi ea dum viueret, expiaret: simul & in animum illud induceret, qui Christum non agnosceret, nec veri Dei cultum amplecteretur, eum sine controuersia funditus periturum, æternisque apud inferos cruciatibus tortum iri. Qui vero diuina accepta luce, ex ea mores, vitamque componeret, æternam ei in cælo beatitudinem à Deo paratam. Quæ cum Rex audisset, lacrymis temperare non potuit. Adeo in eius animo sancti viri insedit oratio. Bonum videlicet eum natura genuerat, & quanquam religionem, quam tantopere probabat, amplecti diu nimis ille quidem seditionis metu cunctatus est; tamen ex quo Lusitanorum in amicitiam venit, & Christianæ religionis causam, parteque susceperit, in fide, officioque colendo sui similis semper fuit. Is ceteris è Societate qui in Iaponiam postea sunt missi, proprium in suo regno domicilium, vti destinauerat, assignauit. Is eis ad Regum finitimorum gratiam, & amicitiam literis, ac nuncijs aditum munijt. Is in maxima temporum varietate, grauissimisque bellorum ac seditionum procellis, eorum incolumitati præcipua quadam solicitudine, curaque consuluit. Denique eo fauente mirum in modum amplificata, & propagata Christiana res est. Quibus ille officijs, ac benefactis diuina iuuante gratia, certissimam sibi viam ad animi salutem munijt, misericordiam extorsit: sexto & vigesimo anno ab Xauerij è vita discessu sacro tandem renatus est fonte: deque tanti Patris nomine Franciscus est appellatus. Hic est eorum princeps Regum, ac Dynastarum, ex quibus anno millesimo quingentesimo octuagesimo quinto Legati ad Gregorium decimum tertium Pontificem Maximum venerationis, & obsequij nomine peruenerunt. Ij numero quatuor indole, & stirpe clari adolescentes in Europam toto triennio ancipiti nauigatione deuecti, quam iucundo populorum spectaculo, quanto hominum concursu, admiratione, fauore, quantis & Philippi Regis, & aliorum Principum studijs Hispaniam, Italiamque peragrarint, & ab alijs mandatum est literis: & nostri, Deo adiuuante, suo loco tradent annales. Biennio igitur Xauerius in Iaponia exacto, soluit Nouembri mense prospero flatu. Sed die septimo coorta tempestas nauim in ignota nautis loca vi æstus abreptam, cœciscque
137 in fluctibus errabundam summo cum naufragij periculo transuersam egit. Totos quinque dies, intendentibus sese nubibus cæli horror, perpetuæque pene tenebræ vix vsquam intermicante sidere, tenuerunt. In tanta ætheris perturbatione, salique tam aperto rerum omnium discrimine, sedula Xauerij caritas nullo loco desiderata est, seu nautis diurno, nocturnoque labore iuuandis, seu tranquillandis animis pauore perculsis. Mox cum sæuire cœpisset ventus, tumidioresque iam fluctus tolleret, nautæ ne grauior aliqua procellæ vis scapham ex oculis repente surriperet, validis eam rudentibus ad onerariam deligant: sed validior nimirum procella fuit, quam retinacula, quibus mox abruptis scapham & in ea præter alios facile quindecim, duos è nautico ministerio Mahometanos ex omnium conspectu momento sustulit. Cumque illuc Nauarchus onerariæ cursum, quo illam ferri senserat, direxisset; pelago inhorescente, & efferuescente turbinibus, incursantium vndarum impetus Onerariam ipsam propè demersit. Supplicabat tum Deo Xauerius in Nauarchi cubiculo, cum nautarum, vectorumque exaudito clamore Deiparam inuocantium, festinus accurrit: & ijs præsentibus Christi nomen inclamans, præsens pe-

riculum

Discedit è Iaponia cum Matheo, & Bernardo Iaponijs, quos ad specimen Romam mitteret.

Xauerius in maxima tempestate succurrit onerariæ, qua vehebatur, & amissam scapham diuinitus recipit.

Digitized by Google

riculum deprecatur. Vix precem absoluerat, cum nauis iam pene demersa vndis superatis emersit. Hoc perfunctos periculo, scaphæ adhuc discrimen angebat. Nam & subsidium necessarium inter maritimos casus desideraturi erant, si illa periret: & vt in ea quisque propinquos, ac necessarios habebat, ita certatim eorum casum, ac vicem miserans deplorabat. Quos Xauerius collacrymantes intuitus, bono animo esse iussit, omni asseueratione confirmans filiam redituram ad matrem, scapham ad onerariam. Postridie eius diei prima luce nauiculario speculari de malo iubet, num scapha compareat. Cui senior, experiensque nauicularius illudens, tum demum, inquit, amissa scapha recipietur, cum amittetur altera. Atqui ego non diffido, Xauerius inquit, eam benignitate Dei, Deiparæque Malacensis præsidio propediem incolumem affuturam. Nihil difficile Deo, vbi fides in promptu est. Verum vbi renunciatum est, eam de malo omnino non conspici; Xauerius regressus ad preces bonam diei partem ante Deum lacrymabundus extraxit. Exin lætus ab oratione digressus, eadem ille rursus canit, & sine hæsitatione confirmat scapham propediem affore. Erant enim eius præcordia diuinæ fiduciæ plena: quæ plerumque ex vsu Dei, colloquioque concipitur, luculentissimum exorati numinis testimonium. Sed vt ægre persuaderi solet ijs, qui animo perturbantur, minor est habita ab hominibus pauore perterritis prædictioni fides. Reditur ad speculam Xauerij iussu, obseruatur acriter scapha, expectatur cum ingenti onerariæ periculo, ærumnoso fluitantis in salo, dum aliquando compareat: nec tamen læti aliquid à speculatoribus renunciatur: cum ille iterum, ac tertio idem vaticinans affirmaret; nec satis audiretur, ægreque impetraretur à nautis, vt vel scapham in tantis fluctibus opperirentur, vel eam identidem in speculis obseruarent. Tandem in maxima omnium desperatione, tristitia, pauore ecce tibi scapha repente conspicitur, & quidem recto cursu ad onerariam aduolans, quasi manu duceretur à Deo. Extemplo versus est luctus in gaudium, & ad insperatum schaphæ reditum mœror omnis abstersus. Tum demum senserunt omnes vera cecinisse Xauerium, & ea animo præsensisse, quæ si ipsis oculis perspexissent, vix sibi persuadere potuissent. Is Dei adhuc concitatus afflatu, cum aduentanti scaphæ funem pararent inijcere, nihil opus est, inquit fune: ipsamet sua sponte ad onerariæ latus accedet. Neque aliter factum est: ipsa sese ad onerariam cunctis inspectantibus, miraculoque obstupefactis applicuit. Ipsa retinente nemine in medijs fluctibus stetit, dum religaretur ad puppim. Super hæc Ferdinandus Mendius Pintus Lusitanus vir honestus, & grauis, qui rei præsens interfuit, narrabat reduces illos in onerariam receptos, cum inanem iam scapham, religatamque submouere nauicularius vellet, inhibuisse clamantes, vti prius Xauerio manum, qui adhuc resideret in scapha, porrigeret; respondentique nautæ Xauerium in oneraria semper fuisse, nunquam abfuisse, certatim illos affirmasse, quandiu ipsos afflictasset in schapha tempestas, prorsus affuisse cunctos solantem, & confirmantem, scaphæque cursum ad onerariam solicitè dirigentem. Tum demum intellectum est Xauerij speciem periclitantium oculis obuersatam pro eorum salute supplicantis, & satagentis, vt intelligerent eius ope à præsenti illo discrimine fuisse seruatos. Quæ res cum omnium sermone celebraretur, summa cum admiratione Xauerij; modestissimus Christi seruus nihil sibi ex ea laude decerpens, totum id Deo, vt par erat, adscripsit simul & gubernatorem admonuit, vela celeriter expediret, mox enim secundos ventos aspiraturos, & fore omnia tranquilla. Vix nautæ vela sustulerant, cum secundissima aspirans aura, mari tranquillitatem reddidit; nauimque ad Sancianum Sinarum insulam, quo Lusitani eo tempore commeabant, prospero cursu prouexit. Ad eius rei miraculum illud par Saracenorum, quos cum ceteris in eadem scapha periclitatos significauimus, haud ægre Xauerius induxit, vt Christo nomen darent, & aquis salutaribus lustrarentur, quorum potissimum animis valde metuens, ne simul cum corporibus interirent, scaphæ incolumitatem tantopere concupierat. In Sanciani portu Sanctus Pater peropportune Iacobum Pereriam nauarchum experientem, & industrium, nec minus diuitijs nobilem, suique studiosum, qui propediem Indiam versus nauigationem adornabat, offendit. Cum hoc de sua profectione Sinensi, suoque ad Regem introitu consilia contulit. Ea erant eiusmodi: vt quoniam acceperat peregrinos omnes præter legatos, Sinarum aditu antiquis eorum legibus prohiberi, in Indiam reuersus à Prætore, Goanoque Antistite legationem curaret ad Regem, cuius ipse legationis comes, inuento sic

138 Prædictiones Xauerij.

139 Xauerij species in scapha periclitãtibus adest.

140 Deliberat Xauerius cum Iacobo Pereria de legatione ad Sinarum Regem instituenda.

Digitized by Google

to sic aditu, & admissus ad Regem, vel palam si per eum liceret, vel certe dissimulanter Euangelium Sinis inferret. Probauit Xauerij consilium Pereria vir prudens, & simul addidit commodissimum esse, si cum legatione munera iungerentur. Ad eam rem suam ipse operam, fortunas, ac nauim liberaliter offert: decretisque in idipsum aureorum triginta millibus, certum cum eo hominem Goam destinat. Naui conscensa de Malacensi obsidione Pereriam solicitum omni cura Xauerius esse liberum iussit; quod frustra vrbe tentata hostis abscesserat. Prædixerat triennio ante Xauerius cladem Malacæ aliquam ob insigniter deprauatos mores, diuinitus impendere. In Iaponia deinde apud Bungum, cum iam graui vrbs illa Iauorum obsidione premeretur, conuocatos Lusitanos iussit auxilium ferre si possent. Nec multo post precibus, vt creditum est Xauerij, cui propterea rem Deus, quod placari per eum vellet, patefecisset; soluta obsidio est. Quod cum Pereria obsidione duntaxat siue aduectorum ex Iaponia sermonibus, siue aliunde cognita, ignoraret, non temere angebatur: cupiebatque antequam propius accederet, rerum statum cognoscere. Verum Xauerius, & saluam penitus vrbem sine ambagibus denunciauit, & loco insuper opportuno, quicquid de statu rerum cuperet, cogniturum. Ad hæc cum idonea profectioni tempestas pene iam abijsset, solicito, suspensoque Pereriæ, ne vllaiam foret reliqua Malacæ nauis, quæ Xauerium in Indiam transportaret, omitte curam istam, Pater inquit, Antonius enim Pereria parata iam dudum naui nos ad iter expectat. Quin & tempestiue Cocinum deuehar, vt in Europam quod opus est scribam: Quæ plenus Deo vir vsque eo habebat certa, vt cum ad Sincapuranum fretum veniisset, triginta ab Malaca leucis, prægredientis nauigij facultatem nactus, tum ad ipsum Antonium Pererium literas daret, rogans vt sibi præstolaretur, tum ad P. Franciscum Petrium, admonens, vt sibi Ioannem Brauum obuiam mitteret. Quem cum ipsemet anno ante mitti Goam iussisset, missum non esse, vt Petrius obseruauit, humanitus nosse nequiuerat. In hoc ipso ab Sinis Malacam cursu coniectura est, & illam admodum celebrem prædictionem accidisse, qua; dum oborta sæuiret procella dixit, propediem onerariæ, quæ ante ipsos è Sanciano soluerat, sparsas mari reliquias conspecturos: nauim autem Pereriæ, qua ipsi vehebantur, cui nomen sancta Crux, non nisi senio, vbi ædificata fuerat, nempe in litore Cocinensi soluendam, cuius vaticinij priorem statim partem fluitantia in solo corpora, tabulæ, cæteraque naufragij argumenta, non sine commiseratione spectantium affirmarunt: posterioris exitum trigesimo ferme post anno, cum interim mira fiducia ex Xauerij fausta pollicitatione Orientis maria nauis ea peruolitasset, facile Cocinum totum perspexit, cum, vt reficeretur vetustate fatiscens, eadem, quæ coagmentauerat, naualis officina dissoluit. Has inter prædictiones Malacam ventum. Continuoque ciuitas, vt antea incolumi eius in Iaponiam aduentu cognito, diem festum egerat, publica ad ædem Societati traditam supplicatione, gratulationeque decreta: ita in præsens optato, felicique reditu, tam lætis Iaponum nuncijs, tantis iam positis apud vltimas gentes rei Christianæ principijs, nullam lætitiæ, gratulationisque significationem prætermisit. Sed Xauerius in effectum rerum maximarum, quas moliebatur intentus, Antonij Pereriæ onerariam, quæ prorsus, vt ille pronuntiarat, instructa ad cursum opperiebatur, ingressus, Cocinum, inde nouo iam suborto anno Goam celeriter aduolauit.

141 Prædicit obsidionem Malacæ, & eius solutionem, & alia.

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Duodecimus.

VNC annum maxime insignem, ac memorandum Claudij Iaij, & ipsius Francisci Xauerij acerba mors fecit. In his nobile par è Patribus primis Societas, magnum Septentrio, magnum Oriens auxilium; ac sancta Ecclesia egregium illic sui propugnatorem, hic propagatorem, vt suo loco dicetur, amisit. Pugnandum & pro viribus Societati fuit, ne Franciscum quoque Borgiam, quod non leuius morte ducebat, sibi honores eriperent. Quos consulto fugitantem ex oculis se subduxisse Pontificis, & in Hispaniam remeasse, ibique Ducis posita, religiosæ humilitatis assumpsisse personam, supra demonstratum est. Sed sanctissime instituta vita longe, lateque celebrata sermonibus Imperatorem Carolum impulit, vt à Iulio Pontifice postularet, talem vt virum tam illustris exempli, tantæque sanctimoniæ meritis ornaret præmijs, & sacra purpura decoraret. Nec difficile fuit Pontifici sua sponte ad id propenso, qui cum Francisco in Vrbe iam egerat, & in eam ipse mentem, sententiamque vltro venerat, persuadere; vt spectatissimam virtutem illustrissimum in locum eueheret, & gradum dignitatis amplissimum. Ergo Cæsaris accedente iudicio, ac voluntate, Franciscum absentem, in angulisque Cantabriæ delitescentem S. R. E. Cardinalem creare constituit. Quod vbi audiuit Ignatius suarum partium esse censuit, ei rei quamprimum occurrere, & omni ope prouidere, ne tam longe progressa perduceretur ad exitum. Ante omnia ad rem transigendam cum Deo, tridui spatium sibi sumpsit. Quo tempore quotidianis domi precibus, ac sacrificijs indictis, sentiebat se interdum trepidantius, timidiusque, non tota animi fiducia, libertateque ad eam rem discutiendam, ac disturbandam accedere: interdum vero trepidationes illas, hæsitationesque diminui, dum ad extremum continuandis precibus die tertio, omni trepidatione sublata, tanta est in eius animo consecuta tranquillitas, tanta fiducia; vt omne suum studium, atque omnem operam interponendam esse decerneret, ne res ad exitum proueheretur: idque ab se prætermitti salua prorsus religione, non posse: cum tamen fieri posse profiteretur, vt etiam, qui contra sentirent, & agerent ad id incitarentur à Deo: neque hac in re vllam repugnantiam esse. Quod disciplinæ spiritualis rudioribus vtile documentum est, ne facile alteram partium condemnent in vna, eademque re per se non mala promouenda, disturbandaque certantium. Nam tametsi exitum sortiri non potest vtraque, fieri tamen potest, vt Deus velit pro se vtramque conari. Eo igitur decreto, ac constituto Ignatius Cardinales aliquot, qui Societatis causam agerent, confestim adijt; eosque vt in suam sententiam perduceret, explicatis, quæ ex eo honore in hanc familiam redirent, incommodis, laborauit. Deinde faciles nactus aditus ad Pontificem, causam tam prudenter, tamque efficaciter perorauit, vt eius prorsus orationi Pontifex acquieuerit. Rogauit ille sanctissimum Patrem, ne honorem deferret inuito, offerret quidem certe si placeret: recusantem nullo vrgeret imperio: scilicet quod ea ratione & Cæsari, & Cardinalibus, quibus cum de ea re egerat, cumulatissime satisfaceret: & ipsum porro Borgiam, Societatemque omni cura liberaret. Pontifex Ignatij autoritate æque, ac rationum momentis impulsus fidem dedit, & præstitit. Nam & purpureum galerum obtulit Borgiæ, & inuitum nullo coëgit imperio. Securus in Ognatensi recessu tum Borgia, & nihil suspicans, sibi Deoque vacabat; cum tristem illum,

1552

1 Duo è primis decem mortui an. 1552.

2 Magno conatu tenditur, ne P. Borgia fiat Cardinalis.

3 Fieri potest vt diuersa vel de re eadem studia à Deo sint.

4 Borgia Cardinalatum sæpius recusat.

Digitized by Google

illum, & inexpectatum ab Vrbe nuncium accepit: & tam longe prouectam Pontificis voluntatem, vt ad honores se vocaret, ingemuit: proque eo ac debuit, is qui vestium squallorem, religiosique cultus humilitatem cunctis purpuris præferebat, indoluit. Sed lætior ab Ignatio nuncius, qui rem sua iam industria, ac labore discussérat, subinde perlatus, tristitiam omnem, mœroremque detersit. Non hoc vnum perspecta viri virtus, ac singularis sanctitas discrimen euasit. Ille ipse Pontifex Iulius eum iterum in ampliſſimum illum orbis terræ Senatum Philippi Hispaniarum Principis postulatu conscribere iam decreuerat, cum ea de re Borgia mentione sibi Pontificis verbis à Poggio Cardinali facta sedis Apostolicæ legato, Philippique ad eam rem conficiendam interprete, atque adiutore, sua & oratione, & constantia Cardinalis animum ita flexit; & quo voluit, adduxit; vt ille ipse magnopere autor Philippo, Iulioque fuerit, ne Dei famulum, qui è medijs vitæ curis, & humanarum rerum strepitu ad optatiſſimam quietem, & silentia solitudinis se receperat inde abstraherent: ad eaque rursus, quæ nuper ille tam studiose fugisset, quodammodo adigerent. Accesserunt hoc anno ad Societatem viri aliquot insignes. In his eruditione præstans Martinus Olauius Hispanus ampla familia, diuiteque natus in vrbe Victoria, quæ Alauensis prouinciæ in Cantabris caput est. Studiorum sedem Complutum adolescentulus habuit: quo tempore eo se studiorum causa Ignatius quoque contulit: cui primum ipsum largitum in eo oppido stipem diximus, ingenti profecto cum fœnore. Transgressus deinde Parisios, publiceque Philosophiam nec sine laude professus, in rerum diuinarum disciplina pari laude versatus est: ex qua multis ingenij, doctrinæque proditis argumentis, honorificos Doctoris titulos reportauit. Hinc profectus ad Carolum Imperatorem eius nominis Quintum, & in eius familiam adscitus sacris domesticis præfuit; in eaque Petro Soto sibi ad amicitiam adiuncto, cum eodem ad retundendum hæreticorum furorem, in Belgium abeunte Carolo, remansit in Germania. Interim Otho Cardinalis Truchses Augustanus Episcopus exædificandum Dilingæ Collegium ad instruendam, armandamque theologiæ præsidijs contra gliscentem hæresim iuuentutem curabat. Eius rei gratia doctiſſimos viros accersijt; quorum primas facile tenebant ij, quos nominaui Sotus, & Olauius. Sed re plurimis difficultatibus circumsepta, atque impedita, Sotus in Hispaniam se recepit, Olauius ad nouum orbem, quem Americam, vel Indiam obeuntis solis vocant, vt Ethnicos illos ad Christi cultum traduceret, animum vertit: eaque de causa satis instructam bibliothecam Hispalim, inde in eam Indiam transmissurus, præmisit. Hæc eo meditante, intermissum Tridenti Concilium Pontifice Iulio imperante, reuocatur, quò & Olauius ipse Cardinalis Othonis nomine, & flagitatu se contulit: vbi multa præbuit suæ documenta doctrinæ. Sed cum ad Indos suscepta cogitatio recurreret, Romam ad Polancum veterem amicum scripsit; vt quem Patres nostri modum in vocandis ad Christum Ethnicis apud Orientis Indos tenere consuessent, sibi per literas demonstraret: eum enim se sequi velle, & ex eorum consilijs moderari omnia. Rescripsit Polancus rem illam longioris esse sermonis, meliusque coram, quam per literas agi posse: proinde priusquam in Hispaniam discederet, ad Vrbem accederet: vbi & sanctæ antiquitatis vestigia martyrum nobilitata cruore conuiseret; & de sua in Indiam profectione per otium vna conferrent. Hoc Olauius accepto responso, haud temere suspicatus, ne occulto rete se Polancus inuolueret, & in Societatem includeret, non mediocriter est offensus; & alienatione quadam animi statuit à nostris in posterum abstinere. Verum vnde ipse alienationis initium; inde Deus adiungendi ad Societatem hominis captauit ansam. Progrediente die, tot tantisque scrupulis angi, tot pungi stimulis cœptus est, dubius, & anceps, præstaret ne in Indiam proficisci, an in religiosam aliquam familiam se dicare; vt ad deliberandum in Cœnobium Benaco situm in lacu, passuum Tridento millia ferme viginti secesserit: vbi toto Quadragesimæ spatio continenti supplicatione Deum, & sui corporis afflictatione consuleret. Quo consulto, atque explorato, statuit denique longe sibi præstabilius, ac tutius esse in cœtu aliquo religioso sub alieno imperio suæ studere sanctitati, quam in communi, vulgarique vita suum ad arbitrium, ac voluntatem, aliorum animis deseruire. Eo constituto, decretoque consilio illud restabat alterum; vt è tot familijs, ac disciplinis quam potiſſimum amplecteretur, matura deliberatione decerneret. Quæ quidem deliberatio quam proxima difficilior, vehementius hominem torsit.

5 Martini Olauij ad Societatem accessus.

Digitized by Google

torſit. Cumque omnium inſtituta, leges, vitæque rationes accuratiſſime perpendiſſet, ad omnes, æque ſe paratum, atque animatum præterquam ad hanc noſtram reperiebat. Namque ab hac ita abhorrebat; vt cum ſupplex eſſet Deo, ſibi vt illuceſceret, quam potiſſimum arriperet, Societatem vnam ſemper exciperet. Qua in pugna, conſultatione neque diu, multumque verſatus, ad extremum ipſo anniuerſario glorioſæ Anaſtaſis die, inter ſacrificandum, cum Chriſti corpus in manibus ſuſtineret, magno ardore animi, lacrymiſque precatus eſt Deum, vt eo ſe angore, ac ſolicitudine liberaret: & cui familiæ potiſſimum ſe addiceret, indicaret, Societate ſemper excepta. His fuſis precibus ſenſit ſe à Deo totis tentari præcordijs, & interiore quadam huiuſmodi compellari voce. Hic ego te volo: in hac tibi Societate & viuendum, & moriendum eſt. Aequum eſt te meæ, non me tuæ obſequi, & morem gerere voluntati. Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Ad hanc ille vocem ex imo pectore, cum ſuam protinus redderet, O Domine, inquit, ſeruus tuus ſum ego, ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ, Societatis tuæ. Tam vehemens, tamque acer inſtinctus Sancti Spiritus fuit; vt illico coram Auguſtiſſimo Euchariſtiæ ſacramento, quod præ manibus habebat, Societatem ſe Deo vouerit initurum, omni animo, ſtudioque diuinæ gratificandi voluntati. Quo ex tempore totus eſt animo commutatus, & plane alius euaſit: nullum vt ipſe faceret ſui mirandi finem, qui tanto ardore illud ipſum expeteret, & concupiſceret, quod tanto paulo ante horrore, odioque defugerat. Tridentum igitur reuerſus, ſuum cum Lainio, & Salmerone conſilium, communicauit: ac Romam ſubinde venit, vbi ab Ignatio receptus, primo ſuo tyrocinio vir pius ſuam & Deo, & Societati virtutem in omni munerum humilitate probauit. Poſtea vbi diſciplinæ vſum, & ſcientiam inſtitutorum celeriter eſt adeptus, placuit Ignatio hominem acri ingenio, & excellenti doctrina, rebuſque omnibus ornatiſſimum, breui inter Profeſſos adſcribi, & Romano præſidere Collegio: cui multum & dignitatis, & nominis acquiſiuit. Excubabat interea continenter Ignatij cura pro ſua virili ad emendandas vitioſas Reipublicæ Chriſtianæ partes, Germaniam præſertim, & tranſalpinas regiones, quæ omnium maxime laborabant. Qua de re cum Ioanne Morono Cardinali illato ſermone, cenſuit ſingulari prudentia vir, firmiſſimum ad tollendas hæreſes, & minuenda Germaniæ mala præſidium fore, ſi Paſtores in ea præficerentur eiuſmodi, qui & vitæ ſanctimonia, & integritate doctrinæ, vitia, quæ clericorum erroribus, & eorum contaminatis moribus irrepſiſſent, radicitus extirparent. Cum autem in prouincia tam vaſta, tamque multis labefactata locis tot, taleſque viri, qui Eccleſiarum gubernacula prehenderent, reperiri non poſſent, commodiſſimum eſſe Collegium in Vrbe condere, vbi Germanorum delecta iuuentus catholicos ritus, literaſque perdiſceret. Probauit ſapientiſſimi viri conſilium vehementer Ignatius, & ſuam ipſe operam, ſtudiumque, vbi eſſet vſus, ad id obtulit. Ergo Moronus Cardinali Sancticrucio ſibi adiuncto rem ad Pontificem defert. Probat Pontifex, & vltro ſuſcipit, vt qui in eam cogitationem ipſe quoque aliquando venerat: & de conflando ex ea natione collegio, inſtruendoque ſuis vectigalibus, ac fortunis agere cœpit. Confici ea de re diplomata, & literas apoſtolicas imperat, eamque procurationem Societati tradit. Ignatio inſuper dat negotium, vt quas conditiones ſtatuat ijs, qui in id Collegium admitti debeant, quaſque leges imponat, ſcripto mandet. Facit imperata B. Pater, & è veſtigio adoleſcentes quatuor & viginti varijs è Germaniæ, ac Belgij partibus (quanquam poſtea Belgus, vt quibus catholica Academia Louanienſis erat in promptu nulla cauſa viſa eſt accerſendi) Romam vocat. Ex quibus Henricus Blyſſemius, Hermannus Tyreus, & Paulus Hoffæus ad Societatem transgreſſi, non ſolum in ceteris cum populo muneribus, ſed etiam in domeſtica adminiſtratione virorum partes excellentium impleuere. Dies ſanctorum Simonis, & Iudæ Apoſtolorum natalis, Petro Ribadeneira nuper è Sicilia regreſſo in S. Euſtachij ad præſtantiſſimam Cardinalium, Præſulumq; coronam inſtituti rationes, & laudes explicante natalis Collegio fuit. Id nullis dum firmatum reditibus, cum eiuſdem Iulij Pontificis, tum Cardinalium aliquot benignitas ſuſtentabat: regebat autem certis legibus ab Ignatio præſcriptis Pontificis nutu, Societas in ædibus Collegio noſtro proximis, opportuniſque gymnaſio. Ceterum Ignatio quandiu vixit, ita cordi fuit, vt id Collegium ſecundos curſus, & progreſſus haberet, vt morte dein extincto pio, liberalique Pontifice Iulio, cum vſitata ſubſidia deficerent, veritus

7

8

Cum B. Ignatij iuuandæ Germaniæ, & Collegij Germanici exordium.

9

Quanta cura B. Ignatius Collegium Germanicum ſuſtinuerit difficillimis temporibus.

Digitized by Google

ritus Pater, nec quod tanta spe frugis inchoatum esset, aut annonæ caritate, quæ postea Romæ consequuta est, aut bellico tumultu, qui Paulo Quarto Pontifice repente extitit, dilaberetur; iuuentutem illam in varias Societatis sedes, domosque distribuerit, vt eorum vitis, commodisque prospiceret: partim etiam ipse Romæ magnis suis laboribus sustentarit, conquirendis omni via, rationeque pecunijs, & fidem suam creditoribus obligans pro illius orbitate Collegij. Quanquam pro eximia eius in Deum fiducia, omni postea ære alieno, suppeditato ei largiter pijs ab amicis argento, vnde nomina omnia dissolueret, liberatus est. Eodemque famis, ac penuriæ tempore monuit eos

10 Prædicit aliquando abundaturum.

Ignatius, qui procurationi illi præerant, ne animo deficerent, neve Collegij rebus, salutique diffiderent, quasi victus inopia, & necessariarum penuria rerum diu stare, conseruarique non posset: futurum enim aliquando, vt non modo nihil ad victum, sed ne ad ceteras quidem vitæ commoditates illi deesset, id quod nostris temporibus accidisse pia Gregorij decimi tertij liberalitate, studioque sentimus, & Deo gratias agimus. Inter eiusdem initia Collegij, Cardinalis Augustanus Otho Truchses strenuissimus catholicæ fidei propugnator, & singularis illius Collegij patronus, cum & ipse addubitare, & subuereri cœpisset ne institutum opus, tot intercurrentibus passim malis, difficultatibusque promoueri, prouehique non posset, renunciari ei iussit Ignatius, vt timorem omitteret, & curam illam in Deum, solicitudinemque proiiceret, quo adiutore & fautore, ad eam ipse rem tam illi acceptam, tamque ex vsu rei catholicæ prouehendam vsurus esset: quod si susceptam sua ille voluntate, vel necessitate desereret, non dubita-

11 Exit ab vrbe B. Ignatius vt diffidium quoddam tollat.

turum se Deo fretum eam vltro suscipere, & constanter vrgere. Vergebat iam ad occasum annus, cum exeundum sibi tantisper ex Vrbe putauit Ignatius, dum Ascanium Columnam, & Ioannam Aragoniam coniuges animis pariter, & habitatione distractos, pro ea, qua apud vtrumque autoritate valebat, pristinam in gratiam reconciliaret. Exijt æger, & valetudinarius B. Pater, fœdoque imbribus cælo cum Ioanne Polanco, fratribusque duobus. Adeo eum animorum salus, ac pericula stimulabant. Atque vt initium conciliandæ pacis ab vxore facilius duceret, ad eam se contulit in Oppidum, quod Aluitum appellant in Neapolitani regni finibus: vbi vix triduo commoratus, cum facilem quoque vir sese præberet, rem pene omnem ex sententia transegit. Ac præter complures de peccatis à Io. Polanco salutariter auditos, Ioannæ Ducis autoritate constituit, singulis vt mensibus Oppidani restitutis per pœnitentiæ sacramentum ad suum nitorem animis, augustissimum Christi corpus reuerenter acciperent, non modo Parochis, qui id vrgerent, monitis, sed etiam primis oppidanorum, qui exemplo præirent illectis. Inde haud ita procul ad Ciperanum profectus, cum ad Cardinalem Burgensem in eo versantem Oppido, diuertisset, noctemque non plus vnam substitisset, ei quoque persuasit, vt eandem sacramentorum tractationem eodem ex interuallo in Ci-

12 Sebastianus Romæus Ciperani vtiliter operam ponit.

peranensium mores curaret induci. Cuius rei procurationi Sebastianum Romæum, quem iam illuc non dum sacris initiatum, ipso Antistite postulante, præmiserat, præficiendum putauit. Multa autem in eo oppido Sebastianus è diuina re gessit, præcipueq; scholam ad informandam Christianis præceptionibus, bonisque moribus pueritiam instituit. Ignatius autem exactis in ea peregrinatione diebus decem, ad vrbem, re confecta, reuertit. Interea Societatis bonus odor toto terrarum fundebatur orbe: cumque eius magnitudo fructus vna cum exempli, & doctrinæ splendore non lateret; palamque fieret vniuersis, quantis eam foueret studijs Pontifex Iulius, quamque honestis iudicijs, nouis quotidie beneficijs, nouis dandis immunitatibus decoraret, vndique expetebatur. Per id tempus Hieronymi Saulij Archiepiscopi Genuensis literas B. Pater accipit,

13 Non censet B. Pater diuersos ordines Societati adiungendos.

plurimum adhortantis, vt cum Societate clericos Regulares S. Pauli, & Barnabæ Mediolanenses, quos vulgus Barnabitas appellat, ad maius Dei obsequium vellet in vnum quasi corpus coniungi. Optime Ignatius de eorum virtute, ac Sanctitate Patrum, & sane iure optimo sentiebat, præcipuoque amore, ac studio Mediolanensem familiam complectebatur, postquam ijs Emmanuelem Mionam, dum Parisijs Romam venit, ægrotum in Collegio suo caritate summa curauerant. Huius officij memoriam semper B. Pater recentissimam conseruauit, consuetudine inde, & officiorum vicissitudine aucta, non aliter veneranda illa domus obseruare Ignatium, ad eumque confugere, quam ad communem parentem: neque aliter ipse eos, atque filios, ac fratres carissimos ducere,

& vbi

Digitized by Google

& vbi facultas daretur, ornare, atque tueri: quod egregie nuper in quadam eorum difficultate præstiterat. Hæc igitur fecere, vt pro sua modestia, maiorisque laudis diuinæ studio illi Dei famuli tanta iam caritate cum Societate coniuncti, libenter se penitus, vnumque in ordinem conuenturos ostenderent. Ceterum B. Pater respondit, quamuis virtutem eius familiæ, eamque voluntatem plurimi faceret; tamen existimare se, maioris fore diuini obsequij, si fraternis quidem animis, verum vterque seorsim ordo initum stadium perseueranter decurreret. Quod ipsum clericis quoque Regularibus Theatinis, cum idem optarent, aliquot ante annis sine dubitatione responderat. Quam beati viri sententiam, facile hac tempestate nostra, ipse commendat euentus. Nam & Societate, & ijs ordinibus feliciter auctis, quibus in Ciuitatibus nunc è tribus hisce cœtibus familiæ collaborant, si exitum permistiones illæ habuissent, haud dubie, quanto pauciores cultores animarum, tanto esset fructus angustior. Tria hoc anno in Italia inchoata Collegia Perusij, Eugubij, Mutinæ. Præclara Societatis opinione, & fama fructus, quem Christi ferebat Ecclesiæ, Cardinalis Perusinus adductus Fuluius Corneus eius vrbis Antistes, consilio inito cum principibus ciuitatis, decem, duodecimue ab Ignatio de suo numero ad inchoandum in ea vrbe Collegium postulauit. Annuit B. Pater eius postulatis, mense que Iunio decem de suis cum bona venia, benedictioneque Pontificis Maximi Perusium misit. In his Euerardum Mercurianum, qui Parisijs ineunte anno Romam venerat, nouæ coloniæ Rectorem eum, qui postea Societati vniuersæ cum potestate præfuit, & Edmundum Augerium non dum sacerdotio initiatum biennio ante in Societatem adlectum, qui postea excellenti concionandi laude in Gallia floruit. Cum in eam vrbem socij more suo pedestri itinere peruenissent, beneuole eos Vicarius Episcopi, & Iulius Feltrius à Robore Cardinalis Vrbinas Legatus Romani Pontificis exceperunt. Et quoniam super eam domum, quæ Collegij videbatur vsibus destinata, nescio quid litium ortum est, de Vicarij consilio assignata est eis de Præsulis habitatione suprema pars ædium. Sed ea ventorum flatibus, & hybernis infesta frigoribus, non eorum modo incommoda valetudini, quæ fere omnium tentata febribus est: verum etiam proximis adiuuandis, litium strepitu, populique frequentia minus erat idonea. Consederunt tamen hic, nullis alijs inuentis ædibus, anni spatium ibique quoad per valetudinis, & habitationis licebat incommoda, suam animis nauabant operam. Nam varios de Deo sermones, non in templis, cœnobijsque modo; verum etiam in triuijs, medijsque foris multorum animis peropportunos habebant Edmundi in primis lætissima indole, quasi præcoquarum gratia frugum efflorescente. Auertebant ociosam, ac desidem à circulatoribus multitudinem, & aduocata iam concione, atque præsenti, illis abeuntibus, vtebantur: vt necesse haberent ex ijs aliqui, cum merces suas fallacissimas, quibus exponerent, non haberent, vrbe relicta, alio se recipere, vbi sua impune mendacia sine interpellatoribus venditarent. Patres vero forensi illa, subitaque dictione complures, qui decimum iam annum, & eo amplius ad sacerdotis genua non acciderant, ad sua enuncianda peccata, & deponenda tot annorum onera perpulerunt. Expositæ sunt initio ad publicam disciplinam scholæ tres. Sed increbescente discipulorum numero (erant enim iam centum, & quinquaginta) extremo anno quarta insuper est addita. Eorum autem in literis, & in virtute processus, erant parentibus, qui filiorum posteriores progressus cum superioribus comparabant, admirationi pariter, & voluptati. Porro in magna rerum penuria, ac caritate, quæ Collegium vehementer angebat, etsi par erat fidelibus operarijs patientiæ facultas, non deerat tamen vel amicorum, vel Ciuitatis tempestiua benignitas. Ac præter Fuluij Cardinalis subsidia, præsto erat indigentibus Sodalitas sancti Saluatoris, cuius consuetudo iam antea fuerat publicis magistris, quæ ad vsus quotidianæ vitæ pertinent, pro sua parte suggerere. In præcipuis autem amicis, quorum liberalitate, vel gratia Collegij nitebantur initia, tres Societatis reponebat, Guilielmum Pontanum, & Marcum Antonium Oradinum iurisperitos; tertium vero ex Dominicana familia Matthæum Lachi hæreticæ prauitatis Inquisitorem. Verum progrediente die cum priuatorum benignitas relangueſceret, paulatimque remitteret; prouinciam omnem sustentandi Collegij, vnus ipse Cardinalis Corneus singulari voluntate suscepit. Non longo interual-

15

16 Eugubinum quoque cœptũ Collegium Rectore Alberto Ferrariensi.

Digitized by Google

lo Eugubium Perusio abest, in Vmbria situm. Huc instituendi causa Collegij, de Societate missi sunt octo; Sanctacrucio Cardinali qui eius vrbis Episcopus erat, rogante, sumptusque ad victum, & cultum suppeditante. Erat inter eos Albertus Ferrariensis, qui iuris prudentia, alijsque laudibus præstans, Romam Ferraria cum venisset, suaque obtegeret ornamenta, quo infimis ministerijs addiceretur, cognita ab Ignatio excellenti viri virtute, Rector noui huius Collegij quinto tyrocinij mense creatus est. Rhetoricæ vero humanitatisque Magistri Oliuerius Manaræus, & Io. Baptista Velatus. Eorum aduentum Vicarius Episcopi, Canonicique, ceterique ciues extremo Octobri cum per humaniter excepissent, ineunte Nouembri latina habita à Velato, non sine suis plausibus, oratione, publice factum est erudiendæ iuuentutis initium prope ædem S. Nicolai, scholæ erant numero quatuor, ad easque adolescentium, puerorumque grex multus, sed vna cum ijs eorum quoque doctores atque magistri, qui paulo ante inuidiæ stimulis incitati Societatis doctoribus obtrectabant, disciplinæ causa ventitabant. Concionatorem illuc nondum destinarat Ignatius; sed qui scholæ præerat Baptista Velatus, is & Concionatoris, & obsonatoris, & magistri simul partes, ac munus explebat. Cuius saluberrimæ conciones dominicis duntaxat habitæ ferijs adeo sunt probatæ Vicario; vt cum Cardinalem iam per literas monuisset, desiderari in eo Patrum numero vnum aliquem, qui conciones haberet, postea audito, probatoque Velato, alium, qui pro concione verba faceret, non requireret; affirmaretque se obstrictum religione teneri, nisi

17 Et Mutinense Rectore Cæsare Auersano.

id ipsum Cardinali rescriberet, & suam quasi retexeret orationem. Mutinam quoque ad initia capienda Collegij Ignatij missu profecti sunt alij postulantibus ciuibus, & Episcopo, sed multo magis Cardinali vrgente Morono, qui plurimum auebat eius Ecclesiæ, cui diu præfuerat, commoda promouere. Erat inter eos, qui missi sunt Rector, Cæsar Auersanus: Magistri vero Adrianus Candidus, & Franciscus Scipio, alijque nonnulli. Qui cum octauo Kal. Octobris. Mutinam essent ingressi, tanta fuit ciuium omnium lætitia, gratulatioque vt ad Deum laudandum Ambrosij hymnum, Augustinique publice decantarint: nominatimque fœminæ illæ, quæ Conuersarum se intra claustra concluserant, cum Societatis institutione formari, præceptisque percuperent, quotidianis ieiunijs ac votis, assiduisque precibus fatigauerant cæleste Numen, vt sua in vrbe Societas domicilium collocaret. Biduo quieti, mutuisque salutationibus dato, scholæ apertæ sunt quatuor, antegressa publicæ orationis prolusione de Societatis in instituenda iuuentute consilio. Sumptus ad degendam Collegio vitam, cum vectigal stabile non haberet, Cardinalis Moronus, & Ciuitas, partim etiam Ferrariæ Dux Hercules, & Mutinensis Episcopus suggerebant. Assignata est insuper ei sacrorum causa S. Bernardini ædes cum adiunctis, proximisque cubiculis. In præcipuis porro Collegij fautoribus, & amicis (ne beneficorum memoria intercidat) numerabantur hi, Ioannes Casteluerulus, Benedictus Carandinus, Hercules Purinus, & vna omnium beneficentissima Constantia Pallauicina. Ac ne nostri vno duntaxat officiorum genere bene de ciuibus mererentur, ad institutum docendi munus adiungebant in ægrotos, & vinctos officia, interuisendis studiose custodijs, & valetudinario. Ex hac vrbe destinati sunt in Insulam

18 In Corsicam missi Syluester Landinus, & Emmanuel Gomius.

Corsicam cum diplomate, mandatisque Pontificis maximi sacerdotes duo, Syluester, quem sæpe nominaui, Landinus, & Emmanuel Gomius Lusitanus à Monte Maiore, Genuensi Republica postulante, cuius ditioni, imperioque insula illa subijcitur: quæ cum septuagesimum prope annum Pastorem suum, & Episcopum non vidisset, multisque non iam & erroribus scateret, & vitijs, impetratum est à Pontifice Maximo vt eam viri de Societate cum autoritate, potestateque Sedis Apostolicæ, veluti quidam proepiscopi, ac Visitatores inspicerent. Verum ex itinere Landinus, Genuæ Emmanuele relicto, Archiepiscopi illius diœcesim postulante ipso, & Pontificem Maximum per Cardinales aliquot interpellante, percurrit, ingenti animorum bono, atque compendio. Sacramentorum frequentem, & accuratum vsum docuit. Desertores catholicæ fidei ab animorum procuratione remouit, vitiosas consuetudines sustulit, probas intulit. Denique continentibus animorum saluti vigilijs, laboribusq; omni ratione consuluit. Vix dabatur aliquid ad reficiendum corpus spatij, ita aliæ ex alijs occupationes animum distinebant, & ad tertiam vsque horam noctis aurem sedulam enunciantibus commissa præbebat.

Digitized by Google

præbebat. Bene igitur opera in ea dioecesi locata; & ex sententia re gesta, Genuam ad Emmanuelem comitem redijt, qui labores interim strenue, ac feliciter in vrbe posuerat. Hinc vna digressi, & suum pergentes iter, tota illa peregrinatione, perinde ac si certo loco consisterent, nec continenter ingrederentur, suos serebant in animis fructus. Anno occidente Corsicam tenuerunt. Hic ingens item animorum collecta messis; & ad normam antiquitatis, & veterem sanctitatem redintegrata complura. Ad Vallem Tellinam in oppidum, cui Morbinium nomen, Bononiensis Collegij Rector Andreas Galuanellus est missus; vt Pontificis ex præscripto illius Ecclesiæ curam, dum coorta inter curiones lis dirimitur, susciperet. Celebratus est eius introitus cum honore, magnaque populi voluntate. Et quamuis magistratus hæreticus à principio durior in eum inuentus sit, suoque vti iure, potestateque vetaret, & ipsam quoque diuinam rem facere prohiberet; ad extremum tamen victus seu modestia Patris, agendique prudentia, seu pij populi obsecundantis iudicio, facile & ipse passus est, quicquid ad animorum curationem pertineret ab eo geri. Qua rerum tranquillitate deinceps vsus totum ibi consedit annum, plurimo rei communis, & animorum bono. Tridenti suspensis Oecumenici Concilij rebus, & vsitatis conuentibus intermissis, cum Lainius inde Patauium non dum plane confirmatus è quartanæ reliquijs recessisset, Ignatius eum Paschasio, quem in Galliam (reuocato ob valetudinem Io: Baptista Viola) misit, subrogandum in Italiæ administratione prouinciæ putauit: quod ille munus cum à primo defugeret, plurimisq; nominibus recusaret; eoque maxime, quod non dum satis (vt aiebat) parere didicisset, ad extremum coactus B. Patris imperio, ne pugnare cum Deo velle videretur, accepit. Iuuat autem hoc loco ex re non ita magna Ignatij, Lainijque in dissimili genere æstimare virtutem. Cum Lainius Prouincialatu inito semel, atque iterum per epistolam leniter expostulasset, quod sociorum Romam accitu Collegia per Italiam necessarij carerent operis, respondit B. Pater, dolere sibi quod ita ille sentiret, ac scriberet, cum præsertim prioribus literis esset admonitus, communia anteponenda priuatis. Proinde posteaquam super ea re aliquandiu cogitasset, renunciaret an ne errasse sese cognosceret, siq; deprehenderet culpam, simul adijceret, quid subire pœnæ paratus esset. Rescripsit Lainius Nouembri mense Florentia, iterum, ac sæpius se has legisse literas, & in eis materiam erubescendi multam, collaudandique diuinam misericordiam, augendæque magis, ac magis caritatis, ac reuerentiæ suum erga Præpositum iuuenisse. Inde humiliter rogans, vt vbi opus existimaret, adhibere monita omni cum libertate ne grauaretur, quod quamuis ægre ferret causam, tamen agnosceret gratiam, & Deo iuuante lætus acciperet, sua nominatim in ea re, peccata, quæ multa (vt loquitur) & notabilia agnoscebat, exequitur. Nam præterquam quod ipsum Ignatij iudicium, vt diuino lumine vberius colluſtrati satis persuadere sibi posset, tamen se quoque quamuis exigui luminis, ac male domitarum perturbationum hominem videre talia esse mali exempli; ac potuisse diuinæ maiori gloriæ impedimentum afferre: conatum se summæ prouidentiæ ordinem detorquere: suo Præposito, cui vt totam, ac certius gubernanti nauim, accommodare suam partis gubernationem debuerit, molestiam, & dolorem creasse: cum proprio quodam iure ob ipsum munus, quod administrabat, eo incumbere, quo ille propendebat, deberet. Quod vero ad pœnæ attineret optionem, non multos ait esse dies, cum animaduertens annum iam prope vigesimum agi, ex quo per consilia Euangelica instituerat Deo seruire, tantumque ad id præsidiorum habuisse, tam parum profeciſſe, iamque non longe finem abesse, singulari quadam tactus erat cupiditate sibi, suisque rebus penitus moriendi, viuendique soli Deo, eique soli placendi. Tum venisse sibi in mentem, si foris perinde vti meritus esset, acciperetur, hoc est vt homo nihili, ac vile mancipium, id auxilio fore, vt secum habitaret, vnaque cum Deo, rationesque suas omnes, & studia omnia in eius laude reposita haberet. Itaque, inquit, Pater cum reddita est mihi epistola Reuerentiæ vestræ habita ad Deum precatione multis cum lacrymis (quod rarum in me est) elegi, & nunc ipsum haud item sine lacrymis eligo ad ista vindicanda peccata, & radices vnde prodeunt, tollendas, vt Reuerentia vestra (in quam totam hac in re conscientiam meam reijcio, æquissimo animo quicquid iusserit amplexurus) per viscera Domini nostri remoueat me ab alijs

19 In Vallem Tellinam missus Andreas Galuanellus.

20 Lainius fit Prouincialis Italiæ.

21 Quanta libertate B. P. etiam primos Patres admoneret.

22 Reuerentia Lainij erga Ignatium, & obedientia.

Digitized by Google

regendis, & ab concionibus habendis, & ab omni literarum tractatione, vnico relicto sacerdotali breuiario: iubeatque Romam mendicantem ire: ibique in culina, aut triclinio, aut horto, aut alio quouis ministerio vltimo: vel si minus ad hæc idoneus sim, in Grammaticæ infima schola contineat, exerceatque vsque ad mortem, nunquam respiciens, curansque me, nisi vt quisquilias, ac peripsema. Atque hæc pœna est, quam primo loco eligo, ac deposco. Hæc cum dixisset secundo optat loco pœnam eandem, sed in certum tempus, in biennium, aut triennium, vel quandiu Patri videretur. Quod si ne id quidem probaret, adijcit tertiam, multa flagella, ieiunia ad mensem, vt à Prouinciæ cura amoueatur: atque in posterum quotiescumque scripturus ad eum sit, prius adhibeat ad Deum preces, dein scribenda meditetur, tum scripta recognoscat, obseruans ne verbo, aut sententia vtatur, vnde Patri molestiam, sed solum leuationem, ac solatium, sicut plurimis debet nominibus, pariat: & alia id genus adscribit. Nobile sane obedientiæ studiosis exemplum, quanto studio, quantaque obseruantia, ac veneratione ad Præpositum suorum voluntatem, ac sensum sua ipsos iudicia & dicta, & facta acclinare æquum sit. Ignatio promptus ille animus, ac submissus pro satisfactione fuit.

23 Neapolitani Collegij res. Neapoli, vt etiam Patauij, Florentiæque hoc anno primum literarius publice ludus apertus est. Neapoli Collegio præerat, vt supra est demonstratum, Andreas Ouiedus, præsidebat vt tempus illud ferebat, Superintendentis nomine, Bobadilla. Hos tamen inter duos nequaquam satis conuenire videbatur, cum quicquid ille adstringeret, hic laxaret. Putidum Bobadillæ videbatur sanctitatem Societatis exiguis quibusdam legibus alligari: censebatque domesticam disciplinam non tam ad minutissimarum legum normam, regulamque, quam ad solidæ virtutis rationem, officijque dirigendam. Quasi vero solida virtus quicquam quod gratum sit

24 Nihil in studio perfectionis tam quam minutum negligendum. Deo minutum putet: vel consistere, & absolutionem suam habere sine his ornamentis, & coloribus possit. Fraus est hæc communis fere mortalium, & eorum maximè, qui fugitant laborem: suisque res ponderibus non expendunt; vt minima parui pendant, & quæ videntur minuta contemnant: cum tamen hæc plus habeant sæpe in recessu momenti, quam in fronte. Sed Bobadillæ sententiam breui refellit euentus. Namque ex solutiore quodam vitæ genere, & leuiorum neglectu legum, veluti quibusdam fractis vinculis, fluere sensim disciplina domestica visa est, nonnullisque de Societate dilabi. Quod vbi cognouit Ignatius, iussit Ouiedum suo munere tota libertate defungi, nec se interponere Bobadillam; aduigilarique ad custodiam legum minutissimarum. Sentiebat enim in his violandis plus plerumque latere periculi, quam in maximis: propterea quod maximarum damnum, si violentur, appareat, facileque in promptu est: at earum, quæ pro minimis habentur exitium, nisi progrediente tempore, non sentitur. Et quoniam semel cœpimus, ne illud quidem exiguum forsitan ad historiam, non tamen ad præceptum prætermittemus. Ioannes Franciscus Araldus vnus è magistris, quod in adolescentulo coërcendo exclamasset voce contentius, contraque

25 Iubet discipulos Ignatius semel in mense apud Sacerdotem de Societate confiteri. Ignatij præscriptum sontem haud expectato lorario, suis ipse manibus verberasset, iussus est in pœnam à Bobadilla de terra cibum sumere, eum scilicet, qui esset appositus, nec nisi frigida leuare sitim. Primo ille suam valetudinem per eos dies morbo tentatam apud Ouiedum excusauit. Deinde cum Pater adhortatus esset, vt alacriter pareret, sibique persuaderet frigidæ poculum salutis sibi calicem, & medicinæ fore; paruit, ac firmior exinde viribus, & robustior factus est. Tantum in alacri obedientia latet boni. Quod ad scholarum disciplinam, pietatemque discipulorum spectat, cum vaga eorum apud quoslibet sacerdotes sacra confessio multis pateret incommodis: nec posset cognosci, quam sæpe sanctum illud mysterium obirent, prouide ab Ignatio factum est, vt singulis mensibus apud sacerdotem de Societate confiterentur: isque mos hodie literarijs in ludis tota Societate viget. Messanæ dum reconciliandis inter se inimicis opera datur, feræ, atque immites restinctæ sunt iræ.

26 Insignes inimicitiæ sublatæ Messanæ. Vt mittam ceteras: altè infederat ciuis in præcordijs, cui digitos in rixa (manuum præciderant inimici) decimum iam annum implacabilis odij virus inueteratum. Nulla temporis longinquitate poterat, nulla die (quæ ad obliterandas iniurias valet plurimum) consenescere: semper erat viride, semper recens, perpetuo ante oculos tam probrosa obtrun-

Digitized by Google

obtruncatione propoſita. Cuius aſpectu tanquam ſubditis ignibus efferueſcebat ſubinde ſanguis, cumulabatur ira cor, totuſque homo fœdus ad aſpectum, ad vſum inutilis, & animo, & corpore commouebatur. Is deinde ſingulari Dei benignitate, vſu, colloquioque Patrum ad eam ſenſim æquitatem, tranquillitatemque animi lapſus eſt; vt non modo Deo donaret iniuriam, omnemque eius memoriam, quæ tam præſenti documento exuri ex animo nullo modo poterat, voluntaria obliuione contereret; verum etiam ex eo tempore mutilas manus, ac diminutas, tanquam ſi denuo integras, & ſuis ornatas, inſtructaſque digitis recepiſſet, ſine vlla animi perturbatione reſpiceret. Sed illud Mamertina Ciuitas communi gaudio, longe autem fama per omnem Siciliam celebrauit. Sebaſtianus erat Anſalonius ex familia opulenta, ac nobili, cui ob interemptum fratrem, cum alio item ciue nobili Papardo odium inexpiabile annum iam ſeptimum intercedebat. Hi multos propinquorum, ac neceſſariorum trahebant in partes. Multi ob eam rem in exilium acti. Papardus iam pridem datus in carcerem, ſæpeque tortus ſupplicium in dies vltimum expectabat. Ceterum Anſalonius quamuis in vltionis rabie obſtinatus per huius anni Quadrageſimam cœpit non illibenter Benedicti Palmij concionibus intereſſe: nec raro vehementer incitabatur animo ad Chriſtianam lenitatem: ſed inolitus, penituſque medullis inſitus furor cæleſtem flammam pectore concipi non ſinebat. Ecce autem Feria ſexta maioris hebdomadæ Benedictus, quanquam dicendi genere concitatiſſimo ſemper, & lacrymarum promptiſſimarum copia vtebatur, præter morem incenſus, poſt horarum prope ſeptem declamationem, cum de more Crucifixi effigiem populo pararet oſtendere, iamque eam paululum detexiſſet, repente haud ſine diuino inſtinctu rurſus obuoluit, & accenſas faces iubet extingui, magna voce conteſtans, nequaquam ſe ei populo Chriſtum Dominum, quem ſuis peccatis in Crucem egerint, oſtenſurum; niſi nunquam eius Maieſtatem violaturos in poſterum eodem loco ſponderent. Cunctante hic multitudine, partim attonita, partim artificio quodam ea agi exiſtimante, conuertitur ad Crucifixum Palmius: atque ita vt erat nigro velamine obtectum, arcte complexus cum lacrymis, ac voce lamentabili. En, inquit, Domine mi IESV, Non ne verum eſt quod dicimus, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me? En ſeruos tuos profiteri ſe nolunt. Hac voce cordibus auditorum tanquam pugione perfoſſis; continuo gemitus, & comploratio extitit, ſtrepituſque confuſus, Volumus ingeminantium, volumus, Crucifixum reuela. Anſalonius inter hæc, qui multum concione tota profuderat lacrymarum, æſtuabat, angebatur: & quia linguam dolor, ac fletus impediebat, ſæpe animo ſecum, Volo, iterabat. Famulum quin etram miſit, qui fidem Concionatori faceret, Anſalonium, quæ ille vellet acturum. Sed antequam ad ſuggeſtum famulus peruenire, exundantis impetum pectoris, angoremque ipſe non ferens, erupit repente, ac voce, quanta potuit, maxima exclamauit. En Domine faciam, quod voles. Qui clamor tantus ſtrepitu concionis repreſſo, concionatorem quoque ſic perturbauit, vt vix ſui potens, latine quæreret, Quis es tu? Cui ille, Ego ſum Sebaſtianus ille Anſalonius. Hic vero ad ſonitum eius nominis in vniuerſo populo, cui notiſſima erat hominis pertinacia, & optatiſſima conuerſio, immenſa lacrymis miſta ſunt gaudia. Palmius iuſſis rurſus accendi facibus optatam tandem Domini effigiem è Cruce pendentis remoto velo ſpectandam offert: ac de clementia Saluatoris immenſa diſputans, iterumque ad deteſtationem ſcelerum, & noua vitæ exordia omnes adhortans, finem dicendi fecit. Opperitur Anſalonius deſcendentem ſuggeſto, ruenſque in eius amplexum negat ſe ab Collegio receſſurum, donec quod ſpoponderat, cumulate perficeret. In eandem ſententiam dat literas ad propinquos, neutiquam ſe elaturum ab Collegio pedem, niſi & ipſi in pacem conſentiant. Aduocatur publicus Scriba, res tota componitur. Papardus qui ad ſupplicium vltimum iam ſe Chriſtiana æquitate compoſuerat, e carcere liber educitur, exules reuocantur, cuncta Ciuitas gaudio geſtit. Anſalonius vero penitus iam alter, totus primo in expianda priore vita occupatus, deinde mortiferi criminis, quod cauſa necis Chriſto fuiſſet, horrore concepto grauiſſimo, ne quid vnquam tale committeret, octauo quoque die diuinis ſe communire myſterijs exorſus, poſtremo tanquam in arcem, in Capuccinorum confugit ordinem; ibique vitam tantæ conuerſionis celebritate dignam peregit. Sacramentorum non vna vtilitas fuit. Ea ſæpe ab animis ad corpora redundauit. Mulier in

27 Conuerſio Sebaſtiani Anſalonij.

28

Digitized by Google

29 Sacræ cõfessionis vis.

vitæ genere dissoluta, cum ad ædem Collegij veniſſet, visa est sibi quandam veluti flammam ex ore vomere, haud dubium nequitiæ interioris indicium: & feminiua corruit sacerdotis ad pedes, cui dolenter aperiens in confessione peccata, libera ab eo, incolumisque discessit. Puero Energumeno Dæmonis vitio iugulum intumuerat, vt nec vocem reddere satis posset, nec in stomachum alimenta traijcere, dies aliquot nihil omnino gustarat: ducitur ad S. Nicolai & expiato rite pectore Dæmon auolat, vox puero redit, cibum fauces excipiunt, & tumor resident indecorus. Alius insanabili vrgebatur abscessu, magnosque sumptus in curatione fecerat; sed cum frustra tentarentur omnia, de amicorum sententia, in exomologesi spe reposita, Patres conuenit, animique sanatis vlceribus, haud ita multo post ipsum quoque corporis vlcus, mirantibus amicis, & gratulantibus sustulit.

30 Res pro communi bono à Natali Messanæ gestæ.

Complura sunt hic etiam à Hieronymo Natali in rem communem, & publicam bene gesta. Vt enim pauperum solitudini, inopiæque succurreret, euicit tandem, vt institueretur in vrbe communis pecuniarum aceruus, (Mons pietatis vulgo cognominatur) quo in vltimis necessitatibus paratum miseris perfugium esset. Idemque operam dedit, vt, qui recipiendis ægris publicæ custodiæ locus esset inuentus, quoniam minus salutaris corporibus habebatur, cum salubriore permutaretur. Cuius valetudinarij curam penes Natalem ipsum esse Vegæ Proregi placuit; quod sodalitati cuidam est tradita. Eademque in homines caritate vir pius aureos mille nummos ad redimendos è Turcarum seruitute captiuos cum à Ciuibus Mamertinis, tum ab ipso Prorege collegit.

31 Cornelio Vishauæo autore virginitas floret.

Puellarum vero numerus magnus viridem suæ virginitatis florem partim intra septa religiosi Gynecæi, partim domesticos intra parietes Deo dicauit autore in primis Cornelio Vishauæo, cuius idcirco nomen tota iam Messana nobile, & clarum erat: eaque vox iactabatur in vulgus, vix in ea vrbe reperiri virginem, seu viduam, quam non ille Deo, si in eius forte manus incideret, consecraret. Qua populi voce Virgines inductæ tres, quæ certo, deliberatoque iam animo mortales sibi sponsos destinarant, cum se Cornelio, vt eius rei periculum facerent, credidissent, magno suo bono senserunt, vera esse, quæ de eo fama ferebat: princeps ex ijs vna confessionis nomine cum accessisset, in medio cursu repente mutata, non prius enumerandi peccata finem fecit, quam vt Patri sibi esse in animo confirmaret, non alium sponsum quærere, præter Christum: cuius ille mente, consilioque probato, & collaudato, ne quid duabus comitibus indicaret, admonuit. Accedit deinde altera, & tertio Tertia, singulæque in eandem mentem, cum de alijs aliæ nihil omnino nossent, repentino Dei afflatu similiter impulsæ terrenas extemplo nuptias cum cælestibus commutarunt. Ita quæ per ludum experiundi causa venerant, eæ ipsæ sanctius, vetiusque deluſæ, & meliore imbutæ spiritu discesserunt. Mulier erat supra ceteras flauo, rutiloque decora crine: qua specie cum nimium sibi ipsa placeret, & plauderet, cœnobij nomen horrebat, ne cogeretur id aliquando decus tondenti committere. Monuit eam Cornelius, si crines illos pluris, quam Deum faceret, caueret ne in illis ipsis crinibus, quos tantum diligeret, pœnas daret. Diebus interpositis non ita multis, sensit Patrem verissimum fuisse vatem; laborare ex capite cœpit, totaque illa pulchritudo capilli morbo vrgente defluere. Ergo ne caluitij turpitudinem euulsis ad vnum crinibus ostentaret, necessitatem in virtutem vertit; cœnobijque sese latebris, quod ante sic horruerat, occultauit.

32 Natalis Romam accitur, ad promulgandas per Societatem Cõstitutiones mittendus.

Interim Natali in medio cursu rerum gerendarum accitu Ignatij discedendum ad Vrbem fuit. Quærebat enim B. Pater hominem inprimis idoneum ad promulgandas tota Societate: quas nuper ediderat, constitutiones: Nataliſque præ cæteris in mentem venerat. Ergo is Romam accitus Messana Catanam venit: vbi tum Vega Prorex, cuius confessiones excipere consueuerat, morabatur. Hic

33 Catanæ multa ex vsu pietatis procurat.

suum ante discessum multa in rem communem perficienda curauit. Aureos mille nummos ad exædificandum orborum solitudini domicilium prouocata piorum benignitate, collegit. Capuccinorum cœnobium male materiatum, & ruinosum conquisita item pecunia resarciendum. Valetudinarium insanabilium instituendum: Pauperibus passim obuijs aureos nummos centum ex ijsdem alienæ misericordiæ fontibus erogandos, diuidendosque curauit. Quibus rebus, alijsque generis eiusdem sanctissime gestis Catana Proregis cum venia, nec sine ingenti celeris sui reditus desiderio, profectus, ad Vrbem venit. Hic ab Ignatio in Professorum numerum, quem ille gradum iam antea per summam modestiam recusauerat, octauo Kalend. Aprilis adscribitur. Deinde prolato Constitutionum

Digitized by Google

ſtitutionum codice ſuum illi B. Pater de ijs tota Societate diuulgandis, perferendiſque conſilium exponit, in Siciliamque remittit. Ibi eas primum diuulgat, communicatque cum Socijs, & ad actionem reuocandas ſedulo curat. Deinde dum in alias Societatis partes, quod propediem futurum ſenſerat, mitteretur, ad inſtitutum ſuum de hominibus benemerendi reuerſus, curauit orbarum domibus Calataierone, Catanæque ſe autore conſtructis vectigal ſtabile decernendum, alijſque eiuſmodi rebus ſuas quotidie curas, & vigilias impartiens, ceſſabat nunquam: cum tamen interim hebraicas tradendi literas, explicandique de interiore foro quæſtiones, ſtatiſque temporibus concionandi prouinciam non intermitteret. Adeo non vno tantum officij genere, muneriſque contenti naui illi Patres, multis, varijſque modis ſtudebant animis, populoque prodeſſe. 34 Edita Romæ profeſſione cum Conſtitutionibus in Siciliam redit: vbi primũ illæ promulgatæ.

Hac multiplici varietate laborum Claudius Iaius tanto enixius Viennæ defungebatur, quanto aſperiores Germaniam difficultates angebant, hinc bellis ardentibus inteſtinis; inde Turca poſt Pannoniam pene ſubactam, Imperij ſedibus imminente; vndique autem hæreſi depaſcente omnia; cum Arbitro rerum æquiſſimo non modicum illud tantorum leuamen malorum ſubducere ob ſcelera mortalium placuit. Octauo idus Auguſti non diuturno illo quidem, grauique morbo, ſed ſummo languore confectus, ac potius continenti opera, zeloque domus Dei conſumptus, ſacramentis rite nouiſſimis communitus, æque carus domeſticis, & externis in cælum abijt; vt eximia eius virtus, & perſpecta vulgo ſanctitas pollicetur. Quanta beneuolentia Viennenſis eum proſequeretur Academia, mœror, & amplitudo funeris indicauit, quo ad eius cohoneſtandas exequias vniuerſa conuenit. Quod metus erat, ne templum, quo ſocij tunc mœnibus proximo vtebantur, breui ingruente hoſte, neceſſe eſſet profanum facere, ampliſſime Franciſcanos apud Patres, à quibus plurimum diligebatur, in templum S. Nicolai (quod poſtea ipſis ad S. Hieronymi transgreſſis, orphanorum fuit) elatus eſt, & multis lacrymis decoratus, nobili comitante Doctorum corona, & flore ipſo Academiæ iuuentutis. Is in amplificanda, propugnandaque religione catholica apud Italos, & Bauaros, Sueuos, ceteroſque germanos magnopere laborauit. Is in Auguſtano, alijſque concilijs pro Eccleſia Sancta Romana ingenti catholicorum bono, ſtrenue, fortiterque ſe geſſit. Multum ſiue apud humanarum, ſiue diuinarum rerum potentes autoritate valens, & gratia. Is Hæreticorum contra mendacia, eo vſque reſtitit, ac repugnauit; vt eius illi admiratione doctrinæ in Saxoniam ad ineundum, cum ſuis magiſtris, miniſtriſue certamen importunis eum precibus inuitarent. Quo tamen ille Viennenſi fundando Collegio implicatus, conſtrictuſque concedere pro voluntate non potuit. Is catholicos apud Germanos Societatis nomen, originem, progreſſionem, ea dicendi prudentia, facultateque perſequutus eſt; vt eorum ſibi animos, voluntateſque conciliarit, & ad ipſius Societatis vſus adiunxerit. Vir fuit facillimis naturæ moribus, ore iucundus, atque hilaris, grauitate comite ſuæ perſonæ conſentanea, patientia paupertatis ornatus, quamuis in vſu frequenti Magnatum detrito, vilique cultu ſpectandus, nec quicquam admittens, etiamſi multa illi deferrent, quo decora paupertatis ſuæ minueret. Studio precationis, & meditationis excellens, præterque alia ſingulis diebus tum caput è cetera Chriſti Domini vita pro tempore, quod repræſentabat Eccleſia, tum vnum è ſacris cruciatibus retractabat. Tenax temporis, atque parcus, mira id ſubtilitate partitus in vitæ quotidianæ functiones mira præſcriptum tenens conſtantia: moderatus in congreſſu, atque in omni actione modeſtus. Nihil in eo inſolens, nihil arrogans, nihil elatum. In diſputationibus ea vi, atque modeſtia, vt orthodoxos valde confirmans, aduerſariorum errores conficeret, nil læderet voluntates. Docendi ratio in ſcholis plana, diſtincta, firma. Grauiſſimas de Iuſtificatione, de prædeſtinatione, de fide, atque operibus quæſtiones, & id genus, ijs neceſſarias locis, atque temporibus facilitate, ac felicitate maxima euoluebat, & explicabat. Tergeſtinorum Epiſcopatum, vt ſupra demonſtratum eſt, tanta conſtantia reiecit, vt quandiu ſubeundi tanti oneris metu ſuſpenſus, incertuſque fuit, in perpetuo quaſi luctu, lamentiſque iacuerit. Qua deinde ſolicitudine releuatus ad priſtinam hilaritatem, iucunditatemque ſe retulit. Vbi deceſſit, Angelus Dei, Pater; patronuſque catholicorum vulgo nominabatur. Is autem, qui hæc ſcripſit, Caniſius etiam Germaniæ Apoſtolum appellare non dubitat. Ingolſtadienſis Academia, vbi Iaius aliquando docuerat, inter cetera theologorum monu-

35 Claudius Iaius Viennæ moritur.

36 Breuiarium rerum Iaij, & mores.

37

menta,

Digitized by Google

menta, quæ ibi in theologiæ schola visuntur hoc illi, nomine IESV pro insignibus picto, elogium posuit. Claudius Iaius Sabaudus, theologus Doctor, & Professor Societatis, vir placidissimorum morum, & qui doctrinam cum pietate perpetuo coniunxit. Hic, si quispiam alius, in hac schola sanctitatis opinionem apud summos, medios, infimos, sibi comparauit: cunctis æque carus, & salutaris; qui etiam ex prima decade fuit eorum, qui sanctæ Societatis IESV autores, & fundatores extiterunt. Hinc euocatus Viennam Austriæ, ad ea, quæ semper in pectore tenuit, & ob oculos habuit æterna

38 migrauit gaudia anno millesimo quingentesimo, quinquagesimo secundo. Iaio ex hu-
Nicolai Lanoij operosa caritas. manis exempto, tota Viennensis Collegij administratio ad Nicolaum Lanoium redacta est. Is erga genus omne hominum, sed præcipue erga Italos milites post Pannonicam cladem nudos, saucios, vel alioqui ægrotos, ac rerum omnium egenos Christianæ caritatis vires explicauit. Nemo erat, qui misere per vias abiectis, vel palearum aliquid, vbi caduca corpora reclinarent, subijceret, atque subterneret. Est igitur his affatim & lectulorum, & vestium, cibariorum, & medicaminum opportunitate consultum: plurimique ea ratione seruati, qui talibus orbati præsidijs, atque solatijs funditus perijssent. Quosque conseruare viuos non licuit, eos Patres cum bona æternæ spe vitæ

39 elutis confessione criminibus dimisere. Accessit pio labori in exteros, fortioris occasio
Iuuat, sanatque pestilentes. pietatis in ciues, lue pestifera Viennenses aggressa. Fuit autem in Lanoij pectore siue caritatis, siue fiduciæ tantum (quemadmodum accepimus) vt cum ægrotos, quos pestilentia perculerat, interuiseret, eos sæpe sola manus impositione mirabiliter persanaret, singularique Dei munere factum est, vt animis intenti Patres, corporibusque iuuandis, cum ab ægrotorum pestilenti spiritu non refugerent, ab eorum tamen contagio-

40 ne semper integri, intactique seruati sint. Nec parum hoc anno in sacramentorum
Canisius per sacram confessionem ægris simul animis, & corporibus medetur. reuocanda consuetudine profectum est: cui rei plurimum etiam profuit vulgi opinio de sanctitate Canisij non obscuris indicata prodigijs. Magnus namque numerus eorum, qui corporis, animique saluti prope desperauerant, confessionis ergo Canisium vel adibant ipsi per se; vel, si id non poterant, accersebant. Mulier malo pariter morbo, maloque Dæmone diu torta, simul ad Canisium venit, suasque rite sordes apud hominem exuit, non modo pertinaci Dæmone, qui nullis vinci sacris carminibus poterat; verum etiam omni morbi tentatione, molestiaque libera missa est. Grauius alia & animo laborabat, & corpore. Obsidione mali Dæmonis grauiter oppressa, dudum æterna de salute penitus desperarat; grauia propter scelera traditam iam se Satanæ in æternum clamitans. Hæc quoq; cum de Canisij consilio repetitis iam inde à pueritia in confessione peccatis, rite animum expiasset, omni Dæmonis obsidione, morboque eiusdem Canisij precibus, & exorcismis exempta est. Ex eoque tempore sibi reddita, in terendis liminibus sacris, exequendisque Christianæ pietatis officijs, atque muneribus multa fuit. Hæ res & copiosam ad extirpandas morborum causas, flagellique diuini pœnitentiæ mysterio multitudinem stimulabant, & nomen, autoritatemque conciliabant Societati, quæ deinceps eo est amari cœpta vehementius, quod eius in repudiandis, remittendisque

41 muneribus abstinentia vulgo cognita, magno exemplo, miraculoque fuit. Sed sacra-
Extremæ vnctionis vis. mentorum quanta sit efficacitas, atque vis in nostris etiam hominibus Deus corruptos apud populos declarauit. Laborabat Nicolaus Gaudanus, alijque germani duo sane quam grauissime: nec enim à summo vitæ periculo longe aberant, cum extremæ vnctionis adhibito sacramento, ex ipso morbo protinus emerserunt.

42 Apud Hispanias in Cantabria continebat se Franciscus Borgia suæ studio sanctitatis
Res Borgiæ in Hispania. intentus, & ex vmbratili illa recessus Ognatensis exercitatione prodibat subinde in solem, ac pluuerem loca finitima docendo pererrans, vbi proximorum saluti vtilitates prope incredibiles attulit. Incurrebat in omnium oculos splendor paupertatis, fulgor humilitatis; in aures animosque vox vrens, & ad pietatem incendens. Quæritabat in paupere cultu victum sibi precario, pedibus suis iter scipionis adminiculo faciebat, nunquam linguæ parcens, siue vt Deo laudes, & dulces hymnos caneret, siue vt ad omne officij decus populos inflammaret. His velut calcaribus etiam è longinquo incitati complures (neque enim latebant) splendore generis, & literarum eruditione præclari, spretis humanæ vitæ commodis, & nuncio libertati remisso, cœnobiorum subire iugum, & Christi paupertatis incommoda non dubitarunt. Atque vt eorum magnum numerum

mittam,

Digitized by Google

mittam, qui ceteras repleuere familias, huic certe noſtræ, nec pauci nec contemnendi dedere nomina. Nam & ætate, ingenioque florentes adoleſcentes, & matura grauitate viri multis ornati literis, omnique laude cumulati, & veneranda canitie ſenes ſeſe Ognatum ad Borgiam, vt cum eo, & ſub eo vitam degerent, contulerunt. In ijs Antonius Corduba Laurentij Fiqueroæ, & Catharinæ Fernandiæ à Corduba Feriæ Comitum, & Marchionum de Plego filius, vir non modo genere; ſed etiam virtute clariſſimus, & Borgiæ noſtri Conſobrinus: qui ſtudiorum cauſa Salmanticæ degens, eius Academiæ Rector (qui honos non niſi nobiliſſimo cuique mandatur) renunciatus eſt. Hunc Hiſpaniarum Princeps Philippus, cum in dies eſſet auctior meritis, ac virtute, ſtatuit etiam honoribus augere: eiuſque commendatione Cæſar, vt in Cardinalium numerum legeretur à Iulio Pontifice poſtulauit. Iamque illuc Iulij voluntas incubuerat, & in eo ornando conſentiebant omnes; cum vnus ipſe diſſenſit Antonius. Is iam pridem Franciſci Stradæ concionibus incenſus, ſub Michaelis Turriani diſciplina, interius deguſtata virtutis dulcedine, vt ei ſe totum, ac penitus dederet, ſtimulis crebris incitabatur. Sed cum tot vndique ſpecioſa ſæculi blandimenta diſtraherent, ac potiſſimum ſacræ purpuræ fulgor, publici etiam oſtentatione commodi ad ſeſe pelliceret, ipſum ſuper ea re Ignatium perlonga epiſtola, cuius hæc eſt ſumma, conſuluit. In eorum, inquit, numero, Pater, quos Cæſar à Pontifice impetrauit, vt faceret Cardinales, me quoque retulit: proximiſque Pentecoſtes ſolennibus, quantum certis comperitur nuncijs, creatio fiet. Ego cum ad certamen id ſuſtinendum, omni caream propugnaculo, Societatem IESV, (turris enim fortiſſima nomen Domini) mihi delegi. Tamen vt de Dei mente ſim certior, per Chriſtum Ieſum, qui ad hoc me quærendum ex te incitat, precor, vt quid ſequi debeam indices. Nam quod Cæſar, qui lapſorum Eccleſiæ morum reſtitutionem vſque adeo vrget, adoleſcentem annorum quatuor, & viginti nullis prope literarum præſidijs ornatum, cum in philoſophia nunc verſer, in eum velit locum euehi: deinde, quod rebus ſuis munimenta, idoneoſque adminiſtros quærens, hominem deligat omnis negotij publici rudem, neque autoritate, neque facultatibus pro tam grauis perſonæ amplitudine inſtructum: quoniam id ab humana videtur abeſſe prudentia; interpretari diuinæ prouidentiæ argumentum licet. Honor porro ipſe quamuis ampliſſimus; tamen cum onus paſtorale non afferat, videtur mediocri doctrina fore contentus, ſi modo innocentia, ſincerumque diuini obſequij ſtudium adſit, quæ in huius loci adoleſcente ad exemplum quoque valerent. Et ſane ſacerdotes, religioſoſque virtutis egregiæ Eccleſia complures habet, Cardinales fortaſſe non ita multos. Denique Societati etiam, quo magis ea in commune proficeret, vſui eſſe poſſem. Hæc mihi ſuccurrebant in eam partem, cur oblatus honos neutiquam fugiendus videretur. Verum plura, & grauiora ſuccurrunt in alteram. Primum excelſiſſimus gradus, & muneris amplitudo plane dotes exigit ſingulares. Quanta enim ſcientia, quanta prudentia, quanta in rebus agendis exercitatio, quanta etiam ætatis maturitas: quantum vero zeli, conſtantiæ, religionis, amoris, timoriſque Dei requiritur in eo, qui è conſilio Vicarij Chriſti, ſanctæque Eccleſiæ columen, & quaſi cardo futurus ſit? Quibus tamen ornamentis ego me penitus nudum agnoſco: neque ſentio eas me egiſſe radices humilitatis, & mortificationis, vt fructus debeat expectari: ſed potius verendum ſit; ne ad primos æſtus, ac ventorum afflatus, ſi quod eſt ſemen, aut germen exareſcat, & illam pariter diuinæ lucis auram, quæ menti nunc meæ per diuinam bonitatem affulget, ille paulatim inanis ſplendor extinguat. Sed fingamus neceſſaria ei perſonæ præſidia mihi nulla deeſſe, quid hæc valerent, vbi rerum, quæ tractantur, adeo perplexa & lubrica, & periculi grauiſſimi plena natura eſt? Tam arduum, viam tenere, vt nec Principes mortales, nec immortale Numen offendas? Quid? ipſa vitæ ratio hiſce temporibus vſitata per ingentes, ac ſuperuacaneos ſumptus, quantum periculi habet, præſertim Eccleſiæ bonis abutenti? quod faciendum mihi neceſſario eſſet, cui nec alia ferme pecunia, quam ſacra ſuppeteret, & nationis, familiæ, & fratrum, qui non opulentiſſimi ampliſſimos apud Imperatorem, & Principes gradus obtinent, ſeruiendum eſſet ingenio, ac dignitati. Quid dicam de occaſionibus, ac temporibus, quæ incidunt talia, vt vel ætate, ac virtute prouectos, nunc ſuperbiæ, nunc auaritiæ, nunc liuoris, malæque æmulationis, nunc aliarum perturbationum quaſi tormentis euertant? Atque vtinam non eſſet ipſomet experimento compertum,

43 Vocatio ad Societatem Antonij Cordubæ repudiato Cardinalatu.

44 Antonij à Corduba epiſtola ad Ignatium de Cardinalatu repudiando.

45

pertum, quanto pronius sit viros vel robustæ virtutis euanescere eo loco, ac perire, quam
46 quicquam proficere. Exempla vero sanctorum aperte docent quid in his rerum articulis agendum sit: qui istos honores contentione summa fugerunt: atque nostris hisce etiam temporibus cernimus viros præstantes abdicare magnas ditiones, vt Deo seruiant, ne dum vt noui quicquam assumant. Et fortasse nouum etiam hoc exemplum posset hominum mentes excitare, vt intelligerent quam parum in seculi prosperitate sit; si adolescentem repudiare id vltro cernerent, quod tam multis est summa votorum. Deniq; duabus e vijs, quæ se mihi nunc offerunt, altera Crucis, & ærumnarum, altera splendoris, & commodorum, hanc Dominus IESVS, cum vellent eum Regem facere, omnino refugit: illam in omni vita sequutus est; cuius item tam certus videtur exitus felix, quam alterius periculosus, & anceps. Atque hæc quidem incommoda res habet ipsa. Iam ne id quidem quod initio pro voluntatis diuinæ signo retuli, vllarum est virium. A meis enim negotium id omne, neque nisi caduca spectantibus commoda, neque nisi per vias terrenas tractatum est. Quid autem de cælesti licet nutu conijcere, vbi vitiatæ naturæ studia, carnisque, & sanguinis consilia dominantur? Hæc Pater, omnia, vti scripsi, nemo mihi mortalium (nam ne cum Patre quidem Michaele rem contuli) sed Deus, vt opinor, suggessit. Expecto Paternitatis tuæ consilium, idque mature, vt remedium sit promptum in tempore. Et quoniam ab illarum viarum altera declinare non est, nisi in alteram transeam, peto, quæsoque Pater, vt quando in Ecclesia sua Deus te collocauit, qui receptum aberrantibus dares, mihi quoque patere ad te aditum velis. Pridie Kal. Aprilis anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo. His datis ad Vrbem literis, cum subinde Salmanticam vsque huius anni vere Borgia excurrisset, eius exemplis illustribus, incensisque sermonibus victus, non expectato Ignatij responso Deo cessit vocanti: gloriam premens humanam, & requirens æternam, Societatis humilitatem multo potiorem fluxi honoris titulis duxit. Eodem ferme tempore è præstantissimi concionatoris Auilæ disciplina migrarunt ad nostram Iacobus Gusmanus & Gaspar
47 Loartes: easdemque vitæ rationes Barphtolomæus Bustamantius sacerdos theologusq; & concionator idoneus vltro suscepit; is, qui Ioanni Taueræ Archiepiscopo Toletano fuerat à secretis: & grauissima negotia, cum is Antistes vlterioris Hispaniæ procurationi præesset, sæpe tractarat: nec potuerat vnquam pellici, vt sacerdotium nisi vnum exciperet, multis & opimis oblatis. In eo sacerdotio seduli Pastoris munere multos annos cumulate perfunctus, cum studio flagraret ardentissimo omni ratione probandi se Deo, omnemque vitæ suæ cursum ad eius maximè voluntatem, vt ad optimam, & rectissimam regulam dirigendi, dies ac noctes ei supplex erat, vt viam sibi, quæ eo ferret, atque deduceret, commonstraret, interim vigilanter obseruans, quo res Societatis, de qua tam multus, ac varius sermo perstrepebat, euaderent. Sed dum maxime excitata ab Silicæo procella feruet, siue, vt aliqui produnt, ex sermone Villanouæ cum ipso Antistite, cui præsens adfuerit, siue aliunde re cognita, Villanouæ se voluntati permisit: nec
48 tamen omnino quieuit ardor voluntatis diuinæ penitus pernoscendæ. Cuius rei causa, cum quotidie vota, precesque solicitus duplicaret, ad extremum inter Missa solennia vi lacrymarum, atque singultuum Christum illum, quem habebat in manibus, oculisq; cernebat, quodammodo perpulit, vt significationem sibi aliquam ederet voluntatis suæ, sibique genus illud vitæ, quod ei maxime probaretur, ostenderet. Hic ille, vt ipse postea non sine teneriore pietatis sensu commemorabat, permotione quadam mentis insolita, impulsuque vehementi, & veluti voce quadam interiore se moneri sensit, vt in Guipuzcoam sine cunctatione profectus, quod à Francisco Borgia fieri animaduerteret (de cuius recenti vita nondum plane cognorat) id ipse suis moribus conaretur exprimere. Fuit hæc Dei vox in auribus Bustamantij tam efficax, tamque vehemens; vt è vestigio domo, negotijsque posthabitis de Villanouæ quoque sententia, in Guipuzcoam se conferret. Quo cum esset ingressus, vbique reperit Borgiæ sanctitatis impressa vestigia, & suaui eius velut odore omnia redundare. In Ognatensem deinde recessum vltra progressus, commodum in Borgiam ipsum incidit, lapides, & cæmenta ad ædificium conuehentem. Huic consilium suum exponit, huic totum animum, & pectus aperit: dimissisque illico famulis, cum eo permanet; dein Societate receptus, complures annos ipsi Borgiæ cum in eius itineribus, tum in explicandis, conficiendisque negotijs magno

Barptholomæi Bustamantij vocatio.

vsui,

Digitized by Google

vſui, ac leuamento fuit. Salmanticenſe Collegium, vt eius tum ferebant initia, graui premebatur inopia. Et incidit aliquando dies, cum domi nihil eſſet, nec inueniri poſſet vnde famem Dei ſerui leuarent. Aridus ducendus is dies erat, iam annona conſumpta; cum haud immemor diuinæ fiduciæ qui præerat, iubet rem Deo diluculo, tum cum ad orandum ſurrexerant vniuerſi, accuratis precibus commendari. Vix orandi finis campanæ ſignificatus eſt cantu; cum extemplo pulſantur fores, & pecuniæ ſubſidium affertur, quo & omnes affatim ſatiarent deſideria naturæ, & in Dei fiducia, qui volucres cæli paſcit, ſuos animos confirmarent. Methymnæ Campi Collegio, quod nuper inchoatum ſupra diximus, res non defuerunt aduerſæ, quo altiores radices ageret. Namq; eius loci Abbas, & Vicarius idem Epiſcopi, qui ad eam diem fauerat, ab hominibus, qui parum Societatem norant (vt opinio fuit) concitatus, ipſa S. Martini ſacra luce per Tabellionem edixit, ne ſacris confeſſionibus, concionibuſve operam darent; niſi prius de eorum vita, doctrinaque ſpecimen ſumptum eſſet. Noua res videlicet viſa Patribus, & valde inſolens, vt qui Abbate ipſo nec inſcio, nec inuito, cui & literas Apoſtolicas, & ſummam priuilegiorum inſpicienda iam dederant, iure ſuo ſuis in obeundis muneribus vterentur. Protinus ergo Petrus Siuillanus, qui non dum ſacerdos Collegio præerat, & doctor Caſtellus pergunt, quò propius mentem explorent Abbatis, planiuſque de re tota cognoſcant. Qui ſimul ac in eius venere conſpectum, verbis contumelioſiſſimis, latrones, ſeductores, & id genus maledictis compluribus appellantur: atque vt facta verbis accederent, cum Rector modeſtiſſime precaretur, vt quando iam Pontificia diplomata viderat, vellet Patres rationem ſui reddentes audire, exclamans, diplomata eorum fallacias, ac ſcelera eſſe, vibratum per aëra baculum quem gerebat, in eos cum ſtomacho torſit, irrito tamen ictu. Quod idcirco retulerim, vt appareat niſi perturbationes ſedulo comprimantur, quas ad indignitates interdum perſonas vel graues impellant. Neque is finis fuit. Digredientes Dei famulos, cum cedendum exundanti flammæ viderent, iubet à ſatellitibus comprehendi. Confeſtim abripiuntur in vincula. Hic diem totum arcte tenentur, dum amicorum ſummis precibus inde miſſi ad ſua ſe munera Abbate conniuente ſe referunt. Animaduerſum eſt toto illo turbinis tempore non modo aut ſociorum autoritatem, opinionemue apud homines, aut hominum in æde Collegij celebranda frequentiam, vſurpandiſque rite myſterijs nihil imminutam verum etiam auctam, fructuſque ad animos longe vberrimos redijſſe. Quin Abbas ipſe rebus agitatis mitior iam die factus odium in amorem vertit: & is ipſe nouum in ædificium poſtea primum lapidem rite miſit. Gandiæ cum Taurica, & alia quædam (quæ arundinum vocant) ſpectacula danda eſſent ſub ſancti Iacobi Maioris ſolennia, in quibus cuncta ciuitas Iobelæi ſe expiatione renouarat, tametſi Rector Baptiſma Barma Valentiam abierat, tamen octo ſociorum è numero, quorum pars dimidia ſacerdotes, conuenere inter ſe, vt rem periculi plenam, & quam ſæpe hominum interitus, & ſauciatio comitatur, euerterent; neque ita ſubito recens animarum nitor theatrali macularetur licentia. Ergo Prorectoris voluntate ſic inſtructi, ornatique è Collegio prodierunt. Procedebant numero quatuor, quorum princeps funе de ceruice ſuſpenſo, ingens manu ſignum Crucifixi Domini præferebat, poſtremus reſte item ad collum alligata defuncti hominis cranium ad terrorem oſtentabat: intermedij vero duo nuda ſua terga flagellis perpetuo verbere laniabant. Opportune in cauеam peruenerunt primo agitato, iamque incluſo tauro. Ad nouum ſpectaculum oculi repente omnium cum ſtupore quodam conuerſi. Sacra Domini effigies, mortis imago, ſeſe lacerantium fragor, & fœdata cruore terga commouebant, cum vnus è quatuor in quoſdam gradus euadens, addere clamores terrificos cœpit, vt iam totum theatrum miſericordiam inclamaret. Ita perculſo populo ex alia parte prope ſedilia Ducis, & coniugis eodem ornatu, ac terrore alij quatuor apparent, paribuſque etiam verborum facibus ſpectatorem incendunt. Inde tantus excitatus eſt in populo fletus, tantus animi dolor, vt ploratibus, & vociferationibus omnia Dei clementiam implorantibus perſonarent. Ergo auerſa à ſpectaculis multitudine, quanquam ſumptu non modico apparati, miſſi ſunt ludi, & ſanus domum ſuam quiſque reuertit, vt ſi de templo non de theatro diſcederet. Pars tamen maxima redeuntes domum Patres certatim proſequuta eo motu, vt non pauci, quos nec temporum calamitas, nec Iobelæi indulgentia flexerat, exemplo illo

49 Laborant inopia Collegio Salmanticenſi Deus ſuccurrit.

50 Collegij Methymnenſis vexatio.

50 Gandiæ impeditur ſpectaculum tauricum.

deiecti

52 Feruor Valentinorum sociorum in coercenda licentia bacchantium.

deiecti ad confessariorum pedes acciderint. Hoc salubri terroris exemplo socij Gandienses æmulati sunt Valentinos. Ex his enim sex pridie Cinerum, quo maxime die Satan, & licentia dominantur, nudi pedes, ac verticem, longum ab ceruice funem trahentes pendulum, ac duo etiam nudi terga flagellis armati, ceteri Crucem, caluariamque alterni manu gestantes obiere vrbis celeberrimas vias, dantes se in bacchantium turbas: subinde clamores horrificos, de morte, de supremo iudicio, de Tartari pœnis æternis, & similibus horum concionabundi eiaculantes inter duorum se diuerberantium crepitum, cruoremque, haud sane pœnitendo exæstuantis licentiæ temperamento. Ceterum nec illud quidem pietatis genus Gandiæ prætermissum est. Cum multos iam menses terræ pluuias negaret Cælum, ingenti metu sterilitatis, ac famis; eodemque tempore Turcicæ classis metus accederet, quæ maritimas illas prope oras nuntiabatur adesse. Rector conuocatis socijs populi mœrorem, ac luctum exposuit, interrogans, quibus armis aduersus cæleſtem iram tendendum esset. Cumque ad omnia se quam paratissimos cuncti offerrent, decretum est tandem, vt octiduum, quod ad Assumptam in Cælum Deiparam intercedebat, ei negotio præcipue dicaretur. Eo spatio ter diuinam synaxim instaurarent singuli: quoque die id fieret, ter singuli voluntariam adhiberent suorum corporum verberationem. Præterea à quinta ante meridiem hora ad nonam pomeridianam quotidie continuata supplicantium viciſſitudine haberetur oratio. Quorum preces, atque supplicia liberaliter audita largissimi mox imbres toto biduo continentes testati sunt, quibus satis superque sitientibus agris, & iam prope arescentibus consultum est. Nunciatumque haud ita multo post Turcarum classem, quæ tantum incolis terroris iniecerat, longe alium tenuisse cursum.

53 Diuiditur Hispaniæ prouincia in duas.

Hoc anno Hispaniæ prouincia (crescente sociorum in dies numero) tributa est in partes duas, in vlteriorem, & citeriorem. In illa relictus est Prouincialis is, qui toti Hispaniæ præfuerat Antonius Araozius: Huic vero, quæ Tarraconensis nomine continetur, præfectus est is, qui Lusitaniæ præerat, Simon Rodericius. Cuius rei maturandæ ea fuit occasio. In Lusitano regno Societas non ijsdem, quibus in alijs ferme terris

54 Res in Lusitania turbulentæ.

orta, & adulta principijs, mole iam sua (vt præfestinata assolent) laborabat. Quippe cum firma alibi fundamenta fere in rerum penuria, infectationibus, & omnibus ærumnarum generibus iacta essent: in Lusitania pro benignitate Regis, ac gentis humanitate euenerant plane contraria. Cumque messis amplitudo totum late per Orientem blande se offerens, ad multiplicandas operas inuitaret, Rexque siue subsidijs affatim conferendis, siue benignis verborum hortatibus incitaret: ac primorum exempla Patrum ad Dei famulatum allicerent plurimos, recepti sunt sane permulti. Adeo vt anno superiore alumnos centum & quadraginta Conimbricense Collegium numeraret. Tyrocinij disciplina pene nulla dum erat constituta: leges vero domesticæ omnino perpaucæ. Neque Simon curiosius laborabat, vt quam audiebat Ignatium tenere Societatis regendæ viam, eam & ipse consectaretur. Sed suapte natura lenis, & indulgentior, alios

55 tractabat sæpe remissius. Inde quod numeroso in cœtu, ac perexigua interioris hominis disciplina, in summo ætatis ardore, in literarum assidua tractatione necesse erat, facile est consequutum: solui paulatim obedientia, curari studiosius corpora; frigere studia diuinæ sapientiæ; contraque sic terrenæ vigere; vt nec deesset, qui scommata iacere, & mordaciores condere versus auderet. Manabat late malum: tametsi longe plures viam perfectæ virtutis strenue, constanterque capessebant: quorum exemplis, fructuosisque laboribus cum fama Collegio prima constabat, tum quæ supra relatæ sunt, vtilitates creabantur in publicum. Simon tamen perinde amabatur ab omnibus, cum ipsa indulgentia remissiores alliceret, strenui vero sapientiæ sectatores nec facta sociorum, multoque minus Præsidum scrutarentur: & quicquid se non aperte improbum offerret (quod Dei gratia nihil admodum erat) meliorem in partem didicissent accipere. Hæc, itemque ea, quæ Prouincialem proprie contingebant, in victu, cultuque subrepere superuacaneas commoditates, & alicubi sumptus fieri religiosæ paupertati minime consentaneos, cum comperisset Ignatius; neque his incommodis vllam satis reperiri posse medicinam, nisi ea prouincia alteri traderetur, remedium ex hoc aggressus est capite. Quoniam vero Prouincialis apud Regem, ac Proceres gratia multum valebat: nec semel in cassum tentata ante res fuerat; quo nunc certius, suauiusque perduceretur ad exitum,

Digitized by Google

exitum, literas, quibus Simonem ab eius prouinciæ gubernaculis remouebat, ſuo chirographo conſignatas in Luſitaniam mittit ad Leonem Henricium, Vrbanumq; ſummæ fidei Patres interpoſito obedientiæ præcepto, vt eas literas Simoni reddant. Aliud inſuper literarum teſtimonium, quo Luſitanæ prouinciæ Præpoſitum declarabat Iacobum Mironem miſit, & proprias ad Simonem, quibus poteſtatem faciebat, vel in Braſiliam (quod is ſæpe ante poſtulauerat) nauigandi, vel adminiſtrationem nouæ prouinciæ, quam dixi modo in Hiſpania inſtitutam, ſuſcipiendi. Super hæc, ne forte cœptis autoritas intercederet Regis, ad eum etiam & Catharinam coniugem, Henricum Cardinalem, & Ludouicum germanos ea de re ſcripſit: itemque ad duos illos, quos nominaui Patres: quorum fidei, prudentiæque plurimum tribuebat, vt, ſi opus eſſet, ſuum Regi conſilium exponerent, ac probarent. Eademque de cauſa ad Michaelem Turrianum Salmanticam, & Ognatum ad Borgiam ſcripſerat, vt in Luſitaniam ſeſe conferrent. Turrianoque, quem viſiratorem conſtituebat, folia pura permulta dederat ſuo chirographo communita, vt, ſi vſus eſſet, in ijs quicquid videretur, inſcriberet: & ſuo nomine quibuſcumque expediret, reddenda curaret. Sed non potuit ſapienti Regi ea Prouincialis mutatio non probari, cum ad eam ipſe ſua ſponte, nutuque priuſquam ab Ignatio literas vllas acciperet, inclinaſſet: conſiliumque iam ſuum cum Mirone contulerat; ita vt neceſſe non duxerint Turrianus, & Borgia, ſe loco mouere. Quæ regiæ inclinatio voluntatis pro eiuſdem in Simone retinendo ante conſtantia, perilluſtre viſa eſt Dei tuentis Societatem, atque regentis indicium. Simon etiam ex Ignatij literis eius voluntate perſpecta, quibus & ſe prouincia liberabat, & eam Mironi tradebat, tanquam gratiſſimo accepto nuncio, literas ipſas capiti imponens, ac pectori apprimens, ſigna edidit permagna lætitiæ, vel quod onere ſe leuari ſentiret, vel quod ſecum, vt dicitur, viuere, & ſecum ſibi eſſe iam liceret: continuoque literas ab Ignatio miſſas reddendas Mironi curauit vna cum ſuis ad Conimbricenſis Collegij ſocios; à quibus ſibi vt ignoſcerent, poſtulabat, quicquid in eius prouinciæ adminiſtratione peccaſſet. Prouinciam vero ipſam Mironi tradidit illacrymanti, haud ignaro quantum ſuis humeris onus imponeretur. Is manum illico ad opus vertere, eoque modo res cœpit, quo Romæ fieri ab Ignatio ſenſerat, ordinare. Rectorem Conimbricenſis Collegij Emmanuelem Godinium nominat, eique adiutorem Antonium Quadrium ſufficit; eum qui poſtea annos permultos Indicam prouinciam omni laudum genere cumulatus adminiſtrauit. Hæc menſe Maio geſta, ac ſecundis fere omnium excepta plauſibus. Quo tempore Ludouicus Conſaluius, & Miro egregium religioſæ documentum modeſtiæ ediderunt. Nullus Regi tum certus ſacerdos à confeſſionibus erat: aliquandoque cum Ludouico confeſſus, quia is onus auerſabatur, octauo Chriſti corporis die Mironi coram præſenti, ipſum ſibi conſcientiæ ſuæ arbitrum lectum eſſe ſignificat. Qua Pater denuntiatione non leuiter primo commotus, vbi animum paululum collegit, grates Regi plurimas agit, quod tam præclara de Societate iudicia faceret, ceterum non bene ſe cognitum illi conteſtatur, quod ſibi nec idonea ad id oneris facultas, nec ætas adſit, præterquam quod etiam eſſet in Luſitania peregrinus. Nemo, Rex excipit, veſtro mihi de numero peregrinus eſt: mitte iſtam cauſam: nec eſt quod facultatem ad audiendum me ſingularem deſideres: Dei gratia, quicquid cenſueris, & iniunxeris, ad id omne paratum habebis. Cur autem ſi ceterorum mortalium confeſſiones excipitis, refugiatis meas? Hic miro haud ſine animi pio ſenſu. Tuas Rex optime, cuius religioſiſſimam mentem, vitamque videmus, confeſſiones ſane non fugimus: ſed ſpecioſa iſta munera diſciplinæ noſtræ non admodum quadrant. Noſtræ vocationis eſt Noſocomia terendo, docendo infimam plebem, miniſteria humillima obeundo, iuuandis ſimul animis, noſtræ ſimul humilitati conſeruandæ inſiſtere. Nec eſt obſcurum, ceteris religioſorum familijs, quam parum ſplendidorum officiorum tractatio commodarit: & nos iam nunc ſatis multi gratiam conſectari Principum arbitrantur. Itaque tum priuatæ Societatis, tum publicæ vtilitatis cauſa, precor, quæſoque tuum vt iſtud ſingulare cohoneſtandi nos ſtudium temperes. Tum Rex nihil ſe fore impedimento dicens, quo minus abiectiſſima pariter munia pro voluntate tractarent, conſultare

56

57 Ludouicus Conſaluius & Iacobus Miro refugiunt Ioannis Regis confeſſiones audire ſolum ſtudio humilitatis.

Digitized by Google

amplius ea super re, ad seque quid statuisset, postero die referri iussit. Re domi de integro consultata, primaque confirmata sententia, remissus Consaluius ad Regem, non solum pro Mirone causam strenue, ac prospere gessit: sed insuper
58 impetrauit, vt sibi quoque qui dudum conscientiam Ioannis regebat Principis, cum
B. Ignatio non omnino probatum Consaluij, ac Mironis factum. bona Regis gratia, onus liceret ponere. Quæ vulgata per aulam, secunda admurmuratione celebrata sunt. Quanquam B. Pater, qui Societatem Regi tantum debere intelligebat, non omnino probauit in ea re siue Mironem, siue Consaluium tam acriter concertasse. Simon interim, qui prouinciam tanta initio voluntate posuerat, cœpit post paulo dubitare, an ea procuratione, quoniam Ignatius iusserat Regi parere, iure esset Rege inconsulto solutus. Sed statim Rex non solum Ignatij consilium probans, sed etiam gratulans Simoni, quod B. Patri tam alacriter paruisset, omnem ei dubitationem exemit. Tum demum valetudinem, fessasque vires excusans, ne vel in Brasiliam nauigaret, vel nouum Aragoniæ Prouincialatum exciperet, statuit in prædium Collegij Conimbricensis, cui à S. Felice est nomen, se cedere. Eo dum pergit, Olissippone Conimbricam venit, ac protinus in Collegio turbari cœpta sunt omnia. Non satis noui Moderatores Miro, Godiniusque prouiderant, nec multa statim principio innouarent: atque seueritatis quicquid opus foret, paulatim, mollesque per gradus inducerent. Sed vt erant ipsi sibi asperrimi, deque virtute vocationi huic debita opinionem præstantissimam mente præceperant, confestim, & ex abrupto in eam redigere absolutissimam formam cuncta conati sunt. Ac Miro tanquam existimans, sicubi desideraretur quicquam, incuria sua peccari, omnibus locis adesse, cuncta præfectorum inferiorum officia attingere, vbique se admiscere. Vnde fiebat non modo, vt ipsis munerum singulorum procuratoribus grauis esset; sed etiam rei non satis intelligens, nonnihil interdum autoritatis amit-
59 teret. Perturbata igitur domus erat tota: nec sane causam, si quærimus, leuem sustinebant, noui Præpositi, qui dum superioribus mederi volunt incommodis, nec in exigenda disciplina consulunt imbecillis, nimirum exulcerarunt, quæ sanare non poterant. Vt enim Præpositorum dissolutione torpescunt: ita nimia seueritate exasperantur ingenia: &, si peccantibus respondeas ad singula (vt ait Augu-
Quæst. vet. & no. test. stinus, non deerit vbi pecces. Tum vero Simonis aduentu, siue admonente ipso (vt suspicio fuit) siue aliquis ex maxime turbulentis, & Crucis osoribus (quod potius crediderim) ex ipsius conspectu Simonis, & Collegij in eum caritate, occasione arrepta, satanicum opus adiuuit; cœpit prior administratio cum posteriore conferri, memoriaque veteris indulgentiæ grauior esse seueritas præsens. Denique multi Simonem velle, non alium Præsidem. Atque is quidem ad sanctum Felicem breui secessit. In Collegio vero rebus in dies turbulentioribus, accersitur Salmantica Turrianus, qui mense Augusto adfuit. Nec quicquam vrgendum prius existimauit, quam vt è Lusitania Simon exiret. Itaque in vno è folijs puris, quæ accepisse diximus ab Ignatio exaratis literis primo quoque tempore ad Aragoniam se Prouinciam iubet conferre. Accessit & Regis epistola adhortantis, vt quamuis valetudo minus ferret, in obsequij tamen exemplum volens, libensq; proficisci non dubitaret. Nec sane cunctatus est Simon. Ac Turrianus ad sedandas res totus incubuit. Multi, qui medicinam non patiebantur, & nóxij erant exemplo, vel emissi, vel sponte dilapsi. Tredecim è iunioribus tanquam recudendi sub Tyronum magistro ad sanctum Felicem missi: ex quibus tandem vix vnus, aut alter, in Societate permansit. Res compositæ videbantur: iamque
60 recesserat in suum Collegium Salmanticam Turrianus. Miro in oppidum Moram euangelizandi causa secesserat, cum grauius discrimen exoritur. Michael Gomius, qui socius in Prouincia Simoni fuerat, eique comes abierat, diu natali solo carere non potuit. Relegatus sibi quodammodo videbatur à patria. Itaque eius desiderij non ferens igniculos, valetudinis excusatione, vnde abierat, reuersus est. Hic, vt primum facultas est data, quo Simonem in prouinciam restitueret, Regis, ac Procerum aures fictis criminationibus, ac calumnijs aduersus virum sanctum Ignatium oneraſſe dicitur. Criminabatur eum ambitione ductum neptem suam in matrimonio collocandam Ioanni Borgiæ curasse; quem Societatis edidisse iam vota Gomius affirma-

Digitized by Google

affirmabat. Pecunias è Lusitana prouincia, vt alijs prouincijs consuleret, auertisse: qua in re cum grauem aduersarium Simonem haberet, eum à prouinciæ gubernaculis deiecisse. Prouinciam ipsam spoliasse viris doctis, & indigenis, auxisse rudibus, & externis; qui prouinciæ sumptibus, & impendijs, literarum se doctrinis ornarent, semper videlicet reclamante Simone. Quibus mendacijs, maleuolisque sermonibus adeo breui Regem, Procereſque nonnullos immutauit, & abalienauit Ignatio, vt putaret vulgo Societas in Lusitania ad nihilum reditura. Sed non defuerunt, qui Regem melius edoctum de errore deducerent, & B. Patri, cuius in coronam noua hæc gemma inſerebatur, continuo reſtituerent. Expoſuit enim Franciſcus Henricius Matrimonium neptis cum Ioanne Borgia, non modo antequam fieret, Ignatium ignoraſſe: verum etiam poſtea improbaſſe factum: non quidem quod vota Societatis emiſiſſet Ioannes (vt falſo, inuidioſeque narrabatur) ſed quod ſane exiſtimabat eum iuuenem ad ſtatum celſiorem diuinitus incitari. Ceterum cum huic neque patrimonium, nec bona ad hæredem tranſitura vlla adeſſent, ad Laurentiam vero Loiolæam vnicam gentis ſtirpem, ingens pecunia, ac Loiola ipſa recidiſſet, vtriuſque conſanguineos ſuapte ſponte, nec Franciſci, nec Ignatij explorato conſenſu, connubium tranſegiſſe. Adeo vero pecuniarum nihil interuerſum prouinciæ, vt Luſitani Patres, cum hoc ipſo anno de generali cauſarum procuratore communibus Romæ impenſis habendo conſulerentur, eam conditionem, ne quid amittendum ex prouincia eſſet pecuniæ, omnino reſpuerint. Homines quidem euocatos nonnullos, qui olim remitterentur inſtructiores. Verum tamen ipſum noſſe optime Regem, & in Luſitaniam, & maxime in Indiam plurimos, & egregios ex alijs prouincijs miſſos cum lucro incomparabili nationum Luſitanici imperij. Hæc cum omnia Rex, ſimulque quid Gomius eſſet hominis didiciſſet; quæ mens, quæ ſtudia, quid alij pauci, qui ſermones de viro ſanctiſſimo Ignatio tam improbos ſererent, & in regias quoque aures conarentur irrumpere, quam non religioſi, neque germani Societatis filij, quam nulla veræ, ſolidæque virtutis laude præſtantes: contra vero quantus conſenſus bonorum omnium, quantus amor diſciplinæ, quanta integritas vniuerſæ familiæ moderatoris Ignatij, quamque eius in ea tota adminiſtranda mens recta, in quem nulla poſſet earum rerum ſuſpicio cadere, quas comminiſci, ac iactare talem in Patrem Filij degeneres auderent. Hæc, inquam, & alia complura cum Rex ſapientiſſimus non ſolum ex Henricio, & Conſaluio hominibus de Societate, ſed etiam ex Cardinali, & Ludouico germanis ſuis, qui conſtantia admirabili patrocinium geſſere huius ordinis, accepiſſet, ſuſpiciones omnes abſterſit, amorem, & benignitatem redintegrauit, & auxit; probauitque vt Michael Turrianus, quem præclaris Ignatij præceptis ad eam prouinciam conſtituendam inſtructum nouerat, in Luſitaniam rurſus euocaretur; itemque acciretur Borgia, ad quem & ſuas proprie literas dedit. Fuit omnium ſententia B. Ignatium quicquid incommodis, quæ ſubierunt, anteuertendis erat neceſſe, ipſo ab initio pene diuinitus prouidiſſe, nec euentura fuiſſe, ſi Turrianus, & Borgia (vt ille cenſuerat) mature in Luſitaniam conceſſiſſent. Ita eſt profecto. Summa potiſſimum capita Deus mouet, docetque, ac multa in rebus gerendis per imprudentiam prudentium nimis adminiſtrorum ſæpe peccantur. 61

Inter hæc Rector Conimbricenſis Godinius & ex defectione multorum, & ex rumoribus inde per vrbem gliſcentibus acerbiſſimum animo dolorem capiens, ſeque potiſſimum tantæ autorem tempeſtatis interpretans, tum quia mos eſt optimarum mentium, vt pœnas à Deo immiſſas, quamuis innoxij ſint, ſuis imputent noxis; tum quia præcipuus ipſe adminiſter ſeueritatis fuerat, æmulatione priſcorum Patrum, quos vehemens impetus ſpiritus, ſæpe admiranda cœpta proripuit, conſulto multis cum lacrymis Deo, primiſque domeſticorum, exemplum de ſe ipſe publicum conſtituit ſumere. Ergo die Sanctorum omnium octauo, conuocatis in ſacellum ſocijs, monitiſque, vt preces pro certo homine multum indigente (ſeſe intelligebat) ſimul pro Societatis totius, ac potiſſimum Luſitanæ, atque etiam egreſſorum ex ea culpis, ad Deum enixe facerent: nec inde pedem priuſquam admoniti eſſent, efferrent; nudato tergo, armatus flagello prodit in publicum. Totam vrbem ſeſe diuerberans obit: ac duodecim ferme locis celebrioribus prouolutus ingenua, vocibus magnis, fletu, ſingultuque 62

Emmanuelis Godinij feruor per vrbem ſeſe diuerberantis.

Digitized by Google

interruptis exclamat, Nobiles, populusque Conimbricenses per Christi redemptoris plagas, quicquid offensionis ex Collegio IESV vobis est præbitum condonate mihi. En ego ille sum, cuius peccatum est culpa, quicquid peccatum est. Iram hanc Dei mea commissa commeruere. Sic obita vrbe ad socios in sacello perseuerantes cum magno verberum fragore repentinus ingreditur. Attonitisque ad nouam speciem, quid egerit, & quam ob rem, plenus lacrymarum exponit. Nec mora ceteros ardor idem inuadit, Quadrium maxime, qui veluti fuerat administrationis adiutor, ita culpæ, si qua esset, se participem contendebat. Ergo certatim is, alijque idem sibi vt concedatur piaculum instant. Emmanuel tantisper cunctatus, dum res consultaretur, denique calentibus animis ratus obsecundandum, iussis iterum in sacellum conuenire, Hic, inquit, pariter cogregati, quo fiat diuinissimæ Trinitati acceptum, obsequium vestrum cum acceptissimis Christi Saluatoris consociate supplicijs, qui se hostiam pro nobis obtulit Deo, & Patri in odorem suauitatis. Proponite igitur vobis eam speciem, qua totus cruentus cum horrenti spinarum serto in ioculari purpura est productus ad populum: & Præsidem audite, Ecce homo clamantem. Tum horæ vnius spatio in spectaculi huius contemplatione exacto, diuina iuuante gratia, & nos in publicum cum Cruce nostra prodibimus. Vix hora abierat, cum accensi omnes, iratique sibi, & diuinum quendam spirantes ardorem, præmoniti, vt non tam lacerando corpori intenti, quam Dominum Cruce oneratum per Hierosolymæ vias cogitatione sequentes, & quasi adiutantes irent, numero amplius sexaginta valide sese cædentes egrediuntur. Præferebatur insigne vexillum pendentis è patibulo Christi, præibantque ex adolescentioribus duo sacris litaniarum carminibus intonantes, quibus reliquum agmen inter plagarum crepitum succinens mœsto murmure respondebat. Sequebatur ingens populi multitudo admirabunda, quæ ad id spectaculum conuolarat. Ita ad ædem misericordiæ ventum est. Hic mora aliqua supplicando ducta conuertitur sub fores ædis ad circumfusam multitudinem Rector cum socijs vndique conglobatis: & suis peccatis tribuens, si qua in eorum animis facta offensio sit, supplex veniam rogat: insuper obtestans, vt ad propitiandum Deum suas & ipsi preces adiungerent. Quæ cum dolenter, & per quam flebiliter enunciasset, in eundem fletum auditores suos adduxit. Tum prope aram regressi, Rector certas recitat preces, ac subinde pariter omnes cum clamore, & lacrymis, misericordiam comprecantur. Non defuere, quibus hæc sancta quædam stultitia videretur. Necessarium certe exemplum tale non fuit. Mirum tamen quantum & animos Ciuium calumnijs desertorum exulceratos lenijt, & Sociorum pectora, quodam quasi horrore perfusa, graviterque concussa, ad suscipiendos cælestis sapientiæ fatus instaurauit. Inde quasi ab secunda origine rite consitum, radicibus per aduersa alte actis, ac stirpibus segregatis incommodis, Conimbricense Collegium lætius, feliciusque reflorvit: ediditque deinceps perenni vbertate Europæ, Africæ, extremisque Asiæ gentibus saluberrimas fruges. Laboriosa quoque Patrum præcipuorum valuit vehementer industria ad nomen pristinum, decusque Collegij sustinendum: ijs enim per Oppida ad euangelizandum sparsis, quæ feliciter vbique gerebant, secundo rumore longe, ac late celebrabantur, tam clara Mironis fama, vt non nemo diceret, proxima ijs, quæ India de Xauerij sanctitate sentiret, Lusitaniam de virtute Mironis existimare. Is in Archiepiscopatu Eborensi cum interesset concioni, quam pene omnem bonus Ecclesiastes in Societatis accusatione ponebat, stomachantibus, & digredientibus multis, humilitate, ac modestia summa perseuerauit: atque vbi descendit è suggestu Prædicator, coram populo Miro ad eum accedens, manum suppliciter ad exosculandum poposcit: porrectamque summa reuerentia osculatus est. Præclara enimuero maledicti ratio diluendi, quam spectatores vel lacrymis comprobarunt. Verum è veustis Lusitaniæ Patribus, nec magis antiquitate, quam virtute præstantibus, duos hoc anno mors rapuit. Ioannem à Sancto Michaele virum Dei donis multis insignem, solidaque suggesti laude pollentem, & Consalvum Mederium, cuius in seue-

63 Totum Collegium publicam verberationem per Vrbem subit.

64

65 Egregia de Mironis virtute opinio.

66 Mors Io: à S. Michaele & Consalui Mederij.

rissimo

riſſimo vitæ inſtituto æquabilis, perpetuaque conſtantia eminebat. Quippe compluribus annis ſenas quotidie præter ſacerdotale penſum, precationi, meditationique horas impendit ternas à cænula ante quietem; totidem poſt deguſtatam quietem ante diluculum. Vbi diluceſceret, deſcendebat in templum, flexiſque ante Diuiniſſimum Sacramentum genibus primas ſacerdotalis officij preces exequebatur, tum alias ex interuallo. Denique ſacrum faciens, danſque operam confitentibus (ab quo ſacro iudicio ſermocinationes alienas ſeueriſſime dicitur arcuiſſe) nunquam toto matutino tempore pedem de templo, niſi quid obedientia interdum, caritaſue præſcriberet, efferebat. Spatium vero pomeridianum, ſi otium daretur à confitentibus, rerum ſtudijs ſacrarum totum dicabat. Porro quotidianam ſenarum meditationem horarum, nunquam ne in itinere quidem omiſit: magna quin etiam ex parte retinuit ſupremis vitæ diebus, cum peſſime affectum corpuſculum pene ſpiritus defeciſſet. Paulo ante exceſſum aliquot Patrum accitis, ſacrum cereum iuſſit accendi: tum ſymbolo Apoſtolorum prolato, in hac, inquit, fide inſtitutus ſum, in hac vixi, in hac morior: teſtorque, ſi quid forte in extremo agone excidat mihi, iam nunc indictum, & irritum velle: ac protinus brachio porrecto, cereoque manu prehenſo, vt lumen hoc, inquit, oculos illuminat corporis, ſic ego credo Dominum IESVM illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum: quia ipſe lumen verum, & æternum eſt. Quæ magno ſenſu cum protuliſſet, continuans inde ſancta cum Deo colloquia, Eccleſiæ myſterijs omnibus præmunitus, euolauit è corpore pridie nonas Aprilis.

67 Res Braſilicæ.

In Braſilia ad incrementa religionis barbarorum miteſcebant ingenia. Pernambuci, quæ ex præcipuis Braſiliæ colonia eſt, magnum Ethnicorum numerum fama Patrum longe, lateque manans, ad eos viſendos, & audiendos, è locis etiam remotioribus excitabat. Confluebant ad eos onuſti muneribus, & commeatu, benedictionis vt fructum, munuſque referrent. In eo tractu Pagi cuiuſdam Ethnici, cum Patrum conſuetudinem non ignorarent, in ſtatuendis, quacunque ingrederentur, certa per interualla, venerandæ Crucis inſignibus, ad eorum aucupandam, obſidendamque benedictionem anteuerterunt ipſi, quod erant illi facturi, locoque percommodo auguſtiſſima illa fixere trophæa. Hic Patrum præſtolantes aduentum eliciebant denique quod volebant. Quos cum ſic affectis, & paratis ad baptiſmum animis Præcones Chriſti ſentirent, eorum de numero centum in cathecumenos adſcripſerunt. Verum inde regreſſis præcipua Veterator è gente aſtutia, magnæ olim autoritatis in populo, ſed tum iam, Chriſto conualeſcente, nullius; vt fidem recuperaret amiſſam, mentitus eſt apud vulgus, ſe generis propinquitate Patribus eſſe coniunctum, & vera eſſe, quæ docerentur ab ijs, vt item illa, quæ doceret ipſe. Etenim ſe ita, vt Patres docebant iam abijſſe ſemel è vita, & iterum in eam redijſſe. Quibus artibus, atque mendacijs ſuarum opinionum commenta ſimplicibus obtrudebat, plurimoſque fallebat. Quod cum Patres in reditu cognouiſſent, & veteratoris fraudes aperuiſſent, odio iuſtiſſimo populus inflammatus contineri nulla ratione potuit, quin ſcelus illud, immanemque peſtem de medio repente tolleret. Hæc Pernambuci cum fierent, inde ad vrbem S. Saluatoris ſub ieiunij magni exordia Nobrega reuerſus, non Luſitanis modo excolendis ingenti labore (vt præter cetera, etiam ipſa in vrbe, & in Oppido, quam Villam veterem, vocant, bis diebus ſanctioribus, cum rem diuinam faceret, tum populum alloqueretur) ſed nihilo minore cura in Ethnicis edocendis verſatus eſt. Horum circa Bayam aliquot Pagi tum erant, inter quos nonnulli ſacro iam perfuſi lauacro vna cum paruulis filijs, cum vitam nihilo minus ferinam, & vitia priſtina retinerent, animaduerſum eſt, eos fere omnes, intactis bonis extinctos vna cum liberis, ſic vt vlciſci parentes noxios, innocentium puerorum miſereri voluiſſe Deum ſatis perſpicue cerneres. Quæ res ceteros ſic exterruit; vt qui duci ad officium niſi coacti initio non poterant, vbi deinde admonerentur, ne ſimili ſupplicio plecterentur, ſine recuſatione parerent. At Satánas, qui vbique ſui ſemper eſt ſimilis, hinc occaſionem arripuit exacuendi ſuorum ſatellitum linguas in nomen, famamque Chriſti prædicatorum. Iactabant eos, quocunque veſtigium ponerent, eo morbos, eo lues importare: nihilque ab eis tutum, nihil periculo vacuum eſſe. Quibus obtrectationibus credulum vulgus in fraudem, & errorem inductum, quam longiſſimè à ſalutaribus refugiebat

68 Fatua calliditas Braſili Impoſtoris.

69 Vltio diuina in malos Neophytos.

70 Satanæ fraus in deteriendis à fide Ethnicis.

Digitized by Google

fugiebat magistris congressum horrebat, vitabat aspectum: cumque auditum esset eos per vias aliquas iter esse facturos omnis commota vicinitas, incenso pipere, & sale, vt solent in abigendis prodigijs, eos conabantur arcere. Sed tam impudens Ethnicorum mendacium contrarius refutauit euentus. Nam qui certam quocumque venissent, putabantur importare perniciem, ij suo aduentu salutem plurimis afferebant. Faciebant Patres iter adiuncto sibi puerorum agmine per vicos, pagosque nonnullos, vbi tussis importunissima omnium fere pectora quatiebat, plurimosque sternebat, & enecabat; cum repentino Patrum eliditur, & finitur aduentu. Quæ res vt obtrectantium ora conclusit, & mendacia aperte coarguit, ita eos, qui se abalienarant reconciliauit, planeque restituit. Obeunti vicinos pagos sacerdoti nostro puer iam moribundus, & derelictus à suis, sanandus offertur. Hunc Pater ad baptismum à parentibus depoposcit, qui cum ægre quippe Ethnici concessissent, intinctum illico sanum reddidit. Contubernio puerorum præerat Saluator Rodericius, quos ita virtutis ad omnem laudem informabat; vt magna in ijs spes Brasiliæ adolesceret: ij cum in publicum de more procederent, litaniarum, diuinæque legis carmina concinentes, adeo spectatorum oculos sua pietate, totiusque oris compositione tenebant, vt Lusitani patresfamilias non dubitarent liberos suos ad eundem numerum, & gregem adiungere. Sequebatur eorum agmen cantus suauitate suspensus populus frequens, & ad carmen litaniarum modulatis vocibus respondebat. Circumducebantur instructo agmine interdum Cruce prælata, Ethnicorum inter Mapalia vocum, & quibusdam gentis de more crepitaculorum cantu. Animaduersum quippe est nihil tam in Brasilienſium animos molliores influere, quam varios canendi sonos. Sic enim concentu permouebantur, vt in eo felicitatis summam reponerent; ac Patres ad Christianam religionem eos adhortantes, vt sermonem ad eorum captum accommodarent, hanc dicerent concentum musicum esse veriſſimum. Ea causa pleraque Christianæ disciplinæ mysteria, quo dulcius asperis mandarentur ingenijs, pijs cantibus intexebant. Et erat in ea sententia Nobrega potuisse perfacile lumen Euangelij vel in vltimam inferri Brasiliam, si prima eius prædicatio iucundis modulationibus condiretur, vt captis animis suauitate concentus ad vsitatos, familiaresque sermones sensim delapsa descenderent. Simplicem quoque innocentium puerorum fidem non raro Deus admirandis operibus comprobabat. Diuerterant hi forte pueri nobilem penes Ethnicum, & Christianis amicum: hic cum suam ad eos filiam grauiter ægrotantem adduxisset, vnus è pueris præter ceteros fide accensus, filiæ salutem nihil hæsitans pollicetur. Fusis à toto grege precibus promissa redduntur: melius fit puellæ: paucis diebus tota sibi ipsa restituitur. Cuius rei admiratione permotus Ethnicus pater, Filium insuper eis, quem habebat elegantiſſimum, sacris imbuendum mysterijs, & Christianis præceptionibus excolendum vltro dedit, quem illi in suam disciplinam acceptum, breui temporis interuallo ad fontem sacri baptismatis perduxerunt. Tantum autem his pueris Ethnici tribuebant, vt quacunque nossent eos iter habere, vias sternerent, & iter illud ornarent, eosque veluti singulari quadam sanctimonia præditos, omni significatione honoris, & humanitatis exciperent: nec in eorum conspectibus auderent exiguum aliquid ex humanis carnibus delibare. Quem ferinum morem cum merito sacerdos noster horreret, ad eum tollendum, totaque ex ea prouincia stirpitus extrahendum id salubriter excogitauit; vt quæcunque per oppida, pagosque transiret, cunctis inspectantibus, nuda terga multo verbere cruentaret: percunctantibusque respondebat ea se ratione tentare, posset nec ne supplicium imminens diuinæ iustitiæ ab humanæ carnis voratoribus deprecari. Quo documento, spectaculoque perterriti resipuere complures, sibique ipsi legem seueriſſimam indixere, ne quid in posterum è tam nefandis dapibus attrectarent. Ceterum puerorum speciosis exemplis die progrediente fiebat, vt omnibus pene locis, vbi sua Lusitani propugnacula, & arces habebant, certa eis domicilia extruerentur: in eamque rem sumptus suggererentur, & serui, qui quotidianum eis victum colendis agris, piscandoque conquirerent: quod erat profecto satis agrorum tum feracitate, tum rerum vilitate procliue. Tres igitur iam domus erant continendis hisce, educandisque puerorum gregibus institutæ, in vrbe S. Saluatoris de qua hactenus fuit sermo, in oppido S. Spiritus, quæ ingens accepit incrementum, deductis eo

71 Adest Deus mira vi Prædicatoribus Euangelij.

72 Musicus cantus mirifice tenet Brasilos, vt in eo summam felicitatem reponant.

73 Puerorum Christianorum efficax fides.

74 Horror vnius Patrum in tollendo esu humanarum carnium.

75 Domicilia excitantur pueris educandis.

à P. Em-

à P. Emmanuele Paiua tribus de orborum numero pueris, quos optime eruditos Petrus Domeneccus è Lusitania miserat. Tertia, & florentissima in colonia S. Vincentij. Quibus, alijsque in præfecturis pari propemodum laude sociorum elaborauit industria. Hoc primum anno primum habuit Pastorem Brasiliensis Ecclesia Petrum Ferdinandium, qui vrbis S. Saluatoris proprie Antistes, ceteræ autem Brasilienſis oræ generalis Commissarius (vti & successores deinceps est nominatus. 76 Primus Brasiliæ Episcopus.

Apud Brasilos hæc gerebantur, hæc apud Indos. Remeauerat è Iaponia Xauerius cunctis expectatissimus. Auxitque Cocini gratulationem publicam singularis exemplo modestiæ. Sodalitas honestissimorum virorum sub Dei Matris patrocinio, & nomine suam ædem Societati tradiderat, non tamen tanto consensu, quin aliqui sodalium reclamarent. Quorum vocibus ita ceteri commoti sunt, vt ad litem postea veniretur, & Alfonsus Noronia Prorex non neminem è primarijs impotentius obluctantem daret in vincula. Inde cuncta concussa est Ciuitas, & in Societatem grauissima exarsit inuidia, ac præsertim in Antonium Gomium (quo Prorex plurimum vtebatur) tanquam in aliena tecta, ac templa per vim vellet irrumpere. Hæc flamma tametsi cum die, tum sociorum sedulitate magna ex parte consederat, tamen Xauerius, cui nihil erat potius recto exemplo, bonoque Societatis nomine, ne qua Euangelio poneretur offensio, rescissis Gomij actis, rite contestatum voluit, socios deinceps, si sodalitati videretur, precario æde illa perinde, vt ante donationem, vsuros. Quæ res non exulceratorum modo Ciuium persanauit animos: sed omnes modestiæ sancti viri admiratione compleuit. Et, vt intelligas nihil esse sincera virtute, ac præsertim submissione animi quæstuosius, non longo post tempore summa Ciuitatis gratulatione vltro à Sodalibus, & quidem melioribus conditionibus eadem Societati ædes est reddita. Xauerius cursu repetito, Goam, quo iter intenderat, Februario mense peruenit: cuius aduentus, quo diutius, ac longius abfuerat, eo maiorem vniuersæ ciuitati lætitiam attulit. Vix egressus, è naui, priusquam Societatis tecta subiret, recta suis moribus, ad ægrotorum hospitium. Hic eos blandissima oratione solatus ad Collegium continuo pergit, vbi agebat Gaspar Berzæus: vt perbeata sibi videri posset tum Goënsi Ciuitas, cui duo illa Orientis lumina vno tempore spectare licuit. Post primos, ac dulces amplexus, post mutuæ salutationis, & gratulationis officia, quæsiuit ecquis domi iaceret ægrotus. Cum responsum esset, decumbere duntaxat vnum, eumque cum extremo vitæ periculo: hunc videlicet sibi visendum protinus, & consolandum censuit, priusquam in cubiculum se reciperet. Vt autem ex viro sancto suauitas quædam spirabat, & caritas omni melle dulcior, oppressum vi morbi fratrem fiducia tamen animi plenum (nunquam enim, quamuis desperatus à ceteris, spem ille abiecerat, modo ante supremum diem Xauerius adesset) suis Xauerius ipse sermonibus, impositisque capiti manibus, & consueta in ea re ex Euangelio effatus verba, velut à morte ad vitam mirabiliter reuocauit. Ceterum domi non vsquequaq; res lætas offendit. Collegij Rector Antonius Gomius, existimans Paulum Camertem, quem Xauerius vicarium suo loco reliquerat, præ nimia simplicitate Societatis rebus administrandis minus idoneum, non solum, quæ Rectoris erant muneris, tanquam Paulus nullus esset, arbitratu suo gesserat: sed eius quoque paulatim partes inuaserat, tum Goæ præscribens, quod ipsi venisset in mentem, tum in sedibus prouinciæ reliquis. Itaque Paulus mitissimus, ac modestissimus vir, facile ne contenderet cedens, in valetudinarij sui procuratione se cum tranquillitate animi maxima continebat. Gomius autem (nam sane nisi paulo contumacius, imperiosiusque ingenium cuncta corrumperet, donis humanis, diuinisque compluribus eminebat) nobilitate ad se conuersa, ipsoque Prorege, eo demum processit, tantumq; sibi potestatis assumpsit; vt Indos adolescentes semel vniuersos, corruptiores quorundam mores non ferens, è Seminario amandaret, eorumq; loco pueros Lusitanorum sufficeret. Id vero impleuit admiratione, & sermonibus Goam, eos eiectos è Collegio, quorum causa ipsum primo esset Collegium institutum; tamq; late manans, & spei tantæ opus interuersum. Hæc igitur Xauerius vbi cognouit, prout res poscebat, eiusque caritas, quæ ad Ethnicorum, recentiumque Christianorum opem tanto studio ferebatur, vehementer indoluit. Atque, vt modo Cocinensem plagam, ab eodem homine factam sanauerat, ita Goanam curaturus, protinus Seminarium restituit, diuersarum nationum adolescentibus pristino ritu adlectis, facta insuper potestate

77 Indicæ res.

78 Cocini res à Xauerio gestæ.

79 Modestiæ vis.

80 Aegrotum Goæ fratrem sanat.

81 Antonium Gomium ab Societate dimittit.

Gaspari

Digitized by Google

Gaspari orborum contubernium puerorum condendi, quod is meditabatur, & Ciuitas exoptabat. Posthæc aliquod de ipso Gomio sumpturus exemplum, durum, ac restitantem reperit: cumque remouendum Goa censeret, quamuis multi Procerum, ac Prorex contra omni ope tetendisset, constantissime vrsit incœptum: eoque impensius, ne exitiale posteris traderetur exemplum, religiosam obedientiam per exterorum potentiam conuellendi. Non igitur abstitit quod tandem euicit, vt in arcem Diensem concederet, quin & postremo Goa recedens, adiecit, vt penitus à Societate segregaretur. Tanti modestiam, tanti religiosi obsequij custodiam faciebat. In quo licet agnoscere consensionem beatissimorum Patrum Ignatij, & Xauerij plane mirabilem. Hoc enim ipso tempore dum tot alioqui insignem dotibus virum, sequutosque eum nonnullos Xauerius in India ab Societatis recidit corpore, Ignatius in Europa datis in omnes prouincias literis, seuero obedientiæ imperio cauit, ne quis Moderatorum pateretur contumacem quempiam inter suos versari, sed continuo eijceret: præsertim si illi ipsi, qui præessent, obedire negligerent. Ne qui debent ceteris officij omnis, sed obsequij in primis quasi facem præferre, eorum si toleretur contumacia, sit in commune nocentior. Nimirum vnus, idemque spiritus tantis interuallis disiunctas Ignatij, & Xauerij mentes afflabat.

82 Obedientia quam curæ esset Ignatio, & Xauerio.

83 Quo certius appareret præcipuum decus huius familiæ, & quasi characterem non humano eius conditorum sensu, sed consilio plane, institutoque diuino in præstantissima obedientia situm esse. Nec illud fuit obscurum æternæ illius mentis indicium: quod Michael Nobrega, & Andreas Monterus paulo postquam ab Societate, Gomij causa recesserant, apud Maschatum comprehensi à Turcis, turpis suæ fugæ dedere pœnas. Ac Montero quidem per summam barbariem caput à ceruicibus est abscissum. Nobrega vero seruituti misere addictus, ac Memphim abdictus, cum Christianos alios Lusitani redimerent, æquissimo Dei iudicio, vnus ipse in compedibus est relictus. Tametsi multis intermissis temporibus ab Armuziæ Præfecto & ipse redemptus, suum pertæsus errorem, ad Societatem vnde abierat, se recepit. Ipse autem Gomius misericordia Ignatij claris pœnitentiæ signis exorata, dum ad illum in Europam nauigat, facto naufragio perijt, elutis quemadmodum sperare fas est, ea pœna noxis, quas bonis tam multis minus caute passus erat interseri. Interim Xauerius, vt erat ad liberandos superstitionibus Sinas intentus, totus versabatur in eo, vt Alfonso Noroniæ Indiæ Proregi, Ioannique Albuquercio Goano Antistiti suis, & Pereriæ consilijs apertis Sinensem legationem vrgeret; cuius ipse comes, ac socius in regnum illud tam vndique septum, & peregrinis omnibus intercluſum libere penetraret. Eius legationis princeps declaratus est Iacobus Pereria vir singularis integritatis, & ad Xauerij voluntatem, ac studium quodammodo factus. Is quanquam Malacæ substiterat, tamen eius Procuratores in adornanda profectione illa, comparandisque pro dignitate muneribus, totoque legationis apparatu nullis impendijs, sumptibusque pepercere. Xauerius autem tali comitatu merito lætus, confectis, & ipse rebus omnibus intra mensem, quæ ad maturandam profectionem pertinebant, acceptisque à Prætore, Episcopoque diplomatis, & conciliandæ fidei literis, ac muneribus ad Regem Sinarum, ocius ad ordinandam accurate Societatem, ne quid per eius absentiam detrimenti caperet, animum contulit. Omnia autem perinde constituit, vt si nunquam amplius ad ea componenda rediturus videretur. Per eos dies in cohortandis, instituendisque domesticis creber fuit: quorum studijs, atque rationibus, vbi satis superque consultum existimauit, conuersis extemplo curis ad alia subleuanda, & suis operis instruenda domicilia, ex sociorum manipulis illis, qui sub manu erant, alios aliò pro locorum ratione, munerumque distribuit. Ac Bazainum quidem Melchiorem Nunnium, Tanaam Consaluum Rodericium, Cocinum Franciscum Henricium: ex socijs autem auxiliaribus, quique præditi sacerdotio non erant, Meliaporam Ioannem Lupium, In oram Piscariam Ludouicum Mendium, qui vitam ibi gloriosa, (vt post referam) nece finiuit, abire iussit. Tres in expeditionem Iaponicam destinauit, Balthasarem Gagum sacerdotem, & laicorum par fratrum Petrum Alcaceuam, & Eduardum Syluam, quos Malacam vsque ducebat secum. In Lusitaniam vero, atque inde Romam ad demonstrandum Ioanni primum Regi, tum Ignatio Indicæ prouinciæ statum, & petenda ab vtroque sociorum auxilia, Andream Fernandium singularis innocentiæ virum, Armuziæ ad Societatem adiunctum à Gaspare, cum Fernando Iapone misit.

83 Duorum Gomij comitum, eiusque ipsius exitus infelix.

84 Decernitur legatio ad Sinarum Regem.

85 Xauerius prouinciæ Indicæ statum ordinat.

Nam

Digitized by Google

Nam Matthæum eius comitem mos abstulerat. Ad extremum Goano Collegio, vbi triginta amplius de Societate degebant, Gasparem Berzæum, & simul Indicæ prouinciæ vniuersæ suo loco præfecit. Cuius Xauerius prouolutus ad genua, vt ceteris præiret exemplo, qui dignitate præibat, primus eius se imperio, potestatique subiecit: postque eum, si quid humanitus eueniret, deinceps successuros Emmanuelem Moralem, & Melchiorem Nunnium nominauit. Non potuit non commoueri siue illa Gasparis tanta modestia studijs humilibus assueta nouo onere præfecturæ, siue latissima illa caritas iam Sinas, & Iapones, & orbem complexa totum procurationis domesticæ quasi constricta compedibus. Verum obedientiæ tandem ad normam gnarus omnia religiosis hominibus exigenda, Xauerij autoritatem veritus, onus impositum haud pertinaciter repugnans accepit. His alijsque rebus cum è domestica disciplina, tum è publica vtilitate compositis, cum dies profectionis instaret, orsus est in digressu non sine multis, mutuisque lacrymis, veluti præsagis supremi congressus domi singulos amplexari, illa identidem inter amplexus iterans, & ingeminans, quæ sæpe alias vsurpauerat verba, Constantia, Fratres, in antiquo proposito, Amor instituti Societatis. Alta humilitas in agnoscenda conditione vestra, obedientiæ alacritas non in actione modo, sed in voluntate insuper, & iudicio. Quibus breuibus, nouissimisque præceptis in memoriam cuiusque redactis, Goa discessit feria quinta maioris hebdomadæ, qui dies, vt ex Mathematica ratione constat, in decimum octauum Kalen. Maias incidit. Medium fere Malacense iter emensos fœda tempestas adoritur. Cuius horrore perstrictos æque nautas atque vectores, Xauerius certo vultu, sermoneque confirmans, & effusos ploratos inhibens puppim scandit, sacrorum cinerum thecam linea suspensam Vnius, Trinique Dei nominibus inuocatis eiaculatur in fluctus; rursusque ad preces, & ad expiandos confitentium animos sub tabulata succedit. Interea è sacræ illius thecæ contactu tumidum mare deferbuit, ventus remisit, & tempestate commutata, læta tranquillitas remeauit. Ita quos modo pauor insolens occupauerat, hos excipit tanta repente securitas, vt admonendus Nauarchus à Xauerio fuerit, à gubernaculis oculos ne deijceret, haud enim leuius superesse discrimen: nec falsa prædixit. In breuia, syrtesque mox illata carina, nihil factum est proprius, quam vt alliſa funditus interiret, interitura fortasse, nisi præuisum ante discrimen Xauerius deprecator auerteret. Non hic vaticinandi finis fuit. In eodem Malacensi cursu, cum longe adhuc abesset ab vrbe, nec vllus internuntius per eos dies inde venisset, à vectoribus repente contendit, vti Dei numen ciuibus Malacensibus, qui præsentibus morbis tenerentur oppressi, solicita prece placarent. Cuius haud inanem, leuemque suspicionem fuisse, sed notitiam iniectam diuinitus, tum demum illi sensere, cum appulsi Malacam, graui lue populatam vrbem, vexatamque viderunt. Quæ lues orta primum è recentis obsidionis angustijs, per ciuium deinde vagata capita, aduenas quoque magna clade corripuit. Denique in ipsam, quæ Goa recens aduenerat, classem serpendo peruasit. Quanquam diuina benignitate perfectum est, vt, cum in ea ipsa naui, qua Xauerius est vectus, homines sex & triginta ceciderint lue illa grassante, ex eius tamen comitibus desideratus sit nemo. Ipse autem tanquam in paratam sibi messem continuo manum inijciens, simul calamitati publicæ leuandæ, simul maturando legationis negotio, animum caritate, qua solebat, adiecit. Aluarum inprimis Taidium decumbentem inuisit, eique deinceps omnium sedulitate officiorum adfuit. Vetus erat is Xauerij amicus, iamque Malacensis designatus arcis præfectus, eidem maritimam eorum tractuum præfecturam Xauerius ipse Goa detulerat. Itaque tametsi nulla erat causa, nullum ius, tamen si qua forte hominem libido transuersum ageret, poterat legationi moras inijcere. Ac Xauerius, qui videbat quanta res ageretur, Diabolum nequaquam quieturum intelligens, semper timuerat, ne quid tam felicibus cœptis obstaret. Hoc igitur impensius hortabatur domesticos, vt eam expeditionem Deo precibus quam accuratissimis commendarent: hoc item officiosius Aluarum demereri studebat. Ceterum nec timor inanis fuit, nec beneficia vlla quicquam, aut officia valuere. Sensit Pater è primo congressu Aluarum legationem illam Pereriæ decretam tam honorificam, ac quæstuosam animo non satis æquo tulisse. Pereria non dum ab Sunda, quo negotiorum abierat causa, reuerterat. Sed vt mox adfuit, sedulo eum Xauerius monuit, quam se modestissime gereret, nec summo vellet iure contendere: sed totam rem

86 Gaspar Berzæus loco Xauerij Indicæ prouinciæ præficitur.

87 Tempestatem sacris reliquijs sedet.

88 Multa prædicit.

89 Legatio Sinensis impeditur, & alia à Xauerio gesta Malacæ.

90

Aluari

Digitized by Google

Aluari potestati permitteret, vt hac illum modestia deliniret. Is autem Pereriæ inuidens incrementis, vt qui iam pridem ei erat infensus, ne legationem illam obiret, impendentem vrbi causatus obsidionem, atque infrequentiam colonlæ, Pereriæ nauim, ipsumque Pereriam portu excedere omnino vetuit, ipso ad se nauis gubernaculo afferri iusso. Xauerius autem pro causæ grauitate solicitus, allegare principes Ciuitatis, amicosque communes ad Aluarum, orare per sese omni animi demissione, ne cursum moretur Euangelij, obtestarique per Christum ne se cum legato, quem Prætor Indiæ destinasset, Sinarum profectione prohibeat. Verum, vbi nihil proficiunt preces, cœpit sensim intermiscere terrorem, explicans quanta sibi ipse damna conscisseret. Primum igitur Franciscus Suarius Malacensis Pastor, & Vicarius idem Episcopi ad illum cum literis Goani Antistitis accessit, grauiterque admonuit, videret etiam atque etiam quantam rem disturbaret; nec committeret vt Antistitis obsistens imperio, iram in se diuinam, atque etiam Regis accenderet. Sed nihil Episcopi literæ, & Vicarij valuit denunciatio, nisi vt obfirmatus animus obdurescceret magis. Tum Franciscus ipse Aluarus, qui Malacensis ea tempestate Præfectus, & Iudex erat, eundem conuenit simul cum literis Regis Lusitani, in quibus sui esse consilij testabatur, cum Xauerium in Indiam mitteret, vt Euangelium per omnes Orientis oras promulgaretur: simul cum Alfonsi Noroniæ Proregis decreto, quo, si quis legationem Sinicam impediret, reum perduellionis faciebat. Hæc coram multis recitata cum audisset Aluarus, stomachabundus ab sella surrexit, solumque pede percutiens, Quid mihi negotij cum Proregis decretis, clamat; cum sciam magis è Regis re futurum, hæc si legatio non mittatur? Tum igitur Xauerius qui nunquam ad eam diem publice se pro Apostolico Nuncio gesserat, vt præsentem ei terrorem iræ cælestis incuteret, illud esse tempus existimauit, quo modestiæ, & humilitatis Christianæ magnanimitas proderetur. Pontificis Romani diploma diu reconditum, quo Apostolicus Nuncius creabatur, & anathema grauissimum infligebatur ijs, qui eius in augenda religione conatibus obstitissent, inuitissimus quidem, sed profert tamen, non tam vulneris imponendi, quam deterrendi gratia. Eius denunciandi negotium Ioanni Suario tradit, qui continuo Aluarum adit, nec magis Iudicis, quam Patris officio, dirum anathema vbi proposuit, orat per Christi mortem, & obtestatur, ne in tam graues, mortiferasque plagas cum dedecore, probroque coniunctas sciens, ac prudens se ipse præcipitet: neve tam grandi, & inexpiabili scelere se obstringat: pro quo pœnas sua opinione maiores cælesti Numini sit daturus. At ille, quem ipsa iam pugna pertinacius fixerat, ne intentato quidem tam graui vulnere, autoritateue Romani Pontificis ab ostinata voluntate discessit. Quin potius (vt nunquam potest scelus sine scelere defendi) sancto viro conatur infamiam aspergere, tanquam sanctitatem, & apostolicas ementiens literas, deludendis gentibus nomen sibi celebre venaretur. Ita consilium omne Xauerij, & diuina illa instituta legatio vnius hominis vitio euersa est. Tum vero Xauerius tam proiectæ infestus audaciæ, vt suæ statueret seueritatis exemplum, ceteroſque redderet tardiores ad impediendos conatus pro Euangelio, proque animis laborantium, pronunciandum curauit, Præfecto maris, eiusque administris, ac satellitibus nominatim Pontificia autoritate interdictum esse sacris, non vt eis nouum vulnus infligeret, sed vt memoriam inflicti reuocans, medicaminis admoneret. Ea de causa ad Gasparem Goani Collegij Rectorem ex Sanciano literas dedit, vt ex Episcopi autoritate pronunciandum idem rite curaret. Nihil autem ex omnibus ærumnis, atque molestijs, quas perpessus erat in omni vita Xauerius, acerbius ei accidit, quam quod per eum, à quo minime oportebat, tanto rei Christianæ damno, ad nihilum profectio illa recidisset. Non enim diuinæ gloriæ, & saluandarum zelus animarum hebes, ac stupidus est, sed eorum, in quibus vere est, vrit, depascitque præcordia. Quod si vel ad vnius offensionem vrebatur Apostolus, quid æquum erat, quamuis multum à Pauli caritate abesset, sentire Xauerium, cum de regno inter omnia terrarum regna florentissimo & maximo, & populis innumerabilibus ageretur? Tot æquorum spatia ab Iaponia Goam, inde rursus Malacam decursa, tot frustra tempestates exhaustas, tantum etiam à Pereria frustra factum impendium: denique Christi causam per eum, qui promouere maxime debuit, debilitatam, oppressam. Mœstus igitur non tam sua, quam Præfecti vice suomet scelere periclitantis ingemuit, elata voce canens violatorem illum humani, diuinique

91 Xauerij patientia simulq; constantia in Euangelij causa.

92

93 Xauerius anathemate constrictos declarat qui legationi obstiterant.

Digitized by Google

nique iuris breui ſuæ cupiditatis, ambitioniſque ſupplicium, non pecunia ſolum, & honore, ſed etiam corpore luiturum. Neque aliter cecidit. Nam paulo poſt Aluarus lepra teterrima coopertus, cumque alia multa in omnium oculis deliquiſſet, & eadem audacia, qua Xauerij autoritatem, Proregis contempſiſſet imperium, confeſtim quaſi deficere moliretur ab Rege, comprehenſus oneratur catenis, &, vt erat vinctus Goam, inde in Luſitaniam ad Regem pro meritis multandus abripitur. Ibi vltore Deo fortunis omnibus ſpoliatus, notatus ignominia æternis tenebris addictus ſupra lepram fœdiſſimam ab amicis demum, & propinquis ob apoſtema intolerandi fœtoris derelictus interijt. Porro Xauerij ſolida, & perfecta virtus nunquam magis eluxit. Maximæ enim tempeſtates magnorum etiam virorum perſæpe animos ſi non frangunt, obſtupefaciunt. Is autem toto hoc acerbiſſimo tempore nunquam deſtitit ſæuiente per vrbem lue ægrotantium animis, corporibuſque conſulere. Obibat vias, & litus, paſſimque ſub dio, vel ſub bombardarum tegminibus ſtratos ſolabatur alloquio, recreabat munuſculis, deducebat in tecta, oſtiatim receptaculum miſeris per Dei amorem conquirens, poſtquam valetudinaria & ipſas Collegioli complerat anguſtias. Noctes autem ante aram maximam genu flexo ducebat inſomnes: illud neceſſitati quietis impertiens, quod interdum furtim laſſitudo decerperet. Super hæc ad illuſtriorem patientiæ coronam tot, tantiſque ſuis preſſo calamitatibus placuit æquiſſimo rerum arbitro, etiam quas id tempus in Luſitania Societas patiebatur procellas adijcere. Certum eſt pridie, quam Malaca diſcederet, cum ſe demiſiſſet in lectulum, eoque perſtaret habitu, vt nec ſopitum, nec ſane vigilem poſſes dicere, ſocijs inter admirationem, & curam interpellare non audentibus, ſed in euentum intentis, demum inſtar hominis ex labore grauiſſimo ſpiritum colligentis ſurrexiſſe, Ignoſcat tibi Deus, ignoſcat tibi Deus ingeminantem, cum procellæ eius autorem ex nomine compellaret. Iam vero tametſi tanto præſidio, ac ſpe legationis ſubito deſtitutus, in conſilio tamen fortiter perſeuerans, quoque magis deeſſent (humana præſidia) hoc Deo fidendum amplius intelligens, eam penetrandi ad Sinas rationem excogitat. Sinæ alicuius colligere, ſeu mercari gratiam ſtatuit, per quem in continentem furtim abijciatur. Nam quia fama acceperat in Sinarum regno plurimas eſſe cuſtodias, eaſque vinctorum numero refertiſſimas: peregrinos autem, qui ſine fide publica eo penetraſſent, æternis vinculis, tenebriſque mandari; hos inter vinctos Xauerius, quæ erat eius incenſa in animos caritas, vt conijceretur optauit: vt his primum tradita Chriſti lex, per eos deinde miſſos è tenebris ad proximum quemque manaret. Sperabatque per eoſdem inſuper, ſi Deo cordi foret, curatum iri, vt ipſe quoque miſſus è vinculis Chriſti legem, doctrinamque diffunderet. Ergo ſpem ingreſſus, quod Chriſtianus homo prohiberet, id per Ethnicum conſequendi, Balthaſare Gago, Oduardo Sylua, & Petro Alcaceua, quos Goa duxerat pergere in Iaponiam iuſſis, Ioanne vero Beira, qui ex Molucis adfuit, Goam ad auxilia deducenda miſſo, ipſe Malaca, vno ſibi relicto ſocio Alexio Ferreria, cum interprete Sina conſcenſurus egreditur, multas interim vrbi illi clades, calamitateſque denuncians. Proſequebantur abeuntem officioſe permulti. Quorum è numero Vicarius modeſte ſuggeſſit, vti Præfectum ſalutaturus adiret, ne ſermonem hominibus daret, ſi prætermiſſo ſalutationis officio, velut alienior, iratiorque diſcederet. Cui Xauerius ego ne, vt hominem à Fidelium communione ſeiunctum, atque ſecluſum ſalutandi cauſa conueniam? Nunquam ego illum, nec ille me in hac vita videbit, ac ne poſt mortem quidem, niſi tum, cum apud Chriſtum Iudicem eum in Valle Ioſaphat accuſauero, quod inſanæ cupiditatis æſtu, & ambitionis ardore, tantam rei Chriſtianæ amplificationem impedire ſit auſus. Neque ſane vereor hominum ſermones, atque iudicia, cum iam omnibus vulgo conſtet ei ſacris omnibus interdictum. Illud potius metuendum eſt, ne meum ſalutationis officium erga hominem execrandum, ceteris ſit exemplo, vt illi pariter cum eo conſuetudine, colloquioque iungantur. Hæc vbi dixit, templum quod erat è regione reſpiciens, genua flexit, ſupiniſque manibus, humentibus oculis Numen ei placare diuinum homo mitis, & miſericors cœpit, verbis, quæ circunſtantes exaudiebant, amantiſſimis. Tum deiecto in terram vultu meditabundus aliquandiu perſtitit. Poſthæc erexit ſe ore ardenti, & pleno maieſtatis, nec vllum verbum effatus, in conſpectu omnium exuit calceos, & ex euangelico præcepto puluerem excutiens, omnes, qui ea ſpectabant, terrore, lacry-

94 Diuina vltio in Aluarum, qui legationem Sinicam impediuit.

95 Xauerius impedita legatione tamen in Sinas pergit tendere.

96 Qualis Malaca diſceſſus Xauerij.

97

Digitized by Google

lacrymisque compleuit. Quin etiam deinde Franciscum Petrium cum omnibus socijs iussit Malaca discedere. Pereriæ vero legato, ne mutuo conspectu, vt fit, vtriusque mœror augeretur, e naui salutem per literas misit, ea illum consolatione permulcens futurum breui, vt contumeliam illam, quam damno implicitam pertulisset, alia vicissim emolumenta, & noua decora compensarent: id quod ipsemet commendatitijs suis à Rege literis impense curauit. Ab hoc enim ille deinde magnis, & honoribus, & fortunis est auctus. Huius in naui, quam ipso retento Pereria Aluarus demum misit, e suis hominibus manipulo maxime fido impósito, Xauerius Iulio mense soluit, & ad Sincapuranum fretum delatus, cum aliquandiu substitisset, indeque denuo Pereriam consolatorias per literas salutasset, nauigatione repetita, dum in duobus curandis comitibus,

98 Sinarum situs mores, & alia.

qui in diuturnum morbum inciderant, assidua benignitate versatur, secundis ventis, non multis postquam Malaca soluerat diebus, fines Sinarum attigit. Sinarum regio vltima in orientem Asiæ plaga, longitudine ab vndeuigesimo gradu exoriens, ad tertium circiter, & quinquagesimum Aquilonem versus ascendens, leucas sexcentas fere porrigitur, latitudine patet ad quadringentas, frequens vrbibus, oppidisque, cuius etiam flumina quædam distentis constrata nauigijs propter gentis multitudinem incoluntur. Cingit eam ab oriente, meridieque Oceanus, ab occidente spectat Indiam, à septentrionibus muro latissimo, ac propemodum infinito Scythæ, Tartarive determinant. Sinæ autem vni Regi duntaxat obtemperant, cum inter eos Reguli Dynastæque sint nulli. Is Rex vnus omnibus æque imperat, & per Præfectos prouincias administrat, quorum Seminarium Academia est. Regis enim propinqui, necessarijque nullam prorsus gubernationis partem attingunt. Sed ex gymnasijs, qui ceteris eloquentia præstant, iurisque prudentia, ij ad Ciuitatum, ac prouinciarum gubernacula deliguntur: quorum numen propter nimiam seueritatem, acerbitatemque magis, quam Deos ipsos populi horrent. Nam Deos suos penates adeo non verentur, ac colunt; vt si vel suis precibus surdi fuerint, vel grauior aliqua calamitas ingruat, eos perinde vt seruos plagis accipiant. Pacis, quam belli sunt artibus aptiores, ceterarumque nationum mutuos congressus fugiunt, easque terrore mortis iniecto à suis finibus arcent. In horum potestate

99 Aliæ Xauerij prædicationes, & gesta in Sanciano insula.

Sancianus est Insula inculta, atque deserta leucas à continenti triginta, quo per id tempus commercij causa commeare soliti Lusitani, Sinæq; raptim sibi tuguria è ramis olim, vel stramine construebant. Hanc dubitanti Nauarcho, ne forte præteriisset, & vela vlterius facere iam paranti, liquido Xauerius confirmauit plane esse præteritam: qua ille affirmatione permotus, vt quæ ad illam diem nunquam fefellerat, quanquam animi dubius, & anceps iactis ancoris certos per scapham homines, qui rem diligentius explorarent, propere mittit. Biduo, triduoue transacto cum scapha non rediret, mœstiq; essent omnes demersam rati, ac sibi à repentino aliquo typhonis impetu metuerent, Xauerius eos leni oratione confirmans, mittite, inquit, timorem, duas enim intra horas remeabit huc scapha. Eo ipso, quo prædixerat spatio scapha comparuit, Sancianum Insulam præteritam esse renuncians: in eaque ad cumulandam lætitiam, Lusitanorum in Insula diuersantium vehebantur aliquot, qui officiose opiparis cum Xenijs occurrebant. Conclamant obstupefacti nautæ, id Xauerio diuinitus indicatum, sublatisque ancoris, & velificatione conuersa portum repetunt. Vbi ad incolas perlatum est aduentare Xauerium, cuius sanctitatem satis habebant perspectam, Lusitani gratalabundi se obuiam ad litus omnes effundunt. Vt exscendit in litus, ad Georgium Aluarium veterem amicum diuertens, Lusitanos ante omnia obsecrat, vt temporariam ædiculam, vbi diuinam rem faciat, institutoque suo catechismum pueris, seruitijsque tradat, ex obuia materia sibi raptim extruant. Ibi sedulo sacras obire suas functiones, & modo in nauibus ægrotantes obsequio omni recreare, modo stipem subleuandis egentibus corrogare: interdumque cum Sinis mercatoribus varios de religione conferre sermones. Quibus in officijs, laboribusque cum duos amplius menses studiosissime consumpsisset, magnum sibi

100 Vaticinium insigne Petro Vellio editum.

nomen apud Sinas cum sanctitatis, tum sapientiæ comparauit. Hac item in Insula illud insigne Petro Vellio editum est vaticinium. Puellæ egentis vt pudori, pudicitiæque consuleret Xauerius corrogare ei vndique dotem cœpit: & à Vellio homine pecuniosissimo vetere familiari mutuum petit argentum cumtriplicato fœnore in cælo reddendum. Is cum alienæ domi sese latrunculis oblectaret, clauem arcæ nummariæ Xauerio tradi-

Digitized by Google

tradidit, vt inde auri promeret, quantum vellet. Erant in ea arca aureorum condita facile triginta millia, ſed Pater trecentos tantum abſtulit, clauique reddita, Petro renunciat, quantum inde deprompſerit. Tum Petrus, facis, inquit, iniuriam amicitiæ noſtræ Xaueri, qui tam exiguam particulam abſtuliſti; multo minus ſumpſiſti, quam volui. At ego vbi tibi clauem tradidi, ita deſtinaui animo, vt illam auri ſummam partiremur ex æquo. Cuius pia liberalitate Xauerius magnopere delectatus. Et ego, inquit, Dei nomine tibi polliceor, atque confirmo, nullo loco eius tibi miſericordiam qui in alios fuiſti miſericors, defuturam; futurumque inſuper vt extremum tuæ vitæ diem, quo paratior ad Deum abeas, eo præmonente cognoſcas. Ex eo die Petrus vir alius euaſit, præcipueque beneficentiæ, pietatiſque ſtudijs ita ſe dedit, vt interiecto annorum aliquot ſpatio, dignus denique, idoneuſque ſit habitus, cui Deus diem ſui obitus indicaret. Compoſita quippe re domeſtica, magnaque ex parte ſuis fortunis in egentes, ac miſeros erogatis ad ædem pergit, Parochumque hortatur, vt pro Petro Vellio funebre ſacrificium ritu ſolenni faciat, cui interfuit ipſe, ſe iam numerans inter mortuos. Inde amicis ſingillatim valere iuſſis, tanquam peregre diſceſſurus, cum rogaretur, quo tandem diſcederet, reſpondit, in Cælum. Iocari hominem lepidum, & ceteroqui facetum rebantur amici. Verum vbi in eo perſeuerare Vellium, remotoque ioco, ſerio loqui ſenſerunt, audierantque iam illum ſacris funeribus rite animo procurato, præſtolari domi abditum mortis aduentum, inſaniam illam interpretati, vel ægritudinem animi, domum eius coiere frequentes, vt eum pro ſe quiſque ab ea triſtitia, ægritudineque deducerent. At ille gaudium animi, oris hiliaritate conteſtans, Xauerij prænunciationem amicis exponit, rogatque ſuo vt funeri eo ipſo die mox obituri dent operam. Nec ita multo poſt affecta iam ætate hominem repentina mors abſtulit; eodemque die ad ædem elato, amici tam inuſitato mortis genere obſtupefacti funus, & iuſta curarunt. Hæc poſtea euenere. Xauerius autem hoc tempore totus in ſuam expeditionem conuerſus, percunctabatur ex Sinis, Luſitaniſque, ecqua tandem via reperiri poſſet inſinuandi ſe in eas vrbes, hominumque colloquia. Cumque illi omnia regni clauſtra acribus ſepta cuſtodijs, nullum omnino aditum, qua aſpirarent, relinqui aduenis reſpondiſſent, edictis ſeueriſſimis interpoſitis, ſi vel peregrinus Præfectorum iniuſſu continentem attingeret, vel indigena peregrinum introduceret: veniam autem à Seueriſſimis Magiſtratibus petere, ne Sinas quidem ipſos, ne dum Luſitanos audere, Xauerius ad hos terrores impauidus, cum alia nulla rei conficienda pateret via, conſilium eſſe ſuum expoſuit contemptis periculis omni ope, atque arte moliri, vt in Vrbem Sinarum aliquam clam deuectus, ipſemet Prætorem adiret, negotiumque tranſigeret. Quod conſilium cum nimis audax, ac pene temerarium Luſitanis eſſet viſum, non defuerunt, qui ab eo reuocare hominem, ne ſe in apertum vitæ, ſeruitutiſque diſcrimen offerret, totis viribus conarentur: & recens memorabant exemplum quorundam è ſuis, quos tempeſtate ad eorum litus eiectos, immites ille magiſtratus, verberibus laniatos, etiam tum in tenebris, & ſqualore carceris continerent, ſpe in perpetuum priſtinæ libertatis abſciſſa. Quam Luſitanorum denunciationem conſentiens Sinarum confirmabat oratio. Quibus tamen Xauerius reſpondebat intrepidus nihil ſe tam malle, quam vt Sinarum ſalutem, de quorum indole, ingenioque tam multa audiſſet, ſuo repræſentaret interitu, nec metuenda ſibi eſſe pericula, vincula, ſeruitutem, atque adeo peracerbam necem, vbi de liberandis animis ab æternæ mortis, ſeruitutiſque periculis ageretur. Has inter curas febri correptus, & per dies quindecim afflictatus, vt primum melius habere cœpit, ad priſtina ſtudia, laboreſque ſe retulit, nihilo ſegnius idoneum aliquem mercatorem quæritans, à quo tranſmitteretur in Sinas. Ergo Luſitanos primum, deinde Sinas omni artificio ſibi deliniendos ratus, multas rei cælandæ vias in medium protulit, obteſtatus ſibi, vt in tam honeſto ſtudio morem gererent. Sed in tanto fortunarum, capitiſque diſcrimine aures omnium munierat metus: nec qui ſe periculorum ſocium adiungeret, reperiebat. Augebat rei deſperationem ingraueſcens comitum morbus, & Antonius Sanctæ fidei natione Sina Collegij Goenſis alumnus, quem, pro interprete ex India ſecum aduexerat ipſa loquendi deſuetudine, patrij ſermonis oblitus, nulli iam vſui poterat eſſe Xauerio. Quibus incommodis quanquam ſpes eius infringi, debilitarique poterat; ea tamen excitabatur, & reuireſcebat aliunde. Norat

101 Miſericordiæ in pauperes virtus.

102 Mira Xauerij conſtantia in tentando in Sinas ingreſſu.

103

Digitized by Google

eo ipso tempore Sinarum Regem quoquouersus dimisisse legatos, aliorum leges, & instituta regnorum exploraturos. Quam Sinis, Sinarumque Regi mentem à Deo donatam Xauerius interpretatus, in spem venerat, fore vt Euangelium aliquando in eos fines illatum, toto regno longe, lateque propagaretur, hortantibus præsertim Sinis suum vt ad Regem fidenter accederet. Credebant enim, cum Christi legem è Xauerij sanctitate perpenderent, eam illum Regi facile probaturum: in animumque iam induxerant legem aliquam sua meliorem libris illis, quos circumgestare secum Xauerium aspexerant, contineri. Interim difficultates superante constantia alius interpres non modo lingua, sed domesticarum etiam literarum bene peritus, sua sponte comitem itineris se se obtulit. Inde mercatorem Cantonien sem paulo fidentiorem nactus, spe, ac pollicitationibus ad audendum impellit, magnoque piperis numero, quod erat aureis amplius ducentis à mercatoribus Lusitanis in eleemosynam acceptum, cum illo transigit, vti se cum interprete, libellisque suis, atque sarcinulis silentio noctis quam occultissime deuehat, & ante lucem in litore Cantonij portus exponat. Ille vero, quo occultiora essent omnia, neque Nautarum dubiæ fidei committeret caput, ita rem gubernandam susceperat, vt liberis suis, seruisque fidelissimis pro remigibus vteretur, & intempesta nocte Xauerium lembo transmitteret: vltro etiam illi pollicitus apud se bidui, triduive receptum, donec è latebris tuto emersus, causam sui aduentus suo periculo Præfecto Cantoniæ exponeret. Geminum in ea re aggredienda periculum denunciabant amici: alterum, ne Sina mercator pernumerata mercede receptum cum Socijs inermibus peregrinum, vel è naui deturbaret in mare, ne quid emanaret indicij, vel in solitudine aliqua, scopuloque relinqueret: Alterum, ne aduenam contra Regis edicta sine fide publica se se insinuantem, Præfectus vrbis flagris atrociter cæsum, aut supremo supplicio afficeret, aut perpetua seruitute, vinculisque mulctaret. Xauerius tamen pericula longe plura, vt Malacam ipsemet ad Petrium scripsit, longeque grauiora considerans, ne vel diuinæ prouidentiæ diffidere, si prouinciam eius instinctu susceptam, hominum terrore desereret, vel Christi discipulus videretur indignus, si tam aperte denunciantem, Qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam, non audiret: vel demum regno Dei non esset aptus, si manu ad aratrum apposita retro respiceret; tutius omnino censuit per vitæ discrimina Sinarum regna perrumpere, quam (vt loquebatur) animi salutem in discrimen adducere. Existimabat enim, velut Apostolus Paulus, Væ sibi esse nisi euangelizaret. Sed dum noua animo concepta fiducia, suum iter adornat, nouæ difficultates oboriuntur. Recens eius interpres, seu occulta Lusitanorum arte vt Xauerium retinerent, seu terrore periculorum inductus, nec opinantem illum subito deserit. Perstat tamen in sententia Pater, & cum vetere interprete, quanquam non satis idoneo, proficisci constituit. Adoriuntur deinceps eum ex composito Lusitani, non tam illius, quam sua causa soliciti. Circumfusi pro se quisque rogant, si suo non tangatur, at alieno periculo moueatur, Sinarum Præfectos, si Sinas conetur irrumpere, vnius irritatos audacia, nomen omne Lusitanorum ad supplicium vocaturos. Quod si certum, fixumque sit aleam tentare fortunæ, tamdiu certe cunctetur, dum opportuna profectio naues suas periculo subtrahat. Quibus ille quod ad ipsorum incolumitatem, ac mercimonia pertineret, omnem illis timorem dempsit, persancte pollicitus, non ante se, quo tendebat, iturum; quam ipsi se se recepissent in tutum. Ita maturantibus illis suum, Xauerius quoque suum iter, ac transmissionem in id tempus apparabat. Sed ecce nouum, & iam ante denunciatum ab amicis incommodum. Mercator, quo cum deciderat, seu horrore supplicij, seu inuidi hostis instinctu, cum diu Xauerius cupidus expectaret, non comparebat, nec promissis stetit. Ita paulatim cum Sanctum Dei præconem cuncta deficerent, vnus non deficiebat animus, & erga Deum fiducia. Quin potius hæc ad humanorum diminutionem præsidiorum amplificata, eorum loco omnium succedebat. Accessit & illud solatij, quod cum audisset Sionis Regem legationem in annum insequentem ad Regem ipsum meditari Sinarum statuebat si Cantonien sis ille portitor condicto tempore non occurreret, adnauigare Sionem, omnique ope conniti, vt cum regio legato penetraret. Iam Lusitanæ naues fere omnes vela fecerant: ac Ferreriam socium suum longo implicitum morbo, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiam tempe-

104 Pacisciturr Xauerius cum Mercatore Sina, vt clanculum se deuehat in continentem.

105 Quæ pericula formidaret Xauerius.

Digitized by Google

tempestatiue remiserat; ipse cum interprete Sina, alioque puero in Sanciano remansit erga reliquos inquilinos vsitata obtinens munera caritatis, incredibili ardore agendi quamplurima, patiendique pro Christo, Mercatorem adhuc illum opperiens, quo cum pepigerat; inque omnia occasionis momenta vigilanter intentus. Sed videlicet Deo cordi magis fuit præmium inde quasi perfecti operis Xauerio reddere, quam vt perficeret. Non dum satis forsitan ea Regna ad Euangelij sationem erant idonea. Reseruabat illud decus eius posteris Deus: & tot ab eo susceptos, exantlatosque labores æternis maluit condecorare præmijs, quam aperire cursum ad nouos. Quo vero pluribus ad se filij sui Christi Iesu ornatum insignibus euocaret, permisit vt vir sanctus ab hospite quoque, quod vnum ei ex humanis restabat solatium, repente relinqueretur. Faciebat rem diuinam tum forte Dei Sacerdos cum ille omisso, cui intererat, sacro, Malacam versus è Sanciano soluit tam insana festinatione, cursuque, vt nec veterem salutaret amicum, eundemque hospitem; nec nauim, quam in alia Sinarum insula emendam curauerat, expectaret: cui subinde Xauerius triste vaticinium canens absenti. Quam vereor, inquit, ne illum hominem sua conscientia extimulet, qui ita discesserit. En iam nauis aduentat, quam grauatus est opperiri. Sed abeat sane Malacam, vnde abiturus est nunquam; ibi vitam miser amittet. Vix qui aderant, templo excesserant, cum è Xauerij prædictione nauis illa comparuit. Hospes autem profugus paucos post dies, quam Malacam venerat, dum in sylua materiam cædit, à latronibus cæsus miserrime, fœdum sortitus est exitum. At Xauerius cum suæ mortis aduentum diuino admonitu præsentiret, in Lusitanorum circulo dixisse fertur. Numerum diligenter inite eorum qui hic adsumus: nam intra annum plerique moriemur. Vera cecinisse declarauit euentus, è septem, qui tum aderant, eo anno desiderati sunt quinque, in ijsque vates ipse Xauerius. Quanquam multo ante suum ille è vita discessum animo præsagiebat, eumq; temporis definitione sublata nec semel, nec vni prædixerat. Goa quidem hoc anno digrediens vnum amicorum graui cohortatus est oratione, strenuam vti operam daret, vt in cælo se mutuo reuiserent, quando id in terra futurum non esset amplius. Alteri se ipse commendauit addens fore, vt in mutuum conspectum non quidem in terra post hæc, sed in cælo venirent: alij vero cuidam id ipsum interroganti, ecquando essent se inter se reuisuri? in Valle Iosaphat, respondit, eo modo, quo Malacæ nuper de Aluaro Taydio pronunciauit. Quæ pronunciata tametsi formulæ discrepent, non vltra ego interpreter, quam præcognitam Xauerio velocem tabernaculi sui depositionem. Quin etiam affirmauit deinde non semel, qui eum sepultura mandauerat Nauta, & diem, & horam sui è vita discessus à Xauerio fuisse prædicta. Quanquam quæ præsagitio maior, atque præsensio, quam per eos fere dies insolens quoddam in eo, & ardens studium visendi fruendique Dei? & cuius causa vitam iam optauerat longiorem (vt quadam ipse testatur epistola) eius repente desiderio, vitæ, rerumque omnium, quæ in ea sunt, satietate teneri? Ceterum exiguum illud, quod restabat lucis, desertus à vetere, nouum sibi quærendum hospitem vir patientissimus non putauerit; sed defungendum victu precario mendicorum more, tum cum vna duntaxat reliqua illa, in qua venerat, naui, panciſque hominibus magnam partem à Taydio missis, deserta erat loci facies, & rerum non solum caritas, sed & penuria omnium: & præfectorum Sinarum acriter excubabant oculi, ne quis annonam exportaret è continenti. Cuius mendicitatis in commodum assiduis ærumnis, ætateque grauiore confecto iam corpori, nec dum satis è proximis tentationibus confirmato, quo insuper accedebat ingens animi cura ex desiderio Sinensis itineris, morbum facile reuocauit. Ita duodecimo Kal. Decembris, secundum rem diuinam, quam pro mortuo fecerat, noua febri corripitur: cum eaque progressus ad nauim, ægros de more conuisit, diuersaturus vtique inter eos, nisi maris, nauisque iactatio terram repetere coegisset. Hic igitur iacentem in publico Lusitanus, æstuantemque summis ardoribus conspicatus, misericordia captus in suum tugurium curandum, & pro sua tenuitate tractandum suscipit. Erat id tugurium ex ijs mapalibus, quæ ad extremam litoris oram Lusitani à Sinis ædificatione prohibiti, subito excitabant, & in discessu disturbabant, ventis, & frigoribus peruium. Hic hospes hospitem venam rogat sibi patiatur incidi. Nec abnuit obsequens æger, cunctis se professus in rebus, quæ ad curationem sui corporis pertinerent (tametsi non erat nescius,

106 Summa B. Xauerij solitudo.

107 Prædictiones Xauerij aliæ, deque sua morte.

108 Supremus morbus Xauerij.

Digitized by Google

quales tandem ea insula medicos ferret) in medentium potestate fore. Misso sanguine non sine conuulsione, & contractione membrorum, fastidium cibi subsequutum est ingens. Cibus porrò ipse idoneus ægroto præter paucas amygdalas serius à Nauarcho Lusitano traditas erat nullus. Eo enim iam creuerat cibi horror, vt prorsus omnia respueret, totoque biduo nihil gustaret. Iactabatur pestifera febri subsidijs omnibus destitutus, & morbus vrgebat in horas, cum tanta animi æquitate Xauerius & morbum, & morbi incommoda perferebat, nulla vt exciperetur ex eius ore querela, nulla vox alienam implorantis opem, vt grauiter ægrotantibus vsu venit. Illud vnum placidè non

109 Pietas moribundi Xauerij.

ferebat, vulgari, communique se læti genere in lectulo mori, sibique optatissimam martyrij palmam è manibus quodamodo rapi. Quo tam insigni beneficio cum se profiteretur indignum, ad diuinæ prouidentiæ rationem, animum denique suum ipse composuit. Atque, vt in morbis grauioribus natura fere cuiusque se prodit, sic ægrotante Xauerio: singularis eius virtus, eximiaque pietas ita se extulit, vt eadem propemodum faceret moribundus, quæ consueuerat sanus, nunc defixo in cælum obtutu cum Christo sermocinans, nunc e psalmis pium aliquid suaue recinens, & eas subinde voces suæ salutis ingeminans, Iesu fili Dauid miserere mei. Mater Dei memento mei. Quibus alijsque consimilibus vocibus duos ipsos extraxit dies. Aderant moribundo Antonius à Sancta fide, & alter iuuenis Indus, quos, vt supra retulimus, aduexerat Goa. In hunc Indum pridie quam decederet, fixo obtutu, heu te miserum, inquit, heu te miserum. Nec verbum addidit. Quæ quidem tam tristis appellatio, comminatioque visa est eius fuisse prænuncia, quem miser ille sortitus est, exitus. Mense enim vix interiecto sui Patris institutionis oblitus, deflexit ad vitia: Cumque ad omne nefas effusis habenis auidissime rueret, repente glande traiectus infelicem efflauit animam, æternis Tartari mactandam incendijs. Xauerius autem vt affuit hora migrandi, tum verò preces intendere, & arrepto Crucifixi Domini signo, crebros ante Deum gemitus edere, & imis è præcordijs mixta præcibus suspiria ducere. Cum autem gemendi, precandique finem nullum faceret, voce pariter, atque anima destitutus extremum spiritum edidit quarto Nonas Decembris ipso sanctæ Bibianæ Virgini die sacro, anno post Christum natum Millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo ætatis quinto circiter, & quinquagesimo, indicæ verò suæ peregrinationis vndecimo in ipsa cura, ac meditatione diuinarum? Compertum est Xauerij mortem in eius natali solo, domoque prodigio quodam mirabili præmonstratam. Ligneum simulacrum Saluatoris in cruce traiecti fane religiosum, & in eius familiæ ædibus perantiquum, eo ipso anno, quo Xauerius post tot sudores, laboresque Christi causa susceptos è vita migrauit, sexta quaque feria per annum totum, sanguine sudauisse; eamdemque Redemptoris effigiem, quoties illo vinus grauius aliquid pateretur in India, id quod ab eius domesticis ex ipsis Xauerij litteris collatis vna temporibus animaduersum est, haud obscuro sudore manasse, quasi caput in laborante membro, & Dominus in

110 Figura corporis B. Xauerij, & summarium virtutum.

patiente famulo pateretur. Lusitani, qui in Sanciano remanserant, tam tristi nuncio exanimati ad eius funus certatim accurrunt, & circumfusi grabato lamentari tanti viri iacturam incipiunt; lacrymis, & gemitibus cuncta complere, conuerberare pectus, ferre osculum sacris manibus, membrisque virginibus, pascere oculos mortui specie pietatem adhuc spirantis. Cui tanta inerat in ore lætitia, & quasi quædam ex animi beatitudine redundans hilaritas, vt eo satiari animi, oculive non possent. Ac si quis statuere sibi ante oculos velit tantæ virtutis exemplar, & qualis erat in vita Xauerius: intima sibi cogitatione depingere (auemus enim viros magnos de facie nosse, vt cum eorum facta recordamur, eorum quoque species subito nobis ad pectus aduolet) facie fuit honesta, ac liberali, colore candido, vultu hilari cæsijs oculis, naso moderato, nigro capillo, sed ætati magis, quam curis præmatura canitie, statura procera, non tamen vltra modum. Prodibat in publicum tunica talari discinctus, vulgari illa quidem, tenuique, sed munda, quæque togæ vicem, pallijque præberet. Hic erat exterioris habitus hominis, at vero interioris facies, ac figura longe pulcherrima; quam quidem per hactenus exposita in his annalibus facta quasi per rimulas licuit intueri. Excelsus, & ingens erat animus, magnitudineque Christiana, ideſt vera præditus,

quæ

Digitized by Google

quæ in euangelica humilitate fixa ambiens infimum ſibi locum, Dei gloriæ ſtudio ardua, & magna aggrediens, non ſuis viribus, ſed diuinis innititur. Illa Chriſtiani excelſitas pectoris cum flagrantiſſima caritate coniuncta anguſtum reddebat Xauerio orbem terrarum. Accedebat conſtantia, & ſedulitas in vrgendis, perficiendiſque cœptis. 111
Comitas, ac dexteritas ad capiendos hominum animos, quo facilius ad virtutem fingeret. Sagacitas, & felicitas in odorandis, perueſtigandiſque rationibus quam aptiſſimis cum ad ſingulorum ingenia hominum, tum gentium vniuerſarum. Ad hæc laborum, vigiliarum, iniuriarum anni, famis, ſitiſque patientia, & auiditas inexplebilis. Commotionum animi ea tranquillitas, ac poteſtas; vt ponere, aſſumereque ad rationis præſcriptum videretur quaſi perſonam. Iam precationis, agendique cum Deo, diuinarumque omnium rerum impenſum ante omnia ſtudium, mens ſemper in cælo habitans. Sed vbi otium daretur, ac præſertim in ſilentio noctis, totum ſe in fontem illum ſummi boni immenſum immergebat: vnde illa obruebatur ipſas inter ærumnas deliciarum affluentia beatarum: diuiniſque donis ſupra hominum modum tot, tamque præſtantibus complebatur. In Societatis adminiſtratione admirabilis fuit eius cum Ignatij mente conſenſio. Apparebat optimum diſcipulum omnem magiſtri non modo hauſiſſe doctrinam; ſed etiam mentem quodammodo, & animum induiſſe. Facillimus erga obſequentes, ac modeſtos, ſeuerus in contumacibus coërcendis: nullam perniciem dicens maiorem peruicacibus ingenijs poſſe contingere, quam ſi timide indulgenterque tractentur, conſideratus, & parcus in adlegendis in Societatem, multus in periclitandis adlectis, nequaquam tenax in dimittendis, quos minus idoneos experimenta oſtenderet. Obſequij inprimis exactor diligens, quod ipſe Ignatio, re, voluntate, iudicio, ac ſententia mire preſtabat; vt vel hoc nomine à B. Patre præcipuo quodam ſenſu diligeretur. Amabat ſumme, plurimique faciebat Societatem. Eius precibus, ac meritis tribuebat, quæ ſibi Deus munera impertiret, quodque in animarum procuratione ſuccederet. Idem autor ſocijs erat vt ſentirent, ac facerent: ac vota quotidie renouarent, tanquam acerrimum telum contra Diabolum, & firmiſſimum conſtantiæ monumentum. Gaſpari quoque Berzæo cum multa monita tradidiſſet, omnia illo concluſit. Memor Societatis Ieſu membrum te eſſe, cura in omnibus factis, dictiſque tuis, vt tali capite, & corpore dignus exiſtas. Exquiſitæ, cæleſtiſque eius ſapientiæ documenta Turſellinus accurate collegit, ac digeſſit digna plane quæ cunctis animarum magiſtris & in manu ſemper & in mente verſentur. Acceſſere his ingentia, & crebra miracula, ac præſertim illa quaſi perennis rerum futurarum prædictio: tanquam omnino clementiſſimus Deus hunc ſuum vellet fideliſſimum famulum nihil facere, aut habere minus à magnis Apoſtolis. Poſtero, quam obijt, die ſacerdotali indutus amictu, ligneaque in- 112
cluſus arca funere effertur, quam potuit in ea ſolitudine, barbarieque celeberrimo. B. Xauerij corpus viua calce ſepelitur.
Iamque erant iecturi glebam, cum repente placuit aperto loculo, corpus ipſum cum veſtimentis incluſum viua operire calce, quo celerius oſſa nuda exeſis acrimonia carnibus, deportarentur in Indiam: ipſam vero arcam diligenter occluſam in præparato loco recondi, tumuloque grandes imponi lapides indices ſepulturæ.

Atque hic fuit Xauerij cum ex India, tum ex ipſa vita diſceſſus. Cuius vicarius, at- 113
que ſucceſſor Gaſpar Berzæus haud ignarus eo vberiores è proximis capi fructus, quo Gaſparis Berzæi ſocios regendi ratio.
ſanctitate fuerint, qui eis nauant operam, inſtructiores, ſimul atque Indiæ prouinciam accepit, totis fere ſex menſibus nullis alijs voluit eos, quibus præerat, occupationibus eſſe diſtentos, niſi exercitatione virtutis, ſtudioque cognoſcendi ſe ipſos, & ſuis omnibus cum voluntatibus, tum cupiditatibus repugnandi. Ad eos incitandos placuit Euchariſtiæ ſacramentum in ſacello domeſtico ad id exornato quoad potuit elegantiſſime, collocari, quo domeſtici ex interuallo recurrerent; & in eo dulciſſime conquieſcerent. Cumque à principio ſpiritus exercitium ex Ignatij formula, peccatorum expiationes præteritorum menſium, vel omnis ætatis, votorum inſtaurationem de more omnibus indixiſſet, hoc eis inſuper & exemplo ſuo, & cohortationibus perſuaſit, vt horas quotidie multas, ex capitibus, quæ ipſe bis proponebat, in reputanda, ac recolenda Chriſti vita, ac morte conſumerent. Quo in ſtudio ſex fere, vt dixi, menſibus iam exactis, cum ſatis alta humilitatis initia, ceterarumque fundamenta virtutum poſita viderentur, tum demum eos ad doctrinarum ſtudia, ſcholaſque conuertit: ipſoque die Sancto Hie-

Digitized by Google

ronimo sacro adire gymnasium de Societate ferme viginti, ex orphanis quadraginta, è prima nobilitate triginta faustis sub externo satis docto, pioque magistro cœperunt initijs. Horarum descriptio, iungendæque doctrinæ cum pietate ratio à Caspare tradi-
114 ta (quoniam nondum vllæ Constitutiones ab Vrbe venerant) erat hæc. Quarta post mediam noctem hora cuncti surgebant, continuoque egregia aliqua Christi Domini facta secum ipsi horam totam commentabantur. Dein cum reliquo discipulorum grege intererant Missæ sacro: inde ad gymnasium egressi tres in eo commorabantur horas. Domum regressi priusquam accumberent, rationem ab se traducti temporis reposcebant. Secundum cibum semihoræ circiter interuallo colloquijs diuinis animos relaxabant. A meridie tres item horas literarum disciplinæ dicabant, vnam insuper mutuo retractandis, & inter sese, quæ didicerant, recolendis: tum ad orandum denuo recurrebant, in quo cum effluxisset integræ puluis horæ, Gaspar ad semihoram diuinis de rebus, interdumque ad vnam, & alteram sermonem habebat. Hunc claudebat litaniarum carmen ad exposcendam Cælestium opem in communibus Indiæ difficultatibus, quotidianisque seu publicis, seu priuatis incommodis. Ad extremum nocturna vbi quies appeteret, reputabant secum ad semihoram accepta Dei beneficia tum vetera, tum recentia: tantundem spatij in precando prospero à Deo euentu Goensi classi, quæ contra Turcas soluerat, ponebatur. Hic erat Gasparis ardor in eo moderando Collegio, quod eius curæ, fideique creditum erat, magis vtique laude dignus, quam vt ab omnibus imitatione posset exprimi. Cælum quippe indicum tantam mentis agitationem saluo, incolumiq; capite, non ferebat. Et erat in ea sententia Xauerius, vt qui ex Europa destinarentur in Indiam, ij iam exculti literis, ac doctrinis, ne diuturno studio contabescerent,
115 mitterentur. Conformatis adhunc modum, institutisque domesticis ad externorum
Gasparis ardor in iuuādis Proximis. Gaspar vtilitates, & commoda studijs sese paribus explicabat. Agere ad populum tam adenter est orsus, tantoque hominum cursu, vt tria sæpe, quatuorue hominum millia ad eum audiendum, & quidem remotis ex oppidis conuolarent. Quam populi frequentiam Pontificis Maximi Iobelæum ab Ignatio missum non mediocriter auxit, vt cum ea templo excluderetur, statuendum esset in atrio patenti suggestum, ne confertissima multitudo vicissim se compressa & coarctata perimeret. Tantaque erat audiendi sitis, vt cum propter frequentes imbres, locique longinquitatem (erat enim ab vrbis celebritate remotior) significasset pro concione Gaspar, sibi in animo esse conciones institutas omittere, aut eas solito rarius habere, excitatus ex ipsa concione vir grauis, idemque senex cum alijs compluribus clarissima voce, ne id faceret, obsecrarit: sed postpositis ipsorum commodis institutum suum teneret, nec auidissimam concionem suo pabulo fraudaret: id quod incredibili cum fructu, ingentique castigatione morum à Gaspare factum est. Cui sane rei non publica modo, verum etiam priuata, & inter administranda sacramenta vox hominis vsui fuit. Erat, qui ab aperiendis suis rite peccatis cupien-
116 ti, paratoque Patri nimis obstinate refugeret: sed is in suo lectulo nocte vigilans, cum
Ad confessionem quidam miro modo compellitur. sibi manu fauces arcte comprimi, & gulam interstringi sentiret, implorata illico Dei Matre, ex eis est ereptus angustijs, relicto aliquo doloris duntaxat aculeo, vt obstinationis suæ pœnas penderet, quod sacerdoti Dei cunctaretur aduolui. Verum mox ei per quietem visus est Gaspar sciscitans, cur sic angeretur: expressoque manu faucibus crucis signo, reliquias omnes angoris absterfit. Ille somno solutus, & quod gestum erat animo reputans, magnam vim lacrymarum profudit, & e cubili se confestim pro-
117 ripiens expiandi sui gratia cucurrit ad Gasparem. Instituit Gaspar idem in honorem
Sodalitium conditur in Clientela vndecim millium Virginum. Virginum vndecim millium, quarum vnius in æde Collegij conditum cranium erat protodigijs inclytum, sodalitium. Cuius initus numerus, adscripto etiam Prorege, ad sodales iam bis mille peruenerat. Quorum is erat ardor, vt non modo suos è virtute fingere, & ad normam Christianæ disciplinæ dirigere; verum etiam alienos corrigere, & emendare mores omni ope contenderent. Ea de causa eorum indicem, qui vel aliquo essent irretiti flagitio, & cum offensione hominum suis in vitijs, & peccatis hærerent,
118 vel exercerent inimicitias, vel multos annos se sacerdotibus non ostenderant, ad Ga-
Solertia Gasparis in Goana vrbe excolenda. sparem deferebant: cuius illi opera, auxilioque ad iustitiam remigrarent. Gaspar vero super hæc cum in varias partes distribuisset vrbem, ipse, tresque sacerdotes, quos ad id adhibebat, suam quisque regionem obibant: conquirebant, & conueniebant ex indice,

quem

Digitized by Google

quem dixi, publicis peccatis implicitos, reddebantque virtuti. Tantumque induſtrij hominis vigilantia, Deo conatibus obſecundante, profecit, vt vni illi, qui cum inimicis in gratiam ea ſedulitate redierant, reperti ſint ſeptimum intra menſem mille amplius quingenti. Pellicatus reſciſſi complures: Mulierculæ amplius centum à meretricio quæſtu abductæ. Satanicus etiam quidam, qui perhoneſtas domos multo cum ſanguine vagabatur ardor libidinis, Gaſpare perorante reſtinctus: & matronarum quarundam mores ad pudicitiam, cultus ad modeſtiam compoſiti. Feruebat itaque pietatis opus. Nihil in templis niſi abiectos ad ſacerdotum pedes mortales, inter ſeque vel damna illata reſarcientes, vel mutuis amplexibus gratiam redintegrantes, veniamque viciſſim precantes cernere erat. In orbis adoleſcentulis, quos Paulus Camers homo impiger in contubernij Societate regebat, magnus item elucebat ardor. Hi Gaſparis ex præſcripto quater in hebdomada ad ædem ſacram inſtructo agmine procedebant, lepide pſallentes, ac pie, candidiſque induti togis, ac pileis, quibus intertextæ rubræ, minutæq; cruces rapiebant oculos occurſantium. Excipiebat puerorum agmen virorum acies fere nonaginta aſperis inſtructa flagris toto itinere ſe pulſantium: quorum contemplatione mirum ſane quanta pietas excitaretur in ciuibus. Præter, hos pueros erant alij fere trecenti, qui prima à noſtris tum legendi, ſcribendique, tum Chriſtianæ legis elementa diſcebant. Quorum id erat ſtudium, pietatiſque feruor, vt pueri nonum egreſſi vix annum, ſeſe ad viros ætate prouectos adiungerent, vt vna cum ijs ſexta quaque feria in collegij æde ſe cæderent, adeo luculenter, vt ſubinde ſtillæ ſanguinis ſubſilirent. Non his finibus curæ Gaſparis tenebantur, ſed ex interuallo per ſuas copiolas, nonnihil opis vicinis etiam oppidis afferebat. Antonius quippe Fernandius ad oram quandam maritimam (Salas eſt loci nomen) eius iuſſu profectus, cum multos ibi Saracenos, & Ethnicos offendiſſet, adeo eos ad accipiendum Euangelij ſatum inſtruxit, ac præparauit; vt id omnes breui ſuſciperent. Alij vero cum exercitu, qui contra Turcas ducebatur, profecti, ſuos quoque fructus in horreum Domini condiderunt. Denique alijs alio dimiſſis, cum ad tot ferendos labores Gaſpar vnus auxilijs deſtitutus domeſticis non valeret, facile in morbum decidit. Nec tamen animis minus attulit ad ſalutem momenti cum morbo languebat, quam cum recte valebat, Quanquam enim tanta erat nauſeantis imbecillitas ſtomachi, vt edulium fere omne reſpueret, proximorum tamen commodis, & ſaluti, quacumque poſſet ope, nullo loco deerat. Ter in hebdomada dicebat ad populum, & cum feſta lux intercurreret, ter in die. Reſpondebat ſtrenue conſulentibus. Dabat operam confitentibus; atque his laborum quaſi fomentis morbum ſuum contemnendo, non irritando leuabat. Quem tantus habebat ardor penitus exterminandi peccata; vt hominem plebeium, alijs fruſtra machinis adhibitis, mercede illectum, traditiſque ex pacto aureis nummis viginti, quos in eam rem ex eleemoſyna corrogauit, ab crimine Ciuitati manifeſto remouerit.

119

120 Gaſparis immẽſi labores.

121 Etiam pacta pecunia hominum à peccato abſtrahit.

Armuziæ Conſaluus Rodericius Gaſparis veſtigijs inſiſtens, ſuis concionibus mire profuit. Eo autore ſæpe diſceſſum eſt ab armis, duella ſublata, res ſuæ cuique redditæ, diuturno compreſſa ſilentio enunciata peccata, alieno è thoro multiplex exacta, fugataque pellex. Quæ inter munera, concurrente vndique ad eius pedes innumera penevi hominum, vt longo interuallo animos repurgaret, coactus eſt ſuburbano tecto relicto, in vrbem intimam tranſmigrare. Hic nullius ſocij opera ſubleuatus, ne nimijs laboribus frangeretur, auxiliarius ei frater Aluarus Mendius ſubmittitur, eximiæ vir ſanctitatis, & dignus Gaſpare magiſtro diſcipulus; quem in Armuziam cymba dum Arabes pauci Maſchato tranſueherent, prædones celocibus quatuor inſequuti, cum præuolantem modico interuallo nauiculam conſequi Deo remorante non poſſent quem aggredi non poterant comminus, ſagittis eminus petunt, & coniectione telorum. Sed feruidas inter preces Aluaro procumbente, ſagittæ, mirum dictu, oratione tanquam adamantino ſcuto retortæ neminem è vectoribus attigerunt. Armuziam igitur ille cum incolumis appuliſſet, ſtrenuam è veſtigio operam Rodericio nauauit, modo plebi, pueriſque diuinæ legis tradendis initijs, modo ſolandis, & ſubleuandis ægrotis, quotidieque excitanda ſub noctem ære campanulo multitudine, ad leniendum ſuis precibus purgantem ignem animis mortuorum. Quibus in officijs dum accurate verſatur, Armuziæ repente nunciatur claſſem aduentare Turcarum. Eo allato nuncio, commodiſſimum vrbis Præ-

122 Res Armuziæ.

123

fecto

Digitized by Google

fecto visum est, vt qui in ea Christiani degerent, partim se in arcem cum Consaluo reciperent, partim cum Aluaro (ne multitudo grauis esset arci, præsertim in aquæ penuria) Magostanum egrederentur, oppidum in Arabiæ continenti, ab Armuzia passuum millia sex & triginta. Vtrobique vtriusque virtus magis enituit. Nam, vt de Consaluo multorum perferebatur ex literis, is vnus vniuersum pondus arcis, exercitusque sustinuit. Sed Dei clementia non tulit, vt vacuam vrbem ingressi Turcæ arcem ipsam diuturna oppugnatione lacesserent. Quippe cum ferreis globis arcem assidue quaterent, ac verberarent, globi ipsi vel grandioribus explosi tormentis, quos basiliscos appellant, in hostem retorti, nullum figebant ictum. Quo animaduerso barbari, præcipuo etiam ipsorum disrupto multorum cum strage tormento, metuentesque ne ab Lusitana classe deprehenderentur, deseruerunt incœpta. Domicilio nostro, cui à S. Paulo nomen erat, semel atque iterum circumdederunt ignes; nihil tamen damni factum; vt gratulabundus populus dictitaret, Paulum ab hoste præsenti ædem suam suo minacissimo gladio defendisse. Ex altera parte ijs, qui Magostanum se receperant, fuit Aluarus magno bono. Nam & corporum commodis, vt præfectus arcis optabat, & animorum cura omni consuluit: is quidem, dum diem nullum intermittit Christianæ disciplinæ præceptis populum erudire; illis autem, dum centum, & quinquaginta ex ijs, qui ab Armuzia Turcarum metu profugerant, conquisita stipe sustentant. Quæ caritatis partes eo erant id temporis duriores, quod tum fere omnes aduersa valetudine tentabantur, id quod in ea regione quotannis solenne, & visitatum est extremo Septembri, duobusque deinceps mensibus exortu Syderis, cuius noxius putatur aspectus, atque contactus præcipue vitis, corporibusque mortalium. Cognito Turcarum discessu Aluarus ad extremum, quos secum Magostanum adduxerat, omnes reduxit Armuziam, quatuor duntaxat ex eo numero infantulis, muliere vna desideratis. Bazaini, Tanaæque consimilia à Melchiore Nunnio, Franciscoque Henricio eorum, quæ de Armuziæ fructibus commemorauí, sunt gesta. Sacrorum insuper vsurpatio ijs autoribus admodum viguit; vt præ confitentium turba nihil illis ad sua curanda corpora daretur ocij. Cocini gratiarum reconciliationes plurimæ Antonio Heredia suasore sunt factæ: eodemque autore sexta quaq; feria introducta flagella populo plaudente. In Oppido Coulano, oraque Piscaria Nicolai Lancillotti, & Henrici Henricij industria ingentes hausit Christiana res vires. Cumque præ socijs ceteris regionis linguam teneret Henricus præ ceteris etiam laborauit vberius: vsuque longo animaduersum est, sermonis inscitia non multum consueuisse profici, quamuis idonei non deessent interpretes, vt multum vidisse B. videatur Ignatius, qui suis in institutis, ac legibus hoc nominatim præcipit, vt in qua quisque regione versetur, eius sermonem regionis ediscat, quo facilius id quod in tuendis animis propositum habet, Societas assequatur, Ad oppidum è primis oræ Piscariæ Ludouicus Mendius è socijs auxiliarijs ab Henrico legatus, vt Christianorum, qui in eo erant, animis aliquid opis & salutis afferret, à barbaris interimitur. Cædis autem ea causa fuit: quod cum potestatem Rex oppidi homini facinoroso peramplam diripiendi, prædandique pro libidine, dum lucra cum Rege partiretur, peruerso barbarorum more fecisset, Christiani, quorum e bonis, atque fortunis haud exigua præda fiebat, id inique ferentes, cum Badagis, quibus pacis nomine tributa pendebant, multa sunt questi. Badagæ vt tributarios suos, eosque innoxios ab iniuria defenderent, facta manu, quotquot è prædatoribus nacti sunt, omnes ad vnum obtruncant. Hac cæde cognita Rex, qui prædandi potestatem fecerat, vt delatores Christianos vlcisceretur, suas illuc copias intempesta nocte submittit, quæ magna eos internecione delerent. Barbari facta in oppidum irruptione, cum omnia cædibus, & cruore fœdassent, ignes templo circumdant, vbi cum alijs compluribus Ludouicum in oratione defixum offenderant, vt eodem omnes conflagrarent incendio. Ad has turbas Ludouicus egressus delinire precibus impiorum furorem, ne diutius in innocentium cæde baccharentur, & ab ædis incendio temperarent, instituit. Sed eas inter preces à Mauro quodam graui vulnere secundum ceruices accepto in terram sternitur, prostratusque denuo vulneratur in femore, deinde caput à ceruice præcisum ab hostibus asportatur. Hac cæde saturi Barbari illi, cum alios nonnullos inflicto vulnere partim exanimassent, partim debilitassent, reuertuntur ad Regem. Damnum ingens hoc eodem anno fecit Ecclesia Commorinen-

124 Res Bazaini, & Tanaæ.

125 Cocini, Colani, & oræ piscariæ.

126 Ludouicus Mendius à Barbaris interemptus.

sis

sis Paulo à Valle Punicali extincto. Sacerdos erat pius in primis, & impiger, iamque linguæ gentis peritus. Venerat & ipse in hostium potestatem. Quippe inter concionandum circumsteterant Badagæ, postque contumelias, & probra ingesta comprehensum, interiorem in plagam abduxerant, vbi ad ceteram vexationem inedia macerabant, nil ad trahendam vitam præter aquam, & perexiguum orizæ tradentes. Nec multo post Neophytorum armis ereptus, & ad litus perductus parum abfuit, quin periret in vndis. Iterum enim ingruentibus magno numero barbaris, in mare coacti sunt Patres se se conijcere, eorum vt manus effugerent: ac perægre Paulus, de quo loquimur, in piscatoria cymbula euasit. Denique multis ex ærumnis mala valetudine contracta, eaque diu exercitus his veluti cælestibus margaritis, vbi terrenas alij venantur, quæsitis in cælum diues migrauit. 127 Moritur etiam P. Paulus Vallius.

In insulam Ceilanum rogante Prorege de Societate Sacerdos missus Emmanuel Morales cum Antonio Diazio: Eius Insulæ Rex vnum è præcipuis suis proceribus Goam legarat, qui dum legatione sua fungitur, assiduo christianorum vsu, consuetudineque relictis sensim patrijs tenebris, & luce veritatis oborta in sancti Pauli Collegio baptismate consignatur. Huius Prorex admonitus, & animatus exemplo, in animum induxit ipsum quoque per præcones Euangelicos aggredi Regem, vt ijsdem è tenebris, si Deo cordi foret, conuerteretur ad lucem. Ad eam rem legit Moralem, cuius in eam insulam iter, quanquam rebus nondum maturis ad exitum perduci Regis conuersio non potuit, ceteris tamen præsertim Lusitanis, mirificas vtilitates attulit. Nam qui præsidij causa in Lusitani Regis arcibus excubabant, quorum erat numerus sane magnus, ij Sacerdotibus destituti eo iam loci venerant, vt per summum diuinarum, humanarumque legum neglectum in naturam vsu conuerso, quantis essent illaqueati peccatis, & erroribus ægre sentirent. Diebus festis perinde, ac profestis manus ab opere non cessabant; statata, imperataque ieiunia ex Ecclesiæ fastis profundus venter exemerat: pudor exulabat: dominabatur libido: & erat famosarum, quam pudicarum numerus maior. Implicati erant Saracenorum familiaritate Christiani, deque illorum fæce non sentientes hauriebant. Egeni opprimebantur, & lædebantur iniuste: nec peccatorum erat vlla confessio. Statuta vero sanctæ matris Ecclesiæ cunctis erant penè ludibrio. Quibus tot, tantisque malis Morales illacrymans, aggressus est pro suggestis hominum vitia, peruersosque mores tanta laterum firmitate, & pietatis ardore perstringere; vt in quibus ea altius insederant, ij cum sani esse cœpissent, ad ea tollenda, & euellenda Sacramentorum medicina frequenti, & eorum ingenti detestatione consurgerent. Quibus audiendis, curandisque (ea erat hominum vis) ne longitudo quidem lucis diurnæ par erat. Ergo castigata superioris vitæ licentia, meliores inducti (Deo opitulante) sunt mores, & vultus præsidij renouati. Quæ res non modo Christianos, vbi sua agnouerunt, & posuerunt errata, verum etiam ipsos ethnicos, in quibus splendor aliquis rationis emicuit, magnopere delectauit. Quo ex numero sane multi Christi legem, vt naturæ legi maxime consentaneam non dubitarunt amplecti. Dùm hæc in his oris geruntur, in Molucarum cultura vix credibile memoratu est, quantum ærumnarum Euangelici coloni, quantum discriminum exhaurirent, Ioannes Beira in primis, qui Mauricas percursabat oras. Viarum labores, ardores Solis immensos, iniuriasque alias locorum, cælique hic numerari non decet. Aestu iactatus acerrimo febrium, nihil necessitati cedebat, quo grauiores ab incolarum animis morbos depelleret. Naufragia, & pericula alia supra perstrinximus. Tot erat per mortes curuendum, ne cœptam in eo agro sementem inimicus homo zizanijs venenatis obrueret. Quippe Saraceni, atque Ethnici Principes Euangelio iniqui, atque infesti, & Lusitanorum conspirantes in cædem Caciziorum instinctu, ad deterrendos à Christi cultu Neophytos, vires omnes, atque consilia partim suadendo, partim infectando verterunt. Itaque cum alij, tum vero qui Mauricas insulas incolebant, quorum ingens in Oppido Tolo numerus erat, B. Xauerij, Patrumque institutionis obliti ab Ecclesia, Christoque defecerant, templum solo æquarant, sacras Cruces, & Sanctorum effigies commiserant, Geilolijque tyranno se dederant. Cuius tantæ perfidiæ, impietatisque celeres dedere pœnas. Primum ager totius regionis antea feracissimus pristinæ suæ vbertatis oblitus repente exaruit. Conditæ in horrea fruges, tabe sunt, carieque peresæ: aquæ salubres, ac dulces, noxiæ, & amari saporis inuentæ, fame 128 Emmanuel Morales in Ceilanum mittitur.

129 Corruptissimos præsidiariorum mores corrigit.

130 Aerumnæ in excolendis Molucis Patris Io. Beiræ.

131 Supplicium diuinum in Apostatas Tolanos.

Digitized by Google

fame denique, ac pestilentia mortales multi cuiusque ordinis, & ætatis absumpti. Nec tamen reliquos tam dura cælestis iræ experimenta mouerunt: sed in impietate nihilominus obstinati, cum compertum iam haberent nouum sibi bellum à Lusitanis instare, omni arte se se ad resistendum comparārunt. Collocarunt pro locorum opportunitate præsidia: cunctos aditus obstruxerunt: & quacunque transeundum Lusitanis erat, præacutas taleas, stimulosque, in quos se inuerent, defoderunt. Sic armatis, atque munitis Lusitani pauci numero superueniunt, & priusquam bellum inferant, blando per nuncios, ac benigno sermone desertores, ac perduelles interrogant, malint ne sine ferro, & sanguine ad Christi cultum; & Lusitani Regis amicitiam scelus suum detestati redire, an experiri vim suam: & diuini, humanique violati fœderis pœnas dare? Cum illi superbissime respondissent, se neque Christianos vllo pacto futuros, neque diutius externi Regis dominationem laturos, exercitum in eos ducunt: continuoque in amentes vindicta quoque cælestis apparuit. Circa meridiem sol repente subductus: & è vicini montis vertice crebris cum tonitribus, & horrendo mugitu, toto triduo tetrum erupit incendium: ac tanta cinerum, pumicum, lapidumque egesta vis, vti non modo insidias solo sparsas obrueret, verum etiam propugnacula, & muri coronas æquaret. Accessit terrarum ingens motus, quo & arbores euulsæ radicitus, & tecta omnia diruta præter vnum pusillum templo nuper euerso contiguum, quod fuerat Societatis Patribus diuersorium. Locus etiam propinquus passuum millia fere duodecim late restagnante palude, multis cum incolis, & domicilijs obrutus. Ita defensoribus exitio sublatis, terroreve dilapsis, egressi è nauibus Lusitani potiti sunt arce: Geilolijque tyrannum vna cum oppido, totaque regione viuum in suam potestatem sine certamine redegerunt. His rebus cognitis Ioannes Beira, qui in eis iam populis desudauerat, illuc confestim ab Ternate transmisit: suauique oratione dispersos in vnum locum congregatos admonuit, quam nefario se scelere per eam defectionem astrinxissent: solennique

132 Benignitas diuina erga pœnitentes.

ritu per confessionem expiatos, Ecclesiæ sacrosanctæ restituit. Inde noua rerum facies: simul ac omnibus recta mens, suus quoque sapor aquis, atque dulcedo, sua campis, agrisque fœcunditas redijt: & inaudito miraculo noxij mures, qui fata per id tempus in vltionem illius gentis eroserant, aspersione aquæ sacræ repente fugati, Ethnicorum migrarunt in arua, tam infesta populatione frugum, tanto barbarorum damno; vt cum Christianis vulgo quererentur iniuriam. His tantis, tamque varijs promoti prodigijs cateruatim ad Beiram baptismi gratia concurrebant, vt interdum vno, eodemque die quina hominum millia, interdumque spatio hebdomadæ quindena confluerent, quibus cum ministrare singulis non posset vnus, Sacerdotem è Societate Alfonsum Castrium sanctum postea Martyrem, fratresque laicos Nicolaum Nunnium, & Melchiorem Figeredium cum alio quodam euocauit. Qui numerus cum ne is quidem tantæ messi par esset, ipsemet vltro in Indiam ad petenda maiora subsidia proficisci decreuit. Quo in

133 Res Iaponicæ.

itinere Malacæ (vti supra narrauimus) Xauerium nactus, eiusque instructus monitis, & recreatus alloquio Goam perrexit. Apud Iapones reliquerat Amangucij Xauerius: cum in Indiam remearet, Cosmum Turrianum, Ioannemque Fernandium: qui cum perturbatis, permutatisque rebus ex cæde Regis, cuius supra meminimus, Bonziorum se furori, certisque periculis subduxissent, vbi in demortui locum, Bungensis Regis suffectus est frater, & ciuitati pax reddita, ipsi quoque nouo fauente Rege se se libere ijs, quos ad æternam vitam diuina clementia destinauerat, reddiderunt. Soli tum in omni Iaponia duo illi desudabant, soli barbaræ superstitioni resistebant, & amplificandæ rei christianæ studium pro sua parte nauabant: cum tres, quos supra memoraui, Balthasar Gagus, Eduardus Sylua, & Petrus Alcaceua xix. Kal. Septembris Iaponiam secundissime tenuerunt. Delati Cangoximam, & à Regulo comiter excepti, octo dies ibi subsistunt. Deinde repetito nauigationis cursu septimo idus Septembris, Bungum appellunt. Hic honorifice iussu Regis accepti, certisque in ædibus collocati, postridie ad Regem ipsum cum muneribus adeunt ab Indiæ Prorege transmissis. Ea Regi fuere gratissima, & is ea de causa Patribus omnem cultum honoris, & hospitalitatis exhibuit. Interim Ioannes Fernandius Iaponicæ linguæ peritus Amangucio profectus pro interprete Bungum venit. Cum eo non ita post ad Regem iterum redeunt: redigunt ad memoriam, quæ ipse ad Indiæ Prætorem quadam scripsisset epistola, de promulganda in

134 Erant in Iaponia soli Cosmus Turrianus, & Io. Fernandius: cum peruenere tres alij Balthasar Gagus Eduardus Sylua, Petrus Alcaceua.

suis

ſuis regionibus Chriſti lege, recipiendiſque eius doctoribus, ac magiſtris: proinde rogant, vt quando ipſi ad id veniſſent, omnem ſibi poteſtatem faceret eius libere promulganda, libereque item ſuſcipiendæ ijs omnibus, qui cognitam, ac probatam patrijs ſacris, inſtitutiſque præferrent. Rex haud immemor voti ſui, priſtinique propoſiti, dolere ſe primum dixit, quod in ſuo regno nulla, vt alibi Chriſtiana ſoboles fieret. Deinde ſui eſſe conſilij, voluntatiſque, vt intra Regni ſui fines Chriſti cultum libere propagarent: & hanc ſuam voluntatem, poteſtatemque ſuis ſe diplomatis teſtaturum ipſo die ſi vellent, curaturumve id publice locis omnibus edicendum. Balthaſar actis de tam prolixa voluntate gratijs, ſuperſedeat ea re tantis perhortatur, dum ad Coſmum Turrianum, qui Amangucij verſabatur, excurrat, & ex eius conſuetudine ediſcat, quemadmodum in ea ſibi re progrediendum ſit. Annuit poſtulationi Rex, eique de ſuis hominem certum ducem itineris ad Coſmum dedit. Ita Balthaſar ad Coſmum duobus antea præmiſſis comitibus Sylua, & Alcaceua cum Ioanne Fernandio, præcipitante anno ſe contulit. Ab eo cunctis de rebus ſingillatim edoctus, non ante Bungum, quam Februario ſubſequentis anni ſe retulit.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Decimustertius.

1553

VOLVEBATVR iam annus huius seculi tertius, & quinquagesimus, cum Summus Pontifex Iulius secundis de Societate rumoribus, famaque permotus (nam & Ciuitates, atque Dynastæ, & animarum Pastores ac Præsules, operas ex ea domosque poscebant, cum ad suas ordinandas, & componendas Ecclesias, tum ad euellendas hæreses, & errores, qui late serebantur (Luthero gliscente) decreuerat ipse quoque de ea non nullos in Asiam ad reuocandos Nestorianos ab hæresi, & catholicæ reconciliandos Ecclesiæ cum Patriarcha mittere. Et quo magis egregius Pastor de Orientis mereretur Ecclesia, Petro Zarate Ordinis militum sancti Sepulchri Commendatario instante, Collegia in his regionibus tria confectis iam rite diplomatis, condi iusserat, Hierosolymis vnum, Constantinopoli alterum, tertium in Insula Cypro. Verum cum ratio, quam ad ea stabilienda repererat, ex sententia non procederet, & mors insuper subsequuta debilitasset præclaras Iulij cogitationes, atque consilia: apparuit aliud Dei fuisse consilium, atque decretum, cuius in abditissimis æternæ mentis arcanis latent causæ, cur in eas barbaras regiones tam sancte excogitata profectio, & tam salutaris mortalium iudicio Collegiorum apparatus ad nihilum momento reciderit. Comparabat tamen suas ad eius generis incœpta, si quando vsus foret, Societas operas, exquisito cultu pietatis, ac literarum: & in Romano quidem Collegio ad trium linguarum disciplinam facta est accessio geminæ theologiæ; tum eius, quæ tota in differendo conteritur, Martino Olauio doctore; tum eius, quæ sacrorum explanatione codicum continetur, interprete Frusio. Præpositus est etiam, qui sacris ferijs interioris fori quæstiones, causasque tractaret, Quintinus Karlat: Philosophiæque partes singulæ singulis à magistris vno eodemque tempore tradi cœptæ, Ioanne Rogerio Dialecticam, Guido Roiletto Naturalem, Balthasare Turriano primam, summamque philosophiam, ac disciplinas præterea mathematicas explicante. Quibus doctoribus, ac disciplinis dabant operam pro suo quisque gradu, atque processu è domestica iuuentute ferme sexaginta. Nam, quæ fuit animi celsitas in Ignatio, vel in summa annonæ difficultate, quæ copiosis quoque Ciuibus grauis admodum erat, vna Dei fiducia nixus, copias suas, cum minime augendæ videbantur, tum maxime auxit. Cur enim paternæ Dei curæ in communi fame, caritateque diffideret, qui ad eius vineæ culturam operas vndique tam strenue, tamque auide conquirebat? Nec spes eum concepta fefellit. Borgiæ solertissima caritas non modo in præsens, verum etiam in annos aliquot laboranti Collegio, & nullis instructo reditibus tempestiue consuluit. Is præter eum pecuniæ numerum, quem ab Imperatore quotannis ad annum quintum in eius alimenta Collegij, vsusque vitæ necessarios impetrauerat (ij erant aurei mille quingenti) totidem insuper ab eius gnato Principe in id ipsum, ad idem annorum spatium impetrauit: quo deinceps alia priuatorum subsidia, vnde aucta familia sese aleret, accesserunt. Nostrates porro, domesticosque discipulos, qui speciem gymnasio aliquam, pompamque præberent, tria ex eadem Societate Collegia, Colonienſe, Louanienſe, Parisienſe, ceteris Collegijs in augenda per Italiam, & boreales tractus Societate fœcundiora suppeditarunt. Atque vt à superioribus doctoribus quam splendidissima docendi primordia caperentur, visum est ea capi publico ab ingenij, doctrinæque certamine nobilissima spectante corona purpuratorum Patrum, grauiumque

1 Iulius Pontifex Societatem Hierosolimæ, & Constantinopoli, & in Cypro collocare constituit.

2 In Romano Collegio explicari cœpta Philosophia, & Theologia.

3 B. Ignatij in Deum fiducia.

4 Primordia Scholarum superiorum apparata.

Digitized by Google

grauiumque virorum, non sine vario, ac specioso Rhetorum apparatu, & prolusionibus oratorijs. In arenam, ac certamen theologicæ disciplinæ descendit vnus Martinus Olauius Collegij Romani (vt tunc appellabatur) superintendens, præstansque theologus, nullo adhibito de more præside, vel patrono, ipse sibi præses, ipse patronus. Cum philosophis decreta pugna Theodorico Ammenstardamiensi præside Balthasare Turriano: cum Rhetoricis Benedicto Pereriæ Fuluio Cardulo duce. Cuncta prorsus ex dignitate, & celebritati par plausus. Summa autem cura in eius Collegij conformationem intendebat Ignatius: quod, vt aiebat, cum ceterorum Societatis Collegiorum tanquam formam volebat esse, tum in ipsa Christianæ religionis arce, Summique Pontificis oculis specimen extare vtilitatum, quas Collegiorum eiusmodi institutio haberet. Nec dubitabat fore olim è Pontificibus, vel alijs Principibus fundatorem. Quamobrem de certis reditibus nihil laborans, quasdamque minus operi sufficientes oblatas dotes repudians, id studebat vnum, vt præsenti necessitati succurreret. Aliquot huius anni supremis mensibus apud Argentarios, vrbis loco percelebri, Palmius, & Ribadeneira singulis hebdomadis suo quisque die conciones habuere ipsa in via, inde occasione accepta, vt Concionatorem id damnantem compitalium dictionum genus facto ipso refutarent. Plurimus confluebat, & honestissimus auditor, & fructus extabat ingens, ac multiplex: cum parum abfuit, quin & pessimum inde Satan facinus perpetraret. Inductu maleuolorum (qui nunquam desunt vitiorum insectatoribus) vrbanorum Præfectus satellitum, cum suorum armata manu interuenit: ac protinus magna voce pro imperio tacere, ac descendere Palmium iubet. Qui cum statim obsequi vellet, obseruandam dicens in administro publicam potestatem, ecce in concione tumultus, cursarique & corripi arma, nec vox concionatoris demulcentis audiri. Denique satelles coactus sibi fuga consulere. Eodemque die Præfectus qui veniam sibi ab Ignatio exoraret, sub vesperam misit, excusans si quid per eam concionis frequentiam turbaretur, veritum se ne sibi id fraudi esset. Accepta Ignatius satisfactione, postero die Palmium eodem redire, ac purgare inter concionem Præfectum iussit. Nec postea amplius reuerti permisit, vir modestissimus, & cui lucra animarum ea placerent, quæ quantum fieri posset, nullius in offensionem incurrerent. Hieronymus Natalis è Sicilia reuersus ad Vrbem, acceptis ab Ignatio monitis Commissarij nomine quinto Idus Aprilis mittitur in Hispaniam, vt Constitutiones recens editas promulgaret, ampla cum potestate decernendi, vbique iubendi, corrigendi, immutandique quicquid è re diuina, communique visum esset: cuius siue prudentiæ gerendis in rebus siue scientiæ institutorum multum tribuebat Ignatius. Bobadilla Phaliscorum Episcopatum Episcopo ipso rogante, lustrabat: inde in Picenum Commissarij & ipse nomine ab orthodoxa religionis iudicibus, & praui dogmatis inuestigatoribus destinatur, vt omni conquisitione cunctos hæreticorum libros, Iudæorumque collectos infami concremaret incendio: & Cardinali autore Carpensi Lauretanum quoque Clerum inspexit. Quæ omnia haud exigua ab eo cum laude sunt gesta, seu pijs instituendis Anconæ sermonibus ad ædem sancti Francisci frequenti conuentu, seu conquirendis impiorum voluminum probris, igneque comburendis, præsertim ex eo genere plurimis, quæ Lusitano conscripta sermone, pestilentes homines in Indiam vsque transmittere, totoque oriente diuidere occulta fraude decreuerant. Par in Collegijs felicitas siue confirmandis, & augendis, siue ordiendis, & eorum veluti seminibus iaciendis. Confirmabatur in Italia Florentinum dato iam Societati loco cum ad habitandum, tum ad colendum suis functionibus Deum, angusto illo quidem, & perexiguo, celebri tamen, & in ipso pene Vrbis vmbilico, quem ab antiqua sancti Ioannis ædicula, sanctum Ioanninum diminuto nomine vulgo nuncupant. Eius erat ædis penes presbyterum procuratio, qui ex ea quotannis vix quinquaginta capiebat aureos. Hunc Dux Cosmus, ne suam grauaretur ædem Societati concedere, Laurentinæ Basilicæ, cui perantiquo curiæ iure à Florentinis Ducibus nomen est, Canonicum legit. Vt autem in possessionem loci pes à Socijs est positus, tum demum scholis numero quatuor plus celebritatis, ac famæ, plus existimationis est additum. Aedes vero sacra ab omnibus antea deserta, atque relicta, celebrari ipsa quoque piorum hominum ad sacramenta, & Dei verba concursu, non sine magnis fructibus cœpta est. Perusino quoque Collegio

5 De Romano Collegio B. Ignatij iudicium.

6 Conciones Romæ apud Argentarios.

7 Natalis Commissarius declaratur, & in Hispaniam ad promulgandas constitutiones mittitur.

8 Bobadillæ res.

9 Collegium Florentium certam sedem nanciscitur.

10 Item Collegium Perusinum.

Digitized by Google

Fuluij Cornei Cardinalis, eiusdemque vrbis eius Antistitis cura, & autoritate, certa attributa est Sedes ad imum forum, quod paruum appellant, vbi scholæ quædam publicæ habebantur, hodieque Collegium Ciuitatis vsibus peropportunum visitur.

11 Lainius Genuæ concionatur: & Collegij aliquod initium ponitur.

Genuæ statuebantur initia Collegij, complurefque in ea vrbe ciues, cum in Hispaniam inde solueret, Natalis offendit, qui de aduocanda Societate consilia inter se se agitarent. Consilij principes Thomas Spinula, & Franciscus Baua. Quorum postulatis, ac votis concessus est Lainius, qui suis creberrimis, inflammatisque concionibus, vt erat illi solenne, sic vniuersos incendit, vt non vnum modo, sed duo sua in vrbe Collegia, alterum Ciuitas ipsa, alterum Sauliorum fundare familia in amœnissima totius vrbis regione, quam Carignanum appellant, deliberarent. Nihil tamen hoc anno, quod ad Collegium attinet, actum est, nec stabilis reperta sedes. Iacta sunt duntaxat Lainij ab aduentu principia quædam, & Reipublicæ, Vicarijque nomine (is erat Caborlensis Episcopus) Patres euocati duodecim. Sed quo res facilius perduceretur ad exitum, placuit Reipublicæ ad eos, quos dixi, duos è nobilitate par alterum, Augustinum Lomellinum, & Stephanum Ragium, veluti Collegij curatores adiungere; quorum patrocinio, autoritateque cum idonea Societati sedes, tum quæ ad eam alendam, ac sustentandam vsui forent, compararentur.

12 Sylueftri Landini, & Emmanuelis Gomij res in Corsica.

Corsicam extremo anno superiore Sylueſter Landinus, & Emmanuel à Monte maiore cum attigissent, misere laborantem, quod ad animarum salutem, & cognitionem Dei pertinet, eam insulam inuenerunt. Quanquam enim sex illa Sedes Episcoporum habet ab antiquitate relictas; ijs tamen Episcoporum Pastorumque præsidio destitutis in summa rerum ignoratione, maximaque licentia tum viuebant. Erant è Sacerdotibus, qui nullius Sacramenti conficiendi rationem, ac ne consecrandi quidem augustissimi Christi corporis formulam satis norant. Presbyteri nullo fere cultus, vestituſque discrimine seiungebantur à laicis: atque hoc impunius, liberiusque se se scortis, concubinisque iungebant. E corruptela vero Pastorum, Sacerdotumque, quod necesse erat, mira labes in populo. Flagrabant vitia apud eos innumera, superstitio, veneficia, cædes. Contra fas, & ius matrimonia, nulla habita necessitudinis, & propinquitatis arctæ ratione, iungebantur: plurimi superstite prima coniuge secundam sine religione ducebant. Quin etiam priusquam fœtus ederentur in lucem, despondebantur vxores, modo sexus muliebris, & quæ futura erat sponsa prodiret: id quod factionum Seminarium erat, & origo diffidij, nolentibus iam adultis Parentum obseruare conuenta. Quæ tot in populo probra, atque dedecora par comitabatur inscitia, tenebræque tantæ, vt communem Christiani hominis notam, & sanctæ Trinitatis symbolum, Crucis signum non pauci, præsertim agrestium ignorarent: ætateque iam cani precationis Dominicæ formulam, & salutationis Angelicæ non tenerent. Patres igitur distributis inter se se varijs Insulæ locis, Bastiæ quæ præcipua vrbs est, Landino plurimum commorante, minora oppida percurſante Emmanuele, strenuè eam colere, & ad antiquam Ecclesiæ normam, formamque reuocare quotidianis concionibus, & catechismo cœperunt. Par in populo necessitas, & voluntas reperta est vitæ melioris. Adeò multi ad enuncianda sua facinora pudibundi confluebant, vix vt restaurandis cibo, somnoque viribus strenuis operarijs locus superesset. Surgebant antem lucem, & ad densas vsque tenebras seduli præbebant aures: quarum defatigationem, atque laborem die profesto partim matutinus concionandi labor, prius quam suum ad opus opifices se referrent, partim vespertina catechesis interpellabat. Festo vero die quadruplex sæpe concio vel remotis aduocabatur è Pagis tam conglobata, tam frequens; vt nunquam in ea Insula studia maiora, & ardentiora senes grandæui meminerint. Dominicæ porro celebritas lucis cælestis fractione panis, ipsam propemodum paschalis diei celebritatem referebat: & erat apud omnes eo in honore, & existimatione Sylueſter seu perpetuo concionantis ardore, seu commutatione in populo morum, vt ad eum certatim cupidus spectator accurreret: perbeatique sibi viderentur illi, qui propius eum adire, affarique possent. Sed ne secunda nimis aura Patres, & præclarissima inter homines fama tota insula percrebescens efferret, prouide, vt solet, diuina sapientia comparauit, vt subita procella, ac tempestate perculsos, in officio, modestiaque contineret. Is

13 Corsicæ status hoc tempore.

14 Patrum labores in Corsica.

15 Sermones aduersi de Patrum laboribus in Corsica.

enim

enim totius Insulæ cum esset profectus, & plausus, Romæ sermo plane contrarius perstrepebat. Magna caritate Franciscani Patres Landinum exceperant, rectoque exemplo concioni vltro omnes quotidie, & catechesi eius intererant. At Maxianensis Episcopi Vicarius inde ab initio parum gratum sibi accidisse eius, & Socij aduentum ostendit. Is ergo, & quidam cœnobij desertores, alijque nonnulli, vt erant non optimæ vitæ, nec præclari admodum inter suos exempli, veriti ne Patres illi, qui Visitatorum nomine ab Apostolica Sede mittebantur, solutis suis moribus, effrænatæque licentiæ, disciplinæ frænos inijcerent, aut ad eandem Petri Sedem per literas se deferrent, mendacissimis anteuerterunt epistolis, & extremæ eos elationis, & arrogantiæ, intolerandæque seueritatis insimularunt, qui ne Religiosorum quidem ratione habita Sedis Apostolicæ autoritate intemperanter abuterentur. Et quo certius collimarent, totaque res ex sententia magis caderet, consulto facinorosum quendam conuictum, notatumque non semel hæresis, multaque alia ob crimina collum iam in laqueum inferentem, protinus ad Vrbem mittunt. Qui vt literarum mendacijs, coram etiam meditatis calumnijs pondus adderet, tam multis curiam querelis oppleuit, tot mendacijs onerauit; vt Cardinales præcipui, in ijsque Societatis amantissimus Marcellus Ceruinus, Ignatium monendum pro amicitia putarint, Ordinis vti famæ, nominique consuleret: Patresque illos suæ prudentiæ, modestiæque per literas admoneret. Ea re permotus Ignatius, suspicans id quod erat per calumniam traduci innocentes, Sebastianum Romæum silentio aduocat, hominemque non dum sacris illum quidem initiatum, vnum tamen de suo numero probatissimum, & cuius fidei plurimum tribuebat, indutum communi cultu in Corsicam mittit, qui suorum in mores ac vita dissimulanter inquireret, & cum accurate omnia, exploratequè lustrasset, ea mox & publicis, & priuatis consignata testibus ad se referret. Contulit eo se Romæus Societatis persona posita, vt erat ab Ignatio perscriptum: & rebus omnibus exploratis, atque perspectis abstulit ab insulæ Præfecto, Magistratibusque, & vniuersis oppidis, itemque à Ministro Prouinciali Franciscanæ Familiæ, alijsque viris grauissimis tam honorifica testimonia, & tot laudibus cumulatas epistolas ad Pontificem, & Cardinales, vt eas omnino Patrum pudor, ac modestia non ferret: multaque iam antea in eorum commendationem, ac laudem Respublica Genuensis ad Vrbem scripserat. Quibus omnibus tam luculentis, tantique ponderis testimonijs obstructum est videlicet obtrectatoribus os, sparsusque tota iam curia, totaque vrbe iniquus rumor oppressus.

16 Ignatius Sociorum res in Corsica explorat.

Hac æstate B. Pater cum Lainium Prouincialem Florentiæ tum degentem iussisset theologicæ summam doctrinæ in Societatis vsum conficere (cuius tamen perfectionem operis publica deinceps munera impediuere.) Collegia per Italiam Eugubinum, ac Perusinum per Olauium inspici iussit; quem Ariminum quoque misit, vt de Collegio, quod ea Ciuitas auebat, cognosceret. In ceteris vero prouinciæ lustrandis Collegijs, atque regendis Ioannem Baptistam Violam Commissarij nomine, ac munere Lainio suffecit. Quo in munere cum angore immodico, vbi res minus è sententia caderet; Viola cruciaretur; admonuit eum B. Pater, id quod sæpe habebat in ore, Angelos vt imitari studeret, qui in animarum sibi commissarum custodia, omnem quidem diligentiam præstant, sed euentus quicumque sit, nihil de tranquillitate, nihil de beatitate sua deperdunt. Ceterum ingruente morbo Commissarius, præsertim cum per Collegiorum inopiam, vel longa itinera conficere pedibus cogeretur, onus illud sustinere diu non potuit.

17 Res gestæ per Italiam.

18 B. Ignatij Sententia, imitandam Angelorum & sedulitatem, & tranquillitatem in proximis adiuuandis.

Sicilia hoc anno noua est constituta prouincia: cui præpositus Hieronymus Domeneccus ac prouinciale munus suum ceteroſque communis disciplinæ labores, alia pietatis adiungebat officia. Is Messanæ gynecæum instituit ex eo mulierum genere, quæ cum ad pudorem se reciperent, receptum ipsæ apud conuersas fœminas habere non poterant, vel quod consilium non esset perpetua se custodia cœnobiorum includere; vel quod in refertissimo contubernio, loco prorsus excluderentur. Quod opus vt ad diuturnitatem stabile permaneret, dedit insuper operam Domeneccus, vt e viris nobilibus Sodalitium, cui cœnobij Conuersarum patrocinium erat, hoc item in suam

19 Sicilia declaratur prouincia: eique Hieronymus Domeneccus imponitur.

Digitized by Google

fidem, tutelamque reciperet. Idemque cum multas huius pietatis partes à nobili Ciuitate per ærarij copias, atque rationes suscipi posse non ignoraret, coaceruandam publice sua curauit autoritate pecuniam, vnde multorum consuleretur inopiæ.

20 Domicilium in monte Regali Societati tribuitur, & Collegium inchoatur.

Eidem Romæ discedenti Farnesius Cardinalis, qui Societatis Collegium in monte Regali (ea est Archiepiscopi sedes) expetebat, dedit literas ad vrbis Præfectum, nostris vt tectum suo sumptu præberet, eisque annuos reditus assignaret. Empta est domus, & in eius possessionem Bernardus Oliuerius, qui valetudinis gratia ab Romani Collegi administratione translatus in Siciliam, primus eo loco præfuit, Societatis nomine missus est: Eaque Iunio exeunte coli, & habitari cœpta. Ineunte vero Iulio tam subitis auditorum incrementis apertus est ludus, vt quadraginta supra ducentos trimestri vix spatio celebrarent. Extremam sub hyemem dum Natalis, & Palmius Romam venturi, transmissionem Panormi opperiuntur, ille cœnobium eius generis, quod Messanæ nuper à Domenecco, & in vrbe olim sanctæ Marthæ nomine institutum à B. Patre narrauimus, inchoauit. Palmius autem suggesto conscenso aduocatis in concionem mulierculis, quas inter dicendum non modo ad lacrymas, sed ad miserabiles vociferationes, eiulatusque percelluit, in eius contubernij exordia tredecim à flagitioso quæstu traduxit. At per æstatem ingens in

21 Recti exempli vis.

Mahometanis mancipijs ad Sanctam fidem ardor exarsit, ab Mahometano nobili sparsis igniculis. Qui donatus Panormitano Collegio post triennij hortatus, ac preces, tandem nulla re magis, quam assiduis sociorum expugnatus exemplis, animum ad catechismum adiecit. Is aduersus Diaboli acres impetus, ac spectra deformia vim sanctæ Crucis admirandam expertus, statim factus de catechumeno prædicator, ante omnia sanctæ Crucis compertam sibi virtutem in religionis Christianæ testimonium celebrabat: persuasitque gentili suo fœda ancillæ consuetudine implicito, vt ad flagitium quandocunque incitaretur, nihil dubitans, Cruce sibi frontem, ac pectus Christiano ritu muniret. Nec fuit inanis hortatus. Cum inclita consuetudo, & Satanas hominem ad amicam retraxisset, is in eius conspectu recordatus repente catechumeni salutare consilium, non prius ad frontem, ac pectus horrenda spiritualibus nequitijs signa formauerat, quam veluti superfusa gelida toto corpore obrigescens, patefacto statim mulieri miraculo, & mox per vrbem vulgato, ipse cum alijs ad vitalem fontem accessit.

22 Vi. mira signi sanctæ Crucis.

23 Viennæ doceri cœptum.

Viennæ placuerat Collegio expositas de more scholas, gratis & in vulgus habere: Sed ne id grauius publica ferret Academia, supplices ei debere libellos, vt per eam sibi quoque liceret erudire publice iuuentutem. Verum cum illa sine regio consilio, quod Regimen appellant, huc grauate descenderet, Patres supplicandum Concilium illi putarunt. Nec abnuit supplicationi Concilium, modo id Ferdinandi Regis ex voluntate fieret, qui fuerat autor, parensque Collegij, & illud multum auebat. Interim redduntur etiam ab Ignatio literæ, quæ iubebant priuilegiorum vi, atque iure ab Apostolica Sede concesso ceterorum more Collegiorum vulgo disciplinas exponi, quod è vestigio fieri tripartita scholarum varietate & numerosa iuuentute cœptum est. Vbi vero Academia in disciplinam Societatis magnum tradi numerum liberorum à prima nobilitate, lætis admodum cum literarum, tum virtutum progressionibus sensit, contendit ipsa pro viribus Collegij vt scholæ suum velut in gremium, sinumque Transirent. Quod Patres, quanquam omni ope studioque vitabant, ne quam conditionem subirent, vnde domestica disciplina fieret obnoxia: tandem perspecta Regis de se meritissimi voluntate morem Academiæ gessere, cum eo tamen, vt nulla subirent vincula promissorum, quibus alienis se se legibus, statutisque subijcerent; nisi quatenus sua vel instituta, vel moderatorum iussa permitterent. Ea de causa Rex Ferdinandus Canisio mandauit (qui etiam Episcopo Viennensi morte sublato concionator in aula successerat, eodem die statim ab aulica dictione ad populi concionem digrediens) vt Tergestino cum Episcopo, & aliquot regijs consiliarijs omnem illam Academiam, eius partes omnes ad catholicos magis mores, pietatemque recuderet. Erat enim in more positum, vt in habendo doctorum, magistrorumque delectu non præterirentur hæretici, modo suos illi se intra fines, cancellosque tenerent, nec in docendo

24 Canisij opera Academiæ Viennensi perutilis.

Digitized by Google

cendo egrederentur ad ea, quæ cum religione coniuncta essent, quod fieri sine ingenti illius Academiæ periculo, & rei catholicæ detrimento omnino non poterat. Facilis enim est ad ea flexus, vbi prauo dogmate te semel infeceris, & in docendo magistrorum mores plerumque se efferunt, nec potest eorum tuta esse doctrina, quorum est corrupta religio: qui dum suis se discipulis tradere scientiam profitentur, ac literas, vna cum scientiæ dulcedine hæresum venena clam temperant. Canisius autem cum suos in ea obeunda prouincia Collegas tantum periculum paruipendere, nec sibi religioni ducere, quod tales doctores inducerent: ex altera vero parte impune videret hæresim longe, lateque grassari, exorauit per literas ab Ignatio, vt tota Societate menstruo quoque spatio singulis Sacerdotibus Sacrificium, ceteris alias preces indiceret, vt Dei Numen Christi cruore placatum cœca Germaniæ populo discussa caligine, præferret lumen catholicæ veritatis. Id quod ex eo tempore. addita nominatim Anglia, de qua spem optimam Mariæ regnum attulerat, ab omni Societate fieri cœptum, nunquam postea desitum est. Quæ dum Canisius totus in rem catholicam augendam intentus dies, ac noctes animo voluit, & vias omnes perdendæ hæresis inuestigat, tantum sibi nominis viros apud principes comparauit, vt post Federici Nauseæ Episcopi Viennensis occasum, de eo in Episcopali cathedra subrogando serio agitatum, decretumque sit. Qua de re cum inter Romanorum Regem Ferdinandum, & Nuncium Apostolicum Hieronymum Martinengum optime conueniret, maiorem in spem venerant exorandi Pontificis, quam cum de creando Episcopo quondam Iaio, nequicquam interpellarunt: propterea quod Societatem adoleuisse iam dicerent, eoque iam loci perductam; vt, si Canisio mandaretur Episcopatus, quem in alia vrbe reformidauerat Iaius, par ipsa periculum non adiret: conueneratque inter eos, vt occultam per epistolam, seuerum curaretur à Petri Sede mandatum, quo Canisium cogeret religionem iam professum, & voti reum, traditum sibi munus sine cunctatione susciperet. Sed odorati rem nostri, vna cum Canisio, (nemo enim plus habet virium ad repellendos honores, quam is, cui deferuntur) tam multis, tanque grauibus apud Nuncium rationum ponderibus, atque momentis suam egere causam, vt ille abiecto scribendi consilio ad Pontificem Maximum, ad Ignatium duntaxat ea de re literas dederit. Cui rescripsit Ignatius, id haberet apud se ratum, & velut exploratum, nullo modo è diuina re fore, ac ne Societatis quidem, vt Canisio deferretur is honos. Multis autem præstare partibus, si nos nostra in humilitate relinqueret, quam si ad honores, & tam decoras cathedras nos eueheret. Simul illud insinuans, si vsus forent, non sibi defuturum, quo minus ipse adeundo Pontifice, totam illam (vt olim in Iaio fecerat) rem discuteret. Denique, ne quid ad dissuadendum dehortandumque Nuncium Apostolicum prætermitteret, supplici oratione contendit, ne in ea re longius progredi vellet. Nec vero Martinengus, vt erat nostri Ordinis studiosissimus, & nutus omnes obseruabat Ignatij, progressus est vltra. Coloniæ cum è grauissima pestilentia hoc vno duntaxat anno, quinque & viginti hominum millia, vt fama fuit, perijssent, Socij qui metu omni depositio præcellenti caritate quadam aderant morbo tactis, singulari Dei beneficio integri ipsi, intactique seruati sunt. complureſque ex eorum numero, quibus aderant, suo curabant aduentu; vt eæ interdum voces exaudirentur in populo, quotquot sua Leonardo peccata aperirent, eos protinus conualescere, & vitam instituere sanctiorem. Louanij ne pusillus ille grex virtutis materiam forte requireret, conspirauere in eum Parochorum multi, & Curionum. quod ille omnem confitentium celebritatem, atque frequentiam ad se se raperet. Ergo acerrimo interdicto cauerunt, ne suis in confessionibus quispiam de sua curia Iesuitarum se iudicijs, potestatique subijceret sponsioneque voti ad id eos studebant adigere. Verum cum demonstratum illis esset coram Cancellario, virisque principibus Satanæ ex inuidia talia vota, & interdicta prodire, populus sitientissimus in instituto permansit: nec eorum tribunalia refugit, atque subsellia, quorum in dies experiebatur opem, & auxilium; præsertim vbi ex calumnia, quæ poterat suspectos eos facere, autoritatis publicæ testimonio laus, & commendatio accessit. Libellus inuentus in vrbe est, nescio quæ vota, & certas corporis verberationes continens autoris incerti. Sed vt in eo noua, & singularis quædam pietatis species apparebat, Societati tribuebatur. Super ea re Louanensis

25 Precum in Societate pro oris Septentrionalibus initum.

26 Canisius Viennensem Episcopatum ab se repulit.

27 Coloniæ Socij pestilentibus nauant operam sine vlla sua noxa.

28 Louanij aliquid molestiæ ex calumnijs.

Digitized by Google

nienſis Academia ſæpe conuenit, multæque inde extitere offenſiones in populo, vbi præſertim emanauit, quaſdam eſſe fæminas pias, quæ ſemel in hebdomada à confeſſarijs pietatis gratia vapularent. Nec falſa narrabantur. Sed tota in innoxios redundabat infamia, eo facilius, quod Societate non ſatis dum cognita, pronioreque vulgo ad ſuſpicandum, quam oculato ad diſpiciendum, Sacerdotes aliquot, talium architecti ludibriorum, Ieſuitæ & ipſi nominabantur. Verum poſtea re comperta, ac patefacta intellectum eſt libellum illum ita ex officina noſtra non prodijſſe, vt ipſimet autores coram Academiæ Rectore profeſſi ſint eas res ab Adriano ſæpe grauiter eſſe damnatas. Propoſita ſunt igitur edicta publice ad conteſtandam Societatis integritatem, deducendoſque ab errore complures: & per eam occaſionem interdictum omnibus, ne ſacræ confeſſionis cauſa Sacerdotem alium extra ſuam curiam ſibi deligerent, præter Societatem. Hoc moderatorum, Principumque iudicio aucta ſunt in hunc Ordinem hominum ſtudia. Increbuit piorum vis ad capienda Sacroſancta Eccleſiæ myſteria, vt in vna æde ſancti Petri, quo ſe Adrianus, relicto ad ſancti Michaelis Arnoldo, tranſtulerat, Natali Domini die duobus amplius millibus, quod in ijs partibus nunquam fuerat auditum, ea rite ſint præbita. Tantam vero Adriano vim, facultatemque impertiuerat Deus, vt nemo fere ad eum accederet conſilij cauſa, quin nouo gaudio cumulatus, animoque tranquilliore diſcederet. Is cum ex amicorum narratione reſciſſet puerum trimum nocturnis, diurniſque Dæmonum ſpectris perterreri ſolitum ad horrorem vſque pilorum, & in eiulatus, ac lacrymas continenter erumpere, accerſitum in ædem ſiſtit ad aram, & ſacris operatus à tetris illis monſtris liberum, atque incolumem parentibus reddidit: cuius etiam frater natu maior, cum in eaſdem ſpectrorum formidines incidiſſet, eadem ab eo liturgia percuratus eſt. Inter ceteros, qui ſe Louanij ad Societatis orandi, commentandique diſciplinam ſalutariter exercuerunt primas tulit Ludouicus Bloſius Abbas Licienſis, vir ſuis ſcriptis, ac monumentis, nec minus virtutum memoria nobilis. Cui vſque adeo probata Societas eſt, vt niſi per inſtitutorum diſſimilitudinem ſtaret, affirmaret, eam ſe cum ſuis omnibus initurum. Sed quando id integrum ſibi non eſſet, perfecturum certe, vt quibus eſſet integrum, id illi ſe ſuaſore, & autore facerent. Neque id modo præſtitit luculenter, vtque in Belgium Societas reciperetur, omni ope adniſus eſt; verum etiam operam dedit, vt ex ſua prouincia Monachi ad eandem ſe orandi formam, atque rationem pauliſper excolerent. Superiore æſtate Paſchaſius Lutetiam cum veniſſet, reperit latiorem exercendæ campum tolerantiæ, quam depromendæ in animis curandis induſtriæ. Non tamen intermiſit ad ſancti Germani præbere aures conſcientiæ onus ponentibus, & multis priuatim exercendi ſpiritus dictata præſcribere. Prima tamen eius curarum in eo conſumebatur, vt Societas autore Pariſienſi Senatu rite Galliæ regno reciperetur. Carolo Cardinali Lotharingo patrocinante, alterum ſuper hac re iuſſum dedit Henricus Rex. Sed nihilo magis maturata eſt cauſa. Ad extremum Senatus, vt eam ab ſe ſiue curam, ſiue inuidiam amoueret, cognitionem morum Societatis, inſtitutorumque, & pontificiorum, quibus probabatur, diplomatum Sorbonicis Magiſtris, & Epiſcopo delegauit. Multi è Senatu, plures è Theologis erant, qui nouas Religioſorum diſciplinas omnino ſine exceptione damnarent: Epiſcopus vero huic noſtræ aduerſarium ſe ſine diſſimulatione profitebatur, conceſſas illi immunitates, & alia beneficia Apoſtolicæ benignitate Sedis, negans potuiſſe concedi, vt quæ Hierarchiæ Eccleſiaſticæ ſoluendæ eſſent. Quid viarum non obijt Paſchaſius? Quid dimicationum non adijt. Quibus non os conuitijs obtulit, ſua illa antiqua bonitate hos precans, illos edocens, dedocens alios, cum pleriſque diſceptans, vt exitus tandem, qui cum Societatis, tum ipſius Galliæ cauſa expetebatur, contingeret? Nihil tamen, vt deinceps conſtabit, niſi ad patientiæ ſuæ lucra profecit, cauſa in deterius prouoluta ſemper, quoad tandem præcipitata eſt. Ex inſtitutione exercitiorum cum ingens oriretur vbique fructus præſertim in Hiſpania huius exitu anni Toletana in vrbe, lateq; per regnum grauis aduerſus diuinum illum exercitiorum libellum exoriri cœpit procella. Silicæi vetus offenſio, tanquam male curatum vlcus ſub cicatrice viuebat. Melchior Canus Canarienſi abdicato Epiſcopatu cum apud Carolum, ac Principem offendiſſet, ſuſpicionem in Araozium velut ſibi obſtantem intendit. Horum & autoritate nixus, & voluntatibus obſecun-

29 Quæ tandem ce dunt in commendationem innocentium.

30 Vis ſacroſancti Sacrificij.

31 Ludouici Bloſij in Societatem ſtudia.

32 Libellus exercitiorum B. Ignatij vehementer in Hiſpania exagitatur.

33 Galliæ ſtatus.

Digitized by Google

obſecundans (vti eſt creditum) Thomas Pedroccius bellum Exercitijs indixit. Sed multo eſt certius, immenſos inde vbique terrarum pietatis fructus dolentem Satanam, conatum, vti ſemper, obruere ſalutare illud inuentum, & abolere. Ergo Pedroccius multa ex eo libello quaſi temere effutita colligit: alia, quæ piæ aures, catholicæque reſpuerent: quædam etiam (ſi Deo placet) quæ perſpicuam continerent hæreſim, & digna eſſent cenſoria virga, & ſacri animaduerſione iudicij. Quæ omnia ſcripto comprehenſa, Silicæo, cuius erat è familia, & Sacris Quæſitoribus tradit. Anno iam ſeculi huius duodequinquageſimo autoritas Apoſtolica, ſicut eo docuimus annali eum libellum comprobarat luculento diplomate, & laudarat, plurimum hortans omnes Chriſti fideles, vt tam pijs documentis (ſic enim loquitur) & exercitijs vti, & illis inſtrui deuote velint. Quæ cum eſſent, in libelli eius cauſa iam Pontificiæ quoque autoritatis reuerentia agebatur. Et quidem calumniæ ipſæ plane erant eiuſmodi, vt ſi venirent ſingillatim in lucem, per ſe ſe concíderent, tamen Dialogo in primis geſtiente (qui quo abſurdius humanis illudit mentibus, eo triumphat inſolentius) confuſo rumore per multitudinem didito, ſuperſtitionum, & hæreſum, graue pietatis damnum minitabantur. Tanto igitur malo Araozius occurſurus, memor manſuetudinis Chriſti, hanc molliſſimam extinguendæ flammæ viam iniuit. Doctores magni nominis rogat, ſuam vt & ipſi de eo opuſculo ſententiam ſcripto edant, & ſuo chirographo ſubſignent. Quod præ ceteris Alfonſus Vergara Conchenſis Canonicus, pietate, ac doctrina inclytus, Doctorque Ioannes Coſta, & Barptholomæus Torres, ambo deinde Epiſcopi, ille Legionenſis, hic Canarienſis, cuius etiam extant inſignia de ſanctiſsima Trinitate monumenta, luculenter fecere. Ac Torres quidem multa ſuper ea re edidit ſcripta: ex quibus iuuat hic ad doctrinam multiplicem vnius partem adſcribere. Teſtis eſt Deus, inquit, quam ex voluntate mea ceciderit, vt de Societatis Ieſu Exercitijs ſententia mea poſtularetur. Cupio enim ſimpliciter, & Chriſtiane quid hac in re ſentiam, palam facere toti Orbi terrarum. Ac primum, ne quis exiſtimet ex priuato me quopiam affectu loqui, aio me hominem de Societate Ieſu non eſſe: quanquam ſi ſerio eſſem virtutis cupidus, dudum in ea, vel in alia ſanctarum religionum verſarer. Aio deinde, quamuis Doctorum è numero, ipſe ſim indoctiſſimus, poſſe me tamen ſatis interrogationi propoſitæ reſpondere; cum & Societatem ab eius exortu nouerim, & pridem Salmanticæ cum Ignatio, deinde cum eius diſciplinæ alumnis perfamiliariter egerim, diligenter obſeruans, quo res ordinis huius euaderent, oculis aſſidue ipſa in facta coniectis, quæ minime patiuntur diuturnam fieri fallaciam. Aio præterea, ex qua die ſanctam hanc Societatem noui, nullum vnquam errorem, crimenque compertum in hominibus, qui quidem vere ex ea eſſent. Nam rerum imperiti, vbi de Sacerdote quopiam forte rumor minus commodus exijt, de Societate eſſe eum loquuntur. Super hæc, nego quempiam vere, ac perfecte Exercitiorum poſſe vim æſtimare, niſi in ijs ſeipſe exerceat. Etenim cum tota referantur ad inſerendas virtutes in animis, & vitia extirpanda, nemo eſt, qui poſſit virtutis percipere vim, guſtumque ſentire, niſi in ea prius elaboret. Vidi ipſemet homines doctos, qui Exercitiorum res cum tam claræ, catholicæque ſint, ex Euangelio depromptæ, ſanctiſq; Doctoribus, intelligere non poſſent; quas tamen, qui eas ad vſum referunt, negotio nullo intelligunt. Nimirum longe aliud eſt ſcire literas, ac res percipere ſpiritus, quæ præter literas actionem, orationiſque vſum, ac virtutum poſtulant ceterarum. Me quidem profiteor Compluti ad eam formam exercitum; ac Deum teſtor triginta annis, quibus verſor in ſtudijs ſapientiæ, & permultis quibus Theologiam doceo, nunquam ad meam vtilitatem didiciſſe tantum, quantum me Exercitia diebus paucis docuerunt. Quod ſi cuipiam Doctorum, cui ſua placeat ſcientia, mirum fortaſſe accidat, experimentum appello: tentet idem, atque exiſtimabit idem. Nequi in obſcuro eſt ratio, quod priora videlicet ſtudia ad docendum, Exercitia vero ad agendum referebam: valdeque intereſt ſcire vt doceas, ac ſcire vt facias. Addo cognitos mihi permultos, qui Exercitationes illas ſuſcepere, multiſque me meorum auditorum cum religioſis, tum ſecularibus perſuaſiſſe, vt ſuſciperent: nec tamen cognitum quempiam, qui non pietatis magnum inde profectum retulerit; palamque prædicaret nihil omnino è mortalibus rebus ſe voluiſſe ijs antelatum. Atque vtinam quanti eſt ille theſaurus, tanti æſtimare noſſemus. Nam cum tanti ſit momenti oratio, ac meditatio; propter rationem, ac viam,

34 Barptholomæi Torres de exercitiorum libello ſententia.

35 Ad rectam Exercitiorum intelligentiam neceſſarius eorum vſus.

36 Omnes qui experti ſunt laudant exercitia.

Digitized by Google

37 Quid exercitia sint. ac viam, quæ commodissima, ibi traditur, multi per ea plus breui consequuntur, quam longo alij tempore, ac labore eo præsidio destituti. In summa qui cupiat nosse, quid Exercitia sint, pronuncio, aliud nihil esse, quam considerare attento, & quieto animo capita fidei, legem, ac præcepta Dei, eiusdemque beneficia, vitam, & mortem Christi; recognoscere anteactam vitam, statuere de futura. Hostem vero gentis humanæ, cum videat ingentia eorum ad pietatem emolumenta, machinas admouere omnes, vt è rerum natura tollat. Verum vel inde apparet negotium esse diuinum, quod infectationibus proficit: quantoque acrius oppugnatur, tanto fortius conualescit. Simulque pronuncio Exercitia, quæque in ijs continentur, vniuersa, & singula autoritate Apostolica comprobata esse, adhortante insuper Pontifice fideles, vt ijs vtantur: planeque indignum esse viro sapiente affirmare Pontificem id comprobare, & ad id exhortari fideles, quod errores contineat. Nec dubito, quin, si homines Societatis, quibus pro Christi amore gratæ sunt ignominiæ, ad Sacrum Quæsitorum consilium aduersariorum deferrent nomina, in eos seuere animaduerteretur. Ceterum cum Sedes Apostolica

38 Nefas est asserere in Exercitijs quicquam erroris esse. Exercitia comprobarit; aio, ac pronuncio nemini fas esse, asserere in ijs errores esse, neque id agere vt emendentur. Verum si quid forte (quod tamen non est) difficile deprehenderetur, id modo curandum, vt declaretur. Omnia ergo, quæ in ijs sunt, vera, & catholica sunt: & contraria ijs, errores. Quæ vero obijciuntur, vt alio loco singillatim refutans ostendo, plane inania, multa etiam ridicula esse confirmo. Hæc Torres, & alia multa, præsertim de hominibus in Societate doctis, fructuque per eam in Hispania, ac ceteris terrarum oris parto, cum disputasset. Illud, inquit, postquam nomen meum huic disputationi subscripseram, mihi succurrit. Qui se deprehendisse in Exercitijs errores dictitant, sine dubio diligentiam in ijs expendendis adhibuere, at non minorem adhibuit Pontifex. At isti condemnant, Pontifex commendat. Respondeant ipsimet vtrius autoritatem me deceat sequi. Hæc ratio mea, inquit, sententia quemuis, qui modo sapiat, cohibere potest, ne posthac, nisi ad commendationem libelli huius verbum audeat facere. Et plane ita euenit. Vulgatis hisce, aliorumque Doctorum scriptis, rumor paulatim vulgi omnis, conatusque aduersariorum per se se consenuit. Plurimum deinde profuit ad eam rem Mancij quoque sententia, qui sacro Prædicatorum ex Ordine vir magni nominis in Hispania, Complutique nobilis professor diuinæ sapientiæ è principe Sella; idemque cum perstudiosus familiæ nostræ, tum ipsi Præsuli Toletano percarus erat. Cui cum Præsul ipse legendum Exercitiorum volumen, expendendumq; tradidisset, is eo accurrate perlecto per dies aliquot, libera voce respondit, nihil se in eo deprehendisse censoria nota, vel animaduersione dignum. Cumque alium ei codicem Præsul à Cano sugillatum impingeret, respondit Mancius, ne in eo quidem quicquam mali esse, præter vnam sugillationem Cani. Hunc in modum veritas patefacta, Maleuolorum technas, atque mendacia sua luce discussit, eademque seipsa, cum vi sua, tum Sedis Apostolicæ autoritate defendit. Inter hæc oppida, vrbesque tam multæ Societatis Collegia flagitabant; vt, si mos singulis gereretur, auertendus esset suus cum

39 Cordubensis Collegij principium. dispendio numerus ab institutis, susceptisque Collegijs. Concessum tamen est Cordubæ, in prouincia Boetica primum, cuius ordiendi autor Antonius Corduba, de quo superiore anno retulimus. Is, vt Societati se addixit, mirum quam breui, quantos in humilitate Christiana, & in omni virtutum genere processus habuit. Creatus itaque Sacerdos, & bonum, quo potiebatur, agnoscens, nihil habuit antiquius, quam vt eos etiam, qui non norant, ad eius cognitionem, amoremque perduceret; Societatique sedem locaret in patria, adiuuantibus maxime suis, qui præcipua in ea vrbe autoritate, opibusque pollebant. Autumno igitur ineunte cum Alfonso Lopio, vt propius ea de re ageret, Ignatij iussu Cordubam Villanoua se contulit, tam incitato parendi studio, vt ab morbo vix dum mortifero emersus, assiduaque etiam num implicitus febri, Deo fretus iter capesseret. Sua illi perpetua virtus, & obedientia in primis tum valetudinem inter labores reddidit, tum secundauit incœpta: ad quæ spectabilem aliquam facundiam, & raræ eloquentiæ laudem, quæ primos in Boeticam ornaret ingressus, vel ipse Ioannes Auila requirebat. Sed quam humilibus, suæque dexteræ aptis adminiculis potius, quam

40 Ioannes Cordubа Societati conciliatur. specioſis Deus præpotens delectetur, hic quoque testatum voluit. Eo tempore Cordubæ versabatur illius Decanus Ecclesiæ Ioannes Corduba, vir generis splendore clarissimus,

simus, idemque opulentus, ac diues; sed non ita virtute abundans. Is Societatis non dum hominem interius conspicatus falsam de ea opinionem maleuolorum, siue imperitorum præoccupatus sermonibus animo comprehenderat. Verum vt de Villanouæ, ac Socij cognouit aduentu, conquisitos ad se vocat, & ad conuiuium inuitat, tum Catherinæ Marchionis Plegi Antonij nostri parentis literis impulsus, tum sua sponte commotus, ea mente, atque consilio (quemadmodum ipse postea commemorabat) vt nouorum religiosorum res curiose cognosceret: & suis ipse oculis exploraret, an, quæ fama, & auribus accepisset, ea cum ipsa re, & oculorum fide congruerent. Epulis exceptos, multis precibus vt ad se diuersarentur inuitat, & quodammodo cogit. Qui cum denique paruissent, interim ille nusquam ab eis oculum. Nam, & in congressibus varia, ac multa in sermone dissimulanter inijciebat, omni ratione tentans, vt eos ad se prodendos eliceret, exprimeretque tale aliquid, vnde eorum de moribus, ingenioque conijceret: & cum soli essent, eorum dicta, ac facta dies, noctesque ex inopinato curiosis & oculis, & auribus obseruabat. Ea tamen aspexit (Deo gubernante suorum res) vt qui alios deprehendere, ac capere se putauit, is deprehensum, captumque se viderit, & melius in rete quam quod alijs tetenderat, implicatum. Eorum enim & collocutionibus, & exemplis adeo se se ad eorum consuetudinem, & caritatem applicuit, vt cum Cordubæ stabile domicilium Societati quæreretur, is domum suam vbi habitabat, pretij non vulgaris diuite cum instrumento sacros in vsus, dono dederit: ad extremum fructus etiam annuos statuendo Collegio, tuendoque decreuerit. Atque hæc omnia tam effusa beneuolentia, tantoque impetu voluntatis, vt negaret se vnquam, siue cibum caperet, siue somnum, Collegij cogitationem posse deponere: nec mentionem legis, aut conditionis vllius faceret: & ipsa quoque gentilitia vellet insignia donatis ædibus remoueri, vt sui memoria aboleretur. Porro in miraculis habebatur tam subita eius in Societatem animi, sententiæque commutatio, multoque magis commutatio morum, ac vitæ, quæ plane maxima fuit: neutrum enim propter amplitudinem, & autoritatem nobilissimi in Hispania viri latere poterat. Tantique vulgo fiebat à publico eum, perque vetusto mulierculæ vsu (quod nulli quamuis maximi Principes impetrare potuerant) tandem abstractum, vt id vnum opus satis dignum aduocatæ Cordubam Societatis pretium ferrent. Domus autem, quam dono dederat, cum esset obærata aureis mille sexcentis, Ciuitas se de suo, quicquid erat nominum dissoluturam recepit. Et Ciuitatis item sumptibus cœptum illic ædificari Collegium. Sed cum ea percuperet studiorum ocius spectare primordia, dum in his ædibus ludus struitur, in minoribus alteris aperitur ab eodem Ioannes commodatis. Iam Montillam apud Catharinam Marchionem conuenerant noui Collegij futuri incolæ cum Antonio Corduba, qui primus fuit Rector, & ipso Borgia, ac Bustamantio ex Lusitania nuper reuersis. Hi cum ceteris colonis S. Catharinæ Virgini, Martyrique clarissimæ sacro die translati Cordubam, vnde Montilla sex leucis abest, communi cum gratulatione temporarias illas in ædes à Decano introducuntur. Hic igitur ludus primum apertus, tertio idus Decembris quina classium varietate distinctus. Quarum in vna dicendi & eloquendi, in ceteris apte, congruenterque loquendi tradebatur ars. Dein Ioannis Auilæ postulatu græcæ quoque literæ tradi cœptæ, & officiorum explicari rationes. Agebat Cordubæ cum alumnis suæ disciplinæ tum Auila: qui simul nostros in ea vrbe conspexit pro qua re egregie laborarat magnitudine gaudij elatus in Canticum Simeonis erupit, Nunc dimittis seruum tuum Domine. Scholarum exordium ab oratore sumptum est, quem sua præsentia cohonestarunt Leopoldus ab Austria Antistes, Inquisitor, ceteraque nobilitas cum cæteris Academicorum. Adfuit ad ferias natalitias Hieronymus quoque Natalis ab Lusitania, qui & Constitutiones (vt vbique faciebat) in recenti promulgauit, explicauitque Collegio: & gymnasij exercitationes ad morem ordinauit Italiæ. Per easdem ferias placuit Decano Ioanni consuetudinem Patrum, & otia Collegij remotis arbitris degustare; eoque tanta animi voluptate se abdidit, tantisque religiosos inter illos cumulatus est gaudijs, vt vnum aliquem de Societate diceres, & eum quidem de nouissimis, atque postremis. Ipse domus pauimenta verrebat, ipse discumbentibus ministrabat, ipse sibi ex omni domicilio cubiculum contemptissimum reseruauit. Huic deinde Fundatoris dati sunt tituli. Quanquam enim monuerat ante Borgiam vniuer-

41 Ludus Literarius Cordubæ aperitur.

42 Ioannis Auilæ gradulatio de Collegio Cordubensi.

Digitized by Google

vniuersorum parens Ignatius, vt Antonij Cordubæ, & eius matris ratio, qui principes fuerant inchoandi Collegij, in deferendis haberetur, tamen, cum id honoris pia fœmina recusaret, de eius voluntate atque sententia tributum est ei, quem nominaui, Ioanni. Porro & multum Ciuitati debetur, quæ Collegium protinus excepit amantissime, & prolixe iuuit, ornauitque perenni benignitate. Ipsa vero mater Antonij cum suas partes desiderari nollet, haud aliter quam parentem se Sociorum omnium ferens, certa ex interuallo subsidia eleemosynæ nomine summittebat. In hunc etiam annum Collegij

43 Abulensis Collegij exordia.

orsus Abulensis incurrunt adiutore Sacerdote nostro Hernando Aluario eius vrbis Ciue; qui cum Socio missus in patriam, vt constituendi Collegij, quod Ciuitas postulabat, viam aliquam indagaret, dum per amicos id tentat, offertur Societati templum, & ægrotorum hospitium, quod à sancto Secundo Apostoli Iacobi discipulo, primo eius vrbis Episcopo, quique hic pie conditus perhibetur, nomen inuenit. Verum, quoniam extra muros situs erat is locus, nec ad legendam messem idoneus satis, aliam domum hospitalem, & ædem aliam celebri vrbis loco, Beato Aegidio sacram Aluarius præoptauit. Ea erat ædes Sodalitij cuiusdam perexiguo instructa reditu, quam non grauate Sodales illi dederunt. Hic primum habitari cœptum, ex eoque tempore Abulense Collegium, quanquam in summa rei familiaris difficultate (vt plerumque sunt initia) tacitis incrementis est auctum, præsertim Ludouici Medinæ opibus, annuisque subsidijs: qui cum Societati se tradidit, tum Collegio trecenos ipse in annos singulos assignauit, & vt germanus frater centenos aureos relinqueret, autor fuit. Ideo hunc potissimum Borgiæ placuit Collegij Patrem, ac fundatorem agnoscere. Ognati Michaël Nauarrus dum tradendis vulgo doctrinæ sacræ præceptis, sanandisque de more mentibus occupatur haud otiosam patiebatur esse, quam ei donatam à Deo diximus, ad sananda corpora facultatem: nonnullosque subinde morbos hoc anno ad vnum duntaxat dexteræ tactum pro cuiusque indigentia, ac fiducia fugauit. Barcinone domicilio sibi Societas

44 Barcinone templum ædificari cœptum.

comparato ad ædificium quoque templi ex collatione piorum celerem vertit manum; primique lapidis, qui xviij. Kal. Maij in fundamentis est positus, superiore in parte Iesu nomen, in inferiore B. Nostri Patris grandibus literis est incisum. In alijs vero lapidibus varia domorum, & collegiorum nomina sunt insculpta, tanquam ob commeandi vltro, citroque opportunitatem in Italiam, Hispaniamque & inde remotiores in oras toti Societati sacra ædes non vni solum Collegio conderetur.

45 Res Lusitanicæ aduentu Borgiæ, & Turriani & Natalis, magnũ capiunt incrementum.

In Lusitania interim rerum status, is fuit. Simon Rodricus ab Aragonia Prouincia cum per valetudinis causam Olysipponem se recepisset, inde Romam, Ignatij ex obedientia accitu, iter intenderat, cum Natalis Commissarius in Prouinciam venit. Adfuit & Michaël Turrianus. Aduocatus est tum ab Rege, tum à Natali Borgia. Itaque horum maxime trium sanctitate, autoritate, prudentia res præclarissime gesta est. In eo itinere Borgia dum præruptum, & saxis asperum montem superat vltra Mundæ ripam fluminis, haud ita Conimbrica procul, præitque in oratione defixus, & diuinarum rerum contemplatione suspensus; sequebatur Bustamantius sertum è globulis manu versans, quibus in singulis Dei Matrem ex vsitata formula salutabat. Qui dum peranguſto tramite, loco sane lubrico, & scopuloso securus obequitat, mula, cui insidebat,

46 Bustamantius periculum ingens prece Borgiæ superat & Deiparæ patrocinio.

repente prolapsa, ruere in præceps per rupes altas, & voragines cœpit, aspectu ipso formidabiles. Magnæ tum viro tenebræ magnus error: in eoque ille mente duntaxat constitit, quod dulcissima Iesu, Mariæque nomina magnis clamoribus implorabat. Borgia, vt clamantem socium, & viatores quoque pastoresve vociferantes exaudijt, qui ad horribilem Bustamantij casum clamores illico sustulerunt, conuerso aspectu socium ipsum per salebras despicit volutabundum vna cum mula, cum eademque sursum deorsum, præcipitem ferri: tum coniectis in cælum oculis, & cari socij periculum deprecans, Iesus, inquit, tibi præsto sit: & tu Pater misericordiarum hominem protege. Vix hanc Borgia precem fudit, cum ipso temporis momento comitis multa constitit loco tam arduo, tamque ad imprimendum vestigium lubrico, vt admiratione propemodum obstupescerent, qui spectabant. Inuentus est illæsus, & integer Bustamantius vna cum iumento, suspensa è manibus, quam dixi, corona, is, quem iam fractum, & comminutum omnium ferebat opinio. Qui cum emergere, tanta ex voragine, baratroque non posset, extrahitur à viatoribus funium adminiculis, diuinam identidem prædicantibus

miran-

Digitized by Google

mirantibuſque clementiam: quæ illum tanto in diſcrimine, ſaluum, incolumemque ſeruaſſet. Non tulit videlicet Mater illa miſericordiæ, quæ ſæpe etiam occurrit miſeris non vocata, vt ſupplicem ſuum, tot ſe ſalutationibus inuocantem in tam præcipiti lapſu, tantaque ruina deſereret. Et vero ille tam præſentis mortis effugium eius tutelæ potiſſimum, deinde vero Borgiæ precibus aſſignabat. Quo defuncti periculo, & quod reliquum erat itineris proſequuti, tandem pridie Kal. Septembris Olyſipponem perueniunt. Quo die Luſitaniæ Rex è ſuis familiaribus vnum, qui Borgiam ſuo nomine ſalutaret, & alium quoque ea de cauſa Regina præmiſit. Proceres deinceps alij, curiæque Principes vltro ad eum ſalutandi, gratulandique cauſa prodierunt. In ijs Olyſipponenſis Antiſtes, & Apoſtolicus Nuncius, Aueri Dux, & Ducis Brigantini par fratrum. Poſtero die inuitatur à Regibus ad colloquium. Cuius ad ingreſſum Rex pariter, & Regina conſurgunt, & perbenigne pariter aliquanto ſpatio ad excipiendum occurrunt. Ac Rex quidem ſibi detraxerat pileum, quem honorem ne Ducibus quidem ipſis, ac Regni ſui Proceribus vnquam habebat: cumque ad benignitatem adderet, inſtans, vt protinus aſſideret, euicit humilitas, ac modeſtia Patris, vt de more gentis Regem ex genibus afferetur; nec vnquam, quamuis ſæpius iuſſus conſurgere, & in ſella ad id parata requieſcere, vir modeſtiſſimus tantum honoris admiſit, quem tamen ei Reges honorem non habebant vt Duci, non enim tantum forſitan dignarentur, ſed vt viro Sancto, qui quæ ceteri tantopere admirantur, & ſtupent, ipſe contemneret, pedibuſque protereret. Vt tum denique planum fieret, quanto facienda ſit pluris paupertas, & improperium Chriſti, quam cuncti mortalium, Aegyptiorumque theſauri. Nec minus honorifice poſtea ſoror eum Philippi ſecundi Ioanna, Principis Ioannis coniux, ſororque Regis Maria, atque Eliſabetha Eduardi Regis fratris vxor, & Ludouicus item Regis frater, vir ſuauiſſimis, atque optimis moribus exceperunt. Cum autem ad idoneam Ludouici naturam vſus Borgiæ ſanctiſſimus acceſſiſſet, & tanti ſplendor exempli verſaretur ob oculos, adeo ad virtutis adytum, pietatiſque proceſſit; vt cum eo de capeſſendo eodem vitæ genere, remittendoque funditus rebus humanis nuncio plane decreuerit. Verum propter infirmitatem, & ætatis, & valetudinis Ignatio, Borgiæque viſum magis è re diuina fore, ſi talis vir à fratris latere non diſcederet: ſed domi ſuæ cum Rege coniunctus, cunctis ſuo præluceret exemplo: biennioque poſt ſuſcepta in voluntate perſtanti mors interuenit. Sed quanquam ad Societatem ſe adiungere pro voto non licuit, perinde tamen vitam egit, ac ſi vnus aliquis ex ea eſſet, nullo faſtu, nullo regio apparatu, nullo ſplendore familiæ. Qui vt exiret ære alieno, ex argentea ſupellectili, veſte, gemmiſque diuenditis magnam vim pecuniæ redegit. Is Caſtimoniæ, paupertatiſque vota, pro ſua conditione, ſtatuque, præcipue vero obedientiæ diuinas erga leges, atque præcepta vltro & ſua ſponte ſuſcepit. Is erat in precatione frequens: & in templis, pietatiſque muneribus ſua otia traducebat. Facilis in conuictu, pius in alienis ſubleuandis, leniendiſque miſerijs, modeſtus in omni vita, denique humilitatis commendatione præcipuus. Is, qui cum in Enxobregam vicum, vbi degebat, è ſancti Rocchi (de qua mox domo agemus) canfeſſionis cauſa, Sacerdotem accerſeret, mandare puero conſueuerat, ne quenquam certum è Patribus nominaret, ſed tanquam priuato, vnique de populo ſibi vnum aliquem poſtularet. Fundebat ſubinde lucrymas, & intimis ſenſibus ſua nouiſſima memorabat, ita ſe ipſe compellans, & ſecum ipſe ratiocinans: Quid mihi tandem fiet? Si ſupremo iudicij die puer hic Aethiops atque mancipium, cælum mihi præripiat, ipſe vero detrudar ad inferos? aut certe ſi plus apud ſuperos ille, quam ego palmæ conſequatur, & gloriæ? Totus hic in Ludouici pectore ad inſignem religionem ardor, initium videlicet, aut certe incrementum duxit à Borgia. Verum, vt quæ Patris eiuſdem propria ſunt proſequamur, alijs compluribus regij in illum amoris, & obſeruantia ſignificationibus prætermiſſis, is vt ex tanta beneuolentia fructum aliquem reportaret, Reges ipſos ad propagandum Dei cultum in ſuis Regnis, & colenda pietatis munia, tempeſtiuis cohortationibus inflammabat. Illud in Principis Ioannæ familia ad alendam iucundius venerationem cæli Reginæ, ex ſuæ pietatis excogitauit ingenio. Deiparæ natali die, multis in ſchedulis varias eiuſdem virtutes, ac laudes inſcripſit, egregijs cuique virtuti appoſitis precandi formulis. Dein alijs in ſchedulis numero paribus matronarum, ac puellarum ſcripſit nomina, quæ in Principis verſabantur obſequio:

47 Quam honorifice Borgia à Rege Luſitano exceptus.

48 Ludouicus frater Ioannis Regis quantæ virtutis.

49 Inuentum P. Borgiæ ad augendum cultum Beatæ Virginis.

Digitized by Google

obsequio: hisque singillatim nominibus vna ex parte, ex altera schedulis cum laude Virginis ac subiecta prece sortito eductis, quam cuique schedulam sors dedisset, totis deinceps octo diebus iubebatur è concepta in ea formula precem quotidie fundere. Quod inuentum cum mirum in modum arrisisset Ioannæ, Borgia, qui immensa quadam cupiditate flagrabat incitandi homines ad virtutem pro sua mercede popoſcit, vt quæ mater esset, princepsque familiæ, ea cum aula sua vniuersa ad honorem Virginis animum repurgaret, & alimentis deinde cælestibus confirmaret. Quod cum facile impetrasset, ipsemet lectus ad id Sacerdos. Diuinissimam Hostiam, antequam inciperet distribuere, manu tenens, pauca verba, sed ardentia fecit, ostendens quis esset is, quem manibus sustinebat, quæ vis eius, maiestas, & sanctitas. Quanta è contrario suscipientis illum hominis vilitas, prauitasque. Ad quæ verba eo prolata sensu, ac tempore ingens consequutus est audientium motus. Ex eoque tempore in Principis aula octauo quoque die sacra illa mysteria, minimum autem quintodecimo obiri salutariter, ferioque cœpta sunt. Et erat regia omnis tantis ignibus inflammata, siue hac industria Borgiæ, siue eiusdem sermonibus, & exemplis, vix vt alius per eos dies inferretur inter aulicos sermo, nisi de Deo: ipsumque Gynecæum, non è Principis, Reginæque pedissequis, sed ex ancillis Christi videretur esse Collegium. Quæ instituta vitæ ratio, quo constantior ad diuturnitatem esset, inter Borgiam Reginamque conuenit, Principemq;

50 Natalis fructuosa industria.

Ioannam, vt festa quaque luce Societatis Sacerdos ad exponenda Christianæ legis initia inuitatus accederet: eaque statim introducta consuetudo diu tenuit. Interim Natalis euulgandis Constitutionibus, componendæque intentus domesticæ disciplinæ, tantum afferebat vniuersis vtilitatis, & gaudij, vt nullus ab eo tristis, aut contracta fronte discederet, nulli non ab eo cumulatissime satisfieret. Explanauit Constitutiones, quas ferebat, & primos vbique renouabat ardores: cumque in religiosæ vitæ forma, tum in ratione studiorum Societatem optime ad Ignatij mentem constitutam in digressu reliquit. Dederat in mandatis ei B. Pater pro singulari vtilitate, quæ emanabat in publicum ex puerorum in Siciliæ, Italiæque Collegijs disciplina, vt in Lusitania quoque, & reliqua Societate eam docendi rationem induceret: simul etiam videret, si posset

51 Instituitur domus Professorũ Sancti Rochi Olysippone.

Olysippone Professorum domus institui: quod vtrumque magna populi, ac Regis voluntate perfectum est. Professorum Domus ad D. Rocchi sumpsit initium. Id erat Sodalitij cuiusdam Opificum sub vrbis mœnia secretius cum domicilio templum, ac desertius multa circum olea consitum. Quod Sodales initio grauate; deinde vero sperantes publicum bonum, sanctique Rocchi venerationem inde auctum iri, Petro Mascarenia Regis iussu curante, tanta propensione cesserunt, vt ingens se beneficium arbitrarentur accipere. Primo Octobris Dominico die, qui in ipsas Kal. incidit, in eius possessionem loci ventum est. Hic deinde Professorum & domicilium, & Templum regia munificentia dignum, nullis vel amplitudine, vel pulchritudine eius vrbis templis inferius, ædificata sunt. Nec sua hodie loco celebritas & nobilitas abest, extructis toto illo iam vico præcipuis, & frequentibus ædificijs. Tum demum in Lusitania Societatis ratio,

52 Graduum in Societate varietas Lusitanis declaratur.

institutumque probe cognitum est, tum graduum animaduersa varietas, tum intima nostra perspecta, cum & Professi, & Coadiutores quos formatos appellamus, proprio à tyronibus domicilio, ceteraque iuuentute; quæ literarum disciplinæ dat operam, secreuere se se. Et publica quoque celebritate ratio interioris eius œconomiæ in conspectum data. Nam quo die ædis sancti Rocchi inita possessio est, post concionem Borgiæ, quæ motus maximos excitauit, Consaluus Sylueria postea Martyr, Consaluus Vazius, & Antonius Quadrius, ille Lusitaniæ, hic Indiæ Prouincialis, ac præstantissimi viri Professorum tum alij Condiutorum, alij quoque, quod tempus sic postulare videbatur, simplicia vota sacris operante Natali, vouerunt, cum taciti, ac permodesti quidam etiam Tyronum adessent. Cui ceremoniæ, nouoque ritui spectator lætus, aiiduſque Rex ipse cum Principe filio, & popularibus multis interfuit, tanta animorum permotione, sensuque; vt ex præcordijs sæpe suspiria, ex oculis sæpe lacrymæ cierentur. Princeps huius domus Præpositus Consaluus Sylueria fuit, continuoque frequens ad sancti Rocchi excitata est populi vis, nominatimque diebus festis fœminæ honestæ complures cum matutinis sacrificijs, & concionibus adfuissent, pedem è Templo toto illo die non efferebant, ne locum frequentissima multitudo præriperet, quæ ad pomeridianas

Christia-

Digitized by Google

Christianæ legis explanationes vacua occupatura subsellia concurrebat. Erant enim tam multi, qui templo recipi quantumuis laxo, non poterant, vt cum ad sua tecta exclusi redirent, qui eos obuiam habebat, facile suspicaretur missam esse iam concionem. Ergo vt omnibus audiendi copia fieret, & fames multitudinis expleretur, faciendum sæpius Consaluo Vazio fuit, qui cæsti illi doctrinæ præerat, vt docendi gratia patentem prodiret in campum. Constituta Professorum domo ad amplificandum, firmandumque sancti Antonij Collegium versa cura. Hic vere iam primo latinas literas Cyprianus Suarius, & Emmanuel Aluarius quorum alterius de Rhetorica, alterius de Grammatica præclari vsus monumenta extant, tradere iuuentuti euentu secundissimo cœperant. Secundum id documentum actum est cum Rege, & ex Regis nutu cum ciuibus, placeret ne Collegium quoque in eadem vrbe constitui, in quo præter latinas literas, græcæ insuper, & hebraicæ traderentur, simul & schola aliqua de conscientiæ quæstionibus adderetur. Cumque Collegiorum instituendorum ratio, ex ijs, quæ in Italia constituta iam erant, satis esset omnibus indicata, placuit consimile Olisippone Collegium collocari. Sed cum ex bonis, fortunisque communibus alio deriuari sine regio assensu non posset, egit ea de re Ciuitas ipsa cum Rege: qui præcipuum consulem, nostrique Ordinis amantissimum Franciscum Corream negotio præposuit, vt & Regis, & Ciuitatis nomine iuberet quamprimum scholas illas instituit: & ne quid ad eam rem desiderari posset, efficeret. Curatum est mandatum regium diligenter à Consule, & Concionatores pro concione id operis commendarunt; in ijs Ludouicus Montoia Augustinianus, & ex Dominicana Familia Prouincialis Magister, viri grauissimi, magno & sensu animi, & ponderе orationis. Continuo igitur ad nouum gymnasium cupida iuuentus plurima. Quam in primis ita instituebat Societas, vt menstrua per interualla minimum ad exponenda sua rite peccata, quotidieque ad Sacrificium altaris, festo vero die ad catechismi scholam accederet. Idque sibi magistri pro suis laboribus quasi mercedis loco deposcebant: nimirum id quod pro sua cuique salute mercandum, & requirendum esset. Ergo ingenti Ciuium gratulatione sacro B. Lucæ die cœptæ, inchoatæque sunt scholæ splendido cum apparatu ex oratoris instrumento, & Rhetorum spatijs, officinisque petito. Dixit in corona, & dixit luculenter inter ceteros Cyprianus Suarius orator nobilis, & omni arte limatus. Dein ab adolescentulo annos quindecim non plus nato, sed excellentis ingenij theses sunt propugnatæ Rhetoricæ. Nec ipsa peristylia, vel atria fuere muta. Ea conuestita sunt vndique omni poesis, orationisque lepore, quæ & ingeniorum tenerent aciem, & oculorum. Iam auditorum varietas quinis distincta classibus quanta fuerit, intelligere vel inde licet, quod vni Francisco Rodericio, qui conscientiæ causis explicandis, tractandisque præerat, dabant operam quadringenti. Administrabat Collegium Rector Ignatius Azebedius, is, quem postea multis cum socijs à Caluinianis oppressum in itinere Brasilienſi pro religione catholica, necatumque suus locus, & annus ostendet. Vt iure gloriari suis queant primordijs domus Olisipponensis, atque Collegium, quibus tanquam formandis teneris, & lacte imbuendis eodem præfuit tempore illustre par Martyrum. Collegij quoque Conimbricensis sub Leonis Henricij administratione ab superioris anni iactatione res ad pietatem, literasque proficiebant. Borgiæ vero aliquot dierum spatio sanctitas ante oculos posita, & Commissarij Natalis in suis obeundis partibus solers cura cum solatium attulere domesticis, tum molestijs, rumoribusque externis, si quid ex ijs resederat, plane silentium. Ac Natalis quidem cum & industria, facultateque in dirigendis ad Societatis normam Socijs, & explanandarum Constitutionum vsu, prudentiaque valeret, quas quotidie per horæ curriculum explanabat, inducta renouatione votorum ex certa, & communi formula eas in omnium pectoribus flammas spiritus, pietatisque succendit, quæ non domesticis modo, sed etiam ciuibus vniuersis amabili spectaculo essent. Idem operam dedit, vt tyrones posthac diligenter erudirentur: quos ab ceterorum vsu discretos Antonij Correæ disciplinæ commisit. Itaque cerni licuit superioris anni iacturam in magnum cessisse lucrum, nec aduersa eorum studia, qui transfugis indulgebant, sine Dei concitata fuisse permissu; vt quemadmodum Ecclesia vniuersa, nominatimque Societas, ac parens eius Ignatius rebus creuerunt aduersis, & ijs se corroborarunt, atque firmarunt; ita nostrorum in ea prouincia quies, atque tranquillitas cum spiritus incrementis, præclaraque fama, nisi

53 Docen cœptum in Sancti Antonij Collegio.

54 Tyrones cœpti separatim instituti.

Digitized by Google

per aspera, & turbida non rediret. Ei rei tum preces, & gratia apud cæleste Numen
55 famuli eius fidelis Ignatij, tum singularis eiusdem vigilantia, & sapientia quamplurimum profuit, qui Mironis Prouincialis vt temperaret, regeretque sedulitatem, illa ad eum inter cetera monita per epistolam misit. Non esse aut Generalis, aut Prouincialis Præpositi officium minuta, ac temporaria præsertim, in administrando sectari: sed potius instar excelsi cuiusdam Motoris orbes subiunctos æqualiter, & cum grauitate ciere. Itaque cogitationes suas defigeret in totius prouinciæ commodis, & in rebus quidem singulis, cum opus esset, ordinandis versaretur, & peritorum sententiam exquireret: ceterum ab ijs per se curandis, & transigendis, vt plurimum abstineret. Ita plura facturum, & magis suo muneri conuenientia; futurumque multo opportunius, vt, si quid in agendo forte peccetur, ipse corrigat, quam vt ipsum, si forte erret, quod procliue est singula scrupulosius persequenti, inferiores emendent. Ad omnes vero communiter Socios epistolam, de obedientia quæ extat, misit: qua disputatione non facile absolutius in eo genere quicquam, subtiliusve reperias: quæ deinde per ceteras Societatis missa Prouincias vehementer vbique ad parendum alacritatem incendit. Hoc rerum Co-
56 nimbricensium cursu Cardinalis Henricus, idemque Eborensis Antistes Lusitani Regis frater, cognitis Olisipponensis Collegij frugibus, & industria, totum se ad Eborensis incrementa conuertit. Eboram igitur vt primum Miro, Natalisque venerunt, cum his ardenter de scholis egit, ocius vt inchoarentur exoptans. In eamque rem suum ipse Collegium, & aureos quotannis mille, prouentus nomine, luculentamque bibliothecam attribuit. Ita 4. Kal. Septembris docendi initium factum est, habita ab oratore nobilissimo Petro Perpiniano, qui vnus erat è magistris ad Lusitanam iuuentutem oratione, sua facultate, ingenioque digna. Et quo maiore auditorum numero eius Collegij scholæ celebrarentur, Cardinalis idem reliqua gymnasia ex vrbe sustulit. Ita rebus ex sententia gestis primum Borgia, subinde etiam Natalis in Boeticam se, ad Collegij Cordubensis exordia, quæ paulo ante descripsimus, recepere.

B. Ignatij sententia de Prouincialium, & huiusmodi maiorum Præpositorum cura in rebus generalibus continenda.

Eboræ quoque doceri cœptum.

57 Tituani in Africa quintum prope annum Ioannes Nunnius suum tenebat institutum seu redimendi aliena misericordia captiuos, magno per literas, & pios amicos ex Lusitania, & reliqua Hispania studio conquisita; seu ad ouile Christi Domini palantes oues, quique ad Iudæos, Saracenosve defecerant, vel cum vitæ suæ periculo reducendi. Cruciabatur enim, & angebatur intimis sensibus, vt rumpi cor ei videretur, cum plerosque præsertim pueros, puellasq; cerneret, nisi mature redimerentur, ad impurum Mahometem abduci. Itaque cum sæpe pecunia præsto non esset, vel suo sanguine repræsentare pretium earum animarum auebat, pro quibus suum omnem Christus Iesus effudit. Illud habebat modicum leuamentum, quod apud Iudæos, & Ethnicos ea erat in existimatione, vt cum pecuniarum nihil haberet, vnde Christianos maxime periclitantes (his enim succurrebat primis) à seruitute redimeret, ipsi pecunia credita captiuos ei, quos vellet, addicebant. Super hæc ipse, & Ignatius Bogatus socius eius duo ægrotorum, quæ excitarant, curabant hospitia, custodiasque nonnullas Christianorum turba refertas, quo-
58 rum leuandis omni ope laboribus, & ærumnis, laboriosam ipsi vitam, & ærumnosam ducebant. Ad Aethiopas in regnum Congi quatuor missos de Societate anno millesimo quingentesimo quadragesimo octauo narratum est. Cum res initio satis bellæ procederent, deinde ob regis impotentiam optatum exitum non haberent, primo ad statum prouinciæ exponendum Iacobus Soueralius in Lusitaniam redijt, vnde in Indiam postmodum missus est. Deinde ceterorum præfectus Georgius Vazius cum tabe consumeretur, coactus est ipse à Socijs iter in Lusitaniam ingredi, paucis diebus vitæ cursum absoluit. Reliqui post hæc duo satis ostenderunt, quam firmam, atque constantem necesse sit eorum esse virtutem, quibus peregrinationes diuturnæ huius generis permittuntur procul ab communis disciplinæ septis, ac vigili cura pastoris. Rumor enim fuit paulatim eos curam ab animarum lucris ad terrena negotia transtulisse. Quibus in Lusitaniam ad red-
59 dendam rationem accitis, Cornelius Gomius, & fructuosus Noguera ambo Sacerdotes submissi sunt, optante plurimum Rege Ioanne, & Cardinali Henrico; vt eius quoque nouæ vineæ, nec admodum ad vota respondentis culturam Societatis coloni omnino susciperent. Tres ex Orborum contubernio pueros in catecheseos ministerium, & instituendarum ibi domorum stirpem duxerunt. Vna ibat Legatus à Rege Lusitano missus, qui Regis

Ioannis Nunnij, & Comitis Africani labores.

Res Congenæ.

Cornelius Gomius, & fructuosus Noguera in Congum missi.

Congani

Congani pectus ad officium excitaret, gaudentis quidem nomine Christiani,& gloriantis,sed facta parum consentanea nomini perpetrantis. Apud eundem Cornelius ante initam Societatem gratia valuerat. Itaq; magnam ferebant spem propagandæ longe, lateq; religionis,quam tam miserum in modum elusit euentus. Priusquam Congum Cornelius attingeret, falso delatum est ad Regem per legatum eius, qui in Lusitania fuerat, Cornelium ipsum in ea prouincia sparsisse voces,Regem verbo tenus Christianum esse,non item re; Regnumq; illius breui ad execranda simulacra, nisi eo ipse concederet, reuersurum. Quæ quanquam Cornelium non latebant: & suspicari facile poterat, si se conferret ad Regem hac præoccupatum calumnia,contractiore se vultu exceptum iri; studio tamen salutis adductus earum gentium, audacter ad eum contendit. Nec sane sua ipsum suspicio fefellit. Rex etenim toruo semper aspectu loquentem excepit. Quanquam non multis post diebus cum mœstissimum illum esse audisset ex Lusitanis; neq; tam sua causa in tam falsa calumnia commoueri, quam ipsius stomacho Regis, & tanto rei Christianæ in ea regione dispendio, accersijt ad se se: placidissimoq; ore, & animo confirmauit nullam ijs se fidem adiungere, quæ de eo ad se falso delata essent: placatioremq; ab se se hominem, æquioremq; dimisit. Interim Nogueræ,qui grauiter decumbebat, peius fiebat in horas: & tandem,cum multas in eo morbo molestias,& incommoda pertulisset,continenter editis nec paucis,nec exiguis suæ virtutis indicijs vitam ipsam abrupit. E tribus item pueris,qui tradendi pueris Congensibus catechismi gratia venerant duos morbus arripuit. Nec meliore Cornelius in ea re conditione fuit,quem molestus item morbus in his offensionibus occupauit: tametsi plus ei Regis improbitas,quam morbus ipse molestiarum exhibuit. Nam, vt erat ingenio commutabili,atque multiplici, ad inflictum paucis ante diebus in Patris animo tristitiæ vulnus illud insuper adiecit, quod populares suos eius vsu, colloquioque prohibuit. Idemque nulla habita Regis Lusitani ratione, qui amice hominem sui commonebat officij, Christianos acrius vexare, & insectari non destitit. Sacerdotibus, qui regijs ali subsidijs antea consuerant, diuidi pecuniam vetuit. Proepiscopo negauit aditum ad Colloquium: imo ad eius ingressum regiæ repente fores occludi iussit. nec eius sacrificio interesse de more voluit, sed Sacerdotem alium, qui apud se sacrificaret, accersijt. Cornelius autem simul ac emersit è morbo, quanquam hæc de Rege cognouerat, tamen partim superioris Colloquij facilitate inductus; partim, vt causæ communi, suoque numeri non deesset, ad illum adire, & quæ ab eo requireret, aperire non dubitauit. Ea erant omnino tria. Primum vt fæminas quasdam, quæ suum vendiderant pudorem, Casæ proximas, quam Patri Rex ipse tribuerat, alio amandaret. Deinde, vt ex fide Lusitanis data liberum eis introitum in suum regnum permitteret. Nam Cornelius, antequam Societati se daret, ab hoc ipso Rege Legatus in Lusitaniam, ab Rege Ioanne impetrauerat, vt non alio per eas oras, quam ad Congani Regni portus Lusitanæ cum mercibus naues appellerent, spondente ipso Congano, apertum ijs certis locis, tutumque receptum fore, quod deinde minus præstabat. Denique postulauit, vt cum Ecclesia, ac Proepiscopo, cuius apud eum nomen iniuria delatum esset, in gratiam rediret, cleroque redderet vsitata subsidia. Rex, quanquam meliore non erat animo, neque mente, tamen audito Cornelio, quem superiore colloquio omni affabilitate mulcere, ac delinire studuerat, ne sui dissimilis videretur, omnia liberaliter, ac prolixe promisit, fronte magis, & oratione, quam re, & animo liberalis. Nihil enim fecit ex promissis: quin etiam cum ad eum postridie Vicarius, ac ceteri Sacerdotes, vt de promisso gratias agerent, accessissent, regiæ repente foribus excluſi sunt. Ita Cornelius sex mora mensium Ethnicos non plus quatuor in ea vrbe, quo varijs ex locis plurimi subinde commeant, traduxit ad Christum. Nec sane multi contineri in fide poterant, si plures adiunxisset. Postulauerat simul à Rege, vti contubernium numerosum è pueris totius regni nobilissimis conflaretur, vbi vna cum literis Christiana pietas tradi posset: & Rex probare consilium visus erat, iusseratque principio idoneum ad id eligi locum, curarique omnia pro voluntate Patris: at idem, ne sibi dissimilis fieret, ne in hoc quidem satis constans, inuentus est, leuissimè nouis abductus, retractusque calumnijs.

60 Moritur in regno Congi Noguera.

61 Rex ingenio inconstanti.

62 Cornelius libere de officio Regem admonet.

63 Res Brasilicæ.

In Brasilia sub anni exortum Sosa Prætor cum porrectam in meridiem oram inuiseret, Nobrega quoque, quod dudum expetierat, regionis totius cogniturus ingenium, & instituta ab Socijs domicilia inspecturus, cum Francisco Petrio Sacerdote, & quatuor ex

64 Nobrega nauigat ad Coloniam S. Vincentij.

Digitized by Google

Orborum numero pueris, administratione domicilij Bayensis Vincentio Rodericio delegata, in Prætoris classe discessit. Apud Illeos, quo primum ex Baya descensum est, pro exigua morula solatus concione populum, expiatisque nonnullis, cupiditatem, qua Societas illic expetebatur, incendit. In Portu mox Securo, vbi Ioannes Nauarrus tum Lusitanis, tum Aethiopibus mancipijs, tum demum ipsis Brasilis, operam salutarem sine cessatione nauabat, exceptus peramanter ab Oppidanorum primoribus, rogatusque, vt puerorum educationi contubernium instituendum curaret; re Suscepta Prætore fauente, situm domui, & quæ vsui erant, cetera designauit. Ad Sanctum Spiritum mox progressus peramplam ibi teneræ ætati iam domum paratam, & Alfonsum Blasium strenue desudantem, multamque in populo religionem inuenit. Rebus & hic breui compositis, Ianuarij flumine, vbi Prætor nouam Coloniam destinabat ponere, e nauibus prospecto, quod accolæ hostiles gerebant animos, ad Sanctum Vincentium repetitur cursus, Nobrega nusquam seduli munera Sacerdotis intermittente: qui quo latius toti classi prodesset, varia pererrans nauigia, vnus multorum vicem repræsentabat: in eoque nauigio, quod Lusitanos ab regno extorres vehebat, vt erat cælestis medicina necessaria magis, ita cum vtilius suscepta est, tum etiam quod mirere, libentius. Multas, vbi fert eius oræ nauigatio, passos ærumnas, multa pericula elapsos, omnium maximum

65 discrimen excepit. Repente non procul ab Sancti Vincentij portu procella immanis
Naufragium facit. suborta, nauigium, in quo Patres ibant, demersit. Haud vires dum Nobrega ex recenti morbo collegerat, & natandi prorsus erat ignarus. Nihil tamen (ita videlicet conscientia præclaris in cœptis, ita fidelibus seruis solatio est Deus) in eo casu tranquillius, atque adeo lætius illo viro: vltimumque discrimen Brasilorum statim exceptus humeris, inque pusillam insulam, quæ forte erat in proximo deportatus, euasit. Inde delatus in portum festo puerorum excipitur agmine, familiæque totius, multorum præterea oppidanorum occursu magnaque cum voluptate perampla videt in ea colonia religionis excolendæ, & propagandæ posita fundamenta. Sed statim gratulationem dulcissimam

66 iniquus delator calumnijs pessimis interrupit. Ioannes erat Ramallus opulentus, & po-
Calumnijs vexantur Socij Coloniæ S. Vincentij. tens multiplici pellicatu annorum ferme quadraginta infamis, multaque propagata sobole, nihilo videlicet meliore ipso progenitore, matribusque Brasilis: quin adeo Brasilica barbarie Europæis spiritibus mixta hoc petulantius liberi omnes nudi barbarorum more volitabant cum pharetra, & arcu: multisque incœstibus & ipsi polluti, ingens religionis erant offensio. Quo de grege ij fuere, quos supra narraui, manus Leonardo afferre conatos. Ille igitur Ramallus, quod ab sacris, vt anathemate dudum obstrictus, excludebatur, doloris impatiens, quos audire magistros debuerat, ijs infamiæ suæ partem conatur aspergere. Quos itaque de Socijs libitum fuit, apud Nobregam criminatur. At Pater tum quia satis intelligebat quantum non modo in sanctimonia Societatis, sed etiam in illibata fama momenti sit ijs potissimum oris tum etiam experimentum seueritatis, quæ adhibetur in eo genere, editurus; quia accusator adeo notus erat, & calumnias late sparserat, extemplo eos omnes, quorum is detulerat nomina ab reliquorum cœtu, ac domo amandat: tum seueriſſimam quæstionem instituit, ipso cognitore Antistitis Vicario. Testes interrogantur coloni prope vniuersi: nihil tamen nisi reorum præclara laus, nihil nisi accusatoris iniquissimi probra deprehensa. Tum demum suspicione absterſa publica, rursus, vt merebantur, domo & Societate qui segregati fuerant,

67 gratulatione geminata recepti. Rebus domi compositis videns Nobrega Brasilorum
Cogitat Nobrega nouam Ciuitatem condere & iuuare Carigios. catechesim lento procedre, tum propter hebetia, & ferocia gentis ingenia, tum propter odia exterorum, à quibus sæpe in seruitutem per summam abducebantur iniuriam, ad hæc ipsos Europæorum perditos mores nouæ Ecclesiæ, perinde vti opus erat, instituendæ multum officere, consulto precibus, & sacrificijs Deo, decreuit ad centum in mediterrenea leucas penetrare, nouumque condere cætum in veritate religionis Christi, ac sanctitate fundatum. Iam cuncta erant in promptu, fratresque nobile opus ardentissime capessebant, cum Prætor obstitit, pio quidem consilio, vt erat vir religiosus in primis, sed fortassis non vsquequaque ex Christianæ normæ prudentiæ. Verebatur quod Vincentianum solum non est admodum ferax, ne incolarum plerique vti dabant indicia, occasionem sequuti, & spem diuites auri venas reperiendi, solitudinem in colonia facerent: atque adeo noua vrbs conderetur, vnde olim Lasitanorum

aduersus

Digitized by Google

aduerſus barbaros arma retardarentur. Hac ſpe deiecto Nobregæ alia offertur vberior. Caſtellanorum quidam ex Paruuia ad S. Vincentium, alijque ex flumine Paragao tranſgreſſi, mira narrabant de populis Carigijs, quam abhorrerent à cetera barbarorum feritate, quam gererent animos ad Chriſti religionem propenſos, quam Nobregam ipſum iam fama notum, quem Barcachum, ideſt ſanctum, verumque Patrem vocabant, expeterent. Sed vineam ſibi commiſſam non auſus eſt ipſe deſerere: dumque moderatores Europæos conſulit, quem expeditio ea ſortita ſit exitum, anno inſequenti reddetur. Interim Pater ad longe poſitos vota calentia, & capacitatem caritatis ampliſſimam porrigens, hoc maiore conatu ad excolendos præſentes incubuit. Inter cetera tribus Braſilorum pagis in vnum, quo facilius excoli poſſent, contractis, & inter Luſitanos condita Pueri Ieſu Sodalitate, quæ ſubleuandam puerorum ætatem ſuſciperet, cum ex omni Braſiliæ tractu maxime paratam videret in hac colonia meſſem, hic ipſe ſubſiſtere, huc maximum Sociorum numerum, miſſo, qui eos deduceret ad vrbem Saluatoris Leonardo Nunnio, decreuit accerſere. Commodum per ea tempora ex Luſitania 68
Eduardus Acoſta nouus Braſiliæ Prætor, cumque eo optatiſſima Sociorum auxilia tres Sacerdotes, quatuor laici peruenerunt. Sacerdotes Ludouicus Grana, qui Conimbricenſi Collegio præfuerat, etiam num (cum hæc ſcriberentur) ſuperſtes, Blaſius Laurentius, corpore perpuſillus, ſed pietate, ſtudioque ſalutis animorum par maximis, & Ambroſius Petrius, qui nec in Braſilia, nec in Societate permaſit. Laici vero Gregorius Serranus, Ioannes Conſaluius, Antonius Blaſcus, & Ioſephus Ancieta, omnes virtutis laudem egregiam adepti; Ioſephus etiam miræ, ac celeberrimæ ſanctitatis. Hi, ne tempus nauigationis vacuum ab officio labi ſinerent, multum in eo itinere nauigantibus modo conciliandis inter ſe ſe, qui ſimultates, iraſque gerebant, modo vel animis docendo iuuandis, vel ægris miniſtrando corporibus profuerunt. Quibus pietatis muneribus bimeſtri nauigatione perfuncti, tandem tertio Idus Iulij Bayam applicant: vbi ea gratulatione, ſignificationeque voluntatis, & iudicij excepti ſunt omnium; vt cum præbere ſuas confitentibus aures ex inſtituto cœpiſſent, nemo ſibi alium ſuæ confeſſionis arbitrum, iudicemque depoſceret, præter illos. Cœpta ſunt etiam ab ijs, qui Sacerdotes non erant diuinæ præcepta legis puerorum auriculis inſtillari, nonnullis etiam elementa grammatices, & legendi, ſcribendique pleriſque. Vincentius autem Rodericius, qui iam illud terebat, excolebatque nouale ad Ethnicorum pagum cum alio Sacerdote profectus, vt quendam ſacris vndis exciperet, qui breui vorandus ferebatur à barbaris, ſatis habuit in eo luſtrando, & expiando negotij. Namque cum rite ille catechiſmo eſſet inſtitutus, & ad ſacrum ſuſcipiendum lauacrum paratus, id Ethnicorum odorata ſagacitas, ſuis protinus interdixit, ne quid omnino aquæ ſuggererent Patribus. Exiſtimabant enim barbari illi humanas carnes baptiſmatis aqua reſperſas, velut excantatas de ſua multum ſuauitate deperdere. Patres igitur, ne quid aquæ ſibi ſaltem denegaretur ad potum, quo mox furtim vti poſſent ad morituri baptiſmum, ſtatuunt eſcarum aliquid deguſtare. Sed fallere barbaros in id acriter excubantes ſolertia illa non potuit. Quippe veriti Ethnici, ne quid ad baptiſmum ſibi Patres reſeruarent, omni prouiſione cauerunt, vt ne ad ſedandam quidem, leuandamque inter cibum ſitim, vlla eis fieret aquæ copia. Sed Dei ſapientia illorum caliditate ſuperior fæminam illac impulit geſtantem cucurbitam aquæ plenam: ex qua cum potum alter à Patribus poposciſſet, & illa præbuiſſet, is per ſimulationem hauſtus ſtrophiolum furtim imbuit; eoque deinde ſuper eum, qui mactandus erat, expreſſo, conceptis rite verbis, & Sacramenti formula Cælo illum, Deoque tranſmiſit. Ex nouis auxilijs ſtatim Ambroſius cum Gregorio Serrano ad Portum Securum miſſus, in locum Nauarri, cui cum militibus ad inueſtigandas auri venas Regis iuſſu tendentibus, peregrinatio longa decreta eſt. Multum laboris Nauarrus in extirpandis veterum Chriſtianorum vitijs aſſumpſerat, nec magno cum profectu, niſi tempeſtiuis è cælo ſupplicijs minas eius iuſta Numinis ira exacuiſſet. Verſabatur in pago quodam contentio partium, quæ cum componi Patris monitis, precibuſque non poſſet, tantum repente excitatum eſt incendium, vnde tamen, incertum; vt ædificiorum pars maxima conflagrarit. Ita Dei numine puniente irarum obſtinatiſſimus ardor alio immiſſo reſedit incendio. Alio item in Oppido, vbi multa peccabantur impune, cum ad Sacerdotis noſtri vocem pœnitentiam inculcantis populus obſurdeſceret,

68 Ex Luſitania veniunt in Braſilia Ludouicus Grana, Blaſius Laurentius, Ambroſius Petrius.

69 Gregorius Serranus, Io. Conſaluius, Antonius Blaſcus, Ioſephus Ancieta, qui deinde ſanctitate floruit.

70 Induſtria Vincentij Rodericij in baptizando Braſilo.

71 Ioannis Nauarri labores.

72 Diuina in peccantes ſupplicia.

Digitized by Google

desceret, tantus repente, tamque validus suscitatus est ignis; vt cum superari nullis aquarum fluctibus, nullis opibus posset, Oppidum totum pene consumpserit: cumque in eo diuitis cuiusdam ædes, lucris iniquis, & domestico scorto infames flammarum vim euasissent, dum is se iactat, & gloriatur, quasi fallo, & iniuria ijs criminibus notaretur, postridie eius tecti fastigium dilapsus ignis inuasit, & quicquid in pretio erat, domumque omnem momento in cineres, fauillamque redegit. Iam Leonardus relicto Bayensis Collegij moderatore Grana, cum Vincentio Rodericio, & quatuor è Socijs recens aduectis annum sub extremum festinabat ad Nobregam: sed ad portum Securum in aliam nauim eo transgresso, ea, quæ socios reliquos vehebat, allisa primum ad Syrtes, deinde per omnium miraculum sacris reliquijs prolatis reuulsa totam noctem inter breuia iactata est. Inde ad flumen, quod Caruelarum vocant, quassatum, lacerumq; nauigium appulsum, dum ex altero, quod eadem tempestas ægre hominibus, & rerum aliquanto saluis, ad litus fregerat, instauratur, fames vehementer exercuit. Syluestribus quibusdam pomis, quorum alia sorbis nostratibus, alia ruborum moris videbantur similia per syluas, dumosque quæsitis, necessitatem vltimam propulsarunt. Vbi ventum ad sanctum Spiritum recreati, assumpto Alfonso Blasio (quærebantur enim Brasilice periti vtiles mediterraneis, vti Nobrega moliebatur, futuri) relictoque ibi Blasio Laurentio, demum sospites ad sanctum Vincentium peruehuntur. Hoc rerum statu nullus ad hanc diem in Brasilia Prouincialis nomine, tituliſque Societati præerat, præter eum, qui Lusitanam prouinciam administrabat, magno sane cum incommodo, cum passuum millium millia prope sex à Lusitania Brasilia distet. Fecit igitur prouide more suo B. Ignatius, vt Societate crescente, suum quoq; Brasiliæ præpositum designaret. Designatus est Emmanuel Nobrega, qui tum in Colonia sancti Vincentij rem animorum curabat. Cuius B. Pater singulari perspecta modestia, animique submissione, ne munus impositum ea stimulante defugeret, grauiore imperio vtendum censuit, eumque obedientiæ Deo votæ vi, potestateque ad subeundum id onus adegit. Adiunxit ei, vt tempora illa ferebant, à latere socium Ludouicum Granam, præscripta vtrique ratione, quemadmodum se inter se vicissim gererent: nouoque insuper Prouinciali mandauit, vt è Sociorum numero quosdam magis experientes, & Societatis vsu prudentes, quos de more in consilium adhiberet, sibi deligeret, ex ijsque vnum aliquem suorum itinerum comitem: ita tamen vt in audiendis aliorum consilijs, atque sententijs libertatem ipse suam non amitteret, si quid statuere vellet, quod è re diuina magis, Societatisque censeret. Penes eundem voluit esse potestatem designandi Collegiorum Rectoribus fidissimum quemque, qui eis esset à latere, modo Collegiorum magnitudo, & Sociorum, qui in vno quoque degebant iustus numerus pateretur. Ad extremum illud etiam addidit in mandatis, vt ipse pariter, & Grana suam rite Professionem in alicuius Antistitis sinu, manibusque conciperet. Quæ hac æstate à B. Patre decreta, non nisi anno post ad Nobregam peruenere.

37 Leonardi Nunnij, & sociorum nauigatio, & pericula.

74 Nobrega declaratur Brasiliæ prouincialis.

75 Res Indicæ, & Gasparis mors, & laudes.

Dum hæc à Patribus tam late alibi per orbem pro animarum salute geruntur, non minore apud Indos solicitudine Gaspar Berzæus in ijsdem Christi causis elaborabat, animo sitientissimo propagandæ vel in vltimo oriente Christianæ legis. Verum Deus, qui Cælo illum tot meritorum copia, ornatuque virtutum, iam maturum inuenerat, ocius hinc rapuit, quam eius à laboribus inuictus animus expectabat. Qui cum perseueraret constanter ad populum agere, tantaque sedulitate proximo cuique adesset, vix vt eripere tantulum otij posset suffulciendis cibo viribus alta iam nocte; in ipsa concione, quam habebat ad ædem maximam, repentini animi defectione desinere summo auditorum desiderio, mœroreque coactus est: Vt quemadmodum decebat adeo strenuum Christi militem, prope agens, pugnansque ceciderit. Nam inde cum paulum recepisset spiritum, reuersus ad Collegium, ac subinde acerrima febri correptus tanquam sui finis conscius, Alexium Diazium è laicis fratribus Bazainum ad euocandum Melchiorum Nunnium mittit, sibi ex Xauerij singrapha successorem in administranda prouincia destinatum. Interim cum se febris ardor intenderet, paucis diebus, exacto in Societate prope septennio, quod ipsum apud Indos egerat ferme totum, xv. Kal. Nouembris extinguitur. Elatus est ingenti omnium querela, vberrimoque fletu, conuolante vndique multitudine tam frequenti, vix vt humando corpori locum daret. Vir fuit prorsus apo-

Digitized by Google

sus apostolicus, à Deo datus in salutem multorum, quos exiguo illo indicæ suæ peregrinationis curriculo lucratus est Christo, laboriosus ad miraculum. Hæc fuit opinio, vix viros nauos decem sufficere posse laboribus, quos ille vnus in causa animarum obibat. Dicebatur & votum addidisse, nunquam cuipiam siue ad corpus, siue spectaret ad animum, modo posset, subsidium denegandi; adeo nihil sui reseruauerat sibi, sed totum Deo, proximisque tradiderat: & tamen adhuc asperiora appetebat. Iaponios, Sinas, Aethiopas, Abassinos, Scythas, gentes omnes, vbi spes aliqua blandiretur fructus, & arumnarum, animo erat complexus. Quamuis, vt erat veræ laudis æstimator intelligens, mira facilitate pateretur suos ardores moderatorum iudicio temperari, ac fingi. Itaque cum à Xauerio relictus est Goæ, in hæc verba ad Ignatium scripsit. Summa erant vota, quibus Deo sacrificare memet in Iaponia, Scythicoque Oceano exoptabam: Sed tamen semper comperio voluntatis propriæ, & obedientiæ sacrificium sacrificiorum omnium Deo acceptissimum esse. Demum non alia solum multa per eum Deus admiranda fecit; sed etiam constans fuit sententia, in eius oratione ad permouenda hominum pectora, & ab impietate, ac sceleribus segreganda, vim prorsus fuisse admirabilem, longeque supra modum concionatorum communem. Henricus Henricius de eo recens ex Armuzia Goam reuerso, sic scripsit in Europam. Pater Gaspar egit, agitque res, quæ videntur incredibiles, plane ad multam Dei laudem. Sublato ex oculis tanto viro, dum successor expectatur nutu morientis Gasparis euocatus, prehenderat tantisque prouinciæ gubernacula Paulus Camers. Sed non diu cunctatus est Melchior, qui cum ad extremum adfuisset Octobrem, reseruato suos humeros oneri, & iam parato supposuit. Qui quanquam Professorum non dum vota rite conceperat, Ignatius tamen, vt ea conciperet, per literas admonuerat. Sed Melchior cum ex Societate nullus esset, qui se profitentem exciperet, & Goanus decessisset Antistes, cæremoniam illam distulit non inuitus: eamque moram maximo in lucro posuit, quod diceret sacrificium suæ professionis pœnitentiæ sibi lacrymis interim expiandum. Is incredibilem quandam cepit animo voluptatem cum ad eum Societatis gradum silens ipse, nec de suo aliquid interponens lectus est ab Ignatio, non quod id quasi honoris vocabulum ambitiosius expeteret; sed quod aiebat ea Beati viri lectione, iudicioque auctam sibi spem esse diuinæ lectionis, prædestinationisque. Suscepto igitur prouinciæ munere verba facere ad populum festis quidem diebus semel, atque iterum in æde sancti Pauli, ceteris vero ferijs, (tertia, & Sabbato duntaxat, exceptis) varijs in Templis ac Sodalitijs instituit: cui frequens dabat operam auditor, & frequentiæ par respondebat vtilitas. Cesserat è vita duobus ante Gasparem fere mensibus Emmanuel Morales, nauus & ipse Sacerdos, & magni nominis, idemque designatus successor Gasparis loco priore in ijs, quas dixi, Xauerij literis obsignatis, modo vita suppeteret. Sed ea hominem cito defecit: qui cum in Ceilano fructus cepisset vberrimos, inde Goam reuersus, dum in concionibus, ceteriscque ex instituto muneribus totus est, profluuio sanguinis repente surripitur. Visus est ouans exire de vita, vbi se fratrum corona, quibus in Ceilano caruerat, cinctum vidit, quos ille ad exhauriendum omnem pro Christo laborem flagrantissimis verbis extimulans, & Iesu, nomen ad extremum vsque spiritum intermortuis vocibus iterans, ad amœna paradisi his emissus vinculis, euolauit. Ita breui tempore Xauerio, Gaspare, & Morale præcipuis columinibus Societas Indica spoliata est eo mitiore desiderio, quod speraret eos è Cælo etiam cumulatius affuturos. Aucta est tamen & inde iactura. Inter ceteros, qui hoc anno mittebantur è Lusitania lectissimos viros ibat Vrbanus Fernandius, vir omni virtutis laude perpolitus, sed tenuissimæ valetudinis, eo consilio lectus, vt appareret in apostolicum illud munus præstantissimos segregari, & interim etiam valetudini mutatio cæli forte prodesset. Qui cum eam nauigationem non tam perficiendi spe, quam obtemperandi studio suscepisset alacriter, medio in cursu cecidit, in portum non Indiæ, sed sempiternæ felicitatis quasi compendio inuectus. Armuziam missus est Antonius Heredia, vt Sacerdotem alterum Consaluum Rodericium morbo implicitum labore suo leuaret. Quanquam enim ab obsidione Turcarum, de qua supra commemorauimus, pauci in arce, quam obsederant, cæsi sunt; magna tamen postea lues, plurimique subsequuti sunt morbi, qui strauere non paucos, ne videlicet sedulæ caritatis materiam, facultatemque desideraret Heredia. Qui non ipsa in vrbe, sed in recessu illo

76 Gaspari succedit Melchior Nunnius.

77 Emmanuel Morales moritur.

78 Pater Vrbanus in Indica nauigatione moritur.

79 Armuziam missus Antonius Heredia: resque illic ab eo gestæ.

Digitized by Google

illo sancti Pauli nomine, passibus ab vrbe mille quingentis, vbi Gaspar conuerso ad Christum, qui ibi degebat, Iogue celeberrimo ad contemplanda cælestia tres cellas ædificarat, primo consedit. Deinde quoniam ex eo loco ad vrbem commeare, & inde vicissim remeare instar erat crucis, atque tormenti, propter immoderatos Solis ardores, quibus homines in ea cæli plaga pene torrentur (sex enim eo loci Societate receptos breui morbus absumpserat, Gasparemque bis terve tentarat.) Heredia Ciuitatis rogatu in vrbem ipsam sede sibi ad Xenodochium delecta, se transtulit: recessum vero illum vna cum Sacello, nostrorum vsu iam celebrem pio reliquit viro, qui & eius procurationi præesset, & inchoata iam populi studia, celebritatemque foueret, institutoque ei de causa inibi Iesu nomine Sodalitio. Qua ex migratione plus etiam fructuum demeti cœptum est. Extemplo pueros erudiendos Heredia ad quinquaginta suscepit: cum ijs per vrbem egredi sub prima lumina concinendis litaniarum versibus consueuit, simul & voce clara ciuibus admonendis, vt pro eis preces funderent, quos vel apud inferos purgans ignis excoqueret, vel inter mortales noxia capitalis vrgeret. Quartis in ægrotorum hospitio feriis rite sacrificabat, & aures subinde promptas ægrotantibus diuidebat. Sextis ducebat agmen supplicantium discipulorum ad eum, quem dixi sancti Pauli recessum, vbi frequentem populum, qui conuenerat, diuini verbi facibus incendebat. Festis, Dominicisque diebus principe in æde Ecclesiasten agebat, & semel inter hebdomadam pomeridianis temporibus catechistam. Inita quadragesima longum se diuerberantium agmen singulis noctibus instruebat: deinde sequebatur ardens ad inflammanda pectora cohortatio. Cuius exempli vis tanta erat, vt non modo Christianos vndique ad spectandum, verum etiam ipsos Saracenos & Ethnicos excitaret. Ingens igitur morum è quotidianis hisce, nocturnisque sermonibus conformatio: cum alij missas iras, & odia facerent, alij religiosam vitam meditarentur, principesque viri diuina mysteria frequenti vsu, pioque tractarent: omninoque apparuisset è laboribus fructus vberior, nisi & Armuzianorum pene contiguus nauigatio vltro, citroque commeantium, in qua bonam conterunt anni partem, & Saracenorum, Ethnicorumq; Christianis intermista colluuies impedimento foret. Vrbs enim Armuzia, vt omni negotiantium genere celebratur, vno eodemque tecto varias hominum sectas, multiplicesque ritus continet, vt prodigij videatur instar, atque portenti si se castos, integrosq; Christiani in tanta religionum confusione custodiant. Cui tamen incommodo, vt pro opibus obuiam iret Heredia, dedit operam Christianorum vt familiæ in vrbe seiungerentur à ceteris, ne tam intimis, & assiduis infidelium inficerentur exemplis.

80 Rex oræ Pisteriæ. Pretiosarum ferax ærumnarum fuit hoc etiam anno ora Piscaria. Inductam eo classem Archipirata Maurus vocabulo Raia Alis prope Manariam insulam admouit, vbi margaritarum piscatum Parauæ exercebant, & Christianos aliquot comprehendit. Lusitanus Præfectus vir de Christiana religione optime meritus Emmanuel Rodericus Cotinius, videns sibi vires non adesse hosti pares, trepide auxilium Cocino accersit, & Francisco Petrio de Societate illic vrgente rem, cui P. Henricius plurimum commendarat, Aegidius Fernandus Caruallius, cum aliquot nauigijs statim accurrit. Interim Mauri Punicale inuadunt, Ethnico Dynasta è mediterraneis Badagis sibi adiuncto ad prædæ Societatem. Post breue prælium Christiani fugam ad interiora tractus capessunt:

81 P. Henricus Henricius capitur à Barbaris. dumque vastatur, & diripitur Oppidum à Mauris, à Badagis illi capiuntur, interque ceteros Præfectus ipse, & P. Henricius; quos continuo ferro onerant, vt ad redemptionem pacisendam maiore cum lucro compellant. Additur vexationi astutia. Submittitur Maurus, qui sui ducis nomine eos aureorum millibus decem licitetur: quod fecit, vt Emmanuel qui omnia malebat, quam Maurorum in manus incidere, in idem cum Badagis pretium conueniret. Sed Mauris nequaquam lætum fuit latrocinium. Quinto post direptionem die superuenit Cocino Aegidius: in eosque non dum digressos impetu facto, aliquot cæsis, compulit ceteros arrepta fuga, desertisque nauigijs interiora petere. Id Ethnici Badagæ conspicati, vt qui fidem ex vtilitate pendunt, in eos & ipsi irrumpunt, spoliant, mactant, vix vt vllus è prædonibus vel Lusitanorum, vel Badagarum manus, ac ferrum effugerit. Tum Aegidius captiuos è Badagis repetit: & quia sine pacta mercede non reddebantur, oppugnare quædam maritima eorum loca aggreditur. Id enim vero exacuit barbaras iras. Henricum, & aliquot è primis Lusitanorum cru-

Digitized by Google

rum crudeliſſimæ neci deſtinant, præacutis verubus configendos. Quod veritus Aegidius bello intermiſſo, eandem rurſus mercedem promittit. Hoc ſæuijs in cuſtodia habiti captiui; & quia Luſitani tantam ſummam cunctabantur exoluere, commodiorem conditionem, & forte ab Rege Biſnagenſi, cui Badagæ parent, Aegidium eos gratis impetraturum ſperantes. Id raptores ſubodorati, vt cogerent antequam à Rege mandatum perferretur, repræſentare pecuniam, Henrico catena vix palmum ac dimidium longa collum, pedeſque deuinciunt, ita vt miſere conglobatus noctes, ac dies hæreret in magno dolore, fœdeque intumeſcentibus membris. Denique poſt trimeſtrem prope captiuitatem perlato à Rege Biſnagenſi iuſſo, vt dimitterentur, perſolutis aureis mille mittuntur. Liber dimiſſus Henricus ad inſtitutum redit: erudit, confirmatque Neophytos, Chriſtum ingerit, omnique ope leuandis, quæ Barbarorum clades inflixerat, malis inſiſtit. Ioannes Beira In Molucas reuerſus ex India, & cum Socijs aliquot ad Mauricas profectus inſulas, in Oppido Tolo cum Franciſco Godinio ſubſtitit, ſiue vt baptiſmo initiaret infantes, ſiue vt ceteris Chriſtianos mores, & ſanctiores inſereret. Antonium vero Fernandium in Amboinum è comitibus vnum, & alios alio dimiſit.

82 Io. Beira in Molucum reuerſus Reſque Moluccenſes.

Ternate in Inſula, quam è Molucis præcipuam eſſe ſupra diximus, fautorem ſe Chriſtianæ rei Rex ipſe Saracenus oſtendit, homo verſutus, & ad ſimulanda mire omnia, ac diſſimulanda factus, vbi emolumenti ſpes affulgeret. Qui per id tempus ditioni cuidam, quam à Luſitano Rege petebat, imminens, cum animaduerteret Ternatinæ arcis Præfectum magna militum manu ad inſulas Mauricas proficiſci, vt ab Ethnicis, Saraceniſque Chriſtianos vſu, conuictuque ſeiungeret, cum eodem & ipſe defenſor, adiutorque contendit, ſtricto minitans gladio, & terrorem cunctis incutiens, niſi Chriſtianos dederent, liberoſque dimitterent: & ſuum inſuper adducebat exemplum, qui Chriſtianis ſororibus, quas habebat duas, poteſtatem inter veteres Chriſtianos habitandi feciſſet. Per eam occaſionem alius è Societate Sacerdos Alfonſus Caſtrius elaborauit, vt inde puerorum quendam numerum in Molucenſe domicilium aueheret, quos deinde noſtri literis expolitos, ad eorum imbuendas Dei notitia nationes adiutores & interpretes adhiberent. Sic in India traducebatur hic annus, cum Ignatius ad Xauerium literas dedit, vt, ſi ei commodum eſſet, Nicolaum Lancillottum ad vrbem mitteret: multa enim ſe habere, quæ cum eo coram ageret: ijſdemque Xauerio literis imperabat, interpoſito obedientiæ nutu, atque virtute, vt ocius ipſe in Europam remigraret, non quod eius obtemperationi diffideret; ſed vt oſtenderet, quam ſibi cordi eſſet eius ex India reuerſio; quemadmodum & Apoſtolus Paulus cum ad retinendam puram, ſanamque doctrinam, quæ ei maxime cordi erat, Timotheum cariſſimum, eundemque ſanctiſſimum adhortatur, interpoſito Dei nomine, qui iudicaturus eſt viuos, & mortuos, obteſtari non dubitat, id quod niſi duros apud homines fieri plerumque non ſolet. Verum nec Lancillotto Romam redire per valetudinem, ſtrataſque vires licuit. Erat enim inſtar prodigij poſſe illum tam attritis viribus tam diu animam, & artus trahere: Et Xauerius iam morte ſublatus meliores in oras migrauerat. Quem idcirco in Europam ſumma Reges Luſitani voluntate reuocabat Ignatius, vt cum in Luſitania reſediſſet, tum Aethiopicam expeditionem apud Regem incenderet, Congique, ac Braſiliæ conuerſionem vrgeret, tum facilius de Societatis hominibus in Indiam deſtinandis homo illius Orientis experiens dijudicaret, ac conſtitueret. Mandabatque inſuper ei B. Pater, vt in Profeſſorum ordinem Sacerdotes ſex, & in ijs Gaſparem, quos in Indorum cultura relinqueret, cooptaret. Quod ſi plures cooptandi viderentur, id eius permittebat arbitrio, illud etiam atque etiam admonens, vt quoniam non dum illuc Conſtitutiones ab ſe præſcriptæ peruenerant, in cooptandis Profeſſis rationem haberet probatæ, ſpectatæque doctrinæ, quæ quidem theologiæ cognitione potiſſimum continetur: ſimul & profitendi formulam, ritumque tranſmiſit, rationemque deſignandi conſiliarios à Rectoribus, ac Præpoſitis adhibendos. Porro Xauerius ex his infimis ad ſuperna tranſlatus maiora iam pro Societate curabat. Pollicebatur hoc viri ſanctitas, cuius indicia non obſcura mortui corpus hoc anno dabat, quod viua obrutum calce in Sanciano cum arca defoſſum ſupra memorauimus. Nam cum adeſſet tempus, appetente iam vere, quo nauis, quæ Malaca Xauerium vexerat, vnde venerant, remearet, placuit Nauarcho, ne tanti viri corpus in deſertis locis, barbaroque ſolo relinqueret, explorare per aliquem

83 B. Ignatius cupiebat in Europa Xauerium redire, cum ignoraret mortuum.

84 B. Xauerij Corpus incorruptum reportatur in Indiam.

ſpectatæ

spectatæ fidei virum, an id esset adhuc exesum, consumptumque calce, vt ossa in Indiam reportaret: effossoque loculo, ac patefacto, qui eius missu ad tumulum venerat, corpus cum vestimentis integrum, ac recens veluti modo conditum, & humatum reperit, nulla tabe tactum, nulla læsum ex parte, ne nasum quidem, quo nihil citius cadaueribus effluit; sed eadem facie, coloreque viuido, eadem carne succi plena, qua constat eum fuisse cum viueret: &, quod mirandum est magis, non modo nullo odore graui, verum etiam suaui, atque iucundo. Hic omnes pro se quisque diuinum efferre numen, & præ gaudij magnitudine lacrymas non tenere: sacrum corpus pijs & osculis,

85 & aspectibus venerari, rosarijs, coronisque contingere. Vbi cunctis affatim spectandi, contemplandique copia facta, in eadem viuæ calcis arca delatum ad litus omni item veneratione in onerariam imponitur: quæ cum è Sanciano mense Martio soluisset, secundissimo cursu Malacam tenuit. Præcucurrerat tantæ rei nuntia pusilla Scapha, cuius admonitu Ciuitas omnis excita, vt veterem contumaciam nouo compensaret officio; &, quem cum aliqua contumelia dimiserat viuum, omni mortuum cum honore reciperet, maximo apparatu, solennique pompa ad celebrandum funus se se obuiam effudit. Curabat id sua impensa Xauerij amicissimus, qui Malaca non dum abierat, Iacobus Pereria Sacerdotum agmen Antistitis cum Vicario, maximaque vis cereorum processit ad litus. Arcam rursus aperiunt: & nihilo minus inuiolatum, & incorruptum corpus suaue redolens mirabundi conspiciunt. Ad eius tactum ægroti corpus, vt hoc etiam Deus indicio sui sanctitatem famuli declararet, momento conualuit. Postridie mane supplicatione frequenti multis cum facibus, accensisque funalibus, ad templum quod Societatis haud ita pridem fuerat, (nam Patres omnes Xauerij iussu Malaca excessisse iam diximus) arca defertur. Dein Missarum solennijs, festo, musicoque concentu rite peractis,

86 absterſa calce nouo loculo imponitur. In eo condendo cum paululum corpus esset loculi breuitate compressum, & non nihil inflexum, repente sanguis ex humero fluxit, admirabilem suauitatem odoris cunctis inhalans, ingenti stupore defixis; cum quintum iam mensem vacaret animo corpus. Placuit igitur arca exemptum sine loculo corpus condi, multoque honore veluti certum diuinæ clementiæ pignus studiosius asseruari. Contagiosa lues, quæ magnam ciuitatis partem depasta iam erat, quo die Xauerio soluta, & celebrata sunt iusta, subito compressa est: vt appareret iram diuini Numinis, quæ ex Xauerij vaticinatione in Malacenses exarserat, tanti viri meritis iam placatam. Quarto post circiter mense, idibus Augusti venit Malacam cum Molucum repeteret, Ioannes Beira, qui suis vt oculis, quæ constanti fama de Xauerij corporis integritate cognouerat, exploraret, intempesta nocte cum Socijs rapide, & quam occultissime templum petit, & aperto Sarcophago, corpus totum prorsus integrum, & illæsum, & ea, quæ ferebatur, odoris suauitate, nono iam post obitum mense, reperit: sudarium autem, quo facies eius erat obtecta, purpureo cruore tinctum, quem inter sepeliendum funeris administri, dum terram superingerunt, expresserunt. Ad hæc vestimenta ipsa, crepidasque, & extremum linteum adeo intacta, atque recentia, vt ei dudum viderentur iniecta. Quo circa visum Beiræ tale pignus tam honorifico Dei munere custoditum, in ædium conclaui sanctius asseruandum: admonitusque Pereria non immemor amicitiæ, meritorumque Xauerij, arcam elegantiore materia, formaque, damasceno subsutam serico, aureoque textili desuper obtectam conficiendam curauit. In eam translato corpore, & ad tempus vsque nauigationis Indicæ socio Emmanuele Tauora relicto, Beira ipse suum prosequutus est iter. Cogimur hoc loco quod initio præfati sumus nonnul-

87 la, quæ in aduentantem annum incidunt vna coniungere, ne suspendamus interrupta narratione lectorem, & sua expectatione fraudemus. Vt igitur soluendi tempus adfuit, vna erat omnino in portu nauis vetustate inutilis, ac pene dehiscens. Quocirca Ioannis Mendoza Lusitani curator, qui Sinarum mercibus Malacæ nuper expositis tempestatem captabat idoneam, cum tristis, & anxius hæreret, ne mercium, quas è Sinarum regno plurimas referebat, iacturam in reditu faceret, vbi Xauerij corpus ea Goam vehendum naui cognouit, tam præsenti, ac salutari præsidio fretus, cum mercibus vniuersis ei se credere nauigio non horsruit. Quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcaceua Malacamex Iaponia delatus cum Emmanuele, quem dixi, Tauora sacrum loculum in nauim imponunt. Eam Nauarchi pietas, vt viro sancto me-

Excipitur religiose a Malacensibus.

Fluit sanguis odoratus è cadauere B. Xauerij.

Malaca Goam B. Xauerij Corpus haud sine miraculis deportatur.

ritos

Digitized by Google

ritos haberet honores, multo vexillo, ac periſtromate conueſtiri, & ipſa quoque tormenta bellica ſericis integi, & exornari iuſſerat. Iam erant in curſu, proſpereque ac ſecuri prouehebantur, cum repente nauis impacta vadis, gubernaculoque diffracto in ſummam deſperationem nautas, & vectores adduxit. Sed ij Xauerij memores, quem vehebant, & in quo ſua ſpes ſitas habebant omnes, precibus ab Alcaceua contendunt, vt ſacrum corpus in apertum proferat. Quibus ille cum geſſiſſet morem, vniuerſi cum cereis ardentibus ante venerandas Reliquias ſupplices coëunt, & diuinam ab ſe iram effuſis gemitibus, ac ploratibus deprecantur. Ad eas implorationes, ac voces oneraria mox vadis emergit, & ventis obſecundantibus curſum repetit. Nec ſemel alias in vltimum diſcrimen adducta, maxime ad Ceilanum, præſenti illius, quem vehebat ope, Cocinum ſoſpes enauigauit. Hic ad paucos morata dies, dum cupidæ viſendi corporis Ciuitati fit ſatis, quæ fama præmonita certatim ad nauim venerabunda concurrerat, curſum repetens Goam, Baticalæ ſubſedit, à Goa ipſa paſſuum millibus octoginta. Quo in oppido Maria Sarrana regij Procuratoris vxor honeſta fæmina Luſitana cum graui affecta morbo de Xauerij corpore cognouiſſet, è veſtigio eo ſe deuehi iuſſit: cuius cum fidenter & pie imploraſſet auxilium, protinus viri Sancti deprecatione conualuit. Eadem cum zonæ fruſtulum, qua præcinctus Xauerius erat, ſummis precibus extorſiſſet, argentea incluſum theca, ſibi ipſa, & ad memoriam percepti beneficij, & ad morborum remedia de ceruice ſuſpendit: & quidem paruulum filium ſextum iam menſem febribus conflictatum, eo admoto ſanauit; eundemque poſtea diutino ſtupore corporis, & mentis oppreſſum, eodem cingulo releuauit. Ancilla vero in partu periclitans, eo ipſo zonæ fruſtulo ad collum alligato, nullo negotio fœtum edidit: idemquæ Mariæ Viro febri, pueriſque duobus ſpiſſa puſtula laborantibus, his abſterſit puſtulas, & illi febrim. Quæ omnia ipſamet Sarrana iurata narrauit. Porro cum Onerariam Baticalą digreſſam ventorum vis moraretur, Nauarchus celeri Goam actuario præcurrens rem totam Patribus enunciauit. Ad eum nuncium Melchior Nunnius Collegij Rector, idemque tum, vt diximus loco Prouincialis, impetrata ab Alfonſo Noronia Prorege Celoce, cum præcipuis aliquot Patribus, & pupillorum agmine ad onerariam feſtine contendit. In eam tranſgreſſus, & vbi loculus aſſeruabatur, ingreſſus, beati viri corpus integerrimum, & qua fuerat ſpecie viuens, & velut etiam tum ſpirans inuenit, mira naribus hauſta flantis odoris ſuauitate. Cuius pedes, ſacrataſque manus vna cum ceteris non ſine dulci ſenſu, & lætis lacrymis oſculatus, inde arcam, & loculum efferri iuſſit. Qui vt in conſpectum venit, puerorum chorus quem Goa deduxerat Rector, ſertis, ac floribus redimitus, manibuſque virentes ſuſtinens ramos Zachariæ canticum pius intonuit. Eo concentu, & multis inſuper ad lætitiæ ſignificationem tormentis maioribus reboantibus in Celocem corpus infertur. Oneraria vero reddito ſacro pignore, mercibuſque leuata, veluti ſuo perfuncta iam munere, illico ſua ſponte, cælo, marique tranquillo demergitur. Nemini vt ambigendi locum reliquerit cur iam vetuſtate fatiſcens, laxatis compagibus, fluctus inter, & ſcopulos non ante ſit merſa: ſed omnes intelligerent ſuum ei pondus leuamini fuiſſe, & quaſi vehiculo id, quod vehebat. Ea de re Nauarchus ipſe prodromus Onorariæ naufragium longe præuidens, eo ſpoliari præſidio nauim ſuam, antequam Goam appelleret, omnino vetuerat. Sed videlicet in tanto ardore viſendi, quo liquidius de admirabili prodigio, miraculoque conſtaret non eſt auditus. Celox autem ad ædem B. Mariæ, quam appellant, Rebandariæ, paſſuum à Goa mille ferme, & quingentis, ſecus fluuium qui Goam inſulam à continenti ſcindit, appulſa eſt. Hic Melchior Rector, vt beatum illud pignus per otium relegeret oculis, concubia nocte, clauſiſque valuis, ita vt erat in amictu Sacerdotali, è loculo profert; & eandem prorſus in illo faciem, cutemque recentem, atque dum viueret, contemplatur. Sacerdotale amiculum (ſuperpelliceum vocant) veſtibus ceteris ſuperiectum, egregiæ ſuæ pietatis ſtudio detractum, ſecum poſtea detulit in Laponiam, vt quemadmodum Pauli Eremitæ Palmea quondam tunica S. Antonius; ita ipſe ad celeberrimas quaſque gratulationes illo inter Lapones veteretur. Dum in ea quam dixi, corpus cuſtoditur ædicula, Prorex ſolennem pompam in diem poſterum inſtruebat. Patres autem, quibus præire cum Rectore non licuit, noctem illam domi nimio viſendi mirabiles dulciſſimi Patris exuuias deſiderio non quietem pati, non ſomnum capeſſere: ſed pro ſe quiſque templum frondibus, ſtragulaque

88 Multa miracula ex B. Xauerij reliquijs.

89 Quanta gratulatione corpus B. Xauerij Goæ exceptum.

Digitized by Google

gulaque veſte, & lætis periſtromatis exornare. Quanquam enim funus illud in ſextam feriam, quæ maiorem præcurrit hebdomadam, incidebat, placuit tamen feſto, lætoque cultu aras, quam ornatiſſime conueſtiri, & ad lætitiam, iucunditatemque cuncta componi. Dies erat celebritati dictus xviij. Kal. Aprilis. Ille dies vt illuxit, amiciſſimus olim Xauerio Pereria & iam religioſiſſimus cliens, qui nuper Malaca reuerterat, magno comitatu, pompaque cum albis facibus actuario prodijt obuiam. Subſequebantur eiuſdem Xauerij amici, ſex diſpertiti nauiculis, quinquaginta, ſingulis inſtructi facibus, pueriſque lucenti cum cereo: inde alia ad duodecim è viris honeſtiſſimis Luſitanis, Sinis, ac Malacenſibus eodem inſtructu, ornatuque luminum ſequuta nauigia. Ad ædem appulſi, expoſitique cuncti pariter ad ſacrum corpus ſua ipſi corpora, preceſque ſternunt, & pijs lacrymis venerantur. Vbi huic pietati ſatis eſt, cumulateque factum, & in ſuum omnes ſe recepere nauigium, tum demum loculus aurea contectus ſtragula in Mioparone reponitur, crebros cereorum inter ardores. Dein albatis Patribus, & redimitis ſerto pupillis, Chriſto præconia concinentibus Goam vehitur. Proſequebantur nauiculæ ferme viginti fulgentibus cereis, & minoribus ignibus collucentes. Simul ac eminus luminum fulgor illuxit, editaque non obſcura ſignificatio ciuibus eſt corporis aduentantis, Proregis iuſſu campanarum cantu Ciuitas euocata, effuſa eſt obuiam vniuerſa: plurimique certatim deſilierunt in mare, quo celerius ad ſacrum loculum aſpirarent. Prorex, ac Proceres, & frequentiſſimi ciues multa cum face præſtolabantur in portu, & eminebat ſpectator plurimus è feneſtris: erantque oculis plena omnia, litora, plateæ, muri, tectorum faſtigia. Proceſſerant Canonici, Sacerdoteſque cum Crucis vexillo linteati, & Miſericordiæ Sodalitium ſuis item cum inſignibus, ac vexillis. Sequebatur feretrum attalica veſte conſtratum, in quo ad auguſtiorem ſpeciem, atque pompam reponendus loculus erat. Qui ſimul in terram à Patribus eſt expoſitus, tanti repente concurſus facti ſunt; vt ruens quam tumultuoſiſſime turba Proregis eſſet ſubmouenda ſatellite; ne dum alij alios premunt, viciſſimque conſtipant, exanimarentur obtriti. Ea ægre ſubmota inſtituta eſt, & peracta quam ſplendidiſſime ſupplicatio. Cuncto agmine prætergreſſo nouiſſime feretrum Patrum impoſitum humeris ſequebatur: cuius vtrumque latus thuribulis cingebatur argenteis, odoribuſque perpetuis. Proſequebatur cum cohorte, nobilitateque Alfonſus Noronia Prorex, & Ciuitas vniuerſa, ingenti luminum, facumque numero, inuſitataque omnium gratulatione, *ac plauſu*.

90 Multitudinis concurſus ad viſendum B. Xauerij Corpus.

Quin ipſa vrbis itinera, quacumque funus ducebatur, pretioſis ornata peripetaſmatis, floribus, & odoribus ſpargebantur. Vbi Goæ in Societatis templum inuectum eſt corpus, feretro intra cancellos aduerſus multitudinis impetum collocato, Miſſarum ſolennia decantantur: ijs peractis, quoniam rumoris neſcio quid afflarat, Sanctum corpus vulgo patefacto loculo demonſtrandum, tanta irruit repente vis populi, vt Sacelli ſepta perrumperet. Patres autem cum multitudinis impetum pertimeſcerent, hortati Proregem, vt cum vniuerſa nobilitate ſe domum reciperent, quo deinde laxius ſemota turba ſacrum pignus inſpiceret; ne tum quidem impetrare potuerunt, vt eo digreſſo, turba faceſſeret, veſtigiumque, quod ſemel fixerat, inde moueret. Ergo cum mora nihil proficeret, reſtitutis iterum ſeptis, & pauliſper turba ſubmota, quo minus demonſtraretur vulgo, negari non potuit. Sed demonſtratio illa multitudinis ſitim magis acuit, quam extinxit; quæ videndi cominus cupiditate ſuccenſa, perfractis iterum clathris ingenti impetu ad loculum ruit, vt ad vim arcendam, & propulſandum impetum occludendus loculus raptim fuerit, & cunctis adimendus aſpectus. Verum cum ex eorum, qui corpus integrum conſpexerant, commemoratione ceteri magis accenderentur, multique item reuiſendi gratia ſemel, iterum, ac tertio remearent, nec incredibilis videndi ſitis, atque cupiditas expleretur, corpus in eo Sacello validis ad introſpiciendum clauſtris communito, tres amplius dies, ac noctes vt eius contemplandi copia per otium cuicumque fieret, omnium ante oculos habitum eſt. Tum demum multitudini pene innumeræ, quæ rapta in miraculi famam toto triduo vndique conuolabat ſatis, ſuperque factum, ſeu paſcendis ad ſatietatem luminibus tam inſoliti admiratione ſpectaculi, ſeu applicandis ſacro corpori pro ſua pietate roſarijs. Subſequuta ſunt deinceps admiranda prodigia ſuis commemoranda locis. reſtituta ad eius funus ægris corporibus valetudo, & compluribus data ſalus. Quibus Dei numen indicijs, vel in hac ipſa vita voluit famuli ſui

91 Per tres dies copia fit cuique viſendi.

conde-

condecorare virtutem: & eam teſtatam eſſe ceteris ad exemplum. Id poſtea corpus, ædi veteri diſturbata, in domeſticum Sacellum tranſlatum, magna religione colitur, priuatiq; ei tribuuntur honores, dum ſolennes à Pontifice Maximo decernantur. Quanquam tota India tanquam vir ſanctus vulgo habetur, & honoratur ab omnibus. Et quidem Mercatores cum Sinicum mare percurrunt, & Sancianum præteruehuntur, ob memoriam Patris, qui eum locum ſuo obitu conſecrauit, ſalutare Inſulam religioſe ſolent. Inter hæc ille iam dudum caſibus humanis exemptus, ærumnarum ſuarum beatos fructus capiebat in cælo: reſtabat tamen eius cum tota in India, tum in Iaponia ſementis, quæ perpetuis Sociorum irrigata laboribus reddebat fruges hilariores in dies. Excurrerat Amangucium ad Coſmum Turrianum de voluntate Bungenſis Regis cum Io. Fernandio Balthaſar Gagus, qui deinde quarto idus Februarij cum eodem Ioanne, & Petro Alcaceua ſe Bungum retulit. Hi cum in ſpem maximam veniſſent propitio Rege promulgandæ illico Chriſti legis: conuerſis repente rebus trium Procerum defectione, qui contra Regem arma ſumpſerunt, tota eorum ſpes fracta, ac debilitata eſt, & ſalus ipſa in diſcrimen adducta. Miſit Balthaſar in eo ciuili tumultu Ioannem Fernandium, vt ſermonis Iaponici gnarum ad conſolandum, & confirmandum Regem, ne deijceret animum. ſed ſpe ad Deum verum, ac præpotentem ſublata, atque expectatione melioris euentus erigeret, ac ſuſtentaret: ſimul & ſedulæ precationis officium vltro obtulit: quod Rex libenter accepit, & ſua ſponte repoposcit. Nec precum fructum Dei bonitas diu diſtulit. Nam breui rebelles illi ſuis cum propinquis, & fautoribus vniuerſis miſeranda cæde, atque internecione deleti ſunt; eorumque domibus circumdati ignes innocentium etiam non ſine diſpendio, quorum ædes ferme trecentas eadem vis ignis longe, lateque peruagata corripuit. Cumque amici domus, apud quem tenuem ſuam ſupellectilem Patres ſiue ſacram, ſiue domeſticam depoſuerant, conflagraſſet; illud vnum cubiculum, vbi ea condita erat, quod prodigio, miraculoque non caruit, reliqua incenſa domo, flamma non attigit. Cuius domus deflagratione Rex cognita, tanti miraculi non dum conſcius, puerum è regia miſit, qui Patres in ea rei familiaris iactura ſuis conſolaretur verbis, ſignificaretque ſibi in animo eſſe acceptam ſarcire iacturam. Sed vbi cognouit ſingulari Dei tutela factum eſſe, vt ea ſupellex relinqueretur intacta, miſericordiam in gaudium vertit, & præclaram illam, quam de Chriſtianis habebat opinionem, mirum auxit in modum. Bonzij contra toti à Patribus diſcrepabant. Et quanquam perſpicuis Gagi rationibus, qui quendam apud Bonzium Regis iuſſu diuerterat, ſæpe conuicti, quod opponerent, non habebant; exultabant tamen apud ſuos tanquam victores, & intolerantiſſime apud populum ſe iactabant: vt iam vulgo Patres omnium ſibilis, & conuicijs exploderentur: nocturniſque eorum tecta lapidibus quaterentur. Quæ cum Regis ad aures peruenirent, Patrum vicinis è veſtigio mandat, vt collocatis, diſpoſitiſque per vias ſilente nocte præſidijs populi petulantiam coercerent. Quod cum vicini regio iuſſu feciſſent, fracta eſt multitudinis inſolentia, & improborum contumeliæ repreſſæ. Tum demum erigere Neophyti animum, ac reſpirare cœperunt, nec ſe Chriſtianos abnuere, ſed profiteri ſe eſſe, quod erant, ingenti Bonziorum dolore: quos alienæ iam benignitatis deficiebat annona, ſiue quod maior in dies Chriſtianorum fiebat acceſſio, ſiue quod Ethnicorum ſtudia ſuorum fraudibus Bonziorum è Patrum concione perſpectis, algere, & congelare iam cœperant. Iam qui nouam renati erant ad vitam, inuſitatus quidam ardor in eorum pectoribus eminebat, ingens pietas. Ex his vnus tanta animi inductione Chriſtum, quem ſuſceperat, prædicabat; vt nulla in eius vicinia domus eſſet, vbi non aliquem traduxiſſet ad Chriſtum. Nec eo contentus, obibat ceteras vrbis partes, vt ad eundem quamplurimos aggregaret. Alius cum de morbo filij, qui ſine baptiſmo deceſſerat, non ſatis oportune Balthaſarem monuiſſet, huius inſimulatus incuriæ, vt complurimum lucro vnius iacturam animæ compenſaret, confeſtim ſuos omnes liberos, & vxorem, vt eos Chriſtianos efficeret, ad Patrem duxit. Cumque non ita poſt, ex eodem morbo, qui filium extinxerat, filia quoque decubuiſſet iuſſit eam parens bono, & tranquillo animo eſſe, pro certo pollicens, atque confirmans bene illi omnia euentura. Nec mendax Neophytus eſt inuentus: poſtridie filia validis viribus, & morbo omni libera de cubili ſurrexit. Nec Bungi modo, verum etiam finitimis vrbis locis ab impia ſuperſtitione complures conuertebantur ad Chriſtum.

92 Res Iaponicæ.

93 Tumultus in regno Bungenſi.

94 Prouidentia Dei in conſeruandis Patrum rebus.

95 Vexantur Patres a populo Bungenſi.

96 Ardor Iaponum Chriſtianorum.

97 Quædam miracula.

ſtum. In his adoleſcens iam inde ab ortu ſuo luminibus captus, ſimul ac ſalutari intinctus eſt aqua, recepit aſpectum. Quod tam illuſtre prodigium & recentiſſimis
98 Chriſtianis multum attulit roboris, & cæcis Ethnicorum mentibus multum lucis. Vno
Aedificatur Bungi ſacra ædes magno ſtudio gentis. in loco vno die nobilem apud Ciuem baptiſmum ſuſcepere tringinta. Patres autem cum ſuorum laborum tam ſecundos ſpectarent euentus, dediſſetque Rex eis loco peridoneo ſatis ad ædificandum ſpatij, ſacram ædem, ſuæque habitationi tectum extruere orſi ſunt. In eam fabricam viri primarij, & qui Chriſtianis rebus ſtudebant, fauebantque, vt pro ſe quiſque conferret aliquid, operam dabant. Qui cum negarent ſe ſtruendi artem, & fabricandi præcepta tenere, id ſibi ſaltem muneris depoſcebant, vt fabris, & opificibus cibos coquerent, menſamque pararent. Alijque lapides, & cæmenta, calcem alij ſuis manibus, materiamque conueherent. Quos inter æſtus, atque feruores ferrarius quidam faber non in poſtremis eſt habitus, cui cum domi ſuæ per diei feſti celebritatem, quem in ea vrbe ſuo ritu Iapones agitabant, eſſe in opere non liceret, cum ferramentis proceſſit in publicum, iter carpens ad ædes Patrum, vt cum ceteris verſaretur in opere: mirantibuſque vehementer Ethnicis, & quærentibus, quid ita ab opere non conquieſceret feſto die? Quia vt in honorem, inquit, Dæmonis vos veſtris ritibus hunc diem colitis, ſic in eius contumeliam, ac probrum hoc ego die pro Patrum fabrica clauos cudo. Ex eo tempore locus ille à Chriſtianis non modo ciuibus, verum etiam à Paganis, & qui finitimis verſabantur in oppidis teri, celebrarique cœptus eſt. Iamque erant numero ſeptingenti, quotidieque augebantur tanta in tuendo, & retinendo Chriſto conſtantia, vt ſi incideret eiuſmodi tempus, haud trepidis forent animis ad profundendum pro eo ſanguinem, atque vitam.

99 Bonzij vero cum ſentirent ſe multum de ſua exiſtimatione quotidie, populique fa-
Pulchre Chriſtiani Bungenſes Bonziorum calumnias factis refutant. uore deperdere, dictitabant eos duntaxat Chriſtianos effici, qui cum nimium eſſent in largiendo tenaces, anſam ſibi denegandæ conſuetæ ſtipis arriperent: cuius commentum fabulæ, vt Chriſtiani delerent, conſtituerunt inter ſe ſe, vt quando ſuas ad vtilitates vllam ſtipem Societas non admitteret, quæ regiæ pecuniæ fructibus alebatur, bona certe illius venia ſibi liberet arcam in ſacra æde vulgo proponere, vbi ad leuandam mendicorum inopiam collecta pecunia ſeruaretur. Quorum etiam in gratiam eadem pietate placuit ſuos illud in mores inducere, vt eiſdem mendicis Epulum apud Patres, magna ob eam rem vaſorum coempto numero, ſingulis menſibus præberetur: per quam occaſionem animi quoque verbo Dei, pijſque ſermonibus paſcerentur. Dedit etiam Rex noIOO ſtris aream in cœmeterium Chriſtianorum. Amangucij quoque, vbi Coſmus Turrianus rem Chriſtianam gerebat, complures aggregabantur ad Chriſtum: & ij quidem tam flagrantes, incenſique erant, vt eos è media cœnobiorum ſanctitate prodijſſe dicerent: ita vero à ſuis auulſi parentibus, & amicis; vt cum eis agere, verſarique plane nollent, niſi vel Dei cauſa, vel eorum ſalus impelleret. Et, vt erant maxime de aliena ſalute ſoliciti, ita ſuæ virtutis ſanctitatiſque tam memores, vt excolendæ virtutis gratia infimum quodque, & ſeruile munus ambirent; ijdemque Ethnicis inſpectantibus idola frangerent, & comminuerent.
Amangucianorum Chriſtianorum pietas.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Decimus quartus.

QVARTVS iam, & quinquageſimus ſubit annus læta triſtibus intermiſcens, & alterna rerum viciſſitudine, vt plerique alij, fœcundis Societatis frugibus, ac ſolidis, idem ſpecioſiſque incrementis exuberans. Cenſebantur iam Romæ capita ferme centum, & quadraginta, cum tamen ad ordienda Collegia, multiplicemque meſſis varietatem non pauci toto anni curriculo mitterentur. Romanum Collegium, vt diſcipulorum, Sociorumque numero, ſic opinione, & fama doctrinæ, plurimis parta documentis, experimentiſque florebat. Edita ſunt concertationum ſpectacula in templo domus profeſſæ, vulgatis tum primum prælo theſibus de deſciplinis omnibus, quas tradi à Societate per eius inſtituta licet; factaq; omnibus congrediendi poteſtas: & quotquot pugnandi amor accenderat, ad certamen admiſſi; quorum ea frequentia fuit, vt cum totis octo diebus continenter literaria illa concertatio tenuerit, nullus tamen vnquam vel domeſticis ad id inſtructis, atque paratis, vel alumnis Germanici Collegij locus ad impugnandas propoſitas theſes relinqueretur. Aedes quoque apud Profeſſos adeo celebrabatur, vt quanquam paucis annis ante laxior erat facta; frequentia tamen increbeſcente denuo laxanda, imo & inſtauranda de integro videretur, cum deſignatis anno Iobelæi veſtigijs ob animaduerſum in delectu ſitus incommodum ædificare non expediret. Quod vbi decreuit Ignatius, inuitatus eſt Barptolomæus Cardinalis Cueuanus officij gratia, qui primum lapidem rite funderet præſentibus Luſitani Regis oratore Alfonſo Alencaſtrio, nobilibuſque compluribus. Cardinalis autem Ignatij nomen, perſonamque reueritus nullo modo adduci poterat, vt eas ipſe partes acciperet, quas in eum quadrare magis diceret, qui molis huius Societatis fundamenta iecisſet: cumque in eo perſeueraret, vt eas obiret Ignatius, hic autem pro ſua modeſtia eas viciſſim abnueret, eique tota animi ſubmiſſione remitteret; denique poſt mutuæ humilitatis, pudoriſque certamen Cardinalis ipſe manu ſua prehendens Ignatium, & ſibi propius adiungens, primum cum eo lapidem in noui operis fundamenta coniecit: gemmaſque duas Architecto admodum precioſas, quas ad perpetuam ſuæ in nos voluntatis, amoriſque memoriam lapidi iacto ſubijceret ſua manu dedit. Per hæc ferme tempora Luſitaniæ Rex à Pontifice Iulio poſtulauit, vt Patres aliquot in Aethiopiam de Societate legaret: quo ex numero vnus aliquis eius regionis deſignaretur Epiſcopus, & Patriarcha. Tres ab Ignatio viri ſanctitate, doctrinaque præditi nominati ſunt, Ioannes Nunnius, cui mandaretur is honor, & Andreas Ouiedus, Melchiorque Carnerius, qui ei eſſent adiutores; &, ſi quando eiuſmodi tempus incideret, ſucceſſores. Ad eius honoris nuncium omnes quidem cohorruere: verum ſic expauit Ouiedus, qui Romæ tunc aderat, ad id Neapoli euocatus vt ad Ignatium confeſtim codicillum exararit, ſe quidem profectionem in Aethiopiam libenter accipere, & Patriarchæ quoque in laboribus, & ærumnis omni ope adiutorem futurum: ceterum nullo modo adduci poſſe, vt Epiſcopatum ſeu mortuo, ſeu ſuperſtite Patriarcha ſuſciperet: neque id ſibi à Societate imponi poſſe. Proinde rogare Patrem, & infimis precibus obſecrare, ne ſibi vlla ratione id munus conaretur imponere: alioquin æqui bonique conſuleret ſuam ab ſe cauſam apud Pontificem maximum agi. Conſtitutum enim ſibi eſſe vitam in Societatis obedientia omnem exigere. Ea re non modo nihil eſt animo commotus Ignatius, ſed

1 Theſes à Romano Collegio primum typis editæ.

2 Sacræ ædis apud Profeſſos nouæ poſita fundamenta.

3 Ioannes Nunnius Patriarcha Ouiedus; & Carnerius Epiſcopi Aethiopiæ perinuiti deſignantur.

Digitized by Google

eum item per literas collaudatum hortatus est, vt teneret in recusando constantiam. Verum Pontifex Lusitani Regis supplicatione permotus, vt Quisdus ipse, reliquique duo munus, quod deferebatur, acciperent, imperauit: cuius rei causas infra pluribus exponemus. Superiore anno accessit ad Vrbem è Lusitania Ludouicus, quem alias nominaui, Consaluius, vt de rebus prouinciæ Ignatium accurate, distincteque doceret. Et quoniam eodem euocatus accesserat etiam is, qui prouinciæ præfuerat, Rodericius, vti supra significauimus & delatum se per calumniam querebatur, visum est Ignatio ad excidendas perturbationis in posterum causas, suarum esse partium præterita non negligere: datisque è Professorum numero iudicibus aliquot, quæstionem ijs de rebus institui, non forensi, sed religioso ritu, in autoresque diligenter inquiri: animaduertendi tamen iure sibi vni reseruato. Cumque delecti iudices cognoscendis rebus accuratam, vt imperatum erat, dedissent operam, consultoque precibus Deo iurati censuissent, superiorum motuum culpam residere penes Simonem videri, is, qui iudicio præsens aderat, æquo animo Iudicum accepta sententia (nam & lectionem eorum ante quoque nominatim probarat) suæ pristinæ modestiæ memor, se se vltro ad pedes abiecit, & ad omnia se alacrem, ac paratum exhibuit. Qua summissione, modestiaque delectatus Ignatius, nihil in eum statuendum censuit nisi vt in Lusitaniam, ne nouis turbis causa daretur, ne rediret: sed vt frater fratrem reueritus, tanquam Pater filio carissimo veniam dedit: satisque habuit & erratum suum agnouisse Simonem; & ceteris, quibus sua dissimulatio forsitan obesse poterat, si fileret, constituendo iudicio satisfecisse. Verum hostis humani generis tam pulchrum religiosæ obedientiæ, & humilitatis exemplum nullo modo poterat ferre, vt illibatum ad posteros permanaret. Visus erat sibi per quietem Simon, quod & palam narrabat, arduum subire cliuum: cumque supino in ascensu, & aspero, deficerent vires, viderat accedentem Ignatium, à quo sublatus in humeros ingenti labore subuehebatur. Huius somnij satis fidem impleuit egregie ab eo exercita Sancti Patris patientia, & caritas. Nam paulo post iudicium, in opinionem ingressus agi existimationem suam, nisi reuerteretur in Lusitaniam, omnem mouere lapidem cœpit, Pontificium vt diploma eliceret, quo per nomen Anachoreticæ vitæ in quodam eius regni secessu degendæ ab Generalis Præpositi potestate exemptus eo se se referret. Intendant ad hæc oculos humilitatis, & crucis disciplinam Professi: nec sibi ab callidissimo hoste patiantur illudi. *Num enim quispiam certior* suæ famæ iudex, quam is, quem loco Dei suæ arbitrum vitæ legit? quam lecti iudices, quorum aliena est causa? prudentia, religioque non minor, mens tranquillior? An vero vnius inferiorum vt famæ consulat Præpositus, negliget suam? & autoritatem eneruabit, pessundabit disciplinam? Quanquam quid cum existimatione, atque opinione hominum, ei viro, qui Deo se probare studet? qui perinde, vti vulgus mortalium honores ambit, & magnum in terra nomen, ita ipse ignorari se velle, & despici profitetur, vt Christi decoretur insignibus? Quare non magis iniuriam accipitis: quare non magis fraudem patimini, inquit Apostolus, de pecunia exercentibus lites. Et quisquam existimabit non cum socio, sed cum suo Præposito dimicandum sibi, & excutiendum sanctæ obedientiæ iugum, ne quid videatur de existimatione sua decessisse? Istud vero est non conseruare famam, sed perdere. Christianæ laudis, & existimationis recta est via summissio, modestia, obedientia. Hanc insiste, qui Christum sequeris: cui Schola crux est, & Magister Dei filius crucifixus. Per hanc igitur dolosam existimationis tuendæ opinionem, & ad præcipitandos in insidias, exitiumque religiosos præsertim viros machinam vel potentissimam bonus Simon, qui tam fuerat sedulus diuinæ minister gloriæ, ingens à Satana passus est bellum. Sed aduigilauit Beatus Pater pro socio, filioque carissimo, præoccupauit aditus, omnia nequissimi tela demum infregit cura, sedulitate, precibus, & sacrificijs suis, & aliorum: aduocatisque Romam ex agro Piceno Bobadilla, Neapoli Salmerone, is ad vltimum rem ita composuit, vt Simon, omissa profectionis Lusitanicæ cura, Hierosolymam, quemadmodum principio exoptauerat, pergeret: & Collegium, quod iam apostolica autoritate, vti demonstrauimus, excitare sanctam illam ad vrbem licebat, si daretur opportunitas, inchoaret. Nec Ignatius abnuit, sed socium addidit postulanti: numerarique quantum satis esset ad subsidium itineris pecuniæ iussit. Quanquam Simon Venetias

4 Cura B. Ignatij in tuenda disciplina.

5 Iudicium instituit de Simone Rodericio.

6 Per speciem conseruandæ famæ sæpe magnis viris Dæmon imponit.

Digitized by Google

tias cum veniſſet, iter proſequi valetudine interpellante auſus non eſt. Sedulo autem Ignatij excubans cura in filiorum ſuorum tum ſanctitate tuenda tot inter animarum iuuandarum diuerſa munera, tum fama præmunienda, edixit tota Societate non modo vt fœminarum quamuis nobilium, aut decumbentium domos incomitatus nemo adiret, ſed omnino ea eſſet in alloquendis obſeruatio, atque prouiſio, tametſi excipere-tur confeſſio, vt aures quidem comitis, ſed oculi nunquam excluderentur. Vtque doceret, quantum apud ſe ea lex haberet ponderis & cuſtodiam exemplo ſanciret, cum vnum è Sacerdotibus domeſticis hominem ſenem, & antiquæ bonitatis contra feciſſe cognoſſet, ſed per bonam ſimplicitatem: vt prorſus culpa vacaret; tamen ad ceterorum commonitionem octo Sacerdotes vnum conuenire iuſſit in locum, in eorumque medio reum flagello ſe cædere, quoad ſinguli ex ijs ſingulos è pſalmis Dauidicis pronuntiarent, quorum primus pſalmus eſſet quinquageſimus. Idem ſub tempus quas condiderat modeſtiæ regulas ad tenendum religioſum in omni motu corporis, atque in omni actione decorum, vt domeſticis promulgaret, inculcaretque ſeruandas, Ludouico Conſaluio profeſſæ tum domus Miniſtro ſeuere mandauit. Qui cum aliquando fuiſſet in parendo remiſſior, eius lentitudinem apud præſentes accuſans, Tantum, inquit, in ſcribendis legibus laboramus, & Miniſtri noſtri, quaſi nobis eæ gratis ſteterint, in ijs exigendis, inculcandiſque ſæpe ſunt lenti. Carò etenim hæ ipſæ, de quibus loquimur, ſteterunt nobis: quas cum ederem, ſepties amplius Dominum Deum in precatione conſului: ſæpe lacrymas fudi. Quibus ex verbis licet intelligi, quod ſuo loco demonſtratum eſt, quid in grauioribus fecerit, qui tantum operæ, curæque contulerat in has minores, ac leuiores? Sane tanti faciebat religioſi decori leges, atque modeſtiæ B. Pater, vt eas domi noſtræ cunctis præſentibus explanari, quo ad eas cuſtodiendas incenderentur ardentius, à Lainio iuſſerit. Nec quenquam vel antiquiſſimum in eo conuentu deſiderari paſſus eſt. Quod haud temere, caſuque, ſed diuino prope inſtinctu, conſilioque imperatum ab Ignatio patefactum eſt mox. Dicente enim Lainio, cunctiſque ex eius ore ſuſpenſis ingens fragor exoritur, ſtrepituſque tantus, vt inſolitis terra motibus concuti, & tota domus videretur euerti. Exterruit ea res quidem omnes, non tamen aut dicentem interpellauit, aut audientes. Dilapſa concione, cupide egrediuntur ad ſpectanda, ſi quæ eſſent, argumenta fragoris, & ingentem in hortis aceruum lapidum, ac cementorum ſtragem recenti ruina reperiunt. Corruerat videlicet tectum illud, quo ſuccedere poſt menſem animi cauſa ſeniores, & antiquiſſimus quiſque ſolitus erat. Ea quippe hora habita eſt à Lainio cohortatio: ad quem audiendum niſi Ignatij iuſſu ſe ſe omnes ad vnum, excepto nemine, contuliſſent, aliquos haud dubie ea ruina oppreſſiſſet. Gratiæ igitur & ab Ignatio, & à ceteris multæ Deo actæ, qui præſentiſſimam perniciem à ſuis ceruicibus auertiſſet. Ignatius inſuper Dei collaudans prouidentiam; Viſus eſt, inquit, Dominus ſignificare ſuis voluiſſe famulis has modeſtiæ leges, haud ei prorſus ingratas. Quod ipſum de grauioribus conſtitutionibus, ac legibus, quibus Inſtituti noſtri vis, & natura continetur affirmare ſane poſſumus, quas & vberiore, vt modo dicebamus, lumine ſanctus Pater, maioribuſque ſignificationibus diuinæ voluntatis conficiebat, & conficiendis plus curarum, operæque tribuebat. Cum Ludouico Conſaluio B. Ignatius familiarius aliquando colloquens, quoniam læti vndique nuncij de Secundis Societatis rebus, ac progreſſionibus afferebantur, magno ſe in metu eſſe dixit, ne non ſtrenue ſatis Deo Societas famularetur alicubi: vſu quippe didicerat, quod à ſanctis Patribus ſcriptum eſt, perpetuæ felicitati non ſatis fidendum; & tum metuendum eſſe maxime, cum ad voluntatem fluunt omnia. Sed non diu tranquillitas ſtetit: in Vrbe ipſa paucis diebus tempeſtate commota, eo metuenda magis, quod extiterat ab eo, cui & Societas plurimum deuincta erat, & ex quo omnis apta pendebat, ex ipſo videlicet Pontifice Iulio. Edixerat in Hiſpania Carolus Cæſar ex Concilij Tridentini decreto, vt qui Sacerdotijs, & Eccleſiæ prouentibus gauderent, ij ſuis ab Eccleſijs, & Dioceſibus ne abeſſent. Quod edictum cum Hiſpanos, qui in vrbe verſabantur, maxime peteret, hi cum Pontifice queſti, ſuis impulere querelis, vt à Carolo per literas poſtularet, de edicti ſeueritate remitteret. Reſcripſit Pontifici Carolus, Decretum illud non ab ſe, ſed à Concilio Nationis factum, id maxime laborante, vt Tridentini de ea re decretum reuocaretur ad vſum, proinde edictum ſuum boni conſuleret, facileque patere-

7 Cura B. Ignatij ne ſuorum quis fœminas quaſuis viſeret ſine comite, qui & ſpectator ſemper adeſſet.

8 Quanti faceret B. Ignatius modeſtiæ regulas.

9 Quantam adhibuerit curam B. Ignatius in condendis Conſtitutionibus, & regulis.

10 Pontifex falſa ſuſpicione iraſcitur Societati.

Digitized by Google

tur, Concilij Tridentini decreta, cui Pontifex ipse legatus interfuisset, vim suam obtinere. Eo responso grauiter commotus est Pontifex. Et quoniam Cæsaris ex aula, eius autores edicti Societatis referebantur homines, quorum consilio Principes, Episcopique se regerent, in eam Iulius acriter exarsit, ab eaque adeo repente abalienatus est, vt nostri omnes tanquam publicani, Samaritanique ab eius ædibus arcerentur: nec quisquam pro illis apud Pontificem verbum facere, ne Carpensis quidem ipse Cardinalis Societatis protector, ac tutor, maximæque autoritatis vir auderet. Ita iacebant apud nos omnia. Nec confici irato Pontifice negotia de more poterant. Mœrebat cum amicis Societas, & quod dolorem amplificabat, is, qui sua prudentia, & autoritate cuncta componere perfacile potuisset Ignatius, grauiore morbo ictus, metum cunctis incusserat, ne subito raperetur ex oculis. Non tulit Dei bonitas, cuius in manu cor Regis est, vt diutius ira concepta in Iulij pectore resideret. Ea Romanorum Regem Ferdinandum impulit, vt cum ad Pontificem de rebus suis scriberet, ab eo peteret, ne grauaretur Ignatium pro se loquentem audire, habere illum ab se mandata, & sui pectoris arcana quædam, quæ cum eo suo nomine conferat; eodemque tempore de re tota Ignatium certiorem per literas fecit. Pontifex acceptis Ferdinandi literis, Ignatium accersit, qui cum morbo teneretur implicitus, aduersam valetudinem excusauit: paucisque diebus sibi restitutus ad Pontificem alacer adit, cunctis admirantibus, nec satis intelligentibus, vnde tantus repente animus in Ignatio, qui Pontificis infensi vultus, & conspectum, subiret. At Pontifex, vbi renunciatum est pro foribus adstare Ignatium, & proximos ad se se aditus obsidere, iussit eum illico introduci. Quem, vt in conspectum venit, non est passus propter recentem eius valetudinem, de genibus se affari, sed secum modo inambulantem, modo ad fenestram insistentem, & quidem pileolo opertum caput loquentem audijt. Ignatius, vbi Societatem apud eum permodeste purgauit, delapsus ad Ferdinandum exposuit ea, quæ in mandatis habebat. Cui cum benigne dedisset operam Iulius, ad eummet sermonem transtulit, & Societatem vltro ipse purgauit, affirmans nihil de sua in eam beneuolentia, ac pristina voluntate falsis hominum sermonibus, quibus non satis crederet, imminutum, spondens insuper nullo loco Societati se defuturum. Romanoque Collegio aureos annuos bis mille, vel Abbatiam aliquam, quæ prima suo possessore vacasset, assignaturum, curaturumque ea de re conficiendum rite diploma. Deinde quærenti num quid Professorum domus desideraret ad victum, cum respondisset Ignatius, quanquam ea emendicato viueret, nihil illi deesse: Societatem tamen ipsam eius egere gratia, paternaque benedictione, discedendi veniam petijt. Sed priusquam dimitteret Pontifex accersito sui Præfecto cubiculi, mandat, vt quoties ad se se Ignatius accederet, omnes ei confestim paterent aditus: neque committeret, vt is pro foribus moram traheret, sed se protinus de eius aduentu, quamuis cum Cardinalibus ageret, commoneret. Quæ res magnum Societati nomen, magnam Ignatio ipsi opinionem comparauit. Postridieque Pontifex aureos coronatos quingentos eleemosynæ nomine ad Ignatium misit. Ita subito exortam nulla Societatis culpa procellam paucis diebus lætus dies excepit. Verum egregiam hanc Iulij erga nostrum Ordinem voluntatem haud ita multo post intempestiuus obitus anteuertit rebus infectis, nec de pecunia Collegio decreta diplomate rite dato. Ea quoque re suam erga Ignatium, & Societatem Pontifex voluntatem paternam ostendit. Receptus anno superiore in Societatem fuerat adolescens Octauius Cæsar nomine. Cuius Pater, qui Duci Montis leonis erat à secretis, facile initio placari se siuit. Verum hoc anno cum Octauium Romam è Sicilia Ignatius aduocasset, & ipse ad Vrbem profectus elicuit à Pontifice, vt causa Cardinali Theatino, apud quem gratia valebat, committeretur. Aduolauit Neapoli Romam ipsa quoque adolescentis Mater, cui liberum ille carissimus, & suauissimus erat: ille habitabat in oculis. Ipsamet per vrbem discurrere, limina Præsulum, & Cardinalium terere, spargere vbique voces, quas vel muliebris impotentia, vel indulgentia materna suggerebat, quiritatione, eiulatu, lacrymis miscere, & incendere omnia: adeo vt Cardinalis, ad quem erat causa delata, Ignatium intentatis quoque censuris gnatum Parenti iuberet illico reddere. Sed cum B. Pater planius edocuisset Pontificem, is diremtis Cardinalis actis, non solum pro religiosa vocatione sententiam tulit: sed etiam cum lites eiusmodi frequentes inciderent, certos nominauit Cardinales, apud quos eæ in posterum

11 Pontifex placatur.

12 B. Ignatius quid curarit vt adolescentes qui religionem cupiebant, ne impedirentur.

Digitized by Google

posterum causa disceptarentur. Et accidit plane peropportune. Ioannes Ricasolus nobili in primis loco natus Florentiæ, cum Societatem ibi diu flagitasset desperans Matris, vti iubebatur, exprimere consensum posse, adolescens annum agens non plus quintum decimum, delicatus, nec Florentia vnquam, nisi in vicinas villas egressus, candidissimi animi innocentiæque, & modestiæ singularis, vltro se nemine suorum salutato, Romam contulit. Hic apud Cardinales dictos ita causam suam defendit, ita alios multiplices propulsauit impetus: vt (quod de Sancto Stephano sacra prodit Historia) & intendentes in eum oculos, quasi vultum Angeli intuerentur, & nemo posset resistere sapientiæ, ac spiritui, qui loquebatur. Eleonora quidem Dux Florentiæ, quæ Matre adolescentis rogante enixe contra certauerat, constantia eius cognita, sic commota est, vt perbeatum eum prædicans, sibi quoque admotos stimulos diceret ad eandem ineundam viam, si sexus, & vitæ ratio pateretur. Atque vt intelligantur occulta Dei consilia; Octauius ille posteaquam plurimas palmas fortiter retulisset, tum reuersus est in Aegyptum, cum Pharao destiterat insectari. At Ricasolus eodem, quo cœperat gradu, constanter iter tenens, vrgensque per sanctæ religionis deserta, quam humanis nuda iucunditatibus, tam opima diuinis, longa & frugifera sibi alijsque peregrinatione, promissam non terræ, sed cæli felicitatem intrauit. Eodem anno Bernardus Iapon, cuius supra facta est mentio, Romam vsque tantis terrarum tractibus à Xauerio missus communi omnium gratulatione venit. Is Cangoximæ natus e primis in Iaponia Christi legem amplexus, primus Societati votorum nexu se se addixit. Consilium autem Xauerij fuit, vt & Romana Ciuitas ex vltimis terris venientem hominem iam Christianum, pulcherrimasque illius primitias spectaret Ecclesiæ; & ipse Maiestatem Romani Pontificis contemplatus, Christianamque in adhibendo Deo cultu, sacrisque ritibus elegantiam, reuersus in patriam suis popularibus, quæ hic suis spectasset oculis, renunciaret. Omnino videbatur è priscis illis Christianis vnus, & exemplar veteris sanctitatis. Quo etiam instructior ab disciplinis regrederetur, cœpit aliqua edoceri. Sed valetudine ex tanta, mutatione cæli, tamque longo itinere afflicta, oratio solum Dominica est ei exposita diligenter: quam cum optime percepisset, etiamsi robustior valetudo iam erat, tamen nihil præterea addiscendum sibi dicebat. Quicquid oportebat scire, in oratione Dominica inesse; illam sibi, & obedientiam, omnium loco studiorum satis esse. Et sane vir pius, & rerum diuinarum meditationi deditus, thesauros in sanctissimis illis verbis magnos inueniebat. Erga mysteria fidei summe afficiebatur, præcipueque erga diuinissimam Eucharistiam. Cum è Patribus quendam hebraice scire audisset, ferre non poterat vir antiquæ simplicitatis, eum linguam didicisse Iudæorum, qui Christum occidissent. Et erat ingenij peracuti, altæque mentis, ita vt iussus aliquando de Angelis dicere, grauitate sententiarum, atque subtilitate admirationem auditoribus teste Natali, eodemque iudice peridoneo, qui interfuit, magnam commouerit. Demum in Lusitania, quo repetiturus Iaponiam venerat, pie decessit. Simul primus ex India de Societate Romam venit hoc anno à Xauerio missus de statu rerum edocturus Ignatium Andreas Fernandius raræ, & ipse bonitatis. Is est, qui deinde reuersus in Indiam inter Caphras, quos Sylueriæ Martyris comes adijt, ærumnas pertulit prope Martyrio pares. Redijt ex Hispania Romam per autumnum Natalis plurimum exoptatus: pauciſque post diebus in cuncta Societate administranda B. Patri subiunctus est. Cum enim pariter cum Societatis incrementis, curæ eius regendæ crescerent, atque Ignatius in assidua morbi conflictatione ægre iam vitam, ac plerumque decumbens traheret; pro eo quanti intererat quam diutissime eum institutæ ab se familiæ quasi liberis parentem adesse superstitem, autores illi fuere ij, quos ad consilia adhibebat, vt aliquem adsciscret, in quem partem oneris declinaret. Is re facile comprobata, conuocatis quotquot Romæ degebant de Societate Sacerdotibus, vno alterove excepto Tyrone, rei grauitatem exposuit. Sacrificia in triduum, ac preces edixit, insuper admonens vt de idonea ei muneri persona inuicem interrogando cognoscerent. Quibus rebus peractis, die Sanctorum omnium solenni rursus vnum in locum coacti, communi consensu vix vno desiderato suffragio, Natalem designant. Et ratam habuit lectionem Ignatius. Quam potestatem cum hi Vicarij, alij Commissarij generalis nomine afficerent, ipse Natalis eius fuit sententiæ, vt nomine nullo insigniretur. Quod nihil esset magis necessarium Societati, quam

13 Ioannis Ricasoli Vocatio.

14 Bernardus Iapon Romam venit.

15 Excellens Bernardi Iaponis virtus.

16 Andreas Fernandius ex India Romam venit.

17 Natalis in administranda Societate B. Ignatio adiutor legitur.

Digitized by Google

18 Caritas B. Ignatij erga ægrotos, & alios.

quam Præpositi generalis autoritatem summam, & illibatam vigere. Nec sane postea multum, vt ex narrationis cursu constabit, eius opera B. Pater in Vrbe vsus est. Ceterum eo maxime tempore patuit Ignatij caritas erga suos. Nam ceterarum rerum, etiam domus Romanæ cura ad Natalem translata, vnam sibi excepit ægrotantium, de quibus voluit ad se se referri. Nec solum volebat statim, vt quisque decumberet, ac deinceps de morbi progressu commoneri: Sed etiam obsonatorem iusserat singulis diebus renunciare, num quæ Valetudinarij præfectus expeteret, coëmisset. Nec quantauis in pecuniæ difficultate sumptui vlli parcebat, etiam stanneis lancibus, aut alia re è tenuitate domesticæ suppellectilis diuendita, ne quid decumbentium cura desideraret. Illustrauit B. Patris caritatem Ioannis Guttani quoque calamitas, qui Sacerdos natione Gallus ingenio præstanti, probatisque moribus, dum ex Hispania philosophiam Gandiæ professus in Italiam accersitur, delatus in Siciliam, & in litore captus à prædonibus Turcis, in Africam abductus est. Qua re cognita B. Pater continuo Sicilienſibus Socijs dato negotio, vt in eius redemptionem omnem curam intenderent, iussit ad se hebdomadis singulis perscribere, quid nouæ curæ adhibitum esset ad rem primo quoque tempore transigendam. Nec tamen tanta Patris amantissimi sedulitas optato potuit gaudere successu. Mora sæpe negotio alicunde interposita, præsertim ab auaritia prædonum; quæ, vbi cognitum est aliquo in precio hominem esse, magis in dies, ac magis augebatur, bonus tandem Guttanus è vinculis seruitutis, & mortalitatis Lothoplagiti in Insula (Gerbas hodie vocant) in libertatem filiorum Dei perfectam properata ærumnis morte est vindicatus. Tybure habitabat etiam num in domo conducta Societas, neque satis laxa, neque satis commoda. Sed Laurentius de Virilibus Sacerdos, patria Tipherna, qui propter eximia pietatis officia percarus erat Ignatio, B. Patris admonitu proprium eis domicilium, ac stabile comparauit. Summa erat boni Sacerdotis non modo in Collegium, sed & in calamitosos omnes benignitas: quæ tum maxime cognita est, cum biennio post excessit è vita. Nam turba magna se se eorum prodidit, quorum occulte succurrebat miserijs, lacrymas, & testimonium patrono optimo reddens. Hoc eodem tempore & eiusdem maxime studio, impetrata est nouo propinqua domicilio sacra ædes. Præerat tribus Parœcijs Sancti Saluatoris, Sanctæ Mariæ Montis Arsicij, & Sancti Pantaleonis vnus idemque parochus neque is Sacerdos Io. Dominicus Ciaccia. Is cupiens sibi, publicæque vtilitati consultum, Parœciam Saluatoris in Cruci Episcopi potestatem restituit. Episcopus tantam Parœciarum frequentiam incommodam sentiens, rite illam vsibus Societatis addixit, procuratione animarum vna cum reditibus, & prouentu in ædem prædictam Sanctæ Mariæ, & Sacello quodam Sancti Nicolai, vbi statis diebus ex testamento diuina res curabatur, in ædem Sancti Vincentij de patronorum voluntate, translatis. Cumque inter ædem Sancti Saluatoris, nouamque domum interiectum esset aliquid ex itinere publico, Ciuitas vt eam liceret ædem vna cum habitatione coniungi, non minus pie, quam humaniter, id quod erat spatij, Societati concessit. Quæ potissimum Andreæ Ouiedi, qui Aethiopicæ expeditionis causa Neapoli reuocatus, hanc Tybure æstatem exegit, pia industria, sanctisque laboribus parta sunt. Eodem tempore cum ad opera domestica vehementer fratre adiutore Collegium indigeret, ac B. Pater, à quo petierant, iussisset aliquem, si offerretur, ipsos sibi Patres adiungere, Antoninum de Henricis recepere, qui multis deinceps annis, & initio in pueris quoque classis infimæ edocendis elaborans, Tyburtinum Collegium fideli, atque irrequieta opera, & sanctitate vitæ magna ex parte sustinuit. Nec contra votum, animique sententiam, quamuis inter fluctus, crebrasque procellas res Perusij gerebantur. Præerat domesticis fratribus is, qui toti deinde Societati præfuit Euerardus; nec minus illi conflictabantur inopia, quam quorundam exercebantur inuidia. Erant non pauci, qui non probabant nostrorum magistrorum docendi rationem, nec doctrinæ magnopere confidebant. Itaque dilabebatur auditor, & apparebant vacuæ desertæque iam exedræ Verum procedente die cum & odia relanguescerent, & manifestus fieret Societatis auditorum in doctrina processus, ad æquitatem, lenitatemq; sunt lapsi, atque ita animos immutarunt vt, qui de imminuendo scholarum numero, quas alijs traderent, paulo ante cogitauerant, ij deinde gemini stipendia Magistri Collegij in vsum, egestatemque conuerterint. Auxit recentem beneuolentiam, quod inaudierat

19 Domicilium, ac templum proprium Collegio Tiburtino comparatur.

20 Antonius Tibure recipitur, qui dein eximiæ fuit sanctitatis.

21 Collegij Perusini inter aduersa profectus.

Digitized by Google

audierant Ignatium per literas imperaſſe ne quis è diſcipulorum numero, Sociorum in numerum parentum reciperetur iniuſſu. Quod ea tempeſtate neceſſe fuit edicere, ne Scholæ viderentur ad captandos adoleſcentes apertæ. Quo metu, curaque liberati plerique parentum tanto deinceps libentius Societatis in diſciplinam ſuos liberos tradiderunt. Iam cum beneuolentia creuit etiam Ciuium in animis reuerentia, creuit exiſtimatio, funeſtiſſimo quatuor exitu Ciuium, qui Societati infenſi fuerant, animaduerſo. Quorum vnus ſubita morte correptus terrorem vniuerſis incuſſit, alter vtroque captus oculo perpetua in cœcitate remanſit, tertius grauibus maleficijs, criminibuſque notatus ad triremes per ſummam ignominiam, & dedecus actus eſt. Poſtremus cara extincta coniuge extremas ad ærumnas, miſeriaſque peruenit. Reſtituta Scholis gratia, non defuere, qui ædis ſacræ frequentiam imminuere conarentur, ſiue eam alio auertentes, ſiue tantam ſacrorum tractationem notantes; quaſi vero nimio vſu ſacramenta illa ſordeſcerent, & æſtus ille conſuetudinis obducto quodammodo callo, ſenſum omnem pietatis extingueret: ſed & horum irriti ceſſere conatus. Paucos illos de Societate qui verſabantur Eugubij, cum nec domus, aut Templum Collegio, nec quicquam ad vitam ſuſtinendam adeſſet, niſi quod Cardinalis Sanctacrucius ſubminiſtrare per interualla conſueuerat; Ignatius ratus eorum operam melius poſſe alibi collocari, Cardinali præmonito, qui difficilia videns futura incrementa, facile veniam dedit, omnes euocauit. Pro Eugubino vero Lauretanum conſtitutum Collegium eſt. Cuius conſtituendi ratio ea fuit. Rodulfus Cardinalis Pius Carpenſis ædis Lauretanæ Protector, cum minorem in eo templo Sacerdotum numerum animaduerteret, quam & aſſiduus aduenarum curſus, & loci ſanctitas poſtularet, impulſu Gaſparis Doctij (de quo eſt alias facta mentio) qui hoc tempore eius Oppidi procurationi præerat, de collocanda in eo Societate, fundandoque Collegio agere cœpit. Ea res cum Ignatio primum, deinde cum aliquot è primarijs Cardinalibus, & ad extremum cum ipſo Pontifice communicata, adeo eſt probata Pontifici, vt è veſtigio Ignatio admonito, de Societate quatuordecim eo mitti iuſſerit. Paruit illico B. Pater, & extremo Nouembri eum, quem Pontifex imperauerat, numerum miſit: Rectoremque conſtituit Oliuerium Manareum, quem haud ita pridem Eugubio reuerſum Romano Collegio præfecerat. Magna cum animi voluptate, vbi peruenere, vniuerſi Sanctam Deiparæ Cellam ſalutarunt: ſenſereque iuxta Patres, fratreſque incaleſcere ſibi, quodam recenti feruore pectus, & ad diuinum famulatum vires corroborari haud dubia ope Sanctiſſimæ Matris ſuæ illi Sedi fauentis. Excepti ſunt & à Canonicis eximia caritate, gaudentibus addi ſibi adiutores ad celebritatem ſanctæ domus augendam: & ad ſuum quoque profectum ſuſceptis ſpiritualibus exercitijs, vti multi cœpere. Quanquam nec defuere ex his (vt vſu venit in cœtibus in quibus & ingeniorum, & ſententiarum varietas cernitur) qui non ſatis æquis animis eorum ferrent aduentum, veriti ne vel tanto addito numero de quotidiana ſibi diminueretur annona, vel ſuæ libertati frœnum ſub religioſorum hominum oculis inijceretur, ſeu denique communi deprauatæ vitio naturæ, quo competitores, collegaſque vulgo minime amamus. Tamen præſente Gaſpare, qui princeps, & autor aduocandæ Societatis fuerat, moliri in eos aliquid non ſunt auſi. Primis illis initijs eodem cœnaculo Patres quo Canonici in reſtaurandis cibo viribus vtebantur: poſtea Præfectus, ac Gubernator ſummam ædificij pontificij partem (eſt enim peramplum ac vaſtum) ad habitandum eis aſſignauit. Quæ deinde pars progrediente die, ad vſus concinnata domeſticos præclaram præbet Collegij formam. Commeatum vero quotidianum, & quæ ad tuendam vitam pertinent, vniuerſa ſatis affatim Domus ſancta ſuppeditat. Patres porro, dum confitentium puotidie numerus increbeſcit, toti ſe cognoſcendis, remittendiſque peccatis addixerant. Quorum pro aliena ſalute ſuſceptus labor, quam Deo cordi fuerit admirabili deinde ſignificauit oſtento. Viſus eſt multis dum & concionem è Societate Sacerdos ad Canonicos, & circumfuſam multitudinem habet, & Patres reliqui ſuis in thronis animorum iudices ſedent, ſplendor quidam eximius, velut ardentis facis è templi labi faſtigio ſupra auguſtam Deiparæ domum, ſupraque Sacellum: vbi cum aliquandiu conſediſſet, inde ad concionem per ſacra tribunalia digreſſus, in quibus noui de Societate presbyteri Pœnitentiæ ſacramentum ſeduli miniſtrabant, ſupra comam, & confitentium capita diſcurriſſe. Quo ſignificari diuinitus viſum eſt, vt ſæpe alias, quantum

22 Eugubio Socij omnes euocati.

23 Lauretani Collegij inſtitutio.

24 P. Rector Oliuerius Manareus.

25 Diuina ſigna Deo gratæ Societatis operæ Laureti.

Digitized by Google

quantum ignis, atque flammarum, quantum splendoris, ac lucis in eorum esset animis paritura Deipara (nouis præsertim Sacerdotibus aduocatis) qui suam ad ædem natalemque domum se se pie, religioseque conferrent. Ea vero peregrinorum subito messis, ea fructus vbertas esse cœpit; vt Gubernatoris autoritate fuerit ex Societate Sacerdotalis numerus augendus. Auctus est ad viginti. Nec fere quisquam est è tam frequenti peregrinorum, aduenarumque concursu, qui peregrinationis voto satis se feciſſe putaret, nisi è sanctissimo illo domicilio per confessionem nitidus, expiatusque recederet. Iam Societatis ex aduentu Canonici non modo rei suæ familiaris (quod quidam videbantur formidare) nullam fecere iacturam; sed potius vehementer Sanctæ domus tum fundis, tum prædijs, tum oblata peregrinorum stipe vectigalibus amplificatis, copijs & ipsi omnibus aucti didicere sua interfuisse permagni illuc eam fuisse vocatam, nec in cuiuspiam cedere detrimentum nauos dominicæ vineæ colonos esse quamplurimos.

26 Res gestæ Ferrariæ. Ferrariæ liberali Mariæ Iessæ pietate comparata est Societati domus, & exædificando Collegio area, Ducisque autoritate, mercede item Aedes S. Mariæ, cui nomen est à Rosis cum domicilio continens impetrata. Erat Duci coniux Ludouici Regis Galliarum filia Renata, quam impia hæreticorum astutia in fraudem induxerat. Per eam occasionem pestiferæ opiniones spargebantur per Vrbem. Porro iam inde ab initio, cum Ferrariam Collegium mitteret B. Pater, hoc Peletario dedit in mandatis, vt, si qua pateret via conaretur eam ab errore deducere. Id ipsum Dux Hercules, Princeps vere catholicus semper optarat, tentaratque sæpe nullo successu. Verum hoc anno cum Franciſco Regi Gallorum idem in votis esse cognosset, serio rem aggredi, & constanter vrgere animum induxit. Hanc animi præparationem nactus Peletarius multa cum Duce contulit, quæ ad tuendam catholicæ Religionis integritatem valere plurimum videbantur. In ijs, vt ediceret, ne quid esset in ea Ciuitate cum hæreticorum prauitate commercij, ne quid vulgo ederetur indicij, quod catholicis institutis, & sanctionibus repugnaret; quale esset statis ab Ecclesia temporibus, atque diebus nullum ciborum habere discrimen, aut res in vrbe venales diebus sacris, & quietis exponi, aut aspersos prauo dogmate libros impune permitti. Quod si tales pestes inuenirentur in ciuibus, summo studio conquirerentur, & protinus conijcerentur in ignem. Eodemque pertinere, si Ducis iussu quotquot in suspicionem veniſſent hæresis, pestilentisque doctrinæ, Ciuitate facesserent: & qui eadem essent infecti lue, ex ipsa curia coniugis viri, fœminæve pellerentur. Quæ Dux omnia pari probauit sapientia, & constantia præstitit. Cum Renata autem Peletarius, vt eam ad sanitatem reuocaret Ducis iussu, auctoritateque cum ageret, obfirmatamque pertinaciter in suo dogmate fœminam reperisset, in eaque reuocanda nec ipse, nec Matthæus Ori Dominicanæ familiæ Theologus, & de religione Quæsitor ob eam rem Parisijs à Rege Galliæ missus suo quicquam labore proficeret; autor Duci fuit, vt ei saltem hæreticorum libros, hæresisque fomenta subtraheret, catholicasque filias duas ab eius sinu, gremioque distractas, exitio, periculoque subduceret. Ea vero hæresim subinde dissimulans, mentiebatur sibi in animo esse catholico ritu sua confiteri peccata, non tamen apud presbyteros reformatos (sic enim in Ciuitate Societatis homines vocabantur.) Ab his illa sibi timebat, & abhorrebat, præsertim à Peletario, quo vir eius Dux vtebatur. Verum sublatis insani dogmatis alimentis, & ad thronum diuinæ clementiæ piorum insinuante se prece (quantum humana tum licuit coniectura consequi) lapsus est radius supernæ gratiæ, qui fores obsidet humani pectoris, & dum eæ referentur expectat, mulieris in obstinata præcordia, quo semel ingressus, tenebras extemplo disiecit, & ferreum pectus emollijt, adeoque mutauit, vt quæ Peletarij nomen horrebat, & tantopere declinabat, ea postea errore depositio, & simulationum reiectis integumentis hominem vltro vocarit, cum eoque de recipiendis catholicis ritibus, & amplexanda veritate catholica serio egerit. Hunc sibi ad exomologesim Sacerdotem, & iudicem legit, huic peccata ingenti animi sensu, multoque lacrymarum imbre retexit, plaudentibus, vt in Cælo Angelis, sic in terra mortalibus, maritoque præsertim in id momentis singulis excubante. Ex eo tempore ponere apud eundem sua rite peccata per interualla & ipsa, & omnis eius domus instituit, felix si sciret donum Dei æstimare, & in recte cœptis adhibere constantiam. Eiusdem iussu Ducis Ar-

Digitized by Google

cis Argentam, quod eius ditionis Oppidum est, adiacens Aridano, infra Ferrariam ad duodeuiginti millia passuum, de Societate Sacerdos cum alijs duobus, quorum alter non dum receptus, Societatem tamen habebat in votis, post biennij Oppidanorum postulationes missus est. Extorserant hoc Argentani Ciues interposita Archiepiscopi Rauennatis autoritate Ranutij Farnesij Cardinalis Sancti Angeli, cuius illi Diœcesi, curæque subijciuntur. Nec denegari potuit importunis, & æquis ab Antistite postulatis, diu iam magnopere cupiente, vt id à Patribus oppidum ab hæresum pestilentia purgaretur: quæ maxime per scholarum occasionem, Magistrorum opera perditorum irrepserat. Quam ob causam non nisi de Societate Magistros Dux mitti volebat. Ceterum tam diuturna postulata, fecere Hæretici, & quorum erat suspecta religio, vt speciosa magis, quam solida inuenirentur. Nam cum hi nec pauci, ac fere ex principibus essent, palam aduersari cœpere. Simulac è Nostris Andreas Boninsegnius vir latinis, græciscque literis eruditus conductis in ædibus gymnasium suum aperuit, alium illi quendam eodem, vt ferebatur, luto contaminatum fouere Magistrum instituunt, ne Andreæ in disciplinam ciues vlli se traderent. Qui vero Societatis rebus antea fauebant, & propensos erga eam animos, ac voluntates ostenderant, eorum non pauci duorum mox ciuium abducti mendacijs, qui passim sparserant tota Veneta ditione Societatis homines pulsos, vt versutissimum mortalium genus, quod vel sapientissimum quemque in errorem, ac fraudem induceret, ita ab ijs sibi cauebant, se seque abalienarunt, vt satius videretur inde migrare, quam spe fructus adempta, illic hærere diutius. Vicarius quoque erat aduersus, nec parochi satis æqui: multaque insuper ab ijs erant ad Cardinalem Antistitem de Societate falso perscripta. Quæ cum indigne ferret Andreas, è vestigio Rauennam ad Cardinalem se contulit, eique rei gerendæ difficultates, & natas turbas exponit, falsas calumnias, & Vicarij aduersa studia commemorat. Quibus rebus pro eo, ac debuit commotus Antistes, dat literas ad suum Vicarium ne Patris bene cœptis impedimento, sed adiumento sit. Ita primus Argentam accessus non tam agendo est, quam patiendo, ac perferendo nobilitatus. Ne Bononiæ quidem defuere, qui præclaris Societatis studijs, ac conatibus se opponerent. Reuocauerat illa Bononiam magno animorum compendio priscum in sæpe vsurpandis diuinis mysterijs Ecclesiæ morem, cum ex aduerso surrexit Eremitarum par, qui diuturnæ solitudinis latebris singularis sanctimoniæ fama collecta, apud frequentissimam multitudinem, quæ ad eos vndique conuolabat, morem illum vitio verterent, inque crimen vocarent. Quin ipsum quoque perpulerunt Episcopum, vt quod in tantam consuetudinem venerat, id quibusdam in locis, atque Cœnobijs edictis suis, nutibusque dissolueret. Quæ res cum diuinæ, & animorum causæ vehementer officeret (erat enim plena fraudis, atque fallaciæ) Collegij Rector Franciscus Palmius admonendum ea de re protinus putauit Ignatium. Rescripsit B. P. Eremitarum doctrinam è spiritu ortam non bono videri, quæ tam acriter oppugnaret animorum singulare præsidium. Proinde Franciscus ageret ipse cum Præsule; sique vsus esset, doctorum ea de re sententias in scriptis ab Vrbe missum iri. Egit igitur cum Episcopo Palmius, & plus apud prudentem Antistitem erudita sanctitas, quam sancta simplicitas valuit. Sententiam mutauit, & quæ summa cum animorum incolumitate sacramentorum crebritas cœperat, eius autoritate ad hoc vsque tempus continuata permansit. Sacrorum porrò quanta sit vis, non ad sanandos animos modo, verum etiam corpora, & nos alias docuimus, & nobilis euentus fœminæ declarauit, quæ graui Patauij labefactata morbo, cum in ea restituenda medicorum laboraret ars, daretque iam manus, accito Collegij Rectore Io. Baptista Tauono, & morborum causa peccatis confessione sublatis, repente cum admiratione familiæ tota conualuit. Genuam superiore anno Lainius, vt inchoando Collegio operam daret, Ignatij iussu profectus eo rem deduxerat, vt Ciuium efflagitatu missa sit illuc Octobri mense sociorum non parua manus. Excepta est hospitio apud ægros insanabiles per humaniter, quoad subito conducta domus, & intra eam Oratorium Societatis ad vsus instrueretur. Factum est postea docendi initium ineunte Nouembri, admonita de more prius in æde principe per Oratorem Ciuium frequentia, nobilique corona. Nec suis caruit oratio plausibus in actore iucundo seu sententiarum grauitate, seu lepore verborum. Et quoniam paratæ pro numero classium (erant enim quatuor) exædræ non dum erant, dum hæ parantur, &

27 Argentam missi aliquot Socij: & ludus ibidem aptus ad excludendos impiæ doctrinæ magistros.

28 Bononiæ frequens vsus Sacramentorum impugnatur.

29 Vis sacræ confessionis.

30 Genuensis Collegij progressio.

Digitized by Google

tur, & ornantur, illæ varijs in Oratorij partibus, suo cuique doctore præposito, distributæ sunt. Menstruoque non amplius spatio tanta facta est auditorum accessio, vt quanquam literarum studijs non admodum dedita Ciuitas ea sit, quotidianis tamen auctibus creuerint ad ducentos. Lainius autem ardentissimis suis concionibus incendebat omnia, studebatque pro viribus iniqua conuenta, pernicioſamque consuetudinem, quæ contrahendis in rebus nullo recti, prauique discrimine se se corroborauerat, abolere. Qua in arguenda, reprehendendaque cum creber, & multus esset in concionibus suis, Reipublicæ autoritate peritissimis negotiatoribus mandatum est, vt omnia contrahendi genera, quæ Genuensium in mores id temporis erant inducta, ad Theologos, Doctoresque referrent, quo deinde contrahendi ratio, si opus esset, ad Apostolicæ Sedis arbitrium conferretur. Idem Lainius, cum per sanctam Quadragesimam verba faceret, incitauit præter solitum Ciuium misericordiam in calamitosos, & pauperes: tantaque beneficentiæ vis fuit, vt aureos semel è concione mille, iterum mille trecentos, tertio autem duo millia in pauperum, vel piorum operum subsidia corrogarit.

31 Lainij opera Genuæ salutaris.

Versabatur adhuc in Corsica Syluester Landinus, qui cum in refingendis hominum moribus, & lapsa religione reuocanda, nullis laboribus parceret, nec partem vllam quietis caperet, rebus conficiendis arduis, & operosis; Ex altera vero parte sexcenta ferret incommoda, quæ tentata per id tempus bello gallico insula augebat, post incredibilem animorum messem, frugumque lætitiam tot laboribus partam, in grauissimum lapsus morbum totos dies viginti quinque præter aquam, & alimenti, quod vix vncias sex conficeret, nihil gustauit. Ergo destitutus cunctis pene commodis, & quæsitis arte remedijs, admirabili patientiæ documento, dum continenter in ore Christum habet, quinto Nonas Martij solutus est his vinculis, vt in eo denique, pro quo tantopere desudauerat, conquiesceret: vir Apostolicus prorsus, raræque pietatis, & ad reparandos animos plane factus. Gesta ab eo Fulginij, Mutinæque, & alibi indicata sunt suis locis carptim potius, quam exposita singillatim. Volumen enim vel ingens implerent.

32 Syluester Landinus in Corsica religiosè moritur, vir apostolicus.

Abeunti Fulginio has Isidorus eius vrbis Antistes sua manu exaratas literas dedit. Cum aliquot menses Dei gratia nos dignos fecisset, qui Syluestri Landini de Societate Iesu opera vteremur, nouimus eum plane non quasi hominem, sed velut Angelum Dei: cui dedimus hoc nostri monumentum, cum referre gratiam nullo modo possemus. Episcopus autem Mutinensi Aegidius Foscararius è sacra Dominicarum Familia ad *Ignatium* in hæc verba scripsit. Beneficium, quod per te mihi Deus concesso Syluestro largitus est, videtur mihi omnium, quæ consecutus sum maximum, ac proinde profiteor debere me tibi quamplurimum, testificans virtutem, ac pietatem eius viri miraculo esse. Quæ vero Deus per eum efficit, maiora sunt, quam cuiusquam assequi possit cogitatio. Hæc ille, qui tanti faciebat Syluestrum, vt ei se totum regendum tradere, & obedientiam quoque vouere certum, ac fixum haberet: sed Syluester suas esse partes defendit ab doctissimo & optimo Præsule disciplinam, & imperia capessere. Adscribam & domesticum nihilo sincerum, & idoneum minus Francisci Palmij testimonium. Venit huc (inquit Bononia scribens) Syluester spiritu, & virtute Eliæ. Vitiorum est insectator acerrimus, Zeli vir flagrantissimi, parcus verborum, cibi parcior, laboris multi: mihi quidem prorsus admirandus est. In dicendo superat expectationem, in audiendis confessionibus inuictæ patientiæ. In summa de omnibus studet benemereri, qua alliciens, qua compellens intrare in regnum Dei. Tantaque est fide, & caritate; vt quicquid suscipit, cedat ei feliciter. Nuper in templum pariter descendimus, populo expectante concionem; genua fleximus ante sanctissimam Eucharistiam, Ego, qui mihi videbar illum præmonuisse, vt se ad dicendum pararet, præstolabar donec exurgens, ad suggestum accederet, (non enim tum passim habebantur conciones à linteatis) ille, qui re ipsa non erat admonitus, me concionaturum rebatur. Dum ita hæremus ædituo instante, apparet neutrum esse præmeditatum. Sed ille meo nutu recta in suggestum, suo more ardens, ac spirans. Ingens inde commotio populi ardorque, & multus fletus; vt audiretur lacrymantium strepitus, & fluentes per ora lacrymæ cernerentur. Non pauci statim à concione Confessarij pedibus aduoluti. Multi virorum, ac fæminarum noua vitæ, etiam religiosæ consilia susceperе. Hæc Palmius. Et sane, vt fere qualis quisque est, tales in pietatis quoque negotio, quos instituit fingit, ita hoc singulare habebat Landinus,

33 Testimonia de virtute Patris Syluestri.

34 Obedientia Landini.

Digitized by Google

Landinus, vt homines non ad mediocritatem quandam ſolum virtutis, ſed ad egregios, præſtanteſque conatus adduceret. Moritur in Oppido Corſicæ Baſtia, & ſepulturæ mandatur in tumulo Canonicorum: qui vt in vita habitus eſt vulgo ſanctus, ita mortui corpus vt viri ſancti, deque Inſula illa meritiſſimi magnæ omnibus venerationi fuit. Ad exequias non oppidanorum modo, ſed è circumiecto agro paganorum ingens multitudo pari cum dolore, ac veneratione confluxit. Certatim rapta veſtimentorum fruſta, vulſique barbæ pili, & alia id genus ad reliquias conſeruata. Manſit deinceps lapſa per manus ad poſteros, hodieque viget apud Corſos viri memoria & admiratio. Multa enim commemorant ab eo prædicta diuinitus, velut de calamitatibus belli, ac popularis morbi, vnde afflicta eſt Inſula; de Pago nobili, cui ex amœnitate, Belgodere, nomen erat, funditus excidendo, quæ euenere. Multa item patrata referunt ſupra naturæ vires in curandis æque animis, atque corporibus. Quædam de Ecſtaſibus in quas raperetur; deque luce mirabili, qua circumfuſus conſpectus ſit, tum de itinere ſæpius facto per pluuias ſiccis veſtimentis, ei parcentibus aquis. Nec illa miranda minus, inediam duriſſimam, contentionem laborum, viſcera miſericordiæ, ſui contemptionem, ſanctimoniam, modeſtiam & alia apoſtolici præconis ornamenta celebrant: quæ vt meritas eius virtuti laudes rependunt, ita ſtimulos ſucceſſoribus addunt, vt ad prælatam ſibi adeo illuſtrem facem decore greſſum accommodent. Dum ſua Lainius Genuenſibus facultate, ſua quoque Salmeron Neapolitanis ciuibus eodem anni tempore conſulebat. Cuius à cineralibus ad extremum vſque pietas erudita, flagranſque dicendi vis frequentiſſimam concionem adeo tenuit, atque verſauit, vt quibus anniuerſarij huius ieiunij ſpatia videbantur antea prolixa, ijs iam diuini pabuli ſuauitate captis curta (vt aiebant ipſi) viderentur, ac breuia. 35 Salmeronis res geſtæ Neapoli.

Plurimis excuſſæ ſunt hæreſes, quas vel nefarij Doctores infuderant, vel ſua pepererat inſcientia; plurimiſque item religio iniecta ieiunij, qui ſeu blandiente gula, ſeu quod hæreſum venena iam ſuxerant, carnes, & oua, & quæ ieiunij diſciplinæ non congruunt, impune tractabant. Nec in poſtremis numerandæ ſunt fructibus ſodalitates inſtitutæ duæ ſacro Antiſtiti commendatæ, altera virorum, fœminarum altera. Ac virorum quidem, quæ ab auguſtiſſimæ Euchariſtiæ cultu de conſilio B. P. Ignatij nomen hauſit, eæ partes erant, primum vt patefactis initio per omologeſim anteactæ vitæ peccatis (id quod erat ſodalitatis vtriuſque commune) deinceps quintodecimo ſaltem die ſodales illi pectus ab omni labe purgarent, & per ſacroſanctam Euchariſtiam Dei filium in ſe admitterent. Deinde vt priuatam erudiendi pueros in fide curam, imperitoſque ſuſciperent. Tum ciuium lenirent odia, pacemque inter eos, concordiamque conciliarent. Ad hæc quamplurimos, & quam creberrime ad ſacramenta pellicerent. Denique ſuam valetudinarijs operam, & ægrotis obſequium per interualla præberent. Ea de cauſa nemo in eam ſodalitatem, niſi lectus à probitate conſcribitur. Fœminarum autem ſodalitium, quæ vulgo Ieſu deditæ, deuotæque vocabulo ferebantur, in eo totum erat, vt ſua rite pectora menſtruo quoque expiata curriculo, diuinis epulis refouerent. Deinde chriſtianæ legis articulos, atque præcepta ſuis ediſcenda domeſticis, ac ſeruanda proponerent. Curarent etiam emergentibus è flagitiorum cœno mulierculis tutum receptum dum certo, honeſtoque vitæ genere illigarentur. Tum ne ſe ipſæ comerent ambitioſius, ne putidius ornarent, ne perderent ora pigmentis. Ea de cauſa, quæ ſe coloribus, & fucis inficerent, nullus ijs patebat aditus in hunc cœtum: quod (vt ait Martyr clariſſimus Cyprianus) lenocinia fucorum non niſi proſtitutis, & impudicis fœminis congruunt; vt etiam illud addat, eas inferre manus Deo, quæ ſe fucant, atque colorant: quando id, quod ille finxit, atque formauit, iſtæ quaſi refingere, ac reformare contendunt; ignaræ prorſus opus eſſe Dei omne quod naſcitur, Diaboli quodcumque mutatur. Ac quo Deus acrius ad hæc officia ſtudium Societatis incenderet, excitabat amicos, & pios, vt rebus eius externis, commodiſq; proſpicerent. Quos inter amicos principem ſibi locum Hieronymus vendicans, quem alias memorauimus, Vignes, qui etiam B. Patris voluntati ſe voto ſponte ſubiecerat, ad Collegij ſtabile domicilium animum appulit: nec ante quieuit, quam cum amicis, viriſque nobilibus conquiſito, quod ſatis erat, argento, percommodum illud ſacris vſibus in ipſis vrbis pene præcordijs, locoq; optimo comparauit. Ea vicinitas vnde migratum eſt iam Collegij fructus experta magnum hauſit eius è receſſu dolorem. Habitari cœpta eſt domus empta pridie aſſumptæ in Cælum Deiparæ, decimo nono Kal. Septembris, & apertus ſubinde ludus, vſitatis ad ſpeciem orationibus, & cultæ poëſis illecebris. Non minora ex- 36 Duæ conflatæ ſodalitates. 37 Stabile domicilium Neapoli comparatur.

Digitized by Google

38 tant apud Siculos anni huius, seu Societatis in proximos, seu proximorum in Societatem
Panormitanæ res. officia. Ac Panormi quidem Societas, (vtquæ Messanæ gesta sunt, vsitata mittantur) ædificandas laxius Orphanorum curauit ædes. Ad habitationem adiuncta est vinea, vnde aureos capiebant annuos centum & quinquaginta. Sacerdotesq; deinde quatuor spectatæ vitæ ijs regendis, continendisq; præpositi: qui quos valere ingenij celeritate sentirent, eos sine controuersia doctrinarum studijs addicerent, Societatisq, in ludum mitterent; quos vero plumbeos, hebetesq; nec ad scientiam factos animaduerterent, eos ad artificium traderent, & in opere faciundo versarent. Illud etiam in gratiam pudicitiæ iam prius inchoatum à Societate perfectum, vt ædes inuenirentur opportunæ, quo fœminæ illæ, quæ cum suis emersissent è probris, atq; flagitijs, nec dum ad coenobium, & claustrum animum adiecissent, in tutum reciperentur; quo in contubernio dum de vitæ genere, statuq; deliberant, tam diu suis se præpositis, magistrisque probarent, dum vel ad conuersarum (vti vocant,) Cœnobium, ei contubernio proximum, se transferrent, si decretum esset vitam illam sequi, vel si collocari mallent; aut cœnobium abnuerent, matrimonium ac nuptias, honestamue aliquam vitæ rationem inirent. Quanquam autem nullum erat omnino vectigal, vnde noui illius contubernij sustentarentur initia; Societatis tamen pijs laboribus, & industria tantum ex hominum misericordia corrogatum est æris; vt id primis vnis mensibus quinque, non modo in earum alimenta mulierum, verum etiam in earum honestam dotem numero quadraginta fuerit satis. Nec minore laude Hieronymus Domeneccus Prouinciæ Præpositus, quo melius in gratiam paupertum, & egentium, & ad diuturnitatem stabilius rei nummariæ cumulus pietatis nomine institutus constitueretur, septem aureorum millia, & alia vndiq; subsidia comparauit, quibus annuum vectigal aureorum mille fundatum, & stabilitum est. Idemque cum Catana iter haberet corrogato ære precario reficiendam orphanorum labentem domum, instaurandamque curauit. Eius etiam consilio pius admodum Prorex toto Siciliæ regno graui pœna proposita edixit, vt qui probrosis essent concubinarum familiaritatibus implicati, ij vel à suis finibus eas protinus amandarent, vel sibi matrimonij dignitate, & sanctitate coniungerent. Quod

39 edictum tantæ fuit vbique salutis, ac disciplinæ; vt id denuo instaurari quot annis Prorex,
Cœpta sacra ædes in Monte Regali. proponique percuperet, Hæc noua Societatis in proximos, illa viciſſim horum in ipsam. Cœpta est in Monte Regali pia Alexandri Farnesij Cardinalis Antistitis liberalitate sacra ædes ædificari, primis demissis à suffraganeo in fundamenta lapidibus, Duce Petro de

40 Luna, nam per id tempus à Carolo V. ex Comite, Dux Bibonensis est factus, & Ferdi-
Bibonæ Collegium. nando Vega Proregis fratre præsentibus. Bibonæ autem Collegium ipsum vrgente Isabella Vega Proregis filia, Ducis coniuge, optimo loco cœptum. Erat enim piæ in animo fœminæ suis illud bonis, opibusque fundare, vel si gemmis suis ex vniuersis redigenda pecunia foret. Collegij tamen species, paucis in eo de Societate degentibus, dum id opus ab-

41 soluitur, nulla erat. Sed quo celerius absolueretur, cum Bibonam Dux venisset, pro sua
Et Syracusis. propensa in hunc Ordinem voluntate, certam in eam rem pecuniam suis popularibus imperauit. Syracusis item inchoatum Collegium est, cuius rei gratia præter priuatam aliorum beneficentiam, aream ciuitas ædificio percommodam, perpetuumq; Collegio vectigal aureos nummos ducentos in annos singulos assignauit. Et quoniam Syracusarum Præfectus Suerus Vega Proregis filius itemq; Episcopus Hieronymus Bononia celerem Societatis expetebant aduentum, datum est eis, dum exædificata sint omnia, Sacerdotum è Societate par, Antonius Vinkius, qui possessionem loci caperet, operique præesset, & Ioannes Philippus Caffinus, qui sacramentis administrandis, & Christianæ doctrinæ operam daret.

42 Eisdem commodis augebatur in Germania Societas, vbi suum animi studium non
Viennense Collegium in sedem stabilem, suamq; transfertur. minore opera, & contentione nauabat. Ac Viennæ quidem diuersabatur etiam tum Dominicanos apud Patres separata quadam Cœnobij parte; quæ cum nec libera, propriaque esset, nec eius satis apta functionibus, Ferdinandi Regis iussu per opportunam in sedem migrauit. Monasterium peruetustum erat Viennæ, Carmelitis olim Patribus ab Austriacis Archiducibus attributum, sed iam dudum pene vacuum, atque desertum, de quo priscis ex conditionibus frequentando, eius Præsides ordinis triennio ante præmoniti, per temporum difficultatem nihil præstiterant. Inde suam in potestatem id deuolutum Ferdinandus interpretans, cum Prouincialis Carmelitæ summa voluntas accederet, Societatis addixit. Priori, qui vnus cum laico vno reliquus

erat

Digitized by Google

erat è Monachis, parœcia quædam tradita extra vrbem. Quæ deinde etiam Pontificis ſummi autoritas comprobauit. Collegio certam in ſedem tranſlato benigniſſimus Rex annuos quoque fructus attribuit. Hic ſcholis quinque multo iam commodius iuuentus inſtitui, eademque catholicis imbui moribus, auitaque religione, quæ nitorem ſuum in tanta hæreſum nocte, tantiſque tenebris obtinere non poterat, cœpta eſt. Ac ne longius, vti cœperat, tam in Academia, quam in reliqua ciuitate ea peſtis ſerperet, Rex Caniſio, Gaudanoque mandauit, vt duobus adhibitis conſiliaribus vna inter ſe conferrent quemadmodum hæreſes exſcidi radicitus, & fides inſeri catholica poſſet, ac propagari latius. Multa ſunt ab ijs in eam ſententiam excogitata, multa item conſilij cauſa ab Vrbe petita: quæ tamen ipſa difficiliora ad vſum, actionemque ſunt viſa, ne domeſtici forte tumultus, & inteſtinum bellum erumperent, ſi res acrius, ac præpropere, non pedetentim, ac leniter tentaretur. Continere tamen ſe Rex ipſe non potuit, Caniſij concionibus incitatus, quin vulgo ediceret, ne quis in poſterum ſacroſancta corporis, & ſanguinis Domini myſteria ſub vtraque ſpecie capeſſeret: quod ſi quis Viennæ iam talis eſſet, is extemplo ciuitate faceſſeret. Et quoniam non ignorabat earum gentium ad Eccleſiam reditum, & ſalutem ſita eſſe maxime in integritate, & caſtitate doctrinæ, magnopere autor Caniſio fuit, vt catechiſmum, chriſtianæque legis ſummam accurate conficeret, quam vnam omnes, ceteris deinde catechiſmis, quos hæretici paſſim ſpargebant, exploſis, tuto & inoffenſo pede percurrerent. Quod munus iampridem Iaio impoſuerat: ſed is, antequam opus aggrederetur, vitam abſoluit. Fecit imperata Caniſius, & catechiſmum luculentum ſumma cura, & eruditione perfectum, recognoſcendum ad Ignatium miſit. Qui cum in Vrbe cognitus, & excuſſus, & deinde probatus vehementer eſſet, ad ſuum remiſſus autorem, iuſſu Regis, cui item perplacuerat, in lucem exijt. Idem poſtea ab Louanienſi Academia receptus, laudibuſque ſummis ornatus, inque multarum translatus nationum linguas, ad hanc vſque diem omnium fere gentium manibus teritur magno commodo catholici gregis. Iſque Catechiſmus, & concinnatus à Polanco libellus, quem Directorium Confeſſariorum inſcripſit, item hoc anno primum editus prima ab hominibus Societatis vlgata ſunt opera. Voluit inſuper Rex Caniſium talem, tantumque virum, non in anguſtis Collegij noſtri latebris, ſed in Profeſſorum, Doctorumque Collegio Archiducum nobili monumento ſuas habere ſedes. Quod cum modeſtiſſimus Pater ſæpe recuſaſſet, ad extremum Regis iuſſis, & miniſtrorum precibus obſecundans eo ſe tranſtulit. In eoque alter erat è parentibus (ſic enim duos appellant ceteris quaſi præfectos) & Theologiæ Decanus eligitur. Sed paucos intra menſes per ingruentis occaſionem morbi ſe recepit ad ſuos: apud quos aiebat malle ſe coquo adminiſtrum ſubeſſe, quam præeſſe alibi titulis quibuſuis inſignem. Verum propius factum eſt nihil, quam vt hinc rurſus acerbius multo diuelleretur. Non dum Viennenſium creatus erat Epiſcopus. De qua re cum ageretur, ſedis Apoſtolicæ Nuncius, qui Abbati Hieronymo Martinengo ſucceſſerat, Regi iam perſuaſerat, vt inſcio Caniſio, graue mandatum à Romano Pontifice curaret, quo ad eam ille cathedram, vel inuitus adigeretur. Iamque ea de re ad Vrbem regiæ ad legatum literæ, Pontificemque, & Cardinales aliquot datæ erant: Habebat Rex in vrbe Legatum Iacobum Laſſum, qui cum primo Cardinales conueniſſet, vt ad Pontificem rem ipſi deferrent; Cardinales autem minime rem tentandam, niſi ſocietate aſſentiente, cenſerent; ipſemet ad Pontificem audacter adijt, & Regis voluntatem expoſuit. Pontifex Regis ſtudio collaudato, cum idem ei, quod Cardinales reſponderant, reſpondiſſet, Nos, inquit, horum Patrum opera indigemus, grauateque facimus, vt eos in hoc contriſtemus. Tu vide vt huc deducas Ignatium, cui ſi perſuaſeris, rem confeceris. Hic legatus, ſi conſenſus, inquit, & expectandus Ignatij hoc perinde eſt, ac ſi Regi res tota denegetur. Cui Pontifex, tantum, inquit, eſt. Nos Societate non id agemus inuita. Hæc deinde legatus ipſe narrauit Ignatio: ſimul & illud ingenue confeſſus ſi rem ex Regis voto, animique ſententia tranſegiſſet, promiſſam ſibi ſatis vberem ſui laboris mercedem. Is cum extorquere non poſſet aliud, illud ſaltem exorauit, facile vt pateretur Ignatius ad annum vſque Caniſium Epiſcopatum adminiſtrare, ita tamen ne quid de vectigalibus Epiſcopatus attingeret, aut in rem cuiuſquam de Societate conuerteret: ſed ea pios ceteros in vſus per probos, & fidos homines erogaret. Quanquam autem in

43 Canisius Ferdinandi Regis iuſſu ſcribit Catechiſmum:

44 Agitur rurſus de Caniſio Epiſcopo Viennæ creando.

Digitized by Google

ea Germaniæ parte Collegium aliud nisi Viennæ de Societate non erat; tamen ardentissimis votis & in Poloniam ab Stanislao Hosio, qui fuit dein Cardinalis, & in Vngariam ab Nicolao Olao Archiepiscopo Strigoniensi, & in Bauariam à Duce Guilielmo, & in Boëmiam ab ipso Rege Ferdinando accersebatur: vt omnino, si messorum præsto esset copia, messis parata esset ampliſſima. In ceteris ciuitatibus, quæ Societatis aduocandæ spem dederant, Nauiomagum vna fuit, passuum millibus germanicis vndeuiginti Colonia distans. Hic alij alia in aduentum recentis familiæ obtulerant; & ædes quidem Canisij Matertera satis amplas, commodoq; loco sitas. Cumq; eò se Leonardus Kesselius contulisset, ingentia ciuium studia, quæ audierat absens, præsens inspexit. Tanti ad eum seu consilij, seu expiandi rite pectoris gratia fuere concursus, vt quamuis à sexta post dimidiatam noctem, ad sextam vsque pomeridianam horam sui copiam faceret; ægre tamen studio multitudinis posset obsequi. Lacrymarum porro ea vis erat in ijs, qui cum eo sermones conferebant, ea flagrans, ac gaudentis animi magnitudo, qua diuellebantur, vt negaret Pater, tale sibi quicquam vnquam vsu venisse, nec in ijs audiendis defatigari solitum, sed tam recentibus fuisse viribus post impositum laboribus finem, quam si tum primum ad eos se adiungeret. Negabat quoq; hospes eius Canonicus annum ante centesimum tantos in ea vrbe fuisse conspectos, vel auditos ardores. Ergo collecta frugis vbertate lætissimus Leonardus Coloniam se recepit. Atque hæc in inferiore Germania ciuitas Societati nostræ ædes obtulit princeps, quæ tamen ob varios temporum successus adhunc vsq; diem nullum ex ea contubernium habet. Nec deerant in ipsa vrbe Coloniæ, qui Collegium in quo Societas doceret, studiorum exciti fama Romani Collegij, vehementer expeterent.

45 Nouiomagi expetitur Collegium.

46 Gerardi Cartusiæ Prioris in Societatem ac nominatim in Romanum Collegium caritas.

Erat enim, qui in eam rem domicilium Coloniæ Patribus emere iam decreuerat, Carthusiæq; Prior Gerardus Collegij cupidissimus, suis id vrgere sermonibus nunquam destitit: cumq; alia ipse re non posset, rei nummariæ subsidio nostris, qui domo conductitia Coloniæ vtebantur, occurrebat. Ac præter aureos centum coronatos, quos subsidij nomine Romano Collegio summiserat, cum literas in gratiarum actionem ab Ignatio accepisset, quibus etiam vna cum suis Monachis precum, & sacrificiorum Societatis, vt insigniter de ea meritus fiebat particeps, pergratum quidem hoc habuit, sed nec Societate, prout ab sanctæ memoriæ Fabro cognorat, nec studio suo munusculum illud dignum dicens, statim Leonardo Florenos quingentos tradidit: addens nolle sibi, nec literas, nec gratæ memoriæ significationem vllam rependi: nec paulò maiora, si tempora ferrent, Romano Collegio subsidia transmissurum. Verum Ecclesiarum multitudo, cœnobiorumq; quæ coloniæ sunt, tum etiam senatus à clero dissidium non exiguo impedimento erant, quominus de Societatis fundando Collegio certa consilia caperentur. Difficiliores Collegij Louanien-

47 Louanienses res.

sis aditus, & exordia fuerunt. Quanquam enim pro eo constituendo pugnabant, & suam apud Mariam sororem Caroli, quæ Belgium administrabat, eius item frater Rex Romanorum Ferdinandus, & Cardinalis Polus Apostolicæ sedis legatus autoritatem interposuerant; tum apud eandem & Carolus Petrus Sotus Dominicanus, qui sacris Caroli confessionibus olim præfuerat, precator accesserat: nihil tamen ab ijs præter verborum officia hausti iam malis de nouo cœtu sermonibus, extortum est. Annabatur tamen Louanij vulgo Societas. Collegio Academicorum, quæ ibi sunt multa, ei locum ad disciplinam obtulerunt. Academici vero, qui ad suam omologesim Adrianum adhibere consueuerant; adeo erãt moribus, & animis commutati, vt religiosis è claustris prodijsse viderentur. Populus etiam tantum Patribus habebat honoris, cum eis per vrbem occurrebat, vt eos rubore suffunderet. Aegroti, si quando impetrare poterant, vt ab eis, quod haud raro fiebat, inuiserentur, id in maximi beneficij numero reponebant. Nec deerant insignes Antisti-

48 Tornacensis sedes inchoatur.

tes, qui Collegia in suas diœceses cupide euocarent, vt Leodiensis, & Morinensis nuper electus Dominus Pictauia, vt Tornacensis. Ac Tornaci quidem noua Colonio cœpta est opportunissima religioni, animisque periclitantibus. Serpebat toto Belgio exitiosum Lutheri, Caluiniq; venenum, & iam Tornaci viscera permeabat, manans in dies latius è pestilenti ciue, cui Taffinus olim, occultus Caluini discipulus, pestem illam infuderat: cum hanc Deus iniecit Ignatio mentem, vt in eam vrbem de Societate Quintinum Carlatium theologum iã rude donatum, & ædis præcipue Canonicum, quiq; Collegio Romano præfuerat, destinaret, vt sacerdotij sui prouentu, quo non dum se abdicauerat, (nec dum enim inter professos erat adscriptus) vitam ibi cum Antonio Boucletto eiusdem Societatis sacerdote

cerdote degeret, & patriæ laboranti succurreret. Erant enim pij admodum viri, & vbi de reparandis animis agebatur, laboris patientissimi. Quintinus igitur vt popularibus suis occurreret, & quam poterat, opem ferret, aggressus est pomeridianis horis diei Dominici catholicæ veritatis articulos explanare, Bernardus autem Oliuerius, quem illuc etiam valetudinis causa legarat Ignatius, verba de superiore loco facere, Antonius autem modo catechismo, modo confitentibus operam dare. Tantumq; horum conatibus Deo obsecundante, profectum est; vt increbescente quotidie ad conciones, & sacra concursu, magna breui compositio morum in ciuibus, nec minor hæreticorum ad catholicum dogma conuersio consecuta sit. Nec se intra vrbis continebant mœnia, sed vicina egressi in oppida, vbiq; pietatis causam diligenter, prospereq; tractabant, Bernardus Oliuerius præsertim, cuius ad eruditam, piamq; facundiam ingens fiebat populorum accursus. Quæ cum ardens inuidia Satanas non concoqueret, quotidieq; prædis vteretur amissis, suo more, vti alibi sæpe fecerat, vnde minus debebat, inde moram felicibus cœptis conatur inijcere. Tornacensis Antistitis Caroli Croij, frater erat Antistes Cameracensis Robertus Croius. Sed ille dum Societatem lætus amplectitur, is per literas suis ministris edixit, ne quenquã de ea permitterent in sua diœcesi concionem aduocare. Quod si quem eiusmodi nacti essent, carcere coërcerent. Bernardumq; modeste rationem conantem reddere, cum Ignatij monitu sedulo Patres cauissent, ne Parochorum vsquam iniussu quicquam aggrederentur, male verbis accipit. Ea re commotus Louanienſis Academiæ Cancellarius Ruardus Tapper, de cuius prudentia, pietateque supra significatum est, acres, & incensas ad Cardinalem Polum literas dedit, vt sibi cordi Societas esset. Polus, vt erat iam pridem in hunc ordinem animatus, accersitis Cameracensis Præsulis ministris sua prudentia, autoritateque perfecit, vt Episcopus reuocaret edictum, quod in præsentia fecit, facile patiens vt tres illi, Quintinus, Bernardus, Antonius suis rite muneribus defungerentur. Vetuerat id Antistes, quod acceperat quosdam è Mendicantium familijs, & numero parochorum litem statuisse nostris intendere, & lege agere quod cum nullam nos mercedem ex factitandis sacrificijs, laxandisque rite noxis, & concionibus habendis admitteremus, id nimirum sibi, quos aliena benignitas aleret, fraudi esset. Verum his quoque motibus quies cessit, non tamen longa. Namque Cameracensis Præsul prius illud, nulla prorsus oblata à Patribus causa, renouauit edictum; & Societatis homines tota sua diœcesi, quæ cum Tornaco coniuncta erat, prædicatione diuini verbi, & sacrorum administratione prohibuit. Nihil tamen ea res illi ad gratiam, nomenque siue apud Cardinalem Polum, siue apud plerosque bonorum valuit. At Ignatius nihil difficultatibus his commotus, & interpretans exordiorum moras in successus felicioris indicium (quod plane in tantis per eas prouincias, tantoque cum earum bono, Societatis incrementis gaudentes, gratulantesque Deo conspicimus euenisse) satis habuit commendatitias à Cardinale Carpensi literas mitti ad Apostolicum Nuncium agentem cum Imperatore Bruxellis. Interimque suos (vti semper in eiusmodi causis solebat) admonet, quam modestissime sese gerant, neu quid asperius in Episcopum, vnde magis irritetur efficiant, neque sua iura contra eius edicta per Apostolicas literas, quod eis procliue erat, prolata defendant. Nuncius vbi literas Carpensis accepit, Bernardo Oliuerio, qui eas reddidit, se recepit non modo Cardinalis in gratiam, sed Societatis etiam causa, quam amabat, cum Episcopo verba facturum, & si visus esset, Reginam ipsam interpellaturum. Nostri vero ex Ignatij præscripto submissione, & mansuetudine vtendum rati se tenuere Tornaci: nec in Cameracensem diœcesim egressi sunt; sed in eo templo, cuius procurationi Quintinus tanquam Canonicus, non vt vnus aliquis de Societate præerat, annum hunc suis rite partibus obeundis, visitatisque functionibus exegerunt. Plus negotij, molestiæque Parisiorum Lutetiæ Societas habuit, vbi nec vectigal adhuc stabile, nec domicilium habere poterat, nec Eustachius Pellaius Parisinæ Ciuitatis Antistes potestatem agendi cum populo dabat, nisi se vti vulgares Sacerdotes, eius ditioni subijceret. Quæ fuit causa cur excurrens in vicina oppida, & diœcesim maxime Senonensem Robertus Claissonius diuinum semen latius, & fructuosius sparge-ret. Tumebat interim maius malum Parisijs, & passim audiebantur voces in Societatem, quæ, vt Paschasius loquebatur, non ipsius simplicitatem, sed insignem aliquem doctrina virum, audentemque, ac fortem requirerent. Erupit tandem tanquam ex tetra nube fulmen decretum quoddam nomine Sorbonicum contra Societatis instituta,

49 Robertus Croius Cameracensis antistes parum fauet.

50 B. Ignatij aduersus Ecclesiæ Præsules obseruantia.

51 Res Parisijs dubiæ.

longe grauissimum: quod quanquam Kalend. Decembris est factum, tamen cum significatum non sit nostris nisi anno insequenti, eoque potissimum turbas excitauerit, de illo tum fusius commemorandum erit.

Felicior in Hispania cursus erat, tametsi per interualla res asperæ sua vicissitudine recurrebant. Regressus è Lusitania Natalis Collegijque Cordubensis primordijs constitutis, dum cetera domicilia recognoscit, Constitutiones vbique promulgauit, & adhibitis explanationibus illustrauit, domesticamque disciplinam, & scholasticam composuit ingenti simul gaudio Sociorum, ac profectu. Qui cum per literas docuissent Ignatium quo loco, statuque res essent, Ignatius incrementa præuidens, vtque tota moles quo recentior, & quasi tenerior, adminiculis eo pluribus fulciretur, nouam prouinciarum partitionem descripsit. Præter Lusitaniam, duæ iam erant in Hispania prouinciæ Aragoniæ, & Castellæ nomine. Nam tametsi perexiguo tempore Simon Aragoniæ præfuerat, nec eam diuisionem valde probarat Araozius, ad eumque Simonis discessu administratio vniuersa redierat, noluerat tamen B. Pater duarum prouinciarum nomen extingui. Quia vero iam prospere adolescebat in Boetica Collegium Cordubæ, & alia per eam plagam multa parturiebantur, tres creandos prouinciales censuit, & Commissarium, qui pariter hisce, & Lusitanico Prouinciali præesset, diserte denuncians, edique volens in vulgus, quod erat de Prouincialibus iam lege decretum, eas procurationes, nisi aliud Præposito Generali videatur, triennio finiri: ne forte, si qua deinde mutatio fieret (id quod in Lusitania nuper euenerat) insolens ea videretur, & grauis. Igitur Natali per literas, & Collegiorum omnium distributionem in Prouincias suas descripsit vno excepto Salmanticensi Collegio, quod cui tandem Prouinciæ subijciendum videretur ipsius Natalis permittebat arbitrio; & Prouinciales nominatim numero tres. (Nam Mironi in Lusitania quoad exiret triennium prorogabatur potestas) vna cum Commissario, ad quem illi de rebus suis subinde referrent, atque confugerent, designauit: relicto eius item ad arbitrium, consiliariorum, & collateralium delectu, qui singulis essent Præpositis adiungendi. Hæc ab Ignatio mandata vbi Natalis accepit, Methymnæ Campi Professorum conuentum indicit: atque is primus in Hispania conuentus (si tamen hoc dignus est nomine) est habitus è Patribus non plus quatuor, totidem enim erant in ijs regnis extra Lusitaniam Professi, Borgia, & Araozius, Turrianus, & Strada; qui cum inter se de summa Societatis Hispanicensis egissent, Natalis Ignatij nomine Antonium Araozium Castellanæ prouinciæ præpositum, Michaelem Turrianum Boeticæ, Franciscum Stradam Aragoniæ declarauit, & suum cuique Collegiorum numerum assignauit, quanquam Turriano Collegium duntaxat vnum, Cordubense recens obuenit. Vt intelligi possit Prouinciarum Præpositos id temporis ad noua potius excitanda Collegia, quam ad excitata regenda fuisse delectos. Iam Borgia totius Hispaniæ comprehensa etiam Lusitania Commissarius est appellatus. Nam cum Ignatius ei viro tam propitium Dei numen adesse perspiceret, intelligeretque quantum eius illustre valeret exemplum, dicendique vis apud omnes: & quam ex animi sententia quæcunque ille susciperet, cuncta conficeret, atque ea tempestate vix prima legum, & institutorum Societatis aura affulsisset, eaque (vt sunt ferme initia) communior, ac rudior non dum comprobata vsu, experiendoque distincta, demum omnia informia, inchoata, imbecilla essent, vt multiplicari Præpositorum excubias, curasque, & vires postularent, & ante omnia ad nouorum institutionem Collegiorum necessarius esset, qui in tanta paucitate operarum ex omnibus Prouincijs posset delectum habere, & ex vna in alias transferre, statuit illum ei, quam dixi, publici muneris procurationi præficere. Quanquam breui vel superstite adhuc Ignatio eiusmodi administrationis formam constitutis Prouincijs minus vtilem vsus ostendit. Namque vbi Prouincialium, Commissarijque cœpta distingui potestas cum se is commouere vix posset, quin eorum fines ingrederetur; tametsi inter viros res agebatur, qui primitias spiritus disciplinæ huius, & ab Ignatio ipso parente acceperant, tamen expostulationes cœperunt statim oriri: ac modo Commissarius, modo Prouinciales mera se gerere nomina, tituloque potestatis clamitabant: destruique vicissim, quod bene esset ab alterutris constitutum. B. tamen Pater & hominis, vt dixi, & temporis causa in præsens Hispaniæ, ac Lusitaniæ Prouincijs præsidere Commissarij nomine Borgiam voluit. Quod ille munus vt effugeret, plurimas rationes attulit. Sed scripsit Ignatius hanc suam fuisse mentem, fixumque con-

52 Tres in Hispania constituuntur Prouinciæ Castellana Aragonensis Boetica.

53 Prouinciales creati Araozius, Franciscus Strada, Michael Turrianus.

54 Commissarius Franciscus Borgia.

55 Causæ Commissarij constituendi in Hispania.

56 Monita B. Ignatij tradita Borgiæ Commissario.

Digitized by Google

consilium, vt oneri, quod Deus imponeret ceruices, humeroſque ſuppeneret. Deum enim ipſum ferendo vires ſuppeditaturum. Studeret itaque in eo munere ad ſanctitatem, perfectamque vitam Societatis homines incitare: Collegia recognoſceret, eadem augeret, quæ inchoata iam eſſent, abſolueret; noua vero ibi fundaret, vnde plus ad Deum gloriæ, plus ad animos fructus rediturum videretur. Quod autem ex itineribus, & Collegiorum inſpectionibus annui curriculi ſupereſſet, id eo loco fere traduceret, in quo curia regia verſaretur: quod ea ſedes ad facilius cum omnibus Prouincijs commercium, & ad agendum ei cum proximis, & quotidiana tranſigenda negotia videretur appoſita. Quod nominatim propter eximiam viri humilitatem, qua lucem hominum fugitans, ſolitudinem quærebat, & latebras, B. Pater adiecit. Huic tam ſingulari mandato Franciſcus, vt erat obſequentiſſimus, ne verbo quidem auſus eſt repugnare: modeſte paruit, & onus Commiſſarij, quod imponebatur, alacer ſubijt. Verum cum intelligeret, crediti ſibi gregis, & animarum repoſcendam ab ſe eſſe rationem, ſuæ quoque animæ plus curarum ſibi habendum, rationiſque duxit. Natalis deinde Hiſpania tota rebus optime geſtis, in Italiam ante hyemem nauigans, ſecum inter alios duxit Iacobum Guſmanum, & Gaſparem Loartem, qui quanquam biennio ante cœperant de Societate cenſeri, tamen adhuc in Ioannis Auilæ diſciplina permanſerant. His ille vir magnus monita profecturis hæc dedit. Quoniam ad eam Societatem acceditis, quæ in ſubleuandis animis tota verſatur, ante omnia proponite, ac perſuadete vobis, veſtrum id eſſe vnum fouere, atque alere voluntatem de omnibus bene merendi, & precibus apud Deum de ſalute omnium eſſe ſolicitos; delectum vero operum, ſtudiorum, temporum, ac rerum huiuſmodi, per quas in auxilium proximorum elaboretis, nequaquam pertinere ad vos. Ac, ſi qua interdum eius generis cogitatio animum pulſat, perinde, atque alia manifeſta Diaboli tentamenta repellite. Hæreat menti veſtræ Monachi eius vox Ego veni iudicari, non iudicare. Atque adeo ab iudicandis alienis factis ita refugite, vti à re tanti periculi, quæ poſſit ab gratia diuina deijcere. Crediti ſuperiores à Deo regi; conſiliorumque ſuorum habere eos cauſas, & fines, qui vos lateant. Denique nil iudicare optimum eſt: ſed obiectare ſibi: Quid ad te? Tu me ſequere. Niſi ita vos extricatis, nulla vobis quies erit, nec vita vitalis. Credite vos, & permittite totos obedientiæ, pro inſigni eam habentes diuino munere conceſſo mortalibus, ac ſperantes ea via fore, vt vos Deus regat. Quæ ſpes non hominis regentis niti ſapientia, ſed Dei pollicitatione debet, qui humilibus præſto eſt. Perfruemini pace magna, multumque breui proficietis, ſi fiduciam in obedientia magnam locabitis. Nihil commoueat vos, qua qua tandem in re opera veſtra adhibeatur. Etenim cum ex conſeruatione, & incrementis huius familiæ pendeat magnopere vtilitas animarum, quicquid ei conſeruandæ, ac promouendæ conducit, vel ipſum lances, patinaſque purgare, id demum eſt animas conuertere: & ſumma voluntate eſt peragendum. Cogitatione igitur à proprijs, ac certis abducta operibus, id curate duntaxat, vt pareatis: quodque vobis præcipitur, non tam propter ipſam rem agatis, quam quia præcipitur, permagni æſtimantes, quod eius corporis membra vobis Deus det eſſe, in quo Maieſtati ſuæ exhibeatur obſequium. Exiſtimate vos ire ad crucem: & animo ite ſic præparato, vt cauſa nulli velitis eſſe querimoniæ: ſed quicquid vobis ex quolibet accidat, id pacate feratis, ac libenter. Diſſimilitudo ingeniorum, atque varietas nuſquam inter homines deeſt, vbi multorum eſt cœtus. Itaque vobis mira non erit. Sed quem vitæ communitas non probauit eum ne facile creditote multum profeciſſe. Huc vos præcipue vires intendite, nullius vt cauſa veſtra turbetur quies, & curſus impediatur: iniurias feratis cum gaudio: proculcari velitis vt lutum: minimi ac nouiſſimi eſſe pro Chriſto. Hic vero attentione opus eſt. Nam ſi paulum hæc cura remittitur, eſt ruina in proximo, quia oppugnatio non remittitur. Attendite vobis: fugiteque in cæteros quaſi magiſterium exercere. Omnia tractate ea reuerentia, qua par eſt Dei negotia, memores acceſſiſſe vos ad viſionem Dei in rubo Chriſti; & locum in quo ſtatis, terram ſanctam eſſe, quæ terrenorum affectuum emortua integumenta non patitur. Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, vt penitus renuncietis vobis ipſis, non cupiditati ſolum, ac voluntati, ſed potiſſimum intelligentiæ, ac ſenſui veſtro. Hic eſt conſolationis cæleſtis exterminator, hoſtis pacis, ſatelles contumax, cenſor ſuperiorum, pater diffidij, rebellis obedientiæ, Idolum in loco ſancto Dei ſtans:

57 Ioannis Auilæ monita Iacobo Guſmano, & Gaſpari Loarti tradita.

58

stans: quod iterum atq; iterum moneo, vt demoliamini: vt Deus ibi per fidem regnet; multa
59 fiducia persuasum habentes, eum id velle, quod Prefides vestri præcipiant. Id vnicum
Ioannes Auila quæ monita scripserit ad Olauium. solatium, ac perfugium habetote, id quandiu stabit, recte vobiscum erit. His Auila cum Loartem, Gusmanumque supremis monitis instruxisset, eosdem insuper Olauio pro veteri amicitia, præclara commendauit epistola, in qua & ipsum duabus præcipue de rebus admonuit. Primum vt gratias agens summas de religiosæ dono vocationis, caueret inde quicquam sibi supra ceteros arrogare. Sed consilio S. Bernardi ad fratres de Monte Dei, ideo sibi plura, & maiora adminicula, ac præsidia necessaria fuisse crederet, quod infirmior, & ignauior esset. Sæpe enim Deus homines, qui sibi de religiosorum ordinum excellentia placeant, ita vlciscitur, vt sinat ipsosmet tam aridos corde, pauperes, ac miserabiles fieri, quam esse externos sibi ipsi fingebant. Deinde (vt intelligas quam geminum illud Euangelicæ sapientiæ lumen Ignatius, & Auila consentirent) quod tam impense Gusmano, & Loarti de subijciendo sensu, iudicioque mandarat, id ipsum Olauio grauiter, multisque denunciat, vt ab iudicio proprio tanquam à capitali hoste etiam atque etiam caueat. Inde doctos discrimen maxime periculosum incurrere, quorum multi iusto Dei iudicio arcentur, ne degustent ex arbore vitæ, quod immodico ex arbore scientiæ pasti sint. Profundam orationem, simplicitatem cordis, consuetudinem cum simplicibus contra inflantem scientiam remedia esse, contraque iudicij proprij pestem; in qua depellenda non minus diu laborandum esse, neque languidius, quam
60 in remouenda prius insciti laboratum sit. De ipso vero Io. Auila Michael Turrianus
Quid de Societate, & B. Ignatio Io. Auila sentiret. Cordubam cum venisset, hæc ad Ignatium scripsit. Iuuat enim ipsas interdum magnorum virorum voces inserere. Quam, inquit, de Patre, ac Magistro Ioanne Auila conceperam animo opinionem, eam confirmaui vehementer, cum in hominis congressum, vsumque perueni. Fuitque maximum mihi sinceritatis, ac veritatis eius spiritus argumentum, cum vidi, quam ex animo complectatur, & excipiat spiritum Societatis, & cuncta eius instituta: idque ait se facere naturali quadam quasi proprij amoris illecebra, quod omnia plane congruunt cum ea forma, quam in animo suo ipse descripserat: id esse, quod suo in spiritu sentiebat, ac sentit. Verum se paranymphum instar S. Ioannis fuisse, & gaudio gaudere propter sponsum. Nec aliter sibi contigisse atque si puer conetur lapidem ingentem attollere, qui dum præ virium infirmitate rem nunquam perficit, vir superueniens robustus, pro virium magnitudine nullo negotio tollit, suoque *loco* aptet
61 constituit. Quo simili vir modestissimus se ipsum paruulum cum viro valido conferebat
Auila cum per valetudinem inire Societatem non posset, suos Discipulos ad eam misit. Ignatio, qui onus hoc alienæ curandæ salutis multo quam ipse melius ferret, ac suis humeris sustineret. Et addebat quamuis ipse pro voto Societatem coire cum illo per ætatem, viresque non posset, curaturum se certe, vt ad eam quamplurimos, quotquot idoneos reperisset ex sua disciplina submitteret; nec minus ei foris, quam intus prodesset. Haud aliter ab eo factum, ac dictum. Complures ex eius disciplina deinceps, & quidem optimi ad nos prodierunt, & inter nos sancte, pieque vixerunt, sanctissimeque diem obierunt. Societati vero ipsi plurimum ille & autoritatis, & gratiæ sua autoritate, eximiaque in eam beneuolentia comparauit. Ad extremum supremo suæ vitæ die corpus suum Montillæ iussit suæ voluntatis, beneuolentiæque pignus in æde nostra sepulturæ mandari. Iam Borgia vbi se Præpositum alijs, & sui iuris quodammodo sensit,
62 nec habere, qui se pietatis in studijs, atque in suo coercendo corpore coërceret, auxit
Borgiæ asperitas vitæ: & quantùis Societatem iuuerit. vehementer solitas precationes: & ciliciorum, verberationum, ieiuniorumque asperitates intendit magno cum incommodo valetudinis, cui tantum quotidie detrahebat, quantum studijs illis asperioribus adijciebat; vt necesse habuerit, ea de re commonefactus Ignatius frœnos ei castigationis inijcere, & illius regendi corporis habenas alteri tradere; ne id suo, sed alieno tractaret arbitrio. Non facile dixeris, quam è re diuina, Societatisque fuerit commissam Hispaniam fuisse Francisco, quo plus haberet firmitudinis, & incrementi. Id enim temporis est ei credita, cum Societas ipsa tenera adhuc, & perpusilla erat, nec à paucis explosa, & exagitata, cuiusmodi solent esse, quæ à Deo tacitis, ac lenibus oriuntur initijs. Borgia tamen eam suo splendore nobilitauit, sua administratione propagauit, suo exemplo ad sanctitatem excitauit, sua virtute, autoritateque multis ab incommodis, maximisque oppugnationibus defendit, atque protexit. Adsciuit in eam plurimos, quos partim ætas viridis cum raris, egregijsque natu-

ræ

Digitized by Google

ræ donis, partim conſtans cum exquiſitis literis, ac doctrina, partim cana, & extrema cum eximia prudentia commendabat. Collegijs orientibus, & modo natis robur, & vires addidit, noua perexiguis orſibus inchoauit, quæ deinceps ipſa adoleſcere cum die, & plurimumque in Eccleſia commodi pepererunt. Viſus eſt Deus quocunque manum ſuam Franciſcus verteret, eo ipſe ſuam pariter admouiſſe: tam ex ſententia, tam proſpere cuncta gerebat. Nec deerant, qui cum res humanæ prudentiæ regula metirentur, exiſtimarent, quæ gerebantur à Borgia, ea nimio illo ex amore, ſpirituque gigni, quo ferebatur in peramicam paupertatem, non tam ceteris imitabili, quam admirabili, dictitarentque tam multa amplecti Collegia tam nullis nixa principijs, ac fundamentis, id fraudi, damnoque tum ijs eſſe, qui ad ea Collegia mitterentur, dum ad ea velut vuæ non dum ſuam maturitatem aſſecutæ, deliguntur acerbi, tum Societati vniuerſæ, dum plura ſuo ſinu complectitur, quam arcte contineat. Ignatius tamen, qui ſublimiore quadam prudentia, & magis diuina præſtabat, agebaturque à ſuperno illo ſpiritu, qui per ipſum Societatem ſeuerat in orbe terrarum, eamque per Borgiam dirigebat, & propagabat, vſu quoque, & experimento perdidicit, non ipſum eſſe Borgiam, ſed Deum per illum, qui Collegia moliebatur, & inchoabat. Proinde cum quid eum, ſi quid monendum videbatur, monuerat, de cetero quieſcebat, & omnia eius permittebat arbitrio. Declarabatque dies ipſa deinceps Dei digito impelli Borgiam: nec ab eo potuiſſe, ſub tali duce, atque Magiſtro non recte fieri, quæ fiebant. Quam Dei prouidentiam, ac miſericordiam agnoſcimus etiam in alijs condendis, fundandiſque familijs; vt in earum ortu primos autores, ac Patres ſuo inſtinctu multa moneret: quæ ſi qui ad humanæ prudentiæ normam dirigeret, perſpicuos errores duceret tum, cum à Deo tractata, & gubernata exitus admirabiles continerent, conſiliaque tam alta, vt ſine eo ipſo Numine, vnde ſuo velut ex fonte trahebant originem, comprehendi, ſentirique non poſſent. Ratio, quam Franciſcus inibat regendi eos, quibus præerat, & ceteros adiuuandi ea erat. Primum vt Deum ardenter, & continenter oraret, vt qui prouinciæ dediſſet onus, is etiam vires ad ſuſtinendum, neruoſque ſufficeret. Dein ſplendor exempli, quo tanquam face quadam ceteris prælucebat. Primus enim ad labores, & omne officij munus, tanquam diligens vigilanſque Paſtor ſuo gregi præcurrens excitabatur. Poſtea dabat operam, vt & quæ inhcoata iam erant Collegia recognoſceret, & quærecentiſſime condebantur inſpiceret; ad eaque quoad eius fieri poſſet, ſe ipſe conferret, non modo vt ſuo muneri ſatisfaceret, verum etiam vt eo maiorem patientiæ captaret ſegetem. Admiratione digna res erat ſpectare hominem tanto iam faſtu, tantiſque vitæ commodis enutritum, tot & tantos obire terrarum tractus feriente ſole, imbribus ingruentibus, hyeme, & æſtate pariter exurente, nocturnis æque temporibus, ac diurnis, maximis incommodis, in magna cibariorum penuria, nec raro ſomnos de ſolo carpentem: & hæc omnia læto ferentem animo, atque tranquillo; ſolum vt per paucos, paupereſque Dei famulos de more conuiſeret. Sane ingens erat Franciſci gaudium, & ſerenitas oris cum ſociorum tecta ſuccederet: vt ſuo cunctos exhilararet ingreſſu, cum eoque ſimul omnis videretur ingreſſa lætitia, accenſa pietas, impertitus ardor ſpiritus, & amor omnia patiendi pro Chriſto. Quod ſi quis in ijs Collegijs contractiore forte animo languidioreque fuiſſet, is ad vnum Franciſci aſpectum ſe colligebat, & mœroris diſiecta nebula cor, animumque mulcebat. Vnumquemque ſingillatim, & remotis arbitris affabatur, ad omnemque officij laudem impellebat, ſuggerendis opportune pro cuiuſque neceſſitate præceptis & morbi genere medicina, cuncta ſtudens ad conſtitutionum quas à Natali acceptas tanquam diuinum opus venerabatur, vbique normam exigere. Interdum vnum cunctis coactis in locum conſtantiam in ſuſcepto propoſito, & ſingulare Dei beneficium ingerebat, quod è duriſſima Aegypti ſeruitute, tenebriſque cæcis eductos, perhorribiles, & formidabiles Oceani fluctus ſicco veſtigio tranſmiſiſſet: ſimul eos per deſertam huius vitæ peregrinationem cæleſti pane ſuſtentans. Reuocabat in mentem breues hominis dies, & circumſcriptos tam exiguos humanæ vitæ cancellos, præmiorum æternitatem, ſanctorum virorum exempla, labores immenſos, & contentiones inanes ceterorum hominum, quorum comparatione labores noſtri quieti ſunt, quam laboribus propiores. Perpendebat quanta demum infelicitas foret, quam extrema miſeria, ſi cum per eos Deus tot homines à peccatis eximeret, & hoſtilibus ex inſidijs eriperet,

63 Deus adeſt Borgiæ captus.

64 Borgiæ adminiſtrationis ratio

65

peret, ipsi in eas se induerent; & in ijs fluctibus, vnde alij per eos emergerent, mergerentur. Quod si quis forte ex ijs, quibus ille præerat, vt homo in noxam aliquam incidisset vel leuem, antiquissima ei cura erat, vt is erratum agnosceret, atque corrigeret: offensoq; Deo pro dignitate, ac viribus satisfaceret. Ad hoc illum suis verbis, & exemplis inuitans, sentio (aiebat) meis contractum esse peccatis, vt hanc tu noxam incurreres: sed æquum fuerit vt ad eam eluendam vterque nostrum pœnarum aliquid subeamus. Ego quidem hæc, atque hæc subibo, tu vicissim quid subeundum putes tecum ipse delibera. Quis tam ferus, ac ferreus, non ad hanc tantam suauitatem, paternamque caritatem mitesceret? Quis non flecteretur? Rectoribus, ac Prouincialibus separatim præcipiebat, vt secum ipsi reputarent, sibi reddendam esse rationem eorum, quos suscepissent regendos, memores se patres esse, non heros; ministros, non dominos; eosque à se fo-
66 uendos, & continendos vt filios, adhibita tamen cum comitate grauitate, cum facilitate, si vsus fuerit, seueritate: omninoque studerent eorum sibi animos propter Deum adiungere, quo solutiora, & faciliora essent omnia. Ac ne vnis duntaxat verbis, atq; præceptis Collegiorum niteretur inspectio, is vt ante dixi, cunctis in laboribus, humilitatisque muneribus suo præibat exemplo. Ministrabat mensis, humi stratus singulorum pedes sanctis osculis excipiebat, & tanquam vnus è tyronibus nuper additus nauabat operam coquo: custodias publicas, & valetudinaria consolandis inclusis, & ægris frequentabat. Conciones varijs locis habebat, & ad discipulos pro ætate, captuque sermones. Ita in vno, eodemque misericordiæ munere humilitatem pariter, & caritatem pulcherrimo quodam Societatis fœdere copulabat. His maxime modis serebat Franciscus, & irrigabat noua germina Collegiorum, Dominus autem incrementum dabat: & quæ ad animi, quæque ad corporis commoditates pertinent, duplicabat. Sæpe enim vsu venit, vt cum Franciscus ad Collegium aliquod perueniret, rebus omnibus egentissimum, eius ingressu, simul ingredi videretur diuina benignitas, & rerum omnium, quæ natura desiderat abundantia. Prouinciales quoque suæ procurationis partes pie, ac sa-
67 pienter aggressi. Verum Francisco Stradæ, quo magis in Euangelij opus vacaret, datus vti cupiebat, adiutor, Ioannes Baptista Barma, in quem paulatim præter nomen Prouincialis, cetera translata sunt omnia. Præerat eo tempore idem Gandiensi Collegio, & Valentino egregijs christianæ prudentiæ editis documentis, magnæ *in eo tractu* autoritatis. Pollebat multum dicendo, planeque videbatur in lingua eius singularis quædam ad capiendos, incendendosque amore virtutis animos, vis, & gratia insidere.

Io. Baptista Barma Stradæ Prouinciali adiutor subiunctus.

68 Quippe loquebatur in eo pariter cum lingua solida quædam imago pietatis, & eminens in toto habitu oris, & corporis comitas grauis, sapiens bonitas, & erudita modestia. Per Quadragesimam Fontenetum (id oppidum est prope Valentiam honestum, ac frequens) concionum causa profectus, quamuis multi de eo apud se habendo certarent, nunquam potuit ab hospitio pauperum diuelli; cum diceret velle habitare in suo, idest pauper in pauperum domicilio. Idque ipsum inter cetera Fonteneti facta meliora, cum exiguum, neglectumque reperisset, amplum, & apte instructum reliquit, peregrinis simul excipiendis, simul curandis ægrotis. Amor autem erga eum oppidanorum in Parasceue maxime est cognitus, cum post incredibilem vim lacrymarum, quas & fuderat ipse, & auditoribus excusserat, ita tamen mysterij; de quo dicebat, maiestate incitatus est, vt se ipse quamuis conaretur, coërcere non posset. Tum ex ipsa concione aliquot è primoribus veriti, ne inter gemitus, & lacrymas spiritus eum, & vita deficeret, suggestum, curaturi vt sibi parceret, conscendere. Hac eadem caritate, cum per æstatem Satan totum oppidum factionibus distraxisset, nec pacis via reperiretur, accersitus per autumnum est Barma. Obdurauerant pectora factiones ducentium, nec cessere ictibus primis: tamen paucis diebus regustata Patris suauissima caritate, eius se totos, ac penitus nutui permisere. Is vtriusque partis capita, & præcipuos assectas vocat in templum, sacrum facit, conuersusque ad populum pacificam hostiam sustinens manu, multa de pace, quam Christus, qui præsens aderat, quem fidei oculo certiore, quam corporis coram sese spectabant, primam terris attulerat, suprema reliquerat. Multa de caritate mutua, quam idem filius Dei suorum voluerat esse discipulorum insigne, ac notam disputat. Quo spectaculo, pondereque verborum concitati auditores ruunt in amplexus, manuratique gratiam communis gratulatione refarciunt. Ac Barma quam-

Barmæ virtus.

uis

uis certatim in alia vocaretur, atque alia oppida; tamen re bene gesta foris, ne quid longa peregrinatione domesticæ res paterentur incommodi, Valentiam mature se refert. Hic surgebat feliciter noui templi constructio. Nec defuere, qui cœpto operi conarentur obsistere. Sed Curionem id tentantem mors cita coërcuit: Alios apostolicæ super hac nominatim causa datæ literæ refutarunt. Quanquam autem ædes sacra nuper inchoata vsui esse non poterat, flagrabant tamen sacrorum studia, quæ viris in priuato sacello, fœminis commodata in æde tradebantur. Cui rei non exiguo adiumento erat B. Ioannis Miconis autoritas doctissimi ex Dominica familia theologi, qui perditos interdum homines implicatissimæ conscientiæ, cum sani esse cœpissent, & suos mores componere animos induxissent, auxilij, consilijque causa mittebat ad nostros, maiori cum Societatis laude, quam referre modestum sit. Insignis vir ille fuit, & illius decus ætatis, quem miraculorum commendatione sanctitas illustrata Beati vocabulo decorauit. Is magnopere Societatis existimationi, dum & à maleuolorum obtrectationibus eam vindicat, & eius palam vsu, crebraque consuetudine retinetur, sua autoritate consuluit. Omnino delectabatur Sanctissimus Senex nostris rebus, nostrisque progressibus perinde ac si vnus aliquis de nostris esset: & fieri rerum omnium particeps accurate volebat, quæ tota Societate, præsertim apud Indos gererentur. Nec secus ad eum nostri, quam ad Parentem consilij, auxilijque causa confugiebant. Haud dissimili & animo erat, & patrocinio ex eodem sacro Prædicatorum Ordine alterum Valentiæ per idem tempus lumen B. Ludouicus Beltranus. Quorum quo conspectior autoritas erat cum sua luce, tum splendore per tot secula coruscantis familiæ, hoc maiorem inde commendati sociorum labores in populis, ad eos iuuandos, curandosque habebant vim: quæ per id tempus in ægrotorum etiam egestate leuanda in primis efficax fuit. Erat quidem Valentiæ commune valetudinarium, sed ab omni cum corporum, tum animorum subsidio vacuum. Cui vt consuleretur, institutum est vigilantium nomine sodalitium, cuius alterna vicissitudine fratres nocturnis apud ægros horis, ac temporibus excubarent; feriatisque diebus suum quoque laborantibus afferrent obsequium, atque solatium. Explicabatur insuper tanto concursu populi catechismus, vt cum ea schola tribus haberetur in templis vix multitudini satisfieret. Cuius iucunditas fructus si non alia, ea certe maxima, & lætissima fuit, quod explosis iam vulgo profanis, atque lasciuis, pia introducta sunt Cantica; vt fora passim, & vrbis compita diuinæ legis carminibus resonarent. Pari carminum sanctitate Gandiæ expiabatur quodammodo Cælum. Gemini fratres quotidie in oppidi vias egressi cum tintinnabulo, duobus scite concinentibus pueris ceteram puerorum multitudinem congregabant, quam paulatim se adglomerantem, associantemque canentibus vocem, deducebant in ædem sacram, non minore natu grandium agmine consequente. Quod cum perenni mensium multorum institutione factum esset, salutares passim cantiunculæ, & diuinæ notitia legis increbuere, feracia semina cogitationum, actionumque sanctarum. Ad tollendum præceps, & inutile iusiurandum (qui morbus magno cum Dei, & animorum probro longe lateque vagabatur) multæ toto Catalauniæ Principatu institutæ sunt sodalitates sub augustissimi nominis IESV à Petro Domenecco eo qui prosperrimo euentu Orphanorum domos instituerat in Regno Lusitaniæ, vnde etiam opportuna ad catechismum auxilia puerorum in Congum, Indiam, & Brasiliam dimissa narrauimus. Is Abbatiæ præerat Villæ Beltrani, quod prope Barcinonem est oppidum: editisque iam pridem Societatis votis, dum domesticis difficultatibus distinetur, quod non poterat Societate conuictus, id pietate, ac rebus agendis ostendebat, eiusdem se cum ceteris socijs esse membrum corporis; eodemque spiritu contineri, ac regi. Suæ Abbatiæ ad quandam quasi cælestem speciem statu composito excitata in oppido sodalitate nominis IESV, quo adscribantur ea lege sodales, vt certa sibi irrogata multa à temeraria iurandi consuetudine temperarent, cum successum ibi optatissimum vidit, ad late propagandum salutare inuentum curas adiecit. Sedis apostolicæ legatus Poggius, ea faciens iter, fructusque delectatus sodalitatis, & Patris industria, cœtus eos late excitandi potestatem ampliſſimam fecit, additis ex Ecclesiæ thesauris indulgentiæ muneribus. Barcinonensis Antistes, & sacri Inquisitores, quibus etiam boni sacerdotis industria vehementer arriserat, sua sponte rationem ea sodalitia statuendi simulque exemplum potestatis ab Apostolico legato fa-

69 Valentini Collegij res.

70 B. Ioan. Mico ex ordine Prædicatorum Collegio Valentino egregie fauet: itemque B. Ludouicus Beltranus.

71 Catechismi celebritas & vtilitas.

72 Ad consuetudinem temere iurandi tollendam institutæ permultæ sodalitates.

ctæ,

ctæ, & conceſſarum indulgentiarum magno numero edidere typis: quæ exempla varijs diſpertita locis ad eam conſuetudinem inducendam, ac muniendam momenti plurimum attulerunt. Igitur octo ipſos Catalauniæ Epiſcopatus breui ſodalitia nominis IESV complerunt mira fœcunditate, magno Domenecci gaudio: ad quem veluti ad autorem, ac principem, cum adire omnia ipſe loca non poſſet, literæ ſubinde afferebantur, hic quingentos, ibi ſexcentos, alicubi mille iam numerari ſodales; vnoque in Monaſterio Montis Serrati paucis diebus iuſtum è conſcriptis volumen expletum. Res eo deuenerat, vt pueri quoque inter ſe pulchro certamine pœnas repoſcerent: ac, ſi cui forte vetitum verbum per vias publicas excidiſſet, in eum ceteri impetu facto non prius dimitterent, quam pœnæ loco in genua procumbentem figere oſculum ſolo cogerent. Cæſarauguſtæ etiam num de ponenda alicubi ſede laboratur inter multiplices aduerſariorum obtrectationes, atque conatus. Non deerant, qui à frequenti ſacrorum vſu, quem iam ſane inter multos præcipue Alfonſi Romani cura ſparſerat, indignis modis, dictiſque horrendis, quo maiorem propagatoribus concirent inuidiam, populum conarentur auertere. Verum vt à Deo res illa manabat, irriti, inaneſque eorum fuere conatus: nec idcirco ſacrorum ſtudium in ciuitate deferbuit, cum pro veritate pugnaret euentus, & in optimo quoque viro minime fallax experimentum. At ne ſedes vſquam tota in vrbe poneretur, qui, quoue modo contra pugnarint, rem memoratu odioſam non exequar pluribus. Namq; vbi ſemel, atque iterum perſpectum eſt Patres modeſtiæ, paciſque ſtudio optatis, paratiſque domicilijs cedere, quo deinceps cumque accederent, illico qui erant vel longo interuallo proximi Curiones, aut ſacrorum virorum, aut Virginum cœtus contra cooriebantur. Nec obſcura procellæ, quæ anno inſequenti effuſa eſt, ſigna dabat Antiſtes. Ceterum Strada Prouincialis cum intelligeret maius aliquod Cæſarauguſtæ dandum Societatis ſpecimen, eo cum per æſtatem veniſſet, ſua illa Euangelica tuba è clariſſimis ſuggeſtis inſonuit, & in celeberrima æde S. Mariæ, quam à Columna ex priſco miraculo vocant, quòd ſuper eam Deipara etiam num viuens S. Iacobo apparuit, & ad nobile illud Valetudinarium & alijs in templis, Eccleſiarum Præſidibus certatim ad ſeſe trahentibus, & populo auide quocumque vocaretur, ſequente. Sub hæc ad explorandam nobilium ciuium, incitandamque erga Collegium voluntate commodiſſimum eſſe duxit conuocare nobilitatem in aulam Proregis. Is erat Ignigus Mendoza, *Mellitenſis* Comes, qui magnopere fauebat. Cum ergo ducenti amplius cum Prorege, *alijſque* proceribus conueniſſent, Strada ingreſſus eſt duobus cum ſocijs, deque Societatis Inſtitutis, & opportunitate Collegiorum quæ ad Ciuitates populoſque rediret, ad horæ ferme curriculum diſputauit. Cuius adeo probata eſt omnibus diſputatio, vt ſuum ſtudium vniuerſi in re Collegij promouenda detulerint. Aderat Iuratorum vnus proximus à Prorege ſedens: qui conſurgens officioſe recepit, audita ſe apud ceteros Iuratos dicturum, vt operam ſuam ad ſanctum illud incœptum ipſi quoque conferrent. Sed Iurati, Conſiliarijque ipſummet Stradam ſuo in Concilio eadem agere voluerunt: auditique ſunt eo agente, qui dicerent, vel detractis ſuæ, ſuorumque liberorum neceſſitati cibarijs, perficiendo Collegio ſe præſto futuros. Summa vtilitas hæc fuit vt Ciuitas, cui minus nota Societas erat, de eius vitæ rationibus probe edoceretur. Adeo vt dictitaret Prorex, qui in tanta iam luce detrahere ei conaretur, eum ſuæ potius exiſtimationi, famæque detrahere, & ſuis potius luminibus, quam alienis officere. Ad hæc tum Ciuitatis, tum ipſius quoque Proregis, vel in maximo ære alieno, reique nummariæ difficultate, tum nobilium denique virorum voluntaria collatione ad opportunas Collegio ædes primo quoque tempore comparandas idonea ſumma confecta eſt. Interim commode cecidit, vt Aragonenſis Regni Protonotarius, cum ſeſe ad Curiam ſua cum familia transferret, domum ſuam Societatis in vſus, dum ædes illa proprias ſibi compararet, ædificaretue, liberaliter offerret: in eamque Patres Septembri ineunte migrarunt paulo magis ad eorum functiones appoſitam; quam quæ fuerat mercede conducta. Canonicus etiam quidam iuris peritus, qui ad Societatem ſe adiunxit, non librorum modo, ceteraque domeſtica ſupellectili, verum etiam nonnullis Eccleſiæ vectigalibus eius inopiam ſubleuauit. Salmanticæ mutuo certabant inter ſe ſtudia ſanctitatis, & ſapientiæ.

73 Cæſarauguſtæ res turbidæ.

74 Martini Nauarri de Societate iudicium.

Cumque hac Martinus Nauarrus Azpilcueta vir & doctrina, & pietate clarus in primis iter haberet, Patreſque noſtros ſalutatum veniſſet, cum diceret debere ſe obedientiam, quam

Digitized by Google

quam toti Societati detuliſſet, ei quoque deferre Collegio, pie omnes, deque genu complexus ſolicite monuit, vt Salmanticenſis, Pariſinique Collegiorum fundamenta quam optime conſtituerent, vt quæ vrbes veluti fontes quidam literarum eſſent, quo externorum plerique confluerent: cumque Ignatius contra Satanam eam inſtruxiſſet, ornaſſetq; claſſem, qua nulla maior vnquam eſſet inſtructa (ſic enim ille loquebatur) magnas Societatis Collegijs, domibuſque tempeſtates non defuturas. Quod opinor vir ea ſapientia, modeſtiaque nequaquam comparandi gratia, niſi hactenus pronunciabat; quod Societas tota ad bellandum ipſa in acie conſtituta eſt, & omnibus pene machinarum, ac telorum generibus vtitur. Nam idcirco aduerſus eam ipſe viciſſim teterrimus hoſtis pugnauit ſemper tam acriter, pugnabitque dum ſuum illa locum tenebit. In tuendis porro animis, & tranſmittendis in Cælum, non eſt reticendum boni ſacerdotis exemplum Gaſparis Fernandij Toletani, qui moribundum vocatus ad ægrum, vt eius confeſſionem eliceret (ſæpe etenim monitus, nimis diu tam ſalutare ſacramentum quotidie differendo, ac procraſtinando protraxerat) offendit eum ardenti iam febri delirum, cumque cohortando, monendoque ægro profici ſublata mente non poſſet, ad orationis ſe præſidia conuertit, ſuoque cum ſocio in extremum cubiculi angulum ſe conijciens, in preces ſe totum dedit. Ea vis precum fuit, vt ruenti Deus ad interitum animæ, & tam grauiter periclitanti ſuccurreret. Mirum dictu, nec eius, quod de Beato Raymundo nuper in Sanctorum numerum relato commemoratur, abſimile. Vix precem ſuam Gaſpar abſoluit, cum ægroto mens redijt. Quem cum reſipuiſſe Pater animaduertit, ſano confeſſionem ſuggerit, & tranquilliſſime confitentem abſoluit, dein cæleſti viatico communitum, iubet agere de more gratias ad horæ quadrantem. Quæ cum pie admodum ille feciſſet, Gaſpar amplius, inquit, quod requiramus nihil eſt: continuoque æger quaſi facta poteſtate, recidit in amentiam, nec vnquam amplius reſipuit, vt qui modo per inſaniam capax eſſe diuinæ gratiæ non poterat, is gratiam iam cæleſtem adeptus etiam per inſaniam peccati capax eſſe non poſſet. Compluti quanquam vſitata ſpiritus exercitatio multum animis commodi ſuperioribus annis ſemper attulit, cum per eam iam inde ab noſtri Collegij incunabulis Complutenſis Academia multorum, magnorumque virorum copiam in hanc familiam effuderit, hic tamen annus in ea re longe fœcundiſſimus fuit: cum Societatem inierint delecti viri viginti, qui vel ſuæ diſciplinæ, ſtudiorumque metam attigerant, vel adhuc in nobiliſſimo illo ſapientiæ domicilio verſabantur. E ceteris Collegijs, quæ prouinciæ Caſtellanæ ſunt addita, Conchenſe fuit: cuius inde fluxit origo. Cum è Complutenſi Collegio per æſtatem interdum valetudinarij nonnulli ſalubrioris Cæli petendi gratia Concham mitterentur, per eam occaſionem Petrus Tablares tum alios Conchenſes ciues, tum Petrum Puteum è Canonicorum Collegio ad exercitia ſpiritus pellectum Societati adiunxerat, cui prius non leuiter erat infenſus. Itaque cum Villanoua primo vere Concham ad Alfonſum Vergaram veniſſet, adeo Petrum iam deditum, addictumque rebus noſtris inuenit, vt ædes, quas ipſe ad delicias ſibi prorſus ex animi ſui ſententia vna cum hortulis, & fonticulis extruxerat, Collegio inſtituendo conceſſerit. Aedem inſuper ſacram ſuis ſumptibus extructurum, & quicquid ad domeſticum, inſtrumentum pertinet, curaturum ſe benigne, ac prolixe recepit. Ventum eſt in earum poſſeſſionem ædium tertio idus Septembris, lecto à Canonico die, quod is dies eo loci ſanctiſſimo Mariæ nomini Dei Parentis deuotus, & ſacer eſſet. Dum hæ in religioſi domicilij formam rediguntur, apud Doctorem Vergaram ſex de Societate Alfonſo Lopio moderatore verſati. Sed Alfonſus, & Pertuſa impigri & induſtrij ſacerdotes prima piorum laborum Conchæ fundamenta nobiliſſima poſuere. Neutri facultas aderat ad agendum è loco ſuperiore cum populo, tamen conuiſendo carcere, & erudiendis ignaris, admouenda confitentibus aure, & habendis familiaribus de plano colloquijs tantos in ea Ciuitate, tamque incredibiles motus fecere; vt, quod maxime optandum vbique eſt, autoritatem pijs rebus, quam merentur, ac dignitatem apud vulgus quoque conciliarent. Et quos ad eos ante ſuppudebat accedere, ne digito monſtrarentur, ij poſtea vitioſo pudore depoſito, & eorum certatim conſuetudinem expeterent, & ad

75 Vis orationis.

76 Initium Collegij Conchenſis.

Digitized by Google

77 Periclitatur fama Collegij Conchæ ex errore quodam.

pia frequentanda munera conuolarent. Verum vt hæc quoque colonia suas alte radices ageret, tristia suo more Deus prosperis, ac lætis admiscuit. Deprehenderat domi suæ ciuis in flagitio sacerdotem. Quam contumeliæ notam, vt vindice ferro deleret, mortiferas incesto plagas inflixit. Sed is elapsus è manibus saucius ad Patres forte obuios, cruentatusque confugit. Cuius illi misericordia commoti nec quicquam præterea gnari, facile passi sunt eum diei reliquum apud se ducere diem obligatis, officiose vulneribus, & plagis etiam animi confessione curatis, deportandum curarunt ad matrem. Sed vnde laudem referre consentaneum erat, inde probrum, ac dedecus reportarunt. Ex ea re rumor tota illa diœcesi manauit, vnum è Societate cum muliere deprehensum, multis plagis impositis fuisse necatum. Nec difficile fuit eam suspicionem in hominum pectoribus gigni, qui cruore infectum, oblitumque presbyterum Societatis ædes subeuntem, & exeuntem aspexerant. Sed fecit Deus pro sua in suos famulos prouidentia, ne presbyter ille tam subito ex acceptis vulneribus interiret, vt eo agnito patesceret veritas, erroremque plerique deponerent; nec Societatis nomini labes illa tantæ turpitudinis adhæresceret. Potuit tamen ea res esse posteris documento, ne cum incidunt eiusmodi tempora, partes has humanitatis, & caritatis temere, ac repentino quodam cum impetu sed iudicio, consilioque suscipiant: ne dum ceteris prodesse volunt, suo nomini, famæque obsint.

78 Placentini Collegij exordium.

In eadem Prouincia iactum est initium Placentini Collegij: cuius autor Guterrus Caruaialius Episcopus fuit. Qui cum Lainij, ac Salmeronis in Tridentino Concilio notitiam, & vsum aliquem habuisset, Societatis opinione captus, & fama fructus, quem eius tum Collegia ferebant, ipse quoque consilium cepit constituendi in sua ditione Collegij. Ea de re cum sedulo scripsisset Tridento ad Ignatium, ac deinceps perseuerasset flagitans, missus est ad eum ineunte Augusto Villanoua cum Doctore Marco Salina: eodem postea cum Bustamantio, alijsq; nonnullis Borgia ipse se contulit. Quorum omnium aduentus, licet eius autor fuisset Episcopus, homo alterius partis, atque factionis (erat enim Ciuitas infesta partibus) cunctis tamen optatissimus, & gratissimus accidit; vt instar miraculi videretur, tantis vniuersorum plausibus, religiosorum etiam Ordinum homines ibi nouos exceptos perinde ac si eorum esset opera, ac laboris industria ciuilis omnis tollenda discordia, & pacis otia referenda. Diuersabantur apud Episcopum separatim, dum ille Patribus domicilium, vt in animo habebat, templumq; construeret. Borgia summa omnium approbatione ne concionandi initium fecit, quem consimili plausu secuti mox sunt, Salinas & Bustamantius. Ac Salinas quidem mense Nouembri tradere in æde maxima frequenti clero notitiam officij, conscientiæq; causas instituit: Dionysius Vasquius præcipua diebus sacris capita catechismi, eademq; quotidie socius alius magis ad captum puerilis ætatis. Mittebat Deus per id tempus tam multos, tamq; idoneos ad Societatem viros è Salmanticensi, Complutensique præsertim Academijs, vt ad eos proprie, ac separatim instituendos Probationis condenda domus, quæ ad eam diem nulla in ea Prouincia fuerat, videretur.

79 Initium domus probationis Septimancæ.

Et alioqui B. Pater, Nataliscque decreuerant, vt singulis in Prouincijs quantum fieri posset, sua essent domicilia ad periclitandos tyrones, ac diligenter erudiendos: cum ipso esset vsu compertum magna proficisci incommoda, si Nouitij præpropere in lucem, ac puluerem proferentur: ac demum necesse esse in proprios Societatis mores, ac leges, quæ iam publicabantur, nouellam sobolem conformari: vt vnum vbique apte cohærens, compactumque, & quasi coloris eiusdem adolesceret corpus. Impulit ergo Deus honestum è curia virum, Ioannem Moscheram è Vallisoleti Rectoribus vnum, Hispaniæ proceribus notum, quique ad id tempus à Societatis hominibus sic abhorrebat, vt eorum vbique declinaret aspectum vsque eo vt ipso die S. Antonij Patauini, cui Vallisoletani Collegij sacra erat ædes, cum ibi plena proposita esset indulgentia, & Borgia concionaretur, & ipse ante fores præteriret, pedem inferre ea solum causa noluerit, ne quem sociorum conspiceret. Hunc igitur Deus impulit, vt vix septimo post die, commutata subito voluntate, domum, quam Septimancæ cum hortis habebat, sex passuum millibus ab vrbe Vallisoleto Societati donaret. Qua de re cum per literas Borgiam, vt illuc accederet, & ædes illas inspiceret monuisset; accessit hic, & sedem illam ad Nouitiorum recessum, & institutionem prope factam animaduertit. Ioannes igitur aduocata coniuge, de eius consensu, voluntateque domum

tradidit

Digitized by Google

tradidit ad instituendum Collegium ; quanquam statim vt in probationis domum commutaretur, probauit ; & se vectigal quoque attributuros annuum ambo recepere. Hanc tantam Moscheræ commutationem , vt ab extremis ad extrema repente migrarit , miraculo homines assignabant . Nec sane quid principio hominem ita conuerterit , proditum est . Verum id quod penitus Societatis non modo in gratiam, sed in admirationem quoque rapuit , fuit spectata Borgiæ modestia paucis diebus , quibus apud se habuit Septimancæ . Obseruabat hominem , & admirabatur , ante omnia , quod sermone mensa , rebusque omnibus socio se laico (is erat Ioannes Paulus Borellus , quem Natalis comitem Roma deduxerat) coæquaret . Cum vero is aliquando antiquæ homo simplicitatis mulæ insidens euocari ad fores Patrem Franciscum iussisset , ex eoque , qui statim prodierat, quæsiuit quid esset factum eius iumenti capistro : Tum vero hæc videns , audiensque Moschera, nec humana lance, sed diuino quodam examine ponderans , cum menti se tanta simul humilitas Borgiæ, ac totus superioris temporis splendor obtulisset , vsque eo permotus est ; vt exinde passim negaret , quicquam esse splendorem humanæ gloriæ , quicquam magni nominis existimationem , sed omnia inanem ludum , & vmbras ; cum talia ipsi suis spectare oculis contigisset. Tanta est exemplorum vis , & honoratæ præsertim humilitatis. Nimirum longe amplius hæc apud eum exempla , quam meditata concionatoris valebat oratio. Tantos autem habuit ad virtutem, pietatemque progressus, vt qui propter inimicitias nunquam vitam suam in publicum prouehere , nisi Sclopetariorum , ac militum manu succinctus contra inimicorum audebat insidias , is postea Vallisoleti vias, ac fora celebraret inermis , & sine telo , modo huic condonans iniurias , modo illi pro pace supplicans , ad omnemque se paratum satisfactionem ostendens . Et eo vsque beneuolentiæ studium in Societatem exarserat , vt , cum in suis præterea bonis haberet aliud Septimancense nobile domicilium, eius se possessione Societatis causa priuarit , eo consilio , vt è primis ædibus æs redigeret in annuos eius fructus , atque prouentus . Migrauit eo Societas quarto Nonas Octobris : vbi tum Patres non amplius quinque , duce Baptista Sancio , Ioannis sumptibus alebantur : quorum vnus Grammatices, & latini sermonis elemeuta tradebat : quæ tamen ipsa eo , qui consequutus est , anno versis in Nouitiorum palæstram Collegij primordijs , tradi desitum est . Interim , vt erat paupertatis peramans Borgia , iussit eius simile tectum extrui , quod extruendum curarat Onati , rudi scilicet è materia , atque cœmento , quæ suis humeris vna cum tyronibus comportabat : in eoque ædificio parietum loco storeæ fragiles perexigua cubicula distinguebant . Borgia vero dum in his curis , vigiliisque totus est , & rem Societatis in Hispania strenue promouet , nouum rursus periculum adijt , ne ex obsoleti humilitate vestitus ad honorem purpuræ vocaretur . Id enim Princeps Philippus agebat . Quod odoratus Pater ab eius sorore sui perstudiosa Ioanna (quæ mortuo iam Ioanne principe nuper è Lusitania venerat , vt regni gubernacula pro fratre tractaret , dum is ex Anglia , quo Reginæ ducendæ gratia discesserat , remearet) summe contendit , suis vt literis ab ea mente deduceret fratrem , rogaretque ne pateretur , id ab eius vrgeri parente Imperatore Carolo . Fecit illa ex animo quod rogabatur sua etiam causa , cum sanctitate , ac sapientia Borgiæ plurimum vteretur ; nec nihil profecit . Ignatius quoque , tametsi omnes Romæ aditus occuparat , tamen vt hoc insuper accederet munimenti , iussit Franciscum è promulgatarum Constitutionum formula vota illa priuata concipere , quæ ab edita professione priuatim professi nostri concipiunt , quorum vnum est , nullum vt dignitatis honorem admittant , nisi eius adigantur imperio , qui pro potestate , imperioque peccati vinculo detrectantes obstringat . Voluitque ea ad se vota B. Pater in scriptis mitti : qui mos etiamnum viget . Ipse vero Borgiæ causam cum Iulio Pontifice tam ardenter egit , vt tutum illum ab huius imperio , & ab honorum periculo, metuque præstiterit . Cum vero tota Hispania nouas Societati sedes , Ciuitates , virique Principes offerrent , ijs ne morem omnibus Ignatius gereret , sociorum paucitas faciebat , quod minus poterat nouis Collegiorum initijs operam dare , sine veterum detrimento . Erat enim in ea sententia B. Pater, vt prius ad stabilitatem firmarentur incœpta, quam in ordiendis nouis

80 Exempla Humilitatis quantarũ sint virium.

81 Noua studia de Borgia Cardinali creando.

Digitized by Google

opera poneretur. Nec è re disciplinæ putabat ad ea mittere nuper admissos, ipso iam vsu perdoctus, eos in Collegijs siue nouis, siue perparuis non tam commode ijs imbui

82 posse moribus pietateque, quam susceptæ vitæ rationes exigerent. Quare cum tot in-
Semina Collegij choari, quot offerebantur vltro, Collegia non possent, dimittebatur in omnes ter-
Hispalensis. ras, præsertim in eas, quæ preter ceteras egebant ope, qui suppetebat numerus operarum, haud exigua diuini cultus amplificatione aqtue hinc Hispalensis primus ortus Collegij: vbi cum peruersi, perditique homines ferere praua dogmata, & quæ castæ, Orthodoxæque religioni sunt inimica cœpissent, hanc Deus Borgiæ mentem benignus iniecit; vt eo missis aliquot presbyteris Collegij semina spargerentur: quod multi ciuium postulabant, & Vicarius quoque Archiepiscopi Ceruantes Salazarius, is, qui deinde Tarraconensis Archiepiscopus, & S. R. E. Cardinalis, deque Societate meritus optime fuit. Primum ediderunt specimen hominum nostrorum Hispali Consaluus Consaluius, & Alfonsus Auila (qui deinde Basilius dictus est) in primo ipso ingressu præbito singularis modestiæ documento. Nam cum ideo mitterentur quod Ioannes Fernandius ciuis perhonestus, & locuples Basilij Pater conspectum filij perdiu flagitasset, hi vrbem ingressi perexigua stipe emendicata ad Xenodochium, quod vocant Amoris Dei, recta tetendere: nec tamen eo recepti, quod iam clausis peruenerant foribus, ibidem apud ianuam pernoctarunt stratis humi corporibus & quidem longe, vt retulere, iucundius, quam si in molli culcitra iacuissent. Postridie agnitus Auila est, & à parente, ad quem peruolauit indicium, domum cum Consaluo deductus: ac protinus ambo Vicario summe volente, cum populo agere, ac militiæ suæ aduersum Satanam arma expedire exorsi magnam approbationem retulerunt, ac fructum. Sed breui digressi ad inchoandum circa ostium Bœtis domicilium perrexere in oppido, cui Sanlucar de Barrameda vernaculum est nomen, Templum Luciferi olim, siue æstuarium Astæ fuisse creditur. Portus hac tempestate inclytus est propter classes maxime, quas in occidentis Solis nouum emittit orbem, & inde recipit. Ducum Medinæ Sidoniæ, & Comitis Nieblæ rogatu sedes eo loco ponebatur oblata spe Collegij tandem explendi: & opportunitas inuitabat tum propria ad commeandum per Oceanum, tum publica ad oppidanos, & conuenas, classiariosque, & nauticam turbam iuuandam. Dum Consaluus, & Basilius Sanlucari elaborant, Borgia, quem interior quidam instinctus ad festinandum incitabat, Ioanni *Suario* sacerdoti mandauit, qui tum Salmanticensi Collegio præerat, vt vel ægrotus Hispalim se conferret: ageretque cum Medinæ, Nieblæque Dynastis nuper commemoratis, alijsque nonnullis amicis de domicilio aliquo tanta in vrbe: vbi tantisper diuersari de Societate possent aliqui, dum propriarum ædium opportunitas offerretur. Quo cum Suarius veniisset, & Vicarium Ceruantem conueniisset, ab eo perhumaniter acceptus, ac iussus Societatis muneribus fungi, manu ad opus admota, boni sacerdotis curis, studijsque semper intentus, tractare sedulus Dei verbum, expiare animos sacris, interuisere ægrotos, omnium commodis seruire, ærumnosam ipse vitam, & tenuissimam degere; ibique diuersari, atque quiescere, vbi exciperetur, vt pauper, atque mendicus. Et tamen in tantis laboribus, & incommodis factum est, vt & è diuturnis suis, inueteratisque conualescceret morbis (fit enim interdum id diuinitus, vt qui Dei causa se ipsi negligunt, & animo, & corpore rectius valeant) & eo vsque se illi Ciues adiungerent, vt nobilis eques Ferdinandus Pontius Leonius cognita eius Hispalim aduentus causa, præcipuas illi ad diuersandum ædes, & alij alia, quæ vel ad domesticam supellectilem, vel ad tuendas sociorum vitas pertinere videbantur, offerrent. Quibus Borgia cognitis ipsemet, misso Septimancam Bustamantio ad Probationis domum inchoandam, Placentia Hispalim venit, Paulo Hernandio, & Prouinciali Michaele Turriano eodem accitis: qui simul ac domum, quæ nostros parabatur ad vsus, tam luculentam, tamque ornatam aspexit, grauiter est commotus, & cum Suario conquestus. Nam cum esset, vti

83 sæpe significaui, paupertatis flagrantissimus Borgia, gestiebat quodammodo cun-
Borgia amantiss. ctis eam locis, cunctisque in occasionibus amplexari, & in eius gratiam perpeti
simus paupertatis. omnia: vt qui iamdudum intellexerat, quo paupertatis altioribus, humilitatisque fundamentis sanctitatis fabrica niteretur; eo firmius & ad diuturnitatem stabilius fore,

Digitized by Google

fore, quod ſuper imponitur ædificium. Quo circa cum Natalitiæ feriæ tum appeterent, nec per tempus quærere liceret alias ad diuerſandum ædes, diuerſatus eſt tum quidem in ijs, ſic inſtructis, & præparatis. Sed enim haud ita poſtmulto in alias ruinoſas, anguſtaſque migrauit: quæ cum vbique ruinas agerent, & imbribus eſſent peruiæ, crebro fiebat, vt non modo cubile, verum etiam caput ipſum ſumma hominis cum voluptate perplueret: Adeo erat in amoribus paupertas. Cuius inter incommoda cum ſe denique poſitum pro voto cerneret, paſſis ad Deum manibus, oculiſque defixis in Cælum laudes ei canere, & hymnos cœpit, quod ſe tali munere dignaretur, quodque in eam vrbem tam nobilem, tam præcipuam per hominem tam imbecillum, tam nullarum virium, Societatem videret inuectam. Duriſſima ea fuerunt initia, & dira Patres egeſtas exercuit, ſeu quod ipſi paupertatis amore diſſimulabant, & negligebant incommoda, quæ ſi ſuis corporibus indulgerent, facile propulſarent; ſeu quia noui homines ignorabantur à Ciuibus, qui re ſua familiari notis forſitan occurriſſent. Sed occurrebat his, vt ſolet, temporibus Deus, & qui volucribus alimenta miniſtrat, non patiebatur ſuos fame, ſitique famulos exareſcere. Et quidem cum aliquando nihil eſſet omnino panis, nihil eſculenti in cella penaria, ac ne nummorum quidem aliquid in arca, vnde parari cibaria poſſent, eademque luce ſuperueniſſent hoſpites Patres, recta Suarius Rector ad Borgiam, ſciſcitans iuberet ne ſignum de more dari, cum iam inſtaret hora prandendi. Borgia cum paululum hic hæſiſſet, & quaſi ad orandum animum collegiſſet, Rectorem intuitus, explicata fronte dixit, Veſtram Pater pulſate campanam, & in Deo ſpem reponite. Vix campanæ chordam Rector adduxerat, cum nunciatur adſtare puer ad ianuam velatam fiſcinam baiulans, qua retecta, & euoluta commeatus inuentus eſt liberalis, ac largus, miſſus ab Iſabella Galindia, ita vt ſuperfuerit etiam ad pauperum paſtum. Quod vbi reſciuit Borgia, Hæ ſunt, inquit, ſcholæ quædam, & documenta cæleſtis magiſtri, quibus nos ad eius ſpem erudit, ac fiduciam. Intelligamus itaque nihil illis, qui diuinæ eius ſtudent gloriæ, vel ad animi, vel ad corporis commodum defuturum. Non Hiſpali modo ſed in re ſimillima Septimancæ, Valliſoletique pia Deus ſupplicatione Borgiæ domeſticæ neceſſitati, penuriæque conſuluit, miſſo Patribus, cum iam accumberent, tempeſtiuo, & copioſo admodum commeatu, incertum vnde, ſilentibus obſtinate baiulis munerum largitores. Patres tamen prouidentiſſimam Dei curam ſecum ipſi taciti reputantes omnis beneficentiæ fontem, & autorem in occultis beneficis agnoſcebant. Borgia vero ipſe, quo vberiores diuinæ prouidentiæ fructus in Chriſti pauperes obſeruabat, eo maiore exardeſcebat amore religioſæ paupertatis. Qui cum eſſet Hiſpali diſceſſurus, & ad eos, quos in eo Collegio relinqueret, verba faceret, dixit inter cetera; quæ ſibi diſcedenti lætitiæ voluptatem afferrent, illud fuiſſe præcipuum, quod eos ſine tecto, & ſine vllo commeatu relinqueret; quos tamen ipſos iubebat ſine cura, & ſolicitudine eſſe, quod foret aliquando tempus, cum eis omnia redundarent. Hæc vaticinatus eſt Borgia, & vaticinationem Dei numen impleuit. Ex his enim tenuiſſimis paupertatis initijs fuſa eſt ramorum magnitudo, quam cernimus, & aucta meſſis vbertas, quam in hac vrbe quotidiano labore colligimus, vbi tres hodie Societas habet tam luculentas, & tanto Patrum numero refertas ædes, qui toti animorum ſaluti deſeruiunt, & in educanda virtutis, doctrinæque pabulis iuuentute tantis plauſibus elaborant. Atque hæc prima Hiſpalim Societatis ingreſſio. Nec minus felix eius Granatam introitus. Iacobus Sanctacrucius è noſtro Ordine ſacerdos, eiuſque frater Chriſtophorus Sancius indidem ciues aliquantum annui vectigalis, & domum Collegio inchoando dedere. Petrus Nauarrus cum ſocijs tribus Corduba miſſus eius domus poſſeſſionem ſeptimo idus Septembris accepit, in eaque poſtridie, qui dies erat natalis Deiparæ, vt idem quaſi Collegij natalis eſſet, adornato ſacello diuinam rem fecit. Sedes erat celebri loco, & excipiendis contubernalibus fere tredecim capax. Genus hominum ad honeſtatem eſt, pietatemque propenſum, & Chriſtianis moribus ſatis erat excultum. Nam poſt receptam è Saracenorum ſeruitio ciuitatem anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo, pios admodum, à quibus ea coleretur, Archiepiſcopos tulit. Et Ioannes quoque Auila nuper ibi ſementem optimam fecerat, vt mirum non ſit tam gratum & Archiepiſco ipſi viro Præſulique optimo Petro Guerrero, qui noſtra inſtituta cognorat, multumque probarat Tridenti,

84 Diuina prouidentia in ſuppeditando ſuis famulis victu.

85 Granatenſis Collegij primordia.

Digitized by Google

& Academiæ, & Ordinibus omnibus fuisse Societatis aduentum. Vbi cum ex Academia esset nemo, qui politioribus iuuentutem literis erudiret, hanc scilicet prouinciam Societatis hominibus reseruabat. Quibus in eam vrbem ingressis Curiones Archiepiscopus omnes, & qui sacerdotijs, & fortunis Ecclesiæ sese alebant conuocauit, affatusque monuit, Societatem IESV tum potissimum à Deo excitatam, cum refrixisse caritas videbatur: proinde studendum esse cuique suas vt accurate partes ageret, ne ad eas agendas desideraret externos: quos ipsos cum pro sua Deus bonitate Granatam quoque misisset dandam esse operam, vt eos imitari studerent. Deinde Patrum tenuitati, inopiæq; cognitæ re frumentaria, ac nummaria prospexit tam prompta benignitate, vt præcepto obedientiæ imposito ab se peti quicquid necessarium foret, iuberet. Potestatem insuper sacerdotibus fecit ea condonandi peccata, quæ suæ de more cathedræ reseruarat, maiora præter hæc beneficia, & adiumenta pollicitus, quod cumulatissime præstitit. Orandi viam de Ignatij formula vsque eo probauit, vt publice eam deprædicaret: ac pro concione quondam de secessu disputans Christi Domini in desertum, tanquam ad exercitia spiritualia dixerit secessisse, vt omnes suo inuitaret exemplo, doceretque necessarium cuique subinde esse ad res animi sui considerandas locum, tempusque vacuum sumere. Rector etiam Academiæ Doctor Sancius, & regij fori (Audientiam regiam vocant) Præses Abulensis Episcopus societati valde fauebant. Nec his Canonici, Curiones, & Parochi quicquam in amore, ac nominatim Sacelli regij sacerdotes cedebant. Canonicorum è numero Franciscus Turrianus viri locupletissimi filius, cum in oppidum Sanlucar ad exercendum spiritum secessisset, Granatam inde reuersus coram Antistite eo se honore spoliauit, Societatique se, ac rerum suarum pleraſque dedit. In Cantabria Michael Ochioa cum viuos, & oppida ritu Apostolico peragraret, plurimis animi salutem, nec paucis corporis more suo, qui totum annum ægroti iacuerant, porrecta ad bene precandum dextera, momento restituit. Tantumque ei secundum Deum in ijs partibus tribuebant, vt eius euocati fiducia remotioribus etiam è locis ad eum ægri, alijque concurrerent.

86 Petri Guerrerij Archiepiscopi Granatensis in Societatem studium.

87 Res Lusitanicæ.

Inter hæc ceterarum incrementa Prouinciarum Lusitania quoque suas progressiones habebat. Et quidem æstimando beneficio religiosæ Vocationis, solidandæque sociorum constantiæ non mediocriter profuit inconstantis sacerdotis exemplum *Petri Paradi*, qui cetera minime malus vir, cum pertesus vitæ susceptæ in Societatis *corpore continer*i cum reliquis nulla ratione posset, ad extremum domum suam, haud tamen à votis liber, immunisque discessit. Cumque sua ipse sententia, ac iudicio Doctoris etiam cuiusdam autoritatem sequutus (non dum enim ita plane res nostras, vt postea factum est, Sedes Apostolica explicarat) nullo se teneri voto censeret, solutissimo, pacatissimoq; viuebat animo cum cetero populo: &, quod deterrimum erat, nullo ore nulloq; Dei timore munitus confidentissime sese ad instituendos, iuuandosque ceteros qui se ipse destituerat, peneque perdiderat, comparabat. Non tulit hominis audaciam cælestis vltio. In ipso articulo temporis, quo se ad Ecclesiæ mysteria tractanda, proximisque administranda conuertit, dirum ei morbi genus immittitur. Tantis enim vri doloribus, torquerique cœptus est, cum sibi totus turgescere videretur, vt nullam caperet quietis partem neque diurnæ, neque nocturnæ: & quidem nulla antegressa febri, nulla causa: vt in ea inuestiganda, reperiendaque hæsitaret, frustraque desudaret omnis ars Medicorum. Iam curationis gratia deportandus erat propter paupertatem ad publicum ægrorum hospitium cum ad eum se confert Conimbricensis Collegij Rector Leo Henricius, & pro paterna caritate rebellem, vt ad Collegium redeat, ibique curetur, hortatur. Is haud animo minus, quam corpore tumidus, respondit suis se rebus, animique saluti, per se admonente nemine consulturum. Ad eam vocem continuo pes læuus enormiter intumuit: & à pedibus, quos in Aegyptum referre non puduit, primum orta pernicies. Rector tamen occasionem inde captans ad sanitatem hominis reducendi, acrius eum adhortari, vt quando in tanto vitæ, salutisque discrimine versaretur, duritiem à præcordijs arceret, & mentem suam aduersus monitores amicissimos flecteret. Verum ille non modo monitis non acquieuit, sed cum votorum sponsione autoritate Præpositi Generalis liberaretur, quo tutius è vita discederet, beneficium derisit; perinde ac ijs vinculis soluere-tur, quibus nequaquam teneretur astrictus. Serpebat interim in pede tumor cum amplifica-

88 Pœnæ diuinæ exemplum in desertorem Societatis.

89

plificatione doloris, & deportatus ad ægrorum hoſpitium Chirurgis, Medicíſque committitur, quorum de ſententia digitus ei maximus, quo ſumma mali diritas confluxerat; ne proxima quæque traheret, amputatur. Nec tamen compreſſus eſt tumor; ſed cum manaret in horas latius, reliqui etiam amputati ſunt digiti. Iam cunctis erat digitis mutilus, nec multiplex obtruncatio, totoque corpore vſtiones adhibitæ ſiſtere vitioſum humorem, peſtis pabulum, fontemque valebant. Neque reliquum erat aliud, niſi vt ipſe quoque pes totus obtruncaretur. Lata iam erat ſententia, iam expedita ſcalpella, quæ Chirurgus immitis in putreſcentem demergeret pedem: cum denique mens obſtinata reſipuit; & ſui miſertus æger aperuit oculos. Tum demum ne totus, & animo & corpore funditus interiret, Rectorem accerſijt, agnouit erratum, & profeſſus, quam abiecerat, obedientiam, ad omnia ſe paratum oſtendit. Mirum dictu ſimul ac Rectoris amplexatus obſequium, tumorem animi poſuit æger, tumor quoque corporis ſtetit: putredo ſerpens quieuit, tametſi antea Medici confirmarant nullam ad eum curandum morbum reperiri potuiſſe medicinam: vt appareret malum inuectum à Deo, cuius comparatum eſt ſapientia, vt in ſuo quiſque vitio plectatur, & noxiæ pœna reſpondeat. 90 Secandus tamen pes putridus fuit, & quod erat marcidum excidendum. Quem ille tantum ſubiturus ictum voluit noſtros, quos antea fugerat, intereſſe, & ijs inſpectantibus exſecari: qui cum ſuper ferrum, manumque Chirurgi ſanctiſſimum IESV nomen identidem inclamarent; tantum ille concepit animo robur, vt poſtmodum affirmaret, in excipiendo vulnere vix ſe dolorem vllum ſenſiſſe. Is poſtea ſibi reſtitutus, quamuis optaret redire, non tamen amplius in Societatem receptus eſt. Itaque ceteros inter homines manſit, ſegregatus à noſtris mente quidem ſanus, nec Conimbricenſi Epiſcopo inutilis; ceterum altero pede mutilus, quo diuini beneficij quoties gradum faceret, veniret in mentem: & Societatem ſimul recordaretur amiſſam ſimul Leonis Henricij vocem, qui negligenti quondam ſacrificare, fore tempus cecinit, cum vellet, nec poſſet. Nec minus admiranda facinoroſi, perditique hominis reſipiſcentia fuit, eodem Rectore, & adiutore Leone. Is peccatorum turpitudine, ac multitudine quodammodo obrutus, atque oppreſſus ferre ſe ipſe non poterat, & vt ſui ipſius iudex, & Carnifex eſſet, ſibimet exitium, atque perniciem veniæ deſperatione parabat: venenum hauſerat, & amplius hebdomadam certam potionem ieiunus hauſit, obſtinatus mori. 91 Magni peccatoris conuerſio. Cumque multis indagatis ſui interimendi vijs, nulla Deo prohibente, & miſerente procederet, ad extremum ſe Satanæ dedidit, totuſque ei ſeſe animo, & corpore mancipauit. Mox eius tyrannidem, cuius ſe mancipium fecerat, eſt expertus, tot tantiſque ex eo die corporis doloribus tortus, tot animi cruciatus angoribus, vt ad eius inconditas voces, & miſerabiles vlulatus omnis vicinitas expaueſceret. Ea re cognita religioſi cœnobitæ quidam autores fuere propinquis, atque domeſticis, vt æger deduceretur ad noſtros. Quem vt Leo Rector aſpexit, & quem miſer deueniſſet in locum percunctando cognouit, ad diuina præſidia ſe contulit, preces indixit ſuis, & ipſe ſupplex, humiliſque Deo miſericordiam elicuit. Deinde aggreſſus hominem de ſpe deiectum erigit, & ad ſpem reuocat: agit de animo componendo, & ſaucio pectore perſanando: reditum in gratiam cum offenſo Deo, qui benignus, & miſericors eſſet, & præſtabilis ſuper malitia, pollicetur; modo humilem per confeſſionem, & anteactæ vitæ deteſtationem virus euomat peccatorum: quod, vt pacatius faciat, liberationem etiam angorum, atque dolorum, quibus conflictabatur, exorat, inducias impetrat, & ſpe bona completum excipit confitentem. Ab ea confeſſione omnia de cetero ei fuere tranquilla: conualuitque corpore pariter, & animo, initoque vitæ melioris initio perſeuerantiam magna ſpe ſalutis æternæ ad extremum vſque retinuit. 92 Vis ſacræ confeſſionis. Ex Eborenſi Collegio in Oppidum Eluas Henrici Cardinalis rogatu, par ſacerdotum Emmanuel Fernandius, cui mox decreta eſt Aethiopica expeditio, & Petrus Sanctacrucius profecti, quadrimeſtri labore nullam reliquere pietatis, aut publicæ, aut priuatæ partem non egregie cultam, ac perpolitam. 93 Res geſtæ Eluis, & in oppido Mora. Curatæ conſcientiarum veteres plagæ, ſublati pellicatus, odia reſtincta, iurandi execrandique lubricum, inſtituta ſodalitate Sanctiſſimi nominis IESV, propoſitiſque ſingulas per Paræcias in tabella vitandis verbis, miro modo coërcitum, Cantilenæ profanæ catechiſmi excluſæ carminibus, cœtus menſtruæ homologeſeos, & ſynaxeos inſtitutus; quæ ſancta myſteria amplius centum iam frequentabant. Sacerdotes prima exercitiorum hebdoma-

Digitized by Google

hebdomada eruditi omnes, & ad suum munus, ante omnia ad aures benigne præbendas confitentibus incensi, rei precio explicato, ac sedibus quoque in eum vsum aptius concinnatis. Ita rectè institutorum progressioni, constantiæque consultum. Quanquam Eluij (vt est disciplina pietatis, vbi præsertim degustatus est fructus, conciliatrix blandissima) vt ijdem qui cœperant, cœpta proueherent, contenderunt. Ipse Prouincialis Miro cum Antonio Quadrio Oppidum Moram reuisit, resque à se inchoatas olim, atq; compositas hoc procliuius confirmauit, perfecitque, quod oppidanis vnice carus erat, ac venerandus. Aderat Diœcesim lustrans Cardinalis Henricius, qui dum publicam hospitalem domum inuisit, Mironem, quem febris lecto affixerat, decumbentem in turba pauperum reperit, multum lætatus, atque commotus humilitatis exemplo. Sed Pater breui valetudini redditus, Olisipponem redijt, totus Prouinciæ procurationi intentus. Olisippone hoc, si vnquam, tempore grata in vulgus, & salutaria Societatis munera extitere. Florebat Professorum domus, frequentiaque maxima celebrabatur. Collegium vero S. Antonij tanto erat in precio, vt magni nominis viri nullum Olisippone opus ab Rege fructuosius conditum prædicarent. Amplius sexcenti Auditores numerabantur, progressu in literis, pietate, modestia toti Ciuitati lætissimo. *Alij*, atque alij (vt tanta in vrbe) affluebant in dies: nec promptum erat vel ponere modum numero, vel facere satis innumeris, quamuis noui additi essent Magistri. Euentu tam prospero lætissimus Rex, cum adhuc id Collegium Conimbricensi, vt impensæ inde sufficerentur, connexum fuisset, per se se stare voluit, ac proprijs niti subsidijs, quæ posteriores deinde Reges affatim suppleuerunt. Almerini, vbi frequens agebat Aula, ad domicilium Societati ante attributum sacra ædes hoc anno extructa. Plane regiæ omnis domus, atque familiæ in suscepto superiore anno cursu Christianæ laudis, potius incitata, quam remissa contentio est. Frequens omnium confessio, & ad diuininam mensam accessus: ad cohortationes in Aula Consalui Vazij promptæ aures excipiendæ diuinæ sementi, feracia corda frugibus edendis. Infans Elisabetha, non vt interdum præ malo pudore homines solent, latebras ad pietatis captabat studium; sed palam cum liberis omnibus stata piæ meditationi tempora impendebat. Regina Prouinciali edocente ex primo orandi modo, quem B. Ignatius tradit, singulis diebus vnum è Decalogi præceptis sedulo perpendebat. Itaque poterat videri gestire, ac triumphare religio *tanto in* splendore tam culta. Et apparuit in acerbo vulnere Principum illorum *altitudo animi*, atque constantia. Ipso enim ineunte anno Ioannes Princeps vnicum regni subsidium occidit. Mitigauit subindè publicum luctum prosper Ioannæ Principis partus, eius, quam postea in Castellam reuersam in rerum administratione vicariam successisse Philippo Fratri narrauimus. Tum editus in lucem duodeuigesimo ab Patris obitu die posthumus Regulus est; cui ex die Natali nomen Sebastianus fuit. Isque est Sebastianus breue suæ gentis solatium, longa spes, luctus æternus.

94 Mironis humilitas.

95 Collegium S. Antonij magnæ vtilitatis.

96 Ab Conimbricensi seiungitur.

97 Lusitanæ aulæ pietas.

98 Cornelij cum Rege Congi disceptationes.

Apud Congum in Africa agebantur etiam num inchoatæ superiore anno tragediæ Regem inter, atque Cornelium, tum improbis sacerdotum consilijs, qui cum Rege versabantur in Curia, tum ipsius vitio Regis adeo perditæ, solutæque vitæ, nihil vt habere Christiani (quod tamen minime videri volebat) præter vocabulum videretur. Adduxerat eò illum iam prope Cornelius, vt eiectis è suo sinu domesticis scortis, & concubinis, voluptates suas intra matrimonij fines, limitesque redigeret: idque facturum se Rex ipse receperat: sed vt ad rem ventum est promissa non fecit. Consanguineam, quam habebat concubinæ loco, & cui ius connubij non erat, per summam licentiam, atque libidinem, frustra reclamante Cornelio, duxit: eandemque totius regni consortem, atque Reginam coram Clero vniuerso, cunctisque Lusitanis, & eo ipso, quem ad sacras confessiones adhibere consueuerat, sacerdote, ipsius probantibus factum, & Concubinæ manus osculantibus, declarauit. Non his finibus Regis erat circumscripta nequitia, sed ad vagas, nefariasque libidines, & ad innuptas nuptias, hominum adiungebat iniuriam. Subornabat falsos testes, qui fictis criminationibus, falsoque iureiurando innocentiam opprimerent: spoliabat vita reos causa non satis cognita, & multa palam peccabat alia: quæ cum dissimulare Cornelij non posset integritas, nec in tanta hominum offensione silere, nihil ex suis admonitionibus præter odium reportabat: nec tamen idcirco deterrebatur. Sed quod forti animo semel cœperat, vt Regis mentem sanaret,

Digitized by Google

ſanaret, id perſeueranter vrgebat: monebatque Regem ipſum, & Proepiſcopum, qui regijs confeſſionibus præerat, nullo modo poſſe tot, tantiſque ſceleribus obligatum, & ſua voluntate in nefas omne ruentem per omologeſim abſolui. Cumque in eius aures præterueĉta ſalutis monita non intrarent, ſtatuit pro concione Cornelius ea, qua conſueuerat, libertate docere omni iure prohibitum eſſe, ne extra legitimum thorum libidines vagarentur, pellendoſque domo famulos eſſe concubinarum familiaritatibus irretitos, nec ea labe notatos admittendos ad ſacra. Quæ quidem ad Regem delata concio, ea demum inſedit in animo, & contra quam metuebatur, nihil habuit offenſionis, cum neminem perſtringeret nominatim, & ſine perſonarum deſignatione Regis in vitium inueheretur. Ita quanquam ipſe ſuo non emerſit è luto, ſuos tamen aulicos iuſſit omnes, qui concubinas alebant, earum impura coniugia, honeſtis cum nuptijs, atque legitimis commutare. Diſſentiebant communes, vulgareſque presbyteri, qui canibus ſanctum dabant, & proijciebant ante porcos ſplendidiſſimam Euchariſtiæ margaritam: ita quicquid ſtruebat magno labore Cornelius, ipſi vafre vno puncto temporis deſtruebant. Rex autem, vt erat ingenio non omnino hebeti, nec à natura peſſime inſtitutus, niſi praua indulgentium ſacerdotum aſſentatio præcipitem ageret, nimirum Cornelij ſinceram mentem, & Euangelicam libertatem eo cœpit amare propenſius, quod reſponſa quædam ab Academia Conimbricenſi perlata erant, admodum conſentanea ijs, quæ Pater ſæpe monuerat; ſignificauit igitur omni depoſita ſimultate, velle ſe cum illo in gratiam redire. Et quoniam diploma Sedis Apoſtolicæ de promulganda in eo regno peccatorum indulgentia per id quoq; tempus erat allatum, ad eam promerendam ſe quam accuratiſſime comparare, ſpondens ſe non ante cæleſtes æpulas guſtaturum, quam ſegregata propinqua offenſioni publicæ ſatisfaceret: neque eam reuocaturum donec ab Apoſtolica ſede matrimonij copia fieret. Vicarius tamen Epiſcopi, quem eius præfuiſſe confeſſionibus dicebamus, omni ratione pugnabat, vt protinus ſacrum Domini corpus ſine trepidatione capeſſeret, nullum diuortium, ſatisfactionem nullam neceſſariam eſſe: viciſſimque perſtabat in ſententia Cornelius, nec dimoueri de ſua mente poterat. Peruicit tamen Vicarius culpam illam ſe præſtaturum pollicitus. Eaque ſponſione Rex fractus, auſus eſt ſacroſancta illa myſteria polluto ore contingere. Ne tum quidem Cornelius tacuit. Conuenit Regem, & compluribus ſecum libris allatis de ſententia Doctorum oſtendit, quam feciſſet imperite Vicarius, qui ad id illum ſuis hortatibus impuliſſet, & quantam ipſe in eo audiendo maculam ſuſcepiſſet. Quibus autoribus, ac rationibus Rex conuictus, culpam ſuam agnouit, & ad eam diluendam meritas popoſcit pœnas, ſed nequiter nimis, ac ſtulte. Quoduis enim pœnarum genus potius, & voluntaria verbera cunctis inſpectantibus erat ſubiturus, quam vt muliebrem illum congreſſum, vnde tota pendebat cauſa, dimitteret: idque ipſum cum demum promiſiſſet, non diu perſtitit in ſententia; ſed vt momento perleui in omnem partem rapiebatur, in eamque potiſſimum, quæ ſenſibus arridebat, poſt multos Cornelij labores, obſtrepentibus imbecillæ menti ſacerdotibus malis, ad ingenium facile redijt. Cornelium iterum ab ſe ſe repulit, contempſit monita: quodque dudum damnauerat ſtulte repetens in peius ruebat in dies, Patremque in Luſitaniam iam parantem rerum meliorum deſperatione diſceſſum, pedem efferre ſuo regno vetuit, minas inſuper addens, & omni aſſeueratione conteſtans, ſi quid ab Luſitano Rege ſuo regno accidiſſet incommodi, id protinus ſe vlturum, & in ipſum, velut in autorem verſurum iras. Ita totus hic perpetuo reſcindenda, & redintegranda gratia, ſine fructu conſumptus eſt annus. In propiore Africa Rex Algerij inſtructo exercitu Feſſæ regnum inuaſit deuictum atque ſubactum Regem expulit, magnamque ei captiuorum prædam abſtulit. Chriſtianos in eis ducentos, eorumque nobiles multos, quos ille ſingulos emptori centenis addicere cogitabat aureis. Ea permotus occaſione Ioannes Nunnius, qui cum Ignatio Bogato redimendis è conquiſita ſtipe Chriſtianis, & in fide Chriſti retinendis Tituani (quod regni Feſſæ eſt oppidi) operam dabat, ad eum quoque Chriſtianorum numerum redimendum exarſit acrius, ne in eis periclitaretur ſimul cum libertate religio. Sed cum maius eſſet redemptionis pretium, quam vt conquiri, corrogarique Tituani poſſet, ad conquiſitionis moleſtiam peregrinationis ſibi laborem adiunxit: & eius rei cauſa in Luſitaniam vſque proficiſci non piguit. Conſiderabat enim,

99 Libera increpatio non ſemper offenſionem habet, cum palam eſt cauſa.

160 Stultæ pœnitentiæ genus.

101 Ioannes Nunnius Tituano in Luſitaniã curaturus liberandos captiuos redit.

vt pius

Digitized by Google

vt pius Martyr Cyprianus admonet, templa Dei esse, quæ capta erant, nec pati nos longa cessatione, & neglecto dolore debere, vt diu Dei templa captiua sint, sed quibus possumus viribus elaborare, vt Christum Iudicem, & Dominum, & Deum nostris promereamur obsequijs. Hoc igitur incitabat, impellebatque Ioannem antiquæ religionis exemplum, vt cum de redimendis captiuis fratribus è barbarorum manibus ageretur, nullis neque molestijs, neque laboribus parceret, tanquam in ijs redimendis redimeret Christum, qui nos redemit de periculo mortis, & è Diaboli faucibus eripuit. Is cum captiuis amplius triginta suo labore redemptis, quorum plerique ætate, & consilio imbecilles à Christo defecerant, relicto apud captiuos reliquos solatij causa, & auxilij Bogato, Olisipponem ad Lusitaniæ Regem se contulit, eoque comitatu pium Principem exultantem in animorum lucris, atque salute mira voluptate perfudit. Olisippone vero Ioannes eam pecuniæ summam paucorum dierum conquisitione collegit, vt aureorum millia viginti facile superaret. Cuius partem aliquam ad socium suum Bogatum misit captorum in vsus, & redemptionem aliquorum, reliquam vero partem, eamque præcipuam apud Ciues præcipuæ fidei tres depositam secum ipse ferre ad eam, quam diximus, Christianorum multitudinem, cuius causa in Lusitaniam venerat, liberandam deliberarat. Haud tamen ex voluntate res processit. Nam & ab Algeriano Rege pretium redemptionis est auctum, vt ad constitutum millia amplius quatuordecim adijcienda forent; & ipsi Nunnio præter expectationem parandum iter in Aethiopiam fuit. Quo factum est, vt Rex quoque Lusitaniæ quanquam à Mirone Prouinciali contenderat, vt Algerium remitteret Nunnium postulante misericordiæ sodalitio, & ad redemptionem captiuorum pecuniæ reliquum offerente, tamen rem amplius vrgendam non putarit, ne si eo remitteretur Nunnius, ad Indicam transmissionem tempestiue non rediret. 102 Doceri tamen ab eo voluit, quemadmodum ducenta illa mancipia liberari pretio possent, vt ex eius deinde colloquio misericordiæ sodalitio satisfaceret. Ac ne vis Christianorum magna, quæ laborabat in ergastulis Tituani sacerdotis spoliata præsidio sacrorum solatia desideraret, datæ sunt ad Natalem Commissarium literæ, vt sacerdotem illuc alium pro Ioanne summitteret. Quod quanquam ab Ignatio, ad quem rem Natalis detuletat, est concessum, totaque res Prouincialis voluntati permissa; tamen tanta fuit operarum penuria. vt qui ad eam expeditionem idoneus esset, *nouo præsertim* in Indiam manipulo destinato, inuentus sit nemo. Mansit igitur vnus *Tituani* Bogatus, qui tam strenuus, & ardens in tuendis seruorum animis, & corporibus erat, tantæ præterea in perferendis eius rei gratia contumelijs, & incommodis tolerantiæ; merito vt à vulgo prædicaretur vt sanctus. Nunnius quoque ipse, dum in Lusitania multa in 103 humilitate & obedientia, ceterarumque virtutum exercitatione se continet, qualis, & quantus ex ea barbarie redierit, indicauit. Facile vt appareret, ea quoque negotia, quæ dissipandi animi, euocandique vim habent, vel in medijs occasionibus, atque barbarie, si referantur ad Deum, & ex pietate, sanctitateque ttactentur, non modo de 104 sanctitate iam parta nihil detrahere, sed etiam augere. Sed vt Aethiopica legatio Nunnio decreta paulo altius repetatur, non est silentio dissimulandum, quod optimi autores commemorant, vulgi errore factum, vt is, ad quem missa legatio est, Preteiannes nostro in orbe cognominetur. Namq; olim inter Asiaticos Scythas, qui hodie sunt Tartari, in Prouincia Nataij, quam Scythiam extra Imaum Ptholomæus, recentiores Catayum vocant, fuisse Principem Christianum, inter Asiæ Principes potentem in primis, quem Tartari Ethnici Vncham; populares eius Christiani Ionanum, detorto ab Iona Propheta nomine, nuncuparint: eundemque, quod crucem in otio, tranquillisque rebus (vt memoriæ prodidit vir sanctus Florentinorum Archiepiscopus Antoninus) indicem susceptæ tutelæ pro Christi fide gestaret, quam sub armorum strepitum geminabat, alteram solido ex auro, alteram pretiosis è gemmis, atque lapillis elaboratam præferens, vt significaret se & opibus, & nobilitate ceteris orbis terræ Principibus anteire, & Christianæ religionis propugnatorem esse: inde sibi speciosum Presbyteri nomen apud nostros homines inuenisse. Hunc igitur verum aiunt fuisse inclytum olim Presbyterum Ionanum, eamque appellationem ad ceteros deinceps illius imperij successores, sicut apud Romanos Cæsarum permanasse. Cuius imperij tanta ferebatur esse potentia, tantæque opes, vt duobus & septuaginta Regibus imperaret. Verum id Imperium cum

Aethiopicæ missionis Causæ.

Preteiannes quis olim fuerit.

ad

Digitized by Google

ad Regem Dauid peruenisset, instigante Chingio quodam exercitus regij duce, vectigales Scythas, ne tributum in posterum penderent, defeciſſe: belloque exorto cum Dauid captus, & deuictus interijſſet, regnum ad Chingium redijſſe autorem defectionis, & belli, anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſecundo, vel paulo poſt, altero & quadrageſimo anno, ex quo Neſtorianam Preteiannes hæreſim arripuerat, vt florentiſſimo, ampliſſimoque regno nihil niſi capitalis illa peſtis attuliſſe videatur exitium. Chingius autem, cum ceterorum Regum nomen, quod velut hæreditarium perueniebat ad poſteros, reliquiſſet, Vlarcanum de Catayo appellari ſe maluit. Relictus tamen eſt Preteiannis è ſtirpe modici imperij Rex, vt quibuſdam ſcriptoribus placet, qui Neſtorianas Chriſtianorum reliquias vna collectas vltro fouit, quas Innocentius Pontifex huius nominis Quartus, anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſexto à poſteris Tartarorum Regibus diuexatas, miſſis illuc è Dominicana familia Patribus, Magno Cano Tartarorum Principi commendauit: cuius adhuc in regnis plurimi Chriſtiani è Neſtorij ſecta reperiuntur, qui præter Diuinam in Chriſto Perſonam, humanam inſuper humanæ naturæ affingit. Ergo Reges illi chriſtiani florentiſſimi de Schola Neſtorij, quos in Europa Preteiannes appellabamus, cum ſuum in Aſia amiſiſſent imperium, nihil niſi nomen in ore hominum reliquerunt: idque ad Abaſſinorum Regem ex Aſia in Africam errore vulgi translatum, etiam num viget, & hominum ſermonibus vſurpatur, quod hic quoque Rex venerandæ Crucis inſigne, velut auitæ religionis & ipſe defenſor vbique circumferat. Et errorem videntur confirmaſſe quidam ex Monachis Abaſſinis, qui noſtrum in orbem cum veniſſent, illudque celebre inueniſſent nomen, & argumenta imperij quædam ſuum in Regem caderent, plane ipſum eſſe Preteiannem aſſeuerarint. Et quamuis aliter ipſi nominent, tamen cauſas interrogati noſtri vocabuli varias ex ingenio attulerunt. Vnde factum eſt, vt alij noſtrorum autorum priorem partem nominis non presbyterum, ſed pretioſum, alij poſteriorem non Ionanum aut Ioannem, ſed potentem reddiderint, quod Gian Abaſſina lingua potentem ſignificet. Hæc autores magni nominis & in primis Ioannes Barrius Luſitanus, de vulgi errore diſputant. Illud certum eſt, quem hodie Preteiannem vocitamus, eum Dynaſtam quendam eſſe Chriſtianum Iacobitam, qui totius Aethiopiæ, Abaſſiæue Rex appellatur à ſuis. Is certe publicis in literis, ac diplomatis magnæ Aethiopiæ Regem, Regnorumque eius, ac Prouinciarum Principem ſe ſubſcribit, & plurimarum nomina Prouinciarum ſingillatim adſcribit: quarum impune multas in otio poſſidet, ceteras cum in Maurorum, Ethnicorumque manus venerint, verbo tenus. Ea de cauſa perpetuum ei modo cum Mauris, modo cum Ethnicis bellum eſt: ideoque loco nullo conſiſtit, ſed ſubinde ſolum vertit, quo neceſſitas vocat, tota cum aula, ampliſſimaque familia; omnemque ferme ſuam in caſtris, lociſque campeſtribus vitam agit. Cumque talis, tantuſque ſit Rex, totaque in Aethiopia copijs, quam qui maxime abundet, nullæ tamen in eius regnis viſuntur vrbes alicuius numeri, atque momenti ſeu ædificiorum magnificentiam ſpectes, ſeu incolarum celebritatem, atque frequentiam, cum tamen in Abaſſiæ finibus, & eius extra ditionem; vel inter barbaros vrbes munitæ non deſint, frequentes inſulis, & ædificijs, mercimonijs, commercioque celebres, diuitijs refertæ, & earum complures muris armatæ, quas aquarum plenæ foſſæ circundant. Mirantibuſque Luſitanis, qui verſabantur in regia, cur ſuos illi vicos, regioneſque contra quotidianas hoſtium irruptiones mœnibus non includerent, reſpondebant, Regis ſui vires, atque potentiam non in ſaxis, atque lapidibus, ſed in populi neruis, ac robore ſitam eſſe: qui ſi muris vndique ſeptas vrbes, & inſtructas haberet, intermiſſo paulatim armorum ſtudio, ad inertiſſimum perduceretur otium; calce ac ſaxo ædificia priuata non ſubſtruunt, quod conſentaneum eſſe dicant, diſcrimen aliquod inter Dei Templa, & priuatas hominum ædes interlucere. Huius ditionem Regis Nilus, & Aſtabora, & Aſtapus inclita flumina interſecant: quorum poſteriora vbi confluxere, in Nilum demum conſociatas effundunt aquas ad Inſulam Meroëm Aſtapus ob magnitudinem pater aquarum ab incolis appellatur. Is oritur è lacu Barcena, quem Coloëm Ptholemæus appellat, ad latus eoum in media ferme longitudine totius imperij, regnorumque omnium, ac proninciarum, quarum ſe Dominum Preteiannes inſcribit. Regio, quæ plerumque ſedes eſt Imperij ceteris regni partibus feracitate præſtat: vberem fundit frugem, meſſemque præbet ſæpius quotannis, alijs maturis

105

106 Preteiannes hodie quis ſit.

107 Quo modo habitent Abaſſini.

108 Ditio Preteiannis.

Digitized by Google

maturis segetibus, herbescentibus, & subnascentibus alijs. Opinio Abassinorum est Regem suum, quem Negaz ipsi vocant, originem trahere ex filio Salomonis Milek è Saba Regina; se autem ab ijs ortos, quorum in comitatu Salomon filium suum remisit ad matrem: Christi vero legem ab Eunucho Reginæ Candacis, quem in Actis Apostolorum baptizatum à Philippo Diacono legimus, accepisse: primumque accepisse fidem oppidum Tigia dicitur: Tigiensique lingua publicæ etiam num tabulæ conficiuntur omnes. Ab Alexandrino Patriarcha, quem suum ipsi caput, & Doctorem agnoscunt, Abunam suum, sacrorum Antistitem accipiunt. Inde vna cum Cophtis Aegyptiacis, & Dioscori, Eutichetisque hæresim inciderunt; & multis præterea suis, ac proprijs vrgentur erroribus. Nam cum ipsi doctrinam Alexandrini sequantur Antistitis, qui ab Ecclesia Romana, summoque in terris Christi Vicario disiunctus est, quid mirum si corrupto fonte eius quoque corrupti sunt riui? præsertim quod Abassini cum Romana Ciuitate commercium nisi per Alexandriam, & Aegyptum nullum habent: Auget insciam, labemque religionis Ethnicorum, Maurorumque consuetudo, quibus vndique cincti sunt; vt inter eos etiam promiscue multis locis, & sine discrimine versentur Ethnici. Verum vbi in Concilio Florentino, quod Eugenio Quarto Pontifice Maximo præter alias Nationes à Græcis, Armenis, & Iacobitis summo studio celebratum est, omnes hæ sectæ profiteri palam non dubitarunt sanctam Apostolicam sedem, & Pontificem Romanum in vniuersum terrarum orbem obtinere principatum, eundemque successorem esse Petri, verumque Christi Vicarium, Patrem, Doctoremque Christianorum omnium, Rex Abassinorum Dauid Patre Nahau defuncto, quamuis adolescens, & etiamnum sub Helenæ Auiæ tutela noluit amplius eum, qui mittebatur ab adulterino Alexandriæ Præsule Patriarcham agnoscere: sed fama excitus earum rerum, quæ prospere à Lusitanis gerebantur in India, legauit Matthæum Armenum vna cum alio è proceribus Abassinis ad Alfonsum Albuquercium Indiæ Præfectum, vt amicitiam cum Emmanuele Rege iungeret: cui sui Regis literas, atque dona, præcipue vero augustissimæ Crucis Christi fragmentum, in aurea inclusum pyxide reddiderunt. Hinc aliquot post annos Abassinorum postea legatio ad Romanum Pontificem Clementem septimum initium duxit. Is enim, quem dixi, Dauid legatum suum cum muneribus illuc misit, qui suis Pontificis verbis celeberrimo in conuentu Bononiæ, cum Carolus Cæsar coronatus adesset, tanquam vniuersæ Ecclesiæ Pastori, summoque in terris Dei Vicario, solennem venerationem, obsequiumque deferret. Verum, cum diu postea gens Abassina suo orbata Præsule, sacerdotum penuria laboraret, redijt ad ingenium & Dioscori, Eutychetisque vestigijs pertinaciter inhærens ab Alexandrina Ecclesia Patriarcham nomine Marcum accersijt; quæ cum à sacrosancta Apostolica Sede, vti diximus, communique omnium capite Romano Pontifice sit seiuncta, non potest pastoralem autoritatem aut alteri impertiri legitimam, aut sibi ipsa recipere. Ferebatur inter Aegyptios oraculo editum, id quod Marcus ferebat ipse, futurum breui, vt è remotis regionibus sacerdotes illuc accederent, qui se cum ipso coniungerent, mittendumque ab Ecclesia Romana Pastorem, qui Aethiopicæ, Abassinæque præesset Ecclesiæ. Quocirca Rex Claudius, filius Dauid, atque successor optimæ initio mentis, atque consilij, seu oraculi religione admonitus, seu impulsus opportunitate Lusitani commercij, præsertim quod aliquot annis ante magna subsidia ab Lusitanis acceperat contra Gradaametem Regem Zeilanum, qui eum ad vltima pene deduxerat, per literas Lusitano Regi Ioanni eius nominis Tertio significauit, sibi gratum fore, si ab Romano Pontifice legitimum, rectèque sentientem Patriarcham ad suos pascendos, regendosque populos impetraret. Rex autem Lusitanus iam pridem cupidus Abassini Regis, ac regni catholicam ad fidem, autoritatemque Romani Pontificis adiungendi, postulauerat in eam rem iam inde ab anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto (vti tum docuimus) Patres aliquot ab Ignatio: id quod tanto studio à B. Patre, ac contentione susceptum est, vt quos in ea regna transmitteret, ijs iam ad obeundam rite legationem illam præcepta quædam, & documenta conscripserit. Viciſſimque Ioannem Regem multis ipse rationibus incitarit, vt rem non modo diuinæ Maiestati gratam, Ecclesiæque vniuersæ salutarem, sed ipsius etiam aptam commodis, regnoque perutilem, atque perhonorificam promouere, atque vrgere non intermitteret. Nihil tamen ea de re, nisi ad hunc annum quartum & quinquagesi-

109 Abassinorum opinio de sua origine.

110 Abassinorum religio.

111 Abassini ad Ecclesiam reuersi.

112

Digitized by Google

quageſimum actum eſt: quo Rex denuo ad Ignatium ſcripſit, duodecim vt è Societate viros non minus probitate vitæ, quam eruditionis laude præſtantes excerperet: e quibus vnum ipſe Patriarcham, duos autem eius adiutores, & ſucceſſores eligeret: ceteri vero ſuis concionibus, & colloquijs inueteratas e deceptis mentibus hæreſes, & errorum fibras euellerent. Ignatius regijs acceptis literis, quanquam exploratiſſimum iam habebat plurimos de Societate fore, qui cupide profectionem illam expeterent, ad eamque ſeſe vltro, ac libenter offerrent, quo tamen id eſſet exploratius, monitos omnes voluit præſertim Luſitanæ Prouinciæ Patres nulla facta de honore mentione, vt quibus ad ea regna pronus eſſet animus, ij ſe per literas indicarent. Neminique tam arduam in expeditionem, iterque longinquum animus, & alacritas defuit. Ignatius igitur poſt accuratam precationem tres ſpectata admodum virtute viros, & per omnia in Societate probatos, Ioannem Nunnium Barrettum Luſitanum, qui ſibi viam ad id honoris faſtigium redimendis captiuis in Africa iam munierat, Andream Ouiedum Caſtellanum, qui Collegio Societatis Neapolitano tum præerat, & Melchiorem Carnerium item Luſitanum deſignauit. Hos Regi nominauit, & de cuiuſque virtutibus, & ornamentis edocuit. Quanquam autem valde auebat, vt ad Patriarchatum Nunnius eueheretur, duo vero ſocij epiſcopali dignitate Coadiutores, ijdemque (ſi quid ei grauius accidiſſet) ſucceſſores eligerentur, eligendi tamen optionem, poteſtatemque Regi permiſit. Sed eodem videlicet incubuerat regia mens, vt Nunnio mandaretur id munus, cuius de laude, & ſanctitate tam multa vel ex ipſo rumore vulgi, atque hominum prædicatione cognorat. Et quoniam Ignatio viſum erat, vt aliquis è Societate Goæ Apoſtolici Commiſſarij nomine ampla cum poteſtate, autoritateque reſideret, qui Patriarcham ipſum ex interuallo reuiſeret, deque eius muneris adminiſtratione cognoſceret, quo facilius Pontifici Romano ſubiunctum in Apoſtolicæ ſedis obedientia, fideque contineret, Rex ſuum in Vrbe legatum per literas monuit, vt ea de re, & de Patriarcha, deque eius adiutoribus cum Pontifice tranſigeret, Ignatiumque moneret, vt quod ſpectaret ad Commiſſarij poteſtatem, id ipſe ſtatueret, quod eſſet à Pontifice poſtulandum. Ignatius autem ad id munus vnum omnium maxime idoneum Collegij Rectorem Gaſparem, quem nondum diem obijſſe reſciuerat, nominauit: & legationis Aethiopicæ cogitationem tanto ipſe ardore ſuſcepit; vt, cum legatum in adeundo Pontifice, & exhauriendis Regis ſui mandatis cunctabundum animaduerteret, toto trimeſtri Ludouicum ei Conſaluium tanquam calcar admouerit: qui tertio quoque die hominem conueniret, & excitaret. Adeoque fuit in eo conſtans Ignatius, vt cum tertio ſemper die Pater ille recurreret, illud iam in ore multorum veluti prouerbium verſaretur, Tertiana legati. Interim Prouincialis Miro Ioanni Nunnio, quem in Luſitaniam ex Africa reuertiſſe monuimus, & Regis, & Ignatij de legatione Aethiopica voluntatem, (vt habebat in mandatis) expoſuit. Quamquidem Nunnius, quod ad itineris capeſſendos labores, libenter eſt amplexatus, ſed adiunctum munus honoris (a quo ante initam quoque Societatem refugiebat, tumque aiebat libentius totam vitam in catena exacturum grauiſſima, quam vt per eam procurationem periculum delicti cuiuſpiam ſubiret) intoleranter ferens, ſupplices ad Ignatium literas dedit, vt per confoſſum vulneribus Chriſtum, infirmis ſuis humeris parceret, nec illud ſibi onus imponeret, quo ſuſcepto animi ſalutem in diſcrimen adduceret. Cumque in rebus omnibus imperatis, quæ culpa vacant, obtemperandum ſibi eſſe intelligeret; id autem honoris admittere alieno coactum imperio, peccato vacare non ignoraret, ſe ipſe iam tum, ſi quid in eo magiſtratu gerendo ſua deliquiſſet inſcitia, extra omnem culpam, cauſamque ponebat. Oratumque per literas Ignatium voluit, vt ſi in ſententia permaneret, iuberetque prorſus oneri colla ſubijcere, voluntatem ſibi ſuam ſcripto tranſmitteret, quam & ad ſolatium apud ſe conditam aſſeruaret, & ad defenſionem ſuam, cum vſus eſſet, promeret contra technas communis hoſtis, & Diaboli tentamenta, dum ei deſponſæ Deo Obedientiæ nutum, pro qua creditam ſibi amplecteretur Eccleſiam, tutus, & tranquillus opponeret. Illud inſuper ab eodem poſtulauit Ignatio, vt auxilij cauſa Patres ſibi duos admodum doctos Franciſcum Rodericium, & Antonium Quadrium comites profectionis adiungeret, qui ſibi ſui conſilij lucem, doctrinæque porrigerent, ſi quid in Dei cauſis, animiſque regendis exiſteret ambiguum, aut obſcurum: inſtans magnopere, vt Commiſſarius ille

113 B. Ignatius deligit Socios in expeditionem Aethiopicam.

114 Quam curæ eſſet B. Ignatio Aethiopica expeditio.

115 Ioannes Nunnius quam alienus ab honorum ſtudio.

Digitized by Google

Goæ constitueretur, vel alius quispiam prope se, cuius potestati subesset, rationemque gesti muneris reddere cogeretur. Qua B. Pater plurimum delectatus Epistola, eam & in conuentu recitari sæpe voluit, & adhibitis testibus ratum fieri, quo de autore constaret. Idemque quod diuturna semel deliberatione decreuerat, id fixum voluit. Nunniumque pro potestate coegit onus impositum non abnuere: simul & eius postulatis omnibus morem gessit. Verum hoc anno longius progressa ea legatio non est, quam vt Ouiedus, Carneriusque cum socijs aliquot ex Italia in Lusitaniam iter intenderent. Nunnium vergente ad exitum anno, morbus acerbissimus proxime ad suprema deduxit. Quo tempore cum vno, alterove post die se crederet migraturum è corpore, dictauit ad socios literas, in quibus suam de Societatis vocatione voluit extare sententiam. Negabat genus vllum vitæ reperiri sublimius, statumve vllum inter homines celsiorem videri sibi, & in quo magis expedita ad æternitatem monstrarentur itinera; simulque testificabatur in Societate sibi certum vitam finire, quamuis eam ob causam hora eadem subeunda mors esset. Deum vero plurimum precabatur, vt penitus sibi intercideret vitam, si prospiceret onus impositum minus ex eius laude cessurum. Tanta simul ad parendum alacritas aderat, vt, si Ignatius innueret, nequaquam recusaret ita agens animam, ac vel postridie expiraturus, in nauim imponi: cum tamen, quandiu arbitrio vixerat suo, sic abhorreret à vita, mari, & fluctibus committenda vt tritum versiculum. At tu sæue Aquilo nunquam mea vela videbis, identidem sibi occineret. Tantum caritas roboris, tantum obedientia securitatis puris mentibus inserit.

116 Io. Nunnij obedientia, & de Societate iudicium.

117 Res Brasilicæ. Paulo iam lætiores è Brasilia nuncij ferebantur: in qua Societatis curæ ad annos aliquot euigilabant. Et in Collegio quidem sancti Vincentij plures de Societate, quam in tribus reliquis Brasiliæ sedibus habitabant. Fructus quippe ex eo sperabatur vberior propter indigenas finitimos paulo ceteris mansuetiores, captusq; melioris, & Lusitanis pacatos: quanquam ea quoque circum loca saginandis ad escam hominibus, mactandisq; gens dedita ferino ritu viuebat exlex, & sine duce, sineque magistratu, cuius contineretur, & regeretur habenis, pronæq; ad omne nefas & omnem impudentiam mentes refrenarentur. Ea res Præpositum Prouinciæ Nobregam videlicet impulit, vt euocaret de Societate complures, quorum assidua cura, perpetuoq; labore & illa ipsa Vincentiana Colonia, & barbarorum loca finitima purgarentur. Ergo paucis culturæ Lusitanorum relictis, interiore in tractu geminam sedem instituit, alteram Manicobæ Leucas *à mari circiter* quinquaginta, vbi Vincentius Rodericius, & Franciscus Petrius sacerdotes cum totidem fratribus collocati Gregorio Serrano pueros elementa quoque literarum docente: alteram Piratiningæ, quæ amplius incrementum accepit. Leucis non plus decem, sed ardua & asperrima via, distat à mari campus ferax in primis, vnde quotidianus ad puerorum alimenta ex lignea farina, quæ genti pro pane est, commeatus deferebatur. In eo campo Piratininga est. Itaque tum vt promptiora essent vitæ subsidia, tum quod frequens ibi Brasilus ab prauis exterorum procul exemplis agebat, visum est Nobregæ Collegij corpus eo transferre. Piratiningam cum ventum esset extremo ferme Ianuario, placuit ei domui, re diuina tum primum facta B. Paulo nomen, cuius conuersionis commemoratio in illum ipsum diem recurrebat, imponi, Tum Patribus octo numero nihil prius, quam vt catechumenos in fide firmarent, christianisque moribus perpolirent, nominatimq; ab ebrietate, quo maximo vitio laborabant, ingentium apud eos malorum fonte, cædisque seminario cohiberent. Quanquam enim cum frugi, sobrijque erant ab inimicorum cædibus, & à cæsorum vorandis carnibus temperabant: tamen vbi se vino, quo factitio vtuntur, obruerent, & mentem ebrietate perderent, ad eorum continuo necem, sanguinemq; fundendum exardescebant: nec quicquam illis erat antiquius, quam vt mactatis eorum crudeliter carnibus per summam ventris insaniam, suauissimam sibi coquinam extruerent, & suis dentibus inimica viscera laniarent. Diuina tamen ope nonnihil est à Patribus contra hanc profectum amentiam: & illustrior indigenis adolescentulis fructus, vtpote mollioribus ad flectendum & inserendam in eorum pectoribus humanitatem, extitit. Quo ex numero complures iam erant aqua salutis intincti, sed catechumeni multo plures. Eorum erat ea vitæ ratio, atque descriptio, vt mane missis scholis priusquam accumberent, Cælitum in æde suffragia non sine cantu, vesperi Cæli, Terræque Reginam, misericordiæ Matrem præscriptis è formulis implorarent.

118 Manicobæ, & Piratiningæ sedes.

119 Institutio Puerorum Piratiningæ.

Digitized by Google

rent. Sextis porro ferijs cruentabant se flagellis. Bis in die docebantur elementa Christianæ legis pauciſque menſibus excepti ſunt baptiſmate ſupra triginta. Nec enim continuo, qui Chriſto nomen dabant intingebantur, ne non dum actis radicibus eorum labefactata conſtantia cum ſacramenti iniuria conuelleretur. Pueri vero ipſi eo Chriſti flagrabant amore, vt Ethnicorum parentum ſenſu nullo propemodum tangerentur, eoſque ſicubi delinquerent, accuſarent, interdumque ne affarentur quidem. Iam Venefici, quorum non exiguus apud eos numerus erat, cum ſua venditare mendacia præſentibus Patribus, & ſuas redarguentibus fraudes non auderent, ſolum vltro vertebant, & voluntario ſe quodammodo mulctabant exilio. Fuiſſetque omnino felicior rei chriſtianæ, pietatiſque progreſſio, niſi propagati à Ioanne Ramallo Mamaluchi, malæ ſtirpis peiora germina (ij ſunt ex Luſitano Patre, & Braſila matre prognati) cuncta turbaſſent. Qui in oppido tribus inde leucis diſſito commorantes, Piratiningam vſque ſuum virus iaculabantur: vtque Patribus ſe opponerent, & cunctis aduerſarentur in rebus, ceteros ad vlciſcendas inimicorum iniurias, & ad ferinum humanæ carnis pabulum accendebant, ijdemque militiæ tempore catechumenos, vt imbelles, & ignauos, (quod apud eos bellicam virtutem magno æſtimantes, dedecori vertitur) probri cauſa præteribant. Sed id probri genus, Piratiningæ Dux, quem ſibi gens ad aliquam iuſti imperij ſpeciem legerat Chriſtianis præceptis opportune edoctus, pro nihilo habendum duxit, nec quicquam in ignominiæ maculis, numerandum præter vnam turpitudinem peccatorum. Sedenim Manicobæos, quos Vincentius Rodericius, & Franciſcus Petrius longo labore tandem valde manſuefecerant adorti Mamaluchi, ſuadentes, vt ſibi potius, qui arcu, & pharetra vterentur vt ipſi; quam ignotis presbyteris, in Braſiliam ſua (vt aiebant) ob ſcelera relegatis fidem haberent, ita efferarunt, vt deſperato fructu relinquenda ea ſtatio fuerit. Ad hæc cum oppidum illud tribus leucis à Piratininga, vbi Ramalliani Mamaluchi ſedem habebant, viſere frequens ſoleret Nobrega, & Luſitanorum ſitientes animas ſaluberrimis ſubinde concionibus irrigare, primo Mamaluchi barbaro ac immani terrore minas iactare, & pericula intendere Patri cœpere, ne eas conciones haberet: poſtremo eò minitantium proceſſit furor, atque ferocia, vt ne maiores in atrocitates erumperet, de Luſitanorum conſilio, cedendum turbulentiſſimis hominibus fuerit, & conciones intermittendæ tantiſper. Sed quanquam Euangelij curſum hominum morabatur improbitas, non deerat tamen ex altera parte Dei bonitas, quæ ſuis præſidijs, admirandiſque prodigijs incitaret. Bello inter incolas Piratiningæ, populoſque finitimos excitato Piratiningani ſimul in aciem exierunt, inopinata multitudine hoſtium exterriti animos iam prope deſponderant, cum Ducis vxor virilis animi fœmina de more gentis comitata virum, nec ita multo ante luſtrata baptiſmo, perculſos metu milites cohortatur, vti ſalutari ſigno crucis frontibus communitis impauidi ferantur in hoſtem. Factum vt imperarat: tantiſque in hoſtem animis irruerunt, vt ingentem ſtragem ediderint, reliquaſque copias partim ceperint, partim in fugam auerterint, nullis omnino è Piratininganis deſideratis, ac ne vulneratis quidem, præter duos ſpiculo tranſuerberatos (quorum alter extinctus eſt) qui piæ mulieris conſilium, & hortamenta contempſerant. Nec vero victores priſco ritu captos ex hoſtibus vorarunt, ſed ſolum neci dedere, terra inſuper iniecta corporibus. Quos in tumulos cum paulo poſt incidiſſent hoſtes, rati non ſuorum, ſed Piratininganorum corpora eſſe, aſportaſſe voranda dicuntur. In eadem prodigiorum admiratione numerata ſunt illa. Catechumenus à Chriſtiano viro inuitatus ad pocula, vt de more ſecum frueretur voluptate potandi, cum diu Patrum interdicta reueritus, renuiſſet, ad extremum partim victus illecebra, partim precibus importunis, genio indulſit; & contemptis monitis magiſtrorum perpotauit egregie. Sed effuſæ potationis ſuæ celeres pœnas dedit. Bacchо illo ſuo bene dilutum grauis repente morbus oppreſſit, & mox etiam extinxit, ceteris admiratione, terroreque perculſis. Verum plectentis commiſeratio Dei, qui ſuam miſericordiam in ira non continet, morienti non defuit; locumque dedit ad pœnitendum miſero, eluendaſque ſordes omnes in fonte baptiſmatis. Conſueuerat is aliquando narrare paruulum filium iam expiatum baptiſmate vita functum, ſæpe ſibi de Cælo viſum monentem, vt ad Patres ſe conferret, & animi ſaluti conſuleret. Se autem viſum illud pro nihilo habendum eſſe duxiſſe. Sed cum ſæpius eſſet admoni-

112 Vexantur Chriſtiani & Patres a Mamaluchis.

113 Crucis ſigni vis & alia mirabilia.

Digitized by Google

tus, induxisse tandem animum Patres adire, & catechumenis se adiungere: eam scilicet fuisse causam suæ conuersionis ad Christum. Quamobrem patria relicta Corream à millibus passuum ferme trecentis erat sequutus. Puella vix quinquennis graui affecta morbo deportari à matre voluit ad sacram ædem. Ibi reptans imbecillis ad aram, & coram parentibus orsa preces, sana me Pater, inquit. Pater autem, qui genuerat, compellari à filia se ratus, vis inquit, veneficum huc accersam, qui medicinam morbo faciat? Quam illa vocem indigne ferens, strata humi clamat in parentem, non se à veneficis, sed à Deo medicinam petere. Nec sua frustrata spe. Adhibita enim à nostris fratribus meliori medicina Christianarum precum prope deploratam valetudinem recuperauit. Hoc puellæ peculiare, illud vniuerso commune Pago. Quem cum tetra lues occupasset, & ea complures icti quotidie caderent, nec humanis posset occurri

114 præsidijs, ad diuina Patres conuersi publicas supplicationes indicunt. Prodeuntium agmen instruunt non ex Brasilis adolescentibus modo, qui se flagris prodeundo multarent; verunt etiam ex alijs, qui sustinentes in manibus faces, Sanctorum litanias ambulando concinerent: & erat nouies ducenda pompa ad implorandos Angelicos cœtus custodes, ac tutores humanæ salutis, vt eorum choris numero nouem supplicationum par numerus responderet. Nec incassum fusæ preces. Expleto supplicationum prædicto numero lues abijt. His admirandis, diuinisque rerum euentis Brasilienſium continebantur ingenia: nec sine Patrum sudoribus colebantur, tametsi non respondebat culturæ par fructus. Quid in eo subigendo aruo laborum, quid incommodorum, quid tandem pertulerint ærumnarum, testis est is, qui dabat ferendi constantiam, & cui se tam

115 ex animo, tamque alacriter exercebant. Sed specimen æruunnarum iuuat ex Iosephi Anchietæ, quam Augusto mense ad B. Ignatium dedit, epistola recognoscere. Ab Ianuario, inquit, vsque in præsens nonnunquam plus viginti (simul enim pueri catechistæ degebant) in paupercula domo luto, & lignis contexta, paleis cooperta, quatuordecim passus longa, decem lata mansimus. Ibi schola, ibi valetudinarium, ibi dormitorium. Cœnaculum item, & coquina & penus simul sunt. Nec tamen amplarum habitationum, quibus alibi fratres nostri vtuntur, nos mouet desiderium. Siquidem Dominus noster Iesus Christus in arctiore loco positus est, cum in paupere præsepi inter duo bruta animalia voluit nasci, multo vero arctissimo cum in Cruce pro nobis dignatus est mori. Porro domus angustijs cetera erat vita consentiens, *frustra nauticorum velorum*, quæ nautarum dohabat benignitas atro tincta, ipsimet sibi concinnabant in tunicas. Potio erat aqua ex milio cocta, esca legumen ferme, vel olera, vel aliquid mandiocæ (id est ligneæ illi farinæ vocabulum) nec semel exhausto funditus domestico penu, opportuno in tempore, & quidem vnde minime sperabatur, pau-

116 peribus suis Pater cælestis dona sua summisit. Iam is, quem modo nominaui, Iosephus cum Graminaticam fratres nostros doceret, & in ediscendam, redigendamque in artem Brasilicam linguam incumberet, etiam genus quoddam calceorum intexere in vsus Patrum, fratrumque perdidicit. Idem Nobregæ iussu (vt est mire docilis charitas) cum Brasilorum multi perirent, secare venam aggressus, vitam multis mortalibus conseruauit. Omnem igitur ærumnarum omnium amaritiem spes abstergebat luculenti quæstus animarum, cuius gratia necesse erat eo loci degere, vt non auditione tantum christianæ vitæ formam gens, sed oculis quoque perciperet: vsuque, & consuetudine rectorum exemplorum assuesceret virtutis decus agnoscere. Quin etiam Patres, ne cuiquam oneri essent emendicandis quotidie rebus ad vitæ tutelam necessarijs propter communem hominum egestatem, extremamque miseriam, ipsi sibi apostolico more, suis manibus victum, ipsi suo labore quærebant. Nec minimo erat adiumento Nogueira laicus è Societate faber, ferrario opere faciundo, qui rustica ab se condita ferramenta cum Brasilis omnium artificiorum, & ante eam diem etiam agricolationis expertibus largiretur, duplex inde commodum reportabat; alterum, quod illis sæpe aliquid ex agro reddentibus domesticas subleuabat difficultates alterum multo amplius; quod ipsamet gens ad laboris amorem pelliciebatur; & quædam humanitatis quasi elementa discebat. In Co-

117 lonia sancti Spiritus Blasius Laurentius salubrem in primis sodalitatem instituit, cui nomen à caritate fecit. Ei sodalitati præter expiationem conscientiæ, & accessum ad sacrosanctam mēsam in sanctissimis anni diebus, Magnæq; Matri sacris princeps erat institutum

Epistola Iosephi Anchietæ de ærumnis Sociorum in Brasilia.

Iosephi Anchietæ industria.

De Colonia S. Spiritus.

temere

temere iurandi, peierandique morem, & obtrectationes quæ vitia duo plurimum increbuerant, amoliri. Itaque iubebantur ſodales eius generis noxas non ab ſeſe modo arcere cunctis viribus, ſed etiam dare operam, vt cuncto eijcerentur ex oppido: certamq; ſibi vltro multam, ſi qui in alterutro peccaret, ex pecunia indixere, vnde eos vni Orbarum collocandæ in matrimonium conflaretur. Iam Saluatoris in vrbe, Portuque ſecuro tenebatur idem tuendi animas inſtitutum, vſitatis ſacramentorum, doctrinæque præſidijs, quantis item in ærumnis, & egeſtatis incommodis indicabat nimia imbecillitas Patrum, fractæ vires, color exhauſtus, vt ſpirantium mortuorum quædam viderentur effigies. Sed leuamento erat & his dulcis caritas Dei, cuius promerendi gratia non æquo modo, ſed gaudenti quoque animo quæuis aſpera tolerabant. Auxit quoque animos ſpes coronæ nobilioris, qua duos è ſocijs cognouerunt ornatos Petrum Corream, Ioannemque Soſam Luſitanum vtrumque. Ambo ad Societatem ſub primum eius in Braſiliam acceſſum in Colonia S. Vincentij, & Correa omnium primum, adiunxerant ſeſe. Ioannes candidiſſimi ingenij, & innocentium morum honeſto viro famulabatur: ſed ita, vt verius poſſes etiam tum inter Dei famulos numerare lectiſſimos. In ſuo ſedulus miniſterio erat, erga omnes officioſus, ſerio deditus, addictuſque diuinis. Ter in hebdomada ieiunabat: in ſumma palam bonus, ac ſemper, haud ferebat vnquam coram ſe abſurdius quicquam dicto, factoue committi, quamuis ſæpe pro pijs monitis probra, & cachinnos relaturum ſe noſſet. Inde in ſortem Dei, vt eſt oblata Societas, plane, auideque tranſgreſſus, quo celſiore cœpit è gradu, eo celſius perfectæ virtutis culmen aſcendit; quocumque vſus ferret in miniſterio, ſed propriè in culinæ laboribus humilitatem, & caritatem exercens. Correa principijs non perinde felicibus, ſed ſtudio progrediendi, nihilo minore, facultate etiam maiore exorſus eſt. Is erat claro loco natus, magnique vir animi, & ante Societatem cognitam, Braſilici nominis acerrimus inſectator exiſtimans ſe ea re beneficium Luſitano Regi, Deo ſacrificium facere. Sed vt Leonardi congreſſu, Deo intus illuceſcente, cognouit quanto id piaculo fieret, quo veteres iniurias nouis obliteraret officijs, ac benefactis, ſe ipſum religioſo iugo pro eorum libertate ſubmittens, ſuas omnes curas ad eorum lucrandas animas, & ad Chriſtum vocandas intendit: in eoque ſe ſtudiò totos quinque annos (tot enim in Societate vixit) magna animi cum ſummiſſione, magno cum ardore continuit, cum dicere eſſet ſolitus aliam ſibi nullam reſtare ad ſalutem viam, niſi vt totam ſe ſaluti innocentium populorum quos tantum ante læſiſſet, impenderet. Multum autem apud Ethnicos in agendo valebat ſeu autoritate iam parta, linguæque peritia maxima, ſeu prudentiæ, ſanctitatiſque ſingularis exemplis, vt Braſilicæ primitiæ ei potiſſimum debeantur. Cuius virtutibus, ac recte factis communis inuidens hoſtis, haud ſemel eius inſidiatus eſt vitæ. Nam & antequam necaretur à Barbaris, dum ad eorum pagum Nobregæ miſſu contendit, bina in itinere ligna palmorum ferme quadraginta longitudine, iuſtaque craſſitudine prætereuntis in verticem inciderunt, fœdo impacto vulnere. Actum de eius ſalute putabant omnes, & caput infractum: vulnus obligatur, vtque ex obedientia iter peragebatur, poſtero die perinde, ac ſi intactus fuiſſet, ita integer fuit, ac vegetus. Verum ſucceſſit dolor oculorum acerrimus, quorum in ea cæli plaga difficilis, & operoſa curatio eſt. Adhibetur à ſocis piæ precationis medicina: eodemque die nullo penitus, quod perraro accidit, relicto veſtigio, dolor abſcedit. Tum Correa progreſſus ad deſtinatum barbarorum locum, ipſo in introitu magnam vim mancipiorum, ſeruorumque reperit impiæ lanienæ paratam; quos è ſagina multi temporis barbari illi ſuo ventri mactandos, & concidendos eduxerant. Id vir miſericors indigniſſime ferens, vna cum Nobrega, qui eius dudum ſubſequutus erat aduentum, omni contentione pugnauit, vt barbarorum manus ab impia illa internecione compeſceret: ſed cum proficerent nihil, dederunt de cetero operam, vt deuota illa infelici carnario capita, chriſtianis imbuta ſacris vnda ſalutari reſpergerent. Verum cum ne id quidem barbarorum ſæua crudelitas, & inſaturabilis ventris cupido permitteret, quod dicerent, ex intinctis illis carnibus perniciem importari conuiuijs, cædentibuſque, ac deguſtantibus mortem, Patres Vincentij Rodericij, quam olim retuli, tempore perſimili induſtriam imitati, è madefactis aqua ſudarijs, liquore diſſimulanter expreſſo, vniuerſas illas hoſtias, priuſquam de more cæderentur in epulas, chriſtiano ritu luſtrarunt, eaſdemque con-

118 Mors beata Petri Correæ, & Ioannis Soſæ.

119 Petri Correæ ad Societatem acceſſus.

120 Vis obedientiæ, & orationis.

Digitized by Google

uersas in victimas Dei, monitis salutaribus, & appositis ad consolandum verbis, sub ipsa claua, cultroque carnario ad extremum vsque spiritum confirmarunt.

121 Carigij multi dum ad baptismum pergunt, à Tupinaquinis occiduntur.

Interea Carigij interioris Americæ populi, docile, ac mite genus hominum, cum Christianæ legis admirati præstantiam, & ex ijs, quæ de Patribus audiebant ex ore, consilioque Castellanorum, qui Paragaum ad amnem habitabant, Christiani fieri vehementer expeterent, postquam frustra aliquandiu expectarant Nobregæ suas in oras accessum, tandem non dubitarunt, religiosiorum è numero amplius ducenti, hispanis aliquot intermistis Euangelij, baptismique gratia ignoto, ac periculoso itineri Brasiliam versus è sexcentis passuum millibus se committere. Sed à Tupinaquinis barbaræ crudelitatis Ethnicis intercepti, trucidatique, & suomet cruore lustrati, breuiore, quo tendebant, itinere peruenerunt, tam exploratæ spe salutis æternæ, cæleſtisque beatitudinis, vt percussores suos his inter necem vocibus compellarent, Vos quidem, arbitratu vestro, caduca hæc, & mortalia membra concidite, animorum certe cursum, quo minus hodie ad suum creatorem euolent, non retardabitis. Hunc in modum necati plerique, alijs iniecta vincula, vnus duntaxat è Castellanis euasit, qui cum ad Coloniam S. Vincentij perpetratæ cædis nuncius perueniſſet, missus est à Patribus eo Correa Brasilicæ linguæ peritus, non sine perspicuo capitis, vitæque periculo: qui sanguinariæ gentis ferocia blando mitigata colloquio duos è vinculis Castellanos exemit, & in Brasiliam saluos, incolumesque perduxit. Ipse vero Carigiorum indole delectatus, eam sibi Prouinciam à Prouinciali Nobrega depopoſcit. Quod Pater, qui toto in eam pectore ferebatur, nec sibi ipsi, nisi cura moraretur Prouinciæ, tantæ spei præripi laborem sineret, eo libentius concessit, quod multiplicis seges caritatis offerebatur. Castellanos magno numero eorumque non paucos nobiles vna cum vxoribus, dum cursum ad Paragaum habent, tempestas in S. Vincentij litus eiecerat. Horum vicem, summamq; rerum omnium egestatem Nobrega miseratus, inter alia solatia, id opportune abeuntibus addi posse existimauit, Correa terrestre iter tenens, pro autoritate, qua per eas valebat oras, notitiaque sermonis, ipsis mari deuectis, (sic enim Brasilico Prætori placebat) gentium, ad quas appellerent, pacem, benignitatemque conciliaret. Cum his Castellanis & illi duo abiere, quos Correa nuper ex barbarorum manibus, & faucibus vindicarat. Sed alter profectus est dolens, quod Ethnicam fœminam, qua *concubina* abutebatur, eius è sinu Patres abstraxerant. Ergo Barptholomæi *Apostoli die natali* expiata conscientia, cæleſtique pane corroborati Correa, duoque cum eo socij Ioannes Sosa, & Fabianus, post dulces Patrum, Fratrumque complexus, iter ingrediuntur. Centum ferme, ac viginti passuum progressi millia, conati vbique populorum animos delinire, nec vspiam intermittentes Euangelij salutare præconium, inueniunt alium ex Hispaniæ regnis in hostium potestate, ac saucium, duosque Brasilos, quos laniena, & dira manebat ingluuies. Hos omnes Correa sapienter eblanditus à barbaris, Fabiano, qui saucio Hispano præsto esset, simulque diuinam in populo ordiretur sementem, relicto; cum Sosa progreditur, duobus Brasilis, quos liberarat, officioſe secutis. Ac Fabianus quidem vbi is, cuius substiterat curæ, conualuit, grauiter ipse laborans, odioque barbarorum acerbissimo flagrans, quod quædam ijs humanarum carnium erepta clanculum frusta in denso nemore sepelierat, ægre tandem ad S. Vincentium se recepit. Correa, & Sosa magnis laboribus Carigiorum fines ingressi, suis ambo sermonibus, & exemplis tantos fecere motus, vt non modo plebem; verum etiam primores demonstrato patriæ superstitionis errore, ad studium Christianæ veritatis erexerint. Sed tam præclaris cœptis suus se quoque Satanas interposuit. Castellani qui ex Brasilia remeabant, hominem illum, quem seruatum à Correa, & spoliatum pellice memoraui, quod vsu longo sciens linguæ, notusque, nec modicæ autoritatis erat Carigijs, in litus expositum, misere ad conquirenda subsidia in proximos pagos vna cum homine Lusitano. Illum Correa per literas adhortatus, ne ad se propius grauaretur accedere, vt in tradenda Christi lege Castellanisque subleuandis, vnum & idem apud Carigios loquerentur, & saperent, nec alter ab altero dissentiret, nullum responsum tulit. Sed Lusitanus accessit, qui cum apud fratres pernoctasset, Correamque indigenas cohortantem ad deponendas iniurias, & ad redeundum cum inimicis in gratiam audisset, hæc alteri retulit. Is autem (id quod degenerantibus vsu venit rebus) quanto ex meliore indole, tanto ipsis

122 Correę labores, & pericula vt captiuis succurrat.

123 Idem ad Carigios destinatur.

124 Discedit cum Io. Sosa, & Fabiano.

125 Fabianus redit ad S. Vincentium.

126 Correa, & Sosa impie produntur.

Digitized by Google

sis barbaris vitiosiores in mores transgressus, dolorem auulsæ ab impuro suo conuictu concubinæ tempus ratus explendi, pro vsu, & autoritate qua apud Carigios valebat, varijs artibus, & mira calliditate quæsita contrarijs plane doctrinis, eos atque præceptis instruxit, & ad vlciscendos inimicos contraque arma ferenda suam quoque pollicitus opem, & auxilium incitauit, & quem Correa paulo ante captum à Brasilis, & ad epulas de more mactandum, ex eorum faucibus eripuerat, is & Corream liberatorem suum vnaque Sosam insimulare apud Carigios instituit, & in summum odium adducere, quasi in eorum perniciem cum vicinis hostibus conspirassent, plurimoque cum apparatu sagittarum, & arcuum hostilem præcurrissent aduentum. Ijdem mendacio fecit; quod Brasili duo, qui paulo ante à Correa seruati, ei se comites adiunxerant, arcus vterque gestabant, vt mos est genti, cum peregrinatur ad exteros. Nouember (quantum deinde argumentari licuit) mensis agebatur. Iamque Correa quod Natalis Domini dies erat sibi à Prouinciali reuersionis terminus constitutus, propensis iam Carigijs, longeq; optime animatis ad fidem, reditum adornabat. Redeuntem cum comite Sosa, & aliquantum progressos itineris ex insidijs repente Carigiorum manus adoritur. Quanquam enim clementes, vt diximus, mitique sunt ingenio Carigij, veteratoris tamen illius astutia, & proditionis falso metu compulsi, de medio tollendos non dubitauerunt innoxios. Ac primum quidem comites Brasilos duos, deinde Sosam illico ad preces in genua procumbentem sagittis interimunt: postremo in ipsum Corream hortantem hostes, quantum conijci potuit, (nec enim exaudiri verba satis poterant) vt suæ saluti consulerent, & ab impio facinore manus sacrilegas abstinerent, arcus intendunt. Cumq; is inter ictus, & vulnera nihilominus placido vultu, sermoneque lenire Sicarios illos non intermitteret, ijque viciſſim pro verbis spicula redderent, flexis & ipse genibus, baculoque suæ peregrinationis abiecto, manus, oculosque tollit in cælum, & hostium piaculis ingemiscens, nouissimas inter preces sagittis obrutus, & confectus interijt. Hic honos habitus carissimis socijs, hæc gloriæ merces, & corona tributa, vt Deo & animis suum sanguinem largirentur, & in cæcis Ethnicorum mentibus vocandis ad lucem, huius ipsi lucis vsuram amitterent, mortem in muneribus obeundis obedientiæ, & caritatis exciperent: & profundenda vita primos inter Martyres Societatis nostræ connumerarentur. Quanquam enim non religionis odio (si verum quærimus) sed proditionis, vt ante diximus, suspicione Barbarorum mens incitata, veri Dei cultores suis confossos telis exanimauit: tamen si mens eius, qui barbaros incitauit, improbissima reputatur, reperietur, nihil ad perfectam martyrij causam, atque rationem his necibus abfuisse, nec quicquam desideratum esse, quo minus illi reponantur in Martyres. Veterator ille, quem diximus, Castellanorum interpres, odio veritatis, atque iustitiæ; & auulsæ sibi concubinæ dolore percitus, ipse Corream, & Sosam Ethnicorum telis obiecit, ipse vita expulit, &, quod suis horruit, alienis manibus interemit; quasi ad homicidij crimen interfit, vtrum ipse tuis manibus, aut alienis mactes insontem, vita spolies virum bonum, & in alterum sis iniurioſus. His igitur sanctis testibus in Brasilia Societatis sunt decorata primordia, his Martyrum exornata primitijs: quos quam ingens multitudo deinceps ex hac ipsa Societate consequentibus initiata sit annis, suis locis, temporibusque reddetur. Horum preciosa nex vbi nunciata est Piratiningam, aduectos ex Europa socios inter festas gratulationes sanctus quidam pudor incessit, quod nemo ipsorum, sed vterque ex cooptatis in Brasilia ea laurea digni fuissent. Nouella vero Christiana soboles, catechumenique, & oppidani ceteri ex Correæ desiderio, tanquam ad amantissimi parentis obitum vberes in lacrymas, & gemitus mœstissimos erumpere: postquè priuatas querelas communem lamentationem media nocte exorsi Duce ipso concionabundo, sæpeque interclamante, iam veri eloquij princeps mortuus est, iam vnicus nobis veritatis interpres ereptus est, qui sincero nos cordis amore complectebatur, iam Pater, & Frater, & amicus noster est mortuus, triste officium ad lucem vsque cum miserabili eiulatu produxerunt. Hac ætate primum missus in Europam est Leonardus Nunnius, qui B. Patri statum rerum Brasilicarum exponeret, & certa ex eo responsa difficultatibus, quas dies offerebat, referret.

127 Ex maccantur.

128 Gemitus Brasilorum ex Correæ desiderio.

129 Primus ex Brasilia Romam procurator missus

Cum hæc in Brasilia gererentur, in orientis Solis India mortuo Prouinciæ Præposito Gaspare, Melchior Nunnius, Ioannis Nunnij, quem Patriarcham designatum modo narra-

130 Res Indicæ.

Digitized by Google

narrauimus, frater, e Xauerij morientis chirographo, vt supra demonstratum est, in administratione successerat: qui locis aliquot Indicæ Societatis inspectis Goam concionandi causa, & vt inde reliquam prouinciam facilius regeret, se receperat. Nec ei socijsue defuit recens de animis benemerendi facultas, misso ab Vrbe Pontificis Maximi Iobelæo, cuius promulgatores, ac præcones in ijs locis Societatis potissimum Patres, ipse Pontifex nominarat: quod vt amplum Patribus ad existimationem & nomen, ita ciuibus opportunum ad animarum commodum fuit. Eam opportunitatem nacti complures longo annorum interuallo suæ vitæ peccata posuerunt. Pecuniam male partam vel suis dominis, si scirentur, & superessent, vel Christo Domino si nescirentur, nec apparerent, suis in minimis reddiderunt. Publica præterea sunt, ac priuata, occulta, & aperta facinora, publicis, ac priuatis vocibus castigata, pietas excitata, sacra cœnobia amplificata, & nouis aucta Tyronibus, multorum denique bonorum facta sementis. Quibus in studijs, atque laboribus dum Melchior, socijque se continent, aduehitur ex Iaponia Petrus Alcaceua, cuius sæpius est facta mentio, eorum missu Patrum, qui in ijs Insulis versabantur, tam lætos afferens nuncios, tam multa de pingui illo, feracique solo commemorans, vt inusitatum quendam ardorem eo traijciendi, & apud illos Ethnicos suam operam collocandi pene cunctis iniecerit. Auxere flammam trium Iaponicorum Regum literæ Bungensis, Amanguciani, & Firandensis ad Indiæ Proregem Alfonsum Noroniam, in quibus illi veram Dei legem, quam ex vltimis Orbis terræ finibus in sua regna Societatis homines deportauerant, agnoscebant. Ac Bungensis quidem suum ad eundem Proregem legatum cum literis, & muneribus destinarat, quibus se induxisse in animum affirmabat Christi legem amplecti, & cum Lusitano Rege consociari, magnique se beneficij loco, numeroque ducturum, si cum eo Rege, qui regno tam amplo, tamque opulento præesset, Societatem, atque amicitiam religionis fœdere confirmaret. Nec inania quædam verborum officia, sed vera, & ex ipsis profecta præcordijs ea promissa fuerunt. Nam quo minus Christi legem acciperet, & Christianis se sacris addiceret, aliud nil efficiebat, nisi nobilitatis metus; ne, si nouam legem prior ipse reciperet, id illa ferret iniquius. Qui metus extrudi facile poterat, si suscipiendæ nouæ legis initium à quibusdam nobilibus esset factum. Sed Christianorum Iaponum ardor, quorum ad quatuor millia omnis iam summa conscenderat, & in suscepta fide constantia, quæ nullo terrore mortis iniecto, nullis propinquorum, carorumque labefactari videbatur illecebris, ea ingens Patribus calcar erat ad iter illud tam arduum, tamque laboriosum ineundum, præsertim quod Amanguciani, Bungensisq; Reges totis vlnis Societatem exceperant, & ad extruendum Templum, ac domicilium aream ei, solumque decreuerant: eo insuper ad beneficium addito, ne Patrum in locis veluti sacrosanctis comprehendi, vulnerarique ferro quis posset: & suo cuique arbitratu liceret citra cuiusquam iniuriam legem Creatoris accipere. Quibus rebus Melchior impulsus; quanquam eo propendebat interdum, vt in India, vbi nauos de Societate viros mors nuper ademerat, remaneret, quoad saltem ea Patrum iactura misso è Lusitania supplemento sarciretur; tamen ex altera parte veritus ne Xauerij de vita discessu, cuius iam nuncius erat allatus, conuertendorum ad Christum Iaponum studia relanguescerent, & memor insuper sancti Patris, qui vel eidem Prouinciæ præpositus ad Iapones se contulerat, à quo præsertim fuerat ipse quondam in eas insulas designatus, censuit denique præstare, & è diuina re magis esse, si ad ipsos Iapones se conuerteret, quam si apud Indos hæreret. Qua in sententia confirmabatur eo magis, quod Goæ de Societate recentes expectabantur, & Balthasarem Diazium, qui in ea Prouincia degebat, ijs agnoscebat præditum ornamentis, vt vel ab eo Indica tractari Societas pro dignitate posset. Verum ne quid non considerate, consilioque faceret, placuit Goenses ad Patres, Cœnobiorumque Præsides Dominicanæ, Franciscanæque familiæ, & ad Canonicorum summi Templi Præpositum rem referre. Quorum cum vna omnium mens esset, atque sententia, vt iter illud ingrederetur, reliquum erat voluntatem Proregis, vt exploraret. Ad quem vt venit Iaponicas forte literas perlegentem, vltro ille; Quin tu Pater in Iaponiam properas, vbi tam multa messis offertur? Tum demum eo sibi transmittendum, & diuinæ voluntati tot significationibus indicatæ parendum existimauit. Cuius profectionis fama vulgata, vel ex ipsis non defuerunt externis non modo viri,

131 Melchior Nunnius statuit Iaponiam petere.

132

viri, ſed & matronæ pernobiles, qui ſe cum Melchiore ad illud iter offerrent, vt in eas inſulas patefacto iam aditu, ad animorum ſalutem quancumque poſſent opem viri viris, fœminæ fœminis impertirent. Primas in ea re tulit negotiator opulentus, ac diues, & apud ipſos etiam Iapones, Sinas, Peguſianos affiduo commercio nobilis, Xauerio quondam peramicus, Ferdinandus Mendius Luſitanus. Is vt Melchiori ſe comitem itineris, ſocium laboris adiungeret, cum maxima facultatum ſuarum parte totum Societati ſine retractatione ſe obtulit. Continuoque ſeruos, quos habebat multos, libertate donauit: multa contulit in egentes, quædam ad extruendam ædem Deiparæ in Ciorano inſula, pioſque alios in vſus: multa quoque in magnificum munerum apparatum, quibus Iaponum Principum gratiam, ſtudiumque Chriſtianæ religioni conciliaret. Atque his initijs aditum ſibi muniuit ad reliqua. Quo Ferdinandi conſilio Prorex cognito, commodiſſimum eſſe cenſuit, ſuo eum nomine ad Regem legare Bungenſem cum literis, & muneribus. Nec abnuit Ferdinandus legationis id genus: nec ſpe Chriſtianæ propagandæ rei recuſauit hoc munus. Sed quanquam voto, & animo de Societate iam erat, tamen quo liberius, & honorificentius acceptam legationem obiret, mutandum cultum extrinſecus non putauit, tum etiam vt in Iaponia, vbi annorum quatuordecim mercatura notus erat, longe acrius gentem ad amorem chriſtianæ religionis ſuo inflammaret exemplo, cum viderent hominem antea ſplendidum honorifica legatione iam functum tantam ſubito ad humilitatem religioſæ paupertatis, & ſui ipſius deſpicientiam ſua voluntate deſcendere. Nec aberrabat à coniectura conſilium. Erat enim de Ferdinando apud Iapones tam excellens opinio, vt eum propter diuitias, quæ comparatione eorum paupertatis ampliores etiam videbantur, quam eſſent; beatum, ac Dei propinquum vulgari nomine nuncuparent. Præter hunc ducebat Melchior de Societate comites quinq; totidemque orphanos ad vſum, & miniſterium ſacrorum, quibus adiunxere ſe vltrò Ferdinandi famuli tres, qui quanquam manu miſſi, libertateque donati, ſequi ſuum Patronum, à quo diuelli non poterant, voluerunt. Eorum vero nomina, quos ſibi è Societate delegerat Melchior hæc ſunt, Gaſpar Villela ſacerdos, Melchior, Antoniuſque Diazij, Ludouicus Froes, ac Stephanus Goẽs. Hos Prorex cum alijs ad nauigandum opportunitatibus, & commeatu, tum multa ſacræ veſtis ſupellectili diſcedentes inſtruxit: curarique orphanis ſacrorum adminiſtrandis ex auro textas tunicas, ac dalmaticas iuſſit: vt quo auguſtiore cum pompa, ſplendoreque diuina tractarent, eo maiorem in admirationem, venerationemque chriſtianos illos Iapones, & ipſos etiam Ethnicos raperent. Hoc inſtructu, ornatuque rerum Melchior Nunnius tradita Balthaſari Diazio Societatis Indicæ cura, cum legato, ſocijſque proceſſit ad litus ingenti hominum proſequente caterua. Magna in digreſſu vis lacrymarum effuſa, & ex vtraque parte oſculo pacis dato, venerunt Patres propinquam in Inſulam nomine Cioranum, mille haud amplius Goa paſſus, ad ædem Virginis Deiparæ, quæ tum recens extruebatur. Hic vt fauſtam à Deo ſibi nauigationem expoſcerent ſupplice tanta Matre, ſua quiſque vota ingenti animorum motu, pijſque lacrymis renouarunt. Ea re Ferdinandus animaduerſa, ingenti quodam animi incitatus ardore, non ex certa formula ille quidem conceptis rite verbis, ſed verbis ſuis, & quæ tum diuini vis ſpiritus ſuggerebat, tria primum vota cum reliquo ſociorum cœtu concepit. Re diuina peracta Melchior, Ferdinandum quando repentina illa vota emiſerat, ſeducit & de Societatis vtcumque rebus, & inſtitutis edoctum talari tunica ad exiguum ſpatium temporis induit; qui mox cum ad reficiendas cibo vires conquireretur, in ſacello tandem inuentus eſt venerabundus ante ſignum Dei Matris puerum IESVM geſtantis in vlnis, detractos ſibi è digitis annulos in Pueri digitulos inſerens. Verum paulo poſt ponere talarem iuſſus, & ad ſuum redire veſtitum, breuiore quam vellet potitus eſt gaudio. Patres, vbi ſuæ pietati ſatis in ea inſula, cumulateque fecerunt, in altum prouecti, poſt multa pelagi incommoda, tempeſtateſque peruenere Malacam. Hic ſua diutius opinione perſiſtunt, nullam in Iaponiam opportunitatem nauigationis nacti: & quod reliquum erat anni, ſuis ex inſtituto muneribus, & functionibus exigunt. Melchior quotidie ſemel, & iterum veteri ex inſtrumento, nouoque ſacras literas explanabat. Diebus ſacris & ante meridianas, & pomeridianas conciones habebat. Quarta quaque feria ad ædem miſericordiæ de miſericordiæ muneribus diſſerebat, enucleabatque ſymbolum Apoſtolicum pulchris adducendis

133 Ferdinandus Mendius addit ſe Melchiori, ſocium.

134 Abeunt in Iaponiam Gaſpar Villela, Melchior Diaz, Antonius Diaz, Ludouicus Froes, Stephanus Goes.

135 Cioranus inſula prope Goam.

136 Melichioris Nũnij & ſociorum res geſtæ Malacæ.

Digitized by Google

cendis similibus, & rationibus ad persuadendam Ethnicis Christi legem, quibus cum tam frequens consuetudo eis intercedebat. Sexta vero septem Dauidicos psalmos pœnitentiæ vsu, vocabuloque nobiles explanabat; tradebatque tum peccata dispiciendi, ac distinguendi præcepta, tum ea deplorandi, ac pœnitentiæ lacrymis expiandi: quibus ex concionibus, sacrisque lectionibus ingens ad animos permanabat vtilitas. Ac, ne tenera desereretur ætas, vnus e Fratribus per vrbem egressus puerorum gregem tintinnabulo conuocabat: & christianis præceptionibus, bonisque moribus informabat: cuius disciplinæ vis ad eorum quoque propinquos, & domesticos pertinebat; cum & famulis, & ancillis pueri illi, quæ didicerant, impertirent. Et, si quem domi, vel arcta sibi necessitudine iunctum temere vsurpantem augustissimum Dei nomen exaudissent, in eum acriter inuecti, suum illi facinus exprobrarent. Erat & suus quoque emendicandæ stipi cum ad domesticas, tum alienas egestates leuandas dicatus dies: erat & suum gemino valetudinario interuisendo tempus ex interuallo dicatum. Quibus in officijs nihil Ferdinandi luculentius exemplo, nihil ad permouenda pectora magis efficax. Is quanquam ad pristinum cultum Melchiore iubente redierat, eo tamen iterum tantisper posito, & absoleto suscepto, quæritabat tanta animi demissione, ac sui despicientiá per vrbem stipem, & in ea vrbe, vbi diuitiarum splendore nobilis celebrisque iam erat, vt vere sibi gens illa persuaderet, & in animum suum induceret, alteram quandam post hanc breuem, & fluxam sempiternam esse vitam, cuius ille gratia tam constanter humana contemneret. Ex hac studiorum, munerumque varietate, & ex hac tanta exemplorum luce, atque fulgore, mira quædam in ea ciuitate morum commutatio facta est, plane vt aliam faciem, & vultus alios ab eo Societatis accessu, moraque referret. Quas inter moras percunctanti ex Ignatio per literas Melchiori num ab alijs prouincijs esset Indica secernenda, an potius cum Lusitana iungenda, Respondit B. Pater, vtique secernendam, vt suum apud se præpositum, ad quem suis de rebus opportune referret, & à quo rectius administrari posset, haberet. Hactenus de Melchioris ex India discessu.

137 Vis recti exempli.

138 Balthasar Diazius Melchiori succedit: Goæ præclare rem diuinam procurat.

Goæ Balthasar Diazius muneris pariter, laborisque successor Melchioris vestigia sequutus, institutum concionandi tenebat, plurimo cum fructu, saluteque multorum. Ad eius vocem mulieres ferme omnes, quæ corpus publicauerant vulgo suum, vt ad verecundiam sublatis periculis se formarent, & voluptati frænos imponerent, vrbem egressæ se ipsæ quodammodo relegarunt, in tutoque collocarunt. Sed cum *sociorum* magnopere Balthasar plura auxilia requireret, commodum nouus Prorex Petrus Mascarenia è Lusitania par sacerdotum adduxit Franciscum Vieram, & Iacobum Soueralium eum, qui operam Regno Congi nauarat. Nec enim iam plures supererant Goæ, quam tres, numero sacerdotes, cum sociorum tamen esset numerus ad triginta. Cum his igitur tribus illi duo coniuncti partim sacramentorum administratione, partim diuini verbi prædicatione, totos reparandis se se animis addixerunt. Reliqui vero partim elementarijs pusionibus instituendis ducentis & quinquaginta, partim tota conquisitis vrbe ferme trecentis christianæ pietatis instillandis initijs longa tædia superabant. Adeoque sibi omnes cum his, tum alijs obeundis caritatis muneribus non parcebant, vt eorum complures aut bonam valetudinem penitus amiserint, aut vitam ipsam nimio labore finierint. Cuius laboris incommodum penuria virtus reddebat acerbius, & earum rerum indigentia, quæ ad tutelam vitæ non modo Patrum, sed etiam puerorum; quos alendos susceperant, pertinebant. Quod alio rursus cumulabatur incommodo, quod non mediocriter Ethnicorum ad Christum remorabatur accessum, deerant idoneæ Societatis operæ, & qui pereuntibus porrigerent dexteram, ad salutemque vocarent. Deerat eorum non modo copia, qui rem gererent animorum; sed eorum etiam, qui domesticam iuuentutem literis expolirent, doctrinæque præsidijs instruerent, vt tradendæ dialecticæ causa, nondum enim ad altiora doctrinæ fastigia iuuentus illa conscenderat, aduocandus fuerit ex Augustiniana disciplina magister. Atque hoc nimirum impulit Indiæ Patres, vt ab Lusitania plus operarum tanta contentione tantum in messem efflagitarent. Illas vero exiguas copias, studia, contentiones, & proferendæ religionis inceptum sustentabant vtique Xauerij de Cælo preces, cuius apud se corpus, carissimumq; pignus pie conditum huius anni vere Malaca aduectum asseruabant. Crescebat eius apud homines veneratio, & frequentibus concurrebatur agminibus ad sepulchrum;

139 Peruenit in Indiã prorex Petrus Mascarenia & cum eo de Societate Franciscus Viera, & Iacobus Soueralius.

140 Res Societatis Goæ in maximis difficultatibus.

141 De corpore B. Xauerij incorrupto.

affere-

Digitized by Google

afferebantur coronæ, quæ tumulum tangerent, florum ſpargebantur odores, & perpetuos in vſus luminis creber cereus incendebatur, Quo in genere illud admirabile,& dignum literis memoratur, cereum ad eius corpus accenſum haud amplius magnitudine cubiti totos dies duodeuiginti, totaſque noctes continenter arſiſſe nullius adminiculo, niſi Dei ſubminiſtrantis pabulum ad fulgorem. Miraculo erat ſingularis illa corporis ſeſquiannum iam animo vacui, toties ſepulti, ac per tot ſpatia æquorum delati perſeuerans integritas, quæ cum fidem ſuperaret omnem, & ſuſpicionem occulti balſami nonnullis afferret, Alfonſo Proregi placuit aperiri corpus, & à Medico ſuo peritiſſimo Coſmo Saraiua curioſius inſpici. Is toto corpore pertentato, ventre præſertim, qui facillime contabeſcit, nihil non ſolidum, integrumque reperit, nullo balſami oleiue latentis indicio. Cumque è Societate quidam ſuos in plagam digitos, quæ ſecundum præcordia læuo patebat in latere, Coſmo autore merſiſſet, cruor illico aqua permiſtus erupit, nil graue redolens, ne admonitis quidem propius conſulto naribus. Iam crura, ceteraque membra carne adeo ſolida, natiuaque reperit; nullis vt medicaminibus conſeruari tanto poſt obitum interuallo eo modo poſſent. Hæc ille iuratus pro impoſito ſibi à Prorege negotio multis audientibus teſtificatus eſt. Antonius quoque Ribera, qui Epiſcopo ſuperiore anno demortuo, ſacrorum adminiſtrationi præerat, cum ea de re teſtimonium ſua manu ſubſcriberet, affirmauit ſe, cum rem ſibi pro ſuo munere cognoſcendam, rumore, qui de ſancti corporis integritate manarat, impulſus exiſtimaſſet, Templum vbi iacebat ingreſſum, arcam aperiri iuſſiſſe, facibus accenſis vna circiter ante meridiem hora ſuis corpus oculis inſpexiſſe, brachia, crura, coxendices, & reliquas partes corporis diu, multumque tractaſſe, totumque corpus integrum inueniſſe tam expers omnis tabis, imò etiam tam recens, vt ſolida in eo caro,natiuuſque ſuccus,& color etiam viuidus appareret: vidiſſeque paruulum ſupra genu in ſiniſtra coxendicæ quaſi vulnus, vnde carnis fruſtulum ſectum erat: itemque vulnus aliud in ventre, quo cum digitos iniecciſſet, nil tabidum deprehendiſſe, nil olfactu graue. Quæ omnia vti à ſe comperta eſſent, tabellionem iuſſiſſe ſuum publicis tabulis conſignare, & eis ſuo ſe ſubſcripſiſſe chirographo. Porro ſtudia populi, & hominum teſtificationes de diuturna corporis integritate prodigijs ipſa quoque diuina vis plurimis affirmauit, præſertim in ægrotorum redonanda ſalute, quam Goæ conſtat ad eius corporis tactum recuperaſſe complures. Narrabat Antonius Sà indigenam domi ſuæ fœminam partus iam dolore deploratam Xauerij capillis, qui inter ſacra lipſana ſeruabantur, admotis ſtatim fœtum edidiſſe feliciter. Ancillam quoque ſuam inter parturiendum exanimatam, cum extinctus in aluo fœtus, & in tranſuerſum iacens extrahi ſine parentis interitu, periculoue ſummo non poſſet, eodem admoto capillo mortuum fœtum citra periculum effudiſſe. Nec minus admirabile, quod Antonio alteri contigit è nobili Rodericiorum familia, cui diuturna pituita ſic hebetarat aſpectum,vt ne eos quidem, qui ſe propius affarentur, aſpiceret. Is medicamenta complura nequicquam expertus, cum ad Xauerij ſepulchrum ſe duci iuſſiſſet, oraſſetque Patres, vt ſibi loculum aperirent, Xauerij manus oculis ſuis admouit,& abſterſa repente caligine cernere paulatim cœpit, & ſuum breui recepit aſpectum. Balthaſar, cuius paulo ante meminimus, Diazius, cum ex angina, quæ fauces arctius interſtrinxerat, laboraret, nec in ſtomachum traijcere aliquid, ac diglutire iam poſſet, poſtulata claue loculi, vbi Xauerius eſt conditus, ea ipſa faucibus tactis, continuo concretos illos humores ſoluit, & iter eſcis intercluſum aperuit. Illud admirabilius, longeque celeberrimum. Ioanna primaria fœmina, quo die Xauerij corpus delatum eſt Goam, cum ex diuturno morbo morti iam eſſet proxima, excubarentque ad eius cubile domeſtici campanarum ſonitu exaudito, tanto funeri conſentaneo, & fama ſanctitatis admonita, miraculorumque Xauerij, virum ſuum Chriſtophorum Pereriam, & quotquot aderant præſentes obſecrat, vt ad Xauerij feretrum deportari ſe ſinant. Cum illi negarent, ne perſpicuo periculo prope iam moribundam committerent, in eoque obſtinatè perſtarent, illa præ ſancti viri videndi ſtudio fiduciam concipit, & voto ipſo ſubitam morbi leuationem ſentit, dum ad extremum quotidianis aucta viribus, & bene confirmata conualuit. Quid? quod flagella ipſa, quibus ſe pro ſua pietate Xauerius diuerberare conſueuerat, hanc eandem vim morbos ab humanis remouendi corporibus habuiſſe reperta ſunt: eaque à Neophitis aſſeruata, fuiſſe medicinæ

142

143 Reliquiarum B. Xauerij miracula.

Digitized by Google

dicinæ nonnullis. Nec ipsæ modo res defuncti iam viri, sed eius quoque nomen religiose appellatum, & deuocatæ eius de Cælo preces, vel in Europa, lociſque procul diſſitis ad eius mortis nuncium, & admirandi funeris famam ſalutem ægrotantibus attulerunt. Teſtis eſt Luſitania, teſtes Societatis in ea Patres beneficium ſalutis experti.

144 Decumbebat ex febribus Conimbricenſis Collegij Rector Leo Henricius, cum de felici Xauerij obitu literis, funereque perlatis, ſpe ſalutis recuperandæ concepta, iubet eas ad ſe ſe afferri; ſibique recitatis quadam auctus repente fiducia, cubito de lecto ſe alleuat, & paſſis manibus, verſiſque ad aſtra luminibus Xauerio ſupplicat, ne minus ſit in propulſandis morbis benignus in ſuos, quam eſſet in alienos: continuoque depulſam diuinitus ab ſe febrim, & vires inſuper ſibi redditas animaduertit. Qui dum inter admirationem, & gaudium rem tacitus animo voluit, & Deo cum lacrymis gratias agit, non ſe tenere lectulo, ſed cohibere clamans potuit, attonitis ſtupore domeſticis: nec prædicandi, & celebrandi Xauerij finem facere; ſed valens viribus, & acceptæ ſalutis munus oſtentans ad Andream Capredam eximium in audiendis confitentibus ſacerdotem morbi ſocium lætabundus occurrit, beneficium commemorat, & ſuo mouet exemplo, vt ab Xauerio poſcat opem, par experturus protinus auxilium, ſi fidenter imploret.

145 Rex Luſitaniæ in Sanctorum numerum curat referendum B. Xauerium.

Is haud ignarus, quam modo grauiter afflictaretur Henricius, fiduciam excitat, inuocatoque Xauerio omnium opinione celerius febrim & ipſe depulit. Hæc & alia complura cum de Xauerij ſanctitate Luſitaniæ Rex non modo fama, ſed multorum etiam ex literis, ac ſermonibus cognouiſſet, quanquam tanti viri iacturam, totius cladem Orientis pro eo ac debuit acerbe tulit: tamen vt dolorem ſuum aliqua ex parte leuaret, ac debitam virtuti gratiam ſolueret, ei qui ſummæ rerum præeſſet in India per literas accurate mandauit, vt illuſtria Xauerij facinora, miraculaque ſedulo conquiſita in publicas quam primum tabulas adactis iureiurando teſtibus referenda quam diligentiſſime curaret: eaſque tabulas vna cum teſtimonijs, & autoritatibus vniuerſis, ſuo & chirographo ſubſignatas, & obſignatas annulo triplici itinere ad ſe tranſmitteret: ſibi enim in animo eſſe teſtificationem illam ad Pontificem Maximum in Vrbem mittere, vt, ſi ei videretur, tantam ſanctitatem meritis decoraret honoribus, & tot miraculis inclytam, venerandam, & colendam ab omnibus rite decerneret. Eas igitur tabulas Franciſci Barretti ſtudio, qui Maſcareniæ Proregi ſucceſſit, ſane quam accurate, exquiſiteque confectas cum Rex accepiſſet, ad ſuum Romam legatum miſit, vt referendi *in ſanctorum* numerum tanti viri procurationem, cauſamque ſuſtineret, & eam ſtrenue apud Pontificem ageret. Sed pij conſilia Regis intempeſtiua mors fregit, relictis regijs apud nos tabulis obſignatis, Regiſque manu rite ſubſcriptis, vnde ea fere omnia, quæ & à nobis, & ab alijs de Xauerio mandata ſunt literis ſumpta ſunt. Iam de ceteris Societatis in India locis nihil nominatim hoc anno, illud vniuerſe mandatum eſt literis. Vbere vbique fructus, & in Chriſtianis, & in Ethnicis editos; futuros etiam longe maiores niſi ipſa Europæorum exempla, & regiorum miniſtrorum aliena ſtudia eſſent in mora: & ipſa quoque paucitas operarum: ex quibus Antonium Fernandium inter inſulas Amboini naufragium extinxit. Is vnus nec ſacerdos cum Vincentio Pereria Amboinios edocebat, & ſolabatur, quos Mahometani crudeliſſime diuexabant, & ipſe male fuſtibus acceptus nihil aiebat ſe laborare de plagis, modo vita ſupereſſet, ne penitus deſtituerentur eo ſolatio Chriſtiani. Verum dum accitus magno ſtudio ad inſulam fidei percupidam nauigat, cum vectoribus pene omnibus merſo nauigio perijt. Vincentius natatu cum fluctibus ſtrenue colluctans, quanquam crebro ad præacutas cautes alliſu totus cruentatus, tandem ſaxum tenuit. Inde cum inſiſtere veſtigijs nequiret per ignota loca, & ſola agens ſeſe, totum triduum perreptauit haud dubie conficiendus inedia, niſi forte vnus è montium incolis inuentum, ſublatumque in humeros ad pagum Chriſtianorum deportaſſet. Is nondum in Societatem erat adſcriptus. Sed

146 Antonius Fernandius dum ad euangelizãdum nauigat, naufragio tollitur.

147 Res Iaponicæ.

talibus experimentis cogebat caritas in illis operarum anguſtijs etiam candidatorum exercere conſtantiam. Apud Iapones duabus in vrbibus Amangucij, ac Funaij ſiue Bungi, vt ante ſignificauimus, bono loco Chriſtiana res erat; ibi Coſmo Turriano, hic Baltſahare Gago perpuſilla cum ſociorum manu operi inſtantibus. Nec intermittebantur Amangucij vllo puncto temporis conciones. Eæ erant Xauerij elucubrationes hiſpanicæ in vnum redactæ volumen, & à Paulo Sanctæ fidei in Iaponicum translatæ ſermonem.

Digitized by Google

sermonem. Quæ cum haberentur ex scripto, dum peregrina lingua procuditur, complebatur auditoribus Patrum ædes, quotidieque aliquot maxime de præcipuis à patria vanitate ad veræ pietatis cultum, religionemque deducebantur. In ijs Bonziorum Meacensium fuit par, qui Christi lege, baptismoque susceptis, hic Pauli, ille Barnabæ nomine, nihil dies, ac noctes aliud nisi de animi salute, deque Deo viuo, ac vero pure, casteque colendo cogitabant: quorum in exemplis, & opera multum videlicet Patres ad flectendos popularium animos reponebant: & eorum alter elucubrationes illas Xaverianas, vnde Patres è suggestu Iapones affabantur, Iaponice rursus vertit paulo luculentius, & ad vsitati sermonis consuetudinem magis accommodate, ne quid illi abhorrens ab vsu eorum etiam tum balbutientes efferrent, quod risu, & sibilis petulans vulgus exciperet. Nihil enim insolens Iapones in sermone, nihil ferunt obsoletum, & ad omnem linguæ lapsum, atque imprudentiam miros in cachinnos erumpunt. Haud in vrbe modo, verum etiam foris circumferebatur & à Patribus, & à Neophytis Christi nomen: in eamque rem summo studio Christianis Iaponibus incumbentibus, populus, qui ambulabat in tenebris lucem vidit, & magnus Ethnicorum numerus Christi iugo sæua Satanæ depulsa tyrannide, colla subdidit. Bungi vero multum erat Patribus cum Bonzijs litium, magna sæpe cum inimicis capitalibus de religione contentio: cumque ex omni certamine, quod erat pugnanti pro veritate procliue, Balthasar victor excederet, nec id diffiteri Bonziorum auderet improbitas, verita ne falsitatis apud multitudinem redarguta, male rem suam gereret, eo denique se conuertit, vt persuaderi pro concione multitudini vellet, Iaponum sectam nihil à Christianorum disciplina distare. Sed ne fucum populo faceret: &, qui erant in eandem inducti fraudem, ab ea Balthasar opinione deduceret, librum edidit, in quo quantum inter vtramque disciplinam interiectum esset interuallum, perspicuis rationibus demonstrabat. Qui liber ad Regem Bungi perlatus, adeo probatus est, vt eum sibi Rex Consiliarijs præsentibus recitari, describique iusserit: codicemque ipsum suo chirographo communitum, quo plus ei fidei suos apud ministros, & commendationis accederet, ad autorem suum remiserit. Magna igitur exinde rerum tranquillitas apud Patres, nec modica ad Christum Ethnicorum accessio Domino cooperante, & Euangelizantium sermonem perspicuis signis, atque miraculis confirmante. Septuagesimum iam diem exercebatur à Satana Iapon: & erat infelici faucibus arcte pressis esculentis omnibus, ac poculentis iter obstructum: longam inediam, & ademptam vescendi facultatem certus sequebatur interitus, cum porrectam à Christianis aquam crucis signo lustratam, vna cum pronunciatione Dominicæ precis Ethnicus hausit, & malum continuo Dæmonem, qui eius se faucibus insinuarat, abegit. Tum demum patefactum est iter escis, & sumpto pabulo recreatus ægrotus. Paralyticus qui valetudinis causa multa prodegerat, varijsque ad eam recuperandam superstitionibus erat vsus sacra epota aqua momento conualuit. Eodem morbo conflictatus alius, eadem adhibita curatione leuari protinus cœptus est. Quidam autem diuturna lippitudine pene cœcus de sacro fonte susceptus, vnà cum peccatorum tenebris oculorum caliginem dispulit, & pituitæ cohibito cursu pristinam aciem recuperauit. Alium vero quem nefarius spiritus afflictabat: &, iam elinguem, mutumque reddiderat, cum res suas omnes, atque fortunas in placandam Idolorum iram temere profudisset, signo Crucis Balthasar admoto, protinus ab infesto Dæmone liberauit, loquentem reddidit, & sibi vndique restitutum sacris vndis intinxit. Illud etiam admirabilius, quod cum magnis ex febribus laboraret, iussus à Balthasare Crucis se aliquoties signo expiare, sanus illico discessit. Postea cum preces Idolo praua consuetudine ductus, ne febrium rediret ardor, adhibuisset, denuo iactari febribus cœptus est. Qui cum rem secum tacitus reputaret, piaculum sensit, & iusto dolore suscepto, recurrit ad Patres. Ab his eodem signo Crucis se iterum expiare iussus, iterum conualescit. Quid illustrius ad commendandam Christi fidem, veramque religionem? Sed longum sit omnia persequi, & varia morborum genera diuinitus persanata, seu febrium restinctos ardores, seu parturientium propulsata pericula sacra duntaxat aqua, vel venerandæ Crucis obiectu. Constat vno tantum beneficio salutis adductos Ethnicos ad trecentos suscepisse baptismum.

148 Vis Signi Crucis: & alia miracula.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Decimus quintus.

1555.

1 Primi honores in Societate Patriarchæ, & duorum Episcoporum ad Æthiopicam expeditionem.

ERAT in occasu iam annus, ac nouus oriebatur, cum quæ de legatione Aethiopica supra memorauimus, perfecta in Vrbe sunt. Pontifex Iulius non sine Societatis laude præfatus eam, quanquam honores ab Apostolica Sede recusaret, eas tamen cathedras, quæ recens offerebantur, plenas laborum, atque discriminum non subterfugere, summo Patrum Purpuratorum consensu Nunnium Patriarcham, Ouiedum, & Carnerium olim Patriarchæ successuros, hunc Nicenum, illum Hierapolitanum Episcopos renunciauit, coactos pro imperio delatas infulas admittere. Patriarchæ non in Aethiopiam modo, verum etiam finitimas in Prouincias summum ius, & potestatem dedit, & sacrum pallium misit. His in Societate principibus apertus est aditus ad honores: sed eos honores, in quibus plus inesset curarum, atque laborum, quam splendoris, ac pompæ; si tamen est dicendus apertus, qui postea quadraginta prope annis præter eos nemini patuit. Adeo constanter honoribus se Societas semper oppositit: & eos ipsos, quos refertos crucibus, periculisque dicimus, tamen quia honores erant, nisi admodum repugnanter, ac inuitissima non admisit. Idem sub tempus Lainius, & Natalis in Germaniam cum legato Sedis Apostolicæ Ioanne Morono Cardinali ad comitia Augustana mittuntur; sed ob mortem Pontificis successu non magno. Lainius statim in Italiam redijt: de Natali infra narrabo. Decimo Kal. Aprilis *moritur* Iulius anno Pontificatus sui quinto: quanto cum Societatis incommodo, quam *alieno* tempore, sensit sociorum in Vrbe Collegium, cui annuum vectigal assignarat, sed testimonium publici diplomatis nondum dederat: sensit & Collegium Germanorum, cui certa pecuniarum subministrabat ex interuallo subsidia: quæ cum eius obitu defecissent, tota scilicet eius curationis moles Societatis super humeros ruit: cuius erat expresso ære precario cum Alumnorum tueri vitas, tum locatarum ædium pensitare mercedem. Quo tempore tanta erat in vrbe caritas, tantus numerus sociorum (centum enim amplius, & sexaginta censebantur) vt ne quartæ quidem alendæ parti sedulo corrogata, collatave subsidia satis essent. Itaque ne tantæ pietatis opus vna penuria victus intercideret, faciendum Ignatio fuit, magnum vt Alumnorum numerum per varias Societatis in Italia sedes, ac domicilia dispertiret: reliquos apud se Romæ conquisitis eleemosynis sustentaret. Sensit denique immaturam Pontificis mortem Societas omnis, quæ Iulium agnoscebat, vt Patrem, à quo amplissimo diplomate confirmata, immunitatibus aucta, munita priuilegijs, ornata iudicijs, & beneficijs erat. Non his modo potuisset incommodis Marcellus Ceruinus Politianus Iulij successor occurrere: sed longe maiora pollicebatur, si vita suppeditasset. Verum spem totius Christianæ gentis, quæ quidem vix Pontificem prius eum creatum, quam mortuum potuit audire, breui sustulit communis moriendi necessitas. Erat hic cum bonis omnibus, tum Societati, Ignatioque peramicus, vir integerrimus, & omni laude cumulatus, munerique tanto omnium opinione par. Cuius ob electionem cum è comitijs redeuntes amplissimi Patres sibi ipsi plauderent, exaudiebantur huiusmodi voces per ædes Pontificias passim mittere, ecquis audeat hanc Pontificis improbare lectionem? Inijt Pontificatum Marcellus (noluit enim mutare nomen) quinto Idus Aprilis ingenti bonorum omnium gratulatione, gaudioque. Quem cum adorandi gratulandi q. causa noster quoq. adijsset Ignatius, Pontifex hominem arcte complexus, & suauiter osculatus, cum eo inambulans de re componenda christiana, de propaganda Christi fide,

2 Mors Iulij Pontificis magno Societatis incommodo.

3 Marcelli Pontificis virtus, & pietas in Societatem.

de

de veteri disciplina restituenda, de sanandis deniq; affectis Christianæ reipublicæ partibus multa contulit. Deinde comiter ab se dimisso, mandauit suo vt nomine benedictionem cunctis Patribus impertiret, quos singulos aueret inspicere, & quasi suas copias, ac milites recensere: proinde curaret eos, vbi primus ille salutationum æstus deferbuisset, ad se adduci: cohortatusq; ad augendam religiosæ militiæ Societatem, Tu milites, inquit, collige, & bellatores instrue, nos vtemur. Duos etiam, quos apud se haberet theologos postulauit ea modestia, vt adderet, nisi forte vtilius putes operam alibi nauaturos. Quid multa lætissimus ab eo congressu B. Pater, & optima spe plenus abscessit: parq; thelogorum, quod Pontifex postularat, Lainium, & Olauium assignauit. Sed, quæ rerũ humanarum est inconstantia, diuturna illa lætitia non fuit. Marcellus (vt erat tenuissimæ valetudinis) paucos intra dies in febrim incidit, & altero, ac vigesimo Pontificatus sui die communi omnium luctu mœroreq; decessit. Ei suffectus est decimo Kal. Iunij is, qui Paulus eo nomine Quartus vocatus est, Ioan. Petrus Carafa Cardinalis Theatinus prope octogenarius, vnus è primis, qui sacrum Clericorum Regularium fundarunt Ordinem: ex quo etiam Theatinos vulgus appellat. Curam à principio nonnullam Societati iniecit hic nuncius. Erat enim opinio Carafam & olim offensum, quod cum is peroptaret vnum, eundemq; ex hoc nostro, ac Theatinorum conflari Ordinem noluisset Ignatius; ac nuper, quod Ignatio eodem monente, in causa Neapolitani adolescentis, de quo supra narrauimus, acta eius Pontifex Iulius rescidisset. Verum B. Pater, cum in sacellum se tacitus recepisset, totamque rem commendasset sapientiæ, bonitatique Numinis sempiternæ, mox placido vultu, & animo per quam sedato egressus sperare se dixit fore, vt qui metuebatur infensus, eum Societas experiretur propitium, nec diuina desideraret præsidia, si destitueretur humanis. Spem confirmauit euentus. Nam cum ad pedis osculum renunciati Pontificis cum suis aliquot accessisset Ignatius, mirum quam amanter ab eo, quamque honorifice sit exceptus. Eademque benignitate, honorisq; significatione paucis post diebus Ignatium Pontifex accersitum, multa de suis, multa de Regis Ferdinandi rebus colloquentem non in genua prouolutum: vti mos est (neque enim passus est vnquam ab Ignatio se de genibus, ac ne aperto quidem capite, compellari) sed secum per cubiculum inambulantem, multis inspectantibus, & admirantibus audiuit: supplici concessit omnia, & quicquid pro Ferdinando postulauerat large dedit. Quin etiam Cardinalis Io. Michael Saracenus, qui gratia plurimum apud Paulum, & autoritate valebat, quiq; eius Pontificatus initio vnus omnia gerere dicebatur cum quædam & ipse à Pontifice postulasset, eius postulata Paulus ad Ignatium remisit. Narrabatq; Cardinalis Augustanus Otho Truchses se ex ore Pontificis Ignatium admiratum, cum ea in sermone de eo diceret, Societateq; vt, si sibi quippiam esset cum Pontifice transigendum, negaret se alium ad id conficiendum præter Ignatium, cuius tanta esset apud illum autoritas, adhibiturum. Haud illa minor in Societatem benignitas, existimationisque significatio, quod cum rescisset Paulus prioris Pontificis voluntatem de fundando, & suis ornando fortunis Romano Collegio, negauit decretum à Iulio vectigal aureorum bis mille quotannis satis esse ad eius alimenta Collegij, & de maiore serio cogitandum. Erat enim refertissimum illud, & magna in egestate Collegium. Ex quo quanquam paulo ante centum, alij alio per orbem terrarum sparsi erant, vt suos de more fructus ferrent; in Vrbe tamen alijs ibidem receptis, vel aliunde accitis ad studia literarum, centum adhuc & quinquaginta, eoque amplius versabantur: & aliquot anni mensibus prope ducentos Collegium numerauit. Quibus alendis assignatio illa pecuniæ, quam decreuerat Iulius longo interuallo satis esse non poterat. Itaq; Paulus ad maiorem adiecit animum. Sed quominus cogitata perficeret exortum repente bellum inter eum, Regemq; catholicum impedimento fuit. Quod quanquam breui deinde compositum est; ipse tamen bellicus apparatus, qui plerumq; exhaurit omnia, & tumultus ipse domesticus à destinata benignitate Pontificis animum auocauit. Nec tamen in tanta temporum iniquitate, tanta annonæ caritate, tãta inopia Collegij, cui nullum erat vectigal annuum, indigentibus quicquam defuit. Nimirum grande vectigal spes flagrans in Deum, & accensa fiducia: qua nixus, & sustentatus Ignatius nullam expauescebat inopiam: sed perinde suæ familiæ consulebat, ac si plenas arcas, & refertas cellas haberet. Sat diues, qui Deum possidet. Cuius è thesauris B. Pater tanquam suis, suæque domi conditis, ausus est in Vrbe villam à fundamentis extruere: & ob eam rem ad Thermas Antonianas, haud ab æde

4 Succedit Marcello Paulus IV.

5 Benignitatis eius in Ignatium, & in Societatem documenta.

6 Fiducia in Deo B. Ignatij.

Digitized by Google

S.Balbinæ procul ædificium non inelegans inchoare,vt esset etiam aliquis recessus ægris, & valetudinarijs apricus,ac liber: vbi & Collegij iuuentus studijs intenta perennibus interdum animos relaxaret. Et absolutum vix erat opus suis omnibus expletum numeris, cum die ipso,quo pretium operis operæ reposcebant,large mittitur à beneficis, vnde sua merces fabris,ac structoribus reddi posset. Tam tempestiue suorum indigentiæ paterna Dei benignitas prouidet:tam ex suo pacto fideliter in rebus cunctis occurrit. Nihil igitur rei familiaris egestas, nihil aspera domi res animum solicitabat Ignatij, cum ei Domino deseruiret,qui quærentibus regnum eius,atque iustitiam,quærendi victus solicitudinem eximit: & ea, quæ natura desiderat, adijcit vniuersa. Quin etiam inter clarissimas eius prædictiones præcipui Patres illam notarunt,cum iussit Polancum ad quinque menses sustentare quoquomodo posset Collegij inopiam,postea res laxiores futuras,vt omnino,& quidem in summa totius vrbis penuria euenit. Illud igitur magis solicitum, ac suspensum habebat Ignatium,quod Lainium decreuerat Pontifex,cuius iam ante virtutem,exquisitamque doctrinam cum admiratione perspexerat,ornare galero, & sacra purpura decorare. Auditusq; B.est Pater à suis cum diceret,nisi se Dei dextera interponeret,cito se Lainium in purpura conspecturos. Sed hanc curam, atque metum ea vicissim spes,ac consolatio leuabat,quod si Lainius ad eum vocaretur honorem,futurum esset plane, vt *intelligerent* vniuersi,quam non galeros,atque thyaras Societas consectetur,& ambiat, imo vero quam ferat ægre,quamque refugiat;cum acerrime sese ille vir ijs vltro delatis,& imperatis opponeret. Qui,vbi suam rem agi sensit,& in tanto discrimine se versari,non dies,non noctes à placando Deo,obsecrandoq; desistere, suis vt ab humeris crucem illam honoris auerteret,ne sese à suscepta pateretur humilitate,vitaque illa quieta, & ab ambitione remota distrahi ad strepitum tumentis curiæ, & insanos fluctus, Euripos que rerum humanarum. His precibus præcipuum quoddam studium, curamque iungebat, ne res ad exitum peruenirent, & quod timebat,euaderet. Eaque de causa nouo ambitus genere conueniebat ex amicis Cardinalibus vnumquemque, & cuiusque confugiebat ad opem; vt si quid decerneretur in se suæ quieti aduersarium, humilitatique, id ipsi autoritate sua,consilioque discuterent. Is deinde iussus in Vaticanum diuersandi causa se transferre (significauit enim Pontifex velle hominem apud se consilij causa meditans quemadmodum res Datariæ recte componeret, melioremque ad formam munus illud *redigeret) ne* Pontificis mandata negligere, nutusque videretur eo se transtulit. *Vbi cum diem dun*taxat mansisset vnum, postridie reuertit ad suos, quod diceret sibi esse necesse super negotia Pontificis,& libros varios,& viros doctos consulere,vt per eam occasionem Curiæ oculos declinaret,& paratis honoribus se subduceret. Idemque vt hac in re animi sui sensum toti Societati testatum faceret, in schedula conscripsit hæc verba suoque chirographo obsignauit. Quoniam idoneis autoribus, virisque grauibus comperi Pontificem Maximum nescio quid agitare de me,Testor ego Deum, & in eius conspectu candido pectore sinceroq; profiteor,minime me esse ad id idoneum,quod in mentem Pontifici venit;ab eaque re toto abhorrere. Nam cum me ipse tentaui,& quæ mihi ad id desiderantur,inspexi,ridiculum duco tale aliquid de me statui,& alienum prorsus ab ea, cui me dicaui, familia:in qua plus arbitror Ecclesiæ Dei me meis laboribus profuturum,id quod ei Societatis ex instituto spopondi,votoque firmaui, quam si commutato vitæ genere celsiore in gradu collocer: quod ipsum vt Pontifici persuadeam multis adductis rationibus contendam. In summa, si vrgere rem Pontificem cerneret,plane statuerat se fuga, & latebris sanctorum virorum exemplo præsenti necessitati subducere. Sed non inanis,quam adhuc adhibuerat sedulitas fuit,nec frustra cum ab eo, tum à ceteris Patribus fusæ preces; quarum ardor,ac vis,vt etiam repentinus ille Patris è Curia discessus,pronos Pauli ad conferendum honorem impetus,ardoresq;restinxit,& mentem mutare coegit. Quo depulso periculo Lainius incredibili perfusus est gaudio, nullum vt gratulandi Deo finem faceret. Cuius inter insignia munera, ac beneficia superioris omnis ætatis hoc videlicet numerabat. Non id vnum hoc anno societas discrimen euasit. Ferdinandus Rex Romanorum nullum faciebat tentandi finem, si posset suis ciuitatibus adeo laborantibus nostrorum Patrum aliquos impetrare Pastores. Ergo cum frustra rem ex Pontificibus Paulo Tertio, Iulioque contendisset, meliora sperans ex recenti Pontifice per suum Legatum Marcum Comitem ab Arcu machinas nouas admouit, institit que vt duobus, tribusue de

7 Agitur de creando Lainio Cardinali.

8 Lainius quantopere honores refugerit.

9 Episcopatus à Societate recusantur.

Societa-

Societate viris mandaret Episcopatus, &, regionum illarum greges committeret. Sed Deo suam gubernante familiam nihil est à legato profectum, nihil à Paulo exoratum. Exremum sub annum inchoatis iam in Vrbe tumultibus Neapolitanum bellum Pontifice apparante, maleuoli diffiparunt nostris in ædibus quippe magnam partem hispanorum, magnam vim telorum, tormentorumque clam reconditam. Pontifex autem, quanquam nullam his fidem sermonibus adiungebat Patrum integritate perspecta; tamen quo tutiora essent omnia, & in tanto armorum strepitu suspicionibus obuiam iret, Vrbis Præfecto dedit negotium, vt suis cum ministris, ac satellitibus Professorum ingressi domum, specularentur omnia diligenter, & scrutarentur. Qui cum venissent, & sui aduentus causam exposuissent Ignatio, nullo perturbationis signo prodito, sed animo per quam sedato Pater iussit eos per domum duci; & quicquid erat clausum reserari, vt si quid telorum, armorumque deprehensum esset, sane arriperent, & auferrent. Illi vero cum omnes angulos, scrutati essent, omnes latebras exploraſſent, ne gladium quidem totis in ædibus deprehenderunt: admiratique modestiam Patrum, ac domesticam paupertatem, inde digressi, non sine Societatis commendatione Pontifici quicquid viderant renunciarunt. 10 Ingruente bello domus Societatis exploratur, num in ea lateant arma.

Hic erat Societatis in Vrbe cursus: foris autem ad ædem Lauretanam aucto nostrorum numero sacerdotum, cum fortunis, ac copijs sacræ Cellæ augebantur etiam animarum quotidiani prouentus, ingenti vndique Peregrinorum vi confluente, nouorum, vti supra demonstratum est, fama sacerdotum excita, qui varijs permisti nationibus, & linguis instructi, omni hominum generi suam in audienda omologesi operam impertirent, Ea res toto ex orbe Christiano innumerabilem peregrinorum multitudinem aduocabat; vt augenda prorsus operarum copia fuerit de sententia Cardinalis Carpensis, & Collegij numerus ad quadraginta capita producendus. Et quoniam Lauretanum Cælum corporum saluti noxium putatur æstate, domicilium Recineti, vbi saluberrimum Cælum est, eiusdem Cardinalis liberalitas Patribus affignauit, vt illuc per æstiuos calores, cum iam rarior ad sacra Deiparæ tecta Peregrinorum accessus est, modo hi, modo illi alterna viciſſitudine se transferrent. Sed dum acriter diuinum vrgetur opus, & peregrinorum animis reparandis insistitur, malus Dæmon iactura dolens, furensque, varijs orsus est modis Collegij perturbare tranquillitatem, Deo id permittente, vt inde, sicut olim Antonio, alijsque viris sanctis, maioris adesset coronæ facultas. Offerebat se quorundam aspectibus, vt eos ab institutis abduceret. Commutabat personas, & alios palam, & aperte; alios ex insidijs, & cuniculis oppugnabat. Cuius generis hoc ego loco pauca quædam ex Oliuerij Manaræi literis, ac fide subijciam, quæ se Rectore in eo Collegio accidisse commemorat. Flander erat in Societatem nuper adscitus, seorsimq; ab alijs, vt mos est, in orationis exercitatione se continens. Huic Dæmon per licentiam solitudinis spectandum Aethiopis specie viridi in veste se præbuit, hortans verbis, vt iucunditati se dederet, remitteret animos, & ab ea vitæ seueritate discederet. Reuocabat in mentem anteactæ vitæ commoda: ponebat ante oculos præsentis incommoda, truculentos hominum vultus, & ora tristia, quibus cum viuendum, & continenter agendum esset. At ille cum hortatorem suum intellecta fraude, constanter repulit, Aethiops repulsam indigne ferens, & ore fœtido teterrimum ei odorem inhalans, quoniam meum, inquit, consilium abijcis, hæ sint tuæ deliciæ, voluptatesque. Cuius odoris intolerabilis fœditas toto eius dispersa cubiculo, aulaque proxima in diem posterum etiam tenuit. Non eadem constantia Satanam repulit alius quidam natione Sardus, qui cum humanitatis se literis perpoliret, & præsidia sibi compararet benemerendi de proximis, nouum ei genus insidiarum callido ab hoste præparatum est. Pauli Apostoli specie visus est ei Dæmon, hortans, vt ab Ethnicorum lectione desistat, & suas potius euoluat epistolas, Dei numine, & cælesti doctrina refertas. Quis consilium non probarat tam ad speciem salutare. Sed inexercitus athleta, quo specie recti veterator ille duceret non attendit, consilio paruit, & studium Tullianæ lectionis ad diuinas Pauli Epistolas transtulit. Ita præpostero ordine, contra præscriptum, nutumque Rectorum, quæ præstigiarum est nota certissima, tractare eas literas cum voluptate cœpit, vnde plus sibi procreabat exitij, quam commoditatis. Cælabat hæc Patres suos, atque Magistros, a quibus doceri, & dedoceri poterat, nouo inuento magistro: cuius alijs etiam 11 Lauretani Collegij status. 12 Molestiæ ab Dæmonibus. 13 14

Digitized by Google

præstigijs, atque ludibrijs demum eo adductus est, vt prima sua vocatione deserta solilitudinis (vt ante significarat) studio, clanculum sese proriperet. Hoc iam insolentius aerij Dæmones erant infesti, perque licentiam tenebrarum, quarum perhibentur esse rectores, in omnem effusi petulantiam insidiabantur somno sanctorum: nocturnisque turbis, atque fragoribus interpellabant nonnullorum præcipue quietem, quorum erat virtus maximè nota: vt sursum deorsum miscere omnia, & cunctam domus suppellectilem viderentur euertere. Audiebantur interdum super cubicula turbulentis errare vestigijs, & felium murmure imitando perstrepere. Nonnunquam insilire tanquam catuli super lectulos, & gressu horrifico cubantibus insidere, aut stragula de cubili detrahere. Interdum etiam orantibus genicularium scabellum derepente subducere, atque alijs obturbare ludibrijs. Quibus Lemurum, Dæmonumve terriculamentis, ne vani quoque timores, vt fit accederent, dabat operam Rector, ne res passim per Collegium vulgaretur. Sed ne ipsi quidem Rectori ægrotanti nequam spiritus pepercere. Nam cum ille fratribus, qui lacessabantur edixisset, vt, si quis eis noctu molestiam incuteret, adiuratum Dei nomine ad se se mitteret, idque ab aliquibus factum esset, Dæmon ad cubiculum decumbentis Rectoris accessit tum, cum superiorum noctium vigilijs fessus sopori se dederat: pulsatoque semel, atque iterum ostio iussus ingredi, cunctabatur. Quod admiratus Rector suspicatusque quod erat, Aperi, inquit, in nomine Domini. Et quod à B. Antonio ijsdem hostibus dictum legimus, audacter & ipse iussit omnem in se potestatem, quam Deus permitteret, exercere. Tum ille tanto impetu irruit, tanto & ostium, & fenestras fragore reclusit, vt putaretur eas funditus confregisse. Nec semel duntaxat in Patrem procax spiritus nequam fuit: sed redijt iterum, cum is iaceret in lectulo, præcipitique lapsu per vaporarium ruit, vt obstreperet quiescenti. Nec molestiarum hic finis. Vigilabat Rector ad multam noctem in bibliotheca, quæ ab ambulacri latere sita erat, cum in extrema Collegij parte, quendam quasi terræmotum exaudijt: egressus in ambulacrum, & spatijs aliquot factis animaduertit motum illum, strepitumque nocturnum ad se propius accedere: qui cum ex cœnaculo videretur existere; signo sibi Crucis indito, eo vertit intrepidus. Hic cum se fragor semper intenderet, & magis, ac magis appropinquaret, & iam proximus fieret, tandem canis ater apparuit, tremefaciens pedum nisu & vasta mole corporis terræ solum, qui minacibus *oculis* Rectori occurrens, vt in eum irrueret, subito crucis obiectu repulsus, eo *intacto præterijt*, timenda voce semel, iterum, ac sæpius allatrans, adeo tamen profunda, atque recondita, vt intra vastum vas quoddam obscure resonans, latratus illi fundi viderentur.

15 Ipsi quoque Rectori molesti Dæmones.

16 Quo nam modo abactæ molestiæ Dæmonum Laureti.

Hanc ab Collegio pestem Oliuerius vt auerteret, de Ignatij sententia, ad quem rem totam scripserat, vsitatis exorcismorum rationibus, instrumentisque vsus, cum nihilo mitiores, modestioresque proterui spiritus redderentur, iterum per literas ad Ignatium communi consensu Patrum, cum quibus rem communicarat, confugit: & sacras reliquias ex vndecim Virginum millibus, fratribus, quos spiritus infectabantur, tradit. Ignatius re cognita Deum attente precatus, secundis eos literis ad spem celeris liberationis erexit, pollicitus se pro eis Diuinæ Maiestati supplicem fore. Quibus in conuentu conscriorum rei Patrum literis recitatis, iussit ceteros Rector bono animo esse, & spem in B. Patris precibus, meritisque reponere: Et earum vis precum iuuante sacrarum Virginum patrocinio, consecuta protinus epistolam est. Namque ex eo tempore silentium Dæmonibus est impositum, & fugata spectra, sua Collegio quies reddita. Tanti apud Deum Beati viri supplicatio roboris ac virium habuit. Iam reliquam per Italiam alia alibi pro animorum tutela sunt gesta: ac Florentiæ domus excitata consimilis ei, quam in Vrbe quondam S. Marthæ nomine excitandam curarat Ignatius: in eamque fœminæ circiter octoginta receptæ iam erant. At in Sicilia nouum est genus pij operis autoritate Proregis institutum: quod consilium, vel Officium caritatis placuit appellare, cuius essent partes cognoscere, & curare quicquid in eo regno ad misericordiæ, pietatisque spectaret officium: quale esset vt pauperibus redderentur ablata, vt in iudicijs, ac ciuilibus controuersijs consuleretur solitudini viduarum, ac pupillorum: vt Templa, atque cœnobia, & ædes hospitales, quæ vetustate iam corruerent, sarcirentur, vt pia testamentorum legata, quæ priuati causa emolumenti hæredes supprimerent, ab actuarijs, & tabellionibus ederentur. Cuius generis legatorum, pecuniæque vis ingens regium

17 Consilium quoddam nouũ in Sicilia conditum quod vocatum Officium caritatis.

Digitized by Google

gium per edictum ab his ſodalibus impetratum ; paucis diebus indicata eſt . Id conſilium Meſſanæ primo cœptum eſt duobus Mamertinis ciuibus , totidemque theologis, altero è S. Dominici familia , altero de Societate, qui fuit Prouincialis ipſe Domeneccus, ac duobus Proregis adminiſtris . Hi ſex numero quaque hebdomada vnum in locum conuenientes , conſultationem de ijs , quæ decernenda viderentur in rem communem habebant ; & ad Proregem deinde quicquid ſtatutum , ac decretum eſſet , decimo quinto quoque die referebant . Cuius etiam autoritate , ac ſapientia comparatum erat , vt in ſingulis Siciliæ vrbibus probi homines duo , alter ex cleri corpore , alter ex populo deſignarentur , qui menſtrua per interualla conſilio ſuggererent , ſi quid ſanandum vſpiam , & corrigendum eſſet . Cœtus in Mamertino Collegio habebantur : eodemque modo è Panormitanis ciuibus , dum in ea Prorex vrbe verſaretur , conſilij numerus ſupplebatur : quoad aliquot poſt annis , cum ad hos nimis multæ cauſæ viderentur deferri , totum opus regio iuſſu ſublatum eſt . Panormi Prouinciæ Præpoſitus Domeneceus 18
communicato cum Prorege , Nobilibuſque conſilio , magnopere autor fuit, vt puellarum orbitas proprijs excepta ſedibus , & priuatorum benignitate ſuis inſtructa reditibus pie , ſancteque cuſtodiretur ad nuptias , aut , ſi ita mallent , ad Monaſterium . Peruenerat que vectigal illud ad aureos iam ſeptingentos , & ſperabatur opimius . Quoniam vero non continebat inſulæ finibus ſua Chriſtianæ rei ſtudia Prorex, ſed expeditionem Africanam moliebatur , cum ſpe ſucceſſus optima , ſuos interim etiam Domeneccus milites adornans , in Monte Regali ſociorum certum conſtituit numerum , qui Arabum ediſcerent linguam ad Euangelium , vt primum daretur aditus , in Africa promulgandum . 19
Syracuſis cum Io. Philippi concionibus excitata ciuitas pati moras non poſſet , miſſis eo Syracuſanum Collegium inchoatur.
tribus magiſtris menſe Septembri , quo paulo ante præcurrerat etiam Michael à Lætaualle Allobrox notæ ſanctitatis , & ciuibus admodum gratus ſacerdos , inchoatum eſt Collegium. Ac ne ſine pompa aliqua, ſplendoreve vſitato ſcholarum, Collegijve primordia ducerentur , dum decimotertio Kalend. Nouembris in templo principe vnus è Magiſtris Georgius Mercatus ad nobilem coronam præfatur , feſto Ciuitas campanarum plauſu , & perhonorifica bombardarum diſploſione primum illum introitum excipiendum , & celebrandum duxit .

Extra Italiam porro Viennæ Petrus Caniſius impoſitum ſibi curationis Epiſcopalis 20
onus , quod inuitus , coactuſque ſubierat , vt ſupra demonſtrauimus , moleſtiſſime ſuſti- Res in Germania.
nebat : proponebat ſibi ante oculos pericula in eo ferendo non leuia , fructum nullum. Et quidem in ea vrbe , vbi nec Concionatores ſuſpecti dogmatis , atque doctrinæ , quos ob Dynaſtæ fauorem , qui ſecundum Regem Romanorum primas tenebat , ſuggeſtu prohibere non poterat : nec ſacerdotes imperitiſſimi deerant , qui ſacris erant confeſſionibus , & rerum diuinarum procurationi præpoſiti : vix vt vnus aliquis in tanto numero ferri poſſet : & reperiebantur admodum pauci , qui ſedis Apoſtolicæ autoritatem vere , & ex animo ſequi vellent . Quibus cauſis Caniſius impulſus exiſtimabat , vberiorem ſe alibi capturum è ſuis laboribus fructum . Illud tamen , ſi non aliud , in ea admi- 21
niſtratione curauit , vt Societatem in ſuo robore conſeruaret, propagaretque & quod ipſe temporum iniquitate non poſſet , id illa die progrediente perficeret , compenſaretque tarditatem frugum vbertate lætiſſimæ meſſis . Ergo Pragam ab Romanorum Rege , qui Societatis in ea vrbe Collegium meditabatur accitus , opera eius , ac ſtudio Ferdinandi eiuſdem filij Societatis amantiſſimi Archiducis Auſtriæ , Boëmiæque Proregis bona Dominicanorum venia Cœnobium S. Clementis , quod erat ſcholis peropportunum , accepit . Aliud enim Rex eius Cœnobium , cui ab S. Agnete nomen erat , & à Monialibus derelictum, annuente Pontifice , dedit , amœno loco ſitum , & cum amplificatione redituum , curante Caniſio vt etiam ad vſum & ad elegantiam aptius , quam vnde migrabant , concinnaretur : vt quantum fieri poſſet , ex eorum caritate Patrum , nulla (vt 22
æquum erat) ipſorum iactura , & Societati commoditas crearetur , & Ciuitati . Ponebat ſuam Caniſius operam Pragæ iucundius , multoque lætius , quam Viennæ maioris ſpe fructus allectus . Quanquam enim Pragenſis populus ſub vtraque ſpecie libabat diuina , ac ſacroſancta myſteria , ceteros tamen catholicos ritus , ac ceremonias etiam tum retinebat : eratque ad honeſtum , ac rectum ſuo propenſus ingenio . Cleri porro duces , atque primarij nihil tam optabant , quam vt ad ſuum aliquando candorem, integrita-

Pragenſis Collegij exordium.

Digitized by Google

gritatemque religionis cultus reuocaretur. Et qui in ea vrbe versabantur hæretici, ij nec in suo numero viros doctos habebant, nec satis inter se de religione consentiebant: &, quod caput est, ipsum suum ducem, caputque Ioannem Hus, à quo pestem hauserant, & nomen, nullo iam loco, numeroque ducebant. Eorum est hæresis sacrosanctam Eucharistiam sub vtraque specie cum populo communicandam; eamque vel infantibus porrigendam: nec Apostolicæ sedis autoritatem, Ecclesiæque Romanæ sequendam. Sed si eo concionatores mitterentur idonei, qui Boëmice nossent, spes erat aliquando fore, vt pestis illa depelleretur ab vrbe, & res catholica reuiresceret. Quibus & Regis, & Canisij votis obsecundare quodammodo visus est Deus, duodecim fere hoc anno missis ad Societatem præstantis indolis Boëmis adolescentibus. Miserat hos in Vrbem Ferdinandus Rex in Collegio Germanico instituendos, sed cum per inopiam eo recipi non possent, Societati se vniuersi penitus tradidere. Quo Ferdinandus ita probauit, vt ex eo tempore, quandiu vixit, Romano Collegio quadringenos singulis annis aureos nummos perbenigne donarit. Nec pia Regis in commendanda suis & Ignatio, & Pontifici literis re Boëmica desiderata sedulitas est: ne prouinciam tam indigam opis, ac prope depositam desertam prorsus paterentur: sed paterna caritate complexi per Societatis homines subleuarent. Canisius vero, dum accuratas in æde maxima conciones frequenti conuentu per dies festos habet, Huffitas timor inuasit, ne aduocaretur idcirco Collegium, vt ipsos disputandò reuinceret: eoque cunctis opibus remorari cœpta conabantur. Quo metu animaduerso Canisius significandum eis censuit non eo consilio Societatem Pragam inferre vestigia, vt quenquam disputationis pugna lacesseret, sed vt iuuentutem non modo catholicam, sed reliquam etiam, & omne genus Ciuium ingenuas artes, optimasque literas mercede nulla doceret. Sperabat his Huffitas allectos inuitatosque promissis, cum se ad nouos, catholicosque doctores applicuissent, futurum etiam vt ad auitam religionem paulatim animos applicarent: & reiectis dogmatibus noxijs ad Catholicorum sensum, sanamque doctrinam nullo negotio laberentur. Inchoatis his Pragæ rebus Canisius, Duce rogante Bauariæ, profectus est Monachium. Hic Dux Albertus additis ei tribus numero consiliarijs è suis, qui dignitate, consilioque præstarent, iussit vna omnes Ingolstadij coactos de Societatis fundando Collegio, de instituendo pauperum contubernio, qui theologiæ literis operam darent, de *loco, vbi ea* collocanda, de vectigalibus quibus instruenda, denique quemadmodum *administranda*, & regenda viderentur consilium inter se capere. Ita Optimi Principes Ferdinandus, & Albertus toti erant in arcendis erroribus; ob eamque rem in iuuentute formanda educandisque idoneis Ecclesiæ administris, quorum maxima laborabatur inopia. Ceterum cum Societatis, tum publicas res non mediocriter iuuit sagax Natalis caritas, efficaxque sapientia. Is Lainio (vti supra ostendi) in Italiam reuerso, Moroni Cardinalis, & Ignatij mandatis in Germania consedit. Et Augustæ dierum aliquot mora ducta Cardinalis Augustani rogatu Dilingam transijt. Hic cum Academiam illam, vt Augustanus ipse mandauerat, inspexisset, Viennam denique se recepit, vbi & scholas ex præscripto constitutionum, & rem domesticam ordinauit, ad quinque discentium classes addita sexta: in qua vel prima literarum rudimenta traderentur, vt simplices puerorum ætates ab Hæreticorum venenis salubri institutione defenderet. Cumque alia multa è re diuina sapienter excogitauit; tum Regis nomine aduocandum curauit typographum, qui pijs edendis libris insisteret. Quippe cum Hæretici nullum facerent finem pestilentes spargendi codices, autoresque etiam integros inquinarent, vix restabat locus catholicis, quo manus tuto porrigerent. Eam ob rem vehementer optabat Natalis vt Lainius stylum contra hæreses stringeret: & Canisio, Gaudanoque opera multa proposuit, quæ in vsum rei catholicæ vel de nouo cuderent, vel expurgata ab hæreticorum maculis ederent; interque alia (quod postea Canisius alijque fecere) vt Euangelia publicarent, & quotquot per annum in sacra liturgia recitantur, epistolas ex editione vulgata, notis adiectis illustribus, & obseruationibus tempestiuis ad reuincendos hæreticos. Hanc Natalis fabricam ad eas sanandas regiones perditas, ac pene depositas apparauit. Qui quo die Viennam attigit, eo die nobilis quidam concionator abscessit, qui & suis, & alienis fultus opibus praua dogmata libere, impuneque disseminabat. Superiore libro narraui Neomagensis populus quanto studio Collegium Societatis expeteret,

23 Ferdinandi Regis & in rem Catholicam, & in Societatem pietas.

24

25 Canisius in Bauariam euocatus agit de Collegio Ingolstadij excitando.

26 Natalis res in Germania.

27

28 Consilia de Neomagensi Collegio disturbantur.

Digitized by Google

peteret, & à pia Virgine, quæ ſuos Caniſios Petrum, & Theodoricum ſororis filios in Societate habebat, ædes in eum vſum, & aream quandam fuiſſe delatam. Hæc ſub initium anni, cum ſibi ex graui morbo ſupremum vitæ diem adeſſe ſentiret, Fratrem, qui grauiſſime repugnabat, aduocat, & aureis octingentis eius mercata conſenſum, ſuoque vti iure permiſſa, tandem coram Scabinis (id magiſtratus genus eſt) & arbitros, vt ea donatio rata eſſet, poſſeſſiones illas inuſitata quadam animi iucunditate Societati legat. Ea re celebrata, ac peruulgata, quidam è primarijs, qui conſcientia praui dogmatis aduerſariam ſibi Societatem fore intelligebant: ac religioſorum non nemo, qui rationibus ſuis ſuſpicabantur incommodam, Senatum adeunt, & fictis crimi nationibus, varijſque modis in eam commouent. Inde ſenatus turbas aliquas maiores veritus, continuo renunciari Leonardo Keſſelio iuſſit, vrbe faceſſeret. Aderat tum ipſi illi virgini moribundæ Leonardus, vt migrantem animam conſuetis Deo precibus commendaret: quo verſantem in munere familiares interpellari non ſunt paſſi. Dein accepto nuncio Pater ipſe nobilium in comitatu conſulares ad ades adit, quo cunctus ſenatus conuenerat. Expoſtulat iniuriam, cauſam ſciſcitatur edicti, literas Apoſtolicas exhibet confirmatæ Societatis teſtes. At Senatus Pontificijs literis non inſpectis Leonardo cauſas de ſcripto profert, cur ab vrbe iuberetur abeſſe: quarum eæ præcipuæ erant, quod ſub noctem vrbem iniſſent: quod priuatos quoſdam, occultoſque conuentus egiſſet: quod excitaſſet tumultum. Quæ cum eſſent inaniſſimæ, non difficile fuit eas Leonardo refellere: ſed cum in recenti tumore non audiretur, nec commotos apud animos diſceptando proficeret, ſatius eſſe duxit inde migrare, quam noua repulſæ contumelia curſus abigi. Nec tamen exacto Patre languidiora ceterorum ciuium in Societatem facta ſunt ſtudia quorum multi tanquam ſibi certum, & exploratum eſſet de eius aduentu, ſacra iam tum vaſa, cunctamque templi ſupellectilem ad conueſtiendas aras, cultumque ſacrificantium compararunt. Qui vero refragari, aduerſarique ſunt auſi ij Deo vindici dignas, celereſque dedere pœnas. Nam & conſulis, qui Senatui fuerat autor exigendi præſtantiſſimi Sacerdotis, gemina proles in rixa, atque altercatione mutua ſe cæde necauit, liberorum necem cita parentis ſubſecuta mors eſt: & qui ſententiam audax pronuntiaret edicti, lenta febri correptus in diuturnæ tabis ærumnas atque languorem ſenſim decidit ſumma cum deſperatione ſalutis: ſed quod Principum indignitate prohibitus Dei ſacerdos Neomagi non potuit, vt pro ardore animi ſui, voluntateque proximorum ſaluti ſeruiret, id Coloniam reuerſus, audiendis rite confitentibus aſſequutus eſt. Quo ex numero ſubinde non pauci, cum morbo tenerentur impliciti, reciſis ſacramento cauſis; atque radicibus ſani vndique facti ſunt. Nec deerat pijs ſociorum laboribus viſitata Cartuſianorum benignitas, qui non de bonis externis modo commodiſque Societatis ſed de fama quoque, atque exiſtimatione ſolliciti, tam Euangelij præconibus neceſſaria, cum celebris ex ſua familia Doctoris Henrici Harphij myſticam theologiam vulgo edendam, typiſque vulgandam curarent, in Ignatij ſocietatiſque apparere nomine voluerunt, adeoque multas in operis præfatione inſeruere huius ordinis laudes, vt ijs Societas potius eorum caritatem Patrum, quam ſua merita æſtimet. Satis feliciter Tornaci geſta res eſt: vbi Bernardus Oliuerius ſuis concionibus commouebat omnia, non in vrbe modo; verum etiam foris, quacumque docendi cauſa vagabatur. Cui tam denſus vbique dabat operam auditor, vt intermortui ſæpe complures è concione propter confertiſſimam hominum multitudinem, ac ſemianimes efferrentur. Ad eius vocem multa facinora ponebantur, abijciebantur hæreſes, inijciebatur ſacramentorum ardor, ſtudium benefactorum; tantaque auiditate currebatur ad indicanda peccata, vt per dies ſæpe aliquot obſiderentur aures Patris; nec diſcederetur è templis, dum copia fieret rite pectoris expiandi. Fructus fuit illuſtris, & ad conciliandam ciuium beneuolentiam efficax. Cumque varijs in Belgio locis offerentur ædes ad inchoanda Collegia, & ei pietati ciuitatum ſe Magiſtratus opponerent, faciundum Ignatio fuit, vt eo Ribadeneiram deſtinaret, qui & Conſtitutiones interim ſuis quas ferebat, explanaret; & Philippo Regi ibidem agenti, in quem Carolus regnorum ſuorum dominatum per id tempus tranſtulit, ſupplex eſſet, vt per eum Societati liceret, certas ſibi quærere in Belgio ſedes, & ſuas libere functiones obire, neceſſarijſq; firmari bonis, quæ ſtabilium, vel immobilium nomine continentur: id quod non licebat

29 Vltio diuina in aduerſarios.

30 Carthuſianorũ in Societatem caritas.

31 Bernã. di Oliuerij perutilis facundia.

32 Petrus Ribadeneira in Belgiũ mittitur.

Digitized by Google

bat nisi Regis, Prouinciarumque consensu, quarum edicto Cæsaris subsignato chirographo iam inde ab anno millesimo quingentesimo trigesimo sexto cautum erat, ne cuipiam liceret ex Clero possessionibus augeri; & ea, quæ dixi, bona sibi tanquam Domino vendicare. Sed quid, quoque modo impetratum sit, volumen proximum in loco narrabit.

33 Res Galliæ. Plurimum in Galliæ Regno negotij, ac molestiæ fuit. Expectabatur Lutetiæ Sorbonicorum Theologorum sententia, quibus cognitionem causæ demandatam supra docuimus, vt esse in eo regno Societati & beneficijs potiri indigenarum, vesarique ex instituto in animarum causis, quæ Rex Henricus benigne concesserat, per Senatum quoque liceret. Ineunte tandem anno Decretum Paschasio traditur sane vehemens, & acre.

34 Societas cur sæpe exagitetur. Quod quia mirum plerisque videbitur: ex viris tantæ sapientiæ existere potuisse, opportunum reor, causas eius singillatim exponere: eademque opera ceterarum, quas prope vbique locorum excitatas in hunc Ordinem procellas ante narrauimus, narraturiq; deinceps sumus, causæ & origines illustrabuntur. Necesse non est turbarum huiusmodi caput ab Satana autore repetere: qui suum dominatum exercens in regno vitiorum, quicquid honesti, sanctique inter mortales apparet, in ipso statim exortu conatur opprimere. Nota sunt in sanctam Christi Ecclesiam nascentem, ac teneram; nota in peculiares cœtus commota bella, siue olim Monachorum, siue postea Mendicantium, contra quos non alieni modo à fide catholica; sed qui huius defensionem, sinceramque custodiam maxime profitebantur, acerrime exarserunt. Itaque in eadem Parisiorum vrbe ab Collegio Theologorum eodem decretum iam diu extitit de venerando Prædicatorum Ordine simillimum ei, quod hoc tempore de Societate fecere. Igitur Satan, cum tantum oderit bonos, & ad elidenda honesti semina tam vigil excubet, tam violentus assurgat, mirum non est, si in Societatem immani quadam, & inexplebili rabie sese infert, nempe in eum Ordinem, qui bellum aduersus eum adeo fusum, & graue susceperit, inter Ethnicos, inter hæreticos, inter catholicos tanto conatu, tot machinis, tamque aptis ad euertendam diri monstri tyrannidem. Hominum porro (vt missos faciam prorsus ab Christiano nomine alienos) genera duo potissimum sese aduersaria præbuere Hæretici, vitiosique catholici. Quorum item in aperto est causa. Quippe virtuti cum vitio numquam magis conueniet, quam calori cum frigore: Et quemadmodum hæc, si prope admoueas, pugna cooritur; ita nisi remoueas te, ac seiungas, sed prodeas in aciem, & vitium aggrediaris, existet pugna, stabitque donec altera pars alteram ad sui similitudinem commutet, ac victoriam ferat. Quod cum ita sit, si quando tempus incideret, quo tempore Societati pax esset, pro deterrimo equidem interpretarer indicio. Nam quandiu quidem instituta sua retinet, argumentare, si pugnam non vides, vel iam debellatam cum mundo, eique similem factum, quod optandum potius, quam sperandum est; vel eam suo loco motam, & factam similem mundo, quod Deus auertat. Præter hæc duo genera, certos quoque homines interdum aduersarios habuit hic

35 Ordo ex alijs Religiosorum Ordinibus. Ac ne id quidem prudentibus potest mirum, ac præter opinionem videri. Non enim protinus cum profano vestitu perturbationes animi exuuntur numerosisque in cœtibus hac procliuitate, & infirmitate naturæ, illa impugnatione Satanæ, quis bonos, & æquos præstet omnes, & concordiæ studiosos? Ad hæc hominum ingenia pro institutione, vsuque atque adeo habitu corporum adeo diuersa sunt, vt non minor sit in animi vultu, quam in faciei figura varietas. Hæc illos studia, alios delectant alia: nec pronius quicquam est factu, quam vt quisque quæ iudicio ac sententia improbat, etiam voce ac sermone condemnet. Igitur assueti suis institutis viri, cum quædam noua caput extulere, consequens videbatur, vt, cum sua amarent, probarentque maxime, ab ijs discrepantia refutarent. Nam quotusquisque est tanta vel caritatis amplitudine, qui alienos complectatur, vt suos; vel æquitate sapientiæ, qui res, vti sunt, in suo quamque genere, neutram in partem præiudicij inclinatus ponderibus iusto libret examine? Accedit, quod Societas non solum à veteri Religiosorum

36 forma habebat multa diuersa, sed vt instituti poscebat ratio, exteriora quædam insignia, & stata seueritatis experimenta non assumpserat: commouetque nescio quem sensum, si quem videas eadem tecum profitentem conditionibus non ijsdem implicitum; & quasi stadium idem decurrentem non pondere pari grauatum. Docet quidem prudentia, non

idem

Digitized by Google

idem à quouis petendum. Sed tamen ipsi Baptistæ magni discipuli peræ-
gre ferebant, quæ ipsi assumebant ieiunia, non item ab Apostolis susci-
pi. Hæc autem in exoriente Societate conspecta multo poterant vehe-
mentius commouere, quod vitæ genus ab ipsa susceptum etiam proba-
batur in vulgus. Super hæc recentis huius assectæ disciplinæ, cum to-
tos se in proximorum dedidissent vtilitates, nullumque prætermitterent pietatis ministe-
rium, quorum multa religiosorum veterum multi tractabant, nisi egregia quædam pie-
tas pene obstupefecisset sensum, necesse erat eos compungi. Paucorum est enim illa
Apostolici pectoris generositas, Dum omni modo siue per occasionem, siue per verita-
tem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Quin potius ex intima
erat schola Christi qui dicebat, Vidimus quendam in nomine tuo eijcientem Dæmonia,
& prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Amat plus nimio naturæ contuma-
cia, quod singulare existimetur, ac proprium. Ex hoc autem capite oriebatur duplex
præterea metus, ne & studijs religiosos ad ordines aspirantium, & liberalitate benigne
facientium aliò auersa, ipsi aliquando cum disciplinæ, tum vitæ subsidia desideraturi es-
sent. Quibus rebus, qui miratur quempiam fuisse commotum, is naturam hominum
ignorat; nec statum animaduertit, in quo Christus Dominus suam Reliquit Ecclesiam:
cui ad vincendum maluit suppeditare vires, quam pugnæ causas, & victoriæ decus adi-
mere. Par causa Ludimagistrorum non neminem incitauit, cum scholis, quas Societas
publicabat, & lucra ipsis interuerti, & aditus ad crescendum intercludi putarent. Fuere
etiam è Præsulibus quidam aduersi, nomine quidem ac specie, quod iura Societati ab
Apostolica Sede concessa potestatem eorum conuellerent: sed, vt re vera his omnium
leuissima fuit causa dolendi, ita non multos priuata quæpiam perturbatio transuersos
egit. Pars maxima intellexere ad leuandas eorum conscientias missum id à Deo subsi-
dium. Harum, quas dixi, causarum pleræque ad condendum decretum, de quo nar-
rare instituí, confluxere. Parisinus Antistes ante omnes aduersabatur, nec possis cau-
sam dicere, nisi quod ditioni suæ subijci nostros perinde, ac clerum communem volebat.
Nutum Antistitis Doctores vel obnoxij, vel assentantes non pauci intuebantur. Qui-
dam etiam inter Doctores è religiosis erant familijs, quos quæ dixi, tangebant. Quin
adeo is, qui materiam, syluamque Decreti, & singulorum capitum rationes congessit,
priuatim erat offensus, quod sororis filius ipso inuito, ac reluctante, ad Societatem se
aggregarat. Non deerant, quibus iam Pontificia Maiestas obsoleseeret: quique satis
credulas præberent aures hominibus in orthodoxa fide nutantibus. Ad hasce difficulta-
tes summa accessit Societatis solitudo, quæ & causam præcipitauit. Nulla ibi sapientia
excellens, nulla facundia, nulla acrior, robustiorque prudentia. Pauculi erant socij,
innocentes illi quidem, & sancti, sed adolescentes, ac ferme tyrones. Summa in Paschasio erat, cuius bona simplicitas de se metiri ceteros assueta, quid ageret contra callidas
artes, contraque potentiam? Itaque dum nuda est defensoribus Societas, atque è con-
trario aduersarij acriter depugnant: omnibus locis præsto sunt; hos inducunt, illos de-
merentur, factum decretum est, quod Sorbonæ equidem adscribendum nunquam cen-
suerim, cum præsertim vel ita gesta re, non defuerint, qui nomen subsignare suum ab-
nuerint, alij anceps suffragium dederint, cum id solum explicarent, se ad plures acce-
dere. Capita vero tum omnia, tum quædam præcipue ita sunt palam falsa, vt non ma-
gis dolere Societas possit, quod incognita causa damnata sit, quam ipsi Doctores ira-
sci, quod falsa rerum narratione tam grauiter eis causæ cognitores illuserint. Quod sa-
ne paulo post multis, cum rem clarius cognouissent, vsu venit; & mox apparebit, cum
Decretum, & ad singulas eius partes responsiones interseram. Quod tamen, quamuis
ex tam falsa rei cognitione, & opinione editum, sparsumque Parisijs, quantum maleuo-
lis contulerit animorum, quantum dubijs tenebrarum offuderit, quantum amicis fidu-
ciæ detraxerit, quantam demum conuersionem rerum omnium fecerit, credi vix po-
test. Vapulabat adolescens Societas sermonibus omnium: petebatur vbique: inuehe-
bantur in eam Concionatores de suggestis, in cathedris Ludimagistri, populus in circu-
lis, Senatus in conuentibus, seruitia scyphos inter, & lances. Quibus insuper tanquam
cumulus à Pastore vulnus accessit. Nam cum decreti autores existimarent Paschasium
& socios ipsorum sententiam reueritos, deserta priore disciplina ad Carthusianos, quod
suadebant, transituros: vbi tranquillissima eos vident in suis institutis perseuerare con-
stantia,

Matth. 9. &c.

Philipp. 1.

Luc. 9.

37

38

Causæ decreti aduersus Societatem Parisijs editi.

39

40

Vexatio sociorum Parisiensium.

Digitized by Google

ſtantia, apud Epiſcopum contemni iudicium ſuum expoſtulant. Tum vero is, cui maxime confirmatæ ab Apoſtolica Sede religionis patrocinium Apoſtolicæ iniungebant literæ, decreto Theologorum armatus, præſenti intentato anathemate, ne conciones habeant, ne cœtus cogant, ne ſacramenta curent, ne diuinam rem faciant, interdicit. Huius ad exemplum vt Epiſcoporum, qui aderant Pariſijs, plerique ſe fingerent, deſertiſſimam Societatis cauſam, ſed tamen æquiſſimam deſerere & ipſi; ſeſeque eius inſtitutis opponere non dubitarunt. Itaque nihil reſtabat aliud, niſi, vt puſillus ille grex, flagris, vt rumor ferebat, cæſus, pulſuſque toto regno faceſſeret. Et confecta res eſſet, ſi Henrici Secundi Regis in aures, animumque maleuolorum penetrare ſermones, & ficta crimina potuiſſent. Sed quemadmodum olim cum Prædicatorum, ac Minorum exagitarentur Ordines, præſidio fuit Ludouici Regis ſanctiſſimi ſtudium, ita hoc tempore minime credulum nactæ Henricum calumniæ ſua ſponte denique conciderunt. Imo Rex ipſe profitebatur ſibi, & Cardinali Lotharingio pene ſolis Societatis patrocinium relictum; idque nunquam deſerturos. Inquiſitorem quoque violatæ religionis Doctorem Sorbonicum, & pium ex Auguſtiniana familia virum, vt in Societatem inquireret aduerſarij impulerunt. Sed vnde ſe putarunt illi obeſſe, inde mirifice profuerunt. Simul *ille* Societatem inſpexit, & in eam quam diligentiſſime ſemel, atque iterum inquiſiuit, tantum de eius integritate opinionis hauſit; vt mirari non ſatis poſſet hominum os, qui tam multa de ea, & tam perſpicue falſa nullo metu Dei, nulla religione confingerent. Hæc cum feruerent maxime, furerentque obtrectatores, gliſcerentque fabulæ per vulgus, quod ſuo more gaudebat auditis addere, & impulſis inſtare, non licebat Dei famulis apparere in publico, niſi vt conuicijs, & probris obruerentur. Nec amicorum niſi perpauci reſtabant, quos ab eorum conſuetudine pudor, metuſve non retraxiſſet. Hic Paſchaſius, cum permodeſte ad Pontificem prouocaſſet, ne quæ tempeſtiuis eſſent ſananda conſilijs, intempeſtiuis exulceraret: quanquam in Epiſcopi poteſtate per Apoſtolica iura, & priuilegia non erat, nec idcirco anathematum illaqueari vinculis poterat; tamen ſuo iure tantiſper cedens, vacandum ſibi publicis à muneribus cenſuit, intermittendam vulgo ſacramentorum adminiſtrationem, priuatamque ſolum in ædè S. Germani, quæ nec Antiſtiti communi ſubijcitur, retinendam: vnde etiam ſæpe ſolicitatus Prior, vt noſtros eijceret, ſemper reſpondit nequaquam id ſibi fas eſſe: cum ſemper *in ijs multa* Chriſtianæ vitæ egregia obſeruaſſet exempla. Ceterum tam ampla *ſunt ſpatia caritatis*, vt quibuſcunque cancellis includas, amplum ei campum relinquere, per quem excurrat, ſeſeque fundat cogaris. Tum igitur Paſchaſius, ſocijque vel nonnullis priuatim, & clanculum per exercitia ſpiritus excolendis occupabantur, vel publicis inuiſendis, cohortandiſque cuſtodijs, vel (quod & late patuit, & maximam habuit commendationem) migrantibus e ſuis corporibus animis confirmandis, nonnullis etiam interdum erudiendis ſacrarum virginum contubernijs; denique priuatis congreſſibus, atque colloquijs tum his, tum illis vocandis ad officium, & reducendis ad frugem. Verum vbi ſe primus ille tempeſtatis impetus fregit, & miteſcentibus animis paululum reſedit tumor, & prouocationis literas ab Epiſcopo Paſchaſius expreſſit; tum demum ad conſueta munia tota libertate ſe retulit. Nec Epiſcopus, quippe nonnihil ad ſui curam forte conuerſus, poſtea quicquam negotij faceſſiuit: paulatimque ex tetra tempeſtate aperiente ſe quaſi ſereno, etiam amici, ac ceterorum frequentia redijt. Sed prætermittenda non eſt Doctoris Franciſci Piccardi, & Domini de Monte, viri nobilitate, & virtute præſtantis, vera, conſtanſque beneuolentia. Hi vni ſinceri, & fideles amici in fœdis illi turbinibus, ac cœca nocte Societatis cauſam palam, & vbique ſuſtinere, aduerſariorumque damnare facta, obluctari omni ope conatibus nunquam dubitarunt. Nam de Claramontano Præſule mox erit commemorandi locus. At vbi Romam de illo decreto allatum eſt, Societatis Patres, qui grauitate ceteris, & antiquitate præſtabant, autores erant Ignatio, vt ei reſponderetur ab ſuis, vt qui Societatem longiſſime ignorarent, doctorum Patrum autoritate permoti, malam, quam de ipſa imbibiſſent animis, opinionem abijcerent. Sperabant enim decreti conditores, ſi de rebus eſſent diligenter edocti, ſtudio veritatis adductos, reſciſſuros vltro, quod pronunciarant, vtique non ex animi prauitate (ſic enim interpretabantur) ſed ex nouæ ignoratione familiæ, & eius inſtitutorum, falſaque edocentium expoſitione profectum. Sic igitur Patres illi cenſebant. At Ignatius,

41 Paſchaſij modeſtia pia que induſtria.

42

tius, qui meliore quodam ſpiritu ducebatur, ſedato eos animo ſolitaque hilaritate oris excipiens, Velim, inquit, Patres memoria, & animo repetatis, quæ Chriſtus olim cum remigraret ad Patrem, ſuis fertur dixiſſe diſcipulis, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: & hæc ipſa vobis quoque dicta in præſentia putetis. Nihil eſt mandandum literis, vel tale aliquid agendum, vnde aliqua oriatur acerbitas. Certis in cauſis præſtat ſilere, quam loqui: nec vindice opus eſt ſtylo, vbi ſui ipſius vindex, & propugnatrix eſt veritas. Magna ſane Pariſienſium Theologorum autoritas eſt, eoque magis reuereri nos eam decet. Neque tamen nos ea conturbet. Nihil diu præponderat veritati, quæ oppugnari illa quidem poteſt, expugnari non poteſt. Si vſus fuerit, lenius quoddam adhibebitur huic vulneri medicamen. Non acuentur iræ ſtylo, ſed tolerantia minuentur. Tutela noſtra Deus eſt, huic cauſa noſtra committatur, hæc & vincet. Ac ne cohortando ad patientiam commendare videretur inertiam; datis ad vniuerſam Societatem literis, quæ varijs orbis terræ partibus ſparſas domos, & ſtudiorum ſedes habebat, iuſſit eam cunctis à Principibus, atque Dynaſtis, Paſtoribus, & Epiſcopis, Magiſtratibus, ac Præfectis, Ciuitatibus, & locis omnibus, vbi degebat publicas de ſuis moribus, atque doctrina, totoque vitæ genere teſtificationes, & literas poſtulare: eaſque publica fide, autoritateque obſignatas ad ſe tranſmittere, vt paucorum iudicijs, qui non dum ſatis rem ipſam norant, vniuerſi pene orbis teſtimonium, atque iudicium, ſi quando opus eſſet, opponeretur, factum vt imperauerat Pater, & ex omnibus ferme locis, ac Ciuitatibus, regnis, atque Prouincijs per quas erat diſperſa Societas, pro ea miſſæ ſunt literæ laudum plenæ maximarum. Quas tamen B. Pater non neceſſe habuit in apertum proferre, veritate paulatim ſe ipſam aſſerente. Illud opportuniſſime cecidit. Cum hoc ipſo anno per autumnum Cardinalis Lotharingius Romam veniſſet, Doctoreſque cum eo Sorbonici aliquot, viſum eſt B. Patri hos coram planius edocendos. Itaque apud Cardinalem certo die conuentus inſtituitur. Interfuere Doctores quatuor Panſa, Sauſciera, Brixanteus, & ipſe Benedictus, is, qui ſingularum decreti partium inuentor, ac ſuaſor fuerat. Acceſſere de Societate totidem, Lainius, Olauius, Polancus, Fruſius. Cumque doctor Benedictus ſingula decreti capita conaretur tueri, ita Patres refutarunt obiecta, illuſtrarunt obſcura, probarunt Societatis cauſam, atque Pontificis, vt Lotharingius graui oratione pronuntiarit male cognitam habuiſſe Theologos cauſam: feciſſeque permodeſte Ignatium ac peramanter, quod eorum placitum neque ad Cardinales, neque ad Pontificem detuliſſet: quod ipſum nec grauate agnouere tres Doctores, nec Benedictus potuit infitiari. Et quoniam eam diſputationem ſcripto dein explicauit, & ad ceteros Magiſtros Lutetiam miſit Olauius, gratum fore poſteris reor, ſi tota hunc inſeratur in locum, eo etiam nomine, vt Olauij, cuius & pietas, & ſapientia tantopere celebratur, id quantulumcumque ſpecimen extet. Ea gratia ne ſtylum quidem ſum auſus attingere, quo clarius ex modeſtia, & quaſi natiuo colore eius orationis, pietas ſapientiſſimæ mentis, & religioſiſſimi pectoris candor eluceat. Ac decretum quidem hoc eſt.

43 Ignatij aduerſus decretum Pariſienſe conſilia.

44 Geſta Romæ cum quatuor Sorbonicis.

Hæc noua Societas inſolitam nominis I E S V appellationem peculiariter ſibi vendicans, tam licenter, & ſine delectu quaslibet perſonas quantumlibet facinoroſas, illegitimas, & infames admittens, nullam à Sacerdotibus ſecularibus habens differentiam in habitu exteriori, in tonſura, in horis canonicis priuatim dicendis aut publice in templo decantandis, in clauſtris, & ſilentio, in delectu ciborum, & dierum; in ieiunijs & alijs varijs legibus, & cæremonijs, quibus ſtatus religionum diſtinguuntur, & conſeruantur, tam multis, tamque varijs priuilegijs, indultis, & libertatibus donata præſertim in adminiſtratione ſacramenti pœnitentiæ, & Euchariſtiæ; idque ſine diſcrimine locorum, aut perſonarum; in officio etiam prædicandi, & legendi, & docendi in præiudicium Ordinariorum, & Hierarchici ordinis in præiudicium quoque aliarum religionum, imo etiam Principum, & Dominorum temporalium, contra priuilegia Vniuerſitatum, denique

45 Decretum contra Societatem Pariſienſium Magiſtrorum.

Digitized by Google

in magnum grauamen populi, religionis monasticæ honestatem violare videtur: studiosum, pium, & perneceſſarium virtutum, abſtinentiarum, cæremoniarum & auſteritatis eneruat exercitium: imo occaſionem dat libere apoſtatandi à reliquis religionibus. Debitam Ordinarijs obedientiam, & ſubiectionem ſubtrahit, Dominos tam temporales, quam Eccleſiaſticos ſuis iuribus iniuſte priuat: lites, diſſidia, contentiones, & æmulationes, variaque ſchiſmata inducit. Itaque his omnibus, atque alijs diligenter examinatis, & expenſis hæc Societas videtur in negotio fidei periculoſa, pacis Eccleſiæ perturbatiua, Monaſticæ religionis euerſiua, & magis in deſtructionem quam in ædificationem.

Olauij autem ad ſingula hæc reſponſio eſt talis.

Gratia & pax Domini Noſtri IESV Chriſti multiplicetur in cordibus noſtris. Amen.

46 Reſponſio Martini Olauij ad decretum Sorbonicum.

CVm cogitarem Magiſtri, & Præceptores mei ſapientiſſimi, de mittendis ad vos Bullis Societatis noſtræ vna cum decreto venerandæ noſtræ facultatis (noſtræ ait, quia ipſe quoque erat Doctor Sorbonicus) exiſtimaui facturum meorem vtilem, & Chriſtianam, ſi adhiberem purgationes aliquas, ex quibus cognoſcere facile poſſetis, quam vehementer fuerit illis impoſitum, qui autores extiterunt, vt hoc decretum conficeretur. Quod ego ſane ſemper ſum arbitratus non ex iniquo, aut maleuolo animo, ſed ex obſcura, & falſa cauſæ cognitione manaſſe.

47 De Nomine Societatis.

Quod initio appellatio inſolita reprehenditur res in hunc modum ſe habet. Cum nomen quæreretur, quod huic Societati imponi deberet, ſignificauit inſtitutor eius, poſt commendatam rem diu in oratione Domino cupere ſe, vt ea à ſanctiſſimo nomine IESV appellationem acciperet; tum vt, qui in ea eſſent, intelligerent Ieſum fontem, & autorem eſſe bonorum omnium, quæ in ipſa gererentur, quemadmodum eſt etiam eorum, quæ in vniuerſa Eccleſia Chriſtiana fiunt. Itaque gloriam in bonis ſoli ipſi attribuendam eſſe cognoſcerent; confuſionem vero in malis iniquis miniſtris: qui ab ipſius ſanctiſſima voluntate diſcedunt: tum vt calumniantium ora obſtruerentur, qui detrahere religioſis illis conſueuerunt, qui ab inſtitutoribus habent appellationem, quaſi non Chriſti legibus, ſed vel Benedicti, vel Franciſci vel alterius hominis regulis, & inſtitutis regi, gubernarique voluerint. Non fuit autem conſilium, vt qui in hac congregatione eſſent, Ieſuitæ ſimplici dictione vocarentur (quamuis hæc poſtea appellatio in vtraque Germania inualuerit) quod alij Religioſi iam pridem inſtituti inuenirentur, qui hoc prope haberent nomen, quales ſunt, qui Romæ Monaſterium ſanctorum Ioannis, & Pauli inhabitant. Non eſt enim noua, & inſolita in religionibus appellatio, ſed vetus, & vſitata etiam in ordine quodam militum religioſorum. Nec debet illa ſane potius offendere, quam appellatio, quæ vel à ſanctiſſima Trinitate, vel à Spiritu ſancto accepta eſt: præſertim cum fuerit tam pia intentione inſtituta, & à Summo Pontifice approbata.

58 De delectu emporandorum in Societatem.

De perſonarum delectu, vt ſincere coram Deo dicam quid ſentiam, non equidem exiſtimo vllum vnquam inſtitutum fuiſſe ordinem, in quo exquiſitius, & acrius vita anteacta eorum, qui admitti in eam vellent, examinaretur, quam examinatur in hac Societate, nec vbi infamibus, & facinoroſis magis fuerit præcluſus aditus. Nam præterquam quod in Bulla Pauli Tertij obſignata anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo quinto Kalendas Octobris, hæc verba habentur. Opportunum iudicauimus etiam ſtatuere, ne quis in hac Societate recipiatur niſi diu, & diligentiſſime fuerit probatus, cumque prudens in Chriſto, & vel doctrina, ſeu vitæ Chriſtianæ purirate apparuerit conſpicuus: etiam nominatim cauetur in vna ex his conſtitutionibus, quæ in hac Societate ſumma diligentia, & ſeueritate ſeruantur: ne criminoſus vllus, aut infamis recipiatur. Nec mouere quempiam debent alterius diplomatis anno milleſimo quingenteſimo, quadrageſimo no-

Digitized by Google

mo nono Kalendis Iulij conceſſit verba quibus ampla Ignatio, & eius ſucceſſoribus poteſtas permittitur abſoluendi homines, qui ſub obedientia eorum ſint à grauibus criminibus, & cenſuris: primum, quia illa verba priuilegium continent magna pietate à Summis Pontificibus ſæpe conceſſum, ad ſubmouenda obſtacula multa, quæ remorari, ac retardare in ſeculo nonnullos ex ijs poſſent, qui ex animo expetunt mundo penitus mori, & ſoli Deo cum perfecta voluntatis propriæ mortificatione ſeruire; atque ad confirmandam etiam, & augendam Prælatorum autoritatem, quibus ſe, qui religionem ingrediuntur, perpetuo parituros, tanquam Chriſti Vicarijs pollicentur, & vouent. Nam eorum in ſubditos poteſtatem plurimum intereſt eſſe maximam, vt occurratur grauiſſimis incommodis, quæ naſcerentur, ſi Religioſi propter caſuum reſeruationem ad alia tribunalia eſſent ablegandi. Deinde eſt alia ratio efficaciſſima, cur nemo aduerſus hanc Societatem moueri propter verba relata debeat; quoniam illa omnia ex illo diplomate accepta ſunt, quod, mare magnum vocant. Quod quidem mare magnum omnium Mendicantium Ordinibus, atque alijs adeo quamplurimis Religionibus à varijs Pontificibus propter cauſam memoratam tributum eſt. Quæ inuidia eſt igitur, priuilegium, quod in tot ſanctiſſimis Religionibus non ſolum toleratur, ſed neceſſarium eſſe à maioribus etiam iudicatum eſt, huic ſoli Societati exprobrare? in qua tanta per Dei gratiam diſciplinæ ſeueritas obſeruatur, vt nullus in ea feratur, cuius peccatum aliquod mortale ſuperioribus extra confeſſionem innoteſcat, quod ſcandalum vlli homini attulerit. Nam hoc ego nunc non ad vllius hominis commendationem, ſed ad diuini nominis gloriam (vt in animo meo ſentio) coram Ieſu Chriſto Redemptore noſtro, qui me iudicaturus eſt, vere teſtari poſſum, me nec audijſſe, nec quacumque alia ratione intellexiſſe quemquam eſſe in vniuerſa Societate noſtra, quæ per maximam orbis partem diffuſa eſt, cuius peccatum aliquod graue admiſſum in ipſa Societate notum ſit. Interiora omnium qualia ſint, Deus, qui ſcrutator eſt cordium, & confeſſarij, quibus ea reteguntur, nouerunt. Sed ea ego exterioribus reſpondere perſuaſiſſimum habeo. De me autem non ſic loquor. Noui equidem (atque vtinam doleret mihi hoc tam vehementer, quam oporteret) maiorem me habere occaſionem accuſandi, & vituperandi me, quam vlla ratione commendandi. Illud profecto affirmare vere poſſum, & ſcit Dominus me non mentiri, ſed ex animi ſententia loqui, me meo iudicio indigniſſimum eſſe, qui inter hos Angelos verſer, ac viuam; ac varie affici me ſolere, cum in eorum mores intueor: & quanta in illis abnegatio, quanta humilitas, quam perfecta obedientia, quam angelica vitæ puritas eluceat, perpendo. Nam affert mihi hæc commentatio nonnunquam incredibilem lætitiam, & conſolationem, cum tactus deſiderio ſanctificationis diuini nominis video hos illi tam ſedulo ſtudere, & tam ſerio de gratia Chriſti ſaluatoris noſtri, & immortalibus eius donis cogitare. Non nunquam autem confundor plane, & contremiſco, cum me in eorum Societate, & contubernio eſſe video, à quorum mortificatione, humilitate, puritate, & in Deum, ac proximos caritate tam longe abſum. Vnde intelligi poteſt, cum hanc ego de Societate hac non dubiam, & obſcuram, ſed certam, & efficaciſſimis ſignis confirmatam, & fixam habeam perſuaſionem, quo animo me eſſe oporteat cum hoc lego decretum, profectum ab illis, quos ſemper vti Patres, & præceptores reuereri, & obſeruare ſum ſolitus.

49 Oluuij de ſe, deque Societate iudicium.

Quod vero addunt de nulla differentia à ſacerdotibus ſecularibus, mirum plane mihi accidit, tot Doctores eruditiſſimos id vitio noſtro huic inſtituto dediſſe, quod certo ſcio à Pontificibus maximis, & à ſapientiſſimis, & religioſiſſimis viris in primis fuiſſe in eo commendatum. Omnes enim prudentiſſime factum eſſe iudicarunt, vt nos, qui nec otioſam, nec monaſticam, & ſolitariam vitam elegimus, ſed valde laborioſam, & in procurandis proximorum commodis perpetuo occupatam leges tantum vitæ Chriſtianæ communes ſequeremur: vtque nihil vel in veſtitu, vel multis alijs externis rebus à more, & conſuetudine honeſtorum ſacerdotum ſecularium, quorum adiutores eſſe volebamus, diſcreparemus. Noua quidem aſperitas ideo adhibenda non fuit, ſaltem vniuerſim, ne impedimentum afferret obeundis grauiſſimis laboribus, quos ferre oportet quotquot in hac Societate verſantur. Similitudo & conſenſio, quam in veſtitu, & in alijs externis rebus cum Clericis ſecularibus ſeruamus, propemodum

50 Cur Societas in habitu externo a ſecularibus ſacerdotibus nõ differat.

Digitized by Google

fuit in hac Societate necessaria, cuius Institutor talem rationem vitæ sequi se ex professo velle Summo Pontifici ab initio declarauit, qualem iudicabat in Domino à clericis esse tenendam. Vnde factum est, vt Paulus Tertius, Iulius Tertius, & Marcellus Secundus semper soliti fuerint Presbyteros reformatos nos vocare, qua etiam ratione vocandi vtitur hodie Paulus Quartus, qui iam inde à principio maximus extitit non solum approbator, & fautor, sed etiam laudator huius instituti. Quis autem non videat minime decuisse, vt vlla reformationis pars di-
51 uersitate habitus, & earum rerum, quæ retineri citra vllam pietatis iacturam possent, distinctione poneretur? Nostri has partes susceperunt, vt præsidio diuino muniti clericos seculares incitarent non ad vestitum quidem mutandum, aut ad alias res huiusmodi: sed ad exequenda Ecclesiastica ministeria, animo ab omni quæstu temporali alieno, & Dei, & proximorum caritate accenso, adhibita magna deuotione, coniuncta cum vera humilitate, & affectuum omnium mortificatione, ac insigni vitæ puritate. Ad quæ assequenda adhibemus iuxta rationem instituti nostri, frequentem conscientiæ examinationem, & assiduam mentis orationem, precantes à Domino, vt nihil vnquam cogitemus, loquamur, meditemur, agamus nisi in ipsius gloriam. Ac optaremus quidem (Deus nouit) vt omnes seculares clerici tanto studio ad hæc incumberent, vt nos longo interuallo in his superarent, quo nomen Dei illustrius, & sanctius inter homines redderetur. Intelligimus enim ideo nos peculiaribus votis à mundo discessisse, vt nosmetipsos, ac nostra obliuiscentes soli illi mori, ac viuere velimus, cui nos totos, penitusque consecrauimus.

52 Clauſtra, & Silentium Societatis.

Sed quid de clauſtris, & silentio dicam? Parcat Dominus ijs, qui nescio quo animo contra perspicuam veritatem hæc de nostra Societate grauissimis Doctoribus obtruserunt. In nostra Societate non solum habemus clauſtri, & silentij leges, quæ sunt in primis in quocumque instituto religioso necessariæ; sed curamus etiam, vt illæ accuratissime seruentur. Nam vt in vnoquoque religiosorum Ordine aliquid, vt plurimum inueniri solet relatum quidem in optimum finem, in quo excellere conantur, qui illi Ordini se addicunt, ita animaduerti ego eos, qui in nostra Societate sunt, peculiari studio dare operam, vt in virtute obedientiæ eniteant. Quanquam enim hæc fuerit, & sit Institutoris nostri *mens, vt neminem* suis constitutionibus ad peccatum vllum vel mortale, vel veniale obliget, sed ad pœnam duntaxat, tamen obedientiæ studium tantum est in omnibus, vt stuporem sæpissime mihi afferat tam religiose minimas quasque regulas obseruari. Quod igitur ad clauſtrum attinet, nos hanc legem habemus, vt ex domo egredi nemo possit, quin ianitori significet se id cum facultate facere, quam magna seueritate seruamus. De silentio autem hæ sunt institutæ leges. Non solum habemus præfinita tempora, sed etiam res & personas. Nam primum nemini licet vnquam de rebus mere secularibus, nominatim autem de bellis, quæ Principes Christiani inter se gerunt; de laude item aut vituperatione Nationum, aut Prouinciarum, aut Principum loqui, sed de ijs tantum, quæ ad pietatem, & ad ædificationem, & ad caritatem mutuam seruandam conducunt. Deinde nemo potest cum alijs, quam domesticis absque facultate superioris loqui: nec iuuenibus cum domesticis omnibus loqui licet, sed singulis præscribuntur ij, ex quorum colloquijs maiorem fructum possint percipere. Nec vero cum illis, quos quisque in suo indice præscriptos habet, loqui quouis tempore potest, sed vna tantum hora post prandium, & altera post cœnam; quæ sunt illis ad remittendos animos fatigatos ex studijs, & ad tuendam corporis valetudinem concessæ. Semel autem in hebdomada, & diebus festis paulo amplius hæc licentia relaxatur. Qui has leges transgressus esse deprehenditur, grauiter multatur.

53 Cur Priuilegia Societati concessa.

Iam de priuilegijs breuiter dico, quod res est. Summi Pontifices Paulus Tertius & Iulius Tertius cum exploratum haberent Patres nostros priuilegia non expetere, nisi ad sui mouenda obstacula, quæ possent copiosiorem animarum fructum impedire, libentissime fuissent illis multo etiam plura, quam petierunt impertiti: ac obtinuissent quidem

dem

dem noſtri omnia illa, quæ in Mari magno, quod vocant, Mendicantium Ordinibus, & alijs religionibus conceſſa ſunt, niſi Pater Ignatius id recuſaſſet, quod nonnulla inter ea eſſe videret, quibus veritus eſt, ne poſteri abuterentur. Ea igitur illa duntaxat tribui noſtræ Societati, concedique rogauit, quæ maxime neceſſaria putauit; vt noſtris ſublatis impedimentis, quæ remorari miniſtros ſæpe ſolent, iuuare proximos plurimum poſſent, in prædicatione præſertim diuini verbi, & inſtitutione in literis, ac moribus Chriſtianis, atque adeo in Sacramentorum Pœnitentiæ, atque Euchariſtiæ adminiſtratione. Hæc enim ſola ſacramenta ſunt, in quibus miniſtrandis exercemur. Adminiſtramus etiam extremam vnctionem noſtris, & ijs, qui in obſequijs noſtrorum morantur. Atque hoc eſt, quod verba Bullæ obſignatæ anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo nono decimo quinto Kalen. Nouembris ſignificant, quibus audio nonnullos ex Doctoribus fuiſſe commotos. Ego vero cum ſciam multos ex Ordinibus Mendicantium in congregationibus facultatis adeſſe ſolere, ſatis mirari ſane non poſſum, vel omnes tam oblitos extitiſſe priuilegiorum, quæ in ipſorum Mari magno continentur, vel ſi eorum recordabantur, tam oblitos tamen fuiſſe chriſtianæ caritatis (quod minime ſuſpicari velim) vt non commonefacerent reliquos, ne reprehenderent in noſtra Societate ea priuilegia, quæ eſſent illi cum tot ſanctiſſimis Ordinibus communia.

Quod autem dicitur ea priuilegia ad præiudicium pertinere Ordinariorum, certo ſcio non hoc audiſſe Magiſtros ab vllo Epiſcopo, cui noſtra Societas ſatis eſſet nota. Nos enim Summi Pontificis primum, deinde aliorum Epiſcoporum ſerui, & miniſtri ſumus: nec vllum hominum genus eſt, cui gratiores ſimus. Hoc ego, & ex plurimorum ore audiui præſertim vero ex ſanctiſſimæ memoriæ Pontifice Maximo Marcello Secundo, qui quanquam eſſet in ſuo ſermone moderatiſſimus, in commendando tamen inſtituto noſtro, modum præ nimio amore ſeruare non poterat. Cenſebat enim ille (faxit Deus vt deceptus non fuerit) per hanc Societatem Deum inopiæ miniſtrorum fidelium, qua Epiſcopi maxime laborant, ſubuenire voluiſſe: tum copioſius quotidie percipio, & cum audio noua in dies Collegia pro noſtra Societate in varijs Prouincijs ab Epiſcopis magnis impenſis erigi, ac ſufficientibus prouentibus dotari, & cum tam frequentes literas ab Epiſcopis ad Patrem noſtrum Ignatium ſcribi video, quibus in ſubſidium ſibi aliquos ex noſtris ſacerdotibus mitti vehementiſſime flagitant.

54 Priuilegia Societatis nulli noxia.

Non permittat Dominus, vt qui nouerunt inſtitutum noſtrum, in hoc decretum vnquam incidant, alioquin neſcio quid cogitaturi ſint, cum ea verba legerint, quibus dicitur eſſe in magnum grauamen populi. Certum eſt enim nullam rem eſſe quæ magis nobis populorum voluntatem conciliet, quam quod minime ſimus illis graues. Nam cum perpetuo occupemur aut docendo, aut prædicando, aut audiendo confeſſiones, aut vigilando cum ijs, quibus vitæ exitus impendere videtur, aut in carceribus, & hoſpitalibus exhortando, aut ſpiritualia exercitia miniſtrando ijs, qui ingredi cupiunt in penitiorem cognitionem ſui, & eius obligationis, qua apud Deum ſunt obſtricti, aut exequendo alia miniſteria, quæ vtilia ſint proximis, non poſſumus, ne obolum quidem vlla ratione directe, vel indirecte (vti dici ſolet) a quoquam accipere pro vllo miniſterio. Sed gratis omnia, prompto, & alacri animo per Dei gratiam facimus. Victum, & veſtitum in Collegijs ſuppeditant ipſorum Collegiorum erectores ijs prouentibus, quibus ea dotauerunt, vt ſuſtentari queant, qui in eis viuunt: vel in vrbibus, vbi Collegia deſunt ſuppeditant hoſpitalia, aut Epiſcopi, alijue viri pij, quos Dominus excitat. Cum hæc omnia deſunt, mendicant noſtri oſtiatim victum, cum ſunt ſuis defuncti miniſterijs. Illud tamen exactiſſime omnes obſeruant, vt ne potum quidem aquæ frigidæ accipiant nomine exhibiti miniſterij: nec hac poteſtate vtuntur, qua tamen poſſent, vt alieniſſimi à ſuſpicione auaritiæ liberius, ac maiore cum fructu ſeruire proximorum commodis valeant.

55 Societas non eſt in grauamen Populi.

Sequitur decretum. Occaſionem dat libere apoſtatandi à reliquis religionibus. Quo de loco idem, atque de præcedenti dicere poſſum, niſi quod hoc in loco multo apertius demonſtrari poteſt, quanta fuerit ignoratio inſtituti noſtri: in quo hanc habemus conſtitutionem, vt qui habitum alterius religionis vel vno tantum die geſtauerit, in noſtram Societatem admitti, nunquam poſſit. Quæ conſtitutio, etſi precibus multorum

56 Nullam occaſionem dat Societas apoſtatandi alijs religioſis.

Digitized by Google

Principum tentata, & oppugnata fuerit, sanctissime tamen ad hunc vsque diem seruatur, & posthac cum Dei gratia seruabitur. Præterea testari possunt religiosi aliorum Ordinum, Dominicani præsertim, Franciscani, & Carthusiani, qui in illis vrbibus viuunt, vbi Societatis Collegia extant, in primis autem, qui degunt in vrbibus, vbi publica, & celebria gymnasia literarum extant, multos in dies iuuenes ad ipsos relicto mundo conuolare ex ijs, qui ab Spiritu sancto, vel per exemplum nostrorum, quorum consuetudine vtebantur, vel per eorum conciones, & adhortationes ad eligendam sanctiorem

57 Neminem Societas suis iuribus priuat. vitæ rationem impelluntur. Nec minus aperte sunt falsa, quæ subiunguntur, Dominos tam temporales, quam Ecclesiasticos suis iuribus iniuste priuari. Atque equidem vere excogitare non possum, quid in mentem venire potuerit, vel Magistris, vel ijs potius, à quibus causæ cognitionem ille acceperunt, vt hæc dicerent, quæ ipsa rerum experientia ita refellit, & confutat, vt alieniſſima esse ab omni specie veritatis quiuis, qui inter nostros versatus sit, intelligat. Extensa est; ac propagata Societas hæc per maximam orbis partem. Multa Collegia inter infideles in remotissimis regionibus erecta sunt, multa in Lusitania, plura in reliqua Hispania, non pauca in Germania, Italia, Sicilia, quæ

58 Qui Societati aduersati aliquando fiat. cum summa approbatione secularium, ac ecclesiasticorum Dominorum, & cum magno populorum consensu fundata primum, ac postea conseruata sunt. Nec memini sane audisse me inuentos vsquam esse in Prouincijs Christianorum, qui moliri aliquid conati sint contra nostram Societatem, aut qui infestiores nostris extiterint, præter quatuor genera hominum, excepta vrbe Parisiensi, in qua quintum genus sapientissimorum virorum falsis (vt quidem existimo) delationibus seductum, non absque Dei singulari permissione excitatum est, vt ibi serius Societas hæc sedem stabilem inueniat, vnde prima eius semina prodierunt. Ad primum porro illorum quatuor generum, hæretici, & homines de fide suspecti pertinent, cum quibus perpetuum nobis est bellum, præsertim in Germania. Ad secundum, homines nimium carnales, & vitæ proiectissimæ, qui ferre nullo modo possunt sectatores purioris vitæ, & suorum vitiorum reprehensores. Ad tertium & quartum Auari aliquot Ludimagistri, auari item Clerici, & Religiosi, qui indignissime ferentes decedere multum de quæstu suo, nostris gratis docentibus, & ministeria omnia Ecclesiastica obeuntibus, nullum non lapidem mouere contra illos in aliquibus vrbibus conati sunt, cum quibus ambitiosos aliquos viros, qui sibi *religiosi, ac* spirituales esse videntur, non iniuria fortasse numerare possum. Nam *hi gloriæ stimulis* agitati, quas constat multo esse acriores, quam quæstus, pati non possunt deturbari se sensim à nescio quo regno, quod occupauerant. Ceterum persecutiones à duobus prioribus generibus ortas, in lucro nostri ponunt: eas vero, quas à duobus posterioribus patiuntur, constanti patientia, & tolerantia, ac bonum pro malo reddendo vincere conantur. Datque Dominus pro sua bonitate, & misericordia felicem, vt experimur in multis locis, huic conatui successum. Sed iam clausulam decreti consideremus. Itaque his omnibus, atque alijs diligenter examinatis, & expensis hæc Societas videtur in negotio fidei periculosa.

59 Societas quam falso dicatur periculosa in fidei negotio. Non ego hoc dolenter feram, Domini mei, excidisse hoc verbum tot grauissimis Magistris nostris? atque eam illos Societatem periculosam in negotio fidei suis suffragijs decreuisse, ex qua sola postquam instituta est, Theologos Summi Pontifices acceperunt, quos cum suis legatis, & Nuncijs mitterent ad Concilium, & ad omnia religionis negotia, quæ cum hæreticis in Germania, & alijs Prouincijs vel fuerunt antehac, vel sunt modo transigenda? Sed, vt faciamus hanc nostræ Societati illatam iniuriam excusari, & tegi quoquo modo ignoratione, & siniſtra nostri instituti informatione posse: Quis tamen quæso prætextus obtendi poterit insigni contumeliæ, quæ summis Pontificibus, hac conclusione apertissime est irrogata? Paulus Tertius post examinatum vno integro anno, atque eo amplius in iudicio contradictorio institutum Societatis huius, decreuit

60 Marcelli Secundi de Societate iudicium. cum consilio Cardinalium Societatem hanc valde vtilem esse, ac salutarem Reipublicæ Christianæ. Eandem sententiam Iulius Tertius magnificis verbis sæpe confirmauit. Marcellus Secundus tanto flagrabat amore huius Societatis, vt nonunquam cum de ea sermonem haberet, discedere ab ea verborum parsimonia, quæ illi erat nativa, videretur. Aliquando in conuentu plurimorum hominum de hac Societate loquens dixit, se non

legisse

Digitized by Google

legiſſe (etſi in hiſtorijs eſſet verſatiſſimus) vlli homini poſt Apoſtolorum tempora, conceſſum fuiſſe à Domino, quod Patri Ignatio, vt dum viueret, tantum operis, cuius fuiſſet ipſe inſtrumentum, incrementum videret. Significabat autem apertiſſima hac teſtificatione declaraſſe Deum hominibus, quantum hoc inſtitutum approbaret. Is paulo ante quam conclaue illud ingrederetur, in quo Pontifex renunciatus eſt, dicebat quodam die mihi, deplorans noſtrorum temporum corruptelam cum ex plurimis rebus, quas in mundo geri videbat, grauiſſimum caperet animo dolorem, in illis tamen rebus, quas Dominus dignabatur per Societatem noſtram operari, acquieſcere, & recreari ſolere. Poſtquam electus fuit in Pontificem, P. Ignatio me præſente dixit, deliberaſſe ſe omnino duos ſacerdotes noſtræ Societatis apud ſe habere, cum quibus de grauioribus rebus communicaret: propterea videret, quos illi dare vellet. Addere multa alia poſſem, quæ illius ſanctiſſimi viri (cuius conſuetudine diu ſum vſus) beneuolentiſſimum erga noſtram Societatem animum non obſcurè teſtabantur. Sed nimio pluſquam ſatis dicta ſufficiunt. Quid de noſtro Paulo quarto dicam? Hic iam inde ab initio tam aperte huic noſtro inſtituto fauit, quod ſimilis etiam inſtituti autor ipſe extitiſſet, vt nomen ab eo acceptum, in Italia, & Hiſpania retineamus (vocant enim nos Theatinos,) atq; hunc Pontificem primum fuiſſe noſtræ Societatis inſtitutorem plurimi exiſtimant. Hunc igitur, quem omnes ſciunt autoritate Sedis Apoſtolicæ inſignem, & maximum eſſe zelatorem, quo animo obſecro laturum putatis tam grauem iniuriam ipſi Sedi Apoſtolicæ factam? Intelligere ex his poteſtis Domini, & Magiſtri, haud paruam extitiſſe patientiam, quam P. Ignatius Præpoſitus, & inſtitutor huius Societatis erga almam Facultatem, quam ſemper eſt maximopere reueritus, tot menſes obſeruauit. Noluit enim mentionem de hoc decreto facere nec apud Iulium Tertium, nec apud Marcellum, nec adhuc apud Paulum Quartum; ſed cum primum de hoc decreto certior factus eſt, curari iuſſit, vt ex omnibus locis, in quibus Collegia Societatis noſtræ inueniuntur, teſtimonia huc mitterentur Principum ipſorum locorum, vel Epiſcoporum, vel Magiſtratuum, vel Academiarum, ſi Academiæ in illis vrbibus eſſent: ex quibus cognoſci poſſet, an cum fructu animarum, & citra cuiuſquam iniuriam noſtri conuerſentur. Suntq; iam quam plurima teſtimonia allata, quæ in animo habet ad almam Facultatem mittere. Sperat, aut confidit potius colendiſſimos magiſtros noſtros, vbi de ratione inſtituti noſtri, & moribus eorum, qui in Societate viuunt, perfecte inſtructi fuerint, & ſe falſis delationibus circumuentos fuiſſe intellexerint, decretum reuocaturos, & nos vt humiles ſuos diſcipulos, ac ſeruos in Chriſto agnituros: nec expectaturos, vt hæc res in tribunali ſummi Pontificis tranſigatur. Dominus Noſter Ieſus Chriſtus concedat nobis illuminatos habere cordis oculos, vt quæ ſunt illi grata & placita perpetuo ſequamur. Amen.

61

Veſter in Chriſto ſeruus

Martinus Olaue.

62 Doctorum Pariſienſium longo poſt tempore ſententia pro Societate.

Hanc diſputationem vbi legiſſent quidam Sorbonicorum, quanquam piam magis, quam fortem dicebant: neque tam probari decretum ipſorum falſum, quam Societatis homines innocentes; quaſi vero poſſit eſſe noxia ſchola, quæ diſcipulos creat innoxios, plurimi tamen fatebantur, nunquam ita fuiſſe decreturos, ſi talia cognouiſſent. Nec quicquam poſtea mouerunt, imo quadrageſimo poſt anno, in grauiſſimis temporibus, procelliſque, quibus iactabatur in eo regno Societas, pronunciauit Facultas theologica retinendam eam eſſe in Gallia. Tantum aberat, vt iam prioris ſententiæ, qua perniciosam pronunciauerat, meminiſſet. Itaque, quod extremum ſolet eſſe mendacij, fictarumque rerum, vt ipſæ per ſe occidant, & in nihilum redeant, decretum illud cum ſtrepitum initio late ingentem feciſſet, ſenſim elanguit, ac fere prorſus euanuit: Verum licet hic bonitatem, prouidentiamque cæleſtis Patris venerari, atque ſuſpicere. Guilielmi à Prato Claramontani Antiſtitis ea pietas in Societatem, ſenſuſque tum fuit, cum petebatur ab omnibus; vt quo magis iactari eam, oppugnarique cerneret, hoc arctius ipſe liben-

63 Claramontani Epiſcopi in Societatem pietas.

Digitized by Google

libentiusque complecteretur. Qui cum Lutetiæ non posset omnia quæ moliebatur, effi-
64 cere sociorum vnum secum abstulit in Aruerniam Robertum Clayssonium, quem com-
Billomensis Collegij origo. mendabat in flore iuuentæ dicendi pariter, ac docendi facultas. Huius vsus industria, nauus Antistes in Aruerniæ ciuitatibus, quas ille docendo, & diuini verbi semine conserendo lustrabat, maximos fructus tulit, Billomi præsertim: vbi Canonicorum, ac Ciuium eam sibi Robertus, Ordinique beneuolentiam adiunxit, vt publicam illi Academiam Societatis disciplinæ committere, curæque decreuerint: ijdemque aream, ac partem vectigalis obtulerint ad Collegij primordia, cuius instituendi prouinciam sibi vltro pius Episcopus depoposcit, nec ita multo post, magno ciuium commodo quod inchoarat, expleuit: & huius anni sub exitum Hieronymus Baffius, qui præfectus est ceteris, ac Petrus Canalis à B. Patre ex Italia missi, additi Clayssonio sunt vt Societas tum firmiores in Gallia radices figeret, cum de ea stirpitus euellenda Satan maxime laboraret. Quod Billomi, ac Parisij Claramontanus moliebatur Episcopus; id Alexander Cardinalis Farnesius (qui eam legationem obtinebat) Auenione meditabatur; duosque secum de Societate deduxerat, Pontium Gogordanum, & Iulium Onofrium. Sed cum eo peruenissent, & incenso ad morum publicorum restitutionem legato, nauarent operam salubrem, & apta quæreretur Collegio sedes, allato repente nuncio de Romani Pontificis obitu Iulij Tertij, Legatus Pontio Auenione relicto, Romam coactus est regredi. Quo regresso frigescente Legati Vicario, res quoque ipsa Collegij refrixit. Pontius tamen, cum ab vrbe discedens haberet in mandatis à Cardinali S. Crucis Marcello Ceruino, qui suffectus est Iulio, vt sacrarum Virginum prope Bruniolam in Cella pago Cœnobium suis solutum legibus rite cognosceret, & ad veteris disciplinæ normam, regulamque redigeret, eo progreditur. Sed ne id quidem cessit è sententia. Nam perardua nactus initia, dum sensim captare aditus, & mollire conatur, lætifero corripitur morbo: moxque Marcello Pontifice, à quo rerum gerendarum potestatem acceperat, ex humanis erepto, cogitur & ipse cum per valetudinem primum licuit; infectis rebus ad Vrbem regredi.

65 In Hispania non tam inchoabantur noua Collegia, quam vrgebantur incœpta, fre-
Cæsaraugustæ Societas grauissime exagitatur. mente scilicet Satana, & nihil non moliente, vt prospera eorum incrementa subuerteret. Ecce enim post Parisiensem vexationem Cæsaraugustana iactatio. Res *Cæsaraugustæ* turbulentiores superiore anno Franciscus Strada cum pia, sapientique *facundia tranquillasset*, incensaque vehementer ciuitate Collegij habendi cupidine ædes in eum vsum ex collatione, de qua supra narraui, certas emisset in quibus hodieque Collegium degit, optimo cuncta loco relinquens, Barcinonem ineunte anno recessit. Nec multo post tuendis cœptis, ac promouendis ad fuit Barma. Instaurantur coëmptæ ædes: in easque commigrant Patres, demirantes pacem, ac silentium omnium, cum ante quicumque situs legeretur, ita quasi coniuratione facta, seu religiosi, seu clerici contra coorirentur, vt nullus, in quo possent consistere, tota vrbe locus relinqueretur. Adornant Sacellum, & sacro primum faciendo, cum Ferdinandi Aragonij Archipiescopi voluntas accederet, quartam post Pascha feriam destinant. Nocte, quæ eum diem præcessit iam multa, Lopus Marcus Abbas Viruelæ, Archiepiscopi Vicarius generalis mittit rogatum, tantisper celebritatem vt differant, perlatas ad sese Religiosorum, & Clericorum in propinquo degentium querimonias Barma, cum iam nobilissimus quisque inuitatus, & Sancti Dominici Patres, sacrum cum cantu peracturi; & vrbe tota expectatio rei excitata esset, permodeste respondet, eo processum, vt dilatio integra non sit: postridie se coram illi satisfacturum. Postridie paulo antequam missarum inchoarentur solennia, adest homo ignotus: narrat se ab custode Franciscanorum claustralium, quem sibi conseruatorem Augustiniani delegerant, missum: eiusque nomine Ecclesiæ censuris interpositis vetat eo loco peragi sacra, quod is locus Augustinianorum Patrum fines ingrederetur. Barma, quanquam sciebat Patrum eorum priuilegijs, si quæ haberent, priuilegia abrogare Societatis, vetitumque illud nequaquam iusto more, ac ritu denunciatum, cum nullas ministerij sui literas testes, nulla potestatis indicia Nuncius attulisset, tamen vt ad quemcumque se præmuniret euentum, rite iudicium Summi Pontificis appellat. Tum raptim pijs, doctisque consultis viris, cum omnes consideratis Apostolicis

Digitized by Google

cis vtrinque diplomatis, ac beneficijs, ſine dubitatione pergendum cenſerent, Deum precatus, vt ex eius gloria, & Eccleſiæ commodo ea res eueniret, cœpta proſequitur. Apparatu non ſumptuoſo, ſed mundo, ac nitido ceremonia magna ſacrum peragunt Dominicani, ſacrificante ipſo Priore Ioanne Eſquiuelio. Concionem habet in eo genere præſtans Hieronymiano ex Ordine Ioannes de Azorola, qui per occaſionem Euangelicæ hiſtoriæ, quæ Petro piſcatum abeunti alios Apoſtolos narrat adiunxiſſe ſe comites, in ea verba venimus, & nos tecum, multa grauiter de caritate diſſeruit, qua ſacri Piſcatores ſuſcipiant æquum eſt, ſi quos Deus recens ſubmittat diuini operis adiutores, ac ſocios. Prorex (Is erat Ignigus Mendoza Dux Francæ Villæ, quem titulum per id tempus aſſumpſit Comitatu Mellitenſi in generum ſuum Rodericum Gomium à Sylua translato) cum præcipuo flore nobilitatis intererat. Sed interim, dum in Sacello hac celebritate, magnoque ſpectantium gaudio geruntur, ad Collegij fores Vicarij edictum affigitur, quo ſeuere iubebat Curiones ſuis quemque curialibus interpoſita anathematis pœna interdicere aditum huius ſacelli, ſiue ſacrificij cauſa, ſeu verbi diuini, ſeu denique ſacramenta ſuſcipiendi. Neque aliam adſcripſerat cauſam, quam quod locus profanus eſſet. Duæ erant prope id ſacellum Paroeciæ, altera Magdalenæ, altera S. Michaëlis nomine, quarum Præfecti propinquitatem Collegij ferre non poterant. Vicarius vero cum ſua ſponte ferebatur parum Societati beneuolus, tum maxime Curioni Magdalenæ ſtudebat, quo cum ſanguinis etiam neceſſitudine iungebatur.

66 Socij Cæſarauguſtani excómunicantur.

Hi omnes cum religioſis, qui de vicinitate litem intenderant, alijſque non nullis conſpiratione inita, diſſimulante Antiſtite, ad Societatem Cæſarauguſta exturbandam vires, & opes omnes intendunt. Barma cum Collegiolo Alfonſum Romanum præfeciſſet, accerſito ad conciones Ludouico Santandero, lectoque Patrono ad conſeruanda Societatis iura Epiſcopo Oſcano Petro Auguſtino, Murciam, quo propere ab Carthaginenſi Antiſtite euocabatur, diſceſſit. Sed aduerſarij, vbi parum ſucceſſiſſe prima vident, alia, atque alia intentant fulmina: ac demum res (vt in pauca conferam) cum nec vt pacate cauſa cognoſceretur, nec vt æqua vlla conueniendi via iniretur, impetrari potuiſſet, eo progreſſa eſt, vt publica ceremonia Societas probroſo notata ſit anathemate, diris, maledictiſque confixa, horrendis carminibus, & execrationibus proclamata, faces in eam accenſæ reſtinctæ, dirarumque plenus pſalmus Dauidicus centeſimus octauus funeſtiſſima modulatione cantatus. Denique nihil prætermiſſum, quod in impios, & facinoroſos, ac deteſtabiles Eccleſiæ filios, inimicoſque Dei fieri conſueuit. Cumque in eos etiam eſſet anathematis fulmen intortum, qui contra Vicarij edictum apud Societatem vel ſacris interfuiſſent, vel vſurpaſſent diuina, ſcrupulis omnia, & laqueis conſcientiarum repleta ſunt, & aucta aduerſus noſtros inuidia. Vulgo omnes auerſabantur eos, deteſtabantur, & ab eorum conſuetudine quam longiſſime refugiebant. Nemo ſalute, nemo ſuo dignos putabat alloquio. Quorum partes cum illuſtres viri pro ſua pietate ſuſciperent, ipſi quoque, vt anathemate illaqueati, & à communi Chriſtianorum cœtu ſecluſi, ſacris ædibus pulſi ſunt. Super hæc tota vrbe, quod Societas in ea permaneret, ſacrorum interdicta tractatio. Qua populus inuſitata animaduerſione perterritus abhorrebat à noſtris, vt à funeſta quadam, teterrimaque peſte. Nec quicquam malebat aliud, quam vt illi protinus egrederentur, purgarentque vrbem, ne ſe tota Ciuitas eorum contagione pollueret. Accedebat obtrectatorum lingua flabellum odij, qui camino addebant oleum, & vbique flammas inuidiæ tanquam flabris excitabant. Denunciabant ſimplicibus, & indoctis cæleſtes iras, & terrorem incutiebant anathematis, ſi ſe Societati ſermone vllo, congreſſuque coniungerent. Cumque nihil non molirentur, vnde ſummum eos in odium, horroremque hominum adducerent, hoc inſuper excogitarunt, vt eos in chartis, publiciſque tabulis cum anathematis nota deſcriptos, paſſim tota vrbe proponerent, & de valuis templorum omnium, cunctiſque viarum angulis, eorum ſuſpenderent effigies, tam expreſſas ad viuum cum eorum togis omnibus, vſitatoque cultu; vt eos è ciuibus nemo non agnoſceret. Ac ne quid omnino crearetur erroris, ſuum cuique nomen grandibus literis eſt affixum, Barmæ quoque abſentis; & pone Dæmones truculenti, aſpectuque terribiles, qui perſtrictos anathemate reos in vaſtiſſimam voraginem, & ardentes flammarum globos abriperent. Nihil non fœdum, nihil non probroſum in eos, & plenum dedecoris pictum eſt. Dolebat bonus

67 Vrbs interdicto Eccleſiaſtico ſubijcitur dum in ea Societas manet.

68 Effigies Patrum ad inuidiam pictæ propoſitæ per vrbem.

Antiſtes

Antistes Oscanus Societatis conseruator, suum duntaxat nomen in ijs appositum folijs, tanquam picturæ, contumelia haberetur indignus. Sed triduo post in eandem ludibrij Societatem ipsum quoque coniecere cum mitra, & pallio inter Dæmones pictum. Nostri quanquam sciebant tum alias ob causas, tum ob interpositam in tempore, ac secundum leges Apostolicæ sedis appellationem, nihil earum animaduersionum ad se pertinere, tamen vitandæ offensionis gratia ab obeundis publice sacris protinus abstinuerant: tum etiam suo se tecto, plurimum cum Deo agentes, dum is nimbus abscederet, continebant; non tamen in tuto. Quippe procacium puerorum caterua non sine grandiorum

69 Impetus puerorum in Collegium.

turba vna ex ijs fœdis imaginibus pro vexillo in hastam sublata, conglobatur circa ædem, tecta lapidibus quatiunt, ianuas verberant, conuulnerant fenestras, insanis vocibus complent omnia, tanto strepitu; vt accurrendum Proregis administris, ipsique Proregi fuerit, cum populi totius timeretur tumultus. Colludentes quoque pila Equites multi, quique eum spectabant lusum alij, cum insusurratum esset, agmen improbum armatorum ad Patrum ædes coactum, vt quotquot in ijs erant, ferro conficerent; seminudi subito, ita vt erant, ab ludo digressi, strictis eo mucronibus conuolarunt, vt *illos* Dei famulos contra multitudinis impetum, furoremque defenderent. Neque hæc omnia aduersarijs visa sunt satis ad populi animos religionis specie, quod acerrimum telum est,

70 Funesta supplicatio circa Collegium.

concitandos. Tribus deinceps diebus, funestam supplicationem circa ædes Societatis cum lugubri carmine instaurant: atro tectam velo, & auersam Christi è cruce pendentis gestantes effigiem, & inter maledicta, & execrationes iactantes in tecta lapides, & identidem misericordiam, magnis vocibus inclamantes. Hæc omnia fecere adeo Patres illos vulgo inuisos, ac detestabiles, vt, si cui exeundum domo esset, hunc sibilis, & conuicijs hunc infestis à tergo clamoribus, vt formidabile monstrum insequerentur. Quæ quanquam partim ab imperita multitudine, partim cœco aduersariorum furore gerebantur, prudentes tamen viri, qui suis res ponderibus æstimabant, nimium atrocia, & Christianis rebantur indigna. Qui tametsi grauitate & probitate præstabant, tamen nec Antistitis autoritati, potestatique se opponere, nec multitudinis inconstantiæ, furorique resistere, nec aduersarios, qui tam longe processerant reprehendere, & accusare seditionis, atque discordiæ, quam in populo concitauerant, audebant.

Stabant etiam à veritate, Societateque Nobilium plerique Equitum, ac *Ciuium honestorum*, qui suis hæc oculis spectabant, & deplorabant: sed hi quoque *multitudine* victi defendere innocentiam pro sua pietate, ac voluntate non poterant. Nostri vero, cum in se conuersa multitudinis spectarent arma, populique tumultuantis ferociam in

71 Patres Cæsaraugusta exire iubent.

dies maiorem: nec tamen Antistitem, qui motus hosce comprimere nullo negotio poterat, laborantem; grauius aliquod periculum veriti, eripere se confestim è flamma, & procellam temporis euitare constituunt: præsertim cum ad sedandam vim tempestatis, nec Apostolici Nuncij nutus, nec gnatæ Cæsaris Ioannæ Principis, quæ tum gubernacula tractabat Hispaniæ, pij conatus, atque autoritas valuissent. Itaque quod Gregorium Nazianzenum Episcopum, alioque sanctissimos viros olim feciſſe meminerant, sibi quoque pro ampliori pietatis bono faciendum existimarunt, vt ea vrbe sponte cederent, & ciuitate illa carerent, quam nulla sua culpa, vel scelere, sua tamen causa tumultuantem, ac perturbatam viderent. Hoc igitur ad Senatum animo, consilioque venerunt, vt traditis suarum ædium clauibus, abeundi commeatum peterent, & ex ijs Petrus Tablares (Namque Romanus dudum Vallisoletum ad Borgiam edocendum abie-

72 Suprema Patrũ verba ad Senatum.

rat) pro omnibus orsus loqui. Venimus, inquit, in hanc vrbem rogatu Principum Senatus huius, iussu Præpositorum nostrorum; vbi quàndiu fuimus, summe Deo adiuuante studuimus institutum tenere nostrum, vt qui nostris ex laboribus, vigiliisque capere aliquid ad animi sui fructum, ac salutem vellent, eis dies, ac noctes præsto essemus, nulla vnquam occasione data, vnde quisquam posset offendi, vel iure conqueri. Piget quidem non ea nos diligentia, ac contentione, qua decuit, vestris commodis inseruisse: ceterum in ijs quærendis fides, voluntas, studiumque non defuit. Sed cum eundem gustum non omnes habeant, nec vna omnium sit mens, atque sententia: nimirum nostrum hoc studium, non æque omnibus est probatum: atque hinc ille tanquam turbine excussus puluis, qui multorum cœcauit acies. Sed quando huc deductæ nostræ res sunt, auertat benignitas Dei, ne in ea vrbe, in quam vtilitatis eius gratia nos pedem intuli-

mus,

Digitized by Google

mus, diſcordia aliqua, vel perturbatio propter nos oriatur. Non enim Deus noſter diſcordiæ, ac diſſenſionis eſt Deus, ſed tranquillitatis, ac pacis. Si propter nos tempeſtas hæc orta eſt, mittite nos in mare, pellite è conſpectu, gremioque veſtro. Nam quod ad nos attinet, vbique pacem quærimus, pacem expetimus, perſequimur: & hac nos Deus ſpe ſuſtentat, & alit, fore vt ea, quocunque gentium peruenerimus, potiamur: neque nobis occaſio, regiove deſit, vbi hoc exiguum, quod à Deo accepimus, facultatis in animorum cauſa collocemus. En vobis noſtrarum ædium claues: cedere iure noſtro in manu noſtra non eſt: atque adeo teſtatum volumus profectionem hanc reipublicæ cauſa ſuſceptam fraudi Societati nunquam eſſe debere. Nos hinc diſcedimus, ne quod ſuſcitatum eſt amaroris, & odij die progrediente, ſuccreſcat, & caritatis bonum funditus obruat, cum eoque ſimul ruant animæ ad interitum, quas ſuo Chriſtus ſanguine redemit. Vnius vrbis non magna admodum iactura eſt, magna tamen caritatis. Ac ne res tanta dubia verſetur alea, neque periculo committatur, perinuiti cogimur hinc abire. Sed ſi relegamur ab vrbe, non tamen ab animis veſtris (Ciues optimi) niſi noſtra nos fallit opinio, aut ab amore illo tam effuſo, tam munifico, tam Chriſtiano, quem erga nos perpetuo demonſtraſtis. Hunc nos agnoſcimus (vt par eſt) nec 73
è memoria dimittemus. Ac nobis quidem nihil ſuppetit, quod pro amore iſto ſoluamus, nec quemadmodum beneficijs, quæ tam liberaliter in nos ab eo profecta ſunt, reſpondeamus. Sed ſi mercedis loco pauperum preces, & ſacrificia non aſpernamini recipimus vobis nos non immemores, aut ingratos, ac ne iniquos quidem debitores futuros. Supplicabimus Patri pauperum, vbicunque degemus ætatem, vt quæ propter eum in nos contuliſtis, ea ipſe pro nobis æterno apud ſuperos æuo, & mercede ſempiterna compenſet. Illud vnum vos rogatos volumus, vt quoniam perſonas iſtas geritis, & nobiliſſimam hanc vrbem, regnumque vniuerſum, cuius illa caput eſt, gradu iſto, ac dignitate refertis, multa nobis, quæ in animorum, & veſtra cauſa tuenda, tractandaque peccauimus, condonetis, bonique conſulatis hunc diſceſſum, certi de optimo animo, voluntateque noſtra, quæ nulla vnquam commutatione loci mutabitur, parata ſemper, & expedita placatis, vt ſperamus, his fluctibus, ac procellis ad iteranda ſua in vos officia, denuoque ſuſcipiendos in hac vrbe pro ſalute veſtra labores: quod vtinam breui pro ſua clementia det Deus, qui poſt horridam tempeſtatem lætam plerunque ſolet ſerenitatem, poſt atram noctem nitidum referre, & aperire diem. Ad hæc paucis reſpondit Senatus, tumultum popularem tantum ſibi attuliſſe moleſtiæ, quantum Societatis egregia voluntas attulerat voluptatis, nec ſe neſcire turbarum vnde oriretur initium, aut quis tandem lapides imperitæ plebi ſuggereret, occuleretque manum; Societatem facere ſuæ conſuetudini, ſuoque nomini conſentanea, quæ tam ſingulare modeſtiæ ſpecimen, concordiæque daret, nec minus eſſet admiranda ciuibus in digreſſu, quam ſalutaris in mora. Se huius quoque beneficij memoriam ſeruaturum, & paucos intra dies, quanti Societatem faceret oſtenſurum. Hæc Senatus, à quo digreſſi Patres, honorifice deducti ſunt domum à Senatoribus aliquot, qui ſimul ædes ingreſſi ſuis oculis perſpexerunt, quanta Societas in egeſtate, inopiaque degeret, quamque vanum, & commentitium eſſet, quod rumor improbus diſſiparat, profuſis eam ſumptibus, delicateque viuere. Nec defuerunt, qui talem in errorem, ac fraudem inducti ſuam in credendo 74
leuitatem accuſarent, peterentque veniam. Dein exiguæ illius, quam repererunt, ſupellectilis indice facto proſecuti ſunt diſcedentes, & ſubſidium itineris egentibus obtulerunt, quod ab ijs totum, gratijs tamen actis, repudiatum eſt. Duo duntaxat ex vrbe ſacerdotes Ludouicus Santanderus, & Balthaſar Pinna cum aliquot fratribus egreſſi. Namque Romanus non dum Valliſoleto redierat: Tablares, in quem vt hoſpitem magis, quam incolam nullum coniectum erat anathema manſit apud Proregem: nec poſt multo Valliſoletum accitu Borgiæ demigrauit. Qui exierant, cum in ſua Oppida à multis nobilium inuitarentur, Petriolam delegerunt, ſeptem diſſitam leucis, quo ab Ludouica Borgia Patris Franciſci, & ſanguine, & virtute germana tum Ripagorſæ Comite, poſtea Villæ formoſæ Duce mittebantur. Quam item ſanctiſſimam, clariſſimamq; matronam, quod Societatis cauſæ faueret, paulo ante aduerſarij tanquam anathemate irretitam ſacris ab ædibus exturbarant: id quod in alios multos è nobilitate patratum ante narraui. Petriolæ Patribus non ſegne fuit exilium. Sed cum metuentes Archiepiſcopi

Diſcedunt Socij Cæſaraugusta.

scopi offensionem Clerici eos Templis excluderent, in area ante Comitis ædes catechesim habebant, præcipue ad Neophitos Mauricos, quibus ea regio abundabat. Paulatim & ceteri oppidani ita conciliati, & incensi studio pietatis, vt perpetuas apud se eos ponere sedes peroptarent. Cæsarauguſtæ continuo vt illi exiere, tanquam eiecto in pelagus Iona, procella quieuit. Restitutis ab Archiepiscopo sacris visa est populo serena lux redire, & amica tranquillitas. Consedit itaque multitudinis furor, mitigata est acerbitas, acceſſit animus Societatis amicis. Ipsos vero turbarum autores, atque satellites sui quoque pigere facti, ac pœnitere cœpit, partim solicitudine, & timore suspensos, ne celeres pœnas darent, cum Princeps Ioanna dolens regiam, quam interposuerat, autoritatem neglectam, grauissimeque succensens ipsa ad se capita de Nuncij Apostolici autoritate, seueriſſimo imperio perduci iuberet; partim conscientiæ cruciatos angore, quæ velut immanis carnifex eos accusando torquebat, quod se longius prolapsos animaduerterent; quam & veritatis, & æquitatis Christianæ termini postulabant.

75 Honorifice reuocantur. Denique quoniam posteriores cogitationes, vt in prouerbio est, sapientiores sunt prioribus, Cæsarauguſtanus Antistes melioribus & ipse vsus consilijs, cognitione causæ doctissimis viris permissa, de eorum sententia sua mutauit edicta, noua composuit, vulgauitque per templa, quibus voluit monitos vniuersos de veris, ac legitimis Sedis Apostolicæ priuilegijs Societati concessis: tumque ob ea, tum ob interpositam eiusdem primæ Sedis iustam appellationem irritas, & inanes fuisse siue in Societatem, siue in alios quosuis eius casa latas, promulgatasque censuras. Ergo confestim Cæsarauguſta mittitur, qui Patres reuocet: interimque datur opera à splendidissimis honestissimisque viris, vt solenni apparatu quam honorificentissime reducantur. Quo illi cognito gratijs Deo summa humilitate actis, quod famulorum suorum meminisse vellet, precari insistere vt reuersionem hanc in magnam sui nominis laudem vellet cedere: non tamen se loco mouerunt, priusquam per internuncios è primarijs ciuibus prece contenderent, vt priuatim sibi liceret, vnde abierant, nulla pompa, nulla honoris significatione redire: ne plus caperent ex honore illo tristitiæ, molestiæque redeundo, quam acceperant ex contumelia voluptatis, & gaudij, quam Christi causa pertulerant, abeundo. Semel, iterum, ac tertio vltro citroque missi sunt nuncij, nec tamen vllis aut precibus flecti, aut rationibus expugnari ciues optimi potuerunt, quod dicerent æquum esse, vt publicum dedecus, ac turpitudo publico item honore compensaretur, & *gloria*. Patres igitur Iacobi Augustini de Castello ciuis perhonesti, & Societatis amantissimi imperio, cui Borgia iusserat hac in causa eos parere, coacti, Cæsarauguſtam iter intendunt. Venientibus prodiere obuiam magistratus omnes ad portam, regijque ministri, clarissimi, nobilissimique viri, flos equitum, populus frequentissimus, ipse denique Viruelæ Abbas vicarius Antistitis. Hic Patres singulos vellent, nollent Equites bini de præcipuis medios excipiunt, ac mulis impositos ad eorum ædes publica, ac celeberrima per vrbis itinera comitantur. Præstolabatur ibi Prorex, & alter Inquisitorum peractisque missarum rite solennijs ab Episcopo Oscano, cuius supra meminimus, quique cum Iacobo Augustino de Castello singulari Societatem studio, virtuteque defenderat, Patres in possessionem ædium incredibili Prorex ipse bonorum omnium gratulatione restituit. Hic

76 B. Ignatij fiducia in Cæsarauguſtano motu. Cæsarauguſtanæ tempestatis exitus fuit. Ex eo tempore tantis vsum est deinceps progressionibus id Collegium, tanto Ciuitatis & amore, & fauore semper exceptum, satis vt ostenderet nulla sua culpa, sed imperiti vulgi errore superiores extisse tumultus. Fuit hic euentus Ignatij fiduciæ consentaneus: qui cum has turbas, motusque resciſſet, inusitata quadam visus est iucunditate perfundi, & ea lætitiæ signa prodere, facile vt declararet quanto acriores gelidæ pruinæ fuissent, quanto sæuiores turbines, vehementioresque aduersariorum oppugnationes, & impetus, tanto firmiores, altioresque radices, quas per ea Societas ageret, tanto suauiores, vberioresque fructus in ea vrbe fore, quos hæc arbor adolescentula procrearet. Ipse quoque Borgia cum lapidibus appetitam domum audisset, fertur dixisse, diuina plenus fiducia: Istos igitur colligite lapides, & nouam exædificate domum: tanquam quæ exinde consecuta sunt incrementa prospiceret. Tam honorifica Societatis restitutio suspicionem, quam discessus attulerat, tota sustulit ex Hispania. Id autem ex ea procella boni diuina sapientia, vt alijs item è tempestatibus, aduersisque rebus, quæ Dei causa subeuntur, excerpsit; maximum suæ gloriæ

riæ decus, illustrationem, & victoriam certissimam veritatis. Quo circa non modo Societatis ea nomen, famamque non obruit, sed potius illustrauit, & in bonorum animis impressit altius. Et quoniam diuini iudicis æquitate comparatum est, vt noxæ par pœna respondeat, & qua quisque mensura ceteros emetitur, eadem illum remetiantur alij: qui suasores, autoresque fuerunt, vt suis exturbata sedibus Cæsarauguſta Societas pelleretur, ij ipsi non ita multo post (Rege postulante Philippo) suo pulsu cœnobio; quod alijs ex eadem familia, sed melioris disciplinæ Monachis, legumque cultoribus traditum est, sedem sibi per aliena cœnobia vagi quærere, atque inquilini coacti sunt. Sed profecto æstimari non potest rerum humanarum momenta quantum ab nutibus pendeant eorum, qui præsunt. Societas dum tanta cum pietatis publicæ iactura exagitatur, vexaturque Parisijs, ac Cæsarauguſtæ, quod Antistitum vel aliena, vel anceps voluntas aditum dabat procellis, mira approbatione omnium, vtilitateque sedem Murciæ ponit. Stephanus enim Almeida Lusitanus Carthaginis nouæ Episcopus, cum ex hominum sermone, secundoque rumore Borgiæ, quem Gandiæ Ducem meminerat, & familiariter norat, sanctitatem; & saluberrimos Societatis labores admiraretur, optaretque vt ex ijs etiam ad suos deriuaretur vtilitas, Patres nonnullos ab ipso Borgia per literas, quibuscum & de animi sui rebus, & de toto munere Episcopatus ageret, postulauit. Borgia ex Aragonia Murciam Episcopi plerumque sedem tres misit, & in jjs par sacerdotum quibus præerat is, qui primus Murciani Collegij Rector fuit Ioanne Baptista Barma. Excepti sunt omnes magna cum voluntate Ciuium, deductique ad ædes Episcopi hospitij causa: vbi separato conclaui suis obeundis muneribus magno & exemplo, & commodo proximo cuique fuerunt. Destinarat Episcopus quoddam domicilium condere, vbi operarij duntaxat degerent, ex quibus pars sacerdotum diœcesim assidue percursaret. Sed vbi vidit specimen operum Societatis, cognouitque ex Barma quantas allatura esset iuuentutis institutio commoditates Murciæ, quæ multas habet ciuitates in proximo, & procul Academias, adeo erectus est animo, vt quamprimum condere Collegium magnum decreuerit: domumque luculentam illis extruere cum æde sacra sit orsus. Rapiebat bonum senem innocens, sapiensque Barmæ modestia, nec ea minus ceteros rapiebat. Non raro vsu venit, vt præ stipatione auditorum aditu ad suggestum ei nullo patente alicunde fuerit rimandus ascensus. Per autumnum cum diœcesim lustraret Episcopus, eum comitem duxit, non tam vt alios eius opera, quam se regeret. Quem tanti faciebat, vt si cuius suorum presbyterorum interdum, vt fit, dictum, factumve damnaret, hac fere vteretur obiurgatione, neutiquam talia cum monitis Patris Baptistæ congruere. Eiusdem vtebatur oculis, & manibus ad explorandas, subleuandasque inopum angustias, ægre ferens sicubi nulla eleemosynæ se obtulisset occasio, cum diceret, nihil in eo loco sementis factum. Valuit autem ea diœceseos lustratio tum ad alia multa, tum etiam quod proposita ante Pastoris oculos necessitas Gregis, acres ei stimulos ad properandum Collegium admouit, quod principio Aragoniæ Prouinciæ subditum est. Id vero dum prospere oritur, Valentinum sancti Antistitis ex Augustiniana familia Thomæ Villanouæ studio roboratur: qui cum viuus, vt ante significatum est, paterna socios indulgentia complexus esset; adeo vt si quem amoueri Valentia cerneret, amanter expostularet sibi auxilia detrahi, moriturus cum quandam haberet in nominibus pecuniam (nam fere arcam aliam non habebat, quam pauperum manus) eius partem ampliorem Collegio legauit. Salmanticæ quoque permultum gratiæ Societas hoc tempore apud genus omne hominum nacta est: vbi etiam illud insigne diuinæ prouidentiæ pignus animaduertere licuit. Nam tanquam aduersus tenebras, quas alicubi Satan conabatur effundere, lumen Pater ille luminum compararet, fecit vt ex præcipuis religiosorum Ordinibus concionatores in suggestis, alijque in priuatis congressibus, viri doctrina, ac pietate illustres, nominatimque ex Dominicana Franciscana, & Augustiniana familia Societatis, & instituta, & homines præclaris laudibus celebrarent. Par in populo studium, qui commutationes admirabiles mo-

77 Murciani Collegij ortus.

78 Thomæ de Villanoua Valentini Antistitis in Societatem pietas.

79 Salmanticæ Societas in pretio.

Digitized by Google

rum ab aduentu Societatis, præsertim in Academicis obseruabat. Par in ipsa florentissima Academia, quæ suam erga Societatem beneuolentiam, opinionemque tum maxime declarauit, cum ex ea tot virorum decora, quatuor, inquam, & viginti testimonium pro Societate datum contra decretum Parisinum, (cuius supra meminimus) suis subscriptionibus comprobarunt. Erat rude Methymnæ Collegium, quod suis sensim partibus explebatur, & ad eas explendas dabant nomina subinde nonnulli, ex ijs Hieronymus Acosta, qui quatuor alios in Societate fratres natu minores habebant, & Matthæus Duenias Roderici filius, eius, cui sua Methymnense Collegium debebat exordia. Instructa est hac æstate suis classibus, vt Collegij ratio postulat, disciplina grammatices, & scholis ea de re tribus expositis, ventitabant auditores abeunte anno facile centum, atque triginta. Vallisoleti quoque addebatur sua Collegio forma, & in eius ædes vltro Ioanna Princeps aureorum tria millia, factis etiam (vt cognitum deinde est) nominibus, tanta erat eius caritas erogauit. In eas Societas ineunte Iunio migrauit, & ad structuram templi exiguas alias adiecit ædes. Non modicus Patrum quibusdam erat confessionum labor in aula, sed pietatis fructus vberrimus. Quippe Princeps è descripta viduis ab Apostolo forma, instans obsecrationibus, & orationibus nocte, & die, seque irreprehensibilem præstans, parique sanctitate, ac prudentia res Hispaniæ publicas administrans, priuatæ, publicæque personæ clarissimum, & iucundissimum edebat ijs regnis exemplum. Cumque ad Dominæ (vt fit) ingenium domus cuncta componeretur, nobilium virginum, quæ in eius degebant obsequio, plures ad sacra cœnobia, & beatas Agni nuptias quam ad splendidas ædes, & spinosa mundi coniugia demigrabant. Procul inde profana garrulitas: nullus ferme nisi de virtutibus sermo: frequens ad omologesim, frequens ad epulas diuinas accessus: multiplex corporis maceratio, nec flagella rara, oratio pene continens. Obedientiæ quoque studio, vnam de suo cœtu singulis legebant hebdomadis, cuius nutibus religiose parebant: cumque secretum in conclaue recederent, vel de noxis, quæ obseruatæ in quaque fuissent, aut per se ipsæ proderent, pœnas ad eius arbitrium dabant; vel aliter ad humilitatem, virtutemque perfectam exercebantur, plerisque tum triumphantibus maxime, *cum suismet famulabantur ancillis*. Adeo aulam sibi virtutis gymnasium, *rudimentumque cœnobij* fecerant. Ipsa vero Princeps pietatem suam erga Societatem cum alijs rebus luculenter ostendebat, tum pro ea singulis diebus vniuerse, ac pro certis hominibus nominatim preces fundens, in primisque pro Borgia, cuius profundam humilitatem, vt ipsa vocabat, & sinceram consuetudinem propter exempli vim, tanti existimabat momenti; vt nullis honoribus posse tantundem rebus Christianis prodesse eum diceret. Ac proinde, si sua esset in manu, ne summum quidem Pontificatum ei (cui tamen summa omnia cuperet) delaturam, ne tanti exempli obscuraretur splendor, & acies quodammodo heberaretur. Et quidem aderat præcipuo quodam munere Christi gratia Borgiæ, vt cum omnibus magis in dies, ac magis venerationi esset, ac procerum, & Præsulum clarissimi quique ei totos se, suasque conscientias committerent, nihil tamen inde sibi sumens, quanto alijs pretiosior, tanto sibi vilior fieret: interque curas, atque discursus, tanquam versaretur in solitudine, tranquillitatem mentis, otia sanctæ contemplationis, austeritatem etiam vexandi corporis retineret. Auxit vehementer de sanctitate eius opinionem Reginæ Ioannæ obitus. Erat hæc Caroli Quinti Imperatoris mater, coniux Philippi Regis primi, qui quo anno venerat in Hispaniam, & regni gubernacula tractare cœperat, eo ipso vitam finijt: cuius ex acerbo funere coniux tantum hausit doloris; vt plane de potestate mentis exierit, amensque vitam reliquam Tordesillæ multos annos egerit. Ad hanc grauiter laborantem iussus à Ioanna Principe Franciscus accurrere, cum haud ita procul à supremo periculo offendisset, aggressus est ocius pijs eam confirmare colloquijs, & morituræ succurrere. Obstabat votis continua dementia, quæ nulla mente dabat integri luminis interualla. Borgia tamen Deo fretus, quem tacitis precibus obsecrabat, hortatur fœminam

80 Methimnensis Collegij progressio.

81 Vallisoleti noua ædes incolitur.

82 Ioannæ principis pietas.

83 Borgiæ insignis virtus.

84 Adest morienti reginæ Ioannæ Caroli V. matri.

Digitized by Google

minam Deo se committat, & poscat nouissima sacramenta; sibi vero protestandæ ipsius nomine sanctæ fidei partes, curamque permittat, quando per morbum ipsa non possit. Ad hanc illa vocem præter spem omnium conuertit animum, & Borgiam iussit inchoare symbolum. Quod cum Pater inchoasset, & verba quædam ipsamet è Niceno symbolo sapienter addidit, & eadem sapientia respondit ad extremum vbi pronunciandi finis est factus, Amen. Deinde Crucifixi Christi signo, eiusque Matris imagini pone propositis pia oscula fixit: eaque propius sibi admoueri, applicarique iussit. Sparso hoc per Curiam de Regina resipiscente rumore, commune fuit vniuersorum gaudium ingenti cum admiratione coniunctum: vt qui meminerant, quam ea vehementer in amentia à piarum rerum commemoratione abhorreret: idque Borgiæ meritis assignabant. Is vero, cum tot compositæ mentis indicia animaduerteret, autor familiaribus fuit, vt Salmanticam mitterent, qui Doctorum sententias exquireret, liceret nec ne Reginæ eo iam loci deductæ suprema rite mysteria subministrare: consultoque inde venit Dominicus Sotus notæ Doctor sapientiæ Prædicatorum ex ordine, qui de Reginæ statu, redituque mentis edoctus, & cum Borgia colloquutus, censuit rite fœminam inungendam. Nam Sanctum Domini corpus præberi vetuit scilicet nauseantis stomachi conturbatio, frequensque vomitus. Rite igitur ad extremum inuncta certamen migrauit è corpore sexta feria in Parasceue, magno populorum gaudio, Caroli vero Imperatoris, & Regis tum Angliæ Philippi longe maximo, quod eo Regina delibuta mysterio, & recuperata mente migrasset. Septimancæ scholis iam non sine fundatoris approbatione sublatis, in quibus magna erat ab auditoribus solitudo, commutata est Collegij ratio in ædes domesticæ probationis, & disciplina literarum in Catechismi. Diuersabatur in ijsdem ædibus Moschera fundator vir æque pius, ac nobilis; sumebat cum domesticis cibum, & victu vtebatur eodem, eademque frugalitate. Nec eius conuictus erat oneri, sed exemplo ministrabat mensis: cum surrexisset à mensa famulatur coquo, vt vnus aliquis è Socijs. Oblectabat se humilitate munerum, & ea palæstra virtutis. Domesticos amabat, & agnoscebat vt fratres, eosque demum dictitabat suos esse germanos, verosque fratres, non qui eodem sanguine creati essent. Querebatur quod copijs maioribus non affluueret, nec gaza potiretur Imperatoris, quo de Societate mereri ex animi sui posset sententia: quam quidem serius se cognouisse dolebat, & tempus illud deplorabat, quo de ea non satis commode sentiebat. Augebatur suis tyronibus domus, & eorum iam numerus prope ad quadraginta peruenerat Bustamantio Magistro. Quorum in eo situm erat omne gymnasium. Quaternas horas quotidianæ precationi dicabant. Nam & sanctis commentationibus quotidie duas, & geminæ suorum pectorum discussioni, Psalmodiæque in honorem beatæ semper Virginis vnam, & eius percurrendo rosario, colendisque sacræ missæ mysterijs item vnam tribuebant horam. Eosdem Bustamantius semel, atque iterum in die matutinis, inquam, vespertinisque temporibus sua voce formabat, & excolebat. Atque vt ea, quæ docebat suo fulciret exemplo, quanquam alijs districtus erat occupationibus, & ad domesticas, priuatasque paræneses publicas adiungebat, tamen quicquid alijs imperabat, primus ipse obibat.

85 In Septimancensi domo probationis feruent maxime studia perfectionis.

Ita nihil operosum discipulis & arduum, cum eorum ante conspectum magistri luceret exemplum. Quanquam non diuturnæ fuere Bustamantio deliciæ illæ cælestis Philosophiæ inter primos Tyronum feruores quodammodo æstuantis, ad Bœticam (vt infra dicam) regendam prouinciam inde traducto. Ne vero materia caritatis, & obsequij facultas in ægros, quæ tyronum solet esse periclitatio præcipua Septimancæ deesset, Vallisoletum, quod non longe distat, mittebantur vno quoque mense quaterni, qui valetudinarijs bipertiti duobus, suam ægrotis operam, dies noctesque præberent. Nunquam enim oportebat eos ab eorum lectulis, & obsequijs toto illo mensis abesse curriculo; sed vna cum eis ceteros vt famulos diuersari, ac pernoctare: quanquam tanto famulis diligentius, & accuratius in eo munere versabantur, quanto accuratiora debent esse ea, quæ Dei, quam quæ auri geruntur amore: facile vt affirmarent Nosocomiorum œconomi cumulatius Nouitiorum par ægris, quam multos famulos satisfacere. Non enim modo leuandis in ægrotatione corporibus, verum etiam tranquillandis in ægritudine animis præsto erant: exhilarabant suis officijs, & sermonibus omnes; nihil vt que-

86

Digitized by Google

relarum toto in valetudinario cuiusquam exciperetur ex ore. Fodicantibus morbis nulla vox fractior, sed alter alterum ad tolerantiam, & morbi tœdia perferenda mutuis hortabatur alloquijs. Adeo nouitiorum proficiebant obsequijs. Iam solidarum virtutum studia, & ante omnia simplicis, exquisitæque certamen obedientiæ, ita Septimancæ vigebant; vt bonus eius domicilij odor latissime spargeretur: multique & magnatum, & Religiosorum quoque accurrerent, vt speciem illam antiquæ sanctitatis oculis vsurparent. Quippe ipsa domesticæ disciplinæ descriptio, ipsa tyronum conspecta modestia seges erat maximæ, & sanctissimæ voluptatis. leue dictum est, quod ex disciplina sancti Francisci veteranum Patrem in admirationem adduxit. Is ad B. Patris obeundas exercitationes in hanc domum cum sese recepisset, sacrum faciebat in sacello domestico, mox sancta mysteria perfecturus, cum edito signo campanæ Nouitij, qui examen conscientiæ matutinum in eodem sacello peragebant, consurgunt; & quo euocabantur, abscedunt. Quam subitam parendi celeritatem peritus ille talium rerum æstimator, deprædicans, aiebat multa sibi audita de Societatis obedientia, quæ ante crederet amplificata sermonibus. Sed iam se perspicere eam plane vel fama esse superiorem. Veniffeque sibi in mentem eius Monachi, quem audierat cum euocatus esset campanæ sonitu, puerum IESVM, qui se illi tum forte videndum præbebat, reliquisse; cumque redijsset, eodem loco cælestem Puerum inuenisse: qui dixerit, recessissem ego, nisi tu ad campanæ indicium recessisses. Atque huius Monachi obedientiæ comparabat Nouitiorum illam alacritatem, qui ne tantillum quidem more interposuissent obsequio, dum sanctissimum Christi corpus protinus ostendendum intuerentur, & adorarent. Delectabatur hac institutione Tyronum maximopere Borgia, Gemmam Societatis appellans hanc domum, in suoque corde, si posset inspici, domum probationis affirmans inuentum iri.

87 Prompta obedientia.

88 De Burgensi Collegio.

89 De Conchensi.

90 De Placentino.

91 Antistes Placentinus cura, & precibus Sociorum proficit ad sanctitatem.

Auctum est etiam Burgense Collegium numero sociorum ad decem, & in quadripartito gymnasio Humanitas tradi cœpta Quinto Nonas Septembris, tanto iuuentutis accessu, vt auditores facile ducenti breui tempore sint recepti. Conchæ, cum nullum adhuc esset Collegio templum, impetratum est à Canonico Puteo, qui futurus putabatur huius Collegij fundator, vt vnam ex ædibus, quam dedisset, sacelli liceret in vsum, quoad templi opportunitas esset data, conuertere. Quo deinde sacello pro æde sacra annos aliquot est vsa Societas, & eius *in ornatum* eadem liberalitate Puteus variam supellectilem dono dedit. Placentiæ quoque literarius apertus est ludus quinque distinctus in classes, ad tradendas primas literas, artemque bene dicendi. Quo paucis mensibus centum & sexaginta confluxerunt adolescentuli. Cœptumque ab Episcopo Caruaialio, (cuius supra meminimus) opus extrui Collegij, loco optimo à ciuitate tributo mœnibus continenti: facileque passa est ciuitas mœnia ipsa ad hortorum exitum perforari. Parabantur enim extra muros in pomœrio. Nec aperiendæ modo portæ potestatem in muro fecit, sed cæduæ quoque syluæ in operis domestici fabricam. Ab eodem Præsule vectigal est auctum in alimenta capitum quadraginta, & fundationis nomine aureorum millia triginta numerata. Hanc tantam Episcopi liberalitatem suis vicissim officijs egregie compensauit Societas, quæ meliorem illum ad frugem, & vitæ sanctioris reduxit exemplum. Habebatur quippe vulgo generosus antea potius Eques, quam pius, strenuusque Sacerdos. Sed cum ei plurimum se debere Borgia sentiret, propter summa eius in se, Societatemque promerita, placuit meritam referre gratiam: & eum crebris, & accuratis apud Deum precibus adiuuare. Monuit ergo, qui in eo erant Collegio Patres, vt & ipsi quam accuratissime Deo commendatum Episcopum vellent: suasque omnes precationes, ac sacrificia, ieiunia, & corporis afflictationes eo referrent, vt Deum Pastori placarent. Obtemperatum à Patribus totis est animis, ac præcordijs, & votis ardentissimis mense toto Dei mitigata Maiestas præsertim à Borgia; qui nimium de Pastoris salute solicitus conquiescere non dies, non noctes poterat, quod tacitam spem ànimo, fiduciamque concepit, (quæ quidem exoratæ solet esse signum diuinæ clementiæ) se voti compotem factum esse; quod etiam nonnullis Patribus

bus indicauit. Quibus ex oratione digreſſus obuiam factus, vultu inflammato, & ardentibus oculis, grates, inquit, agite Deo, qui nunc demum ſuam noſtro Epiſcopo miſericordiam impertiet. Nec vana cecinit. Nam cum ad eum poſtea Villanoua rediſſet, vt tota eum libertate moneret, curam vt gereret ſalutis animæ ſuæ. Tu quidem, inquit, Epiſcope, nos hic adhibes, vt tuo Gregi proſimus, feramuſque fructus, ceterum à te Paſtore prius faciendum initium eſt. Perculit ea vox inſolens, & tam inuſitata Paſtorem, nec verbum addidit. Sed Villanoua cum in eius pectus quotidianis ſe monitis, ac conſilijs inſinuaret, eum tandem impulit, vt retortis ad anteactam vitam oculis, quo in ſtatu verſaretur attenderet. Statuit igitur ille, neglecti ad eam diem animi plus rationis habere: ſeceſſit pauliſper à populo, ſtrepituque curarum; & precationi, lacrymiſque ſe dedit. Dein hoc quaſi iacto gradu ad maiora quotidie contendit. Edicendum tota dioeceſi curauit, vt ſi quis ſe oppreſſum, ac fraudatum vel ab ſe, vel ab ſuis familiaribus quereretur, is apud delectos iudices cauſam ageret, & quod ſuum eſſet, repoſceret. Tres autem delegerat viros, qui ius dicerent, & ſua cuique redderent, Prouiſorem ſuum, & duos de Societate Patres, alterum theologum, alterum iuris Pontificij peritum. Apud hos magnam vim auri, argentique depoſuit, vnde ijs vniuerſis, quibus fraus aliqua facta eſſet, commode ſatisfieret. Poſtea ad ordinandam familiam ſuam verſus, eam omnem correxit ad frugem. Ipſe vero reconciliauit ſe cum clero, alijſque, quibuſcum ei litium aliquid antea fuerat, aut vnde in re aliqua læſus eſſet. Denique totum ſe in alterum vertit: & aliud vitæ, quale ſcilicet perſonam illam decuit, inchoauit initium. Quod ſingulare Dei munus Societatis totum precibus, erga quam beneficus fuerat acceptum retulit. Tam vtiliter, & ſalutariter apud Dei famulos beneficentia collocatur. Is deinde dicere ſolitus eſt, neminem vnquam ſe magis reueritum, quam Villanouam; nec vlli ſe obſequentiorem, ſummiſſioremque fuiſſe: facile vt appareat, quanti in integrō viro libera valeat, & tempeſtiua monitio. Ita ſe res Placentiæ habebant, cum Collegium hoc à ceteris Boeticæ nimio interuallo diſiunctum, viſum eſt ad Caſtellæ transferre Prouinciam, cui præerat Araozius. Nequaquam pares ad ſua firmamenta progreſſus habebat Hiſpalenſe Collegium; ſed fructus in commune pietatis nihilo edebat minores. Non magnus hic ſociorum numerus, ſed lectiſſimi, vita auſteri, oratione acres, laboribus infracti, ſtudio diuinæ gloriæ, & ſalutis animarum ardentes Ioannes Suarius, Conſaluus Conſaluius, Baptiſta Sancius, Baſilius Auila.

92

93 Eximij fructus pietatis Collegij Hiſpalenſis.

Hi in templis, hic in cœnobijs Virginum, hi ſub dio, vrbis loco percelebri, cui nomen à Gradibus, hi in carcere, ipſoque Bætis in litore euangelica inflantes claſſica omne hominum genus aduerſus vitia, & infernos Principes incendebant. Tantum Baſilio facultatis erat elargita natura: eamque, quod caput eſt, ita cæleſtis perficiebat afflatus, vt eius audiendi cauſa occuparentur antelucanis horis in templo ſubſellia, compleretur omnis laxitas ædis, nonnullique prohibiti aditu, confertiſſimæ turbæ concurſu ſummis è tectis proximarum ædium, atque faſtigijs in concionem irrumperent. Hoc tam ardens concionis ſtudium crebræ lacrymæ ſequebantur, crebra animorum commutatio. Cum de condonandis iniurijs verba faceret, elatis in media oratione clamoribus, multi profeſſi ſunt eodem ſe loco cuncta remittere, hic Patris necem, ille matris, quædam filiæ, inimitias alij alias inexpiabiles. Huius igitur, & ſociorum conſtanti labore præter cetera finitus eſt modus ſumptibus muliebris cultus, caſtigatus luxus, vilior redditus ſericæ veſtis vſus, ſublatum præceps, ac temerarium iuſiurandum propoſita à magiſtratibus graui multa: ad viſendos, iuuandoſque ægrotos egentes inflammata ſtudia, vt in hanc rem è ſuis parietibus ſtragulam quidam veſtem detraherent. Conſtituta ſodalitas nomine caritatis, quæ recreandis ex morbo viribus eorum, qui recens mittebantur a Noſocomio, ſubſidio eſſet. Gratum quoque ciuitati ſpectaculum Sancius, & Baſilius præbuere. Hic vbi ſeruorum Aethiopum, quos à barbaris, laſciuiſque tripudijs abduxerat, inſtructum per vrbem agmen diuinis operatum laudibus circumduxit: ille cum agmen bene longum præ ſe puerorum egit. Diuiſi hi velut in acies armati fuſtibus colludebant, adeo multi numero, audacia prompti, & incaleſcentes in ludicro, vt terrorem lictoribus facerent. Quos cum blando ſermone Pater ſenſim pellectos, modeſtia & religione compleſſet, vniuerſos catechiſmi carmen, quod præibat ipſe concinentes ad

Digitized by Google

94 Xenodochium lætissima Ciuitate deduxit. Ibi accommodata oratione rursus affatus, ita permouit, vt rude sua quisque ibidem pauperum igni donata, non fere postea minus alacriter ad catechismum, hoc est ad ludum pietatis magistrum accurrerent, quam ludicrum ante alumnum audaciæ celebrarent. Lætum & illud spectaculum Hispalensibus accidit. Pertinax Lutheri discipulus rapiendus ad necem, cum ne subiectis quidem securi ceruicibus, vllis Theologorum disputationibus posset à suo diuelli, distrahique magistro, cuius se eruditum ad pedes gloriabatur, tandem à Ioanne Suario, cuius præcipua palæstra erat carcer, serio iussus Dei lumen expoſcere, postridie leni eiusdem oratione, disputationeque eo sensim deductus est, vt perspectis impuri, impijque nebulonis fallacijs ad orthodoxam redire fidem, & eiurare publice pestilens dogma non dubitarit: quodque maxime ad impiorum conatus prohibendos interfuit, qui religiosissimæ eius ciuitatis pietati insidiabantur, eiusdem conscios criminis indicauit. Cordubæ migratum est in eas ædes, quas Societati Ioannes, de quo supra commemoratum est, instructas, ornatasque dederat. Antequam veteres linquerentur, & discederetur in nouas, cognito Patrum consilio, Discipuli sponte sese baiulos ad transportanda scholarum subsellia, &, si quid erat è domestica supellectile, obtulerunt. Alij alia certatim onera sibi dorso imposita deferebant. Nec ciues honestissimi fuerunt immunes, qui demirati iuuentutis ardorem, & nouo illo spectaculo ad exemplum exciti, suam quoque ipsi ad id operam beneuole contulerunt. Aedes erant multo veteribus lâxiores non modo capiendis Collegij Patribus ad viginti, sed etiam tyronibus totidem, & eo amplius idoneæ. Placuit enim vna cum Collegio, secreto tamen ab antiquiorum habitatione conclaui tyrocinium institui, Borgiæque de eo singulis in Hispaniæ prouincijs instituendo consilium admodum probarat Ignatius. Anno igitur non dum lapso sub Ioannis Plazæ disciplina coacti sunt huc noui, recentesque duodeuiginti, septemque insuper alijs sua sedes vacabat, vt quinque circiter, & quadraginta, numerari de Societate Cordubæ breui possent.

95 Cordubensis Collegij progressione ad adiũctum Tyrocinium.

96 His per Hispaniam Societas progressionibus vtebatur, nec in Lusitania sua incrementa requirebat. Eboræ extremo superiore anno cum proprias in ædes migrasset, quas Regis Frater Cardinalis extruxerat, his ille Præsul nullum de nobis benemerendi finem inueniens, adiecit, & proximas; quas sacerdotum Collegio, qui daturi erant operam controuersijs, quæ de officio incidunt, in animo destinauerat. Adiunxit etiam hortorum amœnitatem, quam omni pomorum varietate, & arborum fœcunditate refersit. Conimbricæ vero aucta est Societas onere perhonorifico nobilis Collegij, quod regium dicebatur. Atque vt res paulo altius repetatur, cum magnus Lusitanorum numerus studiorum causa Parisijs in Collegio S. Barbaræ regijs sumptibus versaretur, commodissimum visum est Ioanni Tertio Regi, ne liberales essent artes, atque doctrinæ tam è longinquo petendæ, studiorum sedem Conimbricæ collocare, & luculentam Academiam, insigneque in ea Collegium condere, vbi Parisino more Philosophia, & humanitatis literæ traderentur: eaque de causa, magnis propositis præmijs, ac stipendijs præstantes euocauit è Gallia magistros, atque Doctores Hebraicam linguam & Græcam, tum Latinam in multis classibus cum Rhetorica, & humanitate præceptores duodecim; varias autem Philosophiæ partes quatuor tractabant magistri: discipulique ad id Collegium iam circiter mille numero ventitabant. Cum igitur Collegij Romani famam Rex audisset, theseque superiore anno impressas Olisipponem ex Vrbe missas, quas docti viri summe probabant, & Collegij Olisipponensis commoditates, ac fructus in conspectu haberet, quos ipsemet concertationibus quibusdam à Discipulis coram se haberi iussis, explorarat: denique vt permolesta se ipse semel idoneos conquirendi, conducendique Professores in perpetuum cura liberaret, cum periculum esset, ne dum accersuntur externi facultate celebres, irreperent, religione corrupti, quod tum euenerat in Georgio Bucanano: subijt sapiens eius pectus ea cogitatio, vt quoniam Conimbricæ Societati Collegium meditabatur extruere, re in compendium missa, traderet ei suum illud, cuius item ædificationem magnis sumptibus inchoarat, modo Societas cunctis in scholis prouinciam docendi susciperet. Eodem fratres Henricus, & Ludouicus Regem impellebant, & grauissime regius Concionator Antonius Pinerius, qui dein Mirandensis Ecclesiæ

97 Conimbricæ Societati attributum Collegium regium, inferiorumque disciplinarum, & Philosophi tractatio.

98

cleſiæ Infulas geſſit, & Societatis Brigantiam aduocandæ pars magna fuit. Expoſuit ſuum Rex Mironi Prouinciali conſilium addens nullis velle poſthac illud Collegium Academiæ, ſed Societatis duntaxat legibus ſubiacere: & in alimenta centum; ac quinquaginta ſociorum ſubſidia ſpopondit annua: ſimulque ei literas ad regij Collegij Rectorem Pelagium Rodericium, (Paium gens vocat) dedit, vt is eam adminiſtrationem, totumque Collegium Societati traderet. Miro autem commonefacto per literas iam Ignatio, poſtulatiſque nonnullis ab Vrbe Doctoribus regias literas Conimbricam pertulit. Quibus inſpectis Rodericius mutationem illam non modo animo non tulit iniquo; ſed ne parum æquo ferrent Academici reliqui, collaudata Societate, regioque conſilio perſuaſit. Exceptus eſt igitur humaniter ab omnibus Prouincialis,& honorifice per ſcholas omnes, comiterque deductus: Eandemque animi æquitatem,& approbationem in vniuerſæ Academiæ Rectore, & Epiſcopo, ac ceteris primarijs doctoribus expertus eſt. Qui cum accepiſſet ab Ignatio reſponſum placere ſibi Collegium quod offerrebatur, admitti; ſed Doctorum ab Vrbe neminem poſſe mitti cum inde non modo Italiæ, ſed toti Septentrioni ſuppeditandum eſſet, conuocauit ipſe ſuis ex copijs, numeroque Prouinciæ, qui docendi facultate præſtarent. Et quo placatiores, æquioreſque doctores externi ſuas Societati cathedras, parteſque concederent, perfecit cum Rege, vt eorum tuendæ vitæ, dignitatique bona quædam addicerentur Eccleſiæ. Deinde ad ordinandam rem literariam conuerſus, totumque gymnaſium, quo illuſtriora exordia faceret, locique tueretur dignitatem,præſertim quod magſtris ſuccedebatur præſtantibus, accitis Oliſippone, & Ebora peritis, notiſque doctoribus, alijſque aliquandiu Oliſippone tanquam in vmbra ad docendum exercitis,præfecit Rhetorices ordini Cyprianum Suarium proximiſque duabus claſſibus Petrum Perpinianum, & Emmanuelem Aluarium, alijs alios: Vniuerſæ vero Philoſophiæ Ignatium Martinium, Petrum Fonſecam, Georgium Serranum, & Martialem Vazium. Præter hunc Patrum numerum, atque doctorum, placuit abundare par alterum Sebaſtianum Moralem, & Cardoſum, qui deficientium in locum, ſiquis forte caſus incideret, ſuffici repente poſſent. Inſpecto Collegio reuertit ad Regem, & eo aſſentiente, miſit ad Ignatium illius inſtituta gymnaſij, vt ſi quid in adminiſtrationis mutatione, mutandum aut addendum, demendumve ei videretur, ſignificaret. Non dum erat in publicas tabulas ea relata donatio, nec viſitata ſtipulatione tranſacta, ſed regio duntaxat edicto, nemine obſtrepente, aut obloquente facta: receperatque ſe Rex inſuper Collegij opus non dum abſolutum, atque perfectum exædificaturum. Septembri igitur exeunte magiſtri diſcipulique domeſtici priſtinis ex ædibus huc migrarunt, ijs modo ibi relictis cum ſuis inſtitutoribus, ac magiſtris, qui nuper adlecti ſui periculum faciebant, & aliquot ſacerdotibus, qui vltro animarum cauſis inſiſterent. Quanquam mox & qui Theologiæ dabant operam ijſdem in ſedibus conſtituti. Monitu B. Ignatij factum eſt, ne domicilium vetus plane deſererent. Quod percommode cecidit. Nam tametſi ex hoc tempore multos annos duo Societas veluti Collegia Conimbricæ haud magno ſine labore habuit; vetus ſuum, quod ab ſitu ſuperius, & id nouum, quod regium, idemque inferius appellabatur: tamen exædificatis tandem in ſuperiori, ac veteri, quæ vniuerſam familiam caperent, ædibus, eodem vt opportuniorem in ſedem translatum gymnaſium eſt: regium hoc domicilium redditum, & in vſum ſacrorum Quæſitorum conuerſum. Inita rite poſſeſſio Kalend. Octobribus. Eodemque die horis pomeridianis præclara oratione Petrus Perpinianus conſilium Regis in tradendo, & Societatis in recipiendo Collegio explicauit, fuſe diſputans de literis cum pietate iungendis, cum vniuerſa Academia, & Conimbricenſis Antiſtes, & Patriarcha Nunnius, & concio præterea honeſtiſſima, ac perfrequens ab aureo illo ore penderent. Decreuerat hoc anno Rex etiam ſacræ munus Inquiſitionis Oliſſponenſis Societati tradere, ſed dum Ignatium per literas Miro conſulit, ijſque non libenter recipit, tum ne nouis oneribus, tot iam occupationibus diſtricta in eo regno Societas premeretur, tum ne alij viri præſtantes præripi ſibi materiam depromendæ virtutis, creſcendique,& cuncta in vnum recens natum conferri Ordinem quærerentur; tum demum, ne quid magiſtratus ille domeſticæ diſciplinæ olim officeret, aperiretque ſiue ambitioni aditum, ſiue licentiæ, cum eum qui gereret, ſoluendus legibus videretur, ac de ſuorum poteſtate Præſidum eximendus, datæ ſunt eæ partes è Dominicana familia tot iam annos

99

100

Duo veluti Collegia Societatis Conimbricæ.

Digitized by Google

nos in hoc muneris genere cum laude summa versante, sacerdoti, qui eas cum approba-
101 tione gerebat Eboræ; & in sua humilitate relicta Societas. Per autumnum, cum trien-
Michael Turriauus fit Prouincialis Lusitaniæ, & Bustamantius Bœticæ. nio exacto, Miro vt sibi succederetur, instaret, ac Regina Catharina ad Confessiones Michaelem Turrianum sibi legisset, is è Bœtica missus est in Lusitaniam Prouincialis, & Bœtica (vt supra indicaui) Bustamantio demandata. Eodem anno coactis iam Patribus in expeditionem Aethiopicam destinatis, cum Apostolica diplomata Patriarchæ, & Episcopis consecrandis nondum essent Roma perlata, iamque nauigationis Indicæ dies, & idonea tempestas appeteret, visum est Ioanni Regi legationis autori decem ex eo numero Patrum in Indiam præcurrere, ne nauigationis elaberetur occasio: ipsum vero Nunnium, & Ouiedum donec initiarentur Olisippone subsistere. Quanquam autem Ignatij mens fuerat, vt qui non dum solennia Professionis vota susceperant, ea suum ante discessum rite susciperent, quia tamen diu reliquos socios expectaturi erant in India, visum est eam quoque rem posse differri. Discesserunt e Lusitania decem Aethio-
102 piæ, duo ipsi Goanno Collegio destinati Kalend. Aprilis: quatriduoque post peruenit
Discedunt duodecim in India. Olisipponem cum Pontificijs diplomatis tabellarius, & cum Ignatij literis ad Aethio-
103 piæ Regem Claudium quam accuratissimis. Ergo Nunnius, Ouieduſque à Iuliano Al-
Io. Nunnius, Patriarcha, & Ouiedus Episcopus consecrantur. bano Portalegrensi Episcopo, duobusque alijs Hisponensi, & Insulæ S. Thomæ tertio nonas Maij, alter Aethiopicæ Patriarcha, alter Hierapolitanus Antistes, vel inuitissimi consecrantur. Nam Carnerius præcucurrerat, Goæ videlicet consecrandus. Ab ea consecratione steterunt tamen in ordine, nec à pristinis institutis, ac muneribus discesserunt, seu prædicandi verbi Dei, seu confitentibus assidendi. Vix adduci poterant recentes Antistites, vt Carbasinum induerent hyperendima: quæsitumque ab ijs est, ecqua lex, ecqua religio obstringeret, vt eo velati, amictique prodirent: adhibitisque Patribus in consilium, statuerunt denique ceterorum more Præsulum eo amiculo superindui. Nec Ouiedus afflictandi sui corporis consuetudinem intermisit: qui dum nimium indulget animo, parum corpori, morbum vltro sibi accersijt: sed mox ab Ignatio paterne commonitus, factus est in se ipse mitior. Nimirum apparebat sanctos viros non vnis duntaxat verbis, antequam acciperent, sed ipsis quoque rebus post acceptos honores ab honoribus abhorrere. Antequam initiarentur allato nuncio de Iulij Pontificis obitu, magnam venerunt in spem ad pristinam redeundi vitam, humilitatemque Societatis, & paratas cathedras euadendi: sed cum spes irrita caderet, *sustentabant se*
104 conscientia duntaxat optimæ mentis ab omni ambitione remotæ. Quanquam cum Ouiedo etiam in eo pugnandum fuit, quod cum intelligeret se per Coadiutoris non posse munus credito sibi Hierapolitano gregi suis oculis imminere, iuxtaque residere, omni animi inductione statuerat, nisi se Pontifex vel eo titulo, vel Coadiutoris, & successoris solicitudine liberaret, suam ei Cathedram resignare, delatisque se se titulis abdicare: quos vt omni ope supprimeret, & occuleret, liberum se, atque immunem fieri volebat ab ornandis annulo digitis, & carbaso vestimentis. Et quoniam non ignorabant optimi Patres quantæ essent opes interiores, atque diuitiæ, quas Societatis hominibus Sedes Apostolica largiretur, exorari per Ignatium à Pontifice Maximo voluerunt, vt sibi etiam tum sub illis ipsis personis inuitè susceptis, liceret tantis potiri, & gaudere thesauris. Ab eodemque Pontifice postularunt, vt, nisi disiunctus ille Abassinorum à Romano Pontifice Patriarcha, Sedis Apostolicæ autoritati parere in animum induceret, liceret lege ageret in eum, proque potestate sibi tradita coërcere. Quæ dum geruntur, hic annus effluxit. Inter hæc Ignatij ad Patriarcham monita, & ad Regem Cladium literas, cum Rex Lusitanus vidisset, mirum quantum vtrunque collaudauit. Et sane earum hic ego literarum exemplum, quoniam non vulgarem prudentiam continent, atque doctrinam, non grauate subijciam. Id est eiusmodi.

DO-

Digitized by Google

Domine mi in Domino noſtro IESV CHRISTO.

Gratia tuæ Celſitudini, & ſalus, & affluentia donorum ſpiritualium à D. N. IESV CHRISTO.

SEreniſſimus Portugalliæ Rex pro ea ſolicitudine, ac zelo, quem illi Creator noſter, ac Dominus dedit gloriæ ſancti ſui nominis, & ſalutis animarum, quæ vnigeniti eius filij pretioſo ſanguine, & vita redemptæ ſunt, non ſemel oſtendit mihi per literas pergratum ſibi fore, ſi è Religioſis noſtræ minimæ Societatis, quam vocant IESV, duodecim viros deſignarem, è quibus ille Patriarcham vnum, duos Coadiutores pariter, & ſucceſſores eligeret, ijſdemque à Summo Chriſti Domini noſtri Vicario ſuppliciter peteret autoritatem & ius; quo iure ad ſuas quiſque partes rite obeundas, ipſi cum ſacerdotibus alijs in tuæ Celſitudinis regna tranſmitti poſſent. Ego, pro eximijs inter ceteros Chriſtianos Principes, eiuſdem Sereniſſimi Regis Portugalliæ meritis erga Societatem noſtram vniuerſam, noſtraque viciſſim omnium in illum obſeruantia, & pietate, feci quod iuſſerat: conſultoque ſequutus numerum, qui Chriſti Domini noſtri, Apoſtolorumque eius Collegium referret, præter ipſum Patriarcham, ſacerdotes duodecim ſupplementi, ac velut ſeminarij cauſa è corpore noſtro cunctos excerpſi: qui ad ſubleuandas, iuuandaſque animas tuæ Celſitudinis imperio, ac ditioni ſubiectas ſeſe, vitamque ſuam in omnem laborem, atque diſcrimen offerrent. Atque hoc libentius parui, quod præcipua quadam alacritate ſentio me, ſocioſque meos omnes ferri ad obſequium, & cultum Celſitudinis tuæ, haud immerito: quippe quæ inter tot circumfuſas vndique nationes infidelium, & hoſtium nominis Chriſtiani, veſtigijs maiorum ſuorum inſiſtens ad conſeruandam, ac promouendam Chriſti Domini, ac Dei noſtri religionem, & gloriam diligenter incumbit. Quam ipſam ob cauſam optandum fuerat vti adhæc tam recta tuæ Celſitudinis ſtudia, conatuſque, ſubſidium accederet ſpiritualium Patrum, quibus & legitima poteſtas ab hoc ſanctæ Sedis Apoſtolicæ faſtigio deriuata, & fidei Chriſtianæ pura, & ſyncera doctrina ſuppeteret, quæ nimirum duæ ſunt claues illæ regni cælorum, quas Chriſtus Dominus noſter S. Petro, & omnibus, qui deinceps in eius erant ſolio ſeſſuri promiſit prius, dein ipſa re tradidit. Promiſit tantummodo cum ad eum dixit (vt legimus apud Diuum Matthæum Euangeliſtam) Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam; & tibi dabo claues regni cælorum; & quicquid ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quicquid ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Tradidit, ac promiſſa patrauit, cum poſt reſurrectionem, antequam in cælum aſcenderet, ſciſcitatus ex eo ter (quemadmodum affirmat Diuus Ioannes Euangeliſta) Simon Bariona diligis me plus his? ſubiunxit in ſingula reſponſa, Paſce oues meas: committens illi non partem aliquam ouium ſuarum, ſed totum prorſus gregem vniuerſa cum plenitudine poteſtatis, ad alendos vitali Chriſtianæ religionis pabulo cunctos vbique fideles, eoſdemque ad cæleſtia ſempiternæ beatitudinis paſcua perducendi. Ac ceteris quidem Apoſtolis autoritatem Chriſtus Dominus noſter impertijt delegatam, ac veluti extra ordinem: at S. Petro eiuſque ſucceſſoribus ordinariam dedit, ac plenam: vti ab hoc ſummo Paſtore, tanquam a fonte reliqui animarum Paſtores, peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad ſuum quiſque munus, ac regimen obtinerent: quod olim adumbraſſe per Iſaiam videtur Dominus, cum de Eliachim loquens Pontifice maximo, & dabo, inquit, clauem domus Dauid ſuper humerum eius, & aperiet, & non erit, qui claudat: & claudet, & non erit, qui aperiat: quo videlicet typo figuratus eſt Petrus, eiuſque ſucceſſores, quibus datam integram poteſtatem declarant claues, conſuetum vtique ſymbolum & inſigne pleni atque abſoluti dominij. Quæ cum ita ſint, Celſitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo noſtro, quod ipſa regnante, potiſſimum dignatus fuerit iſtis nationibus mittere veros animarum Paſtores, qui à ſummo pendeant Paſtore, ac Vicario, quem reliquit in terris

105 B. Ignatij literæ ad Pretcianem.

106 Petrus caput Eccleſiæ: itemque ſucceſſores.

Digitized by Google

terris Iesus Christus Dominus noster; & quantamcunque habent potestatem, quæ sane perampla est, hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa Patri, Auoque tuæ Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Patriarcham: quippe sicuti diuulsum à corpore membrum neque motum, neque sensum, neque omnino vitam à corpore accipit suo: ita Aegyptius Patriarcha siue ille Alexandriæ, seu Memphi degat, cum schismaticus sit, ac disiunctus ab hac sacrosancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo, videlicet vitam gratiæ, & pastoralem autoritatem,

107 nec sibi recipit ipse, nec alteri cuipiam valet legitimam impertire. Ecclesia namque
Ecclesia Catholica vna: catholica, vna tantum est in orbe terrarum, neque fieri potest, vt alia Romano Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi Domini nostri, Vna est columba mea. Et Oseas Propheta, Congregabuntur filij Israel, & filij Iuda pariter, & ponent sibi caput vnum: & in eandem sententiam multo deinde post S. Ioannes, Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus Pastor. Vna erat, quemadmodum in Genesi legimus Arca Noe, extra quam nulla omnium salus. Vnum tabernaculum quod fabricatus est Moyses. Vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum: quo in templo sacrificare, & adorare oportebat. Vna, cuius staretur iudicio Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ vna est item: extra quam nihil boni. Etenim qui cum eius corpore coniunctus non fuerit, nempe nullum à Christo capite recipiet influxum gratiæ viuificantis animam, ac præparantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnitatis declarandæ

108 causa, contra quosdam hæreticos in symbolo canitur, Credo vnam sanctam catholicam,
Ecclesiæ Catholicæ caput Romanus Pontifex. & Apostolicam Ecclesiam: damnatusque à sacris concilijs error est, priuatas Ecclesias, ceu Alexandrinam, Constantinopolitanam, aut similes dari, quæ communi omnium capiti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo perpetua serie ab sancto vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vti à Diuo Marcello Martyre traditum est, Romanam elegit sedem, eamque suo cruore sanciuit) perducti Romani Pontifices Vicarij Christi citra controuersiam à tot, ac tanta sanctitate Doctoribus latinis, græcis, omniumque nationum habiti; ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & alijs confessoribus adorati; tot signis, atque miraculis, tot denique martyrum, qui in hac fide, & vnione S. R. Ecclesiæ vitam profudere, testimonio comprobati sunt. Merito igitur consentienti Episcoporum omnium voce, qui ad Chalcedonensem conuenerant Synodum, *Papæ Leoni* pariter acclamatum, sanctissimus, Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantiensi damnata est hæresis negantium super omnes, & singulas omnium terrarum Ecclesias Primatum Romani Pontificis eminere. Ad quas tam disertas, firmasque Patrum sanctiones, atque decreta, Concilij quoque Florentini, quod sub Eugenio Quarto præter alias nationes à Græcis etiam, Armenis, & Iacobitis tanto studio celebratum est, in hæc verba accessit autoritas. Definimus sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem Romanum in vniuersum orbem tenere primatum, ac successorem esse Petri, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, & doctorem existere. Et ipsi in Beato Petro, pascendi, regendi, gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino Iesu Christo potestatem plenam esse traditam. Iure igitur Sereniſſimus Rex Dauid tuæ Celsitudinis genitor, misso ad obsequium Romano Pontifici deferendum legato,

109 sanctam hanc Sedem omnium matrem ac principem agnouit. Cumque alia multa, & præclara ipsius pariter, & tuæ Celsitudinis acta numerentur; tum duo hæc eiusmodi sunt, vt eorum præstantiam nulla vnquam obscuratura videatur obliuio: ac proinde ab omnibus, qui sub isto viuunt imperio immortales autori bonorum omnium Deo debentur gratiæ pro tam singulari in eos beneficio, vestra duorum opera, industria, virtute collato: cum alter omnium primus se in illius potestate, qui Christi vices gerit in terris perpetuo fore professus sit: alter item primus dictum ab eodem Christo Vicario Patriarcham verum, ac legitimum sacrosanctæ Sedis huiusce filium in sua regna perduxerit. Etenim si in magni cuiusdam beneficij loco habendum est, vt profecto est, insitos esse corpori mystico Ecclesiæ catholicæ, quod à Spiritu sancto viuificatur, ac regitur, quam teste Euangelista idem spiritus docet omnem veritatem: si eximium est munus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fundamentis insistre, quam Apostolus Paulus ad Timotheum scribens domum Dei, columnam, & firmamentum veritatis appellat, cui se promisit

Digitized by Google

miſit in æternum affore Chriſtus Dominus, inquiens, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi, vt legimus apud Matthæum Euangeliſtam; & ſane cur ſine fine gratulentur iſtæ Nationes Deo Domino & Conditori noſtro, cuius prouidentia per tuam, parentiſque tui celſitudinem, tanto illos bono dignata eſt: præſertim cum iure ſperandum ſit, ex hac ipſa conciliatione, conſenſuque fore, Chriſto Domino moderante, vt cum ſpiritualibus temporaria quoque incrementa non ſine amplificatione Imperij tui, & hoſtium abiectione proueniant. Sacerdotes, qui mittuntur iſtuc omnes quidem, ſed præcipue Patriarcha, Coadiutoreſque, & ſucceſſores eius duo, ſpectata admodum virtute ſunt, & noſtra in Societate probati per omnia; ac propter illuſtrem caritatem, & exquiſitam, rectamque doctrinam ad hoc tanti momenti opus adſciti. Neque vero illis animus in id ipſum, aut alacritas deeſt, haud leui concepta fiducia, labores ſuos ad Chriſti Domini gloriam, tuæ Celſitudinis rem, animarum auxilium pari cum operæ pretio collocandi. Humanæ quippe ſalutis amor illos, & Chriſti Domini aliqua ſaltem ex parte imitandi extimulat ſtudium; qui cruciatus, ac necem ſubijt volens, ac libens, vti mortales ab æterna calamitate redimeret: aitque per Euangeliſtam, Ego ſum Paſtor bonus, bonus Paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Hoc exemplo incitati Patriarcha, & ceteri parati veniunt, non verbo duntaxat, conſilioque & ſpiritualibus adiumentis; ſed ipſa morte, ſi res ferat, periclitantibus animis opitulari. Tua Celſitudo, quo interiorem illos ad conſuetudinem, ac familiaritatem admiſerit; eo maiorem, vt ſpero, capiet in Domino voluptatem. Iam vero quod pertinet ad fidem, ac pondus eorum, quæ ab ipſis vel publice, vel priuatim exponentur, non ignorat Celſitudo tua, omnium, quatenus rite legati ſunt, ſed Patriarchæ præcipue dictis, Apoſtolicæ fidei pondus, & autoritatem ineſſe: ac perinde illis, & Eccleſiæ credi oportere; cuius ab ipſis interpretanda ſunt verba, & ſententiæ. Et quoniam Chriſti fideles cunctos Eccleſiæ firmiter aſſentiri, eiuſque decretis obtemperare; &, ſi quid exiſtat ambiguum, aut obſcurum eandem conſulere neceſſe eſt: non dubito quin tua excellens pietas, probitaſque publico edicto curatura ſit in ſuis regnis, vti omnes omnium ordinum homines tum Patriarchæ ipſius, tum eorum, quos ille ſibi ſubſtituet, dicta, præcepta, reſponſa citra vllam dubitationem ſequantur. Conſtat ex Deuteronomio de controuerſijs omnibus, ac nodis ad ſynagogam Eccleſiæ prænunciam referri ſolitum. Hinc illa quoq; Chriſti Domini verba, ſuper Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi: id ipſum in prouerbijs docet ſapientia Salomonis cum ait ne dimittas præcepta matris tuæ (ea eſt Eccleſia) & alibi, ne tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt Patres tui; ij ſunt eiuſdem Antiſtites. Denique tantum Eccleſiæ ſuæ tribui, ac deferri vult Chriſtus Dominus; vt per ſanctum Euangeliſtam Lucam, aperte denunciet: Qui vos audit, me audit; qui vos ſpernit, me ſpernit, & per Sanctum Matthæum, ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus. Ex quo apparet, ne aures quidem præbendas ijs, qui alienum quippiam à ſenſu, & interpretatione catholicæ Eccleſiæ attulerint, ſancto quoque Paulo in Epiſtola ad Galatas id ipſum præmonente, cum ait: ſed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod Euangelizauimus vobis, anathema ſit. Ad ſummam hoc idem ſancti Doctores, Conciliorum Canones, fidelium omnium conſenſus, & conſuetudo plane demonſtrant. Ac viciſſim Patriarchæ, ac ſocijs pariter omnibus certum eſt, fixumque tuam Celſitudinem aſſiduo cultu, ſubmiſſione, atque etiam quoad fas, piumque ferat, indulgentia proſequi. Nos vero quotquot in hiſce terris, è minima noſtra Societate retinemur, tua celſitudo ad omne obſequium in Domino paratiſſimos habeat. Noſtris quidem certe precibus, & ſacrificijs, vt iam inſtituimus, Deo ſupplicare pergemus, vt regiam Celſitudinem tuam, regnumque iſtud ampliſſimum in ſancto Chriſti famulatu conſeruet: detque illi ita tranſire per bona temporalia, vt non amittat æterna. Idem ipſe Deus ac Dominus noſter omnibus nobis ad ſanctiſſimam ipſius voluntatem, & clare cernendam, & rite exſequendam perpetuum lumen, ac vires pro ſua infinita bonitate ſuppeditet. Romæ ſeptimo Kalend. Martias milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quinto.

110 Teſtimonium B. Ignatij de virtute Patrum, qui mittebantur in Aethiopiam.

111 Eccleſiæ autoritas.

Vix initiatis Præſulibus duobus illis de Societate Patribus haud mediocris reliquis iniectus eſt metus, ne Ioannes Rex alium ex eodem numero poſtularet Epiſcopum, cui Congenſis Cathedra traderetur. Erat enim in animo pio Regi Congi Regnum, & eam

112 Res Congenſes.

Chri-

Digitized by Google

Christianorum Ecclesiam magna ex parte, vt supra ostensum est, vitio sacerdotum ruentem omni ratione fulcire. Cornelius, cuius in eo regno curas, cogitationesque desudare dicebamus, nec fructus pro voto ferebat, ac contentione laboris; & quotidiana inter pericula dimicabat, quæ perditis ab hominibus eius capiti creabantur. Ergo Ecclesiæ illi laboranti succurrere pro sua pietate Rex Lusitanus cum vellet, idoneum ei quærebat Antistitem: &, vt viam sibi muniret ad hæc consilia, legatum ad Congi Regem iam designauerat. Sacerdotes etiam idoneos animo destinauerat, cum ex Societate nostra, qui suis doctrinis, atque functionibus Congensium animos ad virtutis amorem excitarent, tum ex libero Clero, qui Parochorum partes subirent. Ad hæc quo possent facilius deprauata corrigi, & emendari corrupta, statuerat etiam pius Rex contubernium instituendis adolescentibus excitare: qui à suorum auulsi gremio, complexuq; haud ægre ab ipsis quoque vitijs, moribusque paternis auellerentur. Antequam Legatum Rex mitteret, haud ignarus Cornelium operæ pretium non facere, si longiores in ea sede moras duceret, suspicans quod euenit, abiturum; monendum eum per literas censuit, ne Congo se commoueret: sed legatum expectaret ab Lusitania, quem pro sua ipse peritia, quippe homo diu in eo regno versatus, gnarusque consuetudinis regionis de rebus omnibus edoceret, & sui consilij luce in obeunda legatione iuuaret. Iam secesserat in portum Pindam Cornelius, leucas ab vrbe regia quadraginta, cum has literas Lusitani Regis accepit. Nec mora, quamuis ad discrimina fructu cassa se reuerti non ignoraret, ne optimæ Ioannis voluntati deesset, neu quicquam intentatum relinqueretur, Congum magno animo repetit. Sed cum nec legatus appareret, nec suæ disciplinæ muneribus in ea vrbe defungi perditi Regis pateretur impietas, iterum sese Pindam recepit: ibique Lusitanis aduenis, præsertim quod redeuntem ex India nauim illuc tempestas depulerat, magno fructu operam dabat: cum ab Congi Rege minax affertur edictum, omnes vt albi, (sic enim nostrates Europæos appellant) regno facessant, misso insuper armato agmine, qui per vim exigant repugnantes. Hoc compulsus edicto Cornelius cum duobus orphanis, quos ad catechesim adhibebat (nam tertius dudum occiderat) secessit in insulam Sancti Thomæ. Hic eos fecit in animis motus, & tam iucundum de se late odorem sparsit, tota vt insula ab Lusitaniæ Rege, nonnullos, qui Collegij fundamenta iacerent, postularit. Ab hac insula in Lusitaniam denique soluit, & de Christiana re Congensi Regem singillatim, accurateque docuit. Tituani *vero post Nunnij* digressum, quem ad Patriarchatum euectum esse diximus, vnus *eius* socius, qui remansit Ignatius ad captiuorum solatium pariter, & exemplum, caritate laboriosa multorum obibat hominum partes, vt nihil esset prope miseris, quod desiderarent ad animarum subsidia præter sacerdotem. Ab eodem Lusitaniæ Rege duodeuiginti catechismi causa in Brasiliam missi sunt Orphani. Propagabatur pedetentim, & sine strepitu Christi cultus, sed conatus erat propagatione maior, vel quia populi illi nimium erant vitijs addicti, vel quia sacra semel amplexati Christiana perleui momento resiliebant, nec in sententia, propositoque perstabant. Maiorem spem dabat educatio puerilis ætatis, quæ patrijs imbuta ritibus non dum erat: tametsi ne hoc quidem difficultate vacabat, partim quia ad Societatis disciplinam pueri illi vetabantur accedere, & eos matres, ne quis alliceret, syluarum intra latebras occultabant: partim, quia parentum insueti verberibus, cum ob noxam aliquam vapulabant, nuncium continuo scholæ remittebant. Non enim temere virgis in Brasilia parentes, sed acrioribus obiurgationibus infirmam coercent ætatem. Remorabatur etiam rei christianæ cursum infantium frequens obitus à baptismo; quod quanquam sine magno Dei consilio non fiebat, lustratas illas animas properantes educere, ne malitia, quod nimium sæpe vsu veniebat, mutaret intellectum; tamen superstitiosi perperam interpretantes, id aquis illis salutaribus, vt mortiferis assignabant: tametsi ad confirmandam rem Christianam ex altera parte Dei prodigia non deerant. Nam in S. Saluatoris Præfectura, cum vis Brasilorum magna ex Ethnicis, Christianisque permixta in bellum proficiscens, Canoas (genus est lintrium) conscendisset, demersis Canois, Ethnicisque omnibus ad vnum extinctis, omnes superauere Christiani. Et apud sanctum Vincentium in pago Manicoba, cuius alias memini, vbi Christum disseminabat Societas, cum esset ab Ethnicis impie inde repulsa, ij postmodum, qui repulerunt, aut ingentes calamitates ad vnum omnes, aut extremam hausere perni-

113

114 Brasilia.

Digitized by Google

pernicièm. Non tamen malignitate ſoli colonorum Chriſti languidior fiebat, ſed potius (quod videre eſt in populis exiguas, nec admodum felices terras ſortitis) excitabatur, & intendebatur induſtria. Itaque cum circumiectos Piratiningæ pagos aſſidua catecheſi obirent, etiam Iarnibatibæ, ſex inde paſſuum millibus, vt ipſo perpetuo vſu magis prodeſſent, nouas fixere ſedes. Verum in domicilio Bayenſi opera ſane inſignis amiſſa eſt Ioannes Azpilcueta Nauarrus. Ex longa maximeque laborioſa peregrinatione, quam militum pretioſas metallorum venas inueſtigantium paſtor confecerat, quamuis labor irritus militum cecidiſſet, ipſe tamen laboribus diues ſuis reuerſus, & peregrinationis ærumnis, migrauit è terris in cælum: vbi theſaurorum, quos nouo illo in orbe collegerat, benigna æſtimatio, & cumulata eſt merces. 115 Io. Azpilcueta Nauarrus moritur.

Initio anni dum Aethiopica expeditio tam ſedulo adornatur in Europa, in India Petro Maſcareniæ Proregi placuit, vt in Aethiopiam præirent, qui Regis explorarent animum, & aduentum Patriarchæ, comitumque nunciarent: ne, ſi qua rerum, ac voluntatum commutatio facta eſſet, id quod poſtea euenit, eo Patriarcha contra ſuam, & Sedis Apoſtolicæ dignitatem, perſonam ſuam ferret: & ad ludibrium, & contumeliam genti illi ab catholico cœtu ſeiunctæ præberet. Decreta eſt igitur à Prorege legatio Iacobo Diazio, adiunctique illi de Societate Conſaluus Rodericius vir pius, & ſatis eruditus, ſociuſque alius non initiatus ſacris Fulgentius Freires: qui multis, magniſque periculis ſeu ferarum, ſiue Turcarum terra, marique perfuncti, denique decimoſexto Kalend. Iunij in magnam, feracemque planitiem Aethiopiæ peruenerunt, vbi ſedem, quam ſubinde mutat, Claudius Rex tum habebat. Biduo poſt ad colloquium admiſſis, Luſitani Regis literæ chaldaice conuerſæ in Luſitanorum corona publice recitantur. Luſitani erant è reliquijs militum, qui anno ſeculi huius quadrageſimo primo Chriſtophoro Gamma duce Abaſſinis auxilio miſſi aduerſus Mahometanos, accepta clade, amiſſoque duce, ſedes ibidem fixerant. Summa literarum erat, quod inhærens Claudius Aui, Parentiſque veſtigijs orthodoxæ fidei ſe, & catholicæ communionis cupidum, oſtendiſſet, id Chriſtianis omnibus, ſibique præſertim gratiſſimum accidiſſe, eaque de cauſa, miſſurum ſe propediem certum è ſuis domeſticis virum; cumque eo ſpectatæ ſanctitatis, atque doctrinæ Patres, qui præclaris eius conſilijs fideli opera, ac ſtudio præſto eſſent. Recitatis his literis Rex veluti oppreſſus, obducto vultu, ſermone confuſo, perplexa quædam, & incerta reſpondit, vt appareret, vel improborum ſuaſu, vel ingenij mobilitate mutatum: triduoque poſt deſertis ibidem Patribus Auiam ſalutaturus octo dierum itinere abſceſſit. Diuerſati ſunt interim Patres apud Conſaluum Herreram Luſitanum, qui Regis in aula verſabatur: & dum Regis reditum expectant, Rex ipſe ad Luſitaniæ Regem literas vltro dedit, quibus ſignificabat nulla ſe ratione poſſe, aut Societatis Patres in ſuum regnum admittere, aut Romani Pontificis autoritati parere. Proceresque ſuos multo malle Saracenis hoſtibus ſe ſubijcere, quam vt à maiorum inſtitutis, ritibuſque diſcederent. Hæc qui regias literas exarauerat Luſitanus, vnus è Regis intimis, cum Conſaluo narraſſet, Conſaluus autem omnes ſibi ad Regem aditus, prædicandamque veritatem videret obſtructos, de Luſitanorum ſententia, qui norant hominum ingenia, moreſque, conſtituit, ea perſequi ſtylo, quæ diſputatione non poterat: & chaldaice libellum vtcunque conficere, vbi & veram, catholicamque doctrinam aſſereret, & Abaſſinæ gentis errores, ac falſa dogmata confutaret: tum vt in ijs, quæ illa praue ſentiebat, proque certis, & exploratis habebat, ſcrupulum dubitationis inijceret, tum vt Regis animum pertentaret, penituſque perſpiceret. Id quo faceret accuratius, à peritiſſimis Monachis de eorum opinionibus ſingillatim, deque tota illius Eccleſiæ diſciplina doceri voluit. Deinde multorum dierum itinere profectus ad Regem per internuncios, & literas, vt Abaſſinæ genti mos eſt, duo poſtulauit, primum vt Monachos ſibi aliquot aſſignaret, qui, quæ ad tuenda catholica dogmata collegiſſet, chaldaice redderent: deinde, vt quoniam Alexandrini contra Chalcedonenſe Concilium, quod ibi Dioſcorus quem ipſi virum ſanctum numerant, condemnatur, librum conſcripſerant, eius libri copiam ſibi fieri pateretur. Stomachatus eſt hic Rex, quod eius libri notitia ad aures Conſalui peruenisſet, datiſque ad interpretandas eius elucubrationes monachis, quos petebat, ipſum codicem denegauit. Conſaluus ſummam quan-

116 Res Indiæ.

117 Conſaluus Rodericius mittitur in Aethiopiã ad ſtatum rerũ cognoſcendum, reperitque non bonum.

118

119 Conſaluus Rodericius conatur etiam ſcriptis libellis erudire Abaſſinos.

dam catholicæ veritatis refutandis interim Abassinorum erroribus tota fusis Aethiopia dictauit, librumque ad Regem detulit. Quem cum Rex inspexisset, reperissetque in eo confutatos suæ gentis errores, indignabundus ait, falso Aethiopibus errores illos adscribi: nec ab se datos interpretes, vt illa conscriberent, sed vt suæ fidei dogmata, articulosque colligerent. Verum cum reuinceretur à Consaluo Monachorum locupletissimo testimonio, qui fatebantur, & admittebant errores, versus ad alia Rex negauit ea in eo libello à priuato sacerdote fuisse tractanda, sed id Episcoporum fuisse munus, atque Pontificum: ipsum autem ab Lusitaniæ Rege missum, vt Lusitanis sacramentorum administratione consuleret, non vt ijs sese rebus admisceret. Ad hæc respondit Consaluus nec alienum à sacerdote fuisse priuato scribere, quæ scripsisset, cum
120 ea, quæ in eum librum contulisset, illa ipsa essent, quæ catholici Pastores, & Romanus Pontifex loquerentur: eademque ex Euangelijs essent omnia, & sanctis excerpta Concilijs: nec à Lusitaniæ Rege se missum tantum, vt popularibus operam daret, sed vt cunctis Abassinis, si qua re posset, totis viribus deseruiret: simulque ab eorum Rege scisciteretur, placeret ne vnum omnium Christianorum caput, & Pastorem agnoscere Romanum Pontificem, sacerdotesque ab eo missos doctos, religiosæque vitæ suum in regnum admittere. Non enim tanti Regis ferre prudentiam, vt rebus inexploratis viros tales, vbi recipiendi non essent, sumptibus magnis obtruderet. Cum Rex hæc abnueret: negaretque se alium Antistitem, atque Pastorem præter Alexandrinum Patriarcham agnoscere, aut in suo regno viros æque doctos, ac pios desiderari; Consaluus ne tempus, & operam perderet, relicto libro ad suum diuersorium se recepit. Eo digresso sedatiore, & attentiore animo Rex librum illum euoluere, & lectitare cœpit; &, vt in liberas, vacuasque perturbatione mentes facile descendit veritas, sic affici, te-
121 nerique ea lectione visus est, vt eum etiam legendum matri tradere, germanoque fratri, cunctisque regni proceribus non dubitarit, tantam demiratus in iuuene sapientiam, atque doctrinam. His Abuna cognitis, dudum Alexandria missus in Aethiopiam (Abunam gens suum Patriarcham nominat) graui anathemate cauit, librum illum ne quis attingeret. Sed cum eius lectione Rex mirifice teneretur, per internuncium legendi veniam petijt. Quam cum Patriarcha non daret, imo vero incussa religione, quod impia scripta legeret, reprehenderet: ea re grauiter Rex commotus, absentem maledictis incessere, hæreticum appellare, ac Saracenum, qui cum Alcoranum ipse nulla religione tractaret, libri tamen adeo sancti lectione (sic enim Consalui librum appellabat) ceteris interdiceret, & religionem legentibus obiectaret. Proinde prouocare hominem ad certamen cum sacerdote aduena committendum: tum demum ipsum intellecturum, quanti essent latini faciendi Christiani. Cui Patriarcha renunciari iussit, non se in Aethiopiam altercandi cum peregrinis, sed ordinandi cleri gratia destinatum. Hinc partium orta contentio Regis inter, eiusque Matris Reginæ familiam: cum hæc vna cum Proceribus Patriarchæ, ille sacerdoti latino faueret. Sed ea lis magnum peperit Consaluo nomen, diffipato interim per Aethiopiam secundissimo de eius libri doctrina rumore: quo exciti complures vndique cunctis ex ordinibus, vt eum de facie noscerent, confluebant; mirabanturque tantam in iuuentute doctrinam. Augebat doctrinæ miraculum, famamque confirmabat, Monachorum, qui librum illum viderant, & chaldaice conuerterant, autoritas: qui summis eum laudibus extollebant; negabantque se tale aliquid vnquam vidisse: nec dubitabant profiteri palam Aethiopas in errore versari, se seque in Indiam cum Consaluo, nisi suas Rex opiniones deponeret, vt inde Romam discederent, concessuros. Rex quanquam vna ex parte videbatur studere Consaluo: ex altera tamen, vt eius libri causa tantos clamores excitatos animaduertit, ne partium dissidium aleret, supprimendum eum nec Autori reddendum existimauit, quin etiam petita è varijs Cœnobiorum bibliothecis magna voluminum copia, quærere diligenter instituit, quemadmodum refutaret.

Perturbatur Religionis status inter Abassinos.

Cumque nihil extricaret, ad extremum eo confugit, vt eandem esse diceret religionis
122 colendæ rationem Aethiopibus, ac Latinis. Incessit etiam cupiditas spectandi Romanos in re diuina facienda ritus: & instructo, paratoq; sub tabernaculis ab Lusitanis Altari (mutabat enim de more statiua) Consaluus operatus est sacris, Rege ipso inspectante, virisque principibus, qui eam sacrorum rituum maiestatem valde probarunt. Ac dum Regis delibera-

Consaluus opitulatur Lusitanis inter Abassinos versantibus.

Digitized by Google

liberationem expectat, dabat operam Lusitanorum animis expiandis, qui longo interuallo ad sacerdotum, quod nullus adesset catholicus, genua non acciderant. Fructus è labore manauit vberrimus. In ijs rei alienæ plurima restitutio: quod tantum commendationis in vulgus habuit, vt negarent sacerdotem vllum Consalui similem inueniri; cuius nutibus, atq; consilijs, vel ea, quæ fraus vetus ademerat, quæq; in obliuionem longa dies adduxerat, suis quæq; dominis redderentur. Ad eam famam excitati permulti veniebant ad Consaluum, vt sua recuperarent. Nec committendum putabant, vt talis vir, publicæque rei tam vtilis, ac salutaris inde discederet. Iam dies reuersionis obrepserat, cum Consaluus, legatusque Iacobus veniam abeundi petierunt ab Rege, simul obsecrantes, missis vt ambagibus promeret, quid super aduentu Patriarchæ, comitumque referri placeret Goam. Ille, quod ad Patrum pertineret aduentum, excepturum eos se recepit, & vbi eos coram audisset, tum se quid facto opus esset, deliberaturum. Simul auri decem vncias abeunti Consaluo in viaticum dari iussit, quas ille Regis voluntate accepta, remisit. Et confirmatis in officio Lusitanis, compositis iris, collocatis in matrimonio concubinis, lustratisque baptismate pueris, Goam denique remeauit. In reditu præsenti Dei Matris ope periculosissimæ vim tempestatis effugit. Ad oram Zeilanam repentino turbine ita in latus impulsa biremis est, vt altera pars intra æquor depressa, & obruta, totum nauigium traheret in profundum, cum inuocato Beatissimæ Virginis auxilio, subito demersum latus extitit: & redijt suam in sedem Carina, & exhaustis fluctibus biremis suum deinceps cursum incolumis tenuit. Cuius beneficij memoriam votiua Goæ tabula refert, in eiusdem Dei Matris templo suspensa. Is cum esset tam incertus, & anceps Abassinarum rerum status, longe aberat ab opinione Patrum, qui ei nationi curas suas, vitasque deuouerant. Ad ardua illi quidem omnia, omnemque casum, caritatem, tolerantiamque firmarant, tamen expeditiorem aditum sibi pollicebantur, Regemque commodiorem. E duodecim, qui (vti supra narraui) Olisippone in Indiam soluerunt, Kalend. Aprilis, præter Marcum Nunnium, & Iosephum Riberium, qui latinitatis scholas habituri Goæ tendebant, omnes erant in Aethiopiam destinati. Melchior Carnerius designatus Episcopus: Antonius Quadrius propter insignem, & doctrinæ, & prudentiæ indolem cum pietate singulari coniunctam, ceteris socijs præfuturus. Emmanuel Fernandius, vir omnium testimonio probatissimus, & rituum Ecclesiæ peritus cum primis hac præcipue disciplina Aethiopicæ Ecclesiæ vsui futurus. Michael Barulus in Collegio Perusino, alibique ad docendum exercitus, vt scholis instituendis præesset: Tum Ioannes Bocchius Belga, Hieronymus Concha, Andreas Consaluius, Paschalis, omnes sacerdotio præditi, & ad sacerdotum varia munia peridonei: nominatimque Paschalis contubernijs orborum formandis destinabatur, cum in hoc genere diu Olisippone plenam caritate prudentiam, piamque probasset industriam. Præter hos erant duo non sacerdotes Alfonsus Lopius Compluto missus, doctus iuuenis spei que magnæ, & Antonius Acosta Nouitius. Hunc, cum arte musica excelleret, eaque re inter domesticos Cardinali Henrico famularetur, ille ipse Aethiopicæ expeditionis apparatus impulit, eius vt in partem venire percuperet. Itaque cum simul (quod caput est) moribus commendaretur optimis in Societatem receptus, ad sacrum præcipue cantum ordinandum, regendumque in Aethiopia, ducebatur. Omnes hi terni quatuor in naues impositi, Mozambicum incolumes appulerunt. A Mozambico, dum vastum præcidunt Oceanum, abducta à ceterarum conspectu oneraria vna (Conceptionem vocabant) qua ducenta quadraginta capita vehebantur, & in ijs de Societate tres Andreas Consaluius, Paschalis Catalaunus, & Alfonsus Lopius, vndecimo Kalend. Septembris per tenebras noctis in syrtes impacta hæsit quingentis circiter à Goa leucis, vti tum scriptum est: trecentas posteri numerarunt, fit gemitus, & comploratio: & nox insomnis in confusa querimonia, fletuque traducitur. Vbi primum diluxit, auide circunspectantibus aridi quiddam non procul apparet. Aceruus arenæ potius, quam insula erat, trecentos ambitu passus haud plus colligens: nudum solum, & ab omni humano cultu desertum. Fontem aquæ non importunum habebat. Huc transuecti omnes lembo, & scapha: & quicquid ex commeatu potuit comportatum. Nauarchus re consultata cum suis necessario commeatu, & cophinis regijs in lembum impositis, prope furtim,

123 Nauigant ex Lusitania in Indiã Melchior Carnerius Antonius Quadrius Emmanuel Fernandius & alij nouem, &c.

124 Andreas Consaluus, Paschalis, & Alfonsus Lopius facto naufragio fame pereunt ne deserant turbam naufragorum.

Digitized by Google

ad concertationes vitandas, eximijs cum viris triginta, pleriſque mari aſſuetis Goam contendit, ijs, quos deſerebat, ſi ſaluus appelleret, auxilium curaturus. Eo digreſſo relicta turba, quo ſumma calamitas aliquo regeretur ordine, principem ſibi conſtituit Aluarum Taidium Comitis Caſtaneriæ nepotem duodeuiginti annorum adoleſcentem, addito à conſilijs viro æui maturo, caſibuſque grauiſſimis terra, marique in Europa, & India erudito. Qui aliquandiu Nauarchi reditu expectato, ne quod futurum metuebant, incerta ſpe, atque expectatione ſuſpenſi inedia contabeſcerent, è naufragij reliquijs concinnata rate, cui Miſericordia Dei, nomen fecere, quod plane niſi ſingulari Dei miſericordia tam fragili, incompoſitoque machinamento per tantam Oceani vaſtitatem ſalui eſſe non poſſent, cum alijs quadraginta tribus Dei ſe miſericordiæ crediderunt, haud ſane irrita fiducia. Per innumerabilia diſcrimina, ac potius continuam mortem, admirabilia vbique ſuccurrentis Dei documenta experti Cocinum incolumes tenuerunt, vulgo eos tanquam bis natos homines ſpectatum concurrente. Reſtabant in deſerto illo, puſilloque arenæ tumulo centum ferme, ac ſeptuaginta, cumque ijs tres illi de Societate quos dixi, qui ſuam in ratem ab antecedentibus inuitati præcipuam conditionem in communi diſcrimine recuſarunt, ne tot animas afflictas, periclitanteſque ſuis quoque deſtitutas officijs (quo erant caritatis ardore,)
125 deſererent. Verſabatur videlicet eorum ante oculos diuinum illud Euangeliſtæ Ioannis præceptum. Si Deus animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Paruerunt præcepto, poſuerunt animam ſuam pro multis fratribus: nec eorum paſſi ſunt animos diuini verbi pabulo fraudari, quorum iam deerant ſua alimenta corporibus. Præerat tum Indiæ Franciſcus Barrettus, qui Petro Maſcareniæ proregi magno bonorum dolore vita functo, ex regio chirographo ſucceſſerat. Is eorum periculo cognito, cum duabus Cælocibus eundem Nauarchum ad naufragos conquirendos, ac deportandos abire confeſtim iuſſit: tamen cum & ingenti, vt diximus, interuallo diſtarent; & inſula quo minor, eo etiam ad inueſtigandum eſſet obſcurior, diuturna cunctatio ſpem opis, & commeatus ademit. Ac tanto Patres impenſius ſpe vitæ futuræ, patriæque cæleſtis erigere exorſi, quos ſpes defecerat vitæ præſentis, hortari ad tolerandos inediæ cruciatus, admonere ſuæ quemque ſalutis, excipere pro viribus confeſſiones diem ſancte fallere, ſupplicationes inſtituere, & cælitum nominatim patrocinia poſcere: nullum non genus adhibere ſolatij. Sed cum fames acueretur *in horas, & languida membra depaſceret*, exiſtimari poteſt, qua miſericordia Patrum viſcera tangerentur: qui non minus alienis, quam ſuis commouebantur angoribus. Quæ tum illis mens, qui ſenſus, cum ex ijs quoſdam cernerent defatigari quærendo nunquid vſpiam reperirent eſcarum; alios aciem in ſpeculis perdere, num rediret cum commeatu Nauarchus, aut afferretur aliquid alicunde ſubſidij: nonnullos Deo, ac cæleſtibus vota facere, vt
126 extremum illud tempus, ac diſcrimen euaderent. Nonnullos execrari diem, & horam,
Patres conſolantur naufragos in ſupremis malis. qua caput ſuum pelago commiſiſſent, lucri commoda deteſtari tanto vitæ quæſita diſpendio. At contra Patres, ſi Deus, aiebant, ſolicitus eſt noſtri, nec humana negligit, quod diffiteri ſine ſcelere nemo audet, ſi nullo negotio poteſt his cibaria parare corporibus, qui volucres cæli paſcit, nec tamen extremæ fortunæ ſuccurrit, documento eſſe poteſt noſtris id animis non conducere. Quod in nobis eſt iam præſtitimus, functi ſumus officio, non defuit quærendi labor, non precandi ſtudium, non expectandi patientia. Quid igitur reliquum eſt, aut quid à nobis aliud exigat Deus, niſi vt in eius ſinum conijciamus has animas, quarum vnus ipſe laborem, doloremque conſiderat? Nouit ipſe quid animarum ſaluti conducat, & apud eum eſt iam inde ab æternitate decretum, quo tandem nobis ad eum ſit itinere reuertendum. Si denegandis vitæ ſubſidijs morti nos deſtinat, cur recuſemus mori? Semel eſt omnibus occumbendum, ſerius, ocius: non magni intereſt vtrum hic alibiue; hoc, vel illo leti genere quis occumbat, ſi ſit iter ad vitam. Vndique tantundem ſpatij ad cælum eſt. Tutius fames enecat, quam tempeſtas. Muneris diuini fuit ex teterrimo naufragio in hanc inſulam euaſiſſe, quo tranquillius, paratiuſque diem vltimum claudamus. Si moriendum eſt integris ſenſibus præſtat emori, non morbo obſtupefactis: pacatis animis, non turbulentis: in ſolo conſtanti, non interfluctus, & vndas. Tutior hæc mortis ratio quamuis longior; palmæ, & coronæ maioris, quamuis fortaſſe moleſtior. Dat pœnitendi locum, non ſubito ad Iudicem rapit: dat componendi

Digitized by Google

ponendi animi ſpatium, non occupat ex inſidijs: dat conciliandi, placandique ſibi Dei facultatem, non importune trahit ad tribunal. Similia his monebant optimi Dei famuli famem corporum, vt vt licebat pabulo mentium lenientes. Præſto fuit ad producendam diu vitam magna vis maritimarum auium, quæ facile vel manu capiebantur: aliquid etiam piſcium fallebant. Sed cum iam menſis nonus fluxiſſet, plane mors erat in limine, & res iam in extremum adducta diſcrimen. Iam color miſeris, vita ſe ipſam abſumente, defluxerat: iam introrſus ſe condiderant oculi, obtutuſque receſſerat: iam aridæ fluebant buccæ miſerabili oſcitatione hiantes: genua ſuccidebant: artus languore lababant: & cum hærere veſtigio membra non poſſent, abijciebantur, & ſternebantur in terram. Quid non tentatum credimus ad vitam in expectati ſubſidij diem prorogandam? Vnde non quæſitum neceſſitati leuamen? In ſumma, vt eſt pertinax vitæ amor, cum fruſta adhuc quædam fractæ nauis reſtarent, quæ æſtus, & fluctus ad inſulam compulerant; ratem aliam moliuntur haud quidem ſpe Indiam attingendi, ſed vt circa ſpecularentur, ſi quid vſquam appareret effugij. In hanc vnus & triginta viri conſcenderunt, duobus aquæ cadis, & aliquanto aridi piſcis impoſito. Adeo mors vrgebat vndique. Cum his pari omnium voluntate etiam Patres abiere. Nam & qui abibant, eos optabant ad ſolatium comites; & qui manebant, ſperabant, ſi quid inueniretur opis, ſua illos caritate facturos, vt & ipſi participes fierent.

Alterum iam menſem per auia Oceani turba infelix errabant: & rebus omnibus ac viribus quoque exhauſtis quatuor comitum cadauera, quos imbecillitas, & inedia conſumpſerat, marinis monſtris eſcam abiecerant, cum plures numero conſpicantur inſulas. Quo aſpectu paululum recreati, curſum ad vnam dirigunt, in qua palmæ pulcherrimæ cernebantur. Sed tanta fuit imbecillitas hominum, adeo inhabile nauigium, vt ſæpius conati, appellere nunquam potuerint. Conſilium ergo capiunt ad inſulam humilem, ac prope demerſam fluctibus, eamdemque omnino ſterilem leuandi nauigij gratia partem vectorum exponere. Quod cum feciſſent, ac Patres quoque expoſuiſſent, ad fertilem leuiore nauigio reuecti, conatique tandem appellunt. Hic vero lætiſſima rerum facies offertur, palmarum maxima vis matura cum fruge: vtilium graminum vbique prompta copia. Ceterum, vt fere fit, ab longa fame, & laſſitudine ſaturatos auidius, continuo vniuerſos graniſſimus proſtrauit languor tandiuque tenuit, vt cum ad comites expoſitos in maligna inſula redierunt, præter duos, qui etiam num ſpiritum ægre trahebant, cum ceteros, tum illos de Societate fame conſumptos inuenerint. Hac gloria patientiæ, & caritatis illuſtres, tres illi fideles Chriſti imitatores exierunt è vita. Et erant ſinguli probatæ, excellentiſque virtutis. Conſaluius, & Lopius ex omnibus Caſtellanæ prouinciæ, qui Aethiopicas ambierunt ærumnas, felici ſorte lecti. Paſchalis natione Cathalaunus Oliſippone degebat in docendis, regendiſque pueris orbis, vti ſupra dixi, diu cognitæ, exercitæque prudentiæ; eoque nomine in eam expeditionem adſcitus, vt eius generis conturbenijs in Aethiopia inſtituendis præeſſet. Felices animæ, quæ tam decoris caritatis inſignibus, tam illuſtri purpura prodierunt obuiam Domino ſuo: penetrarunt ad beatos: ingreſſæ ſunt cæleſte conuiuium, & iam recumbunt in cœna illa magna, quam Dei filius ærumnoſo illi ieiunio præparauit. Fortunata fames, quam menſa talis excepit: quam epularum iucunditas Dei Filio miniſtro, & æternitas ſatiat. Breues fames illa fuit, ſaturitas ſempiterna. Porro hic Patrum exitus non ante autumnum anni inſequentis eſt cognitus, cum aliquot ex eorum comitibus aliquantum recreati in inſulis illis repetito curſu tandem Cocinum vix in hominum figura delati ſunt; vbi & prodigij inſtar ſpectaculo erant. Ceteram naufragorum turbam in prima illa perexigua deſertam inſula ſcilicet fames abſumpſit. Reliquæ naues curſum feliciter tenuerunt in eaſque diſtributi Patres ceteri numero nouem ſoſpites peruenere Goam: tantiſque excepti ſunt plauſibus, ac lætitijs, vt ad eorum Goenſes aduentum diem feſtum egerint, ac magna vis hominum ſeſe obuiam ad litus effuderit, vt nouos inde religioſos in ſuum Collegium tanto interuallo reduceret. Ibi vero maioribus multo gaudijs fratrum dulciſſimorum, ac ſanctiore gratulatione ſuſcepti. Deinde prolatæ per otium Conſtitutiones quas B. Pater ediderat, quæ vt erant diu ab omnibus expetitæ ita communem cumulauere lætitiam. Eæ vero tantam legendi cupiditatem omnium animis iniecerunt, vt ad horæ ſpatium recitandæ diebus ſingulis in conuentu, explanandæque

127

128 Conſtitutiones Societatis in Indiam perlatas Antonius Quadrius explicat.

Digitized by Google

dæque fuerint. Sumpsit has partes vnus è præcipuis qui recens aduenerat, Antonius Quadrius subituſque fructus tantæ auiditati, ſtudioque reſpondit, reuocandis ſenſim ad actionem, quæ in ijs Conſtitutionibus perſcribuntur: & ad earum normam vita, & moribus effingendis. Cumque cetera inter ſtatuta, atque præſcripta, bina ſit votorum in annos ſingulos renouatio, cuncti ſe ad eam Rectoris admonitu compararunt; & Nouembris inter initia ingenti vi lacrymarum, atque inuſitato quodam ardore ſpiritus, & animorum, tum in India primum ritu communi inſtaurari ſunt cœpta: tametſi diuinum hoc inuentum, cæleſtemque cæremoniam, vt acre telum contra verſutias Satanæ, ſubſutaſque fallacias, Xauerius ipſe iam antea ſuadere priuatim, & commendare non deſtitit; vt Ignatij diſcipulus poſſet agnoſci intelligique quam mirifice in tractatione diuinarum rerum, & præceptione virtutis vtriuſque ſenſus, ſpirituſque conguerent. Renouatis votorum inſtauratione animis vegeti, recenteſque tum veteres ſocij, tum nuper aduecti, toto impetu dederunt ſe in Chriſtianæ rei procurationem. Ante omnia inſtituta ſunt ſtudia literarum, cum poſt Nicolai Lancillotti receſſum in Collegio Goano externis ferme è magiſtris noſtri diſcerent, nec iam niſi elementa prima ipſi docerent. Duæ diſtinctæ latinitatis claſſes, quibus tertia mox acceſſit. His additæ ſcholæ *inſuper* duæ dialecticæ, & conſcientiæ. Huic interpretandæ Patriarchæ ſocius Melchior Carnerius, illi tradendæ Antonius Quadrius operam dabat. Celebrabant gymnaſium auditores facile quadringenti quinquaginta: quanquam, vt eſt rudium numerus multo maximus, infima quæque claſſis refertiſſima erat. Concionum vero tum ardore, tum crebritate, non plebi modo, populoque Chriſtiano, ſed ipſis etiam Ethnicis ſubſidio erant: abluerantque ſalutis aqua promiſcue poſt accuratam catecheſim Brachmanas, Canarinoſque numero centum: cumque animauerterent ſacerdotum feſtinatione præpropera, qui ſalutaribus imbuebantur aquis, ſuas ad impuritates, magno Chriſtianæ legis probro multos reuolui, huic vt incommodo obuiam irent, laxandum puerorum contubernium, & augendum curarunt, deſignata parte, vbi qui ſacris eſſent expiandi laticibus probe Chriſtum ante perdiſcerent, & pararentur ad fontem. Quod opus miras vtilitates Indiæ peperit. Nam Goanam Inſulam, & magnam Indiæ partem ea ſchola imbuit diſciplina ſalutis? Recepti ſunt in id domicilium Iogues celeberrimi duo, qui linguas dicebantur noſſe duodeuiginti. Ita hoc tempore Goanum Collegium, & Noſocomio Indorum præcipue cauſa etiam Ethnicorum inſtituto, & catechumenorum domui, quæ etiam prope Noſocomium erudiendis fœminis inchoata piæ matronæ commiſſa eſt, & Seminario puerorum è varijs Indiæ gentibus præerat. In hoc Seminario Proregis iuſſu per id tempus alebantur nobiliſſimi tres, Ioannes Rex Ceilani ferme octennis, & Dynaſta Trichinamalenſis ex Ioannis Ceilanij ditione Alfonſus, & quidam Armuzia miſſus Antonius. Tantaque inerat in annis teneris Chriſti ſitis, tantus ardor in educata molliter pueritia, vt nec multa, nec magna incommoda contubernij, nec contubernalium Societatem longe imparis conditionis horrerent. Omnium vero ea erat conſtantia, vt non magiſtrorum modo ſub oculis, atque cuſtodia; ſed medijs etiam in periculis, & cuſtode remoto, priſtinum retinerent pietatis ardorem. Inuenti ſunt ex his pueris, qui cum Turcarum in poteſtatem veniſſent, captiuos Chriſtianos ad conſtantiam hortarentur, & tam eſſent ipſi in Chriſti fide conſtantes, vt nullis ab ea precibus, blanditijſue diuelli, nullis minis, verberibuſque poſſent. Cerni licuit in nauigio, quod piratas in Turcas incidit, vbi triginta cum veherentur pueri, virique promiſcue; nemo ex ijs præter vnum, & alterum inter cruciatus, terroreſque defecit. In ceteris Indiæ locis, alij alio ſuos labores haud irritos diuidebant: nec patientiæ ſeges aberat, vt ſæpe alias, haud exiguum operæ, laboriſque precium. Deſudabat more ſuo Commorinenſi in ora Henricus Henricius, cuius de virtute, laboribuſque ſæpe memorauimus. Sacras ædes ſuperioribus annis Turcarum vaſtatas incendijs, piorum ſumptibus, & liberalitate reſtituit. Nec defuere benefici, qui templis hiſce benignitate collata, è morbis, quibus tentabantur, emergerent. Eodem ſtudio Punicali in Oppido Xenodochium, quod Turcarum item furor incenderat, reficiendum curauit, vbi egentiſſimum quemq; ſuſciperet, & conquiſitis precario ſubſidijs multorum ſuſtentaret inopiam. Et quoniam per valetudinem non licebat regionem illam omnem, vt conſueuerat, oberrare, & ſparſum vbique Gregem, ſua ſolari, & confirmare præſentia, vtebatur bono literarum, & modo

129 Prima votorum in India inſtauratio.

130 Literarum ſtudia excitantur Goæ.

131 Inchoatur domus Catechumenorum.

132 Henrici Henricij in ora piſcaria labores.

Digitized by Google

modo ad hos, modo ad illos de ſuis rebus ad ſe referentes per literas reſpondebat. Satisfaciebat omnibus cumulate, & dubitationum ſcrupulos eximebat. Ita ſeu abſens, ſeu præſens nunquam parcebat operæ: vt mirarentur omnes hominem valetudinarium tot implicatum curis, ſociorum deſtitutum auxilijs tam multa poſſe, tamque diu ægram animam retinere. Ex eiſdem Malacæ laboribus dum Iaponicæ nauigationis opportunitatem expectat, pene amiſſus eſt Melchior Nunnius adeo periculoſe ægrotauit: Is ſibi reſtitutus, cum ne tum quidem nauigij ſeſe facultas offerret, commodata à Malacæ Præfecto Antonio Noronia inermi quadam, & imparata naui, hanc partim viatici beneficio, partim ſubſidio Ferdinandi Mendij, quem Societàti dediſſe nomen ſupra demonſtrauimus, adornat, & inſtruit, relictoque doctrinæ cauſa Malacæ Ludouico Froo (nam & hic ibidem collaborabat) ipſe cum Ferdinando, ac reliquis ſocijs Aprili ineunte conſcendit. Verum cum multis obeundis tempeſtatis, prædonumque periculis fruſtra nititur in Iaponiam, per nauigiorum nactus, quæ Sinas tranſmittebant, his ſe aſſociat, & in Sancianum inſulam venit, vbi diem Xauerius obierat, indagatoque ſepulchri loco, & ab herbis vepribuſque purgato (alte enim iam excreuerant) pie ibidem diuinam rem fecit. Inde Lampacaum in inſulam vectus, duodeuiginti a Cantonia leucis, ſtationem hoc anno Luſitanorum, apud hos ferme quadringentos ſuam operam collocauit. Iam enim Sinæ poſt Xauerij mortem ſuum in regnum Luſitanis vltro aditum permiſerant, quo propius antea citra ſummum vitæ, capitiſque diſcrimen accedere nemini omnino fas fuit: id quod animaduerſione dignum viſum, & Xauerij precibus aſſignatum, qui quod tantopere exoptarat in terra, id cumulatius impetrarit in cælo. Inde Melchior in vrbem Cantoniam bis excurrit, vt per occaſionem redimendi captiuos quoſdam Luſitanos, Euangelij lumen aliquod in eas gentes inferret: aſſerebatque ſecum redemptionis pretium, magnam vim ſuccini, quod Sinarum apud Regem in pretio eſſe cognouerat, & aureos, quos in eam rem mutuos ſumpſerat, mille quingentos. Cantoniam igitur primum ingreſſus offendit in Fano magnifico ſacerdotum Sinarum, quem cum per interpretem à familiari colloquio ſenſim ad certamen diſputationis alliceret, pugnam ſacerdos abnuit: quod diceret munus ſuum eſſe Deo ſupplicare pro mortuis non diſputationibus altercari. Iterum in eandem reuerſus vrbem, cum in ſacerdotem alium magnæ exiſtimationis, ac nominis incidiſſet, cum eo certaminis cauſa coram Sinis ferme trecentis congredi cœpit. Ea vero diſputatione, quoniam multa Melchior afferebat in medium noua, & inaudita Sinis, de rerum omnium procreatione, cum earum, quæ ſub ſenſum, & tactum cadunt, tum earum, quæ nullis humanis ſubijciuntur aſpectibus; magna videlicet admiratione, voluptateque eorum aures, animoſque ſuſpenderat. Sed cum in altercando acrius premeret aduerſarium, & in arctum, anguſtumq; concluderet, ille rabie accenſus, quod ſe irretitum videbat, nec qua effugeret, reperiebat, ingeſto conuicio, de pugna ſe repente proripuit. Eam fugam miri Sinarum conſecuti ſunt riſus, multoque ab ijs Melchior in poſterum auditus auidius: tametſi promulgandæ nouæ legis poteſtate non dum facta, non tulit fructum. Quocirca cum effluxiſſet iam illi biennium, irrito Iaponicæ nauigationis conſilio, deliberauit in Indiam remeare, Pauli ſe conſolans exemplo, qui toto item biennio detentus eſt Romæ, Melitæque hyemauerat. Sed maiori ei ſolatio fuiſſet, ſi, quod ſuſceperat iter, Præpoſitorum magis nutu, quam ſuæ pietatis impulſu, ſociorumue, Proregiſque conſilio, quod eum ſequutum ſupra demonſtrauimus, ſuſcepiſſet. Aiebat enim errare ſe cum ſuis Præpoſitis quodammodo malle, quam ſuæ ductu prudentiæ, pietatiſque rectà tenere. Et ſane laudata non eſt in Europa eius profectio tali rerum articulo, cum tam deſertam Indiam reliquiſſet. Sed dum in ea deliberatione verſatur, vt omiſſo Iaponicæ profectionis conſilio in Indiam remearet, aduehitur ex Iaponia repente nauis Eduardi Gamæ viri de Societate meritiſſimi, qui præclara quædam de rei Chriſtianæ apud Iapones incrementis, ac progreſſione nunciabat. Eo nuncio Melchior erectus, inuitatuſque præterea Firandenſis Regis Epiſtola, qua plus conſtantiæ promittebat ſignificabatque ſe ab amplexanda Chriſti lege, quam conſanguinei complures, regniſque Proceres amplexati iam eſſent, non abhorrere; priſtino repetito conſilio, ſtatuit omnino cœptum nauigationis curſum in Iaponiam vſque perſequi. Quam propagandæ religionis occaſionem apud Iapones ne dimitteret, atque negligeret, miſſa ſunt ei ab homine Luſitano Ludouico

133 Melchioris Nunnij in Iaponiam, nauigatio.

134 Melchior Cantoniam vrbem Sinarum adit: quo cœpit poſt obitum B. Xauerij acceſſus patere.

135

Almei-

Digitized by Google

Almeida, qui subinde Societati se addixit, in sumptus itineris aureorum millia duo. Tametsi Melchior aliquot nauigia iam nactus, quæ transmissionis Iaponicæ tempestate mi-
136 aucupabantur, eo subsidio, viaticoque non eguit. Interim in Iaponia orientis Ecclesiæ
Res Iaponicæ. status hic erat. Vna in vrbe Amangucio, quæsedes erat Cosmi Turriani eo à Xauerio destinati, duo Christianorum millia censebantur, quos pernoscendi legis acceptæ mysteria sitis ingens accenderat. Ea vero non iam de scripto, aut de codice, vt antea, sed à Ioanne Fernandio Cosmi comite linguæ iam docto memoriter, ac proinde longe acrius explicabantur: ab eodemque ad populum sine hæsitatione verba fiebant. Eandem nauabant operam Eduardus à Sylua Funaij in regno Bungensi, & vtrobique Iapones nonnulli; qui quanquam suis iam noti, non ita multum dicendi autoritate valebant; eorum tamen opera libri duo Iaponicis descripti notis, alter de Christi vita, alter de rerum omnium fonte, principioque diuulgati sunt. Non mediocriter Christiana lex vtrobique promota. Ex oppido prope Amangucium Dynasta trecentis cum popularibus suo subiectis imperio Christianorum numerum auxit, alijque complures, insignis vero inter ceteros in Bungo Bonzius. Is cognita Pauli vita persequentis Ecclesiam, deinde protegentis, ac propagantis, eodem nomine appellari se voluit, eiusdemque æmulatus est studium in adiungendis ad Christum Ethnicis, & eius Ecclesia propaganda. Durus &
137 asper in corpus suum, & superis contemplandis addictus. Verumenimuero multo ma-
Ludouicus Almeida nobo Iaponicæ Ecclesiæ ibidem Societatem init. ius Iaponicæ Ecclesiæ subsidium misit mira Dei clementia, quæ blandissime nouit, mentes hominum à curis, negotijsque terrenis ad cælestia vertere. Venerat Funaium in Lusitana Eduardi Gamæ naui Ludouicus Almeida solicitans & ipse pericula, quæ nostro ab orbe natura seiunxerat, perque inauditorum antiquitati ventorum arbitria, sua (vti multi) sequens tanto errore compendia. Flos erat iuuentæ, blandiebanturque successu ad id loci secundo negotia, cum Deo multo magis sequente animas hominum in vltimis rerum, quam aurum ipsi sequantur, statuit B. Ignatij meditationibus tantisper vacare, exploraturus num bene tot discrimina ponerentur: & quo demum discursus tam præceps ferret. In eo sancto otio ad lumen diuinum rerum veros colores dispiciens, Iaponiam sibi patriam delegit, ac totum se remque suam Christo, eiusque religioni propagandæ dicauit. Chirurgus erat non malus. Hac ope Iaponium succurrere corporibus
138 consilium capit, animas vt eorum pretium ferat, quas lucrifaciat Redemptori. *Mos erat*
Multis infantibus vita animi, corporisque seruatur. *præ ceteris in Iaponia barbarus*, vt de vulgo homines seu rei familiaris *inopia*, seu educationis tædio, quos genuerant ipsimet enecarent, parentes ijdem, ac parricidæ. Admonitus à Balthasare Gago huius immanitatis Almeida certam pecuniam in opus destinat, quo vita innocentibus & corporis ematur, & animæ. Legebantur nutrices Christianæ, quæ quasi cum lacte Christum renatis sacro latice paruulis instillarent. Præsto erat & supplementum ex lacte vaccino. Quid enim caritas Christi non excogitat? Nec periculum erat, ne ex illo pabulo indolem minus generosam traheret alumnorum infan-
139 tia: cum si recte æstimetur non magis belluarum, quam caritatis aleretur vberibus. Id
Extruitur valetudinarium Bungi. adeo Bungensi Regi probatum est opus, vt cum Gagus ad hoc eum hortaretur, summa voluntate, non edicto solum cauerit, ne quis suis infantibus eriperet animam, sed etiam nutricum suppeditaturum copiam, sese vltro receperit. Rege item suppeditante sumptus, valetudinarium Funaij extructum est, vbi idem Almeida suam cuique morbo curationem sedulus admouebat. Opus acceptissimum cælesti miserorum Patri. Itaque non scientia medendi, qua nunquam tantum posset, sed plane diuino dono valetudines desperatas Almeida persæpe restituit. Idem hoc anno perfectæ studio vitæ Societati se dedit, pecuniæque suæ fructibus operariorum Christi in Iaponia multos annos difficultates sustinuit. Quæ præterea gessisset ipse feliciter, passusque sit fortiter in mul-
140 tis fundandis Ecclesijs, sequentium annorum prosequetur Historia, vt facile æstimari
Christianorum Iaponum feruor. non possit quantum illi Iaponia, quamque multis nominibus debeat. In eadem vrbe Funaio Christianorum sese numerus, virtus, ardor, & vitæ probitas intendebat Ethnicis admiratione suspensis. Exibant ad ædem sacram tam sitientes diuini verbi, verendiq; missæ mysterij, duas vt ante lucem horas ad præripienda loca nonnulli, & occupanda surgerent, aut in æde ipsa requiescerent, totamque noctem exigerent. Cum sepulturæ quispiam è Christianorum numero mandabantur, conueniebant ad parentandum ceteri perfrequentes, quod cum pro maiestate Christianæ legis apparatu fieret pio, atque decoro,

Digitized by Google

decoro, vis ad ſpectandum Ethnicorum plurima confluebat, & vehementer admirabatur, cum, quæ in ſuos illi mortuos officia conferunt, nullo eſſent modo cum ijs comparanda. Cernebatur Chriſtianorum maxime candor in adeundis conſilij cauſa Patribus è longinquo. Nam & in Bungenſi & Amanguciano regno non ipſis modo in vrbibus regijs, ſed in oppidis aliquot circumiectis cœpta erat diuina ſementis. In inſula quoque Firando præclare ſucceſſit labor ad finem ætatis Balthaſari Gago, Ioannique Fernandio, & Paulo Iaponio, de quo nuper meminimus. Accerſebat Eduardus Gama Patrem, Luſitanorum vt animos expiaret, qui nuper in eum portum venerant. Profecturo Rex ipſe Bungenſis occurrit, domum adijt, ducem itineris dedit, quo cum inter latronum pericula, iret, ac rediret incolumis: & quicquid ad vſus vitæ neceſſarios, & itineris commodum pertineret ſuppeditari iuſſit. Non igitur Luſitanis duntaxat, opportuna ibi animorum remedia præbuere, ſed multas ex Ethnicis miſere errantes ad Chriſti ſepta ouiculas compulerunt. Augebat vbique opinionem diuinæ legis miraculorum 141
fama, quæ diuinitus interdum modo per Patres, modo per neophytos patrabantur, præſertim in abigendis, excutiendiſque dæmonijs: quorum vnum fœminam ab ætatis anno ſeptimo cum vexaret, obſeſſamque teneret, neophytorum precibus, & aqua ſacra, inuocatiſque ſuper eam auguſtiſſimis I E S V, Mariæque nominibus eiectum eſt. Quæ fama longe, lateque vagata plurimum vtique valuiſſet ad conuincendos Ethnicos, & conuertendos ad Chriſtum, ſi nobilitas, quam multitudo ſequitur, manus daret, principeſque viri ſe flecterent. Nam cum plebi Iaponicæ nihil fere ad vitam tuendam ſit, præter ſubſidia, quæ Dynaſtæ impertiunt, inde fit, vt penitus illis obnoxia, quo ſecumq; ij religione, aut alio animi ſtudio vertant, ipſa vel compulſa fame ſequatur. Sed ne ſanctas Dei leges facile Dynaſtæ complecterentur, peccata, quibus implicabantur obſtabant. Ita nec ipſi, nec qui eorum parebant imperio, ſuis è tenebris emergebant.

Digitized by Google

HISTORIAE SOCIETATIS IESV.

Liber Decimus sextus.

ANNVS iam supereſt ſextus, & quinquageſimus operis huius clauſula, quem Societati beatus Ignatij Parentis eius exceſſus memorabilem, & honoratum fecit. Hoc ineunte anno, tametſi æquum ſe, ac propitium noſtris rebus præbebat Romæ Pontifex, tamen Ignatius, vt cauſam ei quippiam innouandi præriperet, diebus Dominicis ſacrum, ac veſpertinas preces in Profeſſorum templo cum cantu peragi iuſſit. Hac re Paulum, qui chorum maxime videbatur in Societate requirere, ratus fore contentum. Metus de Cardinalatu Lainij magna ex parte remiſerat; quanquam Pontifex eius, & Olauij opera in conſultationibus quas ad ordinandas Datariæ res inſtituerat, egregie vtens, veritus ne metu purpuræ Lainius ſe fuga eriperet, ſeuero obedientiæ iuſſo exire vrbe vetuerat. Fecit poteſtatem in Collegio Romano tum Societatis ſcholaſticos, tum Germanicos alumnos ad quoſcunque literarios gradus promouendi. Primique omnium in eo gymnaſio cum rite triduo diſputaſſent, ſcholaſque theologicas habuiſſent, ſacræ theologiæ Doctores à Doctore Olauio Henricus Bliſſemius, & Io. Tilia creati ſunt. In Indiam poſtulantibus Patribus ex Europa Prouincialem Conſaluum Sylueriam Ignatius miſit; Borgiæque ad Indias quoque Commiſſarij ditionem extendit. Conuictorum procurationem, quam Conimbricenſi Collegio Ioannes Rexoffesebat, iudicauit ſuſcipi poſſe, dum ſeiunctas haberent à Collegio ædes, atque œconomum *externum*, qui res domeſticas procuraret. Cum vero pertinere permultum exiſtimaret, ſiue ad coniungendos inter ſeſe domeſticos, ſiue ad proximos adiuuandos, vt mente idem ſentire ſocios, ita & lingua ſonare, legem de ediſcenda nationis, apud quam degitur, lingua ab ſe ante latam renouauit, & quotidie in Romano Collegio eam ob cauſam voluit priuatim explicari Italicæ linguæ præcepta. Exercitiorum quoque ſpiritualium vehementer vſum commendans, quo latius eorum manaret vtilitas, admonuit; vt, quæ ad primam hebdomadam pertinent, coniunctis etiam matrimonio viris, ac fœminis impertirent. In ſuperiore, atque inferiore Germania ſingulas inſtituit prouincias. Cum enim ad Viennenſe Collegium, Pragæ alterum, tertium Ingolſtadij (de quibus infra narrabitur) acceſſiſſent, Prouinciæ ex his inſtitutæ Petrum Caniſium licet è Chriſtiana humilitate reluctantem præfecit. In Belgio erant Louanij, Tornacique de Societate nonnulli, Coloniæ item aliquot, ſpeſque erat hic vnius è Collegijs publicis, vti euenit, impetrandi: & Petrus Ribadeneira apud Philippum Regem, vt Societatem in eas Prouincias admitteret, exitum è ſententia ſperans, adnitebatur. Quæ omnia cum ſecunda incrementa pollicerentur, fecere, vt noua Prouincia Germaniæ inferioris nomine conderetur. Quanquam Bernardo Oliuerio, qui fuerat deſignatus Prouincialis, antequam munus iniret, idem ſub tempus, quo B. Pater ſublatus eſt, ex humanis erepto, habet hæc Prouincia quidem, vt gaudere poſſit, ſe ab Ignatio inſtitutam, ceterum Prouinciali præpoſito diu caruit. Collegia miro plane ſtudio vbique terrarum expetebantur. Vna in Italia, vt omittam minus nobiles Ciuitates, ac populos, Brixienſes, Aretini, Aſculani, Anconitani, Maceratenſes, Callienſes, Spoletini, Narnienſes tendebant ſupplices manus, & prolixe omnia pollicebantur: quibus tamen ſatisfactum non eſt, partim ob ſociorum paucitatem, partim quod ſtabat Ignatio, quantum liceret Collegia non inſtituere, vbi iuſtum familiæ corpus haberi non poſſet. Amerinis tamen in Vmbria,

1 1556 I Status Societatis Romæ.

2 Multa a B. Ignatio decreta.

3 Multa petuntur Collegia.

ac

ac Senensibus in Hetruria, atque in Sicilia Catanensibus fuit aliquid indulgendum. Michaël Botellius valetudinis gratia missus Ameriam, cum ciues vitæ suæ, dicendique genere commouisset, vt eiusmodi hominum perennem vsum expeterent, existimauit Ignatius præter vtilitatem, quæ conferri posset in ciues, tum propinquitate, tum salubritate cæli, opportunum Collegij Romani valetudinarijs eo loco fore secessum: eoque non absolutam per se ibi locare familiam, sed quasi membrum Collegio Vrbis meditabatur adiungere. Igitur cum Amerini instarent, ardentissimeque Doymus Naucius virtutis iuxta, & autoritatis magnæ sacerdos; Georgius Paffius natione Sardus, Botellij loco suffectus est, qui noui domicilij adornaret, ac moderaretur initia. Victus ex eleemosynis affatim suppetebat, qua benignitate ciuium, qua vtilitate annonæ: quæ tanta erat, vt cum propter exortum inter Paulum Quartum, & Philippum Regem bellum de diuidendo vrbano Collegio, spargendoque per Italiam ageretur, compertum sit vndenos Ameriæ nummos aureos in annua singulorum alimenta satisfore. Longe dispar erat Senarum status. Inclyta, & potens modo Ciuitas graui exhausta bello, priore anno in ditionem venerat Philippi Regis, cuius nomine administrationem primum Franciscus à Toleto, dein eo vita functo, Franciscus Mendoza Cardinalis Burgensis suscepit. Is fœda vbiq; cernens belli vestigia humanissimi populi calamitates summas commiseratus, subsidijs humanis diuina coniungens, quatuor è Societate ab Ignatio postulauit, qui ad tenues illas consolandas, recreandasq; reliquias operam suam conferrent. Digna res caritate Euangelica visa Ignatio, præsertim quod permagni intererat, statim spiritualium quasi Fabrùm adesse copiam, per quos iam fornace calamitatis mollita gens fingeretur: vt tanquam renascens de integro Christianæ formam pietatis indueret. Comes anno superiore in Poloniam Salmeron Pontificis missu iuerat Aloisio Lippomano Apostolico Nuncio, primus qui de Societate regnum illud ingrederetur. Inde redeuntem transire Senis iussit Ignatius, Cardinalique, ac Ciuitati, dum per Pontificem liceret, quicquid in se esset, nauare operæ. Quod cum Salmeron accurate gessisset, non commode omnino cessit. Nam eo mox à Pontifice accersito Romam, missoque cum Cardinali de Motula in Belgium, Senas decimoseptimo Kalend. Maias ab Vrbe venere Hieronymus Rubiola Hispanus, ac sacerdos, qui Collegio præesset, Hector Leonellus, qui superiorem, Petrus Regius, qui inferiorem discentium classem docerent; alterque sacerdos accessit Florentia. Hi omnes quanquam valde idonei, ac naui; tamen quod eloquentia, doctrina, autoritas Salmeronis occupauerat omnia, neque Ciuitatis, neque Cardinalis, opinantium similes Salmeroni homines ad fundamenta Collegiorum, ac primam speciem solere mitti, expectationem implebant. Kalendis Maij in destinatam sibi domum ingressi, sancti Lilij, seu Aegidij templo vti cœpere. Domus plane erat inanis. Non mensa, non sella, non scrinium, non scabellum vsquam: libelli, & quæ secum attulerant paucula scripta, & si quid erat vestis, reponebantur in pauimento. Ad scribendum lectulo pro mensa vtebantur: quoad Ferdinandus Aluarus, & Franciscus Villanoua Hispani homines, ac pij, cum Collegium forte inuiserent, tantam inanitatem admirati aliquantum pecuniæ ad instrumentum domesticum, & scholarum quoque subsellia contulere. Amicorum plerique diffidebant tam exinanita ciuitate stare Collegium posse. Nam cum ciues non voluntas, sed facultas deficeret, Cardinali, qui opus inchoauerat, in multitudinem ingentem miserrimæ plebis dispertienda erat benignitas. At Rubiola, nec labori parcens, nec quicquam benignitate cælesti diffisus, nouos accersijt adiutores: atq; vbi pascendis quatuor stipem alij desperabant, ipse extremo anno duplicatum numerum sociorum Dei fiducia, fundo nunquam fallente, alebat. Hi vero dum coniunctis impigre viribus in cœnobijs virginum, in carcere, in domibus Hospitalibus, demum vbique diuini verbi semen spargunt, conseneſcente paulatim Salmeronis memoria, oculos ad se omnium conuertère. Milites præsertim, quorum plena erant Nosocomia, sociorum caritatem admirabantur, Deoque agebant gratias, qui sibi, quos in tanta calamitate commilitones deseruerant, & humana omnia leuamenta defecerant, tales consolatores, & administros in tempore prospexisset. Rector breui (vt sunt volenti plana omnia) non pueros catechesim modo docere italice; sed suggestum etiam cœpit inscendere: adeoque humilitate sua, & comitate ingenua carus erat, eaque patrabat, vt ipsemet fateretur experimento se discere, quod scientia ante perceperat, Deum ad præclaras res imbe-

4 Amerinæ Sedis initium.

5 Senense Collegium inchoatur.

6

7

imbecillibus adminiculis vti. Et sane videbatur diuina clementia plenti fidei viro insueto quoque fauore adesse. Namque Matrona nobilis, quæ diuturno, grauique laborabat morbo, eo inuisente præter omnium opinionem valetudini restituta est. Inter ceteros, qui Collegij initia fouere, nobilis Hispanus fuit licentiæ gradu insignis Marciantes nomine: è ciuibus Senensibus Alexander Piccolomineus, vir genere, doctrinaque clarissimus, qui cum alia, tum complura volumina Sanctorum Patrum donauit benignitate peropportuna: atque Antonius Vitellius, qui cum se Societati dedisset, sua quoque paulatim ei Collegio dedit. Reliquam per Italiam strenue socijs, nec solum vrbes, in quibus habebant domicilia; sed adiacentia etiam oppida excolentibus, nulli tamen hoc anno latius diuinam sementem Lauretanis fecere. Imminuerat paululum, & belli strepitus, & grauitas annonæ ad Lauretanam ædem peregrinorum concursum. Tum Patres inter se, nunquid desidebimus segnes, & subsellia frustra tenebimus? Quin potius, quando populis non est huc veniendi copia, ad eos nos imus? Id cum placuisset, præsertim quod vltro à plerisque populis accersebantur, toto agro piceno latiusque peregrinati sunt. Maceratam initio anni Emmanuel Gomius à Monte maiore, & Ioannes Mortagna sacerdotes, ille Lusitanus, hic Belga ciuium rogatu venere, quibus paulo post ipse Oliuerius Lauretanus Rector accessit, ab trium dierum peregrinatione rediens, quam vt scelera quædam prohiberet, de Ignatij sententia susceperat. Grauissime Macerata, vt pleraque Italia, rerum penuria laborabat. Igitur Patres non solum catechesi, sacramentorum administratione, tollendis inimicitijs, Nosocomio restaurando; sed etiam leuanda inopia commoditatis in commune plurimum peperere. Sodalitas erat S. Hieronymi nomine, quam principio inter se Ciuium primi inierant ad subleuandas egentium calamitates. Hanc collapsam, ac prope diremptam, addita lege, vt diuina mysteria singulis mensibus vsurparent, redintegrarunt. Dumque sodales illustrem sua beneficentia ceteris facem præportant, omnium, quibus facultas aderat, excitata est, atque deprompta benignitas. Ad hæc Ciuitate trifariam distributa, Magistratu, ac Prætore summe rem probantibus, binæ grandes natu matronæ, & virtute eminentes lectæ sunt, quæ corrogatam ex sua regione stipem inter egenos, quos præcipue senium, morbique premerent, dispertirent. Inter præclara hæc studia sempiternus virtutum hostis Satanas sibi non defuit. Principes iuuentutis (vt est Maceratensis iuuentus *liberalibus* studijs apprime dedita) comædiam silentio comparant, non vsquequaque *sanctam*, celebritate magna per geniales ante Quadragesimam dies habendam. Vbi fuere cuncta in promptu, vulgatur fama, & incenditur omnium expectatio. Tum Patrum quoque ad aures peruenit res; qui cognito quid fabulæ esset, Diaboli lenocinia disturbare aggrediuntur. Ceterum Prætor ipse propter impensas in choragium factas, rem aiebat progressam longius, quam vt reprehendi pietatis cum lucro posset. Hic Patres, ne Diabolus, quasi victor triumphet, suum & ipsi spectaculum parant. Pulchre exornato loculo in eundem diem, quo danda era fabula, quadraginta horarum supplicationem ad sanctissimum Christi corpus palam propositum edicunt. Admirationem fecit omnibus rei nouitas, & multorum animos religio pupugit. Itaque distracta vrbs est, alijs ad templum, alijs ad scenam currentibus: & quidem (vti decebat, quanquam non sæpe fit) plures, ac potiores habuit Christus. Quin ita multi non ad preces modo, sed ad sacram etiam Omologesim confluxere, vt Patres à prima luce ad multam noctem, prope assidue audiendo, pares tamen multitudini esse nequiuerint: nouumque id inuentum, vel ijs, qui scenam adiuerant, vt pote quamuis deteriora sequerentur, meliora probantibus, placuit. Et Patres apprime salutare experti ad licentiam eius temporis minuendam, ita posterioribus annis frequentarunt, vt suis in domicilijs prope omnibus in mores tandem induxerint. His Maceratæ gestis Oliuerio, atque Emmanueli noua offertur prouincia. Cingulum, quod peruetus, ac nobile oppidum est in Picenis, inimicitiæ duas inter præcipuas familias iam inde ab centum, vt ferebant, annis, eoque amplius, in factiones fœde distraxerant. Malo tam inueterato frustra tentatis sæpe medicamentis, Cingulani pro ea, quæ aduersus Patres omnium erat reuerentia, communi consensu ex Lauretano Collegio implorandam opem statuunt. Eius rei gratia Oliuerius, qui nominatim accersebatur, & Emmanuel profecti, Deo aspirante non sine ingenti labore, atque certamine, fecere tandem adeo inolitæ pesti medicinam. Oliuerio de hinc

8 Missiones ex Lauretano Collegio.

9 Maceratæ res gestæ.

10 Prima supplicatio horarum quadraginta diebus ante cineralia.

11 Missio Cingulana.

Lauretum

Digitized by Google

Lauretum reuersò, Emmanuel ad oppidum S. Seuerini transtulit se: inde post consueta feliciter obita excursionum munera, Camerinum contendit, comite Hortensio Androsio Fuluij fratre, qui vna cum Curtio vtriusque germano paulo ante Societati sese addiderat. Camerini inter cetera catecheseos ratio sic placuit, vt breuis eius summa typis ederetur spargenda per diœcesim: cuius partem maximam missu Episcopi Emmanuel peragrauit. Matilicæ non male; sed Fabriani prorsus è sententia processit labor. Super alia consueta, in literarium ludum tradendi catechismi morem induxit, magna vi libellorum Camerino aduecta. Cumque octo essent Fabriani Monialium cœnobia, ea in orbem obiens, deque vitæ religiosæ perfectione disputans, tum alia omnia, tum præcipue sanctæ Margaretæ cœnobium, vbi Moniales ex magna superiorum temporum sanctitatis opinione in magnam deciderant licentiæ notam, ita correxit, stupente Ciuitate, atque Episcopo, frustra correctionem sæpe ante expertis, vt collatis in commune rebus, quas quæque habebat proprias, expiatæ ad vnam generali confessione, instauratis magno feruore votis, insigni cum paupertate, sanctimonia, atque obedientia, vitæ perfectæ cursum, quasi stadium nunc primum ingressæ, vegetis, ac recentibus animis inierint. Insignius tamen eodem in genere ad sanctum Genesium editum est opus, quo numerosius erat cœnobium Religiosarum numero septuaginta. Hoc cœnobium, & ipsum oppidum ita correctum, & honorifica apud vicinos in opinione positum est; vt fama celebraret, nullum ex longo interuallo memorabilius in toto agro Piceno facinus factum. Nec segnius alia sacerdotum paria Anconam, Montem Sanctum, Montem Luponem, Monticulum, Morrum, Ofidam, Firmium, Asculum, Nesium obiere. Talium rerum secundus rumor longe, lateque Italiam peruagans, studia vbique aduocandæ Societatis excibat. Eodem tempore Fuluius Androsius, qui anno superiore Doctor, & Lauretanæ ædis Canonicus ad Societatem venerat, Meldulam diligenter excoluit. Stephanus Capunsaccus è Societate aliquot ante annis eo profectus, exemplo, atque opera etiam supra vires contenta populum ita vniuersum commouerat, vt eo morte sublato, nihil ardentius cuperet, quam similem ei virum nanciscì: idque potissimum flagitabat Leonellus Pius Rodulphi Cardinalis Carpensis Pater ea tempestate Meldulæ Dominus. Ergo Fluuius ad id delectus, dum ex Vrbe properat, quacunque iret, addito scilicet ad maturam dudum virtutem tyrocinij feruore, vestigia apostolici hominis alte impressit. Apud Fulginium in Abbatia, cui nomen sancta Maria in Campis, exceptus hospitio, præclaram hospitibus mercedem rependit. Vnius confessionem magno cum dolore, ac fletu totius vitæ peccata retexentis excepit, alios adduxit, vt reciperent Lauretum se ad exercitia spiritus profecturos: cunctos demum sanctis moribus inflammauit. Inter sacrificandum ad agrestes conuersus, sic ardore orationis, reique nouitate commouit simplicem turbam; vt quidam mox Fulginium profecti Apostolum apparuisse celebrarent. Inde Camerinum iter prosequitur cum Monasterij eiusdem Religioso: Cui cum forte ruens è montibus, inter quos iter erat, lapis, crus aliquantum læsisset, Pater illo in suum equum impositò, pedes Camerinum tetendit. Pari suauitate virtutum calens operarius, ac bonus vbique Christi odor, cum Camerinum, Lauretum, Anconamque replesset Meldulam attigit. Hic vero non abunde modo Leonelli respondit votis: sodalitatem domui hospitali præpositam restituit, pueros, rudesque Christianis dogmatibus imbuit, & diuina omnium animis studio insatiabili impertiuit: sed ita plena pietatis gerebat viscera, nihil vt sibi reliquum faceret, quo humana quoque in egentes subsidia deriuaret. Atque adeo libros etiam quosdam, quos secum Laureto detulerat, vendidit, vt inopem senem ob æs alienum non magnum in carcere diu clausum vindicaret in libertatem. Sub autumnum ingenti relicto apud summos, & infimos desiderio sui, Senas translatus est ad nascentis ibidem Collegij firmamentum. Interim Siciliæ gemina acceſſit colonia. Nam & Bibonense Collegium tertio ante anno susceptum, incolis frequentatum, & nouum inchoatum est Catanæ. Peridoneas Bibonæ ædes collatione Ciuitatis extruxerat Isabella Vega Proregis filia Petri de Luna Bibonensis Ducis vxor insigni opus caritate complexa. Nam quemadmodum ea Parentibus curarum prima est, vt eius filij, quem stirpem domus destinant, fortunas quam optime constituant; ita sibi dicebat eiusmodi instar filij Bibonense Collegium esse: neque curam potiorem vllam, quam eius luculen-

12 Et Camerinensis, & adiacentium populorũ.

13 Fuluius Androsius Meldulam mittitur.

14 Bibonense Collegium in Sicilia incolitur magno fructu.

Digitized by Google

ter ornandi. Et sane si par votis vita adfuisset, haud dubie quod cogitabat, præcipuis illud Siciliæ Collegijs adæquasset. Bibona est oppidum duobus ferme familiarum millibus frequens (ita tum censebatur:)populus vulgo inops. Nám nec agrum pro reliqua Sicilia opimum habent, nec vllum ab industria mercaturæ subsidium. Iam duo de Societate illic agebant, quibus Eleutherius Pontanus Rector, nouemque socij accessere ipsis Ianuarij Kalendis. Eos oppidani gratulatione maxima acceperunt, prorsus tanquam parentes, & quosdam diuinos homines missos à Deo, ad restituendam candori pristino pietatem. Itaque non aliter cœpere ad eos in difficultatibus suis habere perfugium, quam velut ad homines, à quibus humana pariter, ac cælestia sperare adiumenta possent. Ac placere sibi illam Deus de famulis suis opinionem significauit. Cum enim biduum, ac duas noctes parturiens fœmina frustra leuamentis humanæ artis adhibitis, grauissime torqueretur, ad Eleutherium, vt semper faciebant, Bibonenses accedunt: eoque negante sibi vel medendi scientiam, vel edendi miracula vim inesse, nunquam precando abstitère, quoad Pater partim perseuerantia fatigatus, partim eorum fide confisus, edicta domesticis precatione, tradidit eis aquæ vasculum consecratæ, iussis in fronte, pectore, vteroque laborantis crucem illa formare: quod cum fecissent, subinde incolumi parente, ac prole facillimus consecutus est partus. Hac populi voluntate Patres ad eius culturam vsi, excidendis publicorum vitiorum sentibus securim continuo admouent: ludum alearum prope radicitus sustulerunt. Quæ infelicissima stirps ita ramos late propagarat, vt toto oppido diebus præsertim sanctioribus nil nisi ludentium conuenticula, & circuli spectarentur. Licentiam cum persona bacchandi anniuersariæ diebus insaniæ valde castigarunt. Quod si quos etiam num intemperantiæ consuetudo abriperet ij Patrum conspectum sedulo declinabant. Vehementer etiam superstitiosas præficarum coërcuere nænias, tenebrasque, quibus sæpe anno longioribus vltro lugentes sese damnabant. Restinxere inimicitias, odiaq; multorum. Nosocomium, publicasque custodias subleuarunt. Sed quam summo supplicio damnatis impendere operam, ea præcipue necessariæ caritatis, & salutaris exempli fuit. Quippe increbuerat in vulgus opinio, qui cum eiusmodi hominibus agerent, infames esse, & eorundem postea animis infestari. Hæc persuasio faciebat, vt ne sacerdotum quidem vllus in talium hominum venire congressum auderet. *Et quidem* vsu interdum veniebat, post damnatorum mortem, vt propinquorum *aliquem Diabolus* ad irretiendos tanto magis superstitione animos, Deo in pœnam modicæ eorum fidei permittente, corriperet. At vbi Patrum in temnenda infamia, & inanibus terriculis est perspecta constantia, multis creuere animi, ne miseros supremo illo momento desererent. E scholis extabat feliciſſime fructus, ad quas etiam Sacca, Agringento, Burgio, Palatio, alijsque propinquis oppidis accurrebat iuuentus. Rector Eleutherius pueros classis infimæ prima rudimenta docebat: iam Christianæ doctrinæ carminibus passim oppidum, agrique personabant, cum paruam illam familiam clades ingens attriuit. Iunio mense, cum ad eam diem conducta in domo habitassent, in Collegium nouum migrarunt. Verum siue ex recenti opere domicilij, siue quod alioqui non admodum salubre sit Bibonense cælum, ex duodecim Collegij fundatoribus, modico interuallo quinque sibi cælum primitiarum loco præcerpsit. Pridie Kalend. sextiles vnus e magistris Guido Antonius nomine, quem ceteri postea sequuti sunt, obijt. Is tota nocte cum morte luctatus, sub horam, qua Ignatius Romæ expirauit, sibi redditus, Mira, inquit, hac nocte ostendit mihi Dominus, quorum memoriam, si vita supererit, profecto nulla vnquam expunget obliuio. Et quanquam humilitatis causa, nihil aperte explicauit, tamen de B. Patris migratione, vt postea rem comparantes iudicarunt, visus est loqui. Hoc rerum Bibonæ cursu Catanense Collegium inchoatur. Præerat Catanæ Ferdinandus Vega filiorum Ioannis Proregis hoc tempore superstitum primus: quem Pater, cum prius Aluarus vocaretur, mortuo vti supra diximus Ferdinando natu maximo, ob eius caritatem, vt in locum subibat demortui, ita etiam in nomen voluit succedere. Iam ipse Prorex aduocandæ in Siciliam Societatis autor fuerat, Messanæq; constituendæ: Eleonora Osoria eius vxor Panormitanum Collegium promouendum susceperat: Suerus horum filius, Ferdinandi minor frater Syracusis,

15

16

17 Catanensis Collegij exortus.

18 Io. Vegæ, ac totius familiæ eius in Societatē benignitas.

Digitized by Google

racusis, (cui Ciuitati præerat) collocarat: amborum germana Isabella Dux Bibonensis in oppidum suum, bibonam adduxerat. Ergo Ferdinandus quoque faciendum sibi putauit vt Catanam; suam in præfecturam accerseret. Adeo cum viro coniux, cum Parentibus filij, interque se fratres, ac soror studio erga Societatem, Siciliamque certabant. Accedebat ad Ferdinandi studium Nicolai Mariæ Caraccioli Antistitis voluntas, & Ciuitatis, quæ perpetuos reditus promittebat. Ita attributo in vsum templo S. Ascensionis, ac propinqua domo, quam Ferdinandus emerat, Antonius Vinkius, & Sancius Ochioa Nauarrus sacerdotes, totidemque laici inducto statim catechismi vsu, Cœnobijs Monialium vna cum Vicario Episcopi recognitis, aggressique Sancius concionari, Vinkius Episcopi rogatu quæstiones conscientiæ Clero euoluere, læta nouæ coloniæ exordia posuerunt.

19 Florente iam prouincia Sicula, & rebus gerendis, & operarum numero, & Collegijs stabili vestigalium fundamento nixis, superioris quoque Germaniæ prouincia peramplis est orta principijs. Ineunte anno Summi Pontificis iussu, ex quo id Ferdinandus Romanorum Rex postulauerat, Ignatius socios Pragam mittendos duodecim legit: inter quos præcipui erant Cornelius Brogelmanus, Henricus Blissemius, & nouæ moderator familiæ Vsmarus Goisonius. Hos cum ceteris benedictionem petentes, Pontifex vt pietate, & eloquentia abundabat, præclara incitauit oratione, vt tanquam oues inter lupos irent Christo duce audacter, columbæ simplicitate, prudentiaque serpentis armati: nec dubitarent, si communis boni, & cultus diuini ratio posceret, vitam ipsam in gloriosum, beatumque discrimen offerre. Subinde Roma profecti, quod & quadragenarium agebatur ieiunium, ac fere pedites ibant, plurimum exhausere incommodum, præsertim in Germaniæ terris: vbi ad ceteros labores contumeliæ, & victus difficultas accedebant. Quippe homines passim, vbi cateruam illam aduenarum non satis noto cernebant habitu, Eremitas, Monachos, Papistas, alijsque id genus nominibus per ludibrium appellabant, haud sine minis. Diuersoria vbi defatigati subibant, non ibi magis reperiebant itineris requiem, quam curriculum patientiæ. Pinguia obsonia, & aceruos carnium hospites plerique Lutherani apponebant, quæ cum illi reijcerent, ægrè quicquam, vnde necessitati succurrerent, exorabant. Itaque pessime affectis, prostratisque viribus Viennam inclinato ieiunio peruenere. Paucis ibi diebus recreati, simulque inter socios Viennenses quasi inter veteranos tyrones ad prælia Domini conuenienter ijs locis prælianda exerciti, repetito itinere vndecimo Kalend. Maias Pragam intrant, vbi Petrus Canisius eorum operiebatur aduentum, conformato in Collegij vsum cœnobio S. Clementis. Ad vectigal annuum attributum est celeberrimum, quod olim Cælestini Ordinis fuerat Monasterium Oybin, bidui itinere ab Praga. Canisij tanta vulgo existimatio erat, vt multi in beneficio reponerent sua illum ætate vixisse. Magistrorum quoque noui Collegij, vt quos tam procul accersendos Ferdinandus putasset, summa erat expectatio. Regi tamen cauenda videbantur inuidiosa principia, ne Hæreticorum animos strepitus præproperus irritaret. Nonis Iulij descensum in literariam arenam. Præter Theologiam, Philosophiam, oratoriam, quæ non magna habebant auditoria, quatuor discretæ sunt rudiorum classes, quæ vt affluebant numero, ita exuberabant fructu: breui vt fama caneret, plus apud Iesuitas trimestri spatio, quam apud Vffitas biennio profici. Inde Magistratus Vffitarum solicitus, ne sui magistri desererentur, edito super ea re decreto compellere eos ad officium studuit: quod tamen parum valuit, ne plurimi Vffitarum ipsorum magistros è Societate suis liberis præoptarent. Et erant puerorum ingenia simplicia, ac tractabilia, quæ formantium manus ad virtutem, rectamq; fidem facile sequerentur. Nullo negotio ab librorum lectione hæreticorum abducebantur: se seq; prodebant inuicem, si apud quem eiusmodi pestium quicquam viderent. Quo & literarum, ac morum prouentu excitatis ad plura speranda Ciuibus, atque Dynastis, eorum flagitatione, conuictorum quoque contubernio initium faciendum fuit. Et quanquam ex Ferdinandi consilio cautio erat, vt principia ingredientium potius, quam irrumpentium viderentur; tamen etiam alia suorum ministeriorum arma sensim, atq; in loco expediere. Concionibus Blissemij præter ceteram minus nobilem turbam, duo è celeberrimis Hæreticorum prædicantibus ad catholica traducti castra, in ipsis Hæreticorum cœtibus palam veritatis se propugnato-

Instituitur Germaniæ Superioris Prouincia sub Prouinciali Canisio. Pragensis Collegij institutio.

20

21

Digitized by Google

res exinde præbebant. Canisius ab Archiduce Ferdinando Ferdinandi Regis filio pro Parente Boemiam administrante impetrauit, vt in tota Boemia mos renouaretur pristinus dandi sub meridiem signi ad orationem pro felici religionis contra hostes successu; vtque iuberet sexta quaque feria de Passione Domini peragi sacrum, probatæq; vitæ, ac fidei concionatorem apud se haberet. Quæ obedienter Archidux monita, & cum actione gratiarum excepit. Interim ciues cum sociorum laboribus, caritate, officioque certabant: neque solum multi ad pietatem serio adiecere animum: verum etiam quidam ad religiosam in Societate vitam, inter quos extremo anno Adalberti Bausech insignis fuit vocatio, cui in Collegij templo preces ad Deum fundenti, pueri venustissimi specie in sacrosancta Hostia IESVS apparuit: rogantiq; quid ab se vellet, Volo (Puer respondit) vt ibi sis, vbi es. Quæ Adalbertus de ingredienda Societate interpretatus, receptusque diuinum visum non statim, sed paulo post consolaturus propinquos, qui negotium ei facessebant, aperuit: vitamque in Societate Vocationi diuinæ consentaneam vsq; ad extremum peregit. Hoc præsidio à Rege Ferdinando Boëmiæ impositio, Albertus quoq; Bauariæ Dux ditionem suam persimili munimento firmauit. Laborabat vehementer tota Bauaria idoneorum diuini verbi ministrorum penuria. Ei necessitati occursurus Albertus Ingolstadiensem Academiam valde collapsam restituere, & instituto adolescentium contubernio, idoneam sobolem statuerat educare. Horum operum adiutores coram ab Canisio, per literas ab Ignatio homines ipsorum è numero viginti postularat: templum, domum, sumptusq; vitæ necessarios large pollicitus. Ignatius tum gratiam obsequio celeritate adiecturus, tum quosdam parum honorificos, qui de Duce Romæ post Augustanum conuentum falso increbuerant, sermones refutaturus, maturauit socios mittere, vt appareret quemadmodum erga catholicam fidem animatus Princeps is esset: qui talia auxilia aduocaret. Octodecim salutato Pontifice sexto Idus Iunias profecti sunt pedites, nisi quod iumenta quædam ad sarcinulas ferendas, & leuandos subinde fessos ducebant. Thomas Lentulus Neomagus iuit Rector, ceterorum præcipui Ioannes Couillonius, Hermannus Tiræus, Hurtadus Petrius, Theodorus Peltanus. Itineris incommoda, & leuauit simul euntium multitudo, & interdum auxit; cum difficile tanto numero hospitia idonea inuenirent. Tertio nonas Iulij Monachium peruenere: inde biduo Ingolstadium profecti, tertio quam venerant die in Collegium, quod vetus appellabant, inducti sunt. Erat id Collegium publicæ *Academiæ* pars. Lecti, stanneumque instrumentum ex deserto S. Benedicti *Monasterio* quatuor Ingolstadio leucis allatum est: quotidianusque victus initio ex Collegio nouo interiecta via discreto afferebatur. Sacellum Academiæ Diuæ Catharinæ sacrum assignatum est. Laboratum & librorum inopia: sed cuncta paulatim incommoda Ducis liberalitas sustulit. Populus Ingolstadiensis sat videbatur moderatus. Scholasticos in Academia septingentos æstimatio popularis censebat. Doctores Academici perbeneuolos sese nouis incolis præbuere. Superabat adhuc fama Iaij, Salmeronis, Gaudani, Canisijq; qui olim Ingolstadij docuerant; eaq; memoria autoritatem nouo Collegio adiungebat. In Academiam publicam ad docendum admissi Ioannes Couillonius, & Hermannus Tiræus, ille Psalmos Dauidis, hic quartum sententiarum librum explicare aggressi, scholas etiam in ferijs, quas vindemiatorias vocant, Principis iussu continuarunt. Statimq; non solum doctrinæ vbertate, atq; præstantia, sed etiam inducta acriter disputandi consuetudine, quo destituta aculeo iuuenum studia frigus, & languor solet obtundere, vtilitates Academiæ maximas genuere. Kalen. Septembribus, cum proximo biduo plausu sane maximo præfati essent, iniere curriculum. Theodoro Peltano priuatim græca, & Rhetoricam docente. Singulos autem socios cum solenni sacramento in membra Academiæ cooptari Princeps voluit: & duos, quamuis Philosophiam ipsi non docerent, tamen in Philosophorum ordinem assumi, qui consultationibus interessent, & promouendorum ad solennes gradus experimentis. Scholæ latinitatis, quas maxime expetebat Ignatius, non ante Octobrem extremum impetratæ sunt, sensim Duce sociorum industriæ, vt sese probarat in prioribus, nouam suggerente materiam. Cuius, vbi non expleta solum, sed etiam longe victa expectatio est, mirum in modum successu lætus, serio cœpit de extruendo à fundamentis, certisq; reditibus firmando Collegio, deq; amplificando operarum numero cogitare: quod postea cumulatissime factum est. Coloniæ quoq; cum Leonardus Kesselius, pauculique socij conductitia domo vterentur, longe maiore, quam pro numero fructu, optimi quiq; ac ferme doctis-

22 Adalberti Bausech insignis Vocatio.

23 Collegij Ingolstadiensis initia.

24

25 Coloniæ attributum Societatium coronarũ Collegium.

Digitized by Google

doctissimi viri, qui Societatem interius norant, vehementer optabant ad conseruandam religionem, sustinendumque Academiæ splendorem, suscipi munus docendi. Expetebant id, maxime Ioannes Gropperus probitate, scientiaque clarissimus, quem postea Paulus Quartus quamuis inuitum Cardinalem nominauit, Gerardus Amortanus Prior Carthusiensium, & Euerardus Vilichius Carmelitarum Prouincialis. His in omnem occasionem intentis, & multa incassum expertis oblata hoc anno rei perficiendæ spes est, ex ea, quam subijciam opportunitate. Academia Colonienſis iam inde ab anno salutis millesimo trecentesimo octogesimo nono, quo anno genita ex Parisiensi, & propagata est quatuor habuit disciplinarum Humanitatis, & Philosophiæ gymnasia, quæ Bursas illi nominant. Ex his duo duntaxat Laurentianum & Montanum supererant hoc tempore, Corneliano, & Cucano collapsis. Horum autem in locum Senatus, populusque impensa publica gymnasium nouum erexerant in area S. Maximini, Trium coronarum, ab ipsis Coloniæ insignibus imposito nomine. Huic nouæ Bursæ Regens (vt vocant (quem primum præfecerant, Iacobus Lichius, Lutheranus tandem apparuit. Ergo cum de hæretico summouendo, atque trasferenda in hominem idoneum præfectura agitaretur, visum est Groppero, ceterisque amicis facile impetrari posse, vt id Collegium traderetur Societati, si non habendum vt proprium, saltem administrandum, quemadmodum alia alijs procuratoribus credebantur. Hinc enim propriæ opperiendæ sedis, atque interim iuuandæ reipublicæ occasionem fore. Hac re Ignatius cognita, tres continuo egregios viros Henricum Dionysium, Franciscum Costerum, & Ioannem Rhetium Roma mittit, qui, si forte detur aditus, absque mora succedant. Decimo Kalend. Iulias optatissimi Coloniam attigere: maximeque quod Roma venerant cari vulgo erant, & venerabiles. Rhetium origo quoque indidem Colonia, generisque nobilitas, quippe Ioannis Rhetij olim consulis filium commendabat. Extemplo specimen ipsi suorum edere laborum exorsi, hinc ad populum concionibus latinè, germanicèque habendis, hinc ad Academicos diuinæ scripturæ libris exponendis, omnia implent celebritate nominis sui. Costerus sacram Genesim, Henricus 26
Dauidicos psalmos, Rhetius S. Matthæi Euangelium in theologica schola explicabant; magistrorum gratiam approbante frequentia auditorum, quantam Coloniæ ex longo tempore nemo recordabatur. Super hæc Costerus cum Mundi Fabricæ, cælestiumque orbium descriptionem, astrorum cursus, interualla, accessus, recessus, rationem dierum, ac noctium, Solis, Lunæque defectionem, aliaque id genus ex astronomica disciplina certis demonstrationibus ante oculos ponit, & venustate sermonis exhilarat, auditorium maximum non voluptate solum, sed etiam admiratione complebat. Talibus conciliata experimentis Ciuitas Arnoldo Sigenio, atque Hermanno Surdemano Consulibus, itemque toto catholicorum Senatu fauentibus, decimosexto Kalend. Decembris nouum trium Coronarum Collegium Ioanni Rhetio nominatim attribuit, ex quo solenne Regentium ceterorum sacramentum exegit, aliasque præterea conditiones adiecit: quæ quanquam ab Societatis instituto paulo alieniores, tamen de virorum sapientum 27
sententia, vt diuino cultui seruiretur, acceptæ sunt: inque nouum Collegium anno pro- Res præclare
ximo ineunte, familia egregijs iam tyronibus aucta, socij facile viginti migrarunt. Lo- gesta Louanij.
uanij non minor, quam Coloniæ motus excitatus est varietate, & crebritate concionum huius præsertim initio anni. Conuenerant eo Petrus Ribadeneira, & Bernardus Oliuerius, de Societate in Belgium recipienda, quod apud Philippum Regem curabant, inter sese consulturi. Dum negotium adornant, inuitat Ribadeneiram Rector Academiæ, vt latine, quod iam pridem Franciscus Strada præclaro cum pretio operæ fecerat, aliquot conciones haberet. Eodem Ruardus Tapper Decanus, & Cancellarius vltro impulit: prorsus vt videretur Deus Ignatij votis, ac precibus hanc viris illis iniecisse mentem, qui id ipsum Ribadeneiræ ex vrbe proficiscenti dederat in mandatis, vt Louanij latine concionaretur. Qui cum prouinciam suscepisset, non fructum modo vberrimum, cuius vel luculentum est pignus Iacobus Ledesma, Societati quæsitus, sed etiam plausum, & admirationem, quod minime sequebatur, ingentem collegit, adeo inuidia maiorem, vt idem curriculum ante tenebant, indicto sibi silentio, auditores ei se palam, discipulosque profiterentur: in quibus erat percelebris Doctor Amerotius, qui solitus modo cum plausu audiri, iam cum omnibus suis Discipulis attentus spectabatur au-

Digitized by Google

ditor. Fuit etiam è S. Dominici familia pius, & eloquens concionator Hispanus, qui post collaudatum Patrem, qui latine verba faciebat, auditores suos inuitauit, vt concioni secum adessent: ac totum præ se agens agmen accessit, documento sane magno nostri Oratoris facundiæ, sed modestiæ suæ non minori. Quo tempore cum Adrianus quoque Adriani vernacula indigenarum lingua, & Bernardus Oliuerius Gallica Euangelicas tubas secundissimis auditorum auribus inflarent, totius ciuitatis, tanquam ad subita tonitrua arrecti sunt animi: venusteque dicebant, in homines Societatis, quod tam diu audiendis modo confessionibus prope latuerant, ac repente ad concionum lucem, tanta vi, & linguarum varietate prodierant, videri, vt olim in Apostolos, sanctum spiritum incidisse. Neque aliam sane commodiorem existimabat viam Ignatius Societatis in hominum notitiam proferendæ, conciliandæque ei autoritatis, vt facile reciperetur, quam

28 vt eiusmodi constantia pignora laborum in commune salubrium traderentur. Quanquam ipsi Ignatio, vt creditum est, ea reseruabatur gloria, vt Societati è Cælo Belgium aperiret: quam in rem quantum sit ante laboris frustra susceptum, grati est animi recognoscere. Antuerpiæ circiter idus Martias admissus ad Philippum Regem Ribadeneira, post redditas Ignatij literas, vt in mandatis habebat, exposuit, Hominibus Societatis non id esse propositum, vt sibi vnis viuant; sed vt enixè in proximorum quoque salutem, ac perfectionem, Deo bene iuuante, vigilias suas & studia conferant. Multos in ijs Belgas esse viros probitate, atque doctrina præstantes, qui exteris nationibus magnas afferrent vtilitates. Hos apud populares suos in Belgio, tum confirmandis catholicis, tum conuertendis Hæreticis, tum erudienda iuuentute, quæ incitatissime ad exitium rueret, haud dubie vtiles fore. Multos item magnæ spei adolescentes eundem ordinem ex ijs Prouincijs ingressos, qui nihil aliud quam signum, quo in patriam reuocentur, ad alacriter in ea pro Dei gloria laborandum, expectent. Societatem, vti Rex optime norat, Religionem esse autoritate sedis Apostolicæ comprobatam, multisque in Europæ regionibus opportunam rei Christianæ publicæ nauare operam, conarique exemplo, autoritate, doctrina populos adducere ad officium erga Deum, ac suos Prin-

Quantopere laboratum, vt Societas Belgio reciperetur.

29 cipes conseruandum: cupere ergo Maiestati regiæ, vti iam in ceteris Prouincijs, regnisque ei subiectis licebat, quicquid obsequij posset, exhibere; eoque studiosius, quo maturius incendio hæreticorum in dies inualescente, opporteret succurri. *Verum necessariam esse manum*, atque benignitatem regiam, qua excipiantur, certisque collocentur in sedibus: ac diuturnior quo sit fructus, vti reditus permanentes, si quos populi pietas donabit, ad sufficiendos in locum senescentium, ac morientium operarios nouos, recipere ius sit. Id Societatis Parentem, ac moderatorem Ignatium, pro eo quantum diuinam gloriam, & felicitatem commissarum regiæ fidei gentium exoptaret, precari suppliciter, facturum Regem excelsitate animi sui, locique, in quo a Regum Rege collocatus erat, itemque suo perpetuo catholicæ fidei propugnandæ studio dignam rem. Et quoniam nonnulli cunctarentur Societatem admittere, quod à Rege non item in Belgium, vt in reliquam eius ditionem recepta esset, autoritate sua moram omnem exteris quoque populis nutum eius spectantibus ablaturum. Denique existimaret nihil nos nisi Dei, eiusque obsequium velle. Cum finem dicendi fecisset, benigne Philippus cuncta sibi recte percepta ait, & responsum daturum. Capita postulati, vt erant scripto comprehensa accipit, expendendaque Viglio Zuichemo consilij Præsidi tradit. E Proceribus regijs nemo vnus causam perinde suscepit, atque Gomus de Figueroa, tum Comes, deinde Dux Feriæ. Erat is è Principibus, quos magnos Hispani vocant, præsidij regij Præfectus, familiariter vna cum Rege educatus, eidemque gratissimus, Societatis vero perstudiosus tum sua voluntate, tum suorum causa, quod Antonium à Corduba in ea germanum habebat: eandemque vtriusque mater Catharina

30 Marchio Plagi, & cuncta domus vnice diligebat. Is conueniri quos oporteret, sedulo autoritate sua, & colloquio præparare, idem omnes conficiendi negotij vias rimari; non labori, non gratiæ, non industriæ vlla in re suæ parcere, tanquam suam causam grauissimam ageret. Is demum, vbi traditum libellum à Rege Viglio accepit, vrgere Præsidem, docere, diluere quæ obiectabantur. Et erat profecto acre, variumque certamen. Curiones populi, Episcopi, Pastoresque alij, ac nonnulli religiosorum Ordinum siue falsa imbuti opinione, siue quod detractum iri suis commodis accessu noui Ordinis su-

spi-

Digitized by Google

spicarentur: in primis vero hæretici furtim, perque cuniculos obsistebant. Cæsarauguſtanus tumultus passim decantabatur, quo & amici auertebantur, & animos aduersarij sumebant. Ex Hispania item literæ ad Regis Curiam peruenerunt, quibus nunciabatur Theatinas (hoc nomine describebant mulieres, quæ Societatis templa frequentabant) ter in die communicare; de nocte media prodire domo, ita re ad Theatinos, (sic appellabant nostros) quam vsque eo impudentem fabulam, vt non defuerant, qui scriberent, ita non defuere, qui inter viros principes celebrarent. Adeo Diabolus nomen huius parui agminis, quod videbat contra se, & gerere fortiter bellum & in dies toto orbe terrarum latius apparare, siue opprimere, seu ludicrum, ac despicatum facere apud eos præsertim, qui plurimum in vtramque partem poterant, conabatur. Calumniæ illæ enatæ in Corsica superioribus annis, tametsi eas veritas cum insigni Societatis laude, nec mediocri obtrectatorum nota dispulerat; tamen inuidiose inter aulicos spargebatur: Denique tam multi quotidie varijs è terræ partibus famosissimi afferebantur sermones, adeoque arripiebant multi auide, multiplicatosque proseminabant, vt amici optimum factu ducerent, si ad mendacia duntaxat extinguenda vir eo loco de Societate aliquis magnæ autoritatis, siue Araozius, siue Borgia moram faceret. Dissentiebat tamen Ignatius: qui vbi duci negotium vidit, sæpe admonuit Petrum, vt nequaquam desideret in regia, sed Louanij, aut quapiam vicina in ciuitate habendis concionibus, alijsque obeundis instituti religiosi muneribus occuparetur: id non ad tempus modo ponendum vtilius; sed ad negotium quoque conficiendum opportunius affirmans fore: quod publicæ vtilitatis perlato ad regiam exemplo, & pignore, qualibet efficacius re fama ipsa esset patrocinatura. Opportune item perlatæ sunt literæ, quibus quam honorifice restitutum Cæsarauguſtæ Collegium esset, exponebatur: quarum exemplo Ferianus Comes, rerum ignaros edocturus, statim excerpsit. Ceterum Viglius aduersariorum strenue agebat causam; Episcoporum iura Societatis priuilegij imminui dictitans, subsidia mendicantibus, auersis alio piorum eleemosynis, defutura, aliaque huiusmodi, satis & autoritate Sedis Apostolicæ, omniumque prope gentium, apud quas socij agebant, experimento, ac testimonio refutata. Nec Ribadeneira redarguebat obscure. Quam enim rationem esse, quenquam moleste ferre, si potestate Societas vtatur sibi à Christi Vicario impertita? Nempe potestatem in Christiana republica à Christo Domino omnem duci, perque Romanum Pontificem inter homines deriuari. Ex hoc fonte manasse quicquid illi tantopere sibi conseruari integrum vellent: ex hoc eodem aliquid Societati aspersum si sua iura vellent intacta, cur vellent minui aliena? Rixari, vt tandem ad labores perrumpamus, nobis quidem rationes mortales intuentibus nequaquam expedire. Sed enim, quod vltro tot molestijs accersamus molestias, quas Prouincia sine dubio Belgica esset plurimas allatura; id quidem non nisi eo spectare, vt eos, quorum in humeros totum onus periculo pleniſſimum incumbit, aliqua ex parte leuemus, quod profecto ne defugeremus vltro oblatum, verius erat ipsos à nobis contendere. Mirum plane videri in tanta custodum penuria, & vero etiam ignauia, perfidiaque, tam multis vndique luporum crudeliſſimorum agminibus misellum Christi gregem, vi, dolisque dirum in modum laniantibus, quempiam indignari, si quis pro tenuitate sua, animas, quas Deus sanguine æstimauit, emitque suo, vel cum periculo capitis studeat conseruare. Quid? æquum ne est quenquam censorem fieri Romani Pontificis, quæque ille decreuerit vocare in iudicium, vtque voluntas ferat circumscribere, corrigere, mutilare? Circumspiciant ceteras terrarum oras, intelligent Societatem Pontificia liberalitate, non nisi cum bona Pastorum venia vti: neque Belgicis Pastoribus æmulos, sed adiutores, & administros adesse. Hæc, aliaque huiusmodi multa cum Petrus demonstraret, quid contra obijceret Viglius non habebat, nisi quendam timorem nimis in longum prospicientem; ne quando aliqui forte existerent, qui autoritate abuterentur: quasi vero tum coerceri non possent, qui id facerent: & pericula in rebus humanis præcaueri omnia vsquequaque, atque eorum omnes quasi fibras euellere, & & semina elidere mortalibus datum esset. Denique post multa certamina admissa Societas est, sed ob conditiones adiectas aditu peranguſto. Quas postea conditiones anno quarto huius seculi & octogesimo idem Philippus Rex, vt moram boni publici, segetemque dissidiorum plane sustulit. Quicquid tamen impetratum nunc est, id Comiti

31

32

33

Feriæ

Feriæ inter mortales debetur, & Mariæ Caroli Filiæ, quæ cum opportune in Belgium è Boemia Patrem recessum in Hispaniam meditantem salutatura venisset, Societatis causam apud germanum suum Philippum studiosissime egit. At vero inter beatos Ribadeneira Ignatio tribuebat. Cum enim septem mensium dimicatione nihil pene esset promotum, difficultatesque in dies nouæ, aliæ super alias coorirentur, tertio post Ignatij obitum die transacta res est, tametsi literæ paulo post Societati sunt datæ. Idem sub tempus Tornacense Collegium lues pestifera deuastauit. Perpauci in eo domicilio versabantur: sed tanta opinione sanctitatis, vt Ludouicus Blosius vir pius, ac doctus, affirmaret multos, vel sola sanctimoniæ eorum fama ad meliorem frugem redire. Quinimo si quando in familiaribus congressibus Hæretici catholicis insultarent, quasi iam degenerassent à moribus priscis, solebant eis Catholici sanctitatem opponere Patris Quintini, quem nam ei viro similem ipsi virum haberent, interrogantes. Hunc primum è socijs Iulio mense orta pestilentia, dum vitam suam caritati proximorum posthabet, communi correptum malo die B. Mariæ Magdalenæ immortalitati transcripsit: virum plane excellentibus Dei donis, humilitateque in primis, & caritate insignem. Subinde & quidam nouitius Nicolaus nomine occidit. Postremo vndecimo Kalend. Septembris Bernardus Oliuerius ereptus est: ita vt solus Tornaci reliquus fieret Antonius Buelettus, grauiter ipse quoque laborans. Hæc habuit nobilia fundamenta Tornacense Collegium, homines qui non operam modo suam, sed & vitam in auxilium animarum tradidere magnum vero damnum & Quintini & Bernardi factum est funere. Nam Quintinus præter cetera singularia dona, quibus Societatem ornabat, Canonicatus sui prouentibus Tornacensis Collegij sustinebat initia. Præfuerat (vti supra memorauimus) etiam Romano Collegio: conuocatisque in discessu fratribus tria hæc suprema reliquit monita. Primum obedientiam religiosissime colerent: deinde P. Ignatium plurimi facerent; postremo vsque ad mortem insisterent in orationibus ab Deo, vt verum sibi Societatis spiritum largiretur. At Bernardus non modo Louanij, Tornacique sic catholici præconis perfungebatur munere, vt longinquis ab Oppidis audiendi studio mortales accurrerent, sed ipse quoque tenuissimam sui corpusculi valetudinem robustissima animi caritate fulciens, in vicinas excurrebat vrbes, vbique vel catholicorum corrigens mores, vel flammas coercens hæreticorum: recensque institutam Prouinciam, vti supra *demonstratum* est, morte sua orbam reliquit. Ex superioris temporis nocte Societati *paulatim luce* in Gallia redeunte, Parisijs quanquam ægre, impetratum est tamen, vti liceret ad Societatem tranferri ius ædium, quas ei Claramontanus Antistes in ea vrbe donabat. Billomi vero in Aruernia magno nomine Collegium exortum est. Accessit ad eos, qui proximo anno præcesserant, cum sociorum manipulo ex Italia Ioanne Baptista Viola, & rite omnia comparauit. Tum distributis in classes quinque latinitatis, & eloquentiæ studiosis extremo Iulio suscepta docendi prouincia Clayssonio sacrarum literarum interpretatio delegata, & rudimentorum dialectices explicatio, dum idonei philosophiæ auditores succrescerent: qui quidem institutis in scholis initio quingenti, extremo anno fama vndique exciti facile septingenti numerabantur. Gestiebat Antistes ad fausta primordia. Gratulabatur sibi priuatim, ac publice vniuersa Ciuitas, nec vllum faciebat finem prædicandi disciplinæ modum, & ordinem siue literarum, siue virtutis. Multique, dum quotidie missæ sacrificio numerosa ea soboles interesset, ea solum causa confluebant in templum, vt nouo spectaculo singularis in ea ætate pietatis, atque modestiæ fruerentur.

34 Moritur P. Quintinus vir præstantis virtutis.

35 Iremque Bernardus Oliuerius.

36 Res Gallicæ.

37 Billomæi Collegij primordia.

38 Natalis ad quærenda Romano Collegio subsidia missus.

Huius initio anni Natalis, & Ludouicus Consaluius in Hispaniam nauigarunt. Vir Romam reuersus è Germania, perlustratisque Collegijs italicis Natalis attigerat, cum Hispanicnsem illi profectionem B. Pater iniunxit; vt agens cum Borgia aliquid in Romani Collegij subsidium, ac, si fieri posset, perpetuum expediret. Consaluius remittebatur in Lusitaniam nouo Prouinciali Turriano comes futurus. Qui cum probe B. Ignatij disciplinam vsu, & obseruatione didicisset, quo eam facilius in Lusitania constitueret socios Roma duodecim deducebat. Prosperum nauigationis exitum præcognitum à B. Patre, Natalis existimauit. Cum enim discessuros Ignatius interrogasset, maritimum ne, an pedestre præoptarent iter, Nataliſque mari eundum videri sibi respondisset: nihil

Digitized by Google

nihil tum ille responsi dedit; sed die postero maritimum vtique tenere iter iussit cum magna benedictione. Qua Natalis ex formula, fiduciaque loquendi spe bona completus, totam rem in sacerdotali Breuiario suo ad monumentum scripsit. Consaluio, ac socijs Murcia in Lusitaniam porro tendentibus, Natalis demandatam sibi procurationem vrgens, pia Borgiæ, & Antonij Cordubæ liberalitate, confecit de sententia. Contulit & suum Bustamantius symbolum, ex conquisitis eleemosynis aureos nummos quingentos; idque tam prompto, largoque pectore, vt scriberet vir optimus libenter se quidem, vel Saracenis libertatem suam venditurum, vt Collegium Romanum totius Societatis nationumque commune omnium: quoque nullum toto orbe Christiano pium opus auxilio dignius agnoscebat, eo, quantulumcumque id esset, pretio subleuaret. Attulerat Roma Natalis nomina sociorum, quos in Hispania, ad solennem Professionem Ignatius destinarat. Borgia Baptistam Barmam Murcia aduocatum Vallisoleti cooptaturus, existimauit è re fore, si quemadmodum biennio ante in Lusitania coram Rege, ac Principibus cuncti Societatis gradus publice in conspectum dati fuerant, item in Castella darentur; quo planius totius huius familiæ descriptionem, ac membra viri principes intelligerent, ac sermonum auferretur materia quibusdam, qui Theatinos clanculum, ac furtim sua tractare calumniabantur, quasi lucem odissent, & hominum oculos formidarent. Id cum plerisque Patrum consilium probaretur, die S. Barnabæ Nuncio Apostolico, Carolo Principe Philippi filio, multis proceribus, ac Dynastis, èque regio consilio primarijs viris, & cunctis ex religiosorum ordinibus præcipuis Præsulibus, ac magistris in Societatis templo spectantibus celebritas edita est. Verba fecit Araozius aptissime, maximoque cum audientium motu de Societatis institutis, atque functionibus. Deinde Borgia ad sanctum Altare sponsionem recipiente, accedens Barma quatuor solennia Professorum emisit vota: mox Hieronymus Portillus domus Septimacensis Rector tria Coadiutorum spiritualium, vnus ex Coadiutoribus temporalibus sua, itemque vnus è scholasticis sua emisere. Postremo quinque accesserunt, inter quos erat Cæsarei ac Pontificij iuris Doctor Ferdinandus Solierus, qui vti postulabant, ad tyrocinium Societatis admissi sunt. Absoluta ingenti cum omnium approbatione in templo cæremonia, Religiosos ex cunctis ordinibus, qui interfuerant, Borgia inuitauit: quoque magis honorifice, & hospitaliter haberentur, super mensam anagnostes destinatur Natalis. Is dum recitat Apostolicas de Societate Iulij Tertij Pontificis literas, per internuncium admonetur à Commissario, latine vt aliquid ad earum literarum explicationem in medium afferat. Quo improuiso nuncio non nihil sese commotum Natalis, antiquæ vir ingenuitatis profitetur, non tam quod dicere ex tempore difficile admodum sibi duceret, quam quod Franciscus, cui nulla in ipsum potestas erat; tamen quasi pro potestate, ne præmonitum quidem compellasset. Sed enim veteris Adam commotiunculis rationis fræno repente cohibitis, ita Deo iuuante, dixit, vix vt crederetur non accessisse præmeditatus. Multa idem ex occasione ad Romanæ Societatis morem, in quibus fuit, Collegijs conformauit, præcipue in Septimancensi Domo Probationis: quanquam nulla re ibi, nisi fræno opus erat. Multi erant Nouitij prænobiles genere, sed multo quam terrena claritudine Christianæ humilitatis magis luce conspicui. In his Ioannes Emmanuel viliſſimo in amictu, tam omni vacuus malo pudore seruilia obibat officia, obsonatumq; in forum prodibat cum sporta, ac si innutritus in eo fuisset munere: compensabatque hanc tyronis sui præclaram indolem magister cælestis, liquidissimis eum cæli delicijs inter ea ministeria complens. Quam Ioannes diuinæ indulgentiæ auram grato excipiens sinu, eaque longius ad despicientiam sui prouectus, cum consueta tria vota religiosorum emisit, quartum adiecit, si sancta obedientia sineret in domestici adiutoris officio, Deo quandiu viueret, seruiendi. Haud minore alacritate Garzias Alarconius familiæ suæ splendorem, seque ipsum opprobrio exornare Crucis studebat. Coquo Septimancæ inseruiebat cum Vallisoletum accersitus à Commissario Francisco, tanquam mendiculus perrexit in curto, ac lacero sago, tibialibus multifariam ruptis, sine pallio: eodemque habitu, vt penitus vanum seculi fastum crucifigeret, regias ædes ingressus, vbi multos habebat è primarijs propinquos, ac notos, bene diù se oculis omnium spectandum præbuit. Neque is duntaxat tyrones habebat ardor: sed veteranos quoque, inter quos nobile quasi vexillum præferebat Antonius Corduba; qui cum Septimanca vt veniret, impe-

39 Bustamantij in Romanum Collegium pietas.

40 Varij Societatis gradus palam declarati.

41 Domus Septimancensis feruor.

42 Ioannis Emmanuelis, & Garziæ Alarconij mortificatio.

Digitized by Google

impetrasset, nunquam videbatur melius habere, ac lætius, quam cum per oppidum agere asellum publice fineretur. Incurrebat inusitata iam veterum seculorum virtutis species non in peritorum modo oculos, sed etiam rudiorum. Inde genere omni venerationis eam domum prosequebantur. Oppidanis, cum quippiam ex eis emendum foret, prope erat pudor vendere. Itaque magnam semper remittebant pretij partem, nec poterant prohiberi, quin ipsimet domum nostram, quod emptum erat, deferrent. Superq; hæc stipem largiter præbebant. Iamque ex hisce exemplis, & opportunis concionibus,

43 Montis Regij cœptum Collegium.

colloquijsque & catechismi explicatione tota erat facies oppidi commutata. Hac æstate cœptum est Montis Regij Collegium. Est Mons Regius haud infrequens oppidum in Galleciæ regno, diœceseos Aurienſis. Oppidanos, circaque accolas locorum asperitas, sed magis sacrorum cultorum inopia efferauerat: tetra mentium vbique caligo: scelerum, ac superstitionum vt in vasta, desertaque sylua, plurima, & horrenda monstra. Alfonsus Fonseca, & Azebedius Montis Regij Comes, Borgia Vallisoleti familiariter vsus, & Societate cognita, operas ex ea iudicauit idoneas illi solitudini repurgandæ. Accessit ad voluntatem Comitis mire propensum Francisci Manricij à Lara Aurienſis Episcopi studium: inter quem, & Comitem conuenit, vt sacerdotiorum quorundam partem, de qua lite inuicem contendebant, consensu in Collegij alimenta conferrent. Ioannes Valderauanus cum socio antecursor mox & Collegio præfuturus, Vallisoleto missus pridie Annunciationis Deiparæ, quam propterea auspicem, & Patronam noui operis adsciuit, in Montem Regium venit, fauebat rei benegerendæ quadragenarij ieiunij sanctior instans hebdomada. Itaque admota illico operi manu plurimos è populo, & quot quot in carcere reperit sortem hominum, quo magis indigam, hoc magis destitutam aliena ope, salutari pœnitentia recreauit: idemque associans aurium patientiæ, linguæ laborem in vetera vitia è mortalium multorum exegit pectoribus, ac nominatim concione de sanctis Domini cruciatibus, eum vulgo ingenerauit condonandarum amorem iniuriarum, vt multa inimicorum paria, eodem loco simul cum fine concionis finitis inimicitijs in mutuos amplexus concesserint. Paulo post certa domo, ædeque sacra

44

attributa, additisque aliquot sacerdotibus, ac laicis Collegiolum institutum est, cui à sancto Iacobo totius Hispaniæ, præcipueque Galleciæ Patrono, nomen Comes optauit. Tres institutæ latinitatis classes: ter quotidie diebus profestis ipso in oppido, *diebus vero* sacris in circumiacentibus Pagis explicabatur catechismus. *Missi & duo sacerdotes in Montana.* Ita multiplici via ad instaurandam pietatem enixe desudabatur, & adæquabat euentus felicitas operæ contentionem, & laboriosa sociorum studia grata populorum voluntas. Verum Franciscanorum Patrum, quippe quantum proficeretur æquius æstimantium, longe caritas eminebat. Vtebantur & ipsi consuetudine sociorum, quoq; hæc opportunior foret, suum prope cœnobium poni Collegium exoptabant: nec quicquam timebant magis, quam ne ærumnarum moli sociorum valetudo succumberet. Itaque cognito vnum iam morbo implicitum pro salute eius sua sponte precationem ad Deum intexse perpetuam edixere Episcopi Vicarius perinde vti Patres in omnium, ita ipse in eorum excubabat commoda. Quarta leucæ parte distat ab oppido secessus, cui ab dedicata Deiparæ æde, S. Maria ab Remedijs est nomen. Huc Valderauanum, & Paulum Hernandium ignaros omnino quid vellet, bonus Vicarius duxit: simulque peruenere, Scribam quem ad id silentio duxerat, iussit rite in tabulas referre, Societati se eum secessum tradere, addens eo consilio facere, quo interdum ab laborum

45 Res Collegij Placentini.

perpetuo cursu diuerticulum eis, atque perfugium esset. Placentinis socijs, vt alijs ferme in Hispania, maximum attulere negotium ægri, quorum ingentem prouentum annonæ caritas fecit. Eratque is vulgo sensus, nemo vt satis vitæ suæ, mortiuè consultum crederet, nisi quempiam è Collegio aduocasset. Geminabat Societatis ad omnes gratiam præstans Episcopi virtus, quippe quæ secundum Deum Villanouæ, ac Borgiæ merito adscribebatur. Is autem multitudine familiarium ablegata, paucis tantum sacerdotibus reseruatis, quibuscum in mensa, consuetudine, cunctaque vita, ex æquo quasi cum fratribus agitabat, in publicæ pietatis opera, & alimenta pauperum suos reditus conuertebat. Quam ad rem ingruente hoc anno penuria, ac fame, multiplici est vsus industria. Primum robustos, ac beneualentes ad Collegij ædificationem accipiebat. Deinde familijs centum, quarum inopiam aggrauabat pudor, sibi assumptis, ceteras è

vulgo

Digitized by Google

vulgo inter primores Ciuium alendas distribuit: quibus, cum Antistes tam illustri præiret exemplo, verecundia fuit non sequi. Ad hæc confluenti ex agris, pagisque turbæ fere quingenis præbebat quotidie epulum, hominibus Societatis vtens administris. Ex quibus item duos in Castrum Iulij, quæ altera Placentini Episcopatus est Ciuitas, vt ibi centum ac viginti pauperes pecunia ipsius alendos curarent, misit. Interea Collegij ædificatio ducentarum, ac sexaginta operarum affiduitate procedebat egregie lætissimis Placentinis, nec non Deo haud obscuris opus significationibus approbante: inter quæ illud vulgo referebatur; quod cum aream quandam prorsus necessariam vendere quidam Ciuium cunctaretur dum is celebrem ad ædem sanctæ Mariæ à Francia nomine, Salmanticam versus peregrinationis ergo pergit vna cum coniuge, hanc in itinere eiusmodi pressere mentis angustiæ, is præterea cordis dolor perstrinxit plane vt mori se proclamaret, neque alia causa, nisi quod vir aream illam diuino dedicandam obsequio vendere Antistiti cunctaretur. Quibus rebus vir commotus Placentiam relicta in diuersorio vxore, iter vertit; remque bonus, ac volens cum Præsule transegit, tam præter omnium expectationem, vt qui hominis callebant ingenium, hanc eius mutationem propiorem miraculo ducerent quam coniugis ægrotationem Cæsarauguſtano Collegio ab fœda superioris anni tempestate non dum redierat certa serenitas. Erant, qui Pontificium iussum afferri ex Vrbe sermonibus spargerent, quo declarabantur nostri anathemate obstricti, & Collegium loco dimouebatur. Quod quanquam fabulosum, tamen rudem apud multitudinem vere nocebat. Erant qui palam è suggestu frequentem diuinorum mysteriorum vsum incesserent, eiusque commendatores in erroris suspicionem vocarent. Erant qui Sorbonico euulgando decreto nouas molirentur Tragædias, sed omnia protegente suos famulos Deo, casso strepitu detonuere. Libellus de vsu frequenti Eucharistiæ à P. Christophoro Madridio Romæ concinnatus, edituſque hoc anno Neapoli, & Cæsarauguſtæ vulgatus peropportunus fuit. Quippe planum factum est ea de re quid viri sanctissimi, doctissimique sentirent. Deinde quædam literæ de rebus, quæ ab Societate in India gerebantur, ex Lusitania, vbi typis impressæ fuerant, allatæ, multorum animos demulsere. Omnes etiam vehementer mouebat sacrorum Inquisitorum autoritas, qui plurimum & consuetudine Patrum vtebantur, & opera. Horum alter erat Gaspar Ceruantes, qui paulo ante Cæsarauguſtam Hispali venerat: ac forte ex itinere transiens Corduba, Nouitijs non dum Granatam abductis, ita eorum adamauit disciplinam, vt ex eo tempore cœperit cogitare de Probationis domo instituenda, quam multis postannis tandem Archiepiscopus, & Cardinalis Tarracone instituit. Is animaduertens in contemptum Apostolicæ sedis Decretum Sorbonicum euulgari; eaque re multis sermonibus, quibus obedientia Romano Pontifici debita sensim laxabatur, passim materiam suggeri, pro potestate edixit vt quisquis ea super re scripta haberet ad Sanctum Tribunal afferret: grauiusque de eo negotio obloquentes, tanquam de Pontificia, ac legitima religiosi Ordinis approbatione male sentientes sancto magistratui indicarent. Omnium autem maxime Societatis iuuit causam ipsa patientia, modestia, & in recte factis constantia sociorum. Tres egregij Sacerdotes, Alfonsus Romanus, Ludouicus Santanderus, & Balthasar Pinna in eo Collegiolo versabantur. Hi dum omni ope student, nullam vt offensionum, aut sermonum præbeant causam, Deoque freti & conscientiæ suæ testimonio læti, perinde ac si prospera irent cuncta, in omnen bene de omnibus merendi occasionem accincti vigilant, non solum dubitantium animos inclinauere ad suæ innocentiæ partes, sed etiam aliquot ex aduersarijs obstrinxere bene merendo. Ter hoc anno Santanderus sacrorum Quæsitorum missu, & ampla ab eis potestate instructus, in circumiectos populos, præsertim ad visendos, erudiendosque nouos Christianos excurrit. Quos ita paterna eius caritas, & suauissima comitas capiebat, vt qui nil ceteroqui grauius quam doctores Euangelicos pati possent; tamen Santandero domum, ac victum daturos pollicerentur, seque bonos Christianos fore, si versari apud ipsos vellet. His rebus Cæsarauguſtanorum animis magna ex parte mitigatis, accessit extremo anno Ioannes Ramirius; dein etiam ipse Prouincialis Franciscus Strada, quorum singularis facundia prope omnes inuidiæ faces extinxit. Dum autem aduersis obluctatur fluctibus Cæsarauguſtana nauicula; æstu, flatuq; secundissimo Murciana prouehebatur. Iamque Antistites septem sacerdotes, quinque non sacerdotes accciuerat. Ex quibus

46 Cæsarauguſtæ non dum certa tranquillitas.

47

48 Murciani Collegij progressiones

Digitized by Google

quibus assidue minimum duos volebat per pagos, & oppida peregrinari apostolico ritu. Alijs interim in vrbana prouincia magno animorum certamine consueta Societatis munia tractantibus, feruebant vtique multæ, & variæ officinæ virtutis. Sed nihil erat iucundius, quam, cum varijs in templis cœtus magni nouellæ sobolis catechismo erudirentur, audire totam Murciam innocentium vocibus personantem: quibus vulgo aiebant adultorum peccatis vitiatum, corruptumque perpurgari aerem & consecrari. Eadem catechismi explicatio cœpta hoc anno Barcinone quotidie sub veſperam diebus festis sub meridiem, additis ad extremum conciuncula, ad prouectiores, & munusculis ad puerorum studia incitanda. Isque labor vsque eo probabatur in vulgus, vt vel ab ijs, qui ceteris Societatis laboribus obtrectabant commendatione exprimeret. Adultius hoc erat opus Gandiæ, maxime si vsquam florens. Socij ei magis magisque fouendo per sese sportulas festiuas elaborabant e sparto, præmiola, & illecebram tenerioris ætatis. Valentiæ Ioannes Ramirius, is quem dixi, Cæsarauguſtam extremo anno profectum, veteranus Ecclesiæ miles, tyro huius cohortis egregia posuit fundamenta sui tyrocinij. Latissime ille notus, diuinoque plurimum verbo pollens magistri Auilæ suasu, cuius è Schola prodierat, tanquam ad congruentem sibi locum ad Societatem accesserat initio anni, secumque Iacobus Miro Prouincialatu Lusitaniæ defunctus cum ad Valentini Collegij rectionem veniret, Ocaniæ receptum Valentiam duxerat. Annunciationis Deiparæ sacra luce votis rite nuncupatis, visus est nouo quodam spiritu cælitus imbui. Itaque ad suggestum continuo remigrans, maiore vi, vt ipse magis ardebat, vibrare faces, & incendere honesti amore populos cœpit. Inde carceri, nosocomio, alijsq; per vrbem calamitosis subuentum, non læta modo, sed stupente etiam Ciuitate, vbi vidit præcipuos nobilium stipem pauperibus emendicare per domorum ostia, & vrbis vias: nihiloque minus, cum perditissimorum hominum obdurata in scelere, immutata sunt pectora. Postremo impudicitiam in suis castris adortus, concione vnica ex triginta circiter famosis, duas & viginti ab fœdo, & exitiali quæstu abstraxit, & collocauit in tuto. In Prouincia Boetica socijs ante currentibus nouum addidit impetum Prouincialis Bustamantius, quem Borgia testabatur, quam qui præstantissime muneris sui partes explere. Cunctæ eius curæ eò conferebantur, vt regularum, & constitutionum vel puncta, & apices seruarentur: sat ipsas cum diuina gratia ad perfectionem adipiscendam affirmans habere virium, nec præterea quærendum quicquam, si cubi in *Hispania disciplina* laxior videretur, inde esse quod neutiquam tanta, quanta oportebat cura, ad legum præscriptum omnis vita componeretur. Nec vero leges ex ijs vllam obseruatu difficilem: dum serio inducatur animus: & quia in paruis Collegijs, non possunt ita perfecte seruari, propterea negabat ea suscipienda: eamque ob rem Collegiolum quod Sanlucari in oppido ac portu celebri fuerat biennio ante inchoatum, vbi primum hoc anno Ducis Methymnæ Sidoniæ Vxor, quæ præcipue id impetrauerat, alebatque, excessit e vita, quia certi firmamenti, incrementique iustam ad formam spes non nisi sera admodum apparebat consentiente Ignatio remouit. Ibi Ioannes Paulus cum tribus Socijs habitabat, fidelis operarius, sanctusque vir, re, & populi opinione, quam miracula interdum affirmabant: quo ægrius summi æque, atque infimi tantum sibi columen eripi doluere. At Bustamantius multo amplius, ac diuturnius commodum, quam vnius, aut alterius populi domestica Societatis disciplina conseruanda intuens, ne Marcenæ quidem Dominis item paucos ad Collegij initium postulantibus indulgendum censuit. Verum ita prudenter apteque exposuit, quam in Dei cultum, eiusque famulorum, atque adeo totius populi bonum cederet, ante certa ad victum subsidia, ædesque ad habitandum, ac diuina tractanda comparata esse, vt adiecta ad instituendum ædificium. cura, conquirendumq; vectigal, ipsius sententiam sensui suo, si non libenter, peramanter certe prætulerint. Marcenam, Hieblam, Sigam, nouemque alia in oppida excursum ab Socijs Hispalensibus est id inter cetera curantibus, vt Scholas catechismi excitarent. Itaque non ad aliud ante se transferebant oppidum, quam virum idoneum, ac pium inuenissent, qui cœptum ab ipsis opus eadem ratione prosequeretur. Nec solum animis, sed etiam corporibus, cum dire fames in agrestium, ac vulgi turbas sæuiret, excitata opportunis clamoribus locupletum misericordia, subuenere. At ipsa vrbs Hispalis tota fere personabat catechismum vel discentium, vel docentium vocibus, cum cetera quoque religionis excolendæ indu-

49 Catecheseos frequentia & vtilitas.

50 Ioannes Ramirius Societatem ingreditur.

51 Constitutionum custodia diligés summæ curæ Bustamantio.

52 Collegiolum in Sanlucari oppido inchoatum remouetur.

53 Excursiones multæ ac perutiles ex Collegio Hispalensi.

Digitized by Google

industria belle procederet. Sed Granatæ in primis cuncta erant secunda. Nimirum & ad Antistitis vsque eò propensi voluntatem formabantur studia ciuium, eiusdemque viciſſim fauore prouecti socij, se ipsos, vti dabant in labores alacrius, ita reddebant amore, & obseruantia digniores: ex eoque nobili studiorum certamine messis exuberabat lætissima pietatis. Nullum hic vacabat Societatis officium, ad conciones, catecheses, spiritualia exercitia, diuina Pœnitentiæ, Eucharistiæque mysteria concursus optabilis: in custodijs publicis, hospitalibus domibus, Cœnobijs Virginum, in plateis, & compitis crebra, ardensque declamatio, & mirifice salutaris. Ipsi lupanari frequenter diuini verbi faces inferebantur, multæque ijs incensæ mulierculæ ad pudicitiam conformatæ. Basilio Auilæ, qui huc Hispali venerat, ingens aderat ex vero nomen. Nullis capientibus septis affluentis ad eum concionis frequentiam, latis in areis, cæloque libero sæpe tonabat: quem tamen ipso anni huius autumno ex Oppido Loxa, pietate egregie restituta, multis scelerum, ac vitiorum, prauarumque consuetudinum fugatis, profligatisque millibus, onustum spolijs, ac triumphantem reuersum, acerboque subinde raptum funere, non tam Granata, quam cælum excepit. Ingens reliquit sanctitatis nomen: egregiamque strenui, & frugiferi operarij formam. Nulla dum propria erat Collegio sacra ædes, sed autore, & adiutore Antistite, relicta, quam adhuc inhabitauerat, domo situ angusta, nec admodum salubri, domum conduxere peramplam, vacuamque iuxta aream coemere templo ædificando. In eam domum vere medio commigratum est: eodemque Tyrones Corduba simul ædium laxitate, simul piorum beneficentia inuitante, traducti. Horum accessu amplius sociorum triginta nullo pene censu Granatæ affatim pascebantur, pleriſque ciuium ita de conquirenda ijs stipe laborantibus, ac si vnusquisque existimaret eam ad se proprie, nec nisi ad se prouidentiam pertinere. Inter Nouitios erat Petrus Martinius Archiepiscopi consobrinus, qui philosophiæ ante professor, eius emenso curriculo ad perfectæ virtutis stadium, cum vno è discipulis, Archiepiscopo summe volente, transijt. Hic Christianæ quoque Philosophiæ dudum in seculo studiosus, vtque putabat, magister, vbi inter Societatis Tyrones cœpit discipulus fieri, ingenue, multumque admirans profitebatur plane vsque ad eam diem se iter veræ sapientiæ in tenebris cœco pede tenuisse: sed postquam ad eam scholam accesserit, clarum quendam sibi diem obortum: viderique sicut ad certam viam, & rationem Aristoteles Philosophiam redegerat; ita eo loco reperisse virtutis exercitationem in ordinem, ac modum & quasi artem redactam. Quo diuino lumine vtens ita in sui despicientiam proficiebat, vt infra hominem haberi vellet: solebatque dicere, cum ad id temporis Deum inter pulchras conceptas mente imagines, sublimesque contemplationes inuestigasset, iam demum comperisse, non posse melius inueniri, quam si quis id quod de se Psalmista loquitur, vt iumentum fieret. Cordubæ Leopoldus Episcopus, post diuturnum diſſidium cum suo clero, haud nulla sociorum opera reconciliatus est. Visus inde, & magis ad Societatem adiungi. Conceſſit enim, quod ante negarat, vt in Collegij sacello sanctissimum Christi corpus asseruaretur: quod magnifico apparatu illatum est.

54 Granatensis Collegij præclaræ functiones.

55 Basilius Auila moritur.

56 Tyrones Corduba traducti Granatam.

Translatis Granatam Nouitijs Philosophiæ curriculum institutum est Cordubæ. Hic Antonius Madridius etiam num Tyro cum catechismum explicaret, ea loquebatur vi ipsas vulgo vt ferrent, columnas ad eius verba concuti, ac contremiscere. Cum aliquando mulieres ab impudicitia conuersas rerum laborantes inopia auditorum beneficentiæ commendaret; continuo viri ad quadraginta inter se Societatem coiere, vt in orbem ei Gynecæo diebus singulis singuli alimenta suggererent. Verumtamen cum Madridius adhuc Nouitius parcius cum populo ageret, penes Antonium Ramirum erat suggesti gloria, quam famulo suo in modestiæ, atque humilitatis pretium videbatur Deus rependere. Docebat is Grammaticam Cordubæ, simulque ex occasione modo explicabat publice catechesim, modo concionabatur varijs per vrbem templis. Certatim huc, illucque accersebatur: & quo se cunque conferret, innumerabilis conuolabat auditor sic, vt cum templa, vicinæque viæ, & areæ refertissimæ essent, in templorum foribus statui suggestum necesse esset, quo semel ad multiplex auditorium vox eadem (& erat sonora, ac magna) cælestium aliquid mercium apportaret. Nec vero tanta audientium studia luxuriabant in plausus inanes, sed in vberrimam virtutis solidæ frugem matureſcebant. Non aures leuissima deliniti dulcedine abibant homines, sed compuncti corde, taci-

57 Res Cordubæ gestæ.

Digitized by Google

tique, ac meditabundi, & consilia nouæ vitæ coquentes. Inde iniusta mercimonia deserebantur, reddebantur Dominis male parta, lites componebantur, inueterata odia exscidebantur, emergebant è cœno flagitiorum voluptarij. Inter cetera die S. Matthæi quædam virgo ita perculsa est diuini spiritu verbi, vt inter manus fuerit domum referenda: quæ simul primum collegit animum, in vberem soluta fletum, omnem sibi extrahere ornatum, atq; abijcere aggressa, nunquam præ stupore adduci potuit tota die vt aliquid degustaret.

58 Res Lusitanicæ. In Lusitania plurimum valuit Ludouici Consaluij opera, &, quos ab vrbe duxerat, sociorum ad mores cum Societatis Romanæ moribus conformandos. Conimbricæ Regis

Conimbricæ. postulatu non conuictorum modo quinquaginta institutio suscepta, quod initio memorau; sed addita etiam græcæ linguæ schola extraordinaria, quam Theologi Philosophi, atque alij grauium studiosi disciplinarum, eorumq; pars magna religiosi frequentabant. Iamque è scholarum superiore anno cœptarum semente, læta albicabat virtutum seges. Noua erat iuuentutis facies. Nihil ferme dissolutum, ac petulans, nullam turpitudinem dictorum, nullam iurandi temeritatem, nullos clamorum, & rixarum tumultus, (vt assolet in eiusmodi hominum genere: quod sæpe cum sapientiæ studia profiteatur, quodcunque insipientiæ documentum sibi decorum ducit,) vidisses, audisseue per vias, ac tecta Conimbricæ. Adeo feroces feruidæ ætatis impetus exomologeses menstruæ, conciones hebdomadariæ, familiares quotidiani sermones, comitas assidua, & recta sociorum exempla mitigabant. Ex diuersis religiosorum familijs triginta inter Societatis auditores numerabantur, quos inter, ac magistros mutuis caritatis, & obseruantiæ certabatur officijs. Eboræ,

Eboræ. dum paterno plane studio Cardinalis Henricus suum fouet, promouetque Collegium ab Rege Ioanne suo fratre impetrauit, docere vt ibi philosophiam liceret: primaq; doctrinæ illius fundamenta Ignatius Martinius prospere iecit. Non admodum salubre est Eborense cælum; eo magis studebat Cardinalis Collegium tum ædificij genere, tum fontis, quem magno opere in medium peristylium deducta aqua, construxit, amœnitate, tum demum magnificentia sacræ supellectilis ac ceteris hilaritatibus reddere opportunum, & expetendum: ac Patribus, quid religiosam deceret modestiam admonentibus, respondebat id

59 Andreæ Ouiedi virtus Eborésem diœcesim vi sentis. quoque considerandum, quid se deceret Principem. Ceterum præter consueta erga ciues officia; quod hic annus in Europa fœcundus morborum, ac funerum fuit, Eborensium Patrum aduersus decumbentes, & occumbentes, caritas latum habuit sese exercendi campum constanter, ac fructuose. At diœcesim Andreas Ouiedus Episcopus *antequam nauigaret in Indiam*, virtutum suarum paupertatis præsertim, submissionis, & caritatis suauissima fama compleuit. Postulatu Cardinalis sacrum chrisma ad populos per oppida, pagosq; circumtulit. In viam dedit se prisco ritu pedes, vno tantum comite, ipse sibi minister ac famulus: quod Cardinalis, antiqua gaudens exempla repræsentari, non grauate permisit. Si quando defatigaretur, mulo clitellario vtebatur. Vetabat sibi obuiam iri. Ad Xenodochia diuertebat: quod ægerrime ferebant populi, machiniſq; prohibere omnibus,

60 sed frustra conabantur. Cum sæpissime obiectarent inusitatum id esse; respondebat Episcopus, fore vt posthac posset id quoque vsitatum dici: alias negantibus in Xenodochio lectum esse, humi cubabimus (aiebat) atque illic humi libentius, quam alibi in lecto. Ita fiebat, vt quamuis boni viri tanto studiosius in Præsulis commoda curam intenderent, quanto ille fugiebat modestius: tamen multa persæpe haberet ferenda. Quam tacita lætitia occasionem arripiens, nihil conquerebatur vnquam, nec petebat, quamuis interdum pro ceruicali, sarcinula, quam secum gestabat, vti inopia cogeret. Simul in oppidum venerat, vicatim ipsemet, ac prope ostiatim populum inuitabat in templum ad sacrum chris-

61 ma: qui labor, vt erat superabundantis caritatis, ita superuacaneus non erat. Nam cum ante id tempus ex in frequentioribus oppidis solerent suscepturi chrisma, ad oppida frequentiora contendere, multa Andreas adiuit, in quibus nullus vnquam fuerat conspectus Episcopus: eoq; sacramenti eius memoria prope funditus obsoleuerat. Congregatis in templum populis pari benignitate, ac studio explicabat rei maiestatem, quicquid præterea ad doctrinam, atque exhortationem aptum videretur adijciens. Nec solum benigne Episcopali fungebatur munere, sed etiam vulgaris ministerio sacerdotis. Infimæ plebi vbique ancilluliſque humillimis patientissime aures confitentibus dabat, tanta insuper cura, ne quam relinqueret diuinæ consolationis expertem: vt sæpe iam viam, quod satisfactum cunctis putaret, ad aliud perrecturus Oppidum, ingressus, cognito vel

ancil-

Digitized by Google

ancillam, vel puerum supereſſe, qui Pœnitentiæ, aut Confirmationis ſacramentum non accepiſſent, placidiſſime intermiſſo itinere in templum ſe ſe referret: ac tum demum cum reliquum neminem fecerat, cui quicquam deberet, ad populos alios ire pergebat. Nihil magnopere lætum, ac nouum offert Braſilia. Infelix, ac ſterile 62
ſolum maligne colentium laboribus reſpondebat. Piratiningæ in magnam ſpem perſtu- Braſilicæ res.
dioſe excultum teneræ ætatis ſeminarium penitus prope euanuit, Filijs ad Parentes (qui de vagæ more gentis, mutauere ſedes) fuga elapſis: neque, vti ſperabatur, tanta inſtituti cura iuniores inueterata ſeniorum ingenia ad normam flexere humanitatis: ſed ipſi, quod procliue vbique eſt, in eorum mores degenerauere. Solatium erant vnicum certa ex infantibus lucra, quos poſtea quam intincti fuiſſent, mors præreptos periculis transferebat in ſinum beatæ vitæ. Cœpit tamen hoc anno in proprios Societatis mores Braſilienſium ſociorum diſciplina formari, acceptis ab Vrbe Conſtitutionibus. Ac primum Piratiningana ſedes, deinde etiam Bayenſis in Collegij formam redactæ. Pro- 63
uincialis Nobrega, eiuſque collateralis Ludouicus Grana ſolennia vota quatuor emiſere, commodata ſibi inuicem opera ſuſceptoris. Nullus ad eam diem in Braſilia è Profeſſorum erat numero; & Epiſcopus quoque occiderat. Itaque cum ad S. Vincentij Præfecturam ſe Ludouicus ad Nobregam longo, & laborioſo curſu ex Baya tuliſſet: atque vtrumque iuberet Ignatius profiteri, rem tranſegere hunc in modum. Prius Nobrega, tanquam Prouincialis, atque præſes Ludouici; is deinde tanquam Profeſſus Nobregæ vota ſuſcepit, addita conditione, vt vota de integro inſtaurarent, ſi forte Generali Præpoſito minus ea ratio probaretur. Ceterum B. Patris ſententiam explorare non licuit, cum ante allatas de ea re literas exceſſiſſet è vita: ſucceſſores autem nihil cenſuere mutandum. Profeſſione edita, quaſi nouo impetu capto Apoſtolici illi viri ad propagationem Euangelij rediere, & Grana quidem in Præfectura S. Vincentij manſit omnium in ea ſociorum Præſes: ad S. Saluatoris vrbem Nobrega, vnde diu aberat, remeauit. Piratiningæ fratrum manibus noua excitata eſt ſacra ædes, præſertim Alfonſi Blaſij opera, & labore, in qua Kal. Nouembribus diuinorum cœpta ſolennia.

64
In India vero, quid in rem diuinam, & animorum Antonio Quadrio Prouinciali ſit Res Indicæ.
geſtum planius explanabitur, ſi de ipſo Prouinciæ Præpoſito extra ordinem, moremque Ipſi ſibi Socij
delecto, pauca differantur. Xauerius enim profecturus ad Sinas, cum Indiæ Prouinciæ Prouincialem
Gaſparem Berzæum Præpoſitum reliquiſſet, duos poſt eius obitum ſucceſſores in ob- creant Antonium
ſignato chirographo nominauit, Emmanuelem Moralem, & Melchiorem Nunnium; Quadrium.
illo ex humanis exempto, ſucceſſit hic ab obitu Gaſparis. Sed cum eius autoritas, quoniam Xauerium mors prius quam Gaſparem occupauerat, dubitationem Patribus attuliſſet, an cum Xauerij occaſu ipſa quoque pariter occidiſſet, Melchior in obeunda de- 65
more Prouincia, Cocinum cum veniſſet, præcipuos prouinciæ Patres Henricum Henricium, Nicolaum Lancillottum, Franciſcum Petrium, Cyprianumque ea de re conſuluit, & ſuum ab vnoquoque ſuffragium ad eligendum nouum Præpoſitum, quoniam hanc Indis poteſtatem Petri ſedes præcipue faceret, ſi vſus eſſet, accepit. Sed nullis comitijs habitis, relicto (vt ſupra demonſtrauimus) Balthaſare Diazio ſui muneris adminiſtro, vicarioque in Iaponiam migrauit. Balthaſar autem, quoniam expectabatur ex Europa Præpoſitus, comitia habenda non cenſuit. Verum vbi Præpoſitus nullus aduectus eſt, diſperſos per Indiam Patres per literas monuit, vt, ſi legitimum Prouinciæ Præpoſitum non cenſerent, vel ipſi Goam accederent ad comitia, vel ſua ſuffragia, ſententiaſq; tranſmitterent. Acceſſerunt Nicolaus Lancillottus, & Franciſcus Petrius: ceteri ſuum quiſque miſere ſuffragium. Ergo coactis in vnum locum omnibus, tam ijs, qui nuper è Luſitania venerant, quam Indicæ Prouinciæ Patribus, ſocijſque vel laicis, vocatur in 66
deliberationem primum ſuperior Melchioris electio, rata ne habenda, an irrita videretur: dictiſque ſententijs, irrita viſa eſt, ea ſcilicet ratione, quæ Goæ primo diſceptantes inter ſe Patres mouerat, & in eam mentem impulerat. Deinde quæſitum in eo conuentu eſt, qui nam ſuffragij habituri ius eſſent in eo creando Præpoſito; neminemq; cenſuerunt, qui modo vota nuncupaſſet, ſuffragio priuandum; quod omnes eſſent nuncupatis votis inter ſe pares (nemine adhuc inter Profeſſos relato) præter deſtinatos in Aethiopiam Patres. Et quia (cum nihil in eo lectionis genere, vel à Societatis conſtitutioni-

Digitized by Google

bus esset, vel ab Apostolica Sede præscriptum;) standum videretur iuri communi. Sed, cum maior suffragatorum numerus videretur, quam Comitiorum commoditas ferret, de communi omnium consensu delecti sunt tredecim, penes quos esset summa nominandi Præpositi. Quibus constitutis disceptatum deinceps est, quibus tandem mandandus videretur is magistratus, & quibus in eo non eligendo modo, verum etiam accipiendo suffragij ius esse. Non enim deerant, qui censerent nullam eorum habendam esse rationem, qui mittebantur in Aethiopiam, quod essent hospites, & in itinere: denuoque
67 post eorum discessum redeundum esset ad comitia. Sed re discussa, atque agitata visum est, ad hos etiam suffragijs ius pertinere, quod in ijs & theologiæ doctrina præstantes, & Professorum ex ordine quidam essent, quibus liceret vnis per Societatis instituta regere, & administrare Prouincias. Dimisso conuentu preces indicuntur, & sacrificia. Deinde paucis diebus interpositis edito probæ lectionis iureiurando, itum est in suffragia: cumque prima latione par fuisset cum Melchiore Carnerio Quadrius, in altera vero superior, & à Melchiore ipso Societatis nomine Prouinciæ Præpositus renunciatus, hanc ille renunciationem multis rationibus abnuebat. Primum, quod tanquam hospes breui discessum in Aethiopiam parabat. Deinde quia docendi, concionandique cura distentus tot vnus onera sustinere non poterat. Tertio, quia commendationem non habebat ætatis, septem ac viginti non amplius natus annos. Postremo quod eius muneris recusatio magis congruere cum mente videbatur Ignatij, cuius esset in Lusitania iudicio varia ob incommoda valetudinis, consimili onere liberatus. Hæc Quadrius apud Patres tametsi contentione magna disseruit; tamen iussus est omnium sententijs suam vnius submittere. Tum igitur ne videretur aduersando fratribus, cum Deo bella gerere, subijt onus, ita tamen vt cunctis audientibus, Deo vouerit, si se Patres ad sustinendum deprehenderent imbecillum, iudicarentque è re Prouinciæ non esse eam ab se tractari, illico eam se apud alterum, quem ipsi deligerent, iuberentque depositurum. Eam ergo procurationem aggressus magna cum modestiæ, tum prudentiæ significatione constitutiones, ac regulas ex Europa delatas ad vsum referri iussit: cum interim ipse publice Philosophiam traderet, & cum Carnerio conciones haberet in Collegij æde frequenti conuentu: quæ vt quadruplo laxior esset, vix concursum multitudinis caperet. Administrauit egregie Prouinciam ab orsu anni ad mensem vsque Septembrem, & aduentum no-
68 ui Præpositi à Commissario Borgia, Ignatio autore delecti Consalui *Syluriæ*. *Venit*
Io. Nunnius Patriarcha, & Ouiedus Episcopus in Indiam perueniunt: & Cósaluus Syluria prouincialis. hic cum Patriarcha Nunnio socioque eius Ouiedo Episcopo in Aethiopiam ex India profecturis, quos Ioannes Rex, qua solebat in diuinæ gloriæ causis liberalitate, atque magnificentia plane regia, ornamentis sacerdotalibus, & cuncto sacrorum apparatu instruxerat. Nauigatio tametsi exitu felix in paucis, tamen non potuit non plena esse periculis, per quæ Patriarchæ sanctimoniam, atque virtutem haud mediocriter illustrauit. Is in maximo tempestatis discrimine ad Promontorium bonæ spei, & summa desperatione salutis, sacris aquis ab se expiatis: pelago iectis, tranquillum, ac placidum mare reddidit. Is quodammodo suæ personæ, & dignitatis oblitus, serio ministrabat ægrotis: is aurem sedulam ad vnumquemque vectorem in sacris confessionibus demittebat, & dabat operam verbo Dei, nihil ex vsitatis Societatis functionibus intermittens. Nihilo segnius in sua naui laborabat cum sacerdotibus duobus Ouiedus, & in sua Prouincialis Consaluus. Quibus officijs, atque laboribus deponebantur iræ, dexteræ iungebantur, minuebatur temeraria iurandi consuetudo: & erant, qui quæsitam ludo pecuniam vltro redderent. Denique præsto erat sua cuique vitio temperatio, & mortis animi medicina. Goam vt ventum est, Consaluum Rodericium ab Aethiopia re-
69 uersum offendunt, difficiles loquentem aditus in eas partes, & Regis animum à reci-
Andreas Ouiedus in Aethiopiam mittitur. pienda legatione alienum. Nec tamen ea Patriarcham commemoratio deterruit ad pergendum iter intentum, nisi domestici pariter, & externi, quorum placuerat audire consilia, reuocarent. Visum est enim, ne ludibrio committeretur existimatio Patriarchæ, & Sedis Apostolicæ autoritas carperetur; Coadiutorem eius Episcopum Andream Ouiedum binis cum sacerdotibus, laicisque socijs eò præmittere, qui viam Patriarchæ muniret, & Aethiopiæ Regem ad obsequium Romani Pontificis deferendum, dissimulans in præsentia pro Dei maiore gloria ceteros eius errores, induceret. Quod

consilium

Digitized by Google

consilium eò probatum est magis, quod in vrbanum apud Aethiopes ducitur, & supplicio vindicatur, si quis ad eos silentio ingressus, de suo aduentu nihil ante significet. Prætor igitur certum hominem quæsiuit Episcopo, qui dux esset in Aethiopiam. Et quoniam legatus, quem Rex Ioannes è Lusitania miserat, in itinere obierat, alium è suis substituit, lautumque viaticum addidit; & ne quid ab Rege cogeretur accipere, pecuniæ subsidium in biennij sumptus obtulit. Deinde Saracenos aliquot reperit, per quos vltro citroque ex India in Aethiopiam tuto literæ commearent, & vitæ necessaria curarentur. Dum hæc apparantur, inuentus est Goæ senex Ioannes quidam Belmudes, qui Patriarcham Aethiopiæ factum se à Paulo Tertio Pontifice prædicaret. Et quanquam præter cultum corporis nullum testimonium Diplomatis Apostolici proferebat; non deerant tamen Goæ, qui fidem facerent eum in Lusitania pro Patriarcha vulgo habitum, & vt talem ipsimet Archiepiscopo in regio sacello consessus dignitate prælatum, exceptumque item perhonorifice Goæ. Quæ cum Patriarcha Nunnius audisset, gaudio elatus, studioque tanti oneris deponendi, dat ea de re literas ad Ignatium, etiam atque etiam obsecrans per Christi viscera, si se Pontifex eo onere liberaret, ne sibi aliud alterius Ecclesiæ pateretur imponi: quæ si obtruderetur inuito, & iussis grauioribus vrgeretur, non dubitaturum se Romam vsque contendere & ad pedes Pontificis stratum totis supplicare præcordijs, ne salutem animi sui, nouam rursus in aleam periculumque conijceret. Hunc in locum Aethiopica res hoc anno processit. Melchior autem Carnerius alter Patriarchæ successor, & socius non dum erat consecratus Episcopus. Quanquam enim Sedis Apostolicæ iam diploma cum Ignatij literis erat allatum, quibus honorem illum sub Antistitis Niceni titulo per Deo deuotæ obedientiæ votum iubebatur accipere, consecrationi tamen eius multum attulit moræ, tum quod Antistitum non habebat India legitimum numerum, tum iniecta Melchiori religio, quod cum Episcopos Lusitaniæ Pontifex, quorum ante conspectum fidem ille suam profiteri debuerat, appellasset, ijque ab se tanto interuallo distarent, coram alijs profiteri non auderet Episcopis. Romæ autem idcirco nominati sunt Lusitani, quod nemini dubium erat, quin tres illi Patres omnes essent pariter in Lusitania consecrandi. Postea vero diu consecratione dilata nominati sunt alij. Fuit autem Ciuitati Goanæ Patriarchæ Nunnij gratus admodum, & opportunus aduentus; quæ cum iam pridem suo caruisset Antistite, sacrum iam defecerat oleum ad inungendos in extremo certamine moribundos, & qui sacris initiari se vellent, neminem vnde initiarentur, habebant. Ergo Patriarcha sacerdotes circiter quadraginta ex Dominicana, Franciscanaque familia, cum tribus quatuorue de suis solenni ritu, ac ceremonia consecrauit. Auxit Ciuium gratulationem, communemque lætitiam Patriarchæ comitatus, qui cum ex Societate constaret, vt accessit in cumulum operarum, ita cumulauit & fructum. Erant igitur omnino tum in India de Societate quinque, & nonaginta. Nam in vno Goano Collegio sexaginta, quo ex numero sex diuersi concionibus operam dabant. In ijs Melchior Carnerius, & Consaluus Sylueria Prouincialis: quorum hic cum magna apud Prætorem esset in gratia, multa per eum gessit è re diuina, multa publicum ad exemplum: grandem ab eo pecuniam, quam dispertiret egentibus, impetrauit, multos pœnis curauit obnoxios saluis tamen legibus, & æquitate, mittendos, multis autor fuit compositionis, & pacis. Prætorique Bazainum egresso comitem se adiunxit, Christum terra, marique circumferens, nominatimque in Oppido Ciaulo, vbi eos fructus cepit octo, non plus dierum spatio, eos motus in animis excitauit, vt ad impetrandum Societatis Collegium extructum iam templum incolæ flagrantibus studijs, & ædes insuper extruendas offerrent. Quos tamen in aliud tempus, dum consiliarios suos adhibet Consaluus distulit. Hoc anno primum data est Goæ forma domestici Tyrocinij; quod quanquam separatim institui, exercerique non potuit; ei tamen attributa est schola quædam, vbi quoad eius fieri posset, suus à Tyronibus ordo, ac disciplina teneretur. Discipulorum numerus ad sexcentos, præter pueros ferme centum, qui Patrum sub disciplina in contubernio continebantur. Multi ad ouile Christi perducti sunt Ethnici. Quo in numero vir præcipuus, & autoritate præstans, varijs prouincijs, ac regionibus peragratis, vt quam ad legem potiſſimum appelleret animum, exploraret, nullam reperit vbi tutius conquiesceret, quam Christianam. Ergo duobus comitatus famulis ad Collegium profectus, ad eam se excoli,

70

71 Consalui Syluriæ operosa caritas.

72 Ordinatur Goæ Tyrocinium.

Digitized by Google

coli, & erudiri voluit, vt ex ea & vitam duceret, & oppeteret mortem. Qui Christiani fiebant, quo Christum retinerent arctius, omni humanitate tractabantur à Patribus. Nam quos spes erat sua sponte in fide mansuros, eos blande domum suam, vt ijs cum initijs adolescerent, remittebant. Eos vero, quorum de constantia, firmitateque non dum satis polliceri sibi ipsi poterant, paulo diutius apud se habebant, quoad suas agerent, firmarentque radices. Alijs quærebant opificum adiumenta, à quibus cum artificia didicissent, in promptu haberent vnde sibi victum, suisque liberis compararent. Atque hæc, & alia humanitatis indicia, siue ad eorum sustentandam imbecillitatem, tenuitatemque, siue ad minuendam offensionem, quam à quibusdam Europæis accipiebant Ethnici misere oppressi, ac circumuenti per necessaria nostris erant. Cuius peccati vim grauitatemque multis verbis expendebant, & augebant pro concione Carnerius, & Quadrius; ferebantque fructus, vt item alijs tollendis, sanandisque vitijs. In insula Ciorano haud ita procul à Goa dedere Christo nomina quinquaginta, & sperabatur idem reliquos esse facturos, iamque inibatur Christianorum numerus ad trecentos. Iamque vti potestatem Alfonsus Noronia Prorex fecerat, suas extruebant domos propeædem S. Mariæ, quam de Gratia vulgus appellat; quo commodior, & ad rem diuinam esset accessus, & ad explanationem Christianæ legis, quam peracto mysterio sacerdos idem à Goano Collegio missus festis diebus habebat. Quoniam vero incolis illis angustissima domi res est, quærebat Societas ipsa Neophytis vnde ea se in insula sustentarent; stupentibus ad eam humanitatem Ethnicis. Qui ex eo argumentabantur Christianorum legem eam demum veram, & à Deo datam esse, dignamque, quam sequerentur omnes. Tanaæ, vbi sedes etiam Societas habebat, moderatore Francisco Henricio creber, & frequens erat Ethnicorum baptismus. Aspersi sunt ducenti, & octoginta. Quibus autem baptismi iniecta mens erat, ij duas seorsim in ædes, viri fœminæque recepti, Christianis præceptis informabantur, ac moribus: ex vtraque prodibant omnes concionis & catechismi gratia cum Christianorum liberis ad ædem Patrum; quorum etiam vt egestati consulerent Patres, his quoque victum, cultumque precario, & in morbis medicamenta quærebant. Bazaini vero autore Consaluo Prouinciali contubernij vectigal, vbi adolescens educabatur ætas, numeroque crescebat, quingenis Prætor Barretus annuis amplificauit aureis. Dedit in hoc Oppido Societati nomen strenuus, nobilisque miles Paius Correa Portuensis, cui cum abunde vitæ commoda domi suppeterent, ijs omnibus miro ardore contemptis, & vestimentis insuper cum ense proiectis Societatis aucupatus est tunicam, & ea corpus texit, cum etiam tum Cothurnatus incederet: fratrem suis consilijs officientem repulit: eoque ac domesticis relictis cum Prouinciali Cocinum venit. Hic onustus manticis rogitanda passim stipe, multisque alijs suæ despicientiæ, ac summissionis exemplis, nobilibus fuit ad sanctitatem, & quibus erat militari virtute iam notus incitamento. Cocini ad Francisci Petrij, sociorumque trium perennes curas atque vigilias Carnerij non dum Episcopi, vti diximus, consecrati par labor accessit, cuius celebritas vrbis, & magnitudo, tum ciuium egregia pietas, & in Societatem beneuolentia suadebant, Collegij loco, quod nullis dum prouentibus continebatur, Professorum instituere domicilium: quod in Prouincia nullum erat. Scripseratque ea de re Consaluus ad Ignatium. Sed mortis interuentu B. Patris in præsentia nihil actum. Coulani ægre animam trahens, & pene semitabidus Lancilottus tanto tamen flagrabat amore alienæ salutis, vt cum ei meliuscule fieret, continuo ad audiendi, dicendique labores, auide se referret, suspicientibus Ciuibus in infirmo corpore virtutem animi, & communi vocabulo etiam sanctum appellantibus. Is extruendum è lapide templum, atque Collegium, vt mos est in Europa, curauit. Aduigilabat ad custodiam Indicæ iuuentutis, quæ apud ipsum regijs sumptibus alebatur; tametsi diminuto iam numero, quinque & viginti non plus adolescentuli remanserant. Ventitabant tunc præter hos ad Collegium pueruli septuaginta literarum vt notas, ac ductus, tum etiam scientiam numerandi perdiscerent. Quanquam autem quod erat in alimenta Patrum à Rege decretum Ministri iussi non dabant, vitam tamen vt poterant, tolerabant, portantes pondus diei, & æstus. In Commorino Promontorio, totaque illa ora Piscaria, Christianorum erant loca Henrici Henricij tutelæ credita quadraginta. Habebat in ijs tuendis socios Iacobum Soueralium, & par aliud è numero fratrum. Sed

73 In Ciorano insula Christiani facti.

74 Et Tanaæ.

75 Bazaini Collegium augetur.

76 De Cocinensi sede, & Colana.

77 De ora Piscaria.

cum

cum longe maior operarum numero messis esset, ex veteri instituto Xauerij vrebatur spectatæ fidei, virtutisque Christianis. Hos singulos singulis saltem locis voluit esse præpositos, qui & vltimis puerorum periculis tempestiuo baptismate subuenirent, & ceteros Christi legem, quam fusius ipse postea locis illis obeundis, cognoscendisque traderet, rudi quadam ratione docerent. Ita eam plerique tenebant, & præcipui cuiusque mysterij rationem interrogati reddebant. Optabat ille sociorum ad expiandos per confessionem animos, auxilia, & quo plus etiam suppeteret otij ad expoliendam, quam confecerat, elucubrando Grammaticam malabaricam, missis præsertim à Prouinciali peritorum interpretum adminiculis. Sed quanquam pertexere, ac perpolire pro voto, quod præ manibus habebat, occupationum æstu non poterat, scriptis certe contra fabulas Ethnicorum pro defensione diuinæ legis editis, magnam Neophytis lucem prætulit. Erat enim Henrici consilium in tanta segete, vbertateque messis, non voce modo quoad poterat, sed stylo quoque, ac calamo sociorum supplere penuriam. Expiauit hoc anno baptismate quinquaginta; & plures expiasset, nisi Præfectorum, vt assolet, auaritia pijs conatibus offeciſſet: vt affirmaret plus aliquando fructus ex vno Societatis homine sub æquo, atque integro magistratu, quam ex viginti sub iniquo, & munerum largitione corrupto percipi potuisse. Sane ea erat in multis Christianorum veterum iniquitas, & corruptela, propter hiantem, atque imminentem auaritiam, vt essent Ethnicis ipsis interdum ludibrio, præsertim in vrbe S. Thomæ, vbi Cyprianus agebat: quorum eæ passim voces Christianorum iactabantur in aures: Quid causæ est cur hi Christiani, peregrinique, cum post mortem cælum expectent, ita tamen in terris hæreant, adeoque terrenis commodis sint affixi. Ad ceteras Henrici curas adiungebantur disputationum certamina cum Saracenis, & Ethnicis, non Punicali modo, vbi plerumque degebat, verum etiam locis, pagisque finitimis. In oppido Bembar à Punicali passuum millia viginti quatuor Iogues erat veterator, & sagax sunt autem Iogues, (vt supra docuimus) apud Ethnicos, vt apud nos Eremitæ, vitæ nimirum genere similes, sed consilio dispares: quod nostri Anachoretæ sanctitatem sequuntur, illi barbara duritia sanctitatis famam aucupantur. Ergo ex his vnus, ceteris impudentior iactabat se non semel exisse de vita, & in vitam redisse iussu Dei, vt homines edoceret, & ad faciendam fidem, proferebat indicia quædam, & quasi notas obitæ mortis, quas scite confinxerat. Tam elaborato, compositoque mendacio fucum rudi populo fecit: & multos, qui se audirent, & sequerentur inuenit, à quibus deinde pecuniarum emolumenta corraderet. Eius fama commotus Henricus, eo se contulit, & semel, atque iterum cum veteratore congressus, commissoque certamine præsentibus Ethnicis, christianisque primarijs, eius redarguit insaniam, & apertissime confutauit, sic, vt intelligerent vniuersi, non eò loquem vt doceret, sed vt argentum emungeret, irrepsisse. Eisdemque disputationum congressibus Saracenos, & alios Ethnicos fudit prorsus, & elingues mutosque reddidit luce veritatis oppressos, vt exultarent, ouarentque Neophyti, & eo constantius in fide perstarent. Multum enim his certaminibus tribuebat Henricus, quibus illustrata veritas suas exereret in animis vires, & humanæ mentis caliginem, erroresque discuteret. Ea de causa ad scribendum se contulit, vt quod perpetua voce, ac præsenti disputatione non posset, vt errorum portenta refelleret, id scriptitandis impetraret libellis. Ea vero Neophytorum erat in fide constantia, vt quiduis perpeti mallent, quam tale aliquid admittere, vnde suspicari quis posset sibi cum Ethnicis conuenire, aut quod speciem aliquam superstitiosæ nationis haberet. Quippe ab ijs quoque moribus abhorrebant, qui Christianis institutis, ac legibus repugnabant: nec ad profitendam fidem negandamue referebantur: vt in Neophyto cerni licuit, qui ne consentire cum Ethnicis videretur, carcere, & vinculis astringi maluit, vt ad supplicium raperetur, quam in Regis obitu suorum popularium ritu, capillum, barbamque radere; quod est apud eos mœroris insigne. Quanquam hic postea cum euasisset, & missus esset liber, doctus est à Patribus in his moribus, atque ritibus, qui toti ad ciuilem cultum pertinent, nihil ad religionem, nullum esse peccatum, si quis ad Ethnicorum consuetudinem se ipse componat. Sed dum in his locis suæ legit industriæ fructus, laborisque Societas, anditum est Cocini, vbi Melchior Carnerius agebat, Armenum quendam Episcopum corruptissimæ religionis hominem, spargere in populis S. Thomæ, suæ venena doctrinæ: prædicare palam, peccatorum

78 Mirantur Ethnici Christianos cum cælum expectent, terrenis inhærere commodis.

79 Neophytorum constantia, & fuga morum Ethnicorum, quamuis ad religionem non pertinerent.

80 Melchior Carnerius Christianos S. Thomæ excolit.

Digitized by Google

rum confessionem superuacaneam, & otiosam esse: tollere cultum sacrarum imaginum, & perniciosis alijs, quibus ipse tenebatur erroribus, ceteros implicare. Melchior igitur, vt suo in ortu prauam sementem opprimeret, & extingueret eò confestim accurrit: & vt radicem morbi cum morbo recideret, studuit Episcopum conuenire, cum eoque blandius agere, si forte posset ad saniora consilia, sententiasque traduci. At ille lucis osor, & inimicus, vt de Melchioris accepit aduentu; ne in eius colloquium, congressumque veniret, in Ethnicorum interiora regna se abdidit: nec vnquam amplius hoc anno apparuit. Ita Melchior facultate congressus adempta, quod erat in populis Hæretici contagione contractum, ne latius serperet, & in viscera permanaret, aggressus est totis opibus amputare: & quæ pestilens ille magister edocuerat, dedocere. Malacam destinatus est Balthasar Diazius cum Petro Alcaceua, inde in Iaponiam traiecturo cum dono prætorio, quod esset subsidio venditum in ea Insula Patribus. Ea vrbs vt variarum negotiatoribus gentium, ita cunctis referta flagitijs, & superstitionibus execrandis, à Xauerij discessu, & successoris eius Francisci Petrij, Melchiorisque Nunnij, difficile est memoratu, quam sesquianni spatio, quo ijs est orbata præsidijs esset effecta deterior. Erat summa in ea vitiorum impunitas, tanta autem impudentia in contrahendis per fas, nefasque negotijs; vt ipsi quoque sacerdotes æquitatis immemores, turpissime in contrahendi ratione peccarent. Neglectus verò sacramentorum tantus, vt ne tum quidem, cum adeunda essent vasti maris, tempestatumque discrimina, veniret in mentem munire animos sacramentis. Fœminæ sacras ædes vix semel in anno petebant, confessionis gratia, ne videlicet Ecclesiæ animaduersiones incurrerent. Verum quanquam hos, aliosque Malacæ mores Balthasar deprehendit, sustentabat tamen ipse se gratissimæ, recentissimæque memoriæ solatio, quæ de præstanti caritate Xauerij, comitateque in ipsis etiam Ethnicis, Saracenisque vigebat. Quin ipsi quoque pueri manu facta Balthasarem perinde ac Xauerium in vijs publicis circumfusi prehendebant ad osculum manus, & postulata benedictione, diuina subinde carmina cantitabant. Quibus relictis à Xauerio vestigijs Balthasar animatus, orsus est vitia de suggestu perstringere, nominatimque in gerendo negotio docere, quæ contrahendi ratio æqua, quæuè iniqua esset, & ad crebriorem sacramentorum vsum populum incitare. Qua in re tantum profecit, vt confitentium multitudini audiendæ, nec aures vnius sufficerent, neque vires. Renouato sacramentorum vsu, illud etiam, quod de Xauerio acceperat, renouauit, festis vt diebus obiret vrbem: & pueros, puellas, rudesque viros ad Christianam doctrinam tintinnabulo conuocaret. Cumque Christianorum liberi ex Indis suscepti matribus, suis tamen orbati Patribus ex Ethnicis multa traxissent, magno animorum incommodo, contra hanc perniciem ardentissime perorauit, & puerorum omnium nomina referri in tabulas voluit, vt eis ad disciplinam Christianæ pietatis, & artis elementariæ magistrorum prædia compararet. Breui igitur pueri centum suprà viginti ventitare cœperunt ad Patrem: qui sacrificio quotidie pueris ipsis astantibus rite facto, scholam ad eos habebat. Præcipiebat his Balthasar, quæ maxime ætati illi congruerent, vt noxas animi menstrua per interualla confessione delerent: & exacto die Christi doctrinam, quam didicissent ipsi, suis domesticis traderent; &, si quos deprehenderent, aut in templis altero tantum genu nixos, orarent vt alterum ponerent: aut vsurpantes temere iusiurandum, suis item precibus cohiberent. Has magistri curas excipiebant vinctorum, ægrorumque solatia, seu publicis valetudinarijs, seu priuatis ædibus adeundis. Nec modo pios & salutares vsus Balthasar inducebat, sed perniciosos etiam, improbosque tollebat. Vetuit Lusitanorum nauigijs contra consuetudinem iam adultam, & corroboratam excipi Saracenos, qui per eam opportunitatem in varias ingressi terras inficiebant omnia, & impurissimum suum Mohometem disseminabant. Viris etiam, fœminisque Christianis suis concionibus persuasit, vt festos, sacrosque dies, non relaxandis animis, vt mos erat antea viris, nec libere volitando per vrbem, sed pietatis colendis officijs, & sacris ædibus se continendo, quo fœminæ vix in anno semel intrabant, cohonestarent. Ita fiebat vt ædes illæ paulo ante vastæ, atque desertæ, mox vtriusque sexus frequentatæ concursu, viderentur angustæ. In Amboino, Molucisque Insulis Christianorum amplius millia quinquaginta iam censebantur, paucis admodum de Societate collaborantibus. Sed paucorum is erat ardor iniectus à Deo, vt multitudinem exæquaret.

81 Malacæ elaborat Balthasar Diaz.

82

83 Res Molucéses.

Digitized by Google

ret. Ea vero diuinæ tutelæ vis in ea paucitate seruanda, vt eos è media morte, medijsq; periculis frequenter eriperet. Vnus & idem socius, nec is sacerdos Nicolaus Nunnius, cum per Molucas iter haberet, in earum oppido satis amplo ad vnum omnes traduxit ad Christum. Vnus ipse baptismo mille trecentos sua manu lustrauit: eorum dilatis, præteritisque votis, qui non dum satis Christum ipsum didicerant. Quæ cum iniquissime ferrent Ethnici, ex insidijs adoriuntur hominem, & oneratum vinculis perducunt ad Regem Geiolij infensissimum Christianæ legis hostem. Sed superuenientibus repente Lusitanis liberum, solutumque dimittunt. Eiusdem iussu Regis Ioannem Beyram, & eundem Nicolaum Nunnium conquisitos ad necem, manifestum item Dei numen eripuit. Ac Beyra quidem non semel hostile ferrum euasit. Dederat aliquando se quieti, sed eam dum nequit capere, animaduertit homines, qui se comites adiunxerant, sibi cædem moliri. Præsenti animo ad eos egreditur, perturbatosque cernens vultus, causam eius rei audacter interrogat: hærere illi, nec quo se verterent inuenire, deprehensos tamen intelligentes, nihil ausi: Lusitanisque postmodum confessi ad inferendam Patri necem à Ternatino Rege summissos. Qui cum ad eum re infecta rediissent, cæsi ipsi, necatique sunt, siue ob neglectum imperium; siue ne conscij imperatæ cædis extarent. Inter hæc quotidiana certamina solatio erat Christianorum pietas, & singularis aduersus Patres cum beneuolentia, tum reuerentia. Hos in suis calamitatibus, ac temporibus consulebant: ad hos confugiebant; hos ad suos vocabant ægrotos, vt (quod non raro veniebat vsu) si super eos Euangelium Christi Domini recitassent, protinus conualescerent. Obibat suo more pagos Nicolaus Nunnius cum in pago quodam cælum imbres telluri negabat, sataque exarescebant hiantibus aruis. Ergo ad Nunnium pagani frequentes consilij causa: quibus ille fuit autor, vt in vnum omnes coacti locum, (nam templum nullum erat) cælum prece tunderent, cælites fatigarent, misericordiam extorquerent. Cum paruissent, continuo ad fusas preces ipsi quoque fusi sunt imbres. Tantos apud Deum aditus habet pia multorum consentiens supplicatio. Nec illud mirandum minus, quod cum innumerabilis multitudo murium, Christianorum popularentur agros, & agricolarum labores effoderent, atque consumerent, nec essent vlla medicamenta veneni; quæ tantam soricum turbam extinguerent, Beyra sacris aquis per arua dispersis, mures omnes fugauit, & Ethnicorum in agros, ac prædia compulit: tanta eorum depopulatione, damnoque, vt cum Christianis grauiter conquesti sint Ethnici. Quibus illi suorum Deorum imbecillitatem cum exprobrarent, qui propulsare calamitatem ingruentem perinde non possent, ac Deus noster, orta est inter vtrosque contentio, vtri tandem potentiorem Deum colerent: cumque pugna incalesceret, & vtrinque pro Deo suo certaretur acerrime, iam à verbis veniebatur ad arma, cum interpositus Beyra partem vtramque accommodatis sermonibus, atque autoritate placauit.

84 Diuina quædam miracula inter recentes Christianos.

85 In Iaponia res turbulentæ, & magna pericula.

Quietis iam diu rebus adolescentis Ecclesiæ, lenique aura fluentibus in Iaponia, magni repente turbines Amangucij, Funaijque, vbi tuendo, augendoque Christi Gregi pusillus ille sociorum manipulus totus erat intentus, extiterunt. Amangucij, vbi cum Christianis ad duo millia Cosmum Turrianum versari supra diximus, cæso Rege, & in eius locum, Bungensis Regis germano suffecto, sursum, deorsum miscebantur omnia. Nec enim creationem noui Regis, quam non probabant, concoquere proceres permulti poterant; & cum diu partes latere non possent, erupit tandem Dynasta factiosus, vnus è præcipuis, qui contra Regem collegit exercitum, & prius quam adduceret, cum suis facta manu, vrbem, quæ ligneis constabat ex ædificijs, incendit. ita Societatis templum, ædesque consumptæ. Quo in motu, trepidationeque rerum Cosmum aggressi Christiani per Deum obtestantur, periculis impendentibus se eripiat, & vitam suam Deo, hominumque saluti seruet. Nam præter frequentes Bonziorum iniurias, & innumeras contumelias, quibus ei vix licebat tecto pedem efferre, exprobrabat ei pessima natio cædem Regis, tantamque editam corporum stragem, velut in vltionem nouæ religionis inductæ. Cumque propediem expectaretur exercitus, nouis erat Bonziorum probris, atque ludibrijs, nouis periculis obijciendum caput. Itaque non potuit precibus, consilijsque resisti. Paruit inuitissimus Cosmus, anxius, solicitusque, ne quid grauioris incommodi tenellus Christi grex caperet, & multis Christianorum cum lacrymis Amangucio, qui longo interuallo prosequuti sunt abeuntem, Bungum se transtulit.

Hic

Digitized by Google

Hic allatis ab Indiæ Prorege ad Bungi Regem donis, in huius familiaritatem sese penitus
86 insinuauit; sed vt ad Christum perduceret, non euicit. Causabatur is procerum defectionem, & malæ consuetudinis vitium christianæ sanctitati, candoriquè contrariæ. Cum rogaretur saltem, Bonzios ad disputandum acciret, vt ex disputationis conflictu religionis veritas emicaret; facturum se recepit. Sed postea veritus ne offenderet apud Proceres Bonziorum affines, atque propinquos, promissa non fecit. Ceterum optima regia mens erat, & ad Christianos, Societatemque propensa; non dum tamen ad Euangelium idonea, & admittendum in pectus radium superni fulgoris. Cum cedrinam Rex Patribus ædem donasset, vt ijs locis, sane magnificam, eam adornarunt in templum, vbi in solenni omnium veneratione sanctorum primum sacrificari Christiano ritu cœptum. Regio item assensu continens area coëmpta, in eaque Nosocomium (de quo supra memorauimus) excitatum, ea partium ratione descriptum, vt duas quasi domos seorsim efficeret: quarum in altera elephantiaci, in altera ceteri curarentur ægroti; quibus Ludouicus Almeida, & alter vir bonus indidem è Iaponia ministrabant: idoneosq; cibos, & omne genus pharmaci precario quærebant. Hunc cursum cum teneret Christiana res Bungi, repente grauis est coorta seditio. Defecere à Rege Primarij nonnulli, vt ei molirentur exitium, & alium in solio collocarent. Quæ repentina turbatio, non parum Euangelij progressibus intulit moræ: tametsi ne tum quidem, qui Christo se
87 adiungerent, defuerunt. Compositis deinde rebus, & pace Regem inter, ac perduelles conciliata, sua Ecclesiæ fœcunditas redijt; quotidieque se ad eam deni, duodeniuè spretis suis fabulis aggregabant. Ei rei magno adiumento fuit Melchioris Nunnij aduentus, quem huc tendentem, Sinarum ad Insulas, supra diximus appulisse. Qui quanquam per affectam valetudinem, breuemque in Iaponia moram (mox enim remigrauit in Indiam) nauare suum Ecclesiæ illi studium, operamque non potuit, reliquit tamen è socijs suis Gasparem Villelam sacerdotem, & non sacerdotes duos, qui nauarent. Ita sociorum in Iaponia numerus, eo digresso, si Balthasar Gagus, quem Firandum excurrisse supra diximus, numeretur, ad octo peruenit. Erant enim in ea vrbe Christiani numero quadraginta, quibus alij Balthasaris opera accessere nonnulli. Amanguciani vero Christiani, cum iam annus esset in exitu; turbulentissima illa tempestate transacta, refectisque iterum ædificijs, Cosmum ad reditum per literas inuitarunt. Cosmus ne
88 inscio Bungi Rege discederet (solebat enim Societas, cum grauius *aliquid agendum* esset, id communicare cum Rege quo eum arctius nomini Christiano *conciliaret*) abeundi veniam petijt. Rex, quem clandestina forte consilia factiosorum hominum non latebant, profectionem illam dissuasit; & vt in aliud tempus reijceret, autor fuit, sapienti sane consilio. Paucis enim diebus post nunciatum est Bungum, nouos Amanguciij tumultus excitos. Alium surrexisse magnis cum opibus, ac potentia Dynastam, qui rursus domicilia instaurata diruerit, Vrbem vastarit, Regem Bungensis fratrem necarit, ipse regnum inuaserit. Locum autem Societatis barbaro homini dederit, vt templum in eo fabricaretur Idolo. Conuersis igitur rursus in ea vrbe rebus, sed partium tamen ex victoria quietis; Christiani tentarunt denuo Cosmum per literas reuocare, & recuperato Societatis loco, vt in eius possessionem vnum aliquem ex socijs mitteret, monuerunt.

Mekhior Nunnius in Iaponiam peruenit non magno operæ pretio.

Amanguciij Rex frater Bungensis occiditur.

89 Sed iam vt ab vltimis terris ad vrbem Romam se referat labor; & vbi B. Pater suos dies clausit, ibi nos huius voluminis claudamus extrema; æstas, & autumnus cunctam Societatem, singulaque Romana eius domicilia parentibus suis orbarunt. Etenim præter Ignatium, Martinus Olauius Collegij Romani superintendens, & Andreas Frusius Collegij Germanici Rector cumulatis funeribus sublati. Olauius dum B. Patris obitum amicis Cardinalibus, & quibus Societas officij causa debuit, tota vrbe nunciat: eoque magis adnititur, quo plus oneris in eum incubuerat: vt erat præter morem etiam noxia Romæ anni tempestas sæuiente canicula, facile in morbum incidit, qui ei vitæ finem attulit. Cum morbus ingrauesceret, & morte appropinquante, vox eum, vireſq; deficerent, exaudiebatur intus cum Domino loqui, & intermortuis vocibus illud identidem vsurpare, Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nec ita multo post decimosexto Kal. Septembris candidissimam animam egit. Vir fuit singulari animi moderatione, humilitateque præditus,

Moriuntur Romæ omnium Societatis domiciliorum Præsides. Olauius Collegij Romani, Andreas Frusius Germanici, B. Ignatius Professæ domus, ac totius Societatis.

Digitized by Google

tus, eo admirabiliore, quod tanta humilitas, ſuique deſpicientia, tantæ plerunque doctrinæ, quanta in eo inerat, comes eſſe non ſolet. 90
Præſedit Romano Collegio ferme quadriennium magna cum doctrinæ, tum ſanctitatis opinione. Scholiſque ſuis Collegij nomen plurimum illuſtrauit: in quo theologiam illam, quæ in diſſerendi ſubtilitate verſatur, quæque controuerſijs huius noſtri temporis continetur publice docuit. Andreas Fruſius angelicæ (ſic enim habebatur) integritatis morum, atque ſapientiæ, ad ceteram rerum omnium excellentem cognitionem trium erat linguarum principum notitia inclytus, ac Poeſi: Nec multo ante opuſcula verſu ediderat duo ad vſum adoleſcentium, alterum de verborum copia, alterum, quod magis autori placebat, quo ſyntaxim grammaticam explicarat: vtrumque laborioſum, quam ſpecioſum magis. Sed quemadmodum, vt minutas per ſe res, ac ſpinoſas poëticis incluſas anguſtijs conſequi, & amœnitate exhilarare muſarum poſſet, mira ingenij felicitas dederat; ita caritas fecerat, nihil vt deſpiceret, quod publice opportunum ſperaret fore. Mortuus eſt longa tabe confectus ad ſeptimum Kalend. Nouembris. Pridie eius diei, cum ſacrum ſpectaret; & ea verba ex Euangelio recitarentur, Omne debitum dimiſi tibi, ſenſu quodam intimo ſuauiſſimæ fiduciæ, tanquam ea ſibi mox migraturo dixiſſet Dominus, perfuſus eſt. Ante hos, decimoſeptimo Kalend. Iulias, Iacobus Eguia obierat, quem olim Faber nunquam conſueuerat, niſi Iacobum ſanctum cognominare: & ipſe fertur Ignatius dixiſſe, Beatos inter ſuſpiciendum in cæli ſede celſiſſima. Vir ingenij candidiſſimi, vitæ integerrimæ, ardentiſſimæque in Deum, ac proximos caritatis: magnus ad hæc ſui contemptor. Habebat frequenter in ore. Qui ſe exiſtimat aliquid valere, valet parum; qui vero ſe putat valere multum, is valet nihil. 91 Iacobus Eguia moritur vir maximæ virtutis.

Dicebat etiam quemadmodum fractus, aut detritus nummus, ſi vnicus, per ſeque ſit, non recipitur; ſed ſi magna in ſumma, numeroque proborum, neutiquam repudiari ſolet; ita ſibi eam reſtare ſpem, fore vt à Deo minime reijceretur, quod eſſet ſociorum numero, bonitatique permiſtus. Præcipue valebat in mœſtis, ſi qui inter domeſticos eſſent, erigendis, confirmandiſque nutantibus. Quam in rem ſumma cura ſe dabat: eorumque audiens quantumuis malas, deploratasque cauſas, nunquam abijciens ſpem boni exitus, hæc prima ſemper, vbi quis finem dicendi fecerat, ſubijciebat verba, Bene habet. Tum paulatim mira ſuauitate, ac miſericordia manum remedio admouebat. Mirifice Societatem; mirifice diligebat, & admirabatur Ignatium, quem B. Pater, cum ad confeſſiones ſuas adhiberet, tandem coactus eſt abdicare: quod à celebrandis quibuſdam eius laudibus, tametſi generalibus formulis, tamen ita interdum in immenſum elatis, vt poſſent quempiam è minus æquis offendere, nullo modo poſſet ne pœnis quidem coercitus, abſtinere. Et ſane prorſus in ſtuporem homines adducebat, ſignificans quid eſſet euulgaturus, ſi vel vnam horam Ignatio ſuperfuiſſet, quem inter alia aiebat, non vi naturæ, ſed miraculo viuere. Potentiora viſa ſunt tamen humilitatis Ignatij, quam Iacobi caritatis vota: ac prius illo, vti etiam prædixiſſe fertur B. Pater, & quidem non amplius ſeſquimenſe deceſſit. Ceterum eo iam prouecta Societas educante qui genuerat, ac regente Ignatio, viſa eſt ſapientiſſimo Numini, vt tempus exiſtimaret, quo & ipſa ſuum in cæleſti curia, beatoque Senatu Parentem haberet, ac Præſidem: ac iuſtus Ignatius, fideliſque ac prudens ſeruus in Domini gaudium introiret, vbi fruens egregiarum adinuentionum ſuarum fructibus poſt ſeruatam in modico fidem ſupra multa conſtitueretur, ſimul Societatem triumphantem decorans, ſimul corroborans militantem. Iam toto pene orbe terrarum erant ſocij propagati, iam prope domicilia centum; & prouinciæ præter vrbanam, quæ ſine Prouincialis opera regebatur, duodecim conſtitutæ: magniſque in dies auctibus nouellus Ordo in omni genere per proſpera per aduerſa proficiebat. Ipſe B. Pater pridem cupiebat diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Tria expetiuerat antequam è vita concederet, videre perfecta. Exercitia ſpiritualia autoritate Apoſtolica comprobata, confirmatam eadem Societatem, Conſtitutiones conditas. Horum compos votorum factus, iam nihil niſi clamabat ad Dominum, vt ſeruum ſuum in pace dimitteret in eum locum, vbi totus ſine vlla intermiſſione, labiſque admiſtione poſſet in diuinæ Maieſtatis laudes impendi: præſertim quod hoc quidem in regno miſeriarum, multo iam minus conatum animi corpuſculum ſequebatur: cum ille in dies fortior, hoc imbecillius fieret. Quippe iam valetudine plane erat nulla. Non eam 92 De B. Ignatij exceſſu, & virtutibus. 93 Tria maxime optauerat B. Pater Ignatius.

Digitized by Google

eam ætas modo grauis, diuturnæ ærumnæ, seueriſſima diſciplina, ſed etiam peruerſa, affidui languoris curatio attriuerat, quam triginta fere annis neceſſitati contrariam fuiſſe adhibitam nuper erat compertum, fouendo ſtomacho intentis Medicis cum refrigerare iecur deberent. Ex die tertio Iduum Iuliarum, ſolito infirmior, minuſque ad res gerendas ſufficiens, ſenſit breui inſtare depoſitionem tabernaculi ſui. Itaque adminiſtratione Societatis Io. Polanco, & Chriſtophoro Madridio permiſſa ſeceſſum ſpectare aliquem cœpit, vt quod ſupererat vſuræ lucis mortalis, Deo, ſibique vacans, in adornando ad lucem immortalem tranſitu collocaret. In vrbis frequentia potius antiquæ bellatricis, quam nouæ ſanctæ Romæ erat imago: cuncta ardens inter Pontificem, & Regem Catholicum permiſcebat bellum. Dies, ac noctes vndique inconditi militum, vulgique clamores, tubarum clangor, bombardarum fragor, tympanorum ſtrepitus, citatus campanarum tinnitus feriebant aures, & animos. Quas ille peroſus turbas, animo ferebatur ad villam, quam intra vrbis mœnia (multas enim Romana mœnia ſolitudines includunt) non procul æde S. Balbinæ, nuper extruxerat in Romani Collegij vſum. Verum, quia Patres cælum ibi æſtiuum inſalubre, ac tectum non dum habitationi ab recenti opere idoneum memorabant, conſuli ſuper ea re prudentes iuſſit. Adeo nihil aggrediebatur, quod non vſquequaque recta ratio temperaret. Cumque Alexander Petronius vir præſtans, & ſcientia medendi clariſſimus, villa diligenter inſpecta, permittendum Patri ſeceſſum pronunciaſſet, Ignatius in eum lætus confugit. Hic paulatim infirmitas graueſcere: vireſque decedere. Itaque paucis poſt diebus Profeſſorum domum refertur, metu potius, ne quid locus grauioris crearet mali, quam quod periculi quicquam appareret. Conſueta enim illa eius valetudo videbatur, & ſolennis multorum languor annorum: eoque nec medentes, nec domeſticos magnopere habebat ſolicitos. Hac ſecuritate, ſiue iniuria proceſſum aliquot dies. Sed non latebat vigilem ſeruum Domini appropinquantis aduentus. Tertio Kalend. ſextiles, cum biduo ante diuiniſſimum Euchariſtiæ ſacramentum ſuſcepiſſet, inclinato in veſperam die, accerſit ſecreto Polancum, nihilque tale ſuſpicantem placido animo, vultuque tranquillo iubet continuo adire Pontificem, commendare ei ſuo nomine Societatem, & poſtulare ſibi benedictionem, & indulgentiam: atque inſuper nunciare, ſi, quod de infinita Dei bonitate ſperabat, migraret in locum, vbi ſuæ valerent preces; ſe, quod in hac vita affidue fecerat, *vt pro* eius Beatitudine oraret, multo iam de ſe ſecurum facturum impenſius. *Polancus nuncio*, & iuſſu deprehenſus nec opinato, Ita ne Pater, inquit, eo ventum eſt, vt breui te carituri ſimus? Ita Deo placitum, ſubiecit Ignatius: Perge ad ſanctiſſimum Dominum, nec modo mihi, verum & alteri è Patribus benedictionem, atque indulgentiam refer. Quæ audiens Polancus, alterum quidem illum, quem Pater moriturum ſignificabat, Lainium ſuſpicabatur eſſe, qui prope depoſitus decumbebat, (quanquam non Lainij, ſed Olauij mortem præſignificatam euentus oſtendit.) Ceterum angebatur plane ancipiti cura, quid conſilij caperet incertus. Nihil agnoſcebat in ægro, niſi veterem laſſitudinem, vnde vexari potius, quam periclitari conſueuerat: atque adeo perſæpe multo peiore à ſe loco perſpectum recordabatur. Itaque nolebat videri præfeſtinaſſe, ſi protinus Pontificem conueniret: ex altera parte tam diſerte, affirmateque iterata denunciatio deterrebat: præſertim, quod ſummæ, cum prudentiæ, tum modeſtiæ virum aſſeuerandi parciſſimum, nihil tam aſſeueranter locutum vnquam audiuerat, quam illud, quod iam euenerat, de ſubſidijs Romano Collegio affuturis, atque hoc de fine vitæ ſibi inſtante. Ergo rurſus interrogat, liceat ne in diem poſterum itionem differre: cui Ignatius ne iniectam diuinitus præſenſionem quodammodo oſtentaret: Tu vero vt voles, inquit: Aucta hinc Polanco non exempta eſt cura. Præter Turrianum Medicum domus ordinarium, raptim Petronium aduocat, rogatque vehementer accurate explorent Ignatij ſtatum: qui diligentia vſi reſpondent, nihil extare in præſentia, vnde obitum intepretari liceat, poſtridie certius pronunciaturos. Digreſſis Medicis Pater de more cibi aliquantum ſumit: poſteaque multa iam nocte etiam de quodam negotiolo Romani Collegij differit: poſtremo nullis adhibitis (quemadmodum mos eſt in graui morbo) vigilibus relinquitur ſolus. Nam neque Polancus medicorum fretus iudicio, quæ audinerat à B. Patre vulgabat, & fratres quotidianæ eius vitæ adminiſtri, cum periculum nouum haud cernerent, nec diligentiam intendendam, nec addendas excubias putauerunt.

94 Secedit B. Ignatius in Collegij Romani villam.

95 Supremus morbus B. Patris.

96 Iubet ſibi benedictionem ex Pontifice poſtulari.

97

98 Humilitas mira B. Ignatij in ſumma vitæ, clauſula.

Interim

Digitized by Google

Interim optimus Pater solus relictus, lætus haud dubie, quod nemini esset incommodo, suique filij (se animam agente) securi quiescerent; totam eam noctem cum Deo Domino procreatore, ac redemptore suo, ad quem toto cordis sui impetu festinabat, dulcissime agens, consumpsit: eoque intentius, quod & supremum id tempus sibi concessum norat, ac liberum prorsus ab interpellatoribus, omniq; strepitu præter opinionem erat sortitus. Tenebris igitur & solitudine noctis in iucundissimo Dei, Beatorumq; congressu, sic vt voces identidem à proxime cubantibus exaudirentur, pro arbitrio vsus, vita paulatim deficiente, ad lucem peruenit. Tum ingressi (vt fit) socij exploratum quemadmodum haberet, vbi leuiter, ac pede suspenso accessere ad lectulum. En tibi acerbum spectaculum, inueniunt sanctum Patrem iam animam quam quietissime exhalantem; ex inopinato casu stupor homines magis, quam dolor oppressit. Spargitur illico inter domesticos rumor, fit gemitus, concurritur, trepidatur, si quid opis queat afferri: alij ad Medicum, Polancus stultam prudentiam suam sero incusans, ad Pontificem euolat. Pontifex quoque ad iacturæ publicæ casum ingemuit, & large quod petebatur, indulsit. At Ignatius interim sanctissimum IESV nomen ingeminans placidissime expirauit, hora prima ab ortu Solis, feria sexta, pridie Kal. Sextiles: ætatis anno quinto, & sexagesimo; fundatæ Societatis decimo sexto, vir plane humilis, suique contemptu admirandus, vti abunde vel id mortis genus ostendit, quod maluit obscurissimum esse, cum reddere clarissimum posset. Nam si persisteret in sententia: nec solum pergere ad Pontificem Polancum iuberet, sed alios quoq; ex amicis proceribus salutare: atq; ipse interim statum Societatis componere aggressus, Vicarium, vti per Constitutiones licebat, diceret, socios aduocaret, filijsq; carissimis verba vltima loquens, ac benedicens mandata suprema relinqueret, quis quæso domi, foriſque strepitus, ac motus existeret? Non deessent fortassis initio, qui cognita Medicorum sententia, quod contra eam iret, temeritatem hominis accusarent, quasi leuiter excitaret rumores, auram captans vaticinantis. Verum id ipsum quanto magis principio hominum animos dubia expectatione suspenderet, tanto deinde cum sensim deficiente vita prædictionis exitus ipsis cerneretur oculis, augeret admirationem, & sanctimoniæ viri celebritatem. Sed enim haud quaquam tulit Ignatij modestia, non mirum illud tam promerendi singularia Dei dona, quam occultandi studium; non perpetuum aduersus eos omnes, quibus recta ratio parendum docet, obsequium; vt cum Medicis duobus facultate præstantibus altercaretur: quodq; ipsos disciplina eelasset, diuinitus reuelatum sibi contenderet. Itaq; intelligens hanc esse Dei voluntatem, qui huiusmodi à se in supremo spiritu sacrificium obedientiæ, & humilitatis exigeret, nullo edito documento, quo vel eminere inter ceteros videretur, vel de Societate tanquam de sua re quicquam laborare; cum autorem eius vnicum, à quo nominarat, vellet haberi IESVM: nec dubitaret caram, commendatamq; ei esse, quicquid ad augendum desiderium sui, mortemq; insigniendam pertineret, neglexit: imo etiã iustis se, sanctisq; solatijs, atq; præsidijs maioris diuinæ gloriæ respectu fraudans, quoniam nõ licebat Christum Dominum imitari, vt in publica moreretur infamia, id quod erat proximum, sequutus est, vt prope solus, ac veluti abiectus, & obscurissimo fine decederet. De ceteris sanctissimi huius viri virtutibus vulgata, & ante commemorata sunt multa, & ire per singula singillatim non est operæ. Exercitia spiritualia, & Cõstitutiones ab eo relictas, qui Ignatium æstimare vult, norit. Illa sunt Ignatij forma, hæ imago: ex illis in his expressa eius est virtus: in vtrisq; descriptæ sunt viæ, ac signata vestigia, per quæ ad celsissimum perfectionis culmen ascendit: quæ indicare hoc loco esse arbitror meum. Hoc habuit eximie B. Pater vt ratione plurimum, & consilio vteretur, crebro vsurpans, A belluis hominem ratione differre. Et sane vti incuria, considerandiq; negligentia, vitiorum omnium seminarium; ita cura & consideratio cunctarum est parens, & alumna virtutum. Nemo quippe malum, quà malum amat, sed imagine fallacis boni deceptus. Rerum illecebræ caducarum, consuetudo sensuum, prauæ vulgi opiniones, Dæmonum instinctus cupiditates inflammant, easque communes notitias, vel naturæ, vel fidei lumine comprehensas, quibus vitanda turpia, honesta sectanda cognoscimus, paulatim obscurant, hebetant, languefaciunt, vt ratio debilitata, & quodammodo exarmata, facile tot vndiq; oppugnantibus hostibus, succumbat. At consideratio frænum est, quo mens perturbationes, atq; sensus, ne abijciant se ferino impetu ad fallacem præsentis boni speciem coercet, ac sustinet. Lima est, ac malleus, quibus boni, maliq; notitias illustrat, exacuit, corroborat, vnde ad ipsam mentem, & voluntatem vis, & vigor emanat. Deniq; vt ait S. Bernar-

99 Obitus B. Patris.

100 Quare B. Ignatius illud genus mortis elegerit.

101 Per quas vias Beatus Ignatius profecerit ad præstantissimam Sanctitatem.

102 Maxime vsus cõsideratione.

Digitized by Google

dus,consideratio est, quæ primum purificat fontem suum ideſt mentem, de qua oritur: deinde regit affectus,dirigit actus, corrigit excessus componit mores, vitam honestat, & & ordinat,postremo diuinarum pariter,& humanarum rerum scientiam confert, agenda præordinat, acta recogitat,vt nihil in mente resideat aut incorrectum, aut correctione egens.Hoc igitur acerrimo,ac generali telo plurimum B.Pater vsus est: atque ita vt nulla vnquam voluntatis appetitio, ac ne cælestis quidem dulcedinis copia intelligentiæ eius vsui officeret.Nam duo cum sint cælestium Christi auxiliorum genera,altera ad afficiendas voluntates,ad mentes altera colluſtrandas, fere ita fit, vt cum vberius voluntati superna vis infunditur,agatur homo potius,quam ducatur: eoque rationis perexiguus vsus sit.At in Ignatij animo genus vtrumq; & copiosissimum,& mire concors fuit,vt,cum incenderet vehementissime eius voluntatem flamma cælestis, suum tamen integrum regnum rationi,diuinæq; luci relinqueret;ab eaque regi,ac temperari ardor ille se sineret. Inde, quanquam Lainius ardentissimam sancti viri caritatem, & immensa diuinæ gloriæ studia,summamq; cum summo bono coniunctionem, & quam facile ad cælestia auferretur,spectans,dicebat in rebus diuinis Ignatium patienti, quam agenti propiorem videri: vt Ignatius quoque ipse de se erat illi professus: ita tamen idem rationem adhibebat, ita contendebat neruos industriæ,vndiq; sibi adminicula cura,& arte conquirens,& singula circunspecte dimetiens, vt ad studia quamuis pia nollet impetu ferri, sed consilio duci. Hæc autem recta est via,qua Deus hominem ire vult:in cuius mente intelligentiæ idcirco lumen accendit,vt illud sequens,rationabile offerat obsequium,matura scilicet consultatione delectum,& suis vndique conditionibus absolutum: atque hoc pacto simul ab fraudibus illudentis Dæmonis defendatur;simul constantius,ac perseuerantius agat. Ergo siue complacens sibi summa bonitas in Ignatio erudiendo formare multorum magistrum, siue id generosæ eius indoli,& capacissimæ consilij menti maxime congruebat,suauissime illum per vias rectas ad perfectam,consumatamq;iustitiam,regnumq;suum deduxit scientia sanctorum plenum;videntem singula,ac notantem,gressusq;suos assidue præcedentem rationis oculis,ac iusto prudentiæ pede præfinientem. Atq; hinc æstimanda sunt Ignatij apud Deum promerita,& præclara facta numeranda. Cum enim in actione honesta non spectanda solum materia sit,sed etiam modus, & finis, ex quibus rei quidem per se bonæ honestas amplificatur,mediæ autem impertitur: cum hic sanctus vir non modo *res præstantissimas* ratione summa tractaret;sed medias quoq;,& quotidianas *vitæ necessitates*, ad prudentiæ normam diligentissime exigeret,& ad finem altissimum erigeret;quasi mercator,qui non pretiosarum modo mercium magna exerceret negotia; sed viam inuenisset, qua & quam minima faceret impendia, & quicquid attingeret faceret pretiosum, haud dubie tot annorum assidua cura thesaurum quendam prope inæstimabilem diuinæ gratiæ,recteq; factorum congessit. Ex eodem metiendum est capite, quantos in perfecta virtute progressus habuerit.Cum enim ad insignem progressum quolibet in studio necessaria ea sint;primum vt finis,ac terminus prænoscatur: deinde vt recta ineatur via: ne, si in incertum, vel per ambages erretur,sit labor itineris, non profectus: postremo vt assiduitas,conatusque progrediendi apte adhibeatur: qui totum vitæ Ignatij cursum animo lustret, non obscure hæc illum singulari Dei beneficio præstantissime omnia adeptum sentiet. Non errore viæ per ambages vagatus est; non ignoratione optimi defatigatus circa media, sed ipso statim mutatæ vitæ exordio ab summo inchoans, simul vbi consideret absoluta virtus, simul rectam viam Deo monstrante didicit, simul denique eam incitatissimo capessiuit impetu, quem quinque, & triginta annis non relaxauit vnquam, sed continenter magis, magisque contendit. Vbi enim tanquam è densa veteris vitæ caligine, & cæca nocte productus ad gratiæ lucem, ac diem, aperuit oculos; perque totam rerum vniuersitatem circumtulit, intellexitque ad id hominem genitum, vt Domino, ac Procreatori suo seruiret, & vitam eo pacto sibi compararet æternam: nec respiciendas ceteras res, nisi quatenus ad eum finem prosequendum vsui forent: hoc clare cognito, nec minus voluntate, quam ratione comprehenso, alteque in animum depresso veluti fundamento, vt erat cum diuina gratia nobilis, ac generosi pectoris, animaduertens nihil nec honestius, nec rationi congruentius posse præstari; induxit in animum nequaquam mediocribus officijs esse contentum; sed quam

103 Vtde æstimanda B. Ignatij Sanctitas & merita apud Deum.

104 Pœnitentia eius insignis.

posset

posset maximis diuino se obsequio, diuinæque gloriæ studio mancipare nullo plane commodi sui respectu, ac perinde paratus per opes, & inopiam, decus, ac dedecus, vitam ac mortem recta ad propositum pergere. Eo in lumine tum ad anteactam vitam retorquens oculos, tum ad agendam intendens, illam videns retexendam, hanc de integro ordiendam; vtrumque admirabili vi aggreditur. Et illam quidem non satis habuit (vti suo loco narratum est) repetita ab prima memoria confessione generali (cuius tùm vsus prope incognitus erat) sedulo expiare; sed etiam susceptis vltro grauissimis pœnis institit abolere. Hinc impexus, & neglectus capillus, intectus vertex, barba fœde promissa, vngues sordide permissi excrescere, terna diebus singulis flagellatio corporis, ac septenum horarum flexis genibus oratio, gelida modo, & pane, & hoc emendicato vita traducta, inter mendiculorum quisquilias diuersorium, assiduum præter Dominicum diem, & aliquando hebdomadam ipsam nulla gustata re, continuatum ieiunium, humi cubatio, nox prope peruigil, aliaque id genus ardentissimi tyronis exempla. Adeo nihil erat tam vel despectum, vel asperum, quo se supplicia sempiterna commeritum, ac præpotentis Dei sacrosanctam Maiestatem violare ausum, non digniſſimum iudicaret. Quæ facta per se optima ad multo excelsiorem euehebat gradum præstantissima illa origo, & finis, quod è studio diuinæ laudis orta ad idem referebantur. Retexta hoc pacto vita superiore, ad ordiendam, texendamque nouam vertitur. Præsto est ob oculos, quam sibi initio proposuerat scopi instar Dei laus quam maxima. Inde consilia sua ducens, ac metiens per eam lucis copiam, qua repletus diuinitus est; quaque per vias diuinæ prouidentiæ rectas, ac regias ducebatur, clara quadam, & efficaci cognitione duobus principijs Christianæ sapientiæ cardinibus apprehensis, primum quantopere homo ad recte agendum à Dei gratia pendeat, deinde quam Deus hominis laborem, atque operam adiungi suæ gratiæ postulet, ita vitam instituit, vt videretur dum suam adhibet operam, nihil aliunde sperare opis: dum ad opem diuinam confugit, in ea vna cuncta reponere. Inde enim præter plurimum precandi vsum, & frequentia sacrificia, & sacramentorum susceptionem, perfectam diuino Numini subiectionem, familiaritatemque cum Deo in spiritualibus deuotionis exercitijs, tantum orationem, quæ mente fit, coluit, interque mortales induxit, quod ea & patefaciat homini quid opus habeat, & à Deo petat, & impetret. Qua cum vteretur ad omnia, tamen quia & declinandum à malo, & faciendum bonum est, animusque non solum vitijs perpurgandus ad perfectam puritatem, sed etiam est virtutibus exornandus, ad vtramque hanc Christiani officij partem sua adminicula, & propria instrumenta quæsiuit. Ad eam quidem iustitiæ partem, quæ consistit in fuga vitiorum examinandæ conscientiæ seueram sibi legem præfixit. Qua in cura ita processit, vt interdiu pariter, ac noctu præter breues quietis inducias, singulis horis horologij sonitu admonitus, hanc secum accurate quæstionem exerceret, cogitata, dicta, facta in iudicium vocans. Neque hoc satis fuit homini ad summa tendenti, sed inuenit alterum illud genus examinis, quod particulare nominauit, quo ad vitiorum non solum victoriam, sed extinctionem, excisionemque vtebatur; vno sibi è molestissimis, & grauissimis assumpto, cum quo tanquam singulari certamine dimicaret. Aduersus quod vbi primum è somno excitabatur, erectus in sui custodiam, in eaque toto die persistens, si forte laberetur, statim animo dolens, admotaque manu pectori, vel alio edito signo, quod pro monitore sibi esset, ac si qui interessent, falleret; sub meridiem ac vesperam implorata ad reminiscendum ope diuina, exactas die singillatim excutiebat horas, numeroque inito lapsuum, & notato, ac proponens emendationem, intentioremque vigiliam, conferebat pomeridianum tempus cum matutino, diem instantem cum hesterno, hebdomadam cum hebdomada, mensem cum mense; attenti ritu negotiatoris lucri momenta ad calculum identidem reuocantis. Ad hæc, ne qua forte subterfugeret sagacem virum alicubi latens labes singillatim præcepta Domini, atque Ecclesiæ, & septem criminum capita scrutabatur proprio quodam exercitationis genere, considerationem semper cum precatione consocians. Eodemque modo, ne qua siue exterioris, siue interioris hominis pars neglecta, atque inculta maneret, vbi mala pullularent germina, sese circumspectans totum, singulas animi facultates separatim recognoscebat, singulos excutiebat corporis sensus: in eorum vsu imitandum sibi Christum Dominum, vel Reginam cæli proponens. At quoniam sensus portæ sunt per quos hostes vel ad animi peruadunt

105 Summa fiducia eius in ope diuina, & summe ipse conatur.

106 Plurimum vtitur examine conscientiæ, aljisque exercitationibus se se aduersus noxas præmunit.

Digitized by Google

arcem, vel pabulum perturbationibus immittunt; ideoq; per magni momenti est eos non
solum ab hostium abduci partibus, sed etiam, quoad eius fieri potest ad rationis, ac pieta-
tis partes adiungi, ad sacra eos vitæ Christi mysteria vi cogitationis adhibebat, in san-
ctis illis percipiendis formis exercens, vt in quotidiano vsu à vili, ferinoq; abstracti affe-
107 ctu, sentire, & amare spiritualia, eorumq; affici gustu consuescerent; quo iam pulcherrima
Mortificatio B. Patris absoluta in omni genere. consensione anima pariter eius, & caro exultarent in Deum viuum. Hac intenta cura, pri-
mum sui notitiam maximam; dein vitiorum, prauarumq; consuetudinum amotionem,
tum procliuitatum, commotionumq; animi tranquillitatem, ad hæc mirum illum linguæ
dominatum, toto præterea in oris, & corporis habitu, singulisque membris, ac motibus
compositionem, atq; modestiam, deniq; absolutam in genere omni mortificationem, suiq;
victoriam adeptus est, quam perraro in hominibus quantumuis virtute præstantibus om-
ni ex parte videas. Quotus enim quisq; est, cuius inter illustrissima decora non aliquis næ-
uus extet? Hic non penitus iracundiæ, ille non linguæ est potens. Alij in curando corpore
necessitatis imponit species, non nemini species diuinæ laudis in suis factis, virtutibusque
commemorandis. In summa vir vsquequaque sui dominus, mortificationis quasi dolabra
vndique perpolitus, atq; perfectus, vt nihil vsquam in eo asperitatis, nihil offensionis, ni-
hil eminens, aut lacunosum inuenias, cui nihil detractum, nihil additum velis, perrarus est.
Quod tamẽ famulo suo Ignatio, quem multis eius disciplinæ sectatoribus formabat exem-
plum, per attentam illam sui custodiam bonitas diuina ita concessit, vt vel carere pertur-
bationibus, vel, sicubi vsus poscret, ijs vti videretur plane tanquam modestis famulis, non
ardentibus se ante præscriptum Domini commouere; quin etiam illa exterioris hominis
108 constanti, æquabiliq; modestia non paucos insignes viros ad ineundam secum Societatem
Vtitur plurimũ regulis electionis propositæ semper sibi scopi instar Christi Domini vita, quã imitaretur. pellexerit. Hac efficacissima ad conseruandum vacuum, atq; intaminatum vitijs animum
vtens via, & quasi agrum vepribus, malisque graminibus perpurgatum, ac molliter sub-
actum ad excipiendos cælestes satus, lætissimamq; fundendam segetem, & copiosam fru-
gem congrue præparans, quo expleret alteram illam iustitiæ euangelicæ partem, quæ in
recte agendo consistit, rationem haud opportunam minus inuenit. Versabatur illi ante
oculos primum illud summæ Dei gloriæ destinatum: id, vt quam proxime attinggeret, non
solum summouenda erant impedimenta, quod ratione nuper dicta faciebat; sed regula
etiam, ac linea ad quam in recte factis quasi ictum dirigeret, adhibenda. *Quippe illudit*
sæpe cœcis mortalibus vitium specie recti: nec rarò si non vitium, certe minus honestum
maioris imagine decipit; vt quamuis optimum pro meta intuearis, tamen præstigijs, &
inanibus vmbris abductus circa bonum vulgare te verses, & pene operam ludas. Idcirco
certam Ignatius regulam, ad quam se formaret exquirens, animaduertit Christi vitam
nostram esse viam: datum enim ipsum hominibus non modo saluatorem, sed etiam exem-
plum: nec posse genus vitæ fingi, siue acceptius Dei voluntati, siue gloriæ conuenientius,
quam id, quod cum dilecti filij eius, in quo sibi bene complacuit, & quem nos audire iuss-
it, vita maxime consentiret. Eius igitur expressurus in se modum, ac formam, ex ijs, quæ
inter mortales vsu veniunt, sapienter æstimationem transtulit ad diuina proposita sibi,
(vt initio huius Historiæ dictum est) Regis ad pium bellum inuitantis similitudine, & ge-
mina altera, quæ duo vexilla intuebatur, hinc Christi Domini, inde tyranni tartarei, au-
diens quid vterque Dux suis præciperet, ita inflammatus est ad præeuntem cum Cruce
Christum Iesum sectandum, eiusq; iussa facienda, præsertim ex eo tempore, quo in accessu
ad Vrbem vidit se ab æterno Patre gestanti Crucem filio tradi, atq; addici, nihil vt aue-
ret ardentius, quam vna cum eo agere, acerbissima perpeti, ludibrio omnibus esse, pro ma-
gno existimans beneficio posse sui Regis obaudire nutui, signa sequi, vestigia premere,
insignibus decorari; vsque eo, vt non modo quantæcunque felicitatis conditione oblata,
nullam quamuis leuissimam suscepturus esset labeculam, quæ modo aliquo eius offen-
deret oculos: sed etiamsi hinc opes, nobilitas, sapientiæ gloria, inde contraria, quæ vulgus
mala nominat, obijcerentur: atque vtrinque par Dei laus: ad maiorem tamen imitatio-
nem Regis sui Iesu crucifixi, mallet cum eo paupere, spreto, & illuso, pauperiem, contem-
ptum, & insipientiæ nomen, quam aduersa his seculo precioſa. Et plane profitebatur,
nisi intelligeret, aliud maioris diuinæ gloriæ studium postulare, se per vias ridiculo, ac pro-
broso habitu passim puerorum procacitati os ad contumeliam præbiturum. Ceterum ta-
metsi ita ardebat obsequij diuini, Christiq; imitandi studio (quia tamen principium illud

tenebat,

Digitized by Google

tenebat hominem ratione, qua à belluis secernitur, etiam pijs in rebus duci potius, quam gustu debere) certa obseruauit præcepta, quibus quasi trutina vitæ genera, in quibus Christiani omnes imitari se Christum Dominum profitentur ponderans, vnum sibi prudenti consilio, iudicioque recto deligeret, quod gratissimum autori vitæ, salutisque suæ fore putaret. Intentis ergo, vt semper in diuinum obsequium quam maximum, & Christi imitationem perfectissimam oculis, imploratáque cælesti luce ad recte iudicandum conquirit diligenter, enumerat, expenditque quæ quoque in vitæ genere ad propositum diuinum obsequium, & Christi imitationem incommoda, siue commoda insint. Vt vero alieno cuiuis studio aditus obstruatur, nec alterutram lancium siue naturalis propensio, siue quidpiam præter rationis momenta pellat, interim Deum ipsum quasi spectantem animo cernit, ac se ita componit, tanquam continuo moriturum, eiusque rei rationem scienti omnia Iudici redditurum. Huiusmodi in examine id sequens, quod maxime opportunum numerus, & qualitas commodorum monstrabat, quodque mallet, si mors ingrueret, sequutus esse: quia vidit ad propositum finem accommodatius, Christique Domini vitæ similius non solitudinem sequi, neque vni vacare sibi; sed operam ad proximorum quoque salutem conferre; eamque ob rem plerisque hominum odiosæ austeritati, & cupiditati ignominiæ ponendum modum, potiusque curandum, vt sua lux Patris cælestis gloriam coram hominibus luceret, ad id vitæ institutum cunctis voluntatis viribus delatus est, & est admirabiliter exequutus; tot exantlatis in studendo laboribus, tot in obeundo iuuandi proximos munere exhaustis ærumnis, adiunctis postremo, vt infra dicam, eiusdem consilij socijs; ac familia, in qua post obitum quoque suum ipse quodammodo ad proximorum salutem viueret, instituta. Idem postea consultationis genus adeo sincerum, quasi libram omni tempore habens in manibus, quicquid in quotidiana vita accideret, eo subtiliter expendebat, perducebatque iustum ad pondus; eo mediocritates rimabatur virtutum: atque hic resecans, hic apponens, vbique formam honestatis pulcherrimam exprimebat. Atque tum conscientiæ, quæ dixi examina, tum hæ electionis regulæ duo fuere singularia Ignatio adminicula, quibus ad puritatem animi, in qua sapientes cælestis philosophiæ destinationem collocant, recto, ac celeri cursu peruenit. Nam examina arcebant vitia: deliberatio accersebat virtutes. Examina ijs, quæ tractaret, nil sinebant prauitatis intermisceri: deliberatio nil desiderari perfectionis. Denique eadem actiones, quas consultatio præformauerat, cura expresserat, postremo approbabat, vel perpoliebat examen. His item insignem illam consequutus est spirituum discretionem, & rectam virtutum æstimationem, vt nosset singularum momentum, & pretium: in qua prius, aut posterius, plus, minusue esset curæ ponendum; sic tamen, vt nihil negligeret, nihil leue duceret, paruique momenti, quod esset vtile pietati. Et in ritibus præcipue, sacrisque rebus Ecclesiæ, vt æquum est, & postulabant tempora, collaudandis, magnique faciendis excelleret. His præterea totius spiritualis vitæ cognitionem, & quasi artem percepit, vt non dirigeret modo viam suam; sed etiam intelligeret eam, & faciens recte, & facere se, quantum mortalitas fert, intelligens; quæ peculiaris, ac præsens est merces eorum, qui in lege diuina, vt eam custodiant diebus, ac noctibus meditantur. Ex hac denique disciplina tria illa, quæ mortales præcipue mirabantur, emanabant. In rimandis negotiorum vijs, perueſtigandisque quam aptissimis sagacitas: in prosequendis summas inter difficultates constantia: in exitu, vtcunque caderet, bene ferendo æquitas animi. Quippe præter lucem summæ sapientiæ, ad quam se oratione, submissione, operaque sua præparabat, vsus consultandi, iugisque animaduersio progressionum, atque collatio euentorum exacuebat prudentiam. Consultatio diligens, ac sincera creabat constantiam, vt quæ nullum ferme nouis casibus locum relinquens, qua ratione suscipiendam rem suaserat, eadem suaderet vrgendam. Ex horum vero conscientia tranquillitas animi existebat: cum nec in suscipiendo, nec in administrando negotio quicquam fere à se commissum, aut prætermissum sciret, cuius pœniteret: & quamuis exitum res non haberet, non tamen suæ rectæ voluntatis, ac sedulæ operæ excidisse fructum apud Deum nulla re indigentem: apud quem voluisse fecisse est: qui operam magis, quam opus spectat: nec semper vult ab ijsdem perfici, quæ gaudet attentari, cum Dauidis de ædificando templo consilium laudarit quod tamen ædificare ipsum prohibuit. Et erat frequens Ignatij præceptum Angelos in rebus agendis, iuuandisque proximis imitandos,

109 Ratio eius deliberandi.

110 Examinis conscientiæ & regularum bonæ electionis vsus via certissima ad puritatem animi.

111 Vnde in Beato Ignatio Prudentia, Constantia Aequitas animi tam insignis.

Digitized by Google

qui ex vna quidem parte nullum prætermittunt in procuranda hominum salute genus industriæ: ex altera vero successu, quicunque sit, nihil beatæ suæ, æternæque pacis amittunt. Quod præclare faciebat B. Pater longe casus humanos animi altitudine supergressus, quod vel illa solennis ei vox palam faciebat. Si quando enim (quod sæpe in recenti ordine, & indicto propalam bello contra vitia decertante, eueniebat deferrentur ad eum coniecta in Societatem ab improbis, vel ignaris rerum hominibus maledicta, pacatissimo animo, hoc tantum respondebat, illud auertat Dominus, ne quando male nobis dicant, & vera dicant. Denique conuersatione in cælo, opera, & labore in terris: in eo quoque sanctos illos administratores spiritus æmulabatur: quod, sicut illi inter ministerij, ad quod mittuntur, sedulitatem, semper vident faciem Patris, qui in cælis est; ita ipse actionem cum contemplatione eminentissima mirifice copulabat: eiusq; rei viam facillimam, & tutissimam sequebatur. Cum enim posuisset amorem magis ex operibus, quam ex verbis pendere, ac cerni; diuina erga se beneficia communia, & propria naturæ, gratiæque considerans: dein summum opificem vbique in operibus suis præsentem, eisque tum naturam, & quicquid habent virium impertientem, tum pariter cum illis agentem, & quodammodo laborantem spectans: ad hæc dona, ac bona quæcumque vspiam sunt cælitus tanquam ex immenso fonte, in quo infinita, & immensa sint, labi finita, ac circunscripta contemplans; ex huiusmodi consideratione, caritate inardescens, reputansque quid à se vicissim tot contestatus operibus amor posceret, admouendas operi manus intelligebat; prosilienſque ad actionem, nequaquam interim Domini Dei sui, cuius causa laborabat, intermittrebat consuetudinem, suauissimæque præsentiæ fructum. Alebat enim caritatem illa quodammodo beneficiorum vicissitudo, dum tot accipere se considerans, aliquid ei ipse conabatur rependere. Nec distrahebat consuetudinem labor, sed astringebat, quod ipsummet Dominum, cuius causa laborabat adesse sibi adiutorem, vnaque quasi collaborantem cernebat: nec ab eius conspectu rerum mortalium formis auertebatur, quod in omnibus ipsummet Dominum tanquam in imagine, seu templo quodam intuebatur. Si vero quid pulchri, boniue, ac laudabilis ad oculos eius, animumue accideret, per ea continuo transcendebat ad autorem vsque eo, vt ad ipsum illum augustissimum, & immensum fontem contemplandum per sparsas in creatis rebus diuinitatis quasi guttas, non modo cæli, *ac syderum*, sed flosculi quoque, ac leuissimæ rei conspectu facillime raperetur. Animarum quidem à Christo redemptarum splendorem, ac pretium cogitatione ad hominum occursum sibi repræsentans, vix interdum lætitiæ æstuantis vim, ne se extra effusius proderet, temperabat. Hinc nimirum è cælestis voluptatis torrente hausto illo adeo largo perfundebatur; vt cum in iugem suauissimarum lacrymarum fluuium superfusa exundaret copia, ne salsi humoris acrimonia oculos ei exesis luminibus cum proximorum detrimento extingueret, implorandum fuerit temperamentum à Deo: à quo statim miras illas lacrymarum tanquam habenas accepit. Vsque adeo diuina gratia hominem sibi acceptum assidua vigilantia, & consideratione per illa consultationum, atque examinum adminicula ab terrenis vitijs, & naturæ contagione secretum, summo bono coniunxerat. Atq; hanc vir sapientissimus inhærendi Deo, mysticæque theologiæ formam, per quam expurgato vitijs, ac perturbationibus animo, fixa in Dei gloriam mente, non in solitudine, pulchraque admirandarum rerum, quæ formetur cogitatione, pictura; sed agnoscendo in suis operibus Procreatore, ac subleuando ad fontem è riuuli aspectu mentis intuitu, in arenam descenditur, maxime commendabat hominibus nostris, tutioremq; existimabat, ac magis frugiferam viam; affirmans experimento sibi compertum, deditos vltra modo secessui, longisque contemplationibus præstigijs Dæmonum esse propositos: ac ferme intractabiles fieri, contumaces sibique placentes. Quod recte existimanti minime debet admirandum videri. Nam nihil est in hac vita extra omnem vitij aleam positum. Sua quamque virtutem, vt fere celsissima iuga vastæ rupes, abrupta circumstant, & in summis, vti pulcherrimum, ita difficillimum est recte consistere. Ergo operi præstantissimo superbiam, ceterorum contemptum, honestissimo otio segnitiem: exercitationi mentis sententiæ pertinaciam, tendente vbique dolos subtilissimos Satana, procliue est adhærere. Ei igitur contemplationis generi, quod dixi, inter negotia, & frequentiam habili volebat consuescere nostros homines, non modo in se vicissim, & in moderatoribus Christum Dominum agnoscentes, ac venerantes: verum etiam rectam inten-

112 Contemplatio B. Patris excellens.

113 Donum Lacrymarum.

114 Quod maxime contemplationis genus in Societate vellet.

Digitized by Google

intentionem in tota vita, rebusque singulis conseruantes : id semper in eis sincere spectando, vt seruiant, & placeant diuinæ bonitati, propter se ipsam, & propter caritatem, & eximia beneficia, quibus nos præuenit, potiusquam spe præmiorum, vel metu pœnarum : in omnibus quærentes Deum, amore ab omnibus creatis rebus abstracto, vt vniuersum in earum procreatorem conferant, eum in omnibus creaturis amando, & omnes in eo, secundum ipsius sanctissimam, ac diuinam voluntatem. Atque hæc, quæ commemorata sunt hactenus, eo ferme pertinent, vt intelligatur, qua maxime via hic vir admirabilis propriæ sanctitatis, ac priuatæ personæ summam in sese perfectionem expresserit, sequitur vt de personæ publicæ indicetur præstantia, quàm non alijs, sed prorsus ijsdem, consecutus est adminiculis. Namque sub melioris mentis initia dum consectatur optimum, vitæque Christi Domini imitationem perfectam, eoque toto pectore ad curandas proximorum vtilitates conuertitur, nec labore vllo in ea procuratione, nec ludibrijs hominum, nec custodijs, vinculisque terretur, experimento tamen edoctus, immenso animo suo nequaquam posse satisfieri, nisi robori pietatis auxilia literarum adiungeret; consilio quo magis spectes, eo magis admirabili, ad earum sese studia confert. Robusto iam æui flore vir, militiæ innutritus, non nisi arma, equos, trophæa bellica, & martia decora voluere animo, ore loqui, tractare manu solitus, animo excelsissimo ad puerorum inter pueros relabitur ineptias; parique constantia luctatur cum gramaticorum spinis, cum inopia rerum, atque adeo cum spiritus quoque iucunditatibus, studioque proximos adiuuandi, quæ fuere rationis arbitrio temperanda. Barcinone, Complutum, hinc Salmanticam, Salmantica Parisios inter ingentes ærumnas pene profugus transmigrat. Superat hic totius septennij longinquitatem, quod spatium vel spem adolescentis infringat. Sicque humanarum, diuinarumque disciplinarum sibi ad nouum militiæ genus arma comparat, vt gestis interim dum bellum parat, bellis maximis, in aciem non solum instructior, sed & fortior, & clarus victorijs reuertatur. Verum hic quoq; intelligens perfectius ad proximorum se vtilitatem operam cum multis, quam solum, ad scitis in idem consilium lectissimis socijs, nihil mediocre mente agitans, statim ad augustissima Palæstinæ loca indigna tyrannide, atque impietate oppressa, si quo modo queat, Christo restituenda, curam adijcit. Quæ vbi non procedunt: sede delecta sibi Romæ in Christiani orbis arce se, suisque Christi Vicario deuotis, dum ipse sancta in Vrbe puerorum orbitati, puellarum, matronarumque pudicitiæ consulens, Hebræorum quoque, atque hæreticorum adiumento intentus, orphanotrophia, Gynecæaque tum puellarum, tum mulierum male nuptarum, cathecumenorum domicilia, Collegia clericorum excitat : adhæc publicæ, ac priuatim, bene, maleque valentibus, & omnium ordinum hominibus, præcipueque in Christianæ reipublicæ administratione Patribus purpuratis, summoque sacrorum Antistiti opera, & consilio præsto est; alios è socijs in orientem ad recens apertum orbem terrarum dimittit, qui vetustis Dæmonum regnis sacrosancta signa crucis inferant : alios in septentrionis prouincijs Hæreticorum furijs opponit : alios per catholicum orbem spargit ad restituendos recte sentientium mores frequenti vsu sacramentorum, diuini verbi prædicatione, iuuentutis, teneræque institutione ætatis, edocendis rudibus, visendis Nosocomijs, adeundis custodijs publicis, noctes ac dies opera omnibus prompta. Iamque animo, laboribus, & successibus aucto, etiam æterna posteritati subsidia parans, non contentus neque sua tantum vnius hominis vita impendenda, neque vnius tantum seculi mortalibus adiuuandis gloriæ diuinæ seruire, ad constituendam familiam, propagandosque ad venturas ætates eorundem operum molitores cura transcendit. Opus aggreditur : statuto præ oculis consueto summæ Dei gloriæ signo, vniuersum noui ordinis corpus describit, & distinguit in membra: & legibus, atque institutis ad conseruationem, & incrementum aptissime factis illigat. In singulis deliberandis præter sacrificia, orationem, sacramentorum vsum, macerationem corporis, ad exposcendam, impetrandamque à Deo lucem, suam illam adhibens normam, exanima conscientiæ, & regulas electionis. Quibus præsidijs ita sincere ad mentem ab omni aliena affectione purgandam, ac diuina solum collustrandam luce vtebatur; vt, cum ipse, si suo indulgeret gustui, amaret psalmodiam in Societate communem esse, tamen alia omnia præscripserit, quia sic ratio ad maius Dei obsequium plane persuadebat. Inde magna fiducia, si quem sociorum feruor ad opus incitaret ab Societatis vsu abhorrens, solebat hominem consolari, & coëcere affirmans,

115 Progressiones B. Patris ad iuuandos Proximos.

116

eius

eius rei nequaquam ex nobis a Deo rationem esse reposcendam. Ceterum vt nunquam fuerat in sese mediocri virtute contentus, ita in republica, quam instituit, Euangelicæ

117 perfectionis, quam absolutissimæ formam expressit. In qua, cum omnes virtutes cu-

Obedientiam perfectam in Societate cur tantopere B. Ignatius requireret.

mulatissimas vellet, & quidem Euangelicam paupertatem diligi vt matrem, custodiri, vt murum ac propugnaculum Religionis: ad castimoniam vero eiusmodi contendi, quæ corporis, mentisque munditia integritatem æmularetur Angelicam, tamen quasi insigne proprium, ac notam voluit eminere obedientiam: iureque id sane optimo. Nam, cum obedientia in omnibus cœtibus iure congregatis, ac præsertim religiosis momenti maximi sit, quia vno quasi ictu radicem vitiorum omnium, voluntatem cuiusque propriam, & appetitiones, ac propensiones excidit, perque omnes vagatur honesti partes, eoque vere dicitur ceterarum parens, custosque virtutum: atque hæc præterea via est, qua maxime diuina prouidentia vigorem, ac spiritum, quem cuique cœtui proprium impertit, per vniuersum corpus vult permanare ac diuidi; est adhuc præcipuo nomine Societati necessaria: quod ipsa similior est exercitui in expeditionem educto, quam ciuitati pacatæ. Quippe in Ciuitate, quæ pace, & otio perfruatur, suas quisque priuatorum res curat: dumque leges fixas, & eodem semper tenore euntes seruet, cum magistratibus, atq; Principibus modicam rationem habet. Nec fere priuata contumacia magnopere in commune obest. At in exercitu cuncta pendent ex tempore. Ad subita imperia expeditos necesse est esse milites. Etenim vel in singulorum obedientia summa rei vertitur. Ita in Societate, cum tam multa, & varia, atque adeo periculosa ad Dei gloriam, & publicam animarum salutem tractet munia, tam multas amplectatur regiones, tam multæ ex tempore incidant vel rei bene gerendæ occasiones, vel priuatæ, aut publicæ necessitates, nisi vnusquisque ab cuiusuis loci, temporis, ministerij, priuati denique consilij mora expeditus in procinctu stet, vt dicto ocius eat, veniat, agat, quiescat: hoc, illud, aliud suscipiat, ponat, mutet, postremo totum se fingat, & accommodet Ducis ad nutum, ingentes necesse est accipi clades, præclaras prætermitti opportunitates, maximam fieri animorum, gloriæque diuinæ iacturam. Eadem fuit causa, cur B. Pater

118 tantopere cœcam, vt appellabat, obedientiam commendaret: quod vt quidam è pro-

Prudentia B Patris in demandandis negotijs.

fanis ait, Tam nescire quædam milites, quam scire oportet. Si vbi iubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam imperium interdicit. Parendo *potius, quam* imperia ducum sciscitando res militares continentur. Hanc vndecunque absolutam obsequij laudem ab socijs exigens, vt in hac sacra militia possent loqui victorias, haud minore consilio negotia impositurus, vbi vniuerse, ac generatim mandata dederat, relinquebat plurima gerentium arbitrio; vt integrum ijs esset consilium ex re capere, quod sæpissime negotia postulant: quibus seruiendum esse docebat B. Pater, nosque accommodandos ipsis, non ipsa nobis. Sunt enim interdum nonnulli, qui siue tacita quadam laboris fuga, siue immodica æquabilitatis in vita quotidiana tuendæ cura, in rebus gerendis, non tam quid earum successus postulet intuentur, quam ne de suo ipsi curriculo quicquam decedant. Ea vero libertate quam gesturis negotia permittebat Ignatius, tum autoritati Præpositi consulebat, animos inferiorum sibi adiungens, quorum se virtuti, atque solertiæ confidere, ac multum tribuere ostendebat; tum ipsis rerum procuratoribus, quorum exacuebat, atque exercebat industriam; consuefaciens suis ire oculis, ac nare sine cortice: tum demum rei, atque negotio, quod & aptius, & acrius tractabatur. Nam & consilia pro re præsenti, ac tempore capiebantur: &, nisi procuratio è sententia procederet, nulla relinquebatur procuratori ex alieni præcepti obtenti excusatio: & natura comparatum est, vt vnusquisque, quæ per se excogitat consilia, amplectatur, vrgetque studiosius, vt quorum non nutricius, sed parens est. Itaque communibus præceptis informando rem, porrigebat potius obedientibus facem, cum qua vltra per se tenderent, quam præferebat ipse sua grauis vmbra. Quin etiam suauitati, perpetuitatique obedientiæ, ac perfectæ rerum agendarum administrationi prospiciens, abstinebat omnino præceptis, si alia posset ratione id, quod volebat, consequi. Non itaque obseruabat solum quid cuiusque æquum & conueniens viribus, & ingenio foret:

119 verum etiam siue quidpiam decreturus, siue pœnam impositurus, ita rem simplici qui-

Diligentissimus erat in exigenda ratione gestarũ rerum.

dem sermone, sed scite, positisque sub oculos rationibus exequebatur, vt qui audiebant, in eius sententiam non ducerentur, sed venirent, imo præire viderentur, non sequi. Erat tamen in exigenda ratione diligentissimus, plurimumque in ea cura reponebat momenti.

Digitized by Google

momenti. Nempe vt reddendæ rationis ſolicitudo errorem pariter, ac ſegnitiem ab rebus agendis excluderet; rerumque ipſe ſtatu perſpecto opportuna in loco adiumenta ſuggereret: Nec vero in extraordinarijs negotijs duntaxat; ſed etiam in conſuetis ad proximorum auxilium miniſterijs, quo pacto, quoque ſucceſſu tractarentur volebat quam frequentiſſime, ac planiſſime, vel coram vel per literas edoceri, explicato numero eorum qui ſpiritualibus exercitijs excolerentur, puerorum ſcholas frequentantium, vſurpantium apud ſocios ſacramenta, rerumque aliarum id genus. Ad hæc minime omittebat in tempore, quos idoneos norat, ad perfectum iudicij holocauſtum abſurdis prima ſpecie atque intempeſtiuis exercere imperijs, eorumque patientiam ſane quam liberaliter exornare. Argumento eſt Sebaſtianus Romæus Collegij Romani Rector, quem hoc anno domum Profeſſorum aduocatum iuſſit coquo inſeruire, & aquam ex longinquo ferre, aliaque inſignia ad laborem, atque humilitatem obire, quam ſeueritatem, abſolutamque obedientiam non exigebat Ignatius magis, quam ipſe præſtabat, ſummorum iuſſa Pontificum plane tanquam Dei excipiens, atque ad tenuiſſimum eorum nutum paratus ſine vllo viatico, & inſtrumento, innixus bacillo quocunque iuberetur pergere, vel ſeſe male cohærenti nauigio remiſque, ac velis nudo committere. Et extant mira aduerſus medicum obſequij exempla, ſiue cum peruerſa curatione in vltimum vitæ diſcrimen adduci ſuſtinuit, ſiue cum quadragenarium ieiunium proxime ad metam perductum ſine vlla tergiuerſatione iuſſus abrupit. Nimirum perpetua illa ſua norma, ac libra iam plane didicerat (vti ſupra ſignificatum eſt) ſuum cuique virtuti pondus, ſuum modum tribuere. Idcirco etiam præcognito vitæ ſuæ fine, quoniam in eum locum medentium ſententia adegerat, vt non poſſet ſine ingenti ſtrepitu agi res, neque vrſit Polancum vt continuo ad Pontificem pergeret, & alia conſueta vel ſanctis viris è vita decedentibus officia poſthabenda duxit.

120 Obedientia B. Ignatij.

Eandem intelligentiam ponderibus iuſtis virtutum honeſtates examinandi volebat in ſuæ diſciplinæ alumnis excellere: quos admonebat, vt in ijs adminiculis, atque præſidijs, quæ cum Deo maxime iungunt, diſponuntque inſtrumentum, vt à diuina manu recte gubernetur, plurimum reponerent: ac proinde probitatem, ac virtutem, præcipueque caritatem, & puram intentionem diuini ſeruitij, & familiaritatem cum Deo in ſpiritualibus deuotionis exercitijs, ac zelum animarum ſincerum ad gloriam eius, qui eas creauit, ac redemit, quouis alio emolumento poſthabito; quas ſolidas appellabat virtutes, prima, ac ſumma exiſtimarent, ſummoque in ea, & in rerum ſpiritualium ſtudia conatu incumberent. Secundum hæc ad propoſitum Societati finem, proximorum curandæ ſalutis plurimum reponebat momenti in exterioris hominis ſancta, piaque modeſtia, ac rectis exemplis. Nam qui ſibi homines conciliandos Deo ſumunt, oportet ipſos vtriſque eſſe coniunctos. Vt autem veræ animi virtutes Deo, ita autoritas, quæ præcipue rectis exemplis conciliatur, iungit hominibus: idcirco non modo ſcripſit, voluitque ſeruari diligenter certa modeſtiæ præcepta; ſed etiam in ſuſcipiendis diuini ſeruitij cauſis circumſpectionem requirebat maximam: ſolebatque dicere in Societate hominum genera duo eſſe, vnum eorum, qui extruerent ſolum, alterum eorum qui ſimul inter extruendum deſtruerent. Primum ſibi genus probari: & hos eſſe qui ſtudio, ac zelo vterentur conſiderato, prouidentes, ne quam damni cauſam, non modo re, ſed ne ſpecie quidem darent; neve ij offenderentur, qui ſi aduerſari fierent, poſſent noſtrum in diuino obſequio, & ſalutis publicæ ſtudio impedire curſum: atque adeo quædam, quæ recte alioqui fierent, omittenda cenſebat, non damni priuati, formidine ſed operum reſpectu potiorum; quia ſæpenumero dum parum caute quid attentatur, nec illud efficitur, & mora alijs multis obijcitur. Quibus ex rebus omnibus manifeſtum fit, Ignatij virtutes, quamuis ipſe nihil in ſe notabile, ſupraque communem hominum modum vellet apparere; tamen modum Euangelicæ perfectionis admodum excellentem impleſſe. Verum enim, quoniam præſtans virtus difficile vel diſſimulatur diu, vel ſimulatur; non potuit tanta lux vllo obuolui humilitatis integumento, quo minus late radios funderet, incurreretque in oculos prudentium, id conſecuta, vt qui diutiſſime, proximeque inſpicerent, ij ſuſpicerent maxime: quod in ijs ſolum euenit rebus, in quibus, quia ad eximiam perfectionem perductæ ſunt, vſus & conſuetudo nihil vitij vnquam, ſed plus ſemper admirabilitatis aperit, vt de Deo egregie diſputat Auguſtinus.

121 Quas virtutes in Societate vellet eminere B. Ignatius.

122 In Proximis adiuuandis caueri volebat ne quid inter extruendum deſtrueretur.

123 Iudicia Hominum grauiſſimorum de B. Ignatij præſtanti virtute.

Neceſſe

Necesse non est, quid eminentissimi è Societate viri Franciscus Xauerius, Iacobus Lainius, Ludouicus Consaluius, alijque de Ignatio sentirent, ab alijs iam prodita literis huc inculcare. Andreas Frusius, quem Ignatius, alijque noti, ob innocentiam vitæ, singularemque sapientiam Angelo simillimum iudicabant, solebat dicere, cælestem Christi gratiam in Ignatio quasi ingenitam, ac naturalem videri: adeo constanter, vbique, ac semper, adeoque facile modum, virtutemque seruabat. Fuluius Androsius, doctrinæ, prudentiæ, ac pietatis egregiæ, cognita Meldulæ B. Patris migratione, cum semel quanquam reluctante conscientia, pro eius anima, vt solet, sacrum funebre feciſſet: iterum idem facturus, cum accessiſſet ad Altare, imperare inquit (sic enim scribit) mihi non potui, quin sacrum facerem de nomine IESV: nec in meis priuatis precibus videor mihi aliud posse exprimere, quam hæc verba, Pater Ignati, ora pro nobis. & plane multis in rebus videor mihi eius patrocinium expertus. De Iacobo Eguia paulo ante narratum est. Denique adhuc ipso viuo, licet inscio, eius res pro sacris reliquijs habebantur. Porro aliorum præter Societatem de Ignatij virtute iudicia æstimaturi circumferant per probatissimos eius seculi viros cogitationem; ijsque & Societatem, & nominatim Ignatium summo in pretio fuisse intelligent. Mihi vti longum facere consilium non est, ita religio est, non famulari aliqua ex parte Deo sanctum suum, qui tam se humiliter abiecit, extollenti. B. Philippus Nerius autor inclytæ Congregationis Oratorij Romæ, non solum Ignatium vt virum sapientem colebat, consulebat, ad eiusque institutum idoneos mittebat homines; verum etiam insolitum quendam, ac cælestem splendorem in eius ore affirmabat se cernere; scilicet oculos & ipse diuino beneficio eruditos, & diuinæ lucis capaces habebat. Eundem persæpe alij in Ignatij facie videre splendorem. In Hispania Magister Ioannes Auila (vti iam vulgo est notum) cum quod ipse magno molimine mouebat, facile vidit ab Ignatio perfectum, de Societate instituenda, se puero, illum robusto viro comparauit. Ludouicus Montoya Augustinianus magni in Lusitania nominis cum sancto viro Romæ congressus, scripsit deinde Conimbricæ, nullas se vel pretiosiores, vel sibi fructuosiores reportasse ex vrbe reliquias, quam quòd Ignatium vidisset, eiusque colloquij, benedictionis, magisterij esset particeps factus. Carthusianorum Patrum sæpe ante commemorata sunt iudicia, officiaque præclara. Clerici regulares, quos vulgo Barnabitas vocant, hac ad literam Epistola *Romam Mediolano* missa, suum cognito B. Patris excessu, animum explicarunt.

124 Epistola Barnabitarum in obitu B. Patris Ignatij

Postquam nobis renunciatus est hinc in vitam meliorem recessus beatæ memoriæ venerabilis Patris Ignatij, non mediocris cor nostrum pupugit dolor, tum vestri causa, totiusque sanctæ Congregationis IESV, quæ tali magistro, ac parente orbata dolens, mœrensque remanserit; tum nostri, quorum etiam Pater erat. Dolendum quidem quod raptus est nobis hoc maxime tempore, quo bonorum virorum tanta caritas est; consolandum vero est, quod ad meliora transierit. Iustis enim viuere Christus est, & mori lucrum: quia & dissolui & cum Christo esse multo illis melius. quo fit vt cum Beatissimo Petro Kalendas Augusti corporeis solutus vinculis, ad cælestia lætus migrauerat. Hoc tantum metuendum est, ne aliquo nostro peccato ereptus sit mundo, & sicut de sancto Iosia legimus, quia Iudæorum populo graue imminebat exitium, Rex iustus ante sublatus est. Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum: sed neque etiam omnino à nobis recessit. Viuit apud omnes, quocunque se per totum orbem nomen Christi protendit, dulcis & grata sancti viri memoria, qui tantum de Christiana republica meritus est. Quo magistro, ac Duce Christi fides, religio, doctrina adeo propagata est, vt ipsos quoque Antipodes penetrauerit; apud quos multa millia hominum ad fidem conuersa, nouam Ecclesiam primæ illi Apostolicæ æmulam, nouos apostolos, nouos martyres legimus extitisse. Præmisit filios: nunc post multos superatos labores pro Christi nomine subsequutus est Pater, non minus magnis curis excruciatus, multa Ecclesiarum solicitudine confectus, in otio martyr; in quem non tantum domus vestra tam magna tot annos recumbit, sed plurimorum aliæ. Communis erat bonorum omnium parens. Et quem mœrentem non est solatus dulci alloquio? cui afflicto non affuit benignus consilio? quem indigentem auxilio non iuuit? non est tutatus? Pes claudo, oculus fuit cœco, pauperibus solamen, & miseris omnibus præsidium. Reddat illi Dominus bonorum operum mercedem. Nos in tanto funere sacram Deo Hostiam

Digitized by Google

stiam in altari non cessamus offerre, spargant alij tumulo purpureos flores; hæc sacerdotum sunt lilia, magisque vernantia, & Deo amabilia, mysteria pro sancta illa anima, licet iam beatæ vitæ gaudia (vt credimus) perfruente. At his saltem illum, quem viuentem nobiscum pio amore coluimus, recedentem ab hoc seculo nequam, quibus possumus muneribus prosequemur. Dilectionem vestram rogantes, vt has amoris lacrymas, fidei, & obseruantiæ nostræ testes libenti animo suscipiant, mutuoque nos diligant; memores in suis orationibus paruitatis nostræ. Dominus noster Iesus Christus sit cum omnibus vobis. Amen. Ex Cœnobio nostro Mediolani Kalend. Septembris millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto.

125 Summa Epistolæ Ludouici Stradæ.

Longam Ludouicus Strada vir egregie doctus, ac pius è familia S. Bernardi ad socios Septimancenses epistolam dedit hispanice: quæ longo post tempore italico sermone in lucem edita Romæ est. Exorsus ab animi sui tumultu, quo se ad communem gentis humanæ Ignatij morte acceptam cladem diu constitisse mutum, atque attonitum instar Iobi amicorum ait; cum fuse stuporem hominum deplorasset, qui quia non intelligunt quanti referat in terris supersse eximia præditos sanctitate viros, in eorum occasu minime commouentur, ex illa Isaiæ voce, Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma facti essemus, Homines Deo caros apte seminibus comparans, cum grano sinapis diligenter Ignatium confert. In primis, quod hoc semen cum sit minimum, fiat maius omnibus oleribus, Dei admiratur ingenium, qui gaudens rebus minutis, ac vilibus ad maxima opera, & præclarissima vti, cum tam multi eodem seculo, eiusdem atque Ignatius consilij essent, ac præter ceteros Paulus Quartus etiam Pontificatus Maximi ad quiduis perficiendum præsidio instructus, & magnus ille Doctor tota Hispania, sanctitate, atque doctrina celeberrimus Auila, perfecti tamen operis titulum maiore quadam gloria Ignatio dederit: adeo vt ad hunc veluti Ioannes ad Christum discipulos Auila suos vltro transmitteret. Tum de colonijs quasi ramis toto orbe diffusis, ac sociorum multitudine differens, in his ætate, conditione, linguis, nationibus inter sese discrepantibus, conspectam à se narrat maiorem, quam si ab vna essent omnes stirpe, ac parente editi, consensionem, atque cor ita vnum, vnamque animam; vt carmine quodam diuino, cælestique philtro tanta conspiratio fieri videatur. Deinde ad conuolantes in hanc sacram arborem digressus volucres, inter cetera refert visos à se in Hispanensi quadam academia iuuenes antea solitos alia sequi omnia, diebus quibusque festis summo mane ad crimina sua deflenda, & ad sacrosancta vsurpanda mysteria surgere numero amplius trecentos: neque hæc alijs in templis propter insolentiam fieri (ita enim erant tum tempora) cum id miri habeant commodi Societatis templa, quod in ijs inducto more, diuinam mensam frequentandi, neminem deterreat inanis metus, ne singularis, ac notabilis fiat. Adijcit his exercitationum spiritualium laudes, quas appellat Nouitiatum quendam toti humano generi institutum. Quod sicut religiosi Ordines habent gymnasia, in quibus suos quique tyrones ad suam vitæ formam exercent, ac fingunt; ita ex vniuerso mortalium cœtu exercitationibus à B. Ignatio inuentis suo quiq; in vitæ genere ad perfectam Christianæ legis disciplinam erudiantur. Postremo obtrectatorum contra Societatem confutatis calumnijs, eiusque instituto non leuiter explicato, socios adhortatur vt B. Ignatij vestigia prementes, contra aduersarios spe in Deo collocata, modestiaque ac silentio dimicent. In silentio & spe, inquit, erit fortitudo vestra, quoniam voluntas Dei est, vt benefacientes obmutescere faciatis hominum ignorantiam. Addit scriptam à se pro Societate apologiam: & cur id ipse diuersi ordinis faciendum sibi putarit, exponens, epistolam claudit.

126

127

128 Summa Epistolæ Ioannis Vegæ.

Ioannes quoque Vega Siciliæ Prorex scripsit: & militari sua eloquentia gratias agit Deo, quod cum ei visum est tempus, ad se famulum suum transtulit, relictis inter mortales tot bonitatis, sanctitatisque trophæis, quæ nec tempus, nec aer, nec aqua euersura vnquam sint, yti cernuntur euersa, quæ inanis gloria statuerat, & secularis ambitio. Ait se considerare triumphum, quo receptum in cælo par foret, qui tot victorias præferebat, totque feliciter pugnatas pugnas aduersus tot, tamque acerbos, ac barbaros hostes: quamque merito sancti huius Imperatoris signum in cælo possit inter signa statui sancti Dominici, Francisci, aliorumq; sanctorum: quibus Deus dedit, vt tentamenta, & miserias seculi superarent plurimasque animas eriperent è faucibus Tartari. Pariterque considero (inquit) quam sit hæc gloria, & trium-

triumphus procul ab inuidia aliorum sanctorum Heroum, quamque diuersus ab seculi huius triumphis, & gloria miseriarum, & inuidiæ plenis, & cum damno reipublicæ, corruptelaque coniunctis: quæ omnia eo valent, vt ingenti solatio, & firmamento sint nobis ad mitigandum quamuis acerrimum talis iacturæ sensum; vtque expectemus adiumentum è cælo, quod melius, quam cum esset nobiscum, poterit præstare tum suæ familiæ, tum omnibus, qui sancto viro noti, deuotique fuere ac sunt. Ioannes Tertius Lusitaniæ Rex multis nominibus æterna dignus luce memoriæ, tum sæpe quantum Ignatio tribueret, declarauit, tum aliquando cum demortuo Iulio Tertio Summo Pontifice, egregie facturos Cardinales dixisse fertur, si Pontificem crearent Ignatium. Ipsi Romani Pontifices Paulus, & Iulius Tertius satis domestica prope familiaritate, qua excipiebant Beatum virum, ac priuilegijs, quibus Societatem ornarunt, declarauere, quo loco sanctum Patrem haberent. Marcellus quidem tanti sanctitatem eius, ac prudentiam, præsertim in rebus ad Societatem spectantibus, faciebat; vt in ijs Pythagoricorum more, pro quauis ratione duceret Ignatium ita censere. Paulum Quartum, quamuis ab eo non semel dissensisset Ignatius, & in controuersia eius tyronis (de qua supra relatum est) apud Pontificem Iulium causam obtinuisset; tamen verecundia tenuit, ne eo viuo in Societatis instituto quicquam moliretur. At Cardinalium multi, pene in omni vita eius consilijs regebantur; duorum hic Epistolas addam. Otho Truchses Cardinalis Augustanus, in hunc modum Herbipoli scripsit. Haud facile dictu est (Venerandi in Christo, ac religiosissimi fratres) Sanctissimi nostri Patris ad vitam meliorem excessu vtrum nobis mœror, an lætitia maior acciderit. Nam si ex huius vitæ calamitatibus ad præmia, quæ promeritus est, euocatum Dei bonitate consideramus: impium esset id ei bonum, commodi nostri causa inuidere. Ex altera parte, est cur merito doleamus, vbi relictos nos orbos aspicimus, eoque parente destitutos, qui quauis in difficultate portus nobis tutissimus erat: tamen, quia caduca cum æternis conferenda non sunt, id solatij, quod item capiendum vobis est, capimus: certi eam benedictam animam pro nobis, qui in tenebris hisce mansimus, supplicem apud Deum esse; ac precari, vt ea felicitate articulum supremum exigamus, qua exegisse illum cognouimus. Gratiæ sint diuinæ Maiestati æternæ: cui nos ne graue ducite, vestris precibus commendare. At Barptholomæus à Cueua has Neapoli literas dedit. Paranti mihi ad Epistolam recordationis optimæ Patris nostri Ignatij respondere, nunciatum est illum à Deo euocatum ad *suam gloriam*: & quamuis hac in re certa illa consolatio præsto sit, quam nostra fides habet, animæque eius negotium tantum agatur; non idcirco sensus in me non multum potuit. Quippe cum tam singulari amico, & parente orbatus sim: cui ego penitus confidebam in meis necessitatibus, tantum in eo consilium, ac prudentiam inueniens, tantamque modestiam, ac mansuetudinem, quanta sane reliquæ eius sanctæ vitæ congruebat. Profecto Christiana respublica vnum præstantissimorum capitum quæ habebat, amisit. Hæc è plurimis de sancti viri virtutibus, atq; existimatione libasse sit satis: iam pauca quæ eius obitum consecuta sunt, adijciamus. Romæ, vt primum vulgata B. P. migratio est, vulgo ferentibus sanctum virum mortuum, concursus repente ingens est factus in templum, domumque Professorum. Inter ceteros Cardinalis S. Iacobi mancipium impetu fores prorupit cubiculi, vbi iacebat Beati Corpus, vt illud rosario contingeret. Est id cubiculum humile, atque angustum, & simpliciter laboratum longum vnde triginta, latum quatuordecim, altum decem palmis. In eo successores Præpositi vsque ad annum alterum post millesimum sexcentesimum habitarunt. Eo tempore cum in ædium partem ab Odoardo Cardinali Farnesio, quasi hæreditariam gentis Farnesiæ in Ordinem nostrum benignitatem perpetuante, extructam Præpositus Generalis Claudius Aquauiua migrasset, religiosum haberi est cœptum: idque ipsum ad memoriam, ac solatium posterorum, quod ibi egisset, finisseque vitam B. Pater, & post eum omnes ad id temporis Generales vixissent, & primus habitus esset generalis conuentus, cum domus noua exædificaretur, quanquam non sine incommodo fiebat, placuit Patribus cum tribus adiunctis cubiculis integrum conseruare. Eodem die, quo Ignatius obijt curatum corpus, ac sectum, insignem inediam viri manifestam fecit, mirantibus peritis, qui viuere, & quidem tam æquo & præsenti animo tandiu potuisset, vitalibus pene adustis. Postero die, tertia ante noctem hora conditum est ad latus dexterum Aræ maximæ: quo die,

129 Ioannis III. Lusitaniæ Regis de B. Patre iudicium.

130 Pauli, Iulij, Marcelli Pontificum.

131 Cardinalis Augustani Epistola.

132 Literæ Cardinalis à Cueua.

Digitized by Google

die, cum Benedictus Palmius pro concione mentionem de eo modestam, ac piam fecisset, quædam e populo mulier Bernardina nomine in spem venit, posse filiæ strumis laboranti valetudinem eius ope restitui: quod & consecuta est, suspensa ab ægræ collo vestis beati viri particula. Venit Septembris initio Romam Tybure Bobadilla longa febricula diu vexatus, qua cum in lectulo B. Patris recubuisset, se illico liberatum asseruit. Multaq. alia mira per famulum suum Deus perpetrauit, quæ iusto per se opere explicabuntur. Illud notandum videtur, multa per ipsum Ignatij nomen, ex literis, quas sua manu subscripserat, auulsum facta miracula, quod genus reliquiarum, etiam auctoris causa memorabile est. Magnus enim ille noui orbis Apostolus Franciscus Xauerius viuo adhuc Ignatio, veluti sacrum pignus vnam ex hisce subscriptionibus in reliquiaria sua theca gestabat. Videtur autem (vt quidam animaduerterunt) hoc præcipuum Ignatij nomini diuina bonitas decus reddere, quod ille tantum in sanctissimi IESV nominis amplificanda gloria desudauit. At inter cetera, quæ statim, vt excessit e vita, æternam eius in cælo felicitatem testificata sunt, non in postremis numerandus est sensus, qui totam Societatem peruasit. Affirmat Polancus se quidem nescire, an cuiquam mortalium contigerit, ita diligi à suis, vt Societati carus erat Ignatius: tamen, cum ita vnicè amaretur, temporeq. tam læuo eam orbam reliquisset, nullus quenquam tetigit mœror: sed late per omnem terrarum orbem, vbi fusi erant socij, quasi ex vegeto capite in membra nouus permanauit vigor, nouus laborum, & perfectionis amor, noua fiducia, & spes incrementi Societatis, succesfusque in studio diuinæ gloriæ, publicæque salutis. Multis præterea in Collegijs animaduertere statim largius in summa inopia suppeditata à populis vitæ subsidia, & aduersantium infectationes, vel extinctas, vel valde mitigatas. Quæ omnia, quanquam fidem faciebant Ignatium ad sanctum Dei montem ascendisse, coramque sanctissima Trinitate, quasi sublatis manibus suorum adiuuare conatus vberius, quam cum ipse quoque hic staret in acie, incitabantque vt publicis obseruantiæ documentis pietatem erga eum animi sui explicarent; tamen Præsides, ac Rectores modestiæ causa nihil permittebant. Cum vndique res, quibus beatus vir vsus erat, pro reliquijs peterentur, vix quibusdam magnis personis, quibus negari nil poterat, concessere; vt Eleonoræ Mascareniæ, cui enixe petenti, quædam beati viri tunica missa est. Imo, cum primum dies anniuersarius redijt, Romani Collegij socijs sacrosanctam suscipere Eucharistiam, & alia edere signa cultus optantibus, non est concessum. Quam modestiam haud scio an nimiam, cum finem haberet nullum, quamuis iam Deus famuli sui gloriam in luce publica, & ante omnium oculos, plurimis passim per eius imagines, reliquias, inuocationem miraculis in omni genere editis collocaret, Cæsar Baronius Cardinalis vir pariter animo, doctrina, & pietate magnus, & acer, diutius ferre non potuit. Anno 1599. in templum Professorum, die anniuersario B. Patris cum Cardinali Bellarmino ad socios e Romanis domicilijs congregatos adhortationem habituro, venerat. Vbi Bellarminus finem dicendi fecit, receſſitque, ceteris omnibus ad sepulchrum B. Patris flexo genu paulisper orantibus, Baronius & ipse prostratus, solumq. vbi sacræ eius reliquiæ seruabantur, exosculatus, interiore motu instinctus, interrogat cur B. Patris effigies publice honoranda proposita non sit: nostrisque de more modestiam obtendentibus: continuò, inquit, effigiem, scalasque afferte ad me. Quibus allatis, ipse acceptam tabulam primum religiose veneratur: dein scalis ascensis supra sepulchrum suspendit, adoratque rursus; plerisque sociorum, qui omnes in genua prouoluti perstabant ad insperatum dulcissimi Parentis conspectum vbertim flentibus. Vbi & illud animaduersum est clarum diuinæ voluntatis indicium: quod cum Claudius Aquauiua Præpositus Generalis e Tusculano scripsisset vetuissetque certas ob causas quicquam in hoc genere attentari: cum tanta diligentia Generalis Præpositi literæ reddi soleant: illæ partim obliuione vnius e Romani Collegij Fratribus, partim socordia mulionis, qui iussus ad Domum Professorum relinquere in Tusculanum retulit, nunquam ad Alfonsum Agazarium domus professæ Præsidem, ad quem mittebantur, perlatæ sunt. Quas si recepisset in tempore, totam rem haud dubie disturbasset. Anno demum Millesimo sexcentesimo quinto, Paulus Quintus Pontifex Maximus potestatem fecit legitimè inquirendi in virtutes, & miracula B. Patris, vt in sanctorum numerum more solenni authoritate apostolica referretur. Anno mox 1609. idem Pontifex omnium fere Principum, aliarumque Christianarum potestatum rogatu, de

134 Quędam B Patris miracula.

135 Sensus in tota Societate post obitum B. Patris.

136 A Cæsare Baronio Cardinali primũ Romæ B. Patris imago colenda proponitur.

137

Digitized by Google

de sententia Cardinalium sacris ritibus præfectorum, post rite, diligenterque cognitam causam venerabilem virum declarauit Beatum: voluitque Societati: vbique terrarum suis in templis licere illum publicis missarum, officijque diuini honoribus venerari: addito, vt in diem B. Patris anniuersarium, cuiuis etiam non de Societate sacerdoti, in Romanæ domus templo, vbi sacra eius ossa requiescunt, idem ius, fasque sit: Maturante iam diuinissima Trinitate suo fideli seruo tandiu dilatos inter mortales honores, quasi fœnore longo multiplicatos reddere, ad sui maiorem gloriam nominis, opemque mortalium. Quæ videlicet cura vnica fuit semper Ignatio.

IN-

Digitized by Google

INDEX IN PRIMAM PARTEM HISTORIARVM SOCIETATIS IESV.

Cuius prior numerus demonstrat numerum librorum; posterior vero numeros ad marginem dispositos.

A

ABASSINI populi Aethiopiæ vulgo Abissini lib. 14. numer. 104.
Preteiannes eorum Rex. ibid.
Eorum domicilia. ibid. n. 107.
Origo. num. 109.
Religio. num. 110.
Reditus ad Ecclesiam. num. 111.
Instituta ad eos Missio ex Societate creato Patriarcha Ioanne Nunnio. ibid. n. 112.
Quam ea curæ esset B. Ignatio. ibid. n. 114.
In eam rem destinati socij decem, e Lusitania discedunt. lib. 15. n. 102.
Res in Abassia gestæ à Consaluo Rodericio. lib. 15. n. 17. & seq.
Eodem missus Andreas Ouiedus cum socijs. lib. 16. n. 69.
Abstinentia pecuniarum quam vtilis ad fructum animarum. lib. 3. n. 78.
Abstinentia Iacobi Lainij. lib. 10. n. 94.
Et Petri Fabri. lib. 3. n. 71.
Abulensis Collegij exordia. lib. 13. n. 43.
Abuna Abassinorum Antistes. lib. 14. n. 110. & lib. 15. n. 126.
Actio cum hominibus miscenda consuetudini cum Deo. lib. 11. n. 96.
Adalberti Bausech insignis vocatio. lib. 16. n. 22.
Adamus Franciscus in Indiam mittitur. lib. 6. num. 87.
Adrianus ab Adriano Louanij Societatem init. lib. 7. n. 41.
Solemnem emittit professionem. lib. 11. n. 43.
Vexatur ob receptos Nouitios. lib. 11. n. 4.
Eius zelum in ea causa B. Ignatius non probauit. ibid. n. 46.
Adrianus Candidus Romam mittitur. l. 11. n. 47.
Fit Mutinensis Collegij Magister. li. 12. n. 17.
Aduersa præ amore Crucis optanda. lib. 2. n. 105
Aegidius Fernandus Caruallius Lusitanus. l. 13. num. 80.
Aegidius Foscararius ex Ordine Prædicatorum Magister Sacri Palatij deinde Mutinensis Episcopus exercitiorum libellum probat per honorifico testimonio. lib. 8. n. 1.
Eundem libellum magno in pretio habet. lib. 10. n. 82.
Lainij ac Salmeronis doctrinam cum sanctitate coniunctam celebrat. lib. 11. n. 38.
Quid de Syluestro Landino sentiret. l. 14. n. 33
Aemilianus Loiola Societatem ingreditur. li. 3. num. 22.
Laborum contentione arteriam rumpit, vnde moritur. lib. 6. n. 80.
Aequitas, & patientia in perferendis iniurijs. lib. 11. n. 104.
Aerumnæ B. Ignatio toleratæ. lib. 1. n. 34.
Et à primis nostris Patribus. lib. 2. n. 5.
Et à Socijs in Brasilia. lib. 14. n. 115.
A Ioanne Beira in Molucis. lib. 9. num. 125. lib. 12. 130.
De alijs Patribus. vide suis locis.
Arumnæ præuiæ diuinis auxilijs. lib. 5. n. 78.
Aethiopes Abassini. Vide Abassini.
Aethiopes Hesperij ex Regno Congi. Vide Congus.
Africæ situs. lib. 8. n. 94.
Africana expeditio Ioannis Vegæ. lib. 10. n. 88.
Albertus Bauariæ Dux Guilielmo Patri in Ducatu, studioque Religionis Catholicæ, & Societatis succedit. lib. 10. n. 98.
Ingolstadiense Collegium condit. lib. 16. n. 23.
Albertus Caballinus Gandiam missus. lib. 6. num. 60.
Albertus Ferrariensis Collegij Eugubini Rector. lib. 12. n. 16.
Alexander Cardinalis Farnesius Auenionensis legatus duos de Societate secum deducit. lib. 15. n. 64.
Meditatur Collegium Auenionense. ibid.
Eiusdem in Montis Regalis Collegium liberalitas. lib. 14. num. 39.
Alexander Piccolomineus optimè de Senensi Collegio meritus. lib. 16. n. 7.
Alexius Ferreria B. Xauerij socius in Indiam remittitur. lib. 12. n. 105.
Alexij Maderiæ feruor ingens, & magna fides. lib. 11. n. 98. 99.
Alfonsus Auila, deinde Basilius dictus Hispalim mittitur. lib. 14. n. 82.
Sanlucari elaborat. ibid.

Digitized by Google

Eius virtus, ac mors lib.16.n.55.
Alfonsus Barrettus Portuensis Societati addicitur.lib.5.n.47.
Alfonsus Blasius e Lusitania missus in Brasiliam. lib.10.n.116.
Alfonsus de Castro nobilis Doctor e Franciscanis Societatem commendat. lib.5.n.58.
Alfonsus Castrius destinatur in Molucum. li. 8. num.128.
Sui præsagus Martyrij.li.9.n.165.
Alfonsus Cyprianus in Indiam mittitur. lib.6. num.87.
E primis in India spiritualibus coadiutoribus.li.8.n.125.
In Socotoram destinatur. li.8.n.128.
Abit Meliaporam.ibid.
Alfonsus Fonseca,& Azebedius Collegij Montis regij autor. li.16.n.43.
Alfonsus Lopius Collegij Conchensis moderator.li.14.n.76.
Nauigat in Indiam.li.15.n.123.
Alfonsus Noronia Indiæ Prorex.lib.12.n.84.
Alfonus Ramirius de Vergara Societati conciliatur, qui deinde Complutensi Collegio pro parente fuit.lib 9.n.66.
Eiusdem benignitate emuntur ædes Collegio complutensi. lib.9.n.70.
Alfonsus Romanus Collegio Cæsaraugustano præficitur.li.15.n.66.
Alfonsus Salmeron ad Societatem adiunctus. l.1.num.87.
Romæ concionatur, ac publicè docet in Sapientiæ Gymnasio.li.2.n.80.
Mittitur in Hyberniam.lib.3.n.46.
In reditu Lugduni pro exploratore capitur. ibid.n.61.
Mutinam mittitur.l.4.n.13.
Ibi calumnijs exagitatur.ibid.n.14.
Romæ dat operam conciliandis iratis. lib.5. num.15.
Destinatur in Concilium Tridentinum. lib.5. num.21.
Bononiam mittitur. lib.6. n.14.
Quam multa Tridenti præclare gesserit. li.6. n.21.& seq.
Primus sententiam dicit. ibid. n. 25.
Lutheranas hæreses insummam confert.ibid. num. 27.
Egregiam in Concilio Societati existimationem parit.ibid.n.29.
Vide & lib.7.n.23.
Patauij ægrotat, sed B. Ignatij votis precibusque conualescit.lib.7.n.24.
Adit Bononiam quò fuerat translatum Concilium.ibid.
Ibi quæ munera obierit li.8. n.24.
Veronam se transfert Ludouici Lipomani rogatu.li.8.n.28.
Inde iubetur à Pontifice in Germaniam proficisci.ibid.
Veronæ elaborat.li.9.n.48.
Deinde Belluni. ibid.n.49.
Ingolstadium cum Iaio, Canisioque destinatur ibid.n.51.
Bononiæ cum eisdē Doctor creatur. ib.n.52.
Ingolstadij in Academia Apostolum Paulum explanat.li.9.54.
Theologicæ disciplinæ Decanus designatur. lib.10.n.98.
Ingolstadio reuocatus Veronæ operam nauat. ibid.
Mittitur Neapolim. lib.11.n.16.
Tridentum cum Lainio iterum mittitur; lib.11 n.36.
Neapoli strenuè dat operam rebus animorum.lib.14.n.35.
Primus de Societate in Poloniam profectus cum Apostolico Nuncio Lipomano. lib.16. num.5.
In reditu operam Senis nauat. ibid.
Mittitur in Belgium cum Cardinali de Motula. ibid.
Eius frugifera concionandi ratio. lib.9.n.50.
Alfonsus Velascha Francisci Villanouæ Magister.li.7. n.49.
Aloysius. Vide Ludouicus.
Aluarus de Corduba regij princeps stabuli insigni caritate ac pietate nobilis.li.5. n.66.
Aluarus Mendius magnæ vir sanctitatis orationis ope ab ingenti periculo liberatur. lib.12.n.122.
Aluarus Taidius Malacensis arcis P,æfectus designatus legationem in Sinas à B.Xauerio institutam impedit.lib.12.n.86.
Lepra coopertus misere interijt. lib.12.n.94.
Amanguccium Oppidum Iaponiæ nobile inprimis,& amplum. li.10.n.136.
Primus ibi baptismus.lib.11.n.104.
Multa B Xauerij miracula. ibid.n.110.
Vnius anni spatio christiani ter mille. ibid. num.112.
Eorum pietas. lib.13. n.100.
Rex manus sibi affert, Vrbs vastatur. lib.11. num.129.
Rex sufficitur Regis Bungensis frater.n.133.
Idem occiditur lib.16. n.88.
Amboinus Insula frequens indigenis, aduenisque. lib.6.n.102.
Ambrosius Belga Gandiam missus. lib.6.n.60.
Moritur. lib.7. n.58.
Ambrosius Herrera Societati addicitur. lib. 5. num. 47.
Ambrosius Petrius in Brasiliam missus ex Lusitania.lib.13.n.68.
Amerinæ Sedis initium. lib.16 n 4.
Amida Numen apud Iapones. lib.9.n.193.
Andreas Baredhet sociorum Coloniæ perfugium.lib.5.n.36.
Andreas Consaluius nauigat in Indiam. lib.15. num.123.
Cum duobus sōcijs facto naufragio fame perit, ne deserat turbam naufragarum. n.124.
Andreas Fernandius primus de Societate ex India Romam venit. lib.12.n.85.lib.14.n.16.
Andreas Frusius ingreditur Societatem. li.3. num.17.
Patauio Romam adit.lib.6.n.11.
Ad cetera munia conciones adiungit in æde nostra.li.7. n.8.
Mittitur in Montem politianum. lib.7. n.30.

Desti-

Digitized by Google

Destinatur in Siciliam. li. 8. n. 10.
Docet Græcas literas in Collegio Mamertino. lib. 8. n. 13.
Deinde etiam Hæbreas. ibid.
Pactensibus laborat. lib. 10. n. 85.
E Sicilia Venetias euocatur. lib. 10. n. 97.
Sacrarum literarum interpres in Collegio Romano. lib. 12. n. 5.
Collegij Germanici Rector Romæ moritur. lib. 16. n. 89.
Angelicæ fuit integritatis morum, atque sapientiæ. ibid. n. 90.
Andreas Galuanellus succedit Nicolao Gaudano in Collegij Veneti administratione. lib. 10. n. 79.
Mittitur in Vallem Tellinam. lib. 12. n. 19.
Andreas Lipomanus primus Collegiorum Societatis in Italia fundator. lib. 3. n. 56.
Collegium Patauinum suis sustentat impensis. lib. 4. n. 16.
Eidem Prioratum attribuit. lib. 5. n. 11.
Idem Collegij Veneti Fundator. lib. 10. n. 96.
Andreas Monterus egressus e Societate à Turcis comprehensus occiditur. lib. 12. n. 83.
Andreas Ouiedus mittitur Parisios studiorum causa. lib. 3. n. 24.
A latronibus spoliatur, & vulneratur. lib. 4. num. 38.
Abit in Lusitaniam. ibid. n. 84.
Exemplo est socijs Conimbricensibus. ibid. n. 130.
Gandiense Collegium promouet. lib. 5. n. 77.
Gandiæ maximarum præbet exempla virtutum lib. 6. n. 71.
Solitudinis amore capitur. lib. 8. n. 65.
Inter quatuor votorum Professos adscribitur. lib. 9. n. 2. & 75.
Gandiensis Academiæ Rector declaratur. ib.
Romam venit. lib. 10. n. 47.
Primus Neapolitani Collegij fit Rector. li. 11. n. 17. & l. 12. n. 23.
Destinatus ad Abassinos in Aethiopiam Hieropolitanus Episcopus renuntiatur. lib. 14. num. 1.
Consecratur. lib. 15. n. 103.
Eborensem Diœcesim visit magna humiltate, & caritate. lib. 16. n. 56.
In Indiam peruenit. lib. 16. n. 68.
Mittitur ad Abassinos in Aethiopiam. ibid. num. 69.
Eiusdem constantia. lib. 8. n. 65.
Feruor. lib. 8. n. 64.
Obedientia. ibid. n. 67.
Simplicitas. lib. 10. n. 70.
De Petro Fabro existimatio. lib. 6. n. 86.
Angelus Paradisius Tyro Societatis lib. 2. n. 95.
Angeli Custodis cum Ioanne Carrera familiaris vsus lib. 11. n. 66.
Angelorum tutela. lib. 11. n. 114.
Pulchra inuocandorum Angelorum ratio à Fabro vsurpata. lib. 1. n. 29.
Angelorum sedulitas, atque tranquillitas imitanda in proximis adiuuandis. lib. 13. n. 18.
Angerus Iapon cum B. Xauerio congreditur, vnde B. Patri consilium Iaponicæ expeditionis lib. 7. n. 90.
Baptizatur & Paulus sanctæ fidei appellatur. lib. 8. n. 128.
Regreditur in Iaponiam, & Xauerium iuuat. lib. 9. 163. & 207.
Domus eius tota fit Christiana. n. 212.
Annibal Codrettus init Societatem. lib. 6. n. 17.
Docet Grammaticam Messanæ. lib 8. n. 13.
Antoninus de Henricis Tybure in Societatem recipitur, qui dein eximiæ fuit sanctitatis. lib. 14. n. 20.
Antonius Acosta nauigat in Indiam. lib. 15. num. 123.
Antonius Araozius Cantaber, & propinquus B. Ignatij Societati adiungitur. lib. 2. n. 67.
Primus in Hispaniam mittitur. ibid. n. 99.
Primus post decem Professus. lib. 3. n. 76.
Iterum in Hispaniam abit. lib. 4 n. 52.
Barcinone multa præclare gerit. ibid. n. 121. & lib. 8. n. 58.
Valentiæ miros excitat concursus. lib. 4. n. 124.
Gandiam adit ad Ducem Franciscum Borgiam ibid. n. 125.
Conimbricam peruenit ibid. n. 134.
Adit Lusitaniæ Regem & concionatur. ibid. n. 135.
In Castellam discedit. lib. 5. n. 51.
Salmanticæ Societatem illustrat. ibid. n. 59.
Adit Philippum Principem, & Mariam Coniugem Vallisoleti. lib. 5. n. 60.
Qua herba per iocum responderit vti Societatem aduersus intemperantiam. n. 63.
In Aula Philippi quanta cum auctoritate, fructuque versaretur. lib. 15. n. 66.
Cur aliquandiu in aula versatus. ibid. n. 81.
Aeger summæ est curæ viris Principibus. li. 6. num. 82.
Aeger etiam alienæ saluti dat operam. ibid. num. 83.
Secundus in Societate, & in Hispania primus Prouincialis. lib. 7. n. 45.
Moribundis adest solertia singulari. lib. 8. num. 59.
Barcinone dat operam corrigendæ disciplinæ in Cœnobijs Virginum. lib. 9 n. 74.
A B. Ignatio increpatur quod sacri Gyneceæi curam lentius repudiasset. ibid.
Romam venit. lib. 10. num. 47.
Castellanæ Prouinciæ præficitur. lib. 14. n. 53.
Præclara eius exempla. lib. 9. n. 77.
Testimonium de Fabro. lib. 6. n. 78.
Antonius Blascus venit in Brasiliam. lib. 13. num. 68.
Antonius Bouclettus Tornacum mittitur. li. 14. num. 48.
Antonius Corduba venit ad Societatem repudiato Cardinalatu. lib. 12. n. 43.
Epistola eius ad B. Ignatium de Cardinalatu repudiando. ibid. n. 44.
Eiusdem in omni virtute progressus. lib. 13. num. 39.
Primus Cordubensis Collegij Rector. lib. 13. num. 41.
Eiusdem mortificatio. lib. 16. n. 42.

Digitized by Google

Antonius Criminalis primus de Societate Martyr in Indiam mittitur lib. 3. n. 53.
Peruenit in Indiam. lib. 5. n. 96.
Moderator sociorum in ora Piscaria. lib. 7. num. 77. lib. 8. n. 132.
E primis in India spiritualibus Coadiutoribus. lib. 8. n. 125.
Eiusdem sancta vita, & Martyrium. lib. 9. num. 112.
Obedientia. lib. 5. n. 96. lib. 8. n. 126.
Eiusdem Epistola ad B. Ignatium. lib. 9. num. 116.
Antonius Correa in Lusitania Tyronum Magister. lib. 13. n. 54.
Antonius Diazius in Ceilanum missus. lib. 12. num. 128.
Abit in Iaponiam. lib. 14. n. 134.
Antonius Fernardius dum ad Euangelizandum nauigat naufragio collitur. lib. 14. n. 146.
Antonius à sancta fide Comes B. Xauerij. lib. 12. n. 109.
Antonius Heredia ex Lusitania Goam venit. lib. 11. n. 82.
Fit Cocinensis Collegij Rector. ibid. 90.
Cocini laborat. l. 12. n. 125.
Et Armuziæ. lib. 13. n. 79.
Antonius Gomius Societati addicitur. lib. 5. num. 46.
Egregie nauat operam peregre. lib. 7. n. 67.
Discedit in Indiam. lib. 8. n. 100.
Goani Collegij Rector. lib. 8. n. 119.
Sedulus operarius. lib. 6. n. 103.
Ad Regem Tanoris mittitur. lib. 9. n. 105.
Cocinensi domicilio aliquod initium dat. lib. 9. n. 111.
Ab Societate dimittitur. lib. 12. n. 81.
Naufragio perit. ibid. n. 83.
Antonij Madridij ardor in explicando catechismo. lib. 16. n. 57.
Antonius Monis ad Societatem aggregatur. lib. 4. n. 132.
Post fugam insignem agit pœnitentiam. lib. 5. n. 76.
Antonius Petrius in Brasiliam mittitur. lib. 9. num. 85.
Suo labore domum ædificat in Brasilia. li. 10. num. 115.
Antonius Pinerius Antistes Mirandensis Societatis Brigantiam aduocandæ magna pars. l. 15. n. 98.
Antonius Quadrius præstantis obedientiæ. li. 6. num. 97.
Vnde Tiburtius aliquandiu vocatus. lib. 7. num. 73.
Conimbricensis Rectoris adiutor. lib. 12. num. 56.
Fit Professus Olisippone. lib. 13. n. 52.
Nauigat in Indiam. lib. 15. n. 123.
Explicat Constitutiones Societatis in Indiam perlatus. lib. 15. n. 128.
Ab ipsismet Socijs Prouincialis Indiæ creatur. lib. 16. n. 64.
Antonij Ramirij insignes conciones Cordubæ. lib. 16. n. 57.
Antonius Vinkius Louanij Societatem init. lib. 7. numer. 41.
Romam venit. ibid. n. 42.
Collegio Mamertino præficitur. lib. 11. n. 26.
Aegrotis operam nauat. lib. 11. n. 26.
Syracusas mittitur. lib. 14. n. 41.
Inde Catanam. lib. 16. n. 18.
Antonius Vitellius optime de Senensi Collegio meritus. lib. 16. n. 7.
Apostoli vocantur homines Societatis in Lusitania. lib. 3. n. 40.
Arabum linguam ediscunt socij in Monte Regali in Sicilia, vt Mauricos iuuent. lib. 15. num. 18.
Aragonensis Prouincia quando constituta. lib. 14. n. 52.
Argentam missi tres, & ludus ibidem apertus ad excludendos impiæ doctrinæ magistros. lib. 14. n. 27.
Armuziæ situs. lib. 9. n. 126.
Sterilitas, & calores maximi lib. 9. n. 130.
Mores corruptissimi. ibid. n. 131.
Superstitio. n. 156.
Res illic gestæ per Gasparem Berzæum. ibid. n. 133. & deinceps. lib. 10. n. 124.
Collegium inchoatur. lib. 10. n. 128.
Domicilium nostrum flammis diuinitus eripitur. lib. 12. num. 123.
Ascanius Columna Ioannæ Aragoniæ Coniugi per B. Ignatium conciliatus. lib. 12. n. 11.
Astabora & Astapus fluuij Aethiopiæ. lib. 14. num. 107.
Austriæ status anno. 1551. lib. 11. n. 40.

B

BÆtica Prouincia quando constituta. lib. 14. num. 52.
Balneoregium mittitur Claudius Iaius. lib. 2. num. 93.
Balthasar Diazius in Societatem adscriptus. lib. 7. n. 57.
Melchiori Nunnio succedit Goæ, præclareq. rem diuinam procurat. lib. 14. n. 138.
Malacæ elaborat. lib. 16. n. 81.
Balthasar Gagus discedit in Indiam. lib. 8. num. 100.
Destinatur in Iaponiam. lib. 12. n. 81.
In Iaponiam peruenit. lib. 12. n. 134.
Res ab eo toleratæ ac gestæ in Iaponia. li. 13. à n. 92. lib. 14. n. 147. & seq.
Balthasar Nunnius in Indiam mittitur. lib. 6. num. 87.
Balthasar Turrianus Philosophiæ professor in Romano Collegio. lib. 13. n. 2.
Banduensis Academiæ disciplina in Iaponia. lib. 11. num. 111.
Baptista Barma. Vide Io. Baptista.
Baptista Pezzanus Fabri, Lainijque discipulus Parmæ, dein socius. lib. 6. n. 17.
Barcinone Grammaticæ inter pueros studet B. Ignatius. lib. 1. n. 46.
Offertur Societati domicilium. l. 2. n. 100.
Multa præclarè gerit Araozius. lib. 4. n. 121. & l. 5. n. 72.
Puer quadrimus admirabili ingenio, & memoria

Digitized by Google

moria multa de Societate prædicat. l. 5. n. 121.
Conditum Orphanotrophium. l. 6. n. 84.
Templum Societati ædificari cœptum, & in lapidibus primis quæ sculpta sint. l. 13. n. 44.
Barnabitarum, & Societatis mutua caritas. lib. 12. n. 13.
Epistola eorum in obitu B. Ignatij. lib. 16. num. 124.
Barptholomæi Bustamantij ad Societatem vocatio. l. 12. n. 47.
Periculum ingens prece Borgiæ superat, & Deiparæ patrocinio. l. 13. n. 46.
Septimancam ad Probationis domum inchoandam missus. lib. 14. n. 82.
Fit Bæticæ Prouincialis. l. 15. n. 101.
Quam præclare de Romano Collegio sentiret, ac mereretur. l. 16. n. 39.
Summopere curat vt Constitutiones omnes summa diligentia seruentur. l. 16. n. 51.
Barphtolomæus Ferronius moritur, cuius insignis ad obediendum æquitas. l. 7. n. 7.
Baptholomæus Guidiccionus Cardinalis initio repugnat, ne Societas fiat Religio l. 2. n. 84.
Barptholomæi Gardinalis Cueuani in Societatem beneuolentia & in B. Ignatium obseruantia. l. 14. n. 2.
Eiusdem Epistola in obitu B. Ignatij. lib. 16. num. 132.
Barptholomæi Torres qui Canarienſis vocatur de exercitiorum libello sapiens in primis sententia. l. 13. n. 34.
Basilius Auila. Vide supra Alfonsus Auila.
S. Basilius ægrotantium plagis dabat oscula. lib. 7. n. 62.
Bastia Corsicæ vrbs præcipua à Sylueſtro Landino summis laboribus exculta. l. 13. n. 14.
Baya, siue vrbs Saluatoris in Brasilia ædificatur. l. 9. n. 91.
A Patribus exculta. l. 11. n. 77.
Bayensis sedes in Collegij formam redacta. l. 16. n. 63.
Bazainij Collegij exordium. l. 8. n. 130.
Annuum vectigal. l. 9. n. 120.
Amplificatio. l. 16. n. 75.
Belgio vt reciperetur Societas quantopere laboratum. l. 16. n. 28.
Belluni elaborat Alfonsus Salmeron. l. 9. n. 49.
Benedictus Carandinus Collegij Mutinensis fautor, ac beneficus. l. 12. n. 17.
Benedictus Palmius Societati adiungitur. li. 6. num. 17.
Destinatur in Siciliam l. 8. n. 10.
Docet in Collegio Mamertino. l. 8. n. 13.
Eiusdem conciones incitatæ ac vibrantes. l. 12. n. 27.
Insignes inimicitias tollit. ibid.
Quid egerit Panormi. l. 13. n. 20.
Romæ apud Argentarios verba facit. l. 13. n. 6.
Benedicti Vguccionij in Societatem beneficentia. l. 11. n. 64.
Benignitas diuina erga pœnitentes. l. 12. n. 132.
Benignitas in Magistro maxime vtilis. lib. 11. num. 94.
Bernardinus Cardenas Dux Maquedæ, Nauarræ Prorex à Patre Francisco Borgia consilium ac preces petit. lib. 11. num. 54.
Bernardus Iapon excellenti virtute vir, primus omnium Iaponum Societati se addixit, & Romam venit. lib. 14. n. 14.
De oratione Dominica, & obedientia quid sentiret, ibid. n. 15.
Bernardus Oliuerius Romani Collegij Rector. l. 11. n. 29.
Tornacum mittitur. l. 14. n. 48.
Vbi prodest facundia. l. 15. n. 31.
Germaniæ inferioris Prouincialis designatur. l. 16 n. 2.
Louanium proficiscitur. l. 16. n. 27.
Tornaci moritur. l. 16. n. 35.
Bestiarum magna vis in cubiculo cuidam visa pœnitenti, lib. 9. n. 147.
Bibonense Collegium inchoatur. l. 14. n. 4.
Incolitur magno fructu. l. 16. n. 14.
Billomensis Collegij origo. lib. 15. n. 64. & l. 16. num. 37.
Blasius Laurentius in Brasiliam missus ex Lusitania. l. 13. n. 68.
Eiusdem studia in Colonia sancti Spiritus apud Brasilos. l. 14. n. 117.
Blasphemus homo fulmine extinguitur. lib. 8. num. 87.
Blasphemum & flagitiosum diuina pœna corripit. l. 9. n. 145.
Boemi duodecim adolescentes egregiæ indolis Societati se tradunt. l. 15. n. 23.
Bononiensis Collegij origo. l. 6. n. 14. & 107.
Proprium domicilium. l. 8. n. 26.
Bononiæ instituta Matronarum sodalitas perfugium emergentibus e flagitijs. l. 6. n. 16.
Francisci Palmij ibidem, & Salmeronis industria. l. 7. n. 26. & l. 8. n. 24.
Doctores creantur Salmeron, Iaius, Canisius. l. 9. n. 52.
Magna efficitur morum conformatio. lib. 11. num. 32.
Frequens vsus sacramentorum impugnatur, sed frustra. l. 14. n. 28.
Bonzij Iaponici, & eorum mendacia, ac vitia. l. 9. n. 196. & seq.
Se opponunt Euangelio. ibid. n. 217.
Eorum odia in B. Xauerium. l. 11. n. 120.
Bonziorum Meacensium par Christi legem, baptismumque suscepit. l. 14. n. 147.
Bonzijs cur bona quædam Diabolus persuadeat. l. 9. n. 202.
Bonziæ, siue Biconiæ. l. 6. n. 196.
Brachmanum genus, & superstitio. l. 4. n. 67.
Absurda præcepta. ibid. n. 70.
Mysteria ibid. n. 72.
Conuersio quorundam. l. 4. n. 71. l. 8. n. 124.
Brasilienſis missio. l. 9. n. 85. l. 10. n. 16.
Brasiliæ situs. l. 9. n. 86.
Mores ibid. n. 87.
Mirifice tenentur musico cantu. l. 12. n. 72.
Auiditas eorum cadauera hostium vorandi. l. 10. n. 113. l. 14. n. 120.
Humanarum esu carnium qua ratione quidam cœperint abstinere. l. 12. n. 74.
Conuersio Patribus quanto steterit labore. l. 9. n. 95.

Edu-

Digitized by Google

Educatio puerorum. ibid.n.98. & l.12.n.75.
Qua induſtria baptizati qui necandi, & vorandi erant.l.9.n.96.l.13.n.70.
Mitiora ingenia.l.12. n.67.
Pietas,ac religio.l.14.n.114.
Gemitus ex Correæ deſiderio. ibid.n.128.
Puerorum e Seminario fuga ad vagos Parentes.l.16.n.62.
Impoſtoris calliditas. l.12.n.68.
Crucis vis,& alia mirabilia.l.14. n.113.
Primus Epiſcopus Braſiliæ.l.12.n.76.
Chriſtiani Ethnicis mixti naufragio, demerſis Ethnicis omnes euadunt incolumes. l.15. num.114.
Bungum,ſiue Funaium vrbs regia Ximi in Iaponia.l.11.n.114.
Bungenſis populus Societatis Patres vexat.l.13. num.95.
Bungi ædificatur ſacra ædes magno ſtudio gentis.l.13.n.98.
Bungenſes chriſtiani pulchre Bonziorum calumnias factis refutant.l.13.n.99.
Bungenſis Rex B. Xauerium ad ſe vocat. l.11. n.113.& 115.
Illius vſu fit melior. ibid.n.118.
Deſtinat legatum ad Proregem Indiæ. l.14. num.131.
Eiuſdem in noſtros Chriſtianamque legem propenſa voluntas.l.12.n.134.& l.13.n.93.& l.15.n.140.
Burgenſis Collegij primordia. l.11.n.64.
Vexationes. ibid.
Incrementa.l.15.n.88.

C

CAcizij Mahometanæ, atque Ethnicæ ſuperſtitionis Antiſtites.l.9.n.160.
Cæſarauguſtani Collegij initia. l.7.n.53.lib.8. num.73.
Res turbidæ.l.11.n.63.& l.14.n.73.
Lætiores.l.14.n.73.
Grauiſſima vexatio.l.15.n.65.& deinceps.
Cæſarauguſtanorum ſociorum diſceſſio.ibid. num.72.
Reditus perhonorificus ibid.n.75.
Modeſtia, atque patientia.l.16.n.46.
Cæſar Card.Baronius primum Romæ B.P.Ignatij imaginem colendam proponit. lib.16. num.136.
Calumniatores diuinitus puniti.l.2.n.13.
Calumnijs vexantur ſocij in Colonia S.Vincentij in Braſilia.l.13. n.66.
Camerinenſis miſſio. l.16.n.12.
Cames quod genus Deorum in Iaponia. lib.9. num.193.
Canacapolarum munus in India.l.4.n.66.
Candenſis Regis in B.Xauerium beneuolentia. l.8.n.110.
Cangoxima præcipua in Regno Saxumæ Vrbs. l.9.n.178.
Cardinales ex ipſis Comitij ſeptis mittunt B.P. Ignatio eleemoſynas.l.9.n.4.
Cardinalium Conſilium inſtitutum B. Ignatij ſtudio ad conſeruandam religionis catholicæ integritatem.l.4.n.118.
Carregium à Sylueſtro Landino excultum. l. 9. num.40.
Pacem inſignem conciliat.n.42.
Carigij interioris Americæ populi. l.14. n. 121.
Eorum multi, dum ad baptiſmum pergunt, à Tupinaquinis occiduntur.l.14.n.121.
Caritas in pauperes fontes aperit diuinæ liberalitatis. l.8.n.124.
Caritas Aluari de Corduba Principis regij ſtabuli.l.5.n.66.
Franciſci Borgiæ.l.9.n.78.
B.Franciſci Xauerij. l.6. n.107.
Iacobi Lainij.l.10.n.89.
B.Ignatij.l.1.n.68.& l.2.n.18.
Michaelis Turriani. l.9.n.64.
Petri Fabri.l.3.n.69.
Vide zelus animarum.
Caroli Cardinalis Guiſani, dein Lotharingij in Societatem beneuolentia. l. 10. n. 108. l. 14. num.40.
Carthuſiani Patres cum Societate germanitatem inſtituunt.l.4.n.106.
Eorum literæ. ibid.n.107.
In ſocios Colonienſes caritas. lib.4.n.102.
In Pariſienſes.l.10. n.110. & in Societatem omnem lib.15.n.30.
Carualli in vocatione conſtantia. l.7.n.64.
Caſa Doctor Societati aduerſatur. l.8.n.56.
Caſtellana Prouincia quando conſtituta. lib.14. num.52.
Catalauniæ toto Principatu ſodalitates permultæ inſtitutæ ad tollendam temere iurandi conſuetudinem.l.14.n.72.
Catanenſis Collegij exortus.l.16.n.17.
Catechiſmo pueros imbuendi quanta cura primis Patribus fuerit.l.2.n.64.
Eius tradendi pulchra ratio, qua B. Xauerius vtebatur.l.4.n.61.
Celebritas,& vtilitas Oliſippone. l.13.n.52.
Valentiæ & Gandiæ.l.14.n.71.
Et Murciæ. lib.16.n.49.
Cathechiſmus Caniſij quando editus. l.14.n.43.
Et cuius imperio conſcriptus. ibid.
Cathecumenorum domus Romæ excitatur B.Ignatij cura. l.4.n.6.
Ceilanus inſula,& in ea prodigium.l.5.n.83.
Cenodoxiæ ſpiritus à B. Ignatio egregie ſuperatus. l.1.n.30.
Ceruantes Salazarius S. R. E. Cardinalis optime de Societate meritus.l.14.n.82.
Chirographa, quibus Bonzij pecuniæ acceptæ promittunt poſt mortem larga præmia, cur damnanda.l.11.n.125.
Cioranus inſula prope Goam.l.14.n.135.
In ea Chriſtiani facti.lib.16. n.73.
Chriſtianæ legis vetus calumnia, per eam afferri calamitates.l.11.n.130.
Chriſtophorus Lainius Florentiam miſſus. l.11. n.14.
Chriſtophori Madridij libellus de frequenti vſu Euchariſtiæ peropportune vulgatus.l.16. num.46.
Chriſtophorus Mendoza Complutenſes Pagos excolit magna per incommoda. lib.9.n.73.
Chriſtophorus Riberius lectus ad miſſionem

Con-

Digitized by Google

Conganam.l.7.num.66.
Christoforus Sancius bene de Granatensi Collegio meritus.l.14.n.85.
Cingulana Missio.l.16.n.11.
Claudius Iaius B.Ignatij Socius. l.1.n.101.
Balneoregium mittitur.l.2.n.93.
Deinde Brixiam.n.94.
Fauentiæ multa præclare gerit.lib.3.n.24.
In Germaniam destinatur cum Bobadilla. ibid.n.25.
Minitantibus prærupta Danubij, respondet in Cælum se tam facile aqua, quam terra ire posse.l.3.n.63.
Ratisbonæ desudat. l.4.n.21.
Grauiter exagitatur ab Hæreticis.ibid.n.22.
Mitem se in Hæreticos exhibet. ibid.n.23.
Ingolstadium abit,& Ioannis Echij Cathedræ in Academia succedit. ibid. n.26.
In superiori Germania quid egerit. ib.n.110.
Quid ad B. Ignatium de Fabro scripserit. ibid.n.111.
Expetitur in Salisburgensi consilio. ib.n.112.
Vormatiam aduocatur. n.113.
Pro catholica religione in Germania peruigilat.l.5.n.30.
Autor est vt excitentur Seminaria'. ibid. numer. 32.
A varijs Principibus postulatur.n.33.
Mittitur ad Concilium Tridentinum. ibid.
Tridenti quomodo versaretur. l.6.n.20.
Tergestinum Episcopatum constanter recusat,l.6.n.32.
Ferrariam mittitur Ducis postulatu. lib. 7. num. 34.
Ait se libentius inter ægrorum pedores, quam inter Aulæ odores, blanditiasque versari.l.8.n.29.
Ferrariæ elaborat. lib.9.n.47.
Ingolstadium destinatur. l.9.n.51.
Dauidicos psalmos Ingolstadii in Academia explanat.l.9.n.54.
Mittitur Augustam Augustani Cardinalis rogatu.l.10.n.98.
Viennam se confert. l.11.n.39.
Explanat publice Epistolam ad Romanos. ibid.n.41.
Moritur Viennæ, multisque omnium lacrymis decoratur.l.12.n.35.
Eiusdem res præclare gestæ; moresque religiosissimi.l.12.n.36.
Eidem elogium positum ab Ingolstadiensi Academia.l.12.n.37.
Claudius Rex Abassinorum postulat Catholicum Patriarcham.l.14.n.112.
Non perstat in consilio.l.15.n.11.& seq.
Coadiutores spirituales, ac temporales in Societate instituuntur.l.6.n.1.& 3.
Coadiutorum temporalium quam felix sors. ibid.n.2.
Spiritualium laus & labores.n.5.
Coadiutores spirituales Societatis primi in India.l.8.n.125.
Coaudiutores idonei debent admitti. l. 10. num.30.
Cocinensis domicilij initium. l.9.n.111.
Cocini res à B.Xauerio gestæ.l.9. n.165.& 11.2 num.78.
Scholæ inchoatæ,& puerorum pietas. lib.11. num.90.
Collegia, eorumque discrimen à Domibus. l.6.n.63. & l. 10.n.23.
Gubernatio penes Præpositum Generalem vel Societatem. l.10.n.24.
Collegia multa expetuntur.l.16.n.3.
Collegiola minime suscipienda.l.16.n.2.
Collegia inchoantur.
Parisiense.l.2.n.96. & l.10.n.108.
Patauinum l.3.n.57.
Louanienſe.l.3.n.75.
Conimbricense.l.3.n.83.
Goanum.l,3.n.92.
Valentinum.l.4.n.123.
Complutense.l.4.n.54.
Colonienſe.l.4.n.104. l.16.n.25.
Gandiense.lib.5 n.77.
Vallisoletanum.l.5. n.79.
Bononiense.lib.6.n.
Tiburtinum.lib.8.n.5.
Mamertiuum. l.8.n.7.
Bazainium. l.8.n.130.
Colanense. l.9.n.129.
Venetum.l.10.n.96.
Panormitanum. l.9.n.27.
Viennense l.10.n.103.& l.11.n.39.
Armuzianum.l.10.n.128.
Romanum.l.11.n.4.
Florentinum.l.11.n.11.
Neapolitanum. l.11.n.15.
Ferrariense.n.29.
Burgense.n.64.
Methymnense.n.67.
Eborense.n.68.
Germanicum Romæ.lib.12.n.8.
Mutinense.l.12.n.15.
Perusinum.l.12. n.15.
Eugubinum.n.15.& 16.
Genuense.l.13. n.11.
Montis Regalis in Sicilia.l.13.n.20.
Cordubense. n.39.
Olisipponense.n.53.
Abulense.l.13.n.65.
Lauretanum.l.14.n.23.
Bibonense.l.14.n.40.
Syracusanum.l.14.n.41.& l.15.n.19.
Tornacense.l.14.n.48.
Conchense. l.14.n.76.
Placentinum.l.14.n.78.
Pragense.l.15.n.21.
Billomense.lib.15.n.64.
Murcianum.l.15.n.77.
Senense.l.16.n.5.
Catanense.lib.16.n.17.
Montis Regij.l.16.43.
Bayense in Brasilia.l.16. n.63.
Piratininganum item in Brasilia.ibid.
De rebus singulorum Collegiorum. Vide in proprio cuiusque loco.
Coloniæ socij sex Carthusiensium Patrum, ac geminæ matronæ misericordia vicitant. l.4. num.102.

Iuuan-

Digitized by Google

Iuuantur ab absentibus Patribus consilijs, & re. l.5.n.39.
Segregantur iussu Senatus: & iterum coniunguntur.l.5. n.36.& deinceps.
Probata est B.Ignatio, & Fabro ea separatio, ne Coloniam desererent.ibid. n.37.
Pestilentibus nauant operam innoxij. lib.13. num.27.
Colonienſis Academia ex Parisiensi genita.l.16. num.25.
Attributum ex ea Societati trium coronarum Collegium.ibid.
Commissarius quibus de causis in Hispania constitutus.l.14 n.55.
Commorinensis ora, quæ & ora Piscaria à Beato Xauerio excolitur, Antonio Criminali, Henrico Henricio. & c.
Vide in singulorum nominibus.
Comitas periculosa nisi eximia ei sanctitas adiungatur. l.9.n.164.
Comitate vel maxime ad Christum Ethnici alliciuntur ex B. Xauerij præcepto.l.11.n.94.
Compluti B.Pater Ignatius multa patitur. l.1. num.53.
Societas exercita. l.8.n.54.l.9.n.71.
Complutensis Collegij initia. l.4.n.54.
Sociorum egestas l.6.n.79.& l.9.n.65.
Ærumnæ, & salutaria exempla l.7.n.48.
Emptæ Collegio ædes. l.9.n.70.
Complutensis Academiæ Rector Societatis res probat.l.8.n.55.
Complutensis Academia multos, magnosque viros peperit Societati. l.14.n.75.
Conchensis Collegij initium.l.14.n.76.
Eius fama ex errore quodam periclitatur. ibid.n.77.
Concilium nationale in Germania à Patribus disturbatum.l. 5.n.29.
Concilium Tridentinum inchoatur. l.5.n.21.
Missi eo Theologi Pontificij de Societate Lainius, & Salmeron.ibid.
Quæ eis monita dederit B.Ignatius. num.22. & seq.
Transfertur Concilium Bononiam.l.7.n.24.
Concionum frequens vsus inducitur, vel renouatur.l.2.n.45.& alibi passim.
Concionum quæ materia & quis scopus primis Patribus.l.2.n.24.l.9.n.43.
Concionum singulares effectus, & ad eas concursus.l. 4. n.124.l.9. n.34.& seq. l. 12. n.27. l. 14.n.68.l.16. n.27.50.57.
Concionum crebritas ab eodem habitarum. l.4.n.131.l.9.n.35.l.10. n.129.l.12. n.120.& alibi.
Conciones Romæ in foro apud Argentarios quare institutæ. l.13.n.6.
Concionatoris feruor in Societate capessenda. l. 3.n.82.
Concionatorem eximium disciplinæ impatientem à Societate segregat B.Ignatius. lib. 7. num.61.
Confessionis peccatorum vis. l.9. n.16. & l.10. n.103.& 104.l.12.n.29.l.14.n.29. & 92.
Confessionem quidam refugiens, ad eam miro modo impellitur.l.12.n.116.
Congi regnum vbi situm; quando inuentum; & Christo subiectum.l.8.n.94.
Mores gentis.l 8.n.95.& deinceps.
Congana Missio.l.7.n.66.& l.13.n.59.
Congi Rex ingenio inconstanti. l.13.n.61.
Prauisque moribus.l 14.n.98.
Omnes Europæos e suo regno expellit. lib.15. num.115.
Conimbricensis Collegij initium.l.3. n.83.
Certum vectigal.l.6. n.89.
Quanta pietate ædificium cœptum. l.7.n.73.
Præceptores.l.15.99.
Notabilia exempla publicarum mortificationum.l.5.n.52.l.7.n.75.l.12. n.63.
Aliquid turbarum recepto prænobili adolescente.l.9.n.82.
Tyrones cœpti separatim institui. l.13. n.54.
Conimbricæ Societati attributum Collegium regium, inferiorumque disciplinarum, & philosophiæ tractatio: inde duo quasi Collegia haberi cœpta. l.15.n.97.& seq.
Græcæ linguæ scholam Philosophi, Theologique frequentant.l.16.n.58.
Conimbricensium precandi studium. l.5.n.55.
Obedientia.l.6.n.97.
Pius ardor.l.7.n.74.
Consaluus Consaluius Hispalim missus. lib.14. num.82.
Sanlucari elaborat.ibid.
Consaluus Mederius primus in Lusitania Societatem sequitur. l.2.n.104.
Mors eius, & virtus. lib.12.n.66.
Consaluus Rodericius Societatem init. lib. 5. num.47.
In Indiam abit.l.11.n.82.
Tanaam missus. l.12.n.85.
Armuziæ vliliter laborat. ibid. n.122.
Mittitur in Aethiopiam ad statum rerum cognoscendum.l.15.n.117.
Conatur etiam scriptis libris erudire Abassinos. ibid.119.
Opitulatur Lusitanis inter Abassinos versantibus.ibid. n.122.
Ope Virginis Deiparæ vim tempestatis effugit. ibid.
Consaluus Sylueria, dein Martyr, in Societatem cooptatur.l.4.n.57,
Multos tolerat labores.l.11.n.71.
Vota Professorum emittit.l.12.n.52.
Fit primus Præpositus domus professæ Olisipponensis. ibid.
A B.Ignatio mittitur in Indiam Prouincialis. lib. 16.num.2.
Eius operosa caritas. l.16.n.71.
Consaluus Vazius de Mello in Societatem receptus.lib.4.n.132.
Egregiam operam peregre nauat. l.7. n.67.
Fit Professus Olisippone.l.13.n.52.
Concursus ad eum audiendum. ibid.n.52.
Consideratio quot pariat commoda. lib. 16. num.102.
Consolationes cælestes inter pios labores.lib.8. num.133.
Constantia Pallauicina de Collegio Mutinensi optime merita.l.12.n.17.

Digitized by Google

Conſtitutiones Societatis, quam multis, ſeueriſque iudicijs comprobatæ. l. 10. num. 50.
A B. Ignatio, qua ratione conditæ. lib. 10. num. 52.
Qua cura, ac ſtudio, lib. 14. num. 9,
A quibus condi poſſint. lib. 10. num. 11.
Primum in Sicilia promulgatæ. lib. 12. nu. 34.
In Indiam perlatas Antonius Quadrius explicat. lib. 15. num. 128.
Conſtitutionum Societatis commendatio. lib. 10. num. 66.
Cuſtodia diligens. lib. 16. num. 51.
Conuentus primus ad creandum Præpoſitum Generalem, & Conſtitutiones condendas. lib. 3. num. 4.
Conuentus alter ad Conſtitutiones recognoſcendas. lib. 10. num. 36. & 48.
Conuerſio Scenici Sacerdotis lib. 2. num. 70.
Magni peccatoris. l. 14. num. 91.
Cordubenſis Collegij principium. l. 13. nu. 39.
Primus Rector Antonius Corduba. lib. 13. num. 41.
Literarius ludus. l. 13. num. 41.
Progreſſiones. l. 15. num. 95.
Cordubenſium Ciuium in Mulieres ab impudicitia conuerſas pia liberalitas. l. 16. nu. 57.
In Societatem beneuolentia. l. 15. nu. 95.
Cornelius Brogelmanus Louanij Societatem ſuſcipit. l. 7. num. 41.
Pragam mittitur. l. 16. num. 19.
Cornelij Croci mors, & laus. l. 10. num. 73.
Cornelius Gomius in Congum miſſus. l. 13. n. 59.
Libere de officio Congenſem Regem admonet. l. 13. num. 62.
Cum eodem diſputat. l. 14. num. 98.
Secedit in Inſulam Sancti Thomæ. l. 15. n. 113.
Cornelius Vishaueus Louanij Societati adiungitur. l. 4. num. 40.
Laudabiliter vixit ante initam Societatem. ibid. num. 41.
A P. Fabro præclarè exercetur. lib. 4. nu. 47.
Romam venit. l. 7. num. 42.
In Siciliam miſſus Energumenos curat. l. 9. num. 17.
Præeſt Nouitijs. l. 10. num. 84.
Virgines Deo conſecrat multas. l. 12. nu. 31.
Cornelius Vishaueus iunior in Luſitaniam deſtinatur. l. 4. num. 82.
Corficæ ſtatus anno 1553. l. 13. num. 13.
Eo miſſi Sylueſter Landinus, & Emmanuel à Monte Maiore. l. 12. num. 18.
Res ab ijs geſtæ. l. 13. num. 13. & ſeq.
Coſmus Turrianus ad Societatem vocatur. lib. 6. num. 104.
Cum B. Xauerio in Iaponiam diſcedit. lib. 9. num. 163.
Firando Amangucium à B. Xauerio acceſſitur. l. 11. num. 110.
Amangucij magnis eripitur periculis. lib. 11. num. 132.
Deſudat in Iaponia. l. 12. num. 134.
Amangucio ad Bungi Regem cum donis ab Indiæ Prorege ſe transfert. lib. 16. num. 86.
Coulani, ſiue Colani res geſtæ. lib. 9. num. 119. lib. 12. num. 125. lib. 16. num. 76.
Crucis ſigni vis, & alia mirabilia apud Braſilios. l. 14. num. 113.
Et apud Iapones. l. 14. num. 148.
Et in Sicilia. l. 13. num. 22.
Crucis virtute fracta vis dæmonum. l. 8. n. 136. & lib. 9. num. 170.
Cubuſama Meaci Rex. l. 9. num. 182.
Cyprianus Suarius Præceptor in Collegio Oliſipponenſi. l. 13. num. 59.
Dein Rhetoricæ Præceptor Conimbricæ. lib. 15. num. 99.

D

Dæmonis odium in B. Ignatium. l. 3. n. 10.
Et in B. Xauerium. l. 5. num. 88.
Dæmon ob hoc aliquid in nos audere permittitur, vt à Fidelibus Chriſti gloria maiore vincatur. l. 6. num. 82.
Dæmonum ſæua tyrannis. l. 8. num. 137.
Fraus in ferendis inter Religioſos diſſidijs. l. 8. num. 45.
Et in imitandis Chriſtianis ritibus. lib. 9. num. 197.
Et in ſceleribus propagandis. l. 9. n. 198.
Et in deterrendis à fide Ethnicis. l. 12. n. 70.
Dæmonum terrores quomodo ſuperandi. lib. 9. num. 176.
Daniel Donderamunda Tyro in Luſitaniam mittitur. l. 4. num. 82.
Daniel Paribruk Louanij Societatem init. l. 7. num. 41.
Romam accitur. l. 8. num. 40.
Dauid Rex Abaſſinorum. l. 14. num. 111.
Dayris apud Iapones quidam quaſi Præfectus honoris. l. 9. num. 186.
Delectus cooptandorum in Societatem. l. 15. num. 58.
Deſertorem Societatis diuina pœna corripit. l. 14. num. 88.
Deum vnum tantum eſſe oſtenditur à B. Xauerio Iaponibus. l. 11. num. 124.
Didacus. Vide Iacobus.
Dionyſius Vaſquius Placentiæ Cathechiſmum explanat. l. 14. num. 78.
Directorium Confeſſariorum Ioannis Polanci quando in lucem editum. l. 14. num. 43.
Diuerſa, vel de eadem re ſtudia eſſe poſſunt à Deo. l. 12. num. 3.
Dium vrbs à Barbaris occupata. l. 7. num. 79.
Doctrina Chriſtiana. Vide Catechiſmus.
Doctrinas nouas monet vitandas B. Ignatius. lib. 6. num. 26.
Dominicanorum Patrum in Socios Viennenſes caritas. lib. 14. num. 42.
S. S. Dominicus, & Franciſcus quid de admittendis honoribus ſenſerint. l. 6. num. 51.
Dominicus de Cupis Cardinalis, quomodo Societati conciliatus. lib. 2. num. 49.
Domorum, & Collegiorum in Societate diſcrimen. l. 6. num. 63.
Domus Probationis ſingulis in Prouincijs ſeiunctas à Collegijs inſtituendas cenſuit Beatus Pater, atque Natalis. l. 14. num. 79.

Digitized by Google

E

EBorensis Collegij initium Rectore Melchiore Carnerio. l. 11. num. 68.
Soſdæ. l. 13. num. 56.
Ædes propriæ ab Henrico Cardinale extructæ. l. 15. num. 96.
Eccleſiæ ſanctæ auctoritas. l. 15. num. 111.
Caput Romanus Pontifex. ib. n. 108.
Vnitas. n. 107.
Ecſtaſis B. Ignatij per octo dies continua. l. 1. num. 28.
Edmundus Angerius excellentis indolis adoleſcens Peruſium miſſus. l. 12. num. 15.
Eduardus Sylua deſtinatus in Iaponiã. l. 12. n. 85
In Iaponiam peruenit. ibid. num. 134.
Iunaij Iaponibus operam nauat. l. 15. n. 136.
Electionis regulæ. Vide examen conſcientiæ.
Eleonora à Toleto Florentini Ducis vxor agit de Collegio Florentiæ excitando. l. 11. n. 11.
Eleonoræ Maſcareniæ præſtans in Societatem ſtudium. l. 5. num. 80.
Et beneficentia. lib. 6. num. 79.
Eleonora Oſoria Ioannis Vegæ vxor Panormitani Collegij perſtudioſa. l. 9. num. 27.
Eiuſdem pietas. ibid. num. 24. Et alibi.
Eleutherius Pontanus Romam mittitur. l. 11. num. 47.
Bibonenſis Collegij Rector, idem, & infimæ claſſis præceptor. l. 16. num. 16.
Eliſabetha Gozadina quaſi Parens Collegij Bononienſis. lib. 2. num. 28.
Eliſabethæ Reginæ Ternatinæ fides, atque conſtantia. l. 6. num. 105.
Eliſabetha, vel Iſabella Roſella diuina luce fulgens os B. Ignatij videt. l. 1. num. 33.
Cum alijs Matronis Societatis ſe obedientiæ ſubijcit. l. 5. num. 15.
Elpidius Vgolettus Societatem ingreditur. lib. 2. num. 78.
Pataúium proficiſcitur. lib. 5. num. 15.
Deinde Piſas. lib. 11. num. 11.
Eluis res geſta ab Emmanuele Fernandio, Petroque Sancticrucio. lib. 14. num. 93.
Emmanuel Aluarius docet in Collegio Oliſiponenſi. lib. 15. num. 53.
Et Conimbricenſi. lib. 15. num. 99.
Emmanuel Fernandius Societatem ingreditur. l. 3. num. 81.
Elaborat in Africa. l. 10. num. 117.
Emmanuel Fernandius, alter Eluas excolit. l. 14. num. 93.
Nauigat in Indiam. lib. 15. num. 123.
Emmanuel Godinius in Societate recipitur. l. 3. num. 81.
Conimbricenſis Collegij Rector. l. 12. n. 56.
Eius feruor per vrbem ſeſe diuerberantis lib. 12. num. 62.
Emmanuel Gomius à Monte Maiore in Corſicam miſſus. l. 12. num. 18.
Vbi laborat. l. 13. num. 12.
Deinde in Piceno. l. 16. num. 9. & ſeq.
Emmanuel Lopius in Societatem Valliſoleti receptus. lib. 5. num. 71.
Emmanuel Miona primus B. Ignatij Confeſſarius: deinde Socius. l. 1. num. 123.
Inter quatuor votorum Profeſſos adſcribitur. lib. 9. num. 2.
Emmanuel Morales Societati addicitur. lib. 5. num. 47.
Ex Luſitania Goam abit. l. 11. num. 82.
In Ceilanum mittitur. lib. 12. num. 128.
Corruptiſſimos Præfidiariorum mores corrigit. ibid. num. 129.
Emmanuel Morales iunior in Indiam mittitur. lib. 6. num. 87.
Rebus multis in ora Piſcaria præclare geſtis, ad extremum non tenuit in Societate conſtantiam. ibidem.
Emmanuel Nobrega in Societatẽ adſcitus. lib. 4. num. 132.
Eius obedientia, & mortificatio. l. 6. nu. 97. lib. 7. num. 75.
Præclarè laborat. l. 7. num. 71.
In Braſiliam mittitur ſociorum Præſes. l. 9. num. 85.
Induſtria eius ad emendandos veteres Chriſtianos. l. 11. num. 77.
Nauigat ad Coloniam Sancti Vincentij. lib. 13. num. 64.
Naufragium facit. l. 13. num. 65.
Cogitat nouam Ciuitatem condere, & iuuare Carigios ibidem, num. 67.
Declaratur Braſiliæ Prouincialis. n. 74.
Solemnia quatuor emittit vota. lib. 16. n. 63.
Emmanuel Paiua e Luſitania miſſus in Braſiliã. l. 10. lib. 116.
Emmanuel Rodericus Cotinius Præfectus Luſitanus capitur à Barbaris in ora Piſcaria. lib. 13. num. 81.
Emmanuel Sà Societati addicitur. l. 5. nu. 46.
Septemdecim annorum Philoſophiam docet. lib. 7. num. 59.
Ennius Philonardus Cardinalis, è primis, qui Sociorum opera vſi ſunt. l. 2. num. 74.
Epiſcopatus à Societate recuſati. l. 6. num. 34. l. 13. num. 26. l. 15. num. 9.
Epiſtola Antonij Cordubæ ad B. Ignatium de Cardinalatu non admirtendo. l. 12. num. 44.
Antonij Criminalis ad B. Ignatium. lib. 9. num. 116.
Barnabitarum in obitu B. Ignatij. lib. 16. num. 124.
Carthuſianorum ad B. Ignatium, & Societatem, per quam germanitatem conſociant. lib. 4. num. 107.
Frãciſci Romæi Magiſtri Generalis Prædicatorum ad ſuos de caritate erga Societatem. l. 8. num. 50.
B. Ignatij ad Mionam in commendationem exercitiorum. l. 1. num. 132.
Ad Ferdinandum Regem Romanorum, ne honores in Societatem inferat. l. 6. num. 34.
Ad Patres congregatos, qua ſe Generalatu abdicat. l. 10. num. 68.
Ad Preteiannem de Catholica Religione. lib. 13. num. 105.
Summa epiſtolæ de perfectione ad Socios Conimbricenſes. l. 7. num. 75.
Epiſtola de obedientia, quando, & ad quos ſcripta, l. 13. num. 55.

Petri

Digitized by Google

INDEX.

Petri Fabri ad socios Parisienses de ratione studendi. l. 3 n. 27.
De animæ suæ profectu ad Lainium. l. 3. n. 74.
Ad eundem de modo curandi Hæreticos. l. 4. num. 91.
Quædam præterea scriptæ in obitu B. Ignatij. l. 16. n. 125. & deinceps.
Erardus Auantianus Rhetoricæ Magister Viennæ. l. 11. n. 41.
Ethnici nonnulli mirantur christianos, cum cælum expectent, terrenis inhærere commodis. l. 16. n. 78.
Eucharistiæ frequens vsus vocatus in dubium Valentiæ, commendatur de sententia theologorum. l. 8. n. 61.
Impugnatur etiã Bononię, sed frustra. l. 14. n. 28.
Eucharistiam Aselli diuinitus adorãt. l. 1. n. 27.
Euerardus Mercurianus Societati aggregatur. l. 8. n. 41.
Primus Perusini Collegij Rector. l. 12. n. 15.
Euerardus Vilichius Carmelitarum Prouincialis Societati fauet. l. 16. n. 25.
Eugubini Collegij primordia. l. 12. n. 15.
Eiusdem Præceptores & Scholæ, & primus Rector. ibid. n. 15. & 16.
Dissoluitur. l. 14. n. 22.
Examen Conscientiæ, ac bonæ electionis regulæ via certissima ad animi puritatem. lib. 16. num. 110.
Exempli vis in Euangelico operario. l. 8. n. 103.
Exempli recti vis. l. 3. n. 13. l. 9. n. 57. l. 11. nu. 78. l. 13. n. 21. l. 14. n. 137.
Exercitia spiritualia quid sint. l. 1. n. 23. l. 13. num. 37.
Quanti à B. Ignatio fierent. l. 1. n. 123.
Impugnantur, & commendantur. lib. 1. n. 98. l. 5. n. 54. l. 13. n. 33. & seq.
Curat Borgia vt à Pontifice confirmentur. l. 6. n. 75.
Confirmantur. l. 8. n. 1.
Ab Andrea Frusio in latinum conuersa Typis mandantur. l. 8. n. 2.
Eorum vsus & vis. l. 2. n. 70. 73. & 74. l. 7. n. 21. l. 8. n. 63. l. 13. n. 35. l. 16. n. 127.
Et passim per totam historiam.
Quæ quibus tradenda. l. 5. n. 25. l. 9. n. 15. l. 16. num. 2.

F

FAbrianensis missio. l. 16. n. 12.
Faciandoni Bonzij contumacia. l. 11. n. 117.
Fama nostra alijs necessaria. l. 2. n. 50. l. 9. n. 59.
Famæ priuatim studiosius conseruandæ periculosa Religiosis cura. l. 14. n. 6.
Fauentiæ successus optimus ex opera Iaij. l. 3. num. 24.
Paschasij. l. 5 n. 20. l. 6. 18.
Felicitati perpetuæ non satis fidendũ. l. 14. n. 9.
Federicus Cæsius Cardinalis optime meritus de Cœnobio S. Catharinæ à Funarijs Romæ. l. 4. n. 8.
Ferdinandus Aluarius Burgensis Collegij ponit initia. l. 11. n. 64.
Ferdinandus Barrasas vt vnum aliquem de Societate se populo venditat. l. 9. n. 71.
Franciscum Villanouam in itinere cum ferro adoritur. ibid.
Iudicio publico damnatur. ibid. n. 72.
Ferdinandus Mendius ab Indiæ Prorege ad Regem Bungensem cum literis, muneribusque legatur, l. 14. n. 133.
Concipit vota Societatis, ibid. n. 135.
Exemplo alijs prælucet. n. 137.
Ferdinandi Mendozæ in Societatem beneficentia. l. 11. n. 64.
Ferdinandi Pontij Leonij in Hispalenses socios pia liberalitas. l. 14. n. 82.
Ferdinandus Ioannis Vegæ Proregis Siciliæ filius maximus moritur. l. 10. n. 93.
Ferdinandus item Vegæ filius, qui Aluarus ante vocabatur, autor Collegij Catanæ ordiendi. l. 16. n. 18.
Ferdinandus Rex Romanorum qui deinde fuit Imperator, sæpius curat vt Episcopatus Societati tradantur. l. 6. n. 31. & 34. l. 13. n. 26. l. 15. n. 9.
Agit de excitando Viennæ Collegio. lib. 10. num. 103.
Fit eiusdem Collegij fundator. l. 11. n. 39.
Eiusdem beneficentia in illud. l. 14. n. 42.
Et in Societatem benignitas. l. 11. n. 42.
Et studium catholicæ religionis. l. 14. nu. 42. & 43. l. 15. n. 23.
Ferdinandus Solierus ad Tyrocinium Societatis admissus. l. 16. n. 40.
Ferdinandus Sosa Lusitanæ classis præfectus. l. 6. n. 103.
Ferrariæ elaborat Claudius Iaius. l. 7. n. 34. l. 9. num. 47.
Optima de Societate opinio. l. 11. n. 30.
Collegium inchoatur. l. 11. n. 29.
Eius progressio. l. 14. n. 26.
Fidei contestandæ formula à B. Xauerio edita. l. 8. n. 141.
Fides puerorum christianorum in Brasilia. l. 12. num. 73.
Fiduciæ fundamentum in Deo collocandum. l. 9. num. 172.
Figenum Iaponiæ Regnum. l. 10. n. 135.
Firandum oppidum, & Portus in Figeno Iaponiæ Regno. l. 9. n. 218. l. 10. n. 135.
Flagellum, & Litaniæ à B. Xauerio tradita Neophytis mira efficiunt. l. 10. n. 134.
Florentiæ receptaculum puellis periclitantibus Polanco autore conditur. l. 5. n. 13.
Labores Hieronymi Otelli. l. 7. n. 27.
Et Iacobi Lainij. l. 8. n. 18.
Florentini Collegij initia. l. 11. n. 11.
Literarius ludus. l. 12. 13.
Certa sedes, & scholæ quatuor. l. 13. n. 9.
Florentius Paulettus sacerdos Gallus moribus probatissimis. l. 11. num. 17.
Fœminæ sine comite non visendæ. l. 14. n. 7.
Fons in Brasilia mire opportunus emanat, dum ædes Deiparæ ædificatur. l. 11. n. 76.
Fotoques quod genus Deorum apud Iapones. l. 9. n. 193.
Franciscanorum Patrum in Montis Regij socios beneuolentia. l. 16. n. 44.
Franciscus Galliæ Rex iubet e sua ditione excedere, qui Carolo V. parerent. l. 3. n. 75.
Francisci Bandinij Archiepiscopi Senensis de virtute Paschasij testimonium. l. 2. n. 92.

Digitized by Google

Franciſcus Aluarus Malacenſis Præfectus, ac Iudex. l. 12. n. 91.
Franciſcus Borgia ad ſtudia pietatis conuertitur. l. 2. n. 57.
Mira Societatẽ beneuolentia complectitur. l. 5. n. 77.
Curat confirmationem Pontificiã libelli exercitiorũ, & indulgentiã exercentibus. l. 6. n. 75.
Statuit Societati ſe tradere. lib. 6. n. 76.
Cæſarauguſtanum Collegium inſtituendum curat. l. 7. n. 52.
Ad conuentum Aragonenſem à Philippo Principe euocatur. n. 54.
Catalauniæ in Monaſterijs Virginum collapſam diſciplinam reſtituit. ibid.
Ad vſum Collegij Gandienſis vineam ſerit ritu humili, ac pio. l. 7. n. 60.
Aſperæ vitæ ſtudijs vehementer addictus. lib. 8. n. 68.
Tradit ſe Societati. l. 7. n 55. & l. 8. n. 69.
Qũo res domeſticas compoſuerit. lib. 8. n. 72
Romam venit palam iam profeſſurus Societatem l. 10 n. 37.
Plenum ſanctitatis iter inſtituit. ibid. n. 39.
Ferrariæ, Florentiæ, Romæ excipitur perhonorifice. ibid. n. 40.
Diuertit ad B. Ignatium, eique ſe tradit. n. 41.
Excipitur à Pontifice perbenigne, & commendatur. ibid. n. 42.
Exercet domi ſtrenue ſanctam humilitatem. ibid. n. 43.
Omnem vitæ ſuæ rationem cum B. Ignatio communicat. l. 10. n. 44.
Statuit Romæ Collegium excitare, & recuſat titulos Fundatoris. n. 45.
De eo Collegio optime meretur. l. 13. n. 3.
Amplificandũ curat Profeſſorũ tẽ plũ. l. 10. 47.
Ab Imperatore facultatem petit tranſcribendi Ducatus in filium. l. 11. n. 1.
Abdicat ducatum, & religioſas veſtes aſſumit magno ſenſu pietatis. lib. 11. n. 50.
Fit ſacerdos, & concionatur, & vitam ſanctiſſimam inſtituit. n. 51. & ſeq.
Cardinalatum ſæpius refugit. l. 11. n. 1. l. 12. n. 4. l. 14. n. 81.
In Cantabria proximorum ſaluti conſulit. l. 12. n. 42.
Iubetur in Luſitaniam ſe conferre. l. 12. n. 56. & 61.
Quid ibi geſſerit. l. 13. n. 45. & deinceps.
Quid inuenerit ad augendum cultum B. Virginis. l. 13. n. 49.
E Luſitania Cordubã reuertit. ibi. n. 41. & 56.
Fit totius Hiſpaniæ Commiſſarius. l. 14. n. 54.
Quam ſibi ſeuerus, & Societati quam proficuus. l. 14. n. 62.
Diuinum vbique ſibi præſens auxilium experitur. num. 63.
Qua ratione vteretur in ſocijs regendis, Collegijſque adminiſtrandis. n. 64.
Conſtitutiones tanquam diuinum opus veneratur. n. 65.
Placentiam proficiſcitur ad Collegium inchoandum. n 78.
Adeſt Reginæ Ioannæ morienti. l 15. n. 84.
Indiarum quoque ſit Commiſſarius. l. 16 n. 2.
Eiuſdem liberalitas in Societatem. l. 6. n. 72.
Eximia virtus, ibid. n. 74. & l. 8. n. 70. & 72. & l. 15. n. 83.
Inſignis caritas. l. 9. n. 78.
Studium theologicum. ibid. n. 79.
Theſes quædam confuſionis. ibid. n. 80.
Humilitas. l. 11. n. 3. & l. 14. n. 80.
Fiducia in Deo. l. 14. n. 84.
Paupertatis amor, ibid. n. 80. & 83.
Franciſcus Correa Conſul Oliſipponenſis Societatis amantiſſimus. l. 13. n. 53.
Franciſcus Coſterus Coloniam miſſus ad Collegij exordia l. 16. n. 25.
Franciſcus Henricius Societati addicitur. l. 5. num. 47
In Indiam mittitur. l. 6. n. 87.
Cocinum adit. l. 12. n. 85.
Franciſcus Henricius alter in Luſitania Beatum Ignatium à quibuſdam calumnijs vindicat. l. 12. n. 60.
Franciſcus Manſilla comes B. Xauerij. l. 3. n. 42.
Laborat in Commorino: mox propter inobedientiam à Societate dimittitur. l. 5. n 94.
Franciſcus Mendoza S. R. E. Cardinalis cogitat de Collegio Salmãticæ inſtituẽdo. l. 7. n. 1.
Eiuſdem in Societatem præclara voluntas. lib. 11. num. 64.
Franciſcus Netus quanto ardore Societati nomen dederit. lib. 3. num. 82.
Franciſcus Onofrius Gallus Gandiam miſſus. lib. 6. num. 60.
Primus Philoſophiæ præceptor Gandiæ. ibid. num. 61.
Feruore pietatis ardet. lib. 8. num. 64.
Solitudinis amore capitur. ibid. num. 65.
Franciſcus Palmius Benedicti *frater. l. 6. nu. 14.*
Collegij Bononienſis Rector. lib. 14. num. 28.
Franciſcus Petrius Societatem init. l. 4. n. 132.
In Indiam mittitur. l. 6. num. 87.
Malacæ nauiter ſe gerit. l. 8. n. 140. & lib. 9. num. 120.
Franciſcus Petrius alter e Luſitania miſſus in Braſiliam. l. 10. n. 116.
Aedem Deiparæ dum excitat, fons diuinitus emanat. l. 11. n. 76.
Nauigat ad Coloniam S. Vincentij. l. 13. n. 64.
Franciſci Piccardi Doctoris Sorbonici conſtans in Societatem beneuolentia. l. 15. n. 41.
Franciſcus Roias Cæſarauguſtam miſſus. lib. 7. num. 52.
Franciſci Romæi Generalis Magiſtri Prædicatorum ad ſuos literæ. l. 8. n. 50.
Franciſcus Saboia Gandiæ in Societatem adſcriptus. l. 7. num. 56.
Franciſcus Scipio Mutinenſis Collegij Magiſter. l. 12. num. 17.
Franciſcus Strada additus Societati. l. 2. n. 40.
Senas mittitur, ibid. num. 69.
Res gerit memorabiles in Monte Politiano. ibid. num. 72.
Deinde Brixiæ, & circa. num. 94.
Mittitur Pariſios ſtudiorum cauſa. lib. 3. n. 23.
Louanium migrat. l. 3. num. 75.
Res illic ab eo geſtæ. l. 4. num. 38. 39. 48.
Abit in Luſitaniam. l. 4. num. 84.
Exemplo eſt Socijs Conimbricenſibus, & peru-

Digitized by Google

perutiliter concionatur. lib. 4. num. 130. & sequen.
Peregrinatur euangelizans, & in Vrbe Portus singulares parit vtilitas. lib. 6. num. 90. & deinceps.
Vallisoleti verbum Dei magno cum ardore tractat. l. 8. num. 57.
Et Salmanticæ. l. 9. num. 62. & 63.
Romam venit. l. 10. num. 47.
Burgos destinatur. l. 11. num. 64.
Aragonensi Prouinciæ præficitur. l. 14. n. 53.
Abit Cæsaraugustam.
Et Ciuitatem conciliat. l. 14. n. 73. l. 16. n. 47.
Franciscus Suarius Curio Malacensis, & Episcopi Vicarius. l. 12. num. 91.
Franciscus Turrianus Granatę Societatem init. l. 14. num. 86.
Franciscus Vieta ad Societatem aggregatur. l. 4. num. 132.
Abijt in Indiam. l. 14. num. 139.
Franciscus Victoria Clarus Doctor ex Dominicana familia Societatem commendat. lib. 5. num. 59.
Franciscus Villanoua Complutensis Collegij semen. l. 4. num. 54.
Compluti dat operam, & studijs animarum, & literarum. ibid. num. 128.
Ægrotantibus Socijs ministrat summa cum sollicitudine, & caritate. l. 6. num. 79.
Turbis in Societatem excitatis occurrit. lib. 8. num. 55.
Magno periculo liberatur. l. 9. num. 71.
Cordubæ optimum Societatis specimen edit. lib. 13. num. 39. & 40.
Concham profectus, moxque Placentiam. lib. 14. num. 76. & 78.
Eiusdem prudentia. l. 9. num. 66.
Obedientia. lib. 13. num. 39.
B. Franciscus Xauerius qua industria B. Ignatio conciliatus. l. 1. num. 85.
Canonicatum reijcit. num. 105.
Mirabiliter sanatur. num. 115.
Aegroto apparet S. Hieronymus, & quædam prædicit. lib. 2. num. 22.
Mittitur in Indiam. num. 88.
Comitem ingenti periculo liberat. num. 90.
Res aduersas desiderat præ amore Crucis, & fine ijs negat Deo legitime militari. nu. 105.
Pergit in Indiam cum auctoritate Apostolici legati. l. 3. num. 41.
Paupertatem mirificè amat. num. 42.
Per visum ærumnas Indicas prænoscit. n. 43.
Quid egerit ex itinere Mozambici, Melindæ, in Socotora. num. 85. & seq.
Inchoat Euangelicam prædicationē ab exercitatione Misericordiæ operum. num. 91.
In oram Piscariam contendit, num. 94.
Laborantem ex partu mulierem seruat. n. 98.
Duos vita functos excitat. num. 99.
Qua ratione traderet Catechismum. lib. 4. num. 61.
Multa edidit miracula etiam per pueros Catechistas. num. 64.
Inopiam Sacerdotum supplet institutis Canacopolis. num. 65.
Quæ cum Brachmanis egerit. num. 69.
Recurrit Goam. num. 141.
Redit in Commorinum cū adiutoribus Euangelij. num. 142.
Succurrit Christianis, qui vexabantur ab Ethnicis, & ab auaris Præfectis. num. 143.
Transit in oram Trauancoris. num. 144.
Plurimos Christo parit. num. 146.
Magnitudo animi eius in tuendis Neophytis. num. 147.
Magnus Pater vulgo appellatur. num. 142.
Concionatur in late patentibus campis ex arboribus. num. 149.
Excitat sacella viginti. num. 150.
Elaborat in Insula Manaria. num. 151.
Multa ab Rege Lusitano pro religione impetrat. num. 153.
In Ceilanum tendit. lib. 5. num. 84.
S. Thomæ Apostoli sepulchrum visit Meliaporæ, & eam Coloniam exoolit. num. 86. & 87.
A dæmonibus cæditur. num. 88.
Ad Consilia Euangelica Ioannem Durum traducit, eique prædicit vitæ genus agendum. num. 89.
Malacam adit, resque ibi gestæ. num. 90. & sequen.
Res gestæ in Amboino, & in Maluco. lib. 6. num. 102.
Pergit in Insulam Morum, magnoque cum gaudio, & fructu Euangelium serit. num. 106.
Duas Regis Moluci sorores ad Christum adiungit. l. 7. num. 80.
Reuisit Amboinios, tum Malucenses, vbi præclara gerit, ac multa prædicit. num. 81. & seq.
Meditatur Iaponicam expeditionem. nu. 90.
Redit in Indiam. l. 8. num. 107.
Reuisit Christianos Commorinenses. n. 109.
Bene rem gerit in Insula Ceilano. num. 110.
Goam peruenit. num. 111.
Bazainum ad Indiæ Prætorem contendit, & quod optat impetrat. num. 112.
Adest Ioanni Castrio morienti primo Indiæ Proregi. num. 113.
Qua industria pellices homini multis implicito detraxerit. num. 114.
Militem perditissimum curat mira solertia, ac lenitate. num. 115.
In Cambaiam contendit. num. 128.
De suis rebus parce admodum, ac ieiune scribit. num. 128.
Ab adeunda Iaponia nullis periculis deterretur. lib. 9. num. 161.
Ex itinere quid egerit Cocini. num. 165.
Res occultas cognoscit, & futuras prædicit. num. 166. & 167.
Ethnico Nauiculario se credit, & cursum impeditissimum habet. num. 171.
Die Assumptæ in Cælum Deiparæ Gangoximam in Iaponiam peruenit. num. 178.
Iaponicam linguam ediscit. num. 208.
Bonziorum auctoritatem sibi istud adiungere. num. 209.

Digitized by Google

Impetrat à Rege euangelizandi potestatem. num. 211.
Primi Laponiæ Christiani. 212.
Reddit vitam demortuæ puellæ. num. 213.
Puerum fœde tumentem, itemque leprosum sanat. num. 216.
In Firandum abit. num. 221.
Quibusdam Neophytis flagellum, ac Litanias relinquit, quibus illi mira efficiunt. lib. 10. num. 134.
Firandensium multos ad Christum adiungit. num. 135.
Amangucium petit. num. 136.
Per summa incommoda, & pericula Meacum adit. lib. 11. num. 100.
Amangucium regressus Euangelium prædicat. num. 102.
Cum Bonzijs, & alijs Iaponibus disputat. num. 103. & 123.
Accitus à Rege Bungi ad eum se confert. num. 113.
Quam honorifice à Lusitanis exceptus, & deductus ad Regem. num. 114.
Acerrime à nobilissimis Bonzijs, quos disputando redarguit, oppugnatur. num. 117. & 120. & seq.
Statuit redire in Indiam multis de causis. num. 134.
Discedit è Iaponia cum Matthæo, & Bernardo Iaponijs, quos ad specimen Romam mitteret. num. 136.
In maxima tempestate succurrit onerariæ, qua vehebatur, & amissam scapham diuinitus recipit. num. 137.
Deliberat cum Iacobo Pereria de legatione ad Sinarum Regem instituenda. num. 140.
Prædicit obsidionem Malacæ, & eius solutionem, & alia. num. 141.
Remeat è Iaponia Cocinum. l. 12. num. 77.
Ibi singularis præbet exemplum modestiæ. num. 79.
Aegrotum Goæ fratrem sanat. num. 80.
Antonium Gomium ab Societate dimittit. num. 81.
Quanti faceret obedientiam. num. 82.
Sinensem legationem vrget Prouinciaque Indicæ statum ordinat. num. 84. & 85.
Goa discedit, ac tempestatem sacris reliquijs sedat. num. 86.
Multa prædicit. num. 88.
Malacæ legatio impeditur, quidque tum à Xauerio gestum. num. 89.
Pergit in Sinas, excusso pedum puluere, & iussis Socijs Malaca abire. num. 95.
In Sancianum Insulam Sinarum peruenit, & quædam prædicit. num. 99.
Mira constantia aditum tentat in continentem Sinarum. num. 98. & seq.
Quænam pericula formidaret. num. 105.
Tum alia: tum suam mortem prædicit, sancteque moritur. num. 107.
In Sanctorum numerum, vt referatur curat Rex Lusitaniæ. lib. 14. num. 145.
B. Francisci Xauerij caritas, & fiducia in Deo. lib. 6. num. 107. & lib. 11. num. 119.
Vide zelus animarum.
Consultationes spirituales. lib. 4. num. 74. lib. 6. num. 106. lib. 8. num. 116.
Constantia in periculis. lib. 8. num. 108.
Et magnitudo animi. lib. 11. nu. 122. & lib. 12. num. 91.
Paupertatis studium. l. 3. num. 42.
Sanctitas. lib. 8. num. 127. & 129.
Sapientia. lib. 9. num. 168. & lib. 11. nu. 135.
Eiusdem prædictiones. lib. 7. num. 84. & lib. 11. num. 138. & 141.
Vide prædictiones.
Miracula. l. 11. num. 110. & 139. & alibi.
Eiusdem mors prodigio præmonstrata. lib. 12. num. 109.
Figura corporis, & summarium virtutum. lib. 12. num. 110.
Eiusdem corpus viua calce sepelitur. *lib.* 12. num. 111.
Incorruptum reportatur in Indiam. lib. 13. num. 84.
Excipitur religiosè à Malacensibus, lib. 13. num. 85.
Compressum manat sanguine odorato. *ibid.* num. 86.
Goam haud sine miraculis deportatur. *ibid.* num. 87.
Quanta gratulatione Goæ exceptum. ibidem. num. 89.
Integrum, incorruptumque complures experti testantur. lib. 14. num. 141.
Eiusdem reliquiæ miraculis coruscant. lib. 13. num. 88. & l. 14. num. 143.
Franciscus Zapata in Hyberniam missus. lib. 3. num. 47.
Fructuosus Noguera cooptatur in *Societatem*. lib. 4. num. 56.
In Congum mittitur. *ibique*.
Moritur. lib. 13. num. 59. & 60.
Fucarondoni nobilissimi Bonzij cum B. Xauerio disputatio. lib. 11. num. 121. & 123.
Fulgini elaborat Paschasius. l. 4. num. 11.
Deinde Syluester Landinus. lib. 8. num. 31. lib. 9. num. 34.
Sodalitas instituitur Societatis Iesu nomine. ibidem.
Fuluius Androsius Meldulam mittitur. lib. 16. num. 13.
Deinde Senas. num. 14.
Vir fuit doctrinæ, prudentiæ, ac pietatis egregiæ. lib. 16. num. 123.
Fuluius Corneus Cardinalis Perusinus, Perusini Collegij auctor. lib. 12. nu. 15. lib. 13. n. 10.

G

Galli milites bene accipiunt B. Ignatium lib. 1. num. 45.
Galliæ ius natalium Societati Rex tribuit. *lib.* 10. num. 109.
Gandiensis Collegij initia. lib. 5. num. 77.
Schola. lib. 6. num. 61.
Annuum vectigal. lib. 7. num. 52.
Gandiæ primam omnium Academiam Societas habet. l. 7. num. 55. l. 9. num. 75.

Mere-

Digitized by Google

Meretrices omnes eenuerſæ.l.10.n.110.
Impeditur ſpectaculum Tauricum.l.12.n.51.
Garziæ Alarconij mortificatio.l.16.n.42.
Gaſpar Berzæus Belga ingreditur Societatem. l.6.n.88.
Deſtinatus in Indiam, ægre à populis dimittitur, apud quos laborabat.l.8.n.84.
Diſcedit in Indiam & nauim ingenti periculo liberat. n.100.& 104.
Vbi commentaretur, quæ erat pro concione dicturus.n.116.
Non tenues e carcere legit fructus.l.8.n.123.
Inſignem Brachmanem conuertit ad fidem. l.8.n.124.
Onus Rectoris ſtudio humilitatis refugiens deſtinatur in Armuziam. ibid.n.128.
In Armuziam nauigat, vectoreſque, & Maſcatum oppidum ex itinere iuuat. l.9.n.126. & ſeq.
Armuziam aduectus ad Noſocomium diuertit.
Terra contremuit. n.129.& 132.
Intemperantiam
Inimicitias tollit,& commercia iniqua coërcet.n.136.& 137.
Pœnitentibus ardorem inijcit.ibid.n.139.
Ternas tantum horas noctu quieſcit,& interdum ſingulas ibid.n.140.
Impetratur ad confeſſionem à ſimulantibus morbum.n.141.
Apparet homini ſceleſto, vnde is reſipiſcit. n.146.
Qua ratione præferocem militem domuerit. n.149.
Reddit valetudinem ægrotis.n.151.
Aliquot ſibi ſocios adſciſcit. n.153.
Ethnicis edocendis Mahometanis, & Iudæis operam ſuam diuidit.n.155.& ſeq.
Eſt illis venerationi.n.157.
Diſputat cum Saracenis, & quoſdam ex ijs prænobiles conuertit.n.158.
Super fanum Mahometicum ſtatuit Crucem. l.19.n.124.
Ioguem nobilem,ac diſcipulos eius ad Chriſtum conuertit.ibid.n.126.
Ponit initia Collegij.n.128.
Accitus in Arabiam, mauult obedire B.Xauerio,quam ſuo zelo.n.130.
Ex Armuzia reuerſus Goæ laborat. lib. 11. num.84.
Loco B.Xauerij Indicæ Prouinciæ præficitur. l.12.n.86.
Qua ratione ſocios regeret.l.12.n.113.
Inſtituit Goæ ſodalitium in clientela vndecim millium Virginum. n.117.
Goanam vrbem ſumma excolit ſolertia. num.118.
Etiam pacta pecunia hominem à peccato abſtrahit.ibid.n.121.
Eiuſdem ardor in iuuandis proximis. lib.12. num.115.
Caritas.l.8.n.101.& l.9.n.143.
Obedientia.l.8.n.120.l.10.n.130.
Continentes ac varij labores. l.8.n.118.lib.10. num.122.& 129.
Mors,& laudes l.13.n.75.
Gaſpar Ceruantes dein Cardinalis,& fundator domus Probationis Tarraconenſis, Societatem defendit. lib.16.n.46.
Gaſpar Doctius B.Ignatij amicus. l.1.n.121.
Idem Gubernator Laureti. l.14.n.23.
Gaſparis Fernandi efficaces ad Deum preces. l.14.n.75.
Gaſpar Loartes init Societatem. l.12. n.47.
Gaſpar Villela ábit in Iaponiam. l 14.n.134.
Genuæ Lainius concionatur.l.13.n.11.& lib.14. num.31.
Genuenſis Collegij primordia. l.13. n.11.
Progreſſio.l.14.n.30.
Georgius Mercatus Magiſter Syracuſis. l. 15. num.19.
Georgij Moreræ frugifera miſſio.l.7.n.70.
Eiuſdem præclari conatus.l.8.n.85.
Georgius Paſsius Ameriam miſſus.l.16. n.4.
Georgius Serranus, qui deinde Luſitaniæ Prouinciæ præfuit, cooptatur in Societatem.l.4. n.132.
Philoſophiæ profeſſor Conimbricæ.l.15.n.99.
Georgius Vazius Societati addicitur. l.5.n.47.
Lectus ad miſsionem Conganam. l.7.nu.66.
Moritur, l.13.n.58.
Gerardus Amontanus Carthuſiæ Prior optime de Societate meritus.l.5.n.37.l.8.n.38.l.14. n.46.l.16.n.25.
Cum ſuis Monachis precum,ac ſacrificiorum Societatis à B.Ignatio fit particeps. lib. 14. num.46.
Germania ſuperior,atque inferior in duas diuiſa Prouincias.l.16.n.2.& 19.
Germaniæ ſtatus perditſsimus anno 1543.lib.4. num.19.
Germanici Collegij exordium Romæ.l.12.n.8.
B.Ignatij cura in eo ſuſtentando. l.10.n.9.& l.14.n.2.
Goani Collegij exordia. l.3.n.92.
Conditum Valetudinarium prope Collegium. l.9.n.102.
Res Societatis in magnis difficultatibus.l.14. num.140.
Literarum ſtudia excitantur.l.15.n.130.
Catechumenorum domus inchoatur. lib.15. num.131.
Ordinatur Tyrocinium l.16.n.72.
Gomus de Figueroa Dux Feriæ Societatis perſtudioſus.lib.16.n.29.
Granatenſis Collegij primordia.l.14.n.85.
Præclaræ functiones. l.16.n.54.
Benefici in illud.l.14.n.85.
Eo Tyrones traducti Corduba.l.16.n.56.
Gregorius Serranus venit in Braſiliam. lib.13. num.68.
Guido Antonius Bibonæ moriens mira quædam ſibi diuinitus oſtenſa teſtatur. l.16.n.16.
Guido Guidonius Archidiaconus Mutinenſis. l.7.n.34.
Guido Roilettus Philoſophiæ profeſſor in Romano Collegio.l.13.n.2.
Guilielmus Codurius frater Io.Codurij in Luſitaniam mittitur.l.3.n.53.
Guilielmi Ducis Bauariæ ſtudium pro Religione

Digitized by Google

ne catholica. l. 4. n. 25. l. 9. n. 51. in Societatem beneuolentia. l. 9. n. 53.
Guilielmus Pontanus de Collegio Perusino optime meritus. l. 12. n. 16.
Guilielmus Postellus ab Societate amandatur. l. 5. n. 3.
Guilielmus de Prato Claramontanus Antistes, trium postea Collegiorum fundator. lib. 6. num. 30.
Eiusdem in Societatem beneficentia, & pietas. l. 9. n. 55. & l. 15. n. 63.
Guterrus Caruaialius Episcopus Placentini Collegij autor. l. 14. n. 78.
Gymnasia Societatis. Vide Scholæ.

H

HAeresis origo in plerisq. contemptus gratiarum Dei. l. 4. n. 99.
Hæreticus B. Ignatij prudentia & sociorum exemplis fit catholicus. l. 3. n. 13.
Hæreticus explorator deprehenditur inter domesticos Societatis. l. 11. n. 7.
Hæreticus in formidine sanctos inuocat, quos ante negabat colendos. l. 9. n. 38.
Hæretici quomodo curandi. l. 4. n. 91.
Quantum ab ijs abhorrendum. l. 4. n. 101.
Fiunt Principum lenitate deteriores. lib. 5. num. 28.
Ad inescandos Romanos socios dono eis mittunt inter probatos libros, complures Hæreticos. l. 11. n. 8.
Hæreticorum cum Socijs B. Ignatij dimicationes. l. 1. n. 113.
Fraus in simplicibus decipiendis. lib. 4. n. 100.
Hæreticorum Duces diuinitus puniti. lib. 4. num. 24.
Hector Leonellus primus Collegij Senensis præceptor. l. 16. n. 5.
Hector Pignatellus Montis Leonis Dux de Collegio Neapolitano, deque Societate optime meritus. l. 10. n. 15. & 17.
Henricus Blyssemius e Collegio Germanico Societatem ingressus. l. 12. n. 8.
Primus Theologiæ Doctor in Romano Collegio creatur. l. 16. n. 2.
Pragam mittitur. l. 16. n. 2. & 19.
Henricus Cardinalis postea Rex Lusitaniæ Collegij Eborensis autor indulgentissimus. l. 13, n. 56. & l. 15. n. 96. l. 16. n. 58.
Henricus Dionysius Coloniam missus. lib. 16. num. 25.
Henrici Gouex Portuensis ciuis virtus eximia. l. 7. n. 68.
Henricus Henricius Societati addicitur. lib. 5. num. 47.
In Indiam mittitur. l. 6. n. 87.
Malabaricam linguam perdiscit, & ad artem reuocat, in reque Christiana præclare laborat. l. 8. n. 134.
Socijs Comorinensibus præest & præclare Euangelio laborat. l. 9. n. 117. l. 12. nu. 125. & l. 15. n. 132.
Capitur & vexatur à barbaris. l. 13. n. 81.
Eiusdem tutelæ christianorum loca credita quadraginta. l. 16. n. 77.
Eiusdem fides. l. 8. n. 135.
Henricus secundus Rex Galliæ Societatis perstudiosus. l. 15. n. 40.
Herba aduersus intemperantiam. l. 5. n. 63.
Hercules Buccerius Cæsaraugustam missus. l. 7. nu. 52.
Hercules Ferrariæ Dux de Societate optime meritus. l. 2. n. 51. l. 11. n. 28.
Hercules Purinus Collegij Mutinensis fautor, ac beneficus l. 12. n. 17.
Hermannus Colonienſis Antistes in officio continetur à Fabro. l. 4. n. 33. & 88.
Ob hæresim e Pontificia cathedra pellitur. l. 7. n. 40.
Hermannus Tyræus e Collegio Germanico Societatem ingressus. l. 12. n. 8.
Ingolstadium missus. l. 16. n. 23.
Hermes Poen ad Societatem accedit, & destinatur in Lusitaniam. ibid. l. 4. n. 82.
Hieronymus Acosta post alios quatuor fratres natu minores Societati dat sese. l. 15. n. 80.
Hieronymus Arzius Doctor quid sentiret de B. Ignatij concionibus. l. 2. n. 44.
Hieronymus Bassius Billomum missus l. 15. n. 64
Hieronymus Concha nauigat in Indiam. l. 15. n. 123.
Hieronymus Domenecus Parmæ ad Societatẽ accedit l. 2. n. 77.
Succedit Iacobo Eguiæ Parisijs in administratione Sociorum. l. 2. n. 98. & l. 3. n. 38.
Parisijs migrat Louanium cum Socijs Hispanis. l. 3. n. 75.
Aliquos ex Ecclesia fructus attribuit Collegio Valentino. l. 5. n. 12.
Romæ dat operam conciliandis *iratis. lib. 5.* num. 15.
Mittitur Bononiam ad iacienda fundamenta Collegij. l. 6. n. 15.
Ioannis Vegæ postulatu in Siciliam mittitur. l. 7. n. 18.
Quid Panormi, in Monte Regali, & Messanæ re publica gesserit. n. 19. & seq.
Siciliæ instituitur Prouincialis. l. 13. n. 19.
Pauperibus, Orphanisque sedulo consulit. l. 14. n. 38.
Hieronymus Natalis, ad Societatem vocatur. l. 5. n. 4. & seq.
Primus Collegio Mamertino præest. lib. 8. à num. 10.
Simul Hæbreas literas, & Theologiam tradit. ibid.
Indignum se gradu Professorum censet. lib. 9. num. 1.
Cum Sicula Classe in Africam soluit. lib. 11. num. 21.
Drepanitanis consulit. l. 11. n. 27.
Messanæ pro communi bono multa gerit. l. 12. n. 30.
Romam accitur ad promulgandas per Societatem Constitutiones mittendus. l. 12. n. 32.
Catanæ multa ex vsu pietatis procurat. ibid. num. 33.
Edita Romæ professione cum Constitutionibus in Siciliam redit easq. promulgat. n. 34.

Ad

Digitized by Google

Ad eaſdem promulgandas Commiſſarius in Hiſpaniam mittitur. l. 13. n. 7.
In Luſitaniam venit. ibid. n. 45.
Res ibi geſtæ. n. 50.
Ex Hiſpania in Italiam nauigat. l. 14. n. 56.
In regenda Societate B. Ignatio adiutor eligitur. l. 14. n. 17.
In Germaniam mittitur ad comitia Auguſtana cum Cardinali Morono ſedis Apoſtolicæ legato. l. 15. n. 1.
Terrori eſt Hæreticis ſagax ac viuida eius ſapientia. l. 15. n. 26.
In Hiſpaniam iterum mittitur, & proſperam nauigationem B. Ignatius prædicit. l. 16. num. 38.
Eiuſdem induſtria. l. 13. n. 50. & 53.
Labores l. 12. n. 34.
Modeſtia. l. 9. n. 21.
Obedientia. lib. 16. n. 40.
Prudentia in admittendis in Societatem adoleſcentibus. l. 8. n. 17.
S. Hieronymus B. Xauerio ægrotanti apparet, & quædam prædicit. l. 2. n. 22.
Hieronymus Otellus Patauij Societatem ingreditur. l. 3. n. 57.
Adit Romam. l. 6. n. 11.
Eiuſdem labores & Aſperitas vitæ. l. 7. nu 8. & 27.
Hieronymus Petrius Mercenariorum ex ordine, Theologiæ profeſſor in Gandienſi Academia. l. 9. n. 75.
Hieronymus Portillus Septimancenſis Rector, ſpiritualis fit Coadiutor. l. 16. n. 40.
Hieronymus Rubiola primus Senenſis Collegij Rector. l. 16. n. 5.
Hieronymus Saulius Archiepiſcopus Genuenſis. l. 12 n. 13
Hieronymus Vignes de Collegio Neapolitano optime meritus. l. 14. n. 36.
Hiſpalenſis Collegij ſemina. l. 14. n. 82.
Fructus eximij. l. 15. n. 93. & l. 16. n. 53.
Hiſpaniæ Prouincia. Vide Prouincia.
Honores in Religione pudorem afferunt, non officia humilitatis. l. 8. n. 79.
Honores Eccleſiaſtici in Societatem haud inuehendi. l. 6. n. 34. 36. 52.
Humanarum carnium eſu qua ratione aliqui Braſili cœperint abſtinere. l. 12. n. 74.
Humilitatis exempla quantarum ſint virium. l. 14. n. 80.
Hurtadus Petrius Ingolſtadium miſſus. lib. 16. num. 23.
Huſſitarum hæreſes. l. 15. n. 22.
Hybernicæ miſſionis occaſio. l. 3. n. 45.
Miſſi Paſchaſius, & Salmeron. l. 3. n. 46.
Quid ibi geſtum. l. 3. n. 58.

I

Iacobus Caballarius Societate recipitur. l. 7. n. 49.
Iacobus Diazius lectus ad miſſionem congana. l. 7. n. 66.
Iacobus Diazius ſecularis ab Indiæ Prorege legatus ad Regem Abaſſinorum in Aethiopiam mittitur. lib. 15. num. 119.
Iacobus Eguia perfugium B. Ignatio ad leuandas miſerorum calamitates. l. 1. n 54.
Primus quaſi Rector Collegiorum. l. 2. n. 97.
Virtus eius, & mors. l. 16. n. 91.
Iacobus Guſmanus init Societatem. l. 12. n. 47.
Iacobus Hozius Societati adiunctus. l. 1. n. 119.
Moritur Patauij primus ex omni Societate. l. 2. n. 36.
Lætior in carcere, in funere pulchrior. n. 37. & 38.
A B. Ignatio cernitur clariſſimus ſanctorum in cœtu. ibid. n. 39.
Iacobus Iacobæus in Braſiliam mittitur. lib. 9. num. 85.
Inde ad Præfecturam S. Vincentij. n. 93.
Iacobus Lainius ad Societatem adiunctus. l. 1. n. 87. & æger & cum cilicio iter facit. n. 105.
Romam præ pietate nudis pedibus ingreditur. l. 2. n. 8.
Publicè docet in Romana Academia. n. 33.
Mittitur Parmam. n. 74.
Venetijs rem chriſtianam egregie prouehit. l. 3. n. 55. & l. 4. n. 15.
Brixiæ, & Patauij. l. 4. n. 79. 80.
Tam Baſſani, ac Romæ. l. 5. n. 16.
Epiſcopatum recuſat. ibid. n. 17.
Deſtinatur in Concilium Tridentinum. l. 5. num. 21.
Quam multa Trideuti præclarè geſſerit. l. 6. n. 21. l. 7. n. 23.
Quid Bononiæ illuc translato Concilio. l. 7. num. 24.
Quid Florentiæ. n. 27.
Perſium abit. l. 7. n. 28.
Excurrit Eugubium: inde in Montem Politianum. ibid. n. 29. 30.
Senis ac Florentiæ euangelizat. l. 8. n. 18.
Abit Venetias, remque Collegij Patauini proſpere tranſigit. l. 8. n. 19.
Neapoli eximium Societatis ſpecimen edit. l. 8. n. 32.
Vt inſpector aliquis in Sicilia præeſt. l. 9. n. 1.
Panormi ſexdecim proſtitutas ad pudorem conuertit. l. 9. n. 23. & 24.
Exiſtimat Religionum Fundatoribus à Deo grauiſsima quæque ſui Ordinis reuelari. l. 10. num. 63.
A Ioanne Vega Siciliæ Prorege in Africanam expeditionem ducitur. l. 10. n. 88.
Noſocomio præficitur, quod ſumma caritate, ac ſedulitate curat. l. 10. n. 89.
Valentibus etiam operam dat. n. 91.
Tam alienæ pecuniæ, quam ſuæ mendicitatis cuſtos integerrimus. n. 95.
Piſas ab Eleonora Florentini Ducis vxore interpoſita ſummi authoritate Pontificis euocatur. l. 11. n. 10.
Pia vtitur induſtria ad alliciendos pauperes ad catechiſmum. ibid. n. 11.
Agit de Collegio Piſis ac Florentiæ collocando. ibid.
Theologus Pontificius iterum ad Concilium mittitur. l. 11. n. 11. & 36.
Quanta in opinione Trideuti fuerit. n. 38.

Fit

Digitized by Google

Fit prouincialis Italiæ.l.12.n.20.
Genuæ concionatur.l.13.n.11.
Theologicæ summam doctrinæ in Societatis vsum à B. Ignatio conficere iubetur. lib.13. num.17.
Genuæ studia virtutis inflammat.l.14.n.31.
In Germaniam mittitur cum Cardinali Morono ad Comitia Augustana. l.15.n.1.
Redit in Italiam, & Pontificis Theologus designatur. ibid.n.3.
Cardinalatum quanto studio refugerit. l.16. num.7.
Iacobi Lainij abstinentia, & animi magnitudo. l.7.n.27.l.10.n.94.
Conciones efficaces. l.9.n.23.
Eruditio insignis.l.11.n.37.
Reuerentia,& obedientia erga B.Ignatium. l.12.n.22.
Sanctitas visione declarata.l.9.n.26.
Iacobus Lassus legatus Regis Ferdinandi apud Pontificem. l.14.n.44.
Iacobus Lhostius Societatem ingressus. lib.4. num.82.
Romam mittitur. ibid.n.104.
De Societate primus Siciliam ingreditur.l.5. num.10.
Ibi rem diuinam procurat. l.7. n.17.
Moritur Bononiæ.l.8.n.28.
Eius obedientia. ibid.
Iacobus Martinius optime de complutensi Collegio meritus.l.9.n.69.
Iacobus miro Societati se addicit.l.3.n.39.
Primus Rector Collegij Conimbricensis nec dum sacerdos. l.3.n.83.
Valentiam ad inchoandum Collegium migrat.l.4.n.126.
Ab Araozio dicitur egregius innocentiæ cultor.l.5.n.74.
Inter quatuor votorum Professos adscribitur. l.9.n.2.
Romam venit. l.10.n.47.
Lusitanæ Prouinciæ Præponitur.l.12.n.55.
Eius humilitas. n.57.l.14.n.94.
Fama virtutis.l.12.n.65.
Iacobus Pereria Nauarchus B. Xauerij studiosus.l.11.n.140.
In legationis Sinensis apparatu nullis sumptibus parcit. l.12.n.85.
Iacobus Salmeron Alfonsi minor germanus obit Patauij.l.5.n.15.
Iacobus Sanctacrucius bene de Granatensi Collegio meritus. l.14.n.85.
Iacobus Soueralius lectus ad missionem conganam. l.7.n.66.
Mittitur deinde in Indiam.l.14.n.139.
Iacobus de Yepes dein Confessarius Philippi II. Regis, & Episcopus Turiasonensis per exercitia spiritualia fit religiosus.l.4.n.128.
Iafanapatanius Rex.l.5.n.85.
Iaponiæ inuentio,situs, magnitudo, soli natura. l.9.n.179.
Iaponum imperium,superstitio, ingenia, mores. num.181.
Iapones auidi honoris.n.186.
Vnica contenti vxore.188.
Ludis, & furtis abstinent.189.
Armis gloriantur. 190.
Dure educant liberos.191.
Vltro sibi ventrem in periculis scindere honestum ducunt. 205.
Mortalium sapientissimos putant Sinas.l.11. num.106.
Nihil in sermone insolens ferunt. l.14:n.147.
Iaponum christianorum ardor. l.13.n.96.l.14. n.131.l.15.n.140.
Constantia. l.9.n.222.
Iaponibus infantibus non paucis vita animi, corporisque seruatur.l.15. n.138.
Ieiunium continuum quam multos dies primi Patres protraxerint.l.1.n.26. 68.82.102.
Ignatius Azebedius, nobilis deinde martyr,societati adiungitur.l.7.n.69.& l.9.n.84.
Primus Rector Collegij Olisipponensis. ibid. l.13.n.53.
Eiusdem seruor animique demissio. l.9.n.84.
Ignatius Bogatus elaborat in Africa.l.10.n.113. & l.11.n.81.& l.13.n.57.
Tituani prædicatur vt sanctus. l.14.n.102.
B.Ignatius Loiola quando natus,& Naturæ dotes.lib.1.n.7.& seq.
Qua occasione,& quando conuersus. nu.10. & 11.
Proficit ex obseruatione exitus bonarum cogitationum,& inanium.n.12.
In Montem Serratum ex Patria discedit. num.14.
Vouet castimoniam.n.15.
Quid ex itinere,& in Monte Serrato gesserit. num.16.& 17.
Manresam se recipit, & vitam asperrimam, instituit.n.19.
Varie exercetur, & multa *dininitus* cognoscit.n.22.
Exercitiorum spiritualium libellum componit.n.23.
Angitur scrupulis conscientiæ.25.
Totam hebdomadam ab omni cibo abstinet. num.26.
Grauissime ægrotans inanem gloriam expugnat.29.
Experimento discit parcendum valetudini. num.30.
Hierosolymitanam peregrinationem suscipit.
Manresamque nobilitatam relinquit.n.31.
Ingenti discrimini præripitur.n.33.
Diuino monitu excipitur hospitio Venetijs. num.35.
Nauigat in Cyprum.36.
Peruenit in Palæstinam, & sancta loca inuisit summa pietate. 37.
Redit solus in Montem Oliuetum. n.39.
Redit in Hispaniam daturus operam literis. num.42.
Pecuniam sibi donatam omnem pauperibus distribuit. n.43.
Pro exploratore captus vexatur. n.44.
Barcinone Grammaticæ inter pueros studet. num.46.
Conspicitur inter orandum sublimis in ae-

re

Digitized by Google

re in luce mirifica. num.49.
Studio iuuandi proximos sæuissime cæditur. num.50.
Spatium pœnitentiæ suspendioso à Deo impetrat.n.51.
Primos habet socios, qui non perseuerarunt. num. 52.
Item alteros. num.67.
Includitur in custodiam compluti. n.56.
Deinde Salmanticæ. n.61.& 62.
Parisios proficiscitur.n.63.
Ex ordine literarum studia repetit. 64.
Conflictatus inopia excurrit in Belgium, & in Angliam.n.65.
Prædicit Mercatori Collegium Societatis ab eo fundandum.66.
In stagnum perfrigidum se immergit, vt amicum à flagitio deterreat. 69.
Parisijs quoque accusatur,& laudatur.n.70.
Parato virgarum supplicio prope diuinitus liberatur.n.71.
Socios, ex quibus nata Societas qua conciliarit industria.n.73.
Periclitatur ob adiunctum sibi Franciscum Xauerium.n.86.
Regressus in Hispaniam quid gesserit in Patria. n.99.& 116. & seq.
Per ingentia pericula in Italiam venit. 118.
Venetijs egregie laborat, & Iacobum Hozium Societati adiungit. n.119.
Accusatur, & honorificum innocentiæ testimonium reportat.num.120.
Conciliat Societati Gasparem Doctium. n.121.
Agit familiariter cum Ioanne Petro Caraffa qui dein fuit Paulus Quartus. n. 122.
Quanti æstimauerit exercitia spiritualia. num.123.
Romam eunti multa diuinitus reuelantur: & Christus pollicetur se Societati Romæ propitium fore.l.2.n.29.& 30.
Operam suam cum socijs Pontifici maximo dicat.n.32.
Multos, & in his Cardinalem Contarenum excolit.n.34.
Et Petrum Ortizium in Cassinate Monte. num.35.
Multa pia opera Romæ inchoat.n.46.
Summam quandam Constitutionum concipit.n.116.
Quemadmodum regeret Societatem.l.3.n.3.
Recusat acerrime Generalatum.n.8.
Energumenum liberat.n.9.
Sex & quadraginta continuos dies docet Christianæ doctrinæ rudimenta. n.16.
Conuertendis Iudæis prospicit.l.4.n.5.6.
Orphanis,& puellis miserabilibus domicilia extruenda curat.n.7.8.
Et renouandum Decretum Innocentij Tertij ne medici curent non confessos. n.9.
Et Consilium ex Cardinalibus instituendum ad fidei catholicæ defensionem. n.28.
Excolat domicilium S. Marthæ. n.75.
Mauult Societatem virtute præstare, quam numero.l.5.n.2.
Quanti faceret libellum de Imitatione Christi. num. 9.
Dissidium inter Pontificem, & Lusitaniæ Regem tollit. n. 27.
Consilium Iaio suggerit de Seminarijs excitandis. n.32.
Ab Aulis quam abstinendum moneret. l.5. n.81.l.16.n.27.& 31.
Honores Ecclesiasticos à Societate arcet.lib.6. n.7.& 33.l.12.n.2.
Tuetur Societatem aduersus calumnias. l.2. n.48.l.6.n.8.l.8.n.52.l.15.n.43.
Monet ne Lainius, & Salmeron in Concilio Tridentino doctrinas nouas sequantur. l. 6. num.26.
Varijs muneribus alumnos exercet. l.7.n.5.
Quadrimestres literas instituit. n.12.
Societatem procuratione sanctimonialium liberat.n.13.
Non censet diuersos Ordines cum Societate copulandos.n.14.& l.14.n.13.
Quam vellet Societatem professam & à forensibus litibus,& negotiorum externorum procuratione longe abesse.l.7.n.12.
Non probat nostros esse initiandorum sacris Ordinibus Iudices.n.16.
Francisco Borgiæ Duci quantum fideret. num.52.
Eiusdem feruorem temperat.l.8. n.71.
Parum idoneum disciplinæ religiosæ Concionatorem licet eximium dimittit.l.7.n.61.
Domesticorum obedientiam explorat. lib.8. num.8.
Quanta veneratione tractaret Ecclesiæ res:& quomodo piacularia grana distribueret.n.39
Messanam mittit duo ex vndecim millibus Virginum sacra crania.l.9.n.14.
Vult singulis hebdomadis de successu scholarum à Magistris edoceri.n.20.
Conuocat Patres ad recognoscendas Constitutiones.l.9.n.8.l.10. n.36.
Congregatis inspiciendas tradit. l 10.n.48.
Qua ratione vsus in ijs condendis. l.10.n.52. & l.14.n.9.
Informatam Constitutionem quamque exemplo Magni Leonis imponit Altari,à Domino corrigendam.l.10.n.54.
Quadraginta dies deliberat vtrum sacraria Professorum certos reditus habere expediret. n.55.
Quanam maxime re fuerit impulsus ad perfectam paupertatem in Societate decernendam. n. 60.
Probat Lainii sententiam asserentis Fundatoribus Religionum grauissima quæque sui ordinis reuelari. n.65.
Societatis essentialia (vt vocant) diuinitus accipit, atque omnia tribu t Manresano secessui.n.65.
Conatur abdicare Generalatum, sed frustra. n.67.& 71.
Aegrotat, & maximo perfunditur gaudio e spe vitæ beatæ.n.72.
Reprehendit Michaelem Nauarrum quod acrius pro Societate, quanquam iuste, pugnas-

Digitized by Google

gnasset. numer. 75.
Pecuniam quibusdam adiectis conditionibus legatam recusat. num. 109.
Auctor est extruendi Cathecumenorum domos in India. num. 110.
Non probat Adriani ab Adriano zelum in studio aggregandi nouitios cum turbis. lib. 11. num. 46.
Lætatur procellis in Societate sine eius culpa coortis. num. 60.
Quem vsum priuilegiorum probaret. nu. 62.
Quanta cura Collegium Germanicum sustinuerit difficillimis temporibus. lib. 12. num. 9. & lib. 14. num. 2.
Exit ab Vrbe, vt dissidium quoddam tollat. lib. 12. num. 11.
Barnabitas studio complectitur, ac beneuolentia singulari. num. 13.
Quanta libertate etiam primos Patres admoneret. num. 21.
Quanti faceret obedientiam. num. 82.
Collegium Romanum cupiebat florere. Vide quam ob causam. lib. 13. num. 5.
Quæ lucra animarum, maximè ei placerent. ibid. num. 6. & lib. 16. num. 122.
Sociorum res in Corsica per Sebastianum Romæum explorat. lib. 13. num. 19.
Cupit in Europam Beatum Xauerium redire. num. 83.
Quanti faceret modestiæ Regulas. l. 14. n. 8.
Quid curarit, vt Religionem cupientes nè impedirentur. num. 12.
Expeditionem Æthiopicam ad Abassinos. quanti faceret; & in eam Socios destinat. l. 6. num. 7. l. 14. num. 112.
Villam extruit ad Romani Collegij vsum. lib. 15. num. 6.
Conuictorum procurationem Conimbricæ, quomodo suscipi posse iudicaret. l. 16. n. 22.
Quam vellet edisci linguam nationis, apud quam degitur. ibidem.
Exercitiorum spiritualium vehementer vsum commendat. ibidem.
Tria maxime ante obitum optauit: & adeptus est. num. 93.
Quas maximè virtutes in morte deprompserit. num. 100.
Per quas vias profecerit ad præstantissimam sanctitatem. num. 101.
Maximè vsus est consideratione. num. 102.
Vnde metiendus in perfecta virtute eius progressus. num. 103.
Plurimum vtitur examine conscientiæ, alijsque pijs exercitationibus. num. 106.
In omnibus sibi ad imitandum proponit Christi vitam. num. 108.
Qua ratione in deliberando vteretur. n. 109.
Vnde in eo prudentia, constantia, & æquitas animi tanta. num. 111.
Quod maximè contemplationis genus in Societate vellet. num. 114.
Obedientiam perfectam, cur tantoperè in Societate requireret. num. 117.
Quas virtutes in Societate vellet eminere. num. 121.
A Paulo Quinto declaratur Beatus. nu. 137.
B. Ignatij ardor, & constantia mira in studio literarum. lib. 1. num. 47. lib. 16. num. 115.
Asperitas vitæ. lib. 1. num. 48.
Caritas erga Deum. lib. 10. num. 62.
Et in proximos. lib. 1. num. 68. & 69. lib. 2. num. 18. & lib. 14. num. 18.
Cautio ne Principes offenderet. lib. 8. nu. 36.
Constantia, & perseuerantia in benè cœptis. lib. 1. num. 95. & lib. 2. num. 50. & lib. 11. num. 12. & 30.
Contemplatio. lib. 16. num. 112.
Cura in delectu Tyronum, & nouis sedibus recipiendis. lib. 5. num. 2.
In paupertate, & bona existimatione tuenda. lib. 6. num. 6.
Vt Scholastici in literis proficerent. lib. 6. nu. 77. & lib. 9. num. 46.
Inuandæ Germaniæ. lib. 12. num. 8.
Disciplinæ tuendæ. lib. 14. num. 4.
Ne feminæ sine comite visantur. lib. 14. n. 7.
Obedientiæ. lib. 7. num. 10.
Donum intellectus, & fortitudinis. libro 1. num. 27.
Ecstasis per octo dies continua. l. 1. num. 28.
Fiducia in Deo. lib. 9. nu. 3. lib. 15. num. 6.
Humilitas. lib. 3. num. 14. & lib. 16. n. 98.
Industria in Socijs conseruandis. lib. 1. n. 92.
Libertas in prohibendis sceleribus. libro 1. num. 36.
Monita. Vide suo loco.
Obedientia. lib. 16. num. 120.
Obseruantia erga Præsules Ecclesiæ. lib. 14. num. 50.
Prædictiones. lib. 1. num. 32. lib. 3. num. 21. lib. 6. num. 9. lib. 12. num. 10. lib. 15. nu. 7.
Progressiones ad proximos adiuuandos. lib. 16. num. 115.
Pœnitentia insignis. lib. 16. num. 104.
Prudentia. lib. 16. num. 111. & 118.
Scientia mira scrupulos eximendi. libro 1. num. 26.
Sensus mirabiles. lib. 10. num. 56.
Sententia de imitanda Angelorum, & sedulitate, & tranquillitate in proximis adiuuandis. lib. 13. num. 18.
Et de Prouincialium, maiorumque Præpositorum cura in rebus generalibus continenda. lib. 13. num. 55.
Vt prius ad stabilitatem firmentur incœpta, quam noua opera inchoentur. lib. 14. nu. 81.
Inanes formidines abijciendas. lib. 9. n. 172.
Virtus ab Anachoreta diuinitus cognita. lib. 2. num. 20.
Virorum grauissimorum de eo iudicia. lib. 16. num. 123. & seq.
Visiones. lib. 1. num. 13. 27. 34. 40.
Imago à Cardinali Cæsare Baronio primum Romæ colenda proponitur. libro 16. numero 144.
Ignatius Martinius non modo nominis, sed virtutum quoque B. Patris particeps in Societatem receptus. lib. 7. num. 73.
Philosophiæ professor Conimbricæ. libro 15. num. 99.

Digitized by Google

INDEX.

Primus Philosophiam Eboræ docet. lib. 16. num. 58.
Ignigus Mendoza Melitensis Comes Collegio Cæsarauguſtano fauet. lib. 14. num. 73.
Impietatis fautores diuinitus puniti. libro 10. num. 225.
Indica missio, lib. 6. num. 87. lib. 8. num. 100. lib. 15. num. 102.
Indiæ mores deprauati. lib. 7. num. 78.
Indorum puerorum in Christi fide constantia. lib. 15. num. 131.
Inertes, ac segnes non tam ipsa natura, quam inertiæ sæpè fama, & ignauiæ suspicio nos reddit. lib. 7. num. 5.
Ingolstadij docere Patres incipiunt in Academia. lib. 9. num. 54.
Ingolstadiensis Academiæ de ijs indicia. lib. 9. num. 54.
Ingolstadiensis Collegij initia. lib. 16. nu. 23.
Inimicitiarum pertinax diuino corripitur supplicio lib. 8. num. 86.
Iniuriæ æquo animo perferendæ. lib. 6. nu. 96. lib. 11. num. 104.
Interim libellus quid sit, & quando editus. lib. 8. num. 35.
Ioannes Albuquercius Goanus Antistes. libro 12 num. 84.
Ioannes Aluarius Societatem init. lib. 7. n. 46.
Ioannes Antonius Appulus eximia virtute adolescens moritur in Sicilia. lib. 11. nu. 18.
Ioannes Aragonius in Societatem adlegitur. lib. 3. num. 65.
In Lusitaniam abit. lib. 4. num. 84.
Exemplo est Socijs Conimbricensibus. ibid. num. 130.
Ioannes Auila Magnus virtutis Magister Societatis perstudiosus, & commendator. lib. 9. num. 59.
Dolet sibi non esse ætatem Societati idoneam mittit tamen ad eam discipulos suos. ibid. n. 61. & lib. 14. num. 61.
Quæ monita Iacobo Gusmano, & Gaspari Loarti tradiderit. lib. 14. num. 57.
Quæ scripserit ad Martinum Olauium. ibid. num. 59.
Quid de Societate, Beatoque Ignatio sentiret. num. 60.
Iubet corpus suum Montellæ in æde nostra sepulturæ mandari. ibidem.
Eiusdem de aduersarijs tolerandis sententia. lib. 6. num. 60.
Gratulatio de Collegio Cordubensi. lib. 13. num. 42.
Ioannes Azpilcueta Martini Nauarri Consobrinus Societatem capessit, lib. 5. num. 47.
In Brasiliam mittitur. lib. 9. num. 85.
Brasilis egregiè salutaris. lib. 9. num. 100. lib. 10. num. 114. & lib. 13. num. 71.
Moritur. lib. 15. num. 15.
Ioannes Baptista Barma Francisco Stradæ Prouinciali adiutor subiunctus. lib. 14. num. 67.
Quanta esset virtute præditus. ibid. nu. 68.
Fonteneti inimicitias tollit, & alia præclarè gerit. ibidem.
Primus Murciæ Collegij Rector. l. 15. nu. 77.
Quatuor solemnia Professorum emittit vota. lib. 16. num. 40.
Ioannes Baptista Brixianus docet Messanæ. lib. 8. num. 13.
Ioannes Baptista Elianus ad Christum, & Societatem traductus. lib. 11. num. 33.
Ioannes Baptista Sancius Societatem init. lib. 8. num. 43.
Burgensis Collegij initia ponit. lib. 11. n. 64.
Methymnæ laborat. lib. 11. num. 67.
Ioannes Baptista Velatus Magister Eugubij. lib. 12. num. 16.
Idem concionator, & obsonator. ibidem.
Ioannes Baptista Vicla Societatem ingreditur. lib. 2. num. 78.
Lutetiæ dat operam literis, ac pietati. lib. 5. num. 42.
Lutetiæ Socijs præest. lib. 8. num. 41.
Inter Professos adscribitur. lib. 10. nu. 108.
Romam ob valetudinem reuocatur. lib. 12. num. 20.
Commissarius Prouinciæ Italiæ creatur. lib. 13. num. 17.
Ioannes Beira ad Societatem vocatur. libro 4. num. 85.
Peruenit in Indiam. lib. 5. num. 96.
In Commorinum mittitur. ibid num. 99.
In Molucis suprema pericula, & immensas ærumnas tolerat. lib. 7. num. 82. lib. 9. nu. 125. lib. 13. num. 82. lib. 16. num. 83.
Innumerabilem murium multitudinem saeris aquis à Christianorum in Ethnicorum prædia compellit. lib. 16. num. 84.
Ioannes Bocchius nauigat in Indiam. libro 15. num. 123.
Ioannis Carreræ vocatio, & virtus, & cum Angelo Custode familiaritas. lib. 11. nu. 65.
Ioannes Casteluerulus Collegij Mutinensis fautor, ac beneficus. lib. 12. num. 17.
Ioannes Castrius primus Proregis titulum in India ab Ioanne Tertio accipit. lib. 8. n. 113.
Ioannes Codurius Societati aggregatur. lib. 1. num. 101.
Est à confessionibus Margaritæ Caroli Quinti filiæ. lib. 3. num. 81.
Eius mors B. Ignatio reuelatur. ibid. nu. 20.
Ioannes Colomensis pro Christi fide mactatur, lib. 9. num. 154.
Ioãnes Corduba Societati cõciliatur. l. 13. n. 40.
Fit fundator Collegij Cordubensis. ibidem. num. 42.
Ioannes Consaluius venit in Brasiliam. libr. 13. num. 68.
Ioannes Couillonius, qui dein Concilio Tridentino Theologus Bauarici Ducis interfuit, in Lusitaniam mittitur. lib. 4. num. 82.
Ingolstadij in Academia Dauidicos Psalmos explanat. lib. 16. num. 23.
Ioanni Crucio obsonatori miro modo pecunia traditur. lib. 9. num. 5.
Ioannes Dictius Flander ad Societatem aggregatus. lib. 4. num. 132.
Ioannes Durus, vel Deyro B. Xauerij Socius, dein Franciscanus. lib. 5. num. 89.
Ioannis Emmanuelis mortificatio. lib. 16. n. 42.

Ioan-

Digitized by Google

Ioannes Fernandius in Societatem recipitur. lib. 8. num. 77.
Discedit in Indiam. l. 8. n. 100.
A B. Xauerio in Iaponiam ducitur. libro 9. num. 163.
Singulari æquitate perfert iniuriam, vnde primus Amangucij baptismus. lib. 11. n. 104.
Amangucij magnis seruatur periculis. ibid. num. 132.
Ioannes Franciscus Placentinus Societatem ingreditur. lib. 2. num. 78.
Ioannes Gerson, ideſt libellus de imitatione Christi, quanti à Beato Ignatio fieret. libro 5. num. 9.
Ioannes Gouea init Societatem. lib. 4. nu. 132.
Ioannes Gropperus, qui à Paulo Quarto, vel inuitus Cardinalis creatus est, strenuus Catholicæ Religionis defensor. l. 4. n. 89.
Societati fauet. lib. 16. num. 25.
Ioannes Guttanus captus à Turcis moritur. l. 14. num. 18.
Ioannes Lopius Meliaporam missus. libro 12. num. 81.
Ioannis Tertij Lusitanorum Regis cura rectæ educationis puerorum. lib. 2. num. 103.
Studium in Societatem. ibid. n. 106. l. 4. nu. 136. & l. 5. n. 57. l. 10. n. 131.
Eiusdem de B. Ignatio iudicium. lib. 16. num. 129.
Erga fidei propagationem studium. lib. 10. num. 131.
Et Congensis Regni Ecclesiam laborantem. lib. 15. num. 112.
Ioannes Mico ex Ordine Prædicatorum Collegio Valentino egregiè fauet. l. 14. nu. 70.
Ioannes Moronus Confessario vtitur Fabro. lib. 2. num. 112.
Idem iam Cardinalis Mutinam aliquem de Societate mittendum curat. l. 4. n. 13.
Deinde & condendum Collegium. libro 12. num. 17.
Idem suasor Collegij in Vrbe Germanici condendi. lib. 12. num. 8.
Ioannes Moschera Societati conciliatus, deque domo Probationis Septimancensi optime meritus. l. 14. n. 79. lib. 15. n. 85.
Ioannes à Sancto Michaele moritur. libro 12. num. 66.
Ioannes Nunnius vocatur ad Societatem. lib. 4. num. 139.
In Mauritaniam mittitur. lib. 8. nu. 88. & 90.
Res ibi gestæ. num. 92. & 93. & lib. 10. nu. 118. lib. 13. num. 57.
In Lusitaniam redit. lib. 14. num. 101.
Aethiopiæ Patriarcha designatur. lib. 14. nu. 3. & 113. & lib. 15. num. 1.
Consecratur. lib. 15. num. 103.
Quam alienus ab honorum studio. libro 14. num. 115.
In Indiam peruenit. lib. 16. num. 68.
Sacris aquis tempestatem sedat. ibidem.
Eiusdem patiens, ac benigna charitas. libro 11. num. 81.
Obedientia, & de Societate iudicium. l. 14. num. 116.
Ioannes Paulus Borellus Natalis comes. lib. 14. num. 80.
Ioannes Paulus magnæ vir sanctitatis. lib. 16. num. 52.
Ioannes Pellettarius primus Collegij Romani Rector. lib. 81. num. 4.
Idem R. Rector Ferrariæ, & quid ibi gesserit. lib. 11. num. 29. lib. 14. num. 26.
Ioannes Penna Doctor excellens, ex Ordine Prædicatorum, Societatem defendit. lib. 8. num. 49.
Ioannes Petrus Caraffa. Vide Paulus Quartus.
Ioannes Poggius, qui deinde fuit Cardinalis, Religionem Catholicam Pontificius Antistes sustinet Coloniæ. lib. 4. num. 33.
Egregiè Societatem iuuat in Hispania. lib. 5. num. 64.
Et defendit. lib. 11. num. 59.
Ioãnes Polancus ad Societatem accedit. lib. 3. num. 17.
Pistorium mittitur. lib. 6. num. 12.
Adit Pratum, inde Florentiam, & receptaculum puellis periclitantibus condit. ibidem. num. 13.
Incipit ab epistolis, & à secretis iuuare B. Ignatium. lib. 7. num. 6.
A Michaele Ochioa mirè curatur. lib. 7. n. 4.
Inter quatuor votorũ Professos adscribitur. lib. 9. num. 2.
Diuinam prouidentiam experitur in summa domus egestate. lib. 9. num. 6.
Ioannes Ramirius præstans concionator Societatem ingreditur, & præclara efficit Valentiæ. lib. 16. num. 47. & 50.
Ioannes Rhetius Coloniam missus. libro 16. num. 25.
Ioannis Ricasoli vocatio. lib. 14. num. 13.
Ioannes Rogerius Gallus docet Panormi. libro 9. num. 31.
Philosophiæ Professor in Collegio Romano. lib. 13. num. 2.
Ioannes Sanctius Societate recipitur. libro 7. num. 49.
Ioannes Silicæus Toletanus Antistes Societati aduersatur. lib. 11. num. 57.
Ioannis Sosæ beata mors, ac virtutes. lib. 14. num. 118. & deinceps.
Ioannes Suarius Salmanticensis Collegij Rector mittitur ad Collegium Hispali inchoandum. lib. 14. num. 82.
Ioannis Suarij Conimbricensis Episcopi in Societatem studium. lib. 5. num. 56.
Ioannes Texeda Franciscanus sanctitate insignis. lib. 8. num. 65.
Ioannes Tilia, è primis Theologiæ Doctoribus in Romano Collegio creatis. lib. 16. nu. 2.
Ioannes Valderauanus Societatem init. lib. 7. num. 47.
In Monte Regio strenuè laborat primus Collegij Rector. lib. 16. num. 43.
Ioannes Vega Orator Cæsaris apud Põtificem, dein Siciliæ Prorex, Vibis Vicario Societatem commendat. lib. 7. num. 1.
Auctor vocandæ in Siciliam Societatis. libro 8. num. 7.

Digitized by Google

Abbatiam Panormitano Collegio impetrat, ac de Societate Carolum Quintum edocet. lib. 10. num. 87.
Eiusdem pietas, & vxoris. lib. 9. num. 23.
Africana expeditio ad quam Lainius ductus. lib. 10. num. 88.
Victoria. ibid. num. 92.
Eiusdem, ac totius familiæ in Societatẽ benignitas. lib. 16. num. 18.
Epistola in obitu B. Ignatij. lib. 16. nu. 128.
Ioannes Victoria Societatem capessit cum insigni feruore. lib. 9. num. 10.
Præceptor Viennæ. lib. 11. num. 41.
Ioanna Cardona ad eximiam virtutem Mironis institutione profecit. l. 7. num. 62.
Ioannæ Principis Lusitanæ pietas. libro 15. num. 82.
Ioannæ Reginæ Caroli Quinti matri morienti, adest Franciscus Borgia. l. 15. num. 84.
Iobelæi promulgatores in India Societatis Patres à Summo Pontifice nominati. libro 14. num. 130.
Iognes Brachmanarum genus. lib. 4. num. 68. lib. 10. num. 126.
Iognes nobilis, & eius discipuli ad Christum conuertuntur. l. 10. num. 126.
Eorum diuersorium Beatæ Virgini dedicatur. ibid. num. 127.
Iognes quidam veterator se non semel è morte ad vitam redijsse iactat. lib. 16. num. 78.
Ioseph Ancieta, sanctitate postea nobilis, venit in Brasiliam. l. 13. num. 68.
Eiusdem industria. lib. 14. num. 116.
Epistola de Sociorum ærumnis in Brasilia. lib. 14. num. 115.
Iosephus Riberius nauigat in Indiam. lib. 15. num. 123.
Isabella Vega Proregis Siciliæ filia Collegij Bibonensis parens. lib. 14. num. 40. & lib. 16. num. 14.
Isabella. Vide etiam Elisabetha.
Isidori Bellini finis. lib. 11. num. 22.
Constantia. ibid. num. 23.
Iter agentes Socij relinquant vbiquè vestigium aliquod sanctitatis. lib. 3. num. 29.
Itineris ratio Francisci Borgiæ. lib. 10. nu. 38.
Petri Fabri. lib. 3. num. 29.
Primorum Patrum. libro 1. num. 107. libro 2. num. 4.
Et recenti Societate. lib. 3. num. 54.
Iudæis conuertendis, conuersisque nauata Romæ opera. lib. 4. num. 5.
Iudicium proprium. Vide sensus proprius.
Iulianus Flander moritur, cuius opera consultum custodijs publicis. lib. 10. num. 86.
Iulij Feltrij à Robore Cardinalis Vrbinatis in Societatem beneuolentia. lib. 12. num. 15.
Iulius Onofrius cum Cardinali Farnesio Legato Auenionem profectus. lib. 15. num. 64.
Iulius Tertius Pontifex egregiè fauet Societati. lib. 10. num. 1. & 34. & lib. 11. num. 61.
Societatis priuilegia non vult per annum Iobelæi suspendi. ibid. num. 4.
Præcepto obedientiæ iubet B. Ignatium ad se adire in domesticæ rei angustijs. l. 10. nu. 35.
Romanum Collegium subleuãndum suscipit. num. 34.
Societatem Hierosolymæ, & Constantinopoli, & in Cypro collocare constituit. libro 13. num. 1.
Falsa suspicione irascitur Societati. lib. 14. num. 10.
Mox placatur. num. 11.
Eius mors magno Societatis incommodo. libro 15. num. 1.
Iulia Zerbina sanctitate nobilis. lib. 2. num. 76.
Iurandi temerè consuetudo sublata. libro 14. num. 72. Et alibi.
Iurisiurandi quanta vis apud Indos. lib. 9. numero 118.
Iuuenalis Subalpinus Magister Panormi. lib. 9. num. 31.

L

Lambertus Castrius moritur Coloniæ. lib. 5. num. 34.
Laurentius de Virilibus de Collegio Tyburtino optimè meritus. lib. 14. num. 19.
Eius in pauperes misericordia. ibidem.
Lauretani Collegij institutio. lib. 14. num. 23.
Diuina signa Deo illic gratæ Societatis operæ. l. 14. num. 25.
Augetur numerus Sociorum. l. 15. num. 11.
Vexantur quidam à Dæmonibus. num. 12.
Liberantur. num. 16.
Lectio piorum librorum quam vtilis. libro 1. num. 11.
S. Leo Magnus epistolam ad Flauianum scriptam in Altari B. Petri Apostoli corrigendã, imposuit. lib. 10. num. 54.
Leo Henricius Collegij Conimbricẽsis Rector. lib. 13. num. 13.
Eius feruor. l. 6. num. 96.
Leonardus Echius Ducis Bauariæ Cãcellarius. lib. 9. num. 53.
Leonardus Kesselius destinatur in Lusitaniam. l. 4. num. 82.
Inde reuersus socijs Colonièsibus præficitur. nu. 104. & l. 10. n. 103.
Multorum animos sanat, & corpora. ibid. & l. 15. num. 28.
Vberes Neomagi legit fructus. l. 14. n. 45.
Inde pellitur. l. 15. num. 28.
Leonardus Nunnius in Brasiliam mittitur. lib. 9. num. 85.
Inde ad Præfecturam S. Vincentij. num. 93.
Labores, & pericula subit. l. 11. nu. 73. & 74. & l. 13. num. 73.
Primus ex Brasilia Romam Procurator missus. l. 14. num. 129.
Lex diuina omnium antiquissima, & in humanis mentibus insita. l. 11. num. 109.
Libera increpatio non semper offensionem habet. l. 14. num. 99.
Literæ. Vide Epistolæ.
Literæ Quadrimestres per Societatem à B. Ignatio scribi iussæ. lib. 7. num. 12.
Lites, & extrema negotia à Societate aliena. l. 7. num. 15.

Digitized by Google

Louanienſis Academiæ de Societate Iudicium. l. 10. num. 105.
Louanienſis Collegij prima ſemina. libro 3. num. 75.
Progreſſiones. num. 37. & ſequen. num. 82. & ſequen. l. 7. num. 41.
Aliquid turbarum ob duos Societate receptos. lib. 11. num. 44.
Et ex calumnijs. l. 13. num. 28. & 29.
Lucius Crucius Societate receptus. libro 10. num. 74.
Multas patitur difficultates. lib. 14. nu. 47.
Ludouicus Almeida in Iaponia magno bono eius Eccleſiæ Societati ſe tradit. libro 15. num. 137.
B. Ludouicus Beltranus ex Ordine Prædicatorum Collegio Valentino egregiè fauet. l. 14. num. 70.
Ludouici Blofij in Societatem ſtudia. libro 13. num. 31.
De Tornacenſibus Socijs teſtimonium. l. 16. num. 34.
Ludouicus Codrettus primus Rector Florētini Collegij. lib. 11. num. 12. & 14.
Ludouicus Conſaluius à Camara Societati addicitur. l. 5. num. 45.
Conimbrica Valentiam mittitur. libro 5. num. 75.
Conimbricæ Rector. l. 7. num. 65.
Peregrè euangelizat. l. 8. num. 85.
In Mauritaniam mittitur. ibid. num. 88.
Quid egerit Septæ, ac Tituani. num. 90.
Redit in Luſitaniam. num. 91.
Studio humilitatis refugit Ioannis Luſitaniæ Regis confeſſiones audire. lib. 12. num. 57.
Venit in Vrbem. l. 14. num. 4.
Remittitur in Luſitaniam cum Socijs duodecim comes Prouincialis futurus. libro 16. num. 38.
Ludouicus Froes diſcedit in Indiam. libro 8. num. 100.
Abit in Iaponiam. l. 14. num. 134.
Ludouicus de Grana cooptatur in Societatem. l. 4. num. 56.
Conimbricenſium Rector. lib. 8. num. 78.
In Braſiliam miſſus. l. 13. num. 68.
Fit Rector Collegij Bayenſis. num. 73.
Solemnia quatuor emittit vota. libro 16. numero 63.
Præeſt Socijs in Præfectura Sancti Vincentij. ibidem.
Ludouici Granatenſis de Societate iudicium. l. 11. num. 69.
Ludouicus Ioannis Regis Luſitani frater Societate adiungi voluit. Idemque quantæ eſſet virtutis. lib. 13. num. 48.
Ludouici Madrutij Tridentini Cardinalis in pauperes beneficentia ſingularis. libro 6. num. 20.
Ludouicus Medina Collegij Abulenſis fundator. lib. 13. num. 43.
Ludouicus Mendius in oram Piſcariam mittitur. l. 12. num. 85.
A Barbaris interimitur. l. 12. num. 126.
Ludouicus Mendoza Societatis amicus. l. 8. n 5.
Ludouicus Sancius de Panormitano Collegio benemeritus. lib. 9. num. 29.
Ludouici Santanderi frugiferæ miſſiones. lib. 16. num. 47.
Ludouici Stradæ, ex Ordine Sancti Bernardi, epiſtola de obitu B. Ignatij. l. 16. num. 125.
Luſitanæ Societatis res, aduentu Franciſci Borgiæ, Turriani, & Natalis magnum capiunt incrementum. l. 13. num. 45.
Luſitanæ aulæ pietas. lib. 14. num. 97.
Luſitanorum Regum ſtudia in Societatem. l. 2. num. 102. lib. 4. num. 136.
Vide Ioan. III.
Luſitanis in India B. Virgo mirabiliter opem ſert. l. 7. num. 79.
Lux diuina in ore Beati Ignatij cernitur. lib. 1. num. 33.

M

MAcazaria Inſula ingens. lib. 5. num. 83.
Magiſtro benignitas, vel maxime vtilis. lib. 11. num. 44.
Magoſtanum oppidum in Arabiæ continenti. l. 12. num. 123.
Malaca nobile emporium vltra Gangem ſita. l. 5. num. 89.
Ibi Franciſcus Petrius, & Rocchus Olinerius nauiter ſe gerunt. l. 7. num. 140.
Res geſtæ à B. Xauerio. lib. 5. num. 91. & ſeq. l. 7. à nu. 83. l. 12. num. 89.
Contagioſa lues, quo die B. Xauerio celebrata ſunt iuſta, ſubito compreſſa eſt. lib. 13. num. 86.
Elaborat Balthaſar Diazius. l. 16. num. 81.
Maledico conuitiatori os fœde *diſtorquetur*. l. 9. num. 118.
Maldiuæ Inſulæ in India. lib. 11. num. 91.
Earum Rex fit Chriſtianus. ibidem.
Malgratum Sylueſtri Landini patria. libro 7. num. 31.
Malum vnde, cum Deus ſit ſummè bonus. lib. 11. nnm. 107.
Mamaluchi in Braſilia Lusitano Patre, & Braſila matre prægnati. l. 14. num. 112.
Manariæ Inſulæ Pagus Martyrum. libro 4. numer. 151.
Manicobæ ſedes in Braſilia. l. 14. num. 118.
Manreſa à B. Ignatio nobilitata. l. 1. num. 31.
Marcelli Pontificis virtus, & pietas in Societatem. l. 14. num. 3.
De Societate iudicium. l. 15. num. 60.
Et de B. Ignatio. l. 16. num. 130.
Marchus quidam Æthiopiæ Patriarcha. lib. 14. num. 111.
Marcus Antonius Oradinus in Collegium Perusinum beneficus. l. 12. num. 16.
Marcus Lainius Iacobi frater, primus Romæ, & poſt confirmatam Societatem omninò primus mortuus. l. 3. num. 18.
Quantæ homo bonitatis. ibidem.
Marcus Nunnius nauigat in Indiam. libro 15. num. 123.
Marcus Salinas Placentiæ in Hiſpania conſcientiæ quæſtiones explicat. l. 14. num. 78.

Ma-

Digitized by Google

INDEX.

Maria Ieſſa de Collegio Ferrarienſi præclarè merita. l. 14. num. 26.
Maria Caroli Quinti filia Societatis cauſam apud Philippum fratrem agit. l. 16. num. 33.
Maria vxor Philippi Principis moritur ex partu. lib. 5. num. 69.
Mariæ Pimentellæ in Socios caritas, libro 8. num. 53.
Maria S. Seuerina, poſtea Nolani Collegij fundatrix. l. 8. num. 32.
S. Marthæ domicilium Romæ à B. Ignatio excitatum perfugiũ fœminis è turpi vita emergentibus. lib. 4. num. 75.
Martialis Vazius philoſophiæ profeſſor Conimbricæ. lib. 15. num. 99.
Martinus Lutherus funeſta Eccleſiæ peſtis repentino morbo correptus interijt. libro 6. num. 59.
Martini Nauarri de Societate iudicium. libro 14. num. 74.
Martinus Olauius ad Societatem accedit. lib. 12. num. 5.
Inter Profeſſos adſcribitur, & Romano Collegio præfidet, & theologiam docet. ibidem num. 7. & lib. 13. num. 2.
Collegia per Italiam inſpicit. l. 13. num. 17.
Pontificis Theologus deſignatur. libro 14. num. 3.
Eiuſdem ad Decretum Sorbonicum reſpõſio. l. 15. num. 46.
De ſe, deque Societate iudicium. libro 15. num. 49.
Moritur. l. 16. num. 89.
Doctrina, & ſanctitas. ibid. num. 90.
Martinus Sanctacrucius Societatẽ ingreditur. lib. 3. num. 22.
Secundus Rector Conimbricæ. l. 4. nu. 229.
Moritur. l. 8. num. 81.
Maximilianus Capella vocatur ad Societatem, & in Luſitaniam mittitur. l. 4. num. 83.
Salmanticam ſe confert. l. 8. num. 43.
Methymnæ dialecticam docet. l. 11. nu. 67.
Matthæus Lachi Dominicanus Collegij Peruſini fouet initia. l. 12. num. 16.
Matthæus Ori item Dominicanus quæſitor Pariſijs, delatum ad ſe Ignatium humaniter, & perhonorificè tractat. l. 1. num. 70. & 98.
De eadem. l. 2. num. 51. l. 14. num. 26.
Meacum Vrbs ampliſſima totius Iaponię caput. l. 9. num. 180. l. 11. num. 101.
Meca Vrbs in Arabia, vbi impuri Mahometis cadauer colitur. l. 6. num. 102.
Mecani Satrapæ neptis Armuziæ Gaſparis Berzæi opera ad Chriſtum adiuncta. libro 10. num. 129.
Medici vetantur curare non confeſſos, renouato Innocentij Tertij decreto. lib. 4. oum. 9.
Meditatio, & conſideratio quantum afferat boni. lib. 16. num. 102.
Meditatio de Sanctis pulcherrima P. Petri Fabri. l. 5. num. 49.
Melchior Canus de Societate quid ſentiret. l. 8. num. 46. l. 5. num. 63.
Melchior Carnerus Societatem ingreditur. lib. 4. num. 56.
Eborenſis Collegij Rector. lib. 11. num. 68.
In Aethiopicam expeditionem lectus, & deſignatus Epiſcopus. l. 14. num. 3. & 113.
Nicenus Epiſcopus renuntiatur. lib. 15. nu. 1.
Nauigat in Indiam. lib. 15. num. 123.
Chriſtianos Sancti Thomæ excolit. libro 16. num. 80.
Melchior Conſaluius in Indiam diſcedit. lib. 8. num. 100.
Primus Rector Collegij Bazainij, libro 8. num. 131.
Res ibi geſtæ. libro 9. num. 120. & libro 11. num. 87.
Melchior Diazius abit in Iaponiam, libro 14. num. 134.
Melchior Nunnius cooptatur in Societatem. lib. 4. num. 56.
Ex Luſitania Goam venit. l. 11. num. 82.
Bazainum miſſus. lib. 12. num. 85.
Quo animo Profeſſorum gradum ſuſceperit. l. 13. num. 79.
Succedit Gaſpari Berzæo in Prouinciæ Indicę adminiſtratione, lib. 14. num. 130.
Statuit Iaponiam petere. lib. 14. num. 131.
Elaborat Malacæ. ibid. num. 136.
Primus de Societate incontinentem Sinarum penetrat. l. 15. num. 134.
In Iaponiam peruenit non magno opere pretio. lib. 16. num. 8.
Meſſana Collegium petit. lib. 7. num. 22.
Inſtituitur Rectore Hieronymo Natali. lib. 8. num. 13.
Primi Præceptores. ibidem.
Progreſſus, & vtilitas in publicum. l. 8. nu. 16. & lib. 9. num. 13.
Decernitur Vniuerſitas excitanda, & Societati tradenda. lib. 8. num. 14.
Exitum non habet. lib. 9. num. 19.
Meſſanæ prima in Societate domus probationis ſecreta à ceterorum conſuetudine. l. 10. num. 84.
Pericula ex Turcis diuina precatione auerſa. lib. 11. num. 20.
Nauata opera ægrotis. ibid. num. 26.
Inſignes inimicitiæ ſublatæ. l. 12. num. 26.
Multa præclarè gerit Hieronymus Natalis. lib. 12. num. 30.
Cornelio Vishaueo authore Virginitas floret. l. 12. num. 31.
Meſſoris nimium attenti manipulos ignis abſumit. lib. 10. num. 82.
Methymnæ Campi primus Profeſſorum in Prouincijs, quaſi conuentus à Natali habetur. lib. 14. num. 52.
Methymnenſis Collegij initia Petro Seuillano Rectore. lib. 11. num. 67.
Vexatio. lib. 12. num. 50.
Progreſſio. lib. 15. num. 80.
Michael Araozius moriens, author Collegij Ognatenſis. lib. 11. num. 49.
Michael Barulus nauigat in Indiam, libro 15. num. 123.
Michael Botellus Societatem ingreſſus. lib. 4. num. 132.
Præceptor Panormi. lib. 9. num. 31.

Digitized by Google

Amerlam missus. lib. 16. num. 4.
Michael Gomius Simonis Roderici in Lusitania Prouincia Socius Societatem vexat. l. 12. num. 60.
Michael Nauarrensis B. Ignatio necem molitur. l. 1. n. 86.
Ingentem Romæ tempestatem excitat. lib. 2. num. 47.
Michael Nobrega egressus è Societate comprehensus à Tureis, post miseram seruitutem, tandem ad Societatem se recipit. libro 12. num. 83.
Michael Ochioa Nauarrus adscribitur in Societatem, gratia curationum præditus. libro 8. num. 3.
Ioannem Polancum mirabiliter morbo liberat. ibid. n. 4.
Corpora multorum sanat. lib. 9. nu. 12. lib. 10. num. 77. lib. 11. num. 56. lib. 13. num. 43. lib. 14. num. 86.
Michael Sosa Societati addicitur. l. 5. n. 47.
Michael Turrianus ad Societatem vocatur. lib. 6. num. 73.
Societatem init. l. 7. n. 1.
Salmanticam se confert. l. 8. n. 43.
Quid contra tempestatem Salmanticæ concitatam adhibuerit. l. 8. n. 47.
Lusitanæ Prouinciæ visitator. lib. 12. n. 56. l. 13. n. 45.
Bæticæ Prouinciæ præficitur. lib. 14. nu. 53.
Hispalim vocatur à Borgia. l. 14. n. 82.
A Regina Lusitaniæ Catherina eligitur ad confessiones, fitque Lusitaniæ Prouincialis. l. 15. n. 101.
Eiusdem humilitas, & operosa caritas. l. 9. num. 64. l. 10. n. 111.
Patientia insignis. l. 8. n. 48.
Minuta in studio perfectionis minimè negligenda. l. 12. num. 24.
Miracula Beati Ignatij. lib. 1. num. 111. lib. 16. num. 133. &c.
B. Francisci Xauerij. l. 11. n. 110.
Et ipsius reliquiarum. l. 13. n. 88.
Prædicatorum Euangelij. l. 12. num. 71.
Apud Iapones. l. 14. n. 148. l. 15. num. 141.
In Regno Bungensi. l. 13. nu. 97.
Inter recentes Christianos in Molucis. libro 16. num. 84.
Apud Brasilos. l. 14. n. 113.
Alibi sæpe.
Misericordiæ in pauperes quanta vis. libro 12. num. 101.
Ex misericordiæ operibus inchoant primi Patres culturam animarum. lib. 2. nu. 1. & 54. lib. 3. num. 91. &c.
Missa præsens, atque efficax mortuorum, viuorumque subsidium. l. 9. n. 118.
Eius quanta vis. l. 13. n. 30.
Missio prima Societatis Senas. l. 2. num. 69.
Proxima Parmam. ibid. n. 74.
Missiones quam frequentes in prima Societate: & qua ratione obitæ, & earum fructus obserua passim per totam Historiam.
Missiones multæ ex Collegio Conimbricensi. l. 7. n. 67. l. 8. n. 82. &c.
Ex Lauretano. lib. 16. num. 8.
Missiones diuturnæ, atque longinquæ, quam solidam, perfectamque postulent virtutem. lib. 13. num. 58.
Modestiæ Regulæ quanti à B. Ignatio æstimatæ. l. 14. num. 8.
Modestiæ vires ad iuuandos homines. l. 11. nu. 34. & l. 12. num. 79.
Moluçus Insulis multis, sed modicis discreta regio, dives aromatum, & caryophilli. lib. 6. num. 105.
Res in Molueo gestæ. Vide B. Franciscus Xauerius. Ioannes Beira. Nicolaus Nunnius, & cœtera.
Molucensium Christianorum numerus. lib. 16. num. 83.
Monacharum conuersarum pietas in fœminas sibi custodiæ traditas: quæ conuersæ sunt mirabili luce conspecta ab vna earum. lib. 9. num. 25.
Monaianum Castellũ Armuzianæ ditionis supplicatione recuperatum. libro 9. num. 142. & 144,
Monita Paschasio, & Salmeroni in Hyberniam euntibus tradita à B. Ignatio. l. 3. n. 48.
Patribus ad Concilium Tridentinum missis. l. 3. n. 23.
Socijs, qui mittebantur ad noua Collegia inchoanda. l. 11. n 13.
Quæ dedit Faber Parmensi Sodalitati. lib. 2. nnm. 108.
Quæ Magister Ioannes Auila suis discipulis, quos ad Societatem mittebat. lib. 14. nu. 57.
Mons Politianus à Francisco Strada mirifice excultus. l. 2. n. 72.
Et à Paschasio. lib. 4. num. 12. *lib. 7. nu. 25.*
Et a Lainio. l. 7. num. 29.
Montis Regalis in Sicilia Collegium inchoatur. l. 13. n. 20.
Cœpta sacra ædes. l. 14. n. 39.
Montis Regij in Hispania Collegium cœptum. lib. 16. n. 43.
Morbo quidam conuersi. libro 9. num. 148. & sequen.
Mortificationis publicæ exempla Conimbricæ notabilia. l. 5. n. 52.
Quem vsum illa habeant. l. 7. n. 3. & 75.
Motus Insula aspera, crebrisque terræmotibus agitata. l. 6. n. 106.
Moram oppidum Lusitaniæ reuisit Iacobus Miro, ibique in publica hospitali domo, inter pauperes decumbit ægrotus. libro 14. numero 94.
Murciani Collegij ortus. l. 15. nu. 77.
Progressiones. l. 16. n. 48.
Mures à Christianorum in Ethnicorum prædia sacris aquis fugati. l. 15. n. 84.
Musico in cantu Brasili felicitatem reponant lib. 12. num. 72.
Mutinam mittitur, ibique calumnijs exagitatur Alphonsus Salmeron. libro 14. numero 13. & 14.
Mutinensis Collegij initium. l. 17. n. 17.
Fautores, ac benefici. ibidem.

Digitized by Google

N

NAtionum varietas in primordijs Collegij Mamertini. l.8. n.10.
Panormitani. l. 9. n. 31.
Naufragium miserandum Andreæ Consaluij cum duobus socijs. l. 15. n. 124.
Nauigationis pericula, ac pietas nostrorum in Indiam euntium. l.11. num.83.
Nauis firmissima, qua non recipitur B. Ignatius, naufragium facit: infirma, qua recipitur, portu potitur. l.1. n.41.
Nauis, qua Malaca Goam B. Xauerij delatum est corpus, sua sponte demergitur. l.13.n.89.
Neapoli res gestæ à Salmerone. lib.11. n.16. l. 14. n. 33. & 35.
Et à Bobadilla. l.9. n. 32.
Neapolitani Collegij origo. libro 11. num. 15.
Ludus literarius. l. 12. n.23.
Veneficij. l.11. n.15. 17. lib. 14. n. 36.
Superintendens Nicolaus Bobadilla. lib. 12. num. 23.
Stabile domicilium. l.14. nu. 37.
Negotia dissipandi animi vim habentia sancte, & ex pietate tractata de sanctitate nil detrahunt. l.14. n. 102.
Neomagi expetitur Collegium. l. 14. n. 45.
Initia disturbantur. l.15. n.28.
Neophyti mali diuinitus puniti. l. 12. n. 69.
Neophytorum fides, atque constantia. l. 8. nu. 136. & 137. l. 16. n. 79.
Neophytorum Iaponum in arce quadam mira in fide perseuerantia. l.10. n. 133.
Nicolaus Bobadilla se socium B.Ignatio adiungit. l.1. n. 88.
In Insulam Aenariam mittitur. l.2. n. 79.
Destinatur in Indiam, sed valetudine impeditur. l.2. n.87.
In Germaniam mittitur. l.3. n. 25.
Oeniponti rem animorum impigre prouehit. l.3. n.64.
Laborat Viennæ, tum percurrit Germaniæ multas Ciuitates Catholicæ rei causa. lib.4. num.27. & sequen. & à num. 115. l.5.nu.30. l.6. n. 54. & 55. l. 7. n. 39.
Præest Nosocomio militari Italorum strenue, etiam ægrotus ipse. l.6. n.56.
Spoliatur,& vulneratur à latronibus.ibidem. num. 57.
Recusat Episcopatum. n. 58.
Constanter obsistit libello, qui dictus est interim, ob eamque rem iubetur è Germania facessere. l.8. n.35.
Neapolitanis operam nauat. l.9. n. 32.
Ambrosij Catharini Minorensem Diœcesim lustrat, multisque alijs prodest Episcopatibus. l.9. n. 33.
Rossani euangelizat, & periclitatur. libr. 10. num. 83.
Mittitur Neapolim. l.11. n. 16.
Neapolitano Collegio præest superintendens. l.12. n. 23.
Episcopatum Phalisorum lustrat. l.13. n.8.
Commissarij nomine in Picenum destinatur. ibidem.
Nicolaus Gaudanus Louanij Societatem intrat. l.7. n. 41.
Perutilis concionator, & operarius Bergis. l.7. n.43. & l.8. n. 40.
Venetijs ponit principia Collegij. libro 10. num. 96.
Bononiæ Doctor creatur. l.10. n. 97.
Egregie laborat in Ingolstadiensi Academia. ibid. n. 101.
Deinde Viennam transfertur. ibid.
Nicolaus Lancillottus mittitur in Lusitaniam cum Criminali. l.3. n.53.
In Indiam pergit. l.5. n.96.
Goæ socijs præficitur, docetque literas, & mores Indos adolescentes. n.97. & 98.
E primis in India spiritualibus Coadiutoribus. l.8. n.125.
Coulanum destinatur. l. 8. n. 128.
Eius caritas, ac studium salutis proximorum. lib. 9. num. 119. lib. 12. num. 125. l. 16. num. 76.
Nicolaus Lanoius Romam accitur. lib. 8. numero 40.
Primus Collegij Panormitani Rector. lib. 9. num. 28.
Theologiæ professor Panormi. l.9. n.30.
Mittitur in Austriam. l. 11. n. 27.
Viennæ explanat Magistrum Sententiarum. l. 11. n. 41.
Viennense Collegium administrat. libro 12. num. 38.
Caritas eius erga milites ægrotos, & pestilentes. n. 39.
Nicolaus Nunnius in Indiam mittitur. lib. 6. num. 87.
In Molucis enixe laborat. l.16. n. 83.
Eripitur bis periculo mortis. ibidem.
Nicolaus Vincentius Rodericius in Societatem adlegitur. l. 5. n. 47.
Niphon Iaponiæ Insula. l.9. n.179.
Nobilitas in pretio apud Iapones. libro 9. numero 187.
Nouitij præsertim nobilitate eminentes quam caute adlegendi. l.9. n. 83.
Quomodo exercendi. lib.7. num. 2. & 4. lib. 14. n. 79.
Nunnus Riberius in Indiam mittitur. libro 6. num. 87.
In Amboino multos ad Christum adducit. l.7. num. 82.
Ibi à Saracenis veneno sublatus. libro 9. num. 120.
Eiusdem Sancti labores. l.9. n.123.

O

OBedientia insigne Dei munus concessum mortalibus.lib.14. num.57.
A B. Ignatio quanti æstimata. lib. 12. numero 82.
Ab eo quomodo explorata. l.8. num.8.
Quam curæ eidem & Beato Xauerio esset. l. 12. num. 82.
Prompta. lib. 15. num. 87.
Primorum Patrum B. Ignatio. lib. 3. num. 2.

Digitized by Google

Antonij Criminalis. l. 8. num. 126.
Ioannis Antonij Appuli. lib. 11. num. 19.
Petri Camisij. l. 8. num. 9.
Sociorum Conimbricensium. l. 6. num. 97.
Subditorum erga Præpositum Generalem. l. 10. num. 20.
Obedientiæ vis. lib. 8. num. 120. & deinceps. l. 14. num. 120.
Obstinatos in scelere diuina pœna corripit. l. 9. num. 142.
Obtrectator B. Ignatij in malum, quod sibi fuerat imprecatus, mire incidit. l. 1. num. 59.
Officium caritatis, idest Consilium quoddam nouum in Sicilia conditum. l. 15. num. 17.
Officium diuinum à Societate quomodo recitandum. l. 10. num. 25.
Vt attente recitetur, quæ obseruarit Petrus Faber. l. 3. num. 35.
Olisipone assignatur Societati ædes S. Antonij. lib. 3. num. 38.
Verberatio communis sexta quaque feria. lib. 7. num. 72.
Inchoantur Scholæ. l. 13. n. 53.
Earum præceptores. ibidem.
Collegij progressiones. l. 14. n. 95.
Seiunctio ab Conimbricensi. num. 96.
Instituitur domus Professorum Sãcti Rocchi. l. 13. n. 51.
Oliuerius Manaræus studio Societatis incenditur. l. 4. n. 48.
Romam mittitur. l. 11. n. 47.
Rhetoricæ Magister Eugubij. l. 12. n. 16.
Collegij Romani Rector, & mox primus Rector Lauretani Collegij. l. 14. n. 24.
Maceratam, dein Cingulum se confert. l. 16. n. 9. & 11.
Operarius Euangelicus qualis debeat esse, passim offeruntur exempla. Vide præcipuè in Petro Fabro, Francisco Xauerio, Gaspare Berzæo. Syluestro Landino. Consaluo Syluerio, & alijs.
Ora Piscaria in India vnde dicta, & cuius naturæ. l. 3. n. 95.
Qua primum occasione ad Christum adiuncta. num. 96.
Eadem Commorinensis ora, vel Promõtorij Commorini vocatur ora. Vide Commorinensis.
Oratio quanti fieret à B. Xauerio. l. 6. n. 107.
Orationis vis. l. 12. n. 122. l. 14. n. 75. & 120.
Orationum in Societate pro oris Septẽtrionalibus initium. l. 13. num. 25.
Orphanorum ædes Romæ B. Ignatij cura instituuntur. lib. 4. num. 7.
Et alibi passim aliorum Patrum cura.
Otho Truchses Cardinalis Augustanus strenuissimus Catholicæ fidei propugnator, ac Germanici Collegij Patronus. l. 10. n. 20.
Eius epistola in obitu Beati Ignatij. lib. 16. num. 131.

P

PAcificationes insigniores. l. 2. n. 95. l. 8. n. 83. l. 9. n. 42. & 63. l. 14. nu. 68. lib. 16. num. 11.
Paius Correa magno ardore Societatem init. l. 16. n. 75.
Palæstinæ sancta loca Beatus Ignatius inuisit. lib. 1. num. 37.
Panormitanum Collegium instituitur. libro 9. num. 27.
Huius Præceptores. ibid. num. 30.
Celebritas in studiorum primordijs. ibidem.
Benefici. l. 9. n. 29.
Progressiones. l. 14. n. 38.
Res ibi gestæ à Benedicto Palmio. l. 13. n. 20.
Et à Hieronymo Domenecco. l. 15. n. 18.
Paragaum flumen. l. 13. n. 67.
Parisijs primum fuit rudimentum Collegiorum l. 2. n. 96.
Disceditur in trepidatione belli. libro 4. numero 119.
Status Sociorum. l. 5. n. 42.
Socij incipiunt simul omnes in commodato domicilio degere. l. 9. n. 56.
Non nihil turbarum. l. 10. n. 106.
A Collegio Longobardorum omnes in Claramontanam domum traducti. libro 10. numero 110.
Fit Societati potestas fundandi Collegij. lib. 11. n. 47.
Vexatio Sociorum. l. 15. n. 40.
Aduersus Societatem Magistrorum Parisiensium decretum. l. 15. n. 38. & 45.
Eorundem Magistrorum sententia pro Societate. l. 15. n. 62.
Parmæ res gestæ per Lainium, & Fabrum. l. 2. num. 25.
Parmensis Sodalitas à Fabro instituta. libro 2. num. 111.
Parmenses, & Placentini *Sacerdotes pij*, qui inique vexabantur *adiuti*. l. 4. n. 17.
Paschasius Broettus Societati aggregatur. l. 1. num. 101.
Mittitur in Hyberniam cum Salmerone. l. 3. num. 46.
In reditu Lugduni pro exploratore capitur. ibid. num. 62.
Fulginum mittitur, inde in Montem Politianum. l. 4. n. 11. & 12.
Deinde Regium in Cysalpinam Galliam. ibidem. n. 77.
Inde Fauentiam. lib. 4. num. 78. l. 5. nu. 18. & seq. & l. 6. n. 18.
Idoneus existimatur à B. Ignatio Aethiopiæ expeditioni. l. 6. n. 7.
Bononiam adit, inde rursus Montem Politianum. l. 7. n. 25.
Bononiæ quæ munera obierit. l. 8. n. 25. l. 9. num. 44.
Ferrariæ Sacramento pœnitentiæ Energumenam liberat, & alteram exorcismis. libro 11. num. 31.
Primus Italiæ Prouincialis creatur. libro 11. num. 35.
Mittitur in Galliam. l. 12. n. 20.
Venit Lutetiam. l. 13. n. 32.
Curat vt Societas autore Parisiensi Senatu Galliæ Regno recipiatur. ibidem.
Eius modestia, piaque industria. l. 15. n. 41.

Pata-

Digitized by Google

INDEX.

Patauini Collegij initia. l. 3. n. 57.
Certa sedes. l. 4. n. 16.
Prioratus à Lipomano attributus. libro 5. num. 11.
Negotium prospere confectum, successu à B. Ignatio diuinitus impetrato. libro 8. numero 20.
Virtus clam explorata, & inde illustrata. ibid. n. 22.
Ludus literarius. l. 12. n. 28.

PATRES PRIMI NOSTRÆ SOCIETATIS.

Vota concipiunt. l. 1. n. 9.
Minimum tres dies ieiuni egerunt. libro 1. num. 102.
Adituri Hierosolymam discedunt Parisijs. l. 1. n. 104.
Periculo liberantur ductu, vt creditur, Angeli. n. 114.
Venetijs in valetudinario ægris ministrant. l. 2. n. 1.
Quas tolerarint ærumnas. l. 2. n. 5.
Adeunt Pontificem: adhibentur ad disputandum super mensam, & impetrant, quod volunt. l. 2. n. 10. & 11.
Venetias reuersi sacris initiantur ordinibus. l. 2. n. 12.
Distribuuntur in varia loca circa Venetias. l. 2. n. 14.
Concionibus proximos iuuant. ibidem. numero 16.
Ex ærumnis quidam ægrotant. ibidem. numero 17.
Vnus eorum terribili viso confirmatur in vocatione. n. 19.
Quas sibi leges præscripserint. num. 24.
Reddunt pecuniam acceptam ad peregrinationem Hierosolymitanam. l. 2. n. 43.
Romæ succurrunt inopibus, & ægrotis in graui temporum difficultate. l. 2. n. 54.
Agunt de condenda perpetua Societate. ibidem. n. 58.
Postulantur in varias Prouincias. n. 68.
Præcipuas Vrbis Curias inter se diuidunt ad pios labores. n. 84.
Mittuntur in varias Ciuitates. n. 92.
Quo fuerint perfusi gaudio ex confirmata Societate. n. 115.
Conueniunt ad creandum Præpositum Generalem, & Constitutiones condendas. libro 3. num. 4.
Approbant summam Constitutionum à Beato Ignatio conceptam. l. 3. n. 5.
Paulus Achilles Societati se tradit. libro 2. numero 78.
Præest socijs Parisiensibus. l. 4. n. 53.
Mediolano redit Lutetiam. l. 5. nu. 42.
Est Philosophiæ Magister Panormi. libro 9. num. 30.
Ibidem Collegij Rector. l. 11. n. 28.
Paulus Camers Beati Xauerij Comes. libro 3. num. 42.
Egregie laborat in regendo Seminario Indorum. l. 5. n. 95.
E primis in India spiritualibus Coadiutoribus. l. 8. n. 125.
Indicæ Prouinciæ à Beato Xauerio præficitur. l. 9. n. 161.
Goæ valetudinarium Neophytorum curat. l. 11. num. 85.
Collegio Goensi præest. l. 11. n. 83.
Impiger in Orbis adolescentulis regendis. l. 12. n. 119.
Paulus Hernandius Hispalim vocatur à Borgia. l. 14. n. 82.
Paulus Hoffæus e Collegio Germanico Societatem ingressus. l. 12. n. 8.
Paulus à Sancta Fide. Vide Angerus Iapon.
Paulus Iapon insignis antea in Bungo Bonzius, dein Christianus Apostoli zelum æmulatur. l. 15. n. 136.
Paulus Tertius creatus Pontifex eo anno, quo iacta sunt fundamenta Societatis. l. 1. nu. 93.
Confirmat Societatem. l. 2. n. 113.
Multa ei priuilegia concedit. lib. 4. num. 3. l. 9. n. 11.
Humaniter alloquitur eos, qui mittebantur in Siciliam. l. 8. n. 12.
Societatem defendit. l. 8. n. 51.
Literarum eius Apostolicarum summa de Instituto Societatis. l. 10. n. 5.
Paulus Quartus ante Pontificatum familiariter B. Ignatio vtitur. l. 3. n. 122.
Eundem, & Societatem iam Pontifex magnifacit. l. 15. n. 5.
Lainij, atque Olauij opera vtitur: cogitansque de Lainio Cardinali creando, vetat eum Roma exire. l. 16. n. 1.
Facit potestatem in Collegio Romano Scholasticos Societatis, & Alumnos Germanicos ad quoscunque literarios gradus promouendi. ibidem. n. 52.
Paulus Quintus Ignatium declarat Beatum, & certos ei Missarum, officijque diuini honores decernit. l. 16. n. vltimo.
Paulus à Valle discedit in Indiam. l. 8. n. 100.
Punicali sancte moritur. l. 12. n. 127.
Paupertas cunctis pene mortalibus inuisa, quanti sit apud Superos. l. 11. n. 114.
Verbum Dei longe fœcundissimum reddit. l. 7. n. 38.
Eius dulcedo. l. 5. n. 10.
Paupertas Romanæ domus. l. 9. n. 3.
Paupertatis studium B. Xauerij. l. 3. n. 42.
Et Petri Fabri. l. 3. n. 33. & 34.
Paupertatis metu multi Infidelium non conuertuntur. l. 8. n. 139.
Pericula quæ formidanda. l. 12. n. 105.
Pernambucum Brasiliæ Colonia. l. 12. n. 67.
Quid ibi actum à Nobrega. l. 11. nu. 8.
Petrus Apostolus caput Ecclesiæ, itemque successores. l. 15. n. 106.
Petrus Alcaceua destinatur in Iaponiam. l. 12. num. 85.
Illuc peruenit. num. 134.
Inde Goam reuenit. l. 14. n. 131.
Petrus Augustinus Episcopus Oscanus, Patronus eligitur ad Societatis iura Cæsaraugustæ conseruanda. l. 15. n. 66.

Digitized by Google

INDEX.

Petrus Canalis Gallus Gandiam mittitur. lib. 6. num. 60.
Deinde Billomum. l. 15. n. 64.
Petrus Canisius primus è Germanis Societatem complexus. l. 4. n. 34. & 37.
De eo adolescente testimonium Francisci Stradæ. l. 4. n. 34.
Coloniæ quid egerit. l. 5. n. 40.
Bononiæ suam dicit in Concilio sententiam. l. 7. n. 26.
Discedit Florentiam cum Lainio. n. 27.
Adit Romam. n. 28.
Destinatur in Siciliam. l. 8. n. 10.
Dat specimen obedientiæ singularis. n. 9.
Bononiæ Doctor creatur. l. 9. n. 52.
Ingolstadij Magistrum sententiarum explanat. n. 54.
Academiæ Rector rem præclare gerit. l. 10. num. 99.
Procancellarius eligitur B. Ignatio minime probante. n. 100.
Viennam mittitur. n. 101.
A varijs Præsulibus postulatur. ibidem.
Per sacram confessionem ægris simul animis, & corporibus medetur. l. 12. n. 40.
Academiæ Viennensi perutilis. l. 13. nu. 24.
Viennensem recusat Episcopatum. nu. 26.
Ferdinandi Regis iussu scribit Catechismum. l. 14. n. 43.
Rursus agitur, vt ad Tiennensem Cathedrã, vel inuitus adigatur. n. 44.
Viennensem Episcopatus administrationem subit inuitus. l. 15. n. 20.
Ab Romanorum Rege accitur Pragam. numero 21.
A Duce Bauaro accitur Monachium, agitque de Collegio Ingolstadij excitando. l. 15. num. 25.
Superioris Germaniæ Prouincialis à B. Ignatio creatur. l. 16. n. 2.
Ab Archiduce Ferdinando quædam è re Christiana impetrat. l. 16. n. 21.
Petrus Codacius Societate adiungitur primus ex Italis. l. 2. n. 66.
Moritur. l. 9. n. 3. & 8.
Eius in Societatem caritas. l. 8. n. 7.
Petri Correæ ad Societatem accessus, beatamors, obedientia, labores, claræque virtutes. l. 14. n. 118. Et deinceps.
Petrus Domeneccus multarum institutor Sodalitatum ad tollendam temere iurandi consuetudinem. l. 14. n. 72.
Petri Esquiuelij ex Ordine Prædicatorum in Societatem studium. l. 11. n. 63.
Petrus Faber primus B. Ignatij socius, eiusque prima ætas. l. 1. n. 76.
Duodennis vouet castitatem. n. 77.
A pastoritia arte ad literarum studia transit. num. 78.
Quantos in studijs habuerit progressus. numero 78.
Quomodo conciliatus Beato Ignatio. nu. 79.
Exercitia spiritualia admirabili cum pietate obit. n. 81.
Sex ipsos dies ieiunium continuat. nu. 82.
Fit Sacerdos. num. 83.
Dat operam saluti proximorum. n. 100.
Docet publice in Romano gymnasio. lib. 2. num. 33.
Mittitur Parmam cum Lainio. num. 74.
Parmensem Sodalitatem monitis instruit. num. 108.
Primus de Societate in Germaniam adit. num. 112.
Quid egerit in Germania, præsertim Ratisbonæ. l. 3. n. 26.
Scribit ad Socios Parisienses de ratione studendi. n. 27.
Pergit in Hispaniam. n. 29.
Compræhenditur à Gallis, & eos quorum in custodia erat, facit meliores. n. 31.
Dimittitur perbenigne cum omni comitatu. num. 32.
Peruenit Madritum in Hispaniam, multasq. oras percursat. ibidem.
Votum concipit peculiare perfectissimæ paupertatis. n. 33.
Quotannis omnibus rebus sese spoliare decernit. n. 34.
Redit in Germaniam auctus duobus Socijs. num. 65.
Spiræ quid gesserit. n. 67.
Mittit Socios in peregrinationem ritu Apostolico. n. 68.
Insigni ardet caritate. n. 69.
Conuenit Archiepiscopum Moguntinum, & quid apud eum gesserit Moguntiæ. n. 70.
Ex eorum se numero ait esse, qui bona sua secum ipsi portant. n. 71.
Regreditur Spiram. n. 72.
Moguntiam reuocatur. n. 73.
Scribit de animæ suæ profectu ad Lainium. num. 74.
Moguntiæ quid egerit. l. 4. n. 31.
Excurrit Aschafenburgum. n. 32.
Coloniam, periclitanti vt Ciuitati succurrat aduocatur. n. 33.
Vocatur in Lusitaniam. n. 35.
Venit Louanium. n. 45.
Aegrotat, interimque multorum animas sanat. n. 46.
Præclare exercet virtutem Cornelij Vishauæi. n. 47.
Coloniam redire iubetur. n. 51.
Louanij multos peperit Societati. n. 82.
Coloniam remigrat, eique fert opem. num. 86. & 88.
Rem Catholicam etiam per literas tuetur. num. 89.
Prouocat ad certamen Hæreticorum primos. num. 90.
Scribit ad Lainium de modo curandi Hæreticos. n. 91.
Quam censeret ab Hæreticis abhorrendum. num. 101.
Iterum iubetur in Lusitaniam proficisci. numero 103.
Colonienſium saluti consulit. n. 105.
Louanium venit inde Veras nauigat secundo vento concesso diuinitus. 109.

Olisi-

Digitized by Google

INDEX.

Olisiponem peruenit, ægrotat. num. 138.
In Lusitania quid egerit. l. 5. n. 43.
In Castellam discedit. n. 51.
Salmanticæ Societatem illustrat. n. 59.
Adit Philippum Principem, & Mariam Coniugem Vallisoleti. n. 60.
In aula Philippi quanta sit cum auctoritate, & fructu versatus. nu. 66.
Madritum, Toletum, Vallisoletum excurrit. num. 67. 68. 78.
Cur aliquandiu in aula versatus. n. 81.
In Concilium Tridentinum destinatur. lib. 6. num. 3.
In Gandiensis Collegij fundamenta primum lapidem iacit. n. 60.
Ab Araozio quanti æstimatus. n. 78.
Aegrotat Barcinone: pergit Romam alieno tempore; moritur. n. 85.
Post mortem cernitur inter cælites gloria coruscus admirabili. n. 86.
Illius obedientia. l. 3. n. 71.
Paupertatis studium. l. 3. n. 33. & 34.
Vel in multitudine animi solitudo. libro 5. num. 48.
Præstantes virtutes. l. 6. n 86.
Pulchra de Sanctis meditatio. l. 5. n. 40.
Monitum ad anteuertendas occasiones peccatorum l. 3. n. 8.
Adiumenta ad recitandum Diuinum Officium. l 3. n. 35.
Ratio itineris faciendi, & Angelos inuocandi. l. 3. n. 29.
Petrus Faber de Hallis Belga init Societatem. l. 4. n. 43.
Destinatur in Lusitaniam. n. 82.
Moritur Patauij. l. 8. n. 23.
Petrus Ferdinandius primus Episcopus Brasiliæ. l. 12. n. 76.
Petrus Ferrus Patauinus à B. Virgine sanatur precibus B. Ignatij. l. 6. n. 9.
Petrus Fonseca philosophiæ præceptor Conimbricæ. l. 15. n. 99.
Petrus Guerrerus Archiepiscopus Granatensis excellentis virtutis, Societatis perstudiosus. l. 14. n. 85.
Petrus Martinius, ex sui despicientia proficit. l. 16. n. 56.
Quid de ea, deque Tyrocinijs Societatis sentiret. ibidem.
Petrus Mascarenia Ioannis Tertij Lusitaniæ Regis Orator Romæ. l. 2. n. 85.
Deducit B. Xauerium in Lusitaniam. nu. 89. & sequen.
De eius insigni virtute opinio Beati Xauerij. num. 90.
Agit vt ædes S. Rochi Societati tradatur Olisippone. l. 13. n. 51.
Prorex in Indiam cum duobus de Societate peruenit. l. 14. n. 139.
Petrus Nauarrus cum tribus Socijs Granatam missus. l. 14. n. 85.
Petrus Ortizius ante alienus, deinde Societatis perstudiosus. libro 1. numero 70. libro 2. num. 9.
A B. Ignatio in Cassinate Monte spiritualibus exercitijs excultus. n. 35.
Eius caritas in Socios Complutenses. libro 7. num. 48.
Petrus Parada elaborat in Africa. libro 10. numero 17.
Dein Societatis desertor, qua pœna diuinitus fuerit affectus. l. 14. n. 88.
Petrus Perpinianus præceptor Conimbricæ. lib. 15. num. 99.
Orationem nobilem habet de literis cum pietate iungendis. l. 15. n. 100.
Petrus Puteus ad fulcienda Collegij Burgensis primordia destinatur. l. 11. n. 64.
Petrus Regius primus Collegij Senensis præceptor. l. 16. n. 5.
Petrus Ribadeneria penè puer paulò ante confirmatam Societatem ingressus, Parisios studiorum causa mittitur. l. 3. n. 52.
Rhetoricæ præceptor Panormi. libro 9. numero 30.
Romam è Sicilia regreditur. l. 12. n. 8.
Orator adhibetur in Collegij Germanici exordijs. ibidem.
Concionatur apud Argentarios. l. 13. n. 6.
In Belgium mittitur. l. 15. n. 32.
Louanij latine concionatur summo cum fructu, plausuque. l. 16. n. 27.
Iacobum Ledesmam Societati parit. ibidem.
Curat, vt Societas Belgio recipiatur. n. 28.
Petrus Sanctacrucius Eluas missus egregiè laborat. l. 14. n. 93.
Petrus Schorichius Ingolstadium mittitur. lib. 10. num. 97.
In Academia Ingolstadiensi oblatum sibi Regentis munus recusat. l. 10. n. 101.
Viennæ tradit rudimenta linguæ Græcæ. lib. 11. num. 41.
Petrus Seuillanus Salmanticam se confert. l. 8. num. 43.
Collegij Methymnensis Rector. l. 11. n. 67.
Petrus de Sylua moritur Compluti. libro 9. numero 65.
Petrus Tablares Societate receptus. libro 7. num. 50.
Petro Vellio insigne vaticinium editum à B. Xauerio, & præmium à Deo redditum ob misericordiæ opus. l. 12. n. 100.
Petrus Venustus, qui deinde pro caritate mactatus, præceptor Grammaticæ Panormi. lib. 9. num. 31.
Tyrocinio ibidem præficitur. l. 11. n. 18.
Philippus Archintus Salassiorum Episcopus, vrbisque Vicarius de Societate egregie meritus. l. 4. n. 4. l. 7. n. 1.
Philippus Cassinus Syracusas missus. libro 14. num. 41.
B. Philippi Nerij de B. Ignatij sanctitate, ac sapientia testimonium. l. 16. n. 123.
Piratiningæ sedes in Brasilia. lib. 14. n. 118.
In Collegij formam redacta. libro 16. numero 63.
Pisis res gestæ à Iacobo Lainio. libro 11. numero 10.
Placentini Collegij in Hispania exordium. libro 14. num. 78.
Literarius ludus. l. 15. n. 90.
Placentinus Antistes cura, & precibus Sociorum

Digitized by Google

rum, & Borgiæ potissimum proficit ad sanctitatem. l. 15. n. 91.
Eiusdem in pauperes liberalitas. l. 16. n. 43.
Pluuia recentium Christianorum precibus exorata. l. 16. n. 84.
Pœnæ apud Inferos cur æternæ. l. 11. n. 108.
Pœnitentiæ stultæ genus. l. 14. n. 100.
Pœnitentium ardor Armuziæ. libro 9. numero 139. 141.
Pontius Gogordanus Parisijs in Lusitaniam missus. l. 3. n. 83.
Conimbricæ nauus operarius. l. 4. n. 55.
Rei familiaris administer Romæ. lib. 9. numero 4.
In Galliam cum Cardinali Farnesio Auenionensi Legato profectus. l. 15. n. 64.
Portus Vrbs Lusitaniæ exculta à Francisco Strada. l. 6. n. 90. & 92.
Potationis effusæ Brasilorum quidam celeres pœnas dat. l. 14. n. 113.
Prædicator. Vide Concionator.
Prædictiones B. Xauerij. l. 7. n. 84. l. 9. n. 167. l. 11. n. 141. l. 12. n. 88. & 99.
Prædictiones Beati Ignatij, & aliorum. Vide suis locis.
Præpositus Generalis. Vide Societatis Præpositus, &c.
Præpositorum sicuti dissolutione torpescunt, ita nimia seueritate subditorum exasperantur ingenia. lib. 12. n. 59.
Prage nsis Collegij exordium. lib. 15. num. 21. l. 16. n. 19.
Prauis mentibus nihil vnquam rectum, obliqua sunt omnia. l. 10. n. 66.
Preteiannes quis olim fuerit. l. 14. n. 104.
Hodie quis sit. n. 106.
Quæ eius ditio. n. 108.
Priuilegia à Paulo Tertio Societati communicata. l. 5. n. 13. l. 9. n. 11.
A Iulio Tertio approbantur, & confirmantur. l. 10. n. 31.
Cur Societati concessa. l. 15. n. 53.
Priuilegiorum vsum, quem probaret B. Ignatius. l. 11. n. 62.
Procellæ sine nostra culpa cohortæ minimè sunt pertimescendæ. l. 11. n. 60.
Perutiles morum emendationi. l. 8. nu. 105.
Professorum paupertas. libro 6. num. 7. lib. 10. num. 22.
Professionem non emittant, nisi diu, multumque probati. l. 10. n. 27.
Prouidentia Dei pro fama Societatis. libro 2. num. 51.
In confirmatione Societatis. l. 2. n. 114.
Erga Societatem. lib. 8. nu. 53. lib. 9. n. 72.
Vbi desunt humana præsidia, ibi promptior. l. 9. n. 177.
Erga Socios in Iaponia. l. 13. n. 94.
In suppeditando suis famulis victu. libro 14. num. 84.
In Collegium Placentinum. l. 16. n. 45.
Prouincia Lusitana instituitur. l. 6. n. 98.
Hispania citra Lusitaniam. l. 7. n. 45.
India. l. 9. n. 1. l. 14. n. 137.
Italia. l. 11. n. 35.
Hispania diuiditur in duas vlteriorem, & citeriorem. l. 12. n. 53.
Sicilia instituitur. l. 13. n. 19.
Hispania diuiditur in tres, Castellam, Boeticam, & Aragoniam. l. 14. n. 52.
Brasilia instituitur. l. 13. n. 74.
Germania inferior. l. 16. n. 12. & 19.
Germania superior. ibidem.
Gallia quoque censebatur Prouincia, & Aethiopica designata erat viuo B. Ignatio.
Prouincialium Maiorumque Præpositorum cura in rebus generalibus continenda de Beati Ignatij sententia. l. 13. n. 55.
Puellarum miserabilium ædes B. Ignatij cura instituuntur. l. 4. n. 8.
Puerorum educatio. libro 2. num. 103. lib. 10. numero 8.

Q

QVintinus Karlat Theologiæ moralis Professor in Romano Collegio. l. 13. n. 2.
Quirinus Garzonius primos Patres domicilio excipit. l. 2. n. 41.
Beati Ignatij celebrat sanctitatem. libro 2. numero 49.

R

RAia Alis Maurus Archipirata. lib. 13. numero 80.
Reginaldus Polus Apostolicæ Sedis Legatus, Societate fauet. l. 14. n. 47. 49.
Regularum Societatis prima rudimenta. l. 7. num. 11.
Regulæ modestiæ quanti à B. Ignatio æstimatæ. lib. 14. num. 8.
Religionis veræ magna *vestigia* in Ethnicis quibusdam. l. 8. n. 138.
Religiones nouas cur Deus instituat. libro 1. num. 3.
Religiosis ordinibus tanquam adminiculis, ac luminibus sustentatur, ac decoratur Ecclesia. l. 1. n. 2.
Religionum fundatoribus reuelantur grauissima quæque sui ordinis. l. 10. n. 63.
Religiosorum dissidia quam noxia. libro 8. numero 45.
Reliquijs sacris pericula superata. lib. 8. num. 119. l. 12. n. 87.
Renata, Ferrarienſis Ducis coniux. libro 14. num. 26.
Renouatio votorum. l. 6. n. 99.
Rhegij in Calabria tormentarij pulueris apotheca incensa multos extinguit. libro 11. numero 26.
Robertus Claysonius in Diœcesim Senonensem excurrit. l. 14. n. 51.
Et cum Antistite Claramontano in Aruerniam. l. 15. n. 64.
Sacrarum literarum Interpres, ac Dialecticæ Præceptor Billomi. l. 16. n. 37.
Robertus Croius Cameracensis Antistes Societati parum fauet. libro 14. num. 49.
Rocchus Oliueria Malacæ nauiter se gerit. lib. 8. num. 140.

Digitized by Google

INDEX.

Roderic us Duenna autor Collegij Methymnen sis. l. 11. n. 67.
Rodericus Meneſius Societatem ingreſſus. lib. 4. num. 58.
Amat ſanctam paupertatem. l. 4. n. 137.
Quæ viſa ſe habuiſſe dixerit in exercitijs ſpiritualibus. l. 5. n. 54.
Moritur. l. 8. n. 81.
Rodulphus Pius Cardinalis Carpenſis naſcentis Societatis Protector. l. 4. n. 77.
Agit de Collegio Laureti inſtituendo. libro 14. num. 23.
Romani Collegij primordia. l. 11. num. 4.
Inopia. ibidem. n. 5. l. 15. n. 5.
Vexatio à Ludimagiſtris. l. 11. nu. 6.
Præceptores. l. 13. n. 2.
Primæ theſes typis editæ. l. 14. n. 1.
Benefici. l. 16. n. 39.
Romanæ domus prima ſedes. l. 2. n. 41.
Secunda. num. 42.
Tertia. num. 45.
Romana domus Profeſſorum prima. lib. 3. numero 12.
Virtus eius. ibidem.
Sedes amplificata. l. 4. n. 4. & 76.
Pro Eccleſiæ bono ſancti labores. lib. 5. numero 14.
Præcipui operarij. nu. 15.
Sanctitas explorata bello ingruente. lib. 15. num. 10.
Ruardus Tapperus clara vir doctrina ad exercitia ſpiritualia Franciſci Stradæ ſermonibus impellitur. l. 4. n. 39.
Adriani ab Adriano excipit profeſſionem. lib. 11. n. 43.
Societatem quanti fecerit. ibidem. & lib. 14. num. 49.

S

SAcramentorum frequens vſurpatio renouatur. l. 1. n. 45. Et vbique paſſim.
Sacrificij Miſſæ vis. l. 9. n. 18.
Salmanticæ Beatus Pater vexatur. libro 1. numero 60.
Domicilium inchoatur. l. 8. n. 43.
Societas vehementer exagitatur. lib. 8. numero 44. & 46.
Econiconibus Stradæ fructus. l. 9. n. 62.
Eſt Societas in pretio. l. 15. n. 79.
Salmanticenſi Collegio inopia laboranti Deus ſuccurrit. l. 12. n. 49.
Salſettæ duæ in India. l. 11. n. 88.
Saluator Rodericius è Luſitania miſſus in Braſiliam. l. 10. n. 116.
Saluatoris Vrbs in Braſilia eadem, & Baya. l. 9. num. 91.
Vide Baya.
Sancianus Inſula in poteſtate Sinarum. lib. 12. num. 99.
Sancius Ochioa Catanæ concionatur. libro 16. num. 18.
Sanctimonialium Beatæ Annæ ad Otelli vocem obedientia. l. 7. n. 9.
Sanctimonialium procuratione liberata Societas. l. 7. n. 13.
Quanta conſtantia hanc immunitatem Beatus Ignatius defenderit. lib. 9. num. 74. lib. 11. num. 30.
Sancti quantum conferant præſidium ad Reipublicæ bonum. l. 5. n. 50.
Sanctorum Vitæ literis conſignandæ. lib. 1. numero 2.
Sanlucari in Bætica Collegiolum inchoatum, remouetur. l. 16. n. 52.
Saxumæ Rex Luſitanorum commercio deſtitutus in Beatum Xauerium irritatur. libro 9. num. 219.
Vetat fieri Chriſtianos. ibidem. n. 220.
Sceleſti diuinitus puniti. l. 13. n. 72.
Sceleſtiſſimi quique minima cum diuinæ clementiæ fiducia moriuntur. l. 6. n. 103.
Schiſma Anglicanum quando cœptum. libro 1. num. 93.
Scholæ Societatis, & publice docendi origo. l. 6. num. 62.
Quantum afferant commodi. l. 6. num. 64.
Quam eſſent curæ B. Ignatio. l. 9. n. 90.
Scholaſticos externos vult Beatus Ignatius ſemel in menſe apud Sacerdotem de Societate confiteri. l. 12. n. 25.
Scholares idonei debent in Societatem admitti. lib. 10. n. 30.
De profectu eorum in literis quanta cura B. Ignatio, l. 6. n. 77. l. 9. n. 46.
Quæ ſtudendi pia ratio. l. 3. n. 27.
Sebaſtiani Arſalonij conuerſio. l. 12. n. 27.
Sebaſtianus Luſitaniæ Rex naſcitur. libro 14. num. 97.
Sebaſtianus Romæus Ciperani vtiliter operam ponit. l. 12. n. 12.
In Corſicam à B. Ignatio miſſus Sociorum, res exploraturus. l. 13. n. 16.
Collegij Romani Rector in viliſſimis miniſterijs à Beato Ignatio exercetur. libro 16. num. 120.
Seminaria de Beati Ignatij conſilio excitanda. lib. 5. num. 32.
Seminarium Indorum Goæ inchoatum, Anno 1541. Societati regendum traditur. libro 3. num. 92. & 93.
Senas mittuntur Paſchaſius, Simon Rodericius, & Franciſcus Strada. l. 2. n. 69.
Ibidem euangelizat Iacobus Lainius. lib. 8. num. 18.
Alphonſus Salmeron. l. 16. n. 5.
Collegium inchoatur. Eius primus Rector, Præceptores, Benefici. ibidem. n. 7.
Senſus proprius quam fugiendus. l. 14. n. 58.
Sententia Præfecti Vrbis de Ignatij, & Sociorum innocentia. lib. 2. n. 52.
Septa Vrbs Mauritaniæ. l. 8. n. 88.
Septimancæ domus probationis initium. l. 14. num. 79.
Tyronum feruor. libro 15. num. 85. libro 16. num. 41.
Sermo eius Regionis, in quo quiſque verſatur, quam potiſſimam ob cauſam ediſcendus. lib. 12. num. 126.
Sicilia declaratur Prouincia, eique Hieronymus Domeneccus imponitur. l. 13. n. 19.

Simon

Digitized by Google

Simon Mellus Malacensis Præfectus. libro 7. num. 84.
Simon Rodericius se socium B. Ignatio adiungit. l. 1. num. 88.
Graui morbo repente liber l. 1. n. 108.
Destinatur in Indiam. l. 2. n. 87.
Proficiscitur in Lusitaniam. num. 101.
Manet ibi quanquam inuitus ad propagandam in Lusitania Societatem. libro 3. num. 41. & 44.
Indiæ Legatum ad Christũ cõuertit. l. 4. n. 59.
Olisipone exagitatur, & inde illustratur. l. 4. num. 133.
Instituendo Lusitano Principi præficitur. lib. 5. num. 57.
Creatur primus Præpositus Prouincialis in Lusitania. l. 6. n. 98.
Cogitat de Aulæ fuga. l. 8. n. 75.
Consaluũ Sylueriã Missę sacrificio curat. n. 8.
Et Vincentium Rodericium complexu. ibid.
Romam euocatur à Beato Ignatio primum. l. 10. num. 47.
Prouinciæ Tarraconensi præficitur. libro 12. num. 53.
Iterum Romam vocatur. l. 13. n. 45.
Venit Romam, & quid ibi gestum. l. 14. nu. 5.
Somnium eius de se à B. Ignatio perardua subuecto. ibidem.
Sinarum situs mores, & alia. l. 12. n. 98.
Sinarum ad continentem in Vrbem Cantoniam primus Societatis accessus. l. 15. n. 134.
Sinæ Mortalium sapientissimi existimantur à Iaponibus. l. 11. n. 106.

SOCIETAS.

Societas inchoatur. l. 1. n. 89.
Quas ob causas sit condita Religio. l. 2. n. 60.
Instituti eius summa. l. 2. n. 64.
Confirmatur à Paulo Tertio viuæ vocis oraculo. l. 2. n. 82.
Ab eodem literis Apostolicis præfixo numero sexaginta Professorum. ibid. n. 113.
Confirmatur nullo prẽfixo numero Professorum à Paulo Tertio. l. 4. n. 2.
A Iulio Tertio. l. 10. n. 5. Et deinceps.
Priuilegia ei concessa. l. 15. n. 13. l. 9. n. 41.
In Indiam aditus ei aperitur. l. 2. n. 8.
Quæ in loca sparsa esset anno ipsius tertio. l. 3. n. 51.
Varijs locis expetitur. lib. 14. num. 44. lib. 16. n. 3.
Societatis Præpositus primus Generalis quomodo declaratus. l. 3. n. 6.
Suffragiorum formulæ, quæ, à quibus vsi sunt primi Patres in declarando Præposito Generali. l. 3. n. 7.
Illius autoritas. l. 10. n. 10.
Electio, & potestas. l. 10. n. 12. & 18.
Gubernandi ratio. l. 10. n. 19.
Societatis varij gradus. l. 6. n. 1.
Publicè dantur in conspectum, & declarantur Olisipone. l. 13. n. 52.
Vallisoleti. l. 16. n. 40.
Societatis primus Conuentus. l. 3. n. 4.
Alter Conuentus. l. 10. n. 47.
Societatis gymnasia, vide Scholæ.
Societas virtute magis, quam numero debet præstare ex B. Ignatij sententia. l. 5. n. 2.
Caritatis glutino copulatur, nec quicquam caritate fraterna prius habet. l. 5. num. 37. l. 11. n. 43.
Propter quas causas honores repudiet. l. 6. n. 36. & seq.
In victu, & vestitu sequi debet vsum communem honestorum Sacerdotum. lib. 10. n. 26. l. 15. n. 50.
Claustra, & silentium eius. l. 15. n. 51.
Societas Iesu quando, & quamobrem hoc nomine appellata. lib. 2. num. 25. 31. 62. libro 15. num. 47.
Quam id nomen curæ fuerit B. Ignatio. lib. 2. num. 62.
Quos motus, & sensus excitare debeat in vnoquoque sociorum. l. 2. n. 63.
Cur alicubi homines Societatis appellantur Theatini. l. 1. n. 122. l. 5. n. 62. l. 15. n. 61.
Cur Presbyteri reformati. l. 15. n. 50.
Cur Apostoli in Lusitania, & India. libro 3. num. 40.
Societas laborat aliena inuidia per vulgi errorem, & palam fit innocentia. lib. 6. n. 81. l. 9. n. 71. l. 13. n. 28. l. 14. n. 77.
Grauiores in Societatem concitatæ procellæ Romæ. l. 2. num. 47.
Salmanticæ. l. 8. n. 44.
Toleti. l. 11. n. 57.
In Lusitania. l. 12. n. 54. & 60.
Parisijs. l. 15. n. 33. & seq.
Cæsaraugustæ. l. 15. n. 65.
Cur sæpe exagitetur. libro 1. num. 70. lib. 14. n. 74. l. 15. n. 34.
Præcipua aduersariorum genera. l. 15. n. 58.
Si sua culpa absit, insectationes optandæ. l. 2. n. 105. l. 8. n 48. l. 11. n. 60.
Societatis Desertor diuina correptus pœna. l. 14. n. 88.
Eam ingressuri quid considerare debeant. lib. 10. num. 15.
In ea manentes æterna, non caduca tractent. lib. 6. n. 6.
Socotoræ Insulæ status, & Religio. l. 3. n. 87.
Solatia cęlestia inter pios labores. l. 8. n. 133.
Vide Franciscus Xauerius.
Sorbonicis Theologis cognitio causæ Societatis demandatur. l. 13. n. 33.
Ex illis quatuor Romæ apud Cardinalem Lotharingium à totidem è nostris Patribus de instituto, rebusque Societatis edocentur. l. 15. n. 44.
Spes flagrans in Deum, & accensa fiducia nimirum grande vectigal. l. 15. n. 6.
Spirituum internoscendorum ratio. l. 8. nu. 68.
Stephani Baroelij Bassani opera. l. 7. n. 38.
Stephanus Capunsacchus Meldulam missus. lib. 9. num. 45.
Eius res ibi, & Fauentiæ. l. 10. n. 78.
Vitæ ipsius seueritas, & mors. ibid. n. 79.
Stephanus Goes abit in Iaponiam. libro 14. num. 134.

Sub-

Digitized by Google

Submissione animi nihil est quæstuosius. lib. 12. num. 79.
Superstitionis pedissequa morum corruptela, l. 11. n. 75.
Supplicatio quadraginta horarum in triduo ante Cineres, quando primum adhibita. lib. 16. n. 10.
Supplicatione recuperatur Arx Monaianum ex Hostibus. l. 9. n. 144.
Sylvestri Alphonsi frugifera missio. l. 7. nu. 70.
Sylvester Landinus ad curandam valetudinem dimissus, præclare laborat in extrema Tuscia prope Ligures. l. 7. n. 31.
Præclaris factis, & vitæ asperitate celebratur. l. 7. n. 33.
Loca circa Sarzanam excolit. l. 8. n. 30.
Mittitur Fulginum, & ibi pariter felici euentu rem gerit. l. 8. n. 31. l. 9. n. 34.
Transfertur rursus in Carfagnanam, mirificeque iuuat populos. lib. 9. n. 35. & seq. & l. 10. num. 80.
In Corsicam mittitur. l. 12. n. 18.
Fructuose ibi laborat. l. 13. n. 12.
Ibidem religiosè moritur, vir Apostolicus, de quo vide virorum grauissimorum testimonia. l. 14. n. 33.
Illius abstinentia. l. 7. n. 31.
Obedientia. l. 14. num. 34.
Vaticinia, miracula, virtutes, ibidem.
Vnde illi materia concionum. l. 9. n. 41.
Syracusanum Collegium inchoatur. libro 14. n. 41. & l. 15. n. 19.

T

TAffinus occultus Caluini discipulus. l. 14. num. 48.
Tanaa Vrbs in Salsettis Bazainijs. l. 11. n. 88.
Ibi Christiani facti. l. 16. n. 73.
Tanoris Regni descriptio. l. 9. n. 104.
De illius Rege, qui baptizatus, palam Religionem non profitebatur, & alia. l. 9. à n. 105.
Tartari olim Asiatici Scythæ. l. 14. n. 104.
Ternate Insula Princeps Moluci. l. 6. n. 105. l. 9. num. 124.
Ibi res gestæ. ibidem.
Theodoricus Hesius totum se Fabro permittit. l. 4. n. 50.
Theodorus Peltanus Ingolstadium mittitur. l. 16. n. 23.
Theses quædam confusionis à Francisco Borgia propositæ. l. 9. n. 80.
Theses à Romano Collegio primum Typis editæ. l. 14. n. 1.
Thomas Lentulus Ingolstadiensis Collegij Rector. lib. 16. n. 23.
Thomas Poghius Tyro in Lusitaniam destinatur. l. 4. num. 82.
Thomæ de Villanoua viri Sancti Valentini Antistitis in Societatem pietas. l. 15. n. 78.
Tigia Abassinorum oppidum. l. 14. n. 109.
Tituanum Vrbs Mauritaniæ. l 8. n. 88.
Tolani à Christo Apostatæ diuinitus puniti. lib. 12. n. 131.
Toleti multi Sacerdotes exercitijs spiritualibus exculti maximo fructu. lib. 7. num. 51.
In exercitia spiritualia inquiritur, & laudantur. l. 7. n. 52.
Exagitatur Societas à Ioãne Siliceo. l. 11. n. 57.
Tornacensis sedes inchoatur. l. 14. n. 481
Trichina mali Princeps fit Christianus. libr. 11. num. 92.
Tridenti præclare gesta à Lainio, ac Salmerone. l. 6. n. 21. l. 7. n. 23. l. 11. n. 39.
Tundi genus inferiorum Antistitum apud Iapones. l. 9. n. 200.
Tupinaquini barbaræ crudelitatis Ethnici. lib. 14. num. 121.
Tyburtini Collegij exordium. l. 8. n. 5.
Scholæ. l. 10. num. 76.
E suburbio migratio in Vrbem. l. 11. n. 9.
Domicilium, ac Templum proprium. lib. 14. num. 19.

V

VAlentiæ ad audiendum Araozium mirus concursus. l. 4. num. 124.
Templi constructioni obsistere tentantẽ mors coercuit. l. 14. n. 69.
Vigilantium Sodalitas instituta in ægrotorũ leuamen, atque obsequium. l. 14. n. 71.
Valentini Collegij initia. l. 4. n. 123.
In illud beneficus Franciscus Borgia. lib. 7. num. 61.
Sociorum feruor in coercenda licentia bacchantium. l. 12. n. 52.
Valentini Ciues literarios gradus gratuitos Societate iubent attribui. l. 8. nu. 60.
Valetudini parcendum experimento discit Beatus Ignatius. lib. 1. n. 30.
Vallisoletani Collegij initia. l. 5. nu. 19. lib. 6. num. 107.
Noua ædes. l. 15. n. 81.
Vascus Ferras Societatem amplexus constantia singulari. l. 6. n. 91.
Vascus Martinius, qui & Ignatius. l. 7. nu. 73.
Vide Ignatius.
Venetijs diuino monitu excipitur hospitio B. Ignatius. l. 1. num. 35.
Venetijs res gestæ à primis Patribus. l. 1. num. 119. & seq. lib. 2. n. 1. & 12.
A Lainio. lib. 3. num. 55. lib. 4. num. 15. l. 8. n. 19. & seq.
Collegium inchoatur. l. 10. n. 96.
Verberatio communis sexta quaque feria Olisipone. l. 7. n. 72.
Verberatio publica Italorum, & Hispanorum Augustæ magni exempli. l. 8. n. 34.
Verberatio voluntaria populo ad virtutem magnæ vtilitati. l. 8. n. 76. l. 10. n. 86.
Verbi Dei frequens prædicatio renouatur. libro 2. num. 45. Et alibi.
Veronæ elaborat Alphonsus Salmeron. lib. 9. num. 48. l. 10. n. 98.
Victoria insignis à Malacensibus de Regis Aceni classe per B. Xauerium reportata. libro 7. num. 84.
Viennæ in Austria nobilem de Lutherano refert victoriam Nicolaus Bobadilla. l. 4. n. 27.
Moritur Claudius Iaius. l. 12. nu. 35.

Digitized by Google

INDEX.

Viennensis Collegij initium. l. 10. num. 101.
Primus Rector, & Magistri. lib. 11. num. 39. & 41.
Scholæ propriæ. l. 13. n. 23.
Sedes propria. l. 14. n. 42.
S. Vincentij Colonia in Brasilia. l. 11. n. 73.
S. Vincentij prædictio de futuris Euangelicis viris Societati accommodata. l. 2. n. 56.
Vincentius Negosantius Episcopus Arbensis primos Patres initiat ordinibus sacris singulari animi sui gaudio. l. 2. n. 12.
Vincentius Rodericius in Brasiliam mittitur. l. 9. num. 85.
Ex obedientia conualescit. l. 11. n. 79.
Eius industria in baptizando Brasilo. lib. 13. num. 70.
B. Virgo apparet Beato Ignatio cum puero Iesu. l. 1. num. 13.
Lusitanis in India mirabiliter opem fert. lib. 7, num. 79.
Virtus difficile, vel dissimulatur diu, vel simulatur. l. 16. n. 122.
Est humani animi rapax. l. 11. n. 34.
Virtutis exercitatio firmat animum ad constantiam. l. 8. n. 71.
Visio cuiusdam pœnitentis. l. 9. n. 147.
Vita bona testimonium sanæ doctrinæ. libro 3. num. 14.
Vltio diuina. Vide vitium, de quo requiris exemplum.
Vnctionis extremæ vis. l. 12. n. 41.
Vocationes ad Societatem insigniores Adalberti Bausech. lib. 16. num. 22.
Bartholomæi Bustamantij. l. 12. n. 47.
Cosmi Turriani. l. 6. n. 104.
Hieronymi Natalis. l. 5. n. 4.
Ioannis Nunnij. l. 4. n. 139.
Maximiliani Capellæ. l. 4. n. 83.
Petri Tablaris. l. 7. n. 50.
Vasci Ferras. l. 6. n. 91.
Vocationes turbulentæ non raro male respondent. l. 11. num. 45.
Vocis monentis inanis strepitus, nisi sit intus, qui doceat. l. 4. num. 78.
Voluntates vnde internoscendæ, à quo spiritu sint. l. 8. n. 68.
Vormatiensis Conuentus exitus. l. 5. n. 31.
Votum paupertatis. l. 10. n. 21.
Obedientiæ. l. 10. n. 17.
Speciale obediendi Romano Pontifici. libro 10. num. 14.
Vota prima primorum Patrum, anno 1534. in in Assumpt. B. V. lib. 1. num. 90.
Prima Professorum Societatis in templo Sancti Pauli. l. 3. n. 11.
Sunt acerrima contra Diabolum tela. lib. 12. num. 111.
Communiter renouari cepta in Lusitania, eiusque rei vtilitates. l. 6. n. 99.
Eorumdem prima in India instauratio. l. 15. num. 129.
Tria solemnia aliqui possunt emittere. lib. 10. num. 29.
Vrbanus Fernandius in Indica nauigatione moritur. l. 13. n. 78.
Vrbanus Labacensis Antistes Collegij Viennensis suasor. l. 10. n. 102.
Vsmærus Coisonius Pragensis Collegij moderator. l. 16. n. 19.

X

XAca à Iaponibus colitur, homo versutus, ac detestabilis, qui superstitionis nouum genus intulit in Iaponiam. l. 9. n. 192.
Eius scripta. num. 194.
Ximus Iaponiæ Insula. l. 9. n. 179.

Z

ZElus animarum, & *gloriæ diuinæ*. libr. 1. num. 36. 50. 68. & 69. l. 4 n. 46. & 147. l. 6. n. 96, & 107. l. 8. n. 115. l. 9 n. 34. & seq. & 112. & 123. l. 10. n. 62. & 129. l. 12. n. 74. 105. 118. & seq. 124. Et deinceps.
Zelum, quam vellet discretum esse B. Ignatius. l. 8. n. 36. l. 10. n. 55. lib. 11. nu. 46. & 62. & 119. l. 13. n. 6. l. 14. n. 60.

FINIS.

Digitized by Google

ERRATA, QVAE POSSENT cursum lectionis retardare, sic corrige,

Primus numerus pagina, secundus linea.

2	23	pugnat, pugna.	
3	2	veritate, varietate.	
4	21	Azzius, Arzius.	
5	27	reducere, recudere.	
24	1	fincerum, fincerum.	
27	36	euentus, euectus.	
39	29	saſtigium, saſtigium.	
51	19	erecti, enecti:	
89	vlt.	ipſius, ipſis.	
90	41	ſuſcepta, ſuſpecta.	
108	20	ſtatus, ſtatu.	
121	35	inctar, inſtar.	
137	19	ſignaficatum, ſignificatum.	
137	51	rudundaret, redundaret.	
152	37	prouere, prouehere.	
157	45	Niuitas, Niniuitas.	
158	25	Auguſtiana, Auguſtiniana.	
163	44	quo, qua.	
184	12	grædum, gradum.	
197	6	gemino auctæ, dele hanc clauſulam.	
211	28	inſtituiſque, inſtitutiſque.	
212	4	curaria, curari à.	
228	40	vrbiſque, vrbibuſque.	
246	14	perigrinando, peregrinando.	
247	52	altercatioue, altercatione.	
259	23	euolatet, euolaret.	
271	34	proſectionem, profectionem.	
313	17	propier, propter.	
326	16	conceſſarat, conceſſerat.	
327	23	tertium, alterum.	
338	1	animoſum, animorum.	
351	25	rotantibus, rorantibus.	
357	3	quod, vt quod.	
357	19	ſumptidus, ſumptibus.	
360	37	tractandoſque, tractandoque.	
360	40	æquis, aquis.	
362	37	teſtandis, deteſtandis.	
372	40	atque, aut.	
371	45	non, non eſt.	
372	37	cognoſcerent, ignoſcerent.	
372	38	vendicaſſet, venditaſſet.	
372	52	tumultum, per tumultum.	
383	45	Belgus, Belgas.	
394	40	Miſſa, Miſſæ.	
395	35	Baptiſma, Baptiſta.	
397	45	hic miro, hic Miro.	
404	6	quod, quoad.	
404	vlt.	Fernando Iapone, Bernardo Iapone.	
405	21	ploratos, ploratus.	
409	38	ille, illi.	
411	1	tempeſtatiue, tempeſtiue.	
411	39	putauerit, putauit.	
413	41	oſtenderet, oſtenderent.	
413	25	aimarum, animarum.	
416	16	ſs, his.	
416	18	ſuſtentant, ſuſtentat.	
423	49	ac, ad.	
425	11	fibi, ſibi.	
427	48	Dialogo, Diabolo.	
427	48	nequi, neque.	
429	34	Ioannes, Ioanne.	
430	50	multa, mula.	
431	49	obſeruantia, obſeruantiæ.	
434	42	bellæ, belle.	
435	31	numeri, muneri.	
439	19	tantiſque, tantiſper.	
444	48	reciperent, reciperet.	
445	2	ædi, æde.	
445	49	complurimum, complurium.	
452	31	cruci, Crucij.	
453	47	puotidie, quotidie.	
456	30	Dominicarũ, Dominicanorũ	
459	48	&, eſt.	
460	6	Nauiomagum Nouiomagum.	
460	48	Colonio, Colonia.	
461	48	Pellaius, Bellaius.	
463	26	crediti, credite.	
465	18	ipſas, ipſa.	
467	48	adſcribantur, adſcribebãtur.	
467	52	fructuſque, fructuque.	
470	32	dele, ne.	
474	23	viuos, vicos.	
477	51	oppidi, oppidum.	
485	4	eos, dos:	
487	9	ijdem, fidem.	
489	30	adminiſtrandis, adminiſtris.	
490	17	abſoleto, obſoleto.	
490	17	virtus, victus.	
491	13	admonitis, admotis.	
492	12	ſed, ſeu.	
492	15	occurrit ad, accurrit.	
496	39	toto, toto animo.	
497	3	extremum, extremum.	
501	14	ades, ædes.	
501	22	curſus, rurſus.	
501	28	pronuntiaret, pronuntiarat.	
502	8	veſari, verſari.	
503	19	ipſi, ipſis.	
503	41	ſed, ſe.	
504	45	illi, illis.	
504	51	obijcerent, abijcerent.	
507	1	conceſſit, conceſſi.	
509	47	defunt, deſunt.	
510	11	ille, illi.	
510	22	quas, quos.	
512	22	normam, normam.	
517	7	pulſu, pulſi.	
517	21	Ioanne Ioannes.	
518	8	habebant, habebat.	
518	55	mente, menti.	
519	25	famulatur, famulabatur.	
521	29	lectiſſimi, lectiſſimi.	
521	32	hic, hi.	
523	50	ij ſque, iſque.	
524	44	ageret, agere.	
524	45	Cladium, Claudium.	
526	55	inſiſte, inſiſtere.	
527	2	& eſt.	
528	48	properantes, properantis.	
535	13	per, par.	
535	23	aſſerebatque, afferebatque.	
535	26	Sacerdotum, Sacerdotem.	
541	21	Neſium, Heſium.	
545	49	Plagi, Plegi.	
545	54	deeſt qui.	
547	13	ſpargebatur, ſpargebantur.	
547	25	priuilegij, priuilegijs.	
548	35	Ioanne, Ioannes.	
550	24	inuetera, inueterata.	
552	10	cõendatione, cõmendationẽ.	
552	33	leges, legem.	
564	24	iniuria, incuria.	
567	52	fine, ſiue.	

Ieſu laus, Deiparæque Virgini.

Digitized by Google

REGESTVM.

§ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee.

Omnes sunt terniones, præter S, *qui est duernio, & Eee, quæ est quaternio.*

ROMAE,

Ex Typographia Bartholomæi Zannetti. M. DC. XV.

Superiorum permissu.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google